

In Euangelii quod inscribitur, secundum Lucam, duodecim posteriora capita, homiliae octoginta.

<https://hdl.handle.net/1874/402487>

IN EVANGELII
QVOD INSCRIBITVR, SECVNDVM
LYCAM, duodecim posteriora capita,
Homilia octoginta.

AVTORE IOANNE
Brentio.

HALAE SVEVORVM EX OFFICINA
Petri Brubachii. Anno Domini
millesimo quingentesimo
quadragesimo.

IN EVANGELII

QVOD INSCRIBITVR, SECVNDVM

LVCAM, quodam p[ro]phetis cap[itu]lo,

Homilia octoginta

A VTOR E IOHANNES

Beatus

HALAE SVBVRVM EX OPTICINA

Petri Binschii Anno Domini

milliesimo quingentesimo

quadragesimo

AMPLISSIMO VIRO

D. GEORGIO VOGLERO SENATORI

Brandenburgi. Domino suo in Christo ob-
seruando S. D.

Icisti tandem, obseruande Voglere, & quod
toties postulabas, adeoque flagitabas, impetra-
sti. Nam, cum putes in epistolas meas aliquid ef-
se, ac speres eas non nihil profuturas ecclesiae,
non destitisti, ab eo tempore, quo in lucem de-
di priorem partem Homiliarum mearum in
Euangelion Lucae, me pro eximia pietatis tue
officio cohortari & urgere, ut & posteriorem
partem edam. Obsecutus igitur sum uolunta-

ti tuae, & suscepi iterum impudenciam obtrudendi ecclesiastico orbi lu-
cubraciones meas. Quamquam autem optare magis, quam sperare possim,
ut hoc scriptum meum publice fructum aliquem afferat, re tamen ipsa
comperi hunc laborem priuatim mihi satis iam premij attulisse. Nam in-
terea, dum tota cogitatione uersor in conscribenda explicatione iucundis-
simae & coniunctissimae illius familiaritatis, quam Christus, omnis sa-
lutis nostrae auctor, cum apostolis suis in hac terra habuit, hoc facio lucrī,
q̃ me a tot praesentium malorum conspectu auertam, & in commemora-
tione rerum a Christo DOMINO nostro gestarum paulisper conqui-
escam. Quae enim, obsecro, mala non uidet aetas nostra? quae aduersa ec-
clesiam Christi non affligunt, non obterunt, non conculcant? Circumfer
oculos in omnium hominum turbas ne dicam, an ordines, quid, quaelo,
inuenies, quod aliquam publicae salutis spem afferat? Maximum quidē
& incomparabile beneficium est, q̃ deus pro immensa sua clementia re-
uelarit iterum hoc tempore clarissimam Euangelij sui de Iesu Christo
lucem, ac restituerit ecclesiae ueram de religione doctrinam, sed quo ma-
ius est, hoc crudelius furit Satan, & id unum per omnia fere hominum
genera conatur, ut tantum beneficium nobis rursus eripiat, atq; e mani-
bus, ex ore, e corde & fide extorqueat. Non conuertitur annus, imo ne
mensis quidem, in quo non nunciatur, Turcam, publicum & perpetuum
latronem, nunc huic, nunc illi Christiani orbis parti extremam cladem
attulisse, & quod iam in deuastandis totius Orientis ecclesijs peregit, hoc
ut in Occidentis quoque ecclesijs peragat, summo & indefesso studio con-
tendere. Haec, dum a Turca geruntur, pontifices interea, & tyranni, qui
horum impietati addicti sunt, aduersus euangelion Christi conspirant,
& bonos, qui cupiunt ecclesiae consultum, non persequuntur tantum;

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

uerum etiam, si queant, crudelissime trucidant. Sunt &, qui dum publice de religione bellatur, excogitant interim noua et impia dogmata, quibus hominum mentes a cognoscenda ueritate abducunt. Alij in tanta rerum perturbatione, sua agunt, & secure stertunt. Alij, etsi bene uelint reip. tamen, præter uota, nihil salutis afferre possunt. Rem longe omnium miserissimam. Qui possunt rebus propemodum deploratis succurrere, non uolunt, qui uolunt, non possunt. Quid igitur in tantis ubiq; malis facias? Alius alia sectatur studia, quibus excuciat malorum cogitationem. At nihil cercius est, nullam esse uiam magis compendiarium, nec commodiorem ad mitigandam animi ægritudinem, quam precibus ad deum ex fide confugere, & sacram scripturam sedulo tractare, atq; in euangelio Christi noctesq; diesq; meditari. Hic portus, hoc perfugium est, in quod uarijs & periculosis cogitationum procellis atq; tempestatibus multum diuq; iactatus, tutissime te recipias. Iam finge, finge in quâ, (res enim ipsa longe aliter se habet), nulla esse publica mala, quantum obsecro, est priuatorum malorum examen? Etenim, per natium & hereditarium peccatum ita corrupti & deprauati sumus, ut nobiscum in carne & sanguine nostro, non Iliada tantum malorum, quemadmodum externæ literæ loquuntur, sed potius mundum, ut nostræ habent literæ, iniquitatis, semper circumferamus. Ac Paulus appositissime dixit, nos uenditos esse sub peccatum. Qui uenditur ager, transit totus in potestatem emptoris, & licet emptori agrum pro sua libidine tractare, nec habet ager quod dicat, Cur me ad hunc modum tractas? Qui quondam in seruitutem uendebatur homo, in hunc tanta erat domino potestas uitæ necisq; ut a iumento nihil differret. Quod præcipiebatur, aut faciendum erat, aut uapulandum & moriendum. Quod acquirebatur per seruum, domino acquirebatur. Sic & nos iam inde ab initio orbis terræ, per unius hominis inobedientiam, sub peccatum ita uenditi sumus, ut non tam serui, quam iumenta peccati facti fuerimus. Quid autem furiosius aduersus uerum **DOMINVM** deum nostrum insanit, quam peccatum? Deus summa est iusticia, peccatum summa est iniusticia. Quid cum summa iusticia magis pugnat, quam summa iniusticia? Ita q; cum peccatum acceperit in nos dominationem, nunc iubet nos putare, non esse deum, nunc iubet deum contemnere, & nec timere eum, nec ullam promissis eius fidem adhibere, nunc præcipit, ut ardeamus ira & inuidia, nunc præcipit, ut insaniamus uirulentis conuicijs, & cedibus, nunc mandat, ut inflammemur libidine uoluptatis, nunc mandat ut accendamus cupiditate diuiciarum & honorum, interim exigit nunc acerbissimam tristitiam, nunc effrenatissimam læticiam, nunc impudentissimam audaciam, nunc extremam desperationem. Inter hæc, quid nos faciamus? Serui sumus, mancipia sumus, iumenta sumus. Sequimur tãquam bubali nare tracti. Non quod uolo, inquit

EPISTOLA NVNCVPATORIA:

inquit Paulus, facio bonum, sed quod non uolo malum, hoc ago. Sed bene habet. Crudelissima quidem est tyrannis peccati, grauissima est seruitus nostra, nondum tamen de salute nostra conclamatum est. Hac enim tyrannide liberauit nos Christus filius dei, ac proposuit Euangelion suum, ut quantum in eo meditamur per fidem, tantum libertatis per ipsum consequamur. Quare etsi nulla publica mala nos premerent, tamen quia peccatum diu noctuque intra nos furit, hoc in maximo lucro ponendum est, quod dum euangelion Christi explicatione tractatur, iniiciantur, ueluti compedes, furienti peccato, ut si non omnino opprimatur, certe coerceatur. Scilicet, qui ingreditur in pharmacopoleon, etiam si aliud agat, non nihil tamen odoris inde reportat, & nihil reportaret fructus, qui meditatione fidei intrat in officinam euangelij Christi, quod est pharmacopoleon coelestis: Herbæ odoriferæ, tanto fragrantiores odorem spirant, quanto magis eas contriueris, ita quo diligentius & frequentius tractaueris Euangelion Christi, quod est uere herba illa, quam *πανacea* uocant, eo presencius affert remedium & alleuamentum, in omnibus animi morbis. Quæ igitur cogitationes, suo priuatim mihi & auditoribus meis usui fuerunt, eas passus sum publice uulgari, ut si nihil aliud, certe hoc scripto testimonium ferrem, qualis sit doctrina eorum, qui hoc tempore euangelion Christi synceriter prædicant, & quos ego in hac Euangelij explicatione magno studio secutus sum. Sunt enim Sycophantæ quidam, insignes nebulones, qui nostros, per quos DOMINVS restituit nobis ueram religionis doctrinam, impudentissime calumniantur, quod scripturam deprauent, sacra prophanent, adeoque ecclesiam ipsam funditus evertant. Itaque accendunt animos Monarcharum, ut non hoc agant, quo tranquillitati ecclesiæ consulatur, sed quo boni passim opprimantur. Conscripsi igitur has conciones, ut si quid ponderis mea uerba habent, testificer, nostros omne studium suum in hoc ponere, ut scriptura non humanis somnijs, sed diuino spiritu explicata, Sola Christi gloria illustretur, & uera ecclesiæ salus conseruetur. Aduersarij nostri, *οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ*, etsi & ipsi scripturam iactent, tamen non accommodant scripturæ suam mentem, sed accommodant potius suæ menti scripturam, & ut Hilarij uerbis utar, non expectant dictorum intelligenciam ex dictis, sed imponunt, non referunt, sed afferunt, & cogunt id uideri dictis contineri, quod ante lectionem intelligendum præsumpserint. Et quod extrema cæcitas est, ignorant, quod sit uerū officium, quæ sit uera maiestas Christi DOMINI nostri. Quid igitur sancti, quid sani, quid synceri in doctrina eorum expectare posses? Et cum manifestum sit, quod adulterent potius, quam interpretentur scripturam, ea tamen sunt audacia & impudentia, ut illius criminis, cuius ipsi maxime omnium rei sunt, nostros, per quos reuelata est lux Euangelij, præfracte accusent. Sed hic est sollemnis & usi

EPISTOLA NVNCVPATORIA:

tatus mos Satanæ, ut ei, qui uere est populus dei, nomen populi dei detrahat, & aduersarijs dei tribuat. Scripsi igitur has homilias, non ut noua & aliena a nostrorum doctrina ingererem, sed ut me doctrinæ eorū adscriberem, ac, si quis me audiat, testimonium dicerem, hanc Euangelij nostrorum doctrinam, non esse aliud Euangelion, quam quod prophetæ, & apostoli, autore Christo DOMINO nostro, docuerunt. De qua re, quoniam Monarchæ & Pontifices legitime iudicare nolunt, iudicet boni quicq, iudicet posteritas, iudicet Christus ipse. Volui autem, obseruande Voglere, etiam hanc posteriorem partem homiliarum in Lucæ inscriptione nominis tui in lucem dare, ut si qui hoc meo labore usuri sunt, intelligant se præcipuam tibi, cuius frequenū hortatu hanc operam aliquantisper intermissam, iterum suscepi, gratiam debere. Tantus enim est animi tui ardor, in iuuanda quoquo officio potes, ecclesia, ut merito omnes pij te amare & salutem tuam Christo commendare debeant. Ceterum, ut et hoc obiter lectori significem, in explicatione passionis Christi & resurrectionis eius, non continui me intra septa unius tantum Euangelistæ, sed euagatus sum longius per scripta quatuor Euangelistarum. Nam cum passio, & resurrectio Christi, sint præcipua capita religionis nostræ, quorum altero expiata sunt peccata nostra, altero allata est iustificatio nostri, uisum mihi fuit, ut totam eorum historiam, pro mea tenuitate percurrerem. Vale, ex Hala Sueuorum iij. Februarij, Anno M. CCCCC. XXXX.

Ioannes Brencius.

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some minor creases and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page is bound, and the overall tone is a warm, off-white or light beige.

CAPVT XIII.

HOMILIA PRIMA.

QUOD Christus semper agit, & ad quod in hunc mundum se missum affirmat, hoc idem etiam in capitis huius inicio agit. Hortatur enim peccatores ad resipiscentiam, occasione sumpta ex commemoratione nouarum rerum, quæ recens a Pilato geste erāt. Nam cum tēpus aduentus Christi per prophetas promissi appeteret, ac Romani Syriam, in qua & Iudæa sita erat, nouo exemplo censerent, & iuxta uniuscuiusque facultates tributa exigere: creberrimæ oriebantur sediciones in Iudæa, & Galilæa. Erant enim, qui se iactabant Christos, & collecta manu pollicebantur Iudæis liberationem a tyrannide externarum gentium. Alij, & si non usurpabant sibi nomen Christi, detrectabant tamen imperium Romanorum, & adiuncta sibi uulgi multitudine ad libertatem a tributis gladio contendebant. Exempla habes in Iuda Gaulonite, siue illo Galilæo. In The ^{Sediciones in Iudæa.} oda, in Caphedone, & alijs quibusdam. Quamquam autem hæ sediciones, subinde alia post aliam, uigilantia Syriacorum præsidum operimerentur, tanta tamen Iudaicum populum libertatis cupido inuaserat, ut nullo etiam extremæ crudelitatis exemplo a spē capeffendæ libertatis desici, & in officio cōtineri potuerit. Quare Pilato præside, ^{Galilæi sediciosi.} quidam Galilæi ad uindicandam libertatem sediciosè collecti, obtulerunt Deo sacrificia, secundū patrium morem, ut consequerentur foelicem conatus sui euentum. Pilatus autem, re cognita, adoritur sediciosos, in ipsis sacrificijs, & ita in eos ferro grassatur, ut sanguinem ipsorum, una cum sacrificiorum sanguine commisceat. Hæc paulo ante a Pilato gesta: quidam nunciarunt Christo, uel ut ipsum admonerent, quo sibi cauere, ne a Pilato, tanquam sediciosus trucidetur, uel ut Christo & ipsum uulgi, ut libertatis uindicem suspiciebat, uel ut Christo commemoratione nouarum rerum uoluptatem afferrent, sunt enim

*Non trum re
rum studiosi.*

quibus narratione nouarū rerum nihil iucundius esse solet, uel ut iudicium Christi de facto Pilati cognoscerent. Alij enim execrabantur crudelitatem Pilati, quod Galilæos in ipso sacrificiorū opere, hoc est, in precipuo cultu Dei trucidasset. Hoc enim perinde iudicabatur, ac si quis regnante adhuc hypocritica Missarum religione, sacrificios, in ipso altari & opere Missarum mactasset. Alij uirulenter in sediciosos inuehebantur, & factis suis dignissima passos pronuntiabant. Christus autem alienarū rerum minime curiosus, hoc agit, quod sui est officij, & sumit hinc occasionē, non accusandæ crudelitatis Pilati, non exaggerandi criminis sediciosorum, sed docendæ poenitentiae. Aderant, (inquit Euangelista) quidam eodem in tēpore nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificijs ipsorum. Et respondēs Iesus, dixit illis. Putatis quod hi Galilæi prae cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non dico uobis. Imo nisi resipueritis, oēs similiter peribitis.

*Resipiscētia
ne cessaria.*

In hac concione Christus conuenientissimis rationibus utitur, quibus nos ad resipiscētiā uocat. Resipiscendum enim est, primum, quia sumus peccatores non minus quam extreme & publice scelerati. deinde, quia nisi resipiscamus, certissima nos poena manet. Necessarium autem est, ut hæc ad excitandam in nobis poenitentiam diligenter inculcentur. Nam cum sermo sit de resipiscētia, maxima hominum pars existimat eam doctrinam ad se plane nihil, aut quam minimum pertinere, quippe qui sint honesti, & ducant uitam irreprehensibilem, sed pertinere tātum ad fures, sediciosos, homicidas, latrones, usurarios, & id genus alios publicos peccatores.

*Honestorum
hominum securitas.*

Ad hæc cum sit mentio de diuino supplicio, ibi tum quicquid id est minarum, in impios quosdam, nescio quos, incendiarios & peculatores trāsferunt. Sibi autem omnem impunitatem pollicentur, dicentes in corde suo, quemadmodū Moyses testatur: pax erit mihi, et ambulabo in prauitate cordis mei. Et apud Esaiam: percussimus foedus cum morte, & cū inferno fecimus pactū: flagellum inundās cum transierit, non ueniet super nos. Quare Christus reprehendit hoc loco carnalem & impiam securitatem, & cōfert omnes homines cum publice flagitiosis, & manifeste sceleratis. Putatis, inquit, quod hi Galilæi prae cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non nego quidem hos Galilæos meritis sceleris sui poenas dedisse, sed nō soli ipsi poena digni sunt, quia nō soli sunt peccatores. Peccarunt sedicione, sed non est ullus homo, qui non si-

*Peccatores
omnes homi-
nes.*

mili aut etiam maiori peccati genere sordidatus existat. Nam si corruptionem humanæ nostræ naturæ consideres, in Adamo omnes nos peccauimus, in peccatis concepti et nati sumus, eadem Adami carne, eodem sanguine omnes nos natura constamus, idem Satan omnibus nobis

nobis natura dominatur, adeoque omnes natura sumus æqualiter filij iræ. Quare quod scelus alium perpetrare uidemus, eidem nos natura affines esse sentiamus. Tamen enim alter altero tolerabilius coram ciuili iudicio peccet, quippe quod in alijs spiritu sanctus, in alijs metus poenæ, in alijs disciplina, in alijs casus quispiam coerceat peccatum, ne fructus suos proferat, quod tamē ad naturam nostram corruptam attinet, omnes nos eadem peccati massa coram Deo sordidi iudicamur: Luporum catuli, & si præ ætatis imbecillitate nondum ouiculas prædentur, lupi tamen sunt, et lupinum ingenium gestant, ita homines natura corrupti, peccatores sunt, etiam si externum peccati factum nondum conspicue in oculos hominum incurrat. Adhæc, lex Dei diuinitus nobis proposita est, quæ cum sit spiritualis, nos autem carnales, non solum arguit nos peccati, uerumetiam addicit nos perpetuæ damnationi, maledictus inquit, qui non permanet in uerbis legis huius. Atqui nullus hominum est, qui uerba legis perfecte impleuerit, Dominus, inquit Dauid, de cælo prospexit, super filios hominum, ut uideat si est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Et iterum. Nō iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuēs. Tamen enim alius alio grauius peccet, ac seuerius damnetur, tamen quantum ad ipsam pertinet damnationem, omnes homines natura perpetuæ damnationi obnoxij sunt. Jam si tanta sunt cuiusuis hominis peccata, ut mereantur perpetuam damnationem, quanto magis merentur cruces, gladios et rotas huius seculi? Atqui hæc quidem suppliciorum genera nulli hominum, nisi iuxta normam legum ciuiliū, humano iudicio inferenda sunt, si autem de meritis nostris coram iudicio Dei loquendum est, ibi tum perspicuum erit, nos cum propter peccata meriti simus extremam & perpetuam internicionem, etiā meritos esse cruces, gladios, & alia id genus carnificum huius seculi supplicia. Quare si peccata corā Deo inter se conferantur, honestissimus uir ab incendiario, aut latrone longe omnium crudelissimo prope modum nihil differt. Latro unum aut alterum hominem occidit, uir honestus tot occidit, quot inuidia psequitur. Qui enim odit fratrem homicida est, aut si non inuidet, caret tamen natura spiritu sancto. Vbi autem non est spiritus sanctus, ibi dominatur spiritus Satanæ. Satan autem trahit secum comites, omnia peccatorum genera. Reliquū igitur est, quod cum honestus uir naturam habeat spiritu sancto destitutam gestet intra se malorum lernā, quam etsi non perspiciat humanum iudicium, perspicit tamen eam Dominus Deus noster, scrutans renes & corda. Proinde, cum omnes tam honesti, quam publice scelerati, æqualiter corā Deo peccatores simus, agite amicissimi, fruamur

*Legem nullus
hominū perfe
ctē impleuit.*

*Honestus uir,
à latrone corā
deo nihil dif
fert.*

Sceleratis
publica infir-
tur poena,
quaret

alienis supplicijs, ut e publica sceleratorum hoīm poena ad agnitionē nostrorum peccatorū perueniamus, & in Dño resipiscamus. Nam q̃ Deus ordinauit, ut publice sceleratis publica etiam poena legitime inferatur, non eo factum est, quod ipsi sint maximi omnium peccatores, sed ut leoni, quod dicitur, canicula prę oculis castigetur. Vt. n. hi, qui leonem domandum suscipiunt, solent arreptam caniculam baculo in conspectu leonis cedere, ut leo dolore & eiulatu caniculę territus mā suē fiat, ita Deus proponit publica sceleratorum supplicia, ut horum exemplo, reliqui adeoque maximi peccatores admoneantur suorum peccatorum, & resipiscant. Putatis, inquit, quod hi Galilæi prę cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non dico uobis, imo nisi resipueritis omnes simul peribitis. Affecit quidē Pilatus hos Galilæos supplicio, ut satisfaceret suę uocationi, & sedicionem iam gliscentem opprimeret. Dominus autem Deus noster permisit hoc fieri, non ut iudicetis hos solos fuisse peccatores, sed ut ipsorum supplicio de uestris peccatis admoneamini, & poenitētiam agatis. Porro, q̃ hæc admonitio altiori mente reponatur, Christus proponit non solum exemplum supplicij a magistratu illati, sed etiam supplicij, quod

- ” casu illatum uidetur. Aut illi decem & octo (inquiens) supra quos ce-
- ” cidit turris in Siloa, & occidit eos, putatis quod debitores fuerint ultra
- ” cunctos homines habitantes Hierosolymis? Non dico uobis, imo ni-
- ” si resipueritis, oēs simul peribitis. Siloa fontis seu piscinæ nomē in Hie-
- ” rusalem, cuius meminit Esaias capite octauo, & Ioannes Euangelista

Siloa. ca. nono. Iuxta quem fontem turris ædificata, repentino casu decem & octo ciues Hierosolymitanos oppressit. Iam, solennis hominum consuetudo est, ut cum uideant alicui calamitatem casu quodam accidere, nō cōcipiant ipsi timorē, ut resipiscant, sed sentiant illū affligi diuinitus propter peccata, & quanquam non possint eum ullius sceleris accusare, tamen quia calamitate afficitur, contemnunt eum prę se tantam sceleratum, & iudicant eum a Deo ipso abiectum. Sic ait Eliphaz ad Iobem. Recordare, obsecro, quis unquam innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, flante Deo perijisse. Sic discipuli cum uidissent hominem cæcum a natiuitate, interrogant Christum pro humani ingenij more, quis peccauerit, num hic, an parentes eius, ut cæcus nasceretur. Sic Melitenses in actis Apostolicis, ut uiderunt pendentem uisperam de manu Pauli, dicebant inter se. Omnino homicida est homo hic, quem seruatum e mari ulcio non sinīt uiuere. Sic & Iudæi sentiebant eos qui casu turris Siloe perierant, omnium Hierosolymitanorum flagiciosissimos fuisse, propterea quod prę omnibus alijs, tam horribiliter, quasi Deo ipso suppliciū sumente, perijissent.

Calamitosus
iudicatur sce-
leratus.

sent sed Christus reprehendit hoc iudicium, & docet alienas calamitates proponi nobis diuinitus, non ut alios peccati arguamus, sed ut nos ipsos accusemus, & resipiscamus. Nam quæ calamitates uidentur nobis casu accidere, uere diuinitus immittuntur, non tam impijs, quam etiam pijs ipsis. Et utrumque contingit in nostri doctrinam & eruditio nem. Si enim impij diuino supplicio afficiuntur, exemplum nobis ponitur, quo admoneamur diuinæ seueritatis, ut cum nos eiusdem, aut non minoris impietatis rei simus, sentiamus nec nos impietatem impune laturos. Vnde Dominus per Ezechielē ad Iudam ait, *Viue* ego dicit Dominus Deus, quia non fecit Zedoma soror tua ipsa & filia eius, sicut fecisti tu & filia tuæ, & abstuli eas sicut uidisti. Es Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit sed uicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es. Ergo & tu porta cōfusionem & ignominiam tuam. Et apud Ieremiam ad Idumæam dicit. Ecce quibus non erat iudicium, ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris. Non eris innocens, sed bibens bibes. Quod si uero pijs accideret calamitas, ibi tum meminimus illud Ieremiæ. Ecce in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum ego incipio affligere, & uos quasi innocentes & immunes eritis. Et illud Petri. Tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Quod si primum incipit a nobis, quis erit finis eorum, qui nō credunt Euangelio Dei? Et si iustus uix saluus efficit, impius & peccator tibi cōparebit. Christus quoque ait. Si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Quare siue impij siue pijs affligantur aduersus, quæ nobis casu accidere uidentur, non inuehamur in afflictos aut suspicionibus aut conuictijs, sed reuocemus in memoriam nostra ipsorum peccata, & resipiscamus. Nisi enim, inquit, resipueritis, omnes simul peribitis. Quid ergo ad hæc dicemus? Si non minus peccatores sumus, quā hi, qui uel publico magistratus supplicio afficiuntur, uel casu, ut uidetur, affliguntur, quid est, quod nos tanto tempore impunes euadimus? An non ipsa foelicitas nostra testatur nos aut minus peccasse, aut iustos a Deo reputari? Minime omnium. Sic impij de foelici rerum successu iudicant. Vt enim sentiant infoelices affligi propter peccata, ita existimant foelicitatem huius seculi argumentum esse impietatis. Itaque foelicitate in maximam ipsorum perniciem, ad sectandam impietatem, infoelicitissime abutuntur. Ecclesiastes Salomonis ait. Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filij hominum perpetrāt mala. Et Paulus ad Romanos. Cogitas, inquit, o homo qui iudicas eos, qui talia faciunt, & facis eadē, quod tu suffugas iudicium Dei? Sed iuxta duriciam tuam, & cor penitere nescium, colligis tibi ipsi iram in die iræ, quæ patefiet iustum iudicium Dei. Reniciamus igitur

*Calamitates
alienæ, quare
nobis propo
nātur.*

*Impiorū sup
plicia quem
nobis usum af
ferant.*

*Piorum cala
mitates cuius
sint usus.*

Ecclesiast. 8.

tur sententiam impiorum, discamus autē a Christo, quā sit uera causa, propter quam Deus alios peccatores puniat, & nos non minus peccatores tanto tempore impunes dimittat. Non enim parcit nobis, quod approbet nostram impietatem ac iniusticiam, sed ut longanimitate sua inuitet nos ad poenitentiam. An diuitias bonitatis illius, ait Paulus, ac tolerantiae, lenitatisque contemnis, ignorās, quod bonitas Dei, ad poenitentiam te inuitat? Et quod Paulus disertis uerbis explicat hoc Christus docet nunc parabola de ficu plantata in uinea. Sic enim ait.

Longanimitas Dei ad poenitentiam inuitat.

Arborem fici habebat quidam plantatam in uinea sua, & uenit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem uineæ. Ecce anni tres sunt, ex quo uenio quærens fructum in ficu hac, & non inuenio. Succide illam, ad quid uel terram occupat? At ille respondēs, dixit illi. Domine, sine illam & hoc anno, donec foderō circa illam, & misero stercus, & siquidem fecerit fructum. Sin minus in posterū succides eam.

Quamquam Christus hac similitudine maxime omnium impoenitētes Iudæos perstringat, de quibus Ioannes Baptista dicit. Iam securis ad radicem arborum posita est, omnis igitur arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, et in ignem mittetur. De hōīdem etiam alias concionatur Christus parabolis quibusdam apud Matthæum ca. uicesimo primo & uicesimo secundo. Nos tamen generaliter nunc de rota Dei ecclesia, siue illa inter Iudæos, siue inter gentes fuerit, interpretabimur. Vineam enim, quemadmodum Esaias ait, domus Israel seu ecclesia Domini electa est, in qua Christus sese uitem, Apostolos autem palmites affirmat. Porro, ficus, qui uis homo est, in uineam ecclesiae per sacramenta fidei plantatus. Et apte admodum homines in ecclesia ficibus comparantur. Ficus enim radicem habent amaram, fructum autē prædulcē.

Vinea Ecclesie Domini.

Sic amara est oīum hōīum radix, quippe qui natura in peccatis concepti & nati sunt & cogitatio eorum ad malum semper intenta est. Plantantur autem in uineam Domini per Sacramēta fidei, ut fructum dulcē, cibum uidelicet regni coelorum ferant. Ergo quæ admodū ficus sterilis adiudicatur igni, ita hō nō afferēs fructū bonorū operū deputatur eterne damnationi. Ecce inquit, paterfamilias, anni tres sunt ex quo uenio quærens fructum in ficu hac, & nō inuenio, succide illam, ad qd uel terram occupat? Nō. n. infert Dñs statim supplicium peccatoribus, quia longanimis est & patiēs, sed differt, nō qd approbet impietate, sed qd expectet tēpus resipiscētiæ. Israelitē, ficus Dei fuerūt. Et cū in Aegypto uitam agerēt, q̄siuit in eis fructū sed nō inuenit. Dederūt. n. operam suam magis idolatriæ, q̄ fidē, p̄missionibus Dei, ut nō cōmemorē manifesta impietatis scelera. Et tñ dñs nō reiecit eos, q̄ minus essent populus dei. Deīde cū liberati essent ex Aegypto, & reducti in terrā p̄missam, ac iā florerēt oī externa gloria & fœlicitate, q̄siuit

Ecclesie Israelitarum impietas.

fuit in eis fructū, sed nō inuenit, q̄a derelicto uerbo dei, sequebantur
 impietates & scelera gētiū. Quāq̄ aut Deus affligēbat ipsos tū publicis
 tū priuatis supplicijs, ac postremo p̄ Nebucadnezarē eijciebat ipsos e
 sua regiōe, nondum tñ ita eos abijciebat, ut nō essent populus Dei ele
 ctus. Postq̄ uero e captiuitate Babylonica iterū domū redierūt, q̄siuit
 Dominus in eis fructum, usq̄ ad aduentum Dñi nostri Iesu Christi,
 sed p̄ter folia, ne tantillum quidē fructus in hac ficu inuenit. Habes
 quasi tres annos, quibus paterfamilias noster fructum q̄siuit. Et quod
 de ecclesia Israelitarū dictum est, idē etiam intelligēdum erit de eccle
 sia gētiū, nec de publica tantū ecclesia, uerū etiam de unoquoq̄ pri
 uato in ecclesia ho e. Quē. n. Deus in uineam ecclesiae suae plantauit,
 ab eo quærit fructū p̄nitētiæ a primis pueritiæ annis usq̄ ad adoles
 centiā & iuuenturē, sed hoc tēpore inuenit eum parētibus inobedien
 tē, morosum, mendacē, & furacē. Expectat igitur fructum ab adoles
 centia & iuuentute usq̄ ad uirilē aetate, sed hoc tēpore inuenit eū lasciuū, pu
 ellarū amatorē, scortatorē, neglectorē, blasphemū, cessatorē, bibulū
 lusorē, ambiciosum, & quæ sunt alia iuuentutis uicia. Ergo pollicetur
 sibi deinceps fructum in senectute, sed ecce, auaricia, inuidia, contēti
 tio, & quid non malorum? Et his quasi tribus annis paterfamilias fru
 ctum quæsiuit, sed non inuenit. Quid ergo sit paterfamilias ad colo
 num ait. Ecce añi tres sunt, ex q̄ uenio q̄rēs fructum ī ficu hac, et nō iue
 nio. Succide illam, ad qd uel terram occupat. Hoc autē tum diuinitus
 cōstitui dicit, qñ p̄ctōres reuelato uerbo Dei uocant̄ ad p̄nitētiā,
 et nisi resipiscāt, cōdēnant̄ p̄ legē ad perpetuam internicionē. Sic iube
 bat Deus, Ionā p̄phetam succidere ficum Ninuitarū, qñ p̄cepit ei ut p̄
 dicaret, Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertet̄. Sic iubebat Ioan
 nē Baptistam expedire securi ad succidēdam arborē Israelitarū, qñ uo
 cauit eum, ut p̄dicaret p̄niam, et diceret, oīs arbor, q̄ non facit fructum
 bonum, excidit̄, et in ignē mittet̄. Sic etiam hoc tēpore, q̄ p̄ p̄dicationē E
 uangelij reuelat̄ impietas hypocritarū, iubet̄ ficus ecclesiae gētiū succi
 di, et ī ignē p̄nci, adeoq̄ toties pronunciat iudicium Dei, de p̄petua
 p̄ctōrū succisiōe et damnatiōe, q̄ries siue publice siue priuati p̄ctā per
 uerbum Dei reuelant̄, et nō tam iram Dei, q̄ extremam internicionē
 minantur. Nunquid ergo statim, postq̄ sententia damnationis lata
 est, executionem sortitur? posset quidem Deus uno momēto iudici
 um suum factis exequi, & p̄ctōres id meriti essent, unde extant etiam
 exēpla repentinorū suppliciorū, quibus Deus potētiam et seueritatē su
 am erga p̄ctōres p̄spicue declarauit, sed pro generali consuetudine id
 fieri solet, quod in hac de ficu similitudine adumbratur, sic enim a
 it colonus. Domine, sine illam et hoc anno, donec fodero circa il
 lam, & misero stercus. Et siquidem fecerit fructum, bene, sin mi

Ecclesia gen
 tium impietas.

Supplicia dif
 feratur quan
 re?

Christus colo
nus.

Ecclesie ster
coratio.

nus, in posterum succides eam. Ecquis est colonus ille, qui auertat irā patrisfamilias, ne mox post latam sententiam, supplicium immittat: certe non est alius nec in cœlo nec in terra tantæ autoritatis, qui fiducia suæ ipsius iusticiæ possit, non iam dicam, iram Dei placare, sed uel coram Deo mutire, præterquam Dominus noster Iesus Christus. Is enim ab eo tempore, quo Adam peccauit, semper intercessit pro ecclesia sua, ne periret. Nec intercessit tantū, uerumetiam fodit circa eam, ueluti ficum, & stercorauit ipsam. Stercorauit autem eam suo ipsius sanguine, quem pro peccatis nostris effudit. Et hunc sanguinem sparsit in uineam ecclesiæ suæ, primum quidem per promissionem Adæ dictam, de semine mulieris, deinde per prædicationem Nohæ, post, per Abraamum, hinc per Moysen, deinde per Dauidem, postea per prophetas. Nouissime uenit ipse homine assumpto & ficum ecclesiæ fimo sanguinis sui, tam uerbo quam opere ita stercorauit, ut nisi aut solum saxeum fuerit, aut medulla fici plane exaruerit, non possit non ferre fructum. Postquam aut ipse assumptus est in cœlum, misit Apostolos in orbem terrarum, per quos uerbo Euangelij totum ipsum mundum stercorauit. Ecquid aliud hoc nostro tempore agit Christus: quam quod reuelatione & prædicatione Euangelij sui, de gratuita remissione peccatorum, aduersus hypocriticas impietates, per ministros suos ecclesiā nostrā stercoret: Iam Christus non tantum stercorat ecclesiam per publicos ministros eius & per prædicationem Euangelij, uerumetiam per preces omnium piorum, qui in nomine eius patrem inuocant. Sic stercorauit ecclesiam Israelitarū per preces Moysi quando Deus uoluit Israelitas propter peccatum uituli delere. Sic stercorauit eam per Samuelem, quando Israelitæ propter Baalim & Astaroth a Philistinis delendi erant. Sic Deus indignatur apud Ezechielem, quæsiuerit uirū, qui interponeret sepem et staret precibus suis oppositus contra ipsum pro terra, ne dissiparet eam, & tamē non inuenerit. Quare, cū Deus differt supplicium, non sit hoc consilio, quod approbet impietatem, quemadmodum impij iudicant: sed differt, quod placetur intercessione Christi, et omnium piorum, qui per Christum nomē Dei inuocant, et differt, ut interea temporis colonus, qui est Iesus Christus, ecclesiam prædicatione uerbi sui stercoret, atque peccatores ad poenitentiam uocet. Nolo enim inquit, mortem peccatoris, sed magis ut conuertat et uiuat. Et non misit Deus filium suum in mundum ut condēnet mundum, sed ut seruetur mundus per eum. Non igitur abutamur bonitate Dei, nec colligamus nobis impoenitentia irā in die iudicij, sed admittamus per fidem stercorationem uerbi Dei, ut resipiscētes effugiamus uenturā irā, per Dñm nostrum Iesum Christum, qui est una cū patre & spūs sancto deus laudandus in secula Amē.

Sequitur miraculum, non memorabile tantum, uerum etiam ad retinendū nos in officio diuine uocationis, sub aduersis, quāuis grauissimis aptissimū. Docebat. n. Iesus in una Synagoga Sabbathis, & ecce mulier, quæ habebat spiritū infirmitatis decē & octo annis, eratq; contracta, nec omnino poterat erigere caput. Quam cū uideret Iesus uocauit eam ad se, et ait illi. Mulier liberata es ab infirmitate tua. Et imposituit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deū. Hoc eximū est miraculū, & alta mēte reponendū. Mulier quædam, quod genus natura ipsa imbecillū est, nō simpliciter affecta erat infirmitate, sed spiritu infirmitatis, hoc est, tota in infirmitatē ita coniecta, ut non tam corpore quam animo ab aduersario spiritu affligeretur, idq; nō uno die aut mense, aut etiam anno, sed annis decem & octo. Quæ infirmitas, mulieris dorsum ita incuruauerat, ut nō potuerit erectos, iuxta aliorū hominū naturā, ad sidera tollere uultus, sed necesse habuerit demisso semper uultu ad terram incedere. Itaq; cū Iesus sabbato in Synagoga concionaretur, ac forte uidisset eam inter auditores concionis, tanta clementia erga miseram afficitur, ut nondū rogatus, misereatur eius, ac publice aduocatam eam iubet cōfidere & sanā esse. Quæ & imposita Christi manu super ipsam, dicto citius ita conualescit, & erigitur, ut cōtinuo ī laudē Dei prorūpat. Ceterū hoc miraculū nō pponitur ecclesiæ, ut admiret tantū, & cōmemoratione eius tediū tēporis excutiat, sed ut ad cōmodum salutis suæ usurpet. Quare miraculi huius usus maxime omnium cōsiderandus est. Ac primū, Christus edidit hoc miraculū in muliere cōtracta, ut ecclesia haberet cœlestē testimoniū, quæ ueritas doctrinæ & Euangelij Christi cōfirmaret. Opera, inquit, quæ dedit mihi pater, ut perficiam ea, ipsa inquam opera, quæ ego facio, testificantur de me, q; pater miserit me, hoc est, q; quæ doceo, ex mandato dei patris mei doceo, et q; doctrina mea sit uera, cœlestis et diuina. Docuit autē Christus, q; ipse sit filius Dei, & uerus Messias, ī hūc mundū a deo patre suo missus, ut liberet nos a uinculis satanæ, a peccatis et morte, ac restituat nos pristino iuri paradisi et regni cœlorū, qd ī Adamo, p peccatū amiseramus. Hæc est doctrina, hoc est Euāgeliū Christi. Miraculū igitur in muliere cōtracta æditū, ueritatē huius doctrinæ ita cōfirmat, ut qui ei fidem adhibeat, non solum liberetur a uinculis Satanæ, sed consequatur etiam perpetuam salutem. Sed apte admodū conuenit huc mulieris infirmitas. Nam quod in ipsius corpore facit spiritus infirmitatis, hoc in animo nostro efficit spiritus peccati. Infirmitas mulierē ita opprimit, ut necesse habeat incuruo tergo incedere. Et cū Deus creauerit hominem, ut erectus ambulet, et cœlū cōtēpletur, quo ad moneatur, se nō ut pecus, quod pronū terram aspectat, ad terrestres

Mulieris contracta miraculū & usus eius.

Miraculū Christi usus.

Peccati spiritus quāta sit potentia.

sordidates, sed ad cælestes claritudines & sublimitates pertinere, hæc
 mulier, præter aliorum hominum morem, caput præ infirmitate er-
 rigere, & uultu ad cælum erecto ambulare non potest, sic & peccati
 spiritus, animum hominis ita deprimit, ut non cogitet superna, sed
 inferna, non quærat cœlestia, sed tantum terrestria. Huius animus
 diu noctuq; somniat terrenas opes, illius animus non nisi honores &
 dignitates cogitat. Hic ardet cupiditate uindictæ, ille spirat tantum
 sordidas et fetidas libidines, hoc est, cloacas et stercore. Huius animus
 est in patinis, illius in poculis, quibus etiam ita affixus est, ut nunquā
 cælum contēpletur, nisi si quando epote poculo ad os applicato sur-
 sum aspiciat. Atq; hoc uere est coram Deo esse contractum & distor-
 to gibbo incedere, terrenis uidelicet sordibus ita immersum esse, ut
 non queas caput ad cœlestium rerum contemplationem erigere.
 Quem gibbum, etsi mundus nec uideat, nec requirat, Deus tamen,
 ut perspicue uidet, ita ppter ipsum, seueriter i hominē animaduertet,
 nisi corrigatur. Corrigitur aut eodē medico, Iesu Christo, ac eodem
 etiam modo, quo & hæc mulier sanatur, ut enim Christus curat mu-
 lierem uerbo & tactu manus. Mulier, inquit, liberata es ab infirm-
 tate tua, & imposta illi manu confestim erecta est, ita ad sanandum
 peccatorem, spargit uerbum Euangelij sui per Apostolos, quod ipse
 sit peccatorum expiator, et quod qui in ipsum credat, consequatur sa-
 lutē. Euangelion, inquit, Paulus, potentia Dei est ad salutē omni cre-
 denti. Præterea addit uerbo Euangelij sacramenta sua, quibus ueluti
 manuum suarum tactu nō solum offert salutem, uerum etiam propri-
 am eam sumentibus dedicat. Quare, qui Euangelion Christi & sacramen-
 ta eius fide accipit, is a gibbo animi sui per Christum ita curatur, ut ac-
 cepto sanitatis spiritu, iam non solū oculos cordis in cœlestia defigat,
 sed etiam Deum ut patrem inuocet, ac plane in cœlo habitet. Dein-
 de est & alius huius miraculi usus, uidelicet, ut ex eo discamus patien-
 tiā, et cōfirmemus fidem in diuturna afflictione. Nam qui lōga et diu-
 turna egritudine uel corporis uel animi afficiuntur, hi eo tādē impieta-
 tis ruere solent, ut existiment sese plane a Domino Deo suo contem-
 ptos & abiectos. Hinc oritur impatientsia, indignatio, uirulenta cōui-
 cia & blasphemie, tam aduersus Deum, quam aduersus homines. Ex
 hac egri hominis morositate, incitatur & alij hoīes, cognati, affines,
 uicini, & tota familia, cui ægri cura commendata est, ad impatientsiā,
 & mutuam morositatem, adeoq; id prorsus fieri solet, quod scriptu-
 ra nobis exemplo Iobis proponitur. Hic inicio satis modestus erat,
 Dominus, inquit, dedit, Dominus abstulit. Sit nomē Domini be-
 nedictum, & si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non su-
 stineremus? sed cū dolor ingrauesceret, ibi tum primū maledixit dies
 natiuitatis

Iobis calamitates.

natiuitatis suæ, deinde eligit anima eius suspendium, & ossa eius mor-
 tem. Postremo amici eius & familia, a quibus curari debuisset, impati-
 entes redduntur. Vxor fastidit eum. Adhuc, inquiēs, in simplicitate
 tua permanes. Benedic Deo & morere. Et postea. Halitum meum, in
 quit, exhorruit uxor mea. Dereliquerunt me propinqui mei. Et qui
 me nouerāt, obliti sunt mei. In glini domus meæ ac ancillæ meæ sicut
 alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum. Ser-
 uum meum uocaui, & non respondit mihi, ore proprio deprecabar
 illum. Stulti quoq; despiciebant me. Et iterum. In canticum stultorū
 uersus suum, & factus sum eis in prouerbium. Abominantur me et lo-
 ge fugiunt a me, & faciem meam conspuere non uerentur. Habes ex-
 emplum Iobis, quo uides quid malorū diuturnus morbus, tam in in-
 firmo quam in amicis & familia eius afferant. Nec id tantū alieno ex-
 emplo, sed etiam domestica experientia nobis compertum est. Quare
 ut dominus his malis medeatur, pponit in scriptura uarios infirmos,
 qui & si diuturnis morbis affecti fuerunt, consecuti tamen sunt præcla-
 ram sanitatem. Apud Lucā. ca. octauo producitur mulier emorrhou-
 sa, quæ duodecim annis laborauerat profluuio sanguinis, & curatur.
 In Ioanne ca. quinto languidus tenetur morbo triginta octo annis, &
 consequitur sanitatem. In eodem Ioanne ca. nono cæcus a natiuitate
 recipit uisum. In Actis Apostolicis ca. tertio, claudus ab utero matris
 restituitur integritati suæ. Et hoc loco mulier infirma decem & octo
 annis, ab infirmitate liberatur. Hæc, & multa alia id genus exempla
 proponuntur nobis, non ut polliceamur nobis semper externam cor-
 poris sanitatem in diuturnis morbis. Etsi enim post diuturnum mor-
 bum, etiam externa corporis sanitas clementia & liberalitate Dei con-
 tingere possit, hoc tamen tempore, quo Euangelion miraculis suis iā
 multo ante confirmatum est, nō est generaliter de corporali salute cō-
 sequenda usurpandum, quod Christus personaliter de ægrotis & in-
 firmis, qui tempore sui ministerij in terris, externo morbo laboraue-
 rūt, dixit: uenite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego re-
 focillabo uos. Huc accedit, quod & si consequaris externam corporis
 sanitatem, nondum tamen consecutus es ueram salutem. Quare hæc
 exempla non proponuntur in hunc usum, ut in morbis nostris pol-
 liceamur nobis certo corporalem sanitatem, sed proponuntur, ut
 ex ipsis discamus consilium & uoluntatem Dei erga nos in infirmita-
 te, quamuis diuturna. Tamen enim Deum nemo unquā uiderit, in
 Christo tamen unigenito filio eius reuelatur & explicatur omne Dei
 consilium & uoluntas. Vnde quemadmodum uides Christum erga
 infirmos affectum esse, ita sentias etiam Deum ipsum patrem in coelis
 erga infirmos affici. Hic mihi nunc obserua, quomodo Christus sese

Iob. 19.

Iob. 30.

Impatientia
remedia.Infirmitates
diuturnæ, ad
quid utiles.

Christi cura
erga infirmos.

erga hanc mulierem cōtractam gerat. Docet enim Euangelium Sab-
bato, in Synagoga quadam. Quanquam autem uersaretur in summo
ministerio, nimirum in eo, propter quod descenderat de cœlo, uide-
licet¹, in prædicatione Euangelij sui, tamen cum inter auditores su-
os uideret mulierem contractam, tanta cura eam complectitur, ut ad
se nominatim uocet², ac dicto citius ab infirmitate curet. Apud Mat-
thæum, conueniunt Christum mater & fratres eius, in media concio-
ne, sed repellit eos. Quæ, inquiens, est mater mea, & qui sunt fratres
mei? Hoc autem loco tanta cura erga miseram mulierem afficitur, ut
derelictis sanis hominibus, ad solam infirmam sese conuertat, ac tan-
tum abest, ut eam propter infirmitatem despiciat, ut multo maiori sol-
licitudine eam respiciat, & præ ipsa sanos propemodum negligat. Cū
ergo omne consilium Dei & uoluntas atq; affectus eius in Christo le-
su reuelata sint, sentiendum est, Deum ipsum patrē nostrum erga in-
firmos ita affici, ut quo diuturnior est morbus, eo propior sit Domi-
nus deus noster cura sua, et quo grauior est dolor, eo magis sollicitus
sit Deus pro salute nostra, qui & si in altis habitat, & oīa administrat,
in mediā tamen rerum administratiōe, nihil magis respicit, quam hu-
milia & abiecta. Quod cum ita sese habeat, quid est quod amplius in
diuturno morbo cōquerimur? num quia dolor grauior est, quam ut
ferri queat? Sed fidelis est Deus, qui non sinit nos tētari supra id quod
possumus. Nū quia in præsentia nō sentimus uel gratiam uel auxiliū
Dei? Sed quanquam non sentimus auxilium corporali sensu, licebit
tamen sentire spiritali fide per uerbum diuinarum promissionum.
Et quod ita sentitur non potest nō adferre maximam salutem, ut quo
grauior & diuturnior est dolor, hoc admirabilior & foelicior contin-
gat liberatio. Quare nō est in morbo insaniendum, & aduersus Deū
ac homines debacchandum, sed est in manus Dei per fidem respicien-
dum, & in uocatione Dei perdurandum, certissima spe concepta, q̃
Deus, qui differt salutem, non neget, sed meditetur dilatione maiore
et illustriorem liberationem, quam quæ, non dicam sperari, sed ne
optari quidem a nobis potuerit. Cæterum, archisynagogus, in cuius
ius schola hoc miraculum gēbatur, hypocrita est, et inuidet Christo
tantum æditi miraculi honorem, non tamen audet miraculum dam-
nare & in Christum inuehi. Quare inuehitur in turbam, & reprehē-
dit eos, quod uiolent Sabbathū, sic enim sequitur. Respondens autē
princeps Synagogæ, indignans quod Sabbato sanasset Iesus, dice-
bat turbæ, sex dies sunt, in quibus oportet operari. In his ergo uenite,
ut sanemini, & non in die Sabbati. Vide quam inepte, quam
pueriliter, quamq; hypocritice de diuino Sabbati præcepto sentiat.
Christus igitur uicissim reprehendit hypocrisim eius & ait, Hypo-
ta: unus.

erit: unusquisque uestrum Sabbato nonne soluit bouem suum aut asinum præsepi, & ducit aquatum? Hanc autem filiam Abrahæ, quã alligauit Satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solui a uinculo isto die Sabbati? Et cum hæc diceret, erubescabant omnes aduersarij eius, & omnis populus gaudebat super uniuersis, quæ cum gloria fiebant ab eo. His uerbis non abrogat Christus Sabbatum in politeia Mosaica, sed damnat tantum falsam & hypocriticam, de Sabbato intelligentiam. Tam& si enim Christus sæpenumero accusatus fuerit, quod uiolet Sabbatum, non tamen sentiendum est ipsum uel facto unquam uel doctrina sua rectam Sabbati obseruationem uolasse. Christus enim ætatem suã egit in Mosaica politia, in qua Sabbati obseruatio diuinitus seuerissime exigebatur. Custodite, inquit, Sabbatum meum. Qui polluerit illud morte morietur. Et mox. Qui fecerit opus in eo, peribit anima illius de medio populi sui. Ac iterum. Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Quid hac exactione seuerius? Cum igit Christus factus sit legi obnoxius, & uenerit in hunc mundum, non ut destruat, sed ut compleat legem, sentiendum est, quod etiam legem de Sabbato, prout diuinitus exigitur, diligentissime obseruauerit, sed in explicando Sabbato suum egit officium. Primum enim, ut alias hypocritarum uanitates, ita etiam hypocriticas et Pharisaicas de Sabbato traditiones, a uera Sabbati intelligentia longe diffidentes reprehendit & damnauit, ac nunc exemplo bouum & asinorum qui Sabbato a præsepi soluuntur & aquatum ducuntur, nunc exemplo eorum iumentorum, quæ Sabbato in puteum cadunt, & extrahuntur, nunc exemplo sacerdotum, qui in templo Sabbatum prophanant, nunc alijs argumentis ostendit & explicat, deum præcepto Sabbati non exegisse superstitionem, ac uacationem ab omnibus operibus sine discrimine, sed tantum uacationem a publicis opificijs, & laboribus, quo & sacris opera deĩ, & uires corporis alterna quiete recreentur. Deinde docuit Iudæos abijciendos, gentes uero in communionẽ cœlestis hæreditatis uocandas fore. Qua doctrina, & si haud obscure significauit, non tantum Sabbatum, sed etiã uniuersam Mosaicam politeiam abrogatum iri, tamen quam diu resp. Israelitarum diuinitus constituit, necesse fuit, ut ciues eius reip. Sabbatum iuxta diuinam ordinationem obseruarent, & Christus ipse, quandoquidem politia Mosaica nondum fuerat eo tempore abrogata, Sabbatum diligentissime obseruauit. Quo exemplo admonemur, ut in externis ordinationibus tam ecclesiasticis, quam politicis, abijcienda quidem sit superstitio & hypocrisis, obedientia tamen legitima conseruanda sit, quo & uoluntati Dei satisfiat, & publicæ humani generis salutis cõsulatur. Cæterum, quod Christus hoc loco dicit, Hanc filiam Abrahæ alliga

*Sabbati ratio
in politia Mo-
saica.*

*Obedientia
ecclesiastica
rum & politi-
carũ ordina-
tionum.*

uit Satanas decem & octo annis. Et paulo ante. Habebat spiritum infirmitatis, non est oscitanter prætereundum. Quid enim ad hæc dicemus? num Satan est autor morborum? num qui morbo afficitur, a Satana obsessus tenetur? num quem ægritudo corporalis affligit, eum uinculis Satanæ captiuum dicemus? An non Dominus Deus noster, dicitur nobis immittere morbos & afflictiones? Vt hoc explicemus, obseruandum erit, quid sit Deus natura sua. Deus enim, si generaliter loquimur, nuinam eius naturā probe excutias, non est, nisi summa bonitas, summaque sanitas. Nihil est in natura Dei, nec mali, nec morbidi. Quare Deus natura sua nec creat, nec immittit nobis morbos, & ægritudines. Quomodo enim summa sanitas crearet morbos? quomodo summum gaudium efficeret ægritudinem? Vnde ergo, inquires, morbi certe non sunt, nisi a peccato. Si enim per peccatum introiit mors in mundum, profecto introierunt una cum peccato etiā morbi, qui sunt mortis procemia. Peccati uero autor est Satā. Ille, inquit Christus, homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mēdax est, atque eius rei pater. Reliquum igitur est, quod Satan etiam morborum sit autor, & morbi iure dicantur uincula Satanæ. Nihilominus tamen sciendum est etiam Deum ipsum immittere nobis morbos & alias afflictiones, primum, quia Deus conuiuet Satanæ, ut morbis nos afficiat. Sic enim ad Satanam de Iob ait. Ecce in manu tua est, uerumtamen animam illius serua. Deinde, quia, postquam Satan ex concessione aut conuiuentia Dei suscitatur morbos, Deus recipit eos in suas ipsius manus, & utitur ipsis pro organo ad salutem nostram. Nam quemadmodum scelus, quod filij Iacob designabant in fratrem suum Ioseph, & quo uendebant eum alienigenis, opus quidem Satanæ fuit, Deus autem arripiens illud, utebatur pro organo ad conficiendam salutem Domui Israel, sic enim Ioseph ipse exponit. Vos, inquit, cogitastis de me malum, sed Deus uertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos, ita & morbi sunt quidem opera & uincula Satanæ, Deus tamen apprehendens eos manibus suis, mutat ipsos in sua ipsius opera, per quæ in nobis salutem conficiat. Sic Iob de afflictionibus suis sentiebat. Dominus, inquit, dedit, Dominus abstulit. Et, si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustineremus? sic Daniel confitetur exilium Babylonicum a Domino esse, propterea quod Dominus receperat illud in manus suas, & uertebat in salutem Israelitarum. Quare, cum aut morbi, aut aliæ afflictiones nobis immittuntur, agnoscenda quidem sunt peccata nostra, agnoscenda est potentia Satanæ propter peccata, non tamen sentiendum est de morbis aut

Deus, quid sit
natura sua.

Morbi à peccato.

Peccatum à
Satana.

Morbi Satanæ
uincula.

Morbi in manu
Dei recipiuntur.

aut afflictionibus, secundum quod excitantur a Satana, is enim non spirat, nisi exicia & interniciones, sed secundum quod sunt a Domino Deo nostro in manus suas accepta, qui cum non sit tantum optimus, uerum etiam omnipotens artifex, pro singulari sua bonitate & prudentia efficit, ut his qui diligunt ipsum, omnia simul adiumento sint in bonum per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in sæcula Amen.

HOMILIA TERTIA.

Memorable est, quod Christus egit in muliere contracta, sed non minus memorabile est, quod nunc uaticinatur similitudinibus quibusdam de diuulgatione Euangelij sui in totum orbem terrarum. Et in hanc concionem non uidetur casu quodam incidisse, sed imbecillitate fidei aut etiam incredulitate quorundam pertractus esse. Nam cum homines uidissent Ioannem baptistam, qui primus prædicationem Euangelij de Christo inchoauerat, ab Herode interfectum, ac intelligerent principes & pharisæos, potentes et sanctos persequi doctrinam Euangelij Christi, sentiebant impossibile esse, ut hoc Euangelion, quod Ioannes inchoauerat, & Christus nunc absoluebat, diu perduraret, & laciis uulgaretur. Conferebant & alij negotium Christi seu Euangelij eius cum negotio sedicioforum, & iudicabant, quod quemadmodum nec sedicio Theodæ, nec sedicio Iudæ Galilæi, aut aliorum promouisset, ita nec Euangelicum negotium, quod Christus urgebat, promotum sit. Quare Christus concionatur, inouaticinatur de felici successu Euangelij sui, ut aut imbecilles in fide confirmet, aut incredulos ad fidem inuitet. Et quod docet, similitudinibus quibusdam docet. Libenter enim turbe concionatur per parabolas & similitudines, Tamen enim similitudines ad probandam rem in controuersia positam, non ita multum alias ualeant, tamen ad docendum auditorem sponte sequentem, & ad illustrandam rem obscuram aptissimæ sunt, ac in Christo, qui doctrinam suam miraculis, adeoque celestibus testimonijs confirmabat, maximam omnium docendi uim & auctoritatem habet. Igitur usurpat Christus etiam hoc loco similitudines, ut quod docturus est de successu Euangelij sui, explicatius illustret. Dicebat ergo. Cui simile est regnum Dei, & cui simile faciam illud? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & euasit in arborem magnam, & uolucres cœli nidulabantur in ramis eius. Quærit Christus, quasi dubitando, similitudinem, ut auditores excitet, ac reddat eos attentiores. Regnum igitur Dei, de quo hic sermo est, non intelligendum est de regno illo cœlesti, quo sancti in futuro sæculo fruuntur, sed, ut alias sæpe, de prædicatione Euangelij

*Similitudines
aptæ ad docē
dum.*

*Regnum Dei
quidē*

*Sinapis gra-
num.*

*Euangelij di-
uulgatio in
orbem terra-
rum.*

*Euangelion
Christiano-
rum nudus.*

geli, quod Ioannes inchoauerat, & Christus absoluebat. Huius au-
tem Euangelij summa hæc est, quod quicumque credit in Christum,
non dico, liberetur a Romano imperio & consequatur terrenam fœ-
licitatem. Hoc enim concionabantur & promittebant sediciosi. Sed
liberetur a peccatis & morte, ac consequitur cœlestem & perpetu-
am in futuro sæculo fœlicitatem. Hoc reuera illud Euangelion est,
quod Christus docebat, & quod illi periturum sentiebant. Cui er-
go simile est hoc Euangelion? Simile, inquit, est grano sinapis.
Granum sinapis ut paruum, ita specie sua abiectum uidetur, attamen
proiectum in hortum, in tantum caulem, seu ut scriptura loquitur, ar-
borem excrescit, ut & uolucres cœli nidulentur in ramis eius. Quo e-
nim semina minora sunt, eo etiam fertiliora esse solent. Facilius enim
augescunt, & celerius aeris qualitati obtemperant. Sic & Euangelio
Christi, uidebatur eo tempore, quo Christus in terris uitam egit,
abiectum & internitioni proximum, quippe quod impotentius iudi-
cabatur, quam ut posset aduersus potentiam tot persecutorum consi-
stere. Sed Christus uaticinatur hac grani sinapis similitudine, hoc E-
uangelion ad tantam amplitudinem in totum orbem terrarum euasu-
rum, ut non Iudæi tantum, sed etiam gentes in eo salutem consecutu-
ræ sint. Et quod Christus uaticinatus est, hoc iam re ipsa impletum es-
se uidemus. Quanquam enim totus orbis terrarum restiterit Chri-
sto & Euangelio eius, ac principio Christum ipsum occiderint, deinde
Apostolos & Ecclesiâ crudelissime persecuti sint, tamen quo magis il-
li restiterunt, eo latius Euangelion propagatū est, in quatuor usq; pla-
gas cœli. Porro incrementū Euangelij aptissime comparatur patulis
arborum ramis, qui & auibus sedem ac sustentaculū nidore præbent, &
hoibus defessis umbrā exhibent, ac præterea fructus ad cibū proferunt.
Ut n. aues, etsi aliquoties a ramo et nido suo aberrēt, semper in ad ni-
dū suū cogitat et reuertunt, ita oīs sensus et cogitatio hoīm, ad Euangelio
tanq; ad nidū, in quē sese tuto recipiāt, nunq; nō intenta esse debet. Et
sicut homo ex labore defatigatus, ac solis æstu percussus, suā in arbor-
is umbra recreationē quærit, ita si quis afflictionum æstu laboret, nō
potest nec præsentem, nec commodiorem recreationem inuenire,
quam in Euangelio Iesu Christi. Quem defatigat agnitio peccatorū,
hunc refocillat Euangelion. Quem adurit sensus mortis & inferni,
hunc obumbrat Euangelium. Breuiter, Euangelij umbræ refocilla-
tio est in omnibus tam corporalibus quam spiritualibus afflictioni-
bus. Ad hæc, ut rami arborum suos fructus proferunt, ita si quis E-
uangelion uera fide susceperit, non potest fieri, quin fructificet,
adeoque fiat, sicut arbor plantata iuxta riuos aquarum, quæ dat
fructum suum in tempore suo. Nam si qua arbor non fructificat,
quid

quid reliquum est, nisi ut una cum sterili ficu maledicatur, succidatur, & in ignem proijciatur? Habes uaticinium de profectu Euangelij, quod & si uisum fuerit periturum, affirmat tamen Christus propagandum in totum orbem terrarum. Sed ut profectus eius magis explicaretur & illustraretur, addit Christus aliam similitudinem. Et iterum dixit. Cui simile faciam regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in faring sata tria, donec fermentetur totum. Est & hoc loco per regnum Dei, praedicatio Euangelij Christi intelligenda. Et Christus idem uaticinatur hac similitudine, quod superiori, uidelicet, quod & si Euangelion suum infirmius iudicetur, quam ut diu constare posset, tamen tantæ sit uirtutis, ut peruagaturum sit totum mundum. Simile, inquit, est fermento. *Fermenti in scriptura usus.* Fermentum alias male audit in scriptura. Significat enim tam impiam doctrinam Phariseorum, seu humanarum traditionum, quam impuram & inhonestam uitam. Sed Christus hoc loco utitur fermento in bonam partem, pro uera Euangelij praedicatione. *Exo. 12. Lu. 12. 1. Cor. 5.* Fermentum enim res uidetur uilissima & contemptissima atque ad nihil aliud utilis, quam ut proijciatur ante porcos, attamen si commisceatur in tria farinae sata (est autem satum mensurae genus apud Hebraeos, *Satum, mensurae genus.* iuxta quorum mensurandi rationem, dicitur satum continere mensuram centum quadraginta quatuor ouorum, Et tria sata faciunt mensuram Ephraim) tantæ est efficaciae, ut fermentet totam farinae massam. Sic & Euangelion apparet uilissimum, attamen Christus docet hac similitudine, quod sit prolaturum uires suas in totam humani generis massam, hoc est, in uniuersum orbem terræ. Et quod praedicat, hoc postea re ipsa impletum est, cum emisit Apostolos suos, in mundum uniuersum, & iussit eos praedicare Euangelion omni creaturae, iam quas uires Euangelion publice in mundo exercuit, eas etiam priuatim in unoquoque, per fidem exercere solet. Nam si intra cor hominis per praedicationem absconditum, & fide acceptum atque agitatum fuerit, totum hominem ita fermentat, ut fiat sapidissimus panis ad mensam regni coelestis. Quod dicimus uno aut altero exemplo demonstrabimus. Fermentum est, pater uester coelestis remittit uobis debita uestra, idque propter Christum. Hoc fermentum intra cor per fidem acceptum, primum iustificat hominem coram Deo, deinde fermentat animum, ne sit inuidus, adhuc fermentat linguam, ne loquatur malum aduersus proximum suum. Praeterea fermentat manum, ne malefaciat proximo. Postremo ita totum hominem fermentat ut & inimico beneficiat. Item, fermentum est. Ne sitis solliciti uitae uestrae quid esuri sitis aut bibaturi, neque corpori uestro, quibus indumentis usuri. Nouit enim pater uester coelestis, quod

opus habeatis his omnibus, qui cum nutriet uolatilia cœli, & uestiat gramen agri, multo magis uobis id faciet. Hoc fermentum fide conceptum, primum expurgat auaritiā, deinde imposturas & nugas, postremo reddit etiam hominem liberalem non tam erga benefactorem quam malefactorem. Quid hoc fermento efficacius? Abicondamus igitur fermentum, non hypocrisicos, quod Christus fugiendum & abominandum docuit, sed sinceræ doctrinæ Euangelij in corda nostra, ut efficiamur sapidus panis ad conuiuium regni cœlorum. Cæterum, cum hæc ita sese habeant, percurramus etiam ea breuiter, quæ sequuntur. Et ibat, (inquit Lucas) per ciuitates & castella docens, & iter faciens Hierosolymam. Ait autem illi quidam. Domine an pauci sunt qui salutem consequuntur? Hæc & si uideatur ociosa & curiosa quæstio, propterea quod maior hominum cura esse debeat, quo modo, quam quot numero seruentur, apparet tamen doctrinam Christi, non mediocrem dedisse occasionem ad mouendam talem quæstionem. Docuit enim Christus admiranda, inaudita, difficilia, imo & factu impossibilia, uidelicet diligendos esse inimicos, benefaciendum malefactoribus, orandum pro calumniatoribus, percutienti præbendum esse alteram maxillam, tunicam auferenti, pallium etiam dandum, & omnino nec cogitatione, nec uerbo nec opere aduersus legem Dei peccandum. Hac igitur doctrina iniecit Christus multis auditoribus suspicionem, quod paucissimi salutem consequantur. Et quemadmodum alias, cum doceret camelum facilius intrare per foramen acus, quam diuitem in regnum cœlorum, dubitant auditores, dicentes. Ecquis potest saluus fieri? ita & nunc quidam ex auditoribus Christi, motus duricia & seueritate doctrinæ eius de obseruatione legis quærit, num pauci seruentur. Respondet igitur Christus & ait ad illos. Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico uobis, quærent intrare, & non poterunt. Hæc copiosius habentur apud Matthæum capite septimo. Introite, inquit, per arctam portam. Quia lata est porta & speciosa uia, quæ abducit in exicium, multique sunt, qui ingrediuntur per illam. Quoniam angusta est porta, & stricta uia, quæ abducit ad uitam, & pauci sunt, qui inueniunt illam. Pauci igitur sunt, qui salutem consequuntur, propterea quod angusta sit porta ad uitam. Quid ergo alias apud Matthæum dicitur. Multi, inquit, ab oriente & occidente ueniunt, & accumbent cum Abraam & Isaac & Iacob in regno cœlorum. Et apud Esaïam, de cœlesti Hierusalem, Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac nocte non cludentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Hæc certe perspicue significant, non multos tantum salutem consequi, sed etiam portam cœli patentissimam esse. Quid

se. Quid ergo dicemus? Hic mihi diuersa consideranda sunt. Nam si *pauci saluantur & multi*
Christum respicias, profecto confitendum erit, portam coeli esse latissimam & apertissimam. Christus enim uera coeli porta est, qui *quomodo intelligendum*
cum ascenderit in coelum & reuelatus sit praedicatione Euangelij sui in totum orbem terrarum, non solum aperuit coelum ex omni parte, uerum etiam terram ipsam Euangelio suo ita consecrauit, ut ex quacunque regione terrae libeat, ad regnum coelorum ascendere liceat. Huc accedit, quod & si praecepta legis per se non grauissima tantum, sed etiam factu impossibilia sint, tamē Christus impleuit legem perfecte, & impetrauit, ut quotquot in ipsum credunt, non aliter corā Deo iudicentur, quam si & ipsi sua ipsorum iusticia legē perfecte impleuissent. Præterea donat Christus credentibus suis spiritum sanctum per fidem, ut uirtute eius non tam facile quam etiam iucunde possint in legis diuinæ obedientia, quantum in hac carne possibile est, ambulare. Quare, quod ad hanc diuinorum praeceptorum partem attinet, porta coeli minime angusta dicenda est. Deinde, si Ecclesiam Christi per se consideres, fateri necesse est, multos esse electos, & innumerabiles consequi salutem. *Electi multi*
Suspice, inquit, Dominus ad Abraham, coelum, & numera stellas si potes, sic erit semen tuum. Quæ promissio non tantum intelligenda est de corporali semine, sed magis de spiritali semine, deque ijs, qui in uero semine Abrahamæ, quod est Christus, per fidem seruantur, quemadmodum Paulus ad Romanos scribens, capite nono explicat. Accedit huc & Esaias qui de Ecclesiae multitudine capite sexagesimo ita scribit. Leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi. Filij tui de longe uenient, & filij tui de latere surgent. Tunc uidebis, et afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi. Et in Apocalypsi, postquam e singulis tribubus duodecim milia, qui ad uitam æternam pertineant, numerati sunt, additur, post hæc uidi, & ecce turba multa, quā dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus & populis & linguis, stantes ante thronum & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Vides igitur, si Ecclesiam per se consideres, maximam adeoque innumerabilem esse Ecclesiae multitudinem. *Electi pauci*
Sed ut uerbum Christi dicentis, paucos esse, qui inueniunt portam ad uitam, recte intelligas, alio respiciendum est. Primum enim, si singulorum hominum ingenia excutias, ibitum, & si porta coeli tam obuia, quam latissima sit, tamen maxima hominum pars faciunt si bi ipsis portam angustam. Alij enim quærunt intrare non fide per Christum, qua sola ratione porta coeli & inuenitur & lata efficitur, sed quærunt, imo affingunt coelo alienas portas. Hic pollicetur
b iij

libi regnum coeleste merito operum monasticorum, hoc est, opera monastica cœlo pro porta affingere, ille sperat felicitatem merito peregrinationum suarum ad templa diuorum, hoc est, non Christum, sed peregrinationes pro porta cœli reputare. Hic conatur in cœlum conscendere merito ieiuniorum suorum, ille merito contritionis suæ, quæ certe nihil aliud sunt, quam Ch. istum, ueram portam cœli infringere, & alienam ædificare, sed his portis magis in infernum, quam in cœlum peruenitur. Israel, inquit, Paulus, qui sectabatur legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Propter quid? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis. Si opinio de meritis operum legis diuinæ non perducit ad iusticiam & cœlum, multo certe minus id faciet opinio de meritis operum hypocriticorum, aut ficticiorum. Atq; hæc dicuntur, non quod ipsa per se opera, quæ diuina lege exiguntur, damnentur, hæc enim factu necessaria sunt, quemadmodum alias sæpenumero demonstratum est, sed quod opinio de meritis operum damnetur. Hæc autem opinio hominibus naturaliter ita affixa est, ut quicquid operum etiam e medio Christi Euangelio arripiunt, ueneno opinionis suæ inficere, & pro merito humane iustitiæ usurpare soleant. Et cum hanc opinionem præcipue Pharisei in Iudaismo, & monachi in Christianismo inculcarint, recte dicemus, homines naturaliter esse Phariseos & Monachos. Quare quod porta cœli angusta esse dicatur, non fit portæ, sed hominum uicio, qui contempta latissima Christi porta, querunt sibi alienas portas. Alij autem non sectantur hypocrisim, sed manifesta scelera & flagitia, & ducunt uitam impœnitentem, quibus etiam ipsa porta cœli fit angusta, non quidem propter portæ angustiam per se, sed propter ipsorum impœnitentiam. Nam quemadmodum is qui, per patentem urbis portam ingredi conaretur, & præ se tamen ambabus manibus transversim gestaret oblongam perticam, ab ingressu certe prohiberetur, idque non portæ angustia, sed suo ipsius impedimento, ita qui in peccatis impœnitenter ambulat, sibi ipsi impedimentum obuertit, quo a porta cœli excluditur. Hæc enim porta non capit superbos & arrogantes, sed humiles, non capit auaros, sed liberales, non inuidos, sed beneuolos, non scortatores, sed castos, non ebrios, sed sobrios, hoc est, non admittit impœnitentes. Sed tantum pœnitentes. Non ueni, inquit Christus, ad uocandum iustos, sed peccatores, num ut in peccatis pergant? nequaquam, sed ad pœnitentiam. Ergo qui a porta cœli excluduntur, sua ipsorum culpa, non portæ angustia excluduntur. Deinde, & si numerus electorum maximus sit, si Ecclesiam CHRISTI per se consideraueris, tamen si conferas eam ad Ecclesiam malignantium, seu

Monachi &
Pharisei, om-
nes homines.

Porta cœli,
quos capiat.

seu impiorum ibi paucissimum inuenies numerum electorum, ad hæ-
 reditatem regni coelestis. Vt enim millenarius numerus, per se qui-
 dem multus est, sed collatus ad sexcentas myriadas, nullus pene nu-
 merus est, ita Ecclesia Christi multa est, per se considerata, pauca ue-
 ro est, collata ad ingentem impiorum, qui pereunt, multitudinem. *Electorum
paucitas, ex
emplis de-
monstratur.*
 Atque huius rei perspicua argumenta in externis liberationibus extant.
 In diluuio, cum totum humanum genus aqua periret, octo tantum
 homines seruati sunt. In Zodomæ & Gomorrhæ incendio, ex tot
 milibus, tres tantum euaserunt, Loth cum duabus filiabus. Ede-
 ro in terram Canaan, ex sexcentis milibus, qui ultra uiginti annos na-
 ti, e terra Aegypti egressi sunt, duo tantum, Iosue & Caleb, peruene-
 runt. In urbe Ieriho populosissima, sola Rahab meretrix, uel ut alij
 sentiunt, cauponaria, una cum familia sua seruatur. In deuastatio-
 ne Hierusalem, derelicti sunt in terra non nisi abiectissimi agrico-
 læ & uinitores. Vnde & Esaias ait. Si fuerit populus tuus Israel qua-
 si arena maris, reliquæ, hoc est, uilissima pars populi, conuer-
 tentur ex eo. His & alijs externis Dei iudicijs palam declaratum est,
 quid in extremo illo, & impijs horrendo iudicio Dei, inter hedos &
 oues, inter malos & bonos futurum sit, uidelicet, quod sicut in his
 externis iudicijs paucissimi euaserunt, ita paucissimi in æterno Dei
 iudicio seruabuntur. Quamobrem quia angusta est porta, & arcta
 uia, quæ ducit ad uitam. Angusta autem est & arcta, non sua
 natura, sed impiorum hominum uicio, qui aut alienas quærunt
 portas & uias per hypocrisim, aut sibi ipsis ueram portam ac uiam
 præstruunt per impoenitentiam. Cæterum, quæ hoc loco de an-
 gustia portæ & paucitate electorum Christus concionatur, ea non
 proponit nobis ut sollicitet nos ad desperationem. Venit enim, ut ser-
 uet, nō ut perdat animas, sed ut doceat nos timorem & fidem. Timo-
 rem quidem hypocritas & impudenter peccantes, quorum illi exi-
 stimant hypocrisim suam esse ueram pietatem, & meritum æternæ fœ-
 licitatis, hi autem & si impudenter & impoenitenter in peccatis per-
 gant, audent tamen, nescio quam fœlicitatem sibi polliceri. Sed
 ut hi omnes ad ueram poenitentiam & pietatem inuitentur, di-
 citur eis; Angusta est porta, & stricta uia, quæ abducit ad uitam,
 & pauci sunt, qui inueniunt illam. Fidem autem docet imbecil-
 les & pusillamines. Nam cum hi semper timere soleant, ne in nu-
 mero electorum non comprehendantur, habent ex hoc loco, unde
 consolationem & confirmationem fidei suæ petant. Quod enim
 angusta sit porta & arcta uia ad uitam perducens, non hinc acci-
 dit, quod homines difficulter a Christo ad fœlicitatem admittan-
 tur, sed quod alias, præter Christum, portas & uias ad fœlicitatem

perueniendi inquirunt. Nam qui in Christo per fidem constans perse-
uerat, is non solum habet facilem, compendiarium, & expeditissimā
uiam, sed etiam patentissimam portam perueniendi ad æterna taber-
nacula in eodem Christo Iesu Domino nostro, qui est una cum patre
& Spiritu sancto Deus laudandus in sæcula Amen.

HOMILIA QVARTA.

*Pauci saluati
tur quare*

VM Christus interrogatus esset, num pauci, an mul-
ti consequerentur salutem, perspicue significauit, pau-
cissimos seruari. Quæ igitur huius rei causa sit, agere,
amicissimi nunc persequemur. Et si enim Christus tan-
tæ sit autoritatis, ut dictorum suorum fidem apud nos
mereri debeat, etiam si nulla ratione muniatur ea, tamen
si quam ipse rationem uerborum suorum sponte sua affert, grato &
reuerenti animo excipiendum est. Audiamus igitur nunc causam,
propter quam pauci consequantur salutem. Et ut quæ sequuntur, faci-
lius percipiamus, proponemus prius summam huius causæ breuissi-
mis, quæ deinceps multis uerbis Christi explicabitur. Quod ergo pau-
ci seruentur, huiusmodi propemodum ratio est. Dominus enim De-
us noster exigit ad consequendam ueram salutem, in leges suas, iusticiam
perfectissimam, et absolutissimam & si ea perfectio, quæ exigitur, præstari
ab homine non potest, ibi tum hominem perpetuo damnat, a quo iudicio non
recedit, nisi homo, cum propria non possit, aliena iusticia seruetur.
Nullus autem hominum est, qui legem perfecte impleat, ac maxima
hominum pars existimant non solum legem impleri externa uitæ ho-
nestate, sed etiam opera illa externa mereri coram Deo expiationem
peccatorum & uitam æternam. Paucissimi uero sunt, qui agnoscunt
humanam iusticiam imbecilliores esse, quam ut queat ueram salutem
consequi, pauciores sunt, præsertim inter hypocritas, qui alienam ius-
ticiam, quæ est per fidem inquirunt. Quare paucissimi consequun-
tur salutem. Sed quæ nos nostro more proposuimus, ea iam in ipsis uer-
bis Christi excuciemus. Sic enim ait Christus. Cum surrexerit pa-
ter familias & clauferit ostium, et coeperitis foris stare, & pulsare ostium
dicentes. Domine, Domine, aperi nobis. Et respondens dicet uobis.
Nescio uos unde sitis. Tunc incipietis dicere. Edimus coram te & bibi-
mus, & in plateis nostris docuisti. Primum omnium, Christus his, &
quæ sequuntur, uerbis, precipue Iudæos hypocritas perstringit, ac lu-
deorum quidem abiectioem, gentium uero electionem uaticinatur,
quemadmodum mox audiemus. Deinde, quod de patre familias com-
memorat respicit uel ad eam parabolam, quæ apud Matthæum, ca-
pitulo quinto.

vicesimoquinto pluribus, de sponso & decem uirginibus recense-
 ur, uel ad solennes honestorum patrum familias mores, qui solent
 certa noctis hora ianuas domus suae claudere, & si qui serui lōge post
 legitimum tempus adueniunt, eos non solum non intromittunt in
 domum, sed etiam tanquam inobedientes & inutiles e familia domus
 suae excludunt. Quod igitur in familia humanae oeconomiae, idem
 etiam in familia Domini Dei nostri fieri solet. Deus enim pater fami-
 lias est, homines autem, siue illi ante Iudaei, siue nunc, gentes uoca-
 ta, familia sunt. Ac Deus haud mediocriter nomine patris familias de-
 lectatur. Hoc enim nomine explicatur tum Dei erga populum suum
 cura, tum populi erga Dominum Deum suum, officium. In Oecono-
 mia humana, pater familias sibi hanc curam suscipit, ut de familiae ui-
 ctu & amictu sollicitus sit, a familia autem exigit, ut unusquisque suum
 praescriptum laborem diligenter & fideliter faciat. Igitur, si inuenerit
 seruos uigilantes, quid faciat aliud, quam quod supra, cap. duodecimo
 dictum est, uidelicet praecingat se, & faciet illos discumbere, & transi-
 ens ministrabit illis, ut habeant in tempore demensum cibum? Porro
 inuersus ordo est, si familia de uictu sollicita, suum officium negligat,
 & pater familias uictum familiae negligens, de labore tantum familiae
 sollicitus fuerit. Sic & in oeconomia coelesti, Deus pater familias non
 concedit familiae suae hanc curam, ut sint solliciti, quid edant, quid bi-
 bant, & quibus indumentis utantur. Sed exigit, ut ante omnia quae-
 ramus regnum Dei & iusticiam eius, hoc est, ut unusquisque suae
 legitimae seruiat uocationi. Quod si fiat, omnia, quae uictui & ami-
 ctui necessaria sunt, patris familias cura & administratione parata e-
 runt. Quare cum Deus uocatur pater familias, admoneamur no-
 stri officij & confirmemus fidem nostram de uictu, ut concepta
 fiducia, in uocatione Dei pergamus. Caeterum, Deus pater fami-
 lias ostium regni sui tunc aperire dicitur, cum reuelat uerbum su-
 um, & uocat peccatores uerbo suo ad resipiscentiam. Aperiebat o-
 stium salutis cum ante diluuium, per Nohe, ante incendium Zodo-
 mae, per Loth, ante subuersionem Pharaonis in mari rubro, per Mo-
 sen, ante priorem deuastationē Hierusalem, per prophetas, ante poste-
 riorem, per Christū et Apostolos, uerbū Dei publice predicabatur, ee-
 pētōres ad pñam uocabātur. Aperit & hoc tēpore ostium salutis, quo
 clementia eius Euangelion Christi ita reuelatum est, ut perspicue ui-
 deamus, qua & internicio effugienda, & uera salus consequen-
 da sit. Claudere uero ostium tunc dicitur, cum ablato uerbo suo
 impenitentibus supplicium infert, cum illud Prophetæ impletur.
 Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & mittam famem in terram, non fa-
 men panis, neque sitim aquae, sed audiendi uerbum domini. Et illud.

Patris familiae
 as nomen deo
 tribuitur.

Regni ostiū
 aperitur, quā
 dō?

Regni ostiū
 claudere.

Sicut locutus sum, & non audierunt, sic clamabunt, & nō exaudiam, dicit Dominus Zebaoth. Postquam ergo clausit ostium, ibi tum ueniunt quidam familiares, & pulsant ostium, ac cupientes intromitti, clamant, Domine, Domine, aperi nobis. Hic est tumultus hypocritarū, quo externa iusticiæ suæ specie in hoc mundo ita perstreperunt, ut uideantur soli esse populus Dei, & hæredes regni coelorum. Sed audiunt. Nescio uos, unde sitis. Fieri enim solet, ut qui maxime omnium uideantur a Deo electi, hi maxime omnium sint abiecti, & ut postea sequitur, sunt primi, qui erunt nouissimi, & sunt nouissimi, qui erunt primi. Quid ergo ad hæc hypocritæ? Edimus, inquiunt, coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. His uerbis exprimitur confidentia hypocritarum in merita bonorum suorum operum. Cum enim hypocritæ accusantur in iusticiæ & non commemorantur in numero populi Dei, ibi tum audias ipsos catalogum optimorum operum recēdere, quorum merita, mirum sit, Deum non respicere, & ipsos non in summum coeli fastigium, adeoque in ipsam Dei sedem collocare. Apud Esaiam dicunt. Ieiunauimus, & non aspexisti nos, humiliauimus animas nostras & nescisti. Apud Matthæum dicunt, Domine, Domine, nonne per nomen tuum prophetauimus, & per nomen tuum dæmonia eiecimus, ac per nomē tuum multas uirtutes præstitimus. Et iterum. Domine, quando uidimus te esurientem aut sitiētem, aut hospitem, aut nudum aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi: hoc est, nihil bonorum operum intermisimus, quibus te honorare potuimus. Et hoc loco Edimus, inquit, corā te, et bibimus, et i plateis nostris docuisti. Quid audimus: an nō nosti nos? Sumus populus ille Dei Israel, quē ex omnibus gētibus elegisti. Edimus māna de coelo. Bibimus aquam de petra. Edimus de sacrificijs tuis. Bibimus de libaminibus tuis. Audiuius uocē tuā de coelo, in mōte Oreb. Audiuius quotidie legē tuā i Synagogis nostris, & nō nosti nos? Quod hypocritæ Iudæi, hoc idē hypocritæ Christiani sentiunt. Baptisati sumus, in nomine tuo. Vocamur Christiani, ex nomine tuo. Edimus & bibimus de corpore & sanguine tuo, audiuius Euangelion tuum, instituimus multa monasteria, & multo plures Missas, peregrinati sumus ad quorumuis sanctorum reliquias, breuiter, quæcunq; speciosa opera & sacra excogitare potuimus, ea in honorem nominis tui fecimus. Qui ergo sit, q̄ non noueris nos? Hæ aut similes siue cogitationes, siue uoces hypocritarum perspicue declarant, quod hypocritæ sentiant sese bonis suis operibus legi diuinæ satisfacere, quod confidant humana sua iusticia & quod non solum iudicent sese propter opera sua uerum populum Dei, sed etiam polliceantur sibi propter merita sua nō tam coelum ipsum,

Hypocritæ
commemorāt
merita ope-
rum suorum.

Esai. 58.

Matth. 7.

Matth. 23.

sum, quam sexcentas in coelo corollas. Audiamus igitur quam senten-
 tiam pronunciet aduersus eos paterfamilias. Et dicet. Dico uobis,
 nescio uos unde sitis. Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Pater
 familias non solū cōfirmat priorem suam sententiā, qua significauit se
 non agnoscere hypocritas pro populo Dei, uerum etiam addit nunc
 se nō agnoscere eos pro iustis operarijs, sed pro iniustis & impijs pec-
 catoribus. Quid ergo dicemus? num edere & bibere coram Domino
 & audire uocē eius in plateis, hoc est, audire publicas conciones uer-
 bi Dei, sunt opera iniquitatis? Et quid nunc factum est Christo, quod
 cum alias peccatores ad se inuitet. Non ueni inquit, ad uocandum
 iustos, sed peccatores. Et, Venite ad me omnes, qui laboratis et onera-
 ti estis, & ego refocillabo uos. Nunc autē peccatores a se reiiciat? Hic
 ergo obseruandum erit, quod Christus non damnet opera illa per se,
 uidelicet edere & bibere coram Domino, audire conciones publicas
 uerbi Dei, daemonia ejicere, prophetare, multas uirtutes in nomine
 Christi edere, aliaq; id genus opera, sed damnat opinionē, quam hy-
 pocritae in his operibus concipiunt. Putant enim se his operibus satis-
 facere legi diuinæ, & expiare peccata sua, ac mereri sempiternam for-
 titatem. Hæc est opinio impijssima. Vnde apud Matthæum perspi-
 cue dicitur. Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in
 regnum coelorum, sed qui fecerit uoluntatem patris mei, qui in coelis
 est. Videamus igitur quomodo satisfiat uoluntati diuine, ut ex his in-
 telligamus etiam quam ob causam pauci salutem consequantur. Ac
 primum non satisfit toti uoluntati Dei, edendo & bibendo uel de sa-
 crificijs Iudæorum uel de sacramento cœnæ Dñicæ Christianorū. Fu-
 erunt quidē sacrificia in politia Mosaica pro suo usu instituta, & post
 uulgatū Christianismum ordinata est in suū usum, de quo alias dictū
 est, cœna dñica, attamē, q̄ apud Iudæos nō aliud egit, quā quod de sa-
 crificijs ederit, aut q̄ apud Christianos nihil aliud agit, q̄ quod sumat
 cœnā Dominicā, hi nondū perfecte satisfaciunt uoluntati Dei. Deinde
 nō satisfit uolūtati dei externo tātum ieiunio, et precibus. Exigit quidē
 Deus ieiunium, hoc est sobrietatem, ut corpus contineatur in officio,
 & ut sobrietate unusquisq; suæ uocationi seruiat. Exigit etiam preces
 ut precibus nos ipsos excitemus ad tractandas & uersandas in consciē-
 tia promissiones Dei, quibus fidem confirmemus. Sed his operibus
 nondum est diuinæ uoluntati perfecte satisfactum. Adhæc non satis-
 fit uoluntati Dei dono prophetico, & ædendis miraculis. Vult quidē
 Deus, ut cui hæc dona cōcessa fuerint, ijs legitime utatur, et exerceat.
 Sed ipsa donorum operatione nondum perfecte satisfit uoluntati di-
 uinæ. Postremo nec satisfit ei audiendo uel Decalogum, uel Euange-
 lion Christi. Atq; hæc quidem, ut audiamus, exiguntur, sed ut Paulus

Lex Dei, uoluntas Dei est.

ait, auditores legis nondum iusti reputantur coram Deo. Quomodo ergo perfecte satisfat uoluntati diuinæ: certe non potest id alia ratione fieri, quam si legem Dei perfecte impleamus. Lex enim Dei, uoluntas Dei est, & Deus per legem manifeste explicuit, quid uelit, ut faciamus, & fugiamus. Lex autem Dei non impletur externis tantum operibus, sed uera, perfecta, & absoluta iusticia. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et proximum tuum sicut teipsum. Quid potest perfectius & absolutius exigi? Et iterum dicit lex. Circumcidite præputium cordis uestri. Non igitur exigit tantum externum opus. Ac rursus Dominum Deum tuum timebis, & illi soli, soli, inquam, seruias. Ergo nullo modo seruiendum est uel Satanæ uel carnis desiderijs. Et iterum. Non declinabis nec ad dextram nec ad sinistram. Exigit igitur lex perfectam obedientiam & iusticiam. Et quid illud est, quod Dominus dicit, sancti estote, quia ego sanctus sum, qua uoce non significatur Deum externam tantum, sed plane similem ipsi sanctitatem in homine exigere. Nam cum Deus sit ignis consumens, nisi Deo in sanctitate similes fuerimus, non sustinebimus faciem eius, sed deuorabimur ab eo. Deus autem tantam perfectam sanctitatem & iusticiam præditus est, ut nulla, uel tantilla macula in iusticia & iniquitatis in eo reperiatur. Quare eandem etiam a nobis iusticiam & perfectionem requirit. Quæ cum ita sese habent, certe manifestum est, aut nullum hominem consequi salutem, propterea quod nullus legem Dei perfecte impleat. Caro, inquit Paulus, legi Dei non subditur, siquidem ne potest quidem, aut si quis consequitur salutem, eum necesse est aliena iusticia seruari. Paucissimi autem sunt, præsertim inter Iudæos hypocritas, qui agnita sua iniusticia, alienam iusticiam, quæ est per fidem in Christum requirunt. Iudæi enim existimantes se suis operibus legi satisfacere, inflantur sua iusticia, & abominantur alienam. Impletur igitur hoc dictum Christi. Multi uocati, pauci uero electi. Nam quod Christus alias uocet ad se peccatores, quos tamen hoc loco discedere iubet, recte intelligendum est. Vocat enim peccatores ad se, non quod approbet & commendet peccata, sed ut ipsos a peccatis ad poenitentiam reuocet. Iubet autem peccatores discedere a se, ut significet se damnare impoenitentiam & reijcere uanam persuasionem hypocritarum de impletionem legis, adeoque se hoc requirere, ut unusquisque suam iusticiam agnoscat, & quærat alienam iusticiam, quam ipse per fidem unicuique credenti præstat. Habes nunc manifestam causam propter quam pauci consequantur salutem, uidelicet, quod omnes fere homines quærant salutem per merita suorum operum, paucissimi autem quærant eam per aliena merita, quæ sunt Domini nostri Iesu Christi. Sed quod Christus hactenus obscure significauit.

Sanctitas perfecta exigitur a Deo.

Peccatores Christus uocat ad se & repellit a se.

uit scilicet Iudæos ut hypocritas e numero populi Dei abſciendos, quia ſectantur legem iuſticiæ non ex fide ſed ex operibus legis, gentes autē in circuncifas in populum Dei aſſumendas, quia cum non habeant propria merita, neceſſe fuit, ut ſibi aliena pararent, hoc nūc diſertis uerbis explicat, dicens. Ibi erit fletus & ſtridor dentium, cum uideritis Abraam, & Iſaac, et Iacob et omnes prophetas in regno Dei, uos autem expelli foras. Et uenient ab oriente & occidente, & aquilone & aſtro & accūbent in regno Dei. Et ecce ſunt poſtremi, qui erunt primi, & ſunt primi, qui erunt poſtremi. Hoc manifeſtū eſt uaticinium de abiectiōe Iudæorum & electiōe gentium. Ac primum uide mihi, quod ſit ſupplicium arrogantium Iudæorum. Fuerunt enim quondā Iudæi primi, qui a Domino in eccleſiam ſuam electi ſunt. Te, inquit Moſe, elegit Dominus Deus tuus ut ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram. Et alias dicit Dominus. Tātummo do uos cognoui ex omnibus cognationibus terrę. Fuerunt autem primi, propterea quod pater eorum Abraam, cui promiſſum erat benedictum ſemen, quod eſt Ieſus Chriſtus, fidem adhibuit diuinę promiſſiōi, & quæſiuit iuſtitiam in ſemine promiſſo, non in meritis operum ſuorum. Sed poſteri eius, neglecto, contempto, imo etiam occiſo Chriſto, confiſi ſunt ſua ipſorum iuſtitia, propter quā iudicarunt non tātum ſe ſolos eſſe eccleſiam Dei, uerum etiā ſe digniſſimos omni gaudio & perpetua ſocilitate. Ecce autem mihi inuerſa omnia. Quorum gens fuerunt quondam primi in Eccleſia Domini, eorum poſteritas erunt, inquit Chriſtus, poſtremi, hoc eſt, erunt ex Eccleſia Domini proſtigati, & damnati. Et qui propter ſuā iuſticiā pollicebantur ſibi gaudiū & ſocilitatem, his contingit fletus & ſtridor dentium, quibus uerbis ſignificat Chriſtus deſperationem, & extremam internicionem. Deinde obſerua ſocilitatem piorum, eorum uidelicet, qui non confiſi ſunt meritis ſuę ipſorum iuſticię, ſed crediderunt in Chriſtum. In horum enim numero comprehenduntur quidem Abraam, Iſaac, Iacob, prophetę, & oēs, qui de familia Abraham crediderunt in Chriſtū Abrahamę promiſſum. Sed huc etiā accenſebūtur omnes alię gētes in toto orbe terrarū ad quas prædicatio Euāgelij de Chriſto peruenit, & quę Chriſtum per fidem exceperunt, ut eccleſia Dei nō cōſtituatur tñ ex Iſraelitis, ſed etiam ac multo magis ex omnibus terrę nationibus. Nam quōdā fuerunt quidē gentes in circuncifę, populus a deo abiectus, & quāquam aliquot ex gentibus ſalutem conſecuti ſint, qui audita promiſſione ad Abraham dicta, per fidē iuſtificati ſunt, tñ nō extabat ſic inter gentes, ut inter Iudæos publicum aliquod testimoniū, quo Deus ſignificaret, etiā gentibus patere ianuā ſalutis. Poſtq̃ autē Euangelion Chriſti ſparſum eſt Apoſtolica prædicatione in totum orbē terrarū, ibi tū gen

Primi poſtremi, & poſtremi primi.

*Electiois di
uinae fors.*

Religio una.

tes, quæ erant antea nouissimæ, hoc est abiectæ et exclusæ ab omnibus di
uinis bonis, factæ sunt primæ, et impletum est quod Esaias ait. Tunc ui
debis et afflues, et mirabitur, et dilatabitur cor tuum, quando conuersa
fuerit ad te multitudo maris, et fortitudo gentium uenerit tibi. Et quod
hoc loco Christus uaticinatur. Venient ab oriente et occidente, et a
quilone et austro. Quid facient? Accumbent in regno dei. Hæc est adu
bracio perpetuæ felicitatis, qua fruuntur, non hypocritæ, qui meritis
suorum operum, sed qui iusticia Christi confidunt. Cæterum, quæ Christus
de Iudæis et gentibus concionatur, aut potius uaticinatur, hoc etiam no
bis tam publice quam priuatim obseruandum erit. Docet enim Christus par
tim timorē dei, partim fidem. Nam hæc fere diuinæ electionis fors est
quod assumatur abiecti, qui dicuntur postremi, et reſciantur elati, qui
uidentur primi. Inter Cain et Abel, primus erat Cai, postremus Abel.
Sed ille abiicitur, hic uero eligitur. Idem iudiciū est, de Iacob et Esau,
de Rahab meretrice, et ciuibus Iericho, de Dauide & fratribus eius, de
latrone in cruce et Iuda. Illi enim, cum essent postremi, fiunt primi. Hi autē
primi uidentur, et fiunt postremi. Quare qui stat inter primos timeat
Dominum, et uideat ne cadat, ac iter postremos abiiciatur. Qui uero in
ter postremos uel propter peccata, uel propter afflictiones siue corpo
rales siue spirituales, consistit, bene confidat, & sectetur uocationem
dei. Sic enim fiet ut inter primos referatur. Postreme est et hoc loco di
ligenter adnotandum, quod cum Christus, abiectis hypocritis, unam faciat
ecclesiam in regno dei ex patriarchis, prophetis, et gentibus, haud ob
scure significet, unam et eandem esse religionem, qua patriarchæ, pro
phetæ et incircumcisæ gentes iusticiam et salutem consequuntur. Hæc
autem religio est fides in Iesum Christum, quod is expiauerit peccata nostra
et placauerit nobis patrem. Et hanc fidem conceperunt patriarchæ et
prophetæ ex promissionibus de semine Abraham, ac confirmarunt eam
circumcisione et ceremonijs sacrificiorum, et aliorum sacrorum diuinitus
institutorum. Gentes autem concipiunt eam e publica Euangelij prædi
catione, et alunt ac conseruant eam usu sacramentorum, quæ Christus
ordinauit. Quare cum sectamur fidem in Christum, & speramus prop
ter Christum, iusticiam coram deo, et felicitatem, non est sciendum
nos nouam iustificandi rationem excogitare, quemadmodum calumniatur
hypocritæ, sed uetustissimam illam, iam inde ab initio omnibus terrarum
diuinitus reuelatam et usurpatam sectari, ut cum sanctissimorum patriarcharum
et prophetarum religionem colamus, eandem quoque cum ipsis felici
tatem consequamur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una
cum patre et spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

Ecce mihi rerum naturā perspexisse uidentur, qui sacram scripturam cum amœno horto, ac uarijs ijsq; pulcerrimis flosculis et herbis exornato, contulerunt. Nam quo longius in horto procedas, eo plures inuenias herbas & flores, quibus nō solū te oblectes, uerumetiam ad salutem corporis tui utaris. Sic & sacre scripturę hortus lectori sub de eius cernodi, quasi herbas ostentat, quę si degustentur, tantam uirtutem afferunt, ut iam non tam in uera iusticia ambulare, quam in omnibus aduersis seruari queas. Cum igitur antea, e uaticinio de abiectiōe Iudæorum, & electiōe gentium, tanq; e salutarī herbā uirtutem timoris Dei conceperimus, agite, amicissimi, legamus nunc alias herbas & flosculos, quibus & ad uirtutem relapscentiæ excitemur, & imbecillitati fidei nostrę in omnibus aduersis medeamur. Quibus rebus aptissimum erit, quod sequitur. In ipsa die accesserunt quidam Phariseorū dicentes illi. Exi et uade hinc, quia Herodes uult te occidere. Vnde nota hæc Phariseorū beneuolentiā erga Christum, quod admonet ipsum, ut secedat, et caueat sibi ab insidijs Herodis. Fieri quidē potuit, ut pharisei suo ipsorū cōsilio Christum admonuerint, quo sibi ab Herode caueat, uidelicet, ut fugato ipso, doctrina q; eius, quā persequēbatur, in Galilæa aboleretur, e uerbis aut Christi, quę sequuntur facile intelligi potest, Herodē clam subornasse phariseos, ut Christum de fuga admoneant. Nam cum Herodes antea trucidasset Ioannem Baptistam, & uideret nunc maiorem hominum turbam sectari Christum Ioannis amicum, timebat fortassis, ne Christus mortem Ioannis uolenta manu uindicaret, & ipsum e Galilęe principatu eijceret. Quare, cum nō auderet manifeste in Christum grassari, subornauit Phariseos, qui simulatione magnę beneuolentię Christo cōsulerent, ut e Galilæa secedat, ac sæuiciam Herodis declinet, nempe, ut ipse Christo eiectione, tutus esset, ac maiestatem principatus retineret. Igitur Pharisei, perosi & ipsi doctrinam Christi, obsequuntur uoluntati Herodis, & quasi optime cupientes Christo, dicunt, exi, & uade hinc, quia Herodes uult te occidere. Quę admonitiō, si extrinsecus eam cōsideres, uidetur esse amicissima et maxime salutaris. Quis n. nō iudicaret eum amicum, qui nos cōsilio suo, ab insidijs & periculis mortis tutos reddere conatur? qui admonitiōe sua securā uitę nostre rationē nobis cōmōstrat. At si cōferas hanc admonitiōē phariseorū, uel cū aīo ipsorū, uel cum ea uocatione, ad quā Deus Christū filium suū ordinauerat, nihil neccandoris, nec salutis in ea inuenies. Nam Christus in hoc officiū diuinitus uocatus fuit, ut concionaretur Euangelion in Galilæa & Iudæa. Quare si timore periculorū mortis obsecutus esset admonitiōi Pharisaicę,

Sacra scriptura, hortus amœnus.

Herodis timor et astus.

Christi officium.

Amicorum
consilia.

haudquaquam obediſſet diuinæ uocationi. Quod cum ſit peccatum ad-
uerſus Deū, certe multo pernicioſius eſt, quā in corporalē mortē in-
currere. Admoneamur igitur hoc exemplo, ut amicorū conſilia liben-
ter quidem audiamus, non aut ſeſtemur ea omnia indifcriminatim &
ſine iudicio. Sed conferamus ipſa cum uerbo Dei et uocatione noſtra,
& ſiquidem conueniunt, non aliter excipiamus ea, quam ipſam uocē
Dei. Si autem diſſentiunt, ibi tū multo magis obediendū eſt Deo quā
hominibus. Sed audiamus, quid Chriſtus phariſeis reſpondeat. Et ait
illis. Ite & dicite uulpi illi. Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio ho-
die & cras, & tertia die cōſumor. Veruntamē oportet me hodie & cras
& ſequenti die ambulare, quia fieri non poteſt, ut propheta pereat ali-
bi, quā Hieroſolymis. Primū, quod Chriſtus remittit phariſeos ad Her-
rodem, perſpicue ſignificat, ipſos clam & ſubdole ab Herode ſuborna-
tos adueniſſe. Deinde quod Herodi cognomē uulpis tribuit, appoſitiſ-
ſime dictū eſt. Nota eſt calliditas uulpis, quā urgēte fame ſomnū aſſimu-
lat, ut alleſctas aues capiat deuoretque. Vocabulo igitur uulpis exprimit
Chriſtus ſubdolū uerſutum, et callidū Herodis ingenium, quod etiā
manifeſtis factis proditū erat. Herodes. n. uulpinādo rapuit uxore ſra-
tris ſui, Herodiadē. Vulpinādo audiuit cōcōnes Ioannis Baptiſtæ, &
occidit eū. Etiā nūc uulpinādo conatur Chriſtū e Galilæa eijcere, ut of-
ficio ſuo non fungatur. Cognomen igitur uulpis in Herodem aptiſſi-
me cōuenit. Sed quid renunciat Chriſtus Herodi? Ecce, inquit, eijcio
dæmonia & ſanitates perficio hodie & cras et tertia die cōſumor. His
uerbis primū iubet Chriſtus Herodem bono animo eſſe, nec quicquā
incommodi ab ipſo expectare. Ego, inquit, nō hoc ago, ut eijciam He-
rodem, e ſuo principatu, ſed ut eijciam dæmonia. Non meum cōſiliū
eſt, ut quēcumque occidam, ſed ut ægros ſanem, & mortuos uiuiſicem, atque
adeo longe aliud meo miniſterio ago, quam ut deijciā principes e ſua
maieſtate, et obtineā regnū huius ſeculi. Veni. n. in hūc mundum, ut
doceā Euangelion meū de remiſſiōe peccatorū, & confirmē illud pub-
licis miraculis, quod intātum nihil damni affert principatui Herodis,
ut ſi ſubditi agnoſcant Euangelion meū, multo obedientiores Herodi
reddātur. Deſungar autē hoc meo miniſterio in terris, non multis an-
nis, ſed hodie et cras, hoc eſt, pauciſſimo adhuc tempore, ac nō multo
poſt morte cōſumar. Quare Herodes nihil a me aduerſi timeat, ſed ſu-
um agat officiū, quātum ad meū quidē miniſterium attinet, ſecure, et
ſinat me meo deſungi munere. Ex his habes prædicationē Euangelij lō-
ge aliud agere, quam ut tractet ciuilia regnorum huius ſeculi negotia,
& deſinuat, de adminiſtranda rep. politica, ſed hoc curat, ut hoīes habe-
ant coram Deo remiſſionem peccatorū, & honeſtam ducant uitam ac
conſequantur æternam foelicitatē, ſiue ſub tyrāno, ſiue ſub moderato
rege

Euāgelij præ-
dicatio, nō ad
miniſtrat
politica.

rege uiuant, siue in paupertate, siue in diuitijs degant, siue principes, siue subditi fuerint. Deinde significat Christus Herodi, quod ut Herodes nihil mali ab ipso timere debeat, ita nec ipse uel insidias uel crudelitatem Herodis timeat, quia, oportet, inquit, me hodie & cras & sequenti die ambulare, eo quod fieri non possit, ut propheta pereat alibi, quam Hierosolymis, hoc est, Demandatum est mihi a Deo patre meo officium, cuius administrandi, & si breue, certum tamen tempus definitum est. Et ante hoc tempus, Herodes ne pilum quidem capitis mei mouere potest. Quid igitur ad insidias eius trepidarem? Præterea certus mihi locus definitus est, in quo mortem paciar, uidelicet, urbs Hierusalem in Iudæa. Non enim fieri potest, ut propheta alibi pereat quam Hierosolymis. Sunt quidem aliquot prophetae etiam alijs in locis occisi, quemadmodum multis in locis scriptura testatur, & præsertim in tertio libro Regum, cap. decimo octauo, sed maxima prophetarum pars Hierosolymis aut interempti, aut saltem proscripti fuerunt. Hæc enim celebriū locorū fors est, ut ubi maior uideatur cultus Dei, ibi maior oriatur persecutio & contemptus uerbi Dei. In regno Iuda, Hierusalem fuit metropolis, & erat ibi tēplum Dei, ac maximus Dei cultus. Sed nusquam erat etiam crudelior prophetarum persecutio & interfectio. Post deuastationem Hierusalem, habita est Roma, urbs omnium religiosissima. Sed nusquam etiam aut crudelius in sanctos Dei seguitum est, aut uera religio neglectius habetur, quā Romæ. Unde & uulgatum dictum extat, Quo quis propius Romam habitat, eo peior est Christianus. Quod dictum plane cum uerbo Christi de Hierusalem conuenit. Fieri non potest, ut propheta alibi pereat, quā Hierosolymis, hoc est, quo quis in Iudaismo propius Hierusalem habitauit, eo peior Iudeus est. Sed redeo ad propositum. Christus affirmat certum sibi locum, uidelicet urbem Hierusalem, designatum esse, in quo occidatur. In Hierusalē, inquit, nō in Galilæa interficiar. Et cruce, nō gladio occidar. Quare gladius Herodis nequaquā mihi in Galilæa pertimescendus est. Hoc diligēter nobis obseruandū et in usum nostrū accomodandū est. Quāquā. n. nō simus tali pphetico spū præditi, qui tam aperte certitudinem rerum de nobis futurarum agnoscere possimus, quam in manifeste Christus Dominus noster agnoscit, tamen promissionibus & uaticinijs scripturarum tantum nobis de futuris rebus reuelatum est, quantum ad excutiendum periculorum timorem, & ad conseruandos nos in uocatione Dei, satis est. In Iob dicitur. Certi definiti sunt dies hominis, & numerus mensium eius apud te est. Cōstituiisti terminos eius, qui præteriri non poterūt. Et in Psal. ait Dauid. Imperfectū meū uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, & nemo in eis, hoc est, Cum adhuc eram infor

Christi securitas.

Locorum celebrium fors.

Yeneher Rā ye bofer christ.

Promissiones faciunt nos prophetas.

Iob. 14.

Psalms. 134.

mis, tu uidebas me, & quamuis nulli dies uitæ meæ adhuc extarēt, tu
 tamen omnes eos iam in libro tuo inscripseras. Et apud Matthæum.

Matt. 21.

Nonne, inquit Christus, duo passeruli minuto asse ueneunt, et unus

Ioannis 10.

ex illis non cadet in terram sine patre uestro, uestri etiam pili capitis
 omnes numerati sunt. Sic & apud Ioannem ait. Nōne duodecim sunt

Ministerij tē

pus unicuiq;

certum à deo

definitū est.

horæ die. Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius
 mundi uidet. Hæc & similia scripturæ loca perspicue testantur unicuique

Pericula non

temere aggre

dienda.

que certum & uitæ & ministerij sui in terra tempus, a deo constitutum,
 & ordinatum esse. Nec ulla est creatura uel in cœlo uel in terra, quæ de

cretum Domini aut abrogare, aut infirmare queat. Ergo, inquis, pa-

rum refert, siue quis prudenter pericula declinet, siue temere sese in pe-

ricula coniiciat. Multum certe refert. Quæ enim de certa ordinatione

temporis uitæ ac ministerij nostri in scriptura dicuntur, nō in huncu-

sum nobis proponuntur, ut exponamus nos periculis, contra uocatio-

nem Dei, sed potius ut a sectanda uocatione Dei, periculorum timore

non absterreamur. Ecce ego, inquit Christus, emitto uos sicut oues in

medio luporum. Quid ergo faciant Apostoli, num imprudenter ob-

ijciāt sese luporum crudelitati, minime omnium. Additur enim. Esto

te prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Nū uero pro-

pter luporum sæuiciam deserant ministerium & uocationem suam?

Nec id quidem. Sequitur enim. Ne metuatis uobis ab his qui occidūt

corpus, animam autem non possunt occidere, sed metuite magis illū,

qui potest & animam & corpus perdere in Gehenna. Quare cum scri-

ptura perspicue significet numerum dierum, et mēsum nostrorū apud

Deum definitum esse, nō est abutendum ad temeritatem & ignauiam,

sed usurpandum ad fiduciam & alacritatem sectandæ uocationis Dei,

per tela, per ignes, certissima spe cōcepta, quod qui numerauit capillos

capitis nostri, idem etiā dabit operam, ne pergentibus nobis inuocatio

ne eius, aliquid aduersi, uel ante legitimū tempus accadat, uel si legiti-

mo tempore acciderit, damno nos afficiat. Nam quod impij non dimi-

cient numerum mensium suorum, quemadmodum apud Iobem ca. ui-

cesimo primo, & in psalmo quinquagesimo quarto scribitur, & q̄ p̄j

ante suū tēpus auferantur, ne ipsos attingāt impendentes calamitates, ut

Esaias cap. quinquagesimo septimo docet. A facie, inquit, malicie col-

lectus est iustus, coram hominibus quidem uidetur esse tempus illegi-

timum, sed longe alia Dei sunt iudicia, in cuius solius potestate consti-

tuta sunt tempora & articuli temporum, & qui cum sit longe omnium

prudentissimus rerum administrator, non potest ferre, ut unus e uilis-

simis passerulis ante legitimū suū tempus in terram cadat, multo mi-

nus feret, ut homini quicquam illegitimo tempore accadat. Cate-

rum occasione mentionis Hierusalem, uertit se Christus ad lugendam

& deplorandam

Impij non di-
 midiant dies
 suos.

et deplorandam calamitatem, quæ Hierosolymitanis & reliquis Iudæis, propter impoenitentiam ipsorum eueniet. Hierusalē, Hierusalē, inquit, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te. Quociens uolui cōgregare filios tuos, quemadmodū gallina nidū suū sub pennis, et noluit. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Dico autem uobis quod non uidebitis me, donec ueniat tempus, cū diceris. Benedictus, qui uenit in nomine Domini. Hic primum omnium explicat Christus eximiū caritatis suæ affectum erga Iudæos, idē facit non simplicibus uerbis, sed iucundissima similitudine auium seu gallinarum & pullorum. Ac frequens est scripturę consuetudo, q̄ ad explicādos affectus dei erga nos, utatur similitudinibus a parentibus siue hominū, siue aliorum animalium. In Deuteronomio inquit. Si cut aquila prouocans ad uolandum pullos suos et super eos uolitans, expandit alas, sic deus assumpsit Israelē atq; portauit eum in humeris suis. In Esaia dicit Dominus Sebaoth ad Ziō. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa obliuiscitur, ego tamen non obliuiscar tui. Hæ et id genus aliæ similitudines diligenter obseruandæ sunt. Necq; enim frustra rerū natura, ac precipue affectus parentū siue in auium siue in hominum genere, a deo conditi sunt. Potuisset enim deus, uel uno momento creare, ut tam auium pulli quam hominum liberi continuo ad huc ab utero matrum recentes tantam haberent fortitudinem et prudentiam, ut plane matrum cura non indigerent, Sed maluit tam prolem imbecilem creare, quam in matribus ardentem erga prolem suam amoris affectum excitare, ut nos a contemplatione rerum naturæ assurgere mus in cognitionem creatoris nostri. Necq; enim ita nobis rerum natura contemplanda est, ut quemadmodum incredulæ gentes, conquiescamus in ea, sed ut per eam, Dominum Deum nostrum, et uoluntatem eius erga nos agnoscamus. Paulus ait. Inuisibilia dei, ex creatione mundi peruidentur, dum per opera intelliguntur. Inuisibile enim est, q̄ Deus in periculis presto nobis adsit, ac defendat nos, sed hoc inuisibile dei efficitur nobis in gallina uisibile, quæ aduolante miluo statim colligit pullos suos sub alas suas, ut eos ab impetu milui tueatur. Nam si deus hanc naturā gallinæ indidit, ut nihil prius habeat, quam pullos suos in periculis conseruare, qui fieri posset, q̄ deus ipse creator non hoc affectu erga homines pullos suos, longe excellencius, q̄ humanus animus cogitare potest, predictus esset. Vt enim fieri nō potest, ut qui plantauit aurē, nō audiat, et qui sinxit oculū, nō consideret, ita fieri nequit, ut qui matrū curā erga prolem creauit, nō ipse quoq; plusquam maternū affectum erga populum suum gerat. Senciamus igitur de rerum natura, quod sit uisibile spectaculum, quo nobis

Dei affectus
explicatur si
similitudinibus

Deutro. 32.

Esa. 49.

Parentū affectus
erga liberos
in quem uisum
conditi
sint.

Dei inuisibilia,
quomodo
efficiantur nobis
uisibilia.

Gallinæ cura
de pullis suis.

*Natura rerū
uisibile spe-
ctaculum in-
uisibiliū dei.* inuisibilia Dei ad salutem nostram perspicienda proponuntur. Sed re-
deamus ad uerba Christi. Quoties, inquit, uolui congregare filios tu-
os, quemadmodum gallina nidum seu pullos suos sub alis, & nolui-

*Christus con-
gregat pul-
los.*

sti. Non enim hoc tantum tempore, quo hominem induit, & Euange-
lion in Iudæa cōcionatus est, uocauit Iudæos ad pœnitentiā, ne perirēt,
sed id etiā multo ante per prophetas egit. Tunc enim dicitur Christus
uelut gallina glocitare, & pullos sub alas congregare uelle, quando
reuelat uerbū suum, & uocat ad resipiscentiā. Glocitauit igitur in reg-
no Israel per prophetas ante aduētum Salman Essaris regis Assyriorū,
ut sub alas suas confugerent, & ab interitu conseruarentur. Glocitauit
in regno Iuda, ante aduentum Nebucadnezaris regis Babylonij, ut se
reciperent per pœnitentiā in nidum suum, & liberarentur. Glocitauit
etiā ipse præsens iam assumpto homine, in Iudæa ante aduētum Ti-
ti Vespasiani, ut sub pennas alarum suarum confugientes, ab intern-
tione uindicaretur. Breuiter, Christus nihil non beneficiorum exhi-
buit Israelitis, quo inuitauit eos ad resipiscentiā, ut ex hæreditate po-
puli Dei non excluderentur. Habes clementiā & misericordiā Chri-
sti erga Iudæos, Nunc uide mihi uicissim ingratitudinem & impœ-
nitentiam eorum. Occidis, inquit, prophetas, & lapidas eos, qui mit-
tuntur ad te, nec unquā uoluisti sub alas meas congregari. Quid hac

*Iudæorum in-
gratitudo.*

ingratitudine horribilius? Quis enim non iudicaret omnem crudeli-
tatem superare, si pulli gallinacei, matrem suā in aduolatu milui glo-
citantem, & ipsos sub alas in tutum locum conuocantem, accurrentes
discerperent, ac in uaria frustra dilacerarent? multo certe crudelius Iu-
dæi in prophetas, in Apostolos, adeoq; in Christū ipsum debaccha-
ti sunt, qui tamen nō in aliud uenerant, quam ut prædicatione sua Iu-
dæos ab imminēti interitu, ueluti pullos, conseruarent. Audi uisti in-
gratitudinem & impœnitentiam, sed audi nūc etiam supplicium. Re-
linquetur (inquit) uobis domus uestra deserta. Atq; hoc quidem sup-
plicium impletum est in Iudæis, quādo post ascensum Christi in cœ-
lum regio Iudæorum per Romanos deuastata, & politia eorum tam ci-
uilis quam ecclesiastica abrogata est, & ipsi ita a Deo abiecti sunt, ut
nunc ne in numero quidem populi Dei recenscantur. Sed quando
hoc quod sequitur, impletum esse dicemus, non uidebitis me, donec
uenerit tēpus, cum dicetis, benedictus qui uenit in nomine Domini.
Sunt qui sentiunt impletum esse in Die palmarum, ut sit sensus. Hæ-
cenus sepe multumq; concionatus sum Hierosolymitanis, & admo-
nui eos ut resipiscant, & in me credant, quo a uētura ira seruentur, sed
intantum non resipiscunt, ut potius subinde peiores efficiantur, & me
maiori odio prosequantur. Non ueniam igitur deinceps in urbem eo-
rum, donec, uelint, nolint, audiant turbam acclamantem mihi. O san-
na filio

na filio David, benedictus, qui uenit in nomine Domini. Sic autem clamauerunt turbæ, quæ in die palmarum, Christum asino in Hierusalem uectum comitabantur, adeoque hac acclamatione publice testati sunt, sese ipsum pro uero Messia seu Christo agnoscere. Hæc. n. de Christo scripta sunt in psalmo centesimo decimo septimo. Sed Matthæus cap. uicesimo tertio significat hæc uerba, quæ Lucas hoc loco commemorat, a Christo, postquam iam in urbem Hierusalem asino uectus fuerat, dicta esse. Alij sentiunt Christum hic loqui de nouissimo aduentu suo ad iudicium uiuorum & mortuorum, uidelicet, quod interea temporis, dum Christus gloriosus, & omnibus in ipsum credentibus exoptatus in extremo die aduenerit, Iudæi abiecti, & omni gloria sua destituti erunt, sed quia impenitentes Iudæi, magis ad aduentum Christi in nouissimo die trepidabunt, quam quod cum hac festa acclamatione, benedictus qui uenit in nomine Domini, excipient ipsum, quid si simpliciter hæc esset sententia. Vos nunc me non solum contemnitis, uerum etiam ad necem queritis. Sed accidet uobis tanta calamitas, ut & si me seruatorem omnibus uotis exoptaretis, salus tamen mea non contingeret uobis. Cum enim ego loquebar, uos non audiebatis, fiet igitur, ut cum uos clamaueritis, nec ego exaudiam. Seuerissima conicio, sed quæ nobis ideo proponitur, ut discamus aliena frui insania, et in obedientia diuine uocationis sollicite ambulare. Si enim Deus non pepercit impenitentibus Iudæis, ex quibus est Christus secundum carnem, quomodo parceret impenitentibus gentibus, quæ quondam non erant populus Dei? Quare excipiamus Christum, dum licet, & ingrediamur regnum coelorum, dum predicatione Euangelij aperta adhuc est ianua, ut per fidem iustificati, & in obedientia iustitiæ ambulantes perpetuam felicitatem consequamur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula. Amen.

Eadem est
loquutio Gē.
s. de coruo
qui egredien
batur ex re
ueriebatur
dorsum eccarē
tur aquæ, hoc
est, nunquam
reuersus est.

CAP. XIII. HOMILIA SEXTA:

Ubi Christus in hunc mundum uenerit, ut testimonium ferat ueritati, & doceat ueram pietatem ac honestatem tam coram deo, quam coram hominibus, nullam intermittit occasionem, quo huic officio suo probe satisfaciat. Quare cum alij abutantur conuiujs, non tam ad ebrietatem, quam ad exercendam omnem turpitudinem, & petulantiam, Christus utitur eis ad sobrietatem, & ad docendam omnem iusticiam. Quod cum alias sæpe presterit, certe diligenter id agit in eo conuiuio, in quo hydropicum apud principem Phariseorum, sanauit Sic. n. sequitur. Factum est, cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato, ad manducandum panem, & ipsi obseruabant eum. Primum omnium uide mihi, quæ diuersa sint horum conuiuiarum studia. Christus

omnem captat occasionem, ut bene dicat, & bene faciat. Pharissæi autem omnem captant occasionem, ut male dicant, & male faciant. Ipsi (inquit) obseruabant eum, ad quid: ut caperent eum in sermone uel facto, ut haberent, quod calumniarentur, & damniarent. Quid autem *Conuiuiorum* magis inhumanum: In rebus enim politicis conuiuiorum usus est, ut *usus.* libero & iucundo conuictu amicitia & familiaritas uel condiatur uel confirmetur. Vnde & conuiuia sua habent libertatis priuilegia, quod quæ ibi paulo liberius effuciantur, uino inscribi soleant. Est & ueterum mos non ignotus, quo amicis in conuiuium exceptis, ostensis foribus dictum est, Hac non egreditur sermo. Et illud uulgo iactatum, odi memorem compotorem. Pharissæi autem omnis humanitatis obliiti, solennem conuiuij usum ita inuertunt, ut abutantur eo potius ad excitandam inimicitiam, & prodendum amicum, quam ad confirmandam amicitiam, & conseruandum amicum. Sed tantæ inhumanitatis & crudelitatis autor est, impia hypocrisis. Quare non aliter uitanda est, quam ipsum Satane spectrum. Ceterum, & si Christus perspicue agnoscebat Pharissæorum malitiam, ipse tamen pergit suum facere officium. Ecce enim homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad legis peritos & Pharissæos, dicens, si licet sabbato curare? At illi tacuerunt. Ipse uero apprehensum, sanauit eum, & ac dimisit. Quod alias de miraculis a Christo æditiis diximus, hoc idem nunc etiam de hoc miraculo sanati hydropici obseruandum erit. Christus enim ædidiit miracula sua, ut his tanquam coelestibus signaculis et testimonijs confirmaret ueritatem doctrinae suæ. Opera, inquit, quæ dedit mihi pater, ut perficiam, ipsa inquam, opera, testificantur, quod pater miserit me, hoc est, quod fungor diuina legatione, & quod quæ doceam, sint uerba patris mei qui est in cælo. Docuit autem Christus, quod ipse sit uerus Messias quod ipse expiet peccata hominum, & conseruet credentes in ipsum, in omnibus afflictionibus, ad perpetuam scelicitatem. Miraculo igitur sanati hydropici confirmamur fide in omnibus aduersis, ut liceat nobis non solum remissionem peccatorum nostrorum, sed etiam certam salutem a Christo Domino nostro expectare. Ac conuenienter admodum hydropiseos curatio confirmat peccatorum curationem. Hydropisis enim & peccata, natura sua inter se plurimum conueniunt. Nam qui hydropisi laborant, quos *Hydropiseos* *similitudo* *cū peccatis.* plus bibunt, eo plus siciunt. Sic & qui peccatis immergi sunt, quo magis obsequuntur affectibus peccatorum, eo ardentius ad perpetranda peccata adspirant, adeoque quantum peccata crescunt, tantum crescit peccandi amor. Vulgo conferunt avariciam cū hydropisi, quod una cum opibus crescat etiam furiosa opum cupiditas. Sed non minus alia quoque uitia cum hydropisi conferuntur. Quid enim? an non & inuidia hydropisis

hydropisis est, quæ quo plus uindictæ in aduersario consequitur, eo amplius appetat? Quid ambicio? huic si unum genus honoris cōtingat, non est nisi materia ad aliud affectandum. Breuiter, tantus est omnium peccatorum ardor, ut quo plus eis indulgeas, eo minus exaciantur. Quid ergo fit? Si secundum carnem, inquit Paulus, uixeritis, moriemini. Itaque summa danda est opera, ut hi morbi curentur. Vt igitur hydropicorum sitis, non curatur, nisi morbi causa pellatur, ita ardor peccati non extinguatur, nisi ardoris causa, quæ est ipsum peccatum extingatur. Peccatum autem extinguatur, si aspergas sanguinem Domini nostri Iesu Christi, hoc est, si primum quidem credideris Christum expiasset sanguine suo peccatum, deinde autem facta corporis spiritu mortificaueris, ut quemadmodum ante præbuiisti membra tua seruam iniquitati, ita nunc præbeas membra tua seruam iusticiæ ad sanctificationem, quemadmodum Paulus ait. Atque hæc quidem de miraculo factum hydropici. Pharisei autem & legis periti iudicant iniquissime factum, quod Christus curet infirmos sabbato. Christus igitur de hoc quoque concionatur. Et respondens dixit. Cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Et non poterant ad hæc respondere illi. Vt Christus facto suo non uiolauit sabbatum, ita hac uoce non abrogat sabbatum in politeia Mosaica. Venit enim Christus in hunc mundum, factus legi obnoxius. Et palam professus est dicens. Ne existimetis, quod uenerim ad destruendam legem aut prophetas, imo non ueni ut destruam, sed ut compleam. Nulla autem fere lex seuerius præcepta erat, quam ea quæ est de sabbati obseruatione, quemadmodum uides in Exodo ca. tricesimo primo. Et in Numeris, ca. decimo quinto. Quare sentiendum est, Christum sabbatum diligentissime obseruasse. Ac non obtrulit quidem sabbatum obseruandum nobis, qui ex gentibus sumus, quippe quod politeia Mosaica post ascensum Christi in cœlum, una cum gloria Iudaicæ gentis cōcidit. Ipse autem, quia habuit ciuilem suam conuersationem in politia Mosi, sabbatum constanter obseruauit. Sed hac uoce perstringit & dānatuana & supersticiosa dogmata, quæ Pharisei præcepto sabbati, præter uerbi institutum adiecerunt. Verbum enim Dei dicit, nullum opus faciendum in die sabbati, & circumstantijs ita munit, ut non possit intelligi indiscriminatim de quouis opere, alioqui ne incedere quidem, aut manum leuare, aut loqui, aut uigilare, aut etiā dormire, sabbatoliceret, sed de opere seruorum & opificum, quod genus sex diebus in agris aut officinis fieri solet. Sex, inquit, diebus operaberis. Et iterum. Non facies omne opus, tu & filius tuus, & filia tua & seruus tuus, & ancilla tua, & iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Cum lex meminit seruorum & iumentorum, perspicue significat, in-

Peccatū quomodo extinguitur.

Christus sabbatum non abrogat.

Sabbati explicatio.

*Sabbati su-
perstitiones
in Iudaismo.*

terminis eorum operum in sabbato exigi, quæ sunt seruilia, et propheta-
nis diebus peculiaria. Pharisei aut præter hæc, addiderunt traditiõibus
suis uanissimas nugas de operibus. Dixerunt. Sabbato non ambulandum
super herbam, ne pedibus eam euellas, nec conscendenda arbor,
aut aliquid in eam suspendendum, ne ramum aliquem frangas. Poma
sabbato decerpta, non comedenda, non ascendendum in equum, uel
stem uino aut oleo madefactam, non exprimentam aut eluendam, si
napi die sabbati non commiscendum aqua aut uino, nec pomum ad ignem
assandum, non uenadum pulicem hinc inde saltantem, nisi tepu-
gat, non legendum ad lucernam, nisi duo simul legant. Dies me deli-
ceret, si pergerem enumerare omnia Phariseorum somnia de sabbati
operibus. Nam, quæ erant grauiora legis de recte administrando iu-
dicio, de misericordia præstanda misero, de fide uel in Deum habenda
uel proximo conseruanda, ea iam non dicam obseruatione, sed saltem
expositione sua uix summis, quod aiunt, digitulis attingebant, at quæ
erant ceremonialia, de oblationibus, de sabbato, et id genus a'ijis, ea ut
superstiosissime explicabant, ita etiam maximo studio urgebant, culi-
cem uidelicet, quod alias Christus ait, excolentes, camelum autem de-
glucientes. Cum igitur Christus tueretur factum suum, publico & uul-
gari exemplo, quo bos aut asinus in die sabbati e puteo extrahitur, dā-
nat ineptas Phariseorum traditiones de sabbato, ac significat ipsos in
explicando sabbato, ne uulgarem quidem humani iudicii prudentiam
sectari. Quanquam autem hæc præcipue ad Phariseos dicta sint, ta-
men ad nostrum usum scripta sunt. Docemur enim hoc loco, ut in ec-
clesiasticis ordinationibus, religiose quidem, sed non superstitione uer-
semur, maxime autem omnium obseruemus ea, propter quæ ordinati-
ones ecclesiasticæ institutæ sunt, uidelicet, fidem, inuocationem no-
minis Dei, caritatem proximi, castitatem, sobrietatem, patientiam, &
innumeras alias uirtutes. Ordinationes enim ecclesiasticæ quæ cū uer-
bo Dei non pugnant, nō sunt omittendæ, uirtutes autem seu fidem, &
fructus fidei omnino facere oportet. Atq; hæc de sabbato, quibus Chri-
stus Phariseorum nugas tam perspicue confutauit, ut ad ea Pharisei
ne mutire quidem potuerint. Num igitur ab impietate sua resipuerunt?
num etiam postea ora sua continuerunt? Minime omnium. Etsi nunc
turpiter obmutescant, tamen postea occasionem nacti, inter suos forti-
us reclamant. Dignus, inquiunt, est, qui lapidibus obruatur, quia sol-
uit sabbatum. Et non potest hic homo a Deo esse, quia sabbatum sol-
uit. Hoc autem ad nostram doctrinam scriptum est, ut nulla nos admi-
ratio capiat, quod hoc tempore multos in errore suo pertinaces non
possimus ad ueram uiam salutis perducere. Nam si Christus tot miraci-
culis, & tam manifesta confutatione non abduxit pertinaces Phariseos
ab impietate,

*Ecclesiasticæ
ordinationes
in quem usum
institutæ.*

seos ab impietate, nos qui sumus, qui possemus succubatos in erroribus ad sanitatem reducere? Tamen enim omnia aduersariorum argumenta perspicue diluas, habet tamen semper impietas, quod impietati praetextat, & quo confugiat, donec in extremum exitium perueniat. Quare conuincendum quidem est, quoquo modo legitime fieri potest, ut omnes impij ad Dominum conuertantur, sed si omnino in impietate perseverauerint, ipsi quidem in impietate sua morientur, tu autem animam tuam liberasti. Ceterum, postquam Christus ueram sabbati rationem breuiter explicuit, suscipit aliud argumentum conuiujs concionandum. Sequitur enim. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & ueniens is, qui te & illum uocauit, dicat tibi. Da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouissimum locum habere. Sed cum uocatus fueris, uade, recumbe in nouissimo loco, ut cum uenerit, qui te inuitauit, dicat tibi. Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram similibus discumbentibus. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Quid sibi haec, inquiens, uult pueri is doctrina? An non, uel pueris haec modestia nota est, ut non suo arbitrio supremum locum in conuiujs occupent? Non habet Christus maiora, quae doceat. Habet quidem multo maiora, & descendit de coelo, non ob hanc praecipue causam, ut doceat civilem honestatem, ipsi etiam humane rationi cognitam, sed maxime omnium, ut doceat ueram & celestem iusticiam, humane rationi absconditam. Nihilominus tamen suscipit interdum docendam externam & civilem iusticiam, ac etiam pueros mores, ut significet, eam quoque iusticiae & honestatis partem Domino Deo nostro placere. Tamen enim non sit uera & perfecta iusticia, in inferiori loco accumbere, displicet tamen Deo incivilitas, si in conuiuio superiorem locum non uocatus illegitime occupes. Ut enim diligere amicum, & benefacere benefactori, non est uera iusticia, si uerisimiliter tamen a quouis pio exigitur, & qui eam non praestat, etiam ipsis ethnicis deterior est, ita non occupare suo arbitrio supremum locum, in conuiujs, nondum est uera pietas aut humilitas, & tamen qui hanc morum ciuilitatem non obseruat, non in homines tantum, uerum sua quadam ratione etiam in Deum peccat. Unde & Dominus Deus nostrae obseruationi huius ciuilitatis, suum praemium, neglectui autem suam poenam instituit. Erit, inquit Christus, tibi gloria coram similibus discumbentibus. Habes mercedem ciuilitatis. Et iterum. Incipies cum rubore nouissimum locum habere. Habes poenam inciuilitatis. Sed horribilius est, quod alias Christus ait. Ve uobis Pharisei, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & primos

Ciuilem honestatem Christus docet.

Ciuilitatis praemium & inciuilitatis supplicium.

accubitus in coenis. Complectitur autem Christus hoc loco generali
 gnoma tam poenam in ciuilitatis quam præmium ciuilitatis dicens.
 Omnis qui se exaltat humiliabitur, qui autem se humiliat exaltabitur.
 Hæc sententia, ut latissime patet, ita etiam diligentissime obser-
 uanda est. Primum enim exaltat sese, qui non uocatus & illegitime
 occupat primum locum in conuiuio, aut alio cōfessu. Et ut hæc est ex-
 terna rusticitas ac impudentia, ita habet etiam externam poenam, ui-
 delicet, quod qui hoc facit, soleat in extremum locum deijci. Dein-
 de exaltat sese, qui facta sua ubiuis thraſonice iactat. Humiliatur au-
 tem, quia habetur uanus & nugator. Adhæc exaltat sese, qui de pro-
 ximo suo male loquitur. Hoc enim ipso, quo de alio male loquitur,
 de seipso gloriari uideretur. Humiliatur autem, quia uicissim ipse quo-
 que necesse habet male audire. Ac peccant quidem, qui mutuis sese
 conuicijs proſcindunt, iustum autem est, ut qui dicit, quæ uult au-
 diat, quæ non uult. Postremo exaltat sese, qui iusticia, sapientia, eru-
 ditione, potentia, diuitijs, & id genus alijs seu donis seu uirtutibus su-
 is confidit, ac præ se, alios contemnit. Humiliatur autem, quia diui-
 no supplicio omnibus deridendus & exhibendus propinatur. Exem-
 pla habes, in Satana, in Nebucadnezare, in Herode, in Phariseo e-
 uangelico, & innumeris alijs. Contra autem. Qui se humiliat exal-
 tabitur. Ac primum humiliat sese, qui in conuiuio aut alio publico
 cōfessu infimum locum occupat, idque humili opinione, quod iu-
 dicet sese indignum supremo loco. Nam si infimatem locum ita occu-
 pes, ut iudices quidem te superiori loco dignum, sed cogites hac se-
 de uenari gloriam humilitatis, ea demum abominanda est arrogan-
 tia. Atque hic mihi uide, quam uenenatum & contagiosum scelus
 sit, ambicio. Non enim inficit tantum, arrogantia, uerum etiam
 humilitatis opera, ut fiant execrabilis superbia. An non etiam pedes
 inferiorum hominum lauare, quod Christus fecit, opus est extremæ
 humilitatis? At quia hypocritæ usurpant hoc opus aliquociens, pro
 publica cerimonia, ut uideantur coram hominibus humiles & Chri-
 sti imitatores, nihil est hac humilitate superbius & arrogantius. Qua-
 re, qui hac opinione uel infimatem locum occupant, uel aliorum pe-
 des lauant, hi non inter eos qui se humiliant, sed qui se exaltant nu-
 merandi sunt, quibus & ea poena, quæ arrogantibus debetur, expe-
 ctanda est. Deinde humiliat sese, qui egregia sua facta silentio præ-
 terit, commendat autem aliena. Hic uicissim exaltatur, fit enim, ut
 & ipse ab alijs commendetur. Postremo, ut paucis fontem humilita-
 tis explicem, humiliat sese, qui agnoscit peccata sua, & intelligit se
 meritum æternam poenam, ac indignissimum esse, quem sol aspici-
 ar, aut terra ferat. Hic exaltatur in supremam gloriam & felicitatem.
 Si enim

Exaltare se-
 se, quis dica-
 tur.

Esa. 14.
 Act. 12.
 Lu. 18.

Humiliare se
 se, quis dica-
 tur.

Si enim crediderit in Christum peccatorum expiatorem, ex inferni tenebris, in caeli ipsius splendorem transfertur. Ceterum, quod arrogantibus puniuntur confusione & ignominia, humiles autem honorentur gloria & exaltatione, non est fortunæ casus, sed iudicium & ordinatio Dei. Quod iudicium Deus tam manifeste exercet, ut etiam ethnici cognouerint in eo diuinam maiestatem, & publicis ænigmatibus celebrauerint. Interrogati enim, quid ageret Deus, respondere soliti fuerunt, sublimes detrudit, & humiles eleuat. Quid ergo est, quod Deus ad hunc modum arrogantes & humiles tractat? Num Deus ita humanarum rerum uarietate delectatur, ut sine ulla causa tantum ad ostentationem potentiae & maiestatis suae, hos exaltet & illos deiciat? Ostentat quidem maiestatem suam, quam habet immensam, & imperuestigabilem, sed tamen sua quoque ratio est, propter quam sic iudicet. Dominus enim Deus, cum sit ipsa ueritas, nihil peius odio habet quam mendacium. Perdes, inquit, omnes qui loquuntur mendacium. Et Abominatio Deo, labia mendacia. Iam nihil mendacius est, quam hominem natura sua esse alicuius ponderis & momenti. Quid enim est homo, nisi iniusticia, impotentia, stultitia, & ut recte ait Iob, putredo & uermis? Impudentissime igitur mentitur, qui se natura sua iudicat iustum, potentem, sapientem, aliasque uirtutes, tanquam hereditate possidentem, hoc enim est, arrogantem & superbum esse. Cum ergo Deus mendacium longe omnium maxime abominetur, non potest committere, quin arrogantem in infimas sordes ignominiae deiciat. Contra, ueritas est, nihil esse homine abiectius. Si enim corpus consideres, omnibus malis obnoxium est. Si animam excutias, destituta est spiritus sancto, & obruta spiritu Satanæ. Vnde & nihil uerius est, quam hominem non solum esse sceleratissimum peccatorem, uerum etiam meritum omnia tam huius quam futuri seculi supplicia. Quod cum homo agnoscat, & confiteatur, ueritatem certe agnoscit & confitetur. Abraham colloquitur cum Deo & ait. Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis. Hæc Abraami agnitio & confessio, non est fictæ humilitatis, sed sinceræ ueritatis. Dauid ait ad Saulem. Quem persequeris rex Israel, quæ persequeris? Canem mortuum persequeris, & pulicem unum. Num Dauid hac uocet talem fingit humilitatem, qualem filius ille perditionis, uocans se ipsum, seruum seruorum Dei: minime omnium, sed quod dicit, uerum est, siue conferas eum ad maiestatem Dei, siue ad maiestatem regis quam Saul eo tempore præditus erat. Paulus ad Timotheum suum scribens, uocat se peccatorum omnium primum. Nunquid ergo hoc ad comparandam sibi gloriam humilitatis fingit? nequaquam, sed quod loquitur, ueritas est. Christus iubet discipulos suos, cum omnia fecerint, cō-

Arrogantibus
pœna, iudicium
Dei est.

Homine nihil
abiectius.

Abraami hu
militas.

Gen. 18.

1. Reg. 24.

Dauidis hu
militas.

fiteri, se seruos inutiles esse. Ergo ne iubet ipsos confiteri, quod nō est? Nihil minus, sic enim docuisset eos mendacium dicere, sed iubet eos uera loqui. Veritas enim est, quod cum omnia fecerimus, adhuc tamē serui inutiles simus. Quare, cum Deus ipsa sit ueritas, tāto quoq; fauore uera sentientem et confitentem, hoc est, humilē, complectitur, ut nō possit committere, quin extollat eum in gloriosissimam sublimitatem. Agnoscamus igitur & nos ueritatem, ut humiliter sentientes in perpetuam gloriam exaltemur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amē.

HOMILIA SEPTIMA.

Vperiore parēnesi erudit Christus eos, qui ad conuiuia uocantur, ut modestiam in eligēdo accubitu seruent. Nunc erudit oeconomum, seu patrem familias, qui alios ad conuiuium suum inuitat, & docet eum, ueram & perfectam hospitalitatis uirtutem. Dicebat enim ei, qui se inuitauerat. Cum facis prandium aut coenam, noli uocare amicos tuos neque fratres tuos, neque cognatos, neque uicinos diuites, ne quando & ipsi te uicissim inuident, ac rependatur tibi beneficium. Imo cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos cecos, & beatus eris, quia non possunt rependere tibi. Rependetur enim tibi in resurrectione iustorum. Cum facis, inquit, prandium aut coenam, noli uocare amicos. Quid ergo? num peccant, qui amicos & cognatos ac uicinos diuites ad conuiuia inuitant? Quid si beneficio ab ipsis affecti fuerimus, num ne sic quidem licebit inuitatione gratitudinem nostram ergo ipsos declarare? Hic certe in ancipiti haeremus. Si enim nō uocauerimus ad conuiuia amicos, & benefactores, iudicabimur ingrati, & affectu carentes, quales Paulus in nouissimis diebus uenturos, ad Timotheum suum describit. Si autem uocauerimus eos, uiolabimus uerbum Christi dicentis. Noli uocare amicos. Cum igitur utroq; cornu praemamur, quo nos uertemus? Sed nihil hic scrupuli relinquetur nobis, si sententiā uerborum Christi ex collatione scripturarum diligenter excuciamus. Christus enim hoc loco non simpliciter damnat inuitationem fratrum, cognatorum, ac diuitum. Nam & Abraham fecit gratia de conuiuium, quemadmodum scriptura loquitur, in die ablactationis filij sui Isaac, ad quod conuiuium, non claudos tantum, & cecos, sed praecipuos quosque eius regionis uiros uocauit. Et Isaac parauit conuiuium regi Abimelech & duci eius Phicol. Excepit quoque Moyses in conuiuium affinem suum lethro, ad quod & Aheron frater Mosi, & Senatus Israelis acceperunt. Sunt & alia exempla scripturae, quae longum esset enumerare. Quare si per se peccatum esset, fratres & amicos

2. Timothe. 3.

Inuitare amicos ad conuiuia.

Gen. 21.

Gen. 26.

EXO. 18.

amicos ad conuiuia uocare, scriptura non commendaret horum patriarcharum & sanctissimorum uirorum hospitalitatem. Sed Christus damnat hac sua contione uanam & Pharisaicam hypocritarum de hospitalitate persuasionem. Nam hypocritae uidebant in scriptura commendari hospitalitatem Abraami & Lothi, quod per hanc etiam angelos hospitio excepissent, & multa ab ipsis beneficia reportassent. Itaque secta tui exemplum patriarcharum, existimabant se omnes liberalitatis & hospitalitatis numeros absoluere, si amicos cognatos & uicinos diuites ad conuiuia uocarent. Et ut sentiebant se diligendo amicos, & benefaciendo benefactoribus, perfecte satisfacere dilectioni proximi, quae in hac lege exigitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum, ita sentiebant etiam se legem hospitalitatis perfecte obseruare, uocatione amicorum & diuitum ad conuiuia sua. Christus autem docet in hac concione, ad perfectam hospitalitatis uirtutem longe aliud requiri. Virtus enim hospitalitatis, quantum quidem ad nostrum propositum satis est, duabus partibus constat. Altera est, ut conuiujs excipiantur amici, cognati, & benefactores. Et haec pars intantum non est damnanda ut qui eam, cum possit, ex ingratitudine & auaritia non praestiterit, infideli deterior sit. Ac quemadmodum uirtus beneuolentiae & gratitudinis Deo placet, ita etiam placet Deo haec pars hospitalitatis, quae est opus beneuolentiae & gratitudinis. Sed hac parte non perficitur uera hospitalitas. Nam quemadmodum diligere amicum, complecti amore fratres, et benefacere benefactoribus, opera quidem bona sunt, & factu necessaria, quique ea non facit, ne ciuilem quidem gentium iusticiam praestat, atque tanto deterior est quanto iusticia gentibus inferior est, attamen haec opera nondum sunt perfecta impletio huius legis. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Sed exigitur, ut etiam inimicum diligas, et malefactoribus benefacias, ita uocare ad conuiuium amicos & benefactores diuites, beneuolentia quidem est, et hospitalitas quam Deus probat, sed hac parte nondum satisfit uere uirtuti hospitalitatis. Altera igitur hospitalitatis pars est, ut conuiujs excipiantur pauperes, debiles, claudi & coeci, qui beneficium non possunt rependere. Et hac parte absoluitur uera hospitalitas. Atque hoc est, quod Esaias dicit. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosque induc in domum tuam, sic Abraam excepit hospitio peregrinos, quos non nouerat, uidebat tamen eos ob feruorem diei recreatione indigere. Sic Loth non uocauit solum, sed etiam compulit in domum suam, aduenas, ne forte in publica platea manentes, iniuria afficerentur. Sic senex ille in Gibeā, excepit hospitio suo Leuitam cum uxore, & praeuit ei omnia necessaria, quemadmodum scriptum est in libro iudicum, capite decimo nono. Sic in Euangelio excepe-

Hospitalitas
hypocritarumHospitalitatis
uirtus.

Gen. 18.

Gen. 19.

*Beatitudo
est, beneficiū
in hoc seculo
non recipere.*

Prover. 19.

runt peregrinos hospitio hi, ad quos dicitur. Amen dico vobis, quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Cum igitur Christus ait, noli uocare amicos & uicinos diuites, non sentite eos simpliciter non uocandos, sed non uocandos hac opinione, ut exstimes te horū uocatione implere omnes partes hospitalitatis, & satisfacere aut exemplo patriarcharum, aut dilectioni proximi. Vt enim ab soluas uirtutē hospitalitatis, addēda etiam est altera & perfectior pars, quæ est, uocare egentes. Hoc si feceris, continuo audies. **BEATVS ERIS.** Quamobrem? quia non possunt, inquit, rependere. At tu uicissim dices. Infelicitas potius quam beatitudo est, beneficium nō recipere. Quomodo igitur Christus dicit. Beatus eris, quia non possunt rependere? Hic mihi magis considerandum est, quid Christus dicat, quā quid humana ratio sentiat. Esi enim uideatur in hoc seculo infelicitatis genus, beneficium ita collocare, ut non recipias uicissim beneficiū, tamen quia Christus pronūciat esse beatitudinem, certius nobis est uerbum Christi, quam sensus noster. Et additur etiam huius beatitudinis ratio. Quamquam enim pauperes non possunt beneficium rependere, tamen rependeretur, inquit, tibi in resurrectione iustorum. Quid ergo amplius de compensatione beneficii sollicitus es? Nam si creditori tibi proponatur duo debiti fideiussores, quorum alter esset ditissimus, & si dei seruātissimus, alter pauperrimus, & mendacissimus, utrum, obsecro, fideiussorem præ alio eligeres? certe diuitem, et fidei seruātem. Iam si conferas beneficium in hominem, qui compensare potest, habes etiam hominem debiti fideiussorem. Quid autem homo est, nisi mendax? & quamquam nunc opibus abundet, tamen in momento possunt opes eius dilabi, ut si recte iudicaueris, a pauperrimo, hac quidem in parte, nihil differat. Si uero contuleris beneficium in egenum, qui non potest referre, ibi tum accipis in fideiussorem, non hominem quempiam mendacem, & paupertati obnoxium, sed Dominum Deum nostrum, longe omnium ditissimum, & promissæ fidei seruātissimum. Spiritus enim sanctus ita dicit. Foeneratur Domino, qui miseretur pauperibus, & uicissitudinem suam reddet ei. Et iterum. Disperlit, dedit pauperibus, iusticia eius manet in sæculum seculi. Ac rursus. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed quid opus est, aliunde testimonia adducere. Cum **CHRISTVS** sese ipse hoc loco in fideiussorem constituat, & dicat. Rependeretur tibi in resurrectione iustorum. Vere igitur beatus esse dicitur, qui in pauperes, debiles, claudos & cæcos, qui referre non possunt, beneficium confert. Ergone sciendum est, nos coelestem beatitudinem beneficentia erga pauperes mereri? Minime omnium. Christus enim solus hac maiestate præditus est, quod meruerit sempiternam beatitudinem,

atitudinem, ac donauit sese nobis, ut quotquot in ipsum credimus,
 consequamur etiam propter ipsum beatitudinem. Postquam autem
 Christum per fidem exceperimus, & ex fide bona opera faciamus, ibi
 tum, & si ea opera adhuc sint imperfecta, & minora, quam quæ pos-
 sint expiare peccata, & mereri regnum coelorum, tamen Christus ita
 delectatur ipsis, ut uelit ea in ipsa foelicitate, quam gratis propter ip-
 sum consequimur, suis quibusdam præmijs compensare. Reddit,
 inquit, unicuique secundum opera sua. Quare, quantum quidem
 attinet ad ipsam regni coelestis acquisitionem, credendum est in Chri-
 stum, quod propter hunc gratis nobis contingat æterna foelicitas,
 quantum autem attinet ad præmia in regno coelesti, danda est unicui-
 que opera, ut non solum multa bona faciat, uerum etiam omnia ad-
 uersa, quæ diuinitus immittuntur, patienter in Christo sufferat, ut
 copiosam mercedem in coelis consequatur. Cæterum cum Chri-
 stus hæc de hospitalitate concionaretur, quidam ex conuiujs opta-
 uit, (quemadmodum in familiaribus conuiuiorum colloquijs fie-
 ri solet) ut potius in regno Dei, quam in domibus diuitum, quan-
 tumcunque splendide conuiuenter. Sic enim sequitur. Hæc cum
 audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi. Beatus qui man-
 ducat panem in regno Dei. Regnum Dei, cuius hic fit mentio, intel-
 ligendum est de regno Messiae, de quo Prophetæ multa uaticinati e-
 rant. Iudæi autem somniabant futurum externum & carnale in hoc
 mundo. Sed res ipsa sic se habet, quod hoc regnum uenturum erat,
 primum humiliter, & abiecte, uidelicet, prædicatione tantum Euan-
 gelij, & fide, deinde autem in nouissimo die, magna gloria & maie-
 state. Quod ergo conuiuia dicit, hanc habet sententiam. Accumbi-
 mus nunc cuna familiariter quidem, sed optarim iam aduenisse reg-
 num Messiae, ut sic in eo regno accumberemus. Tamen si enim nunc
 laute uiuamus, & uentri probe consulamus, sequenti tamen die iterum
 fame afficiemur, ut non commemorem alias calamitates, quas neces-
 se habemus in hoc hominum regno ferre. Quin etiam hoc lautissi-
 mum conuiuium, pro uoluptate relinquit nobis uaria genera afflicti-
 onum. Cum enim discedimus domum saturi, reportamus nobiscum
 non solum uarios morbos, qui e crapula oriuntur, sed etiam in om-
 nibus rebus agendis, animi ægritudinem. Qui uero tempus reg-
 ni Dei, seu Messiae attigisset, aceo tempore conuiuaretur, is uere
 beatus esset. Sic enim conuiuaretur, ut nunquam amplius esuriret
 ac sitiret, ut non audiret ultra uocem fletus & clamoris, sed ut in
 sempiternum gauderet & exultaret, quemadmodum Esaias ait. Esa. 65.
 Hac opzione Christus excitatus, recitat parabolam de patrefamilias,
 qui multos conuiuas ad coenam suam inuitauerat. Qua parabola,

Hospitalita-
 tis meritum
 merces.

non solum reijcit stultam opinionem conuiuæ, quippe quod cum iam tempus regni Melsiæ aduenerat, & publice adnunciabatur, is nihil minus ageret, quam ut eius regni particeps fieret, sed etiam reprehendit uanam Phariseorum fiduciam & persuasionem, qui sene ebāt, eos maxime omnium pertinere ad regnum Dei, seu Melsig, qui in hoc seculo præcipui & clarissimi omnium habentur, eos autem reiectos esse, qui in hoc seculo abiecti sunt. Atque hæc Pharisaica opinio maximam hominum partem occupat. Hi enim sentiunt, eos qui in hoc seculo mendicant, necesse habere in futuro seculo eleemosynam petere, hoc est, eos qui in hoc seculo incoelices sunt, in futuro etiam incoelices fore, ac coelices tantum huius seculi, ad futuri regni coelicitatem pertinere. Sed Christus damnat hanc uanissimam opinionem parabola non minus iucunda quam perspicua. Homo, inquit, quidam fecit coenam magnam, & uocauit multos. Quanquam parabola & similitudines non solent per omnia istis rebus exacte cōuenire, quibus accommodantur, is tamē honor uerbis Christi habendus est, ut quaecunque possunt in parabolis eius, ad usum aliquem pietatis accommodari, diligenter excuciantur. Perstringamus igitur singulas partes huius parabola, ut quacunque occasione licuerit, in doctrina pietatis erudiamur. Homo ille, qui apparauit coenam, pater est coelestis, non quod pater sit homo factus. Solus enim filius hominem induit, sed quod homini coenam apparanti aliqua ex parte comparetur. Is igitur coelestis pater familias apparauit maximum conuiuium. In quo conuiuium, quod dictum quoque mirabile est, primum omnium in escam proponit suum ipsius unigenitum filium Dominum nostrum Iesum Christum. Sic enim Christus ipse docet. Ego sum, inquit, panis uiuus, qui de coelo descendi. Si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et, panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi uita. Accedit huc, quod & ipse Christus in nouissima coena exhibet discipulis suum ipsius corpus, in cibum, & sanguinem in potum. Atque hunc cibum Dominus ita temperauit, ut non sit nobis horrore, sed ingenti uoluptati, nec potuisset alio beneficio, amicissimum suum erga nos animum apertius demonstrare, quod proposuit nobis unigenitum filium suum epulandum. Deinde proponit nobis pro ferculis, remissionem peccatorum, iusticiam coram Deo, spiritum sanctum, & omnia alia quibus Christus primarius cibus conditus est. Cum enim donauit nobis Christum filium suum, qui fieri posset, ut non & cum eodem omnia nobis donet. Sed interim adiungitur quoque his escis, ut in alijs conuiuijs fieri solet, succus quispiam acidus, aut sinapi, hoc est, crux, calamitas, & omne genus afflictionum. Vt enim quæ acrimoniam habent, cibi appetentiam faciunt, ita cruces & calamitates iniungunt desiderium Christi, & omnium

Parabola
Christi non
ositanter
perstringēda.

Escæ coelestis
conuiuij.

omnium aliorum coelestium bonorum. Postremo apponit coelestis paterfamilias pro bellarijs, perpetuum gaudium, & sempiternam felicitatem. Quid huius conuiuij apparatus laucius dici, aut etiam excogitari potest? Ad hoc autem conuiuium Deus statim ab orbe recens condito multos inuitauit. Principio inuitauit Adamum cum sua posteritate, per hanc uocem. Semen mulieris conteret caput serpentis. Deinde inuitauit & Abrahamum una cū sua posteritate, per hoc uerbum. Ego ero Deus tuus & seminis tui. In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae. Et postea missi sunt prophetae, ad gentem Israeliticam, qui hanc inuitationem urgerent, inculcarent, saepiusq; monendo repeterent. Nec mirum est, quod inuitatio tam longo tempore ante horam conuiuij facta sit. Publica enim consuetudine sic comparatum est, ut si cui uolueris laetum conuiuium exhibere, eum aliquot diebus ante inuites. Sybaritae inuitarunt conuiuias suos ante annum, ut interea temporis & is qui inuitauerat, & hi qui inuitati erant, potuerint se se per otium ad conuiuiū praeprare. Cum igitur pater coelestis apparasset conuiuium longe omnium lautissimum, decebat etiam, ut longo ante tempore hospites inuitaret, quo ex uocatione tam longe praecedenti splendidissimus conuiuij apparatus aliqua ex parte intelligi posset. Sequitur in parabola. Et misit seruum suum hora coenae, ut diceret inuitatis, uenite, quia iam parata sunt omnia. Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei. Villam emi, & necesse mihi est exire, & uidere illam. Rogo te, habe me excusatum. Alter dixit. Iuga bouum emi quinq; & eo ad probandum illa. Rogo te habe me excusatum. Et alius dixit. Vxorem duxi, & ideo uenire non possum. Et reuersus seruus nunciauit haec Domino suo. Horam coelestis coenae quod aliud tempus dicemus, quam plenitudinem temporis, quo misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. In ea igitur hora, emisit Deus seruum suum, primum, Iohannem Baptistam, deinde ipsummet filium suum Iesum Christum. Postremo & Apostolos, qui Israelitas longe ante promissionibus ad Adam, ad Abraam, ad Dauidem dictis, et per prophetas explicatis, inuitatos, ad coelestem illam coenam uocarent. Videmus ergo primum omnium quomodo inuitati hos exceperint. Acalia quidem parabola narrat quosdam tenuisse seruos, & contrumelijs affectos occidisse. Iohannem enim Baptistam gladio trucidauerunt, filium Dei cruci affixerunt, Apostolos persecuti sunt, & quos potuerunt, neci dederunt. Hanc illi gratiam pro inuitatione retulerunt. Alij autem, non grassati quidem sunt ferro in nuncios & legatos patrisfamilias, non tamen uenerunt ad conuiuium, sed alia negotia caussatus est. Hic ait se uillam, ille iuga bouum emisit, is uxorem se duxisse. Et obserua duos quidem priores petere ut ex-

Inuitatio ad
coeleste conuiuium.

Sybaritae.

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

Tempus &
hora coelestis
conuiuij.

Matt. 22.

culentur. Habe, inquiunt singuli, me excusatum. Tertius autem qui uxorem duxit, nihil excusationis petit. Nam qui in ciuilibus negocijs aliquamdiu uersati sunt, re ipsa sentiunt necessariū esse, ut qui uelit tranquillam ducere uitam, nullius beneuolentiam aut beneficium reiiciat, sed aut mutuū præstet officium, aut honeste excuset. Qui autē iuuenes matrimonio iunguntur, hi putāt se, nacta uxore aut marito, talem foelicitatem iam consecutos esse, ut nullius nec Dei nec hominis auxilio, & fauore indigeant. Vnde & hic iuuenis, seruū uocātem ad cœnam fastidiosè contemnit, Vxorem, inquiens, duxi, non possum uenire, nec quicquam addit. Habe me excusatum, quia cum nactus sit uxorem, existimat se satis foelicē, nec ullius beneficio indigere. Sed hi omnes audiunt postea a patrefamilijs. Dico uobis, nemo uirorum illorū qui uocati sunt, gustabit cœnam meam. Quid ergo ad hæc dicemus? Num hæc uitæ genera ita maledicta sunt, ut nemo possit in eis Euangelion recte agnoscere, & uocationem Christi sectari, ac æternam foelicitatem consequi? Tātum ne malum est, emere uillam, ut excludat a cœna cœlesti? An comparare boues tantum facinus est, ut nemo propter ipsum admittatur ad conuiuium diuinum? Tantum ne scelus est, uxorem ducere, ut huius causa a regno cœlorum reiiciaris? Minime omnium. Cum enim Christus dicit, neminem illorum uirorum gustaturum cœnam suam, non damnat, nec agriculturam, nec mercaturā, nec matrimonium, aut id genus alia uitæ genera, sed damnat impium eorum abusum. Hæc enim uitæ genera sunt diuinitus aut instituta aut approbata, ut in ipsis sectemur uocationem Dei, & exerceamus in eis fidem erga Deum, & caritatem erga proximum, adeoque ut horum exercicio contineamus corpus nostrum in officio uocationis Dei, donec ex hoc ergasculo aut pistrino ad fruendas delicias regni cœlestis educamur. Nam, quemadmodum in ciuilibus conuiuijs, qui inuitati sunt, alij primi alij postremi ad conuiuium accedunt, & paterfamilias proponere solet ijs, qui aduenerūt, aut aleā, aut aliud genus ludi, ut inter ea temporis, dum uel postremi adueniunt, uel cibus commode præparatur & infertur, tempus fallant, ac etiam corpus exerceant, quo fiant cibi appetentiores. Quod si quis cōuiuarum ludo, a patrefamilijs proposito ita fixus inhereat, ut aut præ eo conuiuium contemnat, aut malitiam hospitem quam conuiuas maledictis proscindere, ac aduersus ipsos bellum suscipere, quam ludum derelinquere, & simul cum ipsis uoluptate conuiuij frui, nã is terq; quaterq; insanus iudicaretur. Neque id iniuria, quippe quod paterfamilias non hoc præcipue consilio uocauit conuiuas, ut ludāt alea. Sed maxime omnium, ut oppiparis famelicis suis pascantur, sic Dominus Deus noster, cœlestis paterfamilias, uocauit populum suum ad cōuiuium lautissimum regni cœlorum. Et ad hoc

*Ciuilia uitæ
genera non
damnantur.*

Et ad hoc cōuiuium accedere solemus, cum baptisamur in Christum, & credimus in ipsum. Sed quia post baptismum non statim abripi-
mur morte ad coelum, ut continua fruamur uoluptate æterni cōuiuij,
proponit Deus unicuique suum genus uitæ, ac suam uocationem, tan-
quam ludum in quo interea temporis sese exerceat, dum illato cibo,
ad tabulam accedendum est, hoc est, in aliud sæculum migrandum.
Deus enim proponit nobis uaria genera uitæ, non quod in his sit per-
petuo durandum, sed ut sint exercitia, quibus subinde conuiuij in reg-
no cœlorum appetentiores reddamur. Quid ergo hac insania furiosi
us dici posset, quam si quis alicui uitæ generi ita sese immergat, ut ma-
lit in huius sordibus uolutari, quā lauticias regni cœlestis percipere,
aciucundius sibi ducat, propter suum uitæ genus & Deum & homi-
nes contemnere, quam conuiuius regni cœlorum frui? Non igitur
damnat Christus hoc loco legitima & ordinaria uitæ genera, qualia
sunt, agricultura, mercatura, coniugium, & alia, sed damnat tantum
hominū impietatem, qui his uitæ generibus ita sese captiuos tradunt,
ut præ ipsis sceleritatem cœlestis conuiuij negligant. Agricola dicunt,
laborandum nobis est, non licet nobis frequenter audire concionem
Euangelij. Mercatores aiunt, uagādum nobis est per mare per terras,
ut uocationi nostræ seruiamus, præ quo labore non est nobis integrū
obseruare, quid pro publica concione in ecclesia tractetur. Noui con-
iuges dicunt. Danda nobis est opera, ut domum constituamus & opes
paremus, quo & futuris liberis & senectuti nostræ consulatur. Nō est
nobis tantum ocij, ut sectemur conciones uerbi Dei. Quod si nobis tā-
tum mercedis numeraretur ex auditu Euangelij, quantum numeratur
concionatori ex Euangelij promulgatione, uellemus & nos frequen-
tiores in Ecclesia adesse. Hoc autem quid aliud est, quam si quis dicat,
libet mihi magis in terra perire, quam in regnum cœlorum ingredi,
& nisi mihi ex concione Euangelij lucrum terrenarum diuitiarum ac-
cesserit, ne tantilli quidem faciam Euangelion una cum Christo suo?
Hic est impijssimus uerbi Dei, ac regni cœlorum contemptus, & dig-
nissimus, qui æterno igni puniatur. Quid enim? num externum uitæ
tuæ genus, seruabit te in peccatis, a morte & inferno? quid? num e con-
cione Euangelij, externa tantum utilitas quedam ad concionatorem re-
dit, ac non potius ad auditorem, remissio peccatorum, iusticia, salus et
uita æterna? quanto hæc bona præstant omnibus opibus & diuitijs hu-
ius seculi? Sed quia impij malunt sua sectari desideria, quam ad conui-
uium cœlestis regni accedere, ideo sequitur. Tunc iratus pater fa-
milias, dixit seruo suo. Exi cito in plateas, & uicos ciuitatis, & paupe-
res ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Per hos certe, non ali-
os nunc intelligemus, quam peccatores, publicanos, & meretrices, ac

*Vita generā
externa, bon-
na sunt, bene
ipsis uident.*

contemptissimos quosque inter Iudæos . Cum enim Pontifices, Pharisei & primates Iudæorum, qui iudicabantur esse honestissimi, & maxime omnium pertinere ad regnum DEI, non agnouerint Euangelion Christi, nec paruerint uocationi eius ad lauitias conuiuij in regno Dei, uocati sunt per Euangelion peccatores, inhonesti, & abiectissimi quique . Amen, inquit, dico uobis, quod publicani & meretrices præcedunt uos in regnum Dei . Et sunt postremi, qui erunt primi, & sunt primi, qui erunt postremi, sed pauciores fuerunt, quam ut potuerint domum conuiuij complere . Ait enim seruus . Domine factum est, ut imperasti, & adhuc locus est . Et dicit Dominus seruo . Exi in uias & sepes, & compelle intrare, ut impletur domus mea . Dico autem uobis quod nemo uirorum illorum, qui uocati sunt, gustabit coenā meam . A Iudæis, digreditur seruus ad uocandas gentes . Nam, qui in compitis uiarum, ac post sepes inueniuntur, & uocantur ad conuiuium, gentes sunt, quas Deus, abiectis Iudæis, in populum suum elegit . Et quod hic significatur, impletum est, eo tempore, quo Christus misit post Pentecosten Apostolos suos, in totum orbem terrarum, ut Euangelion in circuncisis gentibus prædicarent . Dicuntur autem in circuncisæ gentes, homines peregrini, & mendici, in compitis uiarum & post sepes iacentes, quod fuerint, quemadmodum Paulus ait, ab alienati a rep. Israelis, extranei a testamenti promissionis, spem non habentes, deoq; carentes in mundo . Amabo te, obserua hic mihi dignitatem & nobilitatem nostram . Nam & nos ex gentibus sumus . Paulus uocat gentes, extraneos a promissionibus Dei, & carentes Deo . Quid ergo de dignitate, de iustitia, & meritis nostris gloriaremur? Gratis igitur in Gratiam a Deo per Christum suscepti, declaremus etiam gratitudinem nostram diligentis obsequio per fidem, ne quod gratis consecuti sumus, in gratitudine amittamus . Sed quid illud est, quod Dominus seruo dicit . Compelle intrare? num mandatum fuit Apostolis, ut externa uolentia cogerent gentes ad religionem Christi? aut num increduli gladio cogen di sunt, ut in Christum credant? Magistratus ciuilis suum quidem officium facere debet, ut & ueram religionem pro sua uocatione tueatur, & eos qui sunt publice blasphemi in Deum & ueram religionem, legitime coerceat, minister autem Ecclesiæ, non alio gladio compellere debet impios aut extraneos, ad sectandam rectam Christi religionem, quam gladio spiritus, seu prædicatione diuinæ legis . Lex enim Dei explicanda est, ut auditores agnoscant peccata sua, iram Dei, ac perpetuam damnationem propter peccata . Hæc prædicatio, est actio spiritualis . Quotquot enim per legem intelligunt, se peccatis suis Deum ad tantam iracundiam prouocasse, ut tulerit aduersus ipsos sententiam

Gentium uocatio.

Eph. 2.

Compelli ad regnum Dei, quid sit.

sententiam aeternae damnationis, hi uelint, nolint, cogentur, (nisi perpetuo maluerint perire) salutem Christi querere. Sic compulit Ioannes Baptista auditores suos ad poenitentiam, hoc est, ad querendum Christum, cum diceret. Securis ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor, quae non facit fructum bonum, exciditur & in ignem mittitur. Sic Petrus compulit ciues Hierosolymitanos ad sectandum Euangelion, cum diceret, Christum definito consilio & praescientia Dei traditum, cum accepissetis per manus iniquorum, crucifixum interemistis. Et. Certo sciat tota domus Israel, quod Dominum & Christum fecerit Deus hunc Iesum, quem uos crucifixistis. Hoc certe, quod dicite (quem uos crucifixistis) nihil aliud erat, quam peccata & damnationem ostendere. Qua praedicatione Petrus auditores suos in tantam animi angustiam coniecit, ut statim compungerentur corde ac dicerent. Quid faciemus, uiri fratres? Coactio igitur & uiolentia, qua serui Christi compellere debent auditores suos ad conuiuium Euangelij, est praedicationis legis & ostensio peccatorum, qua fit, ut conscientia metu damnationis territa, ad querendam ueram salutem in Christo & Euangelio eius, compellatur. Caeterum, apud Matthaeum, in non dissimili parabola, additur, quod postquam impletum sit conuiuium discumbentibus, ingressus sit rex seu paterfamilias, ut uideret discumbentes, atque ubi uidit illic hominem non uestitum ueste nuptiali, reprehenderit ipsum seuerissime, & abiecerit eum in extremas tenebras. Qui ergo non est ornatus ueste nuptiali, & tamen recumbit in conuiuium Domini, significat eorum cohortem, qui iam inter gentes in conuiuium Euangelij discumbentes, alsident, & una cum ipsis gestant nomen Christi, ac sumunt Sacramenta, non tamen habent ueram fidem in Christum, nec proferunt ullos ueros fidei fructus, sed ut sunt in peccatis concepti & nati, ita peccatorum desiderijs obsequuntur, ac obuia quouis scelera designant. His intantum non proderit cognomen Christi, & sumptio sacramentorum, ut tanto horribilius damnentur, quanto honestius cognomen gestant, & sacratiora Sacramenta sumunt. Haec parabola de patrefamilias, qui hospitibus suis magnam coenam apparauerat, qua parabola Christus summam indicat, praecipuos huius seculi, hoc est, potentes, sapientes, & iusticiarios, e felicitate regni coelestis excludi, contemptos autem & abiectos in hoc seculo, ad felicitatem regni coelestis assumi. Itaque utrique, tam praecipui in populo, quam contempti, tam honesti quam inhonesti, habent ex hac parabola, quod discant. Illi quidem timorem Dei, in sua honestate, ut sentiant Deum non reiicere quidem nec damnare dignitatem & honestatem eorum in hoc seculo, non tamen agnoscere eam pro perfecta iusticia & sanctitate, quae mereatur aeternam felicitatem. Sed exigere

vestis nuptialis.

longe excellentiorem, quæ habetur in Christo Iesu. Agnoscant igitur Christum & sectentur uocationem eius, ut & ipsi consequantur salutem. Hi autem discant in humili ipsorum sorte, fiduciam, ut sentiant se non ideo abiectos a Deo, quia sunt in hoc seculo abiecti, sed se tanto magis Deo curæ esse, quanto neglectiores sunt in hoc seculo. Quare sectentur & ipsi uocationem Christi, ut conuiuentur in regno celorum, cum Christo Iesu Domino nostro, quæ est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA OCTAUA.

Eum dies assumptionis Christi completi essent, & Christus ipse testaretur, fieri non posse, ut propheta alibi pereat, quam Hierosolymis, nihil prius ducit, quam ut obsequatur uocationi patris sui, ac profectus Hierusalem, cruce & morte sua expiet peccata nostra, & seruet nos ab interitu, ad eternam felicitatem. Pergit igitur in itinere ad Hierusalem, quod coeperat, & cum hactenus doctrina & miraculis tantam auctoritatem sibi comparauerat, ut tantum non publice haberetur Messias, ac uulgatum iam erat, ipsum ad Hierusalem proficisci, ut ibi regnum suum inchoaret, pergit comitatus maxima hominum caterua. Ibant, inquit, turbæ multæ cum eo. Nam cum alius alia premeretur afflictione, hic egestate, ille infamia, hic tyrannide magistratus, ille domestico malo, ac existimarent regnum Christi fore carnale, & allaturum corporalem felicitatem, sperabat quisque si sectaretur Christum, se non tantum ab afflictione sua liberatum iri, uerum etiam regnum aliquod aut principatum consequiturum, præsertim cum per Esaiam maxima felicitas promittatur ei, qui Christum agnoscit. Erunt, inquit, reges nutricij tui, & reginæ nutrices tuæ, uultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lint. Comitatur igitur Christum proficiscentem ad Hierusalem magna hominum multitudo, ut una cum ipso reges & principes fierent, ac omnem huius seculi felicitatem consequerentur. Ac Christus ferre qui de potuit, ut se sectarentur, et cōciones euangelij audirent, sed ut polliceretur sibi in ipso, et regno eius eternam et corporalem felicitatem, ac non sectarentur nisi comoda huius seculi, hoc demum ferre non potuit. Itaque conuersus ad ipsos, docet rationem regni sui longe aliter se habere quam ipsi somniarent, ac proponit eis aliquot leges, quas necesse habeant obseruare, qui uelint ipsum comitari, & discipuli esse. Si quis (inquit) uenit ad me, nec odit patrem suum, ac matrem, & uxorem & filios, & fratres, & sorores, præterea autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et quisquis non baiulat crucem suam, & uenit post me non potest meus esse discipulus. Quod Christus dicit, hanc fere sententiam habet. Intelligo multos uestrum me hoc tantum nomine comitari, ut Hierosolymis mecum consequantur regiam huius seculi maiestatem & felicitatem.

tatem. Sed ne quid erretis, & uos postea deceptos esse conqueramini, proponam uobis prius leges quasdam, e quibus facile intelligetis rationem regni mei, quas si receperitis agnoscam uos discipulos meos. Nemo enim uel in militiam adscribitur, uel in communionem ciuitatis admittitur, uel in seruitutem conducitur, uel in discipulatum opificij assumitur, nisi praescriptis antea pactorum conditionibus, quibus unusquisque suae uocationis officium cognoscat. Quare libet etiam mihi, ut priusquam uos discipulos meos agnoscam, leges quasdam discipulatus mei praescribam. Proponit ergo Christus duas leges. Prior est. Si quis uenit ad me, nec odit patrem suum ac matrem, & uxorem & liberos, & fratres & sorores, praeterea autem & animam suam, non potest meus esse discipulus, hoc est, multi uestrum sequuntur me, ut in hoc seculo foeliciter uiuant. At ego dico uobis, quicumque uoluerit esse discipulus meus, necesse habebit omnem huius seculi foelicitatem odisse. Foelicitatis est, habere parentes, quos colas, habere honestam uxorem & liberos, quibus te oblectes, habere fratres & sorores, quibus cum iucundam agas uitam, habere denique uitam ipsam corporalem, qua commodis huius mundi fruaris. At ego discipulo meo hanc legem propono, ut omnem hanc foelicitatem odio prosequatur. Quid autem ad haec dicemus? an non haec doctrina pugnat cum praecipis Dei? Deus praecipit, ut honoremus parentes, ut diligamus proximos, & ut unusquisque diligat uxorem suam, amor quoque erga liberos opus est diuinae creationis. Quid ergo est, quod Christus iubet discipulum suum haec omnia odisse? Iusta praecipit Deus, iusta etiam docet filius Dei, si modo recte ea intelligamus. His enim uerbis Christus primum significat in regno suo non esse quaerendam externam & corporalem huius seculi foelicitatem. Deinde per odium non intelligit inuidiam animi aut malefacta. Sed id docet, quod apud Mattheum perspicue explicat. Qui amauerit, inquit, patrem aut matrem supra me, non est me dignus, & qui amauerit filium aut filiam supra me, non est me dignus. Odisse igitur hoc loco non est, mala animi inuidia parentes, fratres, uxorem & liberos prosequi, non est malis eos afficere, non est conuictis proscindere, aut trucidare, sed est ita erga hos affectum esse, ut Christum filium Dei super omnia diligas, ac propter parentes, liberos, uxorem, fratres, aut etiam ad conseruandam uitam corporalem, a Christo non deficere, Christum ac Euangelion eius non abnegare, nec alioqui aduersus uerbum Dei peccare. Omnino enim parentes honorandi sunt, iuxta praecipitum Dei, est & uxor diligenda, & liberi amore complectendi, praeterea uita corporalis non est ita contemnenda, ut exponas eam temere extremis periculis, aut ut tibi ipsi uim inferas, sed super omnia Christus

*Discipulatus
Christi leges.*

*Odisse parentes, & uxorem
quid sit.*

*Abraa odio
habuit filium*

5. Paral. 33.

diligendus & sectandus est. Ac si talis se casus offert, ut aliud iubeat Deus facere, aliud parentes, alio uocet uerbum Dei, alio uxor & liberi, aliud suadeat cupiditas huius uitae, aliud Euangelion Christi, ibi certe magis Deo, uerbo Dei, filio Dei, & Euangelio eius obediendum est, quam hominum mandatis & hortatibus. Habes huius sancti odij exemplum in Abraamo. Hic unigenitum habuit filium Isaac, multis etiamnum obsecrationibus a Deo impetratum, & in senectute non sine miraculo quodam genitum, ideoque unice dilectum. Praecipiebat autem ei Deus, ut hunc unigenitum filium in holocaustum offerret. Quid faceret Abraam? alio uocabat charitas in filium, alio diuinum praeceptum. Hic iam tempus erat odio habendi filium, & obsequendi uerbo Dei. Itaque Abraam maluit crudelis in filium uideri, quam Domino Deo suo inobediens esse. Extat diuersum exemplum in Saule, rege Israel. Is animaduertebat Dauidem diuina ordinatioe post se in regem designari, sed malebat regnum in liberos suos transferre. Quid ergo fecit? ut amoris erga liberos indulgeret, contempsit uerbum Dei, persecutus est Dauidem, ac multos innocentes crudelissime trucidauit, & ne tamen sic quidem consecutus est, quod uoluit. Accidit enim impio, quod timet, quemadmodum Salomon ait. Quid autem de his sentiendum est, qui praetextu diuini nominis liberos suos igni tradiderunt, & consecrarunt? num & hi gloriari possunt se liberos suos sancto odio persecutos, & maluisse uoluntati Dei, quam carnalibus ipsorum affectibus obsequi? minime omnium. Generale enim praeceptum Dei est, ut liberos, quantum in te est, conserues. Sic & generale praeceptum est, ut parentes honore afficias, ut uxorem & liberos non deseras, sed tuearis. Nihil autem aduersus generale praeceptum Dei faciendum est, nisi certum ac speciale uerbum Dei aliud facere iubeat. Non enim licet unicuique pro sua libidine de uoluntate Dei somnare, sed certum dei uerbum, ac probe confirmatum habendum est, e quo discenda est uoluntas Dei. Quare cum hi, qui ad exemplum Abrahamae consecrarunt filios suos igni, non habuerint speciale mandatum Dei, sed ipsi sibi finxerint nescio quas spiritus reuelationes, non fecerunt cultum Deo gratum, sed designarunt crudelissimum homicidium. Caeterum, quia quaecumque scripta sunt, in nostri doctrinam scripta sunt, sentiendum est, quod quam legem Christus proponit ihs, qui sectantur ipsum ad Hierusalem, eandem etiam proponit omnibus in ipsum credentibus. Quamquam enim non semper accidat, ut ad sectandum Christum, necesse habeas uxorem & liberos externa conuersatione deserere, semper tamen exigitur, ut ames Christum supra parentes, uxorem & liberos, et nunquam siue negatione Euangelij, siue alijs impietatibus aduersus Christum

Christum ac uerbum eius propter uxorem aut liberos pecces. Peccabis autem, si liberos ita diligas, ut propter ipsos colligas opes iniuste, & operam dederis imposturae. Hic enim non est sanctus erga liberos affectus, sed si recte iudicare uolueris, execrandum odium, quo non tam te ipsum quam liberos internicioni exponis. Quare etiam hic ualet, quod Christus ait, si quis uenit ad me, nec odit uxorem & liberos suos non potest esse meus discipulus. Atque haec de priori lege. Posterior lex est. Quisquis non baiulat crucem suam, nec uenit post me, non potest meus esse discipulus. Ut sententiam huius legis recte intelligamus, explicabimus eam paraphrasi. Multi nunc me sequuntur, non ut iustitiam discant, sed ne quid aduersi in hoc seculo ferant. Ac si quidem nunc affliguntur, pollicentur sibi praesentem apud me liberationem. Si autem calamitas futura immineat, sperant se mecum satis tutos fore. Itaque si quis capitur, & in carcerem conijcitur, sperat me statim in carcerem irrupturum, & ipsum liberaturum. Si quis alieno aere oppressus est, pollicetur sibi in comitatu meo debitorum remissionem. Si quis paupertate premitur, diuitias, nescio quas, regias sibi apud me somniat. Breuiter, si quis morte etiam ipsa apprehendatur, sperat me statim externo auxilio adfuturum, & ipsum e mortis faucibus erepturum. Sed ego aliam uobis legem praescribo. Vnusquisque enim meorum discipulorum necesse habebit suam ipsius crucem ferre. Ego meam crucem feram, alius suam ferat, nec expectet a me quicquam externi aut corporalis auxilij. Regnum enim meum non est de hoc mundo. Quare, ut ministri mei me non tuentur, ita nec ego nec ministri mei tuebimur eos, qui me sectantur. Quod Christus uerbis dicit, hoc etiam exemplis probauit. Ioannes Baptista fuit Christo longe omnium charissimus, quo etiam non fuit maior exortus inter eos, qui nascuntur e mulieribus, attamen cum raperetur ab Herode ad carcerem, & truncaretur capite, Christus intantum non contulit ei auxilium aliquod externum aut corporale, ut potius, perinde ac si et ipse insidias Herodis timeret, in eremum secederet. Stephanus enjcitur propter Christum e ciuitate & lapidatur. Etsi autem Christus reuelat ei maiestatem suam, tamen non eripit eum e manibus homicidarum, & eia-
sanctis Christi in afflictionibus dormire uidetur.

cul lapidum. Iacobus frater Ioannis occiditur gladio Herodis, idque propter Euangelion Christi, & tamen Christus interim in coelo securus, ut ita dicam, stertere uidetur. Et quanquam Apostoli aliquoties mirabiliter e carceribus liberati sint, quemadmodum testantur Acta Apostolica, hoc tamen non est generale, sed tantum personale, & necesse habuerunt Apostoli maiora deinceps mala ferre, quae Christus permisit & tacuit. Agnoscamus igitur & nos hanc legem, ut qui uelit germanus esse discipulus CHRISTI, non polliceatur sibi

externam & corporalem in hoc seculo felicitatem, sed suam ipsius crucem baiulet. Durissimæ, inquit, sunt hæ leges, quis potest eas tolerare? An non hoc potius est a Christi discipulatu detertere quam ad ipsum inuitare? Fateor, durissimæ sunt, si de ijs iuxta carnalem sensum iudicaueris. Sed si consideres, quis eas proponat, & quid promissionum adiiciat, ac quid beneficiorum uicissim reddat, ibi tum tantum abest, ut sint duræ, ut etiam fiant iucundissimæ. Ad priorem enim legem pertinet ea promissio, quæ extat apud Matthæum cap. decimo nono. Amen dico uobis, inquit Christus, quod uos qui secuti estis me in regeneratione, cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domos aut fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem aut liberos aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet. & uitæ æternæ sortietur hereditatem. Quid hac promissione liberalius? quid etiam promissiore ueracius, qui citius pateretur, ut cælum & terra interirent, quam ut promissio eius mendax fieret. Centupla, inquit, recipiet, nunc in tempore hoc, (quemadmodum alius Euangelista habet.) ac in seculo uenturo uitam æternam. Quid magnum, si pro tantis beneficiis relinquant agros, aut etiam uitam tuam corporalem, alioquin mox de ferendam? Prudentes iudicantur, qui semel exponunt centum florinos, ut singulis annis recipiant uicissim pro censu, quinque tantum florinos, qui ergo fit, quod tam pauci ad promissionem Christi exponant unum tantum agrum, atque unam hanc mox perituram uitam, ut uicissim recipiant centupla in regno cœlesti, hoc est, in felicitate nunquam defutura? Sed execranda illa incredulitas in causa est, ut homines plus fidant humanis quam diuinis promissionibus. Quare diu noctuque nobis elaborandum est, ut expurgata incredulitate per uerbum Dei, solam Christi uocationem sectemur. Ad posteriorem autem legem pertinet, ea promissio, quæ scripta est, apud Ioannem cap. decimo sexto: In mundo, inquit Christus, afflictionem habebitis, sed bono animo sitis, ego uici mundum. Etsi enim Christus non adiuuet afflictos, externo & uisibili auxilio, afflictionibus tamen eorum, qui in ipsum credunt, ita afficitur, ut quia ipse uicit mundum, mutet etiam afflictiones piorum in summam ipsorum salutem. Non reputo, inquit Paulus, pares esse afflictiones præsentis temporis ad gloriam quæ reuelabitur erga nos. Et iterum. Scimus, quod his qui diligunt Deum, omnia simul adiumento sunt in bonum. Atque hoc non percipitur quidem externo sensu in hoc seculo, fide autem non solum cognoscitur, uerum etiam aliqua ex parte, ut ita dicam, palpatur, donec futurum seculum reueletur. Tunc enim, quod nunc credimus,

credimus, re ipsa perpetuo sentiemus. Habes & leges, & promissiones legibus additas, ut ex promissionum fide legibus obedire queas. Cæterum Christus hoc loco addit tres similitudines, quibus hortatur sectatores suos, ut si uelint ipsum comitari, ac Euangelion ipsius sectari, eam prius industriam præstent, quam ædificatores, in inchoandis ædificijs, aut bellatores, in ineundo prælio præstant, qui ante omnia rationem sumptus operum suorum secum reputant, ne illi deficiente sumptu cogantur inchoata ædificia turpiter deserere, hi autem ab aduersario multitudine uincantur, & omnium ludibrio exponantur. Prima igitur similitudo ducitur ab ædificatore. Quis est, ^{ce} (inquit) ex uobis, qui uelit turrim ædificare, quin prius sedens com- ^{ce} putet sumptus, an habeat quibus opus est ad perficiendum, ne post- ^{ce} quam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere, omnes qui uide- ^{ce} rint, incipiant illudere ei, dicentes. Hic homo cepit ædificare, nec po- ^{ce} tuit consummare. Quid hoc? Nū Christus descendit de cælo, ut nos doceat prudenter ædificare turres aut domos? nequaquā. Nam ad construenda ædificia ratio humana per se satis industria & ingeniosa est. Sed Christus sumit tantum similitudinem a more prudentum hominum, qui sunt domos ædificaturi, & utitur ea, ad docendum discipulos ueram in sectando Euangelio prudentiam. Qui enim inducit ^{Turrim ædifi-} in animum suum, quod uelit esse discipulus Christi & Euangelion se- ^{ficare quid} ctari, is constituit sese ædificaturum turrim, cuius fastigium non per- ^{fit.} tingat tantum usque ad nubes, sed in cælum ipsum, in qua tutus sit a paupertate, ægritudine, peccatis, morte, Satana & inferno, adeoque ab omnibus malis & aduersis, de qua turri Psalmo sexagesimo scriptum est: Factus est spes mea, turris fortitudinis a facie inimici. Et in prouerbijs, capite decimo octauo: Turris fortissima, nomen Domini. Ergo qui uoluerit hanc turrim ædificare, hoc est, CHRIS- TUM agnoscere, & Euangelion eius sectari, ac in ipso medio ædificio non pudeferi defectione a CHRISTO, is necesse habet prius rationem sumptus subducere, ac omnem suam suppellectilem excutere, num tantum habeat compendij, quo possit ædificium perficere, ac in professione CHRISTI perseverare. Sumptus autem huius ædificij sunt, parentes, uxor, liberi, cognati, amici, tota substantia, & uita hominis, denique aduersa omnia, nullusque adiutor. Ut enim illa abnegentur, hæc autem ferantur, discipulo CHRISTI necesse est. Difficiliora hæc sunt, inquis, quam ut queam in animum meum inducere, & uiribus meis præstare. Quid igitur faciam? Quid? an non potest ratio quædam iniri, qua retinerem parentes, liberos, uxorem, substantiam & uitam, ac excussis aduersis, fruerer huius sæculi foelicitate, nihil

*Ædificij
Christiani
sumptus.*

Iominus tamen agerem Christianum, & sectarer Evangelion? Fieri
 quidem potest, ut ea sint tempora, quibus licet apud parentes, & ux-
 orem ac liberos, Evangelion Christi sectari, & interim nonnulla hu-
 ius seculi quoque foelicitate frui. Sed si ea rerum conditio proponatur,
 ut aut relinquenda sint uxor, liberi, substantia & uita, ut retineas Chri-
 stum & Evangelion eius, ac non pecces aduersus uerbum Dei, aut re-
 linquendus sit Christus, abnegandum sit Evangelion, peccandum sit
 aduersus uerbum Dei, ut retineas uxorem, liberos, substantiam &
 uitam, ibi certe nulla est media uia. Alterutra eligenda est. Aut ab-
 neganda sunt omnia tua, & sectandum Evangelion, aut abnegandum
 est Evangelion, & retinenda quæ tua esse putas. Nemo duobus Do-
 minis seruire potest. Eligam ergo inquis, abnegationem Christi, ut
 bona mea retineam. Sed ita fiet, ut amittas non solum ea bona, quæ te
 speras abnegatione Christi aut alio peccato retenturum, uerum etiam,
 Deum patrem, Christum Dei filium, spiritum sanctum, remissionem
 peccatorum, sempiternam salutem & foelicitatem, ac pro impietate
 tua perpetuo condemneris. Quid autem prodest homini, si totum mun-
 dum lucratus fuerit, animæ uero suæ iacturam fecerit? aut quid dabit
 homo, cuius permutatione redimat animam suam? Sed nondum, inquis, tranquill-
 lo sum animo. Si enim abnegauero Christum aut peccauero, ibi tum amitto
 perpetuam salutem, interim tamen non possum ferre uiribus meis tan-
 tum sumptum, quantum mihi ante propositus fuit, quid igitur faciam?
 Fateor, neminem posse tantum sumptum natura sua ferre. Necesse igitur est
 fateri, quod nemo etiam possit natura sua consequi ueram salutem, &
 regnum coelorum. Ergo promissiones quas supra commemorau-
 mus, audiendæ sunt, Evangelion de Christo attentis auribus & ani-
 mis obseruandum est, ut spiritus sanctus habeat legitimum suum orga-
 num, quo exerceat in nobis uires suas, ut quod nobis deest, ipse in nobis
 impleat, efficiatque, ut quod uiribus nostris est impossibile, fiat nobis
 per fidem non solum possibile, sed etiam iucundum. Secunda simili-
 tudo est. Aut quis rex proficiscens, ut committat praelium aduersus al-
 terum regem, nonne sedens prius cogitat, an possit cum decem mili-
 bus occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit contra se? alioquin
 adhuc illo longe agente, legatione missa, petit ea quæ pacis sunt. Ne-
 que hæc similitudo docet nos præcipue externa illa bella prudenter ge-
 rere, quid enim hæc doctrina ad Evangelion? Sed Christus utitur hac
 similitudine, ut deterreat sectatores suos ab inconsulta temeritate. Ad-
 dit enim. Sic omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus, quæ
 possideri non potest esse meus discipulus, hoc est, uolo, ut priusquam
 me sectemini agnoscatis uos tale ædificium inchoare, & tale præ-
 lium inire, quibus insumentur omnia uestra corporalia bona.

Nam

Nam, qui Christum sectari uoluerit, is habebit aduersarium longe omnium potentissimum, uidelicet, principem & Deum huius sæculi, quem Satanam uocant, qui cum tanta sæuitia occurrit, ut nisi quis deserat Christum, acuiam iusticiæ, minetur ei extrema quæque pericula. Quid ergo fit? Alij quidem ac paucissimi, contemptis laruis minarum eius, congregiuntur cum ipso, & quia satis uirum ex Christo per fidem sibi comparauerunt, ideo uincunt etiam. Alij, cum agnoscant se imbecilliores quam ut Satanæ resistent, nec aliunde sibi uires comparēt, legatione missa transigunt cum Satana de pace, ac pro arbitrio eius uiuere pergunt. Et hi sunt, qui magnitudine periculorum deterriti, non agnoscunt Christum, nec sectantur Euangelion. Alij autem temere obijciunt sese Satanæ, & cum non satis uirum sibi parauerint, in ipso congressu abijciunt hastam, ac dedunt sese aduersario. Et hi sunt, qui cum agnouerint Christum, & sectentur Euangelion, in ipsa tamen persecutione, abnegant Christum & Euangelion eius. Ac illi quidem, qui Christum nunquam agnoscunt, etsi perpetuo intereant, non ridentur tamen coram mundo, & retinent suam in hoc sæculo dignitatē. Hi autem, qui cum Christum agnouerint & professi fuerint, postea uero deficiant, non solum perpetuo intereunt, uerum etiam ludibrio omnium exponuntur, & existimationem suam apud bonos quosque amittunt. Abnego, inquis, Euangelion Christi uerbis tantum, interim autem corde retineo, ut cum periculorum tuus multus præterierit, iterum uerbis etiam confitear. At Christus exigit & oris confessionem, maxime omnium, in persecutione. Quisquis negauerit, inquit, me coram hominibus, negabo ego eum coram patre meo, qui est in cœlis. Et Paulus. Corde, inquit, creditur ad iusticiam, ore autem fit confessio ad salutem. Fieri enim non potest ut recto corde credas in Christum, & ore eum aut factis abneges. Quod si uero abnegaueris eum persecutione, num sperabis te posse, orta postea tranquillitate, recipere Christum fide, pro tuo arbitrio? Omnibus quidem & semper patet ianua pœnitentiæ, nec Christus ullum, quocumque tempore aut uenit, aut redit ad ipsum, excludit. Rediit enim & Petrus, redierunt & alij discipuli, ac assumpti sunt. Sed si quis hac præsumptione abnegauerit Christum, ut sentiat parum referre, in periculis deficere a Christo, quando post persecutionum pericula liceat ad Christum redire, cum libet, non parum metuendum est ne tunc audiat, quod Dominus per prophetam ait, factum est, inquit, sicut locutus sum, & non audierunt, sic clamabunt & non exaudiam. Et illud Euangelij. Nunquam noui uos, discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Quanto enim salutis periculo & damno CHRISTVS in persecutione abnegetur, explicat ipse perspicue

*Abnegatio
Christi peria-
culosissima.*

Salis condimentum.

Sal, doctores
& auditores
Euangelij.

tertia similitudine, quæ hoc loco de sale sequitur. Bonus est sal. Si uero sal infatuatus fuerit, per quod condietur. Neq; in terrâ neq; in sterquilinum utilis est, sed foras proijciunt illum. Cæteræ, inquit, res, etiam si corrumpantur, adhuc tamē aliquem usum habent, ueluti uinum, ubi uapuerit, uertitur in acetum, arbor ubi aruerit, fit esca ignis. Stramen ubi computruerit, utile est stercorationi agrorum. Sal autē, præcipui alioquin, & maximi usus condimentum, si factus fuerit insipidus, intantum nulli usui accommodus est, ut ne in sterquilinum quidem proijciatur. Ledit enim quicquid attigerit. Quare in plateas effunditur, pedibus conculcandus. Quis ergo est sal ille: nōne discipulus Christi? Vos, inquit Christus, estis sal terræ. Vt enim sal reddit cibum sapidū, & conseruat salsa a putrefactione, ita discipuli Christi, siue doctores, siue auditores Euangelij Christi, reddunt Domino Deo nostro hunc mundum, tanquam sapidum cibum, partim doctrina legis & Euangelij, partim bonis exemplis, ut homines uideant bona ipsorum opera, & glorificent Deum. Conseruant etiam hunc mundum ad suum usq; tempus ab interitu. Nisi enim Dominus piorum suorum rationem haberet, hic mundus iam dudum interisset, id quod significatum est in Loth et Mose, quorum alter erat sal Sodomorum, alter sal Israelitarū. Sed quanto discipuli Christi preciosior & utilior sal fuerint, cum sectantur Christum, & perseuerant in uocatione eius, tanto inutiliores & dannatiores erunt, cum a Christo deficiunt, & Euangelion abnegant. Sic enim nec huic mundo, nec Deo ipsi, ut aiunt, utiles sunt. Ac reliquæ quidem gentium, quæ uel nunquam Christum agnoscunt, uel ab impietate sua, ad Christianismi professionem ueniunt, non mediocris usus est. Et si enim impiæ gentes, Christum aut nescierunt aut non receperunt, tamen habuerunt alias quasdam ciuiles uirtutes, mundo utiles, & extant adhuc scripta ethnicorum, quæ & suum habent usum in nostra religione. Eorum autem, qui agnoscunt Christum ac Euangelion eius, & postea deficiunt, & abnegant Christum, nullus plane usus relinquitur. Primum enim infamantur coram mundo nota partim impietatis, partim inconstantiae. Itaq; amittunt fidem suam tam inter pios quam inter impios. Amissa autem fide, uidelicet, ciuili illa & humana, quid relinquitur nisi extremus contemptus? Deinde, grauius etiā coram Deo damnantur & puniuntur. Si enim Bethsaida, Chorazin, & Capernaum, horribilius affligentur in iudicio Dei, quam Tyrus, Sidon, & Sodoma, certe, seuerius etiam punietur, qui semel gustatam Dei benignitatem abnegat, quam is, qui eam nunquam degustauit. Atq; hæc sunt, quæ Christus sectatores tribus similitudinibus docet, quæ quoniam obseruatu dignissima sunt, addit. Qui habet aures ad audiendum, audiat, hoc est, Quæ iam dixi, quæ docui, non sunt infantilia,

infantilia, non sunt anilia, sed maxime omnium seria. Quare uolo, ut alta mente reponantur, & diligentissime conferuentur. Dura quidem sunt, si pro humano ingenio de ipsis iudicaueris, sed fuerunt dictu necessaria, ut alij, qui Christum temere sectantur, temeritatem suam corrigant, alij fidem suam ex Euangelio Christi diligentius confirment. Sic enim fiet, ut magna animi promptitudine omnia nostra corporalia bona extremis etiam periculis exponamus, tantummodo, ut retineamus aeterna, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & Spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

CAP. XV.

HOMILIA NONA.

IT si Christus sectatoribus suis durissimas leges proposuit, quas superiori die explicuimus, tamen quia auditores interpretant eas magis pro humanis minis, quae fallere possunt, quam pro diuinis oraculis, ac pollicentur sibi cum Christo scelliciora & fortunatiora, quam quae uerbis dicebantur, pergit magna populi multitudo Christum sectari. Et cum multi alij, tum praecipue publicani & peccatores ad Christum undique confluxerunt. Accedebant, inquit, ad eum omnes publicani & peccatores, ut audirent illum. Ad quem enim audiendum de salute sua accederent? Ad Pharisaeos: sed hi iudicabant publicanos & peccatores indigniores, quam ut admitti in ipsorum familiaritatem deberent. Et quanquam fortassis non reiciebantur ab audienda doctrina ipsorum, ea tamen non erat nisi Pharisaeica, de lotionibus manuum, de latis fimbrijs, & de id genus alijs, nec quibus, nugis, quae ad consequendam remissionem peccatorum & iusticiam neque calida neque frigida erant. Num manerent & pergerent in peccatis? Sed hoc erat suam ipsorum salutem negligere. Accedunt igitur ad Christum, aegroti uidelicet ad medicum. Aegrotus enim nullo sibi utilius conuersatur, quam apud medicum. Cum ergo Christus exciperet ac tractaret eos humanissime, murmurabant Pharisei ac scribae, dicentes. Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Pares, inquit, cum paribus facillime congregantur. Quare cum hic contrahat tantam familiaritatem cum publicanis & peccatoribus, ut etiam cum ipsis cibum sumat, ingens argumentum est, eum non solum non esse prophetam, qualem se doctrina sua iactat, & qualem uulgius admittatur, sed ne honestum quidem uirum esse. Haec est mera calumniatio, in qua tamen Pharisei quandam prudentiae speciem exhibent. Nam de ingenio & moribus hominum, ex contubernio ac consortio iudicare, solenne est. Et accedunt huc uulgo iactata: Simile gaudet simili: Semper

Ex contubernio, de ingenio et moribus hominum iudicatur.

graculus affidet graculo. Puer enī delectat puero, senex sene, bibulus
 bibulo, lusor lusore, impius ipio, breuiter equalis equali. Vnde si igno
 ti cuiuspiā ingenium et mores nosse uolueris, nō necesse habes cū iplo co
 rā disputare, et i uitā eius ingrere, sed inquire tū in eos, quibus cū agit
 diutinu cōtubernium, quales hos inuenies, talē etiā existimato te igno
 tū antea inuētur. Atq; hoc de hoīm ingenio et moribus iudiciū extor
 quet frequētissima rerū experiētia, sed hoc uulgari iudicio, ad obscurā
 dā et sordidā dā honestissimi uiri famā abuti, hec demū est ipsissima calū
 nia. Simile gaudet simili, recte dicis. Sed si hoc nunq; fallit, dicemus er
 go medicum quoq; egrotare, quia cum aegrotis congregitur, dicemus
 omnes literarū professores esse indoctos, quia indoctos erudiunt. Ma
 nifestissima autē causa erat, propter quam Christus congregiebatur cū
 publicanis & peccatoribus, uidelicet, ut ipsos a peccatis ad iusticiā qua
 si manu duceret. Atq; hoc manifestius erat, q̄ ut a quoquā negari pos
 set. Pharisei autē tanta inuidia in Christum ferebantur, ut quod optime
 a Christo fiebat, hoc in pessimam partem interpretabantur. Et hoc uici
 um uulgare admodum est, sed tanto peius, quanto uulgarius, nec est
 humanum, sed proprie Satanicum, quippe q̄ Satanam ideo ^{Διάβολον} uo
 cant, quia natura sua sit calumniator, qui bene tum dicta tū facta ho
 minum, corā deo male peruertat. Quare calūniator nō iam homo dicē
 dus est, sed uiuus, adeoq; incorporatus Satan. Quid ergo ad tā manifestā
 calumniā Christus? Cū dñs deus noster tā bonus sit, ut mala nō pmitte
 ret fieri, nisi sciret ac posset malis bñ uti, ideo Christus filius dei sumit ex
 hac pessima calūniā occasionē docēdi optima ac iucundissima, de affectu
 dei erga pētōres & resipiscētes. Proponit enī tres parabolas quibus pri
 mū docet, quāta cura, quāta sollicitudine deus afficiat erga pētōres, ut
 resipiscāt et salutē consequant; deī de mon et nullū pētōrem, quāuis lon
 ge errantē despiciendū aut fastidiendū esse. Ac duas quidē priores para
 22 bolas, nūc explicabimus. Nā de tertia alias. Dicebat ergo Iesus ad illos
 22 parabolā hāc, dicēs. Quis ex uobis est homo, qui habet centū oues, &
 22 si perdiderit unā ex illis, nōne reliquit nonagita nouē i deserto, et uadit
 22 ad illā, q̄ perierat, donec inueniat eā? Et cū inuenerit eā, imponit in hu
 22 meros suos gaudēs, ueniēsq; domū, cōuocat amicos et uicinos dicēs il
 22 lis. Gaudete mecū, quia inueni ouē meā, q̄ perierat. Dico uobis, q̄ ita
 22 gaudiū erit in cœlo super uno pētōre resipiscēte, magis q̄ super nona
 22 gita nouē iustis, qui nō indigēt poenitētia. Aut quē mulier habēs dra
 22 chmas decē, si pdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam &
 22 uerrit domum, queritq; diligenter, donec inueniat? et cū inuenerit, cō
 22 uocat amicas ac uicinas, dicēs: gaudete mecū, q̄a inueni drachmā, quā p
 22 diderā. ita dico uobis, gaudiū erit corā angelis dei, sup uno pētōre resipi
 22 scēte. Hæ sunt duę parabole, qbus respōdet Christus ad calūniā Phari
 22 sœorum

Satan, cur di
abolus dictus

Calumniator

laorum & scribarum. Videtur aut concio esse uilissima, & indignissima, quæ tractetur publice in Ecclesia. Fit enim sermo de rebus pastoralibus & anilibus, de ouibus & nummis amissis. Quid hoc multum ad ecclesiā? At si probe hanc concionem excutias, nihil ea est diuinius, & uix inuenias aliam, quæ nobis magis perspicue coelestia mysteria proponat. Nam quid homini ad salutem magis necessarium est, quam ut probe cognoscat, quo animo Deus affectus sit erga peccatores, num ita eos abominetur, ut nulla prorsus salutis spes relicta sit, aut num adhuc fauore aliquo prosequatur, & recipiat poenitentes. Nisi enim hoc de Deo cognoscatur, nec potest concipi fides, quæ iustificat, nec potest haberi spes, quæ in aduersis constat, hoc quid aliud est, quā nec ueram possessionem parari? Hæ aut parabole latebras, atque adeo intimos recessus diuini animi erga peccatores ita cognoscendos proponunt, ut de affectu & fauore Dei prorsus nihil ambigui relinquatur. Deus enim, ut natura sua est inuisibilis, nec potest uideri in hoc seculo, nisi per manifesta sua opera, ita & uoluntas Dei natura sua est imperscrutabilis, nec potest cognosci, nisi aut per reuelationem uerbi sui, aut per exempla creationis suæ, siue illa naturali ordine fiant, siue miraculis ædantur. Mose perscrutabatur quondam inuisibilem Dei essentiam, & cupiebat naturam Dei maiestatem externo sensu comprehendere. Ostende, inquit, mihi faciem & gloriam tuam, sed audit. Posteriora mea uidebis, facies autem mea uideri non potest. Qua uoce significatur, Deum in hoc seculo non posse cognosci, nisi ex uerbis & operibus eius. Vnde & Paulus ait. Quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, per uidentur. Nunc autem humanum ingenium naturaliter ita afficitur, ut multo maiorem curam & sollicitudinem concipiat de uana re amissa, quæ de omnibus fere alijs rebus, quæ adhuc saluæ possidentur. Exemplum habes in patrefamilias, qui si e centum ouibus, unam tantum amiserit, magis est pererrante oue sollicitus, quæ pro reliquis adhuc saluis. Et si inuenerit ac reportauerit eam, maiori gaudio afficitur, quæ de reliquis omnibus, et quia amicorum omnia communia sunt, ideo communicat etiam hoc gaudium suum cum amicis. Habes & exemplum in matrefamilias, quæ maiori sollicitudine amissum nummum quaerit, quæ reliquos conseruet. Et cum accenso etiam num lumine inuenerit eum, tantum gaudij animo suo concipit, ut id etiam cum uicinis communicet. Non dissimilia exempla alias etiam in scriptura extant. Iacob magis lugebat unum Iosephum amissum, quæ ex reliquis liberis adhuc saluis consolationem accipiebat. Dauid magis dolebat propter unum Absolonem trucidatum, quam gaudebat propter reliquos adhuc saluos. Quid plura? natura hoc fit, ut de rebus amissis longe maiori cura & sollicitudine afficiamur, quæ de rebus adhuc saluis. Atque hic affectus, non est res fortuita, aut sponte nostra conce-

*Affectus Dei
erga nos pro
be cognoscen
dus.*

*Deus natura
inuisibilis.*

*Voluntas Dei
quomodo cog
noscatur.*

*Amisam
magis cruciant
nos, quam
praesentia
delectant.*

pta, sed est opus & creatio Dei. Deus enim, qui creat animam, creat etiam hunc naturalem animi affectum, ut plus amissa quam salua curemus. Cum ergo Dominus Deus noster talem in hominibus affectum erga res amissas creet, qui fieri posset, quod non ipse, non iam dicam, similem, sed multo maiorem & ardentiorum affectum haberet erga res ipsas amissas, hoc est, erga homines peccatores. Scilicet, qui fecit os & linguam hominis, non loqueretur? qui plantauit aurem, non audiret? qui finxit oculum, non consideraret? ita qui creauit curam pro rebus amissis, res amissas non curaret? imo tanto excellentior est hic in Deo affectus, quanto altius diuina maiestas, humanam imbecillitatem superat. Quare cum Christus has duas parabolas de sollicitudine patris & matris familias erga res amissas, & iterum de gaudio eorum, quod ob res inuentas concipiunt, proponit, sentiendum est ipsum penetrabilia diuini cordis reuelare, ac uoluntatem Dei erga peccatores luce ipsa manifestiorem reddere. Atque hoc quidem ex his duabus parabolis maxime omnium obseruandum est. Nunc autem perstringemus etiam ipsos, per partes suas. Prima parabola est de oue amissa, & in deserto uagante. Hoc est exemplum aptissimum. Dominus enim Deus noster, est tamquam paterfamilias, (quo cognomine etiam singulariter gaudet) qui ouem suam perdidit. Ovis autem perdita, homo est. Omnes nos, inquit Esaias, uelut oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit. Et psalmus: Erraui, sicut ouis, quæperiit. Vt enim ouis tam stultum animal est, ut si a stabulis aberrauerit, citius frigore pereat, quam ad stabula reuertatur, nec ipsa unquam pastorem quærat, sed pastor necesse habeat ipsam querere, ac cum inuenerit eam, ex errore tam stupida reddita est, ut ne sic quidem pastorem sequatur, nisi compulsa ducatur, aut humeris asportetur: ita homo, cum per peccatum Adæ semel a stabulis regni coelorum aberrauerit, & uagetur per deserta huius seculi, nunquam in animum suum inducit, ut uere ad Deum pastorem suum redeat, ac salutem consequatur. Potius enim ducit, in peccato, & huius mundi deserto, frigore & calamitate perire, quam ad Dominum Deum suum reuertere. Sensus inquit, & cogitatio humani cordis, mala sunt ab adolescentia sua. Et iterum. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. Qui autem peccatis natura obrutus est, quomodo ad iusticiam adspiraret, & ad Dominum Deum suum reuerteretur? Cum igitur Deus multo maiori sollicitudine afficiatur erga ream amissam, quam homo quispiam, quemadmodum antea indicauimus, uide mihi, obsecro, quanta cura salutem perditæ suæ ouis, hoc est, hominis peccatoris quæsiuerit. Postquam enim promisit Abraæ semen, in quo benedicerentur omnes gentes, & reuelauit legem, qua homines in agnitionem peccatorum ducti, ad resipiscendum & inquirendum

Paterfamilias cognomen Dei.

Dei cura ad querendam ouem amissam.

rendum semen Abraae per fidem sollicitarentur, primum misit prophetas, per quos perditam suam ouem, tanto desiderio quæsiuit, ut maluerit ipsos, quamuis innocentissimos, & sibi gratissimos, extremis periculis obijcere, quam peccatores in errore ac internicione derelinquere. Deinde misit suum ipsius unigenitum filium, cui intantum non perperit, ut etiam tradiderit eum morti crucis, tantummodo, ut perditam ouem suam ab interitu uindicaret ac seruaret. Acne sic quidem curam suam abiicit, sed postquam Christus filius ipsius in coelum ascendit, misit Apostolos in totum orbem terrarum, ac maluit tolerare, ut & hi crudelissime trucidarentur, quam ut salutem ouis suae negligeret, adeoque uilis fuit longe maiorem rationem habere unius humani generis per peccatū perditū, quam totius angelicæ cateruæ, quæ adhuc in natiua sua iusticia & salute firma cōstabat. Quid ad hec dicemus? num existimas Deum paruo, ut ita dicam, dolore & labore constitisse, quod non solum tot fidelissimos seruos, Prophetas & Apostolos, sed etiam suum ipsius unigenitum filium, crudelissimæ morti obiecerit, ut seruaret ouem perditam? Iam non tantum cura pro amissa oue, uerum etiam gaudium, ex inuenta & seruata oue conceptum, manifeste indicat, quanto affectu ouem complectatur. Cum inuenerit (inquit) eam imponit in humeros suos gaudens, ueniensq; domum, conuocat amicos & uicinos, dicens illis. Gaudere mecum, quia inueni ouem meam quæ perierat, hoc certe nihil aliud est, quam Dominum Deum nostrum, tanto gaudio excipere peccatorem resipiscentem, ut non solū ei beneficiat, & in omnibus aduersis seruet, ac quodāmodo humeris suis semper gestet, sed etiam efficiat, ut propter salutem eius omnes creaturæ, adeoque angeli ipsi in coelo exhilarantur, congratulentur, & nullo non officij genere ipsum prosequantur. Gaudium, inquit, erit in coelo coram angelis dei super uno peccatore resipiscente. Quis nunc clementiam Dei erga peccatorem, & felicitatem peccatoris resipiscentis, explicare uerbis, aut tantū cogitatione comprehendere posset? Qui miserum peccatorem quærit, Deus est, qui ipsum humeris suis imponit, & seruat, Deus est. Et iterū, qui de salute & resipiscentia peccatoris congratulatur, & seruiunt, angeli sunt. Quantus, obsecro, ille est, quem Deus ipse humeris portat, & cui angeli seruiūt? Et quot, amabo te, sunt angeli? Mille, inquit, millia ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Hoc certe non est numerare, sed innumerabilem numerum designare. Quam potentes autem sunt angeli? Vnus Angelus potentior est omnibus terræ monarchis. Vnus enim angelus, una nocte occidit centum octoginta quinque in castris Assyriorum. Si tanta est unius angeli potentia, quanta, obsecro, erit innumerabilium? Et hi non tantum congratulantur peccatori resipiscenti, sed conferunt etiam omnem potentiam suam

*Pœnitentium
peccatorum
fœlicitas.*

ut seruiant ipsi, & custodiant eum in omnibus uis suis. O nos felices, ad quorum poenitentiam tanta in celo læticia tam coram Deo quam coram angelis eius excitatur. O nos infelices, si impoenitentia tantam salutem negligamus. Alius quidem alia excogitat, quibus uel iram dei mitiget, uel deuinciat sibi angelos ac sanctos Dei. Hic enim peregrinatur ad externa templa diuorum, ille statis precibus angelos inuocat: hic ociatur in honorem sanctorum, ille in honorem angelorum ieiunat. Sed si uolueris cultum tam Deo, quam angelis & sanctis gratum, ac tibi ipsi maxime omnium salutiferum præstare, non habes profecto aliud, quod facere debeas, quam ut resipiscas. Gaudium, inquit, erit coram angelis Dei super uno peccatore. Quotum in peccatis perseverante, & impoenitenti nequaquam. Hæc enim parabola non proponitur, ut tibi in peccatis tuis blandiaris, & peccare pergas. Num statis diebus ieiunante: certe sobria uita semper ducenda est. Vna tamen sobrietas non excitat gaudium coram angelis. Num ad diuorum templa peregrinante: Habet interdum peregrinatio etiam suum usum, non tamen perse-

*Resipiscentia
quibus cõstet* tanti est, ut coelum exhilaret. Sed super peccatore, inquit. RESIPISCENTE. Resipiscentia, ea demum uirtus est, quæ & Deum gaudio afficit, & angelos exhilarat. Constat autem resipiscentia, agnitione peccatorum, & fide in Christum, quam sequuntur legitimi fructus fidei, quos præcepta Dei explicant. Quare, hoc unum noctu diuque cogitandum & agendum est, ut agnitis peccatis nostris, credamus ea per Christum expiata esse, & declaremus fidem ac gratitudinem nostram, ijs operibus, non quæ nos pro nostro arbitrio, absque uerbo Dei excogitamus, sed quæ Deus ipse præceptis suis a nobis exigit. Habes in quem usum hæc parabola de amissa oue peccatoribus proponatur, nimirum, ut agnoscant clementissimum affectum Dei erga peccatores, & resipiscant. Audiamus etiam nunc, quo consilio Christus recitet eam Scribis & Phariseis. Hi enim non solum fastidiebant publicanos & peccatores, uerumetiam inuehebantur in Christum, quod ipse familiariter cum peccatoribus conuersaretur. Docet igitur Christus hac parabola, ut siquidem Deus ipse tanta cura completitur peccatores, ut ipsos et magna sollicitudine querat, & inuentos magno gaudio in uiam salutis reducat, non liceat Scribis & Phariseis tanto fastidio & supercilio peccatores fastidire. Sed & nos omnes docemur, ut alter alterque præ se nequaquam contemnat. Natura enim, non quidem intergra sed per peccatum corrupta, ita comparatur est, ut dignior, fastidiat indigniorem, honestus, inhonestum, diues, pauperem, sapiens, desipientem, iustus, iniustum, adeoque uix reperiatur, quorum alter alterum non quasi ex alto despiciat. Sed Christus reprehendit hoc humanae naturæ ingenium, & monet hac parabola, ut cum Deus non abijciat

*Contemptus
proximi uul-
garis inter
homines.*

abijciat peccatorem & inhonestum, multo minus homo, qui et ipse peccator est, contemnere debet peccatorem. Quid enim sentis? num tu melior es Domino Deo nostro? Deus quærit peccatorem, & tu negliges eum? Deus coniecit filium suum unigenitum in mortem, ut seruet peccatorem, & tu eum contemneres? Christus filius Dei, pro peccatore mortuus est, & tu eum fastidires? Angeli lætantur in resipiscencia peccatoris, & tu etiam si proximus resipuerit, pergis tamen nomen eius in omnibus plateis & tonstrinis conuicijs sordidare? Sed iam sinage te resipiscenciam eius nondum uidisse, puras ne rideo licere tibi, ut ipsum tanquam te multo peiorem despicias? Tunc cordium ac renum scrutator es, qui scias ipsum sic coram Deo inhonestum esse, quemadmodum coram mundo? Tu quis es qui alienum seruum iudicas? Domino suo stat aut cadit. Et aliter hominum liuor, aliter Christus iudicat. Non est eadem sententia tribunalis Christi, & angustia aut fori susurronum. Multæ hominibus uiæ uidentur iustæ, quæ postea prauæ deprehenduntur. Et thesaurus in testaceis uasculis sæpe reconditur. Peccata uidisti, suspiria pro peccatis non uidisti. Qui contemnit, inquit Christus, unum ex pusillis istis, (inter quos certe etiam peccatores numerandi sunt) expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Quare non fastidiamus peccatores, exemplo Phariseorum, sed potius salutem eorum exemplo Christi quæramus, ut resipiscences, ueram nobiscum salutem consequantur. Atque hæc de parabola ouis. Perstringamus etiam parabolam drachmæ. In hac enim plane idem, quod in illa docetur, uidelicet, quantam curam Deus pro peccatoribus agat, & quam minime contemni debeant peccatores. Drachmæ autem exemplum hominibus peccatoribus aptissime cõuenit. In drachmis enim aut alijs nomismatis, principum imagines cudi solent. Sic & nos homines, qui sumus moneta Dei, signati fuimus similitudine & imagine Domini Dei Principis nostri. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vide autem mihi, quid factum sit. Nos propter peccatum non tantum amissimus magna ex parte imaginem Dei, & facti sumus imago Satanæ, uerum etiam argentum monetæ nostræ mutatum est in scori- am, hoc est, quicquid uirtutum post peccatum nobis relictum est, nullum prope usum ad consequendam ueram salutem habet, adeoque non nostra solum in peius mutata sunt, sed etiam nos ipsi plane toti perimus. Tanta autem est clementia dei, ut quemadmodum mater familias quærit accenso lumine drachmam suam, quam perdiderat, ita & dominus deus noster, quærit suo quoque lumine accenso monetam, quæ peccato perierat. Lumen enim dei, est uerbum dei, seu Euangelium de Iesu Christo dño nostro. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis, uerbū tuū.

*Proximus
hauquaquā
fastidiendus:*

*Drachmæ ex
emplum.*

Sed maxime omnium de Christo, qui est ipsissimum uerbum & Euangelion Dei dicitur. Erat lux illa, lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Habet autem hoc lumen admirabilem proprietatem, uidelicet, ut ex ipso qui non uident, uideant, & qui uident, cæci fiant. Pharisei & scribæ erant sua ipsorum opinione oculatissimi, publicani autem & peccatores cæci, Sed illi hoc lumine excæcabantur, hi autem illuminabantur. Iudæi uidebantur sibi acutissimi uisus, gentes autem uidebantur prorsus cæcæ. Sed hoc lumine, Iudæi excæcati sunt, gentes autem illuminatæ. Qui ergo uidet, habet, quod timeat, qui autem non uidet, habet, quod speret, ac confidat. Cæterum, Dominus Deus noster tunc dicitur hoc lumen accendere, & monetam, quam perdidit, quærere, cum reuelat uerbum suum, & excitat uel prophetas uel concionatores, qui prædicatione uerbi sui uocant peccatores ad resipiscentiã. Sic quæsiuit perditam drachmam ante diluuium, accenso lumine, per Patriarcham Nohe. Sic quæsiuit perditam drachmam ante deuastationes regnorum Israel & Iuda, accenso lumine per prophetas. Sic quæsiuit etiam perditam drachmam ante nouissimam deuastationem Hierusalem, accenso lumine per Christum & Apostolos eius. Sic & hoc tempore, quærit Dominus amissam drachmam, accenso lumine per reuelationem Euangelij. Beatus igitur erit, qui se inueniri patitur. Inuenietur autem, qui se præbet Euangelio docilem et obsequentem. Sic enim fiet, ut resipiscentiã suã non solum afficiat gaudio innumerabilem multitudinem angelorum, uerum etiam ipse perpetuam consequatur salutem per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & Spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA DECIMA.

Sequitur tertia parabola, de filio prodigo, qua Christus idem plane docet, quod duabus prioribus, uidelicet, Dominum Deum nostrum recipere peccatores resipiscentes animo beneuolentissimo. Sed cum multa etiam alia obseruatu dignissima in hac parabola nobis proponantur, agite dum, perstrigamus suo quodque ordine, ut nihil diuinarum literarum absque doctrina pietatis e manibus nostris elabatur. Ac primum id recitatur in hac parabola, quod in hominum familijs solenne est. Homo, inquit, quidam habuit duos filios. Et dixit adolescentior illorum patri. Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ ad me redit. Et diuisit illis substantiam. Ac post dies non multos, cum omnia contraxisset adolescentior filius, peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipauit substantiam suam, uiuendo luxuriose. Rẽ miseram, Pater, uir optimus, duos tantum filios habuit, quos magna cura in omni honestatis eruditione tantisper educauit, dum ad iuuentutem

Parentum
misericordia.

uentutem peruenerunt. Inter hos tamen duos, alter a parentis honestate ita degenerauit, ut sceleribus suis totam familiam sordidaret. Sed hic est solennis rerum in hoc seculo cursus, quod parentibus nō solum ignatis & cessatoribus, uerumetiam maxime uigilantibus, soleant liberi in pessimos quosque mores & flagitia degenerare. Et quo clariore sunt parentes, eo magis huius calamitatis fortuna accidere solet. Adam primus noster parens, ab ipso Deo conditus, & magna maiestate ornatus, duos habuit filios, Cainum & Abelem, quos proculdubio in omni pietatis eruditione educauit, quemadmodum testantur sacrificia eorum, attamen alter eo impietatis euadit, ut alterum occidat. Nohe patriarcha iustissimus tres filios habuit, quorum unus a pietate parentis ita degenerauit, ut etiam posteritatis sue maledictionem meruerit. Iacobo patriarchæ duodecim fuere filij, ac una tantum filia. Nec dubium est, quin a parentibus optime fuerint instituti, filia tamen domum redit ui-ciata, filij autem fiunt homicidæ, & in suo ipsorū fratre latrones. Quid dicam de Eli, Samuele & Dauide, quorum pietas pleno ore in scriptura commendatur, liberis tamen ipsorum nihil propemodū turpius, aut magis impiū reperiatur. Atque hæc calamitas clarissimis præsertim uiris ita frequenter, quasi fato quodam accidit, ut inde uulgo iactatum fuerit, Heroum filij noxæ. Quid ergo faciant parentes, num deserant curam educationis? Nihil minus. Nam, quod liberi, negligentia & ignauia parentum peccant, non tantum liberis uerumetiam parentibus coram Deo imputatur. Parentum igitur interest, ut suam sectentur uocationem, ac liberos, per eruditionem et correptionē Domini, quemadmodum Paulus ait, educent. Itaque, si educatio bene successerit, & liberi frugifiant, deputent id in lucro, & agant Deo, qui dedit incrementum, gratias: sin diuersum acciderit, crux patienter ferenda est, & contenti sint parentes, quod suam ipsorum animam seruauerint. Et si enim pia et laboriosa liberorū æductio nihil utilitatis in ipsis liberis attulerit, affert tamen parentibus suam, eamque immensam utilitatem coram Domino Deo nostro. Deinde uideamus de adolescente iuniore, de quo parabola nostra tractat. Hic enim extorquet, quoquomodo potest, a parente, hæreditatis suæ portionem, iactans se multo prudentius res suas administraturum, quæ parens. Igitur, postquam consecutus est suam hæreditatem, conuasatis omnibus, proficiscitur in externas regiones, ut ibi mercaturā exercent, & maximas opes consequatur. Vide aut mihi Adolescentis imperitorum imago.

Parentum
miseria.

Heroum filij,
noxæ.

Parentum uo-
catio.

Adolescentis
imperitorum
imago.

stratio paternarum facultatum committatur, adeoque nullum non mouit lapidem, quo superstitionibus adhuc parentibus in hæreditatē succedant. Cum autem uoti sui compotes fiunt, facultates suas breui ita dilapidant, ut ne uestigium quidē earū relinquatur. Sed hæc notiora, & magis uulgaria sunt, quam ut hoc loco pluribus commemorari debeat. Et Christus non recenset ea, ut sciamus tantum solennē rerum in hoc seculo cursum. Neque enim descendit de cælo, ut nos terrestria, sed ut cœlestia doceat. Quare commemoratione harum rerum quæ in hoc seculo geruntur, significat, quid fieri soleat corā Domino Deo nostro. Quod enim parentibus in hoc seculo contingit, idem etiam contingit Deo, uero omnium parenti, ex quo, inquit Paulus, omnis paternitas in cælo & interra nominatur. Nam hic inicio duos creauit filios. Alterū, Angelos. Et si enim Angeli non conueniant ex omni parte, cum seniore filio, de quo in hac parabola sequitur, tamen docēdi gratia, uocabimus nunc Angelos, seniore Dei filium. Alterum, Adamū. Hic iunior Dei filius est, ac primum, ornauit eum Dominus imagine sua, ut esset præditus omnibus uirtutibus, deinde collocauit eum in paradysum, uelut in paternā hæreditatem, ut pro libertate arbitrii sui administraret eam. Quid ergo factum est? breuissimo tempore bona sua, non quidem conuiuio uini, sed conuiuio pomorum ita dilapidauit, ut non se tantum, uerum etiam omnem posteritatem suam in omnia calamitarum genera coniecerit. Hæc enim & postea Dominus deus noster duos filios, alterum Iudæos, alterum gentes. Ac Iudæi dicuntur senior filius, gentes autem, iunior, uel quod Iudæi descendunt a seniore filio Nohæ, qui est Sem. Gentes autem a Iaphet, qui iunior fuit, quam Sem, uel quod Dominus ad Moysen de Israele dixit, filius meus primogenitus Israel. Post diluuiū igitur, quod sub Noha uenit, Iaphet digressus cum familia sua a pio patre Noha, occupauit insulas gentium. Itaque defecerunt a uera religione, quā a patre suo didicerant, ad Idololatriā, hoc est, dissipauerunt substantiam suam, uiuendo luxuriose. Habet etiam Deus in unaquauis gente duos filios, Alterum, homines honestos et multis uirtutibus ac donis dei ornatos, alterum, inhonestos, seu peccatores, seu aduersis afflictos. Ac honesti quidem hi sunt, qui cum acceperunt dona Dei siue prudentiam, siue diuitias, siue potentiā, siue id genus alia dona, utuntur eis honeste, & pro legitima dei uocatione. Inhonesti autem sunt, qui cum destituti sint donis dei, uidelicet, aut sanitate, aut diuicijs, aut potentia, ambiunt tamen ea a Domino Deo patre suo, & sperant se multo iustiores ac probiores uicturos, si pro ægritudine, sanitatem, pro paupertate, diuitias, pro humilitate, magnam maiestatem & potentiam consequantur. Ac quem admodum adolescentiores confidunt se multo prudentius & utilius paterna bona administraturos, quam pater senex: ita existimant illi semel

*filiorum Dei
discrimen.*

to melius

to melius Domino Deo nostro intelligere, quid salutis ipsorum con-
 ducat. Sed euentus longe aliud docet. Postquam enim consecuti fu-
 erint dona Dei, nullum scelus est, quod non designant, hoc est, dissi-
 pant omnem substantiam suam uiuendo luxuriose. Aegri, si conualue-
 rint, tantam uitæ licentiam usurpant, ut uulgo etiam iactetur, hominē
 nunquam licentiorē esse, quā cū ab ægitudine conualescat. Abiecti
 homines, si emerferint in quandam claritudinem aut potētiam, nihil
 ipsis est nec insolentius nec intolerabilius. Vnde & prouerbio (quod
 ipse est nec insolentius nec intolerabilius. Vnde & prouerbio (quod
 genus a rerum experientia originem ducit) publice dicitur, nullam acu-
 tam nouaculam tam duriter radere, quam cum uir abiectus & sordidus
 consequatur magistratum. Cum igitur manifestum sit, homines do-
 nis Dei pessime abuti, non est nobis Dñs Deus noster illiberalitatis
 accusandus, quod non continuo iuxta carnis uota effundat in nos ua-
 ria humanæ maiestatis genera. Hoc enim sit, non quia Deus inuideat
 nobis bona sua, sed quia consulit salutis nostræ. Num parens inuidet
 unigenito suo filio, quod mauult ipsum usq; ad definitum tempus es-
 se sub pædago, ac nihil differre a seruo, quam paternam substanti-
 am pro libidine sua administrare? Non inuidet, sed amat puerum, alio-
 qui non tanta cura salutis eius afficeretur: ita cum Deus malit nos esse
 humiles, abiectos, & nō multis claris donis in hoc seculo ornatos, nō
 est inuidia, sed amor, & cura, uidelicet, ne non solum dissipemus sub-
 stantiam paternam, uerum ne cōficiamur etiam in extremas calamita-
 tes. Vide enim mihi, quid acciderit filio prodigo. Sequitur: Postq̃
 omnia consumpsisset, facta est fames ualida in regione illa. Et ipse cœ-
 pitegere, & abiit, & adhæsit uni ciuium regionis illius, atque is misit
 illum in uillam suam, ut pasceret porcos, & cupiebat implere uentrem
 suum de siliquis, quibus porci uescebantur, neque quisquam illi
 dabat. Quid ergo dicemus? num hæc fames accidit regioni fortu-
 na quadam? minime omnium. Si enim non cadit capillus de capi-
 te hominis absque uoluntate Dei, quomodo fames inuaderet rotam
 regionem sine Deo? Accidit igitur fames consilio Dei, ut luxus de-
 generis filij puniretur. Atque hic obserua mihi, quam turpiter opi-
 niones hominum fallant. Cum enim hic adolescens uenisset in regi-
 onem, & asportata maxima uis auri & argenti, exhiberet sese erga om-
 nes ciues liberalissimum, ac ubi esset, ibi nihil læticiæ aut uolup-
 tatis deesset, existimabant eum, tanquam diuinitus ad ipsos mis-
 sum, qui non tam opibus regionem ipsorum augeret & ornaret,
 quam ingentia singulis beneficia conferret, & cum interim paupe-
 rem quendam aduenam per urbem recta pergere uix permiserint,
 hunc adolescentem tanto fauore propter liberalitatem, aut, ut rectius
 loquar, prodigalitatem eius complectuntur, ut si queant, in cœlo

Da der cräk
 genas, ye bo-
 ser er nie
 yuas.

Keinschar
 schach so
 scharpff
 schirt, als
 nuā ein paur
 des andern
 herr yuert.

Diuites susci-
 piuntur, pau-
 peres exclu-
 duntur.

posuisse cupiant. Sed quid accidit? Quem existimant sceleris auctorem, is efficitur omnis in ea regione calamitatis auctor. Nam ut luxur huius adolescentis puniatur, immittit Deus famem in uniuersam regionem. Itaque factum est, ut qui cum ipso luxuriæ operam dederint, una cum ipso etiam fame affligantur. Neque id nouum, neque mirum est, quod propter unius peccatum, tota regio puniatur. Nam si propter unum Loth conseruata est tota ciuitas Zoar ab incendio: & si propter unum Nahemanum contigit salus uniuersæ Syriæ, quomodo non etiam propter unum impium nebulonem tota regio affligeretur? In Iosua, cap. septimo, propter unum Achan, punitur uniuersus exercitus Israelis. In secundo libro Regum. ca. xxi. propter unum Saulem, affligitur totus Israel fame. In eodem libro cap. xxiij. propter unius Dauidis peccatum immittitur pestis in totam regionem Israelitarum. Non enim si solum digni sunt morte, qui iniusta faciunt, uerum etiam qui assentiuntur his, qui ea faciunt, quemadmodum Paulus ait. Quare ne simus publicarum calamitatum auctores, non sufficit, ut non ipsi male agamus, sed exigitur etiam, ne aliorum sceleribus & impietate delectemur, neue ea consensu nostro approbemus. Sed uideamus nunc, quam ob causam Deus huius perditio adolescenti tam grauem famem immittat, ut etiam cupiat si quis uesci, nec tamen potuerit eas consequi. Num immittit famem, ut hoc externo supplicio satisfiat peccatis luxuriæ: at nullum est corporale supplicium in homine peccatis obnoxio, quod ad expiandum uel minimum peccatum coram iudicio Dei sufficiat, sed exigitur ignis infernalis & perpetuus. Num immittitur famis, ut adolescens hoc supplicio mereatur remissionem peccatorum: sed ut externa supplicia non sufficiunt ad digne punienda peccata, ita nec merentur remissionem peccatorum. Ergo ne dicemus Deum immisisse adolescenti famem, ut perdat eum? Nihil minus, sed immisit famem, ut seruet ipsum, hoc est, ut reuocet ipsum ad agnitionem peccatorum, quæ est primus gradus ad salutem. Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat (hoc est) cum affligo peccatores in hoc seculo, non hoc consilio facio, ut perdam eos morte & inferno, sed ut per supplicium reuocem eos ad penitentiam, & consequantur salutem. Nam cum peccatores scelerate in peccatis uiuunt, non agnoscunt peccata, nec obsequuntur rectæ monenti, ueluti etiam hic adolescens, qui tantisper nulla tangitur peccati sui agnitione, dum facultates paternæ suppetunt ipsi. Nescit se grauissime peccare, & patrem suum maxima omnium tristitia afficere. Quod si amicus quispiam admoneat eum sobrietatis & modestiæ, ac etiam imminentium suppliciorum, ibi tum grauitur contra insanit. Quid ad te meus luxus: num quæ habeo, a te mihi ministrata sunt: an non licet in meis rebus facere, quod uolo: quid ad te? Hæc est peccatorum

Regio tota
ob unius pec-
catum puni-
tur.

Ro. 1.

Famis suppli-
cium, cur im-
mittatur.

Adolescens
luxu perdit
mores.

torum in rebus adhuc foelicibus securitas. Immittit ergo Dominus supplicium, non ut perdat eos, nisi ipsi perire malint, quam seruari, sed ut ducat eos ad agnitionem peccatorum, ut agnitis peccatis, inquirant remissionem peccatorum per fidem, & consequantur salutem. Cum igitur haecenus uiderimus in hoc adolescente exemplum peccatoris luxu perditum, uideamus nunc in ipso, postquam supplicium aduenit, exemplum peccatoris resipiscientis. In se reuersus dixit. Quam multi mercenarii abundant panibus, ego uero fame pereor. Surgam & ibo ad patrem meum & dicam ei. Pater, peccaui in coelum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens uenit ad patrem suum. Quod adolescens ad patrem reuersurus agit, hoc etiam agendum est peccatori ad Deum per poenitentiam reuersuro. Primum enim omnium, adolescens agnoscit peccatum suum, e grauitate supplicii famis, & mirum in modum dolet, se tam inique aduersus indulgentissimum suum parentem peccasse. Multi, inquit, abundant pane, ego uero unus pereor. Et mercenarii abundant, ego autem filius inedia contabesco. Ac abundant panibus, mihi etiam siliquae desunt. Adeoque abundant in domo patris mei, ego autem in exteris regionibus pereor, et pereor fame, quod est genus supplicii grauissimum. Si gladio, si furca, si rota perirem, breui dolor finiretur. Nunc autem toties mihi mortis dolores ferendi sunt, quoties uiscera praee inedia crepant. Quid me miserrimus, aut calamitosius? Et unde obsecro tanta mihi mala acciderunt? certe non aliunde, quam quod patrem contempsi, & patrimonium luxu decoxi. Me miserrimum, non tantum quod haec patior, sed maxime omnium, quod inique egerim, quod patrem meum indulgentissimum magna tristitia, magnis malis affecerim. Nam hoc adolescentem sensisse, e sequentibus manifestum est, cum ait. Pater peccaui in coelum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. Atque hic est primus gradus ad ueram resipiscientiam, seu ad recuperandam post peccatum, iusticiam & salutem. Nam qui post perpetratum peccatum adspicit ad remissionem peccati, & ad consequendam foelicitatem, necesse habet primum omnium, peccatum suum uere & serio agnoscere. Sic autem agnoscere, non est tantum meminisse peccatorum, sed est peccatum in conscientia ita sentire, ut iudices te non solum indignum esse, qui uoceris filius Dei, uerum etiam meritum esse extremam mortem & damnationem. Sic Dauid agnouit peccatum suum, cum diceret. Sagittae tuae infixae sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae, non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. Sic Daniel agnouit peccata sua & Israelitarum. Peccauiimus, inquit, iniquitatem fecimus, imple egimus. Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei. Sic agnoscunt peccata, quot

Poenitentia
quomodo faci-
enda.

quot ad ueram salutem contendunt. Sed quid? num sciendum est hac parte resipiscentiam absolutam, ac perfectam, & iusticiam consecutam esse: nihil minus. Agnouerunt & Esau et Iudas peccata sua, non tamen consecuti sunt salutem. Quare pergendum est ascendere, ad alios etiam gradus poenitentiae. Sed uideamus, quid adolescens noster agat. Cum enim ex afflictione uenisset in agnitionem peccati sui, non ait: Surgam, & furabor aut latrocinabor, ne inedia peream, hoc enim fuisset peccata peccatis accumulare, & miseriam augere. Non ait: surgam & praecipitabo me de saxo, aut suspēdam me laqueo. Hoc enim fuisset desperare, & breui calamitati, aeternam poenam adijcere. Sed ait: surgam et ibo ad patrem meum. Quid facies? non enim agnosceret te filium, quia contempsisti eum. Confitebor, inquit, illi peccatum meum, nec petam ut in filium me recipiat. Indignior enim sum, sed tantum in mercenarium. Dicam: Pater, peccaui in coelum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. Fac me sicut unum de mercenarijs tuis. Grauiissima peccata, grauiissimus etiam dolor, sed breuissima confessio. Non enumerat circumstantias peccatorum iuxta hypocritarum consuetudinem, nō ait. In hac ciuitate tot numos amisi ludo. In illa urbe totaui scorta, in hoc & illo conuiuio toties fui ebrius. Nihil harum circumstantiarum audis, sed simpliciter uno fasciculo comprehendit omnia sua scelera, dicens, peccaui coram angelis & coram te. Et de clementia patris optime sibi promittens, reuertitur ad patrem, bona spe cōcepta, se non passurum apud patrem repulsam. Hic est secundus poenitentiae gradus, ad quem necessario post primum, ascendendum est, uidelicet, quod postquam peccatum agnitum est, non est desperandum, sed bene sperandum est de clementia & misericordia Dei patris, & credendum, quod Deus remittat peccata propter Christum filium suum. Et si enim peccata tanta sint, ut mereantur mortem & aeternam interitum, clementia tamen Dei per Christum multo maior & potentior est peccatis. Si quis peccauerit, inquit Iōānes, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Et iterum. Si condemnat nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ergo ne peccata iam sunt remissa, & absoluta est iusticia? Certe, si uera fuit peccatorum agnitio, si & uera fuerit fides, non est, quod de remissione peccati amplius dubites. Per fidem enim Christus Dominus noster concipitur, habetur, & possidetur. In Christo autem remissio peccatorum adeo certa est, ut citius a sole splendorem suum abstuleris, quam a Christo, remissionem peccatorum. Hic est agnus Dei, inquit, qui tollit peccata mundi. Et. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, nō pereat, sed habeat uitam aeternam. Quare ubi est fides in Christum, ibi est etiam

Remissio peccatorum in Christo certa.

etiam remissio peccati, iusticia & uita æterna. Nihil ergo amplius a nobis exigitur, quam ut credamus: Hoc certe aliud fere non est, quam si quis quærat, num præter humanam animam aliquid amplius ad corporalem hominis uitam requiratur. Hic respondendum erit, nihil requiri, & multa requiri. Nihil amplius requiritur, si de ueritate uitæ corporalis sermo fuerit. Ad habendam enim corporis uitam, sufficit anima humana. Sed multa requiruntur ad declarandam uitam, & ad exercenda opera uitæ. Requiritur enim, ut uideas, ut audias, ut mouearis, ut edas, ut bibas, & si quæ sunt alia. Sic etiam ad habendam remissionem peccatorum & ueram salutem, præter fidem nihil, & multa requiruntur. Nihil amplius requiritur, si de accipienda remissione peccatorum, & salute sermo fuerit. Per solam enim fidem Christus concipitur & apprehenditur, qui solus etiam secum coelestia bona affert. Multa autem requiruntur, si de manifestanda fide, & de exercendis operibus fidei, ac proferendis fructibus eius loquamur. Vt enim humana anima, ubi uere in corpore fuerit, non potest ocliari, sed reuelat præsentiam suam operibus & exercitijs uitæ, ita fides in Christum, ubi uera est, ibi etiam declarat se ueris bonis operibus, ut nullam ibi fidem esse sentiendum sit, ubi nulla bona opera sequuntur. Sed uideamus de hac etiam adolescentem nostrum. Hic enim postquam agnouit peccatum suum, & bene sibi de clementia patris pollicitus est, non manet in externa regione apud porcos, quos pascebat, nec credit ad aleam, ad scorta, & ad cōuiuia, quibus antea patrimonium suum decoxerat, sed redit ad patrem suum, & coram patre ita sese deijcit, ut tantum inter mercenarios cupiat numerari, & mercenariorum labores æquo animo ferre. Hi sunt fructus poenitentiae, qui sunt tertius ac ultimus gradus poenitentiae. Postquam enim remissio peccatorum contigit per fidem in Christum, tunc primum omnium, non cogitatione tantum, sed ipsis operibus reuertendum est ad patrem nostrum coelestem. Mandata enim Dei, quæ bona opera exigunt, uia sunt, super qua ambulandum est ad paternam domum. Itaque, quod huic adolescenti est, porcos relinquere, & ad patrem reuerti, hoc nobis est, porcina uitam seu peccata relinquere, & bona opera facere. Deinde ferenda sunt æquo animo, omnia aduersa, quæ nobis in hoc seculo accidere solent. Et quem admodum adolescens, iam non cupit tractari, ut filius, sed cupit exerceri duris laboribus ut mercenarius, tantum ut in domo paterna maneat, ita non affectemus in hoc seculo multam & magnam fœlicitatis maiestatem, sed quæcunque aduersa nobis immittuntur, sentiamus ea multo minora esse, quam peccatis nostris meriti sumus. Et tamen, quia peccata propter Christum remissa sunt, reputemus non esse pares afflictiones præsentis temporis, ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos per

Christum Iesum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VNDECIMA.

Iam adolefcente decoctore uidimus imaginem, primū peccatoris luxu perditū, deinde peccatoris relipifcentis. Videmus nunc in parente eius imaginem immenſæ clementiæ & miſericordiæ Dei, in filio autē ſeniore imaginem inuidiæ & execrabilis impietatis hypocritarum. Cū adhuc longe, inquit, abeſſet, uidit illum pater ipſius, & miſericordiā motus eſt, & accurrens ruit in collum eius, & oſculatus eſt eum. In duabus ſuperioribus parabolis de oue & drachma oſtendimus, natura, ſeu potius diuina creatione ita comparatum eſſe, ut homines maiorem dolorem animi concipiant, de una re amiſſa, quam uoluptatem habeant de multis rebus adhuc ſaluis. Et ſi amiſſam rem inuenerint, ac recuperauerint, tanta afficiuntur lætitiā, ut iam præ ea nererum quidem, quæ hæcenus ſalutæ conſtiterunt, meminerint. Libuit autem Domino Deo noſtro, cum natura ſua ſit inuiſibilis & incomprehenſibilis, hoc hominum affectu uoluntatem animi ſui erga peccatores adumbrare, ac quodammodo palam conſpiciendam, & comprehendendam proponere, ut & peccatores inuitet ad relipifcentiam, & doceat, peccatores, non eſſe more Phariſæorum contemnendos. Sed poſſet quiſpiam priora duo exempla de oue & drachma calumniari (quid enim a Sycophantis tutum eſt?) quod dolor conceptus ex re amiſſa, & gaudium ex re iterum inuenta, non ſit diuina creatio, ſed potius uitium auaritiæ humanæ. Cū autem in Deo nullum ſit uicium, nullum peccatum, nulla infirmitas, fieri non queat, ut idem quoque affectus uel doloris, erga peccatorem adhuc luxu perditum, uel gaudiū erga peccatorem relipifcentem, Domino Deo noſtro tribuatur. Quare ut huic calumniæ os obſtruatur, proponit Chriſtus exemplum de affectu parentis erga filium ſuū, qui certe affectus, negari nō poſteſt, quin ſit naturalis, hoc eſt, diuina creatio. Ac uerum quidem eſt, quod nullum uicium aut infirmitas in Deo inueniatur. Qui enim omnium rerum eſt perfectio, quomodo ipſe nō eſſet ex omni parte perfectus? attamen quæ ſunt uel potentiæ uel affectus in homine, humano modo, eæ ſunt in Deo, diuino, hoc eſt, perfectiſſimo & abſolutiſſimo modo. Dicimus hominem uidere, dicimus eum audire, & cum eadem opera etiam Deo tribuantur, ſentiendum eſt, ea ab humano uiſu & auditu adumbrari tantum, non ex omni parte perfecte ſignificari. Longe enim excellentius & diuinius uidet et audit Deus, quā homo non dico uerbis explicare, ſed ne cogitatione quidē comprehendere poſteſt. Sic et in Deo talis eſt affectus erga populum ſuum, qualis eſt parētum erga liberos. Sed ut in hominibus eſt humano more,

Deus, omnium rerum perfectio.

Dei affectus, diuino, nō humano modo ſe habent.

more, ita est in Deo, diuino more, hoc est, longe præstantius & perfectius, quam uerbis dici, aut mente percipi potest. Nam, si recte iudicare uoluerimus, parentum affectus, etiam perfectissimi & absolutissimi uix sunt umbræ, quod aiunt, somnium, ad affectum Dei erga populum suum. Apud Esaiam enim dicit Dominus. Nunquid obliuisci potest Esai. 49. mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Quid hoc aliud est, quam affectum Dei erga populum suum longissime superare humanum patris affectum? Sunt enim parentes quidam inhumani & duri, qui erga liberos suos, si uel male siue bene habeant, non minus afficiuntur, quam erga porcos, imo plus curæ impendere solent in alendis porcis, quam in educandis & conseruandis liberis. Fuerunt item alij parentes, qui affectus paternos erga liberos ita exuerunt, ut etiam ipsos quamuis innocentes crudelissime trucidauerint. Quidam etiam, quo fami suæ mederentur, liberos suos deuorant. Atque hæc quidem monstra sunt, & portenta, non homines, multo minus parentes dicendi, quale est, si quis homo, duobus capitibus, aut quatuor manibus nascatur. Sed finge mihi inter homines parentem optimum, qui plane iuxta naturalem Dei creationem liberos suos perfecto affectu complectatur, is tamen nondum absolute potest adumbrare & exprimere, quantus sit affectus Dei erga populum suum. Vide enim mihi hunc parentem, de quo est sermo in parabola nostra. Is, etsi indulgentissimus sit, ac filium reuertentem non solum in gratiam recipiat, sed etiam accurrat ei obuiam, & complexus osculetur eum: non tamen misit ei nuncios, qui ipsum adhuc perditum inquirant, & ad se uocent. Dominus autem Deus noster peccatorem tanto affectu complectitur, ut non solum reuertenti, maxima animi læticia occurrat, uerum etiam missis nuncijs uocet eum, ut reuertatur, & recipiat multo plura bona, quam ante dilapidauerit. Nuncijs Dei sunt prophetæ, Apostoli, & concionatores, qui mandato DEI, peccatorem adhuc in peccatis uiuentem, ad poenitentiam uocant. 2. Paral. 35. Mittebat, inquit scriptura, Dominus DEVS patrum suorum ad illos per manum nunciorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens, eo quod parceret populo & habitaculo suo. Sic misit Deus postea suum ipsius filium, non ut iustos, quos non inueniebat, sed ut peccatores uocaret ad poenitentiam. Sic & Apostoli missi sunt ad gentes, nondum reuertentes, sed adhuc in peccatorum sordibus suffocatas, ut uocarent eas ad recipiendam coelestem hæreditatem, quam & maiores ipsarum, & ipsæ quoque, impietate sua dilapidauerant. Quare tantum abest, ut Deus non tangatur cura peccatoris, ut multo maiori affectu complectatur ipsum, uel in peccatis adhuc longe agentem, uel poenitentia redeuntem, quam ullus etiam indulgentissimus parens si-

Legis prædi-
catio ad im-
pœniten-
tes pertinet.

lium suum. Atque hæc Euangelij doctrina, non pertinet ad pertina-
ces & impœniten-
tes peccatores, quibus libeat huius doctrinæ occasio
ne i peccatis pergere et perseverare, ac de poenitentia, ne cogitare quidē.
Ad hos enim pertinet predicatio legis et supplicia, ut discant peccata sua ag-
noscere, & odisse. Hæc autem doctrina de affectu paterno Dei erga pec-
catores, quæ est præcipua Euangelij pars, pertinet ad conscientiam
eorum peccatorum, qui magna quidem animi promptitudine & ala-
critate cuperent resipiscere, sed timent præ fidei imbecillitate, ne a deo
ita reiecti sint, ut non sit amplius ipsos in gratiam recepturus. Hos iu-
bet Christus bene confidere, & ad Deum per poenitentiam reuerti. Fu-
turum enim esse, ut si redeant, Deus maiori ipsos gaudio recipiat, quam
ipsi qui recipiuntur, gaudeant. Cæterum, uidimus, quanta læti-
cia pater exceperit redeuntem filium, audiamus igitur nunc, quomo-
do sese filius erga parentem gerat. Pater, inquit, peccavi in coelum &
coram te, neque posthac sum dignus uocari filius tuus. Quod antea
secum animo suo deliberauerat, hoc nunc coram patre ipsa declarat.
Agnoscat peccatum suum, bene sibi de patris indulgentia promittit.
Et recipit se non tantum bona, quæ iubeat pater, facturum, sed etiam
aduersa, quæ imponat, toleraturum. Non sum, inquiens, dignus
uocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenarijs tuis. Hæc est ue-
ra poenitentia filij, quam pater agnoscit. Non enim suscepisset pater
aliā satisfactionē, uidelicet, si filius mansisset in aliena regione, uel inter
scorta, uel inter porcos, & interea temporis misisset parēti aliquod munus-
culum, aut subornasset amicos, qui intercederent pro ipso. His certe
pater respondisset. Apage, cum nebulone. Ne limen quidem do-
mus meæ attingat. Nunc autem cum filius ipse reuertatur, & agat poe-
nitentiam, pater reditu & poenitentia eius ita delectatur, ut non tan-
tum recipiat ipsum in gratiam, sed ornet etiam eum uestimentis &
annulis, ac instituat conuiuium. Sequitur enim. Dixit pater ad seruos
suos. Proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in
manum eius, & calciamenta in pedes. Et adducite uitulum saginatum,
atque mactate, sumptisque epulis letemur, quia hic filius meus mortu-
us erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et coeperunt latari. Quod
hic inter patrem & filium agitur, hoc etiā agitur inter Deum & pecca-
torem resipiscen-
tem. Deus enim non agnoscit electitia quædam ope-
ra, ueluti munuscula pro expiatione peccatorum, non agnoscit inter-
cessionem sanctorum, si tu in peccatis perseveraueris. Sed exigit ue-
ram poenitentiam. Tibi ipsi suscipiendum est iter ad patrem, & tibi ip-
si agenda est uera poenitentia. Sic enim fiet, ut non solum ipse conse-
quaris coeleste gaudium, sed etiam amici, hoc est, Angeli & sancti
omnes tecum lætentur. Nam quod pater ad reditum filij tanto gau-
dio

dio afficitur, ut iubeat proferre preciosissimum uestimentum, annu-
 lum & calciamenta, ac instituat conuiuium, principio significat, quod
 Deus uarijs donis & uirtutibus ornet resipiscentes, id quod in Petro *Conscientia*
 & Paulo uides, quorum alter post abnegationem, alter post persecu- *gaudium, fru-*
 tionem, resipiscentes, maximis & clarissimis donis Dei ornati fue- *ctus poeniten-*
 runt. Deinde apparatus conuiuij & læticia conuiuorum, adumbrat *tia.*
 non solum congratulationem angelorum & sanctorum super uno pec-
 catore poenitentiam agente, sed etiam læticiam conscientia peccato-
 ris, qua consecuta peccatorum remissione, afficitur. Lætabuntur,
 inquit Esaias, coram te, sicut lætantur in messe, sicut exultant uicto- *Esa. 9.*
 res capta præda. Et Salomon. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Ac *Prover. 15.*
 Paulus. Iustificati, inquit, ex fide, pacem habemus erga Deum, per Do-
 minum nostrum Iesum Christum. Nam cōscientia peccatis terita, & do-
 loribus inferni exagitata, tāta affligitur tristitia, ut magnitudinem eius
 humanæ uires diu ferre non queant. Cum autem certa sit de remissio-
 ne peccatorum, & gratia Dei, ibi tum moeror in tantum gaudium uerti-
 tur, ut non aliter afficiatur, quam si ex morte in uitam, & ex inferno,
 in coelum emerisset, id quod etiam uere per fidem contingit. Sed per-
 stringamus etiam nunc, quid de seniore filio actum sit. Erat, inquit, si-
 lius eius senior in agro. Et cum ueniret, & appropinquasset domui, *cc*
 audiuit concentum & choros, & uocauit unum de seruis suis, & inter- *cc*
 rogauit, quid essent illa. At is dixit illi. Frater tuus uenit, & occidit pa- *cc*
 trem eius uitulum saginatum, quod incolumen illum receperit. Indigna *cc*
 tus est autem, nec uolebat introire. In hoc seniore filio primum perspi- *cc*
 cue explicatur, fratres hoc fere morbo inter se laborare, quod alter alte-
 ri inuideat patris beneuolentiam, atque de hoc uno propemodum sol-
 liciti sint, ne alter alteri in percipienda hæreditate præferatur, id quod
 uides in Cain erga Abel, & in Esau erga Iacob. Et cum senior filius in-
 dignetur, nec uelit in domum introire, explicatur etiam, fratrum iras
 inter se acerbissimas esse. Hoc autem tanto sceleratius est, quanto ar-
 ctiori cognationis uinculo fratres inter se coniuncti sunt. Nā cum unus *Fratrum ira*
 quisque iubetur peregrinū, aduenam, adeoque etiam inimicū (hi enim no- *acerbissime.*
 mine pximi continent) pinde ac seipsum diligere, quantū, obsecro, sce-
 lus est, fratrem, ipsē parētibz progeneratū, odio, eoque nō uulgari, sed acer-
 bissimo prosequi. Deinde ostendimus supra, qd in hac parabola, sicut
 iunior filius adūbrat gētes, & publicos pctōres, ita senior filius adū-
 brat Iudeos et hypocritas. Nā si seniore filio cōferamus cū Iudeis et hy-
 pocritis, uidebimus eos plane i unū catalogū pertinere. Senior filius est
 in agro, et sudat, dū iunior redit et cōuiuium instituit. Sic Iudæi, dū E-
 uangelion Christi reuelaret, & peccatores ac publicani reciperentur in
 gratiā Dei per fidē, laborarunt in agro legis, & Iudarunt laboribus ser-

Peccatorum
conventus, ex
Euangelio
Christi.

uilibus, imo asininis. Lex enim, quemadmodum Paulus ait, pædagogus est, Quamdiu autem puer sub pædagogo est, nihil differt a seruo. Sic & hypocritæ durissimam exigunt uitam in agro electiorum suorum operum. Nunc enim fodiunt foueam ieiuniorum, nunc arant sulcos longissimarum preclarum, nunc stercorant agrum suum peregrinationibus, nunc seminant Anniversaria, & Missas. Quid plura? nullum tempus exigunt, quo non excogitandis et faciendis nouis bonis operibus sese exerceant. Filius senior, rediens ex agro, audit concentum & choros in domo paterna, & cum intelligit ex seruo, hoc gaudium propter reditum iunioris fratris institutum esse, tantam iram animo suo concipit, ut nec etiam in domum introire uelit. Sic Christo & Apostolis eius Euangelion prædicantibus, factus est concentus magno gaudio, & ducti sunt chori summa læticia. Tunc enim impletum est illud, quod apud Esaiam dicitur. Spiritus Domini, inquit Christus, super me, eo quod unxerit me, ad Euangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, & prædicem captiuis remissionem, & clausis apertionem. Ex qua prædicatione maximum omnium gaudium in conscientia oritur. Vnde & magna peccatorum & publicanorum pars adiungunt se Christo, Mathæus, Zachæus, Magdalena, & multi alij. Iudæi igitur cum uiderent hos publicanorum choros, admirati sunt, quid sibi uellēt. Postquam uero audierunt e Christo & Apostolis eius, peccata gratis remitti coram Deo per fidem, & publicanos ac meretrices præcedere iusticiarios in regno coelorum, ibi tum in tantum indignati sunt, ut nec ipsi uoluerint fidem adhibere Euangelio, nec alijs, quantum in ipsis fuit, permittere, ut crederent. Iudicarunt enim ne hunc esse uerum Christum, qui peccatores recipiat, nec hoc esse uerum Euangelion, quod peccatorum remissionem gratis polliceatur. Num quis, inquit, ex principibus credidit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem, execrabiles sunt. Sic & hypocritæ abominantur Christum & Euangelion, quod uideant miserrimos & abiectissimos in hoc seculo homines Euangelio fidem adhibere, & cum sentiant coelum non recipere, nisi eos, qui bonis suis operibus meriti sint, non iudicant hoc uerum esse coelum, quo peccatores admittuntur. Itaque fit, ut nec Christum nec Euangelion eius, per quæ in coelum peruenitur, agnoscant. Cæterum, ut liceat nobis amplius conferre Iudæos & hypocritas cum filio seniore, audiamus, quomodo pater sese gesserit erga seniore filium, qui nolebat domum introire, & quid uicissim senior filius patri responderit. Pater ergo illius egressus rogabat illum. Hoc illud est, quod etiam Iudæi, & hypocrite ad regnum coelorum per Euangelion uocantur. Tamen enim Christus dicat: Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad resipiscen-
tiam

tiam. Et, Publicani ac meretrices præcedent uos in regno Dei, tamen
 nō omnino abiicit seu Iudæos, seu honestos hypocritas, sed omnium
 primum ipsis Euangelion suum prædicauit & ad regnum coelorum uo-
 cauit, idque tanta fecit diligentia, ut præ ipsis, noluerit gentibus concio-
 nari: Non sum inquit, missus, nisi ad oues perditas domus Israel. Et
 Apostolis prohibuerit, ne in uiam gentium abirent. Nam si Christus
 non excludit peccatores in honestos, si resipiscant, quomodo excluder-
 et iustos honestos, si & ipsi resipiscant? Venite, inquit, ad me omnes,
 siue peccatores, siue iusti, qui onerati estis. Et omnis (siue ille sit pec-
 cator, siue coram mundo honestus) qui credit in me, habet uitam æter-
 nam. Igitur Dominus Deus noster non solum uocauit, sed etiam ro-
 gauit seniore filium, hoc est, Iudæos, et hypocritas, ut introeāt in do-
 mum Euangelici conuiuij, quando misit eis filium suum, qui in Gali-
 læa & Iudæa Euangelion prædicaret, & miraculis suis cōfirmaret, qui &
 affectum misericordiæ suæ, etiam lachrymis testatus est. Hierusalem,
 inquit, Hierusalem, quoties uolui cōgregare filios tuos, quemadmo-
 dum gallina congregat pullos suos sub alas. Sed quid uicissim senior
 filius? At ille respondens, dixit patri. Ecce tot annis seruo tibi, nec un-
 quam præceptū tuum transgressus sum, nec unquam dedisti mihi hoc
 dum, ut cum amicis meis letarer, sed postquam filius tuus hic, qui deuo-
 rauit substantiam suam cum meretricibus, uenit, occidisti illi uitulum
 saginatum. Videtur quidem hic senior filius, iustissimus, & patri ob-
 sequētissimus esse, sed si recte iudicaueris, nihil eo est nec iustius, nec
 inobedientius. Vnde aptissime adumbrat Iudæos & hypocritas, qui &
 ipsi uidentur sanctissimi, cū nihil sit ipsis prophanius, aut iniquius. Pri-
 mū enim senior filius, iniurius est in parentem, iudicat ipsum esse iniu-
 rium, quod recipiat filium nebulonem, & ipsi tñ semper obedienti nun-
 quam hoc dum dederit, ut lætaretur cum amicis. Deinde iniurius est
 etiā in fratrē, quod de ijs peccatis, quæ pater iam remisit, & obliuio-
 tradiderat, publice declamet. Qui deuorauit, inquit, substantiam su-
 am cum meretricibus. Postremo, nec rogatus introit in domum pater
 nam. Quid hoc? an non hæc maiora sunt scelera, quam quæ iunior fili-
 us in patrem commiserat? Sic sunt & Iudæi & hypocrite. Cum enim au-
 diunt peccata gratis remitti peccatoribus, per fidem, & peccatores ad-
 mitti in communionem Euangelij & celestium bonorum, Primum
 accusant Deum iniquitatis, & iudicant se ipsos iustos. Nam, cum ex-
 terna legis honestatem præstiterint, sentiunt se totam legem perfe-
 cte impleuisse, & sibi iure ac merito deberi felicitatem, non tantum
 huius seculi, sed etiam regni celestis. Præceptum, inquit, tuum
 nunquam transgressi sumus. Et alius ait. Deus gratias ago, quod non
 sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic pu-

Hypocritarū
 peccata.

blicanus, ieiunio bis in sabbato, decimas de omnium quæ possideo. Et iterum alius. Omnia hæc seruauī a iuuentute mea. Quare cum audiunt ex Euangelio, Deum non respicere humana merita, sed gratis remittere peccata, & recipere peccatores, iudicant Deum esse iniustissimum, qui optime meritos reſciat, & pessime meritos recipiat. Ieiunauimus, inquiunt, & non aspexisti, humiliauimus animas nostras, & nescisti. Quid? nostra ne bona opera, nihil essent? ergo frustra ieiunamus, longas preces perorauimus, humi iacui-
mus, ac nihil non bonorum operum presticimus, si Deus non agnoscat humana merita. Quæ est hæc iustitia, nos, qui totam legem impleuimus, damnare, & alios, qui legem uiolarunt, seruare? Hic ergo uide mihi, quantum peccent hypocritæ, siue illi Iudæi, siue aliarum gentium fuerint, aduersus Deum. Impudentissime menciuntur se totam legem impleuisse, cum ne unam quidem perfecte obseruarint, & iudicant Deum esse iudicem iniustissimum. Quid est his impietatibus maior? Hos ne tu honestos & iustos pronunciares, qui & sunt mendaces, & diuinæ maiestatis condemnatores? Sed priusquam explicemus eam etiam peccata, quæ designant hypocrite aduersus proximos suos, non est silentio prætereundum, quod senior filius sua ipsius confessione prodat humanorum meritorum inutilitatem. Dicit enim. Nec unquam disti mihi hoc edum, ut cū amicis meis letarer. Hac uoce significat, quod & si hypocritæ multa bona opera faciant, tamen quia non faciunt ea ex fide in Christum, sed ex fiducia suorum meritorum, nunquam possunt ex ipsis consequi pacem conscientiae, nunquam ex animo letantur coram Deo, sed semper tristes, moesti, & tetrici incedunt, adeoque semine suæ ipsorum iustitiæ, nihil aliud metunt, quam dolorem, tristitiam, afflictionē, & desperationē. Conceperunt, (inquit Esaias) laborē, & pepererunt iniquitatem. Oua aspidum ruperunt, & telas aranearum texerunt. Qui comederit de ouis eorum, morietur, & quod confortum est, erumpet in regulum. Tela eorum non erunt in uestimentum, neque operientur operibus suis. Opera eorū, opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. Cōtra autem, peccatores, qui consequuntur per fidem remissionem peccatorum, non solum aspiciunt Deum magna animi lætitia & hilari uultu in cōscientia sua, sed inuocant etiam Deum dulcissimo affectu, ut patrem, & sectantur multa alacritate uocationē eius. Cum Christus ad adolescentem hypocritam diceret. Vade, uēde omnia, quæ habes, & da pauperibus, ac sequere me, ibi continuo adolescentis tristis abscessit. Quid uero Matthæus publicanus? Hic cum accepisset remissionē peccatorum per Christū, mox relictis omnibus secutus est ipsum maiori alacritate, quam antea hoīes teloneo defraudauerat. Quid Zachæus? cū Christū recipisset, imo cū potius ipse a Christo exceptus esset

*Hypocritæ
fructus.*

Esa. 59.

*Pax conscientie
in respiciendis
sentibus.*

esset, magna animi leticia stetit coram ipso, et ait: Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Vnde insolens iste peccatorum et publicanorum centus, ac liberalitas: certe non nisi ex Euangelio Christi, ex quo sicut iusticia coram Deo per fidem, ita etiam pax conscientiae, & spiritus obedientiae concipitur. Itaque quanto gaudio afficiuntur peccatores ex Euangelio per fidem, tanta moestitia & ægritudine animi afficiuntur hypocritæ ex operibus suis, quorum meritis sibi confidere uidentur. Deinde ut senior filius non iniurius tantum est in patrem, sed etiam in fratrem, quod ea fratris peccata publice prædicet, quæ pater iam remiserat, ita hypocritæ non solum peccant impietate aduersus Deum, sed etiam uirulentia, detractione, & conuicijs aduersus proximos suos. Cum meretricibus, inquit, deuorauit substantiam suam. Et si enim peccatores consecuti sunt remissionem peccatorum coram Deo per fidem, ab hypocritis tamen iudicatur adhuc bipedum omnium nequissimi. Pater coelestis oblitus est scelerum ipsorum, qui resipuerunt. Hypocritæ autem de ijs publice ubiuis declamant. Pater coelestis ignouit peccata, quia credunt in Christum. Hypocritæ autem ita exaggerant ea, ut uideantur esse irremissibilia. Atque adeo, quantum pater coelestis contegit peccata eorum qui resipuerunt, tantum hypocritæ ea publice reuelant, & conuiciantur. Quid autem hac aduersus proximum uirulentia crudelius? Manifestum igitur est, quod tantum absit ut hypocritæ nullum præceptum dei transgressi sint, quemadmodum iactant, ut nullum plane præceptum dei, nec erga deum, nec erga proximum obseruent, & qui uidentur sibi esse iustissimi, hi, si probe de ipsis iudicaueris, deprehenduntur esse longe omnium iniustissimi. Quid ergo ad hæc pater? Fili, inquit, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Lætare autem & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & est inuentus. Tamen si in hac parabola non disertis uerbis dicatur, seniore filium, ne precibus quidem patris persuasum, ut introeat in domum, & una cum amicis lætetur, ac propter hanc causam a patre exheredatum esse, res tamen ipsa, quæ per parabolam significatur, quemadmodum mox audiemus, perspicue indicat, seniore filium, quod patri peruicaciter restiterit, & in domum introire noluerit, abiectum, & a paterna hereditate exclusum esse. Quare, quæ pater hoc loco responderet, non sunt uerba fauorem, sed uehementissimam iram significantia. Quid? non intrabis, ne rogatus quidem? Tuus ne filius ille iunior est, an meus? Facultates, quas deuorauit, tuo ne labore partem sunt, an meo? Siccine inuidendum est resipiscenti? Siccine diligis fratrem tuum, ut etiam egro animo feras, quod uitam adhuc incolumem ducat? Omnia quidem mea, tua essent, nec reditus eius, uel tantillum

*Hypocritæ
exheredan-
tur.*

Actorum. 13.

Matt. 21.

etiam iacturæ faceret tibi, quin potius fruereris facultatibus meis maiori uoluptate, sed quoniam, ne rogatus quidem, accedis cōuiuium meum, apage ab ædibus meis, exhæres esto; non minus alienum reputabo te, quam aduenam quēdam, mihi nunquam ne uisum quidem. Itaque reprehenditur, & exheredatur peruicax filius. Sed hæc parabolæ pars explicat, quid fiat inter Deum & Iudæos, ac hypocritas. Hi enim, cum ad uocationem Dei per Euangelion, non solum non agnoscant Euangelion per fidem, sed etiam calumniantur Deum, & peccatores resipiscences, primum reprehenduntur propter inuidiam & amarulentiam erga Deum & fratres. Oportebat, inquit, lætari & gaudere, quod Deus recipiat peccatores, & quod peccatores resipiscant. Nam cum Deus recipit peccatores, reuelatur exemplum clementiæ & misericordiæ Dei. Quod certe dignissimum est, ut ingenti gaudio cognoscatur. Si autem peccatores resipiscunt, augetur numerus sanctorum, & seruatur qui perierat, quod ipsum etiā non mediocri leticia & congratulatione prosequendum est. Quare hypocritæ grauiter peccant, quod maluit peccatorum resipiscantiam grauissime ferre, quam cum ipsis congratulari. Deinde, quia Iudæi noluerunt uocationi Dei per Euangelion obedire, ideo exheredantur, & a coelesti hæreditate excluduntur. Omnia enim mea, inquit Dominus, uestra fuissent, sed quia reijcitis benedictionem, ideo elōgabitur a uobis. Et Paulus ait, Vobis oportebat primū loqui sermonem Dei, sed quoniam repellitis illum, & indignos uos iudicatis æterna uita, ecce conuertimur ad gentes. Nam patrem exheredasse seniore suum filium, hoc est, Deum abieciisse Iudæos, ne sint populus Dei, non solum prophetæ futurum uaticinati sunt, sed etiam Christus ipse multis parabolis significauit. Auferetur, inquit, a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et iterū. Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Accursum. Multi ab oriente & occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraam, Isaac & Iacob in regno coelorum, filij uero regni ejicientur in tenebras externas. Et ecce sunt postremi, qui erunt primi, & sunt primi qui erunt postremi. Habes nunc tres parabolas, unam de oue, alterum de drachma, tertiam de filio prodigo, quibus habet & peccatores & honesti, quod discant, hi quidem fidem, ut agnito affectu Dei erga peccatores resipiscant, & uocationem Dei sectentur: illi autem timorē Dei, ne præ se contemnant & fastidiant peccatores, sed timeant iudiciū Dei, & agnoscant Euangelion gratuitæ remissionis peccatorum, ut & ipsi salutem consequantur, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & Spiritu sancto Deus laudandus in secula Amē.

CAP. XVI.

Homilia

HOMILIA DVODECIMA.

Vperiore capite, reprehendit Christus tribus parabolis hypocrisim & uanam sanctitatem Phariseorum, qua illi præ se fastidiebant peccatores. Nūc autem reprehendit, parabola iniqui dispensatoris, ignauiam & oscitantiam quorundam discipulorum & sequatorum suorum. Multi enim audiebant conciones eius, ac sectabantur ipsum, sed uidebantur maiori cura & studio diuicias, quam pie

*ignauiare
prehenditur.*

tatem affectare, & si nihil aliud, certe minimam dabant operam, ut fidem suam charitate & beneficijs erga proximos declararent. Monet igitur Christus eos, ut expergiscantur, & uel eam saltem curam, diligentiam, & prudentiam in proximo beneficijs sibi deuinciendo, ac sectando regno coelorum, adhibeant, quam homines huius seculi in parandis sibi ciuilibus amicis, & uitæ suæ alimentis adhibere solent. Quid enim turpius est, quam cum discipulus Christi affectet uera, diuina & æterna bona, non eam operam impendat, quam pessimi quicquid huius seculi homines in comparandis uanis, sordidis, & caducis bonis collocant? Et in hunc scopum præcipue spectat parabola de iniquo dispensatore. Sed quoniam cursus rerum tum politicarum tum œconomicarum in hac parabola expressissime adumbratur, perstringemus eam ex ordine. Dicebat Iesus ad discipulos suos. Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, ut qui dissiparet bona ipsius. Hæc est imago eius fortunæ, quæ in œconomia accidere solet. Vbi enim paterfamilias cessator, & officij sui neglector fuerit, accõmendat omnia negocia sua alienæ curæ, ut ipsi liceat cum compotioribus iucundam & securam agere uitam, ibi fieri non potest, quin & familia cesset, ac negligentissime omnia administret? Familia enim de alieno ludit corio, & quia rerum dispendio non uritur, ideo nec sollicitè ammam extinguit, quemadmodum uulgo aiunt. Quare ad conseruandam rem domesticam, nihil est utilius Domini cura & præsentia. Rogatus quispiam, quare optime saginaretur equus, aptissime respondit, oculo Domini. Alius interrogatus, quod stercur in agro optimum esset, haud inepte & ipse respondit, uestigia Domini. Quibus admonentur domini, ut non committant omnia sua alienæ curæ, sed si uelint res suas saluas, præsentibus ipsi sua curæt. Quod de administratione politica dicitur, idem etiam intelligendū est de administratione politica. Non potest enim diuturnum esse imperium, in quo princeps aut magistratus negotiorum administrationem, in suos tantum officarios reijcit, & ipse non nisi uenationibus, aut alijs animi sui affectibus stude-

*Cessatores re
prehenduntur.*

at. Ut interim non addam, quantum etiam coram Deo peccatum sit, officij sui neglectio. Vocationi enim suæ non seruire, est uocationem & uerbum Dei negligere, & uiolare. Quis autem impune feret, uiolationem uerbi Dei? Quare, si quem non excitat ad res suas diligenter curandas, priuatum aut publicum in hoc seculo dispendium, cum excitet ad diligentiam perpetua salutis interitio. Iam, ut peccat, qui suas ipsius res negligenter administrat, ita non minus peccat, qui cum alienas res curandas & administrandas legitime suscepit, ignauiter agit. Si cui enim alienarum rerum administratio legitime demandata fuerit, propria iam uocatio est, aliena curare. Ergo qui sic aliena negligit, suam ipsius uocationem negligit. Et naturalis affectus charitatis exigit, ut cum tu non uelis ab alijs tua negligi, nec tua aliena, curæ tuæ commendata negligas. Serui, (qui certe sunt alienarum rerum administratores) obedite ijs, inquit Paulus, qui domini sunt iuxta carnem, tanquam Christo, non ad oculum seruientes, uelut hominibus placere studentes, sed tanquam serui Christi. Hic uide mihi, quod Paulus legitimam alienarum rerum administrationem, uocet seruitutem Christi. In Christum igitur peccat, qui creditam sibi alienarum rerum administrationem negligenter curat. Nota est parabola, quam recitat propheta regi Ahab, de eo, qui captiuum in custodiam receptum, ignauia sua dimiserat. Seruus, inquit, tuus egressus est ad præliandum cominus. Cumq; fugisset uir unus, adduxit eum quidam ad me & ait. Custodi uirum istum. Qui si elapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appèdes. Dū aut ego turbatus huc illucq; me uerterem, subito non comparuit. Et ait rex Israel ad eum. Hoc est iudiciū tuum, quod ipse decreuisti. Qua parabola docemur perspicue, quod quædam alienis rebus negligentia nostra facimus, ea nobis ipsis faciamus, & de manu nostra iuste requirantur. Proinde, ut nostra, ita aliena legitime nobis demandata, magna animi sollicitudine & diligentia curanda sunt. Sed & hoc quod iniquus uillicus non ante apud dominum suum delatus est, quam dissipasset bona eius, adumbrat nobis solennem patrū familias in hoc seculo fortunā. Solet enim frequentissime accidere, qd patres familias nō prius resciscant domestica mala, q̃ uulgata sint per totam uiciniam, et decāta in oībus tōstrinis, cū iam nullus pene remedii locus relictus sit. Atq; hoc accidit, partim ignauia patrum familias, qui quiduis potius, quam rem domesticam curant, partim inhumanitate ipforum, quod amicos bene admonentes non admittant, partim etiam uulgari hominum malitia & curiositate, qui in aliena familia citius festucam, quam in sua trabem perspiciunt. Et hæc quidem uicinie malitia, inter cōmunia huius seculi mala pio patrum familias patienter ferenda est. Fieri enim non potest, ut homines natura mali, qui

Seruitus
Christi, suam
seclari uoca-
tionem.

5. Reg. 20.

Patrum fami-
lias fortuna.

viciniae mala
ferenda.

linguam

linguam habent, non etiam usurpent linguae licentiam. Feras igitur, non culpes, quod mutari non potest. Sed interim maxima danda est opera, ne tu uel ignauia uel inhumanitate tua autor fias, quod postremus omnium familie male rescas. Nam si tuo id uicio fiat, resipiscendum & expurgandum est, ut et in te et in familia corrigas, quod corrigi potest. Si autem id preter meritum tuum accidat, boni consulenda est in Christo, huius seculi infortuna. Non enim uenimus in hunc mundum, ut habeamus externam in hoc seculo felicitatem, sed ut futuram inquiramus, & interea temporis aduersis exerceamur, quo uehementius ad futuram felicitatem adspicimus. Porro, diues, cum deferretur apud ipsum dispensator, uocauit eum, & ait illi. Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuae. Non enim poteris post hac dispensare. Sunt & hi solennes in hoc seculo mores. Pater familias antea nimis peccauit socordia & ignauia, nunc nimis peccat irae uehementia, & praecipitantia. Delatores audiuit, delatum, priusquam audiat, damnat, & ab officio dispensationis rejicit. Quamquam autem uulgo omnibus notum sit, neminem inauditum esse damnandum, & alteram quoque partem audiendam, tamen quanto hoc notius est, tanto frequentius tum publicetum priuatim aduersus ipsum peccatur. Magistratus saepe numero tam fide calumniatoribus et delatoribus adhibet, ut delatus prius supplicium ferat, quam cognoscat, qua causa supplicium inferatur, tum abest, ut ante auditus, & causa legitime cognita sit. Quemadmodum enim prius emicat fulgur, quam audiatur tonitru, ita apud plerosque magistratus ante perit delatus, quam coarguatur. Et quamquam in publicis iudicijs ambae partes solenniter audiantur, tamen etiam ibi ne auditus quidem, saepe non auditur, animo iudicis uel fauore accusatoris, uel inuidia rei, uel somnolentia, uel rerum imperitia occupato. Sic enim alteram partem audire, non est audire. Priuatim autem, ne ipsa quidem innocentia a peruersis uulgi iudicijs tuta est. Vbi enim aliquid criminis de honestissimo etiam homine, sine ullo certo autore spargitur, ibi credulum uulgus conuulsijs & uirulentia, in hominem nec auditum nec conuictum non aliter debacchatur, quam si publicum, & meridiana luce manifestius latrocinium designasset. Ac quemadmodum globus e niue coactus, in inicio paruus quidem est, sed quo longius eum uolueris, eo maior redditur, ita & si fama criminis de innocente sparsa in inicio parua sit, tamen quo latius ad plures permanat, eo magis ac magis exaggeratur. Itaque peccatur hac quidem in parte publice & priuatim, sed quo frequentius, hoc grauius. Non solum enim publicae leges exigunt, ut nemo causa nondum legitime cognita damnetur. Si enim accusatum esse, sufficeret, quis innocens esset? Sed etiam naturalis aequitas, cuius cognitio in animis hominum, naturaliter quidem, sed tamen diuinitus insculpta est, exigat, ut al

Audienda altera pars.

Gen. 11. teram etiam partem in iudicio siue publico siue priuato audias, & de
 causa legitime cognoscas. Cum post diluuium homines, tanta cele-
 brandi nominis sui arrogātia flagrarent, ut conarentur turrim ædifica-
 re, cuius cacumen pertingeret ad coelum, non continuo immisit Deus
 fulmen in ipsos, nec mox confudit linguam eorum, sed ait scriptura.
 Descendit Dominus, ut uideret ciuitatem & turrim, quam ædificabāt
 filij Adam. Quid? an Dominus in coelo nescius erat humanorum con-
 siliorum? Minime omnium. Qui enim scrutatur renes & corda, & coe-
 lum & terram implet, huic nihil etiam absconditissimarum latebrarum
 in homine ignotum est. Sed scriptura ita de Deo loquitur, ut exemplo
 Gen. 22. et 18. Dei doceat homines, ne quenquam causa nondum legitime cognita
 condemnēt. De Zodomitis scribitur. Homines Zodomitæ pessimi
 erant, & peccatores coram Domino, nō uoluit tamen Dominus mox
 fulmine ipsos perdere, antequam omnia erant probe explorata. Sed ait.
 Clamor Zodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum
 eorum aggrauatum est nimis. Descendam & uidebo, utrum clamorē,
 qui uenit ad me, opere compleuerint, an non est ita, ut sciam. Si Domi-
 nus Deus noster omnium rerum gnarus, ne nocētes quidem damnat,
 nisi omnibus ante diligētissime cognitis, quātum, obsecro, peccatum,
 quanta crudelitas est, si homuncio, non dico iam nocentem, sed etiam
 innocentem, ad solam uulgi famam, aut leuem aliquam suspiciōē cō-
 demnet. De Alexandro illo magno, orbis domitore, scriptores comme-
 morant, quod cum in causis capitalibus federet iudex, alteram aurem
 obiecta manu occluserit. Et rogatus, cur id faceret, Alteram, inquit, ser-
 uo integram reo. Quare si magistratus non uelit in iudicio Dei, ab hoc
 ethnico, condemnari iniquitatis, necesse habebit summam operam da-
 re, ut, quod Deus, quod publicæ leges, quod naturalis ratio exigat, nō
 ante iudicent, quam causa legitime cognita fuerit. Metuat & priuatus
 quisq; sententiam Dei, qua dicitur. Nolite condemnare, ne condemne-
 mini, Quo enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur de uobis, & qua mē-
 sura metimini, ea metientur uobis alij. Sed nunc dispensatorem audi-
 mus. Dixit autem dispensator intra se. Quid faciam, quia dominus me
 us aufert a me dispensationem. Fodere non ualeo, mendicare erubesci-
 co. Scio, quid faciam, ut cum amotus fuero a dispensatione, recipiant
 me in domos suas. Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui,
 dicebat primo. Quantum debes domino meo? At ille dixit. Centum
 batos olei. (Batus autem mensura est liquidorum, continens eandem
 mensuram cum Ephā, quemadmodum in Ezechiele. ca. xliij. scrip-
 tum est. Et Ephā continet decem Gomor. Iosephus scribit batum cape-
 re sextarios septuaginta duos. Dixitque illi. Accipe caucionem tuam, et
 sede cito & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit. Tu uero quātum
 debes?

Batus.

debes? Qui ait. Centum coros tritici. (Est aut Corus nomen eius men-
suræ, quæ apud Hebræos maxima est, & dicitur capere decem Ephæ,
hoc est, ut Hebræi mensuras explicant, quatuor milia & trecēta oua gal-
linacea). Ait illi. Accipe cautionē tuam, & scribe octoginta. In hoc di-
spensatore luculentissime adumbratur solennes hoīm in hoc seculo mo-
res. Cum enim hi homines, qui nō hoc quærunt, ut sectentur uerbum
Dei, sed ut honestum in hoc seculo nomen habeant, & nō inedia pe-
reant, de uictu parando deliberant, prorsus eadem habēt consilia, quæ
in hac parabola de dispensatore cōmemorantur. Nō est mihi, inquiūt,
tanta paterna hæreditas, unde honeste uiuam. Fodere non ualeo, mē-
dicare erubesco. Quid igitur faciam? num latrocinabor? Sed rotæ affi-
gar. Furabor? Sed e cruce suspendar. Fame inteream? Sed nullū mor-
tis genus horribilius est. Quo igitur me uertam? Quo? Nihil reliquū
est nisi ut dem operam imposturis, quas uel in alienarū rerū dispensatio-
ne, uel in mercimonijs emendis & uendendis ita callide & astute tracta-
bo, ut ego quidē diuitias congregem, nemo tamen possit me furti argu-
ere. Hæc sunt impiorum hominum consilia & deliberationes. Quid
ergo ad hæc dicemus? num hic dispensator calliditate sua effugit furē,
quia uisus est sibi effugere paupertatem aut mendicitatem? Minime o-
mnium. Primum enim hac uersutia nō minus designauit furtum in re-
bus domini sui, q̄ si noctu scrinia eius expilasset. Nam cū lex dicit: Nō
facias furtum, non uulgaria tantum furta, quæ sic uocamus, prohibet,
sed etiam imposturas, uersutias fallacias, & quicquid est in negociādo
ueteratoriarum uafricierum. Zachæus cū recipit se quadruplum reddi-
turum, si quid quēpiam defraudauerit, certe perspicue interpretatur,
etiam imposturas furtum esse. In lege enim Mosi furta quadruplo repē-
denda erant. Paulus ad Thessalonicenses scribens: Ne quis, inquit,
opprimat ac fraudet in negotio fratrem suum. Et ut manifeste uideamus
defraudationem in iudicio Dei pro furto reputari, addit: Propterea q̄
ultor est Dominus de his omnibus. Et ad Titum: Seruos, inquit, hor-
tare ut dominis suis pareant, in omnibus illis placeant, nō responsato-
res, non ^{υποφισκομενους} hoc est, suffurantes, defraudantes, ac sibi aliquid
de rebus domini appropriantes, sed fidem omnem ostēdentes bonam,
ut ornent doctrinam Dei seruatoris nostri in omnibus. Si seruus frau-
dat doctrinam & impostura fidem carnali domino debitam uiolat, & sordi-
dat doctrinam Euangelij, certe imposturis dare operam, nō minus est
peccare, q̄ noctu alienas ædes compilare. Igitur & si hic dispensator, de
quo nunc nobis est sermo, non furatur domino suo pecuniam e scri-
nio, tamen quia defraudat dominum uersutia sua in negocijs, & uiolat
ei fidem, non furto tantum, uerum etiam perfidia peccat. Deinde, quia
parauit sibi rem furto, fieri non potest, ut consilium eius foelicem habe

Corus:

Victus parā
di ratio apud
homines.Furti nomine
quid intelliga-
tur.

Ad Titum 2.

at euentum. Voluit cauere ne in honestus haberetur, & fame non laboraret: sed quod impius timuit, accidit ei. Impostura enim eius ita manifestata est, ut etiam dominus rescuerit: & quanquam arriserit domino, calliditas serui, quemadmodum sequitur, restamen ipsa declarat, seruum nihil minus consecutum esse, quam quod perfidia quæsiuit. Non potest enim foelix esse, quod inique & aduersus legem DOMINI dei nostri paratur. Maledictus, inquit, eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiae tuæ. Sed quia impostoribus hæc ridicula uidentur, & sentiunt, quod parare diuitias imposturis & nugis, sit magna prudentia, & benedictio dei, audiamus, obsecro, aliquot prophetarum oracula, quibus spiritus sanctus, non solum significauit imposturas pertinere ad genera furtorum sed etiam testatus est eas in conspectu DEI execrabiles, ac extremis maledictionibus obnoxias esse. In Psalmo dicitur. Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Quo in loco peccatorum nomine præcipue comprehenduntur impostores, qui in iustis aucupijs, nugis, deceptionibus, & alijs iniquitatibus opes parant. Quid ergo caute est, quod mediocritas iustorum sit melior, multis diuitijs impostorum: sequitur. Quoniam brachia peccatorum conterentur. Et mox. Vidi impiū super exaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & transiui, & ecce non erat. Quæsiui eum & non est inuentus locus eius. Et: In iusti disperibunt, simul reliquiae impiorum interibunt. Quid potest de impostorum & de eorum qui per iniusta aucupia, diuitias acquirunt, maledictione manifestius dici? Non sunt hæc humana somnia, sed sancti spiritus oracula. Quare, quantum impostor auget diuitias nugis & mendatijs, tantum auget maledictionem, & interitum suum. Sed audi etiam alio in loco uarietatem de maledictione impostorum. Inuenti sunt, inquit Ieremias, in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos uiros. Sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo. Ideo magnificati sunt & ditati in crassati sunt & impinguati. Sed quem obsecro habuit finem hæc foelicitas per imposturas & iniquitates parata? Sequitur: Propterea hæc dicit DOMINVS: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filij simul: uicinus & proximus peribunt. Ecce populus uenit de terra Aquilonis, & gens magna consurget a finibus terræ. Sagittam & scutum arripiet. Crudelis est, & non miserebitur. Quæ propheta uerbis minatur, ea paulo post in deuastatione Hierusalem ita impleta sunt, ut etiam ipsa calamitatis commemoratio auditorem obstupesciat, quemadmodum indicant Threni Ieremiæ. Apud prophetam Amos dicunt impostores, & pauperum expilatores: Quando transibit mensis

Psalmo 36.

Impostorum
maledictio.

Ierem. 5 & 6

Amos 8.

mensis, & uenundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus Siclum: & supponamus statheras dolosas, ut possideamus in argēto egenos, & pauperes pro calciamentis: & quisquilias frumenti uendamus. Atq; hæc quidē auari deceptores & nugiendi dicunt, sed quid uicissim ipsi audiunt, si modo habeant aures audiendi? Iurauit, inquit propheta, dominus in superbiam Iacob. Si oblitus fuero usq; in finem omnia opera eorū. Nunquid super isto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius? Quid hac maledictione horribilius? Qui ex imposturis suis pollicebantur sibi summam foelicitatem, hi necesse habent in foelicitate perire. Neq; id mirum alicui uideatur. Imposturæ enim, & nuge ac deceptiones sunt opera Satanae. Vbi autem est parens maledictionis, qui est Satan, quomodo posset ibi esse benedictio? Sed redeamus ad dispensatorem nostrū, de q̄ nobis institutus est sermo. Quid ergo, inquires, faciat hic dispensator? Nam quæ commemorat uera sunt. Fodere non ualet, idq; fortassis præ corporis imbecillitate, iam enim non addam, præ ignauia. Et inhonestissimum est medicare. Videtur igitur necessitas eum urgere, ut fureretur, ac hominibus imponat, ne inedia pereat. Non enim aliud habet, unde uiuat. Sed quis, obsecro, audet latronem aut piratam, causam sic perorantem. Non habeo aliud unde uiuam? at furari & homines imposturis decipere, non minus corā Deo peccatū est, quam latrocinari aut piratam agere. Audiamus ergo quid hic dispensator in tanta de uictu suo tentatione, pie facere debuisset, ut non tam corporis quam animæ salutē cōsulisset. Primum, resipiscendum fuisset, agnitione peccatorum & fide. Deinde, quia tentabat de uictu, inquirendæ fuissent promissiones dei de uictu, ut ex his fiducia animi confirmata esset. Non in solo pane, inquit, uiuit homo, sed in omni uerbo qd procedit ab ore dei: Et iterum. Iunior fui et senui, et non uidi iustū (iustū aut resipiscētē & sectantem uocationē dei, intellege) derelictum, nec semen eius querens panem. Acrursus. Non affliget dominus fame animam iusti. Et Christus. Vertite, inquit, oculos ad uolatilia coeli, quia non serunt neq; metunt, neq; conuehunt in horrea, & pater uester celestis alit illa. Nonne uos longe præcellitis illas? Et si quæ sunt aliæ id genus promissiones. Postremo appellendus fuisset animus, non ad imposturas & perfidiam, sed ad obedientiam dei. Sic enim factum esset, ut deus uel per amicos, uel per alia organa ostendisset, iustū ac legitimū negociū, quo egestas sustentata fuisset. Ac fingere nihil tale contigisse, nec ullā occasionē paradi uictus ostensam fuisse, num existimas Deum permissurum, ut qui resipisceret, fame interiret?

*Promissiones
de uictu.*

*Fame perire,
etiam pii
possunt.*

*Panis remen-
dia.*

Non nego quin & qui pñ sunt, fame perire queant. Quod enim est ca-
lamitatis genus in hoc seculo, quod nō maxime omnīū pios affligat?
Si pñ bona dei permissione pereunt tam gladijs tyrannorum, q̄ pesti-
bus, quomodo nō possent etiam fame perire? Sic aut bona Dei uolun-
tate, in resipiscentia perire, non est perire sed seruari. Nos uero nūc lo-
quimur de generali ordinatione Dei, qua constitutum est, ut anima ui-
sti in uocatione dei ambulantis, non intereat fame. Hoc Deus promissi-
onibus suis reuelauit, hoc etiam miraculis confirmauit. Israelitę seitan-
tes uocationē Dei in desertum, tantum abfuit ut inedia perirent, ut cū
terra nō subministraret fruges, necesse habuerit cœlum manna pluere.
Elias uocatus a deo ad torrentem Carith, nullum habebat cibum quo
uesceretur, sed cum uersaretur in uocatione dei, & homines nō admini-
strarēt ei panē, attulerūt panem corui, auium genus alioqui uoracissi-
mum. Quare si & hic dispensator secutus fuisset uocationē Dei ex fide,
uolatilia cœli pauissent eum potius, q̄ inedia perisset. Sed non fuit, in-
quies, dispensator tanta sanctitate præditus, quanta uel Israelitę uel E-
lias. Vt cunq; certe & Israelitę multa impie egerunt, & Elias fuit pec-
cator, sed de hoc iam nō est nobis sermo. Deus enim pauit hos mirabi-
liter, non propter sanctitatē ipsorum, sed propter ueritatē suarū ipsius
promissionum, quibus recepit se ambulantes in sua uocatione cōserua-
turum. Quare & si fortasse non æquaueris prophetam Eliam sanctita-
te, quā uulgo ita uocant, dei tamen ueritas omnibus æqua est, ut quicū-
que ei fidem adhibuerit, rem promissam certo consequatur. Sed redea-
mus ad parabolam. Et laudauit dominus dispensatorem iniquum, q̄
prudenter fecisset. Vides dispensatoris furta nō potuisse celari, quin do-
minus resciscat. Sed quid hoc est, quod dicit: Laudauit dominus dispē-
satorem iniquum? cōmendatur ne iniquitas ac perfidia? Minime omni-
um. Dominus em̄ non laudauit dispensatorem, q̄ inique & perfiderem
tractauerit, sed admiratus est astutam dispensatoris prudentiā, quæ si
recte collocaretur, summam esset habitura laudem. Nam uulgo hoc fi-
eri solet, ut cū recitātur fabulæ de ingeniosissimis impostorū nugis, do-
lis & uersutijs, execremur quidem iniquitatem & improbitatem: quis
enim hanc, nisi deplorati iudicij, cōmendaret? admiremur aut ingenij
industriam, & dolemus eam in improbitate absumi. Atq; hoc non est
approbare peccata, sed est inter optima dei dona, & pessima hominū ui-
tia discrimen ponere. Industriū enim & ingeniosum esse, donū Dei
est. Industria autem ingenij, ad scelera, ad furta, ad imposturas abuti,
hoc demum est execrandum hominis uicium, quod tanto grauiori sup-
plicio DEI punietur, quanto donum DEI excellentius est. Non
igitur habet impostor ex hoc loco, ut applaudat imposturis suis, sed

sed potius ut timeat seueritatem Dei, ac resipiscens utatur industria ingenij sui ad obsequium Dei. Et hoc Christus ipse his uerbis, quæ sequuntur, significat. Quia filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Et ego uobis dico, facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cū defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Hactenus perstrinximus partes parabolæ singillatim, nūc Christus exponit summū eius statū & accommodat eam ad suum institutū. Recitauit em̄ hanc parabolam, ut excitaret & admoneret sectatores suos, quo uel saltē tantam operam & industriam adhibeant ad cōparandam perpetuā uitam, quantam adhibent hoīes huius seculi ad paranda uitæ mox periturae alimenta: Filij, inquit, huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua, hoc est. Rem miseram & deplorandam. Qui foelicitatē suam collocant in hoc præsens seculum, hi nullam industriam, nullum laborē in negocijs suis intermittūt, tantum ut habeant, unde foelicer, aut saltem non infeliciter, ac duntaxat tolerabiliter uiuant. Discipuli autē Euangelij, tanta ignauia, tanta socordia uitam suam æternā & nunq̄ interiturā sectantur, ut uideantur eam uix uirtuosa nuce dignam iudicare. Vide em̄ mihi quid fiat. Mercenarius toto die sudat. Vigil tota nocte alget. Opifex tota hebdomada nullam manibus suis requiē cōcedit. Mercator nullo fere nō tempore terras, maria, mille rerum discrimina adit. Hoc em̄ est prudentem esse in generatione sua, hoc est, sollicitum, industrium, & laboriosum in negocijs suis esse. Et quam ob causam hæc fiūt: nempe ut uentri, qui breui abolebitur, consulatur, & ut opes paulo post interitura parentur. Auditores autē Euangelij, uix una hora siue interdiu siue noctu cogitant, qua ratione perpetuæ animæ salutis consulant, & hæreditatem immarcessibilem in coelis cōsequantur. Quid hac ignauia foedius: quid hac oscitantia turpius: Vide mihi ethnicos, quid illi ad captandam auram tantum popularem, aut ad comparandam ciuilem tantum uirtutis famam nō & fecerunt & pertulerūt: quorum exempla quid aliud sunt, q̄ Christianorū omnium probra & dedecora, q̄ illi propter caduca nullos non labores susceperint, nos uero ne propter æterna quidem expergiscamur: Quare si non uoluerimus ab ethnicis in iudicio Dei cōdemnari, omnino danda erit opera, ut parænesi, quam Christus addit, modis omnibus obsequamur: Facite, inquit, uobis amicos ex māmōna iniquitatis, ut cū defeceritis, recipiāt uos in æterna tabernacula. Vidistis quāta industria iniquus dispēsator curauerit, ut postq̄ amotus fuerit a dispēsatiōe, recipiatur ab his q̄s sibi ex alienis opibus amicos fecerat, in domos suas, ne inedia pereat, quanta ergo industria uobis curandum est, ut ex iniustis opibus amicos comparetis: qui postquam morte defeceritis, recipiant uos in æternis & celestes domos: Cæterum, quam ob causam Christus uocet Mammonam

*Ethnicorum
exempla,
Christianorū
probra.*

na iniquum, seu diuicias iniustas, postea exponemus. Nunc hoc perstringemus, quod Christus iubet nos facere amicos ex operibus nostris, ut recipiamur ab ipsis in coelum. Quid ergo? num meremur coelum ac uitam æternam nostris operibus, & meritis nostrarum eleemosynarum? Num Christus coelum suum in alienas manus ita tradidit, ut necesse habeamus, coelum ab hominibus emere? Minime omnium. Quæ enim hoc loco dicuntur, iuxta analogiam fidei intelligenda sunt. Christus enim meruit nobis coelum & uitam æternam, & efficimur propter Christum tantum, per fidem, hæredes coelestium bonorum. Hic est totius Euangelij scopus, hic status & summa. Sed interim de operibus charitatis ita sentiendum est, quod ipsa sint tum fructus, tum testimonia fidei. Et quibus iuxta præceptum Dei benefacimus, hi dicuntur testes fidei nostræ coram Deo. Quare, ut tales habeamus fidei testes, quæ sola propter Christum seruamur, iubemur amicos facere beneficijs nostris, ac primū præcipitur nobis hoc loco, ut ex opibus, quas habemus, benefactoribus nostris beneficiamus, & gratitudinem nostram erga ipsos declaremus. Sed hac gratitudine nondū est satisfactum legi charitatis, quia & peccatores & publicani hoc idē faciunt. Præcipitur ergo deinde nobis, ut etiam inimicis & malefactoribus beneficiamus, ac eos ex inimicis, amicos, quantū in nobis est, beneficijs reddamus, ut & hi uelint, nolint, sint testes fidei nostræ coram Deo. Postremo, mandatur, ut pauperibus et egenis bñfaciamus, ut tot habeamus fidei testimonia, quot beneficia in proximos, siue amicos, siue inimicos, siue pauperes collocauerimus. Hæc si ita iuxta fidei analogiam intelligantur, conuenientissime dicitur, quod alter recipiat alterum in æterna tabernacula: quod si explicueris, quid, obsecro, aliud significat, quam regnū coeleste diuitum, in domos amicorum, inimicorum, et pauperum, suo quodam modo collocatum esse. Et si diuites quærere uolunt regnum coelorum, necesse habent hoc in domibus proximorum seu amicorū seu inimicorum quærere. Ac fieri quidem potest, ut is cui beneficias, non consequatur regnum coeleste, nihilominus tamen, cum tu obedias uocationi Dei, & beneficias ei, dicitur te recipere in æterna tabernacula. Si uero enim malus sit, siue bonus, in quem beneficium tuum ex fide confers, ipsum tamē beneficiū, testimoniū est coram Deo, q̄ credas in Christum Iesum Dominum nostrum, qui solus est iusticia sanctificatio & redemptio nostra. Nunc igitur uide mihi obsecro, num is cui beneficias, a te beneficium accipiat potius, quam tu ab ipso? Tu paucos fortassis numos expendis tantum, ipse autem recipit te in æterna tabernacula. Quod maius est beneficium? Immo ne tuum quidem beneficij nomine censendum est, si ad illius retributionem conferatur. Quid ergo indigneris, ab amicis aut pauperibus, aut etiam inimicis, pro beneficio appellatus?

Diuitum regnum coeleste in domibus pauperum.

latus? Quam obuijs exciperes manibus eum, qui rogaret te, ut da-
res ipsi marsupium uacuum utendum, quem certo scias paulo-
post redditurum id tibi numis oppletum. At qui necessitate sua ur-
gente petita te beneficium, petit certe, si recte iudicaueris, marsupium
uacuum utendum, quod paulo post, fortassis proxima hora, redditu-
rus est plenū numis. Quid enim est numus argenteus, aut aliquid aliud
huiusmodi; si conferas ad æternū tabernaculū, nisi ueluti uacuum mar-
supium? Quid autem est æternum tabernaculum, nisi plusquam mar-
supium moneta omnis generis plenissimū? Iam, quis est inter auaros,
qui nō eam industriam sibi optet, qua possit numum, numo, aureum,
aureo, centum tolenta, cētum talentis breui temporis spatio acquirere?
Sed quid tecum diu deliberas? en Christus eam tibi industriam hoc lo-
co in promptu ob oculos posuit. Fac tibi amicos de mammona ini-
quitaris, & iam non dicam unum tantum numum, numo parabis, sed
recipies centuplum, & consequeris uitam æternam. Vides in toto terra-
rum orbe, non esse maiorem fcenorem ac usurarium, quam pitum
& uere Christianum hominem, qui unum aut alterum exponit nu-
mū, & pro eo recipit centum, adeoq; æternam fclicitatem. Multa qui
dem sunt in hoc seculo fcenoris genera, ut iniquissima, ita etiam in fc-
licissima, at hoc fcenoris genere nihil est nec æquius, nec fclicius. Ha-
bet autem fclicitatem suam, nō ex merito humanæ uirtutis, sed ex san-
guine Domini nostri Iesu Christi, qui cum expiauerit peccata nostra,
& reconciliauerit nos cum patre, effecit etiam, ut per ipsum opera no-
stra sint Deo grata & fclicia, qui est una cum patre & spiritus sancto
Deus laudandus in secula Amen.

*vsura Chri-
stianorum.*

HOMILIA DECIMATERTIA.

Vdiuimus parabolam de iniquo dispensatore, qua Chri-
stus hortatus est discipulos suos ad sectandum studium pi-
etatis, ac præcipue ad recte dispensandas opes, ut pro cadu-
cis, recipiant æterna. Si enim filij huius seculi nullum non
laborem suscipiunt, tantum ut uictum, aut aliud quoddam terrenum
ac euanidum bonum consequantur, multo magis discipulorum Chri-
sti interest, ut omnem operam suam impendant, quo consequantur cœ-
lestia & æterna bona. Ac de his quidem supra. Nunc autem perseue-
rat Christus adhuc in eodē argumēto, ac hortatur alia ratiōe ad recte &
pie administrādas facultates nostras. Ducit enim argumentū a trito uul-
gi sermone, & sententiā publice usurpata. Qui fidelis est, inquit, in mi-
nimo, & in multo fidelis est, & qui in minimo iniquus, is & in multo
iniquus est. Huc pertinet, quod apud Matthæum, in parabola de

feruis dicitur: Super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Et, omni habenti dabitur, & abundabit. Qui uero non habet, etiam id quod habet, auferetur ab eo. Hæ sunt sententiæ, quæ publice in uulgo iactantur, actanto ueriores sunt, quanto uulgatiores. Nam ea dicta quæ sic publice usurpantur, nata sunt plerunque ex ipsa rerum experientia. Et commendat ueritatem ipsorum uetustas. Mendacia enim non possunt temporis diuturnitatem ferre. Quæ igitur temporis iudicio constant, etiam publicum ueritatis testimonium habent. In horum autem dictorum catalogum, deputandæ sunt etiam hæ sententiæ, quas Christus hoc loco recitat, uidelicet, quod qui in minimo est fidelis, is, quia in multo fidelis iudicatur, super multa constitui solet. Et qui in minimo non est fidelis, is quia nec in multo fidelis reputatur, non solum non constituitur super multa, sed etiam priuatur eo, quod ante habebat. Hæ sententiæ ita claræ & perspicuæ sunt, ut nullo alio indigeant testimonio, sed quæ primum audiuntur, publico consensu approbantur. Ex harum sententiarum fonte, etiam id manat, quod Paulus ad Timotheum scribens ait. Si quis propriæ domui præesse non nouit, quomodo Ecclesiam Dei curabit. Ex his sententijs licebit & nobis, ut nostras ipsorum uanas cogitationes & præsumptiones corrigamus. Laborat quispiam paupertate, & cum in paupertate impie uiuat, cogitat se multo fidelius, & magis pie uicturum, si diuitiæ potiretur, sed quod uulgo dicitur, uerissimum est. Qui iniquus est in minimo, is et in multo iniquus erit. Paupertas minimum est, diuitiæ autem multum, idque si conferantur paupertati. Nam diuitiæ collatæ cum regno coelorum, non multum, sed minimum sunt. Ergo si iniquus fueris in administranda paupertate, multo certè iniquior eris in administrandis diuitijs. Est alius quispiam corpore aegrotus, & fert ægritudinem animo iniquissimo. Sed interim cogitat, se si sanitatem consequeretur, multo æquiori animo futurum, & modestiorem uitam ducturum. Sed uanitas cogitationum eius hac sententia declaratur. Qui in minimo, hoc est, in ægitudine est iniquus, is & in multo, hoc est, in sanitate iniquus erit. Alius alieno imperio subiectus est, & uiuit inobedienter, ac inhoneste, existimata tamen, si magistratu fungeretur, se honestissimam & omnibus gratiosam uitam ducturum, sed audit hoc loco. Qui in minimo iniquus est, is & in multo iniquus erit. Atque hæc quidem de his sententijs, quarum usus latissime patet. Videamus autem nunc, quomodo Christus accomodat eas ad suum institutum. Dicit enim. Si ergo in iniquo Mamonæ fideles non fuistis, quod uerum est, quis credet uobis. Et si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis. Primum enim, quid mammon sit, uideamus, deinde, quam ob causam dicatur Mammon iniquus. Nam Syris *ממון* seu *ממון* opes aut diuitias significat.

ἀγείρει
 πρὸς φῶς
 τὴν ἀλήθειαν
 αὐτοῦ χρόνος.

Temporis testimonium.

Cogitationū
 humanarum
 uanitas.

Mammon.

nificat. Multae autem causae sunt, propter quas diuitiae dicantur iniquae. Non enim sic uocantur, quod per se sint impiae. Sunt enim bona Dei creatura, & Dei donum. In prouerbijs Salomonis, ca. viij. ait sapientia, hoc est, uerbum Dei. Mecum sunt diuitiae & gloria. Et ad Salomonem dicit Dominus. Quae non postulasti, dabo tibi, diuitias & honorem. Sed dicuntur iniquae. Primum, quia hominum uicio solent plerumque inique parari. Vnde illud est, quod uulgo iactatum fuit. Diues aut iniquus, aut iniqui heres. Deinde, quia diuitiae solent hominibus occasione dare ad omnia genera malorum. Vnde scriptura uocat eas, spinas, &, laqueum diaboli. Qui uolunt, inquit Paulus, discere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas, stultas ac noxias, quae demergunt homines in exicium & interitum. Siquidem radix omnium malorum est studium pecuniae, quam quidam dum appetunt, aberrauerunt a fide, & seipso implicuerunt doloribus multis. Adhuc dicuntur iniquae, quod uideantur inique distributae esse. Et quemadmodum Ethnici dixerunt Plutum, quem finxerunt Deum diuitiarum, cecum esse, propterea quod diuitiae plus indignis quam dignis contingant, ita nostrae literae uocant diuitias iniquas, quod soleant magis contingere iniustis & iniquis, quam iustis et bonis. Postremo dicuntur iniquae, quod sint fluxae, caducae, instabiles, & mendaces. Pollicentur enim specie sua hominibus magnam ac diuturnam in hoc seculo tranquillitatem & felicitatem. Hinc est, quod qui pauperes sunt, cogitant sibi ad felicitatem nihil defuturum, si tantum opes consequantur. Sed hae diuitiarum promissiones, sunt mendacia. Afferunt enim secum non nisi inquietudinem & infelicitatem. Cunctis diebus uitae suae, inquit Ecclesiastes, comedit in tenebris, & in curis multis, & in aeterna atque tristitia. Nam, quod Christus huc respiciat, cum uocet diuitias iniquas, ex eo manifestum est, quod confert eas, cum ueritate, seu firmitate. Si non fuistis, inquit, fideles in iniquo Mammona, quod uerum est, quis credet uobis? Ergo diuitiae & promissiones earum sunt mendaces, ea autem sola uera sunt, & firma, quae uerbum Dei promittit. Iam Christus uocat diuitias non solum iniquas, sed etiam alienas. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis? Dicuntur ergo alienae, non quod praetextu huius cognominis liceat cuius in alterius opes pro sua libidine grassari. Nam quantum ad externam diuitiarum possessionem attinet, proprietates earum confirmatur hac lege. Non fureris. Sed dicuntur alienae, si conferantur cum futuris & coelestibus bonis. Externae enim diuitiae, non sunt hominum propriae, sed Dei, nec sunt in hoc hominibus distributae, ut perpetuo maneant. Sed tantum, ut ipsarum administratione homines ad tempus exerceantur, & probentur. Nam uera & perpetua bona sunt in regno coelorum, quae & homi-

Diuitiae creaturae Dei.

plato leg. e.
πλουσιονος
δ' α, σφοδρα & αγαθους, αδυνατον.

Et mox.

Αγαθόν δ' εόντα δύσπε-

ρόντως, καὶ πλουσιον

εἶναι δύσπε-

ρόντως, ἀδύνατον.

Diuitiae iniquae.

Ecclesiastes

Diuitiae dicuntur res alienae.

num propria dicuntur, propterea quod homo præcipue ad hæc bona consequenda creatus ac uocatus sit. Non habemus hic, ait Apostolus, manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Hæc ideo nobis proponuntur & explicantur, ut discamus longe aliam scelicitatem, quam externarum diuitiarum possessionem querere, ac siquidē cōtigerint diuitiæ, bene his utamur, & recte administremus. Si autem non contigerint, sapienter careamus: & si amiserimus, moderate feramus. Nō. n. nostra, sed aliena auferuntur, & pro ipsis quæ uere nostra sunt, redduntur. Quæ cū ita sese habeant, uideamus nunc quid sibi Christus his sententijs uelit. Si in iniquo, inquit, mammona fideles non fuistis, quod uerum est, quis credet uobis? Et: Si in alieno fideles non fuistis, quod uestrū est quis dabit uobis? hoc est: Omnino uobis opes uestre recte ad ministrandē, & in omnibus donis dei pie uiuendum est. Nam si in paruis istis huius seculi donis fideles fueritis, constituet uos Dominus super maxima, super coelestia & perpetua dona. Quod si uero in paruis & terrenis infideles & iniqui fueritis, non solum non conferentur uobis maiora in coelis, uerū etiam auferet a uobis, quod iam habetis. Vides hic, quanta liberalitate Dominus compensaturus sit officium, quod ipsi in rebus etiam minimis præstatur: quanta item seueritate puniatur sit officij sui neglectum. Quid ergo reliquum est, nisi ut qui cupiat potiri maiestatis regni ccelorum, seruitutem uocationis sue in hoc seculo, ut diligenter ita fideliter quoque seruiat. Hæc est per Christum compendiaria uia ad summam coelestis regni sublimitatem. Vides etiam hoc loco, quid causæ sit, quod non statim, postquam adoptati sumus in filios Dei, & electi in heredes regni coelestis, admittamur ad fruendam hereditatem nostram, sed relinquamur in sordibus huius seculi, & ablegemur ad obeunda ministeria terrena. Hoc enim fit singulari cōsilio dei, non ut seruitute nostra mereamur scelicitatem regni coelestis, sed ut operibus in hac terra nobis propositis exerceamur & probemur. Fieri enim nō potest, ut is bene in coelo regnare sciat, qui seruire in terra nō didicerit. Sed dicet quispiam. Christus exegit hactenus a nobis, ut faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, & ut regno potius ccelorum consequendo, quam opibus huius terræ colligendis studeamus. Quid autem, si ratio aliqua iniri posset, qua simul & regnum ccelorum, & opes huius terræ consequeremur, uidelicet, ut ita seruiremus Deo, ut interim etiam seruiremus diuitijs nostris. An non Deus creauit opes, & diuitie sunt dona Dei? quid igitur impediret, quo minus quispiam posset simul & Deo & opibus studere? Ad hoc respondet Christus breuiter Enthymemate. Nemo, inquit, seruus potest duobus dominis seruire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut uni adhæret, & alterum cōtemnet. Non potestis Deo seruire & Mammonæ.

Quid

Quod Christus assumit, iterum e publico uulgi sermone, & rerum experientia sumptum est. Res enim ipsa declarat, fieri nō posse, ut seruus quispiam simul duobus dominis seruire queat. Licebit quidem duobus seruire dominis, si inter se conueniant, aut alter alteri sese subiiciat. Vnde Paulus ait: Serui obedite ijs, qui domini sunt iuxta carnem, ^{Dominis duobus seruire.} tanquam Christo seruientes. En, seruus obediendo domino carnali, obedit etiā Christo domino coeli. Hi enim duo domini, quod ad hoc negotium attinet, conueniunt, & eadem exigunt. Christus praecepit, ut seruus uocationi seruitutis suae fideliter studeat, idem requirit in seruo dominus carnalis. Christus iubet ut ex animo, cum beneuolentia dominis carnalibus seruiatur, idem exigit dominus carnalis. Christus uetat, ne serui ad oculum seruiant, hominibus tantum placere studentes: idem uetat dominus carnalis, & requirit in seruo syncerum, fidele, nō fucatum, non simulatum famulicium. Sic Ioseph seruiuit & Deo & regi Aegyptiaco, uidelicet, dum rex nihil aduersus Deum exigebat. Quod si uero duo domini contraria praecipiant, & inter se pugnant, ibi tum nemo est, qui possit simul his recte seruire. Iam Dominus Deus noster ^{Mammon & DEVS, domini contrarij.} & Mammon sunt duo domini inter se contrarij. Non dissentiant qui dem sua natura, quia diuitiae per se sunt bona Dei creatura: sed uitio hominum fit, quod diuitiae aduersentur Deo. Vnde Deus & Mammon habent inter se tam praeccepta quam opera pugnantia. Deus enim iubet opibus iuuare egentes. Mammon autem, cupiditate carnis excitatus, iubet collectas undique opes sic conseruare, ut ne teruncium quidem egero & impertias. Deus praecipit, ut colligas thesaurum in coelis, quo erugo & tinea non perueniunt. Mammon autem praecipit, ut congreges thesaurum in terra. Deus uetat ne fureris, nec proximo in negocijs imponas. Mammon exigit, ut etiam parenti uerba des, modo lucelli quidpiam corradas. Deus exigit, ut in ipsum solum spem & fiduciam cordis reponas. Mammon autem exigit, ut spem ponas in incerto diuitiarum. Hinc est, quod Paulus uocat auaros, Idololatrias. Deus iubet sobriam, & modestam uitam ducere. Mammon autem non nisi ad ebriosam, impudicam & immundam uitam sollicitat: haec habes, inquit, quae edisti, quaeque exaturata libido hausit. Habes pugnantissima duorum domino rum praeccepta. Videamus nunc etiam opera ipsorum pugnantia. Deus operatur in homine dilectionem proximi. Mammon, odium & inuidiam. Deus operatur in conscientia pacem & tranquillitatem. Mammon excitat summum dissidium & inquietudinem. Deus dat incrementum uerbo Euangelij per auditum accepto. Mammon suffocat uerbum Dei auditum. In parabola enim de semine recitatur semen cecidisse inter spinas, quae postquam enatae fuerunt, suffocauerunt semen. Deus ducit ad aeternam felicitatem, Mammon ducit in laqueum diaboli in interi-

Plato
 οὐκ εἰς ἡμᾶς
 παμπλου
 σιτοι ἀγαθοί

tum, & in æternam damnationem. Cum igitur tam præcepta, q̄ opera Dei & Mammonæ contraria sint, fieri non potest, ut utrisq̄ simul seruias. Ergo, inquires, ociandum est, abscondendæ sunt manus in sinu, & expectandum, donec columbæ, quod aiunt, assatæ inuolent in os nostrum, ut nec opes acquiramus, nec partas opes conseruemus. Hic nobis uerba Christi diligenter obseruanda sunt, ne quis ex ipsis aut ignauig, aut etiam hypocrisis suæ patrocinetur. Primum em̄ Christus ait. Nemo potest deo seruire, & laborare. Deus enim laborem exigit, uidelicet, ut unusquisq̄ suæ uocationi seruiat. Hoc enim est Deo seruire. Deinde non ait. Nemo potest deo seruire, & opes acquirere: Nā & qui p̄i sunt, possunt sibi opes, uel hæreditate, uel iusta & legitima negotiatione parare. Vide mihi Patriarcham Iacob, qui solo baculo transierat Iordanem, & tamen in exilio tantas acquisierat diuitias, ut cum duabus turmis ad patriam reuerteretur: Et hic certe patriarcha pius, ac Christianus fuit. Non enim reputauit se suis meritis coram deo iustum, sed iustificatus est ex fide eius seminis, quod ipsi promissum erat, hoc est, domini nostri Iesu Christi. Postremo non dicit. Nemo potest deo seruire, & diuitias possidere. Abraam & Hiob possiderunt diuitias, & deo tamen seruierunt. Cum enim diuitiæ sint bonæ creature dei, nemo potest eas rectius possidere & administrare, quā p̄i & sancti serui dei. Sed ait. Nō potestis seruire deo, & seruire diuitijs. De seruitute diuitiarum sermo est. Aliud est parare, possidere, & administrare diuitias, & aliud seruire diuitijs: Seruitus refertur ad dominium. Ergo qui seruit diuitijs, agnoscit diuitias pro domino suo. Seruitus item hanc habet cōditionem, ut totus domino obedias, ut oculos tuos a manibus domini non dimoueas, ut noctu diuq̄ præscripta domini facias, ut non uerearis omnes alios homines tibi inimicos & aduersarios redde, tantum ut domino tuo placeas, & uolūtatī eius satisfacias, adeoq̄ quicquid agas, quicquid labores, quicquid acquiras, Domino agas, dñō labores, domino acquiras. Hæc est seruitutis ratio. Seruire igitur diuitijs, est diuitijs ita addictum esse, ut præ ipsarū præscripto, quod paulo ante exposuimus, uerbum domini dei nostri, ne pili quidem facias. Hæc demum ea est impietas, quæ nō sinīt te simul & deo & diuitijs seruire. Quare si pie uolueris in opibus huius seculi uersari, non hoc agendum est, ut seruias opibus, sed ut seruias deo, domineris autem opibus in deo. Sic enim fiet, ut opes pietati in tantum nihil officiant, ut etiam fiant commoda exercendæ pietatis organa. Cæterum, cū Christus hæc de administrandis diuitijs concionaretur, audiuerunt hæc concionē, nō solum discipuli, sed etiam Pharisei quidam qui forte præsto aderant.

„ Sic enim dicit Lucas: Audiuerunt autem hæc omnia, & Pharisei, qui erant auari, & deridebant illum. In his Phariseis perspicue adumbratur

Diuitias parare, per se non impium.

Gen. 32.

Diuitias possidere, per se nō impium.

Seruitutis cōditiones.

umbratur ingenium hypocritarum & auarorum. Nam cum derideant Christum, quod docuerit neminem posse simul seruire Deo & mammonæ, haud obscure significant, se iudicare doctrinam Christi non solum esse stultam ac uanam, sed etiam communi hominum societati perniciosam, nimirum, qui suo ipsorum exemplo palam declarent, hanc doctrinam Christi falsam & mendacem esse, quippe quod ipsi non legi tantum diuinæ ac sacris cultibus darent operam, uerum etiam opibus corradendis studerēt, hoc est, simul seruirent Deo & mammoni, ac simul essent iusti, & opum cupidi. Nam si ita res se haberet, ut nemo esset pius, nisi qui opes contemneret & abijceret, quomodo cōseruarentur res publicæ, & quis saluus fieret? Habes pharisæorum sententiā, sed eo ipso habes etiam omnium hypocritarū & auarorum iudicium de sua honestate & uerbi DEI uanitate. Vt enim sentiunt sese iustos & pios, ita iudicant doctrinam uerbi Dei tam mendacem, quā publicè hominum saluti perniciosam. Hæc est magna impietas. Quare reprehenditur etiam a Christo grauissime. Sequitur enim. Et ait illis. Vos estis, qui iustificatis uos ipsos coram hominibus, Deus autem nouit corda uestra. Quia quod hominibus excelsum est, abominandum est coram Deo. Aliter homines iudicant, aliter Deus. Homines iudicant secundum externam speciem, & sentiunt eum honestum, quem uident honesta publice opera facere. Deus autem iudicat secundum cor, & pronunciat eum honestum, cuius cor est rectum cum Domino Deo suo. Quare, & si uos ipsi, & alij homines, iudicetis uos esse longe omnium iustissimos & sanctissimos, tamen cum Deus nouerit corda uestra, plena esse impietate, auaricia, ambitione, & inuidia, nihil uobis coram Deo iniustius, & magis impium reputatur. Neque id inique. Quod enim hominibus excelsum est, coram Deo abominandum est. Obseruabile dictum, sed dāda est opera, ut recte intelligatur. Quid enim dicemus? an non multa coram hominibus excelsa habentur, quæ & coram Deo excelsa reputantur? & quæ coram Deo abominanda sunt, ea etiam homines abominantur? In ecclesia coram hominibus amplificatur maiestas uerbi Dei, ac maiestas diuinorum sacramentorum, tribuitur & ciuili magistratui sua celsitudo, commendantur item sancti Dei, ornantur laude sua honestæ uirtutes, ac ne diuiciæ quidem & id genus aliæ bonæ creaturæ Dei suo fraudantur honore. Ergo ne dicemus hæc omnia esse coram Deo abominabilia? Deinde damnantur in ecclesia coram hominibus impietates, blasphemie, conuicia, furta, latrocinia, homicidia, & quicquid est scelerum. Et quanquam homines iudicent quedam scelera non inhonesta, abominantur tamen furta, & homicidia. Quid ergo? dicemus ne hæc esse coram Deo excelsa, quia sunt coram hominibus abominabilia? Absit. Christus enim hoc loco non loquitur de re-

Excelsa corā
Deo & homi-
nibus.

*Sanctorum
maiestas.*

*Virtutum glo
ria.*

*Paupertatis
honor.*

bus, quales sunt ex uerbo domini, sed quales iudicantur uana hominū opinione. Nam unaquæqueres a Domino creata aut ordinata, suam quoque ex uerbo domini commendationem & dignitatem habet, quæ & tanta est in conspectu dei, quanta uerbo dei commendatur. Quod si uero rebus præter uerbum dei, iuxta humana somnia aliquid uel amplius, uel minus tribueris, ibi tum quod excelsum est corā hominibus, fit coram Deo abominabile, & quod coram hominibus est abominabile, fit coram Deo excelsum. Sancti in cælo habent suam maiestatem, & sunt omni laude, quam tribuit ipsis uerbum domini, commendandi. Et si maiestas eorum intra hos terminos amplificatur coram hominibus, ibi sancti sunt & coram Deo excelsi. Sed si præter uerbum Dei, facias e sanctis seruatores, & adores eos pro dñs auxiliariis, ibi tū quod ad sanctos quidem attinet, manent ipsi in sua, & conuenienti sibi maiestate coram Deo, quod autem tu agis, hoc apud Deum non est cessitudo, ut putas, sed abominanda impietas. Virtutes ciuiles suam habent gloriam coram Deo, uidelicet, quod sint dona Dei, quod sint exercitia pietatis, & quod habeant etiam suam quandam remunerationem, sic sunt corā Deo excelsæ. Sed si scias de his, quod sint uera & perfecta iusticia, quod sint merita perpetue felicitatis, ibi tum uicio impietutæ opinionis fit, ut quod est excelsum coram hominibus, fiat abominabile coram Deo. Ex altera parte, paupertas, exilium, & alia genera afflictionum, habent suum honorē in uerbo domini. Dicuntur enim esse signa, non irati, sed beneuolentis Dei. Quare si homines tribuunt eis minus, quā uerbum Dei, & iudicant ea esse exicia, & panolethria, ibi fit coram Deo excelsum, quod est coram hominibus abominabile. Et ut ad nostrum argumentum, quod in hac euangelij pericopa tractamus, reuertamur, Pharisei iudicant hanc doctrinam Christi uanam, qua exigit, ut non diuicijs, sed pietati seruiamus, & sentiunt eos hominum stultissimos, qui præ pietate sua negligunt commoda & lucra diuiciarum, eos autem sapientissimos, qui ita rationes suas subducunt, ut coram hominibus honeste quidem uiuant, sed interim quoquo modo liceat, opes corradant. At quos hi iudicant stultos, eos iudicat Deus sapientes, & quos ipsi sapientes, hos Deus stultos pronunciat. Quod autem iudicium certius, firmitus, ac uerius sentiemus: profecto non pharisaicum, non humanum, sed cœleste ac diuinum. Sapientia enim diuina intantum superat humanam sapientiam, ut etiā ipsa Dei stulticia, quemadmodum Paulus loquitur, sapientior sit hominibus. Sectemur ergo sapientiam Dei, quæ nobis uerbo Dei reuelata est, ut & si uideamur oculis insipientium desipere, ac perire, coram Deo tamen uere sapiamus, & potentia eius ad perpetuam salutem conseruemur, per Christum IESVM DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu

ritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA DECIMA QVARTA.

VT Christus antea exhortatus est auditores suos ad studium pietatis, parabola dispensatoris iniqui quidem, sed tamen astuti: ita inuitat nunc eos ad idem studium commendatione suorum temporum, & admonet ipsos, ne occasionem presentis felicitatis torpore & ignauia sua negligant. Lex, inquit, & prophetæ usque ad Ioannem, ab eo tempore regnum Dei annunciatur & quiuis in illud uim facit. Hæc copiosius commemorantur apud Matthæum capite undecimo, ac uidentur eo in loco ad aliud argumentum respicere, sed nihil prohibet, quo minus sentiamus, Christum eadem dicta sæpius usurpas se, ac presenti suo argumento accommodasse. Quod ergo dicit, lex & prophetæ usque ad Ioannem, quidam interpretantur, Christum hoc dicto significare, quod lex Moysi durauerit tantum usque ad Ioannem baptistam, postea autem neminem obligauerit. Ac uerum quidem est, quod Christus aduentu & concione Ioannis baptistæ reuelatus sit, & quod postea euangelio omnibus gentibus reuelato, lex Moysi non sit gentibus obtrusa, sed abrogata Israelitici populi maiestate & rep. etiam lex Moysi, que Israelitis data erat, abrogata sit. Christus autem hoc loco aliud agit, quam ut simpliciter externam legis abrogationem doceat. Commendat enim felicitatem temporis sui, ut excuciat auditoribus Euangelij ignauiam, & excitet eos ad capeffendam presentis temporis felicitatem. Erant enim multi, qui non solum de eius temporis infelicitate querebantur, uerum etiam sentiebant nullum unquam infelicitus tempus in Iudaismo extitisse, propterea quod omnia tam in rebus politicis, quam in ecclesiasticis, confusa & perturbata uidebantur. Nam quod ad politiam attinebat, alieno, Romanorum, eorumque ethnicorum imperio subiecti erant. Facultates ipsorum a Romanis pro sua libidine censebantur, & regio ipsorum Romanis militibus ita munita erat, ut nulla pene spes libertatis relinqueretur. Quod autem ad Religionem attinebat, ut leges ciuiles, ita & leges ipsorum ecclesiasticæ oppressæ iacebant. Præsides Romani iam non pro lege Moysi, sed pro sua libidine uendebant episcopatus. Interim alia erat secta phariseorum, alia Sadduceorum, alia Essæorum. His accedebat deinde Ioannes baptista, & Christus, qui & ipsi suos habebant auditores & sectatores, quemadmodum Pharisei & Sadducei suos. Vt non dicam interim de ethnicis, qui cum rerum in Iudæa potirentur, multis certe offendiculo fuerunt, qui exemplo ipsorum ad impietatem idololatriæ sollicitati sunt. Nec recensebo sediciones, & alias calamitates, quæ illis temporibus acciderunt. Quare factum est, ut qui sibi

*Lex abrogata
aduentu Ioan
nis baptistæ.*

Temporis,
quo Christus
concionatus
est Euangeli-
on, felicitas.

Esaiæ 2.

Ieremiæ 23.

Ezech. 34.

sapientissimi uidebantur, iudicarent, nullum unquam nec infelicitus, nec perturbatus in Iudæa tempus extitisse. Sed CHRISTVS plane diuersum sentit, ac docet nullum unquam fuisse felicitus seculum, id que duobus ostendit argumentis, quorum prius est: Lex & prophete usque ad Ioannem. Intelligit autem legem omne illud tempus, quod in lege, hoc est, quinque libris Mosi describitur, uidelicet, ab Adamo usque ad Iosua. Per prophetas autem intelligit omne illud tempus, quod fuit a Iosua usque ad Ioannem baptistam. Quod ergo dicit, hanc habet sententiam. Præsens tempus longe omnium felicitissimum est, propterea quod omnia priora tempora in hoc tempus respexerunt. Adamo hoc tempus annuntiatur, cum ei dictum fuit: Semen mulieris conteret caput serpentis. Abraam uidit hunc diem & gauisus est, eo quod audiuit: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. De hoc tempore prophetauit Iacob patriarcha. Non auferetur, inquit, sceptrum de Iuda, donec uenerit Silo. De hoc tempore scripsit Moyses: prophetam, inquit, suscitabit dominus de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, ipsum audies. Liberatio Israelitarum ex Aegypto, donatio terræ Canaan, & institutio politię tam ciuilibis quam ecclesiasticę in populo Israel, in hunc maxime omnium usum facta sunt, ut ea gens, de qua uenturus esset Christus, in uno corpore cōseruaretur, donec Christus ueniret. Atque adeo ipsa decalogi promulgatio in hoc tempus respicit, uidelicet, quod cum decalogus datus sit, ut ostendat peccata, ut declaret iram Dei, & occidat, hoc præcipue urget, ut remittat homines a se ad Christum legis impletores, & peccatorum expiatores. Quid autem dicam de prophetis? Quanta Dauidi de Christo, hoc est, de illo tempore promissa fuerunt? Quanta multa & præclara prophete de hoc die & tempore uaticinati sunt? Esaias ait. In nouissimis diebus, (hi sunt dies aduentus Christi) erit preparatus mons domus domini in uertice montis, & eleuabitur super colles. Ieremias inquit: Ecce dies uenient dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum. Ezechiel scribit. Suscitabo super ea pastorem unum, qui pascat ea, seruum meum Dauid. Daniel ait. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, ut consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas. Dies me deficeret, si omnes prophetarum locos de Christi tempore, saltem breuibus perstringere uellem. Quotiescunque enim prophete populum suum afflictum & desperandum consolabantur, appellabant maxime omnium ad tempus Christi, & posita eius temporis felicitate ob oculos, ad meliorem salutis spem miseros reuocabant. Quare etsi eo tempore, quo Christus aduenit, nihil non calamitatis tam in rebus ciuilibus, quam in ecclesiasticis inter Iudæos accidere uidebatur, tamen quia is aduenit, de quo tot seculis prophetatum fuit,

fuit, foeliciffimum omnium feculorum iudicandum eft. Sequitur ali
a foelicitatis huius temporis caufa. Ab eo, inquit, regnum Dei euange
lizatur, & quiuis in illud uim facit. Hoc apud Matthæum ita dicitur:
A diebus Ioannis baptiftæ, ufq; ad hūc diem, regnum coelorum uim
patitur, & uiolenti rapiunt illud, hoc eft. Regnum Dei, Ioanne incho
atore, ita potenter & perfpicue nunc prædicatur, ut homines magno
impetu, & ingenti multitudine in ipfum irruant. Quid ergo ad hæc
dicemus? num ante Ioannem baptiftam regnum Dei non fuit prædi
catum? quid? an prophætæ tantum de regnis terræ concionati funt?
certe docuerunt etiam de regno Dei, & demōstrarunt hominibus ue
ram perpetuæ falutis uiam. Proinde Chriftus non damnat hoc loco
doctrinam prophetarum, fed potius commendat eam, & fignificat ip
fam nunc hoc tempore reuera impleri. Propheta enim Daniel docuit
de quatuor monarchijs terræ, & addit: In diebus regū illorū fufcitabit
Deus coeli regnum, qd in æternum nō diffipabitur, et regnū eius alte
ri populo nō tradetur. De hoc regno loquitur nunc Chriftus, & dicit,
q̄ a tempore Ioannis annūciatur. Quod em̄ ante promiffum erat, hoc
nūc impletum effe p̄dicatur, quia monarcha huius regni, qui eft Iefus
Chriftus aduenit, & attulit fecum omnē regni fui foelicitatē. Quæ eft
ergo foelicitas illa? Sequitur in Daniele: Vt cōfumat præuariatio,
finē accipiat peccatū, deleat iniquitas, adducat iufticia fempiterna, im
pleat uifio & prophecia, & ungatur ſanctus ſanctorū. Et in Eſaiā: Pro
p̄re afferam aurū, pro ferro argētum, pro lignis es, & pro lapidibus fer
rū. Et ponam uifitationē tuam pacem, & præpoſitos tuos iufticiā. Nō
audietur ultra iniquitas in terra tua, uafitas & cōtritiō in terminis tuis,
& occupabit falus muros tuos, & portas tuas laudatio. Ac mox. Popu
lus tuus, oēs iuſti in perpetuum hæreditabunt terrā. Hæc et multa alia
innumera cōmemorantur a prophetis de foelicitate regni dei, hoc eft,
aduentus Chrifti. Atq; hæc quidē iutelligēda funt, nō q̄ Chriftus at
tulerit fecū externā regni maiestatē & foelicitatē. Regnum meū, inquit,
nō eft de hoc mūdo, fed q̄ expiata per Chriftum ira dei, euangelion re
gni dei reuelandum fit in toto orbe terrarū, ut interea foelicitatē coele
ſtis regni per euangelion fide conciperemus, donec CHRISTVS ite
rū de coelo reuelaretur, & quod nūc uerbo prædicatur, reipſa in nouiffi
mo die manifefte impleretur. Quare etſi ante primum aduētum Chri
ſti, prophetæ etiā cōcionati funt de regno dei, et ut nec añ, ita nec poſt
hūc primū aduētū Chrifti, inſtitutū eft in terra corporalē regnū Chri
ſti, ingēs tñ discriminē eft inter illud prius, et hoc poſterius tēpus: & in
ter prophetarū cōciones, ac euāgelij reuelationē, q̄ inchoatore Ioāne
coepit. Primū em̄ prophetæ cōcionabant quidē promiffiōes de Chri
ſto, ſed quæ ipſi p̄mittebāt, nō dū aduenerat. Deinde pseudo p̄phetæ hy
pocritæ et phariſei obſcurabāt etiā has p̄miſſiōes de Chriſto, q̄a inter

pretabantur eas de externo & corporali regno, & docebant interim u-
 numquencq; meritis operum legis expiare peccata sua, & consequi coe-
 lestem foelicitatem. Hoc quid aliud erat, q̄ nō solum Christum obse-
 rare, sed etiā auditores plane morti, inferno, adeoq; perpetuo exicio ob-
 iicere? Postquam autem Ioannes baptista coepit euangelion praedica-
 re, ibi tum Christus iam ante promissus praesto aderat, & quae promissa
 fuerunt, impleuit. Expiavit enim peccata, & adduxit iusticiam, ut quicū-
 que credit in ipsum, reputetur coram Deo iustus. Vicit omnes afflictio-
 nes, & reposuit pro afflictionibus foelicitatem, ut quicunq; in ipsum
 credit, consequatur foelicitatem per afflictiones. Expugnauit mortē &
 infernum, ac restituit uitam & coelum, ut quicunq; in ipsum credit, ex
 morte & doloribus inferni ita euadat, ut consequatur sempiternam ui-
 tam, & coelestem maiestatem. Atq; haec non tam per Christum confe-
 cta, quam praedicatione euangelij, cuius Ioannes baptista, primus fuit
 minister, reuelata & uulgata sunt. Quid igitur eo tempore, quod in Io-
 anne coepit foelicius? quid opatius? De foelicitate eius temporis Chri-
 stus etiam alias concionatur. Vestri, inquit, beati sunt oculi, quia ui-
 dent: & aures uestrae, quia audiunt. Amen dico uobis, q̄ multi prophe-
 tae & iusti desiderauerunt uidere, quae uidetis, & non uiderunt: & au-
 dire quae auditis, & nō audierunt. Et Paulus: Nūc, inquit, propius no-
 bis adest salus, q̄tum cum credebamus. Nox progressa est, dies autem
 appropinquat. Et iterum: Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies
 salutis. Neq; enim sentiendum est, q̄ foelicitas eius temporis una cum
 hominibus illius aetatis praeterierit, sed q̄ sit morte, resurrectione, ascē-
 su Christi in coelum & missione spiritus sancti ita confirmata, ut ab eo
 tempore usq; ad nouissimum huius saeculi diem sic constanter perdu-
 ratura sit, ut q̄ nunc uerbo euangelij praedicantur, tunc rebus ipsis per-
 petuo implenda & fruenda sint. Quare etiam huius temporis, quo nos
 uitam agimus, tanta est foelicitas, quanta nulla unquam in summis ter-
 rae monarchijs fuit: & quanquam uariae accidunt tam publicae q̄ priua-
 tae afflictiones & calamitates, nūc famis, nunc pestis, nunc bellorum,
 tamen quantum attinet ad ipsam Euangelij de Christo praedicationē,
 non dicimur iam uitam agere in regno terrae, sed in regno coelorum,
 de quo Daniel dixit, q̄ hoc regnum comminuet & cōsumet uniuersa
 regna terrae, ipsum autem stabit in aeternum, & omnes reges seruiēt &
 obedient ei. Atq; haec est commendatio eius temporis, quod a praedica-
 tionē Ioannis Baptistae coepit, & durat in hoc saeculo usque ad nouissi-
 mum diem. In quem ergo usum CHRISTVS tantopere huius tem-
 poris foelicitatem commendat? profecto in hunc praecipue usum, ut
 tam auditores suos, quam nos omnes, discipulos eius, excitet ab igna-
 tia, & admoneat nos, quo in tempore saluti nostrae consulamus,
 &

& occasionem praesentis felicitatis non negligamus. Nunc enim est tempus acceptum, nunc est dies salutis. Igitur nunc etiam salus sine ulla dilatione excipienda est. Non est contandum usque in diem crastinum, quia fortassis cras in hoc seculo non uiuamus. Et si uiuamus, fortassis eam occasionem, quae hodie nobis offertur, non habebimus. Semper quidem tempus recipiendae salutis expositum est, sed non semper manet in nobis idem recipiendae salutis affectus. Nec est contandum usque in extremam senectutem, aut in tempus illud post mortem. Fortassis enim non pertingemus usque ad senectutem. Et si pertingamus, quid si nobis obijciatur quod Dominus per prophetam ait: Factum est, sicut locutus sum, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiam. Post mortem autem, non iam ultra erit spatium resipiscendi, sed expectatio iudicii, in quo Dominus unicuique iuxta facta sua redditurus est. Stultae uirgines, quae ueniunt ad nuptias clausa iam ianua, audiunt: Non noui uos. Quare nunc haec ipsa hora, imo hoc ipso horae momento excipienda est salus, quae nobis per Euangelion offertur. Excipiemus autem si Christum per fidem excipiamus, ut peccatis agnitis, & per Christum remissis, in nouitate uitae, pro uocatione nostra dignum est, ambulemus. Caeterum, quia Christus perspicue significauit regnum coelorum, hoc est, regnum Messiae, de quo prophetae uaticinati sunt, a diebus Ioannis incepisse, posset quisquam existimare, quod hoc regnum sit corporale, & quod liceat deinceps unicuique facere quod libet, propterea quod prophetae uaticinati sint Messiam uindicaturum populum suum in libertatem, & liberaturum a lege. Iugum inquit, Esaias, oneris eius, & uirgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Quibus uerbis propheta significat Messiam liberaturum populum suum ab onere legis. Ergo ne lex aduentu Christi ita abrogata est, ut deinceps liceat unicuique pro sua libidine uiuere? De hoc igitur Christus nunc concionatur, & ait: Facilius est autem coelum & terram preterire, quam legis unum apicem cadere. Hoc apud Matthaeum ita dicitur: Ne existimetis quod uenerim ad destruendam legem & prophetas, imo non ueni ut destruam, sed ut compleam. Amen quippe dico uobis, quod donec praetereat coelum & terra, iota unum aut unus apex non praeterierit ex lege, quo ad omnia facta fuerint. His uerbis Christus perspicue docet, quod regnum suum non sit in hoc seculo corporale. Nam si regnum eius esset corporale, id certe fieret, quod dici solet: Nouus rex, noua lex. Nunc autem CHRISTVS non uenit ut nouam legem conderet, sed potius ut explicata ueteri lege, impleret eam, & ut per ipsum iustificatio legis etiam in nobis impleretur. Tam & si enim aduentu CHRISTI, & praedicatione EVANGELII multa mysteria reuelata sint. Primum, quod Gentes incircumcisae non necesse

Contatio in
capeffenda
penitentiare
prehenditur.

Lex aduentu
Christi abro-
gata, et non
abrogata.

Christus obe
diuit legi po
litice.

Legis moralis partes.

IN CAPVT XVI. EVANG. LVCÆ.
habeant ad salutem suam, politicam & ecclesiasticam legem Mosi ag-
noscere, deinde quod maledictio legis, qua omnes homines perpetuo
damnabantur, per Christum sublata sit, attamen Christus non uenit ut
ipsam legem aboleret, hoc est, non uenit, primum, ut turbaret externas
politias populorum, & institueret ipse nouas, quemadmodum & Iudæi
de Messia suo sentiebant, & hypocritæ in ecclesia somniarunt, sed non
solum reliquit unicuique genti suam politiam, cum ratione naturali con-
scientiam, uerum etiam obligauit unumquemque exemplo suo, ut suæ
quique politię legibus obediret. Sicut enim ipse obediuit legibus Mo-
saicis, quia erat ciuis in populo Mosaiico, ita exigit etiã ab alijs, ut suæ
quique ciuitatis aut regionis legibus pareat. Et Paulus ait, obediendum est,
non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Deinde non
uenit, ut seueritatem moralium præceptorum Dei solueret, ac doceret
præcepta Dei non exigere perfectam, sed tantum externam iusticiam,
quemadmodum Pharisei docebant. Venit quidem, ut peccata aduer-
sus præcepta Dei expiaret, non autem uenit, ut doceret peccata, non es-
se aduersus præcepta Dei peccata. Sed potius, quia reperit legem Dei hu-
manis somnijs ita obscuratam esse, ut quid uere lex exigeret, non intel-
ligeretur, explicuit ipse uim legis, & ostendit quam perfectam & omni-
bus modis absoluta iusticia in lege exigeretur. Facilius est, inquit, cœ-
lum et terram præterire, quam legis unum apicem cadere. Quod ut re-
cte intelligamus diducenda est lex, præsertim moralis, seu naturalis (de
hac enim nobis nunc est sermo) in partes suas. Lex enim moralis, partim exi-
git externam iusticiam, & hanc legis partem uocare licet, uel syllabas,
uel dictiones, quam partem solam putabant Pharisei in lege exigi, et
quam, etiam solam urgebant, si modo urgebant, partim exigit internam
iusticiam, hoc est, perfectam & absolutam coram iudicio Dei, uide-
licet, ut non solum externa opera coram hominibus iusta appareant, sed
etiam ut iusticia ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine coram
Deo impleatur. Et hanc legis partem uocat Christus iota et apicem, non
quod ita reputetur coram Deo, in cuius iudicio longe maior est iusti-
cia cordis, quam iusticia externorum operum, sed quod Pharisei de ea
sic iudicent. Quemadmodum enim minima litera & apex legis reputan-
tur ad syllabas & integras dictiones legis, ita Pharisei reputarunt inter-
nam & ueram iusticiam, ad externam, ac senserunt in lege maxime om-
nium externam iusticiam requiri. Christus autem hoc loco docet, De-
um tam seuerum esse legis suæ exactorem, ut non tantum observatio-
nem syllabarum & dictionum, quas solas hypocritæ spectabant, sed et-
iam minimarum literarum, & apicum requirant, idque non simpliciter,
sed tanta, ut ita dicam, pertinacia, ut facilius cœlum & terram, quam u-
num legis apicem cadere permetteret. Deus enim non est cœlum & ter-
ra, sed

ra, sed est cōstans & perpetua iusticia, quā utcūq; in lege sua explicuit. Ergo si magis tueret cōclū & terram, q̄ uerā iusticiā, quid aliud ageret, q̄ si magis creaturas, q̄ seipsum conseruaret? Et in lege ait. Visitans iniquitatem patrum in filijs in tertia & quarta generatione. Homo autem non est creatus propter cōclum & terram, sed potius cōclum et terra creata sunt propter hominem. Itaq; si Deus tanta seueritate animaduertit in hoīem legis sue uiolatorē, ut iniquitatē eius etiā in posteris puniat, propter quem tamē hominem cōclum & terra creata sunt: multo certe facilius permittit ut cōclum & terrā cadant, quam ut ueritatem legis suae mutare sinat. Et quia Christus non uenit ut resistat uolūtati patris sui, sed potius ut obediat ei, manifestum est, non uenisse ipsum, ut mutet genuinum sensum legis, & doceat in lege externam tantum & ciuilem iusticiam requiri, sed uenit ut legem recte explicet, & exactam eius sententiam doceat, quo non tam Pharisæica somnia de diuinæ legis sensu explodat, quam suum proprium & principale ministerium, quod est ministerium euangelij commendat. Vt enim nescit, quæ sit uoluptas cibi & potus, qui nunquam nec famem nec sitim pertulit, ita ignorat quæ sit felicitas regni cōclēstis, qui non ante expertus est, qui sint dolores inferni: Accenditur autem & inflammatur ignis inferni, agnitione peccati. Peccatum autem agnoscitur per legem. Quare, ut CHRISTVS iucunditatem euangelij sui commendat, & felicitatem regni sui illustret, non uenit, ut obscurat genuinum sensum legis, sed potius ut perspicue eam interpretetur, & doceat nō externam tantum, sed totam & perfectam, adeoq; modis omnibus absolutissimam iusticiam in lege requiri. Atque hoc agit CHRISTVS, cum alias sapientum præcipue apud Matthæum capite quinto, sexto & septimo, & supra apud Lucam capite sexto, ubi concionibus bene longis, uim legis perspicue explicat. Hoc autem loco unum tantum legis exemplum proponit, quo ostendat in lege longe maiorem & exactiorem iusticiam requiri, quam Pharisæi & hypocritæ sentiebant. Et ait. Quisquis dimittit uxorem suam, & alteram ducit, adulterium committit, & qui dimittit uiro ducit, adulterium committit. Hæc uerba, ut dixi, exempli tantum gratia hoc loco dicuntur, ut significetur deum tam seuerum esse legis suæ exactorem, ut ne apicem quidem in ea remittat. Et quia paucissimis hic recitantur, ideo perfecta eorum sententia requirenda est ex alijs locis Euangelistarum, præsertim ex Matthæi capite quinto, & decimo nono, ac Marci capite decimo. Lex enim dei est. Non committas adulterium. Et hanc legem Pharisæi ita intelligebant ut sentirent eum tantum contra hanc legem peccare, qui designaret externum adulterium cum alterius uxore nōdum repudiata. Qui autem duceret eam, quæ propter aliam, quam adulterij, causam repudiata erat, in uxorem, sen-

Adulterij lex
explicatur:

tiebant Pharisei hunc non designare adulterium. CHRISTVS autē
 ferre nō potest, ut lex dei tenebris humanarū opinionum obscuretur.
 Quare exponit hanc legem de adulterio, & docet quid uere ac diuinitus
 in ea exigatur. Ac primum prohibetur in hac lege, iuxta syllabas & di-
 ctiones externum adulterium, quod designatur cum uxore alterius nō
 dum repudiata. Vnde & poena uiolatiōis eius determinata est in poli-
 tia Mosaica ad certum genus supplicij. Si dormierit (inquit) uir cum
 uxore alterius, uterq; morietur, id est, adulter & adultera, & auferes
 malum de Israel. Et in politia Romana, Lex Iulia de coercendis adul-
 terijs punit gladio temeratores alienarū nuptiarum. Atq; hactenus qui
 dem peccatum adulterij etiā Phariseis et uulgo notum erat. Sed quod
 sequitur, non erat eis sic notum. Deinde enim prohibetur etiam hac le-
 ge, ne quis quauis causa uxore suam repudiet, nec eam, quæ ob aliam,
 q̄ adulterij causam repudiata est, in uxore ducat, q̄a et hoc est adulteriū
 lege domini prohibitum. Quid ergo (inquiunt alii Pharisei) Mose
 iussit dare libellum repudiij, & dimittere eam? Hanc legē Mose Chri-
 stus diserte exponit, ac reuocat eam ad rectam legis naturæ sententiam
 dicens: Mose ad duriciam cordis uestri permisit uobis repudiare uxo-
 res uestras. Cæterum ab initio non erat sic, hoc est, Mose, cum permis-
 sit, ut non solum adulterij, sed etiam quauis alia causa liceat uobis in re-
 pub. uestra uxores repudiare, paululum recessit a naturali iusticia uin-
 culi coniugalis, propter uestram duriciam. Nam cum uideret mutua
 uestra odia in coniugio inuicta esse, maluit prudentissimus legislator
 indulgentia sua unum & alterum ordinariū malum permittere q̄
 seueritate sua innumeris adeoq; crudelissimis quibuscq; sceleribus oc-
 casionem præbere. Hæc enim est uera, naturalis & diuina matrimoni
 iusticia, ut uinculum eius perpetuo, dum coniuges non committunt
 adulterium & uiuunt, constet. Is enim, inquit, qui fecit ab initio, mas-
 culum & foeminam fecit eos. Et dixit. Propterea deseret homo patrem
 & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Ita
 que iam nō sunt duo sed una caro. Quod ergo Deus copulauit, homo
 non separet. Vides naturalem esse legem diuinitus ordinatam, ut cōiu-
 ges, quamdiu sunt una caro, (hoc est, quādiu nō soluuntur adulterio
 aut morte) nō separentur, nec diuertant. Quare, cum hæc lex, Non
 committas adulterium, sit lex naturæ, perspicuum est, quod in ea non
 prohibeatur tantum externum adulterium, quod sit cum uxore alteri-
 us nondum repudiata, sed prohibeatur etiam, ne quis suam uxorem,
 nisi adulterij causa, repudiet, neque repudiatam in uxorem ducat. Ad
 hæc, prohibetur in hac lege omne stuprum & scortatio. Adulterij em̄
 nomine, quantum quidem ad peccatū coram iudicio Dei attinet, q̄d uis
 genus impudiciæ ac molliciei cōprehendit. Neq; scortatores, inquit
 Paulus,

*Instit. de pu-
bli. iudicijs.*

Deutero. 24.

*Matrimonij
naturalis ius-
ticia.*

*Adulterij no-
men quā la-
te pateat.*

Paulus, neque adulteri, neque molles, neque qui concubunt cum masculis, regni dei hereditatem accipiet. Deinde prohibetur hac lege uerba & mores impudici. Preterea prohibetur etiam crapula et ebrietas, quae ad impudiciam sollicitant. Postremo prohibetur ipsa cordis concupiscentia: & ut breuiter dicam, hac lege exigitur summa castitas et pudicitia, non solum externorum operum, sed etiam omnium internorum affectuum. Haec sunt iota & apices legis, de quibus Christus dicit, quod facilius sit coelum & terram praeterire, quam legis unum apicem cadere. Unde alias ait. Quicumque aspexerit uxorem alterius ad concupiscendum eam, iam adulterium cum ea commisit in corde suo. Et haec non est noua lex, nec noua legis interpretatio, sed est ab ipsa ueteri lege tradita. In decalogo enim dicitur. Non concupisces uxorem proximi tui. Et Moyses alias inquit. Circumcidite prepucium cordis uestri. Quia si nihil aliud, certe uel haec una lex: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota fortitudine, satis perspicue docet, quod Deus exigit legem suam summam sanctitatem, in hominum tam operibus quam affectibus. Et nisi eam perfecte praestiterint, obnoxij sunt perpetuae maledictioni. Maledictus enim omnis, qui non manserit in omnibus, quae scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Sed cum Christus haec doceat, quid est, quod alias dicat, se non uenisse, ut perdat sed ut seruet animas hominum? Sic enim legem docere, explicare, & exigere non est homines seruare, sed perdere. Quis enim unquam, non dico, impleuit, sed implere potuit legem tanta integritate, quanta hoc loco exigitur? In conspectu tuo, inquit, non iustificatur omnis uiuens. Hoc inde adeo accidit, quod in conspectu dei nullus uiuens legem dei perfecte implet. Et Paulus dicit. Affectus carnis inimicicia est aduersus deum. Nam legi dei non subditur, siquidem ne potest quidem. Hoc cum ita sese habeat, reliquum est, omnes homines maledictos esse. Et cum Christus legem docet, certe maledictionem docet. Quid ergo est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae? Obseruamus igitur, quam ob causam Christus suscipiat alicubi legem interpretandam. Non enim suscipit hoc officium quod sit principale ipsius ministerium, & quod ad explicandam tantum legem de coelo descenderit. Sed suscipit ob alias causas. Primum, ut uindicet ueram & genuinam diuinam legis sententiam a nugis & somnijs pharisaicis. Deinde, ut explicatione legis pararet sibi uiam ad exercendum principale suum ministerium, propter quod de coelo descenderat. Venit enim, ut expiaret & remitteret peccata, & mereretur nobis regnum coelorum. Non agnoscitur autem remissio peccatorum, nisi peccata agnoscantur, quod fit per legem, non excipitur benedictio & regnum coeleste, nisi maledictio excruciet, ac dolores inferni urgeant, quod fit reuelata per legem ira dei. CHRISTVS igitur suscipit legem explicandam, non ut conijciat homines in talem

Deut. 27.

Legem Christus explicat non fert.

maledictionem, in qua perpetuo perire debeant, sed ut ostensa & reuelata maledictione urgeat homines ad querendam salutem euangelij sui. Quare si cui per expositionem huius legis: Non committas adulterium, reuelata fuerint peccata, & accensus sit in ipso ignis inferni, quale quid Dauidi, ex concione prophetæ Nathan contigit, is continuo recipiat se ad Christum, & credat, quod propter ipsum habeat remissionem peccatorum. Ex hac ergo fide continget mihi, inquit, certa peccatorum remissio & salus: profecto continget ex hac sola fide, idque propter Christum. Sed nunquid sic continget, ut liceat mihi deinceps in omni impudiciæ genere uitam agere, quia habeo remissionem peccatorum per fidem: minime omnium. Fides enim ut secum affert remissionem peccatorum, ita affert etiam spiritum sanctum, qui mortificet opera carnis, ut quemadmodum Paulus ait, non obediamus peccato per cupiditates eius, sed ut accomodemus membra nostra, arma iusticiæ deo, & ambulemus in nouitate uitæ. Postquam igitur per fidem consecuti sumus remissionem eorum peccatorum, quæ aduersus legem de adulterio designauimus, necesse habemus deinceps mortificare membra nostra terrestria, stuprum, immundiciam, molliciem, & concupiscentiam malam, ac possidere uasa nostra cum sanctificatione & honore, ac operam dare prijs precibus, sobrietati, & legitimo uocationis nostre labori, ut nullo nec uicio nec ocio occasionem demus corpori ad sectandam impudiciam, sed ut in sancta castitate ambulantes, perpetuam salutem consequamur, per Iesum Christum dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula. Amen

HOMILIA DECIMAQVINTA.

Væ sequitur parabola de diuite & Lazaro, utilissima est, & dignissima, non solum cui proprius dominicus dies dicatus sit, quo pro solenni consuetudine quotannis publice in ecclesia recitatur, sed etiam quæ ubique tam picta quam sculpta extet. Continet enim res maximas, & ad sectandam pietatem mirum in modum accendit. Primum enim, quemadmodum Christus in superiori parabola de iniquo dispensatore, admonuit nos, ut faciamus nobis amicos de iniquo mamonæ, ut non elato simus animo propter diuitias. Quod enim altum est coram hominibus, hoc fit coram Deo abominabile, ita nunc idem plane argumentum tractat in hac de diuite & Lazaro parabola, admonens interim, ut resipiscentiam nostram non differamus aut rejiciamus in futurum seculum. Deinde corrigit & refellit uulgares & uanas ac falsas

ac falsas hominum opiniones de foelicitate & infoelicitate huius seculi, quibus opinionibus homines non solum in pessima quæq; scelera impelluntur, uerum etiam in extremam internitionem conijciuntur. Sūt enim, qui putant foelicitatem huius seculi esse summam ac ueram foelicitatem, & eum esse sanctiorem, ac deo gratiorem, qui in hoc seculo diuor ac foelicior sit. Infoelicitatem autem huius seculi, uidelicet, paupertatem, exilia, ægritudines, & id genus alia, existimant esse summam & extremam calamitatem. Vnde uulgo dicunt. Qui in hoc seculo mendicus est, necesse habebit in futuro panem ostiatim petere, hoc est. Qui in hoc seculo infoelix est, in futuro itidem infoelix erit. Hi sunt falsissimi & perniciosissimi errores, quos CHRISTVS in hac parabola perspicue confutat. Postremo docet etiam Christus hoc loco, unde doctrina ueræ pietatis & salutis petenda sit. Hæc, cum omnia diligenter & manifeste in hac parabola exponantur, æquissimum & nobis utilissimum est, ut eam alta mente reponamus. Homo quidam (inquit) erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Erat autem quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ulcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes ueniebāt, & linge bāt ulcera eius. Principio Christus proponit duos, alterum diuitem, alterum pauperem, quibus per antithesin adumbrat, summam huius terræ foelicitatem, & summam etiam infoelicitatem. In diuite proponitur imago summæ in hoc seculo foelicitatis. Sapientes enim homines sæpe ac multum disputarūt, quod genus uitæ in hoc seculo esset foelicitissimum & exoptatissimum. Alij aliud commendarunt. Tandem uero, cum sua cuique generi essent incommoda, itum est communiter in hanc sententiam, q̃ uita hominis priuati, cui ad tuendam uitam & dignitatem accedant mediocres & honestæ opes, superet cōmoditate & foelicitate sua omnia alia uitæ genera, quā tum uis illustria. Sic philosophi, sic oracula gentium iudicarūt. Et huc etiam respicit Salomon, cum ait. Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore & afflictione animi. Unde & Christus proponit in hac parabola, talem diuitem, cui ad summam in hoc seculo foelicitatem nihil deest. Primum enim, non est aut rex, aut magistratus. Nam hoc non est minimum tranquillæ foelicitatis genus. Vbi enim sunt maiores curæ, angores, sollicitudines, diurni & nocturni metus, quam in dominatione & rerum publicarum administratione? Deinde diues est, habet mediocres opes, quibus tueatur suā dignitatem, ad hæc, sano est corpore, præterea, audit honestus, id quod preciosus uestitus indicat. Vestis enim, quod aiūt, uirum facit. Postremo iucundam semper ducit uitam. Quid his rebus in hoc seculo est foelicius? quid beatius? Sed huic summæ foelicitati opponitur in Lazaro

Wer hier bettelt, der muss dort nach brot gehn.

Vita genus foelicitissimum

Vide Platonē libro 10. de Rep. Et oraculum Apollinis de Aglaophidion.

summa infelicitas & miseria. Primum enim Lazarus, (qui pleno vocabulo Eleazarus dicitur) pauper est. Paupertatis autem onus gravissimum est. Deinde non simpliciter pauper est, sed & mendicus. Accedit adhuc mala, adversa valetudo, erat enim ulcerosus. Atque horum unum quodque per se gravissimum est ac pene intolerabile. Cum ergo fuerint coniuncta, quid potest ipsis gravius dici? Præterea cruciatur tanta fame, ut de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, saturari cupiat. Deinde destitutus est omnium hominum solatio. Non amicus, non cognatus, non alienus consolatur eum. Ad hæc habet ob oculos delicias diuitis positas, quarum tamen ne micæ quidem, quæ alioqui canibus obijciuntur, consequi potuit. Deinde, non uidet alterum Lazarum. Solemus enim modestius ferre mala nostra, cum uidemus nos ea cum multis communia habere. At Lazarus tanto miserior uidebatur, quanto alij omnes feliciores erant. Postremo accedit ignominia. Nam quos homines uident infelices esse, de his etiam contumeliose iudicare solent. Sentiunt enim eos esse nebulones, perfidos, & sceleratos, qui propter flagicia sua iuste affligantur. Sic de afflictio Iobis iudicabant amici sui. Sic de Paulo a uipera ictio sentiebant Barbari. Omnino, inquit, homicida est homo hic, quem seruatum e mari, ultio non sinit uiuere. Non dissimiliter etiam de Lazaro iudicabatur, qui tanto habebatur sceleratior, quanto infelicius erat. Quid autem potest ad talem ac tantam miseriam addi? Habes igitur in his duobus, imaginem extremæ tum felicitatis tum infelicitatis in hoc seculo. Quid ergo dicemus: num quæ in hoc seculo felicitas aut infelicitas fuerint, sic perpetuo felicitas aut infelicitas, etiam in altero seculo durabunt? Hic nunc audi mihi huius rei catastrophem. Accidit, ut moreretur medicus, & deportaretur ab angelis in sinum Abrahe.

Vidisti Lazari infelicitatem, nunc uide eius felicitatem. Moritur enim, non morte impiorum, sed ea morte, de qua scriptum est: Preciosa in conspectu DOMINI mors sanctorum eius. Et deportatur non in insulam quandam ad supplicium, sed in sinum Abrahamæ ad perpetuum gaudium. En hic est exitus infelicitatis huius seculi. Quæ ergo furie mentem nostram exagitant, quod iudicemus infelicitatem huius seculi, esse parascenon ad infelicitatem in futuro seculo perpetuam: quid impudenti ore audemus pronunciare, eum, qui in hoc seculo mendicat, in altero panem ostium postulaturum? an non uides mendicum Lazarum tam felicem & diuitem factum, ut non solum angeli ministrent ipsi, sed etiam purpuratus antea diues postulet ab ipso recreationem in tormentis inferni? Sed hic obserua mihi. Primum, quod cum Christus dicat, Lazarum deportatum ab angelis, perspicue significet, angelos, quemadmodum ad Hebræos

Angeli, spiritus
administratores
rij.
Heb. 1.

braeos scribitur, esse spiritus administratorios, qui in ministerium emittuntur propter eos, qui haeredes erunt salutis. Deinde non intelligas deportationem angelorum corporali modo factam esse. Recte quidem dicitur, Lazarum ab angelis deportatum, sed absit carnalis imaginatio. Haec enim deportatio fit suo, ac coelesti modo. Tunc enim portant angeli pios in manibus suis, cum tuentur & conseruant eos ne intereant, donec in nouissimo die una cum corpore ad regnum coeleste resurgant. Postremo, sinum Abrae intelligas, non corporalem quandam & externum huius seculi locum, sed uel promissionem de Christo ad Abraam dictam: In semine tuo benedicentur omnes gentes *Abrae sinus.* Nam terrae, uel ipsum Christum, de sinu aut semine Abrahæ natum. Nam in hunc sinum, hoc est, in ipsum Christum reponuntur omnes pii, qui in Domino obdormiscunt, donec in nouissimo die una cum corporibus resuscitentur. Sic enim & Stephanus, cum lapidaretur, exclamauit Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Et Paulus: cupio, inquit, dissolui & esse cum Christo. Quare cum Lazarus dicitur ab angelis in sinum Abrae subductus esse, intelligamus eum summam in Christo foelicitatem consecutum, quæ & in nouissimo die reuelabitur. Sed quam ob causam, aut quo merito consecutus est tantam foelicitatem? Num propter paupertatem, mendicitatem, & afflictiones? Haec quidem fuerunt organa, non autem merita foelicitatis. Nam qui in paupertate impiam uitam ducunt, etiam ipsi in infernum conijciuntur. *Paupertas im pia damnatur* De paupere uulgo in Hierusalem ait Ieremias: Circuite uias Hierusalem, & aspice & considerate & querite in plateis eius, an inueniatis uiuum facientem iudicium, & querentem fidem, & propicius ero eis. Quod si etiam uiuit Dominus dixerint, & hoc falso iurabunt. Ac mox. Percussisti eos & non doluerunt, attriuisisti eos, & reuerunt acciperet disciplinam. Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Audiuisisti impietatem pauperum, audi etiam nunc supplicium impietatis. Ecce ego do uerba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & uorabit eos. Quare cum paupertas impia fuerit, non consequetur, nisi resipiscat, foelicitatem. Et perspicuum est, Lazarum *Lazarus consecutus est foelicitatem, unde* non esse consecutum foelicitatem merito paupertatis sue, sed tantum per misericordiam propter semen Abrae, hoc est, Christum, quem & fide agnouit, & bonis fidei operibus confessus est. Primum enim, credidit in Christum Abrae promissum, quod scriptura significat, cum affirmat eum in sinum Abrae deportatum. Deinde declarauit fidem suam bonis operibus. Tamen enim non uidebatur hominibus multum utilitatis externo suo auxilio afferre, quippe qui aliorum potius auxilio indigebat, multa tamē bona opera egit uirtute patientiæ ac tolerantiae. Cū enim tantis malis premeretur, non debacchatus est uirulentis conuicijs in

Lazari uirtu-
tes.

DEVM. Non murmurabat intra se, quod multi facere solent. Quid tandem hoc rei est? Iste diues, qui improbam crudelemque uiam agit, omnibus delicijs fruitor, mihi uero ne tantum quidem alimoniae impenditur, quantum postulat necessitas. Isti, qui crapula & temulentia absument, quicquid habet, cuncta non aliter quam e fonte affluunt, ego autem longe omnium miserrimus iaceo hic exemplum & abominatio omnibus, qui me conspiciunt. An ne hæc sunt prouidentiae? an ne est Deus in coelo, cui curæ sunt mortalia? Nihil horum Lazarus prefracte dixit. Ac fieri quidem potuit, ut nonnunquam in tanta calamitate affectus carnis in Lazaro caput suum sustulerit, mox tamen hæc carnis opera spiritu mortificauit. Atque ut non fuit blasphemus in DEVM, ita nec fuit contumeliosus in diuitem. Non proiecit in ipsum maledicta, sed quantum ex insigni eius pietate colligi potest, excusauit etiam secum duriciam & crudelitatem diuitis. Fortassis nescit, quod serui eius non præbeant mihi micas. Fortassis existimat me non ita uehementer egere. Fortassis iudicat me flagitijs iuuentutis has afflictiones meritum. Fortassis confert in alios tanta beneficia, ut non uacet mihi benefacere. Hæc fuit pietas Lazari, qua propter Christum consecutus est foelicitatem. Audiamus igitur nunc etiam de diuite. Mortuus est autem & diues. Quid audio? num is mortuus est, qui pollicebatur sibi huius seculi foelicitatem perpetuam? Sed uides mortem nulli, quantum uis diuiti ac potenti parcere. Ac sepultus est. Quid hoc commemoratur? num insolens est, ut mortuus sepeliatur? Senciendum igitur est, diuitem, ut splendidissime uixisse, ita etiam honorificentissime sepultum, ut ab omnibus iudicaretur etiam post mortem foelix ac beatus. Sed alia sunt iudicia hominum, alia Dei. Audi uisti haecenus foelicitatem diuitis, audi nunc eius in foelicitatem. Vidisti eum inter delicias purpuratum, uide nunc eum in tartaro flammis suffocatum. Sequitur enim. Atque in tartaro sublati oculis suis cum esset in tormentis, uidet Abrahamum eminens, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pater Abraam, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Explicemus igitur in foelicitatem diuitis, ut perspicue uideamus, quantum suppliciorum maneat in futuro seculo impiam foelicitatem, & quantum sit eorum iudicium, qui sentiunt, quod foelicitas futuri seculi contingat propter foelicitatem huius seculi. Primum enim, diues conijcitur in tartarum, qui est domicilium perpetuo damnatorum, & in quo nulla est spes liberationis & salutis. Deinde in tartaro affligitur tormentis & cruciatur flammis. Apud Esaiam enim scribitur: Vermis eorum non morietur, & ignis

Diuitis in foelicitas

ignis eorum non exstinguetur. Et Christus: Mittent, inquit, illos in ignem æternum, ubi erit ploratus, & stridor dentium. Adhæc, uidet diues ob oculos positum Lazarum, quem ante contempserat, in magna & perpetua foelicitate. Nam & hæc est infœlicitatis pars damnatorum, quod uideant eos, quos præ se magno fastidio in hoc seculo cõtempserunt, summa frui foelicitate. Deinde eo necessitatis adigitur, ut ob imensum dolorem fiat ei supplex, cui antea micas, quæ de mensa cadebant, negauerat. Mitte, inquit, Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam. Hoc illud Dei iudicium est, quo contumacia & arrogancia puniri solet. Nam qui in sua foelicitate fastidiunt & contemnunt, præ se, homines pauperes, miseros & afflictos, ac iudicant eos prorsum inutiles, & non nisi terræ pondera, hi diuinitus tanta seueritate puniuntur, ut non solum maximis aduersis obijciantur, uerumetiam eo necessitatis adigantur, ut summas agerent gratias, si isti, quos ante uelut ex alto fastidiebant, dignarent ipsos amicitantum uerbo. Diuina em̃ ordinatio est, ut qua mensura metiaris, eadem metient tibi alij. Habes huius diuini iudicij exemplar in fratribus Ioseph. Hi enim cum apprehendissent Ioseph, ut occiderent ipsum, angustijs & deprecationibus eius in tantum non sunt ad clementiam flexi, ut etiam riderent eum, ac alienis diuenderent. Sed uide mihi, quam seueriter ulciscatur Dominus contemptum fratris. Nam fratres Ioseph tantis postea animi angustijs in ægypto coram Ioseph percelluntur, ut ei us, quem antea summo fastidio contempserant, amicum duntaxat nuntum, pro foelicitate sua reputassent, ac ingenuè confiterentur, se merito ista pati, quod peccassent in fratrem suum, & cum uidissent angustias animi eius, non essent eius miserti. Habes idem in Dauide & Simeï. Daud enim expulsus per Absolonem e regno, audiuit a Simeï, uir sanguinum, & impetebatur lapidibus. Tanto contemptu fastidiebat Simeï Daudem. Sed paulo post Simeï coram Dauide prostratus, hoc solum ambiebat, ut sereno tantum uultu a Dauide respiceretur. Quid dicam de Iudæis, quibus coram gentibus nihil erat abominabilius? Sed DOMINVS DEVS noster in tantam gloriæ sublimitatem extulit eos, ut quos gentes antea, ueluti portenta in extremas terras deportanda auersatæ sunt, eos supplices postea adorauerint, quemadmodum scriptum est apud Esaïam, qui ait: Vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et apud Zachariam: In diebus illis, apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium simbriam uiri Iudæi, & dicent: Ibimus uobiscum, audiuius em̃, quoniam deus uobiscum est. Idem iudicium proponit etiam nobis hoc loco in diuite & Lazaro. Nam Lazarus ante ne amico quidē aspectu a diuite dignatus, nūc ad refrigerandam tm̃ linguā petitur. In nūc, & proxi

Arrogancia
& contumacia
iudicium.

Pauperum
usus.

num tuum miserum & afflictum ita fastidias, ut sentias eum nec Deo,
nec hominibus utilem. Sic enim plerique de extreme pauperibus dicere so-
lent. Hic neque Deo neque mundo utilis est. Sed heus tu, bone uir, con-
templare mihi hic ex una parte Lazarum mendicum ac ulcerosum, &
ex altera parte, diuitem. Quis obsecro inter hos Deo ac hominibus uti-
lior fuit? Si externa respicias, posses fortassis iudicare Lazarum nulli
utilem, natum duntaxat ad consumendas fruges. Attamen, si recte iudi-
caueris, intantum utilis fuit hominibus, ut non tam hic diues, quam alij
homines potuissent per ipsum Deo seruire, & regnum coelorum, ut ita
dicam, impetrare. Dicit enim Christus, quod uni ex minimis meis fecistis
mihi fecistis. Et iterum. Facite uobis amicos de mamona iniquo, ut cum dese-
ceritis, recipiant uos in eterna tabernacula. Domino autem Deo nostro ita uti-
lis factus est, ut receperit eum in sinum Abrae. Ex altera autem parte
diues, cum propter diuitias suas uideretur non tam hominibus quam
Deo utilis, factus est omnibus inutilis. Reliquit post se impios fratres,
bonorum suorum heredes, qui eo peiores effecti sunt, quo maiores diui-
tias consecuti fuerunt, ad haec factus est eis ca flammæ infernalis. Itaque si
quam attulit utilitatem, eam omnem cepit Satan. Haec in nostri doctri-
nam commemorantur, ut discamus modestiam, & quos homines huius
seculi iudicant nullius plane usus esse, eos sentiamus utilissimos esse,
ut bene facientes ipsis recipiamur uicissim in aeterna tabernacula. De-
inde infelicitas diuitis tam confirmata est, ut & si petat tantum guttur
la aquae in lingua refrigerari, tamen ne hoc quidem consequatur. Au-
dit enim ab Abraamo Fili, recordare quod receperis bona tua in uita
tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic solacio fruitur, tu uero
cruciaris. Et super haec omnia, inter nos & uos hiatus ingens firma-
tus est, ut ij qui uolunt hinc transire ad uos, non possint, neque inde
huc transcendere. Quae hic recitantur, sic dicuntur, perinde ac si in
altero ac spirituali seculo homines colloquerentur inter se corporali mo-
do, & loca distinguerentur externis ac terrenis montibus & hiatibus.
Sed haec recte quidem recitantur, non sunt autem pro carnali ratione
intelligenda. Nam quae de altero seculo dicuntur, ea corporali modo
pro nostro humano more explicantur, sed intelligenda sunt iuxta alte-
rius seculi spirituales, adeoque nobis in hac ingenij imbecillitate in-
comprehensibiles proprietates & conditiones. Ut enim alias de Deo
ipso scriptum est, quod descendat de coelis, & uideat nunc turris Babylonica
edificet, nunc fama de Zodoma uera sit, & tamen hoc non pro ratione huius
seculi, sed pro ratione Deo conuenienti factum esse intelligit: ita recitat, homi-
nes in altero seculo colloqui inter se, sed ad hunc modum, qui conue-
niat spiritibus, & spirituali mundo. Videamus igitur nunc, quid hoc
enim nobis potius perscrutandum est, quam quo modo respondet Abra-
am diuiti,

Spirituum
colloquia.

an diuiti. Recordare, inquit, q̄ receperis bona tua in uita tua. Quid potest de conditione foelicitatis & infoelicitatis huius seculi magis perspicue dici? Homines putant eū in futuro seculo foelicem, qui in hoc seculo foelix est, & infoelicem, qui nūc infoelix est. Sed Abraam longe diuersum docet, uidelicet, ita comparatum esse, ut qui in hoc seculo sit foelix, in futuro sit infoelix. Memento, inquit, quod receperis bona tua in uita tua, nūc autem cruciaris. Et qui in hoc seculo infoelix est, in futuro sit foelix. Lazarus, inquit, recepit mala & nunc fruitur solatio. Atque hoc quidē solenne & generale est, ut & qui in delicijs uiuunt, uiuentes moriantur, & per multas tribulaciones oporteat nos in gredi in regnum coelorum, quemadmodum sanctorum omnium exempla testantur, interim tamē fieri potest, ut quos manet perpetua foelicitas, his etiam contingat non nulla huius seculi foelicitas, idque clementia Dei, qui ut ornatissime uestit lilia agri, ita pijs suis interdum externam donat foelicitatem, quo percipiant gustum futuræ foelicitatis, & confirmetur in fide sua. Sic & impijs, quos manet perpetuus interitus, accideret etiam solet diuina seueritate, infoelicitas huius seculi, ut agnoscamus iudicium Dei, & ambulemus in timore eius. Habent igitur, tam foelices quam infoelices huius seculi, quod hoc loco discant. Foelices, agnoscant clementiam Dei, timeant Deum, & perseuerent in uocatione Dei ambulare, ne carnali securitate ruant in impietate & contemptum Dei, ac pereant. Infoelices autem, nō despondeant animum, sed cō *seculum futurū nō est mutationi obnoxium,* fidant, & obediant Deo, ut confirmata fide consequantur in Christo, per infoelicitatem, ueram & perpetuam foelicitatem. Sed quod Abraham ait, magnum esse hiatum inter ipsos & diuitem, significat in altero seculo nullam esse rerum mutationem, sed omnia esse fixa, firma & perpetua. Itaque, ut qui semel in eo seculo foelices facti sunt, semper & perpetuo manent foelices, nec unquā mutantur, ita qui semel in infoelicitatem coniecti sunt, semper & perpetuo infoelices erunt, nec ullus unquā relinquitur locus resipiscendi & salutē consequendi. Quid ergo o homo ais, differam resipiscenciam meam usque ad futurū seculum, & tūc uel sancti quos in hoc seculo inuocaui, seruabunt me, uel amici Missi ac anniuersarijs suis me liberabunt? Audis ne, quid hic cōmemoretur? Maxima est distancia inter beatos & damnatos. Nullus post mortē dā natus, potest ad foelicitatem pertingere. Nullus beatus, potest damnato succurrere. Si beati nihil auxiliij conferunt, quid possent ij, qui in hoc seculo ad huc carnem & sanguinem, hoc est, peccata circumferunt? Si diuus Petrus in Christo quiescens, neminē potest e sua damnatione eripere, & eriperet que mpiam sacrificulus cum suo sacrificio? An nescis, quinque sapientes uirgines noluisse quicquam olei stultis impartiri, sed intrasse cum sponso, in domum, & stultas

*Purgatorius
ignis.*

exclusas esse. Purgabor, inquires, igni, & sic saluus ero. Sed ubi non relinquitur locus resipiscentiae, quomodo ibi relinqueretur locus purgationis? Et ubi nulla est rerum mutatio, quomodo ibi esset euasio ex infelici poena, ad foelicem uoluptatem? Quare ut in hoc seculo gestamus adhuc carnem & sanguinem, ita in hoc etiam seculo relinquit nobis locus purgationis per uaria aduersa, ut mortificatis spiritu operibus carnis, certam & firmam in altero seculo foelicitatem consequamur. Postremo, cum diues non posset sibi aliquid salutis impetrare, sollicitus est pro fratribus suis, & cupit uel saltem hos ab interitu seruare.

„ Ait em̄ ad Abraā. Rogo ergo te pater, ut mittas eū in domū patris mei.

„ Habeo enim quinque fratres, ut testificetur illis, ne & ipsi ueniant in

„ hunc locum cruciatus. Quid ad hæc dicemus? Ergo ne mortui intercedunt pro uiuis? Certe negari non potest, quin hi, qui uiuunt cū Chri-

Zacharie. 1.

sto bene cupiant ecclesiae ac mēbris eius. Si enim angeli orāt pro nobis,

quemadmodum Zacharias testatur, & si Christus ipse pro nobis

apud patrem intercedit, quomodo non & sancti afficerentur erga nos

in Christo & per Christū charitate, ac optarēt nobis a deo foelicia que

*Sanctorum a
pud deum oratio.*

que? attamen ut nec ex angelis, ita nec sanctis faciendi sunt inuocatio-

ne & adoratione dñi auxiliares, & non est in ipsos transferendus honor

mediatoris, qui soli Christo cōperit. Sed si petitionem diuitis probe ex-

cutias, inuenies his uerbis exprimi magis carnalem in fratres quam ue-

re spiritualem affectum in proximum. Nam qui recte amāt proximū,

hi ad exemplum patris sui coelestis sinunt solem beneficiorum suorū

*Charitatis ue
reratio.*

oriri super bonos & malos. Non enim amicis tantum, sed etiam inimi-

cis bene cupiunt. Et non benefactoribus tm̄, sed & malefactoribus bñ

faciunt. Carnales autem, si cui bene cupiunt, amicis & benefactoribus

tantum bene cupiunt. Quare, q̄ diues intercedit apud Abraamum, nō

pro inimicis, non pro uicinis suis, sed tantum pro fratribus suis, habe-

o, inquit, adhuc quinque fratres, ut testificetur illis, ne & ipsi ueniant in

hunc locum cruciatus, hoc ipsum plane adumbrat, quod hactenus in

solennibus mortuorum anniuersarijs factitatum esse uidimus. Publi-

*Anniuersari
orum usus.*

ce enim e tabellis recitatū est nomē eius, qui instituit anniuersarium,

& additum, q̄ instituerit hoc anniuersarium pro salute animæ suæ, pa-

rentū, fratrum, sororū, benefactorum, & omnium eorum a quibus a-

liquid beneficiorum acceperit. Interim de inimicis & malefactoribus

ne gry quidem. Hic autem affectus, quid obsecro aliud est, quam affe-

ctus carnalis, ut nihil interim dicam de impia meriti opinione, ex qua

anniuersaria instituta sunt? Quæ cum ita se habeant, perspicue apparet

Christum hæc uerba diuitis in parabola recitasse, non ut doceret nos

confidere precibus mortuorum, sed recitat ea parabolæ tantum gratia,

ut hac narratione pararet sibi commodam uiam ad recitandum respon-

sum

sum Abraæ, in quo precipue summa parabolæ consistit. Nam ut manifeste uideamus longe aliam salutis uiam nobis propositam esse, quā intercessionem mortuorum, diues non fit uoti sui compos, sed audit.

Habent Mosen & prophetas, audiant illos. Et ut hoc responsum magis perspicue explicetur, commemoratur diues resistere Abraæ, & legationem Lazari urgere. Dicit enim. Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscant. His uerbis manifeste exprimitur curiositas humanæ carnis, quæ non contenta sacris literis magis

*Curiositas
carnis repre-
henditur.*

na maiestate confirmatis, affectat mortuorum testimonia. Libenter inquirunt, crederem ea, quæ de futura uita dicuntur, si quis ex mortuis ad nos rediret, & commemoraret ea, quæ ibi geruntur. Nunc autem cum nemo reuiuiscat, & ad nos illinc redeat, quid nobis, obsecro, credendum aut agendum est? Sed huic curiositati, imo incredulitati respondet Abraam. Si Mosen inquit, & prophetas non audiunt, ne

que si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Obseruabilis locus, quo nobis rectissima ad salutem uia demonstratur. Primum enim, non est nobis ociosis ac ignauis speranda salus a mortuis. Non inueniatur, inquit lex, qui querat ueritatem a mortuis. Si non ueritatem, multo

Deu. 18.

minus salutem. Peccant igitur, qui responsis adiuratorum spirituum fidem adhibent. Ac potest quidem diuina permissione fieri ut spiritus appareant, & ad interrogationes respondeant. Sed hæc sunt mera Sa-

*Mortuorum
responsis nõ
fidendum.*

tanæ ludibria, & imposturæ. Quanquam enim Satan interdum uera recenseat, quemadmodum testatur historia, quæ de excitato Samuele in primo libro Regum capite uicesimo quarto commemoratur, tamen hoc non nisi fallendi & decipiendi gratia facit. Cum igitur Satan sit mendax & eius rei pater, nulla ei fides adhibenda est. Deinde, non est nobis expectanda reuelatio angelorum, qui nos euangelion doce-

*Angelorum
conciones.*

ant. Aut enim angeli idem euangelion prædicarent, quod prophetae & apostoli prædicarunt, quæ ergo esset necessitas, ut in hoc seculo reuelarentur: aut prædicarent diuersum, tunc audiendum est, quod Paulus scribit, Si nos, inquit, aut angelus e coelo prædicauerit uobis

Euangelion præter id, quod prædicauimus uobis, anathema sit. Et mox. Si quis uobis prædicauerit Euangelion, præter id quod accepistis, anathema sit. Ad hæc, non iubemur uiam salutis petere ex humana ratione. Abraam enim non dicit. Habent rationem & prudentiam, has

*Ratio huma-
na sua habet
dena.*

audiant. Et si enim humana ratio habet suam quandam iusticiæ cognitionem, quemadmodum Paulus ad Romanos docet, tamen quia natura caret spiritu sancto, nullam habet cognitionem Euangelij, quod est potentia Dei ad salutem omni credenti. Quid ergo faciendum, ut consequamur salutem? Habent, inquit, Mosen & prophetas, illos audiant.

Et, Si Mosen ac prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-

Esai.

Vide Exodū
de Mose, &
libros Regū
de propheta
et auctoritate

Mortui ad
nos redeūtis
testimonium
de uia salutis
nostrae.

Mose & pro
phetarum do
ctrina.

surrexerit, credent. Audiendi igitur sunt, non mortui, non expectan-
di sunt angeli, non audienda est humana prudentia, sed Mose & pro-
phetæ. Nunquid non, inquit Esaias, populus a Deo suo requireret ui-
sionem? pro uiuis ad mortuos? Ad legem magis & ad testimonium.
Autoritas enim doctrine Mosi & prophetarum confirmata est tam di-
uina quā humanis testimonijs. Nam quibus miraculis Deus appro-
bauerit, & confirmauerit doctrinā Mosi & prophetarum, notius est,
quā ut hic explicari debeat, & alias copiose demonstrauimus. Nunc autē
hoc tantum adiciam, quod si omnino mortuorum testimonia de Mose
& prophetis quæras, etiā mortui, & magno miraculo ad uitā reuocati,
confirmarunt auctoritatem eorum. Et si uero possem hic commemorare
eos mortuos, qui resuscitati sunt ab Elia & Elizeo, qui non tam sua re-
suscitatione quā confessione testificati sunt de auctoritate Mosi & prophe-
tarum, tamē unus Iesus Christus Dominus noster pro omnibus suffi-
cit. Hic enim resuscitatus a mortuis, apparuit discipulis suis uiuus. Ec-
quid obsecro nouarū rerū ex altero seculo attulit? quid post resurrecti-
onem docuit? Exorsus, inquit Lucas, a Mose & omnibus prophetis
interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erāt. Et postea:
Hæc sunt uerba, quæ locutus sum ad uos, cū adhuc essem uobiscum,
quod necesse foret, impleri omnia quæ scripta sūt in lege Mosi & prophe-
tis, & psalmis de me. Quid amplius quæris, aut conquereris? Vis audi-
re quēdam quæ ex mortuis resurrexit? audi Iesū Christū. Sed cum ne hūc
quidē audias, uanissimū est, quod dicis te crediturum, & poenitentiam actu-
rum, si quis ex mortuis resurgat, & adnūciet euangelion. Quid ergo
Christus docuit, postquā a mortuis resurrexit? Interpretabatur, inquit
Lucas, Mosē & prophetas. Quare auctoritas horum per Christum
ita confirmata est, ut non alios salutis nostræ doctores audire liceat.
Videndum igitur erit, quid docuerint. Ac docuerunt quidē nonnulla
quæ peculiariter pertinet ad gentē Israeliticā, et ad politionē eorū. Nūc autē
ea nobis obseruanda sunt, quæ generaliter ad oīem hominū salutē pertinet. Ita
quod docuerūt primū, Decalogum, hoc est, explicuerūt legē naturæ, qua
homines ducunt ad agnitionē peccatorū suorū. Deinde docuerūt euange-
liū, hoc est, promissiones de Christo, quibus homines consequuntur fidē, quæ habet
ad remissionē peccatorū et uitā æternā propter Christū. Postremo exegerūt
bonos fructus fidei, ut obediamus diuine uocationi. Hæc sūt summā
quæ Mose & prophetæ docuerūt, quæ & postea Christus reuelatus est, apo-
stoli docuerūt. Vera igitur salutis uia, quā Mose, prophetæ & apostoli do-
cuerūt, & propter quā nō est alia nec querenda, nec si queratur, inueniēda, hæc
est, ut agnoscamus peccatā nostra, & credamus, quod propter Christum ha-
beamus remissionē peccatorū, atque ex hac fide ambulemus in uocatione
dei. Habes quæ Abrahā diuini responderit. Quid ergo factū est? Diues in
omnibus

oibus repulsam passus est, ac manet perpetuo in tormentis. Qua de causa, obsecro: nū propter diuicias & felicitatē huius seculi: at hæc per se nō sunt impia. Diues fuit Abraam, diues fuit Iob, & tamen non sunt in tormentis tartari. Num propter homicidia & latrocinia? Hæc quidem sunt peccata grauissima, & perpetuis tormentis digna, scriptura tamen non indicat hunc diuitem exercuisse externa homicidia & latrocinia, sed uidetur fuisse uir honestissimus. Manifestum igitur est, quod sit coniectus in perpetua tartari tormenta propter impietatem suam. Primum enim nullam adhibuit fidem uerbo Dei, sed apparet ex ipsius uerbis, quod irriserit in corde suo, quicquid ipsi dictum fuit, de Deo, de coelo, & de inferno. Ait enim. Vt testificetur illis, ne & ipsi ueniant in hunc locum cruciatus. An non his uerbis prodit impietatem suam? an non hæc est uerborum eius sententia: Ego, cum adhuc uiuebam, iudicavi uanissima esse mendacia, quæcunque de inferni igne dicebantur, existimaui ea non esse nisi somnia sacrificulorum, ad terrendum uulgum excogitata. Proinde rogo te, ut Lazarum mittas, qui certo fratribus meis testificetur, non solum ea uera esse, quæ sacre literę de perpetua damnatione loquuntur, sed etiam grauiora esse, quam quæ uerbis explicari queant. Vides incredulitatem & impietatem diuitis in Deum ac uerbum eius. Deinde fuit alienus a charitate proximi, id quod Lazarus indicat, cui nemicae quidem dabantur. Quare, & si habitus fuit uir honestissimus, ac nec homicidium designauit, nec latrocinium exercuit, tamen quia uiolauit impietate leges primæ tabulę decalogi, & crudelitate leges secundæ tabulę, hoc est, nec Deum, nec homines dilexit, iure propter impietatem & crudelitatem suam, perpetuis tormentis addictus est. Fruamur igitur aliena insania, & audiamus Moysen & prophetas, ut in tempore resipiscamus, & ueram salutem consequamur per DOMINVM nostrum Iesum Christum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen

Diues cur dā
natus.

CAPVT XVII.

HOMILIA DECIMASEXTA.

Vantum peccatum sit, proximum egenum contemnere, & ope tua, cum possis, non ad iuuare, supra in parabola de diuite & Lazaro explicatum est. Nunc autē docet Christus, quantum peccatum sit, proximum scandalo offendere. Et quæ hoc loco docentur, pertinent ad explicationem præcepti, de diligendo proximo, & præsertim ad

hoc, qđ dicitur: Nō occidas. Hypocrite em̄ senciebant, quod & si offenderent proximum scandalo, non tamen designarent capitale homicidium. Et existimabant, quod quanto quis abiectior esset, tanto magis impune liceret, ipsum offendere. Sed Christus lōge aliter explicat peccatum scandali. Nam cum discipuli eius apud Matthæum de primatu in regno cœlorum contenderent, Christus accersitum puerum statuit in medium, & hortatur eos ut efficiantur sicut pueri. Qua occasione exponit dignitatem non tam puerorum, quam omnium abiectorum hominum. Qui receperit, inquit, unū puellum talem in nomine meo, » mercepit. Deinde contionatur de scandalo seu offendiculo: Et ait ad » discipulos. Fieri non potest, quin ueniant scandala. Ve autem illi, per » quem ueniunt. Primum omnium obseruandum erit, quid sit scandalum. Ac utimur quidem aliquoties hoc uocabulo, pro quatuor iniuria & contumelia, quæ proximo infertur. Proprie autem significat offendiculum ac impedimentum, quo quis ita retrahitur aut collabitur, ut non pergat ire in uera uia pietatis ac salutis. Nam quemadmodum in publica uia nonnunquam eminet saxum, ad quod qui offendit, corruit, & claudus efficitur, aut extenditur laqueus, quo si quis pedibus comprehendatur, sic detinetur, ut non possit pergere, ita ambulantibus in uia iusticiæ obstant interdum uel dicta uel facta aliorum, quibus uel impediuntur ne pergant, uel sollicitantur retro a iusticiâ cedere, aut alio diuertere. Porro scandala fiunt aliquoties uerbis aut doctrina, uidelicet, si quis impia docet, aut impia, inhonesta, turpia, foeda, lasciuia, blasphema, & id genus alia coram uel ætate uel intellectu imbecillibus loquitur, is dicitur imbecilles scandalo offendere, & ipsos peiores reddere. Nam cum hi inceperint in uia iusticiæ ambulare, nec sint adhuc animo satis confirmato, & audiant ab alijs, quos suspiciunt & admirantur, impia aut inhonesta, arripiunt ea pro pijs & honestis. Itaque fit, ut derelicta pietate & honestate diuertant ad impietatem & inhonestatem, ac subinde peiores efficiantur. Fiunt & scandala factis, uidelicet, cum quis impio & scelerato, aut etiam in rebus indifferentibus ac medijs, intempestiuo & temerario exemplo sollicitat alios ad impietatem, scelera & temeritatem. Sic Ierobeam uitulis suis aureis scandalo fuit regno Israel, ut ad impietatem deficerent. Sic Zambri scortatione sua, sic Dauid adulterio suo, scandalo fuerunt Israelitis, ut & ipsi similiter peccarent, ac existimarent sibi hoc impune licere, quia uidebant principes suos idem facere. Sic scandalo sunt, qui indifferens per se factum infortune, & sine ulla legitima causa temere usurpant. De hoc scandali genere Paulus ait. Bonum est non edere carnes neque bibere uinum, neque quicquam aliud, per quod frater tuus impingit aut offenditur, aut infirmatur. Et iterum, Si esca scandalizat fratrē meum, nunquam uescar

Matth. 18.

Scandalū quid sit.

Scandala quō committantur.

Ergernus so
eyner auß des
andern argen
tuorten, oder
ruercken, er
ger und boßer
yuirt.

Roman. 14.

1 Cor. 8.

uescar carnibus in æternum. Sed si quis pia docet, & quæ per se sunt bona, facit, aut etiam quæ sunt indifferentia, legitime & iuste agit, hic non dicitur offerre scandalum, sed suum facere officium, etiam si alij scandalizentur & offendantur. Nam, quemadmodum, qui in plana & aequali uia ambulat & corrui non offensus saxo, sed prepedum imbecillitate, huic non dicitur positum scandalum, sed ipse sibi scandalum est, ita qui alterius pia doctrina aut recte factis offenditur, sua, non alterius culpa offenditur, nec est omittendum officiū, propter hypocritarum offensionē. Sic offendeantur pharisæi, cum Christus docebat apud Matthæum de ciborum indifferentia, sed addit. Omittite illos, cæci sunt & duces cæcorum. Sic multi offenduntur, cū Christus apud Ioannem docebat de esu carnis & sanguinis sui. Sed propter horum offensiones Christus officium suum nō intermisit. Ac de hoc quidem scandali genere, quo hypocritæ aut impij, non alterius, sed sua ipsorum culpa offenduntur, Christus nunc non loquitur, sed de eo, quod uel impia doctrina, uel sceleratis aut intempestiuis factis proximo exhibetur. Fieri, inquit, non potest, quin ueniant scandala. Ergo impune est, quod euitari non potest. Minime omnium. Neque enim scandala per se sunt necessaria, & uitari possent, si uitare uellemus peccata. Nā, quod scandala ueniant, non est culpa dei creatoris, sed maliciæ tam satanicæ quam humane. Primum enim, necesse est ut scandala ueniant, quia satan est princeps huius mundi, qui, cum bonum semen iactum fuerit in agrum huius seculi, quiescere non potest, quin seminet zizania inter triticum, & excitet uaria genera offendiculorum non solum impia doctrina, uerum etiam pessimis quibusque exemplis. Circuit, ait Petrus, tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. Deinde scandala ueniunt, quia homo natura est peccator. Vbi autem sunt peccata, ibi sunt & scandala. Sed quid est, quod Dominus ea permittat? Hic & si cum Paulo exclamandum est, o profunditatem diuitiarum sapientiæ & cognitionis Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, hoc tamen reuelatum nobis est in scriptura, quod cum Deus natura bonus sit, nō permitteret malum, nisi esset tam ingeniosus & industrius, ut bonum aliquod per malum cōficeret. Quare cum permittit scandala fieri, ideo permittit, ut pñ probentur. Vnde & Paulus ait. Oportet hereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant inter uos. Ergo, inquit, cum per scandala bonū eueniat, hi per quos scandala ueniunt, excusationem habent? Nihil minus Nā q̄ bonū aliqd per ipsa eueniat, industriæ Dei est, qui & malis bene uti potest, q̄ autem scandala ipsa fiant, impietatis & maliciæ hominum est, qui ne bonis quidem bene uti possunt. Addit ergo Christus. Ve autem hominī per quem ueniunt. Expedi illi, si mola asinaria ponatur circa collum eius & proiectus fuerit in ma-

Scādalu pharisaicum.

Matth. 18.

Matth. 13.

Scādala quare permittantur a Deo.

Scandali gra-
uias.

Scandali sup-
plicia.

In Codice tis-
tulo, de Apo-
statis. L. Eū
quicunq.

Jeremie 14.

Michea 3.

re, potius quam ut offendiculo sit uni de pusillis istis. Quid hoc sup-
plicio horribilius? Sic enim demergi in mare supplicium est, non sim-
pliciter homicidarum sed parricidarum. Sed e gravitate supplicij con-
stituitur. Nam scandalo in proximum peccare superat parricidium. Qui enim
iugulum parentis gladio petit, & interficit ipsum, is corpus duntaxat
parentis occidit, animam autem occidere non potest. Qui autem pec-
cat in proximum scandalo, & abducit ipsum malo suo exemplo a pieta-
te ad impietatem, is occidit animam eius, qua occisa corpus etiam ita oc-
ciditur, ut tam corpus quam anima in gehennam æterni ignis conijcian-
tur. Quare quanto preciosior est anima corpore, & quanto superat eter-
na foelicitas corporalem uitam, tanto grauius & horribilius peccat, qui
scandalo in proximum peccat, quam qui parentem gladio occidit. Hic
uide mihi, quam horrendum scelus designet, hi parentes & seniores,
qui audientibus teneris adhuc liberis suis, ac adolescentioribus non ue-
rent uel nomine dei ad execrationes & maledicta abuti, uel in honesta,
turpia, foeda, & lasciuia loqui. Nam cum his pessimis maiorum exem-
plis pueri & adolescentes ad impietatem, ad execrationes, ad turpitudi-
nem ita assuescant, ut postea nulla doctrina, nullo supplicio corrigi que-
ant, nonne leuius peccatum fuisset, iugulum ipsorum in infantia cul-
tro abruptisse, quam eos impio exemplo perpetuæ internitioni tradere?
Cum autem peccatum scandali grauissimum sit, habet etiam seuerissi-
mum supplicium. Ac de externo quidem supplicio extant sue in politia
tam Mosi, q̃ aliorum magistratuum leges. De offendiculo impię do-
ctrinæ, lex est in Deuteronomio capite decimotertio. Si surrexerit in
medio tui propheta, & dixerit tibi, eamus & sequamur deos alienos, in-
terficietur. Et mox: Si tibi uoluerit persuadere frater tuus filius matris
tuæ aut filius tuus, aut filia, aut uxor, quę est in sinu tuo, aut amicus quę
diligis ut animam tuam, clam dicens. Eamus & seruiamus dijs alienis,
nō acquiescas ei nec audias, nec parcat ei oculus tuus, ut miserearis & oc-
cultes eum, sed statim interficies. Extat non dissimilis lex in politia Chr-
stianorum. Eum, (inquiunt Imperatores) quicunq; seruū uel ingenuū
inuitum seu suasionē plectenda ex cultu Christianæ religionis in nefari-
dam sectam, ritumue traduxit, cum dispendio fortunarum capite pu-
niendum esse censemus. Ac sive hæc offendicula magistratus suppli-
cio impunita manere, non tamen relinquuntur a Deo impunita. In lere-
mia dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine ipsius,
quos tamen ipse non misit, dicentes, gladius & fames non erit in terra
hac. In gladio & fame consummentur prophete illi, & populi quibus
prophetarunt, erunt proiecti in uisus Ierusalē præ fame & gladio, nō erit
qui sepeliat eos. Et in Michæ, Hęc dicit Dominus super prophetas, qui
seducunt populum meum & prædicant pacem, nox uobis pro uisione

erit, & tenebrae pro diuinatione. Et haec sunt externa supplicia offendiculi quod exhibetur impia doctrina. De offendiculis autem, quae exhibentur factis, uaria sunt suppliciorum genera, tam in lege Mosi, quam in nostra politica. Habent enim & adulteri, & homicidae, & fures, & alij id genus scelerati sua supplicia. Et haec omnia pertinent ad externa offendiculorum supplicia in hoc presenti seculo. Christus autem praeterit hoc loco externa supplicia, contionatur uero de perpetuis supplicijs, quae scandalizatoribus in futuro seculo contingent. Cauete, inquit, uobis. Vt enim homini per quem offendiculum uenit. Expediit enim ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Haec certe significant scandalizatore perpetuo perire. Nam qui demergitur in profundum maris, etsi amittat corporalem uitam, propter hanc tamen calamitatem non amittit ueram & aeternam uitam. Cum ergo dicit scandalizatori expedire, ut in profundum maris demergatur, perspicue indicat ipsum peccato scandalij, non solum amittere corporalem, sed etiam spiritualem ac perpetuam uitam. Quae cum ita se habeant, agnoscenda est grauitas peccati, quod dato scandalo designatur, ut timeamus iudicium dei, & resipiscamus. Sed incidit, quod non est oscitanter praetereundum. Si enim is, qui alteri praebet scandalum, tam graue peccatum committit, ut expediret ei si suspenda asinaria mola in collum, demergeretur in profundum maris, ergo ne licebit ei, qui scandalum passus est, scandalizatori supplicium inferre: molam asinariam in collum eius inijcere, & ad ulciscendum scandalum in profundum maris ipsum demergere? Minime omnium. Vt enim Christus antea deterruit scandalizatorem ne offendiculum praebet, ita deinceps docet scandalizatum ne seipsum ulciscatur, sed remittat fratri suo peccatum ac iniuriam. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, increpa illum, & si penituerit, remitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicēs, poenitet me, remittes illi. Haec apud Matheum paulo copiosius scribunt, quae totum locum recitabimus, quia quod Lucas paucissimis perstrinxit, ea in Mattheo pluribus explicant. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, uade & argue eum inter te & ipsum solū, si te audierit, lucratus es fratre tuum. Si vero te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, aut duos, ut in ore duorum aut trium testimonij consistat omne uerbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiae. Quod si ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus et publicanus. Amen dico uobis quicumque alligaueritis super terram, erunt ligata in caelo, & quicumque solueritis super terram erunt soluta in caelo. Et mox: Tunc accedens Petrus ad eum dixit: domine, quoties peccabit in me frater meus & remittam ei? num usque septies? Dicit illi Iesus. Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Sunt autem haec tanto diligentius obseruanda, quanto licentius & praefractius hac in parte peccat. Nam mo-

*Iniuria pri-
uata uindicta
prohibita.*

Res huius seculi ita se habet, ut qui offensus, aut iniuria affectus fuerit, istimet sibi iuste licere, seipsum priuatim uiscisci, et mala quæuis referre. Hinc est illud ethnici: Nō oportet quidem maledicere senatori, sed re maledicere ius falsum est. Ac tolerabile aliqua ex parte esset, quod homines mala malis compensarent, sed hoc intolerabile est, quod suum peccatum alterius peccato excusent, & priuatam uindictam sentiant, propter alterius iniuriam, esse iustam & legitimam. Cur (inquiunt) laceffiuit me prior? cur mihi prior iniuriam intulit? Ac in iudicio quidem ciuili sue sunt ordinationes, & potius est ius laceffiti quam laceffentis. Sed in iudicio dei, ut peccat is qui iniuriam alteri infert, ita peccat etiam is, qui illatam iniuriam mutua iniuria compensat. Illi enim mandatū est. Ne inferas proximo iniuriam, huic autem: ne quæras ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Atque adeo utriusque præceptum est: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quod si recte iudicaueris, profecto censebis eum, qui iniuriam sibi illatam priuatim uindicat, & peccatum suum alterius peccato defendit, multo grauius & horribilius peccare, quam eum, qui iniuriā intulit. Peccat enim semel, qui uiolat legem, quæ est de non ulciscenda iniuria. Et iterum, quod falso accusat proximum, perinde ac si non ipse sed proximus autor esset peccati eius. Nam quod ais proximum esse causam & autorem peccati tui, quale sit tuipe uidere potes. An non Christus ait: Ex corde exeunt cogitationes malæ, cedes, & id genus alia scelerata? Itaque si non laterent peccata in corde tuo, nunquam fuissent a proximo excitata. In lapidem, aut in lignum maledicta conferas, uide num maledicta referant: minime omnium, quia non gestant intra se peccatum. Sed quid de rebus inanimis loquor? proferam exempla piorum hominum quibus perspicue uideri licet, eum, qui offendit nos aut iniuriam nobis infert, non esse autorem peccati nostri. Mose audiuit a suis, impostor & homicida, nunquid remaledixit: aut contumeliam sibi illatam ultus est: nequaquam, quia cum conseruaret pietatem, non potuit alieno peccato ad peccandum prouocari. Dauid audiuit a Simei, uir sanguinum, nunquid Simei autor fuit Dauidi, ut contumeliam uindicaret? minime omnium, quia animus Dauidis a cupiditate uindictæ per fidem purgatus erat. Quare, qui ultionem suam alieno peccato defendit, non hoc tantum peccat, quod exerceat uindictam contra legem dei, sed etiam quod proximum falso accuset, ac iniquum testimonium ferat. Quid ergo, inquires, in accepta offensione, iniuria, aut contumelia facendum? Primum, cum ex iniuria a proximo illata animus ad iram, ad odium, ad cupiditatem uindictæ commouetur, ibi tum teipsum agnoscere discas. Cogita, quanta peccatorum lerna intra te lateat, quod nec leuem iniuriolam aut conuiciolum æquo animo ferre quæras. Ante quidem uidebaris tibi ipsi honestus, mitis, benignus, & man-

& mansuetus. Nunc autem qualis sis, manifeste ex accepta iniuria apparet. Atque hæc non est minima causa, propter quam Deus ad inferendam tibi iniuriam conueniat, uidelicet, ut hoc modo in tui ipsius agnitionem ducaris. Deinde remittenda est iniuria, non ulciscenda. Ac quod ad animum attinet, remittenda est ex animo, & condonanda ex corde. Quod autem ad facta attinet, benefaciendum est etiam inimico. Benefacite, inquit, ijs qui uos odio prosequuntur. Et, Si esurit inimicus tuus, pascere illum. Si sitit, da illi potum. Quoties autem hæc facienda nūc sepius tantum? Non dico tibi, inquit Christus, sepius, sed in uno die septuagies sepius, hoc est, quater cencies, & nonagies, quo significatur toties condonandam esse iniuriam, quoties in nos peccatur. Ergo, inquit, ne exprobrare quidem licet proximo suam iniuriam, nec arguere eum? Hic obseruanda erit regula, quā prescribit Christus. Si peccauerit, inquit, frater tuus in te, uade & argue eū, inter te & ipsū solum. Noli contumeliosa uerba regerere, noli iniuriā maledictis exprobrare, sed mone eū amāter, corripe eū beneuolenter, & roga, ut deinceps nō peccet. Et si poenituerit, remitte illi. Ergo, si nō poenituerit, non remittam? Absit. Semper remittendum est, semper benefaciendum est, sed quod ait, si poenituerit, remitte illi, idem significat, quod apud Matthæū dicitur: Lucratus es fratrem tuū. Nam si nō poenituerit, & remittas ei, quemadmodū lex dei exigit, ipse quidē perit, tu autē te ipsum lucraris, & tuam animā seruas. Quod si uero non solum non poenituerit, uerum etiam plura & maiora damna, atque iniurias inferre pergat, quid tum faciendum putas? Nūc sic licebit ipsum publice traducere, aut de ipso ultionē sumere? nihil minus, sed ut Christus ait, adhibe tecum unum aut duos amicos, qui una tecum admonerent ipsum de peccato & iniuria eius. Si autem ne sic quidem resipiscat, num licebit tunc uindicare? Absit. Dic, inquit Christus, ecclesiæ. Sed quæ erit ista, inquit, rerum confusio, si unusquisque in ecclesia, ubi sapenumero duo milia hominum aut amplius, pro uniuscuiusque ecclesiæ multitudine conueniunt, publice de alterius iniuria conqueratur? Et cū homines nunquam non in se inuicem peccent, sequitur ecclesiam semper plenā fore accusationum. Quando igitur erit aut tempus aut locus concionandi uerbi Dei, & distribuendorum sacramentorum? Sed ut nec Deus ita nec Christus filius Dei autor est confusionis. Ac si quidem Christus cōstituisset formam administrandæ externæ politiæ, existimare posset quispiam, Christum hac sua regula ordinasse, ut cōtrouersiæ ciuiles, quas habent inter se priuati homines, primum omnium componantur inter se absque arbitris, deinde si hoc fieri non potest, eligant unum aut alterum arbitrum, qui componant cōtrouersiam. Postremo si ne sic quidem compolita fuerit contentio, referant causam ad

*Iniuria quoti
es cōdonāda.*

*Ecclesiæ dicē
dum, quid sit.*

1 Cor. 14.

Vide Platone
in 6. libro de
legibus.

Exodi. 22.

Deut. 25.

Esai. 6.

Numeri. 16.

4 Regum. 1.

Luce. 9.

publicum magistratum. Nam & alij legum latores prescribunt nō mul-
tum dissimilem componendarum ciuiliū controuersiarum formam.
Sed Christus approbavit quidem legitimas rerum publicarum ordi-
nationes, non autem instituit nouam aliquam in populo suo politi-
an, ac ut non uideretur regnum suum esse de hoc mundo, diligentissi-
me cauit, ne prescriberet politicas, forenses, aut iudiciales leges. Quare
non est sentiendum, quod Christus hoc loco politica magistratū iu-
dicia informet, sed primū corrigit uanā populi sui opinionem, quam
ex lege Mosi cōceperant. In Mose em̄ scriptū est: De omni re iniqua,
siue de boue, siue de asino, siue de oue, siue de ueste, siue de quacūque
re, quæ perdita est, & de qua alter alterum accusat, utriusq; causa perue-
niet ad deos, hoc est, iudices. Et iterum: Si fuerit causa inter aliquos, &
interpellauerint iudices, quem iustum esse prospexerint, illi iusticiæ pal-
mam dabunt, quem impium, condemnabunt impietatis. Ex his & alijs
legibus existimabant Iudæi diuinitus sibi præceptum esse, ut nullā con-
trouersiam inter se priuatim componerent, nec illatas iniurias remitter-
rent, sed necesse haberent publice in forensi iudicio contendere. Chri-
stus aut̄ docet hoc loco q̄ charitas exigat, ut quoq; modo possis, cū pro-
ximo reconcilieris, priusquam cum ipso publice cōtendas. Dein de cor-
rigit etiam falsam discipulorum suorum opinionem, quam ex propheta-
rum oraculis de regno Christi conceperant. Nam cum in prophetis
scriptum esset, q̄ in aduentu Messiae tāta futura sit foelicitas eorum, qui
Messiam agnoscunt, ut quæcūq; gens aut regnum non seruiert ipsi,
pereat, & solitudine uastetur, & q̄ filij eorū, qui antea afflixerunt ipsos,
uenturi sint curui & adoraturi uestigia pedum ipsorum, ac discipuli le-
su agnoscerent iam preceptorem suum pro uero Messia seu Christo, ex-
istimabant maiestatem Christi ita externe reuelandā, ut qui ipsos iniuri-
a afficerent, cōtinuo fulmine consumerentur, aut hiatu terræ absorber-
rentur, quale quid Dathā & Abiran contigit, & quinquagenarijs, qui
Eliam irridebant, quale etiam fieri postulabant discipuli, cum Christus
non reciperetur in uicū Samaritanorum. Christus aut̄ significat hoc lo-
co, regnū suum non esse de hoc mūdo, nec fulmina aut ignes, aut hia-
tus terræ cōposituros controuersias ipsorū, nec missurū se angelos de
coelo, qui iudicēt in causis eorū, sed monet eos, ut alter alterius onera
ferat, ac inter se ipsos cōueniāt & pacificētur, idq; eo modo & ordine, q̄
maxime cōcordia coalescere queat. Postremo Christus nō abrogat hac
sua regula publicas politiarū ordinationes, quibus unicuiq; licet iniuri-
am sibi illatā coram magistratu legitime exponere, & petere, ut magi-
stratus tueat ipsum. Dei em̄, inquit Paulus, minister est, tibi in bonū.
Et dei minister est ultor ad irā ei qui qd malū est, fecerit. Nec abrogat p-
sonales uniuscuiusq; uocationes, uidelicet magistratus erga sceleratos,
aut

aut patrisfamilias erga familiam. Cum enim quispiam subditorum commisit latrocinium, non hoc uult Christus, ut magistratus primum omnium admoneat latronem inter se & ipsum solum. Deinde si commiserit alterum latrocinium, ut magistratus adhibeat unum aut alterum amicum, qui latronem admonitione sua a latrocinando deterreat. Quid enim hoc aliud esset, quam latroni gladium porrigere, ut pergat in quosuis grassari? Aut si paterfamilias quispiam habeat liberos inobedientes, non hoc uult Christus, ut pater post alterum liberorum peccatum adhibeat amicos seu cinos in testes, ac ne sic quidem eos uirga castiget. Quid enim hoc aliud esset, quam patrem officio suo prohibere? Et tamen, quantum quidem ad religionem attinet, subditus frater est magistratus, & filius frater est parentis. Sed loquitur Christus ad discipulos suos, inter quos nullus erat ciuilis magistratus, sed omnes priuati homines, nec in hoc congregati, ut in aliena regione propria inter se constituerent politiani, sed ut se inuicem diligerent, quemadmodum Christus diligebat eos. Hos igitur docet Christus, quae sit uera mutuae charitatis ratio, & quid uera charitas exigat. Charitatis enim est, non solum proximo errata sua ex animo condonare, uerum etiam benefacere ipsi. Iam hoc non tantum est benefacere, esurienti, uidelicet, panem dare, sed etiam peccantem in uiam iustitiae reducere. Peccans autem non redit ad iustitiam, nisi peccatum & erratum suum agnoscat. Peccatum uero agnoscitur, increpatione & reprehensione. Quare charitas exigit, ut fratrem in te peccantem, primum omnium, amice increpes & modeste arguas, ut agnito peccato resipiscat, deinde, si fortassis existimauerit te tua increpatione non suam salutem quaerere, sed carnali tuo affectui obsequi, & peccatum ipsius plusquam par sit exaggerare, adhibe tecum unum aut alterum amicum, ut uel horum testimonio conuincatur peccati, & agnoscat peccatum, ac resipiscat. Quod si uerone sic quidem resipiscat, sed pergat in te peccare, quid faciendum? Num statim deuitandus est? Minime, sed dicito, inquit, Ecclesiae. Cui ecclesiae? Et quid est Ecclesia? Non est hic locus pluribus de Ecclesia differendi, & omnem eius rationem explicandi. Sed quantum ad propositum satis est, Ecclesia uocatur hominum congregatio, siue parua siue magna, ab alijs hominibus aut gentibus, selecta & seuocata. Vnde Ecclesia CHRISTI, uocantur homines, qui ex omnibus populis & nationibus ad fidem in Christum, & hereditatem regni coelestis, per Euangelion selecti & seuocati sunt, quam uocant uersalem ecclesiam Christi. Et inter hos, unaquaeuis hominum congregatio, quae conuenit ad audiendum uerbum dei, & ad percipienda sacramenta eius, ecclesia dicitur, quam particularem uocant. Sed & haec ecclesia, aliam quoque habet ecclesiam. Nam si ex hac ecclesia,

Charitatis ue
ratio.

*Ecclesia, cyn
auschuß.*

quatuor aut quinque, aut decem, aut etiam viginti uiri seligantur, quibus ad ministratio publici cuiusdam negotij demandatur, hi dicuntur ecclesia, quos nos, delectos uocare solemus. Cui ergo ecclesiae, si frater perगतin nos peccare, dicendum est: num toti ecclesiae Christi, quae ex omnibus populis & nationibus segregata est? Sunt quidem nonnulla eius generis, quae publicis scriptis toti ecclesiae significanda sunt, sed priuata priuatorum hominum inter se errata huic uniuersali ecclesiae significare, ut ineptum, ita etiam absurdum esset. Num autem peccatum fratris dicendum est priuatae aut, ut uocant, particulari ecclesiae, in qua frater ad audiendum uerbum dei conuenire solet? hoc quidem commode fieri potuit, cum adhuc pauci discipuli CHRISTVM hinc inde obambulantem sectarentur, & qui aut noluerunt, aut non potuerunt publici magistratus auxilium petere. Sed cum post diuulgationem euangelij in totum orbem terrarum, singuli non tam pagi quam frequentissimae urbes, suas habeant ecclesias, ad quas saepenumero multa milia hominum, non uirorum tantum, sed & mulierum & puerorum conueniunt, quid confusius, quid turbulentius erit, quam si etiam in hac hominum ecclesia, unusquisque priuatim aduersus se erratum de proximo suo publice conqueratur? Relinquitur ergo, ut dictum Christi de ecclesia, intelligas hoc tempore, de selectis quibusdam arbitris & pacificatoribus, de quibus inter te & fratrem conuenit, uidelicet, ut cum ne tu solus, nec unus aut alter amicus, possit controuersiam inter te & fratrem componere, seligatis ambo honestos quosdam in ecclesia uestra uiros, qui tanquam arbitri & pacificatores de causa uestra dispiciant, & de ea pronuncient. Nam si hi aduersus fratrem pronuntiauerint, fortassis uel hoc modo frater peccatum suum agnoscet & resipiscet. Sed si sententiam pacificatorum aduersus ipsum pronunciatam contemnat, & irrideat, quid tum faciendum? num uel tadem licebit de fratre in nos peccante uindictam sumere? Nihil minus. Semper enim obseruandum est, quod quicquid acciderit, nulli liceat priuatim & illegitime iniurias sibi illatas uindicare. Mea enim, inquit dominus, est ultio, ego rependam. Sed si quidem intolerabilis est iniuria, & possis ac uelis uti magistratus auxilio, per Christum sane licebit. Christus enim ut non abrogauit civilem magistratum sed approbauit eum, ita non condemnauit eos, qui legitime utuntur auxilio & defensione magistratus. Si male, inquit locutus sum, testificare de malo. Sin bene, cur me cedis? Et Paulus petijt defensionem magistratus, aduersus Iudaeos, cum mitteret nepotem suum ex sorore ad tribunal, ut significaret ei insidias Iudaeorum. Sed si quis aut non possit, aut non uelit magistratus defensione uti, ibi tum, inquit Christus, frater non obediens sententiae ecclesiae seu pacificatorum, sit tibi uelut ethnicus & publicanus, hoc est, non uolo quidem, ut ipsum inuidia prosequaris.

*Iniuriarum
uindicta, sem
per prohibe
ta.*

Act. 25.

& malis eum afficias (Nam benefaciendum etiam est ut inimicis, ita & Ethnicis ac publicanis) sed non agnoscas eum fratrem, & cohæredem coelestium bonorum quæ per euangelion promissa sunt, si forte uel sic in se descendat, & resipiscat. Quid autem ad hæc dicemus? num sententia paucorum pacificatorum tanti coram Deo momenti est, ut qui non obsequatur ei, exhæredetur coram deo, & iure habeatur Ethnicus ac publicanus, hoc est, coelestium bonorum exheres? Audiamus de hac re Christum apud Mattheum ita dicentem. Si ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata in coelo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in coelo. Obseruandum dictum, quo Christus alias confirmat ministerium apostolorum, & prædicationem Euangelij de remissione peccatorum, Tibi, inquit, dabo clauis regni coelorum, quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in coelis, & quicquid solueris in terra erit solutum in coelis. Et iterum. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta erunt, hoc est, prædicatione peccatorum propter Christum, ita firma & rata habebitur in coelo, ut quicumque crediderit ei, consequatur in coelo uere ac certo remissionem peccatorum & uitam æternam, qui autem non crediderit, is etiam alligatus erit in coelo, & peribit in peccatis suis. Sed hoc loco apud Matthæum usurpat Christus hoc dictum, ut confirmet sententiam, quam selecti arbitri & pacificatores in priuatorum hominum controuersijs, ex æquo & bono pronuntiant. Quæcunque, inquit, alligaueritis super terram, erunt ligata in coelo, hoc est, sententia, quam selecti arbitri inter fratrem & fratrem, ex æquo & bono, pronuntiant, nec est contemnenda nec ridenda. Etsi enim non sit magistratus qui eam tueatur, est tamen Deus in coelo qui hanc ita firmam ratamque habet, ut quicquid hi arbitri iuxta rectam rationem & æquitatem in ciuilibus controuersijs pronūciauerint, hoc pro diuina sententia iudicandum sit, & quem iniquitatis condemnauerint, is a Deo condemnatus sit, quem autem absoluerint, is & a Deo absolutus sit. Et ut Christus autoritatem sententiæ horum arbitratorum amplius confirmet, addit. Vbi sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Cum igitur horum autoritas diuinitus ita confirmata sit, ut sententia eorum diuina sit sententia, manifestum est eum, qui horum sententiam non audiat, non tantum ab hominibus, pro ethnico & publicano iure haberi, sed etiam uere coram Deo abiectum, & omnium coelestium bonorum exhæredem esse. Quæ cum ita sese habeant, agite, amicissimi, condonemus nobis inuicem peccata & iniurias, ac obsequamur iudicio honestorum hominum, qui nos ad pacem & con-

Apostolis commendata remissio peccatorum.

Arbitratorum & pacificatorum autoritas.

IN CAPVT XVII. EVANG. LVCAE.

cordia hortantur, ut in terra soluti, in cœlo quoq; solvamur per Iesum Christum DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula, Amen.

HOMILIA DECIMASEPTIMA.

Ost contionem, quam habuit CHRISTVS ad discipulos de cauendo offendiculo, & de condonandis proximis erratis, rogant apostoli Christum, ut fidem ipsorum augeat. DOMINE, inquit, adauge nobis fidē. Dixit ergo quispiam, qua occasione apostoli hoc petierint. Ac dici quidem potest, q̄ postquam Christus contionatus est, de sufferendis iniurijs & remittendis proximo delictis, ac nemo potest hanc charitatis doctrinam candidē ex animo sectari, nisi per fidem, (Charitas enim fructus est fidei) rogarūt apostoli, ut fides ipsorum augeatur, quo possint, si non perfecte, at saltem pro uirili, doctrinam eius sectari, & proximis delicta ex animo remittere, apud Matthæum tamen capite decimo septimo perspicue ostenditur, q̄ apostoli petierint fidem suam augeri, propterea q̄ non potuerint dæmonium a puero eijcere, & Christus dixerat, ipsos non potuisse dæmonium eijcere propter incredulitatem ipsorum. Sed quacumq; occasione apostoli hoc precati fuerint, certe talis est precatio, quæ & a nobis semper necessario usurpari debet. Fides enim necessaria nobis est ad salutē. Sine fide, inquit apostolus, impossibile est deo placere. Fides autē nō nascitur in carne nostra, quia natura caremus spiritu sancto, sed ut initi ūfidei, ita & incrementum eius in nobis, donum dei est. Necessario igitur semper petendum est, ut fides in nobis clementia dei confirmetur & augeatur. Adhæc, etsi concepimus fidem, autore spiritu sancto, ex auditu euangelij, caro tamen nostra semper concupiscit aduersus fidem, & pugnat cum ea. Necesse igitur est ut fides confirmetur & augeatur, quo possit carni resistere & perducere. Præterea, tantum obsequimur uocationi diuinæ quantum credimus. In uocatione autem dei subinde magis ac magis pergendum est. Semper igitur petendum est in incrementum fidei, ut in uocatione dei semper pergamus. Vnde & Christus approbat hanc apostolorum petitionē. Et dixit. Si haberetis fidem, sicut granum sinapis, dixissetis huic arbori Sycamino, eradicare & transplantare in mare & obedisset uobis. Idem propemodum in Matthæo dicitur. Si habeatis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit, neq; quicquā impossibile erit uobis. Et iterū. Amen dico uobis. Si habueritis fidē & non hæsitaueritis, non solum hoc quod accedit ficti facietis, uerū etiam si monti huic dixeritis, tollere, & projice te in mare & fiet. Quid de uirtute & efficacia fidei magis admirandū & stupendum dici posset: fides, instar grani sinapis, hoc est parua saltē fidei scintilla, efficit ea, quæ sunt alioqui

Fides ad salutē necessaria,

Matth. 17.

Matth. 21.

Fidei efficacia.

alioqui impossibilia & contra naturalem rerum cursum. Quid ergo ad hæc dicemus? Si hæc de omnibus Christum agnoscentibus indiscriminatum dicuntur, profecto nullus nostrum, ne scintillam quidem fidei habet. Nemo enim est, qui possit fide sua uel unum paruum saxum super alterum reponere, nedum totos montes transferre. Quare manifeste apparet, nos ne tantillam quidem fidem habere, quantillum est granum sinapis. Ergo neque ulla nobis salus speranda est. Quid durius dici posset? & quo nos uertemus? Sunt, qui hoc ita dissoluunt, ut exponant montes & arbores allegoricos pro Satana & peccatis, quæ per fidem in Christo uincimus, & demergimus in profundum interitus. Atque hi non nihil quidem dicunt, attamen sollicitudini conscientiae nondum satisfaciunt. Verba enim Christi satis perspicua sunt de externis, non de allegoricis montibus & arboribus. Quare ut hæc uerba recte intelligamus, initio uidendum est, num generaliter ad omnes credentes, an personaliter ad quosdam tantum selectos, iuxta scriptum, & ut uocant, literam, dicta sint. Ac Lucas satis diserte indicat, quod Christus hoc loco tantum cum apostolis loquatur. Cum enim in principio huius capitis fecisset mentionem discipulorum indiscriminatum, nunc diserte ait. Dixerunt apostoli, (apostoli, inquam) Domino. His ergo uidelicet, apostolis, respondet Christus, qui ab ipso incrementum fidei petierant. Apostolorum autem, & eorum discipulorum, qui ad prædicandum Euangelion missi erant, longe alia fuit uocatio, quam reliquorum uulgarium discipulorum & auditorum. Non enim uocati tantum erant, ut in Iudæa & Galilæa, ac deinde in toto orbe terrarum prædicarent euangelion, sed etiã uocati fuerunt, ut æderent miracula, & confirmarent doctrinam Euangelij miraculis. In Matthæo enim, cum dixisset, profecti prædicate dicentes. Appropinquauit regnum coelorum, addit, Infirmos sanate, leprosos mundate, mortuos suscite, demonia eiicite. Hæc certe non omnibus Christianis quouis tempore demandata sunt, sed apostolis tantum, & ihs, qui tunc a Christo ad prædicandum euangelion mittebantur. Sic & in Ioanne, ca. decimo quarto dicitur. Amen dico uobis, qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora his faciet. Hoc non de omnibus credentibus, sed de apostolis & reliquis ministris ecclesiæ, qui ad prædicandum euangelion, & ædenda miracula selecti erant. Et in Marco, cap. ultimo. Signa eos, qui crediderint, hæc subsequuntur. Per nomen meum demonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid letale biberint, non nocebit eis. Cum igitur & nos credamus in Christum agite, bibamus uenenum, nunquid uiuemus? certe ueneno necabimur. Ergo, inquis, non credimus in Christum, & peribimus? Recte, si hæc de omnibus credentibus indiscriminatum dicta essent. Nunc autem

*Apostolorum
uocatio.*

Matth. 10.

montes trās-
ferre, & alia
miracula æ-
dere, aposto-
lorum erat
uocatio.

Magistratus
transfert mō-
tes.

Deut. 20.
Gene. 14.

dicta tñ sunt de apostolis et alijs quibusdā discipulis, qui per spūm sanctū
emissi sunt ad prædicandū euangelion, & præditi fuerunt specialiter do-
no ædendo & miraculor, quo doctrinam Euangelij cōfirmarēt, ac ue-
luti cœlestibus sigillis obsignarent. Sic & hoc loco id quod dicitur de
montibus & arboribus transferendis, iuxta scriptum, seu literam, perti-
net ad apostolos tātum, ac eos discipulos, quorum personalis uocatio
erat, ædere miracula ad confirmandum Euangelion. Nam qui ex horū
numero, uel paruam tantum fidei scintillam habebat, potuit nō solum
leprosos sanare, sed etiā mortuos suscitare, adeoq; montes & arbores
de terra in mare trāsferre. Quid itaq; quia habebat certum uerbum dei,
quo ad ædenda miracula uocabatur. Vbi autem est uerbum dei, ibi &
uera fides esse potest. Vbi autem uera fides est, ibi sequitur etiā fidei
aut potius uerbi & uocationis dei efficacia. Quare, ut qui nō erat speciali-
ter uocatus ad ædenda miracula, non habuit fidem ædendorum mira-
culorum, ita qui uocatus erat, & fidem, uel paruam habebat, potuit eti-
am non quidem sua ipsius uirtute: sed dono uocantis dei, ea quæ a li-
qui impossibilia erant, efficere. Nihil ergo plane, inquires, ad nos, q̃
Christus hoc loco ait. Si fidem habeatis, ut granum sinapis, dicetis sy-
camino transplantare in mare, & obediet uobis. Siquidem & ἡμεῖς, quod
scriptum, aut literam dicunt, consideres, nihil ad nos, quia nos non sum-
us uocati ad ædenda talia externa miracula, qualia apostoli ædide-
runt. Sed si intra suos cuiusuis uocationis terminos manseris, ibi tñ hoc
dictum Christi unicuiq; iuxta suæ uocationis modum cōuenit. Quod
ut intelligamus, exemplis aliquot demonstrabimus. Magistratus ciui-
lis est ordinatio diuina, & habet suam uocationem, uidelicet, ut sit ter-
rori male agentibus. Accidit autem, ut mille hostes aut latrones incur-
rant in fines regionis ipsius, & deuastent eam. Necessitas igitur uoca-
tionis exigit, ut hostilem uim a suis depellat, non tamen habet quos ad-
uersus latrones armet, nisi ducentos aut ad summum quadringentos.
Ibi tum uides molem plusquam montis in humeros huius magistratus
incumbere. Quid ergo faciat, ut hunc montem a se in profundum ma-
ris proijciat. Hic iam e dicto Christi discendum erit, quid fieri debeat.
Nam cum DOMINVS unicuiq; legitimæ uocationi diuinum suū
auxilium promserit, concipienda est fides de domino & auxilio eius,
& ex hac fide seruiēdum est legitimæ uocationi, hoc est, capeſſendū
est bellum aduersus latrones. Etsi em̃ tñ paucos armatos habeat magi-
stratus aduersus multos, tamē iuxta dictum Christi: si habuerit fidem
sicut granum sinapis, hanc latronum molem a ciuium suorum hume-
ris diuino auxilio ita deſciat, ut ne reliquæ quidem latronum reman-
suræ sint. Et hoc est, quod in lege dicitur. Cum uideris equitatus & cur-
rus, & maiorem quam tu habeas aduersarij multitudinem, non timebis
eos

eos, quia **DOMINVS** deus tuus tecū est. Exempla habes in Abra^{Iudi. 7.} amo, Gideone, Iosaphato & multis alijs heroibus. Vides, magistratum^{2. Paral. 20.} per fidem, non quidem externos montes in mare transferre, (hoc enim non est uocationis eius) sed tamen montes & moles suae uocationis a suo & suorum capite proijcere. Est pauper quispiam paterfamilias, qui ut habet numerosam prolem, ita uocatus est, ut prolem non deserat, sed alat, & educet in timore Domini. Accedit ad priuatam paupertatem, etiam publica rerum omnium caritas & penuria. Haec certe paupertatis & penuriae moles inclinat in humeros patrisfamilias, quouis monte grauior. Quid<sup>Pa'te famili
as trans fere
montes.</sup> ergo faciat? Si fidem, inquit Christus, habeatis sicut granum sinapis, dicetis monti huic demigra hinc illuc & demigrabit. Nam paterfamilias habet in uocatione sua promissionem diuini fauoris. Nouit, inquit, pater uester coelestis, quod opus habeatis his omnibus. Quare, si concipiat fidem, & sectetur ex ea fide uocationem Dei, fieri non potest, quin paupertatis moles demergatur in profundum maris. Sic & quiuis Christianus uocatus est diuinitus, ut bellum gerat aduersus peccatum, mortem, & satanam. Hi sunt montes grauissimi, qui solent maximam hominum multitudinem usque ad infernum & perpetuam damnationem deprimere. Quid ergo faciamus? Si habueritis, inquit, fidem & non haesitaueritis, dicetis monti huic, tollere, & proijce te in mare, & fiet. Cum enim Christus expiator peccatorum, & uictor mortis ac inferni nobis propositus sit, concipienda est per euangelion fides in Christum, ex qua fide moles peccati, mortis & satanae ita demergetur, ut euadas in ueram iusticiam & perpetuam uitam. Hoc certe multo nobis commodius & utilius est, quam si omnes externos montes in externum illud & corporale mare proijceremus. Habes igitur, quod etsi dictum Christi de transferendis montibus & arboribus per fidem in mare, iuxta scriptum seu literam pertineat tantum ad apostolos, & eos, quorum diuina uocatio erat externa miracula aedere, tamen accommodandum est ad uniuscuiusque legitimam uocationem ut quales unusquisque habet montes in uocatione sua aduersos, & graues, talem etiam translationem ac depulsionem per fidem efficiat. Et apte admodum fides confertur cum grano sinapis. Apud Matthaeum Christus ait, granum sinapis minimum est omnium seminum, caeterum ubi excreuerit maximum est inter olera, & fit arbor, adeo ut ueniant uolucres coeli, & nidulentur in ramis eius. Sic & fides, etiamsi res pusilla ac contemnenda uideatur, habet tamen effectus stupendos, & efficit opera alioqui impossibilia. Per fidem obtulit Abraam Deo filium suum, quod alioqui naturae paternae est impossibile. Per fidem, reliquit Moyses aulam Pharaonis, & coniecit sese in extremam paupertatem, quod ut caro sponte sua faciat, impossibile est. Per fidem transierunt Israelitae mare rubrum, quasi per siccam terram. Per fidem conciderunt moenia Iericho. Quid

multis: tota scriptura plena est & testimoniorum & exemplorum, quod admiranda & stupenda sit fidei energia & efficacia, in sua cuiusque uocatione. Reliquum igitur est, ut suam quisque uocationem diligenter agnoscat, & ex promissione, quæ suæ uocationi dicta est, fidem concipiat. Sic enim, quod alioqui impossibile est, per fidem possibile efficietur. Sed, inquires, si apostoli stupenda miracula per fidem ædiderint, si magistratus admirabilem uictoriam super hostes per fidem reportauerit, si alius quispiam optima, clarissima & diuinissima opera per fidem fecerit, nunquid in hæc opera confidendum est? nunquid hæc miracula & opera, factorem ita in conspectu Dei iustificant, ut de ipsis gloriari queat? De hoc CHRISTVS ita respondit. Quis autem uestrum habet seruum arantem aut pascetem, qui regresso ab agro dicat statim: transi & accumbe. Ac non potius dicit illi. Para, quod coenam, & præcinge te a ministra mihi donec edero & bibero, & post hæc edito & bibito tu. Num gratiam habet seruo illi quia fecit, quæ ei imperata fuerant? Non puto. Sic & uos, cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Hæc uidentur plane uulgaria, & prorita, sed docent exactissimam bonorum nostrorum operum rationem, uidelicet, quod bona opera necessario quidam facienda sint, non tamen ipsis fidendum est. Sumit autem CHRISTVS similitudinem a uulgari consuetudine, quæ est inter dominos & seruos huius seculi. Homo enim quispiam diues seruum habet, & hunc non sinat ocari, aut ignauia torpescere, sed nunc mittit eum in agrum, ut colat ipsum, nunc in syluas & prata, ut oues, boues, aut porcos pascat. Quod si seruus uesperis domum redierit, quomodo excipitur? nullo plane honore. Non procedit ei obuiam dominus, ut gratias ei pro laboribus agat, & iubeat eum statim ad mensam recumbere, sed potius mādāt ei, ut priusquam ipse edat, mensam paret, cibos inferat, & domino ministret, ac postquam dominus coenatus fuerit, ibi tum iubetur & ipse uel tandem recumbere, & de reliquijs domini sui coenare. Hæc fere solent inter dominos & seruos fieri. Esti enim alius seruus alio commodiorem habet at dominum, serui tamen communiter, ita ut enumeratum est, tractantur. Quid igitur ad hæc dicemus? num hoc seruorum & dominorum discrimen conuenit etiam cum diuina creatione, & regeneratione? Nonne omnes nos ab initio æquales conditi sumus, unius parentis filij? nonne postea per CHRISTVM facti sumus unius corporis membra, & eiusdem felicitatis cohæredes? In CHRISTO IESV, inquit Paulus, non est seruus, non est liber. Qui ergo sit, quod hoc discrimen dominorum & seruorum in hoc seculo adhuc obseruatur? Vt hoc, quicquid est, intelligamus, animaduertendum est, quod si Adam parens noster in innocentia & iustitia constitisset, hoc discrimen seruorum & dominorum

Bona opera
facienda.

Seruorum co
ditio.

rum non intrasset in mundum. Nuncautem, quia peccauit, & defecit iustitia, factum est, ut ad corrigendam hominum maliciam, & ad refrinandam superbam animi elationem, **DOMINVS** Deus noster immiserit hoc discrimen in orbem terrarum. Ad mulierem enim, quæ & si erat e costa uiri creata, ac uiro maiestate æqualis, tamen quia prior peccauit, dicit **DOMINVS**. Sub potestate uiri eris, & ipse dominabitur tui. Et in Genesi capite nono. Maledictus Canaan, seruus seruorum sit fratribus suis. Et postea, Gene. capite uicesimo secundo. Esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Aequalitas igitur primæ conditionis per **DOMINVM** Deum nostrum, propter peccatum ita mutata est, ut alius quidem esset dominus, alius seruus, alius diues, alius pauper. Et qui dominus ac diues esset, dicebatur habere diuinam benedictionem. Qui autem seruus ac pauper, maledictionis onere premebatur. Postquam uero aduenit **CHRISTVS**, mansit quidem discriminē externorum seruorum & dominorum, **CHRISTVS** enim non uenit, ut ciuiles ordinationes abrogaret, reuelatum uero est, in Christo Iesu, nec maiestatem dominij esse spirituale benedictionem, nec onus seruitutis esse spirituale maledictionem, accoram Deo plene nihil referre, seruus ne sis, an dominus, sed unumquemque, pro ut fecerit, hoc a Deo reportaturum, siue seruus fuerit, siue liber. Non enim est personæ respectus apud Deum. Adhuc **CHRISTVS** seruitute sua, qua & discipulis, & uniuerso humano generi seruiuit, opera seruilia ita sanctificauit, ut si quis ea fideliter & diligenter fecerit, uera sacra, & ueros Dei cultus faciat. Serui, inquit Paulus, obedite his, qui domini sunt iuxta carnem tanquam **CHRISTO**, nō ad oculum seruientes, uelut hominibus placere studentes, sed tanquam serui Christi. Vides seruilia opera, esse sacra, & cultum **CHRISTI**. Quare & si seruus hominis fueris, tamen si Christum fide sectaris, libertus **DEI** es, per quem etiam ueram non tam libertatem quam foelicitatem consequeris. Habes pauca, sed quæ ad præsens institutum sufficiunt, de discrimine seruorum, & dominorum in hoc seculo. Videamus igitur nunc, quomodo **CHRISTVS** similitudinem seruorum & dominorum ad propositum suum accommodet. In hoc, inquit, seculo, domini seruerissime exigunt a seruis suis obedientiam. Et si serui obedierint, ac omnia, quæ mandata sunt, fecerint, domini tamen nullam eis habent gratiam. Fecisti, inquit, quod debuisti. Ideo enim seruus es, ut imperata domini facias. Si non esses seruus meus, & hanc mihi operam dedisses, gratias agerem, & mercedem numerarem. Nuncautem quia seruilis conditione mihi addictus es, nullam tibi debeo gratiam, sed tu potius mihi gratia me debes, quod cum habeam, in te uitæ necisque

*Seruilia opera,
sacra diuina.*

Rom. 6.

Mulierum
maledictio.Virorum ma
ledictio.

potestatem, patienter te in familia mea sufferam. Ad eundem plane modum res sese inter nos & Dominum deum nostrum habet. Nos enim serui dei sumus, Deus autem, Dominus noster est, primum quidem creatione, quia cum nihil essemus, creauit nos, dedit nobis corpus & animam, ac tribuit nobis uictum & amictum nostrum quotidianum, & innumera alia beneficia. Deinde est & Dominus noster recreatione & redemptione per Christum. Cum enim essemus captiui satanae, mortis & inferni, redemit nos Deus per sanguinem filij sui, a seruitute satanae, ut deinceps, quemadmodum Paulus ait, serui essemus iusticiae. Porro hic Dominus misit nos seruos e domo in agrum suum, quando eiecit Adamum e paradiso, & iussit eum terram colere, & in sudore uultus comedere ex ea cunctis diebus uitae suae. Et haec diuina ordinatio ita generalis est, ut nullus etiam potentissimorum monarcharum ab ea exceptus sit. Nam quemadmodum omnium mulierum, etiam clarissimarum heroinarum una est maledictio, ut in dolore pariant liberos suos, ita omnium uirorum quantumcunque foelicitium una est afflictio, ut in sudore uultus sui uescantur pane suo, hoc est, ut in hoc seculo nunquam tam iucundam & foelicem uitam consequantur, quae non habeat sua, eaque maxima incommoda. Reuertimur autem ab agro ad domum DOMINI Dei nostri, quando incorporamur per baptismum Domino nostro Iesu CHRISTO. Sic enim restituimur per fidem coelesti hereditati, ut possideamus propter Christum ius aeternae uitae & foelicitatis. Sed quid sit post baptismum statim DOMINVS Deus noster iubet nos accumbere, & aeterna foelicitate sensibiliter frui: nequaquam. Sed quia sine nos alioquot annis post agnitionem CHRISTI per fidem, in hoc seculo superstites uiuere, iubet nos praecingere, & ministrare ipsi, donec ederit ac biberit, id quod facit, cum exigit a nobis, ut praeccepta Dei obseruemus, & Christo in egentibus & infirmis seruiamus, quemadmodum apud Matthaeum, capite uicesimo quinto scriptum est. Necesse igitur habemus non tantum in agro extra domum Domini, sed etiam in domo DOMINI laborare, hoc est, non tantum sufferendae sunt communes afflictiones, quae nobis, postquam e paradiso eiectioni sumus, accidunt, uerum etiam ea bona facienda, & ea mala pacienda sunt, quae a nobis in domo DEI, postquam per CHRISTVM regenerati sumus, exiguntur. Sed cum haec fecerimus, & passi fuerimus, quid fiet: num his operibus & afflictionibus meremur haereditatem bonorum coelestium, remissionem uidelicet peccatorum, & uitam eternam? minime omnium. Etsi enim, si non faciamus bona, exheredemur, & eijciamur e familia dei propter ingratitudinem, tamen si omnia fecerimus, non tamen de merito gloriandum est, sed potius confitendum, nos esse inutiles seruos. Quam

Quam ob causam? quia fecimus tantum, quod debuimus facere. Ergo ne homines possunt facere, quod debent. Nihil minus. Affectus enim carnis inimicia est, inquit Paulus, aduersus Deum, nam legi DEI non subditur. Siquidem ne potest quidē. Et iterum. Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, uenditus sub peccatū. Cur ergo dicitur, Quod debuimus, facere, fecimus? Hoc non de diuino, sed humano iudicio sciendum est. In diuino enim iudicio, quia omnes homines sunt peccatores, ideo nullus perfecte facit, quod debet, & quod lex dei exigit. In humano autem iudicio, faciunt, quod debent, quicunque ducunt honestā, & irreprehensibilem uitam, & tamē nesci quidem de merito gloriandū est, primum, quia serui sumus, & debemus hanc operam domino, non pro accipiendis, sed pro acceptis beneficijs. Accepta enim beneficia, non dico iam spiritualia, sed duntaxat corporalia, tanta sunt ut operibus nostris non possimus ea agnoscere, nedū rependere, quomodo igitur mereamur beneficia adhuc accipienda, & spiritualia, ac coelestia? Deinde, etsi honesta sint externa opera, tamen non sunt perfecte bona & sancta, in iudicio dei. Quare non possunt nos in iudicio dei seruare. Ergo dicemus ea prorsus inutilia, & nulli usui accomoda? Minime omnium. Ad consequendam quidem remissionem peccatorum, & iusticiam coram Deo inutilia sunt, quia sunt imperfecta, & nō satisfaciunt legi dei, sed habent multos alios usus eosque necessarios, propter quos facienda sunt. Testificantur enim de fide nostra, sunt signa gratitudinis nostrae, commendant nomen dei quod profitemur, & inuitant proximū ad studium pietatis. Ut uideant, inquit, bona opera uestra, glorificentque patrem uestrū, qui est in caelis. Quare de bonis operibus, a Domino mandatis, ita sentiamus, ut ea quidem noctesque diesque pro uirili nostra sectemur, non cōfidamus autem meritis eorum, sed cōfitemur omnē fiduciam nostram in meritū Domini nostri Iesu Christi, qui est una cū patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

Bona opera
facere debe-
mus, non pro
accipiendis,
sed pro accep-
tis benefi-
cijs.

HOMILIA DECIMA OCTAUA.

Vae sequunt de decem leprosis, diligēter excutiēda & altamente reponēda sunt. Primū em continēt illustre miraculū, quo Christus, tanq̃ coelesti sigillo cōfirmat ueritatē doctrīe & euāgelij sui, uidelicet, q̃ uenerit in hūc mundū, ut nos purgaret ab omni peccatorū imundicia, & restitueret nos cōsortio coelestiu ciuiū. Nā quēadmodum leprosi eiciūtur propter leprā ex hoīm cōtubernio: ita nos eiekti sumus propter peccatū e paradiso & regno coelesti. Christus aut uenit, ut expiaret peccata & donaret nobis mūdiciā iusticie sue. Venit igit ut restitueret ac reconciliaret nos cū coelesti politia, & reduceret nos in regnū pprie

felicitatis. Atque huius doctrinae ueritatem confirmauit Christus hoc
 miraculo, quod in decem leprosis adidit. Deinde docent etiam hæc,
 quod ad consequendam ueram salutem, non sufficiat bene in fide in-
 cipere, sed necesse sit, bene etiam pergere, & probe in fide perseverare,
 ac se gratum erga deum benefactorem declarare. Audiamus igitur,
 quæ de leprosis acta sunt. Factum est, dum iret Hierosolymam, &
 ipse transibat per mediam Galilæam & Samariam. Voluit enim Chris-
 stus euangelion suum ita inter Iudæos uulgari, ut & si uetuerat ante
 apostolis suis, ne in uiam gentium abirent, neque in ciuitatem Samari-
 tanorum ingrederentur, significauerit tamen multis argumentis euan-
 gelion suum etiam ad gentes & Samaritanos pertinere, ac suo tempore
 ipsis reuelandum & prædicandum esse. Et cum ingrederetur quen-
 dam uicum, occurrerunt ei decem uiri leprosi. Hic mihi gradum si-
 ste, & perscrutare, quales nam fuerint hi leprosi. Non iam de corporis
 tantum in iudicia loquor, sed de impuritate & afflictione animi eorū.
 Lepra enim, eiuscemodi morbus est, ut non solum affligat corpus, sed
 grauet etiam animam, & quam uocant, conscientiam. Esi enim lepra,
 etiam pijs accidere possit, & suam habeat ex diuina clementia benedi-
 ctionem, tamen si naturam eius excutias, supplicium est peccati, & sig-
 num irati Dei, ut quicumque afficiatur lepra, & ejiciatur propter lepram
 e contubernio hominū, sollicitetur cogitare se etiam a Deo, & regno
 coelorum abiectū esse. Si non audieris, inquit Mose, uerbum dei tui,
 percuciet te Dñs ulcere Aegypti scabie & pruriginis, ita ut sanari nō
 possis. In genere aut scabiei et pruriginis, comprehendit etiā lepra. In Le-
 uitico ca. uicesimo secundo, reijciunt leprosi diuina sententia ab usu sancti-
 ficatorū. In Leuitico cap. decimo tertio, & in Numeris ca. quinto ejiciunt
 leprosi e castris, id est diuina ordinatione, ut nō obscure uideatur eū,
 qui ab hominum contubernio propter lepram exclusus est, etiam diuini
 a regno Dei exclusum esse. Accedunt huc scripturae exempla,
 quæ perspicue testantur lepram esse diuinæ iræ argumentum, & suppli-
 cium peccati. Maria soror Mosi, debacchatur conuicijs aduersus fra-
 trem suum Mosē, sed Deus punit hanc mulieris procacitatem lepra.
 Apparuit, (inquit) Maria candens lepra quasi nix. In secundo libro
 Samuelis capite tertio, Dauid prophetas de supplio homicidij, quod
 Ioab designauerat: Non deficiet, inquit, de domo Ioab fluxus seminis
 paciens & leprosus. Gehasi quoque seruus Elizæ punitur lepra, prop-
 terea quod mentitus, acceperat pecuniam & uestes a Nahemano Syro.
 Lepra, inquit, Naeman adhaerebit tibi & semini tuo usque in sempiter-
 nū. Et egressus est quasi nix ab eo leprosus. Sic & rex Vsias, quia teme-
 re usurpabat sibi ministerium sacerdotale, percutitur lepra & expellitur
 e templo, quemadmodum scribitur in secundo libro Paralipomenon
 ap.

Leprosorum
 conditio.

Lepra, pecca-
 ti supplicium.

Num. 12.

4. Reg. 5.

præ manifestum esse signum diuinæ iræ, & supplicium peccati. Quod cum ita sese habeat, reliquum est, hos decem leprosos, non solum corpore, uerum etiam animo suo, (si modo aliquam antea salutis suæ rationem habuerunt,) longe omnium miserrimos, & calamitosissimos fuisse. Nisi enim plane stupidi fuerint, necesse habuerunt cogitare, se non tantum propter lepram ab hominibus abiectos & contemptos, sed etiam a Deo ipso damnatos, & ab hereditate cœlesti exclusos esse. Quod de leprosis dicitur, hoc idem etiā nobis in quouis corporali morbo accidere solet. Morbi enim corporales hanc habent proprietatem, *Morborū corporaliū ratio* ut non solum corpus, sed etiam animam seu cōscientiam affligere solent. Ac dolor quidem corporis facile perferri posset, at ægritudinem cōscientiæ ferre, hoc demū opus, hic labor. Etsi enim corporales morbi habeant suam bñedictionem propter Christum, tamen natura sua sunt stipendia peccati, & argumenta irati dei. Vt enim mors, ita & morbi introierunt in hunc mundum propter peccatum. Quare quem morbi affligunt, ei non solum inferunt dolorem in corpore, sed inspirant etiam in aures cōscientiæ iram dei, & perpetuam damnationem. Peccator, inquit, es, & propter peccatum affligeris. Deus igitur abiecit te, & exheredauit, ut nulla tibi amplius spes salutis relicta sit. Hi demū grauissimi sunt dolores non huius seculi, sed inferni. Quid igitur faciendum? num desperandū absit. Sed petendum est exemplum rei gerendæ ab his decem leprosis. Sequitur enim Occurrerunt Iesu decē uiri leprosi, qui steterunt procul. (Erant enim propter lepram ex hominum cōtubernio exclusi,) Intentaque uoce, dixerunt. Iesu præceptor, miserere nobis. Quos ut uidit, dixit illis. Ite ostendite uos sacerdotibus. Et factū est, ut inter eundū mundati sint. Vide quā cito fiant uoti sui cōpotes, & consequantur stupendū beneficium. Videamus ergo quibus rebus hoc cōsecuti sint. Nā cum essent tam corpore quā animo afflicti, non desponderunt animū, sed postq̄ audiuerunt Euangelion Christi, uidelicet, q̄ palam dixerit, Venite ad me omnes q̄ laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos, ac certo cognouerūt, q̄ Christushāc p̄missionē multis iā miraculis cōfirmauerit, primū, adhībēt & ipsi fidē huic p̄missioni, & pollicent sibi p̄ Christū refocillationē. Deinde ueniūt, occurrūt Christo, & ex hac fide inuocāt Christū. Iesu, inquit, præceptor, miserere nobis. Postremo, obsequuntur mandato Christi, quo mittuntur ad sacerdotes, etiamsi non statim sentiebant sanitatem. Tamen si enim uidebatur ridiculum, ut nondum sanati, offerrent sese iudicio sacerdotum, pergunt tamen ire, quo Christus iusserat. Itaque priusquam perueniant ad sacerdotes, consequuntur *Leprosi mittuntur ad sacerdotes.* Manifestum omnibus est, quod hypocritæ abusi sint hoc loco

Leprosi à sacerdotibus iudicati,

Ordinationes politicae conseruandæ,

ad confirmandam auricularem, quam uocant, confessionem. Ac de recta quidem & utili peccatorum confessione, alias sæpe dictum est: Perspicuum autem est, quod is locus non possit confirmare auricularem illam confessionem, qua hypocritæ usi sunt, ut enumeratione omnium peccatorum & circumstanciarum eorum, expient peccata. Ostendere enim hoc loco non significat peccata in aurem alterius insusurrare. Nec leprosi missi sunt a Christo ad sacerdotes, ut confiteantur peccata sua, sed propter alias causas. Primum enim mittuntur ad sacerdotes priusquam consequuntur sanitatem, ut probetur fides eorum. Nam si non fuissent obsecuti uerbo Christi, palam declarassent, se non adhibere ueram fidem promissioni Christi. Nunc autem, quia pergunt ire ad sacerdotes, nondum consecuta sanitate, manifeste declarant, se uerbo Christi adhibere fidem. Deinde mittit eos Christus ad sacerdotes, ut doceat conseruandas esse publicas politiarum ordinationes. In politia enim Mosi constitutum erat, ut leprosi iudicentur a sacerdotibus, & siquidem sacerdotes pronuntiarent eos lepra immundos, separerentur a reliquorum hominum contubernio. Si autem mundos, recipiantur iterum in publicam ciuium familiaritatem, quemadmodum in Leuitico, capite decimo tertio & decimo quarto scriptum est. Et hæc ordinatio, non fuit per se nec impia, nec superstitiosa, sed reip. necessaria, uidelicet, ne sani a leprosis contagione inficerentur. Mittit ergo Christus leprosos ad sacerdotes, non ut doceat superstitionem, sed ut significet se uenisse non ad turbandas sed potius ad conseruandas publicas & necessarias rerum publicarum ordinationes. Sic alias dat didrachma, pro tributo, alias iubet Cæsari reddere, quæ sunt cæsaris, alias etiã decimas dare iubet. Hæc, inquit, oportet facere, & illa non omittere. Postremo mittit leprosos ad sacerdotes, ut hoc miraculum, etiam publico sacerdotum iudicio constet. Nam cum miracula Christi confirmant doctrinam eius, plurimum refert, ut certa & firma agnoscantur. Atque hæc quidem de ablegatione leprosorū, ad sacerdotes. Nunc autem uidendum est, quomodo usurpare debeamus exemplum leprosorū, ut & nos in aduersis consequamur salutem per Christum, Nam, quemadmodum leprosi, agnita miseria & calamitate sua, primum quidem adhibent fidem promissioni, qua Christus recepit se refocillaturum omnes, qui onerati sunt, & ad ipsum ueniunt. Deinde ex hac fide inuocant eum. Postremo, & si nondum sentiant incolumitatem, tamen obsequuntur uocationi & mandato Christi, quo mittuntur ad sacerdotes. Itaque cum ambularent ex fide in uocatione Christi, consequuntur sanitatem. Sic & nostra interest, ut postquam agnouerimus magnitudinem peccatorum nostrorum, & grauitatem damnationis, quam meriti sumus, credamus Euangelio Christi, quo propter Christum pro-

mittitur

mitti nobis remissio peccatorum & uita æterna. Non enim exigitur a nobis ea fides, qua polliceamur nobis externam & corporalem in corporalibus morbis salutem, qualem leprosi consecuti sunt. Nam hoc tempore, postquam euangelion Christi miraculis suis probe confirmatum est, non est nobis ea uocatio proposita, quæ temporibus Christi & apostolorum eius, omnibus ægrotis & corpore male affectis proposita erat. Sed ea fides a nobis generali uocatione exigitur, qua polliceamur nobis spiritualia & æterna bona, quæ per euangelion huiusmodi miraculis confirmatū, promissa sunt, uidelicet, ut credamus, quod habeamus propter Christum, remissionem peccatorum, placatum patrem in cœlis, & uitam æternam. Hoc enim Euāgelion non est adnuntiātum propter miracula, quibus ægroti, & leprosi consecuti sunt externam & corporalem sanitatem, sed hæc miracula ædita sunt propter illud euangelion, ut & confirmaretur, & per ipsum omnes credentes ueram & perpetuam salutem consequerentur. Quare exigitur a nobis, non ut credamus nos ab externa lepra, aut febre, aut cæcitate, aut alio id genus corporali morbo ac uicio, quo quis nostrum corpore laborat, admirabili modo, iuxta externum sensum liberemur, nisi quis forte ad hanc fidem personali promissione uocatus fuerit, sed ut credamus, quod multo maius & nobis gratius est, nos ab omnibus malis, a peccatis, a morte eterna per Christum liberari, & in perpetuam iusticiam ac felicitatem transferri. Hæc enim bona per euangelion generaliter promittuntur. Deinde ex hac fide inuocandus est Dominus deus noster per Iesum Christum in omnibus afflictionibus, ut quam salutē nobis promisit, eam etiam re ipsa nobis clementer præstet. Postremo, ut leprosi obsequuntur mādato Christi, nondum sanitatem consecuti, ita et si uocatio dei uideatur esse contraria promissioni, debemus tamen diuinæ uocationi obsequi, certissimi, quod quæ Deus per Christum promisit, ea constantissime seruaturus sit. Deus enim satisfacit quidem promissioni suæ, & inuocantem ex fide cōtinuo exaudit. Antequam, inquit, clament, ego exaudiam. Et. Quicquid in oratione pecieritis, credentes accipietis, attamen priusquam fruimur promissis bonis iuxta externum sensum, solet nobis mandata sua, quæ plerumque uidentur promissionibus contraria, proponere, & obedientiam exigere, ut interim exerceat & probet fidem nostram. Itaque, si uoluerimus salutem consequi, non est curiose in mandata dei inquirendum, sed est simpliciter obediendum. Ac illud quidem diligenter cognoscendum est, num quæ nobis traduntur, uere sint mandata dei, ne forte pro mandatis dei obtrudantur nobis somnia hominum. Postquam autem cognouerimus, ea quæ proponuntur, uere mandata dei esse, ibi nequaquam tergierandum, sed simpliciter obediendum est. Habes exemplum

Miraculorū
Christi usus.

Mandatis dei
simpliciter o-
bediendum.

Gen. 22. 31.

in Abraamo. Huic enim promisit Deus, In Isaac uocabitur tibi semē. Sed paulo post mandat ei Deus, ut Isaacū sacrificet. Tolle, inquit, filiū tuū unigenitum, quē diligis Isaac, & uade in terrā Moria, atq; ibi offeras eū in holocaustum. Hoc mandatum uidetur promissioni plane cōtrarium. At tamē, quia Abraam certo cognouit esse mandatum dei, non inquisiuit in ipsum, sed simpliciter obediit, & cōsecutus est maximā benedictionem. Per memetipsum iurauit, dicit dominus, quia fecisti hanc rem, & non pericisti filio tuo, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli, & arenam maris. Et ut nō discedamus a leprosis, habes etiā exemplum in Nahemano Syro. Hic, cum leprosus esset, audiit esse prophetā in Israel, qui in nomine Dei sui possit sanare leprosos. Quare plenus fide & spe profectus est magna maiestate in Israel, ut consequeretur sanitatem. Cum autem uenisset ad prophetā Elizæum, audit. Vade & lauare se-
 ptes in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua. Hoc certe erat uerbum & mandatum dei, uidebatur autem a fama antea de diuina curatione factata, prorsus alienum. Sed & si Naaman detrectaret initio obedientiam, & iratus discederet, tamē cum postea obsequeretur, consequutus est sanitatem. Sic, ut a personalibus ad generales uocationes ueniā, promissa est omnibus credētib; in Christū, remissio peccatorū, liberatio e morte & hereditas æternæ uitę. Sed interim priusq; his promissis iuxta externum sensum fruantur, præcipitur eis, ut tollant crucem suam, & sequantur Christum, ut benefaciant non amicis tantum sed & inimicis, ut propter Christum, omnia aduersa, adeoq; mortem ipsam sufferant. An non hæc uidentur promissis contraria? Promittitur remissio peccatorum, sed interim supplicia peccatorum subinde grauiora irruunt. Promittitur liberatio e morte, sed mors subeunda est. Promittitur uita æterna, sed ne corporalis quidem uita salua manet. Quid igitur faciendum? Non est curiose in mandata dei inquirendū, sed uocationi dei simpliciter obsequendum est, certissima spe concepta, q; quæ Deus per euangelion promisit, ea etiā credentibus & ambulātib; in uocatione sua constanter seruaturus sit. Montes enim cō-
 mouebuntur, & colles contremiscent, misericordia autem mea non recedet a te, & foedus pacis meæ nō mouebitur, dixit miserator tuus dominus. Et iterum. Exiccatum est foenum, & cecidit flos, uerbum autem diuine promissionis manet in æternum. Sed quid, inquit, nūquid satis est, bene incepisse credere, & in uocatione dei ambulare? minime oīm, sed pergendum & perseverandum est usq; in finē. Hoc em̄ docet id, qd de decem leprosis sequitur. Vnus autem (inquit) ex illis, ut uidit, q; mundatus esset, regressus est cum uoce magna glorificans Deum, & procidens in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondēs autem leprosus dixit. Nonne decem mundati sunt? Nouem autem illi ubi? Non sunt reperti, qui redierint, ut darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait il-
 li. Sur,

li. Surge, uade, fides tua te seruauit. Horrendum est, quod hoc loco commemoratur. Decem enim leprosi bene omnes in ceperunt credere in Christum, bene & in ceperunt pergere in uocatione Christi, unde & sanitatem admirabiliter consecuti sunt, sed inter hos decem unus tantum, isque, de quo minime omnium hoc sperasses, nimirum, Samaritanus, perseuerauit, & gratum se erga benefactorem Christum declarauit. Nam reliqui nouem, qui Iudæi erant, defecerunt a fide in Christum, seducti uidelicet, aut a sacrificiis, qui hanc sanationem tribuerunt non Christo, sed merito obediencie, qua leprosi offerebant sacrificia in emundationem sui iuxta legem Moysi, aut a sua ipsorum arrogantia, qua Iudæorum genus plerumque laborat, ut quicquid beneficiorum diuinitus accipiunt, existiment se meritis iusticie legis sue accipere. Itaque fit, ut, quemadmodum Paulus ait, ad legem iusticie non perueniant, hoc est, Christum seruatorem suum non agnoscant. Sed hoc illud est, quod Christus alias dicit. Multi uocati, pauci electi. Inter decem uocatos, & sanitate mirabiliter præditos, unus tantum isque electus. Sic inter multa ciuium millia in urbe Iericho, una tantum Raab meretrix seruatur. Sic & Esaïas ait, Si numerus filiorum Israel fuerit quasi arena maris, reliquiae, (hoc est, abiectissima populi pars,) saluentur. Quid ergo desperabimus, quia paucissimi, isque abiectissimi salui fiunt: minime omnium. Hæc enim proponuntur nobis, non ut abijciamus salutem nostram desperatione, sed ut retineamus eam perseuerantia. Nam, quod ad Deum attinet, uult Deus, quemadmodum Paulus inquit, omnes homines saluos fieri. Et Esaïas, Ecce inquit, non est abbreviata manus Domini ut saluare nequeat, neque aggrauata est auris eius, ut non exaudiat. Vt enim solis splendor in totum orbem terrarum spargitur, ita misericordia Dei omnibus hominibus patet. Et quod ad Christum filium Dei attinet, non est is propiciatio pro nostris tantum peccatis, sed pro peccatis totius mundi, quemadmodum Ioannes apostolus ait. Ac sua quidem Deo est prædestinatio electorum, antequam iacerentur fundamenta mundi, sed ea prædestinatio nunc per euangelion, in Christo Iesu publice reuelata est, ut omnis, omnis, inquam, qualis qualis fuerit, qui credit in Christum, non pereat, sed habeat uitam æternam, & omnis, omnis inquam, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quare, quod ad Deum & filium Dei Iesum Christum attinet, nihil nobis ad salutem nostram deest, nec ullam habemus desperationis causam. Sed quod ad nos ipsos attinet, ibi tum aut misericordiam Dei, & euangelion Christi plane contemnimus, aut existimamus, nos nostro officio probe defunctos, si incipiamus tantum credere, ac nihil referre, etiam si postea ignauam ducamus uitam,

Electorum paucitas.

Ioannis. 2.

Prædestinatio sanctorum per euangelion reuelata est.

& uocationem Dei abijciamus. Ac uerum quidem est, quod uulgo dicitur: Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, sed bene cœptis suus etiam finis adiungendus est. Quare proponuntur nobis hæc exempla de paucitate eorum, qui salutem consequuntur, ut cum nihil nobis, quod in Deo est, ad salutem nostram desit, excitemur ad studium pietatis, & admoneamur, ne nobis ipsis ignauia, torpore, & oscitantia nostra desimus, & cum Deus non uelit mortem seu interitionem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat, expergiscamur in Domino, & uocationem eius ita capeamus, ut non solum bene incipiamus, uerum etiam sine omni tergiversatione pergamus, & in finem usque constanter in obsequio fidei & gratitudine perseueremus, in Christo Iesu Dño nostro, qui est una cū patre & spiritu sancto deus laudāndus in secula Amē.

HOMILIA DECIMANONA.

Cum Christus in contionibus suis sæpenumero mentionem faceret regni cœlorum, Et Iudæi, ac præsertim Pharisæi, perterriti Romanæ tyrannidis, expectarent magno animi desiderio aduentum Messiae sui, per quem pollicebantur sibi in terris regnum cœleste, interrogant Christum, Ecquando uenturum sit regnum Dei: Principio igitur, perquirendum nobis est, de cuius regni dei aduentu pharisæi interrogent. Ac facile intelligi potest, quod non de eo regno interrogent, quo Deus semper & perpetuo regnat in cœlo & in terra. Sciebant enim Deum omnia creasse, & omnia administrare ac conseruare, hoc est, semper & ubique regnare. Sed interrogant de eo regno, quod Deus promiserat se per Messiam suum in terris instauraturum, & omnia in melius restitutum, de quo Esaias ait: super solium, inquit, Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iusticia, a modo & usque in sempiternum. Et huius regni tanta tranquillitas promittitur, ut dicatur: Habitat lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vultus & leo & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Sed manifestissime omnium de hoc regno scribit Daniel, ita dicens. In diebus regum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo nō tradetur. Et iterum. Regnum & potestas & magnificencia regni sub uniuerso cœlo dabitur populo sanctorum altissimi, cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei atque obedient. Cum igitur Pharisæi uidebant tres monarchias terræ præterisse, & quartam, quæ erat Romana, iam latissime dominari, facile potuerunt Daniele intelligere, monarchiam illam cœlestem, quam Deus promiserat se per Messiam guber

Regnum Dei.

Esaias. 9.

Esai. 11.

Dani. 2.

Danic. 7.

gubernaturum, non longe abesse, & interrogant Christum de aduentu huius coelestis monarchiae, non ut consequantur per Monarcham Messiam remissionem peccatorum, iusticiam, & futuram in coelo foelicitatem. Existimabant enim se ex operibus legis satis iustos, & per sua ipsorum merita consecuturos in coelo foelicitatem, sed interrogant de aduentu huius regni seu monarchiae, ut consequantur liberationem a Romana tyrannide, & foelicitates ac maiestates huius seculi. Senciebant enim regnū Messiae fore carnale, quale fuit Dauidis aut Salomonis, & existimabant Messiam aduenturum regio apparatu, & habitaturum pro regia maiestate, uel in Hierusalē, uel in Samaria, quibus in locis regiae quondam sedes fuerunt. Atq; ex aula sua omnibus gentibus iuradaturū, ac sua prudentia & potentia effecturū, ut quotquot ipsum regem agnoscunt, habitent foeliciter ac confidenter sub uite & ficu sua. Non dissimiliter sentiebant aliquandiu de regno Messiae, etiam discipuli Christi, quemadmodū alias saepe ostensum est. Sed & uulgo homines multo magis optare solent terrenū quam coelestem Christum, talem uidelicet seruatorem, qui nos ab externis malis externa etiam maiestate liberet. Quare, quod Christus pharisaeis respondet, hoc omnes alij sibi quoq; responsum esse sciant. Interrogatus enim a pharisaeis, ^{cc} quando uenturum esset regnum Dei, ^{cc} respondit eis, & dixit. Non ueniet regnum Dei cum obseruatione, neq; dicent, ecce hic aut ecce illic. ^{cc} Ecce enim regnum dei intra uos est. ^{cc} Obseruatio est, cum externis notis aliquid deprehenditur. Dicere autem hic, aut illic esse regnum Dei, est certam quandam sedem & aulam in terris demonstrare, in qua Messias regni dei administrator habitet. Quod igitur Christus dicit, hanc habet sententiam. Regnum dei, de quo queritis, non ueniet cum tali regio apparatu, qualem uos animo concepistis. Non ueniet, ut oculis corporalibus obseruari, aut manu apprehendi & captari queat. Neq; uulgo ita conspicuū erit, ut quaerentibus, ubi Messias habitet, respondeatur: Hic in Hierusalem est aula Messiae, aut illic in Samaria. Et hic aut illic sunt consiliarij eius, & cancellaria, quam uocant, ut quisquis sibi uis dici petat, ad eum locum proficiscatur. Nihil horum uerborum audietur. Nam Messias seu Christus regni diuinitus promissi gubernator, adueniet non ornatu regio, ut possit externis notis agnosci, sed habitu seruili, adueniet nō cataphracto equitatu, sed mercenario asino, ^{Zacha. 9.} Ecce, inquit Zacharias, rex tuus uenit tibi, iustus quidem & saluator, sed pauper, ascendens super asinam & super pullum filium asinae, hoc est. Tu expectas quidem regem in hoc seculo potentem, qui adueniat instructissimo equitatu, & inuadat orbem terrarum regia maiestate, sed ecce adueniet tanta inopia pressus, ut ne unum quidem proprium equū possideat, sed necesse habeat asinum alicunde utendū accipere. Et Esa.

ias: Non est ei species, inquit, neque decor, uidimus eum, & non erat aspectus, ut desideraretur, despectus enim erat, & nouissimus uirorum. Quare uana est illorum opinio, qui sentiebant Messiam externa & regia maiestate regnum suum inchoaturum. Cæterum, cum Christus confutasset carnalem phariseorū opinionem de regno Dei, pergit ostendere regnum Dei, ipsis nihil tale obseruantibus iam aduenisse: Et quemadmodum de Elia ait. Elia quidem ueniet prius, & restituet omnia. Cæterum dico uobis Elia iam uenisse, & non agnouerunt eum, ita nunc de suo aduentu dicit. Ecce regnum Dei intra uos est, hoc est, si uultis capere, regnum Dei iam aduenit, & prædicatione euangelij inter uos administratur. Sic & alias ait. Resipiscite, appropinquare enim regnum cælorum. Et iterum. Si spiritu Dei eijcio dæmonia, peruenit ad uos regnum Dei. Quæ cum ita sese habeant, uidemus Christum hoc loco non solum phariseos docere, ut recte de regno Dei sentiant, uerū etiam admonere, ut audiant euangelion regni Dei, & in tempore resipiscant, siquidem non alius sit futurus Messias, quā is, qui nunc aduenit, & iam regnum Dei prædicatione euangelij sui administrat. Habemus & nos, quod ex hoc loco discamus. Primum, ut nec nos alium seruatorem queramus aut expectemus, præter Dominum nostrum Iesum Christum, nec aliud Euangelion de regno Dei audiamus, quam id, quod Christus prædicauit, & miraculis confirmauit, & quod apostoli Christi, in totum orbem terrarum uulgarunt. Deinde, ut in afflictionibus nostris, non faciamus e Christo, externum & corporalem ac terrenum regem, qui debeat externa obseruatione, aut apparatu aduenire, ac nos corporaliter seruare. Et nisi hoc fecerit, non sit uerus Messias. Sed sinamus eum esse spiritualem & cælestem regē, qui seruet nos, pro sua ratione, in omnibus afflictionibus, ab æterno interitu, & largiatur nobis, non mox desituram, sed perpetuo duraturam felicitatem. Postremo, quemadmodum Christus non uenit in hunc mundum regio apparatu, nec habitat in una quadam aula uel Hierosolymitana, uel Samaritana, ita nec sentiamus regnum eius in hac terra constare præclaris & speciosis ceremonijs ecclesiasticis, nec existimemus, eum habere ueluti cancellariam, ut uocant, & consiliarios suos, in monasterijs hypocritarum, aut collegijs sacrificulorum. Ac habent quidem piæ & legitimæ ceremoniæ suā in ecclesia utilitatem, possent etiam monasteria suum pietatis usum habere, si modo monasteriorum seu administratores seu defensores, tam cupidi essent ueræ pietatis, quam cupidi sunt aut uitæ superstitionis, aut ecclesiasticorum bonorum. At sentire regnum C H R I S T I, & pietatem si tam esse in perficiendis & absoluendis longis illis ac infinitis ceremonijs,

Christus non
co-palis sed
spiritualis
rex

nis, & CHRISTVM, in monasteria, tanquam captiuum detrude
 re, hoc demum est dicere, ecce hic, ecce illic CHRISTVS, & este
 celesti CHRISTO facere terrestrem, hoc est, uerum regnum
 CHRISTI prorsus subuertere. Regnum enim CHRISTI ut
 non est cibis, aut potus, ita nec est cerimonia, nec ordo monasticus sed
 est, quemadmodum Paulus ait, iusticia, pax, & gaudium in spiritu
 sancto. Et qui per hæc seruit CHRISTO, acceptus est Deo, & pro
 batus hominibus. Sectemur igitur, posthabita hypocritarum supersti
 tione, ueram in CHRISTO pietatem, ut per euangelion renati, in
 quouis legitimo uitæ genere, regnum CHRISTI inueniamus. Cæte
 rum, a pharisæis uertit se CHRISTVS ad discipulos suos, ut & ip
 sos erudiat, ne polliceantur sibi corporale regnum Messiae in hoc secu
 lo. Et ait ad discipulos. Venient dies, quando desiderabitis uidere
 unum diem filij hominis, nec uidebitis. Et dicent uobis. Ecce hic, ecce
 illic. Nolite ire, neque sectemini. Nam sicut fulgur coruscans e regio
 ne, quæ sub cælo est, in alteram, quæ sub cælo est, fulget, ita erit fili
 us hominis in die suo. Sunt, qui hæc, & ea quæ sequuntur, intelli
 gant de temporibus extremi iudicij. Ac nihil certius est, quam quod
 uenturus sit extremus dies, quo CHRISTVS iudicaturus est ui
 uos & mortuos. Cum uenerit, inquit, filius hominis in gloria sua, &
 omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, &
 congregabunt ante eum oēs gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, si
 cut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidē a dextris suis,
 & hœdos a sinistris. Illis dicit. Venite benedicti patris mei, possidere
 regnū paratum uobis ab exordio mundi. His autem dicit. Discedite a
 me maledicti in ignem æternam, qui paratus est diabolo & angelis ei
 us. Sed quid necesse est certissimum extremi iudicij aduentum pluribus
 confirmare, quando inter publicos religionis nostræ articulos tam au
 toritate totius scripturæ, quam miraculis confirmatos, etiam hunc re
 censeamus, quod uenturus sit CHRISTVS ad iudicandos uiuos
 & mortuos: Statuit, inquit Paulus, diem, in quo iudicaturus est orbem
 terrarum cum iusticia, per eum uirum, per quem decreuerat, fide omni
 bus pæstita, cum excitaret illum ex mortuis. Existimo autem CHRIS
 TVM hoc loco non de posteriori, sed de priori suo aduentu loqui
 quo aduenit in carnem, & passus ac mortuus est, & resurrexit a mor
 tuis, ac misit discipulis suis spiritum sanctum, & abrogauit postea hor
 ribili deuastatione gloriam Iudaicæ gentis, ut prædicatio Euangelij,
 & regnū eius in totū orbē terrarū uulgaretur. Ac sciendū quidē est,
 qd quæ recitāt de memorabili illa Iudeorū deuastatiōe, quæ post resurre
 ctionē Christi, annis plus minus quadragita, per Romanos facta est,

Ro. 14.

iudiciorū ex
tremum.

Matt. 24.

Act. 17.

Iudeorum
deuastatio
proximi ex
tremi iudicij.

adumbrent etiam generalem totius orbis terrarum deuastationem, quæ temporibus extremi iudicii fiet, sed quæ hoc loco dicuntur, iuxta scriptū, aut, quam uocant, literam, de temporibus prioris aduentus Christi intel ligenda uidentur. Venient, inquit, dies quando desiderabitis uidere unū diem filij hominis, nec uidebitis. Et dicent uobis, ecce hic, ecce illic. Noli te ire neq; sectemini. Hoc est uaticinium de horrēda calamitate, quæ post ascensum Christi in coelum, in Iudæa contigit. Et hæc est huius dicti sen tencia. Quia res nunc sunt tranquillæ, contemnitur & reijcitur filius hominis, sed uenient tantę calamitates in orbem Iudaicum, ut homines desideraturi sint, uel unum tantum diem me uidere, & auxilio meo frui, non tamē fient uoti sui cōpotes. Iudæi enim, quia Christum reiecerunt, primum quidem tantis malis obruti sunt, ut ab initio mundi non fuerit ta lis afflictio, quemadmodū Christus alias testatur. Et iterum: Venient, inquit, dies, in quibus dicent, beate steriles, & uentres quæ non genuerunt, & ubera, quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, ca dite super nos, & collibus, operite nos. Vt enim non dicam de seditioni bus, de latrocinij, de cæcibus, de pestibus, quibus Iudæi absumpti sunt, tanta etiam fames grassata est in eos, ut matres trucidarint suos ipsarum li beros, ac in cibum coxerint, sed ne his quidem carnibus uesci licuerit, quia milites nidorem secuti, rapuerunt eas. Quid potest aut crudelius aut cala mitosius excogitari? Deinde, priusquam urbs Hierusalem ab hostibus obsideretur, Iudæi a pseudoprophetis mirum in modum seducti fuerunt, ut non solum corporali, uerum etiam perpetua uita priuarentur. Nam cū post ascensum Christi, calamitas alia aliam in Iudæa truderet, tanta ani mi angustia inuasit Iudæos, ut ubicunq; uel tantillum spei salutis osten deretur, ingenti studio sectarentur. Ibi tum patefacta erat ianua impostoribus, & pseudoprophetis. Alius dicebat, ecce hic in deserto inuenies sa lutē, alius ecce illic in arce munita. Alius iactabat se diuinitus esse Messia aut seruatorem missum, & uocabat populum in montana, ut ibi collecto exercitu, uindicaret populum in libertatem, & regionem liberaret a ma lis, quemadmodū pseudopropheta Aegyptius. Alius uocabat populu in desertum, & pollicebatur liberationem ab omnibus aduersis. Ac bre uiter, nunc hic, nunc illic auxilium & liberatio promittebatur, nunc ille nunc iste Messiam se menciebatur, & tamen ab impijs illis, qui antea CHRISTVM reiecerant, nec Messias nec liberatio inueniebatur. lu stissimum autem supplicium est, ut qui antea uerum Messiam, & ueram salutem abiecerant, falsos postea Messias sectentur, & qui ueritatem con temperunt, mendatio credant. Ego ueni, inquit Christus, in noīe meo, nec recipitis me. Si alius uenerit noīe suo, illū recipietis. Et Paulus ait. Mitte illis Deus efficaciam illusionis, ut credant mendatio, pro eo qd dilectio nem

Iudæorū cala mitates.

Vide Ioseph. de bello Iudai co libro. 2. ca pite 12. & sequentibus.

2 Thessa. 2.

vera ueritatis non receperunt. Sed in tantis Iudæorum afflictionibus, & erroribus, quid faciant discipuli Christi, & sectatores euāgelij eius? Nolite, inquit, ire, neq; sectemini, hoc est. Cum pseudoprophetae, & pseudochristi pollicentur salutem, & congregant exercitum, ut Iudæos uiolenta manu defendant, & ab omnibus malis liberent, nolite uos fidem eis adhibere, nolite sectari eos. Regnum enim CHRISTI ut non est corporale, ita nec corporali exercitu in uno tantum, aut altero loco, uel in urbe Hierusalem, uel in deserto administrabitur, sed sicut fulgur coruscans e regione quæ sub coelo est, in alteram quæ sub coelo est fulget, ita erit filius hominis in die suo. Fulgur e coelo coruscans, nō in unum tantum angulum detruditur, sed dispergitur in totam illam regionem, quæ ei parti coeli subiecta est, ita regnum CHRISTI non in unum tantum locum uel urbis uel deserti concluditur. Sed dilatabitur in totum orbem terrarum. Et dilatabitur non exercitu militari, sed prædicatione Euāgelij. Valeant igitur pseudoprophetae, qui externū regnum Messiae prædicant, & externam salutem promittunt. Vos autem perseverate in eo euāgelio, quod accepistis, & contingeret uobis perpetua salus. Nunquid uero hoc regnum CHRISTI in orbem terrarum ita dilatabitur, ut & CHRISTVS externa maiestate toti orbi conspicius fiat, & omnes homines in discriminatim hoc regnum obseruent? Minime omnium. Sic enim sequitur. Sed primum, oportet illū multa pati, & reprobari a natione hac. Et sicut accidit in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant, bibebant, uxores ducebant, & nubebant, ad eum usque diem, quo intrauit Noe in arcam, & uenit diluuiū, & perdidit omnes. Consimiliter etiam sicut accidit in diebus Loth. Edebant, bibebant, emebant, plantabant, ædificabant, cæterum quo die exiit Loth e Zodomis, pluit igni & sulphure de coelo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit dies, quo filius hominis reuelatur.

Dominabitur quidem CHRISTVS a mari, usque ad mare, in hoc autem regnum, nec ingreditur externa gloria & maiestate, quem admodum pseudoprophetae somniant, nec recipietur aut agnoscetur a suo ipsius populo, sed ingreditur in regnum suum per ignominiam, passionem, crucem & mortem. Primum, inquit, oportet illum multa pati. Et alias. Nonne hæc oportuit CHRISTVM pati, & sic intrare in gloriam suam? Et populus, qui nunc Messiam expectat, uerum Messiam condemnabit & occidet. Oportet, inquit, illum reprobari ab hac natione. Ac plane erit in diebus filij hominis, sicut accidit in diebus Noe & Loth. Hæc, ut diximus, referunt quidam ad tēpora posterioris aduentus Christi, qđ certe uerissime & aptissime dicit, quia deuastatio orbis Iudaici, fuit adūbratio gñalis deuastatiōis qua obruet totus orbis terrarum. Sed quod ad scriptū attinet, primum oīm intelligēda

sunt de temporibus prioris aduentus Christi. Videamus igitur principio qui sint illi dies filij hominis, de quibus hoc loco fit mentio. His enim explicatis, facile intelligemus, quo collatio illa temporum Noe & Loth respiciat. Dies ergo filij hominis sunt ea tēpora, quibus Christus prædicauit euangelion in Galilea & Iudæa, & confirmauit illud miraculis, quibus deinde passus est mortem, & resurrexit a mortuis, quibus & ascendit in cœlum, & misit discipulis suis spiritum sanctum, ac uulgauit per eos prædicationem Euangelij in totum orbem terrarum. Atq; hæc quidem Christus egit, dum in regnum suum intraret. Quid autem interea temporis Iudæi, qui expectabant Christum, egerunt? Sicut accidit, inquit, in diebus Noe & Loth, ita erit & in diebus filij hominis. Audiamus igitur primū, quid in diebus Noe acciderit. Noe enī contionabatur uerbū Dei, & inuitabat homines ad poenitentiam ac nisi resipiscerent, uaticinabatur eis internitionem. Sed quid illi uicissim? Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur nuptum. Hæc igitur per se impia sunt, minime omnium. Nam Deus creauit cibum in usum humanum, & aquam bibere, quo potu homines ante diluuiū utebantur, non inebriat. Et matrimonium est diuina ordinatio. Quare Christus non recitat ista, ut significet ea per se esse impia, sed recitat, ut significet quanto contemptu homines neglexerint uerbum Dei, & quanto animi ardore sectati sint desideria carnis suæ. Edere enim & bibere, ac matrimonium contrahere, non sunt per se mala, sed ita edere, ita bibere, ita matrimonium contrahere, ut posthabeas uerbū Dei, ut non respicias opus Domini, ut ea tantū, quæ sunt carnis tue & quæ huius mūdi secteris, hæc demū est impietas horribili supplicio expianda. Sicut enim homines ante diluuiū edisse, bibisse, & matrimonia contraxisse, testatur ipsa scripturæ uerba, in Genesi capite sexto. Vidētes, inquit, filij dei filias hominū quæ essent pulcræ, acceperunt sibi uxores, ex omnibus quas elegerāt, hoc est, ducebant uxores, non quas lex naturæ, aut publica honestas permittebat, sed quas libebat, nulla habita uel honestatis uel pietatis ratione. Et postea. Erant illis diebus gigantes, seu tyrāni in terra. Quid hoc aliud est, quā quod mores eius temporis ita sese habuerint, ut semper potentior impotentiorum opprimeret, & suam quisque animi cupiditatem & libidinem, contempta omni uerbi Dei autoritate, sectatus sit. Sic enim sequitur. Omnis caro corruerat uiam suam super terram. Proinde, ut Noe pergebat prædicare uerbum Dei, & uocare eos ad poenitentiam, ita pergebant isti contemnere & persequi uerbum Dei, ac interim scelera sua secure perpetrare. Sed quid? num hæc contentio perpetuo ita perseverauit: nequaquam. Venit enim diluuiū, postquam Noe intraisset in arcam cum familia sua, & perdidit omnes. Audiamus etiam, quid acciderit in

Dies filij hominis, q̄ sint,

Noe contio.

Noe tempora

Loth patriarchæ contio.

rit in diebus Lothi. Nam Loth uocabat Zodomitas ad poenitentiam, sed hi interea temporis, edebant, bibebant, emebant, uendebant, plantabant, ædificabant. Quid? an hæc sunt per se impia? non certe, sed sunt politica, & legitimæ patrum familias uocationes. Sed ita emere & uendere, ita plantare & ædificare, ut fastidias uerbum Dei, ut proximum opprimas, ut secteris tantum carnis tuæ cupiditatem, hæc demum tanta est impietas, ut digna sit, quæ singulari supplicij exemplo puniatur. Quod autem Zodomitæ ita plantauerint & ædificauerint, testatur scriptura ipsa, in Genesi capite decimonono. Nam cum Loth hortaretur eos ad honestatem, respondent. Ingressus es ut aduena, nunquid ut iudices? Te ergo ipsum magis, quàm hos asillemus. Et in Ezechiele capite decimo sexto. Ecce hæc fuit iniquitas Zodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, abundantia, ocium ipsius & filiarum eius. Et manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatae sunt, & fecerunt abominationes coram me. Habes Zodomitarum impietatem, sed nunquid impune eam tulērunt? minime omnium. Quo enim die exiit Loth e Zodomis, pluit igni & sulphure de cælo, & perdidit omnes. Nunc igitur conferamus hæc diebus filij hominis. Christus enim prædicauit Euangelion regni Dei, quod per prophetas promissum erat. Idem prædicabant etiam apostoli. Sed quid uicissim faciebant Iudæi? id nimirum, quod Christus aliquot parabolis explicat, alij abierunt in uillam suam, alij ad probandos boues, alij adducendas domum uxores, alij tenuerunt seruos, & contumelijs affectos occiderunt. Deinde postquam Christus resurrexit a mortuis, & misit spiritum sanctum discipulis suis, incepit uulgare Euangelion regni sui in totum orbem terrarum. Quid ergo iterum interea Iudæi? tantum abest, ut resipuerint, ut maiori furore in impietate sua perrexerint, atque hoc tantum quoquo iure, quaquā iniuria egerint, ut conseruarent regionis & gentis suæ maiestatem, uidelicet rati, hanc unam esse sclicitatem suam, si in hoc seculo uoluptatem & gloriam haberent. Hinc est, quod quia ex una parte uidebatur prædicatio Euangelij de Christo cupiditatibus suis obstare, persecuti sint Christum, apostolos, & euangelion, maxima omnium tum uirulentia, tum crudelitate: ex altera autem parte suas quisque res, neglecta omni pietate, agebat: hic accumulabat sibi opes, ille honores, hic plantabat, ille ædificabat, hic adiungebat sese ethnicis, qui tunc rerum in Iudæa potiebantur, ut fauore ipsorum tantum ut cupiditati & ambitioni suæ satisfaceret. Breuiter, suam quisque animi libidinem, posthabito omni uerbo & timore Dei, sectabatur. Hoc enim est, quod CHRISTVS in parabola de nuptijs ait. Illi, inquiens, qui inuitati erant, neglexerunt, & abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Quid ergo

stebat: num hic status & contemnendi uerbi dei, & pergend i in impietate perpetuo inter ludæos durauit: Nihil minus. Postquam enim misso spiritus sancto, euangelion Christi aliquamdiu prædicatum esset in Iudæa, ibi tum incipiebant omnia malorum genera in Iudæos ita grassari, ut ad extremum non solum urbs & regio ipsorum deuastarentur, uerum etiam ipsi partim fame, peste, et gladio miserrime interirent, partim, ut pecora, in uniuersas terras diuenderentur, adeoque tanta calamitate afficerentur, ut nulla maior unquam ulli populo acciderit. Horribile est, quod contigit Zodomitis, horribilius, quod toti orbi terrarum, temporibus Noe, at si quis excutiat eam calamitatem, quæ Iudæis contigit, postquam Christum seruatorem suum abiecerunt, profecto non inuenietiam, cui calamitati eam conferat. Hæc autem non contigerunt Iudæis, nec scripta sunt, tantum propter ipsos, sed etiam propter nos, in quos termini ætatum inciderunt. In deuastatione enim Iudaicæ gentis proposuit DOMINVS exemplum iræ suæ toti orbi terrarum, ut discamus, quam horrendo supplicio puneat deus cōtemptum uerbi sui, primum quidē priuatim in singulis hominibus, deinde publice in singulis regionibus. Postremo etiam generaliter in uniuerso orbe terrarum, quando ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Nam si deus electo populo suo non pepercit, quomodo parceret gentibus alienis? Respicamus igitur, dum tempus est, ut uenturam iram suffugiamus, & salutē consequamur, per Iesum Christum dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritus sancto deus laudandus in secula: Amen.

HOMILIA VICESIMA.

Qvod Christus antea de Iudaicæ gentis excidio futurum significauit, hoc pergit nunc non explicare tantum paulo manifestius, uerum etiam aliorum malorum collationibus amplificare. In illo, inquit, die, qui fuerit in tecto, & uasa eius in domo, ne descēdat ad tollendum illa, & qui in agro, similiter non redeat retro. Memores autem estote uxoris Loth. Hec est collatio Iudaici excidij, cum uulgaribus aliorum bellorum malis. Nam in alijs bellis, licet domesticam suppellectilem in tuta loca transferre, licet se ex agro in munitas urbes conferre, & si hostis impetum fortiter sustinueris, ac obsidionis mala aliquamdiu infra cōto animo pertuleris, nec abieceris hastam, fieri solet, ut hostis uel obsidionem turpiter deferat, uel tolerabilibus conditionibus tecum de pace conueniat. In illo autē die, eo uidelicet tempore, quo regnum Christi cœpit in totum orbem terrarum prædicatione euangelij uulgari, regnū autem & maiestas Iudæorum deficere, & metropolis ipsorum, Hierusalem, ab hostibus obsideri, tot tanque graues accident calamitates, ut nulla salus reliqua uideatur

uideatur. Non enim hostes tantum urbem exercitu circumdabunt, sed etiam in ipsa urbe, inter ciues, inter amicos, nusquam erit tutus locus. Foris erit bellum ab hostibus, intus autem tanta seditio inter ciues, ut nec qui in agro fuerit, nec qui in tecto, aut supremo domus suae pauimento, tuto possit ad sua redire, aut in inferiorem domus partem ad componendam suppellectilem suam descendere. Vt nihil interim dicam de peste & fame, quæ simul omnia in urbe ita grassabuntur, ut quocunque diuerteris, præsentem inuenias calamitatem. Quod Christus futurum uaticinatus est, hoc postea rerum gestarum scriptores, in excidio Hierosolymitano, quod a Romanis, duce Tito, factum est, impletum esse testificantur. Nam etiam immineret obsidio urbis Hierusalem, non coniungebant Hierosolymitani animos suos, quod inter ciues fieri solet, aduersus communes hostes, sed pro una, oriebantur in urbe tres seditiones. Et quemadmodum rabida bestia in sua ipsarum uiscera sæuire solent, ita seditiosi Iudæi in se inuicem grassabantur. Non enim priuatæ tantum domus, sed etiam templum ipsum cædibus complebatur, & diripiebatur. Nec tanta unquam mala Iudæis a Romanis hostibus illata sunt, quanta sibi ipsis intulerunt. In tantis ergo malis, quid suadet Christus sequendum, quid faciendum? Non est reliqua, inquit, salus, nisi fuga. Qui fuerit in tecto, non descendat, quia incidet in manus sediciosorum. Qui est in agro, non redeat in urbem, sed fugiat, qui possit. Omnino enim, si ullam salutem speratis, fugiendum est, & ita fugiendum est, ut ne retrospicias quidem. Memores, inquit, estote uxoris Loth, quæ cum in fuga retrospiceret, perijt. Hac admonitione iterum reuocat Christus discipulis suis in memoriam incendium Zodomiticum, ut intelligant calamitatem Iudaicam non minorem fore incendio Zodomitico. Cum enim Deus deuastatus esset Zodomam horribili incendio, iussit Lothum una cum familia sua ita fugere, & festinare, ut ne retrospiciant quidem. Fugit ergo Loth, cum familia, sed uxor eius retrospexit & conuersa est in statuam salis. Hoc non est tam ingens miraculum, quam stupendum spectaculum, quod Deus toti orbi proposuit, ut homines eo admoniti uocationem Dei recta secutarentur, nec ab eo ullo tumultu, ullis clamoribus, ullis aut amicorum aut inimicorum seu precibus seu minis auerterentur. Huc etiam uocat Eliam, cum mitteret seruum suum, ut suscicaret a mortuis filium Sunamitam. Ait enim. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum, & si salua uerteret quispiam, non respondeas ei. Huc uocat & Christus, qui cum emitteret discipulos suos ad prædicandum euangelion, ait. Neminem per uiam salutaueritis, quæ certe significant, uocationem Dei tam sollicite sectandam, ut ne officiis quidem humanitatis te ab ea abduci permittas. Idem & alias indicat Christus, cum ait. Nemo qui manu sua admota aratro respexerit a tergo, aptus est regno Dei. Sic & hoc loco, fugere te

Deuastatio
nis Hierosoly
mitanz cala
mitas.

Vide Ioseph.
de bello iudaico
libro 6.
capit. primo.

Zodome in
censum.

Lothi uxor
in statuam sa
lis uersa.

4 Reg. 4.

pore excidij, erit Iudæorum uocatio. Ergo, inquit Christus, ita fugite, ut nequaquam reuertamini, ac ne respiciatis quidem, ne uel tanulla respiciendi mora fiat, ut ab insequentibus calamitatibus comprehendamini. Sic & nostra uocatio est, e mundo fugere, quia hunc mundum manet

*Fugere e mūdo Christiano
viam uocatio.*

extrema & perpetua internitio. Fugiendum igitur est e mundo, quam in-
tento possumus cursu, ne una cum mundo intereamus. Sed quomodo fu-
giemus e mundo? Alij fugerunt in deserta & in monasteria, ut fugerent
mundum, sed tantum abest, ut eum effugerint, ut potius inuenerint.
Mundus enim est, ubi caro & sanguis est. Mundus est, ubi Satan, qui
est deus huius seculi, dominatur. Cum igitur illi, quicunq; fuerint, at-
tulerunt secum in deserta carnem & sanguinem, cumque deserta sint et
am pars huius seculi, cuius Satan princeps est, non effugerunt fuga sua
e mundo, sed potius in medium mundum peruenerunt. Num ergo
sibi ipsi manus inferendæ sunt, ut e mundo secedatur? nihil minus. Hoc
enim scelus homicidio crudelius est, quod si quis temere designauerit,
non liberat se supplicijs mundo obuenturis, sed conijcit se in ea spon-
taneo exitio. Fugere ergo mundum, est impietatem & peccata fugere. O-
mne, inquit Ioannes, quod est in mūdo, ueluti concupiscentia carnis, &
concupiscentia oculorum, & fastus uitæ, non est ex patre, sed ex mundo.
Itaq; fugere mundum, est fugere impia opera carnis, & fastum uitæ. At
que hæc est uocatio nostra, in qua sectanda, ne respiciendum quidem
est, nec obuij salutandi. Respicimus autem, & salutamus obuios, dum
ponimus nobis ob oculos exempla hominum potentium, exempla uul-
gi, exempla amicorum & uicinatorum, & comparamus uitam nostram ad
hæc potius, quam ad uerbum Dei. Respicimus item, dum pollicemur no-
bis diuturnitatem uitæ, & negligimus præ hac fiducia poenitentiam. Qui
autem sic respicit, is ita obstupescit, ut non solum non pergat ire in uoca-
tione Dei, sed etiam abijciat eam, & sectetur uocationem Satane. Hinc
uero sectari, est una cum mūdo perire. Quare, si salui esse uouerimus,
uocatio Dei ita nobis sectanda est, ut oculos nostros non ad impiorum
hominū uel exempla, uel promissiones, uel minas, sed ad uerbum Dei,
quod est certissima ueræ pietatis regula, dirigamus, & recta pergamus.
Atq; hæc quidem ita sese habent. Nuncautem redeamus ad calamita-
tem Iudaici excidij. Sequitur enim. Quicunq; quæsierit animam suam
seruare, perdet illam, & quicunq; perdiderit illam, cōseruabit eam. Est
& hæc amplificatio eorum malorum, quæ Iudæis in obsidione obuentu-
ra sunt. In alijs em̄ bellis, qui querit ut uitā suam tueatur, aut fortiter pu-
gnando, aut urbem suam mu niendo, aut multos belli socios sibi adiuu-
gendo, is plærunque tuetur & cōseruat uitam suam. Qui autem ex igna-
uia aut desperatione uitæ suæ abijcit hastam, is etiam solet uitā suam, aut
ad minus libertatem, quam honesti uiri præponunt uitæ, amittere. Sed
tam

*Respicere
quid sit.*

in bello Iudaico plane diuersum accidet. In eo enim bello, qui ad tuendam uitam suam adiunget sese cum sediciosiis, aut perget pugnare aduersus hostes, is uitam suam amittet. Qui autem desponderit animum suum de uita, & aut fugerit, aut tradiderit sese sponte sua hostibus, is conseruabit uitam suam. Adeoq; in hac Romana urbis Hierusalem deuastatione idē accidet, quod Ieremias de Baby Ionica deuastatione uaticinatus est. Quicumque, inquit, manserit (ad conseruandam uitam suam) in ciuitate hac, morietur gladio, fame, & peste. Qui uero profugerit ad hostes, uiuet, & erit anima eius sospes & uiuens. Iam, si euentum Iudaici belli cum uaticinio CHRISTI contuleris, inuenies id rebus ipsis multo horribilius gestum esse, quam quod uerbis praedictum est. Dux enim Romanorum, Titus, cum obsideret Hierusalem, nullā non querebat occasionem, qua conseruaret non solum urbem & templum Hierosolymitanum, sed etiam populum ipsum Iudaicum. Et qui relictis Iudaeis ad ipsum profugiebant, ac sese tradebant, hi consequebantur uitae suae salutem, uidelicet, hoc consequebantur, quod Christus hoc loco uaticinatus est. Quicumque perdiderit animam suam (hosti enim sese tradere, quid aliud est, quam uitam suam perdere, aut ad minus extremo eam periculo exponere?) parabit illi uitam. Alij autē, tātum absuit, ut sese hosti traderent, ut ad tuendam uitam suam, in unam urbem Hierusalem congregarentur, & tam pertinaciter hosti resistereint, ut nullam pacis conditionem admitterent. Sed hi miserrime omnium perierunt, alij fame, alij peste, alij gladio, & postea in expugnatione urbis capti, alij bestiis sunt obiecti, alij inter se commissi, suis ipsorum gladiis interierunt, denique nullum est genus calamitatis, quo terq; quaterque miserari homines non sint afflicti. Oportebat enim impleri, quod Christus dixerat. Quicumque quesierit animam suam seruare, perdet illam. Et alias: Erit tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc usq; tēpus, neque fiet. Cæterum CHRISTVS hoc dictum etiam alias usurpat, cum concionaretur de persecutione aduersus Euangelion, ut uideas hoc dictum fuisse publicum prouerbium de periculosissimis bellis, & de grauissimis sedicionibus. Qui inuenierit, inquit, animam suam, perditurus est eam, & qui perdiderit animam suam mea causa, inueniet eam. Nam quemadmodum, qui in seditione coniungunt sese cum sediciosiis, ut conseruent facultates & uitam suam, hi solent & facultates & uitam amittere, propterea quod iudicentur & ipsi sediciosi, ac trucidentur. Qui autem periculo uitae suae sediciosos fugiunt, & sectantur legitimum magistratum, hi uitam suam conseruare solent, ita & in Christianismo, cum oritur persecutio aduersus euangelion, & confessores eius, seditio est. Ergo, qui abnegato CHRISTO & euangelio eius coniungit se, spe retinendae uitae, cum impijs persecutoribus, is amittet

Ieremie. 38.

Iudaica obstinationis calamitas.

Matth. 10.

tit omnem uitam & salutē suam. Qui uero perseverat **CHRISTVM** conseruari, quantumuis magno uitæ suæ periculo, is conseruat ueram suam uitam, etiam si corporalem, & alioqui breui perituram uitam amittat. Nam quod impius timet, inquit Salomon, hoc accidit ei. Quicquid enim impietate conseruaueris, hoc certissime amittis, quicquid autem pietate amiseris, hoc certissime conseruas. Et ne dubites, audi huius rei causam. Nam, quod est inique conseruatum, hoc propter iniquitatem maledictum est. Non potest autem maledictio diu foelix esse, ut nō suo tempore reueletur. Rursus, quod est pietate amissum, hoc repositum est in manu DEI. Deus enim fauet pietati, & promisit ei omnem benedictionem, quod quid aliud est, quam id in manum suam recipere, quod pietate amissum uidetur? Quod si terra frumenti grana in agros reposita, tanta diligentia conseruat & fouet, ut pro uno reddat agricolæ triginta aut etiam centum grana, quomodo non multo liberalior esset **DOMINVS** noster, ut non unum quiddam pietate amissum, centuplum restitueret? Sed redeamus ad institutum nostrum. Sequitur enim. Dico uobis in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes simul, una assumetur, & altera relinquetur. Hæc est alia Iudaicæ calamitatis exaggeratio. Calamitas nullo delectu grassabitur in Iudæos. In alijs bellis qui in eadem causa sunt, eandem etiam fortunam habere solent. In hac aut Iudaica calamitate, afflictio nullo delectu sæuiet. Qui similia agunt, non similem habebunt fortunam. Inter duos, in uno lecto simul gementes, alter liberabitur, alter peribit. Inter duas ancillas aut captiuas, quæ in pistrino moluntur, altera seruabitur, altera interibit. Nam ancillas fuisse apud ueteres deputatas ad molas, testatur Exodus, capite uidecimo. Et ut grassante peste, ex ijs qui eiusdem sunt ætatis, eiusdem uictus, eiusdem opificij, alter peste abripitur, alter in columis euadit, ita imminente Iudæorum deuastatione, ex ijs, qui sunt eiusdem status, eiusdem ordinis, & cōditionis, hic liberabitur, ille peribit. Quod accidit in deuastatione Hierosolymitana, hoc idem accidet in deuastatione totius orbis terrarum, & in extremo iudicio. Hic enim nullus erit respectus uel diuitiarum uel paupertatis, nullus erit delectus, uel regie maiestatis, uel infimæ seruitutis. Inter reges enim & diuites, aliter seruabitur, aliter condemnabitur. Inter pauperes & seruos aliter in cœlum ibit, aliter in infernum conijcietur. Ibit autem in cœlum, qui sectatus est pietatem, & conijcietur in infernum, qui egit impie & non resipuit, siue ille dominus, siue seruus fuerit. Hic enim non est personarum sed pietatis respectus. Nemo igitur confidat maiestate personæ suæ, sed operam det pietati, ut misericordia DEI in omnibus aduersis seruetur. Atque hætenus quidem uaticinatus est Christus de excidio Hierosolymitano. Sed quas, inquires, ob causas? Primum

*conseruatur,
quod pietate
amittitur.*

*Calamitas
nullo delectu
grassatur.*

*Vaticinijs de
excidio Hierosolymitano.*

mum, miraculum est, non solum leprosos sanare, & mortuos suscitare, sed & de futuris certa uaticinari. Venit autem CHRISTVS in hunc mundum, ut predicaret euangelion suū, & cōfirmaret ipsum miraculis. Prophetat igitur de futuris malis Iudæorum, ut & hoc miraculo cōfirmaret auctoritatem & ueritatem euangelij sui. Deinde prædicit futuram Iudæorum deuastationem, ut discipuli ex hoc agnoscerent, regnū suum non fore in hac terra corporale. Prophetæ enim uaticinati sunt, quod CHRISTVS dominaturus sit in solio Dauid, & in gente Israel. Hoc autem loco, & in multis prophetarum locis perspicue significatur, gentem Iudaicam amissuram esse omnem regni sui gloriam & maiestatem. Manifestum igitur est, quod regnum CHRISTI non sit corporale. Adhæc, recitat CHRISTVS futuram Iudæorum calamitatem, ut discipulos suos excitet ad sectandam pietatem, qua seruentur. Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora DOMINVS uenerit. Et alias: Cauete uobis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate & curis huius uitæ, subitusque uobis ingruat dies ille. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem terræ. Postremo commemorateam, ut cum uenerit, discipuli non offendantur, sed potius confirmant fidem suam, & perseuerent in cōfessione euangelij. Vnde & de discipulis sequitur. Et respondentes dicunt illi. Vbi DOMINE? Qui dixit illis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Liceret quidem hæc ita intelligere, ut discipuli querant, ubi aut quo in loco tanta calamitas futura sit, & CHRISTVS respondeat: Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ, hoc est, ubi impij erunt, illic erit & calamitas. Sed apertius intelligitur, ut discipuli querant, ubi ipsi in tanta calamitate tutum locum habituri sunt, ne una cum impijs pereant. Ad hoc igitur respondet CHRISTVS. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ. Varia sunt aquilarum genera. Et inter hæc, unum est genus uulturina specie, reliqua magnitudine antecellens. Vultures autem ut testantur scriptores, biduo, aut etiam triduo ante uolant, ubi cadauera futura sunt. Et Iob de aquila ait. Vbicunque cadauer fuerit, statim adest. Verisimile igitur est, quod de hoc aquilarum genere, quod est specie uulturina, publicum prouerbum ortum sit, ut qui significare uolunt, ea quæ naturæ suæ coniunguntur, non opus esse magno studio coniungere, dicant. Vbi est corpus, seu cadauer, illic congregantur aquilæ. Vnde & CHRISTVS respondet discipulis hoc prouerbio, & iubet eos bene confidere, quod in tanta calamitate satis tutum asylum habituri sint, quo confugiant. Vos, inquit, bene confidite. Tutissimum habebitis asylum, quo in omnibus aduersis seruabimini. Sicut enim aquilæ & cadauera facillime congregantur, ita ego & uos semper

Regnū Christi
 si non est cor
 porale.

c c
 c c
 c c

Aquilarū ge
 nera.

Iob. 39.

per una erimus. Vos facile me inuenietis, ego autem nunquam uos de
seram. Adero semper uobiscum, ut uos ab omni malo defendam. Nam
in quauis calamitate, quaecunque acciderit orbi terrarum, semper Chri
stus & credentes in CHRISTVM coniuncti sunt. CHRISTVS
caput est, credentes membra sunt. Caput autem membris, membra capi
ti adherent. Assumam, inquit, uos ad meipsum, ut ubi sum ego, & uos
sitis. Et iterum. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad con
summationem seculi. Ac rursus. Si quis diligit me, sermonem meum
seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem
apud eum faciemus. Quis autem cum CHRISTO, etiam in media
morte non esset tutus? Si ambulauero inquit, in medio umbræ mortis,
non timebo mala, quoniam tu mecum es. Vide igitur mihi quomodo disci
puli CHRISTI ab hac imminente calamitate Iudæorum seruati
sint. Nam priusquam urbs Hierusalem obsideretur, alij ex discipulis
CHRISTI, occisi sunt, alij in exilium eiectioni. Atque hæc quidem per
secutio, uidebatur magna piorum miseria, sed si consideraueris crudeli
tatem eius calamitatis, quæ postea Iudæis accidit, persecutio illa magis
fuit discipulorum CHRISTI liberatio, quam internitio. Non enim
iam eam tantum beatitudinem intellige, quæ promissa est his, qui
propter nomen CHRISTI persecutionem patiuntur, sed illam etiam,
quæ ex comparatione maiorum malorum iudicatur. Si enim in exci
dio Hierosolymitano beate dictæ sunt steriles, & uentres qui non genuerunt,
& ubera, quæ non lactauerunt. Et si foelicitatis genus fuit a mon
tibus & collibus opprimi, quemadmodum CHRISTVS dixit, mul
to certe maior foelicitas fuit, ante propter CHRISTVM aut occi
di, aut in exilium eijci, quàm tam horrenda mala coram aspicere, & una
cum alijs perferre. Reliquum igitur est, ut non iudicemus præsentia ca

lamitates, extremas esse internitiones, sed potius a grauioribus
malis, quæ superuentura sunt orbi terrarum, liberationes,

si modo afflictionibus admoniti, resipiscamus, &

confugiamus per fidem ad certum & tutum asy

lum, IESVM CHRISTVM

DOMINVM nostrum, qui

est una cum patre & spiritu

sancto DEVS lau

dandus in secula

Amen.

Capitulum

CAPVT XVIII.

HOMILIA VICESIMA PRIMA.

VM CHRISTVS antea uaticinaretur de afflictionibus super Iudæos uenturis, significauit discipulis suis, quod in tantis malis minime perituri sint, si modo ad ipsum, & patrem suum, qui est in coelis, confugiāt. Et exigit alia tota scriptura, ut in aduersis, ad DOMINVM DEVM nostrum, tanquam ad tutissimum asylum confugiamus. Docet igitur nunc CHRI

STVS, qua uia, & quo modo non possimus tantum, sed etiam debemus ad Deum, qui habitat lucem inaccessam, accedere & peruenire. Nō iam differemus de merito, quo ad Deum peruenitur. Nam si de hoc dicendum est, non est aliud reliquum meritum, præterquam meritum Domini nostri IESV CHRISTI, nec alia est uia, qua & in celum conscendimus, & ueram felicitatem consequimur, quam ut credamus in Christum. Ego, inquit, sum uia, ueritas, & uita. Et: Omnis, qui credit in me, habet uitam æternā. Sed de ea nunc uia sermo nobis erit, qua postquam credimus in Christum, consequimur a Deo, salutem in aduersis propter Christum. Quare, ut Christus hanc uiam nobis demonstraret, recitat discipulis suis parabolam huc spectantem, quod oporteret semper orare, nec defatigari. Ad quid enim semper orandum esset, nisi quia ORATIO, oratio, inquam, quæ est ex fide in Christum, ea est uia, qua & recta peruenitur ad DEVM in aduersis, & impetratur ab ipso certissima salus? Sic enim de oratione sentire, primum docet nos uerbum DEI iubentis orare, & promittentis exauditionem orationis. Inuoca me, inquit DOMINVS, in die tribulationis, erui ante, & glorificabis me. Et iterum. Omnis, qui inuocauerit nomen DOMINI saluus erit. Ac rursus. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Deinde idem docent, sanctorum exempla, qui in afflictionibus, oratione confugerunt ad DEVM, & seruati sunt. In te sperauerunt, inquit, patres nostri, sperauerunt, & liberaſti eos. Ad te clamauerunt & salui facti sunt, sperauerunt & non sunt confusi. Vide mihi Moſen. Hic cum eduxisset Israelitas ex ægypto ad marerugum, prohibebatur ex una parte mari, ex altera inaccessis montibus, a tergo autem premebatur hostibus, ut plane nulla euadendi uia pateret. Quo ergo sese in tantis angustiis uertit? aut quā uiam ingreditur? certe non

Ad Deū qua
uia perueni-
tur.

Oratione per-
uenitur ad de-
um.

habet aliam, præter orationem, qua etiam tam serio & ardentem incedebat, ut audiat a Domino, Quid clamas ad me? En accipe etiam successor rem Moysi, Iosua, qui cum exercitus eius uictus esset a ciuibus urbis Hai, & cor totius populi instar aquæ liquæfactum esset, quemadmodum scriptura loquitur, non aliud habet, quod in summo periculo arripiat, quam orationem. Quid dicam de Dauide, cuius psalmi, qui extant, quida aliud sunt, quam publica testimonia de orationis tum auctoritate, tum efficacia? Nec silentio prætereundum est, quod scriptura de Iosaphat rege Iuda commemorat. Hic enim, cū Syri innumerabili exercitu incurrissent ex improviso in regionem Iudæ, & uideretur de regno Iudæ comclamatum esse, ad orationem, tanquam ad sacram anchoram festinat. In nobis, inquit, non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, sed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros ad te dirigamus. Sunt & alia infinita piorum exempla, quæ longum esset commemorare, quibus orationis uirtus & utilitas nobis commendatur. Ac in aduersis incipere orare, non admodum quidem difficile est credentibus in Christum, at in oratione perseverare, & aduersis non defatigari, nec frangi, hoc opus, hic labor est. Multa enim sunt, quæ homines ab oratione auocant. Primum, quia cum non continuo liberantur ab afflictionibus, existimant se non exaudiri. Deinde, quod DEVS uideatur occupator, quam ut respiciat, & afficiatur humanis miseris. Postremo, quod nos uideamur propter peccata nostra indigniores, quam quos Deus respiciat & exaudiat, adeoque omnino nobis uoluntas Dei ignota esse uidetur, uidelicet, num certo uelit nos seruare. Hæc sunt quæ sollicitant animum orantis ad incredulitatem, & solent ipsum ita eneruare, ut defatigatus abijciat orationem. Recitat igitur Christus parabolam de iniquo iudice, qua uoluntatem Dei erga orantem ita perspicue depingit, ut qui ex ea non retinetur in officio orandi, quantum uis grauiter afflictus, is ne scintillam quidem ueræ fidei habere uidetur. Parabola autem sic sese habet. Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, nec reuerbatur hominibus. Amabo te, qui fit, quod Christus non recitet parabolam de æquo potius & iusto, quam de iniquo & iniusto iudice? Sed in promptu causa est. Sunt enim & iusti iudices ac magistratus, sed rarissimi. Parabolæ autem proprie sunt exemplaria earum rerum quæ generaliter & frequenter, non quæraro fiunt. Magis ergo conueniebat parabolæ ini- quus quam æquus magistratus. Ac adumbrantur hoc loco uulgares im- piorum magistratuum mores. DEVM, inquit, non timebat, nec reue- rebatur hominē. Hi sunt impiorum magistratuum mores. Non timēt DEVM, nec suspiciunt uerbum eius, quia se ipsos pro dijs adorari & coli cupiunt. Et non reuerentur homines, quia putant se sublimiores, quam

Orationis uir-
tus.

Magistratuū
impiorū mo-
res.

ut debeant aliquam aliorum hominum rationem habere. Sed quid tandem fiet: num hanc impietatem & inhumanitatem impune ferent? Videntur quidem aliquandiu potentia sua probemuniti, sed est Deus in coelo, qui reddit unicuique iuxta opera sua. Non enim est personae respectus apud illum, & unusquisque, quod fecit, siue liber, siue seruus, siue magistratus, siue subditus, reportabit. Sed redeamus ad parabolam.

Vidua autem quaedam erat in ciuitate illa, & ueniebat ad eum dicens. cc
Vindica me de aduersario meo. Et nolebat aliquandiu. cc Quid ergo

primum de uidua illa dicemus? num peccauit, quod petat de aduersario suo uindictam: an non scriptum est, Mihi uindictam & ego retribuam.

Et iterum: Nō resistas malo? Recte. Hæc enim intelligenda sunt de priua & illegitima uindicta. Cæterum, quia magistratus & leges ciuiles, Magistratus
auxilium pe-
tere, num lice
at homini pio

sunt ordinationes diuinæ, licebit etiam prijs ordinario harum ordinationum auxilio contra aduersarios uti, & implorare opem magistratus, ut

defendantur. Sic CHRISTVS coram iudice dicebat. Si male locutus sum, testificare de malo. Sin bene, quid me cedis? Et Paulus, cum

recognouisset insidias Iudæorum, significauit tribuno, qui & armata manu ipsum defendit. Quare uidua nō peccauit, quod implorauerit auxilium magistratus, & pecierit legitimam contra aduersarium suum uindictam. Deinde uides hoc loco, quæ sit fors & fortuna uiduarum, & aliorum

in hoc seculo miserorum hominum. Hi enim, quia sunt omni humano auxilio destituti, solent etiam a magistratu non solum negligi & contemni, sed etiam nonnunquam iniurijs affici. Ac uide mihi preposteram &

& præfractæ audaces, ne si condemnet ipsos scelerum, perdant urbem aut regionis pagos incendio. Quare si nō omnino absoluit, certe conuiuet, ac interdum iniquas ipsorum causas, æquas & iustas pronunciat.

Contra uero, si miseri homines, uiduæ & pupilli, etiam in optimis causis opprimantur, ibi nihil omnino periculi timetur. Quid ad hæc dicemus? certe horribile est, quod magistratus magis timeat nebulones cum

suo incendio, quam miseros & uiduas cum sua oratione dominica. Habet nebulos ignes, habet gladios, quibus in unum aut alterum pagum

grassari potest. Sed aduersus hæc habet legitimus magistratus sua etiā arma. Viduæ autem & miseri homines habent orationem dominicam, quam si tyrannide & iniquitate oppressi, expédiant, non iam in unam tantum urbem, sed in totum regnum ac imperium grassantur. Ac prijs qui

totam regionem, sed oratio ipsorum, qua inuocant auxilium DEI, tam efficax est etiam sine ipsorum sensu, coram DEO, ut subuertat regna

& imperia. DEVS enim uocat se iudicem uiduarum, patrem orphano-

Magistratus
auxilium pe-
tere, num lice
at homini pio

Act. 23.

Viduæ for-
tuna.

*Miserorum
preces effica
ces.*

rum, & defensorem miserorum. Nunquid ergo non iudicabit, nunquid non defendet suos? In Ecclesiastico dicitur. Non despiciet deus preces pupilli, nec uiduā si effundat loquelam gemitus. Nōne lachrymæ uiduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt usque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis. Quid potest aduersus magistratum negligentem aut opprimentem miseros homines horribilius dici? Lachrymæ, inquit, a maxilla ascendunt usque in cœlum. Quid illic faciunt? clamant certe, ac impetrant etiam grauissimam uindictam aduersus omnes miserorum oppressores. Huc etiam accedit, quod Esaias ait. Vg qui condunt iniquas leges, & scribentes iniusticiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & uim facerent causæ humilium populi mei, ut essent uiduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Audi uisti tyrannidem, nunc audi supplicium tyrannidis. Quid facietis in die uisitationis, & calamitatis de longe uenientis? ad cuius confugietis auxilium, & ubi derelinquetis gloriam uestram, ne incuruamini sub uinculo, & cum interfectis cadatis? Hæc perspicue significant clamores miserorum, qui opprimuntur, tam efficaces esse, ut propter ipsoस्ता regna deuaſtentur. Sic & Ieremias ait. Causam uiduæ non iudicauerunt, causam pupilli non dixerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non uisitabo dicit **DOMINVS**, & super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea? Quare multo magis formidandi sunt miseri homines cum sua oratione dominica, ne quid iniqui aduersus ipsos designetur, quam impij nebulones cum suis ignibus, ne impietas & iniquitas eorum approbetur. Sed quid tandem sit ab iniquo illo iudice, de quo nobis in præsentia sermo est? Non mouebatur lege **DOMINI**, non miseria uiduæ, non iusticia causæ uiduæ, non iniusticia & crudelitate aduersarij, mouetur tamen uel tandem pertinacia, assiduitate, molestia, & improbitate precum & clamoris uiduæ, ac dixit in se. Quanquam **DEVM** non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hæc uidua, uindica bo illam, ne tandem ueniens suggillet me. Quid hoc, quod iudex dicit, quanq̃ **DEVM** non timeo, nec hominem reuereor? nū magistratus seipsum impietatis & crudelitatis accusat aut condemnat? Id q̃dem rarissime contingit. Nam quæadmodum Romanus Pontifex exigit, ut q̃cquid in religione statuatur ac decernatur, hoc pro articulo fidei suscipiatur, & adoretur. Quod si quis contradixerit, diris eum oibus deuouet. lætatur enim Romanū pontificem nō posse errare, nec quæquā audere ipsum reprehendere, etiā si secū innumerabiles animarū copias ad infernum duceret: ita sunt etiam magistratus ciuiles qui exigunt, ut quicquid in reipubli

Romani pontificis tyrannus.

Reipublicæ administratione senserint, decreuerint, & pronūciauerint, ab omnibus, ut iustū & æquū agnoscat. Ac subditorū quidem interest, ut quæ statuuntur & pronūciatur a magistratibus, ea ut equa & iusta suscipiant, si modo non fuerint impia & manifeste iniqua. Nam si charitas omnia credit et sperat, (quæadmodum Paulus loquitur,) de quouis priuato homine, quantomagis de magistratu credendum est, quod iusta sint, quæ pronūciauerit, & decreuerit, etiamsi nos priuato nostro iudicio non exactam iusticiæ eius causam assequamur. At hæc est abominanda impudencia, quod magistratus ipse tantum sibi arroget, ut iactet se nec errare, nec inique agere, adeoque ne in manifesta quidem iniquitate paciatur sese, etiamnum legitime argui. Nam, si dicendum est, quod res est, non inuenias maiorem iniquitatem, quam in magistratuum officijs. Atque hoc de magistratu affirmat, non priuatus quispiam homo, sed magistratus ipse, sapientissimus rex Salomon. In Ecclesiasta enim suo, capite tertio, ita ait. Vidi sub sole in loco iudicij, impietatem, & in loco iusticiæ iniquitatem. Et propheta Esaias de Israele inquit. Vineam Domini exercituum domus Israel est, & uiri Iuda germen delectabile eius. Expectaui ut faceret iudicium, & ecce iniquitas, & iusticiam, & ecce clamor. Si administratio iudicij & iusticiæ suam habuit iniquitatem in officijs magistratuum populi Dei electi, in quo, obsecro, prætorio non erit iniquitas? Et ubi, amo te, maiorem iusticiam & æquitatem tibi pollicearis, quam in regno Davidis regis iustissimi? attamen in huius regni administratione tanta iniusticia regnauit, ut etiam ciues uoluerint eam seditione uindicare. Recitantur autem hæc, non quod culpa iniquitatis, cuius magistratui imputanda sit, sed quia Satan est princeps seu magistratus huius mundi, ideo hoc maxime omnium diu nocturne agit, ut in aulis principum, & in prætorijs magistratuum regnet, ac omnem iusticiam subuertat. Simile, aiunt, gaudet simili: Satan igitur quia est princeps & magistratus, coniungit etiam se cum principibus & magistratibus, ac efficit, ut aut magistratus ipse sit iniquus & crudelis, ac opprimat innocentem, aut sit ignauus & cessator, nec diligenter cognoscat causas subditorum suorum, aut partes litigantes coram magistratu sint iniqui impostores, & tam callide sciant iniusticiam causæ suæ defendere, ut etiam si prudentissimus & sanctissimus magistratus, iudicis officio fungeretur, parcium tamen impostura deciperetur, aut testes obijciat mendaces & peiuros, adeoque hic præcipuus Satanæ labor est, ut in loco iudicij regnet impietas, & in loco iusticiæ uincat iniquitas, quo quo modo id fiat, siue magistratus, siue parcium ac subditorum, siue testium culpa. Quare magistratui magno Dei timore in officio suo uersandum est, ut cum omnino ei ex uocatione sua in eo loco sedendum est, in

Magistratū
quorundā impudencia.

Esa. 22.

Cordis huma
ni prauitas.

quo iam inde ab initio humani generis regnavit iniquitas, ipse tamen prudenti sua pietate, omni culpa liberetur. Cæterum, quod iudex hoc loco dicit. Deum non timeo, nec hominem revereor, non sunt uerba oris, sed cogitationes cordis ita occultæ, ut iudex ipse non sentiat, sed iuret potius se esse uirum honestissimum. Nam alias quoque scriptura commemorat cogitationes impiorum, quas ipsi quidem non uident, Deus autem optime uidet. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, uidetur tamen sibi Deum maxime omnium honorare. In Esaia dicunt. Posuimus mendacium, spem nostram, & mendatio protecti sumus, cum tamen contendunt spem suam esse ipsissimam ueritatem. In Deuteronomio dicunt in corde suo. Ambulabo in prauitate cordis mei, qui tamen putant prauitatem suam esse ueram pietatem, ita & hoc loco, iudex cogitat in corde suo, se nec Deum timere, nec homines reuereri, & tamen nescit se esse impium, sed existimat ea, quæ agit esse iustissima. Recte igitur Ieremias cõtionatur: Prauum, inquiens, est cor hominis, & inscrutabile. Quis cognoscet illud? Et necessario orat psalmus: Delicta, quis intelligit? Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Porro, etsi hic iudex sit impius & crudelis, exaudit tamẽ, uel tandem uiduam. Quia molesta est, inquiens, mihi hæc uidua, uindictabo illam, ne tandem ueniens me obtundat, & molestis tabefaciat. Ita que, etsi in hoc iudice nihil prorsus uel pietatis uel humanitatis fuerit, propter improbitatem tamen precum uiduæ, defendit eam ab aduersario. Habes parabolam. Videamus autem nunc, ad quid Christus eam proponat. Ac primum quidem Lucas haud obscure hoc significauit in principio parabolæ, sic dicens. Recitauit Iesus parabolam huc spectantem, quod oporteret semper orare, nec defatigari. Deinde Christus ipse perspicue explicat, cum addit. Audite, quid iudex iniquus dicat. Deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantium ad se die & nocte, etiamsi paciens fuerit super illis. Dico uobis quod faciet uindictam illorum cito. Recitantur & in hanc sententiam supra capite undecimo duæ parabolæ, altera de amico, postulante noctu panem, altera de filio petente piscem. Etsi autem his duabus parabolis uoluntas Dei erga inuocantes ipsum manifestissime reuelatur, parabola tamen de iniquo iudice, clemenciam Dei erga preces nostras ita commendat, ut iam nullus de ea dubitationi locus relinquatur. Hæc enim parabola, argumento, quod uocant, a minori, ita nos urget, ut cogamur, uelimus, nolimus, ingenue fateri, fieri non posse, quin preces nostræ a Domino Deo nostro uere exaudiantur. Iudex enim non est pater, sed tyrannus, & tamen exaudit uiduam. Deus autem pater est. Hoc enim epitheton sibi ipsi tribuit, & non exaudiret? Iudex crudelis est, & non afficitur alienis calamitatibus, tamẽ mulieris uoto satisfacit. Deus autem

tem natura misericors est, & afficitur nostris malis. Ego sum, inquit, cum ipso in tribulatione. Et, Non habemus pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinē, absque peccato, & uota nostra sperneret. Iudex non praecepit, ut uidua causam suam ad se referat, & de iniurijs aduersarij conqueratur, sed potius molestissime fert, quod clamore obtundatur, & tamen exaudit. Deus autem praecepit, ut auxilium ipsius in omnibus afflictionibus inuocemus. Et nisi hoc fecerimus, damnat nos peccati & inobedientiae. Qui enim dixit, Non fureris, Non occidas, Non moecheris, idem etiam dixit, Inuoca me in die tribulationis. Petite, & accipietis. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Cum ergo Deus preceperit, ut inuocetur, num inuocatus non exaudiret. Iudex nullum promisit auxilium uiduae, nullam pollicitus est exauditionem, quin potius saepenumero tam exauditionem quam auxilium negauit. Deus autem promisit exauditionem, idque non simpliciter promisit, sed iuramenti, Amen, inquit, dico uobis, quaecumque petieritis patrem in nomine meo dabit uobis, quomodo igitur pollicitis suis non satisfaceret. Breuiter, Iudex natura malus est, & exaudiendo benefacit uiduae, Deus autem natura bonus est, & exaudiendo non benefaceret. Quare, etsi aliquoties uideatur exauditionem differre, ac nimis diu paciens esse in ferenda impiorum erga pios crudelitate, tamen non est desperandum, sed in oratione perseuerandum, certissima spe concepta, quod adhuc uisus procul, (quemadmodum propheta loquitur,) apparebit in finem, & non menciatur, ac ueniēs ueniet, nec tardabit. Et, Dico uobis, inquit Christus, quod faciet uindictam illorum cito. Sed amabo te, quid est, quod Deus tantopere delectetur oratione, ut eam certissime exaudiat. num delectatur tantopere uerbis nostris, aut multiloquio. minime omnium. Orantes, inquit, ne sitis multiloqui, sicut ethnici. Putant enim fore, ut ob multiloquium suum exaudiantur. Et sunt hypocritae, qui existimant Deum in oratione respicere, operis nostri dignitatem, hi autem tanto magis errant, quanto omnia nostra opera sunt in iudicio Dei imperfectiora. Sed cum pater de Christo dicat. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, perspicuum relinquitur, quod Deus orationem ideo tanti faciat, quia offert praecipue omnium in conspectu Dei Iesum Christum Dominum nostrum per fidem. Quicunque enim uere inuocat Deum, is non inuocat eum fiducia suae ipsius iusticiae, sed fiducia iusticiae Iesu Christi, qui nos cum Deo reconciliauit. Qui autem inuocat Deum fiducia Christi, is offert Deo Christum, sacrificium acceptissimum. Placet igitur Deo oratio nostra, quia Christus ei placet & nobis hoc maxime omnium in oratione agendum est, ut ex fide in Iesum Christum oremus. Nam in orati-

*Oratione,
cur Deus des
lectetur.*

*Aduentus
Christi.*

one fidem præcipue exigere, Christus ipse manifeste significat, cum ad
 nem huius parabolæ addat. Verum tamen filius hominis, cum uene-
 rit, an reperturus est fidem in terra? Quid ergo? an Christus, cum
 hæc diceret, non uenerat iam in mundum? Recte. Sed Christus non de
 uno tantum aduentu ipsius loquitur. Venit enim, cum reuelatus est car-
 ne, & prædicauit Euangelion suum in Galilæa & Iudæa. Venit, cum as-
 cendit in coelum, & misit apostolos in totum orbem terrarum, ut in no-
 mine eius prædicarent omnibus gentibus poenitentiam & remissionem
 peccatorum. Venit, cum uisitauit impietatem Iudæorū, propter quam
 non solum resp. eorum per Romanos deleta est, uerum etiam ipsi ex
 hereditate cælestium bonorum abiecti sunt. Veniet etiā in nouissimo
 die quando iudicaturus est uiuos & mortuos. Iam, uenit quoque ali-
 quoties in orbem terrarum, non solum, postquam reuelatus est carne,
 sed etiam antequam uerbum caro factum est. Venit, cum per Noe præ-
 dicabatur poenitentia, & orbis terre puniebatur diluuium. Venit, per Lo-
 thum qui uocabat Zodomitas ad resipiscenciam, sed cum hi uerbum cō-
 temnerent, perierunt incendio. Venit per prophetas in regnum Israe-
 lis & Iudæ: Et cum incolæ nō resipiscerent, perierunt deuastatione, adeo
 que toties uenire dicitur filius hominis, quoties per prædicationem
 uerbi Dei, reuelatur poenitentibus clemencia, impoenitentibus autem
 seueritas & ira Dei. Cum ergo sic aduenerit filius hominis, putas, in-
 quit, qui reperiat fidem in terra? Non enim est omnium fides, quemad-
 modum Paulus ait. Et pauci sunt electi. Ac filius quidem hominis, pro-
 ponit omnibus indifferenter salutem suam, nec in ipso quicquam est,
 quod accusare aut reprehendere queas, sed homines tanta impietate
 obruti sunt, ut non eam salutis uiam, quæ diuinitus uerbo Dei demon-
 stratur, sed eam, quam ipsi sibi fingunt, capeant. Itaque fit, ut paucissi-
 mi ueram fidem uerbo dei adhibeant. Vbi autem non est uera fides, ibi
 nec potest uera esse oratio. Porro, nisi oraueris, non seruaberis. Reli-
 quum igitur est, ut qui ueram speramus salutem, ueram quoque fidem
 Euangelio Domini DE nostri adhibeamus, quo in aduersis ad ora-
 tionem ex fide excitati, semper oremus, & malis nunquam frangamur
 in CHRISTO IESU Domino nostro, qui est una cum patre & spi-
 ritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMASECUNDA.

Vperiore parabola de iniquo iudice, docuit Christus ora-
 dum & in oratione perseverandum esse. In hac autem pa-
 rabola, quæ sequitur, de phariseo & publicano docet cuius
 rei fiducia sit orandū. Nō enim recte oraueris, nisi recte etiā
 credideris, & sunt, qui fiducia sue ipsorum iusticie ac dignitatis orationē
 suam

suam totam non solum inutilem & inefficacem, uerum etiam impiam reddunt. Necessario igitur cognoscendum est, cuius rei fiducia sit orandum. Et quia, id, quod parabolis explicatur, multo alius an imo nostro infigitur, quam quod nudis uerbis proponitur, ideo Christus etiam hac de parabola recitat. Dixit (inquit Euangelista,) ad quosdam, qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam. Duo homines ascendebant in templum, ut precarentur, unus pharisæus, & alter publicanus. Primum omnium uide mihi ad mirabilem collationem. In hac enim parabola conferuntur duo inter se uiri diuersissimarum conditionum. Alter erat sanctissimi inter Iudæos ordinis, pharisæus, alter abiectissimi & contemptissimi totam religionis instituti, publicanus, quale est, si inter nos componas monachum quendam Carthusianum, ut uocant, aut Franciscanum, & prophanum aggregarium militem. Quid his dissimilius coram hominibus apparet? Hiergo, pharisæus & publicanus, ascenderunt in templum, ut orarent. Quid? an non licuit eis domi suæ orare? An non Christus docet, Tu, cum oras, introito in condaue tuum, & occluso ostio tuo, ora patrem tuum, qui est in occulto? Recte utrumque. In rep. enim Mosaica, institutum erat templum diuina ordinatione, & addita erat promissio Dei, ut quotquot, acta poenitentia, orarent in eo templo, consequerentur salutem & liberationem ab omnibus aduersis, quemadmodum scriptum est, in secundo libro Paralipomenon cap. sexto. Hæc autem promissio dicta est, non propter externum illum locum, nec propter orationis ipsius per se dignitatē, sed propter Christum, qui hoc templo adumbratus est, soluere, inquit, templū hoc, & in triduo reedificabo illud. Quis quis enim in Christum, per fidem ingreditur, is quicquid orauerit, uere impetrat. Quicquid, inquit, pecieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Cæterum, postquam Christus uenit, uenit etiam hora, qua ueri adoratores, adorant iam patrem, non in templo Hierosolymitano, sed in spiritu & ueritate. Vbicunq; enim prædicatur Christus, & creditur in Christum, ibi præsens est templum in quo exaudimur. Ecce ego, inquit, uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Templum igitur est, publica ecclesiæ domus, in qua ueluti in schola, docemur de religione, tractamus sacramenta, & publicas habemus orationes. Templum item sunt, priuata cuiusq; cubicula & conclauiā ad quæ oraturi secedimus. Et ubicunq; oraueris, siue publice cum ecclesia, siue priuatim in conclaui, ibi certa est impetratio, si modo ex fide in Christum oraueris. Nam quod Christus iubet oraturos in conclaue introire, & occluso ostio orare, non uetat publicas & legitimas in ecclesia orationes, sed uetat hypocrisis & ostentationem, qua dere nunc non est locus plura dicendi. Porro, cum hi duo, pharisæus & publicanus

Pharisæi & publicani collatio.

Templi Hierosolymitani usus.

Templa uera.

nus, in templum ascendissent, ut fuerunt dissimillimarū conditionum
 uitaē, ita dissimillimas etiam preces effundūt. Phariseus stans, hec
 apud se orabat. Deus, gratias ago tibi, quod non sim sicut ceteri homi-
 nes, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus, ieiuno bis in
 sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Audimus quidem
 pharisæum optima quæque uerbis commemorare, sed quia Christus
 in fine parabolæ pronunciat publicanum descendisse iustificatum, non
 item pharisæum, facile conijcimus, hanc orationem sub honestissima
 specie fuisse impiissimam, & pharisæum in maxima honestate fuisse co-
 ram deo inhonestissimum. Perstringamus ergo primum, externam
 pharisæi honestatem. Principio, quod pharisæus alloquitur in oratio-
 ne sua Deum, non patriarcham quendam aut sanctum demortuum, pi-
 um per se opus est. Non enim est in sanctos, ut seruatores & mediator
 res confidendum, sed ut in solum Deum per Christum est confidendū,
 ita etiam Deus in omnibus aduersis, per fidem in Christum inuocan-
 dus est. Deinde agit pharisæus gratias pro beneficijs a Deo acceptis. Est
 & hoc hominis pijs, ut in omnibus agat gratias Deo. Gratias (inquit
 Paulus) agentes semper de omnibus, in nomine Domini nostri Iesu
 Christi, Deo & patri. Ad hæc, quod non sit raptor, nec iniustus coram
 mundo, nec adulter, nec impostor, quales multi sunt, recte factum est.
 Scriptum enim est. Neque raptores neque adulteri regnum Dei posside-
 bunt. Præterea, quod ieiunat bis in sabbato, seu hebdomada, sobrietatis
 genus est. Omnino enim ieiunandum, hoc est, sobrie uiuendum est,
 non bis tantum in hebdomada, sed toto uitæ tempore. Crapula enim
 & ebrietas non solum corpori nocent, uerum etiam totum hominem
 subuertunt, ne sectetur uocationem dei. Cum igitur toto uitæ nostro
 tempore uocatio dei semper sectanda sit, non aliter, quam Satan ipse,
 crapula & ebrietas fugienda sunt. Deinde, quod dat ordinarias & legiti-
 mas decimas, recte agit. Iusticiæ enim opus est, soluere, quod debes,
 cui tributum, tributum, cui decimas, decimas. In politia autem Moisaica
 debuerunt Israelitæ decimas ex lege. Nos autem debemus decimas, e
 publico ecclesiæ consensu, & consuetudine, quæ & ipsa pro suo modo
 uim legis & diuinæ ordinationis obrinet. Quare, qui eas fideliter exor-
 tuit, non tantum homini seruit, uerum etiam obsequitur diuinæ ordina-
 tioni. Atque hæc est pharisæi honestas, quæ certe quantum ad externā
 speciem coram hominibus, attinet, non est reprehensibilis, sed potius
 commendabilis. Et optandum esset, ut quotquot Christiano nomine
 censentur, tanta honestate uitam suam transigerent, quantam hoc loco
 pharisæus commemorat. Lex enim Dei exigit a nobis bona opera, que
 nisi fecerimus, manifestum est, non spiritum sed carnem in nobis do-
 minari. Nunc autē, pro dolor, sunt, qui cōtempo uerbo dei, quibus

Pharisei iusti-
cia.

Ebrietatis &
crapula ma-
lum.

Decimas da-
res

uis

uis cupiditatibus suis obsequuntur, arbitantes se tunc maxime omnium
 sectatores Euangelij, cum abiecta omni uitæ honestate, licenciam quid
 uis agendi usurpant. Sed horum damnatio iusta est. Nos ad pharisæum
 reuertemur. Nam si tanta fuit honestas & probitas huius pharisæi, ut ea
 etiam a pijs exigatur, quid, ergo, illud est, quod diuino iudicio pronun-
 ciatur impius, & postponitur publicano, nebuloni sceleratissimo? Quid
 obsecro deest huic pharisæo, ad ueram iusticiam & sanctitatem? Quid
 desit, rogas? Hoc nimirum deest ei, quod qua parte optimus uideatur, ea
 sit coram Deo longe omnium pessimus, & excepta specie honestatis, quæ *Pharisæi im-
 pietas.* tamen & ipsa in pharisæo coram Deo sordet, quemadmodum mox se-
 quetur, non habeat, ne micam quidem, ueræ coram Deo iusticiæ. Nam
 ad ueram iusticiam coram deo habendam, necessarium est, primum, ut
 agnoscas peccata & meritum damnationis tuæ. Sed tantum absuit, ut
 pharisæus agnouerit se peccatorem, ut diserte gloriatur, quod non sit,
 sicut ceteri homines, nec etiam uelut publicanus. Deinde ad ueram iusti-
 ciam requiritur, ut credas, quod peccata remittantur tibi gratis per mise-
 ricordiam dei, propter semen Abraham, seu Iesum Christum Dominum
 nostrum. Quomodo autem pharisæus crederet peccatorum remissionem,
 qui non sentiebat se peccatorem esse? quomodo polliceretur sibi remissi-
 onem peccatorum gratis, propter semen Abraham, qui bonis suis operi-
 bus ita confidebat, ut speraret se ijs non tantum sua quædam peccata,
 quæ forte in adolescentia imprudens, ut sentiebat, designauerat, uerum
 etiam peccata aliorum hominum expiare, adeoque innumeras in cælo co-
 rollas iusticiæ sue mereri? Postremo requiritur etiam dilectio proximi,
 ut iusticiæ fidei fructus, & gratitudo. Sed hac quoque caruit pharisæus, id
 quod ipse sua oratione prodit, dum non publicanum tantum, sed et
 ceteros homines præ se fastidit. Cum ergo uera prorsus iusticia care-
 at, quid, obsecro, relinquitur ei, nisi uera & ipsissima impietas? Habet
 quidem adhuc externam honestatis speciem, sed & hæc sordidatur im-
 pietate. Non enim rapere aliena bona, non exercere iniustam negotiati-
 onem, non committere adulterium, rectum & iustum est. Sed confide-
 re, (quod pharisæus facit) quod externa horum operum obseruatio, sit
 uera & perfecta diuinæ legis impletio, & absoluta coram Deo iusticia,
 hoc iam summa est iniquitas. Adhæc ieiunare seu sobrie uiuere, & deci-
 mas dare, legitimum est, sed si ita ieiunes, & decimas dederis, ut polli-
 cearis tibi merito operis tui salutem, & existimes te totam iusticiam per-
 fecte absoluisse, ibi tum sobrietas tua fit ebrietas, & decimarum solutio
 fit impostura & furtum. Quare etsi hic pharisæus fuerit coram mundo
 uir honestissimus, tamen quia caruit uera fidei iusticia, iudicandus est,
 tanto iniustior, quanto se iustiores putat. Atque hæc de pharisæo.
 Nunc audiamus etiam publicanum. Et publicanus procul stans, nec

5, oculos uolebat ad coelum tollere, sed percutiebat pectus suum dicens:
 6, Deus propicius esto mihi peccatori. Vt in phariseo propositum est
 exemplum hypocrisis, hoc est, impiæ corā Deo iustitiæ, ita in publica
 no proponitur exemplum ueræ poenitentis, qua & ueram iustitiam co
 ram Deo consequimur. Hic enim publicanus, & si nihil coram mundo
 honestatis habuit, coram Deo tamen cōsecutus est ueram iustitiam. Per
 quid? num quod aut perrexerit in uitæ suæ inhonestate, aut relicto relo
 neo, ordinaria sua uocatione, coniunxerit sese cū ordine pharisaico? Ni
 hil minus. Vera enim iustitia, ut non fert uitæ inhonestatem, ita nec se
 ctatur, derelicta sua uocatione, excogitandas superstitiones. Sed conse
 cutus est iustitiam, per ueram poenitentiam. Ad ueram enim poeniten
 tiam exigitur, primum, ut agnoscas peccata, & cōfitearis ingenue te pro
 pter peccata æternam damnationem meritum, quemadmodum paulo
 ante meminimus, & sæpenumero alias copiose demonstrauius. Cum
 autem Christus pronunciet postea hūc publicanum iustum, manifestū
 est, quod peccata sua uere agnouerit. Et extant huius agnitionis non ob
 scura argumenta. Præ pudore enim, non procedit in medium templi,
 sed procul stat. Nō leuat oculos suos ad coelum, sed percutit pectus, quī
 bus indicijs perspicue significat, se non peccatorum tantum agnitione
 in cōscientia percussus, sed etiam timore inferni obrutum. Huc accedit,
 quod in oratione sua ingenue confiteatur se peccatorem & non nisi mi
 sericordiam Dei inuocet. Nō appellat autem misericordiam, nisi qui se
 nihil bonorum meritorum habere uideat. Quare perspicuum est, publi
 canum peccata sua agnoscere, & Deo sacrificium illud offerre, de quo
 Dauid loquitur. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Deinde requi
 ritur ad ueram poenitentiam, ut credas, quod propter Christum habeas
 remissionem peccatorum. Publicanus autem hac fide præditus fuisse,
 testatur non solum iudicium Christi, sed etiam alia argumenta. Inuoca
 turus enim Deum, ascendit in templum. Hic autem Deus, qui in tem
 plo Hierosolymitano colebatur, non erat, ut ita dicam, imaginarius &
 absolutus Deus, qualem sibi fingit humana ratio. Sed erat Deus, qui se
 reuelarat promissione ad Abraam dicta: In semine tuo benedicentur o
 mnes gentes terræ. Et hunc Deum uere inuocare est etiam confidere, q
 sit Deus clemens & propicius per semen Abrahæ, hoc est, per Christum.
 Ad hæc, publicanus inuocat misericordiam & clementiam Dei. Deus,
 inquit, propicius esto mihi peccatori. Non potest autem misericor
 dia aut clementia in Deo uere intelligi, nisi per Christum. Quare, & si
 publicanus non disertememinerit Christi in oratione sua, nec potuerit e
 tiā pro ratione temporis de Christo cogitare, tamē quia misericordiā dei
 uere inuocauit, fieri nō potuit, quin subintelllexerit Christū, si non suo
 sensu, attamē sensu spūs sancti, qui pro nobis intercedit, gemitibus in
 enar

Publicani iu
stia.

Publicanus
consequitur
iustitiam.

Misericor
diæ nomine
Christus com
prehenditur.

enarrabilibus. Quid ergo publicanus hac oratione, hoc est, uera sua poenitentia consequitur? Audi iudicium Christi. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam magis, quam ille. Ergo & pharisaeus descendit iustificatus: fateor. Coram se, & hominibus, non autem coram Deo. Nam quod ad iudicium dei attinet, reportauit in domum suam nebulonem impiissimum. Publicanus autem, & si antea inhoneste uixerit, tamen quia uere poenituit, reportauit secum et templo uirum honestissimum, qui & in posterum pro ratione poenitentis, inculpatam uitam duxit. Habes igitur tam in pharisaeo, quam in publicano, quod diligenter obseruandum est. In pharisaeo, imitare externam uitae honestatem. In publicano imitare ueram poenitentiam. In pharisaeo discere timorem dei, ne sentias te absoluisse perfectam iustitiam, externis opibus legis. In publicano discere fidem, ne despondeas animum in peccatis, sed per fidem relipiscas. In pharisaeo obserua, non esse ad orationem accedendum si fiducia propriae iustitiae. Sic enim orare, non est orare, sed bona sua impudenter iactare, & coram deo gloriari, hoc est, deum contumelia afficere. In publicano autem obserua, non nisi fiducia solius misericordiae dei per Christum, orandum esse. Sic enim orare est impetrare, sic orare, est seruari, & extolli. Quam ob causam sequitur. Quia omnis, qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur. Haec est generalis sententia, & conuenit cum eo uersiculo, qui est in cantico Mariae. Dispergit super eos mente cordis sui. Deponit potentes de sede, & exaltat humiles. Et quod generalior ac uulgarior est haec sententia, eo diligentius est expendenda, & nobis semper ob oculos habenda, ut & timorem dei in sublimitate & dignitate, ac fiduciam, in humilitate & aduersitate discamus. Nam, quod hac sententia dicitur, hoc tam humana quam diuina consuetudine fieri soler, id quod ipsa rerum exempla declarant, si modo recte discucias, quid sit se extollere, & se humiliare. Extollit enim se coram hominibus, qui pre se alios contemnit, & omnia aliorum facta reprehendit, sua autem sola iactat & commendat. Hic ergo ab hominibus ipsis despicitur & uicissim contemnitur. Is autem se humiliat, qui sectando suam uocationem, prebet se unicuique officiosum. Et qui ita se erga homines gerit, ab hominibus etiam extollitur. Sed coram deo extollit se, qui suae ipsius uirtuti adscribit iustitiam, sapientiam, potentiam, & alia dona dei. Sic extulit se pharisaeus, de quo parabola recitata est. Sic extulit se Nebucadnezar rex Babylonis. Nonne haec est, inquit, Babylon ciuitas magna, quam ego edificauimus in domum regni, in robore fortitudinis meae, & in gloria decoris mei? Sic extulit se Absolon, qui reputabat se digniorem imperio, quam Dauid pater. Sic extulit se Herodes, cum audiret, Vox dei & non hominis. Quid autem his accidit? nimirum id quod in hac generali sententia pronunciat. Quanto altius sese efferebant, tanto profundius deiecerunt.

*Humiliare se
se quid sit.*

bantur. Rursus, coram Deo humiliant se, non qui uerbis tantum modestiam profitentur, sed qui sentiunt peccata sua, & habent cor contritum & humiliatum propter peccata, ac iudicant se ipsos eterna morte dignos. Hæc non est ficta sed uera humilitas, nec est mendax simulatio, sed ueritatis confessio. Cum enim Christus iubet nos seruos inutiles confiteri, postquam omnia fecerimus, quæ debuimus, non docet nos humilitatem fingere, sed ueritatem fateri. Veritas enim ipsissima est, quod semper simus peccatores, & quod propter peccata nostra meriti sumus æternam damnationem. Sic humiliavit se publicanus, qui agnouit se peccatorem & indignum qui leuaret oculos, ad cælum. Et hæc humilitas non est simulatio, sed est ueritas. Talis est, qualem se agnoscit. Sic humiliavit se Dauid, Miserere, inquit, mei domine, quoniam infirmus sum, sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Sic humiliavit se Paulus: Christus Iesus, inquit, uenit in mundum ut peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Quid autem his contigit? hoc certe quod iuxta sententiam CHRISTI, humiliatis contingere solet. Quo enim profundius deiecti sunt, hoc altius elati sunt. Quare in sublimi rerum maiestate, & in præclaris donis Dei, timentum est iudicium dei, & non est arroganter de seipso sciendum, ne ex alto in profundum inferni deiciamur, in humilitate autem, & in afflictionibus, adeoq; in ipsa mortis profunditate, bene confidendum est, ut qui plane perditum uideamur, in altitudinem & maiestatem regni cœlestis extollamur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMATERTIA

Vam pericopen ex Euangelista Luca de infantibus ad Christum adductis recitauimus, frequentissime in ecclesia, cum infantes baptisantur, recitari solet, ac commendat summum Iesu Christi fauorem erga infantes. Quare diligenter excucienda est, ut & nos nostrum officium, quod infantibus debetur, cognoscamus. Etsi enim de puerulis tractare, nimis puerile, ac uiris plane indecorum uidetur, tamen quia Dominus Deus pater noster cœlestis dignatus est puerorum salutem custodia angelorum munire, & Christus filius Dei non erubuit pueros ulnis suis publice complecti, ac benedicere, non puduit etiam spiritum sanctum puerorum dignitatem scriptis euangelistarum commendare, haud quaquam profecto indigni sunt pueri, de quibus nos homunciones, non solum sermone nostro tum publice tum priuatim tractemus, sed etiam quos summa cura

cura foueamus. Perstringamus igitur ea, quæ non tam Lucas quam alij quoque Euangelistæ de pueris ad CHRISTVM allatis cōmemorant. Afferebant, inquit Lucas, ad eum infantes, ut eos tangeret. Nam cum Christus doctrina & miraculis illustris esset, omnia fere hominum genera ad ipsum accurrebant. Alius quidem alio affectu. Qui autem totiones eius audirent, & ueram salutis uiam discerent, uel corpore male affecti, ut sanitatem consequerentur. Cum igitur CHRISTVS nullum hominum genus fastidiret, ac reiiceret, adducunt parentes etiam pueros, & asportant infantes suos ad ipsum, nō quidem, ut infantes contiones Christi perciperent, quas per etatem nondū intelligere poterant, nec ut ab hoc aut illo corporalis morbi genere liberarentur, quippe quos nulla tunc corporis ægritudo afficiebat, sed ut Christus tangeret eos, ut oraret pro eis, quemadmodū Matthæus ait, & impositis manibus benediceret ipsis. Videamus igitur, quid de hoc parentum facto sentiendum sit, & perscrutemur, num recte egerint, quod allatis infantibus, exhibuerint Christo grauioribus negocijs occupato, molestiam. Ac primum audiamus discipulorum, deinde & Christi de hac re sententiam. Quod cū uiderent (inquit) discipuli, increpabant illos. Itaque discipuli Christi dānant hoc factum parentum. Existimant enim indignum esse, ut Christo negocium tractandorū puerorum detur. Somniant enim regnum Christi fore in hac terra corporale, & externa maiestate conspicuum. Quare iudicant dignitatem eius exigere, ut adducantur ad ipsum, non pueri, & infantes, sed principes ac reges, & officium eius esse, nō puerilia ista & infantilia, quæ ad mulierculas pertineant, sed ardua, principalia, & imperialia negotia tractare. Tamen si autem discipuli Christi uideantur hoc de Christo ac infantibus sentire, zelo quidem Dei, sed nō secundū sciētiam: Satan tamen hoc egit, ut hac occasione infantes e regno Christi, & uera salute excluderet. Nam cum Satan circumeat, tanq̃ leo rugiens, & querat, quem deuoret, insidiatur præcipue saluti infantium, propterea quod his oppressis & perditis, uideatur sibi totum humanum genus oppressisse. Vnde excitauit Pharaonem regem Aegypti, ut multo magis in infantes & adolescentes Israelitarum, quam in uiros ac mulieres tyrannide sua grassaretur, ac iuberet ipsos tam in partu interficere, quam in flumina proijcere. Sic etiam hoc loco Satan impellit discipulos, longe aliud cōgitantes, ut increpent parentes, & abijciant a CHRISTO infantes, ut si forte CHRISTVS conuiueat, Satan occasionem habeat excitandi opinionem, quod infantes non pertineant ad regnum CHRISTI, & indigni sint, quos CHRISTVS seruet. Sic autem de infantibus opinari, non solum est infantium salutem negligere, & eos damnationi obijcere, sed etiam

*Infantes ad
Christum as-
seruntur.*

*Infantium sa-
luti Satan in-
sidiatur.*

seipsum iam aduultum & annis grauem extremis periculis per hæreticam & impiam opinionem exponere. Sed cum hac non successisset Sa-
 tang. (Christus enim reijcit sententiam discipulorum, quemadmodum
 mox sequitur) alia deinceps, ac plane diuersa aggressus est uia, ut in-
 fantes perderet. Excitauit enim in ecclesia Pelagianos, qui sentiebant,
 non ut discipuli Christi infantes indigniores esse, quam quos Christus
 assumere & benedicere debeat, sed digniores esse, quam qui indigeant
 benedictione Christi. Docebant enim infantes non habere peccatum
 originale. Quare baptismum Christi non esse ipsis necessarium. Sic au-
 tem extollere dignitatem infancium, est ipsos dignitate & gratia Chri-
 sti, adeoque uera salute priuare. Sed cum nec hac successisset, (hæc enim
 heresis a maioribus nostris, ac præsertim ab Augustino, autoritate sa-
 cræ scripturæ diligenter profligata est) excogitauit Satan alium astum,
 quo infantes a Christo abstraheret. Subornatum enim est a Satana, ut
 infantes, qui ad Christum per baptismum afferebantur, (nam infantes
 afferri ad Christum baptismo, paulo post indicabimus) peregrina, &
 uulgo ecclesiæ non intellecta lingua baptisarentur. Ac nihil quidem
 per se ad rationem salutis infancium refert, quacunque lingua, siue lati-
 na siue græca, siue Italica, siue Germanica baptiscentur, modo in nomi-
 ne patris & filij & spiritus sancti baptiscentur, sed multum refert, ut adul-
 ti qui sunt baptismi spectatores, intelligant baptismum, & cum adole-
 uerint infantes, ex aliorum baptismi etiam suum intelligere, & consci-
 entiam suam confirmare discant. Baptisare autem peregrina & non in-
 intellecta lingua est occasionem præbere aut cõtemnendi baptismi, aut
 tribuendi operi, quod uocant, operato, quod soli CHRISTO est tri-
 buendum. Quare Satan hac consuetudine simul & infancium & adul-
 torum saluti insidiatus est. Sed neque hoc consilio factus est uoti sui ita
 compos, ut aut baptismum ab ecclesiâ, aut infantes a CHRISTO
 auferret. Cum igitur, ne sic quidem aduersus infantes promoueret, ex-
 citauit hac nostra tempestate Anabaptistas, quos uocant, quibus pro-
 ueteri suo more saluti infancium insidiatur. Hi partim imitantur in sci-
 entiam discipulorum, de qua supra diximus, partim impietatem Pelagia-
 norum. Docent enim baptismum non pertinere ad infantes, quod uim
 eius nondum intelligant, neque credant. Et infantes, non indigere bap-
 tismo quod nullum adhuc peccatum designarint. Quid autem hoc ali-
 ud est, quam infantes ab ulnis CHRISTI abstrahere, & e regno
 CHRISTI excludere? Itaque quo teneriores & miseres sunt in-
 fantes, eo semper grauius insidiatus est saluti eorū Satan, ac insidiabi-
 tur perpetuo, dum hoc sæculum steterit. Atque hæc quidem dicta
 sint, de consilio Satanæ, quo tam per discipulos CHRISTI,
 quam per Pelagianos & Anabaptistas conatus est infantes in perditionis

Pelagiani.

Vide Augu.
To. 7. De me-
ritis peccato-
rum & res-
missione.Baptismus in
peregrina lin-
gua.

Anabaptistæ

onis suae barathro detinere. Audiamus autem nos de hac re sententiam Christi, ut non solum conscientiam nostram aduersus hos Satanæ insulcus muniamus, sed etiam infantes nostros, quoquo modo possimus, ad Iesum Christum, tam nostrum, quam infancium nostrorū seruatores afferamus. Sic enim sequitur. Iesus autem cum illos (pueros) ad se uocasset, dixit ad discipulos. Sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos. Talium est enim regnum Dei. Amen dico uobis, qui cum non acceperit regnum Dei, ueluti puer, non intrabit in illud. His dictis reijcit & damnat Christus sententiam discipulorum suorum, ac omnium eorum, qui sentiunt infantes aut non pertinere ad Christum, aut non indigere gratia Christi. Ac primum significat regnum suum non esse de hoc mundo, nec constare externa maiestate. Officium enim & ministerium principum ac Regum huius seculi, non uidetur uersari circa res illas pueriles, & ut isti uocant, muliebres, sed circa negotia in hoc mundo illustria, uidelicet, ut armata manu incurratur in fines, aut ordines hostium, & ut forti animo conficiantur feræ siluestres. Haec tantum uidentur esse negotia principibus & regibus digna. Christus autem, quemadmodum alias miseros & afflictos homines curandos suscipit, ita & hoc loco non solum non repellit a se infantes, sed etiam repullos a discipulis, ad se reuocat, & ministerio suo ad ueram salutem fouendos assumit. Quare hoc facto publice significauit regnum suum non esse de hoc mundo. Deinde significat pueros magnæ sibi curæ esse, & maxime omnium ad regnum suū pertinere. Principio enim, non simpliciter reuocat ad se pueros, sed etiam indignatur, quemadmodum Marcus ait, quod discipuli repulerint eos. Nihil est Christo aut mansuetius, aut magis longanime. Cum igitur hac infancium repulsa, ad iram & indignationem commoueatur, profecto perspicuum est, Christum minime leui cura infantes complecti. Deinde increpat discipulos grauissimo præcepto, Sinite, inquit, pueros ad me uenire. Et ne quis existimet hoc præceptum non esse satis serium, repetit idem, sed seueriori forma loquendi. Nolite, inquit, uetare eos. Ad hæc addit causam. Dicit enim. Talium est regnum dei. Et ut omnino comprobet, se hoc loco rem maxime omnium seriam agere, erumpit in iuramentum, Amen, inquit, dico uobis, (hec enim est iuramenti forma, qua Christus uti solet) quicumque non acceperit regnum Dei, ueluti puer, non intrabit in illud. Vel, ut alias Matthæus habet. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum coelorum. Regnum autem dei, seu coelorum, ut in multis alijs euangelistarum locis, ita & hoc loco intelligendum est, pro prædicatione Euangelij de Christo & regno coelorum. Sententia igitur uerborum Christi hæc est. Prorsus nolo ut repellatis a me pueros. Talis enim est condicio eorum, ut nisi

Christus, etiam infancium Christus.

Infantes pertinent ad regnum Christi.

Regnum coelorum.

*Infantes Deo
cara sunt.*

*Infantes, pec-
catores.*

uos adulti efficiamini sicut ipsi, non eritis capaces doctrinae euangelii de regno coelorum. Iam, si uos adulti necesse habetis, ad percipiendum regnum coelorum, effici ut pueri, & ego uos mihi acceptos agnosco, quanto magis accepti mihi erunt pueri, quibus uos similes fieri oportet. Et cum ad tales, quales sunt pueri, pertineat regnum Dei, multo magis regnum Dei & ea bona, quae per euangelion de regno dei adnunciantur, pertinent ad ipsos pueros. Sed quid illud est, propter quod Christus tantopere delectatur infantibus, & fauore suo complectitur eos? Num, quia infantes sunt absque omni peccato? Minime omnium. Infantes enim sunt in peccato concepti & nati. Propter unum, inquit Paulus, hominem, peccatum introiit in mundum, ac per peccatum mors. Et iterum, Per unius delictum propagatum est malum in omnes homines ad condemnationem. Et alias dicit scriptura. Omnis homo mendax. Cum autem infantes etiam hominum genere contineantur, manifestum est & ipsos esse mendaces ac peccatores. Est & alijs argumentis diuinitus declaratum, quod infantes sint peccato, quod uocant originale, obnoxij. Cum enim Deus induceret diluuium in orbem terrarum, & incendium in Zodomam ac Gomorrham, non solum perierunt adulti, sed etiam pueri ac infantes. Deus autem iustus est iudex, & iusticie sue ipsius legis obseruantissimus, in qua lege scriptum est: Filius non portabit iniquitatem patris. Quare, cum hic iustus iudex, infantem una cum patre, diluuiis & incendio deleuerit, perspicuum est, infantem suam habuisse iniquitatem. Huc accedit, quod & hoc manifestum argumentum est, infantes habere peccatum, quia Christus iubet infantes ad se afferri, sed Christus enim dicit. Non opus habent ij, qui ualidi sunt, medico, sed qui male habent. Et iterum. Non ueni ad uocandos iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Quare pueri non sunt ideo accepti Christo, quod nullum habeant peccatum, sed potius, quia sunt in peccato concepti & nati, ac propter hoc peccatum, perpetuae damnationi obnoxij, & Christus uenit in hunc mundum propter peccatores, ideo iubet eos ad se afferri, & complexus ipsos beneuolentissime, impertit eis benedictionem suam, ut a peccatis liberentur & seruentur. Nam, ut Christus preter ea argumenta, quae supra commemorauimus, declararet beneuolentiam suam erga infantes, & testaretur eos ad regnum suum pertinere, non solum indignatur, & increpat discipulos, quod infantes a se repellerent, nec solum commendat conditionem eorum praeter adultis, sed etiam suscipit eos in ulnas suas, quemadmodum Marcus ait, & complectitur ipsos humanissime. Deinde, impositis manibus super illos, benedixit eis. Et quare illis, obsecro, fuit haec benedictio? num corporalis? Si haec pueri indigissent ex aduersa uale tudine, certe fuissent eam quoque consecuti, quemadmodum filius Reguli Capernatae apud Ioannem, & filia mulieris Cananae

nae apud Matthæum, sed non fuerunt, ut corpore ægroti, ad Christū adducti. Relinquitur ergo, hanc Christi benedictionem fuisse spiritua- lem, nimirum eam, de qua facta est promissio ad Abraamum de Chri- sto. Ad Abraamum enim dicitur. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Hoc semen est Christus, quemadmodum & apostoli in- terpretantur, & alias sepe demonstrauimus. Benedictio autem Chri- sti est, non externa aut carnalis, sed spiritualis, uidelicet, Remissio peccatorum, adoptio in filios dei, & ius hereditatis regni coelestis. Hec est benedictio, quæ dignitate & utilitate sua superat omnes humanas maiestates & diuicias. Cum igitur Christus infantibus, (qui & ipsi nō sunt minima, sed præcipua propemodum pars gentium) benedicat, sciendum est, ipsum remittere infantibus peccatum, adoptare eos in filios dei, & tradere ipsis ius coelestis regni, ut infantes una cum ipso sint coheredes omnium diuinorum bonorum. Quod autem Christus agit, hoc etiam certissime Deus ipse, pater coelestis agit. Amen amen, (in- quit) dico uobis, nō potest filius a se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Et iterum. Qui uidet me, uidet & patrem meum. Et, Credite mihi, quod ego in patre sum, & pater in me. Quare cum Chri- stus filius Dei benedicat infantibus, & remittat eis peccata, atq; com- plectatur ipsos summo fauore, certo sciendum est, quod Deus ipse pater in coelis infantes ingenti sua gratia prosequatur. Et extant etiam multa alia argumenta, quibus declarauit Deus fauorem suum erga in- fantes & pueros. Deus enim creat infantes, ad imaginem & similitudi- nem suam. Quomodo autem creator bonæ suæ creaturæ, in uideret? Creauit & Satanam, sed is in ueritate non stetit. Quare iustum est, ut Sa- tan summo odio habeatur & perpetua maledictione damnatus sit. Pec- cauit & Adam, & quotquot ex ipso nascuntur, in peccato nascuntur. Sed Deus non ita odio habet peccatorem, ut cupiat bonam suam creatu- ram perire. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed magis ut conuerta- tur & uiuat. Fauet igitur Deus infantibus, ut bonæ suæ creaturæ, & fa- uet non ut ligno, & lapidi, quæ & ipsa sunt bona dei creatura, sed fa- uet, ut miseris & perditis hominibus, quos cupiat clementer æterna salu- te seruare. Deinde commendauit Deus salutem infancium angelis suis. Angelicorum, inquit, in coelis, semper uident faciem patris mei, qui est in coelis. Ad hæc, excitat Deus in parentibus summam curam pro pue- ris suis. Parentes enim non reportant aliud a liberis suis, quam molesti- as, labores & sudores, & tamen complectuntur eos magno tam curæ quam amoris affectu. Humanum autem ingenium natura sua peccato ita uiciatum est, ut ne tantillum quidem molestiarum & laborum absq; certa ingentis commodi spe suscipiat. Manifestum igitur est, quod cum parentes nullo cōmodi sui respectu, sæpe etiam nolentes, aut ad minus

*Benedictio
Christi infan-
tibus imper-
tita.*

*Parentum ca-
ra erga infan-
tes.*

Gene. 21.

Puerorū pro
prietates.

Pet.

nihil tale cogitantes, magna sollicitudine pueros suos prosequantur, angeli dei moueant corda parentum, & excitent in ipsis eiusmodi affectum, quem ne cupientes quidem abſcere queant. Hæc certe non sunt leuia argumenta fauoris dei erga infantes. In lege iussit infantes circumcidi, quo mandato manifeste declarat se infantes in catalogum populi sui recipere & agnoscere. In Genesi, exaudit Deus uocem pueri, & seruat tam matrem quam puerum. De Iacob nondum infante, sed adhuc embryone dictum est, Maior seruiet minori. Et in psalmo, Ex ore, inquit, infantium & lactentium perfecisti laudem. Ioannem etiam baptismam, adhuc in utero matris existentē, donauit Dominus spiritus sancto. Et quod longe omnium maximum est, uoluit etiam suum ipsius filium, Dominum nostrum Iesum Christum infantem fieri, ut manifestissime comprobetur, Christū, etiam infantium Christum esse. Quare perspicuum est, Dominum Deum nostrum fauore suo infantes ita complecti, ut non minus ipsis, quam adultis ueram salutem impertiri uelit. Sed quid, obsecro, illud est, in quo adulti debeant pueris similes effici, ut ingrediantur in regnum dei? Hic nobis puerorum proprietates excutiendæ sunt. Primum enim pueri natura sua sunt creduli. Quicquid a parentibus suis audierint, huic statim sine ulla dubitatione adhibent fidem. Requirit ergo Christus, ut adulti fiant sicut pueri, hoc est, ut afferant ad euangelion regni dei credulam mentem, & excipiant obuiā fide sine ulla tergiversatione contionem patris nostri coelestis, de unigenito filio suo Iesu Christo. Deus enim, pater noster est, nos autem pueruli eius. Et pater cōtionatur nobis per prophetas, per Christū, per apostolos, de filio suo, quod propter hunc habeamus remissionem peccatorum & uitam eternam. Hæc est uera contio regni coelorum. Debemus igitur, hanc contionem, ut pueri, credula mente suscipere, quo & bona regni coelestis consequamur. Ad hæc puerorum mores sunt simplices, candidi, & sine uersutia. Etiam si male ipsos tractaueris, tamen uel pomo uel pyro reconciliantur: Requirit ergo Christus, ut auditores euangelij fiant sicut pueri, ut inculpatis uiuant moribus, ut candido animo proximum quemque complectantur, adeoque ut facile obliuiscantur iniuriæ sibi illatæ, & remittant alijs peccata, quo & ipsis sua remittantur peccata. Deposita, inquit Petrus, omni malicia, & omni dolo, & simulatiōibus, & inuidencijs & omnibus obreſtatiōibus, ut modo nati infantes, lac illud non corporis, sed animi, quod dolum necit, appetite, ut per illud suboleſcatis. Habes quantopere Christus delectetur infantibus, & reiecta discipulorum suorum sententia, commendat affectum parentum, qui pueros suos ad se afferebant, & omnino exigat, ut pueri ad se apportentur. Vocauit, inquit euangelista, ad se pueros, & dixit ad discipulos, sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos.

eos. Reliquum igitur est, ut parentes agnoscant uocationem suam, & studeant liberos suos Christo Domino nostro, quoquo modo possunt, offerre. Sunt parentes quidam ^{& 578 291}, qui maiorem operam adhibent in conseruandis iumentis, quam curanda liberorum salute. At hæc est generalis parentum uocatio, non ut opes congregent, non ut manibus tantum laborent, sed ut liberos suos Christo adducant. In hoc enim dati sunt liberi, ut quam salutem parentes a Christo expectant, eam liberis quoque suis, quantum in ipsis est, communicent. Quomodo ergo, inquit, adducuntur ad Christum pueri? quomodo comunicatur ipsis salus, quam in Christo habemus? Num adducuntur Christo, cum trahuntur monasterijs? Si monasteria essent pie & honeste puerorum scholæ, nihil est, quod contradici posset. Sed pueros in talia monasteria includere, qualia hæcenus administrarunt aut supersticiosissimi quique hypocrite, aut impurissimi nebulones, non est aliter pueros Christo offerre quam quondam ludæi offerebant infantes suos de oper ignem Moloch. Quid igitur faciam ut puerum Christo uere offeram? Principio, pueri offeruntur Christo, cum apportantur ad baptismum. Baptismus enim, Christi baptismus est. Et in baptismo est Christus. Offeritur ergo infans Christo, cum baptismo offertur. Apagesis, Anabaptista, cum impia tua crudelitate, qui baptismum infantibus dandum negas. Deus uoluit ut circumciderentur, & tu non uis ut baptisentur? An non & circumcisio erat signaculum iusticie fidei, sicut & baptismus? Christus non negauit eis dare benedictionem, hoc est, remissionem peccatorum, adoptionem in filios dei, & ius hereditatis coelestis, & tu audes eos a baptismo excludere? Spiritus sanctus non erubuit donis suis infantem adhuc in utero materno existentem ornare, & tu erubescis infantem baptismo ornare. Audi quid Petrus dicat. Num quis prohibere potest quo minus aqua baptisentur hi, qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Parentes trahebant quondam secum pueros suos ad martyrium, & tu adeo crudelis es, ut non trahas tecum infantem tuum ad baptismum. In Edessa, urbe Mesopotamie, iusserat Valēs Imperator, Arriane impietatis cultor, prefectum suum orthodoxos in ecclesia una congregatos dissolvere, adeoque etiam trucidare. Et cum prefectus facere uellet, quod iussus erat, uidit mulierculam in foro uehementer festinantem, & raptantem se cum puerum, quem nunc manibus trahebat, nunc ulnis gestabat, ne currenti moram afferret. Prefectus igitur uocatam eam ad se rogat, quod festinet, quæ respondit, se audiuisse, Imperatorem mandasse, ut quotquot orthodoxorum in ecclesia congregati essent, trucidarentur. Itaque se festinare ad ecclesiam, ut illic una cum alijs coronam martyrii consequatur. At puerum istum, inquit prefectus, quo ducis? Ut & ipse, inquit mulier, socius sit mihi huius acceptissime mortis, & mecum martyrio corone-

Parentum uocatio.

Infantes quomodo Christo offerantur.

Baptismus infantium.

Edessæ mulieris uirtus.

Vide Theodoritum li. 4. ca. 17. Et histor. Trip. li. 7. ca. 32.

Infantes cre-
dunt.

Ro. 6.

Orig. in com-
mentario su-
per epistolā
ad Ro. ca. 6.

Augu. De ge-
nesi ad literā
lib. 10. ca. 23. et
de baptismo
contra Dona-
tistas lib. 4.
ca. 24.

tur. Vide ergo mihi, quam longe absint anabaptistę ab heroica Edesse nemulieris uirtute. Hęc mulier trahebat secum puerū ad cedentem propter Christum, anabaptistę autem ne ad baptismū quidem asportant infantes suos propter Christum, quid igitur inimicius, inhumanus & ab affectu paterno alienius excogitari potest? Nō intelligunt, inquis, pueri baptismum, nec credunt. At nec uitam suam corporalem intelligunt, & tamen habent eam. Et quis tibi reuelauit, pueros, qui ad Christum afferuntur non credere? Christus donat eis benedictionem, hoc est, remissionem peccatorum, & adoptionem in filios dei, quomodo ergo nō donaret etiā ipsis suo quodāmodo fidem? Sine fide, inquit apostolus, impossibile est deo placere. Ostendimus autē supra multis, quod infantes placeant Deo ad salutem. Necesse igitur est ut suam habeant fidem. Deus indidit creaturis suis etiā inanimatis gemitus, quemadmodum Paulus testatur, quos ne ipsę quidem creature sentiunt, & non donaret his pueris, qui ad Christum filium suum afferuntur, suā fidem? Non sentit hanc fidem homo, quid tum postea? Sed sentit eam Deus, infantium seruator. Nam infantes pertinere ad populum dei, & ad baptismum Christi, non est dogma recens in ecclesia excogitatum, sed iam inde ab Apostolis ecclesię traditum. Testatur hoc Origenes, testatur idem Augustinus, qui morem baptisandi paruulos uocant traditionē apostolicā. In ore duorum aut trium stat omne testimoniū. Quare firmissime teneamus, q̄ infantes sint baptisandi, & per baptismū Christo offerendi. Deinde adducuntur pueri ad Christū, cum iam adolescentes ad catechismum adducuntur, in quo docentur precipua capita religionis nostrę. Postremo offeruntur Christo, cum parentes educant eos, iuxta Paulum, per eruditionem & correptionem Domini. Hęc est parentum uocatio, cui si diligenter seruierint, non solum ipsi consequuntur salutem, uerum etiā ducent secum, quantum in ipsis est, liberos suos ad percipiendam hereditatem cœlestis regni, per Christum Iesum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritus sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMAQUARTA.

DE infantium & puerorum salute, Christus supra contionatus est, nunc cōtionabitur de salute adolescentū, & natiuorū diorum. Cum em̄ pergeret proficisci in Hierusalem, ut in ea urbe peccata nostra, iuxta uoluntatē patris, morte sua, expiaret, ecce accurrit princeps quidam, adolescens, quemadmodum Matthæus inquit, ac genua flexit illi, Et interrogauit eum dicens. Magister bone, quid mihi faciendum, ut consequar uitam æternam? Principio, apparet hunc adolescentē, non quidem uere pium, quemadmodum postea sequitur, sed tamen honesta ciuilitate præditum fuisse. Etsi enim obtineret principem autoritatis locum inter suos, non tamen erubuit ad

Christum, alioqui principibus Iudæorū exolum accedere, atq; etiam
 flectendo genua publice honorare. Ornat & ipsum honestissimo epi-
 theto, uocans eū Magistrum bonum. Ac interpellat eum, nō de asini,
 quod aiunt, umbra, sed dere longe omnium grauissima, de consequen-
 da uidelicet eterna salute. Quid boni, inquit, faciam, ut cōsequar ui-
 tam æternam. Hæc est grauissima questio, quæ iam inde ab initio terra-
 rū omnes gentes exercuit. Inter homines enim nūquam non queritur, *Fœlicitatis*
 quid faciendum sit, ut ueram consequamur salutem. Hoc Iudæi, hoc *questio.*
 Ethnicī tractarunt. Hoc nunc tractant Christiani & Turcæ, hoc hypo-
 critæ & uere pī sermonibus suis agitant. Etenim re ipsa compertum est,
 quod nulla plane sit in hoc seculo firma fœlicitas. Necessitas igitur co-
 git, ut quæramus aliud seculū, & aliam, quam huius mundi, fœlicitatē.
 Et cum hic animi affectus in nobis excitatus fuerit, proxima est questio,
 quomodo hanc fœlicitatem consequamur. Sed quanto uulgarior est
 questio, tanto magis uariæ hominū opiniones de ea exortæ sunt. Ali-
 us enim aliam fœlicitatis uiam commentus est. Iudæus persequitur fœ-
 licitatem operibus legis. Ethnicus honestis uirtutibus. Hypocrita meri-
 tis operū suorum electiorum, adeoq; quot homines, tor fere sunt sen-
 tentiæ, de uia consequendæ fœlicitatis. Quare ne in tanta opinionum
 uarietate aberremus a ueritate, audiēda est sententiā Domini nostri Iesu
 Christi, qui in hoc nobis diuinitus ppositus est, ut et ab ipso discamus,
 & in ipso cōsequamur ueram ac perpetuam fœlicitatem. Mose de Chri-
 sto ait. Prophetam de gentē tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit
 tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Qui uerba eius, inquit Domi-
 nus, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existā. De
 Christo etiam ait Dominus Deus noster, pater cœlestis. Hic est filius
 meus dilectus, in quo mihi complacitū est, HVNC AVDITE. Au-
 diamus igitur quid Christus ad hanc questionem responderit. Dixit
 ei Iesus. Quid me dicis bonū. Nemo bonus, nisi solus Deus. Precepta
 nostri. Non committes adulterium, non occides, non facies furtum, non
 dices falsum testimoniū, honora patrem tuū & matrem tuam. Pri-
 mum respondet Christus de epitheto, postea de questione. Cur me, in-
 quiens, uocas bonū? Nullus est bonus, nisi unus, nempe deus. Quid
 hoc? nū Christus non est bonus? an nō est Deus? Profecto uere bonus
 est. Peccatum, inquit propheta, nō fecit, nec est inuentus dolus in ore
 eius. Ac uerus est Deus, ueri dei filius. Qui est, inquit Paulus, in oībus
 deus benedictus in secula. Et iterum. Omnes statuemur apud tribunal
 Christi: scriptū em̄ est. Viuo ego dicit Dominus, mihi sese flectet ōne
 genu, & omnis lingua confitebitur deo. Nō potest igitur fieri, ut Chri-
 stus neget se uel bonū, uel deū. Neq; hoc ex uerbis eius probari potest.
 Nō em̄ ait: Nō sum bonus, aut, nō sum deus. Sed ita ait. Cur me uocas

Roman. 9.
 Roman. 14.

Bonus nullus
 nisi Deus.

bonū: ut haud obscure significet, se his uerbis nō ad suam ipsius bonam & diuinā naturā, sed ad malā & hypocriticā interrogantis opinionem respicere. Hic em̄ princeps sentiebat tam se q̄ alios honestos hoīes, natura & meritis uirtutum suarū, bonos esse. Ac hoībus boni epitheton cōpetere, propter suam ipsorū iusticiā. Hęc opinio impia est & blasphemā in gloriā dei. Et hanc opinionem dānat Christus, Cur me, inquiēs, uocas bonum? hoc est, Agnosco quidē epitheton boni, sed non agnosco impiā tuā opinionem, qua me bonū uocas. Sic em̄ me bonū dicis, ut sentias te & alios hoīes esse bonos meritis operū & uirtutum uestrarū. At longissime falleris. Nullus em̄ hominum sic bonus est. Oēs hoīes sunt mendaces. Oēs declinauerunt, non est qui faciat bonū, non est usq̄ ad unum. Et, in conspectu dei nō iustificatur oīs uiuens. Solus autē deus est uerax, iustus & bonus. Apage igitur cū uana tua hypocrisis, & disce impietate humanę naturę melius cognoscere. Coeterū, quod Christus ait, Nemo bonus, nisi solus deus, paucissimis quidem uerbis dicitur, sed patet latissime. Si em̄ solus deus bonus, perspicuū est, oēs hoīes esse malos & peccatores. Et si solus deus bonus, manifestū est, nulla hominū opera esse perfecte bona. Et si solus deus bonus, certe apud hūc solū querenda est nobis bonitas & iusticia. Ad dam & hoc. Si solus deus bonus, ergo & Christus bonus est, quia Christus unus & uerus est deus cū deo patre suo coelesti. Cum igitur hęc bonitatis maiestas soli deo cōpetat, solus etiā Deus suspiciendus, timēdus, colendus, adorandus & inuocandus est. Deinde respondet Christus ad questionē, dicens. Precepta, inquit, nosti. Ne cōmittes adulteriū, ne occidas, Ne dicas falsum testimoniu, Ne fureris, Ne fraudes. Honora patrē & matrē. Et diligas proximum tuū sicut te ipsū. Itaq̄ si uis ad uitā ingredi, serua mādata. Quid autē dico, inquit? Christus alias iubet hoīes in se credere, ut habeāt uitam eternā, nunc autē remittit adolēcentē ad legem, & iubet eū opera legis seu decalogi facere, ut consequatur eternā uitā. Si Christus non demonstrat aliam foelicitatis uiā, q̄ decalogū & opera decalogi, quid est, q̄ descendit de coelo? nonne decalogus ante promulgatus erat, q̄ Christus aduenit? Et, si nostra opera merētur iusticiā & uitam, quid est q̄ Christus pro nobis mortuus est? Non est, q̄ hic quicq̄ offenderis, sed agnosceda est summa Christi prudencia, in dispensando, seu, ut Paulus ait, secundum sermone ueritatis. Cū em̄ hoīes natura sua ita corrupti sūt, ut precepta dei uirtute sua nec perfecte impleāt, nec implere possint, una solā eis salutis uiā reliqua est, p̄ fidē in Iesū Christū. Et p̄ter hęc, nulla aliā etiā si in coelū conscendas, etiā si ultra mare pergas, inueniri ab hoīe potest. Quī credit, inquit, in me, habet uitā eternā. Et, sic dilexit deus mundū, ut filiū suū unigenitū daret, ut oīs, q̄ credit in eū, nō pereat, sed habeat uitā eternā. Sed ut sūt uarij hoīm ordines, ac genera, ita etiā hoīes uarijs modis ad hanc unā uiā capeſſendam perducuntur, & in ea recti-

Decalogus
exigitur.

Hominum ge
nera uaria.

nentur. Alij em sunt honesti quidē, sed nō agnoscunt peccatorū suorū
 magnitudinē, & putant se meritis suorū operū iustos. Hi sūt hypocrite.
 Alij sunt impudētes & indolentes, qui nullo plane timore dei afficiun-
 tur, sed pergunt obuia quęuis scelera designare. Alij agnoscunt iam pec-
 cata sua, & sentiunt iudiciū perpetuę dānationis. Alij, post peccatorum
 agnitionē, credunt, & cōsecuti sunt remissionem peccatorū per fidē, ac
 ambulāt in uocatione dei obediēter. Hęc sunt diuersissima hoīm gene-
 ra, quibus tamen omnibus una tantum uia ad salutē proposita est, uide-
 licet fides in Christū. Sed alij aliter in hāc uiam perducendū & in ea re-
 nendi sunt. Nā quēadmodum in alenda & sustinenda humana uita, ali-
 us cibis cōuenit infantibus, alius natu grandioribus, alius sanis, alius
 egrotis, ita in perducendis hoīb. ad unam & uerā salutis uiam, quę est
 fides in Iesū Christum, alia alijs conuenit doctrina. Nā, qui est hypocri-
 ta, & sui ipsius iustificator, is, quia nondum agnoscit peccatorū suorū
 magnitudinē, et dānationis suę iudiciū, nōdum admittit etiā doctrinā
 de gratuita remissione peccatorū, & de liberatione e iuditio dānationis.
 Quare, proponēda est ipsi contio decalogi, & explicāda sunt ei precep-
 ta dei, ut ante omnia discat agnoscere impuritātē iusticię suę, & grauitatē
 irę dei. Alij ducunt publice uitam sceleratā. Hi, quia nec ipsi agnoscunt
 scelerum suorū foeditatē, & diuinę irę seueritatem, nondum sunt idonei
 auditores euangelij de remissione scelerum per Christum, sed erudien-
 di sunt decalogo, terrendi sunt expositione supplitorum, quę manent
 hoies impenitentes, tradendi sunt, pro suo modo, Satang, ut ante om-
 nia discant scelera & damnationem suā agnoscere. Qui autem iam pecca-
 ta sua agnoscunt, & sentiunt grauitatem irę diuinę, ac cruciantur dolo-
 ribus inferni, ut cum Dauide dicant. Non est sanitas in carne mea a fa-
 cie irę tuę, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum, quoniam
 iniquitates meę supergressę sunt caput meum, & sicut onus graue,
 grauātę sunt super me, ad hos, quia lex compleuit iam in ipsis offitium
 suum, pertinet proprie contio Euangelij de peccatorum remissione, &
 liberatione ab inferno per Christum. Qui uero post agnitionē peccato-
 rū, iustificatus est per fidē propter Christū, & ambulat ex fide in uocatio-
 ne dei, is quia quādiu in hac carne uiuit, gestat adhuc in sinu suo reliqas
 peccati, retinēdus est in offitio timoris dei, et fidei utraq; cōdione tā deca-
 logi, q̄ euangelij, ut p̄ decalogū cōpescant affectus carnis, & per euangelio
 alāt & cōseruetur spūs fidei. Habes diuersissimos hoīm ordines, q̄b. use-
 tiā diuersa doctrinę genera cōueniūt, sed quę oīa ad unā tñ uerę salutis
 uia cōtendūt, nimirę, ad fidē in Iesum Christū. Hypocrita em nō ducit
 in agnitionē suę iniusticię, ut in iniusticia pereat, sed ut necessitate cogat
 ingrere uia fidei in Christū, & salutē cōsequat p̄ Christū. Sceleratus nō

Hypocrite,
 quomodo ad
 fidem peruē-
 niant.

Euangelij cō-
 ditio ad quos
 pertineat.

traditur Satanæ, ut maneat captiuus Satanæ, sed ut & ipse compellatur ad querendam salutem per Christum. Pius non obtunditur decalogo, ut discat querere salutē in suorum operum iustitia, sed ut retineatur in uera fidei sententia & obedientia. Itaq; & si diuersa uideatur doctrina, unus tamen est doctrinæ scopus, nempe fides in Iesum Christum, iustificatorem & seruatorem nostrum. Videamus ergo nunc, in quo hominū ordine, hic adulescens, de quo nobis est sermo, comprehendatur. Non est e numero uere piorum, qui iam consecuti sunt remissionem peccatorum, per fidem, quia non obsequitur uocationi Christi, ut postea sequitur. Non est e numero eorum, qui agnoscunt peccata sua, & sentiunt iudicium dānationis, quia gloriatur de iustitia sua, & existimat se legem impleuisse, ac propter hoc damnationem nullum in seius habere. Igitur frustraneum fuisset, quicquid ipsi dictum esset de remissione peccatorum, & liberatione per Christum. Sed est e numero hypocritarum, qui sentiunt externam suam honestatem esse perfectam iustitiam. Omnia hæc, inquit, seruauī ab adulescentia mea. Et huic hominum generi, competit, quemadmodum supra ostendimus, contio decalogi, ut discant honestatem suā esse coram deo non solum impuram, sed etiam, propter impietatem cordis, abominabilem. Cum igitur Christus huius ordinis adulescentem nactus esset, & erudiret eum de uia consequendæ eternæ uitæ, non concionatur ei euangelion de gratuita remissione peccatorum, propterea quod hypocrita nondum agnoscebat peccata, sed remittit ipsum ad decalogum, ad opera legis, non hoc consilio, ut significet hominē, uel posse legem implere, uel ex operibus suis iustificari, sed ut hypocrita discat per legem peccata sua, & iram dei, atq; iudicium damnationis agnoscere. Et ut his agnitis, adigatur necessitate (nisi malit in peccatis suis perire) ad querendam ueram salutem per fidem in Christum. Sic & supra, capite decimo, remittit legis peritum ad legem. Hoc fac, inquit, & uiues. Sic eodem consilio interpretatus est alias legem, apud Matt. capite quinto, & apud Lucam capite sexto. Et addit: Amen dico uobis, donec prætereat coelum & terra, iota unum, aut unus apex, non præterit ex lege, quo ad omnia facta fuerint. Cum autem Christus ad hunc modum erudiat hypocritas, longe tamen aliter erudit mulierem peccatricem, quam uocare solemus Mariam Magdalenam. Hæc enim, ut grauissime peccauerat, ita etiā agnoscebat peccatū, & affligebat doloribus inferni. Cum igitur uenisset ad Christū, quæsitura uitā æternam, nō audit ut hypocrita, Præcepta nosti, non cōmittas adulterium, ne occidas. Hoc fac & uiues. Lex enim impleuerat iam in ipsa officium suum. Sed audit. Remittuntur tibi peccata tua. Et fides tua te saluā fecit. Hoc est cōcionari Euāgelion, & eā salutis uiam demonstrare, ad quā etiam hypocritæ (si mō salutē cōsequi uolūt) necesse habet peruenire, sed ita, si prius officio legis agnoscāt peccata sua, & affligant doloribus inferni. Sic Pe

Lex, quo con
filio prædica
tur.

Luc 7.

trus in actis aplicis, cū auditores cōtionis sue uenissent ad ipsum cōpūcti
 corde, & dicerēt, qd faciemus, ut cōsequamur salutē? nō remittit eos ad
 praecepta decalogi, quia decalogus implebat iā in ipsis opus seu officiū
 suū, dū agnoscerēt pctā, & cōpūgerētur corde suo. Sed uocat eos ad fidē
 in Christū. Delictorū, inquit, pccnitentiā agite, & baptizet unusquis
 q; uestre in noīe Christi in remissionē peccatorū. Quare, sentiamus do
 ctrinā pietatis ita dispensandā esse, ut hypocrite & scelerati uocent ad de
 calogū, & perfectā eius impletionē, q; discant peccata sua agnoscere: qui
 aut agnitionē peccatorū concussi sunt, uocētur ad fidē in Christū, q; ue
 ram iustitiā, hoc est, remissionem peccatorū consequant. Sed audiamus
 nunc, quid adolescens, cum ad opera decalogi remissus esset, responde
 at. Hæc oīa, inquit, seruauī a iuuetute mea. Et apud Matheum addit. *Præcepta dei
possibilia &
impossibilia*
 Quid adhuc mihi deest? Et si adolescēs fortassis ita anīmo suo sensit, quē
 admodum affirmauit. Hypocritæ enim putant se externa sua honestate
 legem perfecte implere, tamē, quod dicit, impudētissimū est mendatiū.
 Neq; enim ipse impleuerat legem, ut mox sequitur: neq; ullus hominū
 est, qui legem dei perfecte implere possit. Ergo ne Deus precepit impos
 sibilis? Si respicias humane naturę imbecillitatem, impossibilia sunt prae
 cepta dei. Lex, inquit Paulus, spiritalis est, ego autem carnalis, uendi
 tus sub peccatum. Et iterum. Affectus carnis inimicitia est aduersus de
 um. Nam legi dei non subditur. Siquidem ne potest quidem. Si autem
 respicias Christum, qui sit noster per fidem, ibi tum praecepta Dei sunt
 possibilia, hoc uide licet pacto, non quia possis ea tuis operibus perfecte
 implere. Lex em̄ per carnē imbecillis est, ut Paulus ait. Sed quia propter
 Christū imputat credēti impletio mandatorū dei, & datur ei spiritus, q;
 affectus carnis mortificet, & homo in offitio uocationis Dei, quantū in
 hac imbecillitate carnis possibile est, cōtineatur, sed de his alias. Redea
 mus nūc ad institutū, & audiamus qd Christus glorioso adolescētē re
 spōdeat. Intuitus illū, inquit Marcus, dilexit eū, hoc est, aut remissa seueri
 tate sua, collocutus est cū ipso humanit̄ & beneuolēter, q; ipsū attentiorē
 & obedientiorē ad ea, quę sequunt, redderet, aut externa quadā benigni
 tatis & comitatis nota significauit adolescentē merito cū sua iactantia
 deridendū & exhibēdum. Et ait illi. Adhuc unū tibi deest: Oīa, quęcum
 q; habes, uēde, & distribue paupibus, & habebis thesaurū in cœlo, &
 ueni sequere me. Hoc illud est mādatum Christi, e q; imperiti uariā er
 rorū suorū occasionē sumpserunt. Monachi em̄ docuerunt ex hoc loco, *Monachorū
hypocrisis.*
 q; oīa sua relinquere sit pfectio Christiana, & absoluta impletio mādatō
 rei. Idē pmodū sentiūt anabaptistę. Et cū hoīes simplices, q; res in e
 o statu sit, ut ne possint quidē, etiā si maxīe uelint, sua relinquere, hāc doctri
 nā audiūt, sollicitant ad desperationē, ut abiecta oī salutis sue cura sectent,
 q; ducit affectus carnis. Quare hic locus diligēt inspiciedus & excutiendus
 est. Ac primū spiciū ē, q; Christus his v̄bis nō doceat desertionē faculta
 tū esse pfectā legis īpletionē. Dicit em̄ scrip̄tura: nō iustificat in cōspectu

*Facultatum
desertio.*

tuo omnis uiuens. Et Paulus: Si infumam in alimoniam omnes facultates meas, & si tradam corpus meum ut comburam, charitatem autem non habeam, nihil utilitatis capio. Quod si martyrij, ut uocant, passio nondum est per se perfecta coram deo iusticia, quia etiam martyres ipsi negesse habent orare, Dimitte nobis debita nostra, Et, Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda, qui fieri posset, quod facultatum desertio esset perfecta diuinæ legis impletio? Breviter, cum scriptura testetur omnem hominem mendacem esse, manifestum est, nullum humanum opus, etiam si desertione facultatum longe maius fuerit, legem Domini perfecte implere. Deinde non est sciendum, quod Christus hoc loco ferat generalem quibusuis temporibus legem omnibus in ipsum credentibus. Ac necesse quidem habent omnes ad certam uocationem Christi, non solum facultates, sed etiam honores, adeoque uitam ipsam propter Christum relinquere. Qui non accipit, inquit, crucem suam, & sequitur me, non est me dignus, sed non ideo omnibus in discriminati preceptum est, suas facultates extrinsecus deferere, quod illud hoc loco ab adolescente personali uocatione exigitur. Magnum enim est discrimen inter generales & personales uocationes dei. Generalis uocatio est, quæ ex æquo ad omnes pertinet. Et huius generis sunt. Credere in Christum. Inuocare Christum in omnibus afflictionibus. Diligere proximum & sue uocationi diligenter & ex fide ac dilectione seruire. Personalis autem uocatio est, quæ certis personis, & in certis calibus precipitur, quæ ut personam non egreditur, ita sine certa uocatione non est trahenda in exemplum. Talis est uocatio magistratus, & uocatio ecclesiarum. Sic uocatus fuit Abraam e patria sua. Sic iussus fuit sacrificare filium suum Isaac. Sic Samson uocatus fuit ad deuastandos fines Philistinorum. Sic Elias ad trucidandos prophetas Baal. Sic Petrus & Andreas uocati sunt a piscatura ad apostolatam. Sed huius uocationis exempla sunt innumera, quæ non eo spectant, ut significant unumquemque debere cuiusuis sancti uocationem sectari, sed unumquemque debere uiam propriam uocationem ea fide sectari, qua sancti suas uocationes sectati sunt. Ad quod ergo uocationis genus pertinet id, quod Christus hoc loco precipit adolescenti, Vade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus: num ad generalem uocationem? Sed si esset uocatio generalis, Christus non dixisset ad paralyticum. Tolle lectum tuum, & abi in domum tuam, sed dixisset, uende lectum tuum, & ueni, sequere me. Nec Paulus scripsisset Timotheo: precipere his quæ diuites sunt, in presenti seculo, ne elato sint animo, neque spem ponant in diuitijs incertis, sed scripsisset, precipere diuitibus, ut diuitias abijciant, & sectentur perfectionem monasticam. Reliquum igitur est, quod dictum Christi, quod adolescens uocat ad uenditionem omnium facultatum suarum, pertineat ad personalem uocationem, quæ huic adolescenti ita precipiebatur, ut tamen alij credentes non necesse habuerint hoc exemplum sine certa

*Martyrium.**Vocationes
dei generales
& personales.*

& speciali uocatione sectari. Postremo Christus nō approbat his dictis uanam adolescentis opinionem, qua ille persuasus est, se totam legem ab adolescentia impleuisse, sed potius hoc agit, ut ostendat ei, quod ne minimam quidem legem perfecte unquam impleuerit. Vñ, inquit, deest tibi, hoc est. lachas quidem te omnia impleuisse, & quasi gloriabundus requiris, quid adhuc tibi ad consequendam uitam eternam desit, at tam multa tibi desunt, ut longum esset singula commemorare. Conferam igitur ea in pauca. Vnum illud tibi deest, quod nullam unquam legem perfecte seruaueris. Vis illud re ipsa cognoscere? audi. Lex exigit, ut diligas Deum ex toto corde, ex tota fortitudine, & ex omnibus uiribus tuis, adeoque ut Deo in omnibus, siue agendo siue patiando, obsequaris. Non enim contentus est Deus in lege sua, ut externam tantum honestatem secteris, sed exigit perfectam honestatem. Non contentus est, ut obsequaris generali tantum uocationi eius, sed necesse habes etiam personali, quantumcunque difficili, satisfacere. Nec contentus est ut bona tantum sine omni cordis tergiversatione facias, sed etiam ut mala cum omni animi tolerantia patiaris. Ergo, quemadmodum Deus iussit Abrahamum derelinquere patriam suam, ita ego nunc in nomine dei iubeo te omnia tua uendere, dare pauperibus, ac non tantum me sequi, uerum etiam crucem & omnia calamitatis genera mecum sufferre. Sic enim recondes thesaurum tuum in coelum. Si ullam legem dei ex toto corde seruasti, certe haud difficulter, etiam hanc seruabis. Nunc autem cum hanc ne extrinsecus quidem ac imperfecte uiribus tuis seruare poteris, quæ est illa uanitas, quod gloriaris te totam legem obseruasse? Nō dum iubeo te in præsentem mortem ingredi, quod tamen & ipsum, si Deus iusserit, faciendum est, sed iubeo tantum te, relictis diuicijs in paupertatem ingredi. Quod si ne hoc quidem præstiteris, quis unquam credit te totam legem ex toto corde impleuisse? Habes paraphrasim uerborum Christi, ex qua manifeste intelligis, Christum non approbare opinionem adolescentis, quod legem perfecte impleuerit, sed potius diuersum ostendere, quod legem perfecte nunquam impleuerit, id quod etiam adolescens re ipsa declarat. His enim auditis, moerore affectus discessit quia erat diues ualde. Hic uidet, quod adolescens nec fidem in deum, nec caritatem in proximum habuerit. Christus enim promisit ei maximam in celo mercedem. Habebis, ingens, thesaurum in coelo. Sed adolescens maluit adhibere fidem promissis diuicijs, quas domi reconditas habebat, quam promissis uerborum dei de thesauro coelesti. Habes incredulitatem eius. Adhuc Christus iubet eum in opem egentium succurrere: sed cum nec hoc faceret, palam declarauit, se etiam caritate erga proximum carere. Quæ autem est illa legis obseruatio, ubi desunt fides & caritas? quis unquam sine fide & caritate, minimam etiam legem implere potuit? Quare nihil uanius est hypocritis, quicquam

iusicia per
secta exigitur
in lege.

c c

c d

*Hypocritarū
vanitas.*

nec rectam fidem, nec sinceram charitatem habeant, propter externam
men honestatem suam audent impudenter coram Deo de perfecta le-
gis impletionem gloriari, ac alijs etiam nūmerita sua diuendere. Sed quid
dicemus? Si hic adolescens obsecutus esset præcepto Christi, ac di-
uenditis & distributis inter pauperes facultatibus suis, sectatus esset
Christum, quæadmodum Petrus, aut Mattheus, aut etiam Zachæus,
num impleuisset his operibus legem dei perfecte? Minime omnium.
Præstitisset quidem opus obedienciæ, attamen adhuc necesse habu-
isset dicere, seruus inutilis sum, quod debui facere, feci. Lex enim Dei
non impletur perfecte humanis operibus, nullus enim tantum aut cre-
dit aut diligit, quantum lex exigit, sed impletur tantum per fidem in
Christum, hoc est, cum Christus per fidem agnoscitur, ibi tum impu-
tat Deus credentibus impletionem totius legis, propter Christum, &
de credentibus in Christum ita iudicat, perinde ac si ipsi totam legem
perfecte impleuissent. De peccato, inquit, condemnauit peccatum, per
carnem, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum car-
nem, sed secundum spiritum uersamur. Quare sectanda quidem est in
omnibus uocatio dei, ut gratitudinem nostram erga dominum deum
nostrum declaremus. Nō est autem de nostris operibus sentiendum,
quod sint perfecta iusticia, sed credendum est, quod solus Iesus Chris-
tus, nostra sit iusticia, sanctificatio & redemptio, qui est una cum patre
& spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMA QUINTA

Cum adolescens iussus esset, omnia sua diuendere, ac pau-
peribus erogare, molestia affectus, inquit Euangelista, dis-
cedebat relicto Christo, moerens. Maneamus autē nos apud
Christum alacres, ut quid deinceps post discessum adoles-
centis contionetur, ad salutem nostram percipiamus. Nam cum adoles-
cens diues non obsequeretur mandato Christi, sumit Christus occasio-
nem ex ipso contionandi de diuitibus, & docet, quomodo diuites &
Euangelion, hoc est, regnum terre & regnum cœlorum inter se conue-
niant. Iesus enim uidens illum moerore affectum, dixit: Quam diffi-
cile, qui pecunias habent, in regnum dei intrabunt. Facilius est enim ca-
melum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum dei.
Principio quemadmodum antea proposita est in adolescente imago
hypocritarum, qui sentiunt se externa sua honestate totam legem perfe-
cte implere, ita in eodem proponitur nunc exemplum supplicij, quod
gloriosulis & iactabundis diuinitus contingere solet. Cum enim adoles-
cens gloriaretur, se legem obseruasse, statim ita pudefit, ut omnibus lu-
dibrio

dibrio exponatur. Vocabat Christum, magistrum, sed non agnoscit se
 discipulum. Vocabat eum bonum, sed iudicat præcepto eius nihil esse
 peius. Itaque discedit, ac discessu suo declarat publice, se neminum qui
 dem præceptum dei recte unquam impleuisse. Sic confunduntur & pu-
 defiunt sue ipsorum iusticie buccinatores. Deinde unus hic diues ado-
 lescens, efficit discessu & inobedientia sua, ut omnes diuites male audi-
 ant. Facilius, inquit, est camelum per foramen acus transire, quam diui-
 tem intrare in regnum dei. Ac frequenter quidem tam diuites quam diui-
 cie, non in hac solum contione Christi, sed etiam alias publicis vulgi
 sermonibus, & scriptis tum ethnicis, tum sacris, pessime audiunt. Vul-
 go quondam hoc actatum est: Diues, aut iniquus, aut iniqui heres. Et
 philosophorum præcipuus ita sibi scribere permisit. Fieri non potest, ut
 quispiam sit simul excellenter bonus, & excellenter diues. Infamant &
 sacriliter diuites ac diuicias. In psalmo xxxiij. dicitur: Diuites egue-
 runt & esurierunt. Et in carmine Mariæ: Diuites dimittit inanes. Et alias.
 Diuiciæ, inquit scriptura, non proderunt in die ultionis. Ac postea præ-
 ponit nomen bonum multis diuicijs. Melius est, inquit, nomen bo-
 num, quàm diuicie mulge. Super argentum enim & aurum, gratia bona.
 Et scriptis Evangelistarum nunc diuicie dicuntur spingere, nunc diuites au-
 diunt: Vg uobis diuitibus, qui habetis consolationem uestram. Quid
 ergo sibi uult hæc diuitum & diuiciarum infamia? An non diuicie sunt
 bona creatura, & donum dei: certe sunt. An non licet pijs esse diuiti-
 bus: certe licet. Cur ergo infamantur diuites & diuiciæ? Non infaman-
 tur propter se, sed propter affectus hominum. Diuicie bonæ sunt, diui-
 tes boni esse possunt, sed carnales hominum affectus mali sunt. Et hi
 non infamantur tantum, sed etiam damnantur. Homines enim sentiunt
 diuitias huius seculi magnam esse partem felicitatis. Ac si quidem con-
 tingerint, iudicant se beatos, concipiunt fastidium, & contemptum proxi-
 mi. Si autem non contigerint, certe uotis omnibus exoptantur, & con-
 tenditur ad eas consequendas per tela, per ignes, per fas & nefas. Et nisi
 homines consequantur eas, iudicant se extreme infelices, ac nullum
 etiam iam in cælo sibi felicitatis locum relictum esse. Pecuniæ, inquit
 uir. Tanti quisque est, quantum possidet. Si in hoc seculo egenus
 fueris, necesse habebis in altero panem emendicare. Hec sunt hominū
 iudicia de diuicijs. Infamantur igitur diuitiæ diuino spiritu, ut prauū
 affectus tam diuitum quam pauperum corrigantur. Et si enim diuiciæ
 sunt dona dei, non tamen sunt Deus ipse, nec sunt ipsa uera & summa
 felicitas. Nisi enim afferas ad diuicias animum pium, & fide probe mu-
 nitum, ac quærentem in Christo suam felicitatem, quid erunt aliud di-
 uiciæ, quam quod Ecclesiastes dicit, conseruatæ in malum domini sui?
 Sed de hac re audiamus contionem Christi. Quam difficile, inquit, qui

Diuiciae pesti-
me audiunt.

Pla. in leg.
ε. πολλοί τε
δ' αὐτὸν σφό-
δρα, καὶ ἀγα-
θοὶ, ἀδυνά-
τεν.

Et mox.
Ἀγαθὸν δὲ
ὄντα σφό-
δρον τὸ, καὶ
πολύστονον
ἐν ἀφ᾽ ἑ-
σῶν πλεονε-
κίαν.

Diuiciae spi-
ritus.

Eccles. 10.

pecunias habent, in regnum dei intrabunt. Regnum dei, ut alias sepe, ita & hoc loco simplicissime accipiendum est pro predicatione Euangelij. Sensus igitur est, quod diuites difficulter credant Euangelio, & sectentur uocationem Euangelij. Ac quemadmodum camelus, bestia uehementer distorta, ac moles potius, quam animal, non potest transire, per foramen acus, quod adeo pusillum est, ut propemodum uisum effugiat, ita fieri non potest, ut diues uocationem Euangelij capeat, & ea gustata uia ingrediatur, quæ ducit ad uitam. Sed hoc, inquires, uulgare est inter omnes homines siue diuites siue pauperes. Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria dei. Itaque non minus impossibile est pauperi, quam diuiti, sectari uocationem Euangelij. Et si enim pauper non timet ex Euangelio direptionem facultatum suarum, timet tamen direptionem uite suæ, quæ certe omnibus opibus ut preciosior ita & carior est. Accedit huc, quod nec pauper nec diues possunt suis uirtutibus fidem concipere, sed necesse habent uirtute spiritus sancti fide accendi. Tam facile autem est spiritu sancto, (propterea quod sit omnipotens,) inflammare diuitem ad fidem, quam pauperem. Exemplo est Zachæus, qui ditissimus fuit, & tamen uno aut altero Christi uerbo ita accensus est, si de ut statim diceret, ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquē defraudaui, reddo quadruplum. Exemplo item est centurio, qui non diues tantum fuit, id quod indicat synagoga sumptu eius exedificata, sed etiam potens, ait enim: Habeo sub me milites, & tamē tanta fuit fide præditus, ut Christus testificetur, se ne in Israel quidem tantam fidem inuenisse. Et quid dicemus? an non diuicie sunt donum dei, quomodo igitur, non liceret tam facile ingredi in regnum dei cum dono dei, quam sine dono dei? Sed hæc omnia Christus ipse in hac contione perspicue explicat. Ac primum, quod dixit. Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum dei intrabunt, apud Marcum ita interpretatur. Filij, quæ difficile est eos, qui fiduciam habent in pecunijs, regnum dei ingredi. Pecunias enim, aut diuitias habere per se non est malum, sed habere fiduciam in pecunijs aut diuitijs, hoc demum ita malum est, ut retrahat homines a fide Euangelij, & a regno dei. Ac quantum quidem attinet ad gratiam dei, non plus prerogatiue habet apud Deum pauper quam diues, quia omnes peccauerunt, & conclusit deus omnes sub peccatum, ut omnium misereatur, sed si diues & pauper inter se ipsos conferantur, ibi tum diues difficilior peruenit ad fidem Euangelij, quam pauper. Nam quemadmodum si sanctus quispiam hypocrita peccata sua nondum agnoscens, & sceleratus iam peccatorum suorum agnitione turbatus, conferantur ad Deum, uterque indiget ad iustificationem & salutem, gratia dei, & tam facile est deo, hypocritam in peccatorum agnitione inducere, & peccata ei per fidem remittere, quam facile

Zachæi fides.

Centurionis fides.

Lm. 7.

facile est remittere scelerato peccata iam agnita. Quod si uero inter se conferantur, ibi tum hypocrita multo longius abest a uera iustificatione, & difficilius peruenit ad eam, quam sceleratus, propterea quod ille nondum peccata sua agnoscat, hoc est, nondum peruenit ad primum gradum iustificationis, hic autem agnoscit iam peccata, & est in primo iustificationis gradu: ita si conferas diuitem & pauperem ad potentiam dei, non difficilius ducit diues quam pauper ad fidem euangelij, & regnum dei. Si autem hos inter se ipsos conferas, ibi tum diues qui confidit suis diuitijs, multo difficilius peruenit ad fidem euangelij quam pauper, qui nihil aut parum diuitiarum possidet. Euangelion enim pugnat ex diametro, cum his diuitijs, in quas fiducia cordis collocatur. Nam Euangelion requirit animum liberalem. Hæ autem diuitiæ, quibus confiditur, requirunt animum tenacem & auarum, alioqui discedunt. Euangelion exigit fiduciam in Christum. Hæ autem diuitiæ exigunt fiduciam in se, unde & auarus uocatur a Paulo Idololatra. Euangelion exigit obedientiam uocationis dei. Hæ autem diuitiæ exigunt, ut suis cupiditatibus dies noctesque seruias. Euangelion requirit pectus ab impia & infideli sollicitudine liberum. Hæ autem diuitiæ requirunt pectus plenum sollicitudinis timoris. Ad hæc, Euangelion liberat a tentationibus & laqueis Satanae, Paulus autem dicit: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueos diaboli. Similiter Euangelion bonum semen est, quod fert multum fructum. Hæ autem diuitiæ sunt spinæ, quæ boni seminis fructificationi obstant. Breuiter, Euangelion ducit auditorem sursum ad coelestia. Hæ autem diuitiæ trahunt sectatorem suum deorsum ad terram, imo ad infernum. Quare uerissime dicitur, camelum facilius transire per foramen acus, quam diuitem confidentem diuitijs suis ingredi regnum dei. Sed hoc opus, hic labor est agnoscere, quis ille sit, qui plus fiduciæ habeat in pecunia sua quam in Deo. Nemo enim etiam auarissimorum hominum, & illustrium impostorum uult tam iniquus & tam impius uideri, ut sentiat se maiorem habere fiduciam in opibus suis quam in uero Deo, creatore coeli & terræ. Quis, inquiunt, tam impius, & tam ab omni religione alienus esset, qui adoraret nummos suos pro Deo, & coleret pecuniam suam loco ueri dei? Itaque nemo uel cogitationibus uel uerbis suis uideri uult se præponere diuitias uero Deo. Sed opera ipsa & facta longe aliud testificantur. Est autem magis adhibenda fides certis operibus, quam uanis cogitationibus. Inspicienda igitur sunt opera nostra, ex quibus unusquisque certo cognoscet, num plus Deo quam diuitijs suis fidat. Primum enim, qui decipiunt proximum suum dolo, in aposturis, & peiurjs, ut acquirant opes, hi magis confidunt pecunijs, quam Deo. Si enim Deum colerent plusquam pecuniam, plus etiam obsequerentur uerbo dei, quo præcipitur, Non esse furandum, quam

Diues &
pauper inter
se collati.

Euangelion
pugnat cum di
uitijs.

Diues confide
ns diuitijs
suis, quis sit.

Diuitias ad
rare quid sit.

Ein reichen
tod, ein feind
tod.

Gut macht
nutt.

præcepto pecuniæ. Nunc autem, cum abiecto uerbo dei, sectentur imperium pecuniæ, manifestum est, ipsos adorare pecuniam pro deo suo. Deinde non solum hi, qui aliena iniuste & contra uerbum dei auferunt, sed etiam hi, qui sua, iuste parta, retinent contra præceptum dei, colunt opes suas pro Deo. Exemplum extat in hoc adolescente, de quo nobis sermo fuit. Hic enim erat, alioqui honestus, & fieri potuit, ut diuendit opes suas iuste acquisierit, sed cum diuinitus precipiebatur ei, ut diuenderet eas, ac erogaret pauperibus, & ipse retinuerit opes contra hoc præceptum, perspicuum est, quod magis opes suas quam Deum adorauerit. Habes item exemplum in Anania & Sapphira, de quibus est in Actis apostolicis. Hi enim coniuges, diuendito agro, retinebant sibi aliquam partem suæ ipsorum pecuniæ, mendatio. Manifeste igitur significabant, se magis colere pecuniam, quam uerum deum. Sic adorant diuitias suas, qui ex præcepto dei non succurrunt pro uirili sua, egestati pauperum. Postremo, etiam hi confidunt diuitijs plusquam Deo, qui ablata bona student illegitime, & contra uerbum dei recuperare. Hæc sunt manifesta argumēta, quibus unusquisque probe agnoscere potest, se fiduciam suam habere non in Deo, sed in diuitijs, & adorare, non uerum Deum, sed diuitias. Quanta autē impietas est adorare creaturam? Execraris ethnicos, quod coluerint ficticia sua idola pro dijs, sed non minus execrandi sunt auari & impostores, qui pecuniam suam ita adorant, ut citius Deo ipsi creatori coeli & terre, ac omnibus hominibus laqueum, quod dicitur, mandarent, quam ut in uerbi dei obsequium, unus aut alterius nummuli iacturam facerent. Sed habent illi suum iudicium, & nō inepte dicitur. Auarus, nisi cum moritur, nil recte facit. Nos autem persequemur ea, quæ sequuntur. Et dixerunt qui audierant, Et quis potest saluus fieri? Etsi Christus perspicue interpretatus sit, quod per diuites intelligat, non simpliciter eos, qui possident diuitias, sed eos, qui habent fiduciam in diuitijs, auditores tamen nondum liberantur stupore suo, sed supra modum, ut Marcus ait, admirantur. Si ad hunc modum res diuitum sese habent, quis obsecro consequetur salutem? Tamen si enim homines non æqualiter habeant diuitias, omnes tamen malunt diuitias quam paupertatem, & student omnes, si non acquirendis regijs diuitijs, certe acquirendo honesto uictui, qui non uenit quidē nomine diuitiarum, si conferatur ad opes Croesi aut Crassi cuiuspiam, at si conferatur ad pauperum egestatem, censetur & ipse nomine diuitiarum. Vbi aut sunt diuitie, uel mediocres saltem, ibi certe maior est animi fiducia, quam in paupertate. Vnde & Salamon ait. Substantia diuitis, urbs fortitudinis eius, pauor pauperum egestas eorum. & ita est dans eum. Quare si camelus facilius ingreditur per foramen acus, quam diuites

diues in regnū dei, nemo etiam mediocriū hominum potest uerā salutē consequi. Atq; hę fuerūt auditorum cogitationes. Christus aut magis perspicue explicat quid uelit. Et ait. Quę impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deū. Vel ut Marcus ait. Apud hoīes impossibile, nō apud deū. Nā omnia possibilia sunt apud deū, hoc est. Nullus hoīm potest suis humanis uiribus salutē consequi. Apud homines, seu humanis uiribus impossibile est, ut siue diues siue pauper, cōsequatur salutem. Homo enim natura est filius ire, & uenūdatus sub peccatum. Quicquid ergo, siue diuicie siue paupertas cōtingerit ei, hoc pro organo exercendi peccati sui usurpat. Si affluunt diuicie, apponit cor suū, & exercet fastum erga Deum & hoīes. Si cōtingit paupertas, erit hęc impij cordis instrumentū, quo exercent indignationē animi, furorē, uirulentā maledictā, studiū imposture, studiū furandi, & id genus alia scelera. Quare, quod ad humanas uires attinet, nullus hoīm seu diuitū, seu pauperum saluus fieri potest. Oēs, inquit, declinauerūt, simul inutiles facti sunt, nō est, qui faciat bonū, nō est usq; ad unū. Sed apud Deū oīa sunt possibilia, hoc est, Salus cōtingit hoībus diuina uirtute. Quomodo? Primū, postq; peccata agnoscūt, proponit Deus tam diuitibus q̄ pauperibus euāgelion de Christo filio suo, q̄ per ipsum cōtingat remissio peccatorū. Deinde cū Christus per fidē agnoscit & concipitur, mortificatur dono spiritus sancti opera carnis, & renouantur corda hoīm siue pauperum, siue diuitū. Illorū quidem, ut paupertatē equo aīo ferant, & propter paupertatem uocationē dei non deserant. Horū aut, ut nō elato sint aīo, neq; spem ponāt in diuicijs incertis, sed in deo uiuente, & ut benefaciant, ac diuites sint bonis operibus, & faciles ad impartiendū. Tamen eī, qd supra adolescēti dictum est, Vade, uende oīa, quę habes, & da pauperibus, sit preceptū personale, nec eo ipso, q̄ ad hūc adolescētē dictū sit, generaliter & indiscriminatim ab oībus exigat, attamē uera fides in Christū, diuitis aīm ita renouat, ut paratus sit ad oēm uocationē et obedientiā dei, & siquidē deus cōmendauerit ad ministratiōē diuitiarū, recte eas & iuxta uocationē dei administret. Si aut deus alio uocauerit, nō tantū opes, sed etiam animā ipsam, aut uitā suā deferat porius, q̄ ut uocationem dei negligat. Sic diues fuit sanctus Iob, qui cum adhuc diuitias suas possideret, tanta pietate administruuit eas, ut deus ipse de inuocētia eius testimoniū tulerit. Nūquid, inquit, considerasti seruum meū Iob, q̄ nō sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timēs Deū, & recedēs a malo. Postea aut cum ablata essent opes, & deus uocaret eum ad ferendā paupertatē, eundē retinuit timorē dei, quē ante in diuicijs habuit. Nudus, inquit, egressus sum de utero matris meę, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomē Domini benedictū. Sic diues fuit & Dauid. Hic eī, etsi regias habuerit diui-

Hominiū prauitas, in uenēdis diuicijs.

Salutem cōsequuntur homines diuina uirtute, quomodo?

tias, tamen tanta pietate uersatus est in ipsis, ut dicatur uir secundum cor dei electus. Cum autem expelleretur e regno, ait. Si inuenero gratiam in oculis domini, reducet me. Sin autem dixerit mihi, non places, pre-
sto sum, faciat quod bonum est coram se. Et memorabile est, quod Paulus ad PhilIPPenses scribit. Ego didici, inquiēs, in quibus sum, his contentus esse. Noui & humilis esse, noui & excellere. Vbiq; & in omnibus institutus sum. Et saturari & esurire, & abundare & penuriā pati. Omnia possum per Christum, qui me corroborat. Atq; hec quidē Paulus nō proponit carnali quadā iactantia: quid em̄ de suis uirtutibus gloriaretur, qui alias fatetur se peccatorū primum: sed proponit in se, omnibus in Christum credētibus, exemplar, quo discant, q̄ uocatio fidei exigat, ut tam in prosperis q̄ in aduersis, tam in uita q̄ in morte, uerbo dei obsequatur, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMASEXTA.

Superiori contione, de adolescente diuite & diuitijs, Christus nō solum damnauit fiduciam, quæ habetur in diuitijs, uerum etiā significauit uanam esse discipulorū opinionē de regno suo. Existimabant em̄ discipuli, Christum in hoc seculo iuxta externam maiestatem dominaturum. Et quia sperabāt ipsum esse facturū, ut omnes homines agnoscētes ipsum, fierent in hoc mūdo diuites & scēlices, sentiebāt eos qui iam diuites erant, maxime omnium ad regnum Christi pertinere. Cū igitur Christus auocaret adolescentē a diuitijs, & postea doceret, facilius camelū ingredi per foramen acus, q̄ diuitē in regnū dei, manifeste significatum est, uanā esse discipulorum opinionem de regno Christi, & Christū nec externa maiestate dominaturum in hoc mundo, nec in hoc uenisse, ut discipulos suos in hoc seculo externis diuitijs onustos redderet. Quæ cum Petrus & alij apostoli audirent, uaria cogitarūt, ac etiānum de mercede dubitarūt, quā recepturi essent, pro ea obedientia, qua omnia sua reliquerunt. Et ait Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Et apud Mattheū additur: Quid ergo erit nobis? Quanquam alius alia occasione Petrum de mercede interrogasse, excogitare posset, tamen, quia apostoli, antequam Christus a morte resurgeret, semper somniabant regnum Christi fore in hac terra carnale, & Christus priori contione significauit, se non aduenisse, ut homines in hoc seculo diuites efficeret, non ineptum uidetur, ut hanc Petri interrogationem, e carnali apostolorum opinione explicemus. Quid erit (inquit) nobis? Si auocas potius a diuitijs, quam tribuis, quid nobis præmiij erit, quod relictis omnibus facultatibus, te simus secuti? Sperauimus maximam huius seculi scēlicitatem, iuxta uaticinia prophetarum, de regno Christi, quod etiam externi reges sint nobis alij laturi diuitias: Omnes, inquiunt, de Saba uenient, aurum & thus defer-

rentes, & laudem Domino annunciantes. Et iterum. Sugges Iac genci-
um et mamilla regum lactaberis. Pro gre asseram, aurum, pro ferro, affe-
ram argentum, pro lignis es, & pro lapidibus, ferrum. Nos igitur reli-
quimus nostra pauca, ut multa & magna aliena consequeremur. Nos
reliquimus retia & nauiculas, ut pro ijs acciperemus principatus & reg-
na. Nunc autem, quia perspicue doces, diuites non intrare in regnum
coelorum, quid nobis erit, si diuicie, quas iudicamus non esse minimam
foelicitatis partem, nobis non contingant? Vt em hanc consequeremur
foelicitatem, nostra omnia reliquimus, que etsi non sint fortassis precio-
sa, si conferantur ad opulentiam Croesi, nobis tamen non minus necessa-
ria & chara fuerunt, quam regi cuius iam regnum suum. Quid ergo nobis
pro his omnibus relictis erit? Discamus autem in apostolis hoc loco, per-
uersum humane carnis ingenium agnoscere. Natura enim nostra peccato
ita corrupta est, ut etsi proponatur nobis Christus, magis tamen queri-
mus in ipso carnalia quam spiritualia bona, & optamus contingere no-
bisterrenum potius Christum, quam celestem. Adhuc nihil est, quod uere *Auaria natu-*
liberali animo facimus, sed in omnibus operibus, mercedem eamque ex *turalis.*
ternam & presentem affectamus. Hoc est quod propheta ait: A minori
usque ad maiorem omnes auaritie student, & a propheta usque ad sacer-
dotem, cuncti faciunt dolum. Iam non sufficit, ut hanc nature maliciam
agnoscamus, sed requirunt ut primum quidem petamus per fidem a Christo re-
missione huius nature malicie, deinde ut subinde spiritu sancto affectus
eius mortificemus & expurgemus, ac Domino Deo nostro liberaliter
seruiamus. Ceterum quando Christus ex hac interrogatione opportunam
habuisset occasionem discipulos suos seueriter propter carnales de regno
suo cogitationes obiurgandi, tamen quia erat iam assuetus ferre imbecilli-
tatem ipsorum, & uidebat eos ab hac opinione non, nisi misso post ascensum
suum in celum spiritu sancto, auelli posse, ideo conuiuet interim, & eru-
dit eos propter uniuersam ecclesiam, non minus clementer, quam si de mer-
cede optimo animo interrogassent. Et dixit eis. Amen dico uobis, ne-
mo est, qui reliquit domum aut parentes aut fratres aut uxorem, aut li-
beros propter regnum dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc
tempore, & in seculo uenturo, uitam eternam. Apud Marcum uero ita dicit.
Nullus est, qui relinquit domum aut fratres aut sorores aut patrem aut matrem,
aut uxorem aut liberos, aut agros mea causa & euangelii, qui recipiat centupla
nunc in tempore hoc domus & fratres, & sorores & matres & liberos & a-
gros cum persecutionibus, ac in seculo uenturo uitam eternam. Hec est liberalissi-
ma, & maxime omnium memorabilis promissio, que nobis diligentissime obser-
uanda est, ut excitemur per eam in nobis fides, & per fidem obsequamur uocationi
dei. Nam quo minus de ueritate huius promissionis dubitarem, confir-
mauit eam Christus, primum appendice alterius promissionis, que scrip-

*Relinqueret
omnia & sectaretur
Christum.*

ta est apud Mattheum. Amen dico uobis, quod uos, qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël, hoc est sancti, qui nunc iudicantur & occiduntur a mundo, iudicabunt mundum, quemadmodum Paulus ait. Deinde confirmat eam iuramento. Amen, inquit, dico uobis. Hæc est formula iuramenti Christi. Quid autem cercius, quam quod Christi, hoc est, ipsius ueritatis iuramento obsignatur? O nos beatos, quorum causa Christus iurat. O miserrimos, si ne iuranti quidem Christo credimus. Nolle enim iuranti Domino credere, & uocationem eius sectari, quid, obsecro, aliud est quam Dominum publice uanitatis & mendacii traducere? Postremo, quod hic uerbis promittitur, hoc rerum ipsarum impletione probe confirmatum est. Quod ut recte intelligamus, excutienda erit uera huius promissionis sententia. Christus enim non significat hac promissione, quod Petrus & alij apostoli desertione facultatum suarum impleuerint legem dei perfecte, & meruerint salutem suis operibus, sed explicat, quanta per misericordiam dei contingant beneficia his, qui Christum per fidem agnoscunt. Tota enim huius promissionis uis sita est in his uerbis, Qui secuti estis ME, ME, inquam, in regeneratione. Sequi enim Christum in regeneratione, est per euangelion in Christum credere, & uocationem eius ex fide sectari. Qui autem credunt in Christum, & suscipiunt eum fide, ut fiant membrum eius, hi non merentur quidem sua ipsorum iusticia salutem, sed quia possident Christum per fidem, ideo Deus pater cõplectitur eos tantâ beneuolentia & misericordia, propter Christum, ut pro uno numo, Christi nomine aut derelicto aut exposito, reddat centum, in hoc seculo, & in uenturo eternam uitam, ac perpetuum dominium super omnes creaturas. Non uos, inquit Christus, me elegistis, sed ego uos elegi. Et Paulus. Gratia estis seruati per fidem, idque non ex uobis. Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Sed hæc alias copiosius tractata sunt, uideamus nunc quid sit derelinquere opes propter Christum. Multi enim derelinquunt opes, sed non propter Christum aut regnum dei. Quomodo ergo opes relinquuntur propter regnum dei? num quando offeruntur monasterijs, pro expiatione peccatorum nostrorum, aut instituuntur annuatim pro liberandis animabus ex purgatorio? Minime omnino, sed regnum dei, quemadmodum hoc loco intelligitur, est prædicatio Euangelij de Christo, & regno dei. Vnde quod in Luca dicitur, propter regnum dei, hoc apud Mattheum est, propter nomen meum, & apud Marcum, Mea causa, & Euangelij. Primum ergo, quod auocatur ab administratione suarum facultatum ad prædicandum Euangelion Christi, & relictis facultatibus suis sectantur ministerium prædicationis Euangelij, hi relinquunt opes suas propter regnum Dei, seu propter CHRISTVM. Sic Petrus & Andreas, sic

*Christum sequi
in regenerati
one, quid sit.*

*Opes propter
Christum
relinquere.*

Ioannes

Ioannes & Iacobus, sic alij apostoli reliquerunt facultates suas. Vocauit enim ipsos Christus, ut relinquerent recia, & predicarent euangelion in toto orbe terrarum. Deinde, quibus propter confessionem fidei in Christum auferuntur facultates uiolenter, & eijciuntur ipsi in exilium, hi dicuntur relinquere facultates propter regnum dei, aut propter Christum. Et hec solent credentibus in Christum contingere in persecutionibus ecclesiasticis. Adhæc, qui ex obsequio uerbi dei, aut non rapit aliena per imposturas, aut exponit propria, ut conseruet ministerium ecclesie & adiuuet in opes, hic non minus relinquit opes, propter regnum dei, quam illi, de quibus iam mentionem fecimus. Sic Cornelius, de quo est in Actis apostolicis, reliquit facultates suas propter regnum dei, quia prestabat eleemosynas multas plebi. Postremo, qui inique ablata, aut insolite amissa ac deperdita, non recuperat illegitime, sed committit ea in manum dei, is relinquit etiam sua propter regnum dei. Relinquit enim ea, ne uiolet mandata dei. Quare ad ipsum quod pertinet promissio Christi. His ita perceptis, obseruandum nunc erit, quod Christus in hac promissione non polliceatur tantum bona uenturi seculi, sed etiam bona huius presentis seculi. Recipiet, inquit, centuplum, nunc in hoc tempore. Quid ergo est centuplum? num pro una domo, aut pro una uxore recipiet centum domos, & uxores? Quid hoc admirabilius, ac absurdius? Sed hic scrupulus nihil torquet te, si conferas inter se uerba euangelistarum. Nam pro centuplo, quod est apud Matheum & Marcum, reponit Lucas multo plura, ut intelligas, certum quidem numerum dici, infinitam autem & inmensam commoditatem significari. Et usurpatur uocabulum centupli, quod solet fructificationem boni seminis in agro explicare, ut hac ipsa dictione admoneamur, ea que propter regnum dei relinquuntur, multo copiosius fructificare in manu dei, quam semen in agro. Nam si proieceris semen in agrum, aliud quidem fert fructum trigecuplum, aliud, sexagecuplum, aliud centuplum. Quod si ager tam fertilis & liberalis est, ut reddat semen sibi commissum, centuplum, profecto multo fertilior & liberalior erit manus Domini, ut quicquid in eam, uelut in coelestem agrum prius proiecerint, multo maiori fœnore reddatur. Sed ne quis hec sic intelligat, quod regnum Christi sit futurum in hac terra corporale, & quod prius, qui relinquunt sua propter euangelion aut regnum dei sint in hoc seculo consecuturi firmam & durabilem felicitatem, apud Marcum discrete addit: Cum persecutionibus. Hac enim appedice significatur, quod et si deus obediens etiam priorum tanta liberalitate, etiam in hoc seculo rependat, ut pro una domo aut uxore, ad uocationem dei derelicta, multo maiora commodare restituat, quam si quis contra uocationem dei comparasset sibi aut retinuisset centum domos et uxores, non tamen aufert ab ipsis omnem externam in hoc seculo in felicitatem. Nam, si cōes humane uitę cōditiones respicias, semper fixum firmumque manebit, quod in Genesi dicitur: Maledicta terra in opere tuo, in

Centupla receptio quid sit.

Afflictiones in hoc mundo certe.

laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ. Et in sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terram. Et in Iob. Homo nascitur ad laborem, & auis ad uolatum. Si uero respicias discipulorum Christi, hoc est, piorum fortunam, semper uerum manebit, quod Christus ait. In mundo habebitis afflictionē. Et si persecuti sunt patrem familias, multo magis persequentur domesticos eius. Et Paulus. Oportet nos, (inquit) per multas afflictiones intrare in regnum dei. Quare Deus rependit quidem maxima in hoc seculo liberalitate, ea que ad uocationem eius derelicta sunt, sed ita, ut ueram & perpetuo constantem felicitatem in futuro tantum seculo largiatur. Videamus autem nunc, quomodo Deus liberalitatem suam etiam in hoc seculo declarauerit, & ueritatem huius promissionis publicis exemplis confirmauerit. Ac principio, uide mihi Abraamum. Is enim ad uocationem dei, reliquit patriam, & cognationem suam, sed quod de tota terra Canaan audiuit, omnem terram, quam conspicias tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum, faciamque semen tuum sicut puluerem terre, hoc postea re ipsa impletum est, & Abraam pro uno & altero agro in patria relicto, recepit totam regionem. Vide & Iobem, qui cum spoliaretur diuicijs suis, proiecit eas in agrum dominice manus. Dominus, inquit, dedit, dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Quid ergo factum est? Dominus, (inquit scriptura) conuersus est ad poenitentiam Iob, & addidit omnia, quæcunque fuerant Iob, duplicia, & benedixit nouissimis eius magis quam principio eius. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Quid dicam de Dauide, qui in exilium a Saule eiectus, cum ferret honoris sui detrimentum, & ignominiam, adeoque paupertatē equo animo, & commendaret, quicquid id esset, manui dei, consecutus est postea in ea terra regnum, in qua ante ne tuto quidem uiuere ei licebat. Tantum enim questum & usuram affert, quod est in manū Domini repositum. Quid de Petro. Hic relictis retibus, hoc est, omnibus bonis suis secutus est Christum. Quid ergo consecutus est? Non in uenturo tantum seculo uitam æternam, sed etiam tantam in præsentī seculo felicitatem, ut pro una paterna domo, omnium piorum domus ei patuerint, atque ab omnibus ita exciperetur & tractaretur, ut non minimam felicitatis partem iudicarent, Petrum hospitem & conuiuiam habere. Et ut aliquid plus dicam, uendebant alij agros suos, & proiciebant precia eorum ad pedes Petri & aliorum apostolorum. Tanta beneuolentiā & spontanea liberalitas nulli, ne summorum quidē Monarcharum a subditis suis contigit. Et Paulus Galatis testimonium reddit. Si fieri, inquit, potuisset, oculos etiam uestros effossos dedissetis mihi. Hoc, inquit, Petro & apostolis contigit. Recte. At non soli Petro, nec solis apostolis hoc promissum est: Christus enim non ait. Tu Petre, aut tu Andrea, qui reliquistis

usura eorū,
quæ reponū
tur in manum
Dei.

reliquistis domum propter regnum dei, recipietis centuplum. Sed omnis, OMNIS, inquam, qui reliquerit domum aut agros mea & euangelij causa, recipiet centuplum, etiam in hoc seculo, & in uenturo, uitam æternam. Generalis est promissio, generalis etiam est retributio, si modo uocationem dei ex fide sectemur. Extant illustria huius rei exempla in ecclesiasticis historijs, alterum de Iouiano, alterum de Valentiniano, quæ ut hoc loco commemorentur, non erit ab instituto nostro alienum. Iouianus enim Chiliarcha fuit in exercitu imperatoris Iuliani. Sed cum Iulianus, qui initio Christianismum profitebatur, postea electus in imperatorem, persecutus est Christianos, (unde & Apostata cognomen reportauit,) publica lege iuberet milites, aut dijs sacrificare, aut militia cedere, maluit Iouianus cingulum militare derelinquere, quam impio Cæsaris mandato obedire, & Christum suum abnegare. Ergo, qui reliquerat propter Christum militarem dignitatem, is postmodum recepit dignitatem imperatoris maiestatis. Cum enim Iulianus imperator dignas impietatis sue poenas dedisset, & iaculo confossus diem suum obisset, Iouianus electus est, loco persecutoris sui in imperatorem. Hoc certe fuit, militare cingulum centuplum recipere. Non minus liberaliter Valentiniano, etiam sua dignitatis amissio diuinitus reconpensata est. Erat enim & is chiliarcha in exercitu impij illius Iuliani, cuius nunc mentionem fecimus. Et cum principem suum Iulianum comitaretur ad templum Fortunæ, aspersus a ministro templi aqua Iustrali, nequaquam hoc equo animo tulit, (Christianus enim erat), sed cõuersus ad ministrum templi inflixit ei a lapam, memorabilem illam uocem adiciens, se hac aqua non purgatum, sed potius pollutum esse. Quare cum propter hoc factum principio in carcerem conijceretur, deinde in exilium relegaretur, electus est & ipse postquam Iouianus Iuliani successor mortuus esset, in imperatorem. Itaque etsi militare & temerarium uideatur, ministro templi a lapam infligere, tamen quia publice Christum confessus est, & reiecit ignominiam, qua notatus fuit, in manum dei, recepit pro confessione & dignitatis amissione, maiestatem totius Romani imperij. Hæc autem diuina ordinatione facta sunt, non ut significaretur, uni tantum & alteri prosperam interdum fortunam post remissionem propter Christum accidere, sed ut his exemplis promissio Christi confirmaretur, ac ueluti cœlestibus signaculis obsignaretur, quo certissimi redderemur, quod omnis, omnis, inquam, qui reliquerit domos aut agros propter uerbum aut regnum dei, recipiat ea etiam in hoc seculo centuplum. In hoc enim negotio nihil tale accidit, quod in stadio olympico, aut alijs stadijs accidere solitum fuit. An nescitis, inquit Paulus, quod qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit

Iouianus.

In histo. Tripar. li. 7. ca. 1. Et Theodor. li. 4. ca. 12.

Theoderitus li. 4. ca. 4. Et Tripar. histo. li. 6. ca. 35.

Olla fortuna.

accipiunt, hoc est, quicumque aliquid propter Christum relinquunt, hi centuplum recipiunt. Non enim currunt in incertum, sed habent certissimam promissionem, nullo non ueritatis testimonio comprobata. Neque in hoc negotio fieri solet, quod in olla, ut uocant. Alicubi enim publice proponitur olla, ut qui uelit, symbolum suum, certam uidelicet pecuniam, ad eam conferat. Hæc pecunia distribuitur postea in *βασίλειᾷ*, ut cum mille aut duomillia hominum conferant sua symbola, uix tamen triginta aut quadraginta *εταίροι* constituantur, quæ & deinceps sorte sua dispensantur. Cum ergo in hac proposita olla, non nulla lucelli aut premioli spes affulgeat, uideas omnes pene sua symbola conferre, non uiros tantum, sed & mulieres, seruos, ancillas, mercenarios, pueros, adeoque omnis sexus & generis homines. Ac nō laboro quidem nunc, quale hoc uel ludi uel sortis genus sit: Neque enim produxi, ut nunc aut probem aut improbem, sed ut conferam hoc, quicquid sit negotij, cum nostra incredulitate & inobedientia dei. Nam in hanc politicam ollam, inueniunt serui & ancillæ, adeoque pauperrimi quique, quod conferant, & imponant, at cum Dominus Deus noster suam proponit ollam, ibi & suam quisque fere excusationem habet. Proponit autem Deus ollam suam, cum iubet nos potius derelinquere facultates nostras, quam uiolare uerbum Domini. Proponit ollam, cum proponit pauperem & miserum hominem, & iubet ei succurrere. In has ollas, quid est, quod tam pauci sua symbola conferant? Nam in ollis politicis, ut nulla est certa promissio, ita *βασίλειᾷ*, seu præmia tantum paucorum sunt. In hac autem diuina olla, ut promissio est certissima, ita præmia omnium eorum sunt, qui aliquid ad eam conferunt. Omnis, inquit, qui reliquerit domos aut agros, recipiet centuplum. Quid ergo est, quod non multo magis in hanc ollam tua symbola conferas? Seruus, inquis, sum, mercenarius sum, uix uitam meam sustento. Liberos habeo, quorum fami consulendum est. At tanto magis uocationi dei obsequendum est. Si pauper seruus es, sequere Deum, capeſſe euangelion, & adiuua pro uirili tua pauperem & egenum, ut fias non tam liber quam diues. Pro uno enim obolo, recipies centuplum. Si liberos habes, tanto magis benefaciendum est proximo, hoc est, conferendum est symbolum in ollam dei, ut liberi habeant clementem Deum, & centuplam remunerationē a Deo recipiant. Vides igitur has excusationes non esse nisi incredulitatis pretextum. Et incredulitas, ea est, quæ non solum facit, ut nihil, aut pauca conferamus in ollam dei, uerum etiam, ut alios nugis & imposturis compilemus et alienas opes ad nos per iniuriam corradamus. Sed ut spiritus sanctus relinquenti aliquid facultatum ad uocationem dei promittit centuplam restitutionem, ita minatur aliena imposturis corradenti centuplam maledictionem. Si non audieris, inquit, uocem Domini dei

dei tui & custodieris madata eius, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, maledictę reliquię tuę, maledictus fructus uentris tui, sed quis omnes maledictiones enumerare possit? Nam cum Salomon dicat: Melius est parum cum iusticia, quam multus fructus cum iniquitate, manifestum est, unum obolum iniquitate partum, afferre secum iacturam centum obolorum, eorum etiam, qui antea non iniuste parti erant. Reponamus igitur tam promissiones, quā minas dei alta mente, ut ex his quidem timorem dei, ex illis autem fidem in Deum concipiamus, & uocationem eius ad uenturam felicitatem obediēter sectemur, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMASEPTIMA.

Sed nihil unquam nobis utilius, ac magis necessarium contigerit, quam passio Domini nostri Iesu Christi, quę & expiauit peccata nostra, & placauit iram dei, non sine singula *Passionis Christi utilitas* ri dei consilio factum est, ut memoria eius multis uarijsq; modis nobis commendaretur. Non enim tantum commendata est obseruatione cęne dominicę, quam Christus ipse instituit ad conseruandam in ecclesia mortis sue commemorationem, uerum etiam uisum est spiritui sancto, ut ab initio orbis terrarum tum uaticinijs, tum sacrificijs adumbraretur. Visum est & Christo, ut priusquam eueniret, de ea sepe ac multum contionaretur. Quare, cum Lucas describat nunc contionem, quam Christus de futura sua passione habuit, agite amicissimi, his auribus atque animis auscultemus, quas differenti de summa salute nostra prebere solemus. Assumpsit, (inquit) Iesus duodecim, & ait illis. Ecce ascendimus Hierosolymam, & cōsummabuntur omnia quę scripta sunt per prophetas, de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, ac die tertia resurget. Hęc contio diligentissime obseruanda est. Primum enim, Christus his uerbis proponit quodam modo commentarium in omnes prophetas, adeoque in totam sacram scripturam. Cum enim dicat, cōsummabuntur omnia quę scripta sunt per prophetas de filio hominis, & addat. Tradetur gentibus & illudetur, ac occident eum, & resurget, perspicue significat, quod prophete omnes ac tota ueteris testamenti scriptura, in hunc precipue scopum respiciat, & hoc maxime omnium argumentum tractet, ut doceat, Christum tradendum propter peccata nostra, & resurrecturum propter iustificationem nostri. Testatur idem, & Christus, postquam iam resurrexisset a mortuis. O stulti, inquit, & tardi corde, ad credendum in omnibus, quę locuti sunt prophete. Nonne hęc oportuit pati Chri-

Scriptura sacre scopus quis sit.

A. Pe. v.

Passionis
Christi testi-
monia.

Heb. 2. 4.

Resurrectio-
nis Christi te-
stimonia.Scripturae sa-
cre commen-
tatio.

stum, & introire in gloriam suā. Et iterum. Necessesse fuit impleri omnia, que scripta sunt in lege Mosi, & prophetis & psalmis de me. Ac mox. Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die. Huc accedit & Petrus, qui in priori sua epistola ita scribit. Reportantes finem fidei uestre, salutem animarum, de qua salute exquisierunt & scrutati sunt prophetae, qui de uentura in uos gratia uaticinati sunt, scrutantes ad quem aut cuiusmodi temporis articulum significaret, qui in illis erat spiritus Christi, qui priusquam acciderent, testabatur uenturas in Christum afflictiones, & que essent consecuturæ, glorias. Habes, passionem & resurrectionem Christi scopum esse totius sacrae scripturae. Vbi ergo, dic obsecro, scriptura de his rebus tractat? Longissimum esset, singula per partes enumerare. Tota enim scriptura ab initio usque ad finem recensenda esset. Conferemus tamen ea in paucissima capita, ex quibus facile intelligemus, quibus in locis scripturae uaticinia, & testimonia de passione & resurrectione Christi præcipue contineantur. Ac de passione quidē Christi uaticinatur spiritus sanctus, ubicunq; prædicatur, Christum uenturū in hunc mundum, & assumpturum hominem, uel semen mulieris, uel semen Abraham, uel semen Dauidis. Homo enim natura obnoxius est afflictionibus. Quare cum spiritus dicat Christum assumpturum hominem, eo ipso etiam significat assumpturū ipsum humanas afflictiones. Nō angelos, inquit, assumit, sed semen Abraham, unde debuit per omnia fratribus similis reddi, absq; tamen peccato. Adhæc, ubicunq; scriptura recenset sanctorum calamitates, ibi significatur & Christi calamitas. In sanctis enim præcessit umbra Christi. Præterea, ubicunq; agitur de sacrificijs, ibi adumbratur passio Christi. Omitto manifestissima illa in psalmis, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. In Esaia. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. In Daniele, Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. In Zacharia: Percute pastorem & dispergentur oues. Sed quid facio? quasi uero non omnes prophetae, qui prænunderunt de aduētu iusti illius, quem admodum Stephanus loquitur, prænunderint etiam de passione & afflictionibus eius. De resurrectione autem eius uaticinatur spiritus, ubicunq; promittitur per Christum benedictio & salus, ubicunq; in afflictionibus seruantur sancti, denique ubicunq; prædicatur de regno Christi, eoq; sempiterno. De his autem rebus nusq; non tractatur in scriptura, ut non addam hic manifesta uaticinia, quæ de resurrectione Christi in psalmis, in Esaia, & in alijs prophetis extant. Quare, cum Christus dicat consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis, sacram scripturam ita nobis commēdat, ut nō solum doceat, quis

quis sit præcipuus scripture scopus, sed etiam admoneat, ut si Christum probe cognoscere uoluerimus, uersumur in ipsa perscrutanda, noctesque diesque. Deinde, ostendit etiam Christus hoc loco, religionis euangelice uetustatē. Accusatus enim fuit Christus, accusati fuerunt & apostoli, quod docerent nouam, & antea nunquam auditam religionem. Accusamur & nos, quod cum docemus Euangelion Christi, de gratuita remissione peccatorum propter Christum per fidem, doceamus nouam religionem. At Christus hoc loco liberat nos uno uerbo, ab hac accusatione. Consummabuntur, inquit, omnia quę scripta sunt per prophetas de filio hominis. Si prophete uaticinati sunt de euangelio Christi, quod passurus sit Christus propter peccata nostra, & resurrecturus propter iustificationē nostri, & quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, quisquis crediderit in eum, quis est, qui audiat nunc religionem Euangelij nostri accusare nouitatis? Si noua est, certe impijs & imperitis noua est, nō autem noua est uel spiritui sancto, uel prophetis, uel apostolis. Quare hæc religio, ut longe omnium uetustissima, ac certissima, sola sectanda est. Cæterum, quod Christus uaticinetur nunc discipulis de sua passione, peculiare quasdam habet rationes. Primum enim contionatur de futura passione sua, ut cum eueniat, discipuli non offendantur, sed tanto magis credant, ipsum uerum esse Messiam, quanto maiora aduersa, iuxta uaticinium suum, paciatur. Apud Ioannem ait. Nunc dico uobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis, quod ego sim. Deinde, meminit passionis sue, ut eximat discipulis opinionem, quam cōceperant de corporali regno Christi. Vos existimatis, inquit, me proficisci nunc ad Hierusalem, ut suscipiam ibi maiestatem regiam in hoc seculo, & in toto orbe terrarum. Ac recte quidem creditis, me regnaturum in toto terrarum orbe, sed non recte intelligitis huius regni rationem. Proficiscor enim nunc ad Hierusalem, ut suscipiam regnum, nō autem tale, quale uos putatis, nec eo modo, quo uos imaginamini. Suscipiam regnum, sed spirituale, suscipiam regnum, sed per captiuitatem, ludibria, contumelias, conspuitiones, flagella, crucem & mortem. Hæc erit uia, qua ingrediar in gloriam regni mei. Quare abijcienda est opinio de regno corporali, & de felicitate huius terre. Quod Christus discipulis predicat, hoc idem nobis predictum esse agnoscamus, nō tantum ut sciamus Christum pro nobis passum esse, & resurrexisse, sed etiam, ut discamus quid in carnalibus somnijs & cogitationibus de felicitate huius seculi, nobis euenire soleat. Nā discipuli somniabant se cum Christo proficisci ad Hierusalem, ut una cum ipso susciperent in hoc mūdo principatus, regna, dignitates, & maiestates. Vnde & apud alios Euangelistas, Ioannes & Iacobus student in hac profecutione, prærogatiuam principatum alijs præcipere, Sed ecce, spe sua mirum in modum

*Religionis
Christianæ
antiquitas.*

frustrant. Nā & Christus crucifigit, & ipsi uelut oues nō habētes pasto-
res, disperguntur. Sic cū pollicemur nobis, nescio quas fœlicitates huius
seculi imminere, ac de his etiā nōdum presentibus cōsilia agitamur, senti-
endū est, q̄ tū maxime p̄ foribus sint calamitates, ut nobis contingat,
Es. 59: q̄d propheta ait: Expectauimus lucē, et ecce tenebre, splendorē & in tene-
bris ambulauimus. Quare prospera sic nobis in hoc seculo expectanda
sunt, ut ad sufferēda in Christo aduersa quis momēto parati simus. Sed
 ,, audiamus nūc, quō apostoli hanc contionē exceperint. Et ipsi (inquit)
 ,, nihil horū intellexerunt, & erat uerbū istud absconditum ab eis, nec intel-
 ,, ligebant, quē dicebant. Vide stupendā inscitiam. Quid em̄ apertius,
quid manifestius de passiōe & resurrectiōe dici posset? Tradēti genti-
bus, illudetur, contumelijs afficietur, conspuetur, postquā flagellauē-
Apostolorum rint occident eum, ac tertia die resurget. An nō hęc satis perspicua sunt?
stupor. Et tamen apostoli non intelligunt ea, Ac non leuē fuisse stuporem ipso-
rum nec Lucas ipse dissimulat. Non enim contentus est dixisse: Nihil
horum intellexerunt, sed addit: Et erat uerbū istud absconditum ab eis.
Ac ne sic quidem putat se satis explicuisse inscitiam apostolorum, sed re-
perit: Nec intelligebant, quē dicebātur. Vnde ergo tantus stupor, & tan-
ta inscitia? certe non aliunde, quam quod excecati opinione de carnali
regno Christi, non poterant intelligere, quicquid de contumelijs &
afflictionibus super Christum uenturis, p̄dicebatur. Hic ergo uides,
quid ualeat ingeniū humanū, peruersa opinione infectum. Veritatem
etiā manifestissimā nō intelligit. Quid igitur mirē, si multi etiā hoc tem-
pore, hypocriticis opinionibus imbuti, non intelligant clarissimā lucē
euāgelij de Iesu Christo, & gratuita remissione peccatorū per fidē? Pro-
ponitur autem nobis infirmitas apostolorū, non ut se ctemur eam, non
Apostolorum ut blandiamur nobis, in nostra ruditate & ignorantiā, nō etiā, ut propter
infirmitas, in eam contemnamus euangelion per apostolos p̄dicatū, sed ut soli deo
quem usum no- gloria tribuatur. Apostoli em̄ cōfecerunt postea maxima negotia, edi-
bi proposita. derunt stupenda miracula, & uulgarūt regnū Christi in totū orbē terra-
rū, sed quia fuerūt hoīes ualde rudes, quemadmodum hoc loco descri-
bunt, manifestum est, gloriā nō esse hoīm sed solius Christi. Relinquē-
tur & in nobis multę infirmitates, ut agnoscamus solius dei esse salutē.
Ac cōcluserit deus oēs sub incredulitatē, ut oīm misereat. Nō igitur hoc
nobis agēdum est, ut approbemus et defendamus nostrā ignorantia ac in-
firmitatē, sed ut ea cognita, bene de clemētia dei cōfidamus, ac illustrata
dei gloria, uocationē eius obediēter se ctemur. Ceterę, cū Christus in
hac p̄fectiōe ad Hierusalē, iter faceret uersus Hiericho, obtulit sese occu-
 ,, sio gēdi illustris miraculi. Accidit, (inquit) ut app̄pinq̄aret. Hiericho,
 ,, cecus qdam sedebat iuxta uia, mēdicās, & cū audiret turbā p̄tereuntem
 ,, interrogabat quid hoc esset. Dixerūt ei, q̄ Iesus Nazarenus transiret.
Et si hęc de ceco historia nō uideatur magnificienda, tum q̄ uulgo etiā

nota sit, tum quod constet argumento cæci & mendici, quod genus hominum indignum iudicatur, de quo multa publice mentio fiat, & existimant illi, superbi mente cordis sui, ea sola memorabilia esse, quæ de rebus gestis principum, regum & Imperatorum recenseri solent. Sed quia Christus Dominus noster, neglecta turba, cæcum agnoscit, & clementissime ipsum complectitur, atque adeo restituit ei uisum admirabiliter, dignissimum est, ut & nos de eo tractemus, & historiam de ipso conscriptam diligenter excutiamus. Ac primum, quod is cecus se deat iuxta uiam, & publice mendicet, argumentum est uiolatæ & corruptæ legis inter Iudæos. Non peccauit quidem cæcus, quod cum non portaret legitimo labore, uitam suam mendicitate sustentauerit. Huc enim uocauit eum paupertatis suæ necessitas, sed peccauit magistratus Iudæorum, quod non conseruauerit eas ordinationes legis, quæ institutæ erant ad sustentandos pauperes absque publica mendicitate. Extat enim lex in Deuteronomio cap. decimoquinto. Omnino indigēs & mendicus non erit inter uos, hoc est. Resp. uestra ita cōstituatur, ut pauperes sua habeant alimenta, ne cogantur publice mendicare. Et additur promissio. Vt benedicat tibi Dominus Deus tuus, in terra, quam traditus est tibi in possessionem. Adduntur & ordinationes, quibus constitui potuit, ut nullus publice panem emendicaret, & tamen pauperes sua haberent alimenta. In Leuitico enim dicitur. Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usq; ad superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges, neq; in uinea tua racemos & grana decidencia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Et in Deuteronomio. Anno tercio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas, uenietq; Leuitæ, qui non habet aliam partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & uidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur. Et additur etiam hic promissio. Vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris. Et his & alijs ordinationibus legis potuisset magistratus pauperibus honestum uictum reponere, & ad necessarios ipsorum usus promere, sed ex mendicitate huius cæci, & aliorum mendicorum, manifeste apparet Iudæos, nec adhibuisse fidem promissis dei, nec conseruasse ordinationes dei. Quare pro benedictione, quæ promissa erat, ita maledicti sunt, ut non solum præ inedia uelcerentur suis infantibus, sed etiam facultatibus, magistratu, regione, uita, deniq; tota salute priuarentur. Et quod Iudæis accidit, hoc profecto nobis etiam Christianis, nisi resipiscamus, expectandum erit. Tamen si enim hæc lex de mendicis, non extet diserte in nostris legibus, ipsa tamē caritas proximi, & publica Christiane politię honestas exigat, ut pauperū necessitati consulatur, ne cogatur publica mendicitate

*Cæci historia
obseruanda.*

*Mendicitati
occurrendum
honestis legi-
bus in rep.*

*Mendicorum
ratio habenda.*

uitam suam sustinere. Vixerint sane nonnulli turpiter, dilapidauerint bona sua inhoneste, ac igitur nominam mendicitatis optime meriti sint, sed si dignis tantum subueniendum esset, quis obsecro alimenta consequeretur? Ac si Domino deo nostro hanc regulam praescribamus, quam nos erga pauperes usurpamus, uidelicet, ut dignis tantum succurri debeat, certe nobis omnibus siue tenuibus siue diuitibus inedia pereundum est. An non & nos ipsi, & si indignissimi, petimus tamen a Deo, ut det nobis panem quotidianum, & abominamur, si pauper quispiam indignus, a nobis panem petat? Nam turpitudine uitae, puniendae quidem est legitime, sed tum, cum designatur, cum perpetratur, at cum acciderit famis necessitas, ibi tum fami, ut inimici, ita etiam improbi succurrendum est. Quod si fieret ex fide, benedicti essent agri, benedicta horrea, benedicta omnia opera manuum nostrarum. Cum autem non fiat, reliquum est, ut aut resipiscamus, aut omnem maledictionem, adeoque tam totius gentis nostrae quam corporis & animae internitionem expectemus. Deinde discamus in hoc caeco, quem euentum habeant afflictiones diuinitus nobis immisae. Tamen si enim discipuli apud Ioannem sentiant caecitatem & alias afflictiones immitti a Deo tantum propter peccata, & esse hominum detrimenta, Christus tamen & illic & hoc loco probat afflictiones immitti siue meritis siue immeritis, ut opera Dei manifestentur, & gloria eius illustretur. Audiamus ergo quid de hoc caeco fiat. Et clamauit dicens: *le-*
su fili Dauid, miserere mei. Et qui praebant, increpabant eum, ut taceret.
Ipse uero multo magis clamabat. Fili Dauid miserere mei. Stans autem
Iesus, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset interrogauit illum
dicens. Quid tibi uis faciam? At ille dixit. Domine ut uisum recipiam.
Et Iesus dixit ei. Recipito uisum, fides tua te saluum reddidit. Et confestim uisum recepit, & sequebatur illum glorificans Deum. Et omnis plebs,
ut uidit, dedit laudem Deo. Ostendimus saepe numero quod Christus
 aediderit miracula, ut comprobaret ac tanquam coelestibus sigillis
 obsignaret ueritatem Euangelij sui, quo concionabatur se esse Messiam,
 saluatorem, lucem, & uitam mundi. Quare sentiamus etiam hoc mi-
 raculum eo pertinere, ut discamus, & Iesum Christum esse seruatorem
 nostrum, & afflictiones per Christum esse organa felicitatis, id quod
 exemplo huius ceci patet. Hic enim cecus, homo est, longe omnium mi-
 ferrimus. Vulgo dicitur, caecus uir, miser uir. Et accedebat huic ad caeci-
 tatem tanta paupertas, ut necesse habuerit uictum mendicitate querere.
 Quid his calamitatibus miserius? Sed consequitur per Christum eam
 felicitatem, quam ne cum Babylonico quidem aut Persico imperio com-
 mutasset. Recipit uisum, fit discipulus Christi, celebratur non apud suos
 tantum cogtaneos, sed etiam apud posteros in uniuersa ecclesia, adeoque
 multos reges gloria praecellit. Regum nomina in ecclesia tacentur. Hic
 autem

Ioannis 9.

Cecorum in
seria.

autē cecus magno honore cōmemoratur. Vides ergo, uel huius unius exemplo, q̄ afflictioēs immittātur, nō ut pereamus, sed ut maiora beneficia per eas consequamur. Vnus, inquit, cecus est, nec mihi idem sperare licet, quod uni huic aut etiam alteri, adeoq̄ paucissimis accidit. At unus tibi, & alter propter hanc causam a spiritus sancto proponitur, ut unius & alterius exemplo ad fidem prouoceris. Etsi enim Christus *Miraculorum Christi usus.* non addidit miracula sua, ut significet se quemuis cecum, ab externa oculorum cecitate in hoc seculo liberaturum, edidit tamen ea, ut confirmet ueritatem Euangelij sui. Euangelion autem Christi est, quod ipse expia uerit peccata nostra, quod reconciliauerit nos cum deo patre, & quod seruet omnes in ipsum credentes in omnibus afflictionibus, adeoq̄ largiatur eis per afflictiones salutem. Hoc est Euangelion Christi, miraculo confirmatum. Quare si Christum ita apprehendamus, quemadmodum cecus apprehendit eum, tunc sicut cecus per Christum consecutus est uisum, sic nos consequemur per Christū ea bona, quæ nobis Euangelio Christi promissa sunt. Videamus ergo, quomodo cecus apprehendat Christum, ut & nos exemplo eius, Christum apprehendere & salutem consequi discamus. Christo enim uere apprehenso, omnis salus apprehensa est. Igitur cecus, cum audisset, quod Iesus Nazarenus transiret, clamauit, Iesu fili Dauid, miserere mei. Hic duo obseruanda sunt, quæ facit cecus, ut a cecitate sua liberetur. Alterum, quod credit IESVM esse uerum illum CHRISTVM per prophetas promissum. Cum enim uocat IESVM filium Dauid, perspicue significat se credere, quod Iesus sit Messias ille, Dauidi promissus. Et cum hoc de IESV credat, certe credit etiam de ipso, omnia, quæ per prophetas de CHRISTO scripta sunt. De CHRISTO scriptum est, quod sit filius Dei, quod sit ipse Deus, quod sit pater futuri seculi, quod sit princeps pacis, quod iusticia sit cingulum lumborum eius, & ueritas cinctorium renū eius, quod medeatur contritis corde, quod predicet captiuis indulgentiam & clausis apertionem, quod regnum eius sit perpetuum, adeoque ut breuiter dicam, (quis enim posset nunc recensere omnia, quæ prophætæ de CHRISTO scripserunt) quod sit uerus saluator. En, hæc omnia cecus uno & altero uerbo IESV Nazarenus tribuit, & se de ipso credere confitetur. Atque adeo unus hic cecus, multo plura in tota scriptura & in ipso IESV CHRISTO uidit, quam omnes Iudæorum pharisæi, legisperiti, & pontifices. Alterum est, quod ex hac fide inuocat CHRISTVM. IESV, inquit, fili Dauid miserere mei. In afflictionibus em̄, e quibus cupimus liberari, credendū est, & ex fide in uocandū. Sed & Christus conuiuet initio ad hūc clamorē, & turba, quæ preibat, increpat ipsum, & conatur

eum non tantum a clamore, uerum etiam a fide auertere. Homo, inquit, unum, quid acclamas Iesum? putas ne te mendicum, & abiectissimum respiciat? Propheta magnus est, de caelo missus, ut coelestia negotia tractet, & tu caecus, pauper & mendicus, ei cure esles? Non facile agnoscit pharisaeos, uiros sanctissimos, & principes, uiros potentissimos, & te agnosceret? Apage igitur cum tua importunitate, & noli uel nos uel ipsum tuo clamore obtundere. Caecus autem tanto fortius clamabat, quod quanto magis prohibebatur. Audiuit enim de Christo praedicari, quod dixisset. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos. Quin potius reuocabat in memoriam, & promissiones, quae in prophetis, de Christo exrabant, & has promissiones ita mordicus tenuit, ut fide sua tocus turbae iuditio repugnauerit. Quare, cum tam constanti fide praedictus esset, resistit Christus, reddit ei uisum, commendat fidem eius, fides, inquit, tua saluum te fecit, & efficitur ipse obediens discipulus Christi, glorificat deum, & una cum ipso omnis turba. Habes, quomodo caecus apprehenderit Christum, & consecutus sit in cecitate sua salutem. Reliquum nunc est, ut & nos exemplum cecis sectemur. Ambulandum enim nobis est in uarijs & periculosissimis itineribus, & per aspera, praerupta, & confragosa loca. Hic per paupertatem, quae est durissima uia, ille per infirmitatem corporis, quae & ipsa est uia salubrosa. Hic per agnitionem peccatorum, ille per horrorem mortis, adeo quod dolores inferni, quibus unus nihil est asperius, & indigent maximo uisus acumine, ut per ea loca illesus & inoffenso pede transeas. At nos natura magis cecis sumus, quam ut queamus rectam uiam inuenire, tantum abest, ut in ea recta pergere possimus. Quid ergo nobis faciendum? Hic proponitur Christus, a quo cecus uisum consecutus est. Quomodo? primum credidit in Christum, quod propter ipsum habeat propitium Deum, & consequuturus sit salutem, deinde inuocauit Christum ex fide. Et cum haec fides tentaretur ministurbae, perstitit fortiter in fide, & factus est uoti sui compos. Sic & nobis faciendum est in omnibus aduersis. Credendum enim est in Christum, quod propter ipsum remissa nobis sint peccata, & quod Deus sit nos seruaturus propter Christum. Est etiam ex hac fide orandum ut liberemur. Sed quod caeco hoc & nobis accidit a turba. Obstat enim & nobis turba, ne credamus in Christum, neue in oratione perseueremus. Alia turba, est mora & dilatio diuini auxilij, quae obstrepat fidei & orationi. Quid tu, inquit, pergis credere & orare? Vides enim manifeste Deum nolle orationem tuam exaudire. Benedic ergo Deo, & morere. Alia turba est indignitas & abiectio nostra, quae animum nostrum ita percellere solet. Quid putas ne Deum omnipotentem, creatorem & administratorem coeli & terre, tantum sibi oculi sumere, ut te abiectissimum homuncionem respiciat,

*Fidei aduersa
quae sint.*

ciat, & patiatur te sibi curgesse. Et ut maxime homines respiciat, te tamē propter peccata & scelera tua auersatur. Quid ergo credendo, & clamando frustra laboras? Hec sunt ignita iacula Satanae. Sed discenda est a ceco perseverantia. Pergit cecus clamare, fili David miserere, obstrepente etiam num turba. Pergamus & nos orare, ut fidem per orationem non tam in nobis excitemus, quam conseruemus, certa fiducia concepta, quod in Christo uera salus futura sit. Nam, quemadmodum Christus initio ad clamorem cecī conuiuet, non quod non uelit exaudire, sed ut hac mora fidem & clamorem eius uehementius accendat, & illustrius miraculum edat, adeoque maius beneficium ceco conferat, ita etsi ille clamet: Quare obdormis Domine, quare faciem tuam auertis, & obliuisceris inopie & tribulationis nostrae? tamen non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Differt enim auxilium, non ut auferat, sed ut afferat maius beneficium. Conuiuet ad exauditionem, non ut repellat nos, sed ut nos sibi fortius per fidem copulet, ut in ipso inuitis etiam inferorum portis seruemur. Perseuerandum igitur est in fide & oratione, non solum contra omnium hominum iudicia, minas & terrores, uerum etiam contra nostrum ipsorum sensum, & experientiam. Sic enim nihil certius fiet, quam ut salutem consequamur. Hac autem consecuta, quid reliquum est, nisi ut, quemadmodum in consequenda salute sectatus es exemplum cecī, ita & in consecuta iam salute exemplum eius secteris. Cæcus enim, postquam recepit uisum, agnoscit beneficium, sequitur Christum, & glorificat Deum. Agnoscamus & nos beneficia dei, & ad declarandam gratitudinem nostram sectemur uocationem dei, ut homines uideant nostra bona opera, & glorificent patrem, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

ps. 43.
ps. 129.

CAPVT XIX.

HOMILIA VICESIMA OCTAUA.

VDIUIMVS Christum restituisse uisum cæco oculis corporalibus, audiamus nunc ipsum restituisse uisum cæco oculis spiritualibus. Audiuius pauperem & mendicum agnouisse CHRISTVM, & intrasse in regnum cælorum, audiamus nunc diuitē & opulentum agnoscere Christum, et intrare in regnū cælorum, ut manifeste uideamus, ianuā cæli patere omnibus tā pau-

*Caeli ianna
patet pauperibus
& diuitibus.*

*Zachæus ist
uff allen
kyrchuuey
ben.*

*Iustificandi
rationes uariæ
ab hominibus
exco-
gitantur.*

*Publicani no
mine quid ue
niat.*

peribus, quam diuitibus. De Zachæo enim peccatore & diuite sermo nobis erit, quæ historia uulgatissima & decantatissima est, ut etiam publico prouerbio iactetur, nullam esse templorum dedicationem, in qua Zachæus non presto adsit. Sed quo notior & uulgatior est, eo turpius est usum eius ignorare. Non enim sufficit rem gestam probe tenere, nisi etiam ex re gesta fructum pietatis capias. Proponitur ergo in Zachæo exemplum iustificationis impij, & quanta sit energia ueræ fidei & qui sint digni ac legitimi fructus poenitentię. Necessarium autem est accurate cognoscere, quæ sit uera iustificationis ratio, & fidei efficacia. Alij enim aliana quærunt rationem iustificationis, alij aliud de fide somniant. Sunt, qui neglecto Christo & fide, quæ est in ipsum, quærunt iustificationem in meritis operum suorum. Sunt, qui cum audiant iusticiam dei summis efferri laudibus, existimant uerba fieri de ociosa quadam cogitatione animi, qua concepta, putant sibi licere, quod libet. Sunt item, qui ad agendam poenitentiam uocati, longe alia opera sectantur, quam quæ uerbum Domini exigit. Pro peccatis enim suis, peregrinantur, aut statis aliquot horis ieiunant, aut in monasterium secedunt, aut lanceo tantum uestitu, & nudis pedibus incedunt, & alia id genus multa superstitiosa magis, quam pia. Horum omnium errores corriguntur exemplo Zachæi, adeoque nos omnes hoc exēplo erudimur, primum, quod iusticia contingat nobis per solam fidem, tantum propter Christum, hoc est, quod in iudicio Dei, quo propter peccata cōdemnamur ad perpetuum interitum, non possimus nos defendere nostra iusticia, aut meritis nostrorum operum, sed tantum iusticia & meritis CHRISTI. Deinde, docemur hoc Zachæi exemplo, quod fides in CHRISTVM non sit otiosa animi cogitatio, sed proferat opera honestissima. Quæ ut probe intelligamus, principio perpendendum est, qualis fuerit Zachæus, priusquam consecutus est iusticiam per Christum.

„ Ingressus, (inquit) IESVS, perambulabat Hiericho. Et ecce uir nomine Zachæus, atque is princeps erat publicanorum, & idem erat diues. Zachæus ergo priusquam iustificaretur per fidem, fuit peccatorum longe omnium maximus. Dicitur enim princeps publicanorum. Cum autem publicanum dico, intellige, nugiendum, impostorem, peiurum, expilatorem, exactorem, & pauperum oppressorem. Etsi enim publicani officium fuerit per se honestum, quemadmodum testatur contio Ioannis Baptistę de publicanis, uitio tamen personarum factum est apud Iudeos, ut publicani eo loco haberentur, quo apud nos sycophantæ, spermologi, & manifesti foeneratores, ac etiam predatores. Iam, cum talis habitus sit simplex quispiam publicanus, qualis, obsecro, habitus est Zachæus publicanorum princeps, nimirum, alios ut officio,

officio, ita & sceleribus superans. Huc accedit testimonium turbæ, quæ
 murmurat, quemadmodū sequitur, quod Iesus diuerisset ad hominem
 peccatorem. Ex quo facile intelligitur, Zachæum, non simplicem quen-
 dam peccatorem fuisse, quales homines etiam honestissimi peccatores
 sunt coram deo, sed plane fuisse coram hominibus propter imposturas
 suas infamem, & publicis sceleribus insignem. Testatur & Christus,
 quod Zachæus fuerit perdite uitæ. Ait enim postea. Filius hominis ue-
 nit querere & seruare, quod perierat. Sed & ipse Zachæus ingenuè con-
 fiteatur se fuisse impostorem & defraudatorem, hoc est, furem. Si quem,
 inquit, defraudaui, reddo quadruplum. Habemus igitur Zachæū,
 hominem inhonestum, & sceleratum, publica etiam infamia nobilem.
 Et tamen in hac historia pronuntiatur uerus filius Abrahæ, hoc est, iu-
 stus, sanctus, foelix & beatus. Quid ergo, obsecro te, illud est, per quod
 Zachæus peccatorum maximus consequitur tantam iusticiam & foelici
 tatem? Quid fecit? num peregrinatus est ad templum Hierosolymita-
 num? num obtulit sacrificia boum? Hæc, etsi fecerit, non tamen prop-
 ter ipsa consecutus est iusticiā. Nunquid ergo consecutus est eam, prop-
 terea quod dedit dimidium bonorum suorum pauperibus, & reddidit
 quadruplum his, quos defraudauit? Hæc quidem optima fuerunt ope-
 ra, sed nisi Zachæus antea factus fuisset iustus & sanctus, hæc certe ope-
 ra non fecisset. Quid ergo fecit, per quod factus est iustus? sequitur.
 Et querebat Iesum uidere quis esset, nec poterat præ turba, q̃ statura
 pusillus esset. Et præcurrens ascendit in arborem Sycomorū, ut uideret
 eum, nam illacerat transiturus. Cum scriptura dicit, de Zachæo. Que-
 rebat Iesum uidere, haud obscure significat, Zachæum agnouisse pec-
 cata sua, & cogitasse se tot scelera & fraudes non semper coram Deo im-
 pune laturum, audiuisse autem, quod quidam, Iesus nomine, obambu-
 laret, quem homines dicerent esse Christum, qui remittat peccata, &
 polliceatur hominibus regnum dei. Hinc ergo inflammatus desiderio
 consequende remissionis peccatorum, primum cupit Iesum uidere, quis
 esset. Deinde cum id præ turba non potuerit, præcurrit & ascendit in
 arborem, quā uocant, Sycomoræan, quæ est ficus Aegyptia. Qua ex re
 apparet ingens ardor uidendi Christi. Zachæus enim erat, & uir, & di-
 ues, & quanquam uulgo inter homines male audiret, tamen in suo or-
 dine erat princeps, attamen non erubuit, inspectante turba, in arborem
 puerorum more conscendere. Non ignorabat sese hoc facto omnibus
 deridendum propinari. Quid hic homo infamis, impostor, & foenera-
 tor insanit, quod in arborem more adolescentum ascendat? Sed Zachæ-
 us his seu uocibus seu cogitationibus hominum nihil deterritus, hoc
 tantum agit, ut I E S U M uideat. Non conscendisset fortassis in ar-
 borem, nec se tanto turbæ ludibrio exposuisset, si princeps quispiam

*Iustificatio
Zachæi.*

*Zachæi impu-
dencia.*

aut rex huius terre preterisset. Nunc autem, contemnit hominum Iudibria, tantum, ut Iesum uideat. Apparet igitur, Zachæum aliquid amplius, præter humanam quandam figurā, in Iesu quæsiuisse. Sed quid sit?

” Cum uenisset Iesus ad locum, suspiciens uidit illum, dixitque ad eum. Zachæe festinans descende, quia hodie domi tue oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Hic iam mani-

festæ erumpit in Zachæo fides, quæ ante utcumq; in ipso inchoata fuerat. Nō solum em̄ continuo & festinanter obsequitur Christo ab arbo re uocanti, nec tantum excipit eum magno gaudio in domum suam, uerum etiam magna fide in animum suum. Hic ergo habes, quid illud sit, propter quod Zachæus peccatorum sceleratissimus, iustus & sanctus factus fuerit. Solus enim Iesus Christus Dominus noster uere iustus est, solus uere sanctus est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed impleuit legem dei perfecte, & obediuit in omnibus uoluntati patris sui, qui est in cœlis. Et hunc Christū, pater tanto amore complectitur, ut non solum ipsi faueat, & det ei nomen super omne

Zachæi iustificationis.

nomen, sed etiam propter ipsum faueat omnibus, qui in ipsum credunt, & donet eis iusticiam & sanctitatem Christi, ut possint eam, tanquam suam, diuino iudicio opponere, & se a sententia perpetue condemnationis defendere. Cum igitur Zachæus apprehendat nunc Christum per fidem, profecto apprehendit etiam una cum Christo, bona Christi, uidelicet, iusticiam & sanctitatem, ut Deus pater iudicet nunc Zachæum iustum, quia inuenit in ipso iustum filium suum Iesum Christum, ac pronunciet eum sanctum & beatum, quia inuenit in ipso sanctum & beatum filium suum. Quid ergo dicemus? certe si Zachæus hoc ipso momento mortem obisset, deportatus fuisset ab angelis in sinum Abrahamæ. Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam eternam. Habes nunc in Zachæo exemplum, quod impius non iustificetur, nisi per solam fidem propter Christum. Sed priusquam pergamus ad explicanda ea quæ sequuntur, audiamus etiam si libet, huius loci allegoriam, Iesus Zachæum in turba non uidisset, uidit in arbore stantem. Quam diu uersaris in turba, & comparas uitam tuam ad exempla uulgi, non uidette Christus, sed præteriens negligit. Turba nomine dei abutitur, uerbum dei contemnit, parentibus malefacit, proximos odio habet, furatur, prædatur, scortatur, mentitur, peierat. Hæc turba facit, hæc uulgo fiunt, sed qui uoluerit a Iesu uideri, necesse habet turbam præcurrere, & in arborem conscendere, præcurrit turbam, qui non sectatur impietatem & iniquitatem uulgi. Conscendit in arborem, qui credit in Christum ex ligno arboris suspensum. Fuge igitur peccata, & crede in Christum. Sic enim fiet, ut & tu per solam fidem iustificatus, ueram conse-

quaris

quaris foelicitatem. Scio quidē, hypocritas fremere, cum audiunt, quod per solam fidem consequamur iusticiam & foelicitatem propter Christum, sed scimus etiam hanc solennem esse consuetudinem eorum, ut fremant aduersus Dominum & aduersus Christū eius. Fremuerunt & hoc loco contra Iesum, quod diuertisset ad Zachæum, sic enim sequitur. Cunque uiderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ingressus esset apud hominem peccatorem diuersaturus. Nunquid, non (inquit) multi hic honesti ciues sunt, ad quos potuisset diverti? An non sic apud principem publicanorum diuersari, est imposturas & scelera publicanorum approbare, & ipsos in impietate & crudelitate sua confirmare? Sed audite uos uicissim. Quid? ad uestrum ne quempiam Christus diuerteret? Christus certe grauis & sumptuosus est hospes. Mattheus, eum adhuc sederet ad teloneum, excepit Iesum hospitio et conuiuio, sed hoc conuiuium constitit sumptu omnium bonorum suorum. Relictis enim omnibus secutus est eum. Zachæus noster excepit Iesum conuiuio, & constitit dimidio bonorum, alijsque multis opibus, quas defraudatis reddidit. Et Christus alias. Si quis uenit ad me, nec odit patrem suum, ac matrem, & uxorem, non est me dignus. Vides Christum hospitum esse sumptuosissimum. Iam, si ad hypocritam quendam diuertisset, num existimas ipsum nomine Christi tantum sumptum facturum fuisse? minime omnium. Diuertit ergo ad Zachæum, ut quem ex alacritate sua intelligat, tam grauem sumptum ferre posse. Sed heus tu. Sumptuosus quidem hospes est Christus, at uicissim liberalissimus quoque est remunerator. Amen, inquit, dico uobis, nemo est, qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem aut liberos, propter regnum Dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc tempore, & in seculo uenturo uitam æternam. Non igitur molestum nobis sit, Christum hospitio excipere, quippe qui pro caducis bonis afferat secum coelestia & nunquam interitura bona. Sed ob quam potissimum causam Christus neglectis honestis ciuibus & pharisæis, ad Zachæum diuertat, ipse postea explicabit, cum ait. Venit filius hominis querere & seruare, quod perierat, de quo mox dicemus. Videamus autem nunc, quid de Zachæo factum sit, postquam iustificatus est per fidem propter Christum. Num, postquam iustificatus est per fidem, nihil amplius bonorum operum fecit, sed perseuerauit homines defraudare? Ad hunc quidem finem audiunt prædicationem Euangelij homines carnales, nimirum, non ut a perpetrandis peccatis abducantur ad sectanda opera iusticie. Dolet enim ipsis uehementer, si non permittantur libere cupiditatibus suis obsequi, sed huc incumbunt, ut pretextu Euangelij libere peccent, & scelerum suorum excusationem habeant. Atque hoc proposito audiunt euangelij conationem. Zachæus autem exemplo suo longe aliter nos docet.

Christus hospes est sumptuosus.

Zachæi opera post iustificationem.

Quantum enim fides in ipso augetur, tantum etiam augescunt bona opera. Nam quemadmodum in homine recens nato anima subinde maiora & illustriora uitae opera exercet, ita in homine recens renato fides subinde honestiora & meliora opera profert. Cum igitur Zachaeus iam renatus esset in Christo, & accepisset remissionem peccatorum propter Christum per fidem, tantum abest, ut pristina sua peccata deinceps sectetur, ut ea summo odio detestetur, & optima quaeque iusticiae opera faciat. Ut enim lucerna, quam primum accenderis, nequit se continere, quia ex omni parte lucem suam spargat, ita postquam fides in Christum concepta est, fieri non potest, quin lux bonorum operum ex ea effulgeat. Da ignem, qui non caleat, & dabis etiam ueram fidem, quae non ad facienda bona quis opera ardeat. Quae ergo sunt illa, quae facit Zachaeus? nunc dicit, peregrinabor ad templum Hierosolomytanum pro peccatis meis: aut incedam toto uitae meae tempore nudis pedibus, ut peccata mea expiem: aut tradam me in ordinem pharisaicum & monasticum? Nihil horum aut similitum operum audis. Vera enim fides non sectatur opera ab humana tantum ratione excogitata, & superstitiosa, sed pia, sed uerbo Domini praeepta. Is igitur Zachaeus, qui antea tantus erat cymini opifex, ut neteruncium quidem homini miserrimo impendisset, ac ne in honorem quidem omnium sanctorum patriarcharum candelam, quod dicere solent, incendisset, a quo ne Romanus quidem imperator, nisi uiolenter, unum & alterum nummum pauperibus dandum extorsisset, is, inquam, Zachaeus tam liberaliter nunc afficitur, ut nullo cogente, nullo iubente, nullo etiam admonente, sed spontanea sua uoluntate dimidium bonorum suorum, pauperibus expendat. Et qui antea quosuis obuios defraudauerat, & ob parua admodum lucra peierauerat, is nunc reddit ijs, quos defraudauerat, non simpliciter sed quadruplum. Sic enim ait Euangelista. Stans Zachaeus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Haec sunt uere bona opera, quae & uerbo domini exiguntur, & ad legitimos poenitentiae fructus pertinent. Primum Zachaeus dat dimidium bonorum suorum pauperibus, quia praepceptum dei est, ut proximum charitate complectamur, & necessitati eius prouidui nostri subueniamus. Sed quid est, quod Zachaeus dat tantum dimidium bonorum, & non potius omnes facultates suas pauperibus, ut nudus nudum Christum sequeretur, quemadmodum Christus supra ab adolescente diuite exegerat, Vade, inquit, uende omnia quae habes, & da pauperibus? Potest quidem dici alteram dimidiam partem re seruata esse ijs, qui defraudati erant, sed qui potuit Zachaeus tam exacte scire, totam dimidiam partem in sumendam ad resarciendas fraudes & in posturas? Obseruandum igitur erit, quod uocationi dei semper obsequendum

κομινος
της, cymini
sektor.

Zachaei libe-
ralitas.

dum erit, & nec ad dextram, nec ad sinistram declinandum. Ergo, ubi certum opus, aut certa expendenda uel derelinquenda opum summa diuinitus prescribitur, ibi profecto nihil addendum, nihil auferendum est, sed simpliciter obsequendum. Sic adolefcenti diuiti prescribatur summa omnium facultatum deferendarum, ac si fuisset pius, obsecutus quoque esset. Vbi autem nihil certi, aut personaliter, sed tantum generaliter precipitur, ut necessitati proximi subueniamus, ibi iudicium & determinatio expendendę summę sita erit penes fidem & charitatē, tantum modo ut adnitamur, quo ueram tum fidem tum charitatem habeamus. Sic uidua illa, de qua postea, duo tantum minuta mittebat in gazophylacium, & habet suam commendationem. Sic & poculum aque frigide datum, suam habet mercedem. Et Paulus ait. Si prius adsit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud est, quod possidet aliquis, accepta est, non iuxta id quod non possidet. Non enim ut alijs relaxatio sit, uobis autem angustia. Et iterum. Qui sementem facit parce, is parce messurus est, & qui sementem facit libenter & benigne largiendo, copiose messurus est, unusquisque secundum propositum cordis, non ex molestia aut ex necessitate. Nam hilarem datorem diligit Deus. Quod igitur Zachæus exponit dimidium bonorum suorum pauperibus, non est prescriptum Christi, quantum quidem ad certam numeri determinationem pertinet, sed est spontanea fidei & charitatis in Zachæo liberalitas. Finge enim Zachæum tertiam tantum partem bonorum se daturum recepiſſe, num putas Christum eam liberalitatem abominatum fuisse: qui ne poculum quidē aque frigide reſcit, quomodo hanc liberalitatis partem reieciſſet? Aut finge Zachæum non recepiſſe se hoc die, & hac hebdomada aliquid pauperibus daturum & tamen eam habuisse charitatē, ut quacumque postea occasione potuisset, necessitati pauperum pro sua uirili subuenisset, num existimas alienum eum fuisse a Christo? Nihil profecto minus, quia cum uerbum Dei non prescribebat certum tempus, nō habuit etiā necesse Zachæus certo tempore aliquid exponere. Discamus igitur in Zachæo, legitimum poenitentię fructum esse, pauperum necessitati subuenire, qua in re, etiam si uerbum Domini nullam certam pecunię summam, aut operis actionem, definit, ubi tamen uera est fides & charitas, ibi fieri non potest, quin quacumque occasione liceat, pauperi succurratur. Nam qui ad clamorem pauperis, quemadmodum Salomon inquit, obturat aures suas, clamabit & ipse, nec exaudietur. Et Christus. Quatenus non fecistis uni de minimis his, nec mihi fecistis. Contra uero, qui copiose seminat, copiose etiam messurus est. Et de Zachæus profert alium fructū poenitentię. Si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplū. Est & hic legitimus poenitentię fructus. Lex

*Pauperibus
subueniendū.*

enim dei est. Non fureris. Qua lege exigit ut aliena bona non solum non auferas, uerum etiam inuito domino sciens ac uolens non retineas. Sed quid est, quod ait, Quadruplum: cur non simplum, aut duplum? Hic ob seruanda nobis erit politica lex Mosi. In Exodo enim capite uicesimo secundo de furtis ita scribitur. Si quis furatus fuerit ouem, restituat quatuor oues pro una oue. Sententia igitur uerborum Zachæi hæc est. Scio me multos dolis, calumnijs, & imposturis fraudasse, quod certe non aliud est quam furari. Satisfaciam igitur unicuique iuxta leges nostras politicas, quæ sunt diuinæ ordinationes. Et cum hæc leges quadruplum præscribunt, quadruplum etiam reddo. Obseruabile exemplum, ut discamus ueram poenitentiam non esse ociosam, sed afferre magnos fructus bonorum operum, & ut cognoscamus quid sentiendum sit de restitutione alienorum bonorum, quæ uel furto, uel impostura, uel rapina illegitime ablata sunt. Recte enim Augustinus scribit. Si res aliena, inquit, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia sed fingitur. Si autem ueraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, cum restitui potest. Quid ergo dicemus: num restitutio ablati expiat peccatum coram deo? Minime omnium. Solus enim Christus est peccatorum expiator. Et Zachæus non restituit aliena ut merito huius operis consequeretur peccatorum suorum remissionem coram deo. Peccata enim eius erant iam per Christum in quem credidit, & quem magno gaudio suscepit, remissa, priusquam aliena bona restitueret. Sed restitutio est fructus poenitentiae. Vbi enim uera est poenitentia, ibi est & peccatorum agnitio. Vbi autem est agnitio peccatorum, ibi est & peccatorum detestatio, fuga & abominatio. Porro, peccatum est, non solum aliena bona illegitime per furtum aut imposturas auferre, sed etiam aliena bona illegitime retinere. Ut enim qui rapit alienam coniugem, non solum peccat rapiendo, sed etiam retinendo, & iudicandus est raptor, non tantum in rapiendo, sed etiam in retinendo, ita qui aufert aliena bona illegitime, non tantum fur est auferendo, sed etiam retinendo. Et Paulus ait: Qui furabatur, non amplius furetur, furatur autem tantisper, dum aliena bona illegitime retinet. Vos depastistis, inquit Esaïas, uineam meam, & rapina pauperis in domo uestra. Quid ergo erit? Decaluabit Dominus uerticem filiarum Zion, & Dominus crinem earum nudabit. Et in Ezechiele. Si dixero impio, morieris, & egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium & iusticiam, & pignus restituerit, rapinamque reddiderit, nec fecerit quicquam iniustum, uita uiuet, & non morietur. Vides perspicue, quod inter fructus poenitentiae, requiratur etiam, alienorum bonorum restitutio. Quare qui ueram agit peccatorum poenitentiam, non potest se continere, quin aliena bona, (si modo id citra scandalum, & maiorem uel

Augustinus
Tom. 2.
in epistola ad
Macedonium.

Restitutio bonorum inique partorum, ad poenitentiam necessaria est

famae

fame uel uitæ iacturam, ut sunt diuersi casus, ut pie ita etiam prudenter discernendi, legitime restituat. Cæterum Christus poenitentia Zachæi tantum delectatur, ut pleno ore commendet eam. Et ait. Hodie salus domui huic contigit, eo quod & ipsa filia sit Abrahæ. Venit enim filius hominis querere, & seruare, quod perierat. Etsi domus hoc loco simpliciter pro Zachæo, domino domus, intelligi possit, tamen quia domus frequenter in scriptura pro tota familia accipitur, ut cū dicimus, domus Israel, domus Dauid, intelligemus & hic domum pro tota familia Zachæi. Cum igitur Christus dicit, Hodie salus huic domui facta est, eo quod & ipsa sit filia Abrahæ, significat poenitentiam Zachæi pariter familias, toti familie & prosapiæ eius commodam & utilem esse. Sed quid? Hoc cū est familie prodesse bona sua dissipare, sicut Zachæus fecit: an non familie eius utilius fuisset, si non tantum retinisset sibi opes suas, sed etiam auxisset eas, quoquo modo potuisset? Sic quidem homines huius seculi iudicant, familias tunc salutem consequi & illustrari, cum habeant diuitem patrem familias, qui ingentem uim auri possideris relinquat. Christus autem multo aliter iudicat, uidelicet, quod familiaris accidat salus, non si patriarchæ congregandis diuicijs studeant, sed si poenitentiam agant, & sectentur pietatem. Sic conseruauit & illustrauit familiam suam Abraam, sic Iacob, sic Dauid. Faciens, inquit Dominus, misericordiam in millia, his qui diligunt & custodiunt præcepta mea. Quare satis opum relinques liberis & familie tue, si præstiteris iustum & pium patrem familias. Vides & hoc loco, quid sit adoptari in familiam Abrahæ. Eo quod & ipsa (inquit,) sit filia Abrahæ. Non enim omnes qui sunt ex Abraham, statim filij sunt Abrahæ, sed qui credunt in Iesum Christum, Abrahæ promissum, hi pertinent proprie ad familiam Abrahæ. Huic autem familie promissa est benedictio, hoc est remissio peccatorum, iusticia, cælum, uita æterna, tota denique salus. Qui ergo credunt in Christum, habent iam peccatorum remissionem, iusticiam, adeoque omnem salutem & foelicitatem. Postremo, quod Christus addit: uenit filius hominis querere & seruare, quod perierat, diligentius nobis cognoscendum & conseruandum est quam ipsum, quod aiunt, nomen nostrum. Hac enim *ἵνα* Christus non solum descendit, quod diuerterit ad Zachæum. Non enim opus habent, inquit alias, ij qui ualidi sunt, medico, sed qui male habent, uerum etiam explicat summum & proprium suum officium, propter quod in hunc mundum aduenit. Nam qui affliguntur, & perire uidentur, existimant se propter miseriam suam non respici a Christo, nec ullam salutis uiam reliquam esse. At Christus propter hanc potissimum causam uenit in hunc mundum, ut quæreret, & seruaret, quod perierat. Alius perit peccatis, alius morbo, alius paupertate, alius infamia, alius horrore mortis &

Domus pro familia.

Familiarum conseruatio unde.

infernū. Quid ergo: num ideo desperabimus, quia perijimus? Minime omnium, sed tunc maxime sperandum, ac bene confidendum est. Christus enim uenit, nō quia nos ipsum priores quesiuimus, sed ut ipse nos quaereret, nec quæreretur tantū, sed etiam serualet. Ac serualet, non quod prius erat integrum & incolume, sed quod perierat. Senciamus igitur, quod cum maxime perijimus, maxime a Christo respiciamur, & queramur, ut credentes in ipsum, & respiscamus, & in omnibus malis ad perpetuam uitam seruemur, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui est una cum patre & spiritus sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA VICESIMANO.

Equitur parabola de homine nobili, qui profectus in longinquam regionem, ut acciperet regnum, uocauit seruos suos, & dedit suam singulis minam, ut interea, se absente, negociarentur. Qua ergo occasione Christus hanc parabolam recitet, Euangelista paucis quidē, sed perspicuis uerbis explicat. Hæc, inquit, illis audientibus, adijciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierosolimam, quæque existinarent fore, ut confestim regnum Dei manifestaretur. Non quemadmodum maxima hominum pars hoc solum affectant, ut in hoc seculo habeant felicitatem, & si quid aduersi acciderit, continuo prelo adsit Christus una cum angelis suis, ac sensibilibiter seruet, ita discipuli Christi, hoc unum querebant ut Christus regnum suum, de quo prophetae admiranda uaticinati fuerant, in hoc mundo corporaliter administraret, ac in toto orbe terrarum, inter omnes gentes monarcham ageret, adeoque cum iam festinaret ad Hierusalem, existimabant ipsum hac de causa festinare, ut illic regnum suum in terris inchoaret, ac ipsi singuli singulos principatus aut præfecturas consequerentur. Retundit igitur Christus hanc uanam discipulorum suorum expectatiōem parabola, in qua explicat statum regni sui, & docet se hoc quidem tempore profecturum ad accipiendum regnum, sed interea dum redeat, longe aliam rerum speciem inter subditos regni sui fore, quam ipsi mentes sua conciperent, sic inquit. Homo quidam genere clarus, profectus est in regionem longinquam, ut acciperet sibi regnum ac reuerteretur. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem minas, & ait ad illos. Negociemini donec ueniam.

Hic uide mihi primum, quam aptus & idoneus sit pietatis doctor, CHRISTVS. Tamen enim in hac parabola præcipue hoc agat, ut adumbret & exponat statum regni sui, interim tamen parabolam ita commodè narrat, ut nulla sit periodus, quæ non suam quandam

dampnatis doctrinam contineat. Nam quod ait: hominem genere
 clarum, tunc primum, cum alio profecturus erat, uocasse seruos suos,
 & commendasse eis bona sua, significans uidelicet, hunc hominem sua
 ipsum, cum presens esset, administrasse, & non in alios administratio-
 nem ignauiter reieccisse, describit officium boni magistratus & diligen-
 tis patris familias, cuius interest, ut spem rerum, quas efficere ipse possit,
 non in alio sed in semetipso habeat: Pedes domini, inquiunt, fertilem ^{Magistratus}
 faciunt agrum. Et alieni alieno incommodo non uruntur. Itaque si ^{et patris fa-}
 eri non potest, quin horum regna & opes maledicantur, qui relictas sua ^{miliis officiu.}
 uocatione, sectantur ipsi desideria cordium suorum, & reijciunt rerum
 suarum administrationem in alios. Quod si nero res ita cadat, ut aut
 non possis solus efficere, quod necessitas rerum exigit: aut ex uocatione
 alio proficiscendum erit: ibi tum seruis & alienis res necessario deman-
 dande sunt, sed ita, ut in **D O M I N O D E O** tuo, non in ho-
 minibus fiduciam habeas. Nisi enim **D O M I N V S** edificauit
 domum, in uanum laborauerunt, qui aedificant eam. Quare, si
DOMINVS Deus noster domi pro patre familias ex fide relictus fu-
 erit, qui fieri posset, ut non iam omnia in tuto essent: Habemus quod sit
 magistratus, ac patris familias officium. Videamus nunc, quem hic ho-
 mo genere clarus, in longinquam regionem ad accipiendum regnum
 profectus, adumbret. Est enim parabola, hoc est, collatio seu compara-
 tio. Cui ergo confertur, cui comparatur? Clarus ille homo est, **D O-**
MINVS noster Iesus **CHRISTVS**. Is enim proficiscitur nunc ad
 Hierusalem, non ut ibi accipiat regnum externum & corporale, quem
 admodum apostoli somniabant, sed ut ab eo loco proficisceretur in lon-
 ginquam regionem ad accipiendum spirituale & perpetuum regnum.
 Mors Christi, profectio Christi est. Longinqua regio, spirituale seculum
 est, quod quia longe alias, & dissimilimas habet condiciones quam
 corporale seculum, longissime ab ipso distare dicitur. Hoc enim est ui-
 sibile, illud est inuisibile, hoc est caducū, illud perpetuum. Porro, Re-
 surrectio Christi a morte, & ascensus eius in coelum, est acceptio regni
 celestis, quod regnum Christus ita accepit, non quod dereliquerit ec-
 clesiam suam. Dixit enim. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus,
 usque ad consummationem seculi. Et ubicumque duo aut tres in nomine
 meo congregantur, ibi ego in medio eorum sum. Sed quod non admix-
 tret in hoc seculo regnum corporale. Cum ergo Christus hanc pro-
 fectionē susceperet, uocauit decem seruos suos, & dedit eis decem minas,
 singulis, singulas, ut interea dum abesset, negotiarentur. Hi serui primū
 intelligendi sunt Apostoli, & contionatores Euangelij, quibus Chri-
 stus demandauit officium & ministeriū predicandi Euangelij. Per Euāge-
 t iij

*Euangelio ad
ficatur eccle-
sia.*

*Negotiatio
spiritualis
quæ sit.*

lion enim, ut edificatur Ecclesia, ita augentur opes Christi, quæ sunt ho-
mines consequentes salutem per fidem in Christum. Vnicuique, inquit
Paulus, nostrum data est gratia iuxta mensuram donationis Christi.
Quapropter dicit. Cum ascendisset in altum, captiuam duxit captiuita-
tem & dedit dona hominibus. Ac mox. Idem dedit, alios quidem apo-
stolos, alios autem prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem pa-
stores aut doctores, ad instaurationem sanctorum in opus administratio-
nis, in edificationem corporis Christi. Deinde intelligendi sunt om-
nes hi, qui per Euangelion ad fidem in Christum uocati sunt. Horum
enim unicuique datum est diuinitus suum donum, tam spirituale, quam
corporale. Diuisiones, inquit, donorum sunt, sed idem spiritus, diuisio-
nes ministeriorum sunt, sed idem Dominus, & diuisiones operatio-
num sunt, sed idem est Deus efficiens omnia in omnibus. Dona igitur
dei, siue illa sint animæ, ut sapientia & sciencia, siue corporis, ut sanitas
pulcritudo, fortitudo, diuicie, & id genus alia, in hoc diuinitus collata
sunt, ut interea temporis dum redeat Christus ad iudicandum uiuos &
mortuos, unusquisque cum ipsis negotietur, ad augendas opes Domi-
ni nostri, & exerceat in ipsis fidem & charitatē. Et hic obseruandum est,
quæ sit diuina illa negotiatio, quam Christus a suis exigit. Non recte
negociatur, qui cum diues sit, opprimat pauperes & expilet alios impo-
sturis, & dolis, sed qui diuicijs suis utitur iuxta uerbum Domini, ut ad
iuuet ecclesiam, & pauperes. Non recte negotiatur, qui cum potentia
sit præditus, abutitur ea ad tyrannidem, sed qui confert eam conseruan-
dam reip. & ecclesiam. Non legitime negotiatur, qui cum sapientia
sit ornatus, alios præ se fastidiat, sed qui imprudentibus pro uirili sua
consultit. Itaque unumquodque dei domum suam habet legitimam ne-
gotiationem, quæ iuxta uerbum dei sectanda est. Ceterum, nec hoc præ-
tereundum est, quod Dominus abiturus singulis seruis singulas mi-
nas, non uni, omnes commendet. Hoc enim ideo factum est, ut signifi-
cetur, deum non dare uni omnia dona, sed singulis singula. Non enim
est homo, qui unus omnia habeat, & nullius alterius indigeat. Cor-
pus, inquit Paulus, non est unum membrum, sed multa. Ac non potest
oculus dicere manui, non est mihi opus te, aut rursus, caput pedibus,
non est mihi opus uobis. Imo multo potius, quæ uidentur membra cor-
poris imbecilliora esse, necessaria sunt, & quæ putamus minus honesta
esse corporis, his honorem uberiores apponimus. Adhæc, uni una
tantum mina datur, quod etsi dona dei sint inter se inæqualia, & alterum
altero excellencius, Deus tamen non est respector personarum, sed unus
quisque quod fecerit boni, hoc reportabit a Deo, siue seruus fuerit, si-
ue liber, siue paruo, siue magno dono dei præditus fuerit. Habes de ser-
uis, nunc accipe fortunam domini. Sequitur. Ciues autem eius oderant
eum.

eum, miseruntque legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc reg-
 nare super nos. Hic iterum uideamus prius, quid sibi uelit hæc perio-
 dus, quæ statum parabolæ tractemus. Hoc enim loco describitur in-
 genium uulgi, & fors præsentium magistratuum. Vt enim hi ciues ma-
 gistratum suum abijciunt: ita fere uulgus solet presentem rerum statum
 fastidire, & nouis rebus studere. Sic fastiditur Samuel, & desyderatur
 rex. Sic enicitur Dauid, & eligitur Absolon. Sic contemnitur familia
 Dauidis, & uocatur in regnum Ierobeam seruus. Qui ergo magistra-
 tum gerunt, debent animum suum ad hunc casum præparare, ut respici-
 ant non uulgi inconstantiam & ingratitude, sed Dei uocationem,
 cui legitime & obediēter seruiant, siue gratus siue ingratus sit populus.
 Sed quomodo hæc parabolæ pars cum CHRISTO conuenit? Lon-
 ge omnium aptissime. Ciues Christi sunt Iudæi. His enim Christus
 promissus est, & de horum gēte Christus natus est. Deuissent igitur
 primi omnium Christum regē suum agnouisse, sed hi primi omnium
 fuerunt, qui reiecerunt Christum, ne regnaret super ipsos. Non solum
 enim persecuti sunt ipsum, sed etiam affixerunt eum cruci, & tradiderunt
 eum morti. Hoc enim est legationem mittere, & dicere: nolumus hunc
 regnare super nos. In sua, inquit Ioannes, uenit, & sui eum non receperunt.
 Hic ergo uides, quis sit status familie Christi, donec accepto regno re-
 deat. Primum enim Christus non dominatur externa maiestate in familia
 sua, quæ est in hoc seculo, sed abit per mortem, abit etiam per ascen-
 sum in coelum: & quia non apparet extrinsecus, uideatur ocari: in-
 terim autem commendauit seruis suis minas, commendauit apostolis &
 concionatoribus Euangelij, ut publice Euangelion prædicent, & homi-
 nes Christo per Euangelion lucrifaciant. Deinde mittunt alij legatio-
 nem ad Christum, & denunciant ei, se nolle ipsum ferre regem. Et qui
 sunt illi? Ciues, hoc est, ij, qui primi omnium deberent agnoscere
 CHRISTVM regem. Et hi sunt, principio pontifices,
 qui cum deberent ipsi prædicare Euangelion, persequuntur Euange-
 lion: deinde potentes & sapientes, qui cum ornentur in doctrina Euan-
 gelij honestissimis encomijs, & deberent Euangelion pro sua uocatio-
 ne tueri, grassantur ferro aduersus prædicatores & confessores Euan-
 gelij. Postremo etiam publice scelerati & impoenitentes, qui cum maxi-
 me indigeant concione Euangelij, detident tamē illud & cōtemnunt.
 Res horrenda. Quoties hoīes persequuntur Euangelion, & rident uer-
 bum Dei, ac peccant, toties mittunt legationē ad Christum & dicunt:
 Nolumus te regnare super nos. Pontifex trucidans prædicatorem euan-
 gelij, mittit legationē ad Christū, & ait: ne regnes super me, sed Satan re-
 gnet. Cōpotator, uinū immodice ingurgitans, mittit legatum ad Chri-
 stū, & ait: ne regnes Christe super me, sed regnet Bacchus. Execrator et

Præsentia fa-
 stidiuntur.

Regni Christi
 status in hoc
 seculo.

LEGATIO-
 NEM AD
 CHRISTVM
 mittere quid
 sit.

*Christi longa
nimitas.*

impostor, ille proximum diris deuotus, hic proximum expilans, mittunt legationem ad Christum, & dicunt, Nolumus te regnare super nos, sed regnet Satan inuidie & auaricie. Sed quis posset has legationes omnes enumerare? Et quid horribilius dici potest, quam Christum tot modis reijcere, & quantum in nobis est, e regno suo expellere? Quam ergo poenam, quod supplicium hi sustinebunt? De horum supplicio postea sequitur. Nam Christus pacienter quidem hoc tempore fert tam contumeliosas legationes, & conuiuet ac tacet, sed non semper tacebit. Ac specialiter arripitur quidem aliquoties nebulo tam contumeliosa Christo nuncians, & affligitur etiam in hoc seculo grauissime, ut publico exemplo declararetur Christum adhuc uiuere, & tantam contumeliam non impune laturum. Generaliter autem conuiuet Christus, ut impij in hoc seculo, hoc est, in regno diaboli, foeliciter uiuant, perpetuo postea supplicio cum ipse ad iudicium redierit, afficiendi. Sed pergamus in parabola. Et factum est, ut rediret accepto regno, iussit uocari illos seruos ad se, quibus dederat pecuniam, ut sciret, quantum quisque negociatus esset. Venit autem primus dicens. Domine, mina tua, decem minas accipis. Et ait illi. Euge bone serue, quia in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem ciuitates. Et alter uenit dicens. Domine, mina tua confecit quinque minas, & huic ait. Et tu praefectus esto quinque ciuitatibus. Et alius uenit dicens. Domine, ecce mina tua, quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quod homo sis austerus, tollis quod non posuisti, & metis, quod non seminasti. Dicit ei. De ore tuo te iudicabo serue male. Sciebas, quod ego homo austerus sim, tollens quod non posui, & metens, quod non seminaui, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens, cum usuris utique exegissem illam? Et astantibus dixit. Aufer te ab illo minam, & date illi, qui decem minas habet. Et dixerunt ei. Domine, mine habet decem minas. Dico enim uobis, quod omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, etiam quod habet, auferetur. Quin inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Iterum proponitur in hoc homine exemplar boni magistratus & patris familias. Iniquus enim magistratus, accusatione tantum, aut calumnia, non item altera parte audita, pronunciat sententiam, & condemnat reum. Ac plagosus pater familias, cum redit domum ebrius, obuios quosque seu uxorem, seu liberos, seu seruos, seu ancillas, seu fontem seu infontem uerberibus afficit. At hic homo, de quo nobis in praesentia sermo est, cum rediret domum, accepto regno, non continuo grassatur in familiam & subditos, nec damnat alteram partem non dum auditam, sed de uniuscuiusque causa diligentissime cognoscit. Ac bonos quidem laudat & honorat, malos autem increpat & punit. Hoc enim

*magistratus
officium.*

enim boni magistratus officium est, ut utriusque partis causa diligenter cognita, bonos honore, malos autem poena afficiat. Sed nunc, qui est precipuus parabole status, Christum Dominum nostrum in huius hominis exemplo perquiramus. Christus enim accepit regnum suum per resurrectionem a mortuis, ascensum in coelum, & reuelationem Evangelij in toto orbe terrarum. Rediit autem accepto regno, in nouissimo die, quando uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos. Et uocat seruos suos quibus pecuniam dederat, id quod fiet, cum uocaturus est omnes homines, quibus dona sua, siue corporalia siue spiritualia contulerat. Cū uenerit, inquit, filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cū eo, tunc sedebit super sedem glorie suae, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos alteros ab alteris. Et iterum. Veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uocem filij hominis, & prodibunt, qui bona fecerant, in resurrectionem uitae, qui uero male egerunt, in resurrectione condemnationis. Ac Paulus. Omnes (inquit) statuemur apud tribunal Christi. Scriptum est enim. Vivo ego dicit dominus, Mihi sese flectet omne genu. Ceterum inter omnes homines, qui statuuntur apud tribunal Christi, quatuor ordines per seruos & ciues in hac parabola designantur. Primus seruus, qui una mina, decem minas acquisiuit, & audit, euge serue bone, In minimo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem ciuitates, adumbrat eorum hominum ordinem, qui donis suis, in summo fidei & caritatis gradu (quantum quidem in hac mortali carne possibile est,) ad honorem dei & utilitatem proximi usi sunt. In hoc ordine comprehenditur Moyses, qui cū accepisset principatum Israel a Domino, maluit e libro uiuentium deleri, & a populo lapidari, quā hunc populum derelinquere, & interitioni obicere. In hunc ordinem accersendi sunt & Dauid, & prophetae, & Paulus, & alij apostoli, qui una sua mina, decem acquisierunt, qui uocationi suae tam fideliter seruiunt, ut humano iudicio, ad fidem & caritatem ipsorum, uix aliquid adijci posse uideatur. Secundus seruus, qui una mina quinque minas acquirit, significat eorum hominum ordinem, qui mediocri fide & charitate uersati sunt in uocatione dei, quales fere sunt omnes uulgares populi, qui ex fide ducunt uitam irreprehensibilem. Tercius seruus, qui reposuit minam suam in sudario, & acculat dominum tyrannidis, adumbrat tertium hominum ordinem, qui est hypocritarum. Hypocritae enim, quia carent uera & liberali fide in deum, per Christum, primum, sentiunt Deum esse tyrannum. Mores enim tyrannorum sunt, tollere, quod non posuerunt, & metere, quod non seminarunt, hoc est, aliena rapere. Hos mores tribuunt hypocritae Deo, & sentiunt quod cum DEVS dederit legem, quam nullus hominum uiribus suis perfecte implere possit, iniuste exigit eam ab hominibus, & crudeliter damnet homines. Deinde, reponunt minam in sudarium, hoc

Hominum ordines quatuor.

Tyrannorum mores.

est, derelinquunt legitimam uocationem dei, & uere bona opera diuini
 tus mandata, ac sectantur electicias suas superstitiones, conscientia ip-
 forum non solum de misericordia dei dubitante, uerumetiam iram eius
 metuente, & crudelitatem eius execrante. Habes tres hominum ordi-
 nes, nam de quarto mox audiemus. Quid ergo illis pro fide, his autem
 pro inobedientia rependitur? Alter audit: Euge serue bone, in mini-
 mo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem ciuitates. Alter audie-
 Esto praefectus quinque ciuitatibus. Vides hos seruos, primum quidem
 a domino uerbis commendari, deinde etiam praemijs affici. Nam qui di-
 ligenter seruit uocationi suae, & utitur donis suis ex fide, is non solum
 consequitur coram Deo suam laudem, uerumetiam subinde maioribus
 & illustrioribus donis in hoc seculo ornatur, & in futuro uita aeterna
 donatur. Et hoc comprobatur tam generalibus scripturae sententijs, &
 specialibus exemplis. Super pauca, inquit, fuisti fidelis, super multate
 constituam. Iacob patriarcha custodiebat oues soceri sui magna cura &
 fide. Haec enimerat tunc uocatio eius. Cum igitur in minimo esset fide-
 lis, constitutus est super magna. Non enim solum affectus est diuiti-
 as & honorem in hoc seculo, sed etiam in futuro perpetuam felicitatem.
 Dauid principio obediens & ex fide egit curam ouium patris sui, dein-
 de uocatus est ad ducatum Israelis, quem cum ex fide & fortiter admini-
 straret, electus est publice in regem, postremo, cum regnum quoque ex
 fide administraret, consecutus est haereditatem regni coelestis. Et Chri-
 stus alias ait. Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius
 hominis in sedem maiestatis suae, sedebitis & uos super sedes duodecim,
 iudicantes duodecim tribus Israel. Itaque uides quod Christus hoc loco ue-
 ram doceat uiam & rationem subinde plura & maiora dona Dei, siue
 corporalia siue spiritualia consequendi. Humanum enim ingenium na-
 tura sua auarum est & ambiciosum, nec est contentum praesenti sorte,
 sed affectat maiores quam habet diuitias, honores & dignitates. Non
 est autem per se impium maiora Dei dona, seu corporalia seu spiritualia
 affectare. Cur enim Deus dona sua proponeret, si impium esset, desyre-
 rio eorum teneri? Et Paulus ait: Qui episcopatum desyderat, bonum o-
 pus desyderat. Sed impium est ad consequenda maiora Dei dona, ini-
 que & illegitime contendere. Docet igitur Christus, quae sit uera, re-
 cta, & legitima ratio consequendi maiora dona. Et quae est illa? Non
 certe est, alijs honorem suum inuidere, aliorum famae detrahere, im-
 sturis operam dare, & legitimam uocationem suam illegitime derelin-
 quere, sed est super pauca & in minimo esse fidelem, ac praesentem uocatio-
 nem diligenter & ex fide administrare. Haec uera est uia, qua perueni-
 tur ad maiores diuitias & dignitates. Hanc uiam persequuntur & maxime
 mos honores, & perpetuam felicitatem. Hanc uiam, quia impijambu-
 lant

Donna Dei le
 gitime affectu
 re.

lare nolunt, amittunt non tantum futura sed etiam praesentia bona. Audi enim, quid Dominus ad seruum nequam dicat. De ore tuo te iudicabo serue male. Sciebas, quod ego homo austerus sim, tollens, quod non posui, & metens quod non seminaui, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens, cum usuris utique exegissem illam? Et instantibus dixit. Auferte ab illo minam, & date illi, qui decem habet minas. Haec de ordine hypocritarum dicta sunt. Primum enim increpantur, & e suis ipsorum uerbis condemnantur. Si enim sentiunt Deum esse crudelem tyrannum, cur non inquirunt & sectantur eam uiam & rationem qua Deus e crudeli tyranno fiat placatus & clemens pater? Et si re ipsa experiuntur, quod homo non possit legem uiribus suis implere, cur non inuestigant eum modum, quo alia quadam ratione iustificatio legis in ipsis impleatur? Quae ergo illa est uia, qua deus e crudeli tyranno fit placatus pater, et qua iustificatio legis in nobis implet? Certe non est alia, quam fides in Iesum Christum. Postquam enim Christus per fidem susceptus est, ibi tum deus, alioqui seuerissimus legis sue exactor, non solum reconciliatur credenti, & remittit ei peccata, uerum etiam imputat ei omnem Christi sui iusticiam, & sicut Christus impleuit totam legem perfectissime, ita Deus iudicat credentem impleuisse legem, propter Christum, adeoque donat ipsum Spiritu sancto, ut non tantum habeat in Christo perfectam legis impletionem per fidem, sed etiam ipse suis operibus sectetur, quantum in hac carne possibile est, legem Dei. Atque hoc est minam dare ad mensam, & reddere Domino sortem cum usura. Sors enim nostra est Iesus Christus, qui susceptus per fidem, affert secundum donum totius legis implet. Usura autem est obedientia, qua ex fide Christiani sectamur bona opera diuinæ legis. Hanc igitur sortem & usuram exigit a nobis Dominus, ut & credamus quod propter Christum iudicemur coram Deo impletores totius legis, et obsequamur legi operibus nostris, quæ & si per se non perfecte satisfaciunt legi, non mediocriter tamen placent Deo, quia nos Deo propter Christum placemus. Sed quid est, quod dicit. Cum usuris exegissem illud? num usurae illæ nummulariorum & foeneratorum approbandæ sunt? Tametsi dici posset, quod hæc parabolæ tantum gratia recitentur, nec agatur hic, num usurae illæ ciuiles sint licitæ aut illicitæ, attamen quia hic fit earum mentio, paucissimis obseruandum est, quod usus eorum contractuum, qui publicis & ciuilibus legibus approbantur, sit licitus & honestus, propterea quod ciuiles ordinationes, sint ordinationes diuinæ. Qui autem contractus legibus approbentur, qui uere reprobentur, qui iudicentur legitimi, qui uere illegitimi & usurarii, hoc ex ipsis ciuilibus legibus, & magistratibus petendum est. Scire enim literę, ut non diuidunt hæreditates illas externas in nostra potestata, ita nec constituunt de generibus & formis externorum contractuum

Legis impletio, quomodo fiat.

Contractuum ciuiliū ratio.

um. Sed approbant ciuiliū legum ordinationem recta ratione constitutam. De redditibus igitur, censibus, & usuris consulendæ sunt leges & magistratus, de qua re, quoniā alias copiose diximus, nūc breuiores sumus, & ad institutum nostrum reuertemur. Hypocritæ enim non solum uerbis increpantur, sed deinde supplicijs etiam afficiuntur. Auferte, inquit, ab illo minam, & date illi, qui decem habet minas. Hoc autem iudicium uidetur astantibus iniquissimum, ut qui minus habet, auferat ab eo, et detur illi, qui plus habet, & dicit. Domine habet decem minas, hoc est. Quæ est hæc iusticia, quod minus auferatur a pauperiori, & detur ditiori? hæc enim est diuina æquitas, ut diues reddatur incommodo pauperis ditior. An qui decem habet minas, non ante plus possidet, quā qui unam tantum minam habet? qui ergo conuenit, ut una auferatur huic, & detur illi, qui decem habet? Sed uicissim respondet Dominus. Dico uobis, quod omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, etiam quod habet, auferetur. Hoc iudicium aduersus hypocritas diligenter obseruandum est. Et usurpatur hæc sententia a uulgaribus hominum moribus, & solenni rerū in hoc seculo euentu. In hoc enim seculo inter homines ita comparatum est, ut qui diuites sunt, hos alij homines donis et munusculis honorent, & diuitias eorum augeant. Qui autem pauperes sunt, hi non negliguntur tantum, uerum etiam auferri solet ab eis, quod possident, quantum hoc fuerit. Non disputo iam, quam legitime aut illegitime hoc fiat. Nam fieri potest, ut nec iniuste diuitem munusculis honores, nec illegitime pauperem a magistratu, ablatiis rebus suis, in exiliū eiciatur. Fieri item potest, ut & iniuste diuitem dona conferas, & illegitime ac tyrannice pauperem sua auferas. Sed hoc nobis animaduertendum relinquitur, ut discamus. Dominum Deum nostrum semper id in iudicio aduersus hypocritas legitime agere, quod homines huius seculi interdum erga diuites & pauperes illegitime agunt. Nam uere pijs sectatur uocationem Dei ex fide, non tantum propter mercedem, sed quia maxime delectat ipsos diuinæ uoluntati obsequi, & uirtutis operam dare, etiam si nulla proposita esset merces. Et quamquam omnia bona opera faciunt, tamen dicunt, serui inutiles sumus. Hypocritæ autem, nihil nisi mercedis gratia faciunt, & pollicentur sibi propter merita sua non solum se in regno coelesti. Sed cum ad iudicium Dei uentum fuerit, ibi tum tantum abest, ut hypocritæ fiant uotorum suorum compotes, ut quod ipsi maxime omnium sperauerint, hoc solis pijs contingat, hypocritæ autem abiiciantur in extremas tenebras. Atque hoc est, unam minam ab iniquo seruo ablatam dare ei, qui habet decem minas. Ut enim in hoc seculo diuitibus datur, ut ditiores fiant, & pauperibus sua, quantum uis parua auferuntur, ita in iudicio Dei, habentibus Christum per fidem, & fructus fidei,

Ditioribus
plura addun-
tur.

Subditum
est illud.

fidei, datur uera illa foelicitas, quam hypocritæ sibi solis propter merita sua arrogabant, hi autem qui non habent Christum per fidem, ut constituentur uera foelicitate, ita si quid donorum Dei possident, nullū plāne ex ipsis fructum capient, sed quicquid id est fructus, ad pios tantum perueniet, id quod etiam publicis exemplis diuinitus in hoc seculo comprobatum est. Dauid habuit fidem & opera fidei. Saul autem hypocrita, nec fidem habuit, nec uera opera fidei. Quid ergo factum est? Dauidi habenti, datum est regnum, ut abundaret. A Saule autem non habenti, ablatum est regnum, quod habebat. Matthias habuit fidem & opera fidei. Iudas Iscariota nec fidem nec uera fidei opera habuit. Habenti igitur Matthie datum est apostolatus. A Iuda autem non habente, etiam id quod habebat, ablatum est. Quare & si alias in lege prohibitum est, ne aliena appetamus, in hoc tamen loco proposita nobis est legitima ratio, qua aliena, sine omni peccato, imo magna cum iusticia consequi possimus, uide licet, ut demus operam, quo habeamus Christum per fidem, & seruiamus praesenti uocationi Christi, omni, qua possumus fide ac diligentia. Postremo ciues, qui oderant Dominum, & miserunt legationem post illum dicentes, nolumus hūc regnare super nos, adumbrant quartum ordinem hominum, nimirum eorum, qui persequuntur Christum & Euangelion eius. In persecutorum numero precipui sunt Iudæi, qui occiderunt prophetas & Christum ipsum, deinde pontifices et tyranni, qui odio uerbi Dei, grassantur in confessores Euangelij, adhæc epicuræi et contemptores religionis, adeoque omnes scelerati, qui sunt impenitentes. Quid ergo de illis fiet? audi sententiam Domini. Quin inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Quod alias ait. Discedite a me maledicti in ignē eternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quid? putas ne hæc uerba esse uana puerorū terculamenta? Sed quæ ea loquit, Christus est, ueritas est, filius Dei est, adeoque Deus ipse, qui dixit. Caelū & terra pertransibunt, uerba mea non pertransibunt. Timeamus igitur hanc diuinæ sententiæ seueritatē, & timeamus eam, non ut desperemus, quod impij & hypocritæ solent, sed ut resipiscamus, & Christum per fidem suscipiamus, quo non sortemur perpetuum gaudium, per Christum Iesum Dominū nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XXX.

QVOD hætenus Christus futurum sæpe ac multū significauerat, quod discipuli maximo desiderij ardore sperauerant, quodque prophetæ multis retro annis futurū uaticinati fuerant, hoc describitur nunc Christum meditari, ut re ipsa impleatur. Nā prophe

tæ concionati sunt, filium Davidis, quem Messiam uocant, accepturum
 thronum & regnum Davidis, & habiturum regnum sempiternum, in
 quo nullus sit finis pacis, & in quo Israel, superatis omnibus hostibus
 suis, confidenter, & foeliciter habiter. Idem etiam Christus ipse nuper
 adeo significauit, in ea parabola, quæ est de homine clauo, in longinquâ
 regionem ad accipiendum regnum profecto, ac alias sæpe non obscure
 confessus est, se hoc agere, ut regnum Dei, quod per prophetas promif-
 sum erat, acciperet. Cum igitur Christus in hac profectioe ad Hierusa-
 lem, in qua explicanda nunc uersamur, inchoet publica uaticinia de ac-
 cipiendo regno suo implere, agite, amiciissimi, uideamus quo splendo-
 re, & apparatu, qua magnificentia, & maiestate, regnum suum accipere
 incipiat. Actestantur Euangelistæ uno ore omnes, Christum iussisse dis-
 cipulos suos adducere ad se a sellum. Quod cum factum esset, discipu-
 los imposuisse a sellis pro ephippio uestimenta sua, & Christum sedisse
 super illum. At tam discipulos, quam turbam quæ obuiam processerat,
 adeoque etiamnum pueros partim uestimenta sua, partim frondes arborum
 in uia strauisse, & sublatiis ramis palmarum, Osanna illud solen-
 ne, cum multis alijs faustis acclamatiõibus ingeminasse. En, hæc est ma-
 gnificentiâ, qua Christus incipit regnum suum accipere. Quid ergo di-
 cemus? Quid enim hoc spectaculo in oculis potentum & sapientum hu-
 ius seculi magis ridiculum, & contemptum? An non ridiculum, & iocu-
 lare uidetur, quod uir quispiam uehatur a sellis per inclytam urbem, &
 circuncursitent abiectissimi quicquid homines, piscatores, publicani, pecca-
 tores, & pueri, ac uociferentur instar hominum lymphaticorum. Quid
 hoc spectaculo a regia maiestate alienius? Nam hæc demum regia maie-
 stas iudicatur, cum is, qui regnum accepturus est, cingatur ingenti exer-
 citu armis probe munito, & ornatur comitatu multorum principum, ac
 sapientissimorum hominum. Hæc est magnificentiâ, quâ homines huius
 seculi admirantur & suspiciunt. Et præ hac magnificentiâ, apparatus Chri-
 sti, qui hoc loco describitur, uidetur non solum puerilis, uerumetiam ho-
 nesto uiro contumeliosus. Sed si rem ipsam paulo probius intueamur,
 uidebimus in hoc Christi apparatu, non stupenda tantum miracula, sed
 etiam maiestatem multo maiorem, quâ quæ ulli potentissimorum in terris Mo-
 narcharum unquam contigerit. Excutiamus igitur, quæ Euangelista noster
 scribit, ut manifeste uideamus, maiestatem Christi superare omnem hu-
 manam gloriam. Et factum est (inquit Lucas) cum appropinquasset ad
 Bethphage & Bethaniâ, iuxta montem, qui uocatur Oliuetum, misit duos dis-
 cipulos suos, dicens, Ite in castellum, quod est regione est. In quod introeun-
 tes, inuenietis pullum alligatum, in quo nemo unquam hominum sedit. Soluite
 illum, & adducite. Et si quis uos interrogauerit. Quare soluitis? Sic dicetis
 ei. Quia Dominus eo opus habet. Abierunt autem, qui missi erant, & inue-
 nerunt,

Magnificentiâ
 Christi in die
 Palmarum.

nerūt, sicut dixerat illis. Principio, magna quidem paupertas Christi re-
citatur hoc loco, quod etsi rex fuerit, & regnum accipere uoluerit, tamē, *paupertas Christi.*
quemadmodū nō habuit, ubi reclinarēt caput suū, ita non possederit p-
priū equum aut asellum, sed necesse habuerit cōmodaticio a sinō uti.
In hac autē paupertate prominet magna eius maiestas. Tāetsi em̄ Chri-
stus multo iam tempore nō fuerit in his locis, & adhuc longe absit a ca-
stello e regione posito, uidet tamē, tanq̄ si præsens esset, quid in eo non
tū inter hoīes, uerum etiā de iumentis agat. Inuenietis, inquit, pullū al-
ligatum, in quo nemo unquam hoīm sedit. Hic non agit de asini, ut uo-
cat, umbra, sed magnum cōmemoratur miraculum. Res enim tā procul
positas, & ab humanis oculis remotas, perspectas habere, nō est huma-
ni, sed diuini ingenij. Nam & Euangelista ipse cōmendat hoc miraculū,
cum ait. Abierunt qui missi erāt, & inuenerunt, sicut dixerat illis. Quasi
diceret. Quod Christus dixerat, nō sine magna admiratiōe obseruandū
est. Etsi enim pcul absuerit, legati tamē, quod uerbis prēdixit, re ipsa ita
se habere cōpererunt. Alij reges, quantum uis opulenti & magnifici,
uix tamē uidēt, quę ob oculos posita sunt. Hic autē uidit etiā pcul posita,
& habet oīa in conspectu suo præsentia. Quo ibo, inquit, a spiritu tuo,
& quo a facie tua fugiā. Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero
ad infernum, ades. Hoc igit̄ miraculo, ut Christus cōfirmauit doctrinā
suā, qua asseruit sibi maiestatem Messie, ita uocat nos ad timorē dei et fidē,
ut oīa peccata fugiamus, quia Christus, sūma ī cælo et terra maiestas, ui-
det ea, nec relinquet ea, nisi resipiscamus, impunita, et oīa aduersa patiē-
ter sufferamus, quia Christus habet ea in prospectu suo, & uult nos iux-
ta promissiones Euāgelij sui seruare. Deinde habes etiā hoc loco in disci-
pulis exēplum obediētie. Hi em̄, etsi expectauerāt maiore Christi maie-
statē in accipiēdo regno suo, q̄ ut uehereēt a sella cōmodaticio: tamē ius-
sa sellū adducere, sine tergiversatiōe obsequūt. Memorabile exēplum,
quo docemur, ut mādata Dei, qualia, qualia nobis uideāt, siue honesta,
siue ridicula, siue facilia, siue impossibilia, obediēter pro uirili nostra ca-
pellamus. Satis em̄ honestū est, quod Deus iubet, & facillimū sit, quod
cū Dei potētia coniunctū est. Sed audiamus aliud quoq̄ miraculū. Sol-
uitis autē illis pullū, dixerūt dñi eius ad illos. Quare soluitis pullū?
At illi dixerūt. Quia Dñs eo habet opus. Et duxerūt illū ad Iesum. Hoc
secundū est miraculū, quod dñi asinē & pulli eius uno uerbo ita mitigē-
tur, ut sine omni cōtradiētiōe asinā et pullū eius hoībus alienis & igno-
tis dimittāt. Primū ergo, hoc miraculo iterū cōfirmat Christus tā uerita-
tē quā potētiam Euāgelij sui, uidelicet, quod quēadmodum hoc Christi
uerbo abducunt a sinu a dñis suis, ita Euāgelio potētia est, qua hoīes, asi-
nū multo inertiore, abducuntur a potestate satanæ, ad uerā et perpetuā sa-
lutē. Deinde significatū est hoc loco, qua potētia, quibusue armis regnū

Verbo euan-
gelij propa-
gatur regnū
Christi.

Asinus ad
Christum ad-
ducitur vari-
is modis.

Christi in hoc seculo administret, ppaget, & cōseruet. Christus em̄, cū iuberet discipulos suos asinū adducere, nō iussit eos dñis facere conuitia, nō alapis cedere, nō armis in ipsos grassari, sed tm̄ uerbo respōdere, & uerbo, qđ iussi erāt, efficere. Verbū em̄, hoc est, predicatio Euāgelij, qđ est Christi mādarū, organon illud est, qđ regnū Christi ppagat, & cōseruat. Hic gladius, hec arma nostra sunt. Nō loquimur iā de officio ciuilibus magistratus, cuius itere est, gladio iuxta leges uti, & suos defendere, ut trā quillā uitā cū oī pietate et honestate degāt. Sed loquimur de officio aposto- lorum, & ministrorum Ecclesiae, q̄r gladius est uerbu dei, qđ gladio nō solū externa Ecclesie facies cōseruat, sed cōscientia etiā ab incurſu Satanē tuta reddit, ut ad ppetuā salutē uindicemur. Postremo admonemur hoc loco ut quēadmodū legati Christi nō deterrent cōtradictiōe & increpatiōe dominorum, ab adducēdo asino, sed respondent, quod iussi erant, & per- gunt facere, ad quod missi fuerunt, ita unusquisq; nostrę pergat in legiti- ma & diuina sua uocatione, nec deterreri se sinat, etiamsi resistent omnes inferorum portae. Quicquid aduersarij cōtra nos insanierint, cogitādū nō bis erit, Dominus iussit, dominus his opus habet, Dño obsequendum est. Sic apostoli missi sunt postea in totum orbem terrarū, ut predicatio- ne Euāgelij soluerent tam Iudeos quam gentes a uinculis Satanē & ad- ducerent in obsequium Christi. Et cum soluerent Iudaeos, ibi tum pon- tifices & pharisei, qui doctrina sua dominabant Iudeis, preceperunt illis ne omnino loquerent, neq; docerēt in nomine Iesu. Illi autē perrexerūt facere, quod diuinitus iussi erant, & responderunt. Oportet Deo magis obedire, q̄ hominibus, hoc est, Dominus his opus habet. Deinde, cum apostoli etiā gentes soluerent a iugo Satanē, & adducerent Christo, nō solū sacrificuli et philosophi gentium cōtradixerunt, sed etiā principes et reges gladio restiterunt. Apostoli autē, & ministri Ecclesiae, his seumi- nis seu persecutionibus, ac etiam moribus nihil deterriti perrexerunt a- gere, quod iussi erant, nihil aliud respōdentes, qđ illud: Dñs his opus ha- bet, Dominus iussit, Domino obediendum est. Itaq; multitudo gentium uolentibus nolētibus omnibus huius seculi principibus & Monarchis, Christo domino nostro adducta est. Sic unusquisque priuatim iube- tur asinum corporis sui in obsequiū Christi adducere. Corpus enim no- strę est ueluti asinus & ignauissimus, & arrogatissimus. Non potest per- suaderi, ut saccos ferat, hoc est, ut paupertatem patienter toleret, ut sobri- am ducat uitam, ut pximo seruiat, ut uocationem dei diligenter sectetur. Precipitur autē, ut adducatur ad Christum, ut accōmodemus membra no- stra, arma iusticie deo. Cum ergo incipimus hunc asinum soluere, & ad sobriā uitā ducere, ut uocationi Christi obsequamur, hictum statim in- crepat nos Satan, qui propter peccatum exercet dominiū in corpus, & re- sistit caro. Quid, inquiūt, facias? Iuuenis es. Satis adhuc temporis super- est, quo sobriā uitā ducas, fruiere interim etate tua. Senex es. Sed tm̄ cum demū opportunū erit pietatē sectari, cum ad nouissimū uite tue momen-

tū puenieris. Interim frui de desiderio tuo. Hæc autē uoces surda aure nobis
 transeunde sunt, & pergendū est in uocatione dei, ac respondendū, Do-
 minus iussit, domino obediendum est. Hoc si fiet, nō solum subiiciemur
 Christo, uerum etiā per genus una cum ipso ad accipiendum regnū coe-
 leste. Sed uideamus nunc, qua obseruantia Christus a discipulis & tur-
 ba tractetur. Et iniectis, inquit, uestimentis suis super pullum, imposue-
 runt Iesum. Eūte autē illo substernebāt uestimēta sua in uia. Et cū appropin-
 quaret iā ad descensum in montis Oliuarę, coeperūt omnis multitudo disci-
 pulorę gaudētes laudare deū uoce magna super omnibus, quas uiderāt,
 uirtutibus, dicētes. Bñdictus, qui uenit rex in nomine dñi. Pax in celo, et
 gloria in altissimis. Ab his nō dissentīūt etiā alij euāgelistę. Primū enim
 discipuli substernunt uestimenta sua super asinū pro ephippio, & collo-
 cāt Iesum super ipsa: deinde, cū descēderet de monte Oliuarę, discipuli ac-
 clamāt ei publice magna uoce, et precantur ei faustum & felix imperiū.
 Existimabant enim Iesum proficisci nunc in Hierusaleme ad accipiendū, ut
 ipsi sentiebant, corporale regnū. Postremo accurrūt & aliorū hominū
 turba, qui partim precedebāt, partim sequebantur Iesum, quorū alij ster-
 nebant, honoris gratia uestimenta sua in uia, alij incidebant frōdes & ra-
 mos ex arboribus, ac sternebant in uia. Atq; hi oēs uno ore clamabāt. O-
 sanna, filio Dauidis, bñdictus qui uenit rex in nomine dñi, bñdictum qđ
 uenit regnū in nomine dñi, patris nostri Dauidis. Osanna in altissimis,
 pax in celo et gloria in excelsis. Sed et pueri, imitantes exēplum maiorū
 acclamant. Osanna filio Dauid. Hęc omnia, si externā speciē cōsideraue-
 ris, nō uidentur nisi temeraria quedā & fortuita abiectissimorū hominū
 colluuiēs, ac ludicrū quoddā spectaculū. Turba em̄ hoīm accurrūt, nul-
 lo duce, nullo ordine, sed tñ fama adueniētis Iesu excita. Ioānes em̄ scri-
 bite eos, qui uiderāt resuscitationē Lazari, potuisse famā tāti miraculi ad ali-
 os. Et obuiam, inquit, uenit ei turba, qđ audierāt hoc eū edidisse signum.
 Preterea, qđ toties ingemināt Osanna, uidetur occasione palmarū huius
 uocis admoniti esse. Solēne em̄ erat Iudeis, in festo tabernaculorū porta-
 re ramos palmarū, et accingere Osanna, quę uox ab Hebręa Hoschiana in
 Syriaci aut Chaldaicā deflexa est, & significat salua nos, aut salua obse-
 cro. Cū igit qđā accurrerēt ad hoc spectaculū, portātes ī manibus ramos
 palmarę, admoniti fuerunt huius uocis Osanna, & proruperūt in hanc
 acclamationē. Quicqđ igit sit, temere ac fortuito fieri uidet. Sed si rē p-
 pius intueamur, et cōferamus cū uaticinijs ppheticis, tñ abest, ut hic aliqd
 temere fiat, ut hæc nō sint nisi ipsissima spūs sancti opa, id qđ loēs ipse sig-
 nificat, cū de hac rescriberet. Hęc, ingens, nō cognouerūt discipuli eius
 primū (existimabāt enim etiā ipsi, quod hæc temere fierēt) sed quando
 glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, qđ hæc essent scripta de eo, et
 qđ hæc fecissent ei, hoc est, quod quæ fecissent, fuerint motus et opa spi-
 ritus sancti. Nam de hoc ingressu Christi in Hierusalem, uaticinatus est

*Osanna quid
 significet.*

lōgeañ Zacharias capite nono, qui sic ait. Exulta uehemēter filia Ziō, iubila filia Hierusalē, ecce rex tuus uenit tibi, iustus et saluator, pauper et sedēs asinū & super pullū filiū asinē. Et ego disperdā currum de Ephraim, & equū de Hierusalē, & dissipabit arcus belli, & loquet pacē gentibus, et dñium eius a mari usq; ad mare, et a fluuiō usq; ad fines terræ. Hactenus ppheta, qui cū dicat: Exulta uehemēter filia Ziō, iubila filia Hierusalē, annō perspicue uidit spiritu, id quod Euangelistæ dicunt, Cœperunt oīs multitudo gaudētes laudare Deū uoce magna, & turbę quę precedebāt, & quę sequebant, clamabāt dicentes: Hosanna filio David, benedictus qui uenit in nomine dñi. Ceterę, ut cognoscamus quantū beneficiorū Christus secū, in asino sedens, aduexerit, prophete loci paulo pluribus & diligentius explicandus erit. Ecce, inq̃t, rex tuus uenit tibi iustus & saluator, pauper & sedens super asinum, hoc est. Et si rex tuus Christus aduehat tanta paupertate, ut alieno asino infideat, nec uideatur quicq; regis maiestatis habere, exulta tñ & iubila, quia aduenit cornitatus maximis, ijsq; cœlestibus & perpetuis bonis. Primum em̃ aduenit tibi, tibi, inquā. Alij reges aduenire solent maximo apparatu, sed sibi, suas res agūt, suā gloriā querūt, sua cōmoda sectant. Hic aut̃ tuus rex aduenit tibi, ut tibi seruiat, ut tibi bñfaciat, ut te ppetuo seruet. Nō ueni, inq̃t, ut mihi ministret, sed ut ego ministrē. Et. Venit filius hoīs querere et seruare, qđ perierat. Deinde uenit iustus. Alij reges ueniūt iniusti. Esi em̃ sint, quod ad se attinet, honesti, & uirtutibus præditi, tñ sua honestate nō possunt alios honestos et iustos facere, nisi quatenus exēplo sint, et recta legū administratiōe externā honestatē iter hoīs cōseruēt. Hic aut̃ rex, aduenit iustus, nō qđ ipse tñ sit iustus, sed qđ etiā impios iustificet. Nā, qđ hunc regē agnoscit per fidē, is ppter ipsum in cōspectu Dei ita iustus reputat, ut nō minus donec æterno regno, qđ si totā legē operibus suis perfecte impleuisset. Quid hoc beneficio potest cogitari magnificētius? Adhuc aduenit seruator. Alij reges adueniūt pauperū oppressores. Quāto em̃ maior est maiestas eorū, tāto grauioribus oneribus pauperes premunt. Agros, inq̃t Samuel, uestros & uineas, & oliueta optima tollet, et dabit seruis suis. Segetes uestras et uinearū redditus addecimabit, uosq; det eunuchis & famulis suis. Greges quoq; uestras addecimabit, uosq; eritis serui. Et Ezechiel. Didicit prædā capere, & hoīs deuorare, didicit uiduas facere, et ciuitates eorū in desertū adducere. Sic solēt reges huius seculi aduenire. Hic aut̃ rex aduenit seruator. Seruat em̃ suos in oībus afflictionibus, et liberat a morte & inferno. Qua salute quid potest dici excellentius? Seruat interdū etiā reges huius seculi, & liberāt subditos suos, a uolētia grassatoris. Sed hoīs. Quid autē si grassat in nos Satā, si mors, si infernus? ibi tñ cessāt oēs reges terrę. Solus hic rex noster Christus seruat subditos suos in oībus malis, tā corporalibus qđ spūalibus. Preterea hic

Bona p Christi
sum aduecta.

Christus iustus
quomō?

nter rex aduenit pacificus. Disperdam, inquit, quadrigam ex Ephraim,
 & equum de Hierusalem, hoc est, efficiam ut publica semper sit pax & tran-
 quillitas. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ul-
 tra ad prelium. Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hirculo accubabit. A-
 lii reges, cum ueniunt, afferunt plerumque bella, & iubent parari arma. Hic au-
 tem rex abrogabit omnem usum armorum, & efficiet perpetuam pacem. Pacis eius
 non erit finis. Et quae est illa pax Christi? non certe externa in hoc mundo. *Pax Christi*
 Adhuc enim bellatur, & bellabitur usque ad nouissimum huius seculi diem. *quae sit.*
 Sed est pax spiritualis, quae est inter Deum & hominem. Christus enim Deum
 patrem suum ita nobis pacificauit, ut & si fuerimus peccatores, credentes ta-
 men in Christum, adoptet nos in filios suos, & heredes regni coelestis. Por-
 ro nemo aduenit habens dominum a mari usque ad mare, hoc est, in toto orbe
 terrarum. Alii reges dominantur in una tantum & altera regione. Iam si nunc Mo-
 narcha, qui maxime parti, aut etiam toti terre dominetur, is tamen non potest
 in omnibus locis praesto adesse, & periculis subuenire. Alius deprehen-
 ditur in mari, a piratis aut tempestatibus, alius in locis desertis et syluis a la-
 tronibus. Vbi tum rex est, qui subueniat? Hic autem rex Christus ita in tota
 terra & mari dominatur, ut ubique & semper praesens adsit, & confidenti
 in ipsum subueniat. Quare etsi a seculo aduectatur, maiestas tamen eius tanto ex-
 cellentior reputanda est, quanto longiori intervallo relinquit beneficium su-
 is post se liberalitatem omnium huius seculi monarcharum. Porro, spiri-
 tus sanctus praeiudicat hunc Christi aduentum, non solum in propheta Zacha-
 ria, sed etiam in psalmis. Nam quod hoc loco acclamatur Christo, scriptum est
 magna ex parte in psalmo centesimo decimo septimo, qui de Christo per
 spiritum canit. Lapidem, inquit, quem reprobauerunt edificantes, hic factus
 est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis
 nostris. Hic est dies, quem fecit dominus, exultemus & laetemur in ea. O
 Domine saluum fac, o Domine bene prosperare, benedictus qui uenit in
 nomine Domini. Quid potuisset de hoc Christi ingressu in Hierusalem, ma-
 nifestius predicari? Quis nunc temere aliquid in hoc aduentus Christi ap-
 paratu gestum esse scierit? An non exultatio & acclamatio, qua populus
 Christum a seculo aduectum excepit, in hoc psalmo ita descripta est, per-
 inde ac si non multis ante annis, sed mox post Christi aduentum conscri-
 ptus esset? Nam quod clamant. Osanna filio Davidis, benedictus qui
 uenit in nomine Domini, plane hoc ipsum est, quod psalmus ait. O Do-
 mine saluum fac, O Domine bene prosperare, benedictus qui uenit in
 nomine Domini. Hac enim uoce populus tribuit Iesu honorem Messiae, & con-
 secrat eum ad capeendum Messiae regnum, ac optat ut prosperum sit imperium eius. *Consecratio Iesu in Messiam*
 ius, quasi nos nostro more diceremus. Quod faelix faustumque sit, Aduenit *Gluck zu dem neuuen Konig.*
 nouus rex noster, cui precamur omnia prospera et fortunata. Quod igitur disci-
 puli et turba Christo acclamauerunt, hoc excipiamus, non tamquam temerariam uan-

norum hominum uocem, sed tanquam coeleste spiritus sancti testimonium, quod hic Iesus, uerus ille sit Messias, de quo prophetae uaticinati sunt, & propter quem solum habemus remissionem peccatorum, & uitam æternam. Iam, Christus etiam ipse testatur, quod hæc non temere, sed diuinitus gerantur. Cum enim turba sic acclamaret, Quidam Phariseorum e turba dixerunt ad illum. Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait. Dico uobis, quod si ij tacuerint, mox lapides clamabunt. Et postea, cum pueri in templo acclamarent ei: Hosanna filio David, indignati sunt Principes Sacerdotum & Scribæ, quod tribueretur ipsi honor Messiae, & dixerunt ad eum. Audis, quid isti dicunt? Iesus autem respondit eis. Quid nunc? Nunquã legistis. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Est autem hoc in psalmo octauo scriptum. Et perspicue significat Christus, quod quæ hic fiunt, diuino spiritu fiant. Si hi, inquit, tacuerint, mox lapides clamabunt. Hoc est, Deus ita constituit, ut hoc tempore manifestetur Christus & ingrediatur in regnum suum. Quis autem posset decretum dei infirmare? Quod agitur, Dei opus est. Quis autem opus Dei, quo minus promoueat, impediret? Si uiri tacuerint, pueri clamabunt. Si & pueri conticescant, lapides uociferabuntur. Omnino enim Christus reuelandus est, etiam si rumpantur omnes Pharisei & Pontifices. Habes, quæ hoc loco gesta scribuntur, tam magnis miraculis, quã diuino consilio gesta esse, ex quibus principio confirmanda est fides nostra in Iesum Christum, ut cognita maiestate regni eius, iustificemur & seruemur per ipsum. Deinde exemplum etiam eius obseruandum est, ut discamus in humilitate, ueram gloriam per ipsum sperare. Tamen si enim Christus esset rex longe omnium optimus & maximus, tamen cum accepturus erat regnum suum, tam humiliter, tam abiecte a seculo aduehitur, ut sapientes huius seculi iudicauerint ridiculum quendam Silenum ac morionem potius, quam clarissimum illum Messiam aduenire. Sed uide mihi rei euentum. Qui tam abiecte a seculo aduehitur, is potitur omnium rerum tam in coelo quã in terra, & extollitur in tantã sublimitatẽ, ut donec ei nomẽ, quod est supra omne nomẽ, ut in nomine Iesu omne se genuflectat coelestium ac terrestrium, & inferorum. Alij reges accipiunt regna sua apparatu magnificentissimo. Sed postea aut per sedicionem eijciuntur, aut morte absumuntur, & relinquunt alijs regna sua. Is autem rex, accipit regnum suum humillimo & abiectissimo apparatu, ridiculo uidelicet equitatu, & mox captiuitate, alapis, flagellis, cruce & morte. Sed quod humiliter inchoauit, hoc gloriosissime peregit. Consecutus enim est eam maiestatem, qua nec sublimior nec excellentior aut uerbis dici, aut mente cogitari potest, & regnat perpetuo in secula seculorum. Itaque re ipsa uidemus, quod humilia inicia afferant secum gloriosos exitus, & contra, gloriosa atque superba rerum inicia afferant secum turpes & ignominiosos exitus.

Humilitas
 uia ad gloriã

Regni Christi
 maiestas.

los exitus. Nam quemadmodum is, qui cantaturus est carmen, si alius, quam uox eius ferre possit, carmen incipiat, necesse habet tandem turpiter desinere, qui uero depressiori uoce incipit, is perducit carmen magna cum laude ad finem, ita cuius negotij arrogans est initium, eius finis solet esse turpis, cuius autem initium modestum est, eius exitus solet esse honestissimus. Babylonij in ceperunt quoddam maximo animi fastu turrim aedificare, & iactabant se cacumen eius usque ad coelum erecturos. Sed quod fastu inchoatum erat, hoc turpitudine desinit. Unde & loci eius nomen est Babel, quod ibi confusum sit labium uniuersae terrae. Ioseph designatus erat a Deo in principem Aegypti. Quomodo ergo hic principatus inchoabatur? Seruitute, obedientia, & captiuitate. Fratres enim uendiderunt Ioseph, qui seruiuit in Aegypto, & cum fidelissime seruiret, reportauit pro fide sua carceres. Sed quod tam abiecte inchoatum erat, hoc gloriosissime peragitur. Ioseph enim tanta ornatur maiestate in Aegypto, ut non solum secundus a rege, uerum etiam pater patriae habeatur. Sumus & nos uocati per Christum, ad accipiendum regnum coeleste. Et huius maiestatis acceptio inchoanda est, dum adhuc in hac terra uiuimus. Sed quomodo? num fastu? num contemptu proximorum? num seditionibus? Minime omnium. Sed humilitate, patientia in aduersis, obedientia et mutuis obsequijs. Sublime est regnum, sed uia ad regnum depressa. Altum est coelum, sed humile est iter ad coelum. Abijciamus igitur fastum, & sectemur modestiam, ut per humilitatem, exaltemur ad ueram & perpetuam sublimitatem, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & Spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

Exitus gloriosus inimicis huius.

HOMILIA XXXI.

Qua ueneratione & obseruantia, quibusue gratulandis uocibus turba discipulorum deduxerit ac prosecuta sit de monte Oliueti, Christum a sella insidentem, superioris homilia satis explicatum puto. Videamus igitur nunc quo uicissim animo Christus erga populum suum Iudaicum, cum iam in prospectu esset urbis Hierusalem, Iudaeorum metropolis, afficiatur. Sic enim ait Euangelista. Et ut appropinquauit, uidens ciuitatem, fleuit super illa dicens. Si cognouisses & tu, & quidem in hoc die tuo, quae ad pacem tuam. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia uenient dies super te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coangustabunt te undique & solo æquabunt te, & filios tuos, qui in te sunt. Et non relinquent in te lapidem, eo quod non cognoueris tempus uisitationis tuae. Videns, inquit, ciuitatem, fleuit super illa. Quid hoc, quod Christus fleat? certe horribile sit, oportet, quod Christo lacrymas ex-

*Christi fletus
super Hieru-
salem.*

torqueat? Christus enim uirorum omnium fortissimus est, qui ne tunc quidē lacrymauit, cum uideret turpissimam mortem sibi ob oculos positam, quamquam tāto tunc dolore animi percelleretur, ut sanguinem sudorem profunderet: Et cum sit unigenitus filius Dei, tantāq; potentia præditus, ut omnem omnium principum et Monarcharum tyrannidem ne tantilli quidem aestimauerit, mirē quid nunc acciderit ipsi, quod ob ortis lacrymis coram discipulorum suorum turba flet. Lacrymauit & ante, cum Lazarus esset mortuus. Sed cum lacrymet hoc loco, quo summis honoribus, a discipulis afficiebatur, et ad accipiendum regnum iam antea per prophetas promissum proficiscebatur, grauissimā oportet causam esse, cur lacrymas profundat? Num fortassis hoc ideo fit, quod uisa ciuitate, prouideat etiam, quid paulo post in ea passurus sit? Prauidit quidem & prædixit passionē suam. Hæc autem non est causa propter quam in lacrymas erumpat. Sed ea est, quam Christus ipse exponit, cum per prosopopoeiam urbem Hierusalem alloquitur. O si, inquit, cognouisses & tu, idq; hoc uisitationis tuæ tēpore, quæ ad pacem aut salutem tuam pertinent, nullum non moueres lapidem, nihil non ageres, quo tantam calamitatem, quæ tibi imminet, effugeres. Posses quidem cognoscere, si uelles, posses tam ex uaticinijs prophetarum, quam ex nostris concionibus discere, non solum quid calamitatis futurum esset super te, uerum etiam qua ratione omnia aduersa effugeres. Sed quia fastidis uerbum Dei, & reijcis ac damnas euangelion nostrum, grauitas calamitatis, quæ imminet, abscondita est ab oculis tuis, & quamquam sæpenumero de ea admonita es, tu tamen secuta omnem admonitionē contemnis. Quæ ergo illa est calamitas, quam Christus hoc loco Iudæis obuenturā prospicit? Altera est corporalis, altera spiritualis. Ac de corporali quidem ait. Veniet tempus, quo inimici tui circundabunt te uallo, obsidebunt te, & coangustabunt te undiq; & solo æquabunt te ac filios tuos in te, nec relinquent lapidē in te super lapidē. Et qd Christus prouidit ac prædixit, hoc etiā postea per Romanos, duce Tito, impletū est. Post ascensum enim Christi in coelum, & diuulgationem euangelij in totum orbem terrarum, perierunt Iudæi non solum intestinis seditionibus, peste & fame, uerum etiam externo bello, obsidione, captiuitate, deuastatione, adeoq; totius gentis internicione, de cuius calamitatis grauitate, quia extat historia Iosephi, & maior fuit, quam ut uerbis explicari queat, malo nunc silere, quam pauca dicere. Et tamē hæc calamitas, quia corporalis fuit, tolerabilis iudicanda est, præ spirituali illa calamitate, quæ Iudæis accidit. De hac enim Christus alias uaticinat, cum ait. Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et Esaias. Vade & dices populo huic. Audite audiētes, & nolite intelligere, & uidete uisionē & nolite cognoscere. Exceca cor populi huius, & aures eius

Iudeorum calamitates.

eius aggraua, & oculos eius claudere. Nam Iudæi, post ascensum Christi in coelum, non solum destituti sunt maiestate externi regni, aut politicae autoritatis, uerum etiam abiecti sunt ex hereditate coelestium bonorum, ut non sint amplius populus Dei, nec pertineant ad regnum Christi, quem condempnarunt. Itaque amiserunt non solum facultates, corpora, & uitam, sed etiam coelum, & perpetuam felicitatem. Qua calamitate quid potest dici aut miserius, aut horribilius? Cum igitur Christus tantam calamitatem in memoriam reuocaret, commiserans metuendos undique populi sui casus, haud abre lacrymis sese tradidit. Sed agite, amici, simi, hæ lacrymæ, ut ex intimis Christi uisceribus emanant, ita produnt non ipsius tantum, sed etiam Dei patris sui affectum erga homines pereuntes. Christus enim, cum sit in sinu Dei patris sui, declarauit uoluntatem eius erga homines tam uerbis, quam operibus. Ac patris quidē uoluntatem uerbis enarrat, cum ait. Hæc est uoluntas eius, qui misit me, ut omnis, qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam eternam, & e-
 go in nouissimo die suscitabo eum. Operibus autem suis enarrat uoluntatem Dei, non solum miraculis, sanatione uidelicet infirmorum, & resurrectione mortuorum, ac etiam passione & resurrectione sua, sed & fletu lacrymis suis super urbe Hierusalē. His enim manifeste uidemus Deum nostrum maximo omnium dolore propter homines pereuntes affici, ut non temere per prophetam iuret. Viuo ego, dicens, nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. Non dolet quidem Deus natura sua, quemadmodum homines dolent, attamen doloris affectus, propter homines pereuntes, diuino quodā modo, in Deo summus est. Natura enim Dei est, ut benefaciat, & seruet. Itaque si hominum impietate & impoenitentia sit, ut hoc naturæ suæ opus exercere nō possit, immane, quanto dolore afficiatur? Nam si in coelis gaudium est, super uno, super uno inquam peccatore poenitentiam agente, quantus dolor, quanta tristitia est, super tot mille hominibus impoenitentibus & pereuntibus? Agnoscamus igitur hunc affectum diligenter in Deo, prius, ut discamus Deum timere, & resipiscere. Quis enim impune ferret, si tanti doloris, & tristitiæ in coelo autor fuerit? Deinde ut confirmemus fidem nostram in omnibus aduersis. Nam si Deum in afflictionibus ex fide inuocauerimus, multo alacrior est Deus, ut nos adiuuet, subueniat, & seruet, quam nos, ut auxilium & salutem Dei cupiamus & petamus. Sed audiamus nunc, quid tantum commiserunt Iudæi, ut non solum eijcerentur e terra sua, sed etiā e coelestibus bonis. Eo quod non cognoueris, inquit, tempus uisitationis tuæ. Quid? Hoc cine tantum flagitij est, non cognoscere tempus uisitationis suæ? Quid ergo est furari, latrocinari, adulteria designare, & id genus alia? Hæc quidem sunt horribilia peccata, & quæ merentur perpetuam interitionem, attamen

Lacrymæ
Christi, indic
ces diuini ani
mi erga nos.

Voluntas dei
erga nos, in
Christo mani
festata.

Dei natura
benefacere.

Visitacionis
tempus quod
sit.

Exo. 32.

Leui. 23.

Niere. 15.

Niere. 29.

Ezech. 34.

Tempus uisi-
tationis non
agnoscere.

Iudeorū im-
pietas.

post hæc peccata, reliquus adhuc est locus ueniæ, pacis, & salutis. Non cognoscere autem uisitacionis sue tempus, hoc demum tantū flagitiū est, ut in eo nulla amplius salutis spes relinquatur. Videamus ergo, quod sit uisitacionis tempus, quemadmodum Christus hoc loco usurpat, ut intelligamus etiam quid sit, non cognoscere tempus uisitacionis. Ac alias quidem uisitacionis diuinæ tempus, supplicij inferendi tempus est. Ego, inquit, in die ultionis, uisitato & hoc peccatū eorū. Et iterū. Si nō audieritis me, uisitato uos uelociter in egestate & ardore. Ac rursus. Visitato super eos quatuor species dicit Dñs. Gladium ad occisionē, & canes ad lacerandū, & uolatilia coeli, & bestias terre ad deuorandū. Alias autē uisitacionis tempus, non inferendi supplicij, sed liberandi a supplicio, & cōferendi bñficiū tempus est. Cū cœperint, inquit, impleri in Babylone septuaginta anni, uisitato uos, & suscitabo super uos uerbum meū bonum, & reducā uos ad locum istū. Et iterū. Ecce ego ipse requirā oues meas, & uisitato eos. Sicut uisitat pastor gregē suū in die qñ fuerit in medio ouī suarū dissipatarū, sic uisitato oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersę fuerant. Cum igit̃ Christus aduenerit, non ut perdat, sed ut seruet hoīes, et uocet tēpus aduētus sui, tēpus uisitacionis, manifestum est, quod hoc loco tempus uisitacionis, non intelligatur de tēpore irę, sed de tempore misericordię, nō de tēpore supplicij, sed de tēpore liberationis a supplicio, nō de tempore interitionis, sed de tēpore salutis. Tēpus autē misericordię & salutis est, cū reuelat̃ uerbū dei, quo offertur nobis clemētia Dei, & quo inuitamur ad resipiscentiā, & admone mur ad capeSSendā oblatā nobis salutē. Sic salutis tēpus fuit, cū Noe uocabat uerbo dei synchronos suos ad poenitentiā ante diluuiū. Sic salutis tempus fuit, cū Loth Zodomitas ante in cēdium, cū Mose Aegyptios, ante submersionē in mari rubro, cū prophete Israelitas, añ deuastatiōes, Assyriacā & Babylonicam, inuitabant uerbo dei ad resipiscentiā, & offerebant eis per promissiones omnem dei salutē. Sic & tempus salutis fuit uisitacionis fuit, cū Ioannes Baptista, Christus ipse, ac apostoli eius concionarentur euangeliō, dicentes. Resipiscite, in stat enim regnum celorū. Nō agnoscere igitur tempus uisitacionis, est nō agnoscere reuelatū uerbum dei, non credere Euāgelio, nō obedire uocationi dei, adeoq; nolle resipiscere. Atq; hæc sunt flagitia illa, propter quę Iudei tam horribili interitione perierunt. Et si em̃ hoc unū agere uisi sunt, ut nō interirent, sed consequerentur salutē, hīs tamen rebus, quibus uolebant parare salutem, amiserunt salutē. Cum em̃ peccassent, primum omnium, conati sunt peccata expiare, & salutem cōsequi meritis suorum operū, ac nunc quidem se stabantur opera legis, ea fiducia, quod essent sufficientia merita ad expianda peccata, nunc autem excogitabant sua quędam opera ad imitationē diuinę legis, ut his coram deo iustificarentur. Deinde, cum predicationē Euangelij

euangelij uocarentur ab impia operum fiducia, ad fidem in Christum, ibi tum non solum non agnoscebant Christum, ut resipiscerent, uerum etiam damnabāt tā Euangelium, quam Christum ipsum & apostolos eius. Alij non uerebantur publice iactare, nullam unquam prosperam affulsisse fortunam regioni, dum noui illi concionatores, Ioannes Baptista, Iesus fabri filius, & apostoli eius, aduenissent. Alij consultabant de tollendo Christo. Si permiserimus eum, inquit, sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, ac tollent tum locum, tum gentem nostram. Et, expedit nobis, ut unus homo moriatur, & non tota gens pereat. Atq; hæc omnia intantum non iudicabant impia, & pernitiola, ut sentirent se his præstare obsequium deo, & hanc ueram esse rationem consequendæ pacis & salutis. Sed hæc ipsissima erat ratio amittendæ & præsentis & futuræ salutis. Quid ergo agendum fuerat, ut quæ pacis & felicitatis sunt, consecuti fuissent? Peccauerunt enim horribiliter, non tantum inuidia, auaritia, arrogantia, & alijs id genus sceleribus aduersus legem Dei, sed etiam occisione prophetarum, adeoq; ipsius Christi per prophetas promissi. Num post tanta peccata, reliqua adhuc erat ratio consequendæ salutis? profecto erat, nimirum, agnoscere tempus uisitationis, hoc est, misericordiam Dei euangelio oblatam, per fidem agnoscere, & uocationem dei sectari. Hæc una est post peccata salutis uia. Hanc & Petrus crucifixoribus Christi ostendit. Delictorum, inquit, poenitentiam agite, & baptisetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim facta est remissio & filijs uestris, & omnibus, qui longe sunt, quoscunq; aduocauerit Dominus Deus noster. Sed quid ista, inquit, de Iudæis, & de Iudeorum internitione nobis toties, & tam sollicitè inculcantur? Quid ad nos Christianos, Iudæi? Rogas, quid? an nescis nos Christianos, successisse in Iudeorum hæreditatem? Paulus, cum de Iudeorum calamitatibus, quæ acciderunt eis propter impietatem, scriberet. Hæc omnia inquit, in figura contigerunt illis. Scripta uero sunt propter admonitionem nostri, in quos termini ætatum inciderunt. Et iterum. Dices igitur, defraçti sunt rami, ut ego insererer. Bene dicis, per incredulitatem defraçti sunt, tu uero fide constitisti. Ne efferaris animo, sed timeas. Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, uide ne qua fiat, ut nec tibi parcat. Aduenit enim his annis, etiam nostræ uisitationis tēpus. Reuelatum est nobis clementia dei euangelion domini nostri Iesu Christi, quo offeruntur nobis omnia dei beneficia, et coelestia ac perpetua bona, ut resipiscamus. Nunquid aut rugiet leo, inquit Amos, in saltu, nisi habuerit prædā? nūquid dabit catulus leonis uocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? Nū frustra putas prædicationem Euangelij nobis pponi? minime omnium. Sed est præforibus nostris ingēs, & horrenda calamitas, quam deus

*Salutis uia
post peccata,*

*Christiani in
Iudeorū hæ-
reditatem suc-
cesserunt.*

propter impietates nostras futurā uidet. Excitauit igitur uerbū suū, & reuelauit euāgelion Christi filiū sui, ut agnoscentes tēpus uisitationis nostrae, poenitentiam in tempore agamus, & futuram calamitatem effugiamus. Quid em̄ dubitationis de imminente nobis internitione relinquit? Etsi non simus tales prophetae, quales fuerunt Esaias, Oseas, Ieremias, & alij, ex preteritis tñ possumus perspicue futura cognoscere & uaticinari. Nam si contulerimus peccata nostra, primum, cum peccatis Iudaeorum, deinde cum peccatis orientalis, quam ita uocauerunt, ecclesie, nō minora, sed pēne maiora inter nos inueniemus. Illi preter uulgaria scelera, crucifixerunt Christum, sed nondum resurrectione glorificatum, & missione spiritus sancti illustratum. Hi negarunt Christum esse uerum & aeternum deum. Sed alioqui de Christo & officio eius preclare sentire uidebantur. Quid secutum est? publica gentium internitio. Iudaei em̄ prostriti sunt per Romanos, & abiecti, ne essent amplius populus dei. Maxima pars orientalis ecclesie deuastata est per Turcas, et ubi quōdam Pauli, electi illius organi buccina insonuit, ibi nunc, horrendū, auditur tumultus Mahumetanus. Quae aut sunt nostra peccata, qui sumus reliquiae ecclesie Occidentalis? Preter uulgaria illa & solennia hominū flagitia, quae nec sunt pauciora nec minora, peccatis reliquarū oīm gentiū et populorū. Christus non semel, sed toties inter nos crucifixus est, q̄ties Missa pro peccatis uiuorū & mortuorū celebrata fuit. Velle enim peccata expiare sacrificio Missae, est Christū denuo ad crucem affigere, & occidere. Nā si is, q̄ publice abnegat Christū, et deficit ad ficticios deos, cōculcat, quantum in ipso est, filiū dei, et sanguinē testamēti eius, certe nō minus cōculcat Christum & trucidat, quantum in ipso est, is, qui sentit unā Christi oblationē non satis expiasse peccata. Quid em̄ Christus est, ablato officio & adempta maiestate eius? At, qui existimat Christi mortē non esse sufficientē peccatorum expiationē, sed necesse esse, ut et nos meritis nostrorum operū expiemus peccata, is deſicit Christū ab officio suo, & proturbat eū a solio maiestatis suae, nō minus impie & crudeliter peccat aduersus Christū, quam hi, qui eū ad externam crucem adegerunt. At nos, in quies, fecimus haec nō malo, sed bono animi proposito, nō ut conculcaremus, sed ut coleremus Christū. Ac meliora nesciuimus. Sed nesciunt etiam Iudei. Si em̄ cognouissent, inquit Paulus, haudquaquē dñm gloriæ crucifixissent. Et q̄ interficiebant apostolos, uidebant cultum praestare deo, nihilominus designabāt crudelissima homicidia. Quare, cū nō meliora opera tam Iudaeis, q̄ reliquis gentibus fecerimus, nō mitiora etiam supplicia nobis immittentur. Quid ergo dicemus aut faciemus? num omnino nobis supplicium sufferendum est, & euitari nullo modo potest? Certe potest, si tantum nobis ipsi non defuerimus. Euitabitur autem, si cognoscamus tempus uisitationis nostrae. Nunc enim tempus acceptū,

nunc

Missae celebratio.

nunc dies salutis est. Nunc expandit ad nos tota die manus suas Dominus Deus noster, per Euangelij prædicationem, ut excipiat nos & seruet ab imminente interitu. Seruabit autem, si non subtraxerimus nos manibus eius, sed permittamus, ut nos apprehendat. Permittimus autem, cum agimus poenitentiam. Acturi autem poenitentiam, primum quidem agnoscendum est, quod non simus iusti, sed quod meriti simus propter impietates nostras perpetuam interitionem. Deinde credendum est, quod tantum propter Christum peccatorum nostrorum expiatorem, iusti coram Deo reputemur. Postremo seruiendum est ex hac fide uocationi dei obedienter. Paucissima de poenitentia dixi, sed si hæc paucissima probe sectati fuerimus, longissimum, immo perpetuum interitum effugiemus. Conuertimini, inquit Dominus, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, & non erit uobis in ruinam iniquitas, quia uiuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. Atque de his quidem hactenus, nunc autem perstringamus etiam ea, quæ Christus, postquam ad Hierusalem peruenit, in templo gessit. Et ingressus in templum, coepit eicere uendentes in illo, & ementes, dicens illis. Scriptum est. Domus mea, domus precationis est, uos autem fecistis illam, speluncam latronum. Qui fuerint uendentes & ementes in templo, ex alijs Euangelistarum locis satis perspicue cognosci potest. Et si enim eiectio uendentium & ementium, quæ scribitur apud Ioannem, capite secundo, alio tempore facta fuerit, quæ quæ scribitur ab alijs Euangelistis, e singulis tamen colligi potest, quæ ad rectam cuiusque sententiam faciant. Ioannes ait. Eiecit e templo oues simul ac boues, et numulariorum effudit es, mensasque subuertit. Matthæus dicit, eum etiam cathedras uendentium columbas euertisse. Marcus addit. Et non permisit, ut quisquam deportaret uas per templum. Ex his locis manifeste apparet, quod Iudei templum suum mercatibus ita contaminarent, ut non solum exponerent ea ibi uenalia, quæ ad sacrificia & oblationes pertinerent, sed exercerent etiam prophanas negociationes. Quare Christus uindictam sanctitatem templi, & non tam proturbat e templo turbam uendentium & ementium, quam subuertit mensas et effundit æs numulariorum. Quid hoc rei est, dicit quispiam? Et si enim Christus fuerit dominus coeli & terræ, uenit tamen in hunc mundum, non ut dominus, sed ut seruus, non ut præmagister, sed ut minister, non ut magistratus, sed ut subditus, non ut præpositus templi, sed ut unus e populo. Et alias dicit. Regnum meum non est de hoc mundo. Cumque ei, qui petebat, ut diuideret inter ipsum & fratrem suum hereditatem, respondit. Quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? cur non et hoc loco ait. Quis me constituit prepositum templi aut edificum? cum fratre legitima sua hereditate fraudare non minus peccatum sit, quam templum mercimonijs prophanare. Ac liceat sane Christo, ut concionatori, uer-

Poenitentia
effugium in
ternitionis.

Templi pro
phanato.

Electio uen-
dentium e tē
plo quale fū-
ctum.

Templi Hie-
rosolymitani
ordinatio.

Iere. 7.

Latrocinia
animarum.

bis arguere abusum & prophanationem templi, sed quod etiam uiolen-
tam manum admouet, an non hoc est alienā uocationē illegitime usur-
pare? Audi ergo, quid de hac re sentiendum sit. Nam si externam & di-
uilem ordinationem respicias, certe illegitimū est, quod fecit Christus.
Non enim in hoc uocatus erat Christus, ut externum ageret in templo
pontificem, & templum ciuili cura administraret, attamen, quod fecit,
intantum non male aut inique, aut temere fecit, ut factum eius sit ipsissi-
mum spiritus sancti factum. Non est ordinarium, sed est heroicum. Nō
est legitimum, sed est diuinum. Nā utrumq; uidelicet, quod Iudæi pro-
phanatione templi impie fecerint, & quod Christus eiectione sua pie,
adeoq; heroice & diuine fecerit, perspicuis scripturæ, & miraculorum
Christi testimonijs comprobatur. Ac primū Christus ipse Iudæorū im-
pietatem testimonio scripturæ probat. Scriptum est, inquit, domus
mea, domus precationis est. Hoc scriptum est in Esaia capite quinquage-
simo sexto. Etsi enim Esaia in eo loco precipue significet fore, ut omnes
gentes locum habeant in populo dei, quia inquit. Domus mea, domus
orationis uocabitur cunctis populis, tamen quia hoc significat nomine
templi Hierosolymitani, & orationis in eo factæ, docet etiā, ne hoc qui-
dem externum templum mercatibus & impietatibus prophanandum es-
se. Siue enim loquaris de externo templo in Hierusalem, ad orationem,
hoc est, ad peragendum in eo legitimum cultum dei deputatum est, quā
in dedicatione eius Salomon ait: Quodcumq; orauerit populus tuus in
loco isto, exaudies in loco habitaculi tui in cœlo, & cū exaudieris, pro-
pitius eris. Siue loquaris de Christo per externum templum ad umbra-
to, & omnibus gentibus patefacto, non est domus ciuiliū negotiatio-
num, quia regnum eius non est de hoc mundo, sed est domus orationis,
quia dicitur de ipso. Quicquid pecieritis patrem in nomine meo, dabit
uobis. Accusat autem Christus Iudæos, quod fecerint ex hac domo spe-
luncam latronum. Idem exprobrauit eis antea Ieremias, cum ait: Nonne
ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est no-
men meum in oculis uestris? Quid ergo? num præter mercatus, etiam ho-
mines in templo trucidauerunt? Etsi postea sicarij & seditiosi occiderint
homines in templo, quemadmodum historia Iosephi indicat, Christus
tamen hac accusatione respicit precipue ad impiam Iudæorū doctrinam,
de sacrificijs & cultibus dei. Sentiebant enim & docebant sacrificia, & a-
lia legis sacra, esse ueras peccatorum expiationes, et perfectas legis imple-
tiones. Hinc erant uendentes & ementes in templo, hinc mensę numula-
riorū, hinc cathedrę uendentium columbas, ut qui uis in templum ingre-
diens in prospectu uenale uideret, quod ad expiationem peccatorum lu-
orum, & ad perficiendam iustitiam offerret. Sic autem sentire de sacrifici-
is, sic docere de externis cultibus dei, nihil aliud est, q̃ hoīes mactare &
trucidare.

trucidare. Et quanto preciosior est uera & æterna salus corporali uita, tã
 to crudeliores latrones sunt, q̃ impia sua doctrina iugulāt animas hoīm,
 q̃ qui gladio in uitā corporalem grassantur. Quare Iudæi merito accu-
 sant, q̃ fecerint e domo orationis, speluncā latronū. Habes impietate lu-
 deorū in prophanatione templi, propter quam merito euentes & uen-
 dentes e templo proturbati sunt. Videamus nunc de Christi uocatione, *Christi uoca-
 tio in terris.*
 num licuerit ei prophanatores & latrones e templo, cuius tñ non erat ex-
 ternus pontifex aut prepositus, proturbare. Ac, ut ante meminimus, si ex-
 ternam uocationum ordinationem respicias, factum Christi illegitimū
 est, non tamen est iniquum aut iniustum: sed potius iustissimum. Est e-
 nim factum personale, est factum heroicū, est diuinū, ac singularis di-
 uini spiritus zelus & impetus, idq̃ primum probatur autoritate scriptu-
 re. Sic enī Ioannes de eiectione uendentium & ementiū e templo a Chri-
 sto facta scribit. Recordati sunt, inquit, discipuli, quod scriptum est:
 Zelus domus tuæ comedit me, hoc est. Quod Christus fecit, uidebatur
 prima facie etiam ipsis discipulis illegitimū & temerarium, sed cum re-
 uocarent in memoriā uaticiniā scripturæ, intellexerunt hoc factum nō
 esse carnalē temeritatem, sed spirituale Zelum. Et quod Ioannes de pri-
 ma illa eiectione scribit, hoc etiam de ea, quā nunc tractamus, intelligen-
 dum est. Deinde probauit Christus singularē spiritus sui impetū, tot mi-
 raculis, q̃bus perspicue testatus est, opera sua, opera dei esse. Ad hæc uo-
 luit Christus etiam hac eiectione, quid de Iudæis futurum esset, uatici-
 nari. Cum enim Iudæi abiecta uera iusticia fidei, & abnegato Chri-
 sto, sectaretur suas impietates, excæcati sunt, & reiecti ab omnibus spi-
 ritualibus bonis, quod ut non uerbis tantum diceretur, uerum etiam fa-
 ctis adumbraretur, eiecit Christus euentes e templo. Quare sentien-
 dum est, quod quemadmodum Iudæi prophanatione sua eiectione me-
 templo optime meriti sunt, ita Christus rectissime eos zelo diuini spi-
 ritus e templo expulserit. Proponitur autem nobis hoc exemplum, non
 cuius priuato pro carnali sua libidine in profligandis externa uiolen-
 tia impietatibus imitandum, sed admirandum ac suspiciendum, & ad
 maiestatem Christi suppliciter adorandum. Est et hoc discendum, quod
 de heroicis sanctorum gestis nō debeamus iudicare iuxta generales
 uocationum ordinationes, sed iuxta personales diuini spiritus impe-
 tus. Occidit Mose Aegyptium, cum nondum esset publicus magi *Vocationes
 heroicæ.*
 stratus, sed occidit eum personali, ac heroica spiritus sancti uocatio-
 ne. Trucidauit Elias sacrificulos Baal, cum non haberet legitimam
 ciuilis gladij administrationem, sed trucidauit eos singulari spiri-
 tus prærogatiua, miraculis etiam contestata. Abrogantur nunc
 alicubi manifestæ impietates Missarum, & eiiciuntur sacrificuli,
 qui publicam impietatum suarum administrationem mordicus te-

Missarū pri-
uatarum ab-
abrogatio.

nent. Et si autem Christianorum sit, religionis aduersarios magis humanitate & beneuolentia uincere, quam uiolentia opprimere, tamen sicubi publicæ impietates a ciuili magistratu pro sua moderatione abrogantur, nō continuo damnandum est, ut maxime uideatur illegitimum, sed iudicandum, num personali potius spiritus sancti zelo, quā carnali temeritate fiat. Manifestum enim est, quod Missæ obseruatæ in expiationem peccatorum, sint impiæ in Christum blasphemiae. Manifestum & hoc est, quod hæ impietates abrogandæ sint in ecclesia. Manifestum & id est, quod episcopi, qui hætenus habuerunt ordinariam ecclesiasticarum rerum administrationem, deberent has impietates abolere, & ueram pietatem docere. Cum autem hi non solum cessant, uerum etiam tuentur impietates, & persequuntur ueram doctrinam Euangelij, non mirum, quod spiritus sanctus excitet magistratum ciuilem, qui non ordinariæ quidem, qualis hætenus fuit publica ordinatio, attamen non impie, sed heroice, ac diuine manifestas impietates in suo populo & iurisdictione abrogat. Quod si etiam magistratus cessaret, an non posset spiritus sanctus alios excitare, qui diuinam uoluntatem exequerentur? Nam & huc pertinet, quod Christus ad Phariseos, de discipulorum clamore ait. Dico uobis, inquiens, quod si hi tacuerint, mox lapides clamabunt. Sed ut magna pars est hypocritarum hoc tempore, qui sentiunt abrogationem publicarum impietatum esse temeritatem publico bello uindicandam; ita & pontifices ac scribæ senserunt eiectionem euentium ac uendentium a Christo factam, tam intolerabilem esse temeritatem, ut merito debeat cedere Christi expiari. Sic enim sequitur. Et docebat quoti-
die in templo. Principes autem sacerdotum, & scribæ quærebant illum perdere, et primores plebis, nec inueniebāt, quid facerent. Totus enim populus pēdebat ab ore eius, cum audiret illū. Hic uide mihi in sacerdotibus & scribis, uere impietatis ingeniū. Quod Christus fecit, spiritus sancti opus est, quod sacrificuli & scribæ debuissent admirari, & quia habebant legitimam ecclesiasticarum rerum administrationem, etiam imitari. Sed ecce impietatem. Tantum abest, ut agnoscerent diuinum opus, ac resipiscerent, ut potius ad crudelitatem irritarentur, & in necem Christi conspirarent, adeoque occasione postea nacta, neci eum traderent. Sic est indurata impietas. Nec doctrina, nec miraculis, nec exemplo ad pietatem inuitatur. Ut Pharaō, ut Iudas Ischariotes miraculis & admonitionibus subinde peiores reddebantur, ita qui indurata impietate sordidus est, pergit sordescere, quicquid egeris. Quare nihil nobis tanta cura cauendū est, quā ut non deficiamus a pietate ad impietatem. Et si fortassis imbecillitate carnis defecerimus, cōtinuo resipiscamus, ne impietas radices agat & induretur, ac nos in perpetuum interitū cōijciat. Quod autem principes sacerdotū ac primores seu magistratus plebis, non continuo trucidauerint

Impietatis in-
duratæ inge-
nium.

trucidauerint Christum, non defuit uoluntas eorum, sed defuit rei peragenda commoditas. Non inueniebant, inquit, quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius. Alias dicitur. Timebant plebem. Ergone plebs defendit Christum a crudelitate pontificum? Non certe defendit. Hæc enim est quæ paulo post clamabit. Tolle, tolle, crucifige eum. *Plebs formidabilis unde.* Acturba plebis, quæ a Christo pendebat, incussit quidem, tanquam larua quedam, impijs pontificibus timorem. Impios enim terret etiam sonitus solij uolantis, re ipsa autem non plebs, sed diuina uocatio faciebat Christum Pontificibus formidabilem, ac terribilem. Christus enim docebat populum, & confirmabat doctrinam suam miraculis, ex diuina uocatione. Qui autem ambulat in diuina uocatione, is non tantum aduersarijs hominibus, uerum etiam ipsi Satanae formidabilis est. Nonne duodecim, inquit, sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi uidet. Ambulat in die, qui ambulat in uocatione dei. Is intantum non offendit, ut alios etiam ab inferenda uideat deterreat. Sic cum Iacob proficisceretur cum imbelli sua familia ad Bethel, terror dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes, quia Iacob proficiscebatur ad Bethel ex uocatione Dei. Sic Mose, & si multa supplicia immittebat Aegyptijs, & Pharaon minabatur ei mortem, nemo tamen in tam potentissimo regno audebat manus in ipsum iniicere, quia quod agebat, uocatio dei erat. Sic Israelitis ad terram Canaan proficiscentibus dicitur. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, quia Israelitæ ex diuina uocatione proficiscebantur ad terram Canaan. Ad apostolos quoque dicitur. Cum tradiderint uos, nolite solliciti esse, quid aut quomodo loquamini. Dabo enim uobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere, neque resistere omnes qui aduersabuntur uobis, quia apostoli prædicauerunt Euangelion ex uocatione Dei. Atque hæc de aduersariorum formidine, non ita intelligenda sunt, quod nihil unquam aduersi inferant his, qui ambulant in uocatione dei. Nam aliquoties et opprimunt, & trucidant ipsos. Sed quod non possint legitimam diuinæ uocationis cursum impedire, ac ante statutum tempus, & præter uoluntatem dei, ambulanti in diuina uocatione quicquam mali aut aduersi inferre. Qui enim habitat in adiutorio dei, in protectione dei cœli commorabitur. Et angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quare hoc nobis agendum est, non ut aduersariorum minas ac uiolentiam timeamus, & uocationem dei abijciamus, sed ut concepta fiducia in uocatione dei perseueremus. Sic enim fiet, ut non tantum aduersarijs formidabiles simus, sed ut in omnibus malis & aduersis seruemur, per Christum Iesum Dominum nostrum, qui est u. na cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

*Vocatio dei
facit homines
terribiles.*

Exo. 23o

CAPVT VICESI.

MVM,

HOMILIA XXXII.

TSI principibus sacerdotū, et scribis nō liceat prepo-
pulo ab ore Christi pēdente uolēter in Christū p li-
bidine ipsorū grassari, pergūt tñ oēs cōsiliōrū rationes
excitare, qbus eū opprimere ac p dēre queant, perga-
mus & nos impietatem et crudelitātē ipsorū excitare,
ut eā cognitā fugiamus & ueram pietatē ac māsuetudi-
nē sectemur. Nā cū Christus pro singulari sua autoritate ingressus in te-
plum, eiecerat ementes & uendentes, & docebat quotidie in templo, au-
ditoribus undiq; maxima frequentia confluentibus, intolerabile hoc
uisum est pontificibus & magistratibus. Cum igitur non auderent uiolē-
tam manum in ipsum iniicere, quod proximum, & quod pro tempo-
re opportunius uidebatur, expostulant cum ipso & exigunt ab eo facti-
onem sui rationem. Sic enim ait Euangelista. Et factum est in uno dierum illo-
rum, docente illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt
principes sacerdotum, et scribæ cum senioribus, & aiunt illi dicētes. Dic
nobis, qua autoritate ista facis: aut quis est, qui dedit tibi istā autoritatē?
Primum omnium uide mihi, qui conueniant aduersus Christum & Euā-
gelion eius. Principes, inquit sacerdotum, & scribe cū senioribus. Seni-
ores aut sunt quos nos uocamus Senatores, q̄ ciuilibus magistratus officio
fungunt. Itaq; cōueniūt aduersus Christū Pōtīfices & magistratus, qui
uulgo dicūt Spūales & seculares. Hi em̄ duo hoīm ordines, nūq; inter
se cādide et pbe cōueniunt, nisi cū opprimēdus est Christus, & psequē-
dū est euāgelion eius. Ac siquidē euāgelion Christi a ueris ministris ec-
clesie recte adnūciat, & magistratus diligēs ac fidelis euangelij auditor
fuerit, ibitū optime potest iter ministros ecclesie et magistratū cōuenire,
q̄ppe q̄ illi tribuāt magistratui suū honorē, et doceant eū esse ordinari-
onē dei, hic aut, quoq; mō potest, cursum euāgelij adiuet, ac saluti eccle-
sie cōsulat. Si uero pōtīfices et sacerdotes, neglecto uerbi dei ministerio
nō solū falsā doctrinā tuent, sed etiā affectāt ciuilem ptātem, magistratus
aut affectat ecclesiastica bona, ut priuatis suis uoluptatibus cōsulat, ibitū
nulla est iter hos ordines sincera cōcordia, nec cōueniūt inter se, nisi ad-
uersus dñm et aduersus Christū eius. Quare ad capessēdū euāgelio Chri-
sti nō est expectādus consensus et appbatio eorū pontificū et principū, q̄
falsam religiōis doctrinā sectant, sed potius q̄ hi persequunt euāgelij
onem, agnoscendū & sectandū est, propterea quod iā olim hi duo hoīm
ordines Christum & euāgelion eius maxime oīm persecuti sint. Deinde
obserua, quam inhumani, quam difficiles & morosi sint hi pontīfices
ac senatores, q̄ ne maxima quidem beneficia æquo aīo ferre queant. Nā
Christus

Deu. 12. Et Li-
uius in fine li-
bri quarti de
bello Macce-
donico & A-
siatico.

Sacrificuli et
magistratus
non conueni-
unt nisi aduer-
sus Christū.

Christus conferebat ipsis doctrina sua & electione e mentium ac uendentium templo, maxima quæque beneficia. Afferebat enim doctrina Euangelij perpetuam ipsis salutem in coelo. Electione autem uendentium & e mentium templo significabat ipsis rationem abrogandorum impiorum sacrorum & reformationis Ecclesiae suae. Quod cum legitime fiat, affert salutem externi imperij in terra. Abrogare enim impietatem legitime, & ueros dei cultus instituere, est fines imperij sui non solum tueri sed etiam proferre. In Deuteronomio dicitur. Si audieris mandata domini Dei tui, nec secutus fueris deos alienos, constituet te Dominus Deus in caput, eris semper supra, & non subter, uidebuntque omnes terrarum populi, quod nomen domini inuocatum sit super te. Vide mihi Hiskiam regem Iudae. Hic enim, postquam deuastatum esset regnum Israelis, & immineret deuastatio etiam in regnum Iudae propter impietatem, non solum conseruauit regnum suum, abrogatione impiorum sacrorum, uerum etiam reliquias ex Israel saluti fuit, quemadmodum scriptum est in posteriori libro Chronicorum. Cum igitur Christus eiceret ementes & uidentes templo, & quantum in ipso erat, abrogaret impia sacra, contulit maxima in Pontifices, & totam gentem Iudaeorum beneficia. Sed quomodo pontifices et senatores Hierosolymitani hec tanta beneficia excipiunt? uide stupendam morositatem ne dicam, an insaniam. Tantum abest ut grato animo excipiant, ut potius Christum uicissim persequantur, & hoc unum noctesque diesque agant, ut ipsum trucident. Quod cum non statim pro libidine animi sui facere queant, adoriuntur eum captiosis interrogationibus, si quomodo fiat, ut uerbis deprehendatur, & iure condemnari uideatur. Actolerabile quidem esset, si soli hi pontifices & magistratus tam morosi fuissent, ut non potuissent ferre beneficia, nunc autem hoc deplorandum est, quod solennis sit omnium huius seculi hominum morositas, ut nihil minus ferre queant, quam summa beneficia. Ac tolerant quidem, ut prestes ipsis in praesentia, dum libet, corporalia & externa beneficia, quanquam ne hec quidem gratitudine semper compensant, uera autem & durabilia beneficia ferre non possunt. Nam ut parentes maximum beneficium conferunt pueris suis, cum educant eos in timore et correptione domini, ac retrahunt ipsos castigatione a uicijs, hoc tantum beneficium, pueri fletu & eiulatu excipiunt, imo quoque modo possunt, reijciunt, ita uulgo inter homines fieri soler, ut summa Dei beneficia, summo fastidio contendant, adeoque dantur. Prophetae, qui fuerunt ante deuastationem Assyriacam & Babylo nicam, et concionati sunt poenitentiam, attulerunt Israelitis non solum salutem coelestem, uerum etiam conseruationem regnorum Israelis et Iudae in hac terra. Sed hec beneficia in tantum non agnouerunt, ut etiam prophetas interfecerunt. Quid autem opus est uetera et longinquae repetere? His nostris temporibus reuelata est diuinitus concilio euangelij de Iesu Christo et de iustificatione, quae est per fidem in ipsum: qua concilio

Imperia prom
feruntur ab
rogatione im
piorum sacro
rum.

2. Para. 29.
30. & 31.

Poenitentia
affert coele
stem & terre
nam salutem;

tionem.

tioe, ut abrogant hypocritarū impietates, ita assertur nō solū cōlestis sa-
 lus ecclesiæ, sed externa etiam totius Romani Imperij conseruatio. Quid
 ergo fit? Hi, qui debebant tam ecclesiā, quam Romanum imperium
 pro sua uocatione trueri, tantum abest, ut hoc beneficium agnoscant, ut e-
 tiam tanquam præsentaneam ecclesiæ & Romani imperij internicionē
 execrentur, & condemnent. Quid plura? hic mundus non potest ferre,
 ut ipsi uere bene fiat. Dubitabis fortasse, quæ sit huius tantæ morosita-
 tis causa, quod homines beneficia repellant. At dubitare desines,
 si consideraueris, quis sit princeps huius mundi. Satan enim huius
 mundi princeps, & huius seculi deus est, qui & cogit, ut subditi sui
 idem, quod ipse, uelint & nolint. Quid autem ipse uult, nisi deua-
 stationes & internitiones? quid non uult, nisi conseruationem & salutē?
 Cum enim sit natura mendax & homicida, nō potest, nisi exicium & per-
 ditionem meditari. Non est igitur mirum, quod homines principi suo
 obsequentes, ament suam ipsorum internicionem, & persequantur odio
 benefactores & conseruatores suos. Accedit huc, quod homines natura
 ita excaecati sunt, ut non intelligant, quæ sint uera beneficia, sed quemad-
 modum ægroti id fere appetunt, tanquam sibi maxime omnium condu-
 cibile, quod cum recuperanda sanitate ex diametro pugnat, ita homines af-
 fectant malefacta pro beneficijs, et bñficia iudicāt esse malefacta. Quid
 ergo faciendum? num quia mundus non potest ferre, ut sibi uere bene fi-
 at, malefaciemus ei? Absit. Vnicuiq; sua sectanda est uocatio. Esi enī be-
 neficium perditur apud ingratos homines, non tamen perditur apud de-
 um. Gaudete (inquit) et exultate, quia merces uestra copiosa est in cœlis.
 Sed reuertemur ad propositum. Pontifices & magistratus Hierosolymi-
 tani beneficia Christi tam iniquo & maleuolo animo ferunt, ut quan-
 uis captent occasionem, qua liceat ipsis in Christum grassari. Et cum in
 præsentia nihil aliud habent, quod agant, expostulant cum ipso, & pro
 imperio suo exigunt, ut dicat, qua autoritate, qua potestate hæc faciat, si
 fortassis cōfiteatur se regem Messīā, & id facere autoritate maiestatis sue.
 Qua occasione comprehendant ipsum in sermone, & possint ipsum, ut
 seditiosum aduersus Romanum imperium, accusare & condēnare. Sed
 Christus prudentissime ita respondet, ut ipsi potius in sermone suo com-
 prehendantur, & publice pudefiant. Respondens enim Iesus, dixit ad
 illos. Interrogabo uos & ego unum quiddam, & respondete mihi. Bap-
 tismus Ioannis e cœlo erat, an ex hominibus? Hæc ita proposita esse ui-
 dentur, quasi Christus maluisset interrogationem interrogatione elu-
 dere, quam respondere, at si rem probe perpenderit, uidebis hac interro-
 gatione Christū pontificibus & magistratibus, conuenientissime respō-
 disse. Nam quod Christus interrogat, hanc habet sententiam. Quod fa-
 cio, uocatione, autoritate & potestate diuina facio, Et si requiritis testi-
 monium,

Satanæ na-
 tura,

monium, probo illud testimonio Ioannis Baptistæ, qui de me testifica-
tus est, quod si ille a deo missus, de quo propheta uaticinati sunt. Baptis-
mus enim Ioannis, (quod Christus hoc loco dicit) intelligendus est, pro
toto negotio & ministerio Ioannis, uidelicet, pro doctrina eius, cui ad-
ditus erat baptismus. Precipuum autem in doctrina Ioannis fuit, quod testi-
ficatus est de Christo. Nam, cum Christus aduenturus esset humilis &
abiectus, missus est Ioannes Baptista, ut testaretur de eo, & quo testimo-
nium eius haberet auctoritatem, ornatus etiam fuit omnibus uirtutibus,
quæ requiruntur ad testem fide dignum. Ioannes enim primum concep-
tus & natus fuit magno miraculo, & spiritu sancto repletus adhuc in utero
matris. Deinde cum adoleceret, egit uitam longe omnium sanctissi-
mam: adhuc tante fuit constantiæ & integritatis, ut nec aulicis delicijs,
nec maximorum honorum claritudine, nec potentissimorum principu-
minis percelli potuerit, quo ex eodem ore, calidum, ut aiunt, & frigi-
dum efflaret, & aliud stans, aliud sedens loqueretur: adeoque tantis uirtu-
tibus præditus fuit, ut nullus hominum potuerit ei uel minimum cri-
men obijcere, ac contra testimonium eius probabilem quandam excep-
tionem habere. Cum igitur Christus interrogat, num baptismus Ioan-
nis ex coelo fuerit, an ex hominibus, significat se probare testimonio Ioan-
nis, cui nemo contradicere queat, quod quæ faciat, diuina auctoritate faciat.
Ponisset quidem Christus producere miracula, & alia potestatis suæ te-
stimonia. Habeo (inquit alias,) testimoniū maius testimonio Ioannis,
Opera, quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa inquam opera, quæ ego
facio, testificantur de me, quod pater miserit me. Sed utitur testimonio Io-
annis aduersus calumniatores, pro credentibus, ut illis obstruatur os, cum
non habeant, quod possint testimonio Ioannis contradicere, & hi in fide
sua probius confirmantur. Vos, inquit, misistis ad Ioannem, & is testi-
monium reddidit ueritati. Ego autem non accipio testimonium ab homi-
ne, sed hæc dico, ut uos salui sitis. Quamquam autem Christus hoc simplici-
ter interrogatione sua intelligat, quod probet testimonio Ioannis se diuina
uocatione facere, quod faciat: non tamen ita simpliciter enunciat, sed in-
uoluit animi sui sententiam in interrogationem, ut aut impij suo ipsorum
responsu conuincantur, aut sycophantæ non habeant ex uerbis ipsius, quod
calumnientur. Cæterum, uidemus etiam ex hoc loco, in quem usum
sancti nobis propositi sint. Nam si Ioannes Baptista, quo non est ma-
ior inter natos mulierum exortus, in hunc usum propositus fuit, non ut
ipse esset uera lux, sed ut testaretur de luce, multo magis alij sancti hunc
usum habent, non ut auocent nos a Christo, sed ut Christum nobis in-
dicent, & nos ad Christum adducant. Auocant autem, si nos in uoce-
mus ipsos, ut reconciliatores inter nos & deum, & ut redemptores a mor-
te. Adducunt uero nos ad Christum, si ex ipsis agnoscamus clementiam

Baptismus Io-
annis.Ioannis Bap-
tiste uirtutes

Ioan. 6.

Sancti in quæ
usum proposi-
ti.

dei propter Christum, & discamus exemplo ipsorum, quantam in Christo habeamus salutem per fidē. Iesus Christus, inquit Paulus, uenit in mundū, ut peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Verum ideo misericordiam sum adeptus, ut in me primo ostenderet Iesus Christus omnem clemenciā, ad exprimendū exēplar his, qui credituri essent in ipso in uitam eternā. Deinde est & hoc loco discendū, quid sit, e coelo esse, quid ex hominibus. De coelo enim esse, cū sit sermo de rebus spiritualibus, nō est in aeris regione, ut nix & pluuiā, generari, et ad terram descendere. Et ex hominibus esse, nō est ab hoībus & inter homines fieri, sed e coelo esse, est ex mādato dei, & autoritate diuina institutū esse, ac fieri. Sic baptismus Ioannis e coelo erat, nō q̄ aqua e coelo delapsa, & Ioanni in manus tradita fuerit, sed q̄ Ioannes susceperat munus docēdi & baptizandi autoritate diuina, & exercebat illud ex mādato dei. Sic & baptismus, quo nos baptisamur, & cuius Ioānes primus inchoator fuit, nō est ex hoībus, quanquam homines aquā afferant, & homines hunc baptismū administrent, sed est e coelo, quia distribuitur mandato & autoritate diuina. Sic panis & uinum cōeūg dominicę, etsi ille ab homine pistus, hoc a uindemiatore collectum sit, & minister ecclesię panem & uinū manibus suis tractet, non tamen sunt res terrenę sed coelestes, non sunt humane sed diuine, quia mādato diuino, & autoritate coelesti distribuitur. Eodē modo ex hominibus esse, est originē suam ducere, nō ex mandato dei, sed a prudētia carnis, & ex arbitrio hominis absq̄ uerbo dei. Sic seditio Theudę, de qua fit mentio in Actis apostolicis, erat ex hoībus. Etsi em̄ Theudas iactabat se diuinitus missum, ut liberaret ludęos a tyrānide Romana, tamē quia faciebat hoc sine mādato dei, ex hominibus fuisse dicitur. Sic Missa, quę celebratur pro sacrificio, ut expiet peccata uiuorū & mortuorū, ex hominibus est. Tamen em̄ in ea Missa cōtineantur multa e sacra scriptura, ut sunt cantiones quędam, & precationes, item epistolę & Euāgelia, cōeūg quoq̄ ipsius dominicę partes quędā, ac celebretur opinione maximi cultus diuini, tamē quia celebrat in expiationē peccatorū uiuorū & mortuorum, idcirco nō est e coelo sed ex hoībus, nō quidē sanctis illis, qui initio distribuerunt his ritibus cōeūg dominicā, sed ex hypocritis, imo e Satana. Is em̄ hoc solū noctes atq̄ dies laborat, ut gloriā Christi aut prorsus extinguat, aut saltem obscurat. Christi aut gloriā est, q̄ ipse solus sua passione & morte expiauerit peccata nostra, & reconciliauerit nos cum deo. Et cū hęc Christi gloriā transfertur in opus Missę, aufertur Christo filio dei, & tribuitur operi carnis nostre. Quare Missa, quę celebratur pro expiatione peccatorū uiuorum & mortuorū, nō est e coelo, sed potius e Satana. Quod ergo est iudiciū eorum operum, quę uel ex hominibus uel e Satana sunt? Si consilium aut opus hoc, inquit Gamaliel, est ex hominibus, dissoluetur. Et Christus.

De coelo esse.

Ex hominibus esse.

Missa ex hominibus.

stus. Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus coelestis eradicabitur, & in ignem proijcietur. Itaque quemadmodum sacrificia gentium ita euauerunt, ut uix nomina eorum reliqua sint, (erant enim ex hominibus, Sic Missa & reliqui diuini cultus, quos hypocritae excogitarunt ad expianda peccata, ita euasunt, euangelij lucē disiecti, ut etiā ritus eorum posteritas ignoratura uideatur. Sed de his haecenus. Audiamus nunc, quid pontifices, scribe, & senatores responderint Christo. At illi cogitabant intra se dicentes. Si dixerimus, e coelo, dicit, Quare ergo non credidistis illi? Sin dixerimus, ex hominibus, plebs uniuersa lapidabit nos. Persuasum enim habet Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire, unde esset. Ex his cogitationibus uides quod Christus non obscure responderit interrogationi pontificum, uidelicet, se diuina auctoritate facere, quod faciat, idque probare testimonio Ioannis, qui publice de ipso testatus sit. Sed responsionē suam ita formauit, ut qui uenerant ad capiendum ipsum in sermone, caperentur ipsi & pudesierent. Hec est diuinae prudentiae administratio, ut qui iustis insidiantur, in suis ipsorum insidijs capiantur. Lacum, inquit, aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Et iterum. In laqueo isto, quē absconderunt, comprehendit eum. Ac rursus. Qui comprehendit sapientes in astucia eorum, & consilia prauorum dissipat. Proponitur autē nobis hoc diuinæ prudentie opus, non ut sciamus tantū, sed ut transferamus ad usum nostrum. Impij enim, qui struunt alijs insidias, discant ex hoc loco timorē dei, & resipiscētiam. Quē enim mala cogitant alijs inferre, ea sciant in caput ipsorum recidere. Quē ergo insania est, sibi ipsi presentaneum malū accersere? Pij autē, in quos struuntur insidie, bene cōfident, certissimi, quod Dominus ita seruaturus sit ipsos, in impiorum insidijs, ut non solum liberentur, sed etiam magnam gloriam consequantur. Sed hoc non est oscitanter negligendū, quod pontifices & magistratus timent, ne plebs obruat ipsos lapidibus, si dixerint, baptismū Ioannis esse ex hominibus, hoc est, si ueritatē abnegauerint. Nam si magistratus male egerit, & aut ueritatē Euangelij opprimat, aut tyrannide in subditos exerceat, merito timere debet sedicionē. Tamen si eum seditio peccent, ipsa tamen seditio supplicium est iniqui magistratus, & societ maxima quęque damna potentissimis etiamnum regnis & urbibus inferre, ac imperia ipsa mutare. Quare seditio uulgi uehementer, ac iure quidem pertimescenda est, si tyrānide aduersus uerbum dei & homines peccaueris. Quod si uero magistratus administrauerit remp. legitime, & fecerit iudiciū & iusticiam, ac non solum exerceat moderatū & iustum imperium in subditos, uerum etiam tueatur pro uirili sua gloria dei, iam non est causa, cur timeas sedicionem. Timor enim, fructus peccati est. Vbi igitur non est peccatum, ibi nullus est timor loci. Et in Mose dicitur, Ego Dominus. Si in praeceptis meis ambula-

Impij suo gladio iugulantur.

Seditio, peccati supplicium.

Timor, fructus peccati.

ueritis, habitabitis in terra uestra absq; pauore. Dabo pacem in finibus uestris, & non erit, qui exterreat. Tamen si enim hæc promissio dicta est de rep. Israelitarum, tamen intelligenda est de quauis legitima rep. Nam unaquæq; resp. iustis legibus constituta, ordinatio dei est. Quod autem Deus ordinauit, quod Deus constituit, hoc etiam tuetur & conseruat. Sed dices. Iustis citius mala in hoc seculo eueniunt, quam iniustis. Bono igitur magistratui magis quam malo metuenda est seditio: Non absurde loqueris. Satan enim, qui est princeps huius seculi, solet plus bonis quam malis magistratibus infestus esse. Sed hæc est bonorum prerogatiua, quod possint bona cōscientia ferre aduersa, si quæ acciderint, & habent a parte sua Dominum deum nostrum stantem, qui & seruat ipsos per fidem in omnibus malis, ut liberentur. Dauid inquit. Si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam TV MECVM ES. Et iterum. Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei cœli commorabitur. Quare, ut non timeas sedicionem, time Deum, & administra reip. iuste ac legitime. Sic enim fiet, ut etsi cadant a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis, ad te tamen non appropinquabit. Porro, cum pontifices & senatores alterna CHRISTI interrogatione pudefierent, atque hoc agerent, ut cælata animi sui sententia, in tuto essent, respondissentq; se nescire, num baptismus Ioannis esset ex Deo an ex hominibus, ait illis Iesus. Neq; ego dico uobis, qua autoritate hæc faciam. Quid? an non hæc contumacia est, nolle factorum suorum rationem dare? At CHRISTVS iam rationem dederat. Interrogatione enim sua significauerat se testimonio Ioannis probare, qd quæ faciat, diuina autoritate faciat, id quod etiam Pontifices & senatores probe intellexerunt, quia cogitant, Si dixerimus e cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis illi, de me testimonium ferenti? Repelluntur igitur a Christo non contumaciter, sed merito, ac prudenter, ut qui propter impietatem indigniores erant, quam quibus longiori disputatione rem manifestam comprobaret. Quid enim manifestius erat, in Iudaico populo, quam Ioannem esse prophetam, & diuinitus ad officium suum uocatum? quid item manifestius erat, quam Ioannem tantum fuisse sanctitate præditum, ut nec in sermone eius, nec in factis eius quicquam reprehendi potuerit? quid & manifestius erat, quam Iudæos obtulisse quidem Ioanni honorem Messiae, ipsum autem constanter a se reiecisse, & huic Iesu filio Mariæ Domino nostro maiestatem Messie testimonio suo tribuisse? Quare, etsi IESVS Christus nullis fuisset miraculis illustris, tamen cum tanti uiri testimonium haberet, de buisset a Pontificibus & senatoribus pro uero Messia agnosci. Cum autem autoritas CHRISTI nunc non solum confirmata sit testimonio Ioannis & miraculorum, quæ Christus ædedit, sed etiam resurrectione

one eius a mortuis, ascensu in cœlum, missione spiritus sancti, & reuelatione Euangelij sui in totum orbem terrarum; nihil prius nobis agendum est, quam ut, agnito Christo, euangelion ipsius proba fide complectamur, & charitate erga proximum gratitudinem testemur, quo in omnibus malis adeoque in morte ipsa seruemur, & perpetuam foelicitatem consequamur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen

HOMILIA

XXXIII.

EVM Christus in hunc mundum uenerit, non ad perdendas sed ad seruandas animas hominum, & Pontifices ac scribæ, non suam ipsorum tantum, sed etiam totius Iudaici populi salutem impietate sua proderent, nullam non sibi operam sumit, ut ipsos ab impietate ad ueram salutis uiam reduceret. Ac ante quidem significauit testimonio Ioannis uocationem suam diuinam esse, quo illi hac autoritate commoti, euangelio eius fidem adhiberent & salutem consequerentur, sed cum hac non successisset, alia aggredditur uia, ut ipsos conseruet. Explicat enim nunc magnitudinem impietatis & crudelitatis ipsorum, & uaticinatur quanta eos maneat suppliciorum adeoque internicionis grauitas, si forte uel sic territi conuertantur & uiuant. Nam quod CHRISTVS minatur ipsis exicium, non idcirco facit, quod delectetur internicione eorum, sed ut ipsi agnita impietate resipiscant. Non recitat autem, quicquid hoc est rei, simpliciter, sed inuoluit ipsum parabola domini uineæ & colonorum. Cœpit, inquit Lucas, dicere ad plebem parabolam hanc. Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam colonis, & ipse peregre egit multo tempore. Solet CHRISTVS etiam alias, & frequenter ea quæ serio docet, & quæ uult auditorum animis altius infigere, parabolis explicare. Nam quæ docet CHRISTVS, non sunt eiusmodi, ut in præsentia tantum delectent, & parum referat, conseruentur ne, an surdis auribus negligantur, sed quia cœlestia sunt, & salutifera, necessarium est, ut tanto altiori mente nobis reponantur, quanto de altiori coelo CHRISTVS, ut eos doceret, descendit. Qui habet aures, inquit, audiendi, audiat. Et, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit. Quod autem parabolis explicatur, multo magis animo infigitur, quam quod simpliciter commemoratur. Vulgo aiunt, Merces ultroneæ putent, & chariora nobis esse solent, quæ non nullo labore consecuti sumus, quàm quæ sua sponte obtigerunt, ita gratiora nobis sunt, quæ quasi labore quodam ingenij per parabolas discuntur, quam quæ sine ulla orationis figura simpliciter narrantur. Et quemadmodum radius solis speculo exceptus plus habet caloris, ita quæ per parabolas offeruntur, magis

Parabolarum
usus.

afficiunt animos, quam quę simpliciter commemorantur. Optimum igitur consilium est, quo Christus doctrinam euangelij sui per parabolas frequenter explicat, uidelicet, ut & doctrina eius nobis sit iucundior, & animis nostris altius infigatur. Parabola autem, quam in præsentiā tractaturi sumus de domino uineæ & colonis eius, sic se habet. Homo quidam plantauit uineam, & locauit eā colonis, & ipse peregre egit multo tempore. Cumq; esset opportunum, misit seruum ad colonos, ut de fructu uineæ darent ipsi. Qui cæsum emisit eum inanem. Et rursus adhuc alterum seruum misit. Illi uero hunc quoq; cæsum & contumeliosum fecerunt, emisit inanem. Rursus misit & tertium. At illi hunc quoq; uulneribus inflictis eiecerunt. Dixit autem dominus uineæ. Quid faciam? mittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc uiderint, reuerentur. Quem cum uidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes, Hic est hæres, uenite occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Et eiecunt illum extra uineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus uineæ? Venit et & perdet colonos istos, & dabit uineam alijs. Hæc parabola, etsi uideatur tractare de rebus rusticis, & indignis, de quibus in ecclesia publice differatur, tamen, si explicetur, proponit nobis summam sapientiæ, cui si obsecuti essent Iudæi, primi huius parabolę auditores, consecuti fuissent non solum externam reipublicę suę incolumitatem, uerum etiā celestem & perpetuam salutem. Cum autem parabolę plerumq; duci solent, a publicis hominum moribus, & alijs rebus in hoc seculo uulgarijs, agite amicissimi, perstringemus primum omnium eam rem, e qua hæc parabola de domino uineæ & colonis eius sumpta est. Deinde, explicabimus, quid sibi hæc parabola uelit, & quis sit precipuus eius status, propter quem a Christo recitetur. Dominus igitur uineæ locat uineam suam colonis. Hic est solennis inter homines contractus, ut domini pro annuis redditibus certo tempore tradendis locent agros suos colonis. Et hic contractus, si conuenerit publicis legibus, & ordinarię consuetudini regionis, per se non est iniquus aut illicitus, ac potest pius homo hoc contractu bona conscientia uti. Cum enim magistratus sit ordinatio Dei, certe multo magis leges ciuiles, & ordinarię in contractibus ciuilibus consuetudines, ad quas administrandas & tuendas magistratus uocatus est, diuinæ sunt ordinationes. Quomodo autem non liceret pio homini ordinatione DOMINI Dei sui bona conscientia uti? imo multo iustius & rectius ea utitur pius, quam impius. Ille enim in contractibus ciuilibus seruat charitatem proximi quod DOMINVS exigit, hic autem sua tantum querit, ut ut proximi res, quo cum contrahit, sese habeant. Exemplum huius contractus habes in Genesi capite quadragesimo septimo. Ioseph enim, cum subiecisset terram Aegypti Pharaoni, locauit agros Aegyptijs pro annuis redditibus. Accipite, inquit, semina,

Contractus
locationis ag-
rorum.

& serite agros, ut fruges habere possitis. Quintam partem dabitis regi, quatuor reliquas permitto uobis in sementem & in cibum familijs & liberis uestris. Etsi enim CHRISTVS nondum aduenerat in carnē, cum Ioseph administraret temp. Aegyptiacam, Ioseph tamen Christianus fuit, propterea quod credidit in Christum abauo suo Abraham promissum. Et cum hac fide non pugnavit usus contractus locationis agrorum. Quare exemplo etiam Iosephi licebit pio homini hoc contractu, iuxta leges civiles uti. Proponitur autem in hac parabola dominus magnis uirtutibus pręditus, ut dominus in hoc seculo exemplar habeant, ad quod mores suos comparare debeant. Principio audi æquitatem & iusticiam eius. Locat colonis uineam optimam, non sudore pauperum, sed suo ipsius sumptu & labore ita paratam & munitam, ut nec feræ siluestres depopulari eam queant, & fertilitate sua non solum ad dandos annuos redditus, sed etiam ad uictum colonorum sufficiat. Sepem, inquit Matthæus, circumdedit ei, fodit in ea torcular & ædificauit turrin, hoc est, locat colonis uineam optime instructam, & locat eam æquissimis conditionibus. Sed quid illud est, quod hic iustissimus dominus exigit suo tempore redditus? Cum esset, inquit, opportunum, misit seruum suum, ut de fructu uinæ darent ipsi. Num licebit pio homini debita exigere? Quid ergo dicitur, Mutuum date, nihil inde sperantes? Et iterum. Ab eo, qui aufert tua, ne reposcas? Si non licet reposcere ea quæ per uolentiam nobis ablata sunt, quomodo licebit ea reposcere, quæ nos nostra sponte alteri dedimus? Sed cum Christus ait, Mutuum date, nihil inde sperantes, docet quid pauperibus in necessitatibus ipsorum debeamus, non prohibet debita iuxta civiles leges exigere ab his, qui sunt soluēdo. Quod autem dicit, Ab eo, qui aufert tua, ne reposcas, prohibet ne malum malo rependamus, ac potius ne nostra quidē reposcamus, quæ ut ea illegitime & iniuste recuperemus. Nam, qui sua legitimo iure, hoc est, diuina ordinatione, uel debita repetit, uel ablata recuperat, is, quantum ad hoc quidem legitimū opus attinet, non peccat, quæ admodū alias copiose has sententijs Christi explicuimus. Habes domini huius æquitatē & iusticiā. Nunc uide clementiā, patientiam & longanimitatem eius. Etsi enim coloni unum & alterum ac etiam tertium seruū uerberauerant, ac inanes dimiserant, nō tamen erumpit precipitanter in irā, sed omnem mouet lapidem, ut coloni resipiscant, & tranquille redant, quod debent. Ac tandem filium etiam suum mittit, forsitan (inquiēs) cum hunc uiderint, reuerbuntur. Vide autem mihi quam maiori subinde impetu patientia domini tentetur. Coloni emittunt primum seruum non inanem tantum, sed etiam cælum. Si inanis tantum dimissus esset, moroso patris familias satis causæ ad irascēdum uisum fuisset. Hic autem dominus, ne ob cælum quidem, ad intem-

Ioseph Christianus fuit.

Debita exigere.

pestiuam iram concitatur. Cogitat enim, ne forte seruus mentiatur se cœsum, aut importunis & contumeliosis uerbis dederit colonis occasionē, ut ab ipsis cederetur. Eijcitur & secundus seruus a colonis, non iam inanis tantum & cœsus, sed etiam, quod uehementius urit, contumelijs affectus. Sed dominus ne sic quidem perdit colonos, ac mittit tertium seruum, qui non inanis, non cœsus, non contumelijs affectus tantum mittitur, sed etiam uulneratus, ut rebus ipsis probet domino, se a colonis pessime tractatū: attamē tanta est patiētia dñi, ut postea filium quoq; dilectum & unigenitum mittat, si quo pacto fieri posset, ut coloni suum facerent officium, & seruarentur. Hoc exemplo admonentur domini politicī, ut in seruos suos aut colonos peccantes, non exerceant initio summam seueritatem, sed quacunq; possunt moderatione, reuocent ipsos ad sanam mentem. Summum ius, aiunt, summa sæpe iniuria est. Et, Vos domini, inquit Paulus, æquitatem & æquabilitatem seruis exhibete, remittentes minas, scientes, quod et uester ipsorum dominus est in cœlis, nec personæ respectus est apud illum. Postremo uideamus etiam huius domini seueritatem. Postquam enim coloni non solum seruos male tractassent, uerumetiam filium trucidassent, exercet iustissimam seueritatem, & malos male perdit, uineam autem suam locat alijs. Imago boni magistratus, cuius interest, seueriter in prefracte sceleratos animaduertere. Ac exiguntur quidem in magistratu clementia, patientia, longanimitas, & aliæ id genus uirtutes, sed ita, ut unamquamq; uirtutem legitimo suo loco exerceat, nimirum clementiam, cum benefaciendum est miseris & afflictis, patientiam & longanimitatem, cum aut in malis adhuc est spes resipiscentiæ, aut mali nō possunt nisi maiori malo puniri. Seueritas autem tunc exercenda uenit, cum scelerati exemplis suis nocēt, & supplicio commode affici possunt. Nam, quemadmodum is preposterum agit parentem, qui prebet se filio in conuiuendo ad pessima que flagitia indulgentem, in consulendo autem & adiuuando filio in aduersis, durum & seuerum, ita preposterus est magistratus, qui ibi exercet clementiam, ubi seueritate opus est, & ubi clementia exercenda esset, ibi seueriter agit. Neq; enim uel clementia uel seueritas, si altera alteram loco suo proturbat, uirtutes sunt, sed uicia, & clementia fit ignauia, seueritas autem fit tyrannis & crudelitas. Quare tunc probantur uirtutes, cum unaquæque legitimum suum locum obtinuerit. De exemplo honesti patrisfamilias, & imagine boni magistratus hæcenus. Nunc perstringamus etiam ingenium & mores colonorum, quæ in hac parabola perspicue ob oculos nostros ponuntur. Vide em̃ quid coloni in hac parabola faciant. Alacres quidem & læti accipiunt uineam in suam administrationem. Cū aut certo tēpore exigentur ab ipsis redditus, ibi

Magistratus
boni imago.

Colonorum
ingenia.

tum non solum pessime tractant seruos domini, qui redditus exigebant, sed etiam interficiunt dilectum filium eius, sperantes fore, ut deinceps uineam libere possideant, nec quisquam amplius exacturus sit redditus. Hic, inquiunt, heres est, uenite occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Non potuisset ingenium colonorum maxima ex parte dilucidius explicari. Nam initio multis precibus, & magna humilitate extorquet etiamnum, ut agros ipsis loces. Postea autem cum aduenerit tempus exoluendorum reddituum, ibi tum non tantum contumeliosi sunt in exactores, uerum etiam diris execrationibus & uirulentis conuicijs in dominos ipsos debacchantur. Ac tamen si interdum timore supplicij non aperte inuehantur in dominum, tamen tum uerbis tum factis haud obscure significant, quid animo suo aduersus dños meditentur, quod & nacta occasione erumpit, quemadmodum exempla seditionum testantur. Estimant enim fore, ut dominis uel interfectis, uel tantum deceptis, libere agris fruantur, nec deinceps aut decimas aut redditus dare cogantur. Sed hic mihi uide quid istis parabolicis colonis acciderit. Occidunt filium, ut ipsorum fiat hæreditas, & libertatem ab exoluen dis redditibus consequantur. Quid ergo sit? Quod querunt, hoc inueniunt, sed longe alia ratione, quam ipsi sperauerant. Occiduntur enim & ipsi, & uinea locatur alijs. Nam & hoc est libertatem ab exoluen dis redditibus consequi. Nemo enim a mortuo exigit redditus, & si cui adimitur uinea, is etiam liberatur a reddendo fructu uineæ. Sic isti liberantur. Non meliorem certe libertatem hi coloni sperare possunt, qui istorum colonorum exempla sequuntur, & in perniciem dominorum suorum conspirant. Quid enim fore putas? num existimas fieri posse, ut ordinarius huius seculi status ante nouissimum diem mutari queat? Non certe. Donec etenim sol & luna legitimos suos in coelo cursus peragunt, & diem ac noctem suis uicibus in hac terra illustrent, non mutabitur etiam ordinarius huius seculi cursus. Ordinarius autem huius externi seculi cursus est, quod sit discrimen inter dominos & seruos, inter magistratum & subditos, & quod necessarij sint contractus ciuiles locationum, emptionum & uenditionum, quæ ad conseruandam ciuilem societatem unicuique reddendum sit, quod iuxta ciuiles leges debetur, atque adeo, quod etiam aduersa ferenda sint, quæ legitime mutari non possunt, donec DEVS ipse miserit liberationem, quemadmodum liberauit Israelitas ex Aegypto. Quare frustra speras, te uel conuicijs uel seditione efficere posse, ut eam consequaris libertatem, qua nulli magistratui obedias, nulli reddas, quod debes, nullaque aduersa sufferas. Nam quod ad reddituum aliorumque debitorum solutionem attinet, si quis ea quæ proximo debet, candidè & iuste soluerit, non minorem cultum dei facit,

Reddituum
exolutio.

IN CAPVT XX. EVANG. LVCAE.

quam qui pauperi largitur eleemosynam. Eleemosyna enim datur propter deum. Quid autem est dare propter deum? nonne ideo dare, quia deus uult, & iubet? At deus non minus uult & iussit, ut reddas unicuique quod debes, cui tributum, tributum, cui redditum, redditum, cui censum, & quod præcepit, ut largiaris pauperi eleemosynam. Dixit enim. Diliges proximum sicut teipsum. Et, Non fureris. Furti autem species est, proximum debito fraudare. Ac deus multo magis exigit, ut proximo reddas, quod debes, quam ut sacrificia offeras. Si obtuleris, inquit, munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduersum te, relinque hic munus tuum coram altari, & abi, prius reconcilieris fratri tuo, & tum ueniens offer munus tuum. Senciendum igitur est, quod Domino deo nostro seruias, cum proximo tuo reddis, quod debes, nec pollicearis tibi aliam in hoc seculo libertatem, quam ut quod debes, unicuique, si ullo modo legitime fieri potest, soluas. Perstrinximus breuiter eam rem, de qua hæc parabola sumpta est. Nunc ergo explicabimus parabolę significationem. Homo enim, qui plantauit uineam, & locauit eam agricolis, & abiit peregre, Dominus deus noster est. Uinea, domus Israel est. Uinea, inquit psalmus, de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Et apud Esaiam. Uinea facta est dilecto meo, in cornu filij olei. Et sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & edificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. Ac mox. Uinea Domini Zebaoth, domus Israel est, & uiri Iuda, germine delectabile eius. Et in Ieremia. Ego (inquit Dominus) plantauit te uineam electam, omne semen uerum. Atque hic mihi uide, quanto opere Christus commendat nobis sacrę scripturę autoritatem. Concionaturus enim de rebus longe omnium grauissimis, cum potuisset plusquam lingua angelorum loqui, utitur tamen non tam figuris, quam etiam uerbis sacrę scripturę. Nam quod Esaias scribit de uinea, Sepiuit eam, edificauit turrim, & extruxit torcular in ea, hoc nominatim Christus apud Matthæum in hac parabola recitat, Sepem, inquit, circumdedit, fodit in ea torcular, & edificauit turrim. Quare si salus nostra curę nobis est, sacram scripturam diligenter perscrutemur. Sed quam dicemus sepem, quam turrim, & quod torcular, quę DOMINVS extruxit in uinea domus Israel? Hęc sunt lex Moysi & promissiones de CHRISTO, quibus constituta est respublica Israel, ut Israelitę tam ciuilitati tuti, tranquilli, & honesti uiuerent, quam spiritualiter in morte ad uitam æternam conseruari. Nam quod ad externam rerum publicarum conseruationem attinet, honestę leges, multo plus muniunt & conseruant respublicas, quam externi illi muri & turres. Sunt quidem & muri & turres edificandę, si comode fieri potest, sed leges multo magis tuendę & conseruandę sunt.

Exant

Vinea, domus
Israel.

Scripturæ sa-
cræ autoritas

Rerumpubli-
carum confer-
ratio.

Extant in sacris & alijs historijs uaria exempla, q̄ Israelitę & alie gentes tunc etiam sine muris conseruatę sunt, cum ordinarias leges suas conser- Leges tuert
est conseruata
re temp.
uarent, tunc aut perijisse etiā intra muros, cum neglectis legibus, muros tantū & fossas curarunt. Quare magistratus tunc uere dicitur temp. tue-
ri, non cū muros ædificat, sed cum leges tuetur & conseruat. Quod aut
ad conseruationem pietatis attinet, murus aheneus est, uerbum Domi-
ni, quo non solū erudimur ad sectandā uocationem dei in externis ope-
ribus, sed etiam munimur aduersus Satanam, mortem & infernum. Re-
cipiamus igitur nos in hoc propugnaculum, ut tuti in omnibus aduer-
sis, & ad omniū hostium nostrorum incursiones constemus. Deinde,
Dominus cū plātasset & munisset uineam suam legibus & sacris, tanq̄
muris & turribus, locauit eam agricolis, hoc est, commendauit populum
Israel regendū principibus, regibus & sacerdotibus, ut & honestam &
piam exigerent uitā, ac cōsequerentur eternā felicitatē. Quod aut domi-
nus peregre abijisse dicitur, nō significat Dominū dereliquisse populum Domini abia
tus.
suum in sola hoīm manu. Habitabo (inquit) in medio filiorū Israel, ero
q̄ eis deus. Sed q̄ natura sua inuisibilis sit, nec humanis manibus pal-
pari queat, q̄q̄ ad hoīm iniquitates & scelera aliquoties longo tempo- Exo. 293
re ita cōiueat, ut uideatur impijs, aut nō esse, aut non administrare res
humanas. Nam ut de dño deo nostro re fte credas, sciendum est, q̄
deus non longe absit ab unoquoq̄ nostrum. Per ipsum, inquit, uiui-
mus mouemur & sumus: Et, Vos templa estis dei uiuentis, quemadmo-
dū dixit deus. Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorū deus, &
ipsi erunt mihi populus. Porro, cum aduenisset opportunum tempus,
emisit dominus seruos prophetas suos, qui exigerēt fructum uineę, hoc
est, qui uocarent populum doctrina sua ad poenitentia & sectandam pie-
tatem. Ac primum emisit Moſen & Aheronem, qui proposita lege, &
institutis sacris in Israel, hoc maxime omnium egerunt, ut Israelitę
capeſſerent uocationem Dei, & seruariantur, sed hi a suo ipsorum po-
pulo, quem liberauerant e grauissima tyrannide Aegypti, tanta con-
tumelia affecti sunt, ut audierint seductores & impostores, ac parum
abſuerit, quin lapidibus obruti essent. Deinde, emisit DOMINVS
alios prophetas. Eliam, Elizeum, & post hos, Oſeam, Amos, Esa-
iam, Michæam, Ieremiam & reliquos. Sed nec his pepercerunt coloni,
tantum abest, ut ex concionibus ipsorum resipuerint. Habes autem hoc
loco immensam Dei clementiam erga Israelitas, quod & si pessime
tractarint nuncios Dei, nondum tamen alienato animo abiecerit
ipſos ex hæreditate sua. Ac tradidit quidem ipſos aliquandiu propter
impietatem in manus hostium suorum. Paulo post autem reddidit
eis & terram & temp. ipsorum, ac tercio misit ad ipſos prophetas,
Zachariam, Aggæum, deinde etiam Ioannem Baptistam, qui

Debitores
dei.

Exactores
prophetae &
concionato-
res.

Hereditas
per Christum
promissa.

exigerent ab ipsis poenitentiam, ne iam non tantum e terra, sed etiam e coelo eijcerentur. Sed quid factum est: ad contionem Ioannis Baptiste, quae ne ipsi quidem negabant esse prophetam & uirum optimum, in tantum non relipuerunt, ut ipsum etiam crudelissime occiderint, & fecerint in eo quemadmodum Christus ait, quaecumque uoluerunt. Vides solenne esse consuetudinem huius seculi, quod homines persequantur eos, qui annuntiant uiam ueritatis, & exigunt poenitentiam: Nec mirum. Cum enim homines sint debitores dei, in agenda poenitentia & faciendis bonis operibus, emittuntur prophetae & concionatores uerbi dei a Domino, ut exigant nomine ipsius hoc debitum ab hominibus. Nihil autem molestius, nihil terribilius est debitori, praesertim ei, qui non est soluendo, quam occursum creditoris aut exactoris. Quare, quem homines exactorem timeant, eum etiam odio habent, & cum intelligunt exactorem poenitentiae destitutum esse externo praesidio, toto impetu uertuntur in ipsum, ac quicquid irae, quicquid furoris conceperunt aduersus deum creditorem, hoc effundunt in eum, qui nomine dei poenitentiam exigit. Sed etsi mundus ad contionem poenitentiae insanat, concionatori tamen sectanda est uocatio dei. Mundus non reponit quidem pro beneficijs, nisi extremam ingratitudinem, apud deum autem copiosa est merces in coelis. Caeterum cum Israelitae ad contiones tot prophetarum in tantum non relipiscerent, ut iam assueti fuerint non solum uerbum domini contemnere, sed etiam prophetas trucidare, ne sic quidem abiecti sunt penitus, (tanta est clementia dei erga populum suum) sed misit iuxta promissionem suam, unigenitum filium suum, Iesum Christum dominum nostrum, qui tam bonus, tamque liberalis exactor debiti fuit, ut se ipsum, si modo per fidem agnoscat, in debiti exolutionem proposuerit. Praedicauit enim poenitentiam, sed ita, ut reciperet se peccata expiatorum, & remissionem peccatorum gratis nobis daturum, tantum modo, ut credamus in ipsum, & exhibeamus nos obedientia nostra gratos erga ipsum. Quid ergo factum est: hoc notius est, quam ut pluribus explicari debeat. Pontifices enim & pharisaei, cum uidissent & audissent hunc poenitentiae exactorem, filium dei, & Christum per prophetas promissum, maiori cura & sollicitudine de inferenda ipsi morte consultarunt, quam unquam de morte alicuius prophetae deliberatum est. Existimarunt enim, se omnibus tunc saeculi bonis potituros, si hunc Iesum Christum morte extinxissent. Venite, inquiunt, hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas. Et quae est illa hereditas? Promissa erat per Christum in prophetis remissio peccatorum, & uita aeterna. Et haec est hereditas coelestis, quae superat omnia regna & imperia huius seculi. Pontifices autem & pharisaei conuiderant iam aliquot saeculis hanc hereditatem in sua ipsorum scrinia, non ut ipsi per fidem usurparent eam, & sectarentur uera opera uitae, sed

ut, cum docebant remissionem peccatorum & uitam æternam contingere propter merita operum legis, & traditionum seniorum, uenderent eam, quibus uellent, & rursus quibus uellent, auferrent eam, hoc est, ut pro libidine sua dominarentur in populi conscientijs, & nunc ipsos cœlo, nunc iterum inferno pro suo arbitrio obijcere uiderent. Cum igitur Christus polliceretur, iuxta prophetarum uaticinia, remissionem peccatorum & uitam æternam gratis per fidem in ipsum, ibi tum pontifices & pharisæi de regno suo actum esse putâtes, si doctrina Christi promoueret, hoc maxime omnium egerunt, ut interficerent ipsum, quo facto, sperarunt se non solum opes & dignitates suas conseruatuuros, sed etiam regnum suum ita confirmatuuros, ut nemo, nisi ipsorum autoritate & arbitrio, cœlum, & uitam æternam consequi possit. Hoc illud est, quod dicunt, Occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Actolerabile esset, si hæc impietas una cū pontificibus & pharisæis Iudaicis concidisset. Nunc autem hoc demum horrendum est, quod etsi Iudaici pontifices conciderint, impietas tamen eorum reuixerit in ihs, qui gloriatur esse ecclesie capita. Hi enim ut retineant autoritatem suam in extrudendis mercibus indulgentiarum, in uendendis meritis operum, ac sanctorum, in liberandis animabus, ut fingunt, e purgatorio, in dominando angelis, regibus, & principibus, cœlum terræ miscent, bella & seditiones commouent, & bonos quosque euangelij seu cōfessores seu professores non persequuntur tantum, sed etiam, si queant, crudelissime trucidant. Cum enim doctrina euangelij promittat credentibus in Christum gratis remissionem peccatorum, sperant illi fore, ut hac doctrina extincta, hæreditas cœlestium & terrestrium bonorum, in ipsorum manu ita confirmetur, ut quem uolunt, in regnum cœli & regnum terræ ponant, & quem rursus uolunt, e regno terræ proturbent, ac in infernum pro suo arbitrio conijciant. Sed istorum finis erit, qui fuit & pontificum Iudaicorum. Hi enim occiderunt filium domini uineæ. Quid ergo inquit, faciet illis dominus uineæ? Veniet & perdet colonos istos, et dabit uineam alijs. Vel ut Matthæus ait. Mali cum sint, male perdet illos, & uineam suam locabit alijs agricolis, qui reddunt ei fructum temporibus suis. Hoc est uaticinium de abiectiōe & internitione Iudæorum, ac electione gentium. Et quod Christus uaticinatus est, hoc etiam re ipsa impletum fuit. Postquam enim Christus ascendit in cœlum, Iudæi a Romanis ita deuastati sunt, ut non politian tantum & terram suam amiserint, uerum etiam ex hæreditate cœlestium bonorum propter impietatem exclusi sint, gentes autem incircumcisæ electæ, ut essent populus dei, ac fruerentur beneficijs per Christum partis, & per euangelion in toto orbe terrarum sparsum reuelatis. Discamus ergo hoc loco, primum ingentem & inestimabilem clementiam dei, quod tanto tempore ad peccata impiorum non solum conuiueat, sed etiam ni-

hil non agat, quo impios ad poenitentiam reuocet, & ad perpetuam salu
 te seruet. Deinde uideamus & sceleritatem eius. Cum enim Iudei impenitentes
 essent, eiecit eos e possessione non tantum terrenorum, sed etiam coelestium
 bonorum. Tarda est ira dei, sed tanto grauior, quanto tardior. Abiecit
 Israelitas, filios suos, quos uocat, naturales, Filius meus primogenitus,
 inquit, Israel. Assumpsit autem gentes in filios adoptiuos. Quod si non
 pepercit naturalibus filiis impenitentibus, quomodo obsecro parceret
 adoptiuis, si non solum fuerint impenitentes, sed etiam post tantam E
 uangelij claritudinem, & maiestatis Christi reuelationem, maiora sceler
 ra impietatis designent? Timeamus igitur, & resipiscamus, ut quod gra
 tis datum est, gratitudine conseruemus. Sed quid ad haec pontifices &
 scribae? Cum audissent, dixerunt. Absit. Probe intelligunt hoc esse uari
 cinium de abiectioe Iudeorum. Sed quia uidebantur esse populus dei,
 qui non possit e coelestibus bonis excludi, abominantur dictum Chris
 ti, & aiunt. Quod loqueris, stultum est. Quod minitaris, uanum est. Re
 citas nobis fabulam, nescio quam, de locatore uineae & colonis, & signi
 ficas nos peiores esse impijs gentibus, ac perituros. Sed absit, ut tam mali si
 mus & pereamus. Sumus enim populus dei sanctus, ex omnibus genti
 bus electus. Quomodo autem deus populum suum abijceret ac condemnare
 ret? Filij Abrahæ sumus. Recepit autem deus, se fore deum seminis Abra
 hae in eternum, quomodo igitur periremus? Recte, populus dei non ab
 iicitur, filij Abrahæ non pereunt, sed ut duplex est populus dei, ita dupli
 ces sunt etiam filij Abrahæ. Alius est populus dei externus, & politicus,
 alius spiritualis. Alij sunt filij Abrahæ ex carne, alij ex fide Abrahæ. Qui
 est populus tantum politicus & ex carne, is etsi habeat quandam pietatis
 speciem, tamen non agnoscitur a deo. Qui autem est spiritualis & ex fi
 de, is etsi uideatur in hoc seculo abiectus, tamen seruatur a deo in omni
 bus aduersis ad æternam uitam. Quare si impie egeris, & impenitens
 fueris, etiam si in externa populi dei politia uerferis, & nomen filij Abra
 hae aut etiam dei gestaueris, perpetuo tamen tibi pereundum est. Sed
 quid si hoc, quod dicunt, Absit, ita intelligendum sit, ut sentiant, se ne
 quaquam perituros, quod interfecturi sint Iesum, sed potius obsequium
 deo praestituros, quod eum sint extincturi, qui abolet legem, qui reijci
 at sacra diuinitus instituta, quicquid cum deo ipso pugnet. Sic enim alias di
 cunt. Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, & quia
 tu homo cum sis, facis te ipsum deum. Sic sunt Hypocritæ. Maximam im
 pietatem, ducunt esse maximam pietatem, & summam crudelitatem pu
 tant esse summum dei cultum. Quid ergo? num etiam Dominus Deus
 noster ita sentit, quemadmodum hypocritæ pro sua opinione sentiunt?
 Minime omnium. Aliæ sunt cogitationes Dei, aliæ hominum. Itaque,
 qui uoluerit cum deo recte sentire, hunc oportet sententiam animi sui ex
 uerbo

Ira dei tarda

Populus dei
externus, &
spiritualis.Hypocritarū
mores.

uerbo Domini, non ex humano captu, aut arbitrio comparare. Hæc enim
 pietas est, quæ uerbum domini pronunciat pietatem, & impietas est, quæ
 uerbum domini pronunciat impietatem. Sed audiamus Christum, quod ad hoc respon-
 deat. Ille intuitus eos, ait. Quid ergo est hoc quod scriptum est. Lapidem,
 quem reprobauerunt ædificantes, is factus est caput anguli. Omnis, qui ce-
 ciderit super illum lapidem, conuassabitur, super quem autem ceciderit comi-
 nuer illum. Christus iterum usurpat scripturæ dictum, ut commendet no-
 bis auctoritatem scripturæ, & doceat, scripturam eam esse, ex qua uere sa-
 lutem nostram discamus. Deinde, uersiculus iste, quem Christus citat,
 sumptus est e psalmo centesimo decimoseptimo. Hunc autem psalmum
 de Christo uaticinari, testatur non solum Christus ipse hoc loco, uerum
 etiam Apostolus Christi, Petrus, in memorabili illa concione, quæ ha-
 buit coram concilio Hierosolymitano. Hic, inquit, est lapis ille, qui
 reiectus est a uobis ædificantibus, qui factus est caput anguli, nec est in
 alio quoquam salus. Et in prioris epistolæ ait. His qui non credunt la-
 pis quem reprobauerant ædificantes, hic corpius esse caput anguli, & lapis
 in quem impingitur, et petra ad quem offendant. Quod ergo Christus
 ait, hanc habet sententiam. Scio quidem ridiculum uobis uideri, si quis
 uaticinetur de internitione uestra. Cum enim sitis ex familia Abrahamæ, ex
 istimatis fieri non posse, ut gens uestra intereat, & a deo reijciatur. Scio
 item, quod meditemini in me mortem, & polliceamini uobis perpetuos
 honores et dignitates, si me occideritis. Scio etiam me in oculis uestris tan-
 tum abiectum & contemptum esse, ut iudicetis me indignum, quem terra fe-
 rat. Sed audite uicissim, quid spiritus sanctus tam de mea dignitate quam
 de uestra abiectioe uaticinatur. Scriptum enim est. Lapidem quem re-
 probauerunt ædificantes, is factus est caput anguli. Lapis, Christus est.
 Aedificantes sunt pontifices & scribe, qui hoc publico officio fungebantur,
 ut ædificarent doctrina sua ecclesiam populi dei, quo fieret electum tem-
 plum dei. Ecclesia enim non ædificatur proprie externis lapidibus, quæ
 quam et illa externa suum habeant in publica politia necessarium usum,
 sed ædificatur uiuis lapidibus, per doctrinam uerbi dei. Inter hos autem
 lapides præcipuus omnium est dominus noster Iesus Christus. Sed hunc
 tam preciosum lapidem reiecerunt ædificatores, pontifices & pharisæi,
 tanquam inutilem ædificio. Cum enim concionaretur Euangelion su-
 um de gratuita remissione peccatorum per fidem in ipsum, existimarunt
 pontifices hanc doctrinam non solum bonorum operum deuastationem,
 sed etiam totius legis abrogationem, adeoque omnis ipsorum dignitatis
 & amplitudinis demolitionem. Quare condemnauerunt eum, & occide-
 runt, tanquam summam ecclesie pernitiem. Ecce autem rem admirandam.
 Quem lapidem ædificatores reiecerunt, eum deus fecit caput anguli. Su-
 perstructi (inquit Paulus) super fundamentum apostolorum, & prophete

Acto. 4.

1. Pe. 2.

 Aedificato-
 res ecclesie,
 pontifices.

Eph. 2.

*Christus la-
pis angularis*

Esa. 8.

tarz, summo āgulari lapide ipso Iesu Christo. Hic ergo durissimus lapis est, et hāc naturā habet, ut si qs super illū ceciderit, cōquassabit. Super quē aut ceciderit, cōminuet illū. Tāta est durities et magnitudo eius. Nā qui offensus fuerit in Christo, et reiecerit ipsum, is ita cōquassabit, ut nō solum pedes ledat, uerum etiā corpus & animā perdat. Et qui propter impietate a Christo reiectus fuerit, is prorsus ita conterit, ut nihil in ipso salutis relinquat. Vnde & Esaias de ipso ait. Erit in lapide offensionis & petram scandali duabus domibus Israel, & in laqueū & ruinā habitantibus Hierusalē. Et offendet ex eis plurimi, cadet et conterent, irretient et capient. Habes Christum, ut a deo in lapide angularē electum, ita exitium Israelitis factum, quanquā impij Iudei nihil minus sperauerāt. Quid ergo dicemus, num Christus uenit in hunc mundū, tū ut perdat, ut conquasset, ut cōterat et comminuat hoīes? Minime oīm. Nō ueni, inquit, ut perdam, sed ut seruē. Nam si qui pereunt, non Christi, sed suo ipsorū uitio & culpa pereunt. De hac re audiamus Esaiam ita concionantem. Erit uobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis & petram scandali duabus domibus Israel, hoc est, Christus alijs quidem est sanctificatio, qua constant, & consequuntur æternā fœlicitatem, alijs autem est offensio & ruina. Audiamus et Petri contionem de hoc lapide. Hic est lapis ille, qui reiectus est a uobis ædificatibus, qui factus est caput anguli. Nec est in alio quoquā salus. Nec em̄ aliud est nomē sub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Et iterz. Gustastis, quod benignus sit Dominus, ad quem accedentes, qui lapis est uiuus, ab hominibus quidem reprobatus, apud deum uero electus ac preciosus, ipsi quoque ueluti uiui lapides ædificemini. Ac mox. Quapropter et scriptura ait. Ecce pono in Sion lapidem, in summo ponendū angulo, electum, preciosum. Qui crediderit in illo, nō pudebit. Vobis igitur preciosus est, qui creditis. Cæterum ijs, qui non credunt, lapis quem reprobauerant ædificantes, hic cepit esse caput anguli, & lapis in quem impingitur, & petra, ad quam offendant, nempe his, qui impingunt in sermonem, neque credunt in id, ad quod & instituti fuerant. Quare etsi Christus sit incredulis lapis offendiculi, quo conquassantur & conterunt, credentibus tū est adminiculum, & fundamentum, quo constant tam in morte, quā in horroribus inferni, & consequunt ueram iustitiam ac perpetuam salutē. Sed quanto manifestius concionatur Christus pontificibus & phariseis de sua maiestate, tanto maiori crudelitate insidiant uitæ eius. Et quarebant, (inquit) principes sacerdotum & scribæ inijcere in illū manus eadem hora, & timuerūt populum. Cognouerunt enim, quod in ipsos dixisset similitudinem hanc. Vide mihi obsecro furorē pontificum. Quod enim Christus uaticinatus est, hoc ideo dixit, non ut pereant, sed ut resipiscant, & a uentura ira seruentur. Ipsi autē in tantum non resipiscunt, ut impietatem

impietatem impietate augeant, & quærant Christum interficere. Atque hoc quidem solenne est inter homines, ut odio prosequantur reprehenses uiciorum, & mortem inferre cupiant his, qui ipsis propter peccata minantur mortem & damnationem. Quid autem hac insania furiosius est? Nam quod peccata legitime reprehendantur, et denunciatur impijs ac impenitentibus damnatio, non eo fit, ut homines pereant, sed ut agnoscentes peccata, resipiscant, & effugiant damnationem. Homines autem impij tantis furijs exagitantur, ut persequantur eos, qui cupiant ipsos seruare. Ac si quidem impij abolerent suam impietatem, & effugerent supplicia persecutione reprehensoris, uiderentur non imprudenter agere. Nunc autem tantum abest ut hac ratione salutis suæ consulant, ut potius augeant impietatem, & in maiora supplicia incurrant. Amabo te, dic mihi, num Vias rex Iuda, qui contempto uerbo dei adolebat incensum, ille-
 gitima temeritate, aboleuit suum peccatum, & effugit supplicium, crudelitate illa sua, qua minabatur grauissima quæque supplicia sacerdotibus, qui temeritatem eius reprehendebant? Nihil minus, sed potius auxit tam peccatum, quam supplicium. Vnde & statim orta est lepra in fronte eius, ut manifesto supplicio, manifesta fieret impietas. Num rex Ioas aboleuit suas impietates, & liberatus est a supplicio impietatum, cum interfecisset Zachariam filium Ioiade, sacerdotem ut summum, ita optimum, qui arguebat idololatrias eius? Minime omnium, sed hoc ipso potius, ut auxit impietates, ita cumulauit supplicia. Perijt enim tam turpiter & ignominiose, ut non solum hostes deuastauerint incursionibus suis fines imperij eius, sed etiam ipse a seruis suis in lecto suo interfectus sit. Sed quid nimis uetera, aut uulgo incognita repeto, cum hi pontifices & scribæ, de quibus nunc tractamus, satis documenti sint, quid persecutione reprehensoris fiat. Persecuti enim sunt Christum, & occiderunt eum, quod reprehenderat impietates ipsorum. Sed hac ratione intantum non expiarunt impietates suas, & liberati sunt a supplicijs, ut tanto grauius afflicti fuerint, quanto pertinacius reprehensorem persecuti sunt. Peccatum enim non aboletur, nec uitatur supplicium peccati, maledictis, persecutionibus, tyrannide & crudelitate, sed tantum poenitentia. Poenitentia, inquam, ea legitima ratio est, qua & peccatum abolemus per Christum, & supplicia peccati effugimus. Quare, cum propter impietates & peccata legitime reprehendimur, hoc nobis precipue curandum & laborandum est, ut agamus poenitentiam, & agnitis peccatis, credamus ea per Christum remissa, & ambulantes in uocatione dei, salutem æternam consequamur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

Reprehensio
peccatorum,
quem habeat
usum.

2. Paral. 26.

2. Paral. 24.

Peccatum ab-
oletur poeni-
tentia.

Ericopa euāgelij, q̄ de dādo tributo Cæsari sequit̄, dignissi-
 ma est, quę ppriam habeat dñicam diē dedicatā, qua publi-
 ce in ecclesia recitet̄. Cōtinet em̄ doctrinā, et si auaris & sedi-
 ciosis prima frōte durā, p̄st̄ et obediētibus utilissimā. Do-
 cet em̄ discrimen inter regnū Christi & regnū huius seculi, & exigit, ut
 subditi in unaquauis politia ferāt publica reip. onera, nec reculent p̄te-
 xtu Christianismi dare magistratui, quod debēt, sed expēdāt, quicquid le-
 gitime & ordinarie ab ipsis exigit̄. Hęc aut̄ doctrina auaris quidē & ino-
 bedientibus ingratisima est, quippe q̄ cū prędicat de ferendis publicis
 oneribus, et expendēdis numis, concutiant̄ oēs animi eorū uires, ut tanto
 egrius expēdant, quāto sollicitius ad equitatē animi admoneāt̄. Sed inter-
 rim, qui sunt prudēter p̄i, hi e scriptura nō solū discūt, quod ferenda sint
 honesto ciui publica reip. onera, uerū etiam erudiunt̄ diuinis ratioib⁹,
 quibus fiat, ut q̄d necessario ferendū est, equo animo & magno cōmodo
 feratur. Ac facile quidē est hoc tēpore, docere, ut magistratui obedias, &
 ordinaria tributa, uectigalia, & id genus alia expēdas. Tāta em̄ est magi-
 stratus potētia, ut etiā nolentē & repugnantē, obedire & quod exigit̄, tri-
 buere cogat. Atq; utinā legitima t̄m onera exigeret, nō item miseros no-
 uis et illegitimis exctiōibus grauaret. Sed hoc opus, hic labor est, ut ho-
 mines miseri, tyrānide potentū oppressi, psuadeantur, q̄ equanimiter fe-
 rāt, quod ferre cogunt̄, & demonstret̄ ipsis ratio, quā sit, ut ex obediētia
 & animi equitate magnā capiāt utilitatē. Quare explicatio huius enāge-
 lij diligētē obseruāda est, q̄ discas magistratui in ferendis publicis oneri-
 bus, siue illis legitimis siue illegitimis, ita parere, & cedit tibi in commo-
 dū tam spūale q̄ corporale. Observantes (inquit) emiserrunt insidiatores
 (discipulos uidelicet suos, una cū Herodianis, quemadmodū Mattheus
 & Marcus scribūt) qui se iustos simularent, ut caperent eū ex sermone,
 & traderētq; illū principatui et potestati p̄sidis. Vide, quā sollicita, q̄ ne-
 gotiosa res sit impietas. Multo minori labore cōstitisset pōtiffices & scri-
 bas pietas, cognitio Christi, et fides. Nūc aut̄ libet ipsis impijs esse, quod
 tāto labore eos cōstat, ut noctesq; diesq; cogitēt de pdendo Christo, ac
 nullū nō moueant lapidē, q̄ Christū opprimant, & desiderio impietatis
 suę satisfaciant. Sic inuidus magna animi iniquitate meditatur malū ad-
 uersus pximum suū, & quod meditatus est, maiori sudore exequitur, cū
 si cādidus esset, in summa trāquillitate uiueret. Sic auarus, nullā sibi nec
 noctu nec interdiu quietē p̄mittit, quo cōgreget opes, quas cū habet con-
 gregatas, immane, quāta teneatur sollicitudine, quo eas & tueatur, & au-
 geat. Itaq; uerissimū est, quod uulgo inter pios hoīes iactatur, Satanam
 multo grauius affligere martyres, quos uocat, seu subditos suos, quam
 dñs deus noster, suos. Hoc aut̄ ideirco nobis obseruādū est, ut discamus,
 opinionē nostrā uanissimā esse, qua existimamus, cōmodum & tutū no-
 bis

Salane mar-
 tyres.

bis iter esse per scelera ad tranquillitatē et securitatē. Nam si rem recte expendas, parabis tibi sceleribus et iniquitate, nō solū maiorē laborem in perpetrando, uerum etiā maximā afflictionē, in agnoscendo, & supplicium impietatis sufferēdo. Mose ait, si nō audieris uocē dñi dei tui, et obedias, dabit tibi Dñs cor pauidum, & deficientes oculos, et animam consumptā merore, et erit uita tua quasi pēdens añ te. Timebis nocte & die, et non credes uitae tuae. Et Esaias. Impij quasi mare feruens, quod quiescere nō potest, redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Nō est pax impijs, dicit Dñs deus. Quare, abiecta impietate, sectanda est pietas, ut pacem habeas conscientiae, & tranquillam ducas uitam. Sed reuertamur ad insidiatores. Et interrogauerunt eum dicentes. Magister. Scimus quod recte dicis ac doces, nec respicis personam, sed uiam dei eum ueritate doces. Licet nobis tributum dare Cēsari an non? Obserua, quam astutus simulator sit Satan, & quam artificiose efficere queat, ut organa eius transformentur in angelos lucis. Hi nebulones, qui erant organa Satan, uocant Iesum, Magistrum, cuius se discipulos tantum abest, ut agnoscant, ut potius doctrinam eius, quibus possunt artibus & dolis persequantur, & calumnientur. Affirmant eum ueritatis uiam docere, & tñ neminimo quidem uerbo eius fidē adhibent. Cōmendant ipsum, quod non respiciat personas, sed hoc artificio conantur eum, uel uulgi manibus discerpēdū obijcere, uel magistratui ciuili occidendū tradere. Sic transfiguratur se Satan in angelum lucis. Turpior em̄ et foedior est, quam ut proponat se sua ipsius naturali forma conspiciendum. Non dicunt insidiatores, Cogitamus te capere in sermone, ut tradamus te morti. Hoc enim turpissimum fuisset dicere, Sed magistrum uocant, & laudant iustitiam eius. Hoc enim honestam habet speciem. Cum igitur Satan solent se ornare honestissimo uestitu, cognoscendę sunt cogitationes eius, ne honestate speciei decipiamur. Cognoscuntur autem e scriptura, uide licet, quod Satan sit mendax & homicida, quod quærat noctes atq; dies, quem deuoret, quod nō nisi exitium & internitionē meditet̄. Quibus cognitis, facile erit, imposturas eius uitare. Sed etsi Satan homicida sit, ea tamen species, quam hoc loco assumit, per se honesta, et non iudici tantū sed etiam ecclesiastę rebus ipsis imitanda est. Viam, inquit, ueritatis doces, & nō respicis personas. Hoc certe boni iudicis, & pñ ecclesiastę officium est, ut ille in iudicādo, quod iustum est, pnunciet, nec respiciat personam uel diuitis uel amici: hic in docēdo, q̄ uera & recta sunt, & quę ad pietatē faciūt, dicat, nec respiciat personam uel potentū, uel abiectorum hominū. Prædicate, inquit, euāgelion omni creaturæ. Quod dico uobis in tenebris, dicite in luce, et quod in aurem auditis, prædicate in tectis. Et ne metuatis uobis ab his, q̄ occidunt corpus, aīam aut̄ nō possunt occidere. Sed de officio iudicis et ecclesiastę alias opportuni⁹ dici potest. Nūc aut̄

Satan
astus.

Iudicis & ecclesiastę officia.

Vulgi ingeni-
um.

Vulgi qualē
Messiam, &
quales concio-
natores re-
quirat.

Frumentum
& vinū, quo
modo uili pre-
tio extruderē-
tur.

excutiemus interrogationē insidiatorū. Licet ne, inquit, Cēsari dare cen-
sum aut tributū, an nō? Hac interrogatiōe putāt fieri nō posse, qn Chri-
stus capiat, et opprimat. Si em̄ respōdeat, nō esse dandū, accusent ipsum
seditionis coram p̄sīde. Si aut̄ respōdeat dandum esse, manifesto argu-
mēto p̄bēt, ipsum nō esse uerū Messiam, qualē se predicabat, & uulgi
sentiebat, adeoq; uulgo opprimendū propinarēt. Nihil em̄ in uulgo pe-
ius audit, quā nomē census et tributī, tantoq; odio prosequuntur ista, ut
etiā uocabula eorū peius angue & cane odiāt. Et hoc noīe amplectebant̄
promissiones de Messia, ut liberarent̄ per ipsum ab externis oneribus, &
grauaminibus in hoc seculo. Hoc igit̄ loco perspicue p̄dunt Iudei qualē
expectauerint Messia. Nō em̄ expectarunt Messia, nec hoc in ipso quē-
rebāt, ut liberarent̄ a p̄ctis, & donarent̄ eterna foelicitate, in futuro secu-
lo, q̄a sentiebāt se suis ipsorū uirtutibus, et meritis operū legis conseq̄ pol-
se, ut remitterent̄ ipsis p̄ctā et reciperent̄ in regnū coeleste, sed querebant
in Christo externā libertatē, et redēptionē ab oībus corporalibus oneri-
bus. Quod em̄ ad corpus attinebat, sustinuerūt uaria genera morborū.
Quod aut̄ ad opes attinebat, aut erāt omnino pauperes et egeni, aut si qd
opū possidebāt, necesse habuerūt partim in tēp̄lū offerre, primitias & de-
cimas dare, partim magistratibus suis tribuere. Et accedebat nūc etiā hoc
grauamē, q̄ erāt serui Romani imperatoris, cui preter priora onera, coge-
bātur noua quotānis tributa dare. De Messia aut̄ p̄phete uaticinati erāt,
q̄ cū adueniret, liberaturus esset ipsos a seruitute gentiū, & subiecturus
ipsis oēs gētes, ut summā foelicitatē ducāt. Aedificabūt, inquit Esaiās, filiī
p̄grinorū muros tuos, & reges eorū ministrabunt tibi. Et iterū. Gens &
regnū, quod non seruiert̄ tibi, peribit, et gentes solitudiue uastabuntur.
Ac mox. Non audietur ultra iniquitas in terra tua, uastitas & contritio in
terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Hec
& multa alia, cum Iudei in scriptura legerent, pollicebantur sibi in ad-
uentu Messiae summam carnis libertatem, & redemptionem ab omni-
bus externis oneribus, atque adeo talē omnino sperabant Messiam, qua-
les nunc uulgi requirit concionatores. Alij enim requirunt conciona-
torem, qui contione sua abroget decimas, census, & uectigalia. Alij re-
quirunt concionatorem, qui efficiat, ut frumentum & uinum uilissimo
pretio uendantur. Itaque quaerunt non coeleste, sed terrestre Euangelii
onem inuenire, qua ea, quae ad uictum pertinent, sufficienter nobis
a Deo darentur. Christus enim effecit, ut habeamus propitium deum,
qui cū nobis daturus sit perpetuā uitā, nouit etiā, quid nobis ad hāc cor-
poralē uitam sustentandam necessariū sit. Et cū pascat uolatilia coeli, nō
patiet̄, ut hoīes, qui multo magis, quam uolatilia, deo cure sunt, inedia
pereāt. Adhuc Christus iussit nos orare. Panē nostrū q̄tidianū da nobis
hodie.

hodie. Nō iussisset autē orare, nisi certo sciret, Patrem, ea quę ad uictum necessaria sunt, daturę. Sed interim hoc obseruādū est, q̄ cum Christus hoc iuberet, non posuit hāc particulā de pane quotidiano, ab initio orationis. Non enī ī hoc nascimur, ut edamustū & bibamus, sed preposuit alias partes precatiōis, uidelicet, Sāctifice nomē tuum, adueniat regnū tuū, fiat uoluntas tua. Hęc enī ante oīa quærenda sunt, & in hoc nati sumus, ut sanctificemus nomē dei, ut ingramus regnū dei, ut faciamus uoluntatē dei, & obediamus uocatiōi eius. Sic et alias cū de parando uictu concionare, ait, Primum oīm querite regnum dei, et iustitiā eius, & hęc omnia adiicient uobis. Quare possemus, etiā ex euangelij cōcionibus uiam inuenire, qua frumēta & uina uili precio uenderent, uidelicet, si ante omnia resipisceremus, & sanctificaremus obsequio nostro nomē dñi dei nostri. Sed hoc unum spirare, hoc unū agere, ut neglecta omni pietate, & contēpta noīs dei gloria, abundantiam frumenti & uini consequamur, & uentri seruiamus, id demū est non cœlestē euāgelion Christi, sed terrenā carnis uoluptatē, & Satane uocationē sectari. Nā sic etiā Iudei expectabāt Messīā, qui redimeret ipsos ab omnibus externis oneribus, ut deinceps liberi essent non solum a tributis & censibus, uerum etiā a primitiis et decimis, ac fruerent in hoc seculo summa carnis fœlicitate. Misit me, inquit Messias apud Esaiam, ut predicarē annum placabilē dño, hoc est, annum Iubilæum. In Iubilæo autē debita non repetebant, serui redibant in libertatē, & publica uidebat fœlicitas. Hoc uaticiniū ita intelligebāt, q̄ Christus esset ipsos asserturus in externā huius seculi fœlicitatē. Porro in hac Iudeorū expectatione aduenerat iā Christus, & cōcionabat euāgelion suum, ac non obscure significabat se uerū esse Messīā illū, quē p̄phetę p̄miserunt, sed interim intū non liberabat ipsos ab externis oneribus, nec uindicabat eos in gloriā huius seculi, ut potius grauissimē reprehēderit ipsos īpietatis, et predixit, internitiōe eos delēdos. Cōmoti igit inuidiā, insidiabāt uitę eius, & cū nō auderēt manus ī eū iniicere (nō enī habebāt, quod possent in ipso arguere et timebāt populū suū) hoc agūt, ut ipsum Romanus p̄ses tanq̄ seditiosum et Cęsaris aduersariū op̄primat. Sed Christus de cęsu Cęsari dādo īterrogatus ita prudēter respōdet, ut ipsi potius capiant ex sermone, q̄ ut lesū capere queāt. Intellecta enī uersutia illorū, dixit ad eos. Quid me tētatis? Ostēdite mihi denariū. Cuius habet imaginē et inscriptionē? Respōdētes dixerūt, Cęsaris. Et ait illis. Reddite ergo, q̄ sūt Cęsaris, Cęsari, et q̄ sunt dei, deo. Hęc est, ut prudētissima, ita etiā maxime oīm obseruāda respōsio. Ac primū docet Christus hoc dicto, q̄ nō uenerit ī hūc mundū, ut abroget ciuiles politias, sed potius approbat eas. nec uenerit, ut doceat debita seu publica seu priuata nō eē soluēda, sed potius docuit, ut nō solū debita exoluas, uerum etiā patiēter feras, si q̄ nō sunt debita, tyrānide tibi auferāt. Ei, inquit, q̄ te uelit in ius

Iubilæus annus.

*Iugum Christi
si quod sit.*

*Cæsaris quæ
sint, & quæ
sint dei.*

trahere, ac tunicā tuam tollere, permitte illi & palliū. Ei qui te adegerit ad miliarium unum, abito cum illo duo. Vides, Christum intantum nō uenisse ut liberet nos ab externis oneribus, ut magis uideatur nos grauioribus obijcere. Quid ergo est, quod alias dicit. Iugum meū suauē, & onus meum leue? Supra sæpe dictum est, quod Christus nō uenerit, ut doceat nouā legē, & sic ubi docet legem, ea non est, nisi lex Moisi, aut explicatio eius. Quare & hæc uerba. Qui uelit tunicā tuam tollere, permitte illi & palliū, nō sunt nouū iugum & onus Christi, sed sunt tm̄ indicatio ueteris iugi, nobis per legē impositi, cū lex dicit. Nō queras ultionē, nec sis memor iniurię ciuiū tuorū. Et, mea est ultio, ego rependā. Iugū autē & onus Christi est, liberare a p̄ctis, liberare a morte et horroribus inferni, ac restituere nos celestibus et perpetuis bonis. Hoc certe iugū suauissimū, hoc onus leuissimū est, quo omnia alia onera, quantūcunq; grauissima, reddūt leuissima. Nā in hoc seculo, omnino ferēda sunt onera, & in hūc usum positi sumus, ut aduersis in hoc mundo affligamur. In mundo, inquit, habebitis afflictiones. Christus autē uenit, nō ut hæc onera ab humeris nostris in hac corporali uita auferret, sed ut addito nouo suo onere, quod est, remissio p̄ctōrū, reconciliatio cū deo patre, & ius liberationis a morte & inferno, efficeret, quo uetera ista onera ita ferre possemus, ut nō opprimerent nos perpetua internitione. In me, inquit, pacem habebitis. Ceterū, quod Christus, cū dixisset. Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, (hoc est, ut Paulus ait. Reddite omnibus, quod debet, cui tributū, tributum, cui uectigal, uectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem) addit. Et deo, quæ sunt dei, non absurde quidem exponitur, quod Christus his uerbis exigat, ut Cæsari quidem reddamus opes, deo autē corpus, animam & uolūtatem, adeoq; reddamus deo omnia bona opera, ut mādatis eius semper obsequamur. Et Christus diserte distinguit inter duos maximos, quos agnoscimus, dominos, Deum uidelicet, & Cæsarē, aut magistratū ciuilem. Distinguit autē idcirco inter hos dños, ut nō demus alteri, quod alterius est. Inter hoīes em̄ solenne est, ut quæ sunt Cæsaris dent deo, & quæ sunt dei, dent Cæsari. Cæsaris, aut magistratus ciuilis sunt legitima tributa & uectigalia. Hæc aīo maxime inuito dantur magistratui, sed interim plena utraq; manu collatę sunt ab hypocritis opes, ad instituēda monasteria, ad celebrādas Missas, et ad innumeras alias superstitiones, atq; adeo uulgus multo alacriori aīo cōtulit unū aureū numū ad peragendū Annīuersariū defunctorū amicorū, q̄ unum argenteū numū ad conseruandā remp. Itaq; qd Cæsaris, hoc est, magistratus ciuilis erat, hoc datū est deo. Quod autē dei erat, hoc fere dari solet Cæsari. Dei em̄ ē, ut credamus euāgelio Christi, ut sectemur uocationē euāgelij. Iā, sicubi magistratus seuit in euāgelio Christi, et phibet euāgelicū usum sacramentorū, ibi tū uulgus, qđ aīo i tributis dādis sediciosum aduersus magistratus animum

animum gestabat, prōptissima obedientia obsequitur magistratui, & ad
 retinendam gratiam magistratus abnegat euangelion, & sectatur hypo-
 critas impietates. Hoc certe est Cæsari dare, quod est dei. At Christus
 recte distinxit inter hos dominos, ut debitorum solutionem non inuer-
 tamus, sed unicuique, quod suum est, reddamus. Atque hic quidem sensus
 huius dicti, Date deo, quod dei est, non est absurdus, sed quia hic fit præ-
 cipue sermo de expendendis externis opibus, & Iudæi non necesse tantū
 habuerunt civili magistratui tributa dare, uerum etiā primitias, decimas,
 & alias oblationes ad conseruanda sacra cōferre, idcirco, quod Christus
 ait, Date deo, quæ sunt dei, recte intelligitur, quod sicut magistratui dā-
 ta sunt tributa ad conseruationem reip. ciuilis, ita etiam templo dei confe-
 rende sunt sue oblationes, quibus sacra dei, et uera doctrina religionis cō-
 seruetur. Nam quod Iudæi iam olim his legitimis donis defraudauerint
 templum dei, ac grauatim contulerint, quæ ex lege debebāt sacris, appa-
 ret ex Aggeō, & Malachia, quorum ille sic ait. Quia domus mea deser-
 ta est, & uos festinatis unusquisque in domū suā, Propter hoc super uos
 prohibiti sunt coeli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret ger-
 mē suum. Hic autē dicit: Si affigit homo deum, quia uos cōfigitis me? Et
 dixistis. In quo cōfigimus te? in decimis & primicijs. Et in penuria uos
 maledicti estis, & me uos cōfigitis gens tota. Idē etiam Christus signi-
 ficat, cum toties mittit leprosos ad offerenda ea, quæ Mose iussit, quo nō
 obscure indicat, uulgum hoc tñ querere, ut templum suis legitimis ob-
 lationibus defraudet. Quare Christus & hoc loco monet Iudæos, ut non
 solum dēt civili magistratui, sed etiā templo dei, hoc est, unicuique, quod
 debent, ut perspicue uideas, Christum nō in hoc uenisse, ut abroget ex-
 terna debita, sed potius iubet cū creditore conuenire, cum aduersario ha-
 bere beneuolentiā, ne qñ tradat te aduersarius iudici, et iudex tradat mini-
 stro, et in carcerem conijciaris. Amen, inquit, dico tibi, nō exhibis illinc,
 donec persolueris extremū quadrantē. Ceterz, hæc nō recitātur, ut liceat
 magistratui & creditoribus, p sua libidine in miseros & pauperes debi-
 tores illegitime, & cōtra caritatis rationē grassari. In exigendis em debi-
 tis paupertatis ratio semp habēda est, quā et lex ipsa Mosi, alioq sic satis
 feuera, habet, ut iubeat ablatū pignus, pauperi ante solis occasum redde-
 re. Et lex ipsa naturalis exigit, ut proximū diligas, sicut te ipsum, et talē te
 erga proximū egenū geras, qualē tu egenus proximū erga te optares. Et
 omnino diligenter cogitandum tibi est, quod Christus commemorat
 dominum crudeli seruo suo dixisse. Serue nequam, totum debitum re-
 misi tibi, cum obsecrasses me, nonne oportuit & te misereri conserui tui,
 sicut & ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum
 tortoribus, quoadusque reddebatur totum, quod debebatur sibi. Non
 est igitur creditorum crudelitas erga pauperes approbāda. Sed hæc ideo

Agg. 17

Mal. 3

Deut. 24

Mat. 18

In Christo
quid querenda
dum.

recitantur, ut intelligatur uera regni Christi ratio, uidelicet, quod Christus non uenerit in hunc mundum, ut ciuiles cōtractus, & debitorum solutionem abroget, sed qui perdurantibus externarum politiarum ordinationibus, suum officium, quod est prædicare euangelium de remissione peccatorum, agere uelit. Et quod Christus de ciuilibus ordinationibus ita sentiat, nō hoc tantum loco docet, uerumetiam multis exemplis comprobatur. Eo enim potissimum tempore nasci uoluit, quo Augustus primum censebat orbem Iudaicum, Cyrenio præside Syriae, quemadmodum alias Lucas scribit, quo certe significauit, se non uenire in hunc mundum, ut dominetur externa maiestate, & liberet homines a publicis oneribus in hoc seculo, sed quod regnū eius sit regnum spirituale, ac liberet a peccatis. Voluit etiam, ut Maria mater ipsius offerret hostiam iuxta legem de puerperio. Iubet item Leprosos offerre, quæ Mose præcepit, in testimonium emundationis suæ. Sed & ipse soluit didrachmā. Quare in hoc seculo quærenda est in Christo remissio, non tributorum, censuum, & id genus aliorum debitorum, sed peccatorum, et iniquitatum, quas aduersus legem dei designauimus, & quæ adhuc carni nostræ adherent. Deinde est & hoc obseruandum, quod Christus non præscribat quantum sit dandum, sed simpliciter iubet dare, quod debetur. Date, inquit, Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & deo, quæ sunt dei. Quid ergo (dices) debetur Cæsari? quid deo, aut templo dei? Hoc Christus non docet. Nō enim uenit in hunc mundum, ut esset questor ærarij magistratus ciuili, attamen non obscure subindicat, ubi discendum & cognoscendum sit, quid debeat Cæsari. Non enim respondet insidiatoribus, nisi ostēso prius nomismate. Quod cum protulissent, querit cuius imaginem habeat. Querit autem, non quod nesciat, sed ut ex illorum responso comode inferat suū responsum, et doceat, unde cognoscendum sit, quid debeat Cæsari. Cum enim respōdissent, imaginem esse Cæsaris, statim intulit. Reddite ergo Cæsari, quæ sunt Cæsaris, hoc est. Ex ipsa publici nomismatis imagine manifestum est, Cæsarem esse magistratum uestrum. Vos autem esse subditos Cæsaris. Iam inter magistratū & subditos, suæ sunt leges, sua sunt pacta & conuenta, non publicis tantum literis & sigillis, uerumetiam interdum iuramentis confirmata. Hæc igitur iubeo uos inspicere, & percensere, ut ex ipsis cognoscatis, quid & quantum debeat magistratui uestro reddere. Nam aliud est officium meum, quæ ut euangelio meo definiam, quanta pecuniæ summa præstanda sit magistratui, & creditoribus. Sic alias, cum mitteret leprosum ad sacerdotes, non præscribit quidem, quantum offerre debeat, sed tamen indicat, unde hoc cognoscendum sit. Offer, inquit, munus, quod iussit offerre Moyses, in testimonium ipsis. Non ueni in hunc mundum, ut definiam, quid & quantum dandum sit templo dei, ad conseruanda publica sacra, sed petendum

petendum erit e Mose, legislatore uestro, & ex ipsa humanæ rationis prudentia, quæ si pietatē toto corde amplectamini, satis idonea erit, ut iudicet, quanto impendio opus sit ad conseruationem religionis, hoc est, ad sustentanda publica sacrorum ministeria. Sic, cum rogaretur a quodam, ut iuberet fratrem diuidere secum hæreditatem, reijcit a se hoc officium, nec præscribit, quantum frater fratri in accipienda hæreditate cedere debeat, & tamen ne uideatur hæreditatis diuisionem damnare, indicat ubi cognoscendum sit, quantum cuiq; debeat. Quis me, inquit, constituit iudicem, aut diuisorem super uos? hoc est, Habetis publicos iudices, qui de controuersijs hæreditatum cognoscant. Ab his petenda est sententia de hæreditatibus, si non potestis hoc negotium inter uos amice componere. Ego enim descendi e cælo, nō ut publicus iudex, in controuersijs ciuilibus, sed ut concionator, adeoq; reconciliator earum controuersiarum, quas inter se habent deus & homo. Ciuiles enim controuersias, possunt homines pro sua prudentia & æquitate inter se cognoscere & componere. Hanc autem controuersiam, quæ est inter deum & hominem, nemo, præter me, componere potest. Quare publicis iudicibus suarelinquo officia, ego, quod mei est officij, peragam. Vides ubiq; quod Christus reijciat a se publica ciuiliū magistratuum officia, non quod damnet ea, sed quod distinguat inter regnum suum, & regna huius seculi, ut sciamus quid e quouis petendum sit. Nam quemadmodum quid & quantum tam magistratui ad conseruandum statū reip. quam templo ad conseruationem sacrorum dandum sit, petendum erat apud Iudeos non e Christo sed illud e nomismate, hoc est, e pactis & conuentis, quæ habebant inter se magistratus & subditi, hoc autem e Mose, qui fuerat Iudæorum legislator, ita quantum pecuniæ alter alteri in contractibus ciuilibus dare debeat, quanti frumentum & uinum uendendū sit, quantum annui census pro uiginti aut centum florinis recipiendum sit, non est petendum per se ex euangelio, sed ex publicis legibus, e legitimis pactis & conuentis, quæ in hoc diuinitus ordinata sunt, ut suū habeant in contractibus ciuilibus dominium. Quid autem faciendum, ut consequaris remissionem peccatorum, ut reconcilieris cum deo, ut iustificeris coram deo, ut uincas mortem, & assequaris æternam felicitatem, hoc certe non e legibus ciuilibus, nō e decretis magistratuum, non e publicis politiarum consuetudinibus, sed ex euangelio Christi petendum erit. Quare diligenter cauendum est, ne confundamus inter se regnum Christi, et regnum huius seculi, sed ut unicuiq; sua legitima tribuamus, quo sic huius mundi ciues simus, ut non e consortio coelestium ciuium excludamur. Dices autem. Quid num post ascensum Christi in coelū, nihil aliud nobis in terris relictum est, præterquam Euangelio Christi, & onera ciuilia, ac nihil plane terrenæ felicitatis ex his oneribus conse-

*Census annuus
ratio unde
petenda.*

Onera ciuilia
in Christo le-
uissima.

Ezechie. 19.

Tyrannidis
supplicium.

Peccatorum
onera grauif-
sima,

Opum terre-
narū benedi-
ctio, unde.

quimur, quam ut semper ea miseri in hoc seculo ferre debeamus. Sed audi tu uicissim. Num existimas tibi parum relictum esse, si tantum euangelion Christi sub his oneribus & miserijs, concessum fuerit. Euangelion enim Christi est potentia dei ad salutem. Si ergo euangelion fide exceperis, putas ne oppriment te onera ciuilia, & externæ miseriæ? Per euangelion & fidem accipitur Christus, & possidetur. Christum autem non potuerunt opprimere nec crux, nec mors, & te iam Christo tãquam membrum corpori insertum, opprimeret calamitates ciuiles. Si conscientia cū deo reconciliata est, & cōfirmata in fide remissionis peccatorum per Christum, non deinceps ualde querula erit, de corporalibus grauaminibus. Peccat quidem magistratus grauissime, quod uiolenter exigat & extorqueat a subditis illegitima tributa, nec minus prædat his exactionibus, quam publici illi prædones, qui externis supplicijs affici solent. Et est deus in cœlo, qui hanc tyrannidem seuerissime uindicabit. Factus est (in scriptura de Iehoiakin) leo, didicit prædā capere, & homines deuorare, didicit uiduas facere, et ciuitates eorum in desertum adducere. Audis tyrannidem, nunc audi etiam supplicium tyrannidis. Conuenerunt aduersus eum gentes undiq; de prouincijs, & expanderunt super eum rete suum. In uulneribus earum captus est, & miserunt eum in caueam. In catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miseruntq; eum in carcerem, ne audiretur uox eius ultra super montes Israel. Hoc est exemplū, quo uidemus tyrannidem non euadere impunem. Quanquam igitur magistratus, ut diximus crudeliter peccat, quod grauet miseros subditos illegitimis exactionibus, tamen si pñ euangelion Christi habent, & adhibent ei fidem, non cōputant amplius ciuilia grauamina pro oneribus, præ eo, quod consecuti sunt corā deo remissionem peccatorum. Peccata em̄ sunt onera longe omniū grauissima, quæ & deprimunt hominem usq; ad infernū. His aut per Christū sub iatis, facile deinceps ferri possunt, quæcūq; corpori accidunt. Quare, etsi i corporalibus grauaminibus nihil aliud nobis relictū esset, sed quā euangelion Christi, satis certe salutis & sceleritatis relictū esset. Sed bñ habet. In externis oneribus, nō solū relictā nobis est expectatio futuri regni in cœlo, sed offeri etiā nobis bñdictio oīm terrenarū rerū, & sic ubi publice expendas in remp. unum aut alterū numū, ibi deus rependit multo plures numos, ut unus numus afferat lucrū plusq; decē numorū. Quis aut non iudicaret hunc unū numum, optime et prudentissime collocatū? Audiamus igit huius rei testimonia, ut & fidē adhibeamus, et ex fide publica onera feramus. In Deuteronomio, Moses ait, Si audieris uerbum dñi dei tui, & custodieris mādāta eius, benedictus eris in ciuitate, benedictus in agro. Benedictus fructus uēris tui, & fructus terre tue, fructusq; iumentorū tuorū, benedicta erūt horrea tua. Audis quāta oīm terrenarū rerū benedictio promittat ei, qui obsequiū legi diuine. Et hec promissio non

non est tantum referenda ad populum reipublicæ Israeliticæ, sed ad populum cuiusvis reipublicæ, quæ est legitime & diuinitus constituta. Deus enim fauet suis ordinationibus, et effundit super eas benedictiones suas. Vidit, inquit, cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Quare, quæ externæ benedictiones promissæ sunt Israeliticæ reipublicæ, quæ diuinitus ordinata fuerit, eadem etiam promittuntur alijs rebus publicis, quæ a deo ordinatæ sunt. Adhæc, obediētia uerbi dei, quæ in hac promissione exigitur, non est tantum intelligenda de obedientia legum moralium, sed etiam de obedientia legum ciuiliū. Inter mandata enim dei non tantum continetur decalogus, qui est compendium legum moralium, sed etiam continentur legis ciuiles. Non est, inquit Paulus, potestas (ad quam pertinet leges ciuiles) nisi a deo, & quæ sunt potestates, a deo ordinatæ sunt. Et iterum. Oportet subditos esse, non propter iram tantum, uerum etiam propter conscientiam. Ex hoc manifeste apparet, leges ciuiles, esse ordinationes diuinas, & contineri in mandatis dei. Vbi autem obeditur mandatis dei, ibi obedientia rependitur benedictione omnium fructuum terræ, quemadmodum ex promissione dei perspicuum est. Proinde quicquid censuum, tributorum, & uectigalium, reip. ex fide obediēter iuxta ciuiles ordinationes præstiteris, hoc ita utiliter collocatur, ut pro paucis expositis recipias totius agri & horrei tui benedictionem. Christus quoque ait, Nullus est, qui reliquit domū, aut agros mea causa, quin recipiat centupla, nūc in tempore hoc. Relinquitur autē nomine Christi, quod ex uoluntate & mādato Christi relinquit. Voluntas autē & mandatum Christi est, non solū, ut relinquas tua persecutoribus euāgelij, & largiaris pauperibus eleemosynā, sed etiā, ut adiuues tuo impendio remp. & cōferas tributa. Quare qui hoc ex fide fecerit, tūc abest, ut aliquā opum suarū iacturā faciat, ut iuxta promissionē Christi multo plura bona consequatur. Iudicamus eū esse prudentē negotiatore, qui dat operā, ut pro centū florinis recipiat annuatim quinq;. Quāto prudentior est pius subditus, qui efficit, ut p quinq; florinis magistratui ad tributum datis, recipiat quotannis centum. Quomodo? Si bona fide numerauerit magistratui, quod debet, deus ita benedicit facultatibus eius, ut reliquæ opes non solum conseruentur, uerum etiam augeantur. Alij, inquit Salomon, diuidunt propria, & ditiores fiunt, alij rapiūt nō sua, & semper in egestate sunt. Anima quæ bñdicit (seu abundanter largitur) impinguabit, et qui inebriat, ipse quoque inebriat. Hec non tūc de præstāda eleemosyna pauperibus, sed etiā de præstādis tributis, & exoluēdis debitis intelligenda sunt. Qui eū dixit, Vestra copia succurrat pauperū inopiæ, is etiā dixit. Reddite omnibus, quod debet, cui tributū, tributū, cui uectigal, uectigal. Quāta autē ibi benedictio est, ubi fideliter soluit, quod debetur, tanta ibi maledictio est, ubi infidelis & fraudulenta est tri-

ciuiles leges, diuinae ordinationes;

opum terrarum malorum maledictio unde,

butorum, uectigalium, & aliorum debitorum exolutio. In Aggeo Dominus ita ait. Ponite corda uestra super uias uestras. Seminaſtis multum & intuliſtis parum. Comediſtis & non eſtis ſatiati. Bibiſtis & non eſtis inebriati. Operuiſtis uos, & non eſtis calefacti. Et qui merces congregauit, miſit eas in ſacculum pertuſum. Ac mox. Reſpexiſtis ad amplius, & factum eſt minus. Et intuliſtis in domum, & exuſſaui illud. Quam ob cauſam dicit Dominus Zebaoth? Quia domus mea deſerta eſt, et uos feſtinatis unusquiſque in domum ſuam. Iudaei enim, quod debebant templo dei & reiſ. negligebant, quod autem faciebat ad rem priuatam & domeſticam, maxima diligentia curabant, idcirco propheta docet opes iſſorum maledictas fuiſſe. Idem & in Malachia habetur. A diebus, inquit, patrum ueſtrorum receſſiſtis a legitimis meis, & non cuſtoditiſtis. Reuertimini ad me, & reuertar ad uos dicit dominus Zebaoth. In quo reuertemur? Si affigit homo, quomodo uos affigitis me? (ſeu ut habet hebraeueritas. Nunquid licet homini uiolenter defraudare deum, quem admodum uos me uiolenter defraudatiſ? Et dixiſtis. In quo defraudauimus te uiolenter? In decimis & primicijs. Ideo penuria uos maledicti eſtiſ. Quid maniſteſtus de maledictione eorum, qui infideliter ſoluunt, quod debet, dici poſſet? Quare ut promiſſio benedictionis inuitare nos debet, ut ſua unicuique ex fide reddamus, ita maledictionis minae, unumquemque a defraudatione & impoſtura deterreant, quo in officio legitime obedientiae contineatur. Sed priuſquam finem dicendi faciam, audiamus quomodo inſidiatores hoc Chriſti reſponſum de dando Caſari, quae ſunt dei, exceperint. Sic enim ſequitur. Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram populo, & mirati ſuper reſponſa eius, tacuerunt. Nunquid autem ita tacuerunt, ut hoc reſponſum non ſint calumniati poſtea? Minime omnium. Nam, cum Chriſtus captus eſſet, & ad Pilatum adductus, ibi tum, quod erat a Chriſto circumſpectiſſime et prudentiſſime dictum, peruertebant malicioſiſſime. Dicebant enim. Hunc deprehendiſmus uetantem tributa dare Caſari. Vide, obſecro, quid eſt a calumniatoribus tutum, ſi hoc prudentiſſimum Chriſti reſponſum non fuit tutum? Sed ſic eſt, quod Chriſtus ait, Satanam eſſe principem huius ſeculi, qui cum ſit mendax & homicida, omnem adhibet operam ſuam, ut reſpectiſſime tum facta tum dicta, per Sycophantas, qui ſunt organa eius, inuerrantur, & in peſſimam partem exponantur. Nihil ergo recte faciedum, aut loquendum eſt? Abſit. Faciamus, quod deus iuſſit. Loquamur, quae recta ſunt, & pergamus in uocatione dei. Sic enim fiet, ut et ſi Satan noſtra ſeu facta ſeu dicta calumniatur, Chriſtus tamen, qui & ipſe ſimiliter hoc calumniarum genere tentatus fuit, tuetur nos, & conſeruat, ut non ſolum Sycophantarum calumniarum ſuo tempore maniſteſtae fiant, ſed etiam innocentia noſtra coram hominibus & angelis comprobetur, ſi non in hoc

in hoc seculo, quod ut semper calamitosum, ita breui trāsiturum est, certe in futuro illo perpetuo, & ab omnibus pñs nunquam non expectato seculo, in quo etiam perpetuā consequemur foelicitatem, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XXXV.

RECTE Symeon de Christo uaticinatur, quod sit positus in signum contradictionis. Nam, quemadmodum sagittarum scopum proponūt, in quem omnes tela sua dirigunt, & is sagittandi peritissimus habetur, qui scopum propius telo suo attigerit, ita, impij proponunt sibi Christum dominum nostrum pro scopo, in quem dirigant, quicquid habent uenenatissimorum telorum. Contradicunt enim Christo, et pugnant cum eo omnis generis homines. Paulo ante principes sacerdotum, scribae & seniores, hoc est, sanctissimi, doctissimi, & potentissimi exostularūt cum Christo, quod sumeret sibi sine ipsorum mandato auctoritatem publice docendi, & consuetudines templi pro sua libidine abrogandi, & quærebant ipsum perdere. Mox adoriuntur eum ex insidijs Pharisei & Herodiani, de censu Cæsari dando, ut illaquearent ipsum in sermone. Nunc incurrunt in ipsum Saducæi, si forte possent ex uerbis eius obseruare, quod calumniarētur. Itaq; Christus omnium impiorum hominum incursionibus expositus est, ut a Symeone signum contradictionis aptissime uocetur. Sed interim hoc animaduertendum est, quod qui impie in ipsum incurrunt, hi potius seipsos, quam Christum ledunt. Durum est tibi, inquit ad Paulum, contra stimulos calcitrare. Et qui super lapidem illū ceciderit, conquassabitur. Super quē autem ceciderit, comminuet illum. Ac Christus antea quidē Phariseos & Herodianos, de tributo Cæsari dando, grauissime retudit. Videamus autē nunc, quomō etiam Saducæos pudefaciat. Ac cesserunt, (inquit) quidam Saducæorum, qui negant esse resurrectionē. Priusquam hanc disputationem explicemus, paucis ostendendum erit, quod genus hominū, fuerint Saducæi. Etenim, postquam Iudæi redierunt e captiuitate Babylonica ad terram suam, & administrarunt remp. suam uaria fortuna propter gentium uicinitatem, collapsum est inter ipsos studium uerę pietatis, nec hoc egerūt, ut conseruarent & tuerentur legitimum ipsorum religionem, sed ut ritus finitimarum gentium sectarentur, ac se accommodarēt moribus huius seculi. Cum autem nonnulli haberent quidem studium pietatis, sed nō secundum scientiam, ac sectarentur ad conseruandam, ut ipsi iudicabant, ueram religionem, superstiosa magis quam pia, occasionem dederunt, qua uaria sectarum genera remp. Iudeorū inuaserunt. Itaq; tres præcipue sectæ (quas fortassis non inepte licebit pro nostro more uocare, ordines monasticos) inter Iudeos

Christus signum contradictionis.

Iudeorum sectæ.

Pharisæi exortæ sunt. Harum prima dicta est, Phariseorum. Hi reliquis auctoritate præstabant, & sectabantur ciuiles uitæ consuetudines. Profitebantur interpretationem sacrę scripturæ, unde & dicti פָּרִישֵׁי Pharisei, hoc est, interpretes legis. Et si uero magna ex parte supersticiosa magis quā uere pia docebant, sentiebant tamen tolerabilius de religione, quam alia sectarę genera. Docebant enim resurrectionem mortuorum, & uenturum seculum, in quo boni remunerarentur, & mali punirentur. Huius ordinis fuit Paulus, priusquam conuerteretur ad Christum. Vixi, inquit, pharisæus, secundum exquisitissimam sectam nostrę religionis. Et iterum, Ego *Pharisæus* sum, filius Pharisei, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Alia fuit Saducæorum. Hi abhorrebāt a ciuili hominum consuetudine, unde & dicti fuere סַדּוּקֵי Saducæi, hoc est, iusticiarii, quod propter mores a publica hominum consuetudine differentes, uidebantur reliquis esse iustiores. Sentiebant animam una cū corpore interire, & nullam esse mortuorum resurrectionem. Lucas in Actis apostolicis, de his ita ait. Saducæi dicunt non esse resurrectionem, neq; angelum, neq; spiritum. Sed cum alij, qui habebant studium pietatis, non autem secundū scientiam, uiderent Phariseos & Saducæos, illos quidem præclare de iustitia uerbis differere, hos autem nomine iustitię gloriari, neutros tamen factis & rebus ipsis iustitiam præstare, tradiderunt se totos, ut putabant, operibus iustitię, & inchoarunt tertiam sectam, & uocati fuerunt עֲשֵׂי עֲשֵׂי Osai, uel Esai, hoc est factores, seu operarij, (עֲשֵׂי עֲשֵׂי enim facere uel operari significat,) propterea quod sentiebant se nō uerbis tantum & nomine, sicut Pharisei & Saducæi, sed rebus ipsis iustitiam sectari. Non ducebant uxores. Non habebant seruos. Omnia possidebant communia. Et ne ocio torpescerent, colebant terram, seruientes interim deo, quibus potuerunt sacris. Quanquam autem, in omnibus illis sectis plus erat superstitionis, quam uerę pietatis, Saducæi tamen, qui sentiebant non esse uitā post hanc uitā, immaniores & magis impij omnibus erant. Atq; hic uide mihi horribilē Iudaicę gentis, hoc est, populi dei statum, quod inter ipsos non fuerint tantum, qui clam & priuatim senserint animā una cū corpore interire, & nō esse uitā post hanc uitā, sed etiā qui ausi fuerint hoc publice profiteri, idq; non impune tñ, sed etiā non inhoneste fecerint. Sunt quidem homines natura ita per peccatum originale excæcati, ut de resurrectione mortuorum, & de uita post hanc uitā, impie sentiant, sed hęc carnis impietate tantum non mortificare, ut etiam palā profitearis, hęc demum extrema est impudentia, & impijssima ab ipso communi hominum, etiam ethnicorū sensu degeneratio. Ethnici enim, alioqui increduli, senserunt post hanc uitā esse aliam uitā, & cognitioni naturali hoc diuinitus insculptum est, (quanquam peccatum originale hanc cognitionem obscurer) quod sit aliud seculum, in quo boni fecerint.

licitatē habeāt, mali autē puniant. Quare, qui eo impietatis euadūt, ut negent, quod oēs hoīes natura cognoscere possunt, hi non iam hoīes iudicādi sunt, sed monstra & portenta in ultimas terras, imo in tartarū ipsum ab angelis Satanæ deportanda. Ac tolerabile esset, si hi Saducæi, soli fuissent tam immanes, ut negarent, quod est summū ueræ religionis caput. Nunc autē rē miseram & horrendā, reliquerunt post se innumeros successores & sectatores. Et si enī nulla nunc sit inter nos publica professio, quæ anima simul cum corpore intereat, & quod nō sit mortuorū resurrectio, tamen impurissima et prophanissima illa uita, quam maxima hoīm pars sectatur, perspicue indicat, quod in animo suo sentiant, nō esse uitā post hanc uitam, aut quod saltem de futura uita dubitent. Nonnullis etiā tales uoces, quibus significant, se nō credere mortuorum resurrectionem, tam ebrijs inter pocula, quā sobrijs in familiaribus colloquijs excidunt. Nam qui non resipiscunt, nec ducunt in hac terra coelestem uitam iuxta uerbum dei, sed sectantur affectum carnis, & collocant fidutiā suā in hunc mundū, nec aliud cogitant, spirant, aut agunt, quam quod huic presenti seculo conuenit, hi suis ipsorū factis produnt, quod sentiant in animo suo, nō esse uitā, post hanc corporalem uitam. Atque hec impietas, autor est omnium scelerū, quæ hoīes designare solent. Nam si uerē sentirent spiritum Christi, quod esset alia uita, post hanc uirā, in qua unusquisque reportaturus esset, quæ sūt per corpus, siue bona siue mala, fieri nō posset, quin honestiorē & magis piā duceret uitā. Nā si spiritu Christi a mortuis excitati habitāte in nobis, resuscitabimur a morte, ad perpetuam uitā, quāto magis excitabimur per ipsa peccata, sed sectandā iustitiā? Quāte enī efficacitā sit spiritus resurrectionis, licebit facillime e spiritu humano spici cōspicere. Sperat quispiam se collecturū in messe multas fruges. Hac spes nō sinit hoīem ociari, sed cogit eū longe ante messem parare, quæcūq; ad messem & cōgregandas atq; cōdēdas fruges necessaria sunt. Sperat alius se cōsecuturū ex negotiatiōe sua magnas opes. Hac spe excitat, ut accingat se itineri, ut proficiscat ad mercatus, ut exponat merces uenales, utq; nihil nō periculorū suscipiat, quo merces suas extrudat. Vides quāte potentia sit humanus humane spei spiritus. Multo certe maioris est potentia diuinus futuræ resurrectionis spūs, qui cū efficiat, ut reuocemur a morte ī uitā, lōge magis efficiet, ut abducamur ab impietate, et quāsimanē adducamur ad uerā pietatē. Quare danda nobis est summa operam, ut spiritum Christi de resurrectione, & uita post hanc uitam concipiamus, aut iā conceptum confirmemus, quo non solum in nouissimo die a morte resuscitemur, uerum etiam in hoc seculo a fugiēdis peccatis, ad faciendam iustitiā excitemur. Id autem fiet, si diligenter cōseruauerimus euangeliū dñi nostri Iesu Christi, quo nobis perspicue reuelatū est, quicquid de futuro seculo, & uetura uita dici potest. Plurimū etiam ad

Prophanitas
uitæ, negatio
resurrectionis

Ro. 8.
Resurrectio-
nis efficacia.

hoc conducet disputatio, quam instituerunt Saducæi cum Christo. Perstringemus igitur hanc disputationem, ut ex ea fidem nostram de resurrectione confirmemus. Saducæi enim adoriuntur Christum, & conantur probare ex lege Mosi, quod impossibile sit, resurrectionem mortuorum esse. Dicunt enim. Magister. Moses scripsit nobis, Si cuius frater mortuus fuerit, habens uxorem, isque sine liberis mortuus fuerit, ut accipiat fratrem eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, ac mortuus est sine liberis. Et accepit secundus illam, & ipse mortuus est sine liberis. Et tertius accepit illam, similiter & cæteri septem, nec reliquerunt liberos, & mortui sunt. Nouissime omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? Siquidem septem habuerunt eam uxorem. Hæc lex, quam allegant Saducæi ad refellendam resurrectionem mortuorum, scripta est in Deuteronomio, capite uicesimo quinto. Si (inquiunt) est mortuorum resurrectio, quemadmodum tu affirmas, cuius illa erit uxor, quæ per resurrectionem, septem habuit fratres iuxta legem? Non potest unius tantum uxor esse, quia singulis e septem fratribus matrimonio legitimo iuncta fuit. Nec potest esse omnium uxor simul, quia nullo modo licet uni mulieri plures simul habere maritos. Quare cum neutrum horum fieri nequeat, non potest etiam fieri, ut mortui resurgant. Atque hoc quidem est argumentum, quod Saducæi Christo obiecerunt. Audiamus igitur, quid Christus respondeat. Ac principio, dissoluit Christus argumentum Saducæorum, deinde probat alio argumento ex lege, quod sit resurrectio mortuorum. Et respondens ait illis Iesus. Filij huius seculi ducunt uxores, & nuptum dant. Illi uero qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dant. Neque enim ultra mori possunt. Aequales enim angelis sunt, & filij sunt dei, cum sint filij resurrectionis. Hæc est dissolutio argumenti Saducæorum. Ac Christus non negat, nec dānat legem Mosi. Mose satis perspicue ait. Quando habitauerint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiat eam frater eius, & suscitabit seminem fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel. Hæc lex fuit diuina ordinatio in politia Mosaica. Et habet duas satis graues causas, alteram ciuilem, alteram ecclesiasticam seu spiritualem. Ciuilis causa est, ut hac ordinatione conseruarentur familiae, & suæ in familijs hæreditates. Nam quemadmodum in nostra republica sunt in familijs nobilioribus & illustrioribus quædam feudorum, sic enim uocant, genera, quorum ius hæreditatis non ad foeminas, sed tantum ad masculos pertinet, quod idcirco institutum est, ut illustriores familiae, & nomina earum conseruarentur. Sic & in republica Mosaica institutum fuit, ut uxor defuncti absque liberis, non nubat

*Familiarum
conseruatio
in rebus publicis
prodest.*

bat alieno, sed affini, hoc est, fratri aut propinquo prioris mariti, quo & suae familiarum haereditates non transferrentur ad alienas familias, & sua cuiusque familia in Israel cōseruaretur. Vt non deleatur, inquit, nomen eius ex Israel. In rebus publicis autem multum prodest ueteru, honestarum, et illustrium familiarum conseruatio, ut sint, qui ad magistratū, quem uel haereditate uel electione gerunt, dignitatem quandam, & auctoritatem afferant, & posteris honesta maiorum exempla habeant, quibus ad uirtutem inuitentur. Etsi enim coram deo parum referat, e qua familia quis natus sit, multum tamen refert, ad administrandam remp. ciuilē, ut magistratus peditus sit magna auctoritate, multum etiam refert, ut iuuentus ad sectandam uirtutem excitetur. Ad hanc autem rem plurimum momenti affert ueterum familiarum claritudo. Quare prudenter admodum institutum fuit in rep. Israelitica, ut, quo familiae conseruarentur, & haereditates, prout diuina ordinatione inter tribus Israel diuisae erant, non dissiparentur, uiduae non alienis, sed propinquis defuncti mariti sui nuberēt. Necessarium enim erat, ut in Israel conseruaretur distinctio tribuum & familiarum, non tantum propter hereditates, uerum etiā propter promissiones de Christo, qui non nisi ex tribu seu familia Iudae uenturus erat. Pertinet autem haec lex de nubendo fratri mariti defuncti, non ad nostram remp. in qua uiduae, absque liberis relictæ, in illustrioribus familijs, ut non succedunt in iure feudorum, ita non licet ipsis fratri prioris mariti nubere. Sed pertinet ad remp. Mosaicam, in qua ita tum licuit uiduae absque liberis, retinere possessiones mariti, si nuberet fratri aut propinquo mariti defuncti. Atque haec quidem ciuili huius legis causa est. Spiritualis autem causa est, ut spiritus sanctus admoneret hac lege omnes pios, quo certo confiderent, quod nomina ipsorum non deleantur coram deo in maximis etiamnum calamitatibus, adeoque in ipsa media morte, sed perpetuo maneant inscripta in libro uitae. Vt non deleatur, inquit, nomen eius ex Israel. Quid? num tanti refert, ut nomen Israelitarum in hac terra maneat? non nihil quidem refert ciuilitate, quemadmodum antea indicauimus. Spiritus sanctus autem non tantum sollicitus est pro incolumitate polliciarum in hac terra, sed maxime omnium sollicitus est pro conseruatione ciuium coelestium. Instituit igitur hanc legem, ut significaret, quanta cura deus omnes pios conseruaret. Si enim deo curae est, ut nomina carnalium Israelitarum non deleantur in hac terra, quanto magis ei curae est, ut nomina uerorum Israelitarum, qui sunt credentes in Iesum Christum, conseruentur perpetuo in coelis. In Esaia de Zion ait. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filij uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te, muri tui coram oculis meis semper. Quid autem uera Zion aliud est, quam Ecclesia Christi, & unum

Ciuium coelestium conseruatio:

quodque uerum ecclesiae Christi membrum? Quare siue quis affligit, siue occiditur, confirmet fidem suam ex huius legis significatione, & meminerit nomen eius in manibus dei ita descriptum esse, ut nulla uis calamitatis, nulla mortis aut inferni potentia queat ipsum delere. Cum igitur hæc lex, quam obijciunt Saducæi Christo, diuinitus in rep. Israelitica lata fuerit, & satis graues causas habuerit, nec reijcit, nec damnat eum Christus in ea politia, in qua tunc civilem uitam agebat, sed improbat & damnat falsam Saducæorum intelligentiam, quod eam legem, quæ data est huic præsentī seculo, accommodarent ad futurum seculum. Filij, inquit, huius seculi ducunt uxores, & nuptum dant, hoc est, Leges de coniugijs, latae sunt huic, non alteri seculo. De hoc enim præsentī seculo dictum est. Crescite & multiplicamini, & replete terram, ac subiicite eam. De hoc præsentī seculo dictum est. Relinquit homo patrem suum & matrem, & adherebit uxori suæ. De hoc præsentī seculo dictum est. Vxor defuncti non nubit alteri, sed accipiat eam frater eius. Cum enim homines in hoc seculo moriantur, necessarium est cōiugium & liberorum procreatio, ut humanum genus conseruetur. In futuro autem seculo, homines sunt immortales, quia sunt filij resurrectionis a morte, & sunt filij dei, ac similes angelis. Non igitur indigent coniugio & liberorum procreatione. Cæterum, multi sunt homines, qui curiose inquirunt in statu futuri seculi. Hi ergo habent hoc loco, quo curiositati ipsorum medentur. Achumanus quidem animus non potest cogitatione sua perfecte adsequi, qualis sit futuri seculi status. Paulus enim ex Esaia ait. Oculus non uidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit deus diligētibus se. Quicquid autem de futuro seculo fas est homini in hac terra cognoscere, ac sciri in hoc carnis imbecillitate potest, hoc uerbis Christi in hoc loco sufficienter significatur. Qui digni habebuntur, inquit, futuro seculo, erunt filij resurrectionis, hoc est, per resurrectionem euadent ita mortem, ut non amplius moriantur. Non resurgent iterum morituri, sed perpetuo uiuent. Ergo (inquis) soli pii resurgent, cum hi soli digni habebuntur futuro seculo? Resurgent quidem soli pii ad æternam felicitatem, resurgent autem & impij, sed ad perpetuam damnationem, in æternum morituri. Itaque pii proprie dicuntur filij resurrectionis, propterea quod fruuntur resurrectionis beneficijs, quæ sunt sempiternum gaudiū, & perpetua felicitas. Ad hæc, filij sunt dei. Ad filios autem dei pertinet hereditas bonorum dei. Vere autem dei bona sunt, cœlestis uita, perfecta iustitia, immortale & immutabile gaudium. Quare pii in futuro seculo uiuent cœlestem uitam, facient perfectam iustitiam, & fruuntur immortali gaudio. Præterea, Erunt, inquit, æquales angelis. Ergone mutabuntur in spiritus? Angeli enim meri & puri sunt spiritus absque corporibus. Absit. Hæc enim

Coniugij leges
pertinēt
ad hoc corporeale
seculum.

Esa. 64.

Seculi futuri
status.

Resurgent et
impij.

Resurrectionis
beneficia
ad solos pios
pertinent.

Angelis quo
modo erunt
homines æ-
quales.

em æqualitas intelligenda est non de substantia, sed de proprietatibus.
 Nam qui ex mortuis resurgent, non resurgent tantum spiritu, sed etiam
 corpore. Quod igitur ad substantiam attinet, homines non erunt ex om-
 ni parte æquales angelis, Sed quod attinet ad proprietates, ibi æquales e-
 rimus angelis. Primum enim angeli hanc habent proprietatē, quod sint
 immortales. Eandem proprietatem habebunt & homines qui a mortuis
 resurgent. Deinde angeli, qui sunt immortales, nō coniunguntur inter
 se matrimonio, ad conseruandam generis sui successionem per generati-
 onem, Sic nec homines in futuro seculo cōtrahent inter se matrimonia.
 Adhæc angeli nec edunt nec bibunt, ad conseruandam uitam, nec al-
 gent, nec sudant, nec habēt quicquam harum corporalium affectionū,
 ita homines nec edēt nec bibent, nec algebunt, nec sudabunt in futuro se-
 culo. Deinde, quod angeli ita agiles sunt, ut possint uno momento ibi
 esse, quo cogitant, nec quicquam eis obstare potest, siue altitudo aut pro-
 funditas muri, siue longitudo intermedij spatij. Eandē agilitatis proprie-
 tatem habebunt & homines, postquam a mortuis surrexerint, ut cor-
 pus non impediturū sit, quo minus uno momento possint illic esse, ubi
 uolunt. Seminatur, inquit Paulus, in ignominia, resurgit in gloria, semi-
 natur in infirmitate, resurgit in potentia. Seminatur corpus animale, re-
 surgit corpus spirituale. Est corpus animale, est corpus spirituale. A-
 nimale corpus est, quod habet proprietates animalium in hac terra uiuē-
 tium, quæ sunt esurire, sitire, algere, edere, bibere, uestiri, graue esse, de-
 loco in locum corporali modo moueri, & id genus alia. Et has corporis
 proprietates habemus in hoc præsentī seculo. Corpus autem spirituale
 est, quod habet proprietates spirituum seu angelorum, quæ sunt, non
 esurire, non sitire, non algere, mole corporea non impediri, sed summā
 & momentaneam agilitatem habere. Et his proprietatibus ornabimur
 in futuro seculo. Postremo angeli semper laudant deum, & ducunt per-
 petuo felicissimam uitam, idem etiam facient homines pī, postquam a
 mortuis surrexerint. Erunt igitur similes angelis. In his autem pro-
 prietatibus inquirendis nō sumus nimis curiosi. Sed hoc potius agamus,
 ut eā uitā capellamus, qua resurrectione iustorum digni efficiamur. Et si
 em nūc nō perfecte cognoscamus qualis futurus sit status piorū hoīm in
 futuro seculo, tñ si ex fide in Christū, piā duxerimus uitā, re ipsa tandē ea
 cognoscemus & sentiemus, quæ oculus nō uidit, et a seculo nō sunt audi-
 ta, nec auribus percepta. Habes cōfutationem obiectionis Saduceorū ex
 lege Moysi de mortuorū resurrectione. Videamus nūc, quō Christus ex
 eodē Mose probet mortuos resurrecturos, sic em sequitur. Quod uero
 mortui resurgāt, & Mose ostendit iuxta rubū, cum dicit dominum deum
 Abraam, & deum Isaac, & deum Iacob. Deus aut non est mortuorū sed
 uiuorum. Omnes em illi uiuūt. Respondētes aut quidā scribarū, dixerūt.

Corpus ani-
male quod sit

Corpus spiri-
tuale quod sit

22 Magister, bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interro-
 23 gare. Quod resurrectionis mortuorum testimonium Christus ex Mose
*Resurrectionis testimoni-
um ex Mose.* citat, scriptum est in Exodo, capite tertio. Nam cum deus colloqueretur
 cum Mose ex rubo, ait. Ego sum deus patris tui, deus Abraam, deus
 Isaac, & deus Iacob. Et hi patriarchae non agebant iam uitam in terris,
 sed ante multos annos sepulti fuerant. Nihilominus tamen deus uocat se
 deum illorum. Itaque si nihil omnino essent, ac non resurrecturi essent,
 deus ipse usurpasset sibi uanissimum cognomen. Quomodo enim con-
 ueniret, quod Deus uocaret se illorum deum, qui ita mortui essent, ut
 Ro. 14 nihil omnino essent? Paulus scribit quidem, quod Christus in hoc mor-
 tuus sit & reuixerit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur, quo significatur
*Mortuorum dominus
Christus.* Christum etiam mortuorum dominum esse. Et in symbolo religionis
 nostrae confitemur, quod Christus uenturus sit ad iudicandum uiuos &
 mortuos, ibi autem longe alius usus est uocabuli mortuorum, quam Sa-
 ducgi usurpabant. Mortui enim aliquoties dicuntur, qui etsi non uiuant
 coram hominibus in hoc seculo, uiuunt tamen coram deo in altero secu-
 lo. Sic Christus est dominus mortuorum, sic etiam cum resuscitauerit
 oia mortuis, iudicaturus est ipsos in nouissimo die. Saducæi autem sen-
 tiebant homines mortuos in hac terra, ita mortuos esse, ut quemadmo-
 dum non amplius uiuerent coram hominibus, ita nec uiuerent coram deo,
 sed toti in nihilum euanuissent, nec unquam deinceps, per resurrectio-
 nem aliquid fierent. Sic deus non est deus mortuorum. Si enim de mor-
 tuis ita sentiendum esset, cum deus uocet se deum Abraami, Isaaci, & Ia-
 cobi, quid aliud diceret, quam se esse deum nihili, aut super nihil? Quid
 illo non solum magis ridiculum, sed etiam absurdius esset? Nam cum
 uerbo domini cœli firmati sint, & uirtus eorum uerbo eius constiterit,
 agnoscimus tantam uerbi Dei potentiam, ut etsi Abraam, nihil omni-
 no esset, tamen cum deus uocat se deum Abraami, continuo ex illa uoca-
 Ro. 4. tione dei aliquid fieret. Qui uitæ, inquit Paulus, restituit mortuos, &
 uocat ea que non sunt, ut sint. Abraam, cum adhuc uiueret in hac terra,
 non erat pater multarum gentium. Sed cum sic a deo uocaretur, continuo
 factus est coram deo, quod uocabatur. Sic & Abraam nunc mortuus,
 coram hoc externo mundo non est. Sed quia deus uocat se deum Abra-
 ami, necesse habet Abraam ex hac dei uocatione aliquid esse, etiam si an-
 tea nihil omnino fuisset. Quare cum deus uocet se in Mose, deum patri-
 archarum antea mortuorum, manifeste significat mortuos homines, non
 ita mortuos esse, quod quemadmodum in oculis huius mundi nihil sint,
 ita plane nihil sint coram deo, sed quod adhuc coram deo uiuant, quæ
 etiam uita, suo tempore per resurrectionem, in oculis mundi reuelabitur.
 Hoc est euidentis resurrectionis testimonium. Sed quid? an non Christus
 potuisset multo clariora et magis perspicua resurrectionis testimonia ex
 alijs

alijs scripturæ locis, ac præsertim ex prophetis citare? Extant certe apud prophetas manifestissima testimonia resurrectionis. Esaias ait. Mors deuorabitur omnino, & absterget Dominus deus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de uniuersa terra. Et iterum. Viuet mortui tui, interfecti mei resurgent. Expergiscimini & letamini, qui habitatis in puluere. Et apud Ezechielem. Ecce ego aperiam tumulos uestros, & educam uos de sepulchris uestris populus meus, & inducam uos in terram uestram. Apud Danielelem. Multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in uitam æternā, alij in opprobrium ut uideant semper. Sed quid necesse est hoc loco testimonia resurrectionis ex prophetis commemorare, quæ ut breuibus recenseri non possunt, ita et si a contentiosis fortasse eludi possent, testimonijs tamen noui testamenti, & reuelatione euangelij Iesu Christi, ac resurrectionis eius ita explicantur, illustrantur & confirmantur, ut resurrectione mortuorum iam nihil sit nec notius nec certius. Christus autem maluit hoc loco resurrectionis testimonium contra Saducæos ex Mose citare, propterea quod Saducæi, quemadmodum scriptores testantur, non agnoscebant aliquid sacrarum literarum, præter legem, seu pentateuchum Moysi. Quare Christus prudenter citat tale testimonium, quod apud aduersarios haberet auctoritatem. Cæterum, si sententiam Christi probe intueamur, nō citat hoc testimonium ex Mose, ut tantum probet mortuos deo curæ esse, coram deo uiuere, & a mortuis resurrecturos, sed etiam ut significet omnes pios, qui in fide Abraami, Isaaci, & Iacobi ex hoc seculo migrant, habituros eandem cum his patriarchis partem hereditatis in futuro seculo. Sic enim alias in parabola euangelica pauper mendicus, sed pius, deportatur in sinum Abraæ. Et iterum. Multi ab oriente & occidente uenient, & accumbent cum Abraam & Isaac & Iacob in regno coelorum. Agnoscamus igitur Iesum Christum, qui patriarchis promissus fuit, & nobis reuelatus est, ut ex fide renati, & per spiritum sanctum ad omnia bona opera accensi, perueniamus ad tam honestum sanctissimorum patriarcharum sodalicium, & consequamur celestem hæreditatem per Christum Iesum dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

*Resurrectionis
testimonia.*

Esa. 25.

Esa. 26.

*Ioseph. li. 19.
Antiquita.
ca. 2.*

HOMILIA XXXVI.

Pontifices & Pharisei insidiati sunt hætenus Christo uariis & captiosis quæstionibus, ut in quem manifesta uiolentia grassari non audebant, eum in sermone comprehenderent, et uel furori uulgi, uel gladio magistratus civilis opprimendum obijcerent. Nunc igitur uicissim proponit & ipse Christus quæstionem Phariseis, non ut tentet ac perdat ipsos, sed ut erudiat, & admoneat eos, de quibus rebus potissimum inquirere & curare debeant. Pharisei

Phariseorū
inutiles dis-
putationes.

enim & scribæ curiosissimi erant disputatores, in rebus aut non necessariis, aut prorsus ociosis & inutilibus, uidelicet, de lauandis manibus priusquam cibum sumas, de homine non sanando, aut segetibus non fricandis in die sabbati, de non conscendenda arbore, aut de nō occidendis culicibus in sabbato, de decimanda menta, de latitudine fimbriarum, & de innumeris id genus alijs nugis. De consequenda autem uera iusticia, de uincendo peccato, & morte, & alijs rebus ad salutem necessarijs, altissimum agebatur apud eos silentium. Ac si quando harum rerum mentio incidebat, ut optime cadebat, non nisi de lege & operibus eius, idque plane pharisaice & hypocritice, hoc est, de externa tantum legis iusticia diserebant. Messiae autem, per quem solum ueram iusticiam & salutem contingere, prophetae concionati fuerant, nulla plane mentio fiebat. Quare Christus proponit eis quaestionem de Messia, ut significet, necessarium quidem esse, ut de lege dissetur, siquidem per legem est agnitio peccati, quæ est primus gradus ad salutem, non sufficere autem ut de sola lege disputet, sed necessariū esse, ut inquiratur uera Messiae ratio, per quæolum homines iusticiam & salutem consequuntur. Peruenit fortassis Christus etiam alia occasione ad hanc disputationem, quæ sequitur, de diuina Messiae natura. Alij enim Euangelistæ commemorant, quod priusquam inciderit hæc de Messia disputatio, Christus & scribæ disputauerint inter se, quæ sint maxima & præcipua in lege mandata, & quod scriba quispian responderit, Bene præceptor cum ueritate dixisti, quod unus sit deus, & non sit alius præter illum. Quare, ne quis ex his uerbis sentiat, sic unum tantum deum esse, ut Messias, de quo prophetae uaticinati sunt, non sit etiam uerus deus, instituit Christus hanc disputationem de Messia, ut doceat eum non solum esse hominem, Dauidis filium, sed etiam deum, ac ueri dei filium. Congregatis igitur Phariseis, quemadmodum Matthæus ait, interrogauit eos Iesus, dicens. Quid uobis uidetur de Christo, cuius filius est? Principio uidendum erit, quid sibi Christus hac quaestione uelit. Non enim nunc querit, num credant, se ipsum esse Christum, qui tamen uerus erat Christus, quod alias maximis & euidentissimis argumentis probabat. Nec querit, num credant Messiam aut Christum aduenturum. Hoc enim omnibus Iudæis ex prophetis manifestum erat, & expectauerant iam multo tempore Messiam. Nec querit, num sentiant hunc Christum, quem expectent, nasciturum de semine Dauid. Nam & hoc perspicuum erat e sacra scriptura. Ad Dauidem dicitur, Suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum tuum. Et iterum, Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum. De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Unde & apud Ieremiam dicitur. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, et regnabit rex. Ex his & alijs prophetarum locis notissimum erat, quod Christus nasciturus

turus esset ex pgenie Davidis. Nō igit̃ interrogat Christus de hoc, qđ etiā in tōstrinis decantatū erat. Sed interrogat, num sentiant, Christum tm̃ fore Davidis filiū, & hominē, ac non etiam filiū dei, & uerū deum. Hæcres de Christo nō solū digna sed etiam ad salutē maxime oīm necessaria est cognitu. Nisi em̃ cognoscat, quod Christus non sit tm̃ filius Davidis & hō, sed quod etiam sit uerus deus, ueri dei filius, ac patri suo coeternus & consubstantialis, nō potest cognosci & adorari, ut uerus saluator, qui remittat peccata, qui seruet credentes in morte ad uitam æternam. Nam si tm̃ ut homo cognoscat, nō potest alius, quam externus saluator cognosci, quales fuerunt saluatores, Heroes illi, principes & reges populorū, quos ethnici scriptis suis celebrant, & quorū sit etiā mentio in libro Iudiciū. Quare omnino necessariū est, ut in Christo uero saluatore, non solum humana natura, sed etiā diuina maiestas cognoscatur. Pharisei ergo respōdent, se credere & sentire, quod Christus, quem expectet futurū, Davidis tm̃ filius sit, hoc est, tm̃ sit homo, et nō deus. Hec est carnaliū Iudeorū opinio de Messia suo. Atq; utinā hec impietas nō dimanasset etiā inter Christianos. Nā inter hos, imane, aliū sentiūt Christū tm̃ hominem esse, aliū tm̃ deū esse. Nō iā loquor de Martionitis et Arrianis q̃rū illi docuerunt Christū nō habuisse uerā, sed tantū putatiuam carnē, hoc est, tantum deum fuisse, hi aut̃ senserunt Christū non esse uerum deum, patri coeternum, & consubstantialē. Et hi iam dudū sua acceperūt iudicia. Sed loquor de hypocritis inter Christianos, quorum aliū querūt in Christo externā tantū et carnalem liberationē in afflictionibus huius mundi, quæ si nō pro libidine ipsorū cōtigerit, sentiūt ea quæ de Christo dicuntur, uanissima esse somnia. Hoc quid aliud est de Christo sentire, quam ipsum esse hominē tantum? Aliū imaginātur de Christo, quod sedeat in cælo, seuerissimus tantum iudex, ad quem nemo peruenire possit, nisi per sanctorū intercessionē, & qui neminem seruet, nisi placatus meritis operū humanorum. Hoc quid aliud est de Christo sentire, q̃ ipsum tantum deum esse, qui nunquam hominem ad expianda peccata nostra assumpserit? Et si enim hypocrite non confiteātur hoc ore suo, ipsa tamen facta produnt impietatem ipsorū, dum contempto euangelio Christi suas tantum inuocationes sanctorum, & superstitiosa opera sectātur. Sed utriq; impijssime errant. Christus enim non est tantum filius Davidis, & homo, sed etiam deus est, ac ueri dei filius. Nec est tantum deus, sed etiam homo. Ac quod non sit tantū deus, sed etiam uerus homo, Davidis filius, ex alijs scripturæ locis manifestius est, quam ut hoc loco pluribus recēseri debeat, sed quod etiam sit uerus deus, ac ueri dei filius, hoc nunc Christus e scriptura probandū suscipit. Dixit enim ad illos. Quomodo dicunt Christum filiū esse David, & ipse David dicit in libro psal-

*Christus non
homo tantū,
sed etiam uerus
deus.*

*Hypocritarū
sententia de
Christo.*

Psalmi cente
simi decimi,
Dixit Domi-
nus, explica-
tio.

pro inimicos tuos, scabellum pedum tuorum: Dauid ergo dñm illum uocat, & quō filius eius est: Non negat, Christum Dauidis filium esse, sed negat eum nihil aliud esse, quam Dauidis filium. Testimonium autem quod e libro psalmore citat, scriptum est in psalmo centesimo decimo. Sed cur non perstringeremus totum hunc psalmum, quando Christus tanti eum fecerit, ut in grauissima causa testimonium ex eo citauerit, & Christus in eo tam perspicue describat, ut in tota ueteris testamenti scriptura uix extet manifestius & illustrius Christi encomium: Nam et hunc psalmum cōmendarunt nobis scripta apostolorum, quēadmodum mox audiemus, cōmendauit & ipsum nobis uetus ecclesia, quæ ipsum singulis diebus dñicis publice in cōuentu populi semper repetiuit & inculcauit. Recitabimus igitur principio psalmi ipsius uersiculos ex ordine, deinde percurramus eum breuibus, explicatione nostra, ut ex eo Christum dominum nostrum certius cognoscamus, & in fide Christi ad salutem confirmemur. Sic ergo habet psalmus.

1. Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Sceptrum potentiae tuæ emittet Dominus ex Zion, dominare in medio inimicorum tuorum.

2. Populus tuus spontaneus, in die fortitudinis tuæ, in magnificentia sancta, ab utero, ab aurora, tibi ros iuuentus tua.

3. Iurauit Dominus, & non pernitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchizedec.

4. Dominus ad dextram tuam, percutiet in die iræ suæ reges.

5. Iudicabit inter gentes, cumulabit cadauera, percutiet caput in terra spatiofa.

6. De torrente in uia bibit, propterea exaltabit caput.

Hic psalmus debet nobis esse acceptissimus, addo etiā, notissimus. Ac primum, obseruandum est, quod is psalmus nō sit natus Dauidi, a quo cōpositus est, in bucca, nec excogitatus fuit ab ipso, humana ratione, sed dictatus est a spū sancto. Quō (inquit Christus) Dauid in spū uocat eū dñm: Qui bus uerbis perspicue docet Christus, quod huius psalmi organon quidem sit Dauid, autor uero spū sanctus ipse. Quis autem melius nosset ea, quae sunt dei, quam spū dei: Deinde hic psalmus intelligendus est de Messia, seu Christo, qui Dauidi pmissus fuit. Tāetsi enim aliquot Iudaici interpretes, uarie ipsum exponant, nūc de Abraamo, quod in eo fiat mentio Melchisedecis, cui Abraā dedit decimas bellicorum spoliis, nūc de Dauide, quod fiat hic mentio Zionis, e qua Dauid populis iura dedit, sunt inquit & alij interpretes uno ore negare, quod hic psalmus sit de Christo intelligendus, quid tū postea? Miserrimi homines, & deploratissime tū impietatis tū cecitatis, quia abiecerunt Christū salutē nostrā, abieci sunt & ipsi ne sint amplius populus

us populus dei, & exheredati ab omnibus coelestibus bonis, quæ per Christum nobis parta sunt. Quare nec sacra scriptura, in ipsorum possessi-
 one deputanda est, multo minus scripture interpretatio. Recte enim de ip-
 sis uaticinatus est Esaïas. Incrassatum est, inquiens, cor populi huius, & au-
 ribus grauitè audierunt, & oculos suos cõpresserunt, ne quā uideant oculis,
 & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertant & sanent eos. Nam
 extant alia grauissima testimonia, quibus perspicue probatur, hunc psalmum
 de Messia seu Christo intelligendum esse. Cum enim Christus ipse hunc psal-
 mum citet aduersus Phariseos, ad cõprobandum, quod Messias non sit
 tantum filius Dauidis, & nemo potuerit ei, (quæadmodum Mattheus ait,) res-
 pondere, manifeste apparet, quod Iudei, cum adhuc essent populus dei, pri-
 us quàm reuelatus erat Christus, uno oēs cõsensu intellexerint hunc psalmum
 de Messia seu Christo, alioquin Pharisei statim respõdissent Christo, hoc
 testimoniũ non esse idoneũ. Quare nihil ad nos, quicquid uani Iudeorum
 interpretes, post reuelationem & diuulgationem euangelij in totũ orbem ter-
 rarum, nugantur. Sed finge etiã Phariseos hoc negasse, attamen cum Chri-
 stus ipse dñs noster, qui ut est perfectus scripture impletor, ita etiã so-
 lus uerus scripture interpres, hunc psalmum de Messia, hoc est, de seipso
 exponat, nihil iam certius & firmitus est, quàm hunc psalmum de Messia in-
 telligendum esse. Ex eodẽ Christi spiritu, Petrus etiã, apostolus Christi
 hunc psalmum de Christo interpretatur, sic dicens. Non enim Dauid ascen-
 dit in celos, sed dicit ipse. Dixit Dñs dño meo, sede a dextris meis, do-
 nec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certo sciat ergo to-
 ta domus Israel, quod Dominum & Christum fecerit hunc Iesum deus,
 quem uos crucifixistis. Similiter & Paulus, ad Corinthios scribens, de
 Christo ex hoc psalmo cõcionatur. Oportet eum, inquiens, regnare, do-
 nec posuerit omnes inimicos sub pedes suos. Quid, quod epistola ad He-
 breos hoc præcipue omnium agit, ut ex hoc psalmo maiestatem regni & sa-
 cerdotij Christi illustret? Perscrutemur ergo Christum Dominum no-
 strum in hoc psalmo, ut & salutem nostram inueniamus. Describit autem Chri-
 stus in hoc psalmo, ut DEVS, ut REX, ut SACERDOS, quibus
 epithetis nihil potest ei nec maius nec illustrius siue in celo siue in terra
 tribui? Quid enim in celo maius deo? quid in terra, ac præsertim in popu-
 lo dei Israel magnificentius rege, & summo sacerdote? Quare is psalmus
 optimo iure inscribitur, ENCONIVM CHRISTI. Dixit, (inquit)
 Dñs Domino meo. Hæc sunt uerba Dauidis, recensentis, quid autore
 spiritu sancto de Christo cognouerit, quid & nobis de Christo sentiendum sit.
 Ex epicheto autem dñi, quod Dauid Messia filio suo tribuit, argumentatur
 Christus ipse, quod Messias non sit tantum filius Dauid, sed aliquid etiã am-
 plius, hoc est filius dei. Si Dauid (inquiens) uocat eum dominum, quomodo filius
 eius est? Non est solene, ut patres serio uocent filios suos, dominos, præfer-

Iudeorum scit-
citas.Act. 28,
Esa. 6.

Act. 2.

tim si filij non sint maiori quadā dignitate, quā parentes, pediti. Et ma-
 ior in terris nō erat rege Dauide. Præterea, cum David hæc loqueretur,
 ex afflatu spiritus sancti, qui adulari ac fingere nescit, locutus est, ut esset
 alius qui spīa homo uocaret honoris gratia filium suum, dominum, atra-
 men David, omniū maximus, & e spū sancto, ac de filio suo nondum na-
 to loquens, nō sic dixisset, nisi is de quo loqueretur, alterius etiā, qui Da-
 uid maior est, filius esset. Non erat autem alius maior rex supra Dauide
 in populo Israel, præter Dñm Deū nostrū. Quare David hoc domini e-
 pitheto haud obscure significat, Christum non suū tm̄, sed etiā dei Do-
 mini, inquam, dei nostri filium esse. Et hāc sententiā confirmant ea, que
 sequūtur. Quid ergo dixit dñs, seu deus pater, ad dominum, meū qui-
 dem, nimirū Davidis, suum aut filium? Dixit. Sede ad dexteram meam.
 Quid hoc? num in cœlo sedent deus pater, & filius, ut in terra homines
 sedere solent? Minime omnium. Hæc em̄ non pro humana imbecillita-
 te, sed p̄ coelesti maiestate intelligenda sunt. Primum em̄ sedere ad dex-
 trā dei hoc loco est ascendere in cœlū, una cum patre suo regnare, eandē
 habere omnipotētiā, eadem maiestate oīa administrare, adeoq̄ equalē
 esse cū patre deū. Hoc em̄ est, quod spū sanctus Davidi dictauit, cū rece-
 sset ei, q̄ pater dixerit ad filiū, sede ad dextrā meā, hoc est, spū sanctus re-
 uelauit Davidi, quod filius ipsius, Messias, nō tm̄ sit homo futurus, sed
 etiam sit deus ipse, cum deo patre suo perpetuo regnans, eiusdem cum ip-
 so omnipotētiæ & maiestatis, id quod postea ascensu eius in cœlum &
 missione spū sancti declarātū est. Vnde & Petrus ait. Nō David ascen-
 dit in cœlum, sed dicit ipse. Dixit Dominus domino meo, sede a dextris
 meis. Similiter & Paulus sic interpretat̄ dicens. Oportet eū regnare, do-
 nec posuerit oēs inimicos sub pedibus suis. Nam sedere hoc loco nō est
 simpliciter sedere, ut priuati hoīes, in priuatis solijs sedere solent, sed est
 maiestate peditū esse. quemadmodū reges in regio throno sedent, ac re-
 gnāt. Et dextera dei, est uirtus, potestas, ac omnipotentia dei. Dextera Do-
 mini, inquit, fecit uirtutem. Sedere igit̄ ad dextrā dei, est cum deo patre
 in summa maiestate regnare, & eandem habere omnipotētiā, quod
 quidem nihil aliud est, quam æqualem esse cum patre deum. Nam scrip-
 tura alias quoq̄ tribuit Messiaē eandem cum deo patre suo gloriā, & te-
 statur ipsum uerū esse ab æterno deum. In psalmo enim quadragesimo
 quarto dicitur ad ecclesiam, ut Christum regē audiat. Audi (inquit) fi-
 lia & uide & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum & domū
 patris tui. Et concupiscet rex decorē tuum, quoniam ipse est dñs deus tu-
 us, & adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiēt ei. Ac mox.
 Adorabunt coram eo semper, tota die benedicent ei. Nam hunc psalmū
 de Christo intelligendum esse, cum multa alia, tum præcipue hoc pro-
 bat, quod in eo repetitur promissio, quæ de Christo ad Abraamum di-
 cta

Sedere ad de-
xtram dei.

A. 2.
1. Cor. 15.

Psalmus. 117.

Dextera dei.

Psalmus. 21.

sta fuit. Sicenim sequitur, Sit nomen eius benedictum in secula, ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terrae, omnes gentes magnificabunt eum. Præterea, hæc adoratio, qua spiritus sanctus Christum adorari significat, non est intelligenda de civili adoratione, qua externi reges in hac terra coluntur, sed de uera spiritus adoracione, qua deus colitur. Atque hoc indicant prophetæ, dum con-
 donantur regnum Christi æternum esse, & per Christum contingere iustitiam & salutem, & in Christum sperandum esse. Hæc enim maiestas deo tantum tribuenda est. Quare, cū & Christo tribuitur, manifestum est, Christum ut deum, adorandum ac uerum deum esse. Quam autem impij seu Iudæi seu alij religionis contemptores semper inueniant in uaticinijs ueteris testamenti de diuina natura Christi, quod calumnientur & eludant, tamen quod in ueteri testamento obscure dictum uidetur, hoc spiritus sanctus in nouo testamento tam prospicere reuelauit, ut nemo habeat, quod uerisimiliter contradicere queat. Nam Christus ipse, cum in publico concilio a Caiapha interrogaretur, num esset Christus, filius Dei, respondet uerbis pene huius psalmi, & affirmat se Christum, ac uerum deum esse. A modo (inquit) uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis & uenientem in nubibus cœli, hoc est. Nunc quidem nihil aliud uidetis, quam filium hominis in oculis uestris contemptum. Sed rebus & factis ipsis declarabo me uerum esse Messiam uerumque ueri dei filium, cū manifestauero me æqualem habere cum deo patre meo maiestatem & potestatem, ac iudicare omnes gentes & perpetuo regnare. Deinde, cum missus esset spiritus sanctus apostolis, ibi tum manifestissime reuelatum est, Christum, uerum esse ab æterno deum. Cum uenerit, (inquit) paracletus, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatē. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annuntiabit uobis. Quare apostoli, mox accepto spiritu sancto prædicauerunt Iesum, non solum uerum Messiam seu Christum, sed etiam uerum ueri dei filium esse. Petrus ad totum populum Hierosolymitanum ait. Vos autorem uitæ interfecistis, quem deus suscitauit a mortuis, cuius nos testes sumus, & per fiduciam nominis eius, hunc quem uidetis ac nostis, consolidauit nomen ipsius, & fides quæ per eum est, dedit ei integritatem istam in conspectu omnium ueritatem. Quid potuisset manifestius de diuina in Christo natura prædicari? Autorem (inquit) uitæ interfecistis. Non est autor uitæ, nisi solus deus. Christus igitur deus est. Et, per fiduciam nominis eius, & fides, quæ est per eum. Non est autem confidendum nisi in Domino Deo nostro. Maledictus, qui confidit in homine. Quare Christus, testante Petro, non tantum homo est, sed etiam uerus Dominus Deus noster. Ac mox in eadem concione. Vobis primum, (inquit)

Adoratio
 quæ Christo
 exhibetur.

Act. 2:

Deus cū suscitasset filium suum Iesum, misit eum benedicens vobis. Hic Iesum uocat filium dei, & benedicientem, uidelicet remissione peccatorū & uita eterna, quod certe ad solā maiestatem dei pertinet. Igit̃ nihil certius, **Act. 20.** nihil manifestius est, quā Christum uerum deū esse. Vide mihi & Pauli contiones. Is em̃ ad Ephesios presbyteros ecclesie in Actis apostolicis ita concionat̃. Attēdite uobis et cuncto gregi, in quo uos spūs sanctus posuit episcopos ad regendū ecclesiā DEI, quā acquisiuit sanguine suo. Ad regendū (inquit) ecclesiā dei, quā acquisiuit sanguine suo. Quid: an nō Christus clarissime hoc loco deus predicat̃? Et ne quis Arrianæ impietatis sectator habeat, quod eludat, Paulus ad Romanos non solū tribuit **Ro. 14.** Christo nomen dei, uerum etiam rem, naturam, & maiestatem dei. Omnes, inquit, statuemur apud tribunal Christi. Scriptum est enim. **Vi**uo ego dicit Dominus. Mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua cōfitebitur deo. Quod in Esaia de uero Domino Deo nostro dicitur, hoc **Esa. 45.** Paulus perspicue interpretat̃ de Christo. Quare tam Esaia, quam Paulus manifeste docent Iesum Christum uerum esse ueri dei ab æterno filium, quod idcirco nobis summa cura & maximo studio imo certissima fide cognoscendum est, ut manifestum fiat, Christum, uerum, & perpetuum esse seruatorem nostrum. Possem infinita alia diuinæ in Christo naturę testimonia, presertim ex apostolorum scriptis in medium afferre, sed hec, quæ recitauimus, in præsentia, ad explicationem psalmi nostri sufficiunt. Cum ergo Dauid audit, in spiritu sancto deum patrem dicere ad filium suum, sed ea dextris meis, cognoscit ex spiritu sancto, quod Christus sit æqualis deus cum deo patre suo, et perpetuo cum ipso eadem maiestate & omnipotentia regnet. Quid est igitur hoc quod additur, Donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum: nūm postquam inimici eius subiecti fuerint, regnare desisteret? Nequaquam. Nam tunc magis regnare incipiet, cum inimici omnes subiecti ei fuerint. Hæc em̃ forma loquendi non semper certum tempus, sed etiam aliquoties infinitum tempus significat. In psalmo dicitur. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dñm deum nostrę, **DONEC** misericordiam nostrę. Ergo tam diu habebimus oculos ad deum, dū misericordiam impetrauerimus, & postea oculos uertemus ad terram? Minime omnium, sed oculi nostri semper sint ad Dominū, quia ipse euellet de laqueo pedes nostros. In Euangelio Matthei dicitur, de Ioseph et Maria, Et non cognouit eam, donec peperisset filium suum primogenitum. Num postea cognouit? Absit. Euangelista enim indicare uult his uerbis, quod nūquam eam cognouerit, ut nec ante, ita nec post partum. Sed & uulgo mater e domo discessura cum filiolo suo ita loquitur. Age, mi fili, probus & honestus esto, donec ad domū rediero. Nū his uerbis significat, filiū nō debere honestū eē, postq̃ ad domū redierit? Nihil minus, sed exigit, ut semper

Donec, quem
usum habeat.

ut semper honestus sit, ac præcipue eo tēpore, quo absens ipsa nō possit in mores eius animaduertere. Nam cum præsens fuerit, dabit ipsa operā ut filij mores honeste cōponant. Sic et hoc loco iubet deus pater filiū sedere ad dextram suam, donec ponat inimicos scabellum pedum eius, nō quod postea non sit regnaturus. Qui enim cum patre ab æterno regnauit, is etiam regnabit in æternum cum patre, Iesus Christus heri & hodie, idem est etiā in secula. Sed deus pater significat his uerbis, quod Christus filius eius regnaturus quidē sit eadē cū ipso maiestate, inimici autē eius nō sint oēs manifesto supplicio perituri, donec aduenerit nouissimus dies, quo Christus ad iudiciū totius orbis terrarū aduenturus est. Sic enim Paulus ad Corinthios scribens, Oportet, inquit, eum regnare, donec posuerit oēs inimicos sub pedes suos. Nouissimus hostis aboletur mors. Nam omnia subiecit sub pedes illius. Habet enim Christus duplices inimicos, Alios externos & corporales, alios internos & spirituales. Corporales sunt, oēs impij siue Iudæi siue ethnici, siue Christiani, siue Turcæ, siue heretici, siue hypocritæ, siue manifeste flagitiosi, qui persequuntur Christum & euāgeliū eius, qui seu armis corporalibus, seu humana prudentia oppugnant uerā Christi religionē, quicquid impijs suis sceleribus nomen Christi sordidat. Spirituales sunt Satan, pētm, afflictiones, & mors. Cum enim Christus sit summa caritas, perfecta iustitia, uera salus, & perpetua uita, manifestū est, Satanā (q̄ est ipsa inuidia,) pētm, afflictiones, et mortē aduersarios & inimicos Christi esse. Atq; hi inimici siue corporales siue spūales, superantur quidē in hoc etiā seculo per Christū, sed ita, ut hec uictoria nō manifeste appareat in oculis huius mundi, imo uidentur potius ipsi uictoriam reportare, adeoque mors uidet oēs detiorare. In nouissimo autē die, quo reuelabitur futurum seculum, uictoria Christi super oēs inimicos & hostes eius, ita manifesta erit, ut nō solum impij oēs perpetuo supplicio afficiēdi sint, sed etiam mors ipsa abolēda sit, pñ autē semper in perpetua manebant fœlicitate. Habes diuinā in Christo naturam, et regnum eius perpetuum cum patre. Sed quid num interea tēporis, dum aduenerit nouissimus dies, Christus rex, nullā habebit regni sui administrationē in hoc seculo? Absit. Rex est, coelestis quidē, sed habet etiā suā in hoc seculo regiam maiestatem. Sequitur enim. Virga uirtutis tuæ, seu sceptrum potentie tuæ emittet Dominus ex Zion, dominare in medio inimicorum tuorum. Nam reges huius seculi habent sua sceptrā, habent leges, quibus subditos regunt, & arma quibus obedientes tuentur, ac inobedientes docent & superbos debellant. Sic uaticinatur Dauid, quod & Christus habiturus sit suum sceptrum, quod gestabit in Zion, tanquam in metropoli, e quo loco leges eius uulgabuntur in totum orbē terrarū, quibus tanta potentia regnum suum administrabit, ut dominaturus sit in medio inimicorum suorum. Hoc sceptrum est euā-

Christi hostes corporales & spūales

Sceptrum Christi

gelion Iesu Christi, quod per ipsum habeamus propitium patrē, remissionem peccatorum, & uitam æternam. Nam quod dominus emissurus esset hoc sceptrum e Zion in totum orbem terræ, hoc est, emissurus apostolos, ut in initio facto a Hierusalem, in qua est Zion, prædicarent euangelion in uniuersa terra, prophetarunt etiam Esaïas & Michæas, qui ita dicunt. In nouissimis diebus erit præparatus mōs domus domini in uertice montium & eleuabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes & ibunt populi multi, ac dicent. Venite ascendamus ad montem domini, & domum dei iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Zion exhibet lex, & uerbum domini de Hierusalem. Quod Dauid ait. Emitteret dominus sceptrum potentię suę ex Zion, hoc Esaïas & Michæas dicunt, exhibet lex de Zion, & uerbum domini de Hierusalem. Et quod tam Dauid quam alij prophetae uaticinati sunt, hoc Christus ipse per apostolos fieri mādāt. Sic scriptum est, inquit, & sic oportebat Christū pati & resurgere a mortuis tertio die & prædicari nomine eius poenitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, in initio facto ab Hierosolymis. Et iterum. Accipietis uirtutē, posteaquā spūs sanctus aduenerit super uos, & eritis mihi testes nō solū Hierosolymis, uerum etiā in uniuersa Iudæa, Samariaq; deniq; usq; ad extrema terræ. Et apud Marcū. Ite in mundū uniuersum, & prædicate euangelion omni creature. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Qui uero nō crediderit cōdemnabit. Hoc certe est emittere potēs sceptrū ex Zion, q̄ et regnatur in medio inimicorū. Nā Christus habet inimicos suos, quēadmodū paulo ante explicuimus, tā corporales, quā spirituales qui cū adhuc in hoc seculo fremant, & insaniāt, Christus tñ dñatur per sceptrū suū, in medio eorū. Quod si q̄s subditorū Christi, qui sunt credentes in Christum, affligat a quopiam horū inimicorū, siue corporalium siue spiritualium, arripiendum est sceptrum, quod dñs ex Ziō emisit, hoc est, credendum est euangelio Christi, quod apostoli prædicauerunt, in initio facto a Hierusalē, in toto orbe terrarū. Hoc em̄ scepro tutus erit, & seruabitur, quis ab hostibus Christi afflictus, arripuerit ipsum per fidem. In historia **Ester. 4.** Ester scribit, quod in Persarum imperio extiterit publicum edictum. Si quis siue uir siue mulier non uocatus, intrauerit interius atrium regis, absq; ulla controuersia statim interficiat, nisi forte rex aureā uirgā tetenderit ad eum pro signo clementię, atq; ita possit uiuere. Si in Ethnicorū imperio tāta fuit autoritas sceptri ut ea significata fuerit clemētia regis, & p̄ attractū eius cōtigerit intrātū cōseruatio uitę, multo magis sceptrū, hoc ē, euangelion, qđ Christus porrigit oībus ad se intrātibus, et diuulgat in toto orbe terrarū, seruabit attingentē per fidē in oībus aduersis, adeoq; in ipsa morte. Euāgelio, inquit Paulus, potētia dei est ad salutē omni credenti. Et Christus, amen dico uobis, si q̄s sermonē meū seruauerit, mortē nō uidebit

uidebit in æternū. Quod ut rectius intelligamus, uno & altero exemplo demonstrabimus. Paupertas satelles est Satanæ, & propter Satanā atq; p̄ctm̄, etiā hostis Christi. Hic hostis inuadit hominē, & cupit eū opprimere. Sollicitat eū ad desperationē, ad execrationes in deū, & ad exercendas imposturas erga hoīes, q̄a Satā inspirat homini pauperi, q̄ deus abiecerit ipsum, quod nō sit deo curæ, quod nullū habeat locū apud deū in celo. Quod si homo cōsenserit huic spiritui, mox perit. Quid ergo homini in huius hostis incursione faciendū? Emisit dñs potētissimū sceptrū ex Zion, reuelauit euāgelion Iesu Christi filij sui in Hierusalē, quo prædicat, q̄ Christus impetrauerit a deo, ut paterno affectu cōplectat, quot credūt in ipsum. Nunqd aut pater tā potens, tā diues, & tā clemens derelinquet filiū suū in paupertate, ut pereat? Nunquid qui agnoscit credentē in Christū, pro filio suo, nō assumet eū in suā curā, non seruabit ipsum in hostium incursione? Hoc igitur sceptrum arripiendū est per fidē, quo Christus tā efficax est, ut etsi maneat paupertas, tñ seruet in ea credentem, hoc est, dominetur in medio inimici sui. Est & mors, satelles Satanæ, & hostis Christi. Incurrit aut in hoīem, & obijcit ei peccata, atq; æternā damnationē, ut homo his tentationibus a Christo abstrahat & pereat. Quid igit faciendum? Emisit dñs potentissimum sceptrū ex Zion, quo Christus dominat usq; ad nouissimū diem in medio inimicorū suorū. Hoc sceptrū est Euangelion Christi, q̄ per ipsum p̄ctā sint expiata, & deus placatus, ut seruet credentē in morte ad perpetuā uitā. Attingendū igit est hoc sceptrū per fidē, quo attactu fiet, ut etsi mors horribiliter incurrat, Christus tñ seruet hoīem in media etiā nū morte, hoc est, dominetur in medio inimici sui. Quod de spūalibus Christi hostibus diximus, hoc idē intelligendum est etiā de corporalibus. Tamen si em̄ Iudæi quondam & Gentes, ac Hæretici mirum in modum debacchati sunt in Christum, & impij quicq; adhuc debacchantur in ipsum, hi tamen semper perierunt, & adhuc pereunt, constante interim scepro, hoc est, euangelio Christi, quo Christus regnat in medio omniū inimicorum & persecutorum suorū. Super hanc, inquit, petrā (quæ est predicatio euāgelij) edificabo ecclesiā meā, & portę inferi nō preualebūt aduersus eā. Agnoscamus igit uerum sceptrū euāgelij, & attingamus ipsum per fidem, ut inter omnes Christi et nostros aduersarios seruemur. De scepro Christi regis haftenus. Quid autē rex sine exercitu, sine populo, sine subditis? Agite ergo, audiamus nunc descriptionem populi & subditorum Christi. Populus tuus spontaneus, in die fortitudinis tuæ, in magnificentia sancta, ab utero, ab aurora, tibi ros iuuentus tua. Alij aliter hunc uersiculum interpretantur. Nos eam sequemur expositionem, quæ non uidetur aliena ab hebræa phrasi, & quam res gestæ post missum spiritum sanctū in die Pentecostes appbant. Variat autē David hoc uersiculo,

*Euangelion
quomodo ser
uet.*

*Paupertas,
satelles Satā
næ.*

*Mors satelles
Satanæ.*

*Lxxix. pro
cum
patha quod si
gnificat popu
lus tuus, lege
runt cum Hirec,
quod significat
tecum.*

de populo & de subditis regis Christi. Habent enim & alij reges, suum populum, & suos subditos, sed quos subiiciunt sibi armis, & quos uolentia, & metu in officio continent. Hi subditi, etsi obediant, non tamen obediunt sua sponte, non obediunt alacri animo, sed cū ui cogatur, odio habent, quem metuunt. Christus autem rex, subditos habebit longe aliter affectos. In die enim fortitudinis eius, et in magnificentia eius sancta, hoc est, ab eo tempore, quo Christus reuelabit de caelo uirtutem, potentiam, fortitudinem, & sanctam suam maiestatem, populus sua sponte, nullo armis cogente, accurret ad ipsum alacri animo: & iuuentus, hoc est, iuuenes & uiri, ad gerenda bella idonei, atq; ad obeunda quæuis munia in Christi regno apti, tanta animi promptitudine, tantoq; studio ad ipsum aduenient, & ipsi se subiicient, ut nulla aduersaria potentia tene-ri aut retrahi possint. Quanta autem animi alacritate, quanto studio id fiat, tribus uerbis, ac totidē similitudinibus explicat, cum ait, Ab utero, ab aurora, & Ros. Hæc tria uerba, tres sunt similitudines. Primum em̄, quemadmodum foetus in utero matris, postquam maturuit, & ad ordinarium suum tempus peruenit, nulla iā ui reprimi potest, quo minus edatur, ita postquam Christus reuelabitur, iuuenes & uiri nulla potentia cohiberi possunt, quo minus Christo sese subiiciant, & in Christo, tanquam maturus foetus, renascantur. Deinde, ut adueniente aurora, nullus rex, nullus tyrannus tanta præditus est potentia, ut queat, etiamsi maxime uelit & conetur, seu mandatis seu armis suis prohibere & impedire, quo minus exoriens sol diem mundo reducat, ita reuelata maiestate Christi, tanta ui ad eum undiq; irruet populus, ut nullius hominis tyrannide auerti possint. Postremo sicut ros a Domino, & quasi stillæ roris super herbam (quemadmodum propheta ait) quæ non expectant uirū, & non præstolantur filios hominum, quæ ita cadunt, ut potius cecidisse quam cadere uideantur, sic reuelato Christo, populus eius, euangelio eruditus, non expectabit humanam uolentiam, qua cogatur ad obedientiam Christi, sed diuino spiritu persusus, uocationem dei obedientissime sectabit, & sicut herba rore irrigata iucundissime florebit. Quod Dauid hoc uersiculo uaticinatur, hoc in aduentu & reuelatione Christi, manifeste impletum est, & semper usq; ad nouissimum diem implet. Dies enim fortitudinis Christi, & sanctæ eius maiestatis, est dies Pentecostes, quo missus est Spiritus sanctus stupendis miraculis in discipulos, quo etiam maiestas Christi reuelata, & euangelion eius in totum orbem terrarū, diuulgari coeptum est. Quid ergo ab eo tempore factum est: mirum, id quod Dauid hoc loco uaticinatur. Etsi enim a die etiam Ioannis Baptistæ, quo Christus paulatim reuelari coepit, regnū coelorum uim patiebatur, & uiolenti rapiebant illud, quemadmodum Christus loquitur, tamē multo magis hoc a die Pentecostes ita factū est, ut in toto orbe

*Pentecoste,
dies maiesta-
tis Christi.*

*Euangelij cur-
sus post Pen-
tecosten.*

to orbe terrarum nihil unquam admirabilius contigerit. Ad unam Pe-
tri contionem, in die Pentecostes, tradiderunt nomina sua Christo circi-
ter ter mille homines. Mox accesserunt innumerabiles, idque adhuc in Hie-
rusalem & inter Iudaeos. Deinde peruenit Euangelion Christi etiam ad
Samaritiam. Agnouerunt igitur & Samaritani Christum. Mox reuelatum
est in circuncilis gentibus. Quanta autem copia, quanta multitudine ge-
tes certatim Christum exceperint, uerbis explicari non potest. Etsi enim
inter Iudaeos fremebant pontifices, insaniebant Pharisei, tumultuaban-
tur hypocritae, Inter gentes autem furebant sacrificuli, debacchabantur
tyranni minis, carceribus, flagris, lapidibus, gladijs, & omnibus crude-
lissimorum suppliciorum generibus, in apostolos, in discipulos aposto-
lorum, & credentes in Christum, tantum tamen absuit, ut populus a se-
ctando Christo abalienaretur, ut potius tanto plures Christo sese per fi-
dem adiungerent, quanto crudeliores persecutiones a Iudaeis & gentibus
paterentur. Hoc illud est, quod Dauid dicit. Populus tuus spontaneus
in die fortitudinis tuae, in maiestate sancta, ab utero, ab aurora, tibi ros in-
uentus tua. Hoc etiam illud est, quod Esaïas in spiritu sancto uidit, cum dix-
it. In nouissimis diebus erit prae paratus mons domus Domini, in uertice
montium, & eleuabitur super colles. Et FL VENT ad eum OM-
NES gentes, & ibunt populi M V L T I. Ac iterum. Leua in circui-
tu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt tibi. Filij tui de longe
uenient. & filiae tuae de latere surgent. Tunc uidebis & afflues, & mira-
bitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo ma-
ris, fortitudo gentium uenerit tibi. Et reliqua, quae sequuntur. Cum igi-
tur tanta sit alacritas, tanta promptitudo populi Christi, ut ab obedientia
eius nulla tyrannide auerti queat, quid est, quod nos ita torpescimus? cur
Christum regem nostrum tam ignauiter agnoscimus? quin potius exper-
giscamur, & amplectamur eum, quando non tantum sit praedicus regia-
potentia, qua in omnibus aduersis tuti sumus, sed habeat etiam dignita-
tem sacerdotalem, qua cum deo reconciliamur. Vidimus enim hactenus
Christum regem, uideamus nunc Christum sacerdotem. Iurauit Domi-
nus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem
Melchizedec. Hunc uersiculum diligenter et copiose tractat epistola ad
Hebraeos. Quare nos breuiiores erimus. Christus non est tantum rex, *Heb. 5*
cuius potentia tueatur nos in omnibus afflictionibus adeoque in morte ip-
sa, sed etiam est Sacerdos, cuius sacrificio expientur peccata nostra, & re-
conciliemur cum deo, atque benedicamur omni coelesti benedictione. Nam
erat quondam in rep. Israelitica institutum sacerdotium Leviticum seu
Aaronicum, quod habebat quidem sua sacrificia, & suas benedictiones,
sed sacrificia eius non expiabant peccata, nisi ciuilia, coram hominibus,
ceterum uera peccata relinquebant coram deo inextiata. Et benedictio

Esa. 2.

Esa. 60.

cc

cc

cc

Heb. 5

et 7.

*Christi sacer-
dotium.*

nes eius non erant nisi externæ, de rebus externis & corporalibus, ac relinquebant in hominibus perpetuas propter peccatâ maledictiones. Christus autem ordinatus & institutus est a deo sacerdos, non secundum ordinem, non iuxta modum seu formam sacerdotum Leui, seu Aaronis, qui ut non expiarentur peccatâ, nec uere benedixerunt populo, ita non perpetuo functi sunt sacerdotio, Sed ordinatus est sacerdos iuxta modum & rationem Melchisedec. Huius mentio fit in Genesi capite decimo quarto. Cum enim

Melchisedec Abraam reuenteretur a cæde regum, ut ait epistola ad Hebræos, occurrit ei Melchisedec, rex Salem, et sacerdos dei altissimi, ac primum quem protulit panem & uinum quo fessos a bello recrearet, deinde benedixit Abraæ. Benedictus, (inquiens,) Abraam deo qui creauit cælum & terram, & benedictus deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Ac mox Abraam dedit ei decimas de omni præda, quam ceperat. Hæc omnia de Melchisedeco gesta & scripta sunt, ut adumbraretur in eo uerus rex & sacerdos, Iesus Christus Dominus noster. Nam cum Christus propter multa alia, quæ commemorat epistola ad Hebræos, tum propter hoc potissimum dicitur sacerdos secundum ordinem seu modum & formam Melchisedec, quod sicut Melchisedec benedixit Abraæ, & Abraam agnoscit ipsum, sacerdotem, parochum seu pontificem suum, dum dat ei decimas, ita Christus attulit nobis ueram e cælo benedictionem, & agnoscendus a nobis est uerus sacerdos & parochus noster, propterea quod unico sacrificio suo, quod semel pro peccatis nostris in cruce obtulit, Dominum Deum Patrem in cælis ita placuerit, & ita nos ei reconciliauerit, ut quotquot in Christum credunt, reputentur iusti, adoptentur in filios dei, seruentur in omnibus malis, & donec hæreditate omnium cælestium bonorum, propter Christum. En, hæc est benedictio, quam Christus sacerdos seu parochus noster super nos effundit. Ac ne existimes sacerdotium Christi aliquando abrogandum, quemadmodum sacerdotium

Sacerdotium Christi, perpetuum. um Leuiticum abrogatum est, maxima autoritate confirmatur. Dicit enim Iurauit Dominus. Quod deus simpliciter promittit, hoc tam firmum est, ut citius pereant cælum & terra, quam ut unum iota promissionis diuine intercidat, quanta igitur eius rei firmitas est, quam deus iuramento confirmat. Cum igitur sacerdotium Christi confirmatum sit iuramento dei, nihil eo constantius, nihil durabilius putari debet. Sed ut adhuc firmitus iudicetur, addit. Et non poenitebit eum. Poenitet deum, non humano, sed

Poenitere dei diuino modo. Poenitere Dei, est rem antea iustis de causis institutam, iterum iustis de causis mutare. Aliquoties iurauit Dominus, & tamen poenituit eum. Iurauit se familiæ Abraami daturum terram Canaan, Dedit iuxta promissionem & iuramentum, sed poenituit eum, quia cum posteri Abraæ impie egissent, abiecit eos non solum e terra Canaan, uerum etiam ex omni hæreditate cælestium bonorum. Nunc autem cum

iurauit

Iuravit Christum filium suum fore sacerdotem secundum ordinem Melchisedec, nunquam poenitebit eum, quia hæc ordinatio Christi in sacerdotem & reconciliatorem nunquam mutabitur. Quod ut adhuc firmitus sit, additur, In æternum, Tu es sacerdos, IN ÆTERNUM. Alij sacerdotes interierunt, hic manet sacerdos in æternum. Alia sacerdotia abrogata sunt, hoc Christi sacerdotium constabit perpetuo. Quis est ille, inquit Paulus, qui condemnet? Christus est, qui mortuus est, immo qui & suscitatus est, qui etiã est ad dexteram dei, qui & INTERCEDIT, (quod est officij sacerdotalis) p nobis. Et ad Hebræos. Hic perpetuum habet sacerdotium. Vnde et saluos facere ad plenum potest, qui per ipsum adeunt deum, semper uiuens, ad hoc ut interpellet pro illis. Et iterum. Non in manufacta sancta ingressus est Christus, exemplaria uerorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc in conspectu dei pro nobis. Quid autem nobis iucundius, quid foelicius accidere potuit, quam quod Christus rex noster, factus etiã sit perpetuus noster parochus & pontifex? Si enim deus irascitur, habemus parochum, qui deum placat. Si peccata nos turbant, habemus parochum, qui peccata coram deo expiat. Quare nihil prius ducamus, quam ut exhibeamus nos huic parochi obedienter filios, quo per fidem in ipsum consequamur omnem cœlestem benedictionem. Nam, qui hunc regem, & hunc parochum contempserit, qui non audierit, qui non obedierit, immane, quanta seueritate a Domino puniatur, id quod perspicue explicat David, in ultimis huius psalmi nostri uersiculis. Sequitur enim. Dominus ad dexterã tuam, percutiet in die iræ suæ reges. ludicabit inter gentes, cum labit cadauera, percutiet caput in terra spatiosa. De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Vide, quã arcto uinculo deus pater & Christus filius eius inter se coniuncti sunt. Supra dictũ est ad filium, Sede ad dexteram meã. Nunc de patre dicitur quod sit ad dexteram filij. Quid hoc? Unus est deus, sed duæ personæ, pater & filius, alter alteri ad dextrã, hoc est, distincti quidem proprietatibus, sed unum plane essentia, maiestate & omnipotentia. Quid ergo fiet de his, qui contemnunt, & abijciunt Christum filium dei? num impune ferent? Minime omnium. Etsi em̃ Christus, dũ in hoc seculo uitã ageret, uidebat omnium hominum abiectissimus, & impotentissimus, & nunc, postquam ascendit in cœlũ, ad impietates aduersariorum ita conuiueat, ut impij iudicent eum nō regnare, tamen Dominus est ad dexteram eius, unus est deus, cum deo patre suo, qui & seuerissimã exercebit in die iræ suę uindictam in omnes, siue reges, siue nationes, siue principes & capita, siue subditos, & seruos, qui Christum filium suum, regem & sacerdotem, non agnoscunt. Nam irascitur quidem deus, cum peccata designantur, cum scelera perpetrantur, irascitur etiã deus, cum propter peccata hominum immitit in hoc seculo corporales

Christus pater
 rochus non
 ster.

afflictiones, famem, bella, morbos, pestem, & mortalitatem. Sed generalis dies iræ dei is est, quo iudicaturus & puniturus est orbem terrarum, quod non crediderint in unigenitum filium suum. Ac describitur hoc iudicium dei tali hypotyposi, qualis est forma eius belli, quod Monarcha quispiam inuictus gerit aduersus obstinatos & irreconciliabiles hostes suos. Hic enim, quoscunque reges sibi aduersarios, quascunque nationes sibi resistētes, quæcunque capita, seu principes sibi hostiliter occurrentes armis suis inuaserit, eos omnes in uniuersum ita trucidat, ut campum quamuis spaciosissimum, & latissimum repleat cadaueribus, & gladio suo ita eos mactat, ut ex sanguine interfectorum tantus fiat torrens, quantus esse solet, qui ad portum magno exercitui sufficit. Cum enim hostes grauius eum læserint, quam ut ueniam consequi debeant, non remittit iram, donec omnes extrema internitione perdiderit, nec accubant (sic enim scriptura loquitur) donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat, ac in sanguine interfectorum usque ad talos attingentia incedat, ut super omnes hostes suos ita exaltetur, quo nullum amplius habeat aduersarium, sed tranquillam cum subditis suis uitam ducat. Sic & Dominus Deus noster, qui solus est inuictissimus Monarcha coeli & terre, tãta seueritate in nouissimo die in omnes impios, & impenitentes, Christi filij sui contemptores siue reges siue principes, siue magnos siue paruos animaduertet, ut perpetua internitione pereant. Unde & ipse caput suum ita exaltabit, ut omnia sit in omnibus, & ut pij perditis impijs, habeant in ipso sempiternam felicitatem. Hoc idem significat etiam Dominus per Moysen de contemptoribus filij sui. Qui uerba eius, inquit, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, EGO ultor existam. Et Esaïas. Ecce inquit, Dominus in igne ueniet, & quasi turbo, quadriga eius, reddet in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti a Domino. Et Christus ipse apud Matthæum ait. In consummatione seculi uenient angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, illic erit ploratus & stridor dentiũ. Vides, quanta seueritate Dominus iudicaturus sit impios Christi filij sui contemptores, quanta item felicitate donaturus sit omnes uere in Christum credentes. Amplectamur igitur Christum filium dei, regem & potestificem nostrum, ut per fidem in ipsum iustificati, habeamus placatum deum in coelis, & seruemur in omnibus malis ad æternam uitam, per eundem Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

Nu. 23.
Victores dicuntur bibere sanguinem eorũ, quos uicunt. Vide Ezech. 39.

Homilia

SVM duo sint ecclesiastici cōcionatoris officia, alterum, ut pietatem doceat, alterum, ut impietatem reprehendat, Christus autem concionator longe omnium optimus fuerit, facile cognosci potest, quod Christus has duas officij partes ab solutissime præstiterit. Aliquoties enim docet rectam fidem, & uera bona opera, ut homines, quod bonum & honestum est faciant, aliquoties reprehendit incredulitatē, hypocrisim, & scelera, ut homines a malo declinent. Quare, cum paulo ante docuerit rectam fidem de resurrectione mortuorum, & de Messia, increpat nūc scribas & pharisæos, qui impia sua hypocrisi, & falsa doctrina obscurabant beneficia Messiae, & eo ipso, quo religionem docebant, homines a uera religione abducebāt. Audiente (inquit) cūcto populo, dixit discipulis suis. Cauete a scribis, qui uolūt ambulare in stolis, et amāt salutatiōes in foris, ac primas cathedras in Synagogis & primos discubitus in cōuiuijs. Qui deuorāt domos uiuarz, simulantes longas preces. Hi accipient damnationē maiorem. Lucas paucis hic cōmemorauit, quod & supra cap. undecimo & apud Matthæum, capite uicesimo tertio multo copiosius describitur. Est aut hęc aduersus scribas & pharisæos contio longe omnium, quas unquā Christus habuit, seuerissima. Magnæ fuit seueritatis, quod eiecerit uidentes & ementes e templo, & subuerterit mensas numulariorū. Sed multo maioris est seueritatis, quod hoc loco eiciat e templo increpatione sua scribarum & pharisæorum tam doctrinam, quam uitam. Hi enim sunt, qui erant præcipui in ecclesia Israelitarum, & penes quos erat clauis scientiæ, adeoq; summa religionis. Et in hos tam acriter inuehitur Christus, ut & tradat eos Satanæ, Maiorem, inquiens, accipient damnationem, & iubeat oēs ab ipsis cauere, idq; facit non priuatim, remotis arbitris, sed publice audiēte populi turba, & corā discipulis suis. Quid ergo accidit Christo, quod cum alias soleat esse mansuetissimus, nunc in principes religionis tam aspere inuehatur? Ac operę precium uidetur, ut diligentius perscrutemur, quo consilio Christus id fecerit, ne imperiti homines abutantur hoc exemplo Christi, ad pretextum sue temeritatis. Primum igitur, Christus non insectatus est tam acerbe scribas & pharisæos, ut doceat hoc exemplo populum uirulenter in sacrificulos inuehi, aut uiolenter eos trucidare. Docuit enim alias, Diligite inimicos uestros, bene precemini deuouentibus uos, tantum abest, ut significauerit hac sua increpatione uulgo licere sacrificulos pro sua libidine tractare. Adhæc, non est cuius uis quemuis publice reprehendere. Vt sunt diuersi hominū ordines, ita diuersæ etiā sunt uocationes. Amici quidem & fratris est, amicum & fratrem priuatim admonere, & inter se ac ipsum solum, quemadmo-

Pharisæi & scribæ eijciuntur e templo.

Reprehensionis officium non est cuius uis.

Vocationū diuersitas.

dum Christus ait, arguere. Sed alterum pro autoritate & publice reprehendere, personalis est, non generalis uocationis, qualis est uocatio magistratus erga subditos, Ecclesiastæ, erga Ecclesiæ auditores, & patrisfamilias, erga familiam suam. Iam Christus & hoc alius docet, quod non uenerit ad perdendas, sed ad seruandas animas hominum. Ac magistratus quidem ciuilis suam habet legitimam potestatem, gladio subditos tuendi, & in sceleratos ac sediciosos & latrones animaduertendi. Christus autem non uult, ut hi qui nullam habent legitimam gladij administrationem, uolenter inuadant, prætextu Euangelij, in impios aduersarios. Quare non est hoc exemplo Christi ad uirulentiam, & crudelitatem abutendum. Deinde Christus inuehitur in Scribas & Phariseos, non quod damnet indiscriminatim omnem eorum doctrinam. In Matthæo enim dicit. In cathedra Moysi sedent Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunque iusserint uos seruare, (uidelicet ex Mose, seu uerbo Dei,) seruare & facite. Docuerunt enim legem Dei, proposuerunt uaticinia prophetarum de Christo, dixerunt Eliam uenturum ante Messiam, quemadmodum in Matthæo capite decimo septimo scribitur, docuerunt etiam resurrectionem mortuorum, quæ certe nec uana fuerunt, nec falsa. Quare non est sentiendum, quod Christus hac increpatione in uniuersum damnet omnem Phariseorum & Scribarum doctrinam. Præterea non damnat simpliciter totam uitam eorum. Qui uolunt, inquit, ambulare in stolis, & apud Matthæum, Dilatant phylacteria sua & magnificant fimbrias palliorum suorum. Hic non reijcit per se longas uestes, & latas fimbrias. Si enim quod in os ingreditur, non coinquinat hominem, multo minus coinquinat hominem uestitus paulo longior, & fimbria latior. Et publicæ honestatis est, membra corporis, in publico præsertim ministerio, ueste paulo longiori tegere. Dicit etiam. Amant salutationes in foro. Sed his uerbis non damnat solennes & mutuas salutationes. Sunt enim fructus caritatis. Et si de proximi salutatione recte sentire uoluerimus, uox est angelorum, & nuncium celestis fauoris. Deus enim fauet nostris negotijs & operibus, quæ ex fide suscepimus. Proposuit autem nobis non angelos extrinsecus conspiciendos, sed fratres & uicinos nostros, qui nobis hunc fauorem suum adnuncient. Quare salutatio proximi non aliter excipienda est, quam uox celestis adnuncians nobis fauorem Dei. Si fuerit, inquit, ibi filius pacis, requiescet super eum pax uestra. Addit postea. Amant primas cathedras in Synagogis, & primos discubitus in conuiuijs. Sed neque hic reijcit honestum ordinem sedendi uel in Ecclesia uel in conuiuijs. Nisi enim in conuentibus hominum ordo conseruetur, conuentus erit non hominum, sed belluarum.

Salutationis
utilitas.

belluarum. Sequitur. Deuorant domos uiduarum. Hoc uerbo **CHRI**
STVS non abrogat ordinaria tributa, quæ ex lege debebantur
templo, ad conseruanda publica religionis ministeria. Mittit enim
alias leprosos ad sacerdotes, ut dent oblationem, quam ex lege de-
bent. Iubet etiam reddere **DEO**, quæ sunt **DEI**, hoc est, dare
templo, quæ legitimè templo debentur. Ac de decimis. Illa, inquit,
non oportet omittere. Iam, nec hoc, quod sequitur, Simulantes lon-
gas preces, damnat per se longitudinem precum. In grauibz enim
tentationibus, & præsentibus afflictionibus necessaria est copiosa ora-
tio. Sine intermissione, inquit, orate. Et Dauid. Clamaui ad te **DO-**
MINE, tota die expandi ad te manus meas. Atque hæc tanto dili-
gentius obseruanda sunt, quanto minus imperiti homines inter rem ip-
sam per se non impiam, & impium eius abusum discernunt, adeoque
existimant, quod reprehensione abusus, etiam honestas ipsa rerum
damnetur. Nam ut **CHRISTVS** suorum temporum super-
stitutiones, ita & nos nostrorum temporum superstitiones, uerbo Chri-
sti reprehendimus. Ac nunc damnatur superstitio confessionis auricu-
laris, quam ita uocant, nunc reijcitur abusus ieiuniorum, nunc re-
prehenditur præpostera observatio discriminis ciborum, nunc argui-
tur hypocrisis orationis, & id genus innumera. Quid ergo faciunt ho-
mines imperiti, & hi, qui magis carnis licentiam, quam spiritus liber-
tatem quaerunt? Existimant sibi frena laxata, & potestatem concessam,
agendi, quod libet. Sacramentū cenæ dominicæ sumunt non tā impu-
re, quam inciuiliter. Nunquam uideas eos sobrios, nihil orant, adeoq̃
putant hoc demum esse Euangelice uiuere, impudenter uiuere. Hoc
certenæ Christus suos discipulos docuit, nec synceri ecclesiastæ suos au-
ditores docet. Nam quod Christus tanta uehementia inuehatur in scri-
bas & pharisæos, ac in superstitiones & impietates eorum, longe alio fa-
cit consilio, quam ut concedat licentiam quiduis agendi. Primum enim
medetur Christus hac concione imbecillitati & ostendiculo conscientiae
discipulorum. Euangelion enim, quod Christus concionabatur, longe
& abducebat discipulos ab illorum toto propemodum uitæ genere. Er-
rant autem Scribæ & Pharisei in Iudaismo columnæ & principes reli-
gionis, & tenebant summum in populo Dei locum, penes quos tan-
ta uidebatur potestas esse, ut quem saluum pronuntiarent, saluus fie-
ret, & quem damnarent, perpetuo damnetur. Quid nunc facerent
discipuli Christi? Non erant stipites, non erant saxa, ut tanta Scriba-
rum & Phariseorum autoritate nō cōmouerentur. Cogitabāt secū, Quid?
Nos ne prudentiores essemus Scribis; iustiores Phariseis, religiōis no-

*Oratio copio-
sa habet utili-
tatem.*

stre capitibus: Hi sunt principes populi dei. Successores sunt prophetarum, penes hos est potestas saluandi & damnandi. Quod si ab his defecerimus, certe non tam a populo Dei, quam a Deo ipso deficiemus. Neque id impune feremus. Excludent enim nos e Synagogis. Quod quid aliud uidetur, quam e regno cœlorum excludi? Hæc sunt grauissimæ tentationes conscientiae imbecillium. Inuehitur ergo Christus in scribas & pharisæos seuerissime, ut detrahat ipsis, pro merito ipsorum, nomen populi dei, & ostendat uanitatem doctrinae eorum, quo discipuli autoritate, & splendore nominis ipsorum non ita commouerentur, ut ueritatem Euangelij abijcerent, & quo perspicue cognoscant, se non idcirco e regno cœlorum excludos, quod ab illis e Synagogis excludantur, Sed potius ad regnum cœlorum pertinere, si illorum hypocrisis & impietatem fugiant, ac doctrinam Euangelij sectentur. Deinde inuehitur in eos, ut doceat, quanta sit pernitie impiæ doctrinae et hypocrisis. Scribae enim et Pharisei, etsi docebant opera legis, quæ bona sunt, & faciebant externam iustitiam, quæ per se honesta est, omnia tamen hæc, impii sua doctrina & opinione ita uiciabant, ut his non tam se quam alios quoque in perpetuum potius exitium conijcerent, quam in salutem uindicarent. Docebant decalogum, sed addebant eum posse impleri nostris operibus. Hæc est extrema humane imbecillitatis ignorantia. Docebant opera decalogi, sed addebant his operibus expiari peccata, & deum reconciliari. Hæc est impietas aduersus omnia prophetarum uaticinia de Christo, & aduersus omnia genera sacrificiorum legalium, quæ huc solum respiciunt, ut doceant, expiationem peccatorum & reconciliationem cum deo, fieri tantum per Christum. Docebant item legem ad hunc modum, ut grauiora legis, uidelicet iudicium, misericordiam & fidem, leuiter ac rarissime attingerent, minora autem illa, decimationes uidelicet mentis, anethi, cymini, & lotiones manuum, seuerissime urgerent. Docebant etiam multa, quibus irrita faciebant mandata dei, quale illud est, quod Christus apud Matthæum capite decimoquinto, de honorandis parentibus commemorat. Hæc de doctrina eorum. Quid autem dicemus de ipsorum uita? Colligat, inquit Christus, onera grauissima, difficiliaque portatu, & imponunt in humeros hominum, cæterum digito suo nolunt ea mouere. Omnia uero opera sua faciunt in hoc, ut spectentur ab hominibus. Atque hoc quidem affectu faciebant bona opera coram hominibus. Quo autem affectu fecerint ea coram deo, Paulus perspicue explicat, dicens, Israel qui sectabatur legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit, propter quid? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis, hoc est, sentiebant se propter opera legis coram deo iustificari, Itaque & si Scribae & Pharisei multa bona opera fecerint, uiciantur tamen

Doctrina im
pia pernitie

Opera Phari
seorum &
Scribarum.

tamen ea impijs & impuris opinionibus, aut ut expiarent operum merito peccata, aut ut commendaret se uulgo nomine sanctitatis. Ieiunabāt, nō ut sobrietate continerēt corpus in officio pietatis, et aptiores essent ad suas res agendas, qui est legitimus finis ieiunij, sed ut hoc opere cōsequerentur coram deo iustitiam, & coram hominibus, iusticiæ famam. Orabant, non ex fide pro rebus necessarijs, sed ut ex opere, quod uocant operato, placerent deo & hominibus. Præstabant eleemosynam, non ut ex charitate subuenirent pauperi, sed ut coram deo haberēt meritum iusticiæ, & coram hominibus glorificarentur. Ambulabant in longis uestibus, & dilatabant phylacteria, non ut honeste incederent, sed ut ex ueritu gloriam iusticiæ uenarētur. Ambiebant magnifica epitheta, primas cathedras in synagogis, & primos accubitus in cenis, non ad erudiendam iuuentutem, non ad conseruandum in publicis conuentibus honestum ordinem, sed ut ipsi inter homines conspicui fierent, & tanto sanctiores uiderentur, quanto sublimiorem locum occuparent. Quid ergo de his operibus sentiendum est? Tamen si iusta sunt, si iuste & legitime ea feceris, tamen Scribæ & Pharisei impietate sua ita ea infece- runt, ut his operibus magis infernum, quam coelum meruerint. Vg, inquit, illis. Et, Hi accipient damnationem maiorem. Quare inuehitur Christus in doctrinam ac uitam Scribarum, ut discipuli intelligant, quanta sit pernitie impiæ doctrinæ & uitæ, ac doceat eos, ut non sentiant parum referre, quam quisque religionis doctrinam sectetur, sed ut impiam Phariseorum doctrinam, & hypocriticam eorum uitam non aliter quam præsens, adeoque perpetuum exitium fugiant. Tantum enim abest, ut Christus hac increpatione concedat auditoribus Euangelij sui licentiam quiduis pro libidine agendi, ut potius exigit ab ipsis maximam diligentiam discendi quæ recta sunt, summum studium faciendi, quæ bona sunt, & constantissimam patientiam sufferendi, quæ aduersa sunt. Cum enim iubet Scribas & Phariseos cauere, **CA- VETE**, inquit, eo ipso exigit ab unoquoque tantam diligentiam discendi uerbi dei, ut possit probe inter ueram & falsam doctrinam iudicare. Quomodo enim cauebis, nisi scias periculum? Quomodo autem scias, nisi cognoscas, quæ sit uera, & quæ sit falsa doctrina? Unde & alias dicit. Cauete uobis a pseudoprophetis. Quomodo autem cauebis, si non scias inter ueros & pseudoprophetas discernere? Sic etiam Ioannes docet. Charissimi, inquit, Ne cuius spiritui credatis, sed probate spiritus, an ex deo sint. Et Paulus, Omnia probate, quod bonum fuerit, tenete. Acite. Ne sitis pueri sensibus, sed malitia pueri sitis, sensibus uero perfecti. Vides, quanta ab unoquoque diligentia discendi uerbi dei exigatur. Vides etiam quam grauiter reprehendatur eorum ignauia, qui data opera non requirunt cognitionem religionis. Dicunt enim. Si

*Studium cog-
noscendæ ue-
ræ doctrinæ
ab unoquoque
exigitur.*

non multa cognouero, non necesse habebō multa defendere. Hipu-
rant et tanto sanctiores, quanto in cognitione religionis rudiores sunt,
sed interim, ut in cognoscenda uera fidei ratione prorsus cæci sunt, ita
in sectando lucro pecuniæ, et in perpetrandis sceleribus locutatissimi
sunt. Ac plane accidit ipsis, quod noctuis. Hæ noctu in tenebris acute
cernunt, interdiu autem, splendente sole, nihil uident: ita & isti in
designandis sceleribus, & in cumulandis diuitijs, quæ ueræ sunt te-
nebræ, perspicacissime uident, in perdiscenda autem & cognoscenda
uera luce euangelij, ac religionis nostræ, talpa magis cæci sunt. Quid au-
tem illo uisu, quid item hac cecitate perniciosius? Hæc cæcitas facit nos
aberrare a regno cælorum, ille autem uisus abducit nos in perpetuum
ignem inferni. Iubet igitur Christus nos cauere ab impia doctrina scriba-
rum, ut cognoscentes ueram pietatis doctrinam, ueram etiam felicitate-
tem consequamur. Huc accedit, quod hac admonitione non solum exi-
gat a nobis studium cognoscendæ recte doctrinæ, uerum etiam ope-
ram sectandæ pietatis, quæ nobis per rectam doctrinam proponitur, Ca-
uete, inquiens, a scribis, uidelicet non tantum a doctrina, sed etiam a uita
ipsorum. Nisi abundauerit uestra iustitia plusquam scribarum & phari-
sæorum, non potestis ingredi in regnum cælorum. Et. Quod dicunt,
nimirum iuxta Moysen, seu uerbum dei, facite. Secundum opera uero eo-
rum, nolite facere. Aut enim manifeste peccat, aut si quid boni faciunt, impie et
ambitiose faciunt. A uobis autem requirit uera & sincera iustitia. Illi sentiunt,
se perfecte iustos, cum neminem gladio externo occidunt, a uobis autem exigi-
tur, ut neminem etiam odio prosequamini. Illi putant se satis castos, si ali-
enam uxorem non polluant adulterio, a uobis autem exigitur, ut ne cor-
de quidem alienam mulierem concupiscatis. Hæc enim, & id genus mul-
ta alia requirit lex Domini, quam illi ut non intelligunt, ita nec minima
quidem parte implent. Ad hæc, cum Christus iubet a scribis cauere, ob-
ijcit discipulos suos maximis periculis, & exigit, ut persecutiones for-
titer animo perferant, atque in confessione ueritatis constant. Scribæ e-
nim & Pharisei erant summi religionis principes, qui contemptores
doctrinæ suæ non solum excludebant e Synagogis, uerum etiam trade-
bant eos præsidibus trucidandos. Iubere igitur ab his cauere, qui con-
temni aut negligi nolunt, quid aliud est, quam iubere ut exponas te præ-
sentibus periculis, & tolere aduersa quæque? Sed interim consolatur
etiam Christus discipulos suos, quod etsi caueant & deficiant a scribis
& religione eorum, ad sectandum Euangelion suum, non tamen deficiant
a deo, nec deficiant a uera fide, sed sectentur potius uocationem dei, ad perpe-
tuam salutem. Consolat etiam nos Christus hac cōtione, ut forti animo cauere
pergamus ab impietate pontificum, & hypocritarum, qui euangelio Iesu Chri-
sti de gratuita remissione peccatorum persequuntur. Nam quæadmodum apostoli
necesse

neceſſe habebant ad ſeruendum uocationi ſuae, & ad ſectandū Euange-
 lion Chriſti, deficere a ſummis religionis ſuae principibus, ita & nos
 neceſſe habemus ad credendum, ad conſitendum & proſitendum euan-
 gelion Chriſti, ab alijs cauere & deficere, qui haecenus habiti ſunt reli-
 gionis noſtræ antiſtites, quos Monarchæ tantum non adorant, quorum
 etiam pedes exoſculantur, qui & tanta autoritate obſeruantur, ut tribu-
 atur eis ſumma poteſtas in cœlum & in infernū, penes quos eſt titulus ec-
 cleſiæ, qui gloriantur de apoſtolorum ſucceſſione, adeoq; iſi ſoli uiden-
 tur, quorum arbitrio ſtetq; cadatq; omnis humana ſalus. His certe titu-
 lis, oculi multorum perſtringuntur, & animi eorum offenduntur. Neq;
 enim e ſaxis nati ſumus, qui ad tantam nominis pontificij maiestatem, et
 ad tam multorum atq; magnorum hominum conſenſum, non commo-
 ueamur. Quis paulo imbecillior non cogitaret ſe a deo, a Chriſto, ab ec-
 cleſia Chriſti, & a uera religione deficere, ſi ab horum ſententia & con-
 ſenſu deficeret? Quis infirmior non ſentiret ſe a deo, a Chriſto et ab ecclē-
 ſia Chriſti abiectum, ſi ab his abijciatur, & excommunicetur? Sed bene
 habet. Magnum eſt hoc offendiſculū, magnæ ſunt cauſæ, propter quas
 non eſt temere ab iſis, qui maiorum, & pontificum eccleſiæ titulo gloriā-
 tur, diſcedendum. Sed multo maiores & euidentiores ſunt cauſæ, quæ
 hoc tempore urgent, & cogunt, ut ab iſis diſcedamus. Nam ſi doctrinā
 & uitam eorum excutiamus, inueniemus ea, impietate ſcribarum & Pha-
 riſæorum non ſolum æquare ſed etiam ſuperare. Docēt, homines poſſe
 uiribus ſuis implere legem dei. Docent, homines expiare peccata meritis
 operum ſuorum. Docent, indulgentias & Miſſas ſuas ualere ad expian-
 da peccata uiuorum & mortuorum. Sentiant, ſua decreta eſſe fidei articu-
 los, hoc eſt, Quæ ſunt leuiora legis urgent, quæ grauiora, relinquunt.
 Sentiant, poteſtatem ſibi traditam mutandorum mandatorum dei. Senti-
 unt, Sanctos inuocandos pro dijs auxiliarijs, qui reddant nobis Chri-
 ſtum propitium, & per quos conſequamur liberationem a morte. Fin-
 gunt, noua opera, nouos ordines monaſticos, quorum meritis mitigent
 iram dei. Fingunt profeſſionem Monaſticam eſſe perfectionem uitæ, &
 ſimilem baptiſmo. Fingunt purgatorium, in quo peccata hominum ig-
 ni & uſtionibus explentur. Dānant iuſtitiam fidei, quæ eſt propter Chri-
 ſtū. Dānant coniugium. Eſi em̄ uideri uolunt, ſe tñ dānare coniu-
 giū ſacerdotum, iſis tñ ratiōibus dānant, quibus coniugium manifeſte in to-
 tū dānatur. Dānant uſum ciborū, quos deus creauit ad ſumendum
 cum gratiarum actione. Breuiter, innumere ſunt impietates, quas ita do-
 cēt & urgent, ut quiſquis eas non amplectitur, hunc diris omnibus de-
 uouent, perſequuntur, & ſi poſſunt, trucidant. Quid autem dicam de
 uita eorum? Hæc ut magis impia & turpior eſt, quam ut recenſeri con-
 ueniat, ita notior & manifeſtior eſt, quam ut pluribus commemorari

*Impiorum do-
 ctrina ex uita,
 a quibus
 cauendum eſt*

debeat. Cum igitur Christus iubeat cauere a scribis & pharisæis, multo magis iubet nos cauere a tantis Pontificum & Hypocritarum impietatibus, ac tantum abest, ut deficiendo ab ipsis, deficiamus a Christo & ecclesia eius, ut potius hac defectione seiungamus nos a conuentu malignitum, a consortio turpissimorum hominum, & adiungamus nos per euangelion, ad ueram ecclesiam Christi. Sancta est defectio, qua peruenitur ad Christum. Sancta est inobedientia qua obeditur uocationi dei. Sancta etiam est persecutio, quam pñ, propter Christum, ab impijs & blasphemis aduersarijs Christi sufferunt. Quare, agite, amicissimi in Christo fratres, non offendamur gloriosa aduersariorum Christi iactantia, non commoueamur speciosis & magnificis ipsorum titulis, non terreamur etiam diris eorum deuotionibus, & persecutionibus, sed sectemur uocationem dei, et ueritatem euangelij Christi, certa fide concepta, quod et si reclamet uniuersus mundus cum Monarchis suis euangelio Christi, nobis tamē sit potentia dei ad perpetuam salutem in Christo Iesu Domino nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

CAPVT XXI.

HOMILIA XXXVIII.

TSI historia, quæ sequitur, de uidua paupercula, breuibus admodum commemoretur, multas tamen & magnas continet utilitates. Docet enim tam pauperes quam diuites egregias uirtutes, hos, ut in diuitijs suis non arroganter sed humiliter sentiāt, illos, ut in paupertate sua non despondeant animum, sed confidant se, si pietatem sectentur, non minus deo curæ esse, quam diuites. Monet etiam, ut unusquisque rationem tam publicam in ecclesia ministerij, quam priuatæ afflictorum hominum paupertatis, pro sua uirili habeat. Vt nō addam, quod & in hac historia erudiamur, ut longe aliter de operibus, quam iuxta externam eorum speciem iudicemus. Quare non est nobis oscitanter & perstringendum, et obseruandum, quod Euangelista hoc loco commemorat. Iesus. (inquit) respiciens, uidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Hic principio uidendum nobis erit, in quē usum institutum fuerit hoc gazophylacium apud Iudæos. Ac nisi me animus fallat, hoc gazophylacium originem sumpsit ex eo, quod post reditum e captiuitate Babylonica ad cōsuetudinem inter Israelitas cultum dei, & doctrinam religionis institutum fuit. In Nehemia enim capite tertio ita scriptum legitur. Ad Gazophylaciū deportabunt filij Israel & filij Leui primitias frumenti, & uini et olei, & ibi

Gazophylaciū
institutio.

& ibi erunt uasa Domini sanctificata, & sacerdotes & cantores, & ianitores, & ministri, & non dimittemus domum dei nostri. Apparet igitur, quod Iudaei occasione ex hoc gazophylatio accepta instituerint postea publicam in templo arcam, in qua colligerentur opes, quas Israelitae seu diuites seu pauperes, pro suis quisque facultatibus, sponte sua ad conseruanda publica religionis sacra, & ad sustentandam uitam egenorum conferrent. Homines enim non sunt nati, ad consumendas tantum fruges, sed ad discendam & sectandam ueram religionem in deum, & ad seruiendum proximo. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde, & proximum sicut teipsum. Et quia nec religio sine uera doctrina cognosci, nec homines egeni sine aliorum ope sustentari possunt, idcirco necessitas exigit, ut unusquisque pro sua uirili in medium conferat, quo ministeria doctrinae conseruentur, & egenis alimenta tribuantur. Vnde in politica Mosaica, ad conseruanda quidem sacra institutum fuit, ut conferrentur decimae, primitiae, & multa id genus alia tributa. In Nehemia dicitur. Statuemus super nos precepta, ut demus tertiam partem Sicli per annum ad opus domus dei nostri, ad panes propositionis, ad sacrificium sempiternum, in holocaustum sempiternum, in sabbatis, in kalendis, in sollemnitatibus & in sanctificatis pro peccato, ut exoretur pro Israel, & in omnibus domus dei nostri. Ac mox. Ut afferemus primogenita terrae nostrae & primitiua uniuersi fructus omnis ligni ab anno in annum, in domo Domini, & primitiua bouum nostrorum et ouium, ut offerantur in domo dei nostri sacerdotibus, qui ministrant in domo Domini dei nostri. Et reliqua, quae in eo loco sequuntur, ac in Leuitico etiam & in Numeris copiose habentur. Ad sustentandam autem egestatem pauperum, suae extabant leges & ordinationes. In Deuteronomio dicitur. Omnis non indigens & mendicus non sit inter uos. Haec est honestissima lex, qua non cauetur quidem, ut nullus nullius rei priuatim indigeat, quomodo enim id in hoc seculo fieri posset? sed cauetur, ut in rep. Israelitica non sint publici mendici, qui ostiatim panem colligant, & ostentatis ulceribus publice prostent, idque non ut negligantur, ejciantur, & fame interire cogantur, sed ut ordinationibus prouideatur, quo sine publica ipsorum mendicitate alantur. Hinc est, quod praecipitur in lege, ut in messe, spicae ac manipuli, in frugibus oliuarum, reliquiae, in uindemia, racemi relinquantur pauperi, aduenae, pupillo & uiduae. Et additur promissio. Ut benedicat tibi Dominus deus tuus in omni opere manuum tuarum. Accedunt huc etiam sanctificata, quae tertio quoque anno dabantur. Quando compleueris, inquit, decimam cunctarum frugum tuarum anno decimae tertio, dabis Leuitae, aduenae, pupillo & uiduae, ut comedant intra portas tuas, & saturentur, loquerisque in conspectu Domini dei tui. Attuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Leuitae, aduenae,

Gazophyl.
ijus.

Nehc. 10.

Leui. 23.

Deu. 24.

Deu. 26.

pupillo & uiduæ, sicut præcepisti mihi. Hæ & similes constitutiones, honestissimæ fuerunt, quarum obseruatione cauere potuit, ut etsi nullus indigens publice panem emendicaret, nullus tamen fame interiret. Ac beata fuisset resp. Israelitarum, si has leges obedientia conseruasset. Nunc autem, ex mendicis, quorum sæpe fit mentio in Euangelistis, & ex alijs multis argumentis, facile conijci potest, aut ciues Israelitarum præ incredulitate & auaritia paucissima in cōmune pro pauperibus contulisse, aut quæ collata fuerunt, a potentioribus direpta, & pauperes ad sectandam publicam mendicitatem coactos esse. Quare pro benedictione, quæ obedientibus promissa est, tanta maledictione obruti sunt, ut tota regio eorū ab hostibus deuastata sit. Dicamus & de politia Christianorum, quibus etsi non est obtrudenda lex Mosi, post aduentum Christi abrogata, exigit tamen ab ipsis fides & caritas, ut unusquisq; pro sua uirili conseruet publica ecclesiæ ministeria, & succurrat inopiæ pauperum ac miserorum hominum. Ac in inicio, cum nondum publica esset politia inter Christianos constituta, conferebant singuli priuatim, quantum libebat, quo & ministri ecclesiæ & pauperes alerentur. Paulus ad Corinthios scribens, ait se a Macedonibus stipendium accepisse, quo Corinthiis gratuito Euangelion dei prædicaret. In Actis Apostolicis, proposuerunt discipuli, prout cuiq; suppetebat, in subsidium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manum Barnabæ & Pauli. Et Paulus ubiq; diligenter memor est pauperum, ut in ecclesiis eleemosynæ conferantur. Ad Romanos ait. Nunc proficiscor Hierosolymam, ministrans sanctis, uisum est enim Macedoniae & Achaiae communicationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolymis. Nam ita uisum est ipsis, & debitores illorum sunt. Etenim si spiritualia sua communicauerunt gentibus, debent & hæ in carnalibus ministrare illis. Et ad Corinthios. Necessarium arbitratus sum adhortari fratres, ut prius accederent ad uos & præpararent iam ante promissam bonam collationem uestram, ut ea sit in promptu sic tanquam bona collatio, & non tanquā fraudatio. Illud aut dico. Qui sementē facit parce, is parce messurus est. Idē habes & in alijs locis epistolarum Pauli, quæ longum esset nunc recensere. Deinde Cum Christiani coirent in publicam politiam, consenserunt, ut darentur solennes illæ decime, quas ita uocāt, quorum sumptu conseruari ministeria ecclesiastica, et alerentur pauperes. Consenserunt autem ad dandas decimas, non propterea quod lex Mosi exigit decimas. Hæc em̄ lex, quatenus est Mosaica, nihil ad Christianos, alioqui necesse haberemus circuncidi, sabbatum obseruare, & alia Mosaica facere, sed consenserunt, quia oīno conseruanda sunt ministeria ecclesiastica, & sustentanda egestas pauperum, ad quam rem decimarum collatio, uisa est cōmodissima uia. Quid autem de decimis posteriori

2 Co. ii.

Act. ii.

Decimarum
collatio.

riori tempore factum est: id nimirum, quod nunc re ipsa uidemus. Res est confusione plena. Paucissimæ decimæ relictæ sunt ad conseruandam doctrinam religionis, & ministeria parochialia, adque alendos pauperes. Maxima autem pars earum, aut sunt uenditionibus ab ecclesia alienatæ, aut partim imposturis, partim tyrannide direptæ, & non tam in priuatos quam prophanos usus uulgatæ. atque adeo hæc res ita perturbata est, ut iam non possit amplius, nisi a summis principibus, et Christiani orbis Monarchis corrigi. Nam quod ad priuatos homines attinet, ferendum est, quod & publice confusum est, & nec potest nec debet priuata cuiusquam temeritate mutari. Qui enim accipiunt decimas, hi uiderint, ut bona conscientia accipiant, nec fiant participes sacrilegiorum. Qui autem dant decimas, hi fideliter numerent, quod iam olim publico consensu constitutum est, preterea, cum hoc tempore agri, quia sustinent onus decimarum, uilius ueneant. Si enim agri a decimis liberi essent, necesse haberet eos multo carius a uenditoribus emere. Itaque decimæ, & si initio fuerunt possessoribus agrorum oneri, ac potius non fuerunt oneri, quia sua sponte eos ad pietatem contulerunt, tamen nunc non sunt oneri, propterea quod uilitate precij, quo agri emuntur, collatio decimarum compensetur. Quare, quicquid id est seu perturbationis, seu incommodi, priuatis hominibus ferendum est tantisper, dum Deus principibus reip. penes quos est hæc externarum rerum administratio, eam mentem dederit, ut quæ publice in melius restituenda sunt, prudenter restituant. Sed interea temporis, quis ministerio ecclesiastico, quis egestati consulat: num hæc fami obijcienda sunt? Minime omnium. Etsi enim, quæ olim ad conseruationem sacramentorum, & ad publicam sustentationem egenorum constituta sunt, dissipata iaceant, necessitas tamen exigit, ut & ministerium doctrinæ ecclesiasticæ conseruetur, & pauperes alantur. Ac de ministerio quidem ecclesiastico alias, nunc autem pauca dicemus de publica mendicitate. Tamen si enim lex Mosi, in qua dicitur: Omnino indigens & medicus non sit inter uos, nihil ad nos Christianos, quatenus quidem est Mosaica, ipsa tamen proximi caritas, & ciuilis honestas huc uocat Christianos, ut eas instituant ordinationes, quibus caueatur, ne quis publice inter ipsos panem ostiatim emendicet, ac palam ulcera sua, ad exigendam eleemosynam in omnibus compitis et plateis ostendet. Caueatur autem, non ut pauperes et ulcerosi e patria sua crudeliter eijciantur, & fame enecentur, sed ut alij homines pro suis quisque facultatibus in medium conferant, quo egeni illi & miseri homines sustententur, & non necesse habeant publice oboculare. Non inutile quidem est, ut aliquies squalidi & ulcerosi publice oboculos aliorum hominum prostent, uidelicet, ut hoc spectaculo admoneatur unusquisque sue nature. Qualis enim est hic, qui ob oculos propositus est, abomina-

*Mendicitas
publica.*

*Mendicorum
ratio habenda.*

bilis & miserrimus hominum, talem unusquisq; se fieri posse meminerit. Nullus ab istiusmodi calamitatibus tutus est, siue iustus, siue iniustus, siue rex, siue bubulcus. Pius erat Iob, sed tam malo ulcere a plāta pedis usq; ad uerticē percussus est, ut testa saniem raderet. Pius erat & Lazarus, & post mortem deportabatur ab angelis in sinum Abrahæ, attamen iacebat ulcerosus ad ianuam diuitis. Impius erat Antiochus, qui etsi rex fuerit, de corpore tamen eius uermes scauruerunt, ac tanto foetore cuncta circum se loca repleuerunt, ut ne serui quidem eius ferre potuerint, quemadmodum scriptum est in secundo libro Machabæorum, capite nono. Itaq; & pii & impii, siue illi illustres siue ignobiles fuerint, calamitatibus scdissimorum quorumcunq; morborum obnoxij sunt, impii quidem, ut discant peccata sua agnoscere & resipiscere, pii autem, ut probentur, & maiori honore a Domino ornentur. Quare sua est commoditas, quæ ex publica ulcerum ostentatione prouenit. Sed interim, si pauperes & miseri publice ad mendicandum panem prostent, argumētum est rei non bonæ. Palam enim significat, eam remp. non habere magnam publicæ honestatis, & miseriæ pauperum rationem. Lex Mosi tantæ est clementiæ, erga seipsum, ut etsi iubeat ei plagas inferre, non concedat tamen, ut quadragenarium numerum excedat, & addit causam. Ne foede laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus. Et iterum. Si quis adiudicatus morti, appensus fuerit patibulo, iubet eodem die cadauer eius sepeliri, significans uidelicet, scdissimum esse, ut homines, hominis proximi sui carnem tam misere afflictam publice prostare sinant. Quanto igitur scdus, quanto inhumanius est, si Christiani in sua rep. sinant suam carnem, hoc est, proximum & pauperem uarijs ulceribus afflictum omnium oculis publice semper expositū esse. Multi, inquis, sunt inter pauperes mali, qui bona sua dilapidarunt, multi sunt nebulones sceleratissimi. Sic sane ita. Sed tunc malitia & scelera punienda sunt, cum perpetrantur, postea uero cum egestas premit, subueniendum est. Vnicuiq; rei suum est tempus. Cur nō puniebas, cum tempus erat puniendi? nunc tempus est miseriæ succurrendi. Quod si hanc legem, non nisi dignis, & benemeritis benefaciendum esse, ratam firmamq; esse uolueris, uide ne quæ fiat, ut tibi fame omnino pereundum sit. Quia enim dignitate tua confusus, audes postulare a deo panem quotidianum? Quo merito tuo petis, ut deus tribuat tibi uictum & amictum? Certe nulla est tua dignitas, nullum meritum coram deo. Itaq; si non nisi dignis & benemeritis, iuxta tuam regulam, benefaciendum est, ne tibi quidē beneficia dei petenda sunt. Sed ut recte sentiamus, exemplum Christi ob oculos ponendū est, qui cum decem leprosi peterent sanitatem, ac probe cognosceret nouem futuros ingratos, maluit tamen propter unum gratū, nouem ingratis benefacere, quam propter nouem ingratos, unum gratum negligere. Christo

Christo meliores non sumus. Beneficiamus igitur potius, decem malis propter unum bonum, quam ut unum bonum propter decem malos surda aure prætereamus. Sed iterum obijcis, si publicæ & ordinariæ elemosynæ constituantur pauperibus, multis erit occasio ocij & ignaviae. Non nihil quidem hac obiectione dicitur. Non enim est ulla ordinatio tam pia, & tam commoda, qua non mali abuti solent. Sed huic incommodo mediocris cura & uigilantia pñ magistratus probe consulere potest. Publicum tributum quotannis ab unoquoque ciuium seuerissime exigitur, id quod etiam publica necessitas requirit, quomodo igitur nō posset mediocri cura adhibita explorari, quis ciuium aut etiam aduenarum uere indigens, aut ignauus esset? Nam felicitas reipublicæ non tantum constat ædificio murorum, ampliatione imperij, & magnitudine publici thesauri, sed multo magis constat: diligenti pauperum cura, & sustentatione miserorum. Cum in republica Israelitica institueretur hæc lex, Omnino indigens & mendicus non sit inter uos, additur etiam promissio felicitatis reip. Vt benedicat, inquit, tibi DOMINVS Deus tuus, in terra, quam traditurus est tibi in possessionem. Et cum lex iuberet pauperibus in agris relinquere manipulos, addit, Vt bñdicat tibi DOMINVS Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Quod si ex pauperum cura sequitur benedictio reipublice, an non perspicuum est, ex incuria & neglectu pauperum sequi maledictionem, tam corporalem, gramine, erucis, bello, peste & fame, quam spiritualem, inferno & perpetua damnatione. Quare magistratui summo studio contēdendum est, ut honestis ordinationibus egestati & miseriæ pauperum in sua republica subueniatur. Hoc enim est & deo seruire, & rempublicam uere tueri. Sed quid: num sentiendum est, totam charitatem proximi, quæ in lege exigitur, a nobis perfecte impletam, si publicis ordinationibus, & copiosis priuatorum hominum collationibus cautum fuerit, ut pauperes non necesse habeant publice mendicare? Minime omnium. Hæc est tantum externa, & ciuili iusticia, quam etiam Ethnici in sua republica præstare solent. Vt enim amicis diligere, & benefactori benefacere iusticia est communis cum Ethnicis & publicanis, quam nisi quis præstiterit, ethnicis ipsi & publicanis deterior est, ita honestis ordinationibus providere, ne pauperes egeant, honestas est communis, etiam cum hominum aliorum qui impiorum rebus publicis, ac tãto turpius peccatur, si negligitur, quãto communior est observatio eius cum impijs. Lex autem DOMINI, quæ ait, Diliges proximum tuum sicut teipsum, aliquid maius requirit. Non contenta est hac externa & ciuili iusticia: sed requirit, ut exigente necessitate, non tantum opes, sed etiam sanguinem & uitam tuam pro salute proximi impendas. Huc etiam CHRISTVS nos uocat. Hoc, inquit, est præceptum meum, ut diligatis uos inuicem sicut dilexi uos.

*Reipublicæ
felicitas una
de constet.*

*Proximi cha-
ritas quid exi-
gat.*

Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut quis animam suam ponat
 pro amicis suis. Vides, quanta dilectionis perfectio a nobis exigatur. Et
 quis est inter homines, qui unquam eam præstiterit? Præclara quidem
 sunt exempla Mosi & Pauli, quorum ille cupit deleri e libro uiuentium,
 hic anathema esse a Christo, ut populus Israel seruetur, attamen, quia
 caro uiciata est peccato, & semper rebellat spiritui, nulla cuiusquam ho-
 minis dilectio tanta fuit, ut hanc legem perfecte impleuerit. Solus Iesus
 Christus DOMINVS noster, ita copiose eam impleuit, ut nihil ampli-
 us addi potuerit. Quare cū is nobis in iusticiam & sanctificationem pro-
 positus sit, apprehendendus est tota cordis fiducia, ut per ipsum conse-
 cuti coram deo iusticiam, exemplum dilectionis eius, si non perfecte, at
 saltem quantum in hac carnis imbecillitate, per spiritum sanctum fieri
 potest, sectemur, & gratitudinem nostram qualicunq; obedientia de-
 claremus. Ad hanc de habenda pauperum cura digressionem duxit nos
 mētio gazophylati. De qua re, quoniam, quātum in præsentia satis est,
 diximus, tempus nunc est, ut reuertamur ad institutum nostrum de col-
 latione diuitum, & pauperulæ uiduæ, in gazophylatium. Ex ea enim hi-
 storia cognoscemus, quod etsi non queamus operibus nostris perfecte
 implere legem charitatis, deo tamen grauius sit obedientia, qua prom-
 ptitudinem animi nostri testamur. Respicens Iesus, uidit eos qui mitte-
 bant munera sua in gazophylacium, diuites. Vidit autem & quandam ui-
 duam pauperulam, mittentem illuc grana minuta duo, & dixit. Vere dico
 uobis, q̄ uidua hæc pauper plusquam omnes misit. Nam omnes hi ex
 eo quod ipsis exuberat, miserunt in munera dei. Hæc autē ex penuria sua
 uniuersam substantiam, quam habebat, misit. Marcus paulo manifestius
 opponit inter se dona diuitum, & uiduæ pauperulæ. Multi, inquit,
 diuites mittebant multa. Vidua autem pauper misit minuta duo, quod
 est quadrans. Sed cuius donum excellentius est & preciosius? Siquidē
 respicias externum precium, multo plura contulerunt multi diuites, quā
 una pauper muliercula. Sed Christus præponit donum mulierculæ, o-
 mnium diuitum donis. Amen, inquit, dico uobis, q̄ uidua hæc pau-
 per plus misit, quam omnes, qui miserunt in gazophylacium. Hic mul-
 ta consideranda ueniunt. Primum, quod Christus hoc loco non confert
 opera diuitum & uiduæ ad iudicium dei, de expiationibus peccatorum.
 Nam q̄ ad peccatorum expiationem coram deo attinet, nec diues nec pau-
 per redimere possunt uel multis uel paucis numis remissionem peccatorū
 & regnum dei. Consequimur enim peccatorum remissionem tantum per
 fidem propter CHRISTVM. Sed Christus confert hæc diuitum &
 uiduæ opera inter se. Nam, quemadmodum alias componit opera mulie-
 ris peccatricis, quæ rigabat pedes ipsius lacrymis & tergebat crinibus,
 cum operibus pharisei, qui exceperat ipsum magnifico conuiuij appara-
 tu, ac

tu, ac longe prefert uilia, quæ sic apparebant, preciosis, ita & hoc loco iudicat de operibus diuitum & uiduæ, non quam habeant rationem, in expiendis peccatis, sed quam habeant inter se ipsa proportionem. Itaque elemosyna uiduæ, longe maior est pro sua proportionem, quam omnes omnium diuitum elemosynæ. Et quæ est huius rei causa? Quia omnes hi diuites miserunt in munera dei ex eo, quod ipsis exuberat, uidua autem misit expenuria sua omnem substantiam, quam habebat. Vt enim, si puer quatuor ferat pondus quatuor talentorum, longe maius gestat onus proportionem, quam si robustus uir, ferat onus octo talentorum ita uidua conferens unum tantum quadrantem multo plura pro sua facultatum ratione confert, quam diuites, qui ex eo quod ipsis supererat, multa conferebant. Quare, & si nullum opus humanum expiet peccata, & mereatur regnum coeleste, tamen si opera inter se conferantur, alteri altero longe prestantius est, & habet alia pro sua quodque dignitate premia. Deinde CHRISTVS, compescit hoc suo iudicio diuitum arrogantiam, qui non solum pre se fastidiunt pauperum munera, uerum etiam condemnant, si pauper, ad pauperum elemosynam quicquam conferat. Quid inquit, hicine tam diues est, ut queat pauperibus aliquid elargiri? an non ipse paupertate laborat? Cur ergo sua non sibi & liberis suis retinet? Idem certe potuisset huic pauperulae uiduæ obijci, uidelicet, cur non hæc minuta aut suæ ipsius necessitati, aut pauperibus cognatis suis comparserit. Sed tantum abest, ut Christus condemnet hoc uiduæ munus, ut potius commendet ipsum pre omnibus diuitum muneribus. Nam paupertas quam tu dicis esse causam, propter quam pauperes non debent pro sua facultate pauperibus elemosynam conferre, ea ipsa causa est, propter quam pauper pauperem adiuuare debet. Pauperes, quia pauperes sunt, alijs pauperibus, quantum possunt subueniant. Quis enim & benedictione dei, & hominum auxilio magis indiget, quam pauperes? Scriptum autem est, foeneratur DOMINO, qui miseretur pauperis, & uicissitudinem suam reddet ei. Et iterum. Anima, quæ benedicit impinguabitur, & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur, hoc est, ut Christus exponit. Date & dabitur uobis. Et Paulus: Qui seminem facit parce, is parce messurus est. Qui autem sementem facit libenter ac benigne largiendo, copiose messurus est. An non iudicares eum insanire, qui cum uideret pauperem agricolam semen in agrum spargere, reprehenderet ipsum quod non retineret sibi frumenta ad sustentandam egestatem familiæ suæ? Pauper quidem est agricola, & eget, sed heus tu bone uir, quia pauper est & eget, ideo spargit frumenta in agrum, ut recipiendo trigecuplum aut centuplum, paupertatem sustentare queat. Vidua, ad quam Elias a torrente Carith mittitur pauperrima erat, Viuit DOMINVS Deus tuus, inquit, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere possim.

Pauperes ben
ne faciat pau
peribus.

Prouerb. 11.

Prouerb. 11.

3. Reg. 17.

test farinę in hydria, & paululum olei in lecytho. En colligo duo ligna, ut ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, ut comedamus & moriamur. Quid hac egestate pauperius? quid item ea miserius? Cum Elias peteret ab ea, ut coqueret ipsi subcinericium panem, an non potuisset respondere, paupercula sum, & nihil superest, ideo non coquam? Sed quia pia fuit, & credidit promissioni diuinę, quam ex propheta audiebat. Hydria farinę non deficiet, nec lecythus olei minuetur, idcirco propter hanc causam, q̃ paupercula erat, obsequebatur uocationi prophetę, & faciebat iuxta uerbum Elię. Quid ergo factum est? Comedit, inquit scriptura, ipse, & illa & domus eius, & ex illa die hydria farinę non defecit, et lecythus olei nō est imminutus, iuxta uerbū DOMINI. Quare pauperes non sunt calumnijs & reprehensionibus deterrēdi, quominus alijs pauperibus pro sua facultate benefaciant, sed potius inuitandi sunt, ut quanto magis benedictione dei et hominum ope indigent, tanto etiam liberalius alios pauperes ex fide adiuuent. Iam CHRISTVS pauperum quoq; excusationem hoc suo iudicio reiicit, qui ad excusandā suam in alios pauperes illiberalitatem dicere solent. Multa, quę largi ar, non habeo: Pauca uero nullius sunt momenti, nec quicquam prodesse possunt. Nihil igitur dabo. Sed cum Christus hoc loco quadrantem uiduę tantopere commendat, ut pręferat eum omnibus muneribus diuitum, quid est, quod iam prętexere queas? Agnoscit Christus duo minuta, quid his minus est? In lege, cum tabernaculum ædificaretur, agnoscit deus pilos caprarum, quibus quid parabilius, aut quid uilius erat? In euangelio, cum Christus emitteret suos discipulos ad ad nunciandū euangelion, agnoscit poculum aquę frigidę. Amen, inquit, dico uobis quicuncq; hoc dederit ad bibendum ex pusillis his, non perditurus est mercedem suam. Adde, q̃ agnoscit etiam, si ita res fert, solam animi promptitudinem. Abraam uoluit ex fide & obedientia suum ipsius filium offerre, & deus agnoscebat animi promptitudinem pro ipso opere. Dauid uoluit ædificare templum DOMINI, & deus non aliter compensat ei hanc uoluntatem, quam si opere compleuisset. Vides, nullum tam pusillum esse donum, quod deus nomine suo datum contemnat, aut reiiciat, tantummodo, ut quod facis, ex promptitudine animi facias. Hilaris enim, inquit Paulus, datorem diligit deus. Vnde ergo fit animus promptus, unde hilaris? certe non nisi ex fide in Christum, & in promissiones dei, quę sunt in Iesu Christo etiam & amen. Nam Christus impetravit credentibus in ipsum, omnia cœlestia bona. Hoc si quis fide acceperit, fieri non potest, quin concipiat talem animum, qui gestiat quouis officio gratitudinem suam erga Christum declarare. Et extat liberalissima promissio, in psalmo quadragesimo, quę semper nobis ob oculos posita esse debet. Beatus, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem. In die ma

*Vilia etiam
dona Deus ag
noscit.*

Ne mala liberabit eum DOMINVS. DOMINVS conseruabit eū, & uiuificabit eum, & beatum faciet eum in terra, & non tradet eum in a-
nimā inimicorum eius. DOMINVS opem feret illi super lectum dolo-
ris eius, tu DOMINE liberabis eum ex omni infirmitate. Idem concio
natur Esaías. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despe-
zeris. Tūc erumpet quasi inane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur,
& anteibit faciē tuā iusticia tua, & gloria DOMINI colligete te. Tūc
inuocabis, & dominus exaudiet te, clamabis et dicet: ecce adsum, quia mi-
sericors sum DOMINVS deus tuus. Quis non optat, ut exaudiatu-
r DOMINO in afflictione: ut conseruetur in diebus malis: ut non trada-
tur inimicis, & non tractetur ab eis pro libidine ipsorum? At hec promit-
tuntur ei, qui ex fide habet rationem pauperis & egeni. Discamus igitur
Christum, discamus promissiones dei in Christo, ut ex fide earum con-
cipiamus promptum animum benefaciendi egenis, quo & nos beneficia
dei uicissim cōsequamur per Iesum Christum DOMINVM nostrum,
qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XXXIX.

Audiuius paulo ante Christum, doctorem. Audiamus e-
um nunc prophetam. Docuit enim discrimen inter dona di-
uitum, & pauperis uiduæ, qua doctrina admonuit unum-
quemque liberalitatis, ex animi promptitudine præstandæ.
Nunc autem prophetat de futura deuastatione templi & urbis Hieroso-
lymitanæ, ac de internitione totius gentis Iudaicæ, quæ & post ascensum e-
ius in cœlū, anno circiter quadragesimo, duce Tito facta est. Videamus
igitur, qua occasione Christus ad huius uaticiniū commemorationem ex-
citatus sit, & quid nobis utilitatis mentio Hierosolymitanæ ac Iudaicæ de-
uastationis afferat. Audiuius supra, quod Christus grauissime reprehē-
derit scribas ac phariseos propter impiā doctrinam & hypocriticam uitā.
Cui contioni adiecit seuerissimam sententiā. Ecce, relinquitur, inquit,
ens, domus uestra deserta. Hanc sententiā, quia uidebatur noua & incre-
dibilis, discipuli alta mente reponunt. Sperabant enim Christum admi-
nistraturum corporale in hac terræ regnum, & ex urbe Hierosolymitana
prolaturum fines imperij sui in totum orbem terrarum, quomodo igitur
fieri posset, ut metropolis ipsa, & templum eius destruerentur? Consyde-
rabant etiam admirabilem & non tam pulcherrimam quam firmissimam
structuram templi, qua re factū est, ut senserint, impossibile esse, etiam
sitotus oriens omnes uires suas in unum conferret, ut dirueretur. Cum
igitur Christus e templo egrederetur, ostendunt ei edificia templi, Prece
ptor, inquit, uide, quales lapides, & quales substructiones? Nā cum
hoc loco fit sermo de templo, non intelligas tantum illud edificium, in quo
erat sanctum sanctorum, sed omnes porticus, turre, muros & alia id

Templi Hiero-
solymitani
maiestas.

genis propugnacula & edificia quibus templum undiq; ita munitum erat, ut quemadmodum scriptores tradunt, totus orbis uix aliquid firmius ac munitius uiderit. Discipuli ergo non solum commiserantes tam excellentis structurae ruinam, sed etiam iudicantes fieri non posse, ut si gnauiter ab incolis defendatur, ab hoste quantumuis potente dirui queat, conferunt de templo sermones suos cum Christo, & admirantur, quid si bi illud uelit, qd dixerit. Ecce re' inquitur uobis domus uestra deserta. Sed Christus, quod antepaulo obscurius & breuius dixit, hoc nūc plurius, ac perspicue explicat. Sic enim scribit Lucas. Quibusdam dicentibus de templo qd pulchris lapidibus ac donis ornatū esset, dixit. Ex his, quae uideris, uenient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur. Haec est perspicua propheta de futura deuastatione templi, & omnium aedificiorum eius. Quid ergo sit, num discipuli, audito hoc uati, in io sollicitantur ad ea inquirenda, quae ad salutem ipsorum at tinēt, & quibus possunt futuras calamitates suffugere? Nihil minus, sed hoc agunt, quod fere in futurarum rerum promulgatione inter homines fieri solet. Non diligentiores ad inquirendam uiam salutis suae, sed curiosiores, ad perscrutanda occulta Dei consilia fiunt. Quid autem a sententia spiritus reuelantis futura alienius? Reuelantur enim futura mala per spūm sanctum, non hoc cōsilio, ut curiositas perscrutandorū arcanorum Dei, sed ut cura conseruandae salutis nostrae in nobis exciteetur. Spiritus reuelauit futurum diluuium per Noe, nunquid ut homines aliquid tantum noui scirent, ac in horam & momentum diluuii curiose inquirerent? Minime omnium, sed ut resipiscerēt. Hac enim uia licebat ipsis uenturum malum effugere. Reuelauit item per Ionam, subuersionem urbis Niniae. Nunquid ut Ninuite curiose inquirerent, per quos hostes, num incendio, an aqua? num noctu an interdū? Nihil minus, sed ut resipiscerent. Quod cum fecerunt, conseruauerunt etiam urbem suam. Reuelauit & regno Israel, ac regno Iuda suas deuastationes, non ad excitandam curiositatem hominum, sed ad excitandā poenitentiam, quā cum Israelitae negligenter, conciderunt, alij per Salmon Essarē, alij per Nebucadnezarem. Sic CHRISTVS etiam hoc loco reuelat aliam deuastationem Iudaeorum, ut discipuli inquirerent, quomodo saluti suae consulerent, non quo temporis momento uentura esset. Sed hi reiecta salutis cura, de tempore querunt. Interrogauerunt autem illum dicentes,

33 praeceptor, quando haec erunt, & quod signū, quando ista futura sint? Sed qui discipuli, & ubi interrogauerint Christum, Marcus ita explicat. Cum sederet in monte Oliuarum e regione templi, interrogabant illum secreto Petrus & Iacobus, & Ioannes & Andreas. Dic nobis quādo haec erunt, & (quemadmodum Matthaeus scribit) quod signum aduentus tui, & consummationis seculi. Ex his uerbis multi sentiunt, quod Apoc-
 sfoli

Futurorum
 reuelatio ad
 quid nobis sit
 utilis.

stoli interrogauerint non tantum de tempore deuastationis Hierosoly-
 mitanæ, uerum etiam de nouissimo aduentu Christi, & consummatio-
 ne totius orbis terræ, quæ futura est in extremo die. Et hac occasione in-
 terpretantur etiam postrema huius capituli de ultimo illo iudicio quod
 in fine seculi uenturum est. Ac manifestissimum quidem est e scriptura,
 quod Christus uenurus sit in maiestate, & omnes gentes in fine seculi
 iudicaturus, nec hoc obscurum est, quod deuastatio urbis Hierosolymita-
 næ & gentis Iudaicæ sit umbra deuastationis totius orbis terrarum. Sed
 Christus in fine huius capituli ait. Amen dico uobis, non preteribit hæc
 ætas, antequam omnia facta fuerint, hoc est: Quæ uaricinatus sum, ea om-
 nia fient non longo post temporis interuallo, sed eorum hominum æ-
 tate qui nunc uitam agunt. Multi eorum, qui nunc uiuunt, ætate sua per-
 uenient usque ad id tempus, quo hæc omnia implebuntur: Hoc dictum
 Christi, & collatio rerum gestarum tempore deuastationis Hierosoly-
 mitanæ mouent me, ut sentiam totum hoc caput, quantum quidem ad
 litteram eius ut uocant, attinet, intelligendum esse, de deuastatione urbis
 Hierusalem, & consummatione orbis Iudaici. Etsi enim postea memi-
 nit Christus nouissimi aduentus sui in maiestate, cum ait, filium hominis
 uenturum in nubibus, cum potestate & gloria magna, omnia tamen a-
 lia precipue intelligenda sunt de interitu gentis Iudaicæ & de desolatio-
 ne urbis & orbis Hierosolymitani. Cum igitur Apostoli inquirerent non
 de sua salute, sed de deuastationis tempore, reuocat ipsos Christus a cu-
 riositate, & docet, quod ipsorum sit officium, & quæ uocatio. Videte, in-
 quiens, ne seducamini. Multi enim uenient sub nomine meo dicentes,
 se esse Christum, et tempus (liberationis) instare. Ne igitur sequamini il-
 los. Quod Christus alias discipulis interrogantibus, num hoc tempore
 esset regnum Israel restauraturus, respondet. Non est uestrum nosse te-
 pora, & articulos temporum, quos pater in sua ipsius constituit potesta-
 te, hoc idem etiam nunc Christum respondere, intelligendum est. Non
 est uestrum nosse tempus deuastationis, sed uestrum est sectari Euange-
 lion, & a fide eius non deficere. Multa enim & uaria adeoque grauissima
 impendent scandala, quibus, si fieri posset, etiam electi offenderentur,
 & a fide Euangelij deicerentur. Alia enim erunt scandala a pseudopro-
 phetis, alia a rumoribus bellorum, seditionum & aliarum afflictionum.
 Hic uestri erit officij, nec a pseudoprophetis seduci, nec fama bellorum
 ita terreri, ut ab Euangelio ad impietatem deficiatis. Videamus ergo pri-
 mum de pseudoprophetis. Multi, inquit, uenient in nomine meo, dicen-
 tes, ego sum Christus, hoc est. Multi pseudoprophetæ iactabunt sedi-
 tur se a deo electos, ut sint Christi seu liberatores populi. Multi gloriabun-
 tur se a deo electos, ut uindictam Iudæos in libertatem, a Romana tyran-
 nide, & nunc tempus aduenisse dicent, quo Israelitæ accipiant regnum

Cornelius
Tacitus li. 21.

Vide Suetoni
um, in Vespasiano.

Ioseph. de bello
Iudaico, li. 7. cap. 12.
Egyp. lib. 5.
cap. 44. Et Orosium li. 7.
capite 9.

Iosephus de
bello Iudaico
lib. 2. ca. 12.

Ioseph. de Anti-
quitat. li. 20.
cap. 14.

De bello Iuda
i. 2. ca. 17.

Vide Ioseph.
de bello Iudaico
lib. 2. ca. 12.
li. 7. ca. 11.

in toto orbe terrarum. Quod Christus uaticinatur futurum ante deuastationem Hierosolymitanam, hoc reipsa impletum esse scriptores non ecclesiastici tantum, sed & externi testantur. Nam cum prophetae uaticinati essent, adueniendum e semine Dauidis, Messiam regem, qui sit dominaturus in toto orbe terrarum, & tempus a prophetis praedictum iam aduenisset, percrebuit constans in toto Oriente fama, quod eo tempore e Iudaeis exoriturus esset, qui rerum ubique potiretur, quemadmodum etiam Ethnici autores scribunt. Tamen si autem uaticinia prophetarum in Iosue Iesum Christum DOMINVM nostrum, qui iam aduenerat, & in Iosue ne spiritus sancti euangelion suum confirmauerat, respicerent, tamen, quia Iudaei somniabant regnum Messie corporale, & is Christus DOMINVS noster, praedicabat regnum spirituale, deorsum hanc uaticinia, & hanc famam, in quosuis alios, quam in uerum Christum. Romanus a militibus in imperatorem electus est. Alij inter Iudaeos, tam pleboprophetam quam sed uiosi uendicarunt sibi ipsi hanc seruatoris maiestatem & innumeros seduxerunt, id quod Christus etiam apud Ioannem significat cum ait. Ego ueni nomine patris mei, nec recipitis me. Si alius uenerit nomine suo, illum recipietis. Aegyptius quidam magus nomen prophetae, & liberatoris sibi usurpans, uiginti ferme hominum milia in Iudaea congregauit & occupato monte Oliuarum, pollicebatur Iudaeis non libertatem tantum, uerum etiam regnum. Sed in ipso conatu, ita oppressus est, ut & ipse necesse habuerit sibi fuga salutem querere, & maxima affeclatum eius multitudo trucidati fuerint. Fuit & alius magus, sic enim uocant scriptores, qui multos Iudeorum in desertum adduxit, ac promisit eis salutem & malorum requiem. Sed et is una cum exercitu suo mox deletus est. Eleazarus etiam quidam pontificis filius, professus legis defensionem, autor fuit, ut magna pars Iudeorum, non solum a Romanis deficerent, sed etiam crudelissimam tyrannidem in suam ipsorum gentem exercerent. Quis autem omnes illos impostores, qui intra tempus ascensus Christi in caelum, & deuastationem Hierosolymitanam, aut suo ipsorum spiritu excitati sunt, aut a tyrannis & seditiosis subornati sunt ac populum magnis promissis, tamquam diuinitus reuelatis in praesentem ac perpetuum interitum coniecerunt, enumerare posset? Nam quemadmodum si obstruas scaturiginem largi fontis in uno quodam loco, mox erumpere solet in alijs decem locis, ita si in Iudaea eo tempore quo imminabat deuastatio eius, unus aut pseudoprophetae aut seditiosi tumultus se datus erat, statim repullulabant pro eo decem aut uiginti multo pernitiosiores, quemadmodum scriptores tradunt. Quare quod Christus ait. Multi uenient nomine meo, dicentes se esse Christum, seu liberatores populi, reipsa sic impletum est, uix ut uerbis satis explicari possit. In hoc ergo scatur

ergo scandalo, in hac rerum perturbatione, quid discipulis Christi faciē-
dum erat? quod erat ipsorum officium? Videte, inquit, ne seducamini.
Vestrum erit, ut etsi angelus de coelo adnuntiaret vobis aliud Euange-
lion, quam quod ego adnunciaui, non tamen sectemini, sed hoc, quod
ego docui, conseruetis. Sinite pseudoprophetas, magos, sediciosos, &
sicarios suas res agere, Vos in Euangelij MEI fide constate. Illi quæ-
runt externam libertatem, querunt imperia huius seculi. Meum euange-
lion docet, regnum meum non esse de hoc mundo, docet querere remis-
sionem peccatorum, ueram coram deo iusticiam, & foelicitatem non præ-
sentem in hac terra, sed futuram in coelo. Quare, ut ut glorientur pseu-
doprophetae de diuinis reuelationibus, solum tamen meum euangeli-
on, tot tamque stupendis de coelo miraculis confirmatum, uobis sectan-
dum, in q̄ eius professione perdurandum erit. Atque hæc de pseudopro-
phetis & seductoribus. Nunc dicamus etiam de rumoribus bellicis & a-
lijs calamitatibus. Cum audieritis, inquit, bella & seditiones. Nolite
terreri. Oporter enim prius hæc fieri, sed non statim finis. Tunc dice-
bar illis. Insurret gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, &
terræ motus magni erunt in singulis locis, & fames ac pestilentie, terricu-
lamenta q̄, & signa de coelo magna erunt. Quæ Christus hic uaticinatur,
ea statim post ascensum ipsius in coelum impleta esse, e scriptoribus rerū
gestarum notius est, quam ut pluribus recenseri debeat. Inter Iudæos e-
nim creberrimæ seditiones, & uarij tumultus excitati sunt, nunc Hiero-
solyms, nunc in Cesarea, nunc in Scytopoli, nunc in Ptolemaide, nunc
in Damasco, nunc in Alexandria, & in omnibus pene locis ac urbibus,
in quibus Iudæi habitabant. Sed nec has seditiones impune tulerunt.
Innumeri enim Iudæi in his seditionibus trucidati sunt, partim a Roma-
nis præsidibus, partim a circūcis Ethnicis, inter quos habitabant, par-
tim etiam a suis ipsorum sicarijs & latronibus. Quid autem dicam de
rumoribus bellorum? Iudæi enim non solum parabant bellum aduer-
sus Romanos, sed etiam gerebant aduersus se inuicem bellū ciuile. Nec
bellabatur tantū in Iudæa & Galilæa, sed exarserat etiam bellum inter
Romanos ipsos post mortem Neronis, cum nunc Galba, nunc Otho,
nunc Vitellius imperium Romanum armis suis sibi uendicarent, adeo-
que tam Oriens quam Occidens, non nisi bella crepabant. Hoc certe il-
lud erat, quod CHRISTVS hoc loco prædixit. Insurret gens contra
gentem, & regnum contra regnum. Porro de terremotibus, qui intra as-
censum Christi in coelum & deuastationem Hierosolymitanam accide-
runt, & si rara fiat apud scriptores rerum gestarum mentio, quantum qui
dem ego sciam, tamen quia Christus, DOMINVS Deus noster, de
his uaticinatus est, nullum dubiū relinquitur, quin terra eo tēpore sæpi-
us horribiliter tremuerit. Et sunt quidam autores, qui tradūt, tres urbes

Vide Ioseph.
de bello Iudæi
co, lib. 2. ca. 17
& sequentib.

Scribit etiam
Suetoni. Clau-
dium expuls-
se Roma Iudæ-
os assidue tu-
multuantes,
Et addit, nimi-
rum Ethnicus
impulsore
Christo.

Orosius &
Eusebius.

Memini hu-
ius famis eti-
am Ioseph. li.
3. Antiquita.
64. 18.

Suetonius in
Claudio et O-
rosius.

Iosephus.

Cornelius Ta-
citus li. 21.

Hiere. 23.

In Asia, cum Nero imperator rerum potiretur, terremotu concidisse. De fame autē, manifestum est, quid in Actis apostolici scriptum sit, & qd Agabus prophetauerit. Surgens, inquit Lucas, unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnā futuram in toto terrarū orbe, quæ accidit sub Claudio Cæsare. Testatur et alij scriptores, Romę quoq; imperatore Claudio tantā famem fuisse, ut imperator in medio foro a turba detentus, cōuicijsq; ac simul fragminibus panis instratus, ægre potuerit euadere. Pestilentias uero fuisse, uel hoc unum testatur, qd fere famem sequatur pestis. Quid autē dicemus de terriculamentis & magnis illis signis, de quibus Christus hoc loco uaticinatur, & quæ futura ludaicæ gentis internitionem portenderunt. Nā de his non ecclesiastici tantū, sed etiam externi autores copiose scripserunt. Cometa gladio simili, (quod Comete genus $\xi\phi\lambda\alpha\upsilon$ uocant) integro anno supra templū stetit. Visæ per cœlum cōcurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templū. In die Pentecostes auditus est in templo strepitus quem consecuta est hæc uox, Migremus hinc. Rusticus quidam, quadriennio, priusquā bellum gereretur, in summa ciuitatis pace & tranquillitate, cum ad festum diē uenisset, subito exclamare cœpit, uox ab Oriente, uox ab Occidente, uox a quatuor uentis. Vox in Hierusalem & templū, uox in maritos nouos, nouasq; nuptas. Vox in omnem hūc populum. Et in hoc clamore septem continuis annis ita perdurauit, ut nullis nec minis nec supplicijs cohiberi potuerit, donec tandē obsidionis tēpore, cū exclamaret: Ve ciuitati, templo, et populo. Ac paulo post adderet: Ve etiā mihi, lapide immisso perierit. Hæc & multa alia fuerunt prodigia de cœlo, et terriculamēta, quę significarunt deuastationē gentis ludaicę. Inter hos ergo bellicos rumores, calamitates, & terriculamēta, quę Christus prædixit euētura intra tempus ascensus eius in cœlū, & internitionē ludæorum, quod erit officiū Apostolorum & discipulorū Christi: Nolite, inquit, terreri. Oportet em̄ prius hæc fieri, sed non statim finis. Hæc nondū sunt ipsa ludæorū internitio, sed tantum prænūcia internitionis. Grauiissima sunt hæc, sed multo grauiora sequētur, in ipsa urbis Hierusalē obsidione & expugnatione, ut illa præ his, ludus uideātur. Inter hæc igitur, longe omniū grauiissimas calamitates, nolite uos terreri. Sed quis tantis grūis & terriculamētis non afficeretur? quis nō terreretur? Saxeū certe pectus esset quod tanta calamitatū mole, non cōmoueretur. Quare Christus nō præcipit hoc loco $\alpha\pi\alpha\theta\epsilon\lambda\alpha\upsilon$, & stuporē Stoicum, sed hortatur, ne his calamitatibus ita terreātur, ut deficient a fide euāgelij sui, & despōdeant animum de sua in Christo salute. Regnū enim Christi uulgandum erat eo tempore in totū orbem terrarum, per prædicationē euāgelij. Prophetæ autem uaticinari erāt qd Christus inchoaturus regnum suū, allaturus esset populo Israel pacem, tranquillitatē, liberationem, salutē, adeoque imperiū totius orbis terrarum. In diebus, inquit, illis, saluabitur Iuda, &

da, & Israel habitabit confidenter. Et iterum. Gens & regnum, quod nō seruerit tibi, peribit, & gentes solitudine uastabuntur. Cum igitur, post ascensum Christi in cœlum, & uulgatum euangelion in orbem terrarū, tantæ, tamq̃ horribiles calamitates euenirent populo Israeli, quis prophetarum promissionum gnarus non offenderetur? quis ad tam grauissimam mala non obstupesceret, ac cogitaret nō solum prophetas populum suū sefellisse, uerum etiā hunc Iesum cuius nomine euangelion prædabatur, non esse uerū Christum? Expectabatur pax, & ecce omnia bellis concrepabant. Expectabatur foelicitas, & ecce nullū tempus infœlicius fuerat. Expectabatur salus Israelis, & ecce horribilis internitiō. Sed Christus monet suos discipulos, ne terreantur, ne offendantur, sed perseuerēt in fide euāgelij. Prophetæ enim, prædixerūt quidem de maiestate regni Christi. Regnum aut̃ Christi non est de hoc mundo. Prædixerūt de salute Israelis, sed aliud est carnalis, aliud spiritalis Israel, ac uaticinati quidē sunt, hunc spiritalē Israelem perpetuo foelicē fore. Sed interim prædixerunt quoq̃ illum carnalem a deo abiiciendū, & delendum. Quare nō est discipulis Christi ab euangelio deficiendū, quicquid acciderit externis illis Iudeis, & quanquā fractus illabatur orbis, in fide tamen euāgelij domini Iesu Christi perdurandū est, certissima spe cōcepta, q̃ quanto grauius sint afflictiones huius seculi, tanto propinquior sit reuelatio maiestatis regni Christi. Sed quid, inquires, utilitatis affert nobis Christianis cōmemoratio ista calamitatū, quæ acciderunt Iudeis? Torretro annis ista cōtingerunt, & nos nunc hoc tēpore toties his obtundimur. Quid ergo profunt nobis? Multum per oēm modum. Primum em̃, quod Christus tantotempore ante uaticinatus est afflictiones & internitiōē Iudæorū, quæ postea rebus ipsis certissime contigisse probantur, nō minus miraculum est, q̃ quod sanauit leprosos, & excitauit mortuos. Prophetiam em̃ ad miraculorum genus pertinere, uel illud Danielis testatur, qui ait, Mysterium, quod rex interrogat sapientes, magi & arioli & aruspices nequeunt indicare regi. Sed est deus in cœlo, reuelans mysteria. Miracula autē a Christo ædita confirmant auctoritatem & ueritatem euāgelij eius. *Miraculorū ratio.* Ope-
ra, inquit, quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa in quā opera, quæ ego facio, testificātur de me, q̃ pater miserit me, hoc est, q̃ doctrinam meam sit doctrina dei. Quare, cum proponitur nobis uaticiniū Christi de internitiōe Iudæorum, quæ postea secuta est, sentiamus proponi nobis testimonium & sigillum. quo ueritas euāgelij Christi confirmatur. Deinde recitātur nobis horrēda prodigia et terri culamenta, de quibus Christus hic loquitur, & quæ præcesserūt deuastatiōē gentis Iudaicæ, ut discamus inusitata signa, quæ de cœlo in aere interdū uideri solēt, ut sunt, Comete, armatæ acies, & id genus alia, non esse uana, nec deridēda. Ersi enim Hieremias dicat, signa cœlestia non esse metuenda, addit tamen, si *Hiere. 10.*
cū Gentes metuunt, Gentes enim tribuunt signis cœlestibus diuinos ho-

Prodigia coe-
lestia quem
habebat sum.

nones, & diuinā potentiā, ac metuunt ea contra uerbum & promissionē dei, adeoque malūt ad signorum coelestium minas animum despondere, quā ad promissionē dei animo cōfidere. Hoc est coelestia signa plusquā deum colere. Sic coelestia signa non sunt metuenda. Sed cum inusitata prodigia coeli id planē malum minantur, quod uerbum DOMINI futurum adnunciat, ibi tum ad signa coelestia ita trepidare, ut timeas iram dei & resipiscas, nō solum tolerabile, uerum etiā pium erit. In malis enim futuris solet deus & pijs & impijs suas proponere cōciones, quibus illi in timore dei continentur, hi autem ad timorē dei & resipiscētiā excitentur. Pijs proponitur uerbum dei, quo solo contenti, ambulant in uocatione dei, et continentur in officio, etiamsi totus orbis ceciderit. Impijs autem, qui uerbo dei ad terrorem & resipiscētiā minime excitari uolūt, ponuntur ob oculos, prāter uerbum dei, etiam stupenda signa de coelo, ut uel sic cōcutiātur metu & resipiscant. Quare ad inusitata coeli prodigia nō est ridendum, sed timendum, non oscitādum, sed resipiscēdum, quo imminētia, & peccatis nostris optime merita mala suffugiamus. Ad hāc, recitatur nobis toties deuastatio gentis Iudaicae, ut probe teneamus, regnum Christi non esse de hoc mundo. Nā si regnum eius esset de hoc mundo, regnasset maxime omnium inter Iudaeos. Nunc autem Iudaei ita deuastati & deleti sunt, ut etsi adhuc nōnulli Iudaeorum nomē gestantes, hinc inde uagentur, non habeāt tamen nec gentis nomen, nec politian, aut ullam huius terrae maiestātē. Quare regnum Christi non est in hoc mundo, nisi in praedicatione euangelij querendum. Nā quod euangelio cōcionatur, hoc ut in praesenti seculo apprehenditur fide, ita in futuro demum seculo reuelabitur, ut re ipsa fruamur. Prāterea accedit nobis etiā hāc utilitas ex cōmemoratione internitionis gentis Iudaicae, q̄ ex ea confirmatur ueritas doctrinae de gratuita iustificatione propter Christum per fidē, & confutatur impia doctrina de meritis operum. Iudaei enim eo impietatis iam delapsi erāt, ut sentirent iusticiam legis quam ipsi faciebant, esse perfectā iusticiam, ac meritum aeternae felicitatis. Nec potuerunt uel euangelij concione, uel prophetarū testimoniis, uel magnis etiam miraculis ab hac impia opinione auelli. Deus igitur effecit, ut tota gens deuastaretur, quo hac deuastatione non solum maiestas politicae eorum extingueretur, uerum etiam lex ipsa, qua politica consistabat, abrogaretur, adeoque abrogata lege, opinio etiam de meritis operum legis, una concideret. Quare cum audimus Iudaeos esse deletos, sentiamus condēnatam quoq; esse impiam opinionem, de meritis humanae iusticiae, confirmatam uero esse fidem, qua gratis propter CHRISTUM consequimur iusticiam coram deo, & ueram felicitatem. Et hic uide mihi, quid etiam futurum sit de caerimonijs hypocritarum & monachorum. Hi enim sua sacra, & suas caerimonias hac opinione faciunt, ut his mereantur iusticiam & regnum coelorum. Et hāc impiā opinionē

nionem ita mordicus tenet, ut euangelion de uera in Christo iustificatio-
ne, etiam persequantur. Quid igitur fiet? Si deus suae ipsius legi non pe-
percit, sed cum Iudei abuterentur ea ad impietatem, abrogauit, eam multo
minus parceret sacris illis, siue a patribus bona opinione institutis, siue ab
hypocritis praepostera pietate excogitatis, quae nunc non nisi ad expian-
da peccata, & consequendam haereditatem coeli, ex merito operum usur-
pantur. Accedit nobis ex commemoratione deuastationis gentis Iuda-
icae, etiam haec utilitas, quod perspicue cognoscamus, reiectis & deuastatis
Iudaeis, nunc quaerendam esse ecclesiam inter gentes, & Christum ad
nos gentes pertinere, nosque nunc esse in populum dei electos. Quare sum-
mo studio contendendum est, ut quod beneficium ex gratia dei consecu-
ti sumus, hoc gratitudine conseruemus. Vide enim mihi seueritatem dei.
Cum is populus, qui quondam electus erat, qui a sanctis patriarchis de-
scenderat, qui legem & terram Canaan, acceperat, qui cognatus Chri-
sti filij dei fuerat, impie ageret, & impenitenter in impietate perseuera-
ret, tanta seueritate a deo punitus est, ut non solum sit in exilium huius
terrae eiectus, uerum etiam ab omnibus coelestibus bonis exhaeredatus.
Quid ergo supplicij non inferret nobis, qui sumus ex gentibus, qui quon-
dam eramus alieni a populo dei, si pergamus esse ingrati, impij & impoe-
nitentes? Excitamus igitur abiectioe Iudeorum, ad resipiscentiam, ut quae
nobis per euangelion promittuntur, perpetuo conseruemus, per Iesum
Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiri-
tu sancto Deus laudandus in secula. Amen.

*Hypocritarum
sacra sua habu-
erunt fata.*

HOMILIA XL.

SUM CHRISTVS de futura urbis Hierusalem, & totius
Iudaicae gentis deuastatione uaticinaretur. Multi, inquit,
uenient in nomine meo, pseudoprophetae, audietis bella &
seditiones, insurget gens contra gentem, erunt terrae motus
magni, erit & fames ac pestis, adeoque horribilia signa de coelo. Atque haec
quidem publica mala accident inter Iudaeos & gentes. Nuncautem recen-
set Christus, quid malorum priuatim imminet discipulis suis, priusquam
Iudaei deleantur. Ante haec omnia (inquit) iniicient uobis manus suas,
& persequetur, tradentes in conciliabula & carceres, trahentes ad reges
& praefides propter nomen meum. Continget autem uobis in testimonium.
Praedixi haec, quae uentura sunt mala, super impios Iudaeos, quae
certe maxima & grauissima erunt. Sed quid? nunquid uos discipuli mei e-
ritis a malis immunes? Minime omnium. Tantum enim adest, ut immu-
nes sitis, ut calamitates primum omnium a uobis incipiant. Priusquam enim
quicquam malorum accadat Iudaeis, & dum ipsi adhuc summa pace & tra-
quillitate fruuntur, uos expositi eritis omni generi afflictionis. Tradent
enim uos in concilia alienos a synagogis uos faciet, in synagogis cedemini.
& ueniet tempus, ut quisquis interficiat uos, uideat cultum praestare deo.

A. 4.

Afflictiones a
pijs incipiūt.

Hier. 2. 6.

Christi nomē
inuidiosum.

Quod ergo Christus hoc loco futurum prædicit, hoc Acta apostolica copiose testantur, rebus ipsis ita impleta esse, ut statim post missum spiritum sanctum grauissime persecutiones aduersus apostolos & discipulos Christi, inter Iudæos ortæ sint. Petrus & Ioannes, cum sanassent claudum ex utero matris, conijciuntur Hierosolymis in carceres, & postea traduntur concilio. Mox etiā alij apostoli ponunt in publica custodia. Deinde lapidatur Stephanus. post, deuastabat ecclesiam Saulus crudelissime, qui ne mulieribus quidem parcebat. Sed quis breuibus posset commemorare, quæ acciderunt discipulis Christi post missum spiritum sanctum? Recensendus enim esset totus liber Actorum apostolicorum, ac ne sic quidem omnia exponerentur. Quare uaticinio Christi nihil uerius nihilque certius iudicandum est. Admiraberis autē fortasse, qui fiat, quod afflictiones incipiant a pijs potius quā ab impijs, ab apostolis magis, quā a Iudæis. Ante omnia hæc, inquit, iniicient uobis manus. Cur non prius pereunt impij, quā possint pios affligere? Sed si rem probe perspicies nulla te huius rei admiratio capiet. Hæc enim est solennis consuetudo dei, quod perditurus impios, prius affligat pios. Boni enim & prudentis patris familias est, suam ante familiā in officio continere, quam aliena errata puniat. Per aduersa autē et afflictiones cōtinētur pī in officio diuinæ uocationis. Non igitur iniquum uideri debet, quod deus ante sinat suos affligi, quā alienos perdat. Sic, cum deleturus erat Zodomitas incendio, permisit ut pius Loth ante aciebus suis tantū non opprimeretur. Sic cū immissurus erat grauissima supplicia in Aegyptum, obiecit prius Israelē populum suum oneribus pene intolerabilibus. Sic, cum sub Monarchia Babylonica puniretur erat gentes Iudæis finitimas, incepit afflictionē a sancta sua urbe Hierusalem. Ecce in ciuitate, inquit, in qua in uocatum est nomē meum, ego incipio affligere. Sic etiā, cum uellet delere Iudæos per Romanos, permisit, ut ante omnia apostoli & credentes in Christum crudeliter a Iudæis tractarentur, & non tām in exilia eijcerentur, quā interficerentur. Quid ergo causæ habuerunt Iudæi, & alij persecutores aduersus apostolos, & credentes in Christum quod tanta crudelitate ipsos persecuti sint? Trademini enim (inquit) etiam a parentibus & fratribus, & cognatis & amicis, & morte afficient quosdam ex uobis. Et eritis inuisi omnibus. Propter quā, obsecro, culpā? PROPTER NOMEN MEVM. Amabo igitur te, cōmemora mihi, quod sit illud nomē Christi tām inuidiosum, propter quod naturalis etiam affectus parentum erga liberos dissoluitur, & propter quod parentes fiant suorum liberorum proditiones, ac etiā interfectores. Nomen Christi, est IESVS, quod uocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Sed literæ & syllabæ ac externus huius nominis status, non sunt tām inuidiosa, ut propter ipsa soluatur affectus naturalis cognationis, & excitetur publica præfestim inter Iudæos persecutio. Hoc enim nomine uocatus etiam est Iosua, successor

successor Moysi, Hoc nomine uocatus fuit pontifex Iesus, cuius fit mentio in Zacharia. Hoc nomine multi alij quoque uocati fuerunt, & tamen propter externum illud nomē nulli passi sunt persecutionem. Quid ergo est, quod ait: Propter nomen meum? Nomē Christi, de quo in praesentia sermo fit, est ipse Iesus Christus, ac officium eius. Christus enim in hoc missus est, ut oēs in ipsum credētes iustificentur, & seruētur. Nō misit deus, (inquit) filium suum in mūdum, ut condēnet mundum, sed ut seruetur mundus per eum. Qui credit in eum nō condemnatur. Qui uero non credit, iā condemnatus est, quia nō credidit in nomē unigeniti filij dei. Satan autē, qui est princeps huius mundi, pugnat ex diametro cū hoc officio Christi. Christus em̄ iustificat. Satan aut in peccatis detinet. Christus uiuificat: Satā mortificat. Christus seruat. Satā perdit. Christus tribuit coelum: Satan infernū. Quare Satan primum quidē opposuit se quātis potuit uiribus, Christo ipsi adhuc in terris uersanti, ut oēm gloriam eius extingueret. Deinde cū Christus euaserit per mortē in summā maiestatem, adoritur nunc, quo quomodo potest, credentes & profiterentes Christum, ac nūc excitat reges & principes, organa sua, ut persequantur, nunc gētes & populos, ut trucident, nunc etiā propinquos, amicos, cognatos, fratres, adeoque parentes, ut prodāt suos ipsorum liberos, in Christum credentes, & obijciāt eos extremis supplicijs. Neque enim leui inuidia persequit Christum, neque simplex odium excitat aduersus discipulos Christi. Nā alijs in rebus, si quid aduersi acciderit cognatis aut liberis, etiā si homicide, latrones, & proditores patrię fuerint, amici tñ & parentes cupiūt eos a supplicijs liberare, in professione aut Christi, Satā tantū odium inspirat parēti impio, erga filiū Christiani nominis sectatorē, ut sentiat se prestare cultū deo, si suum ipsius filiū alioqui honestissimū & innocentissimum ad supplicia tradat. Publici illi scelerati, latrones, homicidæ, fures, incendiarij et id genus alij, si publicis afficiunt supplicijs, habēt, qui cōmiserentur, & uicem ipsorum doleant. Satan uero tantā inuidiam erga discipulos Christi excitat, ut hoīes manibus prę laticia plaudāt, si uiderint hos ad supplicia rapi, ac iudicent terram horum supplicijs expiari. Sic Christo insultarunt aduersarij, de quibus ipse in psalmo cōqueritur, Ferant, in quies, confestim confusionem suam, qui dicunt mihi Euge euge. Et acclamant ei in cruce pendent. Vah, qui destruisti templum, & intra duo reedificas illud. Ac Paulus de apostolis ait. Velut excrementa mundi facti sumus, omnium reiectamentum ad hunc usque diem. Nec id tantum contigit discipulis CHRISTI eo tempore, quo Iudæi nondum deleti erant, sed etiam postea gentes existimabant Christianos oēs publice cladis autores, et tanquā hostes humani gñis e medio tollēdos. Si Tyberis ascēdit in moenia, si Nilus nō ascēdit in arua, si coelū stetit, si terra mouit, si fames, si lues, statim Christianus, AD LEONEM, acclamabat.

Satanæ odium
aduersus
officiū Christi.

1. Cor. 4°

Tertullianus
in Apologetico.

An non hac etiam tēpestare, qua iterum euangelion Christi, clementia dei in lucem reuocatum est, tanto odio accensi sunt in eos, qui euangelion Christi agnoscunt, nō externi tantum hostes, uerum etiā ciues, uicini, amici, cognati, & parentes, ut non tā prodant eos aduersarijs, quam summa animi uoluptate interitum eorum uidere cupiant, adeoq; hoc unum agant, ut tanquā omnis mali autores de terra perdant. Quid hac inuidia potest dici uirulentius? Et tamē uide mihi interim in hoc execrabili odio astutissimum Satanæ ingenium. Cum excitat persecutionē aduersus pios, non obijcit ipsis pietatē, sed impietatem, non iusticiam, sed scelera. Inter cultores dei, nō ait, Occido te, propterea q̄ colas deum uerum, & secteris iusticiam, sed q̄ in deū sis impius, & designes scelera. Inter eos, qui agnoscunt Christum, non dicit, Interficio te, quia confiteris Christum, sed quia gloriam Christi cōculcasti, & ab ecclesia defecisti. Itaq; Satan. cum irreconciliabili odio persequatur deum, & Christum filium eius, ac omni studio contendat, ut gloriā dei opprimat, maxime omnium tamē uideri uult, quod nomē dei & gloriam Christi filij dei tuetur. Quapropter ut honestus appareat, non obijcit pijs nomen dei aut Christi, sed aut confingit in eos falsa crimina, aut leuissima ipsorum uicia exaggerat in inmensum, ac pronunciat esse plusquā capitalia, idq; facit non quod odio habeat crimina aut uicia, quibus uehemēter delectatur, sed quod odio habeat deum, & Christum filium eius, & nō potest alia uia, quam his mendacijs in gloriā dei grassari. Vnde Christus ait, Probra iacent in uos homines, insectabuntur uos, & dicēt omne malū uerbum aduersus uos, mētientes propter me. De Stephano dicunt. Homo iste non cessat loqui contumeliosa uerba in Moysen, in legem, in locum sanctum hunc & in deum. De Paulo dicit. Contra legem hic suadet hominibus colere deum. Et iterum. Hic est ille homo qui aduersus populum & legē & locum hunc omnes ubiq; docet. Insuper & Græcos induxit in tēplum & prophanauit sanctum locum hunc. Quidē num Satan & molesta erat impia doctrina aduersus legem? Minime omnium, sed prætexebat illud, ut hac occasione Christū insectaretur. Gentes de Christianis spargebant, q̄ essent genus hominum maleficæ superstitionis, obiectabāt eis, quod infantulum nuper natum in sacris suis iugularent, quod incestum committerent, quod caput asinum adorarent, & multa alia crimina. Num hæc obijciebat Satan pijs, quod odio haberet crudelitatem, & impietatem? Hæc certe sunt pabula eius, quibus saginatur. Sed persequabatur Christum in pijs, quos non potuit alia ratione, quam confictis criminibus opprimere, & tamen nescit quidem potuit eos uere opprimere. Quid autem criminum est, quod etiam hoc tempore, non con fingat in professores & sectatores euangelij CHRISTI? Aduersarij enim minantur confessoribus euangelij in gladios, bella, & excidia. Ob quam causam? Nō hoc dicunt, quia

Suetonius in
in Nerone.

Tertullianus
in Apologeti
co.

confiteris ueram doctrinā euangelij, sed quia aboles cultū dei, & diripis bona ecclesiastica. Atq; hoc q̄dem impiū est, si quis bona ecclesiastica il legitime ita diripiat, ut priuatae suae utilitati consulat. Num autem putas Satanam serio hoc agere, ut seruentur bona ecclesiastica in legitimum usum suum, quo & ordinaria ecclesiae ministeria sustententur? Nihil certe minus. Quis enim magis diripit ecclesiastica bona, quā aduersarij euangelij: quis magis impie abutitur his bonis, quam qui euangelion persequuntur? Siquidem hoc uere est diripere & abuti, q̄ transferantur ad colendam impietatem, ad sectandum luxum, ad sustentandā impudiciam, & ad opprimendos pios. Quare Satan preterit persecutioni direptionē bonorum ecclesiasticorum, nō q̄ de ea doleat, (In impijs enim non solū ad eā conuiuet, uerumetiam urget & ad ipsam impellit) sed q̄ doleat de profectu euangelij, & de gloria Christi. Itaq; praetexendo utilitatem ecclesiae, persequitur ecclesiā, & praetexendo nomen Christi, studet abolerē gloriam nominis Christi. Quid ergo? num quia Satan in persecutione obijcit crimina, deficiendum est a ueritate euangelij, & consentiendum aduersarijs? Minime omnium. Nā danda quidem est opera, ne quis nostrum affligatur, quemadmodum Petrus ait, ut homicida, aut fur, aut facinorosus, aut ἀνομιώτης, ac si quid uicij commissum est, emendetur. Non enim persequuntur uicia, ut praetexunt, alioqui enim nō multo maiora & grauiora inter seipsos tolerarent, sed persequuntur Christum. Propter nomen meum, inquit, persequentur uos. Bono igitur animo sitis, non praeualebunt. Nomen enim Christi a DOMINO deo nostro glorificatum est, & officium eius diuinitus est institutum & confirmatum. Ergo, cum illi nomen Christi & officium eius persequuntur, cum deo ipso pugnant. Quis autē foeliciter cum deo pugnet? Opprimunt illi, sed deus seruat. Occidunt, sed deus uiuificat. Non igitur deterreamur a confessione ueritatis, q̄ aduersarij obijciāt crimina, sed potius quia aduersarij persequuntur Christum ipsum, & euangelion eius, contineamur in ueritatis confessione, & resipiscamus, si quae perperam commissa sunt. Atq; haec uolumus dicere de causa eius odij, quo impij grassantur in apostolos Christi & omnes pios Christi confessores. Videamus autem nunc ob quas causas deus permittat, ut impij tanto odio persequantur pios, & opprimant eos. Multum autem prodest nobis, ut has causas probe cognoscamus, ne existimemus omnia temere ferri, neue putemus deum non curare humanas, sed ut incurrentibus aduersis constanter in uocatione dei perseueremus. Non commemorabo autem omnes generales causas consiliorum dei, de afflictione piorum, uidelicet, quod deus conuincat ad afflictiones, quas impij inferunt pijs, ut pijs probentur, ut con-

Ecclesiastica
bona diripere.

Pij affliguntur
ab impijs.

diuinæ uocationis, utque per afflictiones consequantur maiorem gloriam in coelis. Hæ sunt generales causæ consiliorū dei. Sed recensemus speciales, quas partim CHRISTVS hoc loco explicat, partim alijs in locis indicat. Dicit enim: Cōtingit uobis in testimoniū. Et apud Marcum magis perspicue. Sub præsidiis & regibus ducemini propter me: In testimoniū illis. Et apud Matthēū. Prædicabit hoc euangelion regni in uniuerso orbe, in testimoniū omnibus gentibus. Quale ergo erit hoc testimoniū? Erit testimoniū impietatis regum & populorum: magistratus & subditorū. Impij enim, siue magistratus, siue subditi, nolunt uideri impij, sed tribuunt sibi iusticiam, & accusant deū iniusticiæ, & inique homines dānet. Reuelauit igitur deus euangelion filij sui toti orbiterrarū, & permisit, ut impij magistratus et subditi persequerentur apostolos, & concionatores euangelij, quo manifestum extet testimoniū impietatis ipsorum, cōtra quod in iudicio dei, ne mutire quidē possent. Iacobus ab Herode interfectus. Quāobrem deus hoc permisit: nimirū, In testimoniū Herodi. Voluit enim omnino Herodes, pius esse, & iusticiæ cultor. Nūc autem cū trucidauerit Iacobum, manifeste impietatis & crudelitatis corā deo conuincitur. Cū enim uetum fuerit ad iudiciū dei, quid causæ allegabit Herodes, quod occiderit Iacobū? Habet quidē Herodes, quod pretextat corā hominibus, sed alia sunt iudicia hominū, alia dei. Quid coram iudicio dei allegabit: nū dicet, sediciosus fuit? Sed Iacobus negabit, nec poterit conuinci. Nū, inquiet, impius fuit in Mosen et legē dei? Sed Iacobus respondebit se hoc unū egisse, ut rectā legis & Mosi sententiā explicet, idque probabit cōcionibus euangelij sui de Christo. Nū aliud poterit crimē Iacobo obijcere: nō certe poterit. Herodes igitur manifeste impietatis & crudelitatis reus tenebit, ac iustissime dānabitur. Iudei lapidauerūt Stephanū, Quā ob culpam? nū quia homicida erat: sed restituit homines sanitati, nō ademit eis uitā. Num quia blasphemus in deū? Hoc quidem obijciebant coram cōcilio. Stephanus autē depellebat. Quæ depulsio, etsi nō agnoscebatur ab impijs persecutoribus, tamē agnosceatur in iudicio dei. Quid erit: Iudei, etsi uideri uelint pijsimi, tamen elapidatione Stephani, tantā manifesto testimoniū cōuincuntur in iudicio dei, manifestæ impietatis. Atque hoc est, quod Christus ait, Cōtinget uobis, in testimoniū, uidelicet, ut ex persecutionis testimoniū palā appareat impios, uere impios esse, ac iustissime damnari. Quid autē ad hæc dicemus: num sanctorum sanguine constat, ut impij conuincantur suæ impietatis: certe constat, non quidem ut sancti intendant, sed potius, hac uia seruentur, non ut ignominia, sed ut gloria afficiantur. Testificari enim coram iudicio dei aduersus impietatem impiorum, est esse Christi Domini nostri testem. Quanta autē gloria, quanta dignitas est, esse Christi testē corā deo patre suo: Qui

Act. 12

Iacobus ab
Herode inter
fectus.Stephanus a
Iudeis lapidatus.

Quicumque glorificauerit me, honorificabo & ego illum. Quare ab impijs propter nomen CHRISTI trucidari, est gloriā & dignitatem coelestem consequi. Itaque Christus consolatur Apostolos & alios pios in persecutione, non hac tantum parte, cum ait: Propter nomen meum, sed etiam cum inquit. In testimonium illis, quo uerbo significat Apostolos & pios omnes, ex persecutione tantam consequi auctoritatem in caelo, ut fiant testes ipsius aduersus omnes impios. Deinde permittit Christus, ut Apostoli & discipuli, post ascensum ipsius in caelum persecutionem patiantur, quo perspicue significaret regnum suum non esse de hoc mundo, nec ueram felicitatem sitam esse in huius seculi maiestate. Si mundus inquit, uos odit, scitis quod me prius, quam uos odio habuerit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum est diligeret. Etsi enim Christus docuit regnum suum non esse de hoc mundo, partim perspicuis contionibus, partim missione spiritus sancti, tamen ut idē rebus ipsis declararetur, uoluit, ut Apostoli, precipui administratores & principes regni sui, uarijs persecutionibus, & afflictionibus in hoc mundo obijcerentur. Nam si uera felicitas sita esset in huius seculi maiestate & amplitudine, debuisset certe ea contingere summis Apostolis Christi. Nunc autem Apostoli fuerunt in hoc seculo longe omnium infelicissimi. Quare Christi regnum et uera felicitas non sunt de hoc mundo. Atque hoc deus tam diligenter nos docet, ut non sinat tantum uere pios in hoc mundo affligi, sed etiam deijcit ac perdit impios eo tempore, quo putant se iam ueram felicitatem in hoc seculo consecutos. Cum dixerint, inquit Paulus, pax & tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, sicut dolor partus mulieri pregnanti, nec effugiet. Et apud Lucā, diues, cum diceret animae suae. Anima habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, gaude, audit uicissim, stulte, hac nocte animam tuam repetita te, quae uero paraasti, cui cedet. Quare siue ad afflictiones piorum, siue ad repentinis interitus impiorum respicias, ubique significat, ueram felicitatem, hoc est, regnum Christi non esse de hoc mundo. Admonemur autem huius rei cognitione, ut forti animo toleremus aduersa, & hoc agamus, non ut impietate presentem consequamur felicitatem, sed ut pietate futuram expectemus. Postremo conuiuit deus etiam hoc consilio ad persecutionem suorum Apostolorum, & aliorum in ipsum credentium, ut hac occasione pii ab impijs separarentur, & impij una soli congregati commodius punirentur. Cogitauit enim deus impunitos Iudeos, inter quos apostoli et alij in Christum credentes uitam suam agebant, post ascensum Christi in caelum seuerissime punire, adeoque extremis supplicijs afficere. Non potest autem iuxta animi sui propositum poenam commode inferre, cum pii adhuc inter impios uersant. Absita te, inquit Abraha, ut hanc rem facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius. Non est hoc tuum, qui iudas oem terram. Accedit huc, quod pii, cum adhuc inter impios uiuunt, ascendant ex aduerso, quemadmodum propheta ait, et interponunt sepe ac opponunt murz

Gene. 18

Ezech. 13

et 22.

Murmur ira
dei opponere.

Hier. 7.

Gene. 19.

Esa. 57.

pro terra, ne deus effundat indignationem suam super eam & dissipet eam. Opponunt autem murum iræ, non humana uiolentia, sed diuina pietate, nimirum fide & precibus, quibus iram dei iuxta promissiones eius auertunt. Sic opponebat murum pro domo Israel Mose, cum deus diceret. Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Sic interponebat sepem inter iram dei, & Israellem Hieremias, cum audiret a DOMINO. Tu noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem & orationem, & non obsistas, NON OBSISTAS, inquit, mihi, quia non exaudiam te. Sic & Apostoli & reliqui credentes in Iudæa, interponebant sepem, ne Iudæi statim post ascensum CHRISTI delerentur. Cum igitur DEVS uideret Apostolos & alios pios sibi obsistere, ne impij in Iudæa pro merito suo punirentur, & tamen maiorem esse impietatem, quā ut diutius tolerari debeat, pmisit ut Iudæi crudelissime persequerentur Apostolos, & alios in Christū credentes, & iam exigerent eos in exilium, iam trucidarent, quo hac occasione pij ab impijs separarentur, & soli impij una congregati, diuina postea seueritate perirent. Sic deus diu non potuit iustum Loth e Zodomitis, quo eos digna poena afficeret. Conniuit ergo, ut Zodomitæ persequerentur Lothum, & eijcerent eum uiolenter ex ipsorum ciuitate, quo solis impijs simul congregatis iustum inferret supplicium. Quod & Deus ipse significat, cum ait ad Lothum. Festina & saluare illic, quia nō porero facere quicquam donec ingrediaris illuc. Ac quemadmodum post fugam Lothi e Zodomis, pluit DOMINVS super Zodomam & Gomorrhā sulphur & ignem, ita etiam, postquā Apostoli & reliqui in Christum credentes, partim a Iudæis in exilium eiekti, partim occisi essent, tanta calamitas impijs & impoenitentibus Iudæis accidit, ut nulla unquam maior ac horribilior in toto orbe terrarum extiterit. Huc accedit etiam, quod Esaïas ait. A facie malitiæ collectus est iustus, hoc est, iusti auferuntur, ne eos attingant impendentes calamitates. Quare cum inciderit tibi in Christum credenti afflictio, non est sentiendum eam esse perditionem tuam, sed potius salutem, ac euasione grauissimi supplicij, quod uenturum est super impios. Habes causas conciliorum Dei, propter quas permiserit, ut Apostoli CHRISTI uarijs afflictionibus in hoc seculo torquerentur, quas ideo prodest semper in conspectu habere, ut discamus nihil temere aut fieri, aut a Deo permitti, & ut nos quoque in nostris aduersis intelligamus curā & prouidentiam, qua nos Deus complectitur. Sed uideamus nunc, quibus rationibus concilietur Christus Apostolos suos, ut in tantis afflictionibus a desperatione ac defectione fidei conseruentur. Dixit enim quod tradendi sint in concilia & carceres, ac trahendi ad reges & præsides. Quid ergo homines indocti & assueti magis scapham tractare, quam aulicam rhetoricā exercere,

exercere, respondebunt: Dixit, q̄ tradendi sint a parentibus & fratribus, ac etiā morte afficiendi. Quid in tantis periculis faciendū? De responsiōe coram regibus et principibus, ita cōsolatur eos Christus. Habete, inquit, fixum in cordibus uestris, non esse præmeditandā defensionem. Nā ipse dabo uobis os & sapientiā, cui non poterunt contradicere, neq̄ resistere, omnes qui aduersabuntur uobis. Hæc est liberalissima promissio, ac tanto maior, quanto aulici aduersarij eloquentiores sunt ad reprehendendam pietatem, & defendendā impietatem. Habete, inquit, fixum in cordibus uestris, quid? num ut propter ruditatē & insitiā uestram abnegatis euangelion, & quia nō potestis ueritatē eloquentia defendere, deficiatis a fide? num etiā, ut obmutescatis? Nihil minus, sed iubeo, nō esse præmeditandam defensionē. Etsi indocti uideamini, tamē defensio sic uobis in promptu erit, ut ne præmeditatione quidem opus fuerit. Ego enim ipse presto adero, & dabo uobis talem eloquentiā & sapientiā, ut aduersarij magis obstupescant, quā resistere queāt. Quid adhæc dicemus: nū, quia Christus iussit apostolos ocioso esse animo & non præmeditari apologiam, significauit non esse nobis dandā operam artibus dicendi, nō esse excutiendā sacrā scripturam, & si quid concionādum est publice, nō esse præcogitandum, quid concioneris, sed temere addicendum irrumperē. Minime omnino. Paulus enim exigit ab Episcopo, ut sit aptus ad docendū, & potēs exhortari per doctrinā sanā, & cōtradicentes cōuincere. Quomodo autē docebit apte, quō exhortabitur potenter, si temere effuciat, quicquid in buccā uenerit, et oratiōis sue partes nullo ordine dīstribuerit: at orationis partes recte disponere, certe curam & præmeditationem exigit. Quid q̄ argumenta ipsa potissimum e sacra scriptura perfecta sint. Ad excutiendā autē scripturam, & expendendā eam magna, p̄spicue eam epistolam quæ est ad Romanos, maxia cura & meditatione a Paulo perscriptā esse. Sed & cōciones illę & apologię Pauli, quę extant in Actis apostolicis nō mediocrē cogitationis curā p̄ se ferunt. Quare, cum Christus dicat, nō esse præmeditandā defensionem, non approbat ingenuiā, nec iubet nos temere addicēdum prodire, sed monet apostolos hoc mandato, ne propter ruditatem et ineloquentiā suam desperēt, & ueritatē euangelij aut abijciāt, aut abnegent. Nā quemadmodum, cum aliorum uestro quibus indumentis usuri, nō uetat terrā colere, uineā plantare, lanā & linum ad conficiendas uestes parare, sed potius exigit laborem & industriam nostrā, uetat autē in hoc labore & industria incredulitatē, ac impietatem, uidelicet, ne sollicitudine uictus, derelinquamus uocationem dei, & sectemur imposturas, aut ea uitæ genera, ad quæ nō sumus diuinitus ordinati, ita cū ait. Ne sitis solliciti, quō aut quid loquamini,

Præmedita
tio in respon
dendo, quomodo
prohibita
sit.

Epistola ad
Romanos ma
gna cura scri
pta est.

non iubet esse ignauos in meditanda & disponenda, & ineptos in eloquenda oratione, sed iubet abijciendā esse desperationē, ne propter ineloquentiā, & extemporaneā respondendi necessitatē abnegemus euangelion. Sæpe enim & factum est, & fieri solet, q̄ apostoli & confessores euangelij rapiantur ex improviso ad tribunalia, nec datur eis tēpus p̄meditandi. Quid ergo faciendum? num ueritas abnegāda? Absit. Sed cōcipiēda est fiducia, & respōdendum magno aīo, quod Dñs dederit. Sed cum tēpus meditādi dabit, ibi certe nō est p̄ij et prudentis hoīs occasiōē negligere. Vt em̄ Israelitis in deserto, ubi non erat nec ager nec frumētum, in solam Dñi manum respiciendum erat, ut cōsequerent̄ uictum, interim tñcum uentum erat ad terram Canaan, laborandū, rusticandū, seminandum, metēdum, tritrandum, molendum, & coquēdum erat, quādabatur tēpus & locus hęc faciendi, ita in necessitate respōdendi subito coram aduersarijs, nō est ueritas abneganda, p̄pter repentinam aduersariorum incursiōē, & nostram ruditatem, sed optime confidendum, q̄ qui fecerit os hominis, & fabricatus sit mutum, is etiam per sp̄m suum daturus sit, q̄d commodē respondeat. Cum uero tempus & locus dat, ut liceat p̄meditari, & studium nostrę exercere, ibi certe nō ignauia tantum est bonas horas male collocare, uerum etiā neglectio est diuinę uocationis, & tentatio dei. Quare, ut abijcienda est impia sollicitudo & desperatio, ita capeſſendum est semp̄, dum licet, studium & labor, ut diuinę uocationi obsequamur. Sed quid est, quod ait. Dabo uobis os & sapientiā, cui nō poterunt cōtradicare, neq; resistere oēs, qui aduersabunt̄ uobis? num aduersariorū ora per apostolos ita obstructa fuere, ut nihil plane deinceps contradixerint, nec restiterint? at ut uanis hominibus nihil est loquatiū aduersus ueritatem, ita p̄fractē impijs nihil est inquietius ad resistendum ueritati. Quid ergo est. Non poterūt contradicare, neq; resistere? Obserua, quid Christus dicat. Non ait: Non contradicent, neq; resistēt. Semper em̄ impij habēt quod cōtradican̄, semper resistunt, sed tñ non poterunt ita contradicare, non poterunt ita resistere, ut ueritatē euidentibus argumentis confutent atq; opprimant. Multa uana uerba profundent, ac opponēt, sed non poterunt ueris rationibus cōtradicare. Magna importunitate resistēt, sed non poterunt ueritatem euertere. Conatus non deerit, successus deerit. Nam quemadmodum bestię, quę sunt hominibus inimicę, postquam caueis inclusę sunt, horribiliter fremūt, quo declarant quidē sēuitiam & feritatem naturę suę, non possunt autem rabiem suam explere, ira hostes ueritatis, irrefutabilibus rationibus conclusi, rugiunt quidem aduersus ueritatē, non possunt autem eam diripere. Cum Petrus & Ioannes responderent coram concilio de claudofanitati restituto, dicentes, notum sit uobis omnibus, q̄ per nomen Iesu Christi, quem uos crucifixistis, quem deus suscitauit a mortuis, per hunc

iste astat coram uobis sanus, num pontifices obmutuerunt? minime o-
 mnium, sed potius minaciter interminati sunt ne posthac loquantur in
 nomine hoc ulli hominum. Itaque restiterunt, non tamen potuerunt re-
 sistere. Contradixerunt, non tamen potuerunt contradicere. Sic enim Lu-
 cas ait. Videntes Petri in dicendo libertatem ac Ioannis, cōpertoque q̄
 essent homines illiterati & idiotæ, admirabantur, & agnoscebant eos, q̄ Act. 4.
 cum Iesu fuissent, hominem autē uidentes, stantem cum eis, qui sanatus
 fuerat, nihil poterant contradicere. Stephanus adducitur in concilium,
 & respondet de tēplo, quo Iudæi confidebant. Excellissimus ille non in
 manufactis templis habitat, sicut propheta dicit. Cœlum mihi sedes est,
 terra autem scabellum pedum meorum. Hæcine potuerunt Iudæi confu-
 tare? Et cum non potuerint, num obticuerunt? Nihil minus. Sed excla-
 mauerunt potius, & eiecitum Stephanum e ciuitate lapidarunt. Atque hoc
 quidem est hominem occidere, non est autē apologiam e scriptura du-
 ctam ueris rationibus confutare. Paulus coram rege Agrippa & præside
 Festo respondens, de passione & resurrectione Christi ex Mose & pro-
 phetis, num cōpescuit aduersarios? certe excitauit potius, quam compes-
 cuit. Ac Festus exclamare quidem potuit. Inanis Paule, multæ literę te
 ad insaniam cōuertunt, sed iusta ratione neque contradicere neque resistere
 potuit. Quare non est nobis dolendum, q̄ aduersarij multa contra
 nos effuciant, nec possint ullis scripturis aut rationibus cōpesci, sed poti-
 us gaudendum est, quod multa dicendo, nihil possint dicere, & ualde re-
 sistendo, non queant resistere. Quid uero faciendum est apostolis, cum
 traduntur a parentibus & cognatis, ac etiam trucidantur? Sequitur. Pi-
 lus de capite uestro nō perit. In patientia uestra possidete animas uestras. ce
 Hoc est et preceptum & consolatio in omnibus aduersis. Docet enim & ce
 quid faciendum, & quid sperandum sit. In patientia, inquit, posside-
 te animas uestras, hoc est, concipite in animis uestris paciētiā, cum tot
 undique aduersa in uos irruunt. Non iubeo uos apostolos meos, prætex-
 tu euangelij gladios aut conuicia in aduersarios distingere, sed iubeo pa-
 tientes esse. Magistratus habet quidem suam uocationem, ut non debeat
 pati aduersariorum insultus, sed subditos suos legitime defendere. Sed
 si ipse magistratus uos priuatos & subditos homines insectatus fuerit,
 ibi non uolo, ut prætextu Euangelij uiolenter & seditiose resistatis,
 sed uolo, ut sitis patientes. Quam obrem? quia pilus de capite uestro
 non perit. Persequentur uos, sed nihil nocebunt. Tradent uos
 in mortem. sed nullum incommodum uobis afferent, adeoque ad-
 uersarij in tantum non dabunt damnum, ut ne pilum quidem capi-
 tis uestri mouere queant. Quid audio? Non mouebunt pilum, sed
 auferent uitam. An non hoc est incommodum longe omnium ma-
 ff ij

*Pilum de capite
non perire,
quid sit.*

ximum? Non perit pilus, sed perit uita. Quanto nobis acceptius esset, si manente & immota uita, periret pilus? Sed quid hoc sibi uelit, CHRISTVS alias magis perspicue exponit. Nonne, inquit, duo passeruli minuto asse ueneunt, & unus ex illis non cadet in terram sine paure uestro? Vestrie tiam pili capitis omnes numerati sunt. Quod hanc habet sententiam. Bene confidite in persecutionibus. DEVS enim tanta cura uos complectitur ut etiam pilos capitis uestri conseruet, nec euellitur pilus capitis, sine uoluntate & administratione DEI. Siue enim maneat in capite, Dei donum est, siue euellatur & cadat in terram, DEI uoluntas est. Quod si Deus tantam agat curam pilorum, quanto maiorem aget uitae & salutis uestrae? Quare aduersarij in persecutionibus, aut ne tantillum quidem damni poterunt inferre uitae uestrae, aut si inferunt, & occidunt, uoluntate DEI patris inferunt & occidunt. Quod autem accidit nobis uoluntate patris, non certe damnum, non perditio, non interitio, sed lucrum, sed salus, sed foelicitas erit. DEVS enim pater tantae est clementiae erga eos, qui credunt in CHRISTVM, ut non permittat eis quicquam accidere, nisi iuxta suam uoluntatem. Non uult autem credentibus, nisi optima quaeque & foelicitissima elargiri. Quare, cum ex uoluntate eius acciderit pijs aliquid aduersi, non potest ipsis non esse optimum ac foelicitissimum. Scimus, inquit Paulus, quod his, qui diligunt DEVM omnia simul adiumento sunt in bonum. Quae cum ita se habebant, sufferamus & nos aduersa patienter in terra, ut in uocatione DEI perseuerantes, consequamur omnia prospera in caelo, per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula. Amen.

HOMILIA XLI.

Longa est concio CHRISTI de urbis Hierusalem de uastatione, & totius Iudaicae gentis interitu. Cum enim Iudei uidebant non solum magnitudine & firmitate urbis metropolitanae, ac praesidio Romanae potestatis, uerum etiam diuinis promissionibus, aduersus interitionem muniti, existimabant citius caelum ruiturum, quam ut populus ille Dei deleteretur. Quare Christus futuram Iudeorum calamitatem multis uerbis explicat, ut quod praeter omnium hominum opinionem euenturus erat, ex uaticinio suo certius cognosceret. Ac antequidem commemorauit, quid de apostolis & discipulis suis fieri, priusquam impii Iudei pereant. Inijciet (inquit) uobis manus suas, & persequentes in conciliabula et carceres trahentes ad reges et praesides propter nomen meum. Ac mox. Trademini etiam a parentibus et fratribus & cognatis et amicis & morte afficient quosdam ex uobis. Et eritis in uisum omnibus propter nomen meum. Nunc

Nunc autem exponit alia quædam, quæ euentura sunt, priusquam Iudæi
 gens deleatur. Cum uideritis, inquit, circumdari ab exercitibus Hiero-
 solymam, tunc scitote, quod immineat desolatio eius. Antequam hæc expli-
 cemur, recitabimus ea, quæ Christus hoc loco apud Mathæum concin-
 onatur, quæ & ipsa præcessura sunt desolationem Iudæorum. Prædica-
 bitur, inquit, hoc euangelion regni in uniuerso orbe, in testimonium om-
 nibus gentibus, & tunc ueniet consummatio, hoc est. Iudæi non prius
 deuastabuntur & interibunt, quam euangelion meum uulgatum sit in u-
 niuersum orbem terrarum. Quod Christus prædicit, hoc Paulus suo
 tempore, quo Hierusalem adhuc firma stabat, re ipsa impletum esse, per-
 spicue testatur. An non, inquit, audierunt? Atqui in omnem terram exi-
 uit sonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba illorum. Et ad Colof-
 senses, Euangelion fructificat in toto mundo. Ac mox. Non dimouea-
 mini a spe Euangelij, quod audistis, quod prædicatum est apud VN-
 VERSAM CREATURAM, quæ sub cælo est. Nam cum tres sint
 præcipue orbis terrarum partes. Asia, Aphrica & Europa, Apostolorum
 alij in Asia, alij in Aphrica, alij in Europa concionati sunt Euangelion.
 Petrus peruenit ad Antiochiā, & ut multi tradunt, ad Romam quæque. An-
 dreas frater eius ad Scythas. Philippus ad Phrygiam. Bartholomæus ad
 Indos. Thomas ad Persas & Medos. Matthias ad Aethiopes. Alij in a-
 lijs regionibus Christum prædicauerunt. Quibus accessit et Paulus, qui
 eodem tempore circumtulit Euangelion a Hierusalem usque ad Illyricum,
 Non ausim (inquit) loqui quicquam eorum, quæ non effecit Christus
 per me in obedienciam gentium uerbo & facto, per potentiam signorum
 & prodigiorum, per potentiam spiritus dei, ut ab Hierusalem & in cir-
 cumiacentibus regionibus usque ad Illyricum, impleuerim Euangelion
 Christi. Hoc miraculo, quid magis est stupendum? Christus unus præ-
 dicabat initio Euangelion suum in Galilæa & Iudæa. Ac hæ regiones,
 quantilla sunt portio totius terræ? Postea adiunxit sibi duodecim, quos
 uocant Apostolos, qui ut nulla in hoc seculo potentia præditi erant, ita
 nec magna huius mundi prudentia eminebant. Ac paulo post Christus
 rapiebatur ad crucem, Apostolos autem persequiebantur Iudæi & Gen-
 tes. Sed quid fit? Etsi non una tantum gens, sed genus ipsum humanum
 aduersus Apostolos & Euangelion Christi crudelissime sæuirent, præ-
 dicatio tamen Euangelij, priusquam urbs Hierusalem deuastaretur, hoc
 est, in triginta quinque annis post ascensum Christi in cælum, percurrit
 per totum orbem terrarum. An non hoc miraculo abunde testatus est
 Christus se uere ad dexteram dei patris sui sedere, & omnipotenter om-
 nia administrare? qui enim potuisset fieri, ut tam breui tempore prædi-
 catio Euangelij ab omnibus odio habita, tantum terrarum spacium emen-
 sa esset, nisi diuino spiritu agitata & impulsu fuisset? Sed quanto illustrior
 sit maiestas Christi ex hoc miraculo, tanto detestabilior redditur homi-

*Euangelion
reuelatum in
toto orbe ter-
rarum.*

*Roma. 106
Col. 1.*

Roma. 153

num partim incredulitas, partim ingratitudo, quorum alij euangelion Christi, etsi audierint, non tamen agnouerint, alij & si agnouerint, nō tamen dederunt operam, ut retinerent, & suam ipsorum salutem cōseruarent. Quot enim sunt hoc tempore gentes, quæ Christum et euangelion eius agnoscunt? Nam, quod non sine lacrymis cogitari potest, hæ nobilissime gentes, apud quarum maiores Paulus ille, electum Dei organo, euangelion concionatus est, nunc extremam sectantur impietatem. Quare, cum adhuc diuina clementia nos, qui sumus fere extremi incolæ orbis terrarum, misericorditer complectatur, & clarissimam euangelij sui lucem, inter nos perspicue spargat, summo studio contendendū est, ut qđ nobis nullo nostro merito, sed mera Dei patris gratia & liberalitate cōtigat, fide & gratitudine cōseruemus. Sed reuertamur ad institutū. Nā Christus addit in hac concione apud Mathæū, etiam aliud, quod fiet, priusquā urbs Hierusalem deuastetur. Cum uideritis, inquit, abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legat, intelligat, hoc est, Antequam Hierusalem desoletur, implebitur & ea prophetia, quæ a Daniele de abominatione desolationis dicta est. Et cum uideritis hanc abominationem in templo institutam, certissimum uobis argumentum sit, deuastationem urbis & gentis minime procul abesse. Daniel enim capite nono uaticinatur, quanto adhuc tempore status Iudaicæ gentis a secundo anno Darij Longimani duraturus sit. Septuaginta, inquit, hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctā tuam, ut consumetur præuariatio, & finē accipiat peccatum. Ac mox addit: In dimidio hebdomadæ deficiet hostia & sacrificiū, & erūt iuxta expāsiōē, (hoc est) iuxta Cherubim in tēplo, horribiles abominationes, et usq; ad cōsummationē & finē perseuerabit desolatio. In hoc uaticinio alia quidē impleta sunt eo tēpore, qđ Christus euangelio suū in Galilea & Iudæa cōcionatus est, & qđ peccatū morte sua expiauit, quod autē de horribilibus abominationibus in tēplo iuxta Cherubim instituēdis dicitur, impletū est Caio Caligula post Tyberij, Romanum imperiū administrante. Hi enim Caligula, monstrū potius quā homo dicendus, cum rerz potiretur, tā immania & nefanda scelera designauit, ut nō possint honeste in publica ecclesia cōmemorari, ac mirū fuit, qđ homines, nōq; Romani, tam immanē bestiam, uel unum diē ferre potuerint. Nā præter libidines et crudelitates quas in hoīes exercebat, asseruit sibi etiam diuinā maiestatem. Iussit institui simulacra sua, quæ adorarentur. Sepe constitit ipse medius inter aliorū deorum simulacra, et exhibuit se adorandū. Instituit etiā numini suo tēplum propriū et sacerdotes ac hostias. Nō contētus aut fuit Romā tū hac impietate sordidare, sed uoluit in toto Romano imperio ut deus coli et adorari. Quare iussit ut etiā in tēplo Hierosolymitano simulacra eius instituerent, & sacrificijs colerētur. Quāq; aut sint qui tradāt, præceptū quidē a Caligula fuisse, ut simulacra ipsius in tēplo Hierosolymitano instituāt, non aut esse instituta

Danielis prophetia de abominatione desolationis.

Caligula Romanorum imperator.

Idolum instituitur in templo Hierosolymitano.

ta. Sūt tamen alij qui referāt, ea etiā instituta esse, id quod cōfirmant uaticinium Danielis, & interpretatio Christi. Hęc em̄ simulacra, hęc idola & sacrificia, quę Caligula iussit in tēplo dei instituire, fuerūt horribiles ille abominatiōes, de quibus Daniel uaticinatus est, et quarū mētionem Christus hoc loco facit. Sed nō erit ab instituto alienū, si paucis cōmemoremus, quō Iudei gesserint sese erga tātę abominatiōis institutionē. Lex em̄ erat, ut Israelitę nullum simulacrū in ecclesia ipsorū instituerent. Nō facies, inquit, tibi sculptile neq; oēm similitudinē, quę est in cœlo desuper, & quę in terra deorsum, nec eorū quę sunt in aquis sub terra. Cum igitur Romanus prefectus institueret iuxta preceptū Imperatoris simulacra in tēplo, ibi tū innumerabilis multitudo Iudeorū una cū mulieribus et liberis ad prefectū accurrunt, petunt, rogāt, supplicāt, ut a cœpto desistat, se nihil minus posse ferre, quā ut simulacra in tēplo contra legē suam instituātur. Et cū prefectus diceret. Pugnabitis ergo cum Cæsare? responderūt. Se qđem pro Cæsare et populo Romano orare, ac singulis diebus sacrificia pro salute eorū offerre, sed malle potius presentē mortē una cū uxoribus & liberis subire, q̄ institutionē & cultū idolorū in tēplo suo tollerare. Quid ergo de hoc Iudeorū facto censendū est? certe si iuxta extēnam facti speciē iudicandū erit, uidetur esse maxia pietatis uirtus, & cōmendatione dignissima. Nā quod ad hoīes priuatos attinet, sufferēda potius mors est, quam impie aduersus legem dei agendum. Oportet, inquit, deo magis obedire, quam hominibus. Quod autem ad magistratum attinet, oīa belli pericula adeunda ei sunt, ut tueat publicas leges, quibus & uera religio & ciuilis honestas cōseruet. Obseruabile est, qđ Athenienses ciuibz suis inter articulos publici iuramēti proposuerunt. Pugnabo pro sacris & solus & cum multis. Et si em̄ hęc gentes impie errarunt, in delectu sacrorū seu religionis, affectus tamen suā meretur cōmendationē. Sed qđ Iudei hoc loco fecerunt, id neq; suo tēpore, neq; ex ueritate fecerūt. Postq̄ enim Christus aduenerat, & uulgauerat implera legē euangelion suum in totū orbem terrarū, non iam tēpus erat tuendę legis Moisaicę & cōseruandī templi Hierosolymitani, sed cognoscēdi Christi & cōseruandę fidei in Christū, q̄ppe qđ hoc tēpus erat, de qđ Christus dixerat. Venit hora, quādo neq; in mōte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis patrem. Venit hora & nunc est, quando ueri adoratores adorabūt patrem spiritu ac ueritate. Accedit huc, qđ hi Iudæi, qui nunc potius uolūt trucidari, quam simulacrum Cæsaris in templo ferre, trucidarunt antea Iesum Christū, uerum saluatorem, & persequēbantur adhuc crudelissime euangelio Christi. Quid aut̄ profuerit, pro externo cultu dei pericula subire, & interim uerę filium dei persequi? Hoc certe nō est periculu suscipere ex fide, sed ex superstitiōe et impietate. Quare et si Iudeorū factū habeat speciē cōmendatione dignā, tñ quia non est profectū ex fide,

Iudeorū uirtus, nō est uirtus, quia non ex fide.

Αμὲν λέγει καὶ τὸ πρῶτον, καὶ ὑπὲρ ὁσίων, καὶ μόνον ἐμὲτα σωζῶν.

Virtutes coram Deo abominabiles, si Christus abfuerit.

Urbium munitiones.

Murorum fundamenta.

inglorium est coram Deo, & abominabile. Sed interim hi Iudæi surgent in iudicio cum effceminatis Christianis, & condemnabunt illos, q̄ ipsi pro lege iam abrogata, & pro templo iam uastationi diuinitus destinato, præfenti sese morti obtulerint, illi autem pro Euangelio Christi, tot mi raculis confirmato, & pro uero & legitimo sacramentorum Christi usu ne paulo quidem inhumaniorem aduersarij uultum sustinent. Omnino igitur meminerimus quod Christus ait. Quisquis negauerit me coram hominibus, negabo eum & ego coram patre meo, qui est in cœlis. Nam si Christum per fidem, & confessionem retinuerimus, absorbetur in eo, etiam peccata, quæ designauimus, & quorum reliquiæ adhuc nobis in carne adhærent. Quod si uero Christum abiecerimus, atque negauerimus, ibi tum optimæ quoq; uirtutes fient coram Deo abominabiles impietates. His expositis, reuertemur nunc, ad explicanda ea quæ Lucas in hac Christi concione, de deuastatione urbis Hierusalem commemorat. Cum uideritis (inquit) circumdari ab exercitibus Hierosolymam, tunc scitote, q̄ immineat desolatio eius. Non statuentur tantum in templo horribiles abominationes, sed ipsa etiam urbs Hierusalem obsidione ab hostibus circumdabitur. Et erit etiam hæc obsidio certum argumentum imminentis desolationis. Multæ urbes pereunt, absq; obsidione hostium. Multæ obsidentur, quæ tamen non expugnantur. Multæ expugnantur, quæ tamen non deuastantur. Vide mihi ipsam urbem Hierusalem. Hæc enim aliquoties oppugnata est ab hostibus, sed non expugnata. An non Saneherib rex Assyriorum coactus est turpiter ab ea discedere? Aliquoties expugnata est, sed nō deleta. Pompeius cœpit eam ui, sed non deuastauit eam. Nunc autem, cum obsidebitur, scitote eam funditus diruendam. Et quod Christus prædixit, hoc etiam re ipsa impletum est, ut & si urbs fuerit longe omnium munitissima, & dux ipse hostium Titus, magno studio contenderit, ut reconciliatis obsessis urbem incolumē conseruaret, nullo tamen modo fieri potuit, ut conseruaretur. Iudiciū enim Dei super urbem adueniat, quod nec amici, nec inimici infirmare potuerunt. Voluit enim DOMINVS huius munitissimæ urbis exemplo, toti orbi concionari, q̄ non sit confidendum munitioibus urbium, sed quod sectanda sit pietas. Munitiōes urbium, bonæ sunt & utiles, si habuerint bonum fundamentum. Murorum autem fundamentum est, de quo quidem in præsentia loquimur, non sunt strati in terræ profunditate lapides, sed sunt pietas & honestas. Tunc enim muri utiles sunt, & constant, cum magistratus utitur ipsis ex fide, ad conseruandam publicam tranquillitatem, quo ciues recte de religionis ne erudiri, pietatem discere, honeste uiuere, ac per doctrinam religionis ueram in cœlo foelicitatem consequi possint. In hunc enim finem, etiam magistratus ipse ordinatus est. Malum autem munitioium fundamentum est, si homines abutantur ijs ad exercendam crudelitatem tam in ciues,

ues, quam inextraneos, ad conseruandā tyrannidem in miseros, & ad tuendam impietatem. Et hoc fundamento suffulti iam erant muri Hierosolymitani. Olim enim, cū rerum in Israel potiretur Dauid, aut postea Iosaphat, & alij pii reges, muri Hierusalem erant propugnacula publicę legū, quillitatis aduersus hostes & latrones, erant defensoria publica legū, quibus conseruabatur religio, aduersus impios idololatrias. Nunc autē, postquā homines impijssimi & sediciofissimi occupassent urbē Hierusalem, muri eius nō erāt nisi munimenta impietatis & latrocini. Nā qui in ea urbe dominabantur, hoc solum agebant, ut cōseruarent tyrannidē suam in pauperes, & tuerent impietate. Quare nō potuit fieri, ut hec urbs diutius incolumis staret, sed necesse habuit exēplum fieri toti orbi terrarum, quo admonerentur magistratus, ut si uelint urbes suas probe munitas esse, conseruent leges, sectentur pietatem, & ut propheta ait, querāt iudicium, subueniāt oppresso, iudicent pupillo, & defendāt uiduam. Hec enim ea demum fundamēta sunt, quibus solis muri aduersus omnes hostium incursiones constant. Quid ergo faciendum erit, cum hec omnia, quę iam prędicta sunt, eueniant? Nūc manendum in urbe & bene sperandum de auxilio DEI, quemadmodum sub rege Ezechia sperabant, & seruati sunt? Semper quidē sperandum, semper in DOMINVM confidendū est, sed nō potes in deum confidere, nisi resipiscas. Fides enim pars est resipiscentię. Iudæi autem tantū abest, ut resipuerint, ut tanto maiorem impietatem sectati sint, quanto magis ad resipiscētiā per euangelion uocabantur. Ioannes Baptista dicebat. Facite fructus, qui deceant poenitentiam. Iam securis ad radicē arboris posita est. Omnis igitur arbor, quę non facit fructum bonū, exciditur & in ignem mittitur. Christus dicebat. Poenitentiam agite. Nisi hoc feceritis, auferetur a uobis regnum DEI, & dabitur genti facienti fructus eius. Apostoli dicebant. Agite poenitentiam, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim facta est repromissio & filijs uestris. Atq; hoc tempore, quo hæc prædicabantur, licuisset Iudæis tam resipiscere, quam per resipiscētiā conseruare urbem & gentem suam. Nunc autē non solum non resipiscunt, uerum etiam persequuntur concionem resipiscentię, hoc est, euangelion CHRISTI, & occidunt concionatores resipiscentię, adeoque hoc unum agunt, ut oppressa uera religionis doctrina, impietatem & tyrannidem suam tueantur. Quare imminenti deuastationis tempore, cum non resipiscerent, non potuerunt etiam in Dominū confidere. Ac erant quidē pseudoprophete, qui admodum in initio belli populū Iudaicū, ut bñ speraret, & in Deū confideret, quę etiam interpretabantur prodigia, quę futurā urbis et gētis deuastatiōem portendebant, esse certissima fauoris Dei erga Iudeos argumenta, & quod

Esaiæ. vi.

Ioseph. li. 7. de bello Iudaico. ca. 22.

Impoenitētes
non possunt
in deum con-
fidere.

Gottes fremd
und der gant-
zen uellst
sind.

de Christo a prophetis dictum erat, uidelicet, eo tempore in Iudæa exorturum esse, qui rerū in toto orbe terrarū potiretur, hoc pseudoprophete illi exponebant de externo imperio, quo Iudei oībus gētibz essent dominaturī. Qua uanitate innumerabilis Iudeorū multitudo seducti, cōfluebant gregatim ad urbē Hierusalē, maxima spe concepta, q̄ in ea urbe Dominus non solū sit seruaturus ipsos, uerz etiam imperium totius orbis terrarū daturus. Hęc autē spes, hęc confidentia, etsi multum a Iudæis iactabatur, non tamen erat uera in deum spes & confidentia. Primum enim Iudei nondum resipuerant. Deinde promissiones de imperio terræ falso intelligebant. Postremo, hoc solū agebant, ut tuerent impietate & tyrannidem suam. In impietate autem & in impoenitencia nulla potest esse cōfidentia in DOMINVM. Glorīari quidem potes de dei auxilio, recte autē in impietate sperare non potes. En accipe tibi latronem impoenitentē. Is certe latrocinando multis uite sue periculis obijcitur. Nū igitur putas ipsum in ipso latrocinij exercitio posse confidere in DOMINVM, & de periculorum euasione bene de auxilio dei sperare? Potest quidem uerbis auxilium dei iactare, ut sunt homines, qui impudenter dicere soleant, se amicos dei, inimicos uero totius mundi, sed hęc iactantia omnium uanissima est. Vide & impoenitentem impostorem, qui hoc solum agit, ut nugis & imposturis opes sibi corradat. Obijcitur & hic uarijs periculis, dum imposturas suas sectatur. Nunquid autem in ipsis sceleribus confidere potest deo? Glorīari potest, se spem suam in solū deum collocare, qui ipsum conseruet, & alimenta præbeat, confidere autem in deum, nisi resipiscat, non potest. Non enim conueniunt, nec in una sede morantur, fides & impoenitencia. Vide mihi nunc, Iudæos quoq̄. Hi enim occiderāt Christum filium dei, effugauerant apostolos eius, persequabantur euangelion Christi, sectabantur suas impietates, a quibus in tantum non resipiscebant, ut quoquo modo, siue bellis, siue seditionibus eas defenderent. Quare, ut in bello & obsidione urbis Hierusalem non sunt uere in DOMINVM confisi, ita etiam sunt turpissime confusi. Quid ergo priuatis & pijs hominibus, in tanta publica impietate & impoenitencia faciendum erit? Audi admonicionem Christi.

„ Tunc, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. Et, qui in medio eius, discedant, & qui in regionibus, non intrent in eam. Non est manendum, nec in urbe Hierusalem, nec in Iudæa. Qui habitat in Iudæa, fugiat ad montana. Qui in ipsa urbe Hierusalem habitat, discedat ex ea, quocunque liceat. Qui est in finitimis regionibus, omnino caueat, ne uel ad Iudæam, uel ad ipsam urbem Hierusalem proficiscatur. Optima admonicio, sed cui paucissimi Iudæi obedierunt. Nam inicio belli Iudaici non solum ciues manebant in Hierusalem, uerum etiam confluebat

confluebat in eam urbem tam ex Iudæa, quā ex finitimis regionibus incredibilis Iudeorum multitudo, uirorum pariter & mulierū. Alij numerant sexcenta milia, alij decies centena milia, non indigenarū, quorum & ipsorum magna erat multitudo, sed aduenarū tantum. Sperabant enim se nusq̃ gencium tutiores fore, quam in ea urbe, in qua erat templū dei, & quæ propugnaculis longe omnium ualidissimis munita erat. Sed inuenerunt ibi magis speluncam latronū & præsens excitiū suū quā asylū, & liberationem. Quāobrem? Quia hi sunt, (inquit) dies ulcionis, ut impleantur oīa, quæ scripta sunt. Hæc sunt tempora, quo deus uisitat omnes impietates, quas Iudæi iam inde ab egressu ex Aegypto, commiserunt, propter quas etiā scriptura ipsa minata est eis non solū externū excitiū, uerum etiā abiectiōē ex hereditate cœlestium bonorum, & perpetuam internitiōē. In Exodo, cum Israelitæ instituisent uitulū aureum, et Mose precaret̃ p̃ populo, ait Dominus, Tu uade & duc populū istū, quo locutus sum tibi, angelus meus precedet te. Ego autem in die ulcionis uisitabo & hoc peccatū eorum. Hæc certe minæ nō respiciunt tantum ad id tempus, quo Hierusalem a Nebucadnezare rege Babylonio deuastata est, uerum etiā quo Iudaica gens a Tito duce Romanorum deleta, atq̃ a deo ipso in extremas tenebras abiecta est. In Deuteronomio conuocatur deus de Christo filio suo & ait, Qui uerba eius, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam. Et postea. Vniuersos (inquit) languores & plagas quæ nō sunt scriptæ in uolumine legis huius, inducet Dominus super te, donec te cōterat, & remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cœli p̃ multitudinem, quoniam non audistis uocē dñi dei uestri. Et sicut ante letatus est dominus super uos benedicens, ut auferamini de terra ad quā ingrediemini possidēdā. Accedūt huc etiā prophete. Apud Esaiā dicit Dominus. Exceca cor populi huius & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte uideat oculis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & cōuertat & sanet eū. Et iterum. Ecce scriptū est corā me. Nō tacebo, sed reddā & retribuā in sinu eorum iniustitias uestras & iniquitates patrū uestroꝝ simul dicit dominus. Et apud Oseā. Voca nomē eius. Nō populus meus. Quia uos nō populus meus, & ego nō ero uester deus. Hæc & id genus multa cōtinentur in sacra scriptura, quibus spiritus sanctus significauit, Iudaicā gentē nō solū e terra sua eijciendā, uerū etiā a Domino deo nostro p̃pter impietate et impoenitentia exheredandā. Quod ergo de Israelis internitiōe toties ante p̃phetatū erat, hoc Christus nūc explicat futurū eo tempe, q̃ urbs Hierusalē a Romanis obsidebit̃. Hi, inquit, dies ulcionis sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt de Iudaice gētis interitu. Et ut magnitudinem calamitatis aliquomodo ob oculos ponat, addit. Væ pregnantibus & mamma nutriendis in illis diebus. Erit enim afflictio magna super terram, &

Cornelius
Tacitus.
Iosephus.

Prophetarū
uaticinia de
abiectiōe Iu
dæorum.

Esa. 6.

Esa. 65.

Ose. 1.

55 ira in populo hoc. Et cadent acie gladij, & captiui ducentur in omnes
 56 gentes. Et Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora
 57 gentium. Idem Christus & postea, cum ad caluariam abduceretur, pro-
 phetat. Filiae, inquit, Hierusalem, nolite flere super me, sed super uo-
 bis ipsis flete & super filijs uestris, quoniam ecce dies uenient, in qui-
 bus dicent. Beate steriles, & uentres, quæ non genuerunt, & ubera, quæ
 non lactauerunt. Erite enim, ut apud Mattheum scribitur, talis afflictio,
 qualis non fuit ab initio mundi ad hoc usque tempus, neque fiet. Et nisi de-
 curtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Hec enim calamitas ir-
 ruet non solum super uiros sed etiam super mulieres, adeoque, super ipsa
 urbis Hierusalem edificia. Omnia affligentur, siue uiuencia siue inani-
 ma. Ac primum uide mihi de mulieribus. Nam mulierum benedictio &
 honor est, gestare uterum, & lactare puerum. Ac in alijs bellis, crudeli-
 simi quoque hostes parcunt mulieribus pregnantibus & lactantibus. In
 hoc autem bello, quod gestum est aduersus Hierusalem, benedictio mu-
 lierum uersa est eis in extremam maledictionem. Cum mulieres steriles
 iudicabantur antea miserrimæ, in hoc bello iudicatæ sunt propter steri-
 litatem foelices. Tanta enim fames grassata est in urbe Hierusalem, tem-
 pore obsidionis, ut mulieres non solum non haberent, quo alerent pue-
 ros suos, sed interficerent, o immanitatem, pueros suos, quo ipse famem
 suam sustentarent. An non multo foelicius fuit, nullos plane liberos pe-
 perisse, quàm tam immane facinus, non dico perpetrare, sed saltem erat
 lis suis praesens uidere? Hoc certe illud tempus fuit, quo acceptus erat
 a montibus & collibus opprimi, quam tam horribiles calamitates, & tam
 atrocium scelerum, uel tantum oculatus testis esse. Et hæc de mulieribus.
 Quid autem uiri? Cadent, inquit, acie gladij & captiui ducentur in omnes
 gentes. Nam quos sediciosorum crudelitas, fames & pestis superstities
 reliquerant, hi partim ab hostibus occisi sunt, partim bestijs obiecti peri-
 erunt, partim alienis uenditi sunt, adeoque iterum impletum est in hac
 Romana urbis Hierusalem deuastatione, quod antea etiam in deuastatio-
 ne Babylonica factum est. Egrediatur, inquit propheta, qui ad mortem,
 ad mortem, qui ad gladium, ad gladium, qui ad famem, ad famem, & qui ad
 captiuitatem, ad captiuitatem. Iam in tanta mulierum pariter & uirorum
 calamitate, quæ erit ipsius urbis Hierusalem fortuna? Hierusalem, inquit,
 calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora gentium, hoc est, Urbs
 ipsa Hierusalem ut funditus diruetur & desolabitur, ita nunquam ampli-
 us a ludæis edificabitur, ut in ea dominantur. Sed ab hoc tempore, calca-
 bitur a gentibus, donec impleantur tempora gentium. Nunquam non
 erunt gentes usque ad nouissimum huius seculi diem. Gentium enim no-
 mine intelligendi sunt hi populi, qui non agnoscunt Mosaicam politi-
 an, siue illi sint Christianæ siue alterius religionis. Quod igitur Christus
 dicit,

Mulierum ho-
nor.

Ioseph. li. 7.
de bello iudai-
cas.

dicit, hanc habet sententiam. Ab hoc tempore, quo Hierusalem a Roma
 nis deuastabitur, nūquam amplius pueniet in potestatem Iudæorum, sed
 siue reaedificata, siue iterum desolata, semper erit in potestate gentium.
 Quod autem Christus, hoc loco de urbe Hierusalem uaticinatus est,
 hoc tanta certitudine impletum fuit, & adhuc impletur, ut nulla nec exer-
 citus multitudine, nec imperatoris, in cuius potestate erat, clementia effi-
 ci potuerit, quo Iudæi iterum in Hierusalem rerum potirentur, & politi-
 an suam ac sacra in ea restituerent. Nam, quamquam post hanc deuastati-
 onem, ruine urbis utcunq; restauratae fuerint, & Iudæi, Cocheba duce,
 incursiones in eam fecerint, ab Adriano tamen Imperatore ita sunt per-
 domiti, ut non tantum uires eorum iterum oppressae sint, sed etiam spes
 recuperandae suae regionis prorsus eis ablata fuerit. Præter enim hoc, q̃
 Iudæi fusi, fugatique sint, cauebat etiam Adrianus publico edicto, ut
 nulli Iudæo, ne introire quidem in Hierosolymam liceret, cuius & no-
 men mutauit. Cum enim reparasset eam murorum extruptione, uoluit
 ut deinceps a cognomine suo, Aelia diceretur. Deinde quo tēpore Iulia-
 nus ille impius primum in ecclesia Christi lector, deinde ecclesiae perse-
 cutor, rerum in orbe Romano potiretur, Iudæis iterum blanda fortuna
 arridere uidebatur. Iulianus enim concessit eis, ut ad urbem Hierusalem
 profecti, templum suum restaurarent, ac pro uereri suo more sacra in eo
 facerent, Administrauit quoq; sumptum. Sed hæc Iudæorum læticia nō
 diu constitit. Cum enim cœpissent fodere, aggerem efferre, adeoque o-
 pus infinita hominum multitudine, & inaudita magnificentia (nā ligo-
 nes & corbes ex argento facti erant) iurgere, horrendis miraculis ab insti-
 tuto, uel tandem reuocati sunt. Nam non solum uenti impetus dissecit u-
 niuersam materiam gypsi & calcis quam parauerant, nec tantum terræ
 motus ingens ædificantes exterruit, uerum etiam ignis e fundamentis diui-
 nitus erumpens, alios inflammauit, alios absumpsit. Itaq; coacti fuerūt
 institutam ædificationem intermittere. Non potuit enim mēdax esse uer-
 bum Christi. Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tem-
 pora gentium, hoc est, Hierusalem nunquam amplius perueniet in po-
 testatem Iudæorum, ut in ea dominantur, & sacra sua faciant. Coelum,
 inquit, & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Etsi enim Iu-
 dæi uidebantur nunc habere inuictum exercitum, quo regionem & ur-
 bem suam recuperarent, nunc adiuuabantur fauore & sumptu Romani
 imperatoris, in cuius potestate erat Hierusalem, uerbum tamen Chri-
 sti, nō humana potentia, promouit. Quid igitur dicemus? Vaticinium
 Christi de interitu Iudæorum ita constitit, ut nullæ humanæ uires po-
 tuerint infirmare, & putas tu uanum fore uaticinium euangelij sui, de
 felicitate credentium in ipsum? Verbum iræ constitit potenter, & uer-
 bum gratiæ concideret, quin potius ita sciendum est, ut cum potens

Adrianus Im-
perator.

Hierusalē di-
cta est Aelia.

Iulianus Im-
perator.

Verbi Dei po-
tentia.

fuerit ira dei, multo potentiorē iudicemus gratiam & clementiam eius. Vtrumq; uoluit deus toti orbi terrarum significare spectaculo Hierosolymitanæ desolationis, ut & timorem dei, & confidentiam in deum diceremus. Iudei erant electus populus. Vrbs Hierusalem erat urbs sancta. Templum erat locus dei. Et tamen, cum Iudæi impoenitentes fuerint ac abusi sint urbe ad tyrānidem, templo autem ad impietatem, omnia simul diuina seueritate destructa & desolata sunt. Time igitur deum, & sectare pietatem, ne & tu & omnia tua pereant. Sed quam seuerus est DOMINVS erga impoenitentes, tam clemens, imo multo clementior est erga poenitentes, & in uocatione dei perseverantes. Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, nō pereat, sed habeat uitam æternā. Quare hoc unum præcipue nobis agendum, est ut per poenitentiam, Christum Iesum DOMINVM nostrū sectemur, qui est una cum patre & spiritu sancto DEVS laudandus in secula. Amen.

HOMILIA XLII.

Vid Iudeis, uiris pariter et mulieribus, urbis Hierusalē, ac totius Iudee regionis incolis, qd itē urbi ipsi, euenturū sit, satis antea, pro me diocritate nostra, ecōcione Christi explicuimus. Audiamus igit nūc, quid exteris Iudeis, qui in alijs natiōibus habitauerūt, calamitosissimō isto tpe, ac om̄ibus Iudæis fatali, euenturū sit. Erunt, inquit, signa in sole & luna & stellis, & in terris anxietas gentiū, per desperationem, resonante mari & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore & expectatione eorū, quæ superueniēt orbi terrarū. Nam uirtutes cœlorū mouebuntur. Hæc solent quotānis publice in ecclesia de aduētū Christi in nouissimo huius seculi die recitari. Ac magna pars ecclesiasticorū interpretum exponūt hæc de signis, quæ præcessura dicunt ante extremum iudiciū. Alij em̄ intelligunt frequentiores fore eclipses solis & lunæ paulo ante nouissimū diem, quā alijs temporibus fuerint. Alij sentiunt intelligendum esse hoc loco, qd Sol, Luna & stella obscurāda sint, nō diminutione luminis sui, sed claritudine & splendore aduentus Christi, qui cū sit clarissima om̄i maiestate præditus, tanto fulgore in aduentu suo lucebit, ut præ eo nec sol nec luna nec stelle ullā lucem habere uidebūtur. Ac manifestum quidem est, qd Christus aduenturus sit in nube, magna maiestate, ad iudicandum uiuos & mortuos. Verisimile quoque est, qd horū signa præcessura sint nouissimum huius seculi diem. Nam si DOMINVS Deus noster tot portentis, quorum aliquot supra commemorauimus, insigniuit deuastationem Hierusalem, credibile est ipsum multo pluri-

Vide Aug. in
Epistola. 80.
ad Hesychiū.

Christi aduē-
tus ad iudiciū
certissimus.

to pluribus ac maioribus prodigijs futuram totius orbis terrarum deua-
stationem significaturum. Sed quia Christus in hac cōcione præcipue
tractat de desolatione urbis Hierusalem, & interitu gentis Iudaicæ, nec
meminit nouissimi sui aduentus, nisi per occasionē, quemadmodum po-
stea indicabimus, idcirco, quæ hoc loco de signis in sole, luna, stellis, ma-
ri & gentibus dicuntur, uidentur referēda potius esse ad tempus deua-
stationis Iudaicæ, quā ad nouissimum extremi iudicij diē. Nā quod Lucas
ait. Erunt signa, in sole & luna & stellis, hoc apud Matthæū ita explicat.
Statim post afflictionem dierū illorum, sol obscurabitur, & luna nō da-
bit lumen suum, & stellæ cadēt de cœlo. Statim, inquit, post dierū illorū
afflictionem. Ab eo autem tempore, quo Hierusalem per Romanos deua-
stata est, præterierunt iam anni plusquā mille & quadringenti, et quis no-
uit, quot adhuc præteribunt, donec ueniat nouissimus ille iudicij dies?
Quare si Christus his uerbis differuisset de signis quæ mox præcellura
sunt nouissimum diē, quomodo Matthæus dixisset, q̄ hæc signa euentu-
ra essent statim post deua-
stationem urbis Hierusalem? Num quod post
mille quadringentos annos, & eos qui adhuc futuri sunt, fiet, dicendum
est statim fieri? In conspectu quidem dei, mille anni sunt sicut unus di-
es, & hoc totum tempus, quod est ab ascēsu Christi in cœlū, & a diuulga-
tione Euangelij in totum orbē terrarum, usq; ad aduentum maiestatis
Christi, dicitur nouissimum tempus adeoq; nouissima hora, quēadmo-
dum Ioannes ait. Sed quia Christus uaticinatur de externis & manifestis
deua-
stationibus & afflictionibus hominū, idcirco uidetur etiam loqui
de tempore, quale est in conspectu hominum, non quale est in conspe-
ctu DEI. Accedit huc, q̄ Christus postea ait. Amen dico uobis non
præteribit ætas hæc, donec omnia hæc facta fuerint, quo perspicue si-
gnificat, q̄ hæc omnia, quæ hoc loco de afflictionibus & calamitati-
bus dicuntur, implenda sint, ea adhuc hominum ætate, qui illo tempo-
re uitam in terris egerunt. Cum ergo hi homines iam multis retro secu-
lis mortem suam obierint, manifestum est, q̄ hæc omnia, quæ de cala-
mitatibus orbis terræ hoc loco dicuntur, iam dudum impleta sint, ac
omnino intelligenda sint de eo tempore, quo nullum non in felicitatis
genus accidit Iudæis in toto orbe terrarum. Nam cum CHRISTVS
antea explicuerit quantæ calamitates euenturæ sint Iudæis habitanti-
bus in Iudæa & Hierusalem, docet nunc, quid de exteris Iudæis fiet.
Iudæi enim non habitarunt tantum in Iudæa & Galilæa, sed dispersi e-
rant varijs bellis nunc Assyriacis, nunc Babylonjs, nunc Syriacis, nūc
Romanis, in totum orbem terrarum. Cum igitur patria & metropo-
lis ipsorum per Titum deleta esset, & qui inhabitauerunt Iudæam ac
Hierusalem, partim occisi, partim bestijs obiecti, partim in seruitutem
uenditi & abducti essent, quid eo tempore factum est de alijs Iudæis,

*Nouissimum
tempus quod
sit.*

qui in alijs nationibus inter gentes habitauerunt, num fuerunt ab hac ge-
tis suae calamitate immunes? Minime omnium. Statim (inquit) post affli-
ctionem dierum illorum, hoc est, post obsidionem & deuastationem ur-
bis Hierusalem, erunt signa in sole & luna & stellis. Qualia autem haec si-
gna sint, Mattheus & Marcus explicant. Sol, inquiens, obscurabitur,
luna non dabit lumen suum, & stellae cadent de caelo, & uirtutes caelo-
rum commouebuntur. Quid ergo ad haec dicemus? num post urbis Hie-
rusalem desolationem sol defecit & luna externis deliquis laborauit?
Verisimile est, etiam ea tempora habuisse suas externas eclipses, hoc au-
tem loco non fit sermo de externis in caelo eclipsibus, sed de internis in a-
nimo hominum afflictionibus, & de tenebris cordis. Nam cum Chri-
stus prophetat hic de futuris calamitatibus, utitur etiam ea phrasi, qua
prophetae solent affectum eorum, qui insigni aliqua calamitate affligun-
tur, describere. Describunt autem hunc per tenebras solis & lunae, ac per
moesticiam stellarum. Esaias descripturus luctum Babyloniorum in sug-
urbis deuastatione, ait. Ecedies DOMINI crudelis, & indignatio-
nis plenus, & irae furorisque ad ponendam terram in solitudinem, &
peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellae caeli & splendor ea-
rum non expandent lumen suum. Obtenebratus est sol in ortu suo, et lu-
na non splendet in lumine suo. Ezechiel quoque, cum exponeret in-
gentes tenebras seu afflictiones, quas Aegyptij propter regionis suae de-
uastationem perpassuri erant, ait. Operiam coelos, & nigrescere fa-
ciam stellas eius. Solem nubetegam, & luna non dabit lumen suum.
Omnia luminaria caeli moerere faciam super te, & dabo tenebras su-
per terram tuam, dicit DOMINVS Deus, cum ceciderint
uulnerati in medio terrae. Haec certe est descriptio tenebrarum, non
quae extrinsecus accidunt luminaribus caeli, sed quae intrinsecus acci-
dunt afflicto animo. Cum enim animus humanus premitur ingru-
ti aliqua calamitate, ibi tum etiam lumen ipsum, quantumuis splen-
didum, uidetur esse extinctum. Est & haec loquendi phrasis uulgo
solennis, ut quem significare uolunt infortunatum, ac infelicem, e-
um dicant, nullam habere stellam, quae ipsi luceat. Itaque CHRIS-
TUS, cum doceret, quod Iudaei post deuastationem urbis suae,
nullam in toto terrarum orbe prosperam fortunam ac tranquillita-
tem habituri sint, sed potius horribiles timores, pauores, & tremores
passuri, usurpat & prophetica & uulgarem loquendi figuram, & ait.
Erunt signa in sole & luna, hoc est, sol obtenebrabitur & luna non
dabit splendorem suum, quia Iudaeis post metropolis suae desolati-
onem, nulla amplius lux felicitatis in toto orbe terrarum affulge-
bit. Vbicumque habitauerint, ibi tantae tenebrae afflictionum ob
oculos ipsorum uersabuntur, ut uideantur ipsis & sol & luna prorsus

Esai. 13.

Ezech. 30.

326

sus extincta. Erunt & signa in stellis, hoc est, stellæ decident, quia Iude-
 is omni calamitatis genere oppressis, uidebunt etiam stellæ de cœlo ce-
 cidisse, propterea quod ipsis nulla uspiam felicitatis spes luceat. Et in terris
 anxietas gentium per desperationem. Hæc est explicatio priorum. In toto
 enim orbe terrarum ubicunque habitauerint Iudæi inter gentes, maxima
 erit turbatio & desperatio Iudæorum, propterea quod cum gens & metro-
 polis ipsorum in Iudæa desolata sint, non habebunt ipsi ullam inter gen-
 tes securitatem. Resonanti mari & fluctu, extabescentibus hominibus
 præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum. Est
 & hoc loco alterum alterius expositio. Impij enim, qui præ timore immi-
 nentiū malorum trepidant et contabescunt, sunt quasi mare feruens, quem-
 admodum Esaias ait, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius
 in conculcationem & lutum. Sic Iudæi, qui inter gentes habitant, cum au-
 dituri sunt horribilem illam urbis Hierusalem desolationem, & totius gē-
 tis suæ in Iudæa internitionem, maximo omnium terrore concutientur, ac
 non dissimilem quisque sibi calamitatem metuent. Et ut Mose de ipsis uar-
 ticinatus est. Timebunt nocte & die, non credent uite sue. Mane dicent.
 Quis nobis dabit uesperum? Vesper, quis nobis dabit mane? Et hic
 desperati cordis tumultus, quid aliud est, quam quasi motus & agitatio
 fluctuum maris, adeoque horribiles procellarum strepitus. Nam & uirtu-
 tes cœlorum commouebuntur. Turbato enim & exterrito animo uidetur
 etiam potentissimum cœli firmamentum commoueri. Sic & Iudæi, cum
 audituri sunt urbem & templum suum in Iudæa diruta esse, tanto terro-
 re commouebunt, ut existimaturi sunt cœlum ipsum ruiturum esse. Quod
 autem Christus de exteris Iudæis hoc loco uaticinatur, hoc re ipsa ita im-
 pletum est, ut post hanc templi & urbis Hierusalē desolationem, nulla
 uspiam felicitatis spes Iudæis in toto orbe terrarum affulserit. Non enim
 oppressæ tantum sunt reliquæ in Iudæa, uerum etiam multi qui habita-
 bant in Antiochia, in Alexandria ac in multis alijs locis, miserrime &
 crudelissime trucidati sunt. Actantus eos timor ubique terrarum in uase-
 rat, ut suos ipsi cognatos, qui ex Iudæa in alia loca, tanquam ad asyla pro-
 fugerant, gentibus proderent, atque ne ipsorum causa periclitarentur,
 gentibus trucidandos obijcerent. Et ab eo tempore, Iudæorum calamitas
 nunquam finem accepit. Et si enim non omnes ubique occidebantur, ut
 tantis tamen tributorum & seruitutum exactionibus premebantur, ut
 mors ipsis, multo iucundior fuisset, quam uita. Ac mox, cum Domicia-
 nus rerum potiretur, Iudaicus fiscus tanta acerbitate actus est, ut etiam no-
 nagenarii senes inspicerentur, num circuncisi essent. Paulo post, cum Iu-
 dæi temporibus Traiani, ac mox etiam Adriani, incredibili furia ubi-
 que iterum in bella, aut potius latrocinia exarserant, ita uicti, fusi, cæsi,

Ioseph. li. 7.
 de bello Iudæi
 co. ca. 29. et
 alijs.

Suetonius in
 Domitiano.

Orosius.

& fugati sunt, ut ne spem quidem ullam salutis suae reliquam habuerint.
 Quid autem dicā de eo quoque casu, qui Iudeis contigit, Imperatore Iulia-
 no, cuius rei supra mentionē fecimus. Et si enim Iulianus Imperator adiu-
 uabat Iudeos sumptibus, ut restaurarent templum suū, & conceperāt ite-
 rum ingentem spem felicitatis suae, attamen diuinis miraculis ab incoe-
 pto ita repulsi sunt, ut manifestis signis uiderint, tam coelū quā terram,
 cum ipsis pugnare. Itaque ab eo tempore, quo urbs Hierusalē a Romanis
 deuastata est, nullus sol, nulla luna, nullae stellae, Iudaeis lucē felicitatis
 prae buerunt, sed ubicunque habitauerunt, quocunque diuerterunt, secute sunt
 ipsos extremae quaeque tenebrae & calamitates. Cum enim exagitarentur
 iudicio dei, & conscientia scelere ac impietatis suae, non potuerunt ullā in
 toto orbe terrarum tranquillitatē inuenire. Hic ergo uide mihi, quanta sit
 miseria animi diuino iudicio perturbati. Nam, qui sic affectus est, is cum
 habeat DEVM aduersarium, habet quoque omnes creaturas tam coe-
 lestes, quam infernas aduersarias. Sol quamuis splendidissimus, non pre-
 bere ei lucem. Luna etsi clarissima, non disijcit ei tenebras noctis. Stellae
 & si in firmamento probe fixae sint, uident tamen ipsi de coelo cadere. Ma-
 re quoque, etsi tranquillissimum fuerit, ipsi tamen intumescit, adeoque to-
 ta rerum natura, quae ad hominis utilitatem condita est, uidetur in exci-
 um ipsius conspirasse. Neque id mirum existimari debet. Ut enim a pa-
 tris familias uultu pendet tota familia, & cum ridente patre ridet, cum
 dolente, dolet, ita a facie DEI creatoris pendet omnis creatura, quae
 & cum benigna DEI facie, benigniter & dulciter nobis arridet, cum
 truculento autem & terribili aspectu, apparet & ipsa truculenta atque
 terribilis. Quid igitur in his rerum tenebris, & aduersario omnium
 creaturarum odio faciendum? Certe non potest alia ratio reconcilian-
 dae creaturae iniri, quam ut reconcilieris cum DOMINO Deo
 tuo. Hoc enim reconciliato, omnia erunt tranquilla & amica. Non
 reconciliatur autem DEVS, nisi poenitentia, hoc est, agnitione peccato-
 rum, fide in CHRISTVM, & recto fidei obsequio. Quare ine-
 undum est pacificationis pactum cum Christo, ut tam cum DEO ip-
 so, quam cum omnibus creaturis pacificemur. Deinde habes hoc lo-
 co exemplum eius, quod Paulus ad Romanos scribens: Non solum,
 inquit, qui talia faciunt, uerum etiam qui assentiuntur ipsis, qui faciunt, di-
 gni sunt morte. Nam exteri Iudaei, qui longe a Iudaea & Hierusalem,
 inter gentes habitauerunt, & si non iniecerunt praesentes manus in CHRI-
 STVM, nec clamauerunt externo ore suo, Crucifige, crucifige, nec
 iunxerunt se externa factione in Iudaea, cum sediciosi Iudaeis ad-
 uersus Romanos, attamen consenserunt cum eorum impietate, qui
 CHRISTVM ad crucem adegerunt, probauerunt consilia
 & fa-

Animus diui-
 no iudicio =
 perturbatus:

& facta eorum. Cum Romanis quoque pugnabant, non quidem ex
 ternis armis, sed toto cordis affectu, atque hoc unum expectabant, ut i-
 pli oppressis Romanis rerum in toto orbe terrarum potirentur. Iustissi-
 mo igitur iudicio DEI factum est, ut non solum incolae Hierosolymis
 tani, qui impia fecerunt, sed etiam exteri Iudaei, qui impietatem ap-
 probarunt, miserrime ubiuis terrarum perirent. Non enim istantum fa-
 cit impia, qui admouet manus ad exercendam impietatem, sed etiam qui
 admouet cor, animum & affectum. In Decalogo non tantum dicitur. *Consensus est
 am punitur.* Non fureris, non committas adulterium, sed etiam: Non concupiscas
 alienas res & uxorem. Et qui uiderit mulierem ad concupiscendam e-
 am, iam moechatus est in corde suo. Quare non tantum abijcienda sunt
 externa opera impietatis, sed etiam cohibendus est animus, ne impietatem
 approbet. Quid ergo, (ut reuertamur ad nostrum institutum,) post
 tantam Iudaeorum in toto orbe terrarum calamitatem de Iudaeis, & sta-
 tue eorum futurum est? imo quid deinceps in tota terra ab omnibus ho-
 minibus expectandum erit? Quondam enim cum Patriarchae proficis-
 cerentur necessitate famis adacti in Aegyptum, & grauissime in Aegy-
 pto affligerentur, expectabatur liberatio ex Aegypto & reditus in Ca-
 naan. Deinde cum Iudaei abducerentur captiui in Babylonem, expe-
 ctabatur reditus ex Babylone in Iudaeam. Adhuc, cum habitarent
 in Iudaea & a finitimis gentibus undique premerentur, expectabatur
 aduentus Messiae, quem prophetae promiserant. Itaque Iudaica res
 nunquam tam male afflicta est, quin aliqua foelicitatis lux sperata,
 & expectata fuerit. Quid ergo nunc post illam Romanam uerbis
 Hierusalem & totius Iudaicae gentis internitionem, in terris futurum,
 sperandum & expectandum erit? Num reditus Iudaeorum in su-
 am regionem? Num huius aut illius regni in terris uel institu-
 tio uel restitutio? Regna quidem quamdiu hoc seculum steterit,
 instituuntur, restituentur, concident, & mutabuntur, pro ut iam
 ab initio orbis solenne fuit, sed nunquam amplius restaurabitur re-
 gnum Iudaeorum in terra, nec aliud quicquam uel ipsis uel nobis ex-
 pectandum erit in hac terra, quam secundus aduentus C H R I S
 T I in maiestate sua ad extremum iudicium. Sequitur enim. Tunc
 uidebunt filium hominis uenientem in nube, cum potestate & glo-
 ria magna. His addunt Matthaeus & Marcus. Et mittet angelos
 suos cum tubae uoce magna, & congregabunt electos eius a quatu-
 or uentis, a summis coelorum, usque ad terminos eorum. Possent
 quidem haec ita exponi, ut intelligatur, C H R I S T V M
 post internitionem Iudaicae gentis & reuelationem E V A N-
 G E L I I in toto orbe terrarum, uenisse in nubibus, hoc est,

Vide Aug. in
epistola ad
Hefychium.

in Apostolis & concionatoribus ecclesiasticis, qui uelut nubes effuderunt pluuiam salutaris doctrinae euangelij, quorum tuba conuocauit electos a quatuor partibus mundi. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines terrae uerba eorum. Nec sic tantum uenisse, sed etiam quoti- die uenire in membris suis, & in ecclesia, tanquam in nube magna fructi- ficante & crescēte in uniuerso mundo. Sed nō opus est, hoc quidem loco ad has sermonis metaphoras ita confugere, ut sentiamus nullā plane hic mentionem fieri aduentus Christi in nouissimo die. Etsi enim alia om- nia intelligenda sint de urbis Hierusalem desolatione, & Iudaicae gentis interitu, ac desolatio Hierusalem, & secundus aduentus Christi ad extre- mum iudicium magno temporum interuallo inter se distent, Christus tamen hoc loco aptissime facit mentionem aduentus sui in maiestate. Cū em̃ Christus tā horrēda de interitu regni, politiciē maiestatis Iudeorū te dis- sereret, ibi necessario discipulis auditoribus in mētē uenit, qd ergo post hac erit? quid fiet? quid populo Dei deinceps expectandum est? num al- liud regnum in terra, sicut quondam regnum Canaan? num alia uatici- nia prophetarum, sicut quondam de aduentu Messiae prophetarū fuit? Ad has animi cogitationes respondet CHRISTVS, & ait. Tūc uidebūt filium hominis uenientem in nube, cum potestate & gloria ma- gna. Hoc plane illud est, quod apud prophetā Danielem capite septimo legitur. Aspiciebam (inquit) in uisione noctis, & ecce cum nubibus cœ- li quasi filius hoīs ueniebat, & usq; ad antiquum dierū peruenit, & in cō- spectu eius obtulerunt eū. Et dedit ei potestatē, & honorē, & regnū & omēs populi, tribus & linguae seruient ipsi. Potestas eius, ptās eterna, quae non auferet, et regnū eius, qd non corrūpetur. Impletio autē huius prophe- tiae tūc inchoata est, cū euāgelion Christi reuelatū est in toto orbe terrarū: ac perfecta eius impletio tunc reuelabit, cum Christus aduenturus est in nube, cū potestate & glā magna, ad iudicādum uiuos et mortuos. Quod ergo Christus hoc loco dicit, hanc habet sententiā. Post diuulgationem euangelij in totum orbē terrarum, & post interitum Iudaicae gentis, non erit amplius, uel aliud regnum Iudeorū in terra, uel aliud euāgelion in ecclesia dei expectandum. Sed hoc tempus erit nouissimū tempus, & hoc euāgelion praedicabitur usq; ad nouissimū huius seculi diem. Ac in terris quidē, mutabuntur & transferentur imperia gentium pro suo mo- re, donec futurum seculū reuelatum fuerit, de quarū rerum administratio ne uiderint hi, siue Ethnici, siue Christiani, quorū officium id exigit, in ecclesia autē populi dei nō est aliud euāgelion expectandum, quā quod nunc reuelatū est de Christo Iesu, nec est aliud quicquā expectandum prēter quā aduētus DOMINI nostri Iesu Christi in maiestatē suā, quo descendet de cœlo in nube, quemadmodum in nube ascendit ac descen- det cū hortatu et uoce Archangeli, ac tuba dei, ut iudicet uiuos & mor- tuos

tuos. Siue enim hi, siue illi heroes, sint Monarchæ orbis, ac siue hæc, siue illa gens administret imperia huius seculi, nihil ad ecclesiam. Plurimum quidem interest ecclesiae, ut pii principes rerum potiantur, quo tranquillam & quietam uitam degamus, cum omni pietate & honestate. Sed quæ familia principum regnet, in qua orbis parte sit Monarchia, quæ imperij aut politiae species constituta sit, nihil ad ecclesiam, modo CHRISTVS adnuncietur. Postquàm enim Christus ascendit in cælum, & misit spiritum sanctum, populus DEI non iam aliud habet, quod in hac terra agat, quam ut expectet ex fide, & obsequio fidei, aduentum DOMINI nostri Iesu Christi in maiestate sua, de quo Daniel uaticinatus est. Atque hoc etiam est, quod postea CHRISTVS, interrogatus an esset Christus, respondit Caiaphæ: Tu dixisti. Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli. Quod hanc habet sententiam. Tu quidem interrogas me, num sim Christus, ut præ humilitate & captiuitate mea, qua in oculis hominum miserrimus appareo, sentias nihil minus mihi, quam maiestatem Messiae competere, attamen ab hoc tempore maiestatem meam rebus ipsis ita comprobabo & illustrabo, ut magnis miraculis publice declaraturus sim, me sedere ad dextram Dei, & habere eandem maiestatem cum deo, adeoque me hunc esse filium hois, quæ Daniel uidit in nubibus cœli uenire, & usque ad antiquum dierum peruenire, ut detur ipsi potestas, honor, & regnum perpetuum. Nec alius uobis Messias, aliud euangelion in terris expectandum erit, quàm ut ego ipse, qui nunc in conspectu uestro captiuus adsto, ueniã in nubibus cœli, in magna maiestate, ad iudicandũ uiuos & mortuos. De hoc aduentu suo Christus etiã alias cõcio natus est. Sic futurũ est, inquit, in consummatione seculi: Veniẽt angeli & segregabũt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis. *Matt. 23.* Illicerit ploratus & stridor dentiũ. Ac iterũ. Cum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedẽ glorię suę, & congregabunt ante eum oēs gentes, et separabit eos alteros ab alteris, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet eos quidẽ a dextris, hœdos autẽ a sinistris. Et Paulus. Dominus, cum horratu & uoce archangelĩ ac tuba dei descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgẽt primũ, *1. Thes. 4.* deinde nos qui uiuimus, qui reliqui erimus, simul cũ illis rapiemur in nubibus, in occursum Domini in aera, & sic semp cũ Dño erimus. Ac Petrus. Poeniteat uos et cõuertimini ut deleantur pctã uestra, ut cum uenerint tpa refrigerationis a cõspectu Dñi, & miserit eũ, qui ante prædicatus est uobis, Iesum Christũ, quẽ oportet qdem cœlũ accipere, usq; ad tẽpora restitutiõis oĩm quę locutus est deus, p os oĩm sanctorũ suorũ a seculi patriarcharum. Et ante prophetas, initio orbis terræ, uaticinatus est in epistola sua refert. Ecce uenit Dominus, inquit, in sanctis milibus suis,

Act. 3.

*Aduentus ex
tremi mentio.*

ut faciat iudicium aduersus omnes, & redarguat omnes ex eis, qui sunt impij, de factis suis, quæ impie patrariunt. Quare Christus in hac concione, quam habet de urbis Hierusalem deuastatione, facit mentionem nouissimi aduentus sui, non quod uel ea quæ præcedunt, uel ea quæ sequuntur, referenda sint ad extremum tempus huius aduentus, sed ut doceat, quod post desolationem urbis Hierusalem, quæ huius concionis status est, nihil aliud, nimirum, non alius Messias, non aliud regnum terrestre, non aliud euangelion populo dei expectandum sit, quàm aduentus huius Messie, qui mox post ascensum eius in cælum, per euangelion in toto orbe terrarum adnunciabatur. Ac multum prodest, ut mentio extremi aduentus Christi, nobis diligenter proponatur. Etsi enim impij & impoenitentes rideant & dicant. Vbi est pollicitatio aduentus eius? In longum differentur dies, Et in tempora longa iste prophetat, attamen pii seu poenitentes mentione huius aduentus partim continentur in officio timoris Dei, ne carnali securitate ad perpetranda peccata relabantur, & pereant, partim concipiunt consolationem in omnibus aduersis. Paulus ait. Consolemini uos mutuo sermonibus his, uidelicet, de aduentu DOMINI ad iudicium. Multa enim non solum absurdissima, uerumetiam iniquissima & intoleranda in hoc seculo contingunt, quorum ratio non potest explicari nisi per aduentum CHRISTI ad iudicium. Vehementer admiramur, qui fiat, quod pii in hoc seculo infelicitate agant, impij autem summa felicitate fruantur. Stupendum est, quod cum CHRISTVS prædicetur mortem uicisse, mors tamen adhuc in obuios quosque grassetur. Quæ est ergo huius uel absurditatis uel iniquitatis ratio? quid est, quod DEVS ad hanc rerum confusionem conuiueat? Hoc certe explicat aduentus Christi ad iudicium. Pii enim infelices sunt, impij sunt felices, & mors exercet adhuc tyrannidem suam, quia etsi prædicetur, tamen nondum aduenit iudicium. An non uides in administratione rerum ciuiliū, quod priusquam magistratus & iudices ad iudicandas & componendas causas ciuium conueniant, multa iniqua, & scelerata inter ciues designentur. Cum uero uentum fuerit ad iudicium magistratus, ibi tum de causis cognoscitur, & qui fuerit innocens, absoluitur, qui nocens condemnatur & punitur? Itaque, cum ante iudicia causæ ciuium sint inter se confusæ & perturbatæ, in iudicijs componuntur. Sic non est mirum, quod & si prædicetur euangelion Christi, omnia tamen adhuc in terra sint confusa. Nondum enim uenit iudicium. Cum autem CHRISTVS aduenerit, ibi tum omnia iustissimi merito componentur, ut mors quidem in sempiternū aboleatur, impij autem perpetuam habean condēnationem, & pii perpetuam felicitatē. Quare, quicquid afflictionis, quicquid perturbationis nobis in hac terra acciderit, fortis animo seramus, certissima spe cōcepta, quod quæcūque nobis uideatur nunc aduersa

uerfa, ea oīa cessura nobis sint in sempiternā prosperitatem in aduentum DOMINI nostri Iesu Christi, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula. Amen.

HOMILIA XLIII.

Actenus uaticinatus est Christus de desolatione urbis Hierusalem, & interitu gentis Iudaicæ, cui uaticinio ad dita est mentio nouissimi aduentus Christi in extremo iudicio, ut certo cognosceremus, q̄ post diuulgationē Euangelij in toto orbe terrarum, & interitum Iudaicæ gentis, nihil nobis aliud in hac terra expectandum sit, quam ut quod uerbo euangelij de Iesu Christo prædicatur, re ipsa impleatur & reueletur, nimirum, ut ueniat, quemadmodum Daniel ait, filius hominis in nubibus cœli, & accipiat potestatem, quæ non auferetur, & regnum, quod non corrumpetur. Atque de his quidem antea satis. Nunc autem consolatur Christus discipulos suos, in tanto futurarum calamitatum terrore, & admonet ipsos, ne secure stertant, sed expergiscantur, & opus DOMINI obseruent. Quem enim non mouerent, quem non concuterent, grauissimæ illæ tam publicæ, quam priuatae afflictiones, quas Christus uenturas esse prædixit. De publicis malis dixit. Erunt terremotus, fames, pestis, bella & sediciones. Vix Hierusalem desolabitur, cadent Iudei acie gladij, ducent captiui in oēs gentes, & Hierusalem calcabitur a gentibus, ut nunquam amplius perueniat in potestatem Iudeorum. De priuatis autem malis, quæ apostolis & alijs discipulis acciderent, dixit. Inijcient uobis manus suas, & persequentur, ducemini ante reges & præsides. Trademini a parētib, fratribus & cognatis, morte afficient quosdā ex uobis, adeoq̄ eritis inuisi om̄ibus propter nomē meum. In tantis igitur malis, num etiā reliquus erit populus qui sp̄iā dei: num reliqua erit ecclesia dei in terris? Si Iudei, qui fuerūt populus dei, interibūt, si apostoli et discipuli Christi, qui sunt electa ecclesia dei partim fugabunt, partim trucidabunt, quid fiet: an deus nō est amplius habiturus uel populum uel ecclesiam in terris? Absit. Quæ uidebunt ecclesie internicio, ea erūt redemptione et incrementū eius. Sic em̄ sequitur. His fieri incipiētibus suspirate et attollite capita uestra, qm̄ appropinquat redēptio uestra. Qui tristi sunt, hi solēt demisso & abiecto ad terrā uultu incedere. Læti uero & hilares attollūt erectos ad sidera uultus. Cū igitur Christus iubet discipulos suos in tātis malis attollere capita, & suspicere cœlū, iubet eos aio esse lætos et hilares, q̄a presto adest, inqt, redēptio uestra. Quid: nū adest redēptio, cū apostoli ducent captiui: nū redemptio est, tradi a parētib, et trucidari: q̄s nō potius diceret ista esse captiuitatē, et internitionem, quam redemptionem? Hic ergo uide mihi, q̄ longe aliter sentiendum sit de afflictionibus populi dei, quam externa facie præ se ferant. Videntur quidē afflictiones piorum & impiorum initio esse similes, sed exitus eorum est diuersissimus. Nam si de publica populi DEI ecclesia loquendum est,

Afflictionum
populi dei, res
uo.

res ipsa probat, nullam unquam afflictionem accidisse ecclesiae Dei, quae non cesserit ipsi in magnum profectum & incrementum. In Aegypto, Israelitarum, qui tunc erant ecclesia dei, infantes occidebantur, adolescentes proijciebantur in flumina, maiores natu opprimebantur oneribus. Quae facie ecclesiae, quid potuit esse miserius? Sed scriptura ait. Quanto magis opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & crescebant. In Babyloonica expugnatione, urbis Hierusalem, uidebatur ecclesia dei prorsus interire. Non enim urbs tantum, uerum etiam templum dei, a Babylo-

*Monarcharum
decreta de co-
le do uero deo.*

nijs desolabatur, Israelitae autem partim crudeliter interficiebantur, partim in perpetuam seruitutem & captiuitatem abducebantur. Sed quid factum est? Ecclesia dei, quae uidebatur interiisse, tanto plus inter gentes aucta est, quanto nomen dei hac occasione latius sparsum est. Cum enim ludaei dispergerentur in totam Monarchiam Babylo-nicam, adeoque in

*Nebucadnezaris
decreta de co-
le do uero deo.*

totam terram, gloria etiam nominis dei una cum ipsis inter omnes gentes ita reuelata est, ut publicis quoque literis ac decretis Monarcharum praedicata atque illustrata fuerit. Audiamus obsecro publicum decretum & literas Nebucadnezaris regis Babylo-nici, quae extant apud Daniele capite tertio. A me, inquit, positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quaecunque locuta fuerit blasphemiam contra deum Sirdrac, Misac, & Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur. Neque enim est alius deus, qui possit ita saluare. Et mox. Nebucadnezar rex, omnibus populis, gentibus & linguis, qui habitant in uniuersa terra, pax uobis multiplicetur. Signa & miracula fecit apud me deus excelsus, placuit ergo mihi praedicare signa eius, quia magna sunt, & mirabilia eius, quia fortia, & regnum eius, regnum sempiternum, & potestas eius in generatione & generatione. An non putas hoc decretum, & has literas tanti Monarchae, plurimas adeoque innumeras inter omnes gentes in toto Babylo-nico orbe, excitasse, ut cognoscerent uerum deum Israel, & conuerterentur ad fidem eius? Non hoc exigebatur, ut gentes circumciderentur, & fierent externi ludaei. Circuncisio enim commendata erat semini

*Circuncisio
non exigebatur
a gentibus.*

Abraae, non gentibus, nisi forte si quis ex gentibus uoluisset una cum ludaeis in terra ipsorum Canaan habitare, & politione eorum ciuis esse, ibi uero necessaria erat ex publica ordinatione circuncisio, sed exigebatur, ut gentes in sua politione, crederent in uerum deum, eum uidelicet, qui per semen Abraae promiserat omnibus gentibus benedictionem, & ex hac fide facerent iusta opera, secundum legem humanae naturae diuinitus insculptam. Cum autem ad hanc fidem inuitauerit rex Babylo-nius uniuersos subditos suos, publicis decretis & literis, fieri non potuit, quin plurimi eam susceperint. Quare manifestum est, quod de uastatio urbis Hierusalem, quae facta est a Nebucadnezare, fuerit dilatatio ecclesiae dei in tota terra, tantum abest ut fuerit ecclesiae interitio. Et quia in hoc argumentum incidimus,

recita

recitabimus etiam decretum Darij, Persarum & Medorum Monarche, hoc est, potentissimi in toto orbe terrarum regis, ut perspicue uideamus quantum ecclesiae dei profectus fuerit, exilium Israelitarum. Extat autem hoc decretum apud Daniele capite sexto. Postquam enim Daniel seruatus est in lacu leonum, tunc Darius rex scripsit uniuersis populis, tribus & linguis habitantibus in uniuersa terra. Pax uobis multiplicetur. A me constitutum est decretum, ut in uniuerso imperio, & regno meo tremiscant & paueant DEVM Danielis. Ipse enim est Deus uiuens & aeternus in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usque in eternum. Ipse liberator & saluator, faciens signa & mirabilia in caelo & in terra. Quid potuisset de uero deo magnificentius praedicari? Et quis non iudicaret, hanc tanti regis, adeoque Monarchae concionem excelsae plurimos ad capeffendam ueram in uerum deum fidem? Quare & si in Babylonica urbis Hierusalem deuastatione uidebatur ecclesia dei perire, tamen re ipsa comprobatum est, quod hac occasione multo plus inter gentes aucta fuerit, quam si nulla calamitas Israelitis, hoc est, populo dei accidisset, atque adeo haec deuastatio fuit potius redemptio, quam internitio ecclesiae. Quod autem iam ante in priori Iudaicae gentis desolatione factum est, hoc idem concionatur nunc Christus futurum etiam in postrema huius gentis desolatione. His (inquit) fieri incipientibus attollite capita uestra, bene confidite, quia praesto adest redemptio uestra. Post ascensum enim CHRISTI in caelum, eijciuntur quidem apostoli in exilium, partim etiam trucidantur, & Iudaei, gens quondam sancta pereunt horribiliter, sed hac occasione euangelion Christi sparsum est in totum orbem terrarum, & Iudaeorum abiectio fuit assumptio gentium. Lapsus, inquit Paulus, Iudaeorum, sunt diuiciae mundi, diminutio illorum, sunt diuiciae gentium, & reiectio illorum, est reconciliatio mundi. Et ad Israelitas ait Paulus. Vobis oportebat primum loqui sermonem DEI, sed quoniam repellitis illum, & indignos uos iudicatis aeterna uita: ecce conuertimur ad gentes. Sic enim praecipit nobis DOMINVS. Posui te in lumen gentium, ut sis salus usque ad extremum terrae. Quare, cum occasione exilij apostolorum, & interitus Iudaeorum ecclesia dei in toto orbe, per praedicationem euangelij, aucta sit, uocat Christus has afflictiones deuotissimo nomine, non internitionem sed redemptionem ecclesiae. Deinde si loquendum est, de priuatis ecclesiae dei membris, nihil aduersi cuiquam unquam accidit, quod non attulerit ipsi magnas utilitates. Omnia, inquit Apostolus, ad iumentum sunt in bonum, his qui diligunt deum. Longum esset, exempla, quae scriptura nobis proponit, recensere, uideamus saltem apostolos ipsos, ad quos Christus hanc concionem coram habuit, & ex his manifestum erit, afflictiones piorum esse redemptiones ipsorum. Nam quod alij in exilium eiectione, alij occisi sint a Iudaeis, plane fuit re-

Roma. 12.

Act. 13.

Afflictiones
piorum, sunt
redemptiones
ipsorum.

demptio eorum. Hac enim occasione partim euaserunt horribiles illas calamitates, quæ paulo post acciderunt Iudæis, partim consecuti sunt etiam beatitudinis mercedē, de qua CHRISTVS ait. Beati estis, cum probra iecerint in uos homines, & insectati fuerint, & dixerint omne malū uerbum aduersus uos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Proinde, siue loquaris de publica ecclesia, siue de priuatis ecclesiæ membris, afflictiones huius seculi, non sunt internitio sed redēptio piorum. Quod ut Christus magis perspicue explicet, addit similitudinem & ait. Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes cognoscitis ab ipsis, quod iam instat æstas, ita & uos cum uideritis hæc fieri, scitote quod præsto adest regnū dei. Hæc similitudo diligenter obseruanda est. Ostendit enim iucundissime, ex arborum germinatiōe & gemmis, quid prius de afflictionibus suis seniendum sit, atque adeo uidemus hoc loco, quod arbores non solum proferant quotānis fructum corporalem, quo fami corporis medeamur, uerum etiam proferunt fructum spirituales, quo conscientiam in aduersis sustentemus, hoc tantum nobis curandum est, ut hunc fructum manibus fidei probe decerpamus. Videte, inquit, arbores, cum protrudunt gemmas, agnoscitis ex ipsis, quod instat æstas, sic & uos, cum uideritis hæc fieri, hoc est, cum afflictiones, de quibus dixi, uobis acciderint, agnoscite regnum dei iam præsto adesse. Regnum dei est prædicatio Euangelij: Regnum dei, est reuelatio Euangelij de Christo in toto orbe terrarum. Euangelio enim regnat DEVS in terra. Euangelio perueniunt credentes ad regnum dei. Primum, inquit, querite regnum dei, hoc est, prædicare Euangelion regni dei. Et regnum cœlorum simile est grano synapis, hoc est, prædicatio Euangelij grano synapis cōparatur. Euangelion autem Christi tunc maxime omnium in toto terrarum orbe promouit, cum apostoli eijcerentur e Iudæa, & ecclesia a Iudæis uirulento odio disperseretur. Quare Christus persecutionem, quæ apostolis accidit, simile uocat gemmam. Ex gemmis arborū agnoscitur imminere æstas, quæ & tāta potentia irruit, ut nullius Monarchæ uiribus inhiberi queat, ita ex persecutione, quæ apostolis accidit, euangelion tanta potentia totū orbem inuasit, ut nec Iudæi nec gentes cursum eius impedire potuerint. Itaque persecutio, gemma est, afflictio germinatio est. Imperitus rerū hortulanarum, cum uidet in arbore gemmas turgidas, existimat potius uelut cera esse, qualia multa sæpe in corpore humano enasci solent, quam germinationem fructus. At hortulanus nouit eas esse fructibus grauidas, & intelligit ex ipsis fructum per æstatem futurum esse. Sic & impij diuinarum rerum imperiti, putant afflictiones magis esse perditiones, quam organa salutis. Pij uero intelligunt ex uerbo dei afflictiones prægnantes esse optimis quibusque fructibus. Vera enim salus, uera redemptio, perpetuaque

Arbores ferunt fructum corporalem & spirituales.

Euangelion, regnum dei est.

petuacq; foelicitas, eæ sunt ficus, eapoma, & pyra, quæ proferuntur a gē-
 mis afflictionum. Apostoli, cum discederent cæsi a concilio pontificum,
 gaudebant, inquit Lucas, qđ digni essent habiti, ut pro nomine Christi
 contumelia afficerentur. An non hoc loco apostoli reputarunt contume-
 liam, & percussiones pro gemmis optimo fructu tumidis? Stephanus cū
 lapidaretur, confidentissimo animo in coelum suspexit, & ait. Ecce uideo
 coelos apertos, & filium hominis stantem a dextris dei. Quid hoc aliud
 est, quam in gemma lapidationis, uidere fructum foelicitatis? Paulus uo-
 cat mortem lucrum. Mori, inquit, mihi lucrum est. Ergo mors homi-
 nis p̄i turgida gemma est, quæ fert fructum coelestis gaudiij. Quare ar-
 bores non sunt talibus tantum oculis aspiciendæ, qualibus a prophanis
 hortulani aspiciuntur, sed sunt a nobis etiam contemplandæ oculis spi-
 ritualibus, ut ex germinationibus earum discamus rationem nostrarum
 afflictionum, & concipiamus firmam in omnibus aduersis patientiā. Sed
 quid, inquires? Si afflictiones sunt gemmæ fructibus turgidæ, si afflictio-
 nes sunt utiles ad profectum ecclesiæ, & ad consequendam salutem,
 cur deprecamur afflictiones? cur petimus ut deus liberet nos nunc a bel-
 lis, nunc a fame, nunc a peste, nunc ab alijs tam publicis quam priuatis
 malis? cur non potius oramus, ut mala subinde grauiora nobis contin-
 gant? Hic ergo uide mihi, qđ deus non iusserit nos orare, ut mala augean-
 tur, sed ut a malis liberemur. Non iussit orare pro bello, contra pacē, sed
 pro pace contra bellum. Non uoluit ut precemur, sed ut deprecemur fa-
 mem, & id genus alia aduersa. Querite, inquit, pacem ciuitatis, ad quam
 migrare uos feci, & orate pro ea ad DOMINVM, quia in pace illius e-
 rit uobis pax. Et. Antē omnia fiant deprecationes, obsecrationes, inter-
 cellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus,
 & omnibus in eminentia constitutis, ut placitam & quietam uitam dega-
 mus cum omni p̄tate & honestate. Et, Inuoca me, inquit, in die tribula-
 tiōis, quid? ut augeam tribulationem? Minime, sed eruam te, & honori-
 ficabis me. Quare obsequendum est uocationi dei, & orandum, non ut
 conijciat nos in mala, sed ut liberet nos a malo. Adhæc, afflictiones utiles
 sunt, non natura sua, sed tantū clementia & bonitate dei per Iesum Chri-
 stum. Afflictiones enim natura sua sunt perdicionēs & interitus, adeoq;
 unaqueuis afflictio, siue corporalis siue spiritalis natura sua nuncius est
 perpetuæ mortis, & uia ad infernum. Sunt enim stipendia peccati, & u-
 na cum peccato in orbem introierunt. Quod autem fiant in p̄i organa sa-
 lutis, hoc non est naturæ ipsarum, sed redemptori nostro Iesu Christo ac-
 ceptum ferendum, qui cum suscepit in se stipendia peccati, absq; ullo
 peccato, sanctificauit in nobis afflictiones, ut sint credentibus in ipsum
 nuncius uitæ, & uia ad coelum. Cum igitur afflictiones sint natura sua
 perdicionēs, non est orandum, ut contingāt nobis afflictiones, ne uideā-

Act. 5.

Afflictiones
 utiles sunt,
 cur ergo de-
 precamur eas

Hieremi. 19.

Afflictiones
 quid sint, na-
 tura sua.

mur deum præsumptione nostra tentare, sed si contigerint, forti animo per fidem ferendæ sunt, & cum ignoremus, quid in aduersis orandum sit, ut oporteat, precandum erit, ut Dominus deus noster iuxta suam uoluntatem, aut auferat a nobis afflictiones, aut conseruet nos in afflictionibus, atq; adeo efficiat clementia sua, quo aduersa nobis in bonum cedant. Habes consolationem, qua CHRISTVS muniuit discipulos suos, aduersus futuras calamitates, de quibus uaticinatus est. Nunc audi exhortationem. Amen dico uobis non præteribit generatio hæc, antequam omnia facta fuerint. Coelum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Hæc est exhortatio, qua Christus monet discipulos suos, ut ea quæ prædixit, alta mente reponant, & non contemnunt ea, nec sentiant, ea in longum tempus differenda, ideoq; ignaui fiant & socordes ad sectandam uocationem suam. In Ezechiele, cum prophetaretur Babylonica urbis Hierusalem deuastatio, dicunt contemptores. Visio, quæ hic uidet, in dies multos, & in tempora longa iste prophetat. In Mattheo seruus malus dicens in corde suo, Cunctatur dominus meus uenire, incipit percutere conseruos, & edere ac bibere cum ebrjis. Apud Petrum dicunt illusores, qui iuxta concupiscentias suas ambulant. Vbi est pollicitatio aduentus eius? Siquidem ex quo die patres dormierunt, sic omnia permanet ab initio conditionis. Quare ne eodẽ affectu discipuli hæc uaticinia de futura Iudæorum calamitate cõtemnunt, neue existiment ea post multa secula, post multas annorum myriades euentura, & ignauiter officium suum faciãt, excitat eos Christus asseueratione uaticini sui, qua monet eos ut uigilent, & officium suum capeffant. Amen (inquiens) dico uobis non præteribit ætas hæc donec ista omnia fiant. Quid certius affirmari posset? Non simpliciter hæc asseuerat Christus, sed addit iuramentum. Amen, inquiens, dico uobis. Hæc est forma iurandi, qua Christus uti solet. Quis ergo de aduentu huius uaticini dubitaret? In humanis iudicijs, controuersiae finis est, si accedat iurisiurandi confirmatio. Quæ igitur hæc esset impudentia, iuranti Christo cōtradiceret? Porro cū ait. Nō præteribit ætas seu generatio hæc, per generationem intelligas pro hebraica phrasi durationem uitæ hominis, ac memoriã hominum, ut sit sententia. Omnia hæc, quæ prædixi de urbis Hierusalẽ deuastatione, & Iudæi cõgētis interitū, tã certo, tãq; cito euenient, ut multi ex his hominibus, qui nunc uitã agūt, perueniẽt etate sua ad id tempus, quo implebuntur. Nō indico quidem annum, non diem, non horã, sed hoc dico, qd hoc hominum, qui nunc uiuunt, ætate, euentura sint. Non eueniet horum hominum generatiõe, quod prædixi, de aduentu filij hominis in maiestate ad extremũ iudicium. Huius enim aduentus per occasionẽ tantũ memini, nec instituerã de eo contionem. Sed præcipuũ contionis meæ argumentum fuit, de urbis Hierusalẽ deuastatione, & de Iudæicæ gentis interitū.

Quæcũ

Ezech. 12.

Matth. 24.

Quaecunque igitur de hoc argumento dixi, ea omnia hac presentipraesentium hominum generatione seu ætate euenient. Sic & alias ait: Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed super uobis ipsis flete, & super filiis uestris. Quibus similiter uerbis significat, interitum gentis Iudaicae non in longum differendum, sed paucis post annis certissime futurum. Atque ut certitudinem uaticinii sui adhuc magis asseueret & confirmet, addit. Coelum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Obseruabile dictum. Sed hic primum considerandum erit, quomodo coelum & terra transitura sunt. Num ita transibunt, ut nihil eorum omnino remaneat? Minime omnium. Hic enim audiendum est uerbum DOMINI, audienda est sacra scriptura. In psalmo ait spiritus sanctus. Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt coeli. Ipsi peribunt tu autem permanes, et omnes sicut uestimentum ueterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Non igitur omnino transibunt, sed mutabuntur. Abiciet uestimentum corruptionis, & induent nouam uestem incorruptionis. Liberabuntur a uanitate, ut Paulus ait, & uindicabuntur in libertatem gloriae filiorum dei. In Esaia ait DOMINVS. Ecce ego creo coelos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Et quomodo haec intelligenda sint, Petrus explicat. Qui nunc sunt coeli, inquit, repositi sunt sermone DEI, & seruantur igni in diem iudicii & perditionis impiorum. Et mox. Veniet dies domini sicut fur in nocte, quo coeli procelle in morem transibunt, elementa uero aestuantia soluentur, terraeque & quae in ea sunt opera exurentur. Ac iterum. Coelos nouos, ac terram nouam iuxta promissum illius expectamus, in quibus iusticia inhabitat. Ex his uidemus futuram quidem coeli ac terrae mutationem, non autem in totum abolitionem. Quamquam igitur coelum & terra mutabunt, tamen uerba mea, inquit Christus, quibus uaticinatus sum imminente ludaeorum interitu, non mutabuntur, non euanescent. Quod enim dixi, tam certum tamque firmum est, ut citius coelum & terra omnino interirent, quam ut uerbum meum mendax esset. Nam quod dixi, uerbum dei est. Verbum autem dei iam ante tantam sui potentiam demonstrauit, ut & si nondum aduenerit nouissimus huius seculi dies, quo coeli & terra mutabuntur, tamen interea temporis saepenumero coegit coelum & terram cedere, quo ipsum promoueret. Dixit quondam Elias ex uerbo dei, Viuit dominus deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros et pluuia. Quid factum est? Ut uerbum dei procederet, necesse habuit coelum obedire, hoc est, contra naturam suam, ut ita dicam, cedere. Verbum dei promiserat Iosue uictoriam super reges Amorreorum, & cum sol citius occideret, quam uictoria reportaretur, coactus fuit ex uerbo DOMINI stare, donec ulcisceret se gens de inimicis suis. Verbum dei iusserat Israelitas ex Aegypto in desertum proficisci, & promiserat conseruationem. Quare ut uer

Coelum transibit, quomodo intelligendum.

psal. 101.

Verbi dei potentia.

Ios. 10.

bum domini uerax maneret, necesse habuit coelum manna esui aptū plere. Sic & terra & mare ipsum cesserunt uerbo dei. Mare diuisum est, ut Israelitæ siccis pedibus transirent. Terra arida & sicca dedit in deserto contra naturam suam fontem aquæ, tantum ut uerbum dei promoueret. Quid ergo uerbo dei potentius, quid item eo certius est? Nā quod Christus uerbo suo, hoc est, dei de interitu Iudaicæ gentis dixit, hoc & scriptores rerum testantur, & supra cōmemorauimus, ita impletum esse, ut adhuc hodierno die post tantam seculorū seriem manifesta eius impletio nis, in urbe Hierusalem a gentibus inhabitata, & in Iudæis toto orbe dispersis ac omnium hominum miserrimis mancipijs uestigia uideamus. Iam si uerbum iræ quod Christus dixit de interitu Iudæorū tantæ fuit firmitatis & ueritatis, quantæ, obsecro, erit firmitatis uerbum misericordiæ eius? Verbum autem misericordiæ est, euangelion Christi de remissione peccatorum, de liberatione in omnibus afflictionibus, de aduentu Christi in maiestate, deq; perpetua salute credentium in Christum. De hoc uerbo ait Esaias. Exiccatur fœnū, & cadit flos, uerbum autē domini manet in æternum. Et iterū. Montes commouebuntur, & colles cōremiscent. Misericordia autē mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non mouebit, dixit miserator tuus DOMINVS. Quare, etsi fractus illabar orbis, nos tñ constātes perseueremus in fide uerbi misericordiæ dei, qd est euāgelion Iesu Christi, ut sit nobis potētia ad perpetuā salutem p eundē DOMINVM nostrum Iesum Christum, qui est una cum patre & spīritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XLIII.

EXposuit antea Christus certitudinē euentus earū calamitatū, quæ Iudeis accidēt. Coelū, inquit, & terra trāsibunt, uerba autē mea non trāsibunt. Nūc exponit, ignotam esse horā, ignotū momētum, quo hæ calamitates euēture sint, nimirū hoc agens, ut cum ostēdat nihil quidē certius esse euentu earū afflictionū, de quibus uaticinatus est, nihil autē ignocius esse, tēpore, die, hora, & momento, quo hæc oīa euētura sint, excitet discipulos suos ad uigilātiā, sobrietatē & pietatē, ne una cū impijs, & uerbi dei contēptoribus pereant. Quod autē discipulis quondā Christi fuit aduētus desolationis Hierosolymitanæ, hoc nobis est, uel priuatim, aduētus corporalis mortis, uel publice, aduētus nouissimi diei. Quare quēadmodū Christus docet in hac cōcōione discipulos suos, qui tūc p̄sto aderant, quō debeant sese preparare, ut effugiāt futura mala deuastatiōis et abiectiōis Iudaicæ gentis, ita docet quō debeamus & nos preparare ut effugiamus oīa ista, quæ futura sunt, uel priuatim in morte nostra, uel publice in extremo iudicio. Ca-
 ., uete, inq̄t, uobis, ne quādo grauent̄ corda uestra crapula & ebrietate, &
 ., curis huius uitæ, subitusq; uobis ingruat dies ille. Tanq̄ laqueus enim
 superue-

superueniet in oēs, qui sedent super faciē totius terræ. Nihil ad excutien-
dam ignauiam efficacius est certitudine imminentiū periculorū, & nihil
ad conseruandā uigilantiā potentius est incertitudine tēporis, quo pericu-
la eueniāt. Quare Christus utrunq; cōiungit, ut discipulos suos in offi-
cio contineat. Dixit certissimū fore euentum calamitatū sup Iudeos. Nūc
dicit, nihil esse incertius aut magis incognitū tempore huius euentus. A
pud Matthēū & Marcum ait. De die illo, ac tēpore nemo nouit, ne ange-
li quidem, qui in coelo sunt, nec ipse filius, sed solus pater. Quid autē ad
hæc dicemus? an nō Christus natura deus est, an nō ait. Ego & pater ui-
num sumus? Et, Pater diligit filiū, ac omnia, oīa in quā, demonstrat ei que
ipse facit? Recte. Sed interim obseruandum erit, quod Paulus de Christo
scribit. Qui cū, ingens esset in forma dei, nō rapinam arbitratus est, ut ef-
set æqualis deo, sed exinaniuit seipsum, forma serui sumpta, in similitudi-
nē hoīm constitutus, & figura repertus ut homo, humilē p̄buit semetip-
sum, factus obediēs usq; ad mortē, mortem aut crucis. Etsi em̄ Christus
naturalis sit deus, tamen assumēdo nostri causa hominē, assumpsit etiam
humanas infirmitates, tā corpore, quā animo. Et quēadmodum suscepit
in corpus suum frigus, calorē, inēdiām, fatigationē, & id genus alia, quæ
tū potuisset uno uolūtatis sue momēto excutere, ita suscepit quoq; in ani-
mū suū, huius diei de quo diximus, ignorantia, quā tamen facillime a se
abijcere potuisset. Voluit em̄ hæc tantū scire, atq; manifestare, quæ nobis
ad salutē nostrā utilia & necessaria sunt. Cetera etsi scire oīa potuit, multa
tū scire noluit. Quare, cū ait, ne filium quidē hoīs hunc diē scire, sentiē-
dum est eum loq; non iuxta maiestātē, qua est in forma dei, (ut Paulus
inquit) sed iuxta humilitatē, quā nostri causa in se suscepit. Porro quēad-
modum momētum illud tēporis, quo uentura erat internitio Iudeorū,
ignotum erat omnibus creaturis, ita subita quoq; & repentina, ac homi-
nibus nihil tale cogitantibus, imo longe aliud expectantibus, ingruer-
bat, idque duabus explicatur similitudinibus. Altera extat apud Mat-
thæum. Si scisset, inquit, pater familias, qua hora fur uenturus fuisset, ui-
gilasset utique, & non fuisset perfodi domum suam, hoc est: Dies ille,
quo Iudæi interibūt, ueniet sicut fur in nocte. Nam sicut fur non perfo-
dit domum, cum lux est, & familia uigilat, sed dum est nox, & homines
altissimum somnum ducunt, ita tempus illud adueniet, cum Iudæi secu-
rissimam uitam agent, & existimabunt rempublicam eorum nunquam
uel sceliciorem uel firmiorem fuisse. Quod autem CHRISTVS uaticini-
atur, hoc etiam re ipsa impletum est. Nam post ascensum Christi in cœ-
lum, eiectionis apostolis in exiliū, Iudæi in summa pace, & opulentia, ut Iose-
phus loquitur, uiuebāt. Et in Actis apostolicis. Tertullus orator principis
sacerdotū, ad præsidē Felicē ita loquit. Cū in multa pace agamus p̄ te, &
multa recte gerāt in populo hoc per tuā prouidentia, & semp & ubiq; cō-

*Aduentus
Christi diei,
ne filius qui
demonstrat,*

*Ioseph. lib. vi.
de bello Iudæo
c. ccc. xxi.*

Act. xxi.

probamus, cum omni gratiarum actione. Tamen si enim Iudæi non habebant eo tempore regem et suam gentem, tamen potentia Romanorum, quos agnoscebant, ita muniti uidebantur, ut existimauerint cælum citius ruinurum, quam hanc gentem perituram. Quicquid ergo accidit eis, præter omnem expectationem ipsorum accidit. Altera similitudo hoc loco ponitur. Tanquam laqueus, inquit, superueniet in omnes, qui sedent super faciem totius terræ. Nam, ut esuriens auicula quæ uisa est esca, sub qua laqueus latet, pollicetur sibi magnam uoluptatem, & extendit collum, ut apprehendat escam, subito præter omnem opinionem irretita tenetur, & capitur, ita Iudæi, cum extincto Christo, & expulsis apostolis promitterent sibi summam reip. suæ firmitatem & foelicitatem, repente omnibus malis tanquam laqueo capti & oppressi sunt. Edebant, bibebant, matrimonium contrahebant, emebant, uendebant, plantabant, edificabant, adeoque pollicebantur sibi æternam in hac terra foelicitatem, sed ecce subita internitio superuenit in omnes qui sedebant super faciem totius Iudaicæ terræ. Cæterum, quod Christus de Iudæorum interitu dicit, ac res ipsa impletum est, hoc etiam intelligendum erit priuatim de aduentu uini scuiusque corporalis mortis, & publice de aduentu extremi diei, quæ nunc generalem mortem dicemus. Vt enim interitus Iudæorum aduenit sicut fur in nocte, & sicut auis capitur laqueo, ita adueniet unicuique sua mors, & toti orbi extremum iudicium. Ac de aduentu quidem mortis, in priuatis hominibus, manifestum est quod mors fere aduenire solet, hominibus longe aliud expectantibus, ac multos adhuc uite dies sibi pollicentibus, & omnino uidetur non nisi imparatos adoriri. Alius nondum seminauit agros suos, alius nondum messuit, alius nondum reposuit uinum suum, alius nondum educauit liberos ad iustam ætatem, alius nondum elocauit filiam, alius nondum satis hereditatum parauit liberis, alius aliud adhuc negotium habet, quod conficiat. Itaque aduenire solet mors nobis longe aliud agentibus, & expectantibus. Huius rei publicum exemplum proponit scriptura in diluuiio, proponit item exemplum in incendio Zodomæ, & in submersione Pharaonis atque exercitus eius. Priuatum uero exemplum habes in Nabalo, de quo est in priori libro Samuelis capite uicesimo quarto. Nabal enim, Dauide conuiuijs profcisco, iucundissimum agebat conuiuium. Erat (inquit scriptura) conuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis. Sed ecce, cum uxor eius mane significaret ipsi consilium Dauidis, emortuum est cor eius, et factus est quasi lapis. In historia euangelij diues ait. Aiam habes multa bona reposita in annos multos, regesce, comede, bibe, gaude. Sed mox audit. Stulte hac nocte aiam tuam repetit abs te. De subito autem & inopinato aduentu extremi diei, hoc est, generalis mortis et deuastationis huius mundi, Paulus ait. Dies ille domini, ut fur in nocte uenturus est. Cum enim dormierint, pax et tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, sicut dolor partus

Mortis aduentus præter expectationem.

Nabalis exemplum.

partus mulieri pręgnanti, nec effugient. Quid ergo faciendum, ut non cum impijs pereamus, sed cum filijs lucis effugiamus? Videbimus prius, quid nō sit faciendum, deinde, quid sit faciendum. Cauete, inquit, a crapula & ebrietate, & curis huius uitę. Quid? num prohibentur solennia illa conuiuia? num uetatur cura parandę alimonię? Abraam, inquit scriptura, fecit grande conuiuium in die ablactationis pueri sui, & pius fuit. Mose cōuiuatus est, cum Iethro affine suo in deserto, et commendatur humanitas eius. Christus ipse quoq; ad conuiuia accessit, nec dānauit uel Matthęi uel Zachęi, qui ipsum ad cōuiuia inuitauerant, liberalitatem. Quid dicā de cura uictus? an nō officiū patrisfamilias est, curare ut familia habeat sua alimenta? ac Salomon exprobrat ei ignauiam. Qui congregat, inquit, in messe, filius sapiens est, qui autem stertit æstate, filius confusionis. Nō est igitur sentiendum, qđ Christus hoc loco prohibeat honesta piorum conuiuia, uel legitima patrumfamilias officia. Ac hypocritę, ut huic uerbo Christi satisfacerent, reliquerunt, ut ipsi loquuntur, mundum, fugerunt ad desertum, & in monasteria, ut abdicarent se omnibus uitę curis, ieiunauerunt etiam aliquot diebus, & abstinerunt a quibusdam cibi generibus, addentes hanc quoq; opinionem, uidelicet, qđ hæc opera expient peccata, & mereantur regnum cœleste. Ac impia quidem cura & sollicitudo uictus, nunquam est probanda, est & crapula semper abominabilis, & ebrietas nunquam non detestanda, hæc autē uera est impietas, sentire, qđ hæc opera sint merita remissionis peccatorū & regni cœlestis, nec his hypocriticis operibus uerbo Christi satisfactum est. Quid ergo sibi uult CHRISTVS, cum ait: Cauete a crapula, & ebrietate, & curis huius uitę? Non prohibet, quemadmodum diximus, honesta & sobria conuiuia, nec prohibet legitima patrumfamilias officia, sed uetat, ne ita alimenti corporalis curam agamus & cōuiuemur, ut interim nullam habeamus curam uerbi DOMINI, aduentus Christi, & futuri seculi. Nam hoc inter homines huius seculi solenne est, ut hoc unum agant, quo opes congerant, & edant ac bibant, adeoq; existiment se ob hanc solam causam uiuere, ut edant, ac uoluptates corporis sectentur, & interea, nullam prorsus habent rationem uel uerbi DEI, uel uerę salutis suę, uel iudicij diuini, & aduentus CHRISTI. Opifices, hoc unum noctu diuque curant, ut parent corpori alimenta. Diuites non aliud meditantur, quam lauticias ciborum & delicias corporis. Omnis sermo, de uino est, & frumento. Nulla plane fit mentio CHRISTI, & aduentus eius, nisi forte in execrationibus nomen DEI, & passionis Christi excidat. Quod si aliquoties ingrediantur templa, ut audiant Verbum DEI, hoc tamen non faciunt pietatis, Sed potius uoluptatis gratia, ut tedium temporis

Conuiuia honesta, & officia patrūfamilias non prohibentur.

Esa. 22.

Corporis u-
sus.Crapula & e-
brietatis ma-
la.

Esaie. 5.

Ose. 4.

Prouer. 30.

Prouer. 23.

fallant, aut ne omnino iudicentur impij. Si interea temporis speraret do-
mi aut in foro uel unius oboli lucellum, mandarent, quod aiunt, non so-
lum concionatoribus, sed omnibus etiam concionibus euangelij laque-
um. Iam, si quando tentantur aduentu futuræ mortis, non excitatur ad
sobrietatem, sed potius ad crapulas & ebrietates. Ac, iuxta prophetam, e-
damus, inquiunt, & bibamus: cras enim moriemur. Hos uocant quod-
dam Epicureos, quorum secta non est in uno tantum angulo terræ, sed
sparsa est in totum orbem terrarum inter omnes hominum ordines. At
hæc uiuendi ratio, imo insania, non est hominum, sed bestiarum. Homi-
nes enim non sunt conditi, ut edant tantum & bibant, sed edunt & bibunt,
ut sustentato corpore, uocationem dei, ac studium ueræ pietatis secutentur.
An non stultum, imo furiosum iudicares agricolam, qui hoc tantum
ageret, ut araret, occaret & stercoraret agrum, nihil uero seminare, aut si
seminaret, negligeret tamen messem, nec conueheret frumentum in hor-
rea sua? Multo furiosior est, qui corpus tantum saginat, & fructum, qui
per corpus percipiendus est, negligit. Omnes nos, inquit Paulus, mani-
festari oportet coram tribunali Christi, ut reportet unusquisque ea quæ fi-
unt per corpus, iuxta id quod fecit, siue bonum siue malum. Corpus
nim in hunc usum cibo suo sustentatur, ut seruiat deo, & reportet glori-
am incorruptionis in regno coelesti. Quid ergo magis insanum est, quàm
sagina corporis, hoc est, commensationibus, ebrietatibus, & studio con-
gregandarum diuiciarum, fructum coelestis gloriæ amittere? Non iam
enumerabo, etiam externa corporis mala, quæ ex crapula & ebrietate
proueniunt. De his enim suus medicis sermo est, & qui hæc sectantur,
uarijs morborum suorum generibus id palam testificantur. Sed ea tantum
paucis indicabo, quæ ad spiritualem & perpetuam internitionem cedunt.
Primum enim crapula & ebrietas non tantum grauant corpora, uerum
etiam grauant corda & animos hominum, ut non amplius requirant uer-
bum & opus DOMINI: Ex crapula & ebrietate fiunt homines om-
nis religionis & pietatis contemptores. Esaïas ait. Væ, qui consurgitis
mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad uesperam, ut uino
gestuetis. Cithara & lyra & tympanum & tibia & uinum in conuiujs
uestris. Quid ex hoc sequitur? Opus DOMINI non respicitis, nec ope-
ra manuum eius consideratis. Et Oseas. Fornicatio, uinum & ebrietas au-
ferunt cor. Ac Salomon. Subannatores facit uinum, & tumultuosa res e-
brietas. Et iterum. Ne intuearis uinum, quando flauescit, cum splenduerit
in uitro color eius. Ingreditur blâde, sed in nouissimo mordebit, ut co-
luber, & sicut regulus uenena diffundet. Oculi tui uidebunt mulieres
extraneas, & cor tuum loquetur peruersa, & eris sicut dormiens in me-
dio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo. Et dices. Verberaue-
runt me, sed non dolui, traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigila-
bo,

bo, & rursus uina reperiam? Quid potuisset manifestius dici de fœdis co-
 messatorum & ebriosorum moribus? Non enim fiunt tantum securi reli-
 gionis contemptores, uerum etiam fiunt inepti ad quæuis uel publica uel
 priuata officia, ac potētes tantum sunt, ut Esaias loquitur, ad bibendum
 uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. De his autem, qui se ctā-
 tur studium congregandarum opum, Christus perspicue ait. Non pote-
 stis deo seruire & mammonæ. Et Paulus, Studium, inquit, pecuniae radix
 est omnium malorū. Deinde comestiones, ebrietates, & impia uictus
 cura, non solum ita grauant corda, ut contemnant omnem pietatem &
 religionem, uerum etiam ita homines grauant, ut deprimant eos tam cor-
 pore quam anima ad perpetuum infernum. Manifesta, inquit Paulus,
 sunt opera carnis, Scortatio, immundicia, ebrietates, comestiones, &
 his similia, de quibus prædico uobis, quemadmodum & prædixi, q̄ qui
 talia agunt, regni dei heredes nō erunt. Et iterum. Neq̄ scortatores, ne-
 q̄ fures, neq̄ auari, neq̄ ebriosi, neq̄ maledici, neq̄ rapaces regni dei
 hæreditatem accipient. Quare omni studio contendendum est, ut cauea-
 mus, ne cordibus nostris crapula, ebrietate, et cura uictus, grauatis, in cō-
 temptum pietatis præcipientes ruamus, & una cum impijs repentino interi-
 tu pereamus. Habes, quid non sit faciendum. Audi nunc quid sit facien-
 dum. Vigilate itaq̄ omni tempore, deprecantes, ut digni habeami-
 ni effugere omnia ista, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. c c
 Voluerunt & huic præcepto hypocrite satissacere, ac obseruarunt no-
 cturnas uigilias, & preces matutinas. Et si uero solennes in ecclesia uigi-
 liæ & preces, habuerunt quondā apud maiores nostros piū usum, hypo-
 critæ tamen hac consuetudine mirū in modum abusi sunt. Obseruarunt
 enī uigilias & nocturnas preces, nō ut doctrina pietatis, et mutuis exhor-
 tationibus ac orationibus animū suū aduersis presentia aut imminetia
 pericula munirēt, & in fide confirmarent, qua gratia maiores nostri &
 noctu & interdū in ecclesia quondam conuenerunt, sed obseruarunt eas
 ut meritis horum operum expiarent peccata & cōsequerentur uitā æter-
 nam. Itaq̄ obseruarunt uigilias & preces suas nō pro fide, sed contra fidē,
 quæ in solum meritum Iesu Christi respicit. Abeat igitur hypocritarum
 superstitio, nos autē discamus, q̄ Christus hoc mandato demonstret no-
 bis uia ac rationē, qua nō solū deuitemus futura, uerum etiā effugiamus
 presentia pericula. Non autē deuitant pericula externis tantum uigilijs,
 quæ tamen & suam habent utilitatē, si legitime eis utaris, nec deuitantur Pericula quo
modo deuitan-
tur.
 battologia & multiloquio precū. Dicit enim Christus, Ne sitis multilo-
 q̄, quæ ad modū ethnici, q̄ putāt fore ut ob multilogum suū exaudiantur,
 sed deuitant, primū diligētī & assiduo obsequio diuine uocationis, dein-
 de p̄p̄is p̄cibus e recta fide p̄fectis. Si poenitentiā, inquit, egerit gēs ista a malo
 suo. q̄d locutus sum aduersus eā, agā et ego poenitentiā super malo. q̄d cogi-
 tau i

vigiliarum
 et matutina-
 rum precum
 usus.

tā, ut facerē ei. Et Ioannes Baptista: Facite, inquit, fructus qui deceāt poenitentiam, ut effugiatis uenturam iram. Poenitentiae autem fructus sunt, ut uocationi dei indefinenter seruias, & nomē eius semper ex fide inuoces. Quare cum CHRISTVS iubet apostolos uigilare & orare ut digni habeantur effugere futuras calamitates, primum exigit ab ipsis, ut suum officium, quod ipsis mandatum erat, diligentissime faciant, nec sinant se ab hoc, uel minis, uel periculis, uel etiam mortibus auocari. Deinde ut in faciendo officio suo, in solum DOMINVM respiciant, & solo DOMINO deo suo pendeāt, & ipsum in quauis fortuna ex fide in Christum inuocent. Hæc est præparatio, qua fit, ut liceat uentura mala effugere, & ante filium hominis stare. Nam ante filium hominis stamus, uel dum in hac terra credimus in Christum, & inuocamus deum alacri fide propter Christum, ut nos in omnibus aduersis tueatur, uel dum in morte confidimus in Christū, et oramus deum ingenue, ut nos propter Christum seruet, uel dum securitare spiritus, expectamus aduentum Christi in nouissimo die, ut simul cum omnibus sanctis rapiamur in nubibus in occursum DOMINI in aera, ac semper cum Domino simus. Hæc autē alacritas & securitas non aliunde concipitur, quam ex Christo Iesu per fidem, uidelicet, si crediderimus, quod propter CHRISTVM habemus propiciū deum in cœlis, qui nos adoptauerit in filios, & daturus nobis sit propter Christum hæreditatem regni cœlestis. Qua fide qui uere præditus est, is & suum facit officium, ad quod a domino uocatus est, & in omnibus aduersis nomen domini inuocat, ut seruetur. Quare, ut apostoli hoc mandato CHRISTI præpararunt se uigilantia & oratione, hoc est, diligentia sectandæ suæ uocationis, & inuocatione nominis dei per Christum, ad effugienda futura mala quæ imminebant Iudaicæ genti, ita nobis quoque non est alia præparationis ratio ad effugiendas calamitates, quæ uel in morte, uel in aduentu Christi, super impios uenturæ sunt, proposita, quam ut diligenti quisque studio sectetur suam uocationem, ad quam a domino ordinatus est, & interim, quicquid acciderit, ad DOMINVM ex fide Christi respiciat, totusque ex eo per orationem pendeat. Sed quid est, quod dicit ut digni habeamini effugere omnia ista, quæ futura sunt? num meremur dignitate uigilantiæ & orationis nostræ malorum effugium? Minime omnium. Nulla enim operum aut uirtutum nostrarum dignitas in exacto iudicio dei, quia nulla est nostra perfecta iusticia, sed omnis dignitas & perfectio nostra est in Christo Iesu Domino nostro. Nam ubi pia est oratio, ibi est & fides in Christum. Non enim potest esse pia oratio, nisi proficiatur ex fide in Christum. Vbi autem est fides, ibi est & Christus ipse cum uniuersis bonis suis cœlestibus. Si quis diligit me, inquit, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum fa-

*Stare ante fili-
um hominis.*

*Securitas con-
scientiæ unde?*

*Dignitas no-
stra quæ.*

eum faciemus. Et Paulus. Qui proprio filio suo non perpercit, sed pro
 nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut non & cum eodem o-
 mnia nobis donet. Quare, qui in uocatione dei diligenter ex fide ambu-
 lant, & patrem qui in coelis est, per CHRISTVM inuocant, di-
 gnissimi sunt, ut effugiant omnia uentura mala, non quidem propter me-
 ritum operis, quod ipsi faciunt, sed propter Iesum Christum, quem per
 fidem possident. Cæterum, quod CHRISTVS docuit Apostolos uer-
 bis ut uigilantia & oratione præpararent se ad effugienda uentura mala
 Iudaicæ internitionis, id eum suo ipsius exemplo docet. Iam enim adue-
 nerat hoc tempus, quo ipsi sufferenda erat mors crucis turpissima. Quo-
 modo igitur præparat se ad toleranda, adeoque effugienda uentura mor-
 tis mala? Docebat, inquit Euangelista, interdum in templo, noctu uero ex-
 iens diuersabatur in monte, qui uocatur Oliuarum. Et omnis populus di-
 luculo uenitabat ad eum, ut in templo audiret eum. En hæc est præpa-
 ratio CHRISTI ad mortem suam. Interdum docebat Euangelion suum
 in templo. Noctu orabat in monte Oliuarum. Hoc certe illud est, quod *preparatio*
 discipulos suos docuerat. Vigilate, hoc est, seruite diligenter uestre uo- *ad mortem.*
 cationi, & orate. Vocatio enim & officium CHRISTI erat, prædi-
 care Euangelion suum de remissione peccatorum, & reconciliatione pa-
 tris cœlestis. Hanc autem uocationem CHRISTVS tanto diligen-
 tius tantoque uigilantius sectabatur, quanto propinquior mors ipsi im-
 minebat, addens & interim orationem sine intermissione, ut quod exter-
 no suo officio agebat, diuino incremento promoueret. Ponamus igitur
 nobis ob oculos hanc CHRISTI doctrinam & exemplum,
 ut discamus quæ sit uera ratio, qua uentura mala siue publica siue pri-
 uata, siue mortis, siue extremi iudicii effugiamus. Alius aliam uiam se-
 ctatur, qua præparat sese ad mortem. Hic testamentum condit, quo
 ordinat diuisionem opum suarum, ille instituit anniuersariam sui com-
 memorationem, alius aliud agit, quo mors non imparatum ipsum op-
 primat. Acca quidem, quæ civilis honestas ad præparationem suffe-
 rendæ mortis requirit, omnino, si fieri potest, facienda sunt. Sed quod
 attinet ad ueram & spiritualem salutem, non est alia commodior ratio
 effugiendæ mortis, aliorumque omnium malorum, quam ut, quod
 CHRISTVS docet, uigilemus & oremus, hoc est, unusquis-
 que uocationem DEI summa uigilantia & diligentia sectetur, ac o-
 mnem fiduciam suam in DEVM ponat per Iesum Chri-
 stum DOMINVM nostrum, qui est una cum
 patre & spiritu sancto DEVS laudandus in secula.

Amen.

CAPVT XXII

HISTORIA PASSIONIS CHRISTI ET QUATVOR

Euangelistis conscripta et explicata.

HOMILIA XLV.

Um ha ctenus explicuerimus pro nostra me-
diocritate, Euangelion, qd conscripsit Lu-
cas. Primum quide de incunabulis DOMI-
NI nostri Iesu Christi, deinde aut de officio,
de doctrina, & miraculis eius, qbus perspi-
cuae coprobauit se uerz esse filiū Dei ac Mess-
iam illū, qui patriarchis promissus, & per pro-
phetas pdicatus erat, peruenimus nūc expli-
catione nostra, qd scelix faustumqz sit, ad id,

quod salutē nostram, iā ante predicatione Euāgelij per Christū feliciter inchoatā, perfectissime absoluit, ad passionē, uidelicet, Dñi nostri Iesu Christi. Quanq em tota Christi uita in hac terra, fuerit cōtinua et per-
Christi
*ta eius*petua passio, qua nobis recōciliatus est deus pater in cœlis, & Christus
iā inde ab initio, q assumpsit hoīem, assumpsit etiā humanas infirmitates
qbus expiaret pctā nostra. Nō enim tm uulnerum eius dolor, & crucis
afflictio, uerum etiā frigus, inedia, tristitia, et oēs alię afflictioēs, quas tā
corpore q aīo, a primis incunabulis, usqz ad mortē suā ptulit, sunt pctō-
rum nostrorū expiatioēs, tm, quia cruce et morte passionē suā in hac terra
absoluit, uocamus, pro uulgari modo, passionē Christi, ea, quę Christo
a pditione Iude, usqz ad sepulturā et resurrectionē eius cōtigerūt. Venit
is qua
mc mū
*enerit.*em Christus in hunc mundū nō ut legislator, nō ut nouā ferret legē. Ac
multa qdem ex lege docuit, & legē, quę antea lata erat, perspicue explicu-
it, ipse aut nō in hoc pręcipue uenit in hūc mundū, ut nouā legē conde-
ret. Nec uenit tm ut in se exemplū honestę uitę hoībus pponeret. Non
est qdem absolutius pietatis exēplum, quā Christus, nō tamē in hoc tm
uoluit hō fieri. Sed maxie oīm uenit, ut passiōe, cruce et morte sua expi-
aret pctā nostra, reconciliaret nos cū deo patre suo, & pararet nobis sum-
mā ac perpetuā salutē. Quare nihil prius, nihil posterius agendū est, quā
ut historia passiōis Christi sit nobis notissima. Priusqz aut historiā ipsam
tractauero, ostēdendū erit, quanta autoritate passio Christi diuinitus no-
bis cōmendata sit, & quantū usum habeat, ut cū in cōmemoratiōe passio-
nis Christi uersamur, sentiamus nos in summo salutis nostrę capite uer-
sari. Nō iudicauī me, inqt Paulus, qquā nisi Iesum Christū, et hūc cru-
cifixū, scire. Debemus igit et nos maxio studio cōtendere, ut Christū cru-
cifixū uere cognoscamus. Ac picipio, cū Adam peccasset et cōiecisset pec-
cato suo totū humanū genus in extremā perniciē, nō fuit cōtentus Do-
minus Deus noster, ut arcano suo consilio reciperet se missurum filium

suum in hunc mundum, qui morte sua homines a morte redimeret, uerū
etiam significauit hoc consilium suum statim ab initio toti orbi terrarum,
paulo quidem obscurius, (sic enim ea ferebant tempora) sed tamen quā-
tum ad intelligendum institutum dei, & ad consequendam salutem ne-
cessarium erat satis sufficienter. Abel enim filius Adæ obtulit deo de pri-
mogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Quod autem fecit, nō fecit
humano consilio, sed diuino spiritu. Et huius diuini cultus, qui erat pri-
mus in orbe terrarū, preceptor fuit, nō hominis ratio, sed deus ipse. Scri-
ptura enim ait. Respexit DOMINVS ad Abel & ad munera eius. Et
ad Hebræ. Per fidem, inquit, uberiores hostiam Abel obtulit deo, quā
Cain. Nihil autē ex fide fieri potest, nec quicquam deo acceptum est, nisi
fuerit uerbo dei commendatum, ac sanctificatum. Quid ergo de hoc cul-
tu dei, & de hoc sacrificio sentiendū est? num dicemus hoc opus tanti me-
riti fuisse, ut propter ipsum deus remiserit Abelo peccatum suum, & re-
putauerit eum iustum? Nihil certe minus. Si enim sanguis animalium ex-
piasset peccata, quid opus fuisset sanguine Christi? Sed hoc sacrificium,
quod Abel obtulit, fuit tantū adumbratio, aut ut significatius loquar, pu-
blica cōcio passionis dñi nostri Iesu Christi, in orbē terræ, suo tempore
aduenturi, cuius solius oblatio, est remissio peccatorū nostrorū. Quare
passio Christi tāta autoritate nobis cōmendata est, ut non tñ hoc tpore,
post resurrectionē Christi, in ecclesia cōmemoret, uerū etiā predicta & p-
dicata fuerit iam inde ab initio orbis terrarū, per sacrificiū Abelis. Deinde
hic cultus sacrificandi, siue ab Adamo, siue ab Abelo filio eius inchoatus,
certe a spū sancto indicatus, puenit in orbem terrę, & ppagatus est ad po-
steros Adę, usq; ad diluuiū, uidelicet, ut hoc cultu cōtio passiōis Chri-
sti inter patriarchas retineret. Quotquot em̄ patriarcharū ante diluuiū
iusticiam & salutē consecuti sunt, nō meritis suorū operum, sed fide Iesu
Christi, cuius mortē pro pētis sacrificia concionabant, cōsecuti sunt. Ad
hec, postquā aqua diluuij de fluxissent, & Noe cum familia sua ex arca
egressus esset, primum oīm ad sacrificandum deo festinauit. Aedificauit,
(inquit scriptura) Noe altare Dño, & tollēs de cunctis pecoribus & uo-
lucris mūdīs obtulit holocausta super altare. Et sequit. Odoratus que-
est DOMINVS odorē suauitatis, & ait ad eum. Nequaquā ultra maledi-
cam terrę ppter hoīes. Quid ergo illud est, quod in holocaustis tā suauē
prebet Domino odorē? Nū externus ille fumus, qui ex incensis ossibus
& carnibus boum excitatur? at is magis foetorem, quā suauitatem prebet.
Nū deus tantopere delectatur opinione illa, qua holocausta pro cultu dī
uino habentur, & celebrant? at eadem opinioe etiam apostoli a ludæis
trucidabantur. Veniet, inquit, tēpus, ut quisquis interficiat uos, uideatur
cultū præstare deo. Non potest autē aliud dici, quod deo in holocaustis
Noe placuit, quā q̄ deus uiderit in ipsis Iesum Christū filium suum pro

Abelis sacrifi-
cium, cōtio
passiōis Chri-
sti.

Sacrificium
Noe, cōtio
passiōis Chri-
sti.

*sacrificandi
mos.*

*Carthagen
ses immola-
runt homines*

*Passio Christi
sacrificijs lu-
deorum pre-
dicata est.*

Peccatis huius mundi passurum, de quo alias dixit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Quare holocausta Noe, non fuerunt aliud, quam contio passionis DOMINI nostri Iesu Christi. Deinde a Noe descendunt Iudaei & gentes, haec per Iaphet, illi per Sem. Ac inter hos populos observatus fuit mos sacrificandi deo pecora in toto orbe terrarum, usque ad adventum Iesu Christi in hunc mundum & revelationem euangelij inter omnes gentes. Tamen si enim tam gentes quam etiam hypocrite Iudaei sacrificijs impie abusi sunt, hi quidem, quod uel operibus sacrificiorum, quae uerbum dei praescripserat, tribuerint meritum expiationis peccatorum, uel alia sacrificia contra uerbum dei, ex humana tantum ratione excogitauerint, gentes autem in sacrificijs suis nec uerbum dei secuti sint, nec uerum deum, sed idola coluerint, ipsa tamen sacrificandi consuetudo iam inde a Noe, inter omnes terrarum incolae propagata est, qui retinuerunt quidem aliqua ex parte ritus sacrificiorum, quos maiores & patriarchae eorum usurpauerant, fidem autem, quam patriarchae in his sacrificijs, de passione & morte Christi habuerunt, nec obseruauerunt, nec sectati sunt. Unde & inter gentes aliquoties pro pecoribus immolati sunt in summis periculis homines, maxima quidem impietate & crudelitate, apparet tamen, quod haec fama a patriarchis ad omnes gentes dimanarit, futurum hominem, qui morte sua placaturus sit iram dei. Itaque gentes cum hoc euangelion a patriarchis uulgatum non intellexissent ueram fide de Christo filio dei, hominem quem pia obuium ad placandam iram dei irregularunt. Quare etsi sacrificia gentium abominabilia coram deo fuerint, propter impietatem, duxerunt tamen originem suam ab istis sacrificijs, quae pijs patriarchis adumbrarunt atque ob oculos fidei eorum proposuerunt passionem & mortem Christi. Quid autem dicam de sacrificijs Iudeorum? Apud hos tot fuerunt quotannis, imo singulis diebus contiones de passione & morte Christi, quot fuerunt genera sacrificiorum in lege commendata, & a pijs obseruata. At primum quidem, agnus paschalis, etsi reuocabatur in memoriam, liberationem ex Aegypto, tamen potissimum concionabatur de sanguine Christi, quo in conscientia aspersi consequeremur liberationem ex morte & inferno. Ioannes Baptista dixit. Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Et Paulus. Pascha nostrum immolatus est Christus. In Leuitico praecipitur, ut uniuersa multitudo Israelitarum singulis annis offerat duos hircos, quorum alter mactetur Domino, alter ontus peccatis Israelitarum emittatur in desertum. Cum pontifex mactauerit, inquit, hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra uelum, ut aspergat e regione oraculi, ut expiet sanctuarium ab immundicijs filiorum Israel. Ac mox. Postquam emundauerit sanctuarium et tabernaculum atque altare, tunc offerat hircum uiuentem, & posita utraque manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel et uniuersa delicta atque peccata eorum, quae impetrans capiti eius, emittet illum in desertum. Haec et multa alia, quae in eo lo-

in eo loco scribuntur, uidentur ualde ridicula ac stultissima. Sed considerandum est, quod has caerimonias non humana ratio excogitauerit, sed spiritus sanctus instituerit, & quod summus in Israel pontifex necesse habuerit eas peragere. Itaque ex ipso harum caerimoniarum institutore, ac ministro quoque earum manifestum est, quod diuiniora significauerint, quam externa specie praeseferant. Non fuerunt autem aliud, quam praedicatio passionis Christi & usus eius. Duo enim hirci significauerunt Christum. Is est mactatus pro peccatis nostris, et nos omnes posuimus plenis, quodammodo, manibus super eum omnes iniquitates nostras, ac emisimus eum in desertum passionis & mortis, in qua non solum deseruit ab omnibus discipulis amicis & apostolis suis, uerum etiam exclamat in cruce. DEVS meus, ut quid me dereliquisti? Quid hoc deserto est horribilius? Non solum autem quotannis passio Christi reuocata est in memoriam fidei apud Israelitas, sed etiam in agno paschali, & iterum duobus hircis, sed etiam singulis diebus mentio passionis Christi per quotidiana sacrificia facta est. In Exodo enim mandatur ut duo agni anniculi per singulos dies offerantur, alter mane, alter uesperis. Et additur. Sacrificium est DOMINO deo oblatione perpetua in generationes uestras. Hic cultus certe non fuit aliud quam contio de passione & morte Christi pro peccatis nostris. In terra, inquit, sunt sacerdotes, qui offerunt iuxta legem donaria, quae quidem exemplari & umbrae deseruiunt celestium, hoc est, quae non possunt iuxta conscientiam perfectum reddere cultorem, sed significant sanguinem Christi purgare conscientiam nostram a mortuarijs operibus. Quid plura? Quicquid est in lege Mosi uel annuorum uel quotidianorum, uel spontaneorum sacrificiorum prescriptum, hoc non alio respexit quam in Iesum Christum, quod sanguinis sui effusione placauit nobis patrem, & redemit nos a perpetuo interitu. In posteriori libro Chronicorum capitulo primo, Salomon obtulit Domino mille hostias. Quod Salomon tot hostijs fecit, hoc nos nunc peragimus uel priuata uel publica passionis Christi mentione. Haec enim hostiae, de passione Christi concionatae sunt, id quod scriptura toties interpretatur, quoties meminit sanguinis Christi pro peccatis nostris effusi. Proponit enim sanguinem Christi, per antithesin, ad sanguinem hostiarum legis, ut significet sanguinem hostiarum legis non expiassse peccata nostra, sed tantum adumbrasse sanguinem Christi, peccata expiaturum. Hic est, inquit, sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Et iterum. Redempti sumus precioso sanguine uelut immaculati & incontaminati Christi. Ac rursus. Sanguis Iesu Christi filij dei emundat nos ab omni peccato. Porro spiritus sanctus non fuit contentus passionem Christi sacrificijs tantum significare, uerum etiam reuelauit eam uaticinijs et contionibus prophetarum. Foderunt, inquit, Christus per Dauidem, manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Et Esaias. Ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, attri-

Hebrae. 8

Sanguis Christi per antithesin sanguinis hostiarum legis

IN PASSIONEM CHRISTI

rus est propter scelera nostra. Sed longissimum esset omnes prophetarum contiones de passione & morte Christi commemorare. Spiritus Christi, inquit Petrus, qui erat in prophetis, testabatur uenturas in Christum afflictiones, priusquam acciderent. Veniamus igitur ad hoc tempus, quo Christus ipse assumpsit hominem, & predicauit inter homines euangelion suum. Nam cum Christus uitam in hac terra ageret, non solum suscepit in se passionem iuxta significationes sacrificiorum, & uaticinia prophetarum, uerum etiam, antequam a Iudaeis caperetur & occideretur frequentissime de ea priuatim & publice contionatus est. Apud Mattheum, cum apostoli confiterentur ipsum esse Christum filium dei uiuentis, coepit mox indicare eis, quod oporteat ipsum abire Hierosolymam, ac multa pati a senioribus & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi & tertio die resuscitari. Et postea, futurum est, inquit, ut filius hominis tradatur in manus hominum & occidetur eum. Ac iterum apud Lucam. Ecce ascendimus Hierosolymam & consummabunt omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus & illudetur, & contumelijs afficietur, & conspuetur, & postquam flagellauerint occident eum. Ac ut omnino uideas plurimum referre passionem Christi nobis probe cognitam esse, non ipse tantum Christus de ea ante mortem suam contionatus est, sed etiam Moyses & Elias, cum in transfiguratione Christi uiderentur in maiestate, praedicabant de passione Christi, & dicebant excessum eius, quemadmodum Lucas inquit, quem complecturus erat Hierosolymis. Sed quid? Etiam post passionem & resurrectionem a mortuis, adhuc inculcat Christus passionem suam. Postquam enim resurrexisset a morte, & intrasset in gloriam patris sui, apparuit iterum discipulis. Quid ergo noui, quid rerum coelestium, e coelo & regno patris attulit? Ecce rem admirabilem, concionatur iterum de passione sua. Nonne haec, inquit, qui quies, oportuit Christum pati. Et ad Thomam ait. Infer digitum tuum hoc, & uide manus meas, & admove manum tuam, & immitte in latus meum. Ad haec non fuit contentus, ut ipse post resurrectionem predicaret de passione sua, sed etiam instituit coenam dominicam, qua memoria passionis propagaretur ad posteros, & conseruaretur in ecclesia usque ad nouissimum huius seculi diem. Hoc facite, inquit, quotiescumque biberitis in mei commemoratio nem. Quotiescumque enim comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis, donec uenerit. Preterea, ut passionem suam nobis ita commendaret, ut nulla unquam obliuio eius nos caperet, non aboleuit passionem suam oes piorum in hac terra passionem, sed reliquit pijs & credentibus in ipsum post ascensum suum in coelis, omnia genera afflictionum, uidelicet, ut his exerciti non obliuiscerentur crucis Christi, & adimpleretur, quae adhuc defunt passioni Christi. Afflictiones enim sanctorum, sunt passionis Christi ut commemoratio ita etiam complementum. Gaudete, inquit Paulus, super afflictionibus meis pro uobis, & suppleo quod deerat afflictionibus Christi in carne mea pro corpore ipsius quod est ecclesia. Atque haec non eo a Paulo dicuntur.

Afflictiones
piorum sunt
complementum
passionis
Christi:

dicunt, q̄ aliquid delit passioni Christi, quantū quidē attinet ad suam ipsius personā. Passio em̄ Christi, ut fuit p̄fectissima pro p̄ctis nostris satisfactio, ita Christus semel passus iā non amplius morit̄, mors illi ultra nō dominat̄. Sed quātum attinet ad corpus eius, q̄d est ecclesia, cuius ipse caput est, t̄m adhuc deest passiōi Christi, quantū afflictionis p̄ij in hoc seculo ferunt. Vnde & pior̄ crux, Christi crux dicit̄. Ego absit, inquit Paulus, ut gloriē, nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi. Et mox. Ego stigma ta dñi Iesu in corpore meo porto. Afflictiones em̄ piorum in Christuredundare, testatur ea uox, qua Christus de coelo acclamat Saulo p̄secutori: Saule, Saule, inquit, q̄d me persequeris? Cōmendatur igit̄ nobis cōmemoratio passionis Christi nostris ipsor̄ passionibus, ut ex his admoniti, mortē Christi semper nobis ob oculos positam habeamus. Postremo maiores nostri, cum proposuerunt nobis symbolū, quod uocant, Apostolorum, omnino hoc docuerūt nos, ut nunq̄ nō meminissimus passionis Christi. Inter precipuos em̄ religionis nostrē articulos, etiā de Christi passione continetur, ut semper animo nostro circumferat̄. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Cum igitur passio Christi tāta nobis autoritate iam inde ab initio orbis terrarum, per sacrificia, per uaticinia prophetar̄, per ipsas Christi contiones, per coenam domini cā, per afflictiones sanctor̄, perq̄ nostrorum doctrinā commēdata sit, manifestū est, nō solum exigi a nobis diligentē cognitionē & cōmemorationē eius, sed etiā significari, q̄ incompatibilis et longe oīm maxia sit utilitas eius. Itaq̄ uidendū nobis nunc erit, quis sit uerus usus passiōis Christi, ut discamus, p̄pter quas causas Christus passionē suam in se suscepit, & nobis cognoscenda p̄ponatur. Nā Christus suscepit in se afflictiones et mortē, non ut aliq̄d suum ipsius delictū expiaret. Christus enim p̄ctm̄ non fecit, nec est inuētus dolus in ore eius, adeoq̄ attulit ad passionē suā non nisi summā innocentia & sanctitatē. Sunt & sancti, ut Abel, ut Esaias, ut Ieremias, ut alij, p̄phetę et apostoli, q̄ cū innocētes essent, afflicti sunt a mūdo et pertulerūt mortē, sed hi, etsi corā hoīb̄ innocētes, et ab his externis criminibus, quor̄ ab impijs accusaban̄, alieni fuerint, nō t̄m attulerūt p̄fectam innocentia et iusticia ad afflictiones et mortē suā. Non em̄ iustificat̄, inquit psal. in conspectu tuo oīs uiuēs. Et, Sensus ac cogitatio humani cordis in malū prona sunt ab adolescētia sua. Quare alior̄ sanctor̄ passio, nec sua, p̄pria, nec aliena p̄ctā expiare potuerūt. Solus aut̄ Iesus Christus ad passionē & mortē suā attulit p̄fectā innocentia et iusticia. Suscepit igit̄ passionē ut p̄ eā expiaret aliena, hoc est, nostra p̄ctā & reconciliaret nos cū deo patre, qui in cœlis est. Etsi em̄ deus creauerat hoīem, ad imaginem et similitudinē suā, iustū, bonū, spūsancto p̄ditum et p̄petuo fœlicē, t̄m cum hō obseq̄retur monitis Satanae et p̄uaricaret p̄ceptū dei, & amisit spūsan. factus est imago & mancipiū Satanae, factus ē iniustus, et obnoxius nō solū corporali mortī, uer̄ etiā perpetuē dānationi

*Sanctorum
passio:*

Ro. 8.

2. Cor. 5.

Gala. 3.

Esa. 53.

Peccati potē
cia.

Quæ hominīs miseria & infelicitas maior est, quam ut uerbis explicari queat. Ab hac enim miseria non potuit nec humana uirtute, nec angelica etiam potētia liberari. Quare etsi deus conceperat aduersus peccatum grauissimā iram, misertus tamen hoīs, misit unigenitum filiū suum in hūc mundum, q̄ assumpto in personē unitatem homine, solus afflictioībus et morte sua expiauit peccata nostra coram deo. De p̄ctō, inquit Paulus, cōdemnauit peccatum per carnē, hoc est, Christus factus est sacrificium p̄ peccatis nostris, quo peccatum deleret. Et iterz. Eum, qui nō nouit peccatum, PRO NOBIS peccatum, hoc est, hostiā pro peccato fecit, ut nos efficeremur iusticia dei per illum. Fecit, inquit, eum p̄ctm̄ PRO NOBIS, uidelicet, ut pro nostris peccatis satisfaceret, & nos ab iniquitate liberatos, in conspectu dei iustificaret. Acrursus, Christus redemit nos ab execratioē legis, dum p̄ nobis factus est execratio. Et in Esai. Vere lāgures nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum a deo & humiliatum. Ipse autē uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Cæterum, hoc, q̄ Christus passus est pro p̄ctis nostris, quia uulgatum inter nos, & tritū est, idcirco leue, & uix sermone dignum iudicā. Sed si quis cogitet, quātam pernitie secum attulerit peccatum, deinde si quis sentiat in conscientia sua iudicium peccati, & ardeat flammis inferni, quæ per peccatum exufflant, postremo agnoscat quantā bñficia secum afferat liberatio a peccatis, is certe re ipsa cōperiet, nihil nec maius nec excellentius, nihil nobis magis salutiferum & necessarium cōtingere potuisse, q̄ Christum passum esse pro peccatis nostris. Peccata enim afferunt Satiā iram dei, amissionem spiritus sancti, amissionem iusticiæ, potestatem Satanæ, afflictiones corporales & spirituales, mortē, infernum, adeoq; perpetuam damnationē. Quid his malis horribilius? quāto obsecro tremore concutiuntur hi, qui publicis hominum iudicijs condemnantur ad externos carceres, aut ad mortem corporalem, quorum tamē supplicia breui finiuntur? Multo certe horribiliori tremore concutiuntur hi, qui audiunt in conscientia sua iudicium Domini dei nostri, qui cōdemnat ipsos propter peccata, non ad externos, cum hac uita finiendos carceres, nō ad corporales mortis dolores, qui una cum ipsa morte abeunt, sed ad perpetuos Satanæ carceres, & sempiternos inferni dolores. Potest ne aliquid horribilius excogitari? Qui uero nos a peccatis liberat, is etiam liberat nos ab omni illa pernitie, quam peccatum secum affert. Liberat enim nos ab ira dei, & reddit nobis deum placatum, adhæc liberat nos a potestate Satanæ, & restituit nos spiritui sancto, & iusticiæ, atque adeo seruat nos in omnibus afflictionibus, in ipsa denique morte, & doloribus inferni, ut eripiamur, & consequamur perpetuam felicitatem. Quibus beneficijs, quid maius dici potest? Quare cum predicamus Christum passionē suā liberalisse

liberassenos a peccatis, sentiendum est, his paucissimis uerbis comprehendit tantam beneficiorum molem, quantam nullus humanus intellectus capere queat. Habes quid Christus passione & morte sua fecerit. Nunc igitur uidendum est, quid nos uicissim facere debeamus, ut uerā passionis & mortis eius utilitatem atque fructum accipiamus. Nam hypocritae operam tantum dant, ut cognoscant & commemorent historiam passionis CHRISTI, & putant se hoc opere officio suo erga Christum satis defunctos esse. Ac cognoscenda quidem est passionis Christi historia diligentissime, non est autem sentiendum, quod hoc opere satisfecerimus nostro officio. Cognouerunt enim & impij ludæi, imo & demones, passionem Christi, nihil tamen uel meliores uel feliciores effecti sunt. Alij compatiuntur Christo, ut homini cuidam misero & innocenti, & execrantur ludam proditorem, atque impios ludæos. Quis autem passione Christi non commoueretur? & quis proditorem Iudæ, & impietatem ac crudelitatem Iudeorum approbaret? Sed hoc solum in commemoratione passionis Christi agere, non est satis agere, nec est fructum aliquem passionis consequi. Alij immorantur tantum in commemoranda compassione Beatæ Mariæ uirginis. Nec est dubium, quoniam Mariæ animam pertransierit acutissimus doloris gladius in hac filij sui passione, hæc autem historia proponitur nobis non propter Mariæ compassiōem, quam non expiauit peccata nostra, sed propter passionem Christi, quæ sola est satisfactio pro peccatis nostris. Sunt item, qui commemorationem passionis CHRISTI tanti meriti ducant, ut sentiant se hoc commemorationis opere expiare peccata sua & mereri uitam eternam. Unde & singula uulnera Christi singulis oraculiculis honorant. Hæc est mera suppositio & impietas. Orandum quidem est sine intermissione, et semper nobis ob oculos ponenda est passio Christi, sed ipsius passionis Christi meritum transferre in opus humanæ commemorationis, hoc demum uere est passionem CHRISTI ludibrio habere, hoc est, Christum iterum crucifigere. Sunt alij, homines nefarii & scelerati, qui passionis CHRISTI nunquam fere meminerunt, quam dum execrantur, & proximos quosque diris deuouent. Hos certe non homines sed uiuos Satanas dixeris, qui ea re, quæ sola nostra est benedictio, pessime ad extremas maledictiones abutantur. Et hoc scelus immanius est, quam ut breuibus pro suo merito notari, & reprehendi queat. Reijciemus igitur hoc in aliud tempus, & pergemus nunc in nostro instituto, ut discamus, quid faciendum sit nobis, ut fructum passionis CHRISTI consequamur. Non enim proponitur nobis passio Christi ut commemoramus tantum, & compatiamur in animo nostro, pro humano more, sed potissimum ut ex ea cognoscamus affectum dei erga nos, et ut ad resipiscenciam excitemur. Nam ut resipiscamus & salutem consequamur, necesse est

Passione Christi
abutantur
hypocrite.

Passio Christi
reuelat affectum
dei erga
nos.

IN PASSIONEM CHRISTI

Dei affectus
nobis cognos-
cendi.

ut timeamus deum, & credamus ei. Non timemus autem deum nec cre-
dimus ei, nisi affectus eius uel iræ uel fauoris erga nos cognitus nobis fu-
erit. Sed cū deus habitet lucē inaccessam, quis nobis affectū dei reuela-
bit? Deū nemo uidit unquā. Sed addit. Unigenitus filius qui est in sinu pa-
tris, ipse enarrauit. Proposita igitur nobis est passio Christi, ut ex ea cog-
nosceremus animū & affectū dei. Sunt autē duo p̄cipui affectus in Domi-
no deo nostro qui nobis oīno cognoscēdi sunt. Alter est ira in p̄cā. Al-
ter est misericordia & caritas erga hoīes. Et hi affectus non sunt ita leui-
ter & tenuiter in deo, quēadmodum solent in hoībus esse. Deus em̄ intā-
tum irascit̄ peccato, ut si dici fas est, nō sit nisi ipsa ira in peccata. Et tanta
caritate cōplectitur hoīes, ut non sit nisi ipsa erga hoīes caritas. Pictores
affingunt deo patri formā quandā humanā ac senilē. Scimus autē nihil
esse in deo patre corporeū. At si quis pingere posset ipsam seuerissimam
irę speciē, & ipsam beneuolentissimę caritatis formā, is fortassis aliqua ex
parte exprimeret effigiē dei. Nam q̄ summa & ineffabilis sit in deo ira
in peccata, facile cognoscit̄ ex ipsa Christi passione. Deus em̄ nō uoluit
mitigari nec p̄ sacrificia pecorū, nec per mortē sanctissimorū hoīm, nec e-
tiā per angelos ipsos, sed uoluit placari per sanguinem tantum & mortē
unigeniti filij sui Domini nostri Iesu Christi. Cum igit̄ Deus non sul-
ceperit aliā pro peccatis expiationem, quam mortem sui ipsius filij, mani-
festum est, iram dei in peccata maiore & seueriore fuisse, q̄ humana ratio
cogitare queat. Ex eadē quoq̄ passione cognoscitur inestimabilis & in-
credibilis caritas dei erga homines. Sic enim Deus dilexit mundū, ut nec
unigenito filio suo pepercerit, sed pro nobis omnibus tradiderit illum.
Vix pro iusto, iquit Paulus, morietur quispiam. Siquidē pro bono forsi-
tan aliquis etiam mori sustinet. Commendat autem suam caritatem erga
nos Deus, q̄ cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortu-
us fuit. Vbi autem cognoscitur ira dei in peccata, ibi concipitur timor
Dei, & ubi cognoscitur caritas eius, ibi concipitur fiducia in Deum, ut in
timore & fide obsequamur uocationi eius. Hæc autem sunt ueræ p̄ceni-
tentiaē partes, quæ nobis ad consequendam iusticiam & salutē per Chri-
stum necessariae sunt. Quare, ut fructum passionis CHRISTI conse-
quamur, summo studio contendendum est, ut ex ipsa cognoscamus
affectus Dei, iram uidelicet in peccata, & misericordiam ergo homines,
q̄ & resipiscamus, & perpetua iusticia ac salute per Christum donemur.
Huc accedit, q̄ ex passione Christi, diligenter etiā cognoscendum est,
regnū Christi nō esse de hoc mūdo, nec nobis quærēdā esse in hoc secu-
lo firmā foelicitatē, sed potius in Christo ferēdā esse omnē infœlicitatē,
q̄ nobis diuinitus immittit̄. Postremo ex passiōe Christi discēdū est, ut
excutiamus uanā nostrā opinioēm, qua solemus existimare deū nos in ad-
uersis derelinquere. Vtē Christus passus est, nō ut nos nihil pariamur
in hoc

in hoc mundo, sed potius, ut exemplum nobis relinqueret, quo insequere mini uestigia eius, quemadmodum Perus ait, & patienter omnia aduersa toleraremus, ita passus est, non ut ipse solus in passione seruaretur, sed ut omnes in ipsum credentes in quauis passione seruaret. Debit, inquit, per omnia fratribus similis reddi, ut misericors esset & fidelis Pontifex in his, quæ apud deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc, quod ipsi contigit tentatum esse, potest & his qui tentantur succurrere. Et Paulus: Siue uiuamus, siue moriamur, domini sumus. In hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit ac reuixit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur. Itaque tantum abest, ut deus nos in Christum credentes deserat in aduersis, ut etiam ob hanc causam coniecerit Christum filium suum in quauis aduersa, quo per ipsum in omnibus aduersis seruaremur. Quæ cum ita se habeant, agite in Christo amicissimi, adferamus ad commemorationem passionis Christi eam animi attentionem, quæ digna est, ut exhibeatur nuncio salutis nostræ, ut ex passione Christi excitemur ad poenitentiam, qua consequamur æternum gaudium per Iesum Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XLVI.

Passionem DOMINI nostri Iesu Christi explicaturi, cogitamus non ea tantum, quæ Lucas, uerum etiam ea, quæ alij tres Euangelistæ de hac conscripserunt, percurrere. Nam interdum, quod alij aut omnino omiserunt, aut breuiter attigerunt, alij copiose descripserunt, interdum quod alij obscure dixerunt, alij perspicue, quasi interpretant. Cum igitur is articulus religionis nostræ, quæ de passione Christi in symbolo fidei recitamus, uidelicet, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus, debeat nobis esse cognitissimus, necessariū nobis uiuamus, ut historiā passionis iuxta quatuor Euangelistarum conscriptionem exponamus. Postquam ergo Iesus Christus consummasset cursum suum, quo euangelion suum et docuerat et stupendis miraculis confirmauerat, Instabat dies festus azymorum, quod dicitur Pascha. Et dixit Iesus discipulis suis. Scitis, quod post biduum pascha fit, et filius hominis traditur, ut crucifigatur. Etsi fortassis non importunū esset, ut hoc loco ratio festi paschalis quod Moyses in Exo. ca. xij. describit, copiose explicaretur, tamen quia nunc non suscepimus Moysen sed Euangelistas interpretandos, tamen pauca quidam, quæ ad nostrum institutum faciunt, de hoc festo recensebimus. Nam, cum dominus liberaturus erat Israelitas ex ægypto, iussit singulas familias in Israel, singulos agnos in ea nocte, qua egressuri erant, immolare, ac sanguine eorum utrumque postea et supliminare domorum suarum aspergere, carnes autem igni assas edere. Ceterum, postes sanguine agni ideo aspergebantur ut Israelitæ tuti essent ab exterminatore. Transibo enim, inquit, per terram ægypti nocte illa, et percutiam omnem primogenitum in terra ægypti ab homine usque ad pecus. Et erit sanguis uobis in signum in ædibus in quibus eritis, et uidebo sanguinem, et transibo uos,

Paschalis festi
explicatio.

IN PASSIONEM CHRISTI

Pascha unde dictum.

nec erit plaga disperdens, quando percussit terram Aegypti. Vnde et institutum est festum, ac dictum פֶּסַח. Pesah, (quod uulgo pascha uocant) hoc est, transitus seu praeteritio aut transilicio, propterea quod exterminator uidens sanguinem agni in postibus aedium, transilierit aedes Israelitarum, nec intulerit primogenitis eorum mortem. Fuit & additum seu rissimum praeceptum de esu panum azymorum. Septem, inquit, diebus comedetis azyma. In die primo non erit fermentatum in aedibus uestris. Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Vnde & hoc festum dictum est, festum azymorum. Porro hoc festum institutum est in politia Israelitica cum ceterimonijs agni, & panum azymorum, primum ut esset monumentum praeteriti beneficii quod Israelitis in Aegypto contigerat. Obseruabitis, inquit, caerimonias istas, & cum dixerint uobis filij uestri, quae est ista religio? dicetis: Victimam transitus domini est, quando transiuit super domos filiorum in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. Deinde non fuit tantum monumentum praeteriti beneficii, sed etiam significatio futuri, quod per Christum toti orbi terrarum conferendum erat. Sanguis enim agni paschalis aspersus postibus aedium, & si propter uerbum DOMINI, quo iussus erat postibus aspergi, & quo promittebatur defensio, tuebatur Israelitas, ne primogenita ipsorum externa morte perirent, non tamen purgabat conscientias hominum a peccatis, nec conseruabat eos ab aeterna morte, sed solus Christi sanguis aspersus per fidei conscientie nostrae, purgat nos a peccatis, & tuetur in morte, ut conseruemur ad perpetuam felicitatem. Quare cum spiritus sanctus iussit apud Israelitas, ut postes domorum aspergerentur sanguine agni paschalis, maxime omnium in sanguinem Iesu Christi respexit, & uoluit per caerimonias huius agni publice concionari, Christum futurum, qui suo sanguine nos sit a perpetua interitione redempturus. Nam agnus paschalis adumbrat Christum non dissimulat CHRISTVS ipse, cum uoluit in festo paschali sanguinem suum pro peccatis nostris effundere. Et Ioannes Baptista. Ecce, inquit, Christum indicans, agnus DEI, qui tollit peccata mundi. Petrus quoque ait. Redempti sumus precioso sanguine ueluti agni immaculati & incontaminati Christi. Et Paulus. Pascha (inquit) nostrum immolatus est Christus. Quare sentiamus non hoc tantum tempore praedicari solum Christi sanguinem esse peccatorum nostrorum expiationem, uerum etiam idem plane ueterum caerimonijs longe ante aduentum Christi adumbratum fuisse, ut beneficium Christi probe agnoscamus, & fidem nostram confirmemus. Ad eundem modum etiam esus azymorum panum tam seueriter in lege mandatus, non fuit tantum monumentum praeteritarum rerum in Aegypto, sed etiam doctrina earum rerum, quae a pijs semper obseruandae sunt. Et si enim exter-

Agnus paschalis adumbrat Christum.

Azymorum panum esus quod significet.

nus azy-

nus azymorum panum usus non sit nobis lege obtrusus, tamen sectan-
 dum nobis est, quod azymi seu infermentati panes significant. Christus
 enim ipse interpretatur fermentum pro doctrina pharisaica. Cauete, in-
 quiens, a fermento phariseorum, quod est hypocrisis. Et Paulus expo-
 nit pro turpi & scelerata uita. Celebremus, inquit, festum, non in fermento
 ueteri, nec in fermento maliciae & uersutiae, sed in panibus fermento
 carentibus, hoc est, synceritate & ueritate. Itaque exigitur a nobis ut creda-
 mus in Christum (hoc enim est uere aspergi sanguine, & uesci carnibus
 agni paschalis) non panibus fermentatis, sed panibus fermento carenti-
 bus, hoc est, ut credendo in Christum, conseruemus synceram doctri-
 nam euangelij, & ducamus honestam uitam, quae Christianos deceat.
 Fermentum enim est, si quis doceat, Christum expiasse quidem peccatū,
 sed originale tantum, & id quod ante baptismum perpetravimus, reliqua
 autem peccata, quae designauimus post baptismum, expiari per homines,
 meritis eleemosynarum & aliorum suorum operū. Hoc est abominabile
 fermentum, quo si quis edit agnum paschalem, sit reus perpetuae mortis.
 Panis autem azymus est, pura doctrina euangelij de Christo, quod Christus
 expiauerit omnia nostra peccata, & quod opera humana imperfectiora sint, quae
 ut queant iram dei placare, & pro nostris peccatis satisfacere. Et hoc pa-
 ne edendus est agnus paschalis. Fermentum item est, si quis ex euangelio
 quaerit licentiam peccandi, & cum audit Christum expiasse peccata no-
 stra, usurpat sibi ex hac praedicatione potestatem quiduis scelerum per-
 petrandi, ac putat Christum ideo pro peccatis passum, ut liceat ipsi de in-
 ceptis impune peccare. Hoc est impiū fermentum, cuius usus perdit aīam
 aeterna morte. Christus enim passus est pro peccatis, non ut peccare per-
 gamus, sed peccare cessemus, & in iusticia ambulemus. Fermentum itē
 est, si quis gloriatur nomine Christiano, & tamen ducit uitam inhonestā
 & impiam. Hic indignus est, qui edat agnum paschalē, quia uescitur pa-
 nibus fermentatis. Porro usus panum fermentatorum prohibitus fuit se-
 ptem diebus, qui, quoniam deus omnia creauit sex diebus, & septimo die
 quieuit, significant nobis totum humanae uitae tempus, usque ad nouissi-
 mum diem. Quare semper nobis abstinendum est, a fermento impię do-
 ctrinae, & inhonestae ac impurae uitae. Haec pauca de festo azymorum,
 quod pascha uocabant, nunc sufficiant. Reuertamur autem ad institutū
 nostrum. Nam cum is festus dies, quo Christo subeūda erat crux, insta-
 ret, dixit discipulis suis. Scitis, quod post bīdū pascha sit, et filius hoīs tradi-
 tur, ut crucifigat. Haecenus meminit quidem Christus futurae suae passi-
 onis, sed non omnino frequentissime. Nunc autem, cum hoc pascha instet,
 quo ipsi paciendū est, semper quacūque occasiōe licet, repetit et inculcat pas-
 sionē suam, donec a cohorte & ministris pontificum comprehenda-
 tur, quēadmodum ea, quae in Euangelistis sequuntur indicant. Id autem

Septenarius
 numerus
 quid significet.

minime temere facit. Primum enim hac frequentissima passionis suae mentione erudit discipulos, ne passione sua offendantur. Nam cum discipuli haberent ipsum pro Messia, qui perpetuo hoc in seculo dominaturus esset, uidebat eos adeo cruce sua offendendos, ut existimaturi essent, ipsum non esse uerum Messiam, nec Euangelion eius esse uerum Euangelion. Quare, ut huic offendiculo in tempore occurreret, semper deinceps, donec capiatur, faciet mentionem passionis & crucis suae. Tamen si autem discipuli nihilominus passione eius ita offensi sunt, ut omnes ab ipso defece- rint, quemadmodum postea sequitur, tamen haec fuerunt eis postea uti- lia ad resipiscentiam, quibus confirmarent fidem suam, hunc Iesum esse uerum Messiam filium DEI, & seruatore nostrum. Nunc dico uobis, inquit, priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis, quod ego sim. Et iterum. Haec sunt uerba quae locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum, quod necesse foret impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi & propheta & psalmis de me. Deinde praedicat toties passionem suam, ut significet se non coactum, nec sua culpa mori, sed potius sponte sua tantum, ut obediat patri suo coelesti, & expiet peccata nostra. Quare quodcumque postea mentionem faciet passionis suae, ibi sentiamus eum significare promptam & spontaneam animi sui uoluntatem ad suscipiendam pro nobis crucem, quasi ita diceret. En incurrent in me nunc grauissimae afflictio- nes, adeoque longe omnium contumeliosissima mors. Et quod ad me qui- dem attinet, possem quicquid id est aduersi, in tempore effugere, possem a me uno nutu excutere, & omnes aduersarios perdere. Sed in hoc ueni, a patre meo in hunc mundum missus, ut passione mea reconciliem uos cum DEO, & seruem uos ab omnibus malis. Quare non effugiam, nec excutiam, sed tradam me sponte mea in crucem, ut meo coram patre offi- cio defungar, & immensam meam erga uos charitatem declarem. Itaque dum hoc festum azymorum instaret, Congregati sunt principes sacerdo- tum & scribae & seniores populi, in aulae principis sacerdotum, qui dicebat Caiaphas, et consilium inierunt, ut Iesum dolo comprehenderent, & occi- derent. Dicebant autem. Non in die festo, ne tumultus fiat in populo. Timebant enim plebem. Conuenerant alias saepenumero Pontifices et scribae, ut consultarent, quid de CHRISTO facerent, ac alius quidem aliud censebat. Nunc autem in hoc concilio decernunt unanimi consen- su, Christum, quia non possunt eum publice, praepopulo interficere, clam tollendum esse, & paciscuntur cum Iuda, de prodicione, ut mox se- quitur. Sentiebant enim nullum unquam perniciosiorem hostem & de- uastatorem tam regionis, quam religionis ipsorum fuisse, quam hunc Ie- sum. Dicunt enim alias. Si permiserimus eum sic, omnes credent ei, ue- nientque Romani & tollent tum locum nostrum, tum gentem. Itaque actum esset tam de religione nostra, quam de maiestate politicae nostrae. Censent igitur, ipsum

ipsum tanquā publicum latronem & incendiarium de medio, clam tamē per dolum, ne seditio oriatur, tollendū. Audiamus autē primum oīm de his pontificibus & euentu cōcilij eorū. Obserua igit, qui sint hi, qui cōsultent de interficiendo Christo. Non em̄ sunt hoīes extreme sortis in Israel, sed sunt summi pontifices, sacerdotes & scribæ, nimir, ij qui habentur religionis capita, & fidei defensores, qui nō solum dicebant populus dei, uerum etiā summi in populo dei principes, qui quicquid dignitatis & amplitudinis habebāt, propter Christum habebant. Erat em̄ Leuiticum sacerdotium institutū, ut adumbraret Christū. Et hi persequuntur Christum ac decernunt ut interficiatur. Qua de re idcirco admonemur, non ut sentiamus oēs omnium temporū pontifices, & principes populi dei esse impios. Multi enim optimi & sanctissimi pontifices fuerunt in Israel, qui hoc unū egerunt, ut uera religio conseruaretur. Exemplum est, Phinees, itē Zacharias filius Ioiadæ, & nōnulli alij. Fuerunt & in ecclesia post apostolos multi pij Episcopi. Ac possent etiā hoc tempore pij esse, si uerum agnoscerent euangelion. Sed hoc de pōtificibus ideo nobis proponitur, ut si hi, qui uident esse religionis colūmæ, persequunt Christum & euangelion eius, non offendamur. Nā quemadmodū, quod Paulus ad Romanos scribit, nō oēs, qui sunt ex Israel, sunt Israel, nec quia sunt semen Abraæ, statim oēs filij, ita non oēs qui gestant nomē pontificū, & caput religionis, sunt coram deo ueri pontifices, nec omnes qui gloriant se esse apostolorū successores, sunt legitimi apostolorū successores. Nā & inter ipsos ap̄los, non oēs erant ueri apostoli, sed unus eorum erat diabolus, ut Christus ait. Et iterū. Si hec nouistis, beati estis, si feceritis ea. Nō de oībus uobis loquor, ego scio, quos elegerim. Adhæc, ut salus nō est uolentis aut currētis hoīs, ita nec incedentis ornatu pontificio aut regio, imo ne prophetantis quidē est, & demonia eiicientis, sed tm̄ miseretis dei. Quid, q̄ etiā a Christo predictū est, primos fore nouissimos, & Paulus ait. Delegit deus, q̄ stulta erant secundū mūdum, ut pudefaceret sapientes. Quare ppter psecutionē pontificū, non est ab euāgelio deficient, sed tanto magis euāgelion Christi sectandū est, quanto p̄tinatius a prudētibus et potētibus huius seculi reijciūt. Deinde uide mihi euentum cōcilij horū pontificum. Decernūt em̄ Christum innocētissimū, morte extinguendū, & paulo post occidunt etiā ipsum, ut hac ratiōe & uia cauerent futura, quæ timebāt pericula, uidelicet, ne & religio ipsorum cōcideret, et regio ipsorū a Romanis deuastaretur. Ita q̄ conant pericula, quæ sibi somniabant, effugere impietate, & crudelitate. Quid ergo factū est? Recte dixit Salomon. Quod timet impius, accidit ei. Hi em̄ pōtices, nō uitauit pericula impietate sua, sed auxerūt ea, & q̄ cōsilio uoluerūt ea effugere, eodē inciderūt in ipsa manibus et pedibus. Nā quātis calamitatibus Iudaica gēs, post ascēsum Christi in coelū obruta et opp̄ssa sit, supra multis exposuimus, & res ipsa publice adhuc testat. Caterū, hec nō sunt nobis

Pontifices
sacerdotes ad
uersarij Chri
sti.

Ioannis 6.

Pericula non
uitantur im
pietate.

*Impie agere,
non est peri-
culum effuge-
re, sed in peri-
culum incur-
vere,*

tantum audienda, sed etiam in usum nostrum transferenda. Non confe-
dimus quidem cum his pontificibus in concilio aduersus Christum, sed
non dissimiliter inter nos peccari solet. Inter homines enim solenne est,
ut studeant pericula uitare peccatis. Alius timet exilium aut mortem, si
Christū ingenuē confiteat. Itaq; uitat periculū abnegatione Christi. A-
lius, qui fungitur magistratu, timet odia & seditionem, si sceleratos pro-
meritis, & legibus puniat. Itaq; uitat periculū cōniuentia & dissimulatio-
ne. Alius, qui aut mercatu aut opificio uictum quærit, timet periculum
famis, inediae & paupertatis. Itaq; studet hoc periculum uitare nugis,
mendacijs, imposturis, & furtis. Quid plura? Summa iudicatur pruden-
cia, periculum quoquo modo licet per maxima etiamnum scelera & im-
pietates declinare. At per scelera fugere periculū, nō est effugere, sed est
periculū augere, & in ipsum incidere, ac perire: Si non audieris, inquit,
uocem DOMINI dei tui, maledictus eris in ciuitate, maledictus in a-
gro. Si inobediencia uerbi dei affert maledictionem in omnibus locis,
quam obsecro, effugij benedictionem in inobediencia sperare posses?
Odisti, inquit psalmus, omnes qui operantur iniquitatē, perdes omnes
qui loquuntur mendacium, quomodo igitur iniquitate & mendatio te
euasurum pericula confidis? Deus est, qui seruat in periculis, quomodo
autem seruaret eum qui ipsi resistit? Resistit em̄ deo, quisquis impie agit.
Huc accedit, q̄ Satan est autor maledictionis. Quisquis autem agit im-
pie & scelerate, is obsequitur uoluntati Satanae. Quam ergo mercedē ni-
si maledictionē, ab ipso reportaret? An non etiā Ethnici docuerunt, ni-
hil esse utile, nisi quod honestū sit? Quare si pericula immineant, nulla
ratione committendum est, ut studeamus ea per scelera & impietates uita-
re, sed semper sectanda est pietas, & si quidem proposita est legitima ra-
tio effugiendi periculi, utamur ea in fide. Si autem non possumus peri-
culum pie & legitime effugere, exponamus nos in periculum, in fide
DOMINI, certissima spe cōcepta, q̄ qui dixit, se affuturum nobiscum
in afflictionibus, & nos seruaturum, is etiam daturus sit euentum, quo
possimus & sufferre & euadere. Hæc de pontificibus, & euentu concilij
eorum. Videamus nunc de CHRISTO. Quid enim dicemus? num
CHRISTVS ignorauit, quid de se decernerent impij Pontifices?
at q̄ non omnino latuerit eum quid de se clam tractetur, haud obscure
significat, dum tocies obijcit Iudæ prodicionem. Quid ergo est, q̄ ad
tam impium concilium conuiuit? an non erat omnipotens? Vbi igitur
erant fulmina, ubi ignes, ubi hiatus terræ, quibus tam impia Synodus
prius opprimeretur, q̄ sententiam suam aut definiret, aut exequeretur?
Sed hic nobis obseruandū est, quod Paulus ad Philippenſes scribit. Cū
esset, inquit, Iesus Christus, in forma dei, non rapinam arbitratus est,
ut esset æqualis Deo, sed semetipsum exinanīuit, forma serui accepta,

in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humi-
lem prebuit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem
crucis. Hoc Pauli dictum alta semper mente reponendum est, praesertim
in hac de passione Christi tractatione. Exponit enim perspicue, quomo-
do factum sit, quod Christus in passione sua, ad tot impietates, conuicia,
maledicta, blasphemias & crudelitates aduersariorum suorum conuiue-
rit, ac tolerauerit. Etsi enim Christus erat in forma dei, hoc est, deo equa-
lis omniscius & omnipotens, non tamen usus est hac forma tyrannice
contra uoluntatem patris sui quasi rapuisset eam, sed ita seipsum exinan-
uit, ut susciperet formam (absque tamen peccato) hominis, adeoque serui.
Quae est forma hominis, quae forma serui? Homo imbecillus est & impo-
tens, ac ignarus earum rerum, quae ab alijs clam tractantur. Seruus autem
olim iuxta consuetudinem gentium, domino suo ita addictus erat, ut con-
tra imperium domini ne hincere quidem auderet, ac omnia domini uer-
bera, etiam iniquissima ferre cogeretur, in quae & dominus uitae necisque
potestatem haberet, atque adeo, qui magis pro iumento quam pro homi-
ne computaretur. Haec est hominis, haec est serui forma. Cum igitur Pau-
lus dicit Christum in forma dei existentem, suscepisse formam hominis
& serui, manifeste docet, quod etsi Christus scierit omnia, quae occulte a
pharisaeis contra ipsum gererentur, noluerit tamen ea scire, & quamquam
potuerit uno nutu omnes in concilio perdere, noluerit tamen hoc posse.
Obiecit enim se extrinsecus passioni, non ut omnipotentem deum, sed
ut infirmum hominem, non ut DOMINVM, sed ut seruum. Filius ho-
minis, inquit, non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, &
ut daret animam suam redemptionem pro multis. Quare, non offendat
te, quod Christus conuiueat ad impia consilia Pontificum, sed age potius
gratias, quod sumpta serui forma obtinuerit tibi dominium coeleste. Nam,
quod suscepit formam serui, ac maluerit impia aduersus se consilia igno-
rare, aut potius ad ea conuiuere, quam subito & admirabili supplicio uin-
dicare, non fecit sua aliqua culpa coactus, sed nostri causa fecit. Primum
enim uenit in hunc mundum, ut suscipiendo in se supplicia peccati, ex-
piaret nostra peccata & reconciliaret nos cum deo patre. Non suscepit
in se opus, aut actionem ipsam peccati. Non enim peccatum fecit, nec
inuentus est dolus in ore eius, sed suscepit in se supplicia peccati. Porro,
supplicium peccati est, decerni ut capiaris, & interficiaris. Peccatores enim
ac praesertim homicide, raptores, latrones, & alij id genus scelerati ho-
mines, meruerunt hoc supplicium, ut consultetur de ipsis, quo & capian-
tur & occidantur. Christus igitur, & si innocentissimus fuerit, tamen
suscepit hoc supplicium, tamquam nocentissimus, in se, ut nostra peccata,
& nostra scelera expiaret. Nam ipse debuisset quidem ab hoc supplicio a-
lienissimus esse, & potuisset illud uno uoluntatis nutu a se excutere, susce-

Serui forma
quae:

Peccati sup-
plicia, non
actionem pec-
cati suscepit
in se Christus

IN PASSIONEM CHRISTI

Peccatores,
omnes homi-
nes etiam in-
fantes,

p̄it autem ut sua passione deum placaret, & sua sanctitate atq; innocen-
tia, nostra crimina in conspectu & iudicio dei contegeret. Sed quid need
se, inquis, erat, ut hoc latronum & homicidarū suppliciū in se nostri cau-
sa susceperet? num oēs nos externi latrones & homicidæ sumus? Absit,
Christus suscepit tamen hoc suppliciū, quia sunt homicidæ & latrones,
quibus ad salutē necessaria est passio Christi, qui et ex fide resipiscunt, cu-
ius rei exēplum habes in eo latrone, qui una cū Christo crucifixus est.
Et quanq̄ non oēs homines sint externi homicidæ & latrones, omnes tñ
hoīes, etiam infantes, tanti sunt coram deo p̄ctōres, ut non solum merue-
rint externam, uerum etiā æternam mortē & condēnationem. Quare hec
pars passionis quam Christus hoc loco in se recepit, nō tantum p̄dest ex-
ternis homicidis & latronibus, sed etiā necessaria est nobis oībus, quan-
tumuis ab externa cæde alienis, ut per eam p̄ctā nostra in iudicio dei ex-
pient. Deinde suscepit hanc passionis partē, ut experiretur, qualis esset
affectus eorum, qui hoc supplicij genere obruunt. Nam si Christus non
sustinuisset hanc afflictionē, sed statim impium summorū pontificum se-
natum aut fulmine aut hiatu terræ perdidisset, quam obsecro spem nos
cōcipere possemus, si uideremus impiorū consilia aduersus nos promo-
uere, nos uero impotentiores esse, quam ut horum conatum infirmare at-
que frangere queamus? Annon ad mentionem fidei in Christum animus
statim reclamaret, accideret. Quid? quomodo ego inter tam cruenta im-
piorum consilia seruarer, q̄ non sim tanta potentia p̄ditus, ut possim ad-
uersarios meos perdere, quēadmodum Christus eos perdidit? Nūc autē
quia Christus etsi erat omnipotens, exinaniuit tamē se, & factus est erga
aduersarios suos, tanquā imbecillis quispiā homo, adeoq; animo suo ex-
pertus est, quantus sit dolor, cruenta impiorum consilia sufferre, idcirco
certissimam spē in Christo habere licet, q̄ qui similiter, ut nos, affectus
fuerit, cōmoueat erga nos clementi sua misericordia, et conseruet nos
in media etiam nū impiorum crudelitate. Non habemus, inquit, pon-
tificem, qui nō posset affici sensu infirmitatum nostrarū, sed tentatū per
oīa, iuxta similitudinem absq; peccato. Et iterum. Debit per omnia fra-
tribus similis reddi, ut misericors esset & fidelis pontifex, in hisq; apud
deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc, q̄ ipsi
contigit tentatum esse, potest & his qui tentant succurrere. Proinde quis
quis cognouerit cruenta aduersariorum suorum contra se consilia, non
hoc agat, ut impietatem, impietate, crudelitatem, crudelitate retundat, &
malū malo referat, sed ut obsequatur diuinæ uoluntati, ac siquidem licet
pie & legitime suffugere, utatur dono dei in fide, si uero nō licet, nisi im-
pie agas, suffugere, ibi tum obsequendū est uoluntati dei, suscipienda &
toleranda sunt in fide Iesu Christi aduersa, quæcunq; ab aduersarijs acci-
derint, certissima spe cōcepta, q̄ qui iubet nos ea pacienter sufferre, con-
seruatur

seruaturus nos sit perpetua salute. Cæterz, priusquam digrediamur a synodo pontificū, non superuacaneum erit cōsiderare, quē euentum habuerit consilium pōtificum de Christo clam occidendo. Consilium, inquit, Evangelistę, inierunt, ut Iesum dolo caperent & occiderēt. Et, Nō in die festo, ne tumultus fiat in populo. Itaq; decernūt se Iesum occulte trucidaturos, ut publice prorsus ignoretur, quid de ipso actum sit, & impietas atq; crudelitas ipsorū lateat. Quis ergo fuit huius consilij euētus? Pontifices uoluerunt, ut Iesus clam occidatur. DEVS autē in cœlo uoluit, ut filius eius, non solū publice crucifigatur & occidatur, uerumetiam ut mors eius diuulgetur in totum orbē terrarum, & impietas pontificum omnibus nota fiat. Cuius ergo uoluntas & consilium promouit? Nō certe pontificum, sed DOMINI dei nostri. Etsi enim pontifices magna animi læticia affecti sunt, quod præter expectationem ipsorum, Christus publice occisus sit, uulgo etiānum approbante, & ipsum ad crucem infamis clamoribus postulante, quibus rebus factum est, ut existimauerint impietatem ipsorum, summā esse pietatem, & cultum DEI, tamen ut cunq; se ista habeant, re ipsa uidemus, non humana sed diuina consilia promouere. Nam, ut Christus palam iuxta consilium dei occisus est, ita etiam impietas pontificum patefacta est toti orbi terrarum. Quod idcirco nobis cognoscendum proponitur, ut discamus timorem DEI, & nullum scelus spe occultandi peccati designemus. Consilium enim DEI est, ut omnia scelera, quantumuis occulta, palam reuelentur. Iudicabit inquit, DOMINVS occulta hominum. Si iudicabit, certe etiam reuelabit. Iudicium enim non fit abscondite in latebris, sed publice coram omnibus. Quid igitur dicemus? nullum ne peccatum manebit occultum? Nullum certe, nisi quod obtexerit sanguis DOMINI nostri Iesu Christi. Cum igitur homini nihil tristius publica confusione & infamia accidere possit, summa opera danda est, ut non solum nihil palam, uerumetiam nihil occulte peccemus, aut si quid peccauerimus, festinemus per fidē ad aduocatū nostrū, quem apud patrē habemus Iesum Christū, qui est una cum patrē & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

Consilia diuina,
non humana
promouit

HOMILIA XLVII.

Ieri nō potest, inquit alias Christus, ut propheta pereat alibi, q̄ Hierosolymis. Quare, q̄ magis appropinquat tempus, q̄ Christus susceperat se passionē suā p̄ctā nostra expiaturz, eo magis appropinquat ipse ad urbē Hierusalē. Non em̄ urget Christum uel p̄pria ipsius culpa uel humana potentia, ut uiolenter cogat ad sufferendam crucem, sed urget ipsum partim uoluntas patris, qui iusserat filiū redimere morte sua humanū genus, partim immensa sua ipsius caritas, qua hominē cōplectebat, ut sua spōte ad suscipiendā p̄pctis nostris mortē festinet. Itaq; inter ea, dū pōtiffices decernūt Christū morte

IN PASSIONEM CHRISTI

tollendum, uenit ipse in Bethaniam, quæ erat, quemadmodum Ioannes ait, iuxta Hierusalem fere stadijs quindecim. Et ab hoc loco afflictiones subinde maiores & grauius in Christum incurrunt. Videamus igitur
 „ ante omnia, quid Bethaniæ gestum sit. Cum Iesus esset in Bethania
 „ in domo Simonis leprosi, accumbente eo, uenit ad eum mulier habens
 „ alabastrum unguenti nardi pistice preciosæ, & confringens alabastrum
 „ effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli eius in
 „ dignati sunt, dicentes. Ad quid perditio hæc unguenti facta est: potuit
 „ nim hoc unguentum uenundari magno, plusquam trecentis denarijs,
 „ & dari pauperibus. Et infremebant aduersus illam. Principio & si ex
 circumstantijs uerisimile est, eam unctionem, quam describit Ioannes ca-
 pite duodecimo, a Maria sorore Lazari factam, aliam fuisse, ab ea, quæ
 describunt Mattheus & Marcus, nos tamen magis nunc persequemur,
 quid factum sit, quam quoties factum sit. Atq; hic uide mihi, a quibus
 primum omnium incipiat Christus, post decretum Pontificum affligi,
 nimirum, nõ ab inimicis & aduersarijs, sed ab amicis, & discipulis suis.
 Cum enim mulier, siue illa Maria, siue alio nomine uocata, effudisset be-
 neuolentissimo animo preciosum unguentum in caput Christi, non po-
 tuerunt, præcipue quidem Iudas Ischariotes, deinde autem & alij disci-
 puli, instigante Iuda, tantillæ unguenti iacturam æ quo animo ferre. Et
 cum tot beneficijs fuissent a Christo affecti, non possunt uicissim tolera-
 re, ut Christus beneficiolo quodam sine ullo ipsorum sumptu afficiat,
 adeoq; nimium ipsis uideatur, quicquid sumptuū, etiam ab alijs, in Chri-
 stum impenditur. Reprehendunt enim factum mulieris, & dicunt. Ad
 quid perditio hæc: potuit hoc unguentum uenundari plusq; trecentis de-
 narijs. Denarius autem & drachma idem ualent. Octo autem drachmæ
 ualent fere aureo Renano. Itaq; trecenti denarij ualent triginta septem
 plus minus aureis Renanis. Hic ergo obserua mihi sordidorum hominū
 ingenium. Vt enim hi discipuli non iudicant hoc mulieris factum, ho-
 nestum aut rectum, propterea q; uideatur esse damnosum, ita sordidi
 homines nihil putant recte aut honeste fieri, nisi quod sit questuosum,
 & faciat plurimum lucri pecuniarum. Etsi enim uideantur aliquocies uir-
 tutes & bonas artes commendare, non tamen commendant, nec sectan-
 tur eas, q; sint per se honeste, sed q; sint questuose. Nam cum uident uel
 uirtutes uel artes nullum pecuniæ lucrum asferre, uicia autem esse quæ
 stuosæ, ibi tum relictis omnibus uirtutibus, uicia tantum sectantur. Quid
 autem de his hominibus dicas? Non homines sunt sed bestie, imo potius
 monstra. Homo enim non est conditus propter pecuniam, sed conditus
 est, ut cognoscat deum, & sectetur uocationem dei. Quare, qui relicto
 deo & uocatione eius sectatur tantum lucrum pecuniæ, etsi figuram ho-
 minis gestet, indignus tamen est, qui in hominum numero recenseatur.
 Adhæc,

Denarius
Drachma.

Sordidorum
hominum in-
genium.

Adhuc nihil rectum ac honestū iudicare, nisi quod in hoc seculo afferat
lucrum pecuniæ, quid aliud est, quā ueram fœlicitatē metiri pecuniā? At
qui sic de fœlicitate iudicat, is aut non sentit futuram esse ueram in altero
seculo fœlicitatē, aut si pro communi hominum captu sentit, cōtemnit e-
am, quo quid in homine potest esse abominabilius? Nam hoc putandū
est rectum et honestū, quod deus iussit, & quod deo placet, siue sit in hoc
seculo questuosum, siue non. Si enim recte iuxta uerbum DOMINI e-
geris, & si nō fuerit in oculis hominum questuosum, erit tamē in oculis
dei, & in futuro seculo longe omniū questuosissimum. Gaudete, inquit,
quoniā merces uestra copiosa est in cœlis. Et centuplum accipiet, ac uite
æternę forcietur hereditatē. Quare hoc unum nobis agendū est, non qđ
Mamonæ, sed quod DOMINO deo nostro, rectū atq; honestū uisum
fuerit. Deinde addunt discipuli. Et dari pauperibus. Hoc quid sibi uelit,
Ioannes in descriptione alterius unctionis interpretat, uidelicet, qđ Iu-
das hoc dixerit, non qđ pauperes illi cūc essent, sed qđ fur erat, & marsu-
pium habebat, eaq; quæ mittebantur, portabat. Itaq; Iudas prætexit aua-
ritiæ suæ beneuolentiam in pauperes, quibus deus benefacere iussit. Hoc
plane est ingenium hypocritarū, qđ impietatibus suis prætexas pietatē,
& abutantur nomine dei ad operculum pessimorum quorumcumq; sce-
lerum. Sic pontifices & scribæ prætexas inuidiæ suæ in Christum, no-
men cōseruare reip. a deo institutæ & ordinate. Sic impij prætexebant
homicidio, qđ in apostolos designabāt, nomen diuini cultus. Quid autē
hac impietate horribilius est? Deus exigit in Decalogo, ut nomē suū nō
in uanum assumatur. Hi autē non solū assumunt nomē dei in uanum, sed
etiam assumunt ad defendenda peccata, imo ad faciendā, ex summa impie-
tate, summā pietatem. Quid hoc scelere limmanius? Nomen DEI & uer-
bum eius, sunt nobis proposita ut in nobis sanctificetur. Quid ergo ma-
gis impium quā si abutamur eis, non ut sanctificentur, sed ut contaminē-
tur? Quare qui nomen aut uerbum DEI prætexit impietatibus suis, is
non simpliciter uiolat mandatum Dei, quemadmodum homicida quis-
piam, aut latro, sed est etiam in Deum cōtumeliosus & blasphemus. En
quod discipuli, ac præsertim Iudas Ischariotes, dicunt, uidentur quidem
simplicissima esse uerba, sed si explices ea, inuenies in ipsis, horrendas im-
pietates, adeoque etiam summam in Christum ingratiudinē. Fremunt
aduersus mulierem, & exprobrant ei, qđ effuderit tam preciosum unguē-
tū inutiliter, scilicet, inutile iudicant, quod Christo impensum est. Tam-
uile ducunt Christum suū, ut sentiant ipsum non tā dignum esse, prop-
ter quem triginta aut quadraginta aurei numi pereant. Quid? relinque-
rent ne uitam propter Christum, qui ne æquo quidem animo possunt
propter ipsum tā paucorum aureorum iacturam ferre? Et quod indigni-
us est, ipsi ad emptionem huius unguenti ne unum quidem obolum
contulerunt. Sed id est, quod paulo ante diximus. Ingratis hominibus

Nomen Dei
prætexas
pietibus.

Ingratitudo
hominum erga
Christum.

semper nimium uidetur, quod in CHRISTO impenditur. Si quid est infumendum ad ostentandam nostram humanam industriam, ad uenandam nominis nostri gloriam, ad explendam animi nostri cupiditatem, & ad sectandas carnis delicias, ibi etsi omnes nostrae facultates impendantur, nulla est tergiversatio, at si quid impendendum est ad consolandum miserum & afflictum Christum, ad conseruandum euangelion CHRISTI ubique cōtemptum, & abiectum, ibi unus & alter obolus, nullo etiam nostro labore partus, sed a maioribus ad sustentandam ecclesiae necessitatem benigne collatus, plusquam nimius uidetur. Et haec accidunt Christo non ab hostibus & inimicis, sed ab his qui uidentur ipsi amicissimi, qui sunt apostoli & discipuli eius, qui nomine eius & euangelij ipsius gloriantur. Hi, inquam, non possunt aequo animo ferre, si quid pauxilli honoris, aut consolationis CHRISTO accidat, & si quid paulo largioris sumptus in ipsum impendatur. Quid hac inhumanitate atque ingratitude indignus? nec dubium est, quin haec res animo Christi maximum dolorem attulerit. Quid ergo ad ea CHRISTVS? Cum Christus uenerit in hunc mundum, non ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret alijs, pertulit aduersa patienter non solum ab inimicis, uerum etiam ab amicis suis. Non enim reiecit discipulos suos propter hanc ingratitude & inhumanitatem, nec conculcauit eos pedibus, nec minatus est eis ultionem. Sed quicquid id est aduersi, suffert aequo, quantum quidem ad se attinet, animo. Et tamen non negligit interim officium suum erga discipulos. Agebat enim inter eos praecceptorem & patremfamilias, quorum officium est, ut pro sua uocatione & grauitate uicia discipulorum ac familiae reprehendant & corrigant. Quare CHRISTVS increpat discipulos grauissime. Et ait. Quid molesti estis mulier? Sinite illam. Opus enim bonum operata est erga me. Vide, quam diuersa sint iudicia Christi & discipulorum eius. Hi iudicant iuxta externam operis speciem, & carnis prudentiam, sentiunt mulieris opus esse malum. Christus autem, qui iudicat secundum ueritatem et spiritum sanctum, pronunciat esse bonum. Hi sentiunt esse opus non solum inutile, uerum etiam perniciosum. Christus autem utilitatem & dignitatem eius pleno ore commendat. Sic enim sequitur. Semper enim pauperes habetis uobiscum, & quando cunq; uolueritis, potestis illis benefacere. Me uero non semper habetis. Quod CHRISTVS dicit, hanc habet sententiam. Haec mulier mea causa hoc unguentum effudit, & ME honorauit. Quid ergo? an non tantum de uobis meritus sum, ut aequo animo iacturam tantilli unguenti propter me feratis? Sinite, ut mihi benefiat, dum licet. Venit enim tempus, quo etsi libeat, non tamen licebit in me, talia beneficia conferre. Nunquam non erunt pauperes in terra. Ego autem paulo post e terra migrabo. Quare quod nunc est opportunum, tunc non erit amplius opportunum, ut talibus officijs colar. Quid autem ad haec dicemus? Christus alias tanta diligens

ligentia pauperes nobis commendat, ut affirmet, in se collatum, quod
 pauperibus suis collatum sit. Nuncautem uidetur nullam plane paupe-
 rum rationem habere. Quid & illud est, quod ait. Menon semper habe-
 tis, cum tamen alias dicit, Ero uobiscum omnibus diebus, usque ad con-
 summationem seculi. Quod igitur ad pauperes attinet, obseruandum est,
 quod Christus hoc loco minime omnium reiiciat curam de pauperibus, sed
 damnat tantum uanam hypocritarum (e quorum numero, & hoc tempo-
 re erant discipuli eius, ac praecipue Iudas Ischariotes) superstitionem. Hi
 enim sub nomine pauperum comprehendunt tantum publicos medicos,
 qui panem ostiatim colligunt. Et quemadmodum sub nomine proximi, com-
 prehendunt tantum amicum, non item inimicum, ita sub nomine paupe-
 rum intelligunt tantum mendicos, paupertatem laceris uestibus osten-
 tantes. Atque hi quidem pauperes sunt, non tamen sunt soli, nec praecipui
 pauperes. In pauperum enim numero multo magis continentur egeni
 opifices, qui magno labore & multo sudore egestatem familiae suae su-
 stentant: continentur & afflicti uel animo propter aduersa tam corpora-
 lia quam spiritualia, uel corpore propter morborum magnitudinem. Sunt
 & pauperes homines abiecti, & contempti. Erat & ipse Christus pau-
 per, qui non habebat ubi reclinaret caput suum, ac propter imminentem
 passionem, quam sibi ob oculos posuerat, longe omnium pauperrimus
 uidebatur. Quare, si discipuli omnino pauperibus benefacere uoluissent,
 certe Christo, quo non erat nunc alius pauperior propositus, beneficien-
 dum erat. Deinde hypocritae existimant, hoc praecipuum esse bonum opus, si
 quis medico aut panem aut obolum elargiatur. Christus autem hoc loco si-
 gnificat, non hoc tantum bonum esse opus, sed multo magis, (quod mu-
 lier fecerat,) afflictum hominem pijs officijs consolari, & contemptum
 honore afficere. Nam Christus erat nunc animo suo afflictissimus (assum-
 pserat enim propter nos afflictiones) erat & contemptissimus, quippe quem
 pontifices, tanquam reipublicae pestem iam e medio tollendum decreue-
 rant. Mulier uero nulli parcat sumptui, tantum ut candidum animum su-
 um erga Christum declaret, & quo quo possit honore ipsum afficiat.
 Quare longe maius opus fecit, quam si publicis illis pauperibus multum
 auri distribuisset. Nam quam gratum sit opus deo in afflictum & abiectum
 hominem officiosum esse, obseruari facile potest ex ea seueritate, qua de-
 us punit inhumanitatem in afflictos & miseros homines. Nihil peius o-
 dit deus, quam si prius afflictio addas inhumanitatem tuam afflictionem, &
 calamitoso augeas crudelitate tua calamitatem. Siue enim afflictus meri-
 tus sit sua culpa afflictionem, siue non sit meritus, non tamen ferre potest
 deus, ut tu priuato tuo arbitrio inferas ei aliam atque aliam afflictionem.
 Israelitae proficiscebantur ad uocationem dei, ex Aegypto per desertum.
 Et hac profectioe multis miseris affligebantur. His autem miferis ad-

Pauperum no-
 men quod late
 pateat.

Opera bona
 in proximum

Afflictis offi-
 cia prestare.

debant Amalecitæ alias miseras, quia percutiebant extremos agminis Israelitici, qui lassii refederant. Et tamen Israelitæ nihil mali meriti erant de Amalecitis. Hanc igitur iniuriam tam indigno animo fert DOMINVS deus noster, ut iubeat totam Amalecitarum gentem delere. Memēto, inquiens, quæ fecerit tibi Amalec in uia, quādo ingrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis, qui lassii residebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit deum. Cum ergo DOMINVS deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub cœlo. Caue ne obliuiscaris. Vide quanta seueritate puniat deus crudelitatem in miseros homines. Nam finge eos miseriam propter peccata optime meritos esse, nihilominus tamen seuerissime animaduertit deus in illos, qui sic miseras, alias miseras obtrudunt. Israelite optime erant meriti captiuitatem Babylonicam, propter impietatem, Deus tamen noluit crudelitatem Babyloniæ inultam ferre. Iratus, inquit, eram super populum meum, contaminaui hæreditatem meam & dedi eos in manu tua. Non posuisti eis misericordias. Super senem aggrauasti iugum tuum. Quid ergo de te fiet? Reuelabitur ignominia tua, & uidebitur opprobrium tuum. Vltionem capiam, & non resistet mihi homo. De Ammonitis uero ait. Pro eo quod plausisti manu & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram Israel. Iccirco ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium & interficiam te de populis & perdam de terris, & conteram. Habes quam seueriter animaduertat deus in eos qui miseros, etiam miseriam peccatis suis meritos, nouis miserijs affligunt. Nam quemadmodum parens, etsi puniat filij sui delictum uirga, non tamen ferre potest, ut seruus mox a uirga, pedibus filium conculcet, aut crinibus sursum deorsum trahat, sed exigit potius ut quanto ipse filium seuerius tractauit, tanto humanius seruus eum tractet, & blandicijs consoletur, ita & Dominus DEVS noster, etsi affligat populum suum propter peccata, non tamen tolerat, ut afflij afflictionem afflictioni addant, sed hanc crudelitatem grauissime uindicat. Quanto autem seuerius animaduertit deus in eos, qui afflictis nouas afflictiones inferunt, tanto clementius complectitur eos, qui afflictos consolantur, & contemptos officijs suis honorant. Quare hoc beneficium, quod mulier in Christum afflictum & contemptum contulit, lōge omnium maximum est. Sed quod Christus dicat. Me non semper præsens in ecclesia sua, ac non dominetur in toto orbe terrarum. Ascendit enim super omnes cœlos, ut omnia impletet, & ubique inuisibili & incomprehensibili maiestate dominetur, donec in nouissimo die manifestus appareat. Sed significat, se deinceps post mortem suam ita abfuturum, ut quod ad suam

Esa. 47.

Eze. 25.

ad suam attinet personam, non amplius indigeat illis externis officijs, quale iam erga ipsum mulier declarauerat. Nam q̄ mortuus fuit, peccato mortuus fuit semel. Excitatus autem a mortuis, non amplius moritur, mors illi amplius non dominatur. Quod enim uiuit, uiuit deo. Itaq̄ externa illa officia, non sunt ipsi, quantum ad suam ipsius personam attinet, amplius necessaria. Sed audimus nūc, Quicquid uni ex minimis meis feceritis, mihi fecistis. Deinde, CHRISTVS commendat hoc mulieris opus alia utilitate. Sic enim sequitur. Quod potuit, hæc fecit, præuenit, ut ungeret corpus meum ad sepulturam: Effundens enim hæc unguentum hoc super corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Hoc opus mulieris uidetur uobis omnino temere ac plane inutiliter factū. At ego longe aliter sentio. Tantum abest, ut sit opus temerarium, ut ingenue cōfitear, hoc factū esse autore spiritu sancto. Iudæis enim mos est, quem admodum Ioannes ait, sepelire mortuos, aromatibus conditos. Vnde & postea Nicodemus fert ad sepulturam Christi mixturam myrrhæ & alioes ad libras ferme centum. Et mulieres, quæ cum IESV e Galilæa uenerant, parauerunt post mortem eius aromata & unguenta, ut ipsum ungerent. Hæc autem mulier, etsi fortassis ipsa nihil tale cogitat, sed hoc tantū agit, ut declarat ingentem animi sui erga me beneuolentiam, a spiritu sancto tamen occulte excitata est, ut hac unguenti effusione uaticinetur, & quodammodo concionetur de futura mea sepultura. Aliæ mulieres post parabunt aromata, ut me ungant iam mortuum. Hæc autem mulier me adhuc uiuum ungit, quo opere per spiritum sanctum significatur, me & uerum esse CHRISTVM, hoc est, unctum, & mox moriturum ac sepeliendum, quo peccata hominum per me expientur. Quare si magnificenda sunt uaticinia prophetarū, de morte & sepultura Messiae, inter quos alius dicit. Non dabis sanctum tuum uideri corruptionem. Alius ait. Erit sepulcrum eius gloriosum. Et iterū. Vbi posuerit animam suā pro peccato, habebit posteritatem, & erit longeuus, profecto hoc etiam mulieris opus, quod ipsa unguenti effusione concionatur de sepultura mea, magnificandum est. Quanto sumptu constiterunt hactenus, ab institutione Mosaicæ legis usq̄ ad hoc meum tempus, quotidiana & alia legitima sacrificia: quantis etiam laudibus a spiritu sancto commendata sunt. Dicitur enim. Odor suauissimus uictimæ DOMINI. Et iterum. Holocaustum suauissimi odoris atq̄ incensi est Domini. Et tamen hæc sacrificia non fuerunt nisi seu uaticinia, seu umbræ, seu etiam conciones de morte & sepultura mea. Cum igitur etiam hoc mulieris opus significet sepulturam meam mox futuram, non debet nec reprehendi, nec inutile iudicari, etiam si multo maiori sumptu constitisset. Cæterum CHRISTVS data opera sumit occasionem ex hoc opere mulieris, ut iterum concionetur de passione & morte sua. Omnino enim uult, ut sciamus, q̄ nec inscius,

*unctio mulie-
ris, uaticiniū
de sepultura.*

nec inuitus suscepit mortem suam, quo & intelligamus, q̄ non sua aliqua culpa, sed ppter nostra delicta mortuus sit. Nec meminit tñ hoc loco mortis sue, uerum etiā uaticinatur de resurrectione sua, & diuulgatione euangelij sui in totum orbem terrarum. Nam ut dignitatē operis huius mulieris amplius cōmendet, addit. Amen dico uobis, ubicunq; predicabitur euangelion hoc in toto mūdo, dicetur & quod fecit hęc, in memoria ipsius. His uerbis perspicue significat euangelion suum uulgandum esse in totū mundum, quod certe fieri non posset, nisi ipse per resurrectionē euaderet mortem, & intraret in gloriam patris sui. Amen, inquit, dico uobis. Non simpliciter uaticinatur, sed addit etiam iuramentum. Vos existimatis quidem hoc opus mulieris uanius et inutilius esse, q̄ ut uel in obscuro augulo domus cōmendatione dignum sit, at ego uobis dico, q̄ dignitas eius commēdabitur adhuc in toto orbe terrarum. Regum & Heroū facta silentio obruentur, hoc autem mulieris opus, quantūcunq; uobis abiectum uideatur, omnibus hominum linguis, in omnibus partibus terrę, usq; ad consummationē seculi celebrabit. Efficiam em̄ per meā resurrectionē, & spiritus sancti missionē, ut hoc euangelio de passione & morte mea, qua p̄c̄tā hominum expio, diuulgetur in toto orbe terrarum. Vbicunq; aut fiet mentio passionis, mortis & sepulturę meę, ibi etiā fiet honesta mentio facti huius mulieris. Quare, quod nec diuites, oībus facultatibus suis, nec Heroes sanguine suo consequi potuerunt, hoc mulier ista pauco admodū unguētī sumptu conquitur. Ac pro uestra quidē opinione uile est, quicqd non apparet in hominū oculis illustre. Existimatis em̄, q̄ hęc mulier multo melius opus fecisset, si uēdidisset unguētum plusq̄ trecentis denarijs, aut quadraginta aureis numis, & publico cantu tubę significasset se hos numos elargiturā pauperibus, quod hypocritę in cōciliabulis & in uicijs facere solent, ut glorificentur ab hoībus. At ego mittā huic mulieri, pro tuba spiritus sanctum, qui erit laudis eius in toto mundo buccinator longe oīm fortissimus. Ex hoc autem loco nobis discendum est, quę sint uere heroica priorum facta, ex quibus perpetuam coram deo laudem consequantur. Hypocrite sua habent opera, quibus reddant nomen suum coram hominibus illustre, & commendent se orbi. Alius, pręstat eleemosynam, sed ita, ut canatur ante se tubis. Alius cum ieiunat obscurat faciem suā. Alius ædificat sacellum, & instituit priuatam Missam, ut singulis hebdomadis nomen eius coram altari ex tabella recitetur. Alius aliud agit, quo probitatis famam inter homines adsequatur. Ac danda quidem est eleemosyna, ieiunandum est iuxta legitimum ieiunij usum, sunt & alia quę uis bona opera a deo pręcepta, ex fide facienda. Sed si uolueris uere heroicum facere opus, quod a spiritu sancto coram angelis, imo coram toto mundo commendetur, age, unge **CHRISTVM** ad sepulturam, quod

Heroica priorum facta.

quod hæc mulier fecit. Quomodo autem, inquires, hoc facere possum, cum Christus non indigeat nunc his externis officijs? Recte. Non indiget, quod ad suam ipsius personam attinet. sed indiget, quod attinet ad membra sua. Et non indiget externa unctione, sed indiget semper in ecclesia sua consolatione, & ministerij euangelij sui conseruatione. Ungere enim Christum ad sepulturam, significat miseram & afflictam ecclesiam consolari, atque ministerium euangelij de passione, morte, sepultura & resurrectione Christi in ecclesia conseruare atque tueri. Hæc sunt officia Christo acceptissima. Hæc sunt opera heroica, quibus homines cœlestem gloriam consequuntur. Tale opus, tanquam longe omnium maximum, uoluit Iacob deo, cum suggeret fratrem suum Esau, & funderet oleum super lapidem, dicens. Si fuerit DOMINVS mecum, & custodierit me in uia per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum & uestimentum ad induendum, reuersusque fuero prospere, ad domum patris mei, erit mihi DOMINVS in deum, & lapis iste quem erexi in titulum uocabitur domus DEI, cunctorumque, quæ dederis, decimas offeram tibi, hoc est, instituam in hoc loco ministerium diuini cultus, ut hic prædicetur uerbum dei, & adnuncietur passio Christi per sacrificia, quo ecclesia dei, quæ alioqui inter impias gentes miserrime ubique perit, conseruetur & ad posteros propagetur. Hoc certe erat uere ungere Christum ad sepulturam. Tale opus, cum Dauid cogitabat tantum facere, audit. Requiem tibi dabo ab omnibus inimicis, fidelis erit domus tua & regnum tuum usque in æternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus iugiter. Tale opus faciebat etiam Abdias, qui cum Isabella interficeret prophetas, abscondit centum prophetas in speluncis, & pauit eos pane & aqua. Erat certe & hoc ungere Christum ad sepulturam, hoc est, consolari afflictam ecclesiam, & conseruare ministerium uerbi dei. Quare Abdias tantum laudis consecutus est, ut spiritus ipse sanctus dignetur factum eius publice in ecclesia DOMINI coram angelis dei commendare. Dicit enim Christus. Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet. Et quicumque ad bibendum dederit uni ex pusillis his poculum aque frigidae, tamen nomine discipuli: Amen dico uobis non perditurus est mercedem suam. Et iterum. Quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Hæc enim etsi generaliter usurpari possint, de omnibus miseris & afflictis hominibus, præcipue tamen dicta sunt de ueris ministris ecclesiae, quorum ministerium, si saluum fuerit, salua erit & ecclesia. Et hos iuuare, hisque succurrere, ut prædicatio euangelij Christi promoueat, maior est coram deo gloria, quam si regio diademe ornatus fueris. Videtur quidem abiectissimum opus, quemadmodum etiam effusio unguenti super Christum, coram discipulis sordet, adeoque hi sunt nunc mores, non iam dico, hostium, sed eorum qui uolunt uideri amici ecclesiae, qui ducunt esse pietatis genus, ecclesiastica quidem bona diripere, mi-

Christum ad
sepulturam
ungere.

2 Reg. 7.

Euangelij mi-
nisterium in
ecclesia con-
seruare.

IN PASSIONEM CHRISTI

Opera homi-
num non ex-
piant pecca-
ta.

nistros autem ecclesie opprimere, pedibus conculcare, & tantum non fa-
me enecare, pretextentes interim, nescio quam pauperum & reip. curam.
Sed qui uere pñ sunt, hi sentiant se non posse gratiorem Christo cultum
præstare, quam si officijs & sumptibus suis unxerint Christum, hoc est,
consolentur afflictā ecclesiam, & tueantur ueros ministros ecclesie. Etsi
enim hoc opus uideatur in oculis glorioforum Thraſonū humile & sor-
didum, in oculis tamen Christi tanta maiestate præditum est, ut predica-
tur sit hoc publice in aduentu suo, coram omnibus angelis & hoibus,
ac dicturus. Venite benedicti patris mei possidete regnū paratum uobis
ab exordio mundi. Esuriui em̄ & dedistis mihi edere, sitiui & dedistis
mihi bibere. Et reliqua, quæ apud Matthæum sequuntur. Sed, ut rede-
amus ad historiam unctiōis, quid obsecro sibi uult, q̄ Christus uocet
hoc opus mulieris, BONVM opus: Bonū, inquit, opus operata est
erga me? Num hoc boni cognōe eo respicit, q̄ mulier mereatur isto
opere remissionē peccatorum, & uitā æternam? Nihil minus. Nullū em̄
hominis opus tam perfecte bonū est, ut possit peccata in iudicio dei expi-
are. Etsi hoc opus fuisset satisfactio pro peccatis mulieris, q̄modo Chri-
stus suscepisset, etiam pro ipsa passionē suam? Sed Christus opponit hoc
opus reprehensionī & calumniæ discipulorum. Itaq; trihuit ei cognō-
men boni, non q̄ expiet peccata, sed q̄ non debeat a discipulis tanquam
malum reprehendi. Etsi enim non constet in diuino iudicio, pro expiatio-
ne peccatorum, habet tamen multas alias dignitates, quibus merito com-
mendandū est. Ducit em̄ originē suā e fide & caritate in Christū, testi-
moniū est bñuolenciæ animi erga Christū, & uaticinatur de futura se-
pultura Christi. Hæc certe bona sunt, & merent̄ suas cōmendationes.
Quare de bonis operibus, q̄ nos facimus ita sciendū est, ut tribuamus
eis suas laudes, quas in suo genere merentur, maiestatem aut̄ expiationis
peccatorū relinquamus soli Dño nostro Iesu Christo. Et hæc de effusio-
ne unguenti super Christū. Videamus autē nunc, in quā partē acceperit
Iudas Ischariotes hanc obiurgationē Christi, qua ipse præcipue notabat.
Intrauit, inquit, Satanas in Iudā, q̄ cognominabat̄ Ischariota, qui erat
e numero duodecim, & abiit ad principes sacerdotum, ut traderet eum
illis. Cūq; abiisset, collocutus est cū principibus sacerdotū & magistrati-
bus, quomodo eū traderet illis. Et dixit. Quid uultis mihi dare, & ego
uobis tradā eū? Et illi audientes gauisi sunt, & pacti sunt, ac cōstituerunt
ei triginta argēteos. Et spopōdit. Et ex eo tēpore quærebat quō oppor-
tune eum traderet eis sine turba. Hic iterum mihi uide, a quibus nā Chri-
stus maxima oīm iniuriā afficiat̄, & p̄cipue affligat̄. Prodit em̄ nō a ser-
uo hostiū suorū, sed a suo ipsius discipulo, eoq; nō extremæ sortis, sed
e duodenario illo Apostolorum numero, quos ex omnibus alijs disci-
pulis selegerat, quibus tradiderat potestatem ad eundorū miraculorū, &
quibus cōmēdauerat clauēs regni coelorū. Ac qđ indignius est, prodi-

tur non precio regni alicuius terreni, aut principatus, sed precio tantum triginta argenteorum, qui etsi tantum ualuerint, ut pro ijs emptus sit ager in sepulturam peregrinorum, quemadmodum postea sequitur, tamē quantillum obsecro est hoc precium, si conferatur ad CHRISTVM, omnis diuinae maiestatis thesaurum. Et quod est in Christo inchoatum, hoc postea in ecclesia Christi suos habuit progressus. Nam ecclesiae *Ecclesiae deuē statores, amici ecclesiae.* Christi multo maiora damna intulerunt hi, qui uidebantur amicissimi, quam manifesti hostes & persecutores, Iudaei persecuti sunt ecclesiam, sunt & gentes eā persecutae, idque omni genere crudelitatis. Atque hae quidem persecutiones uisae sunt aliquod incommodum ecclesiae inferre, sed multo maius damnum dederunt haeretici, & hypocritae, qui uolebant uideri se ecclesiam maxime omnium defendere & conseruare. Hoc autem nobis ob uarias causas considerandum proponitur. Primum ut cognoscamus quāto odio Satan persequatur Christum & ecclesiam eius, quod non tantum excitet contra Christum inimicos & hostes, uerum etiam amicos, discipulos, adeoque apostolos eius. Deinde, ut intelligamus quanta potentia cōstet Christus & ecclesia eius, quod etsi tam amici quam inimici inferant eis damna, non tamen possint opprimere. Adhuc, ut non offendamur, si quando nobis in uera doctrina religionis dissentiendū est a summis ecclesiae capitibus, ut uerum euangelion Christi, & ueram fidem sectemur. Præterea hoc loco discendum est, ut non plus fidamus amicis, quam Domino deo nostro. Ut edum quidem est, dum licet, amicorum opera, sed in fide, hoc est, ut in solum DOMINVM confidamus, qui nisi nos tueatur pro sua clementia, ut frustra uigilat custos ciuitatis, ita uanus est omnis amicorum labor. Sed redeamus ad Iudam. Intrauit, inquiunt, Satan in Iudam. Quid? num antea Satan non fuit in Iuda, sed iam primum, postquam decreuit se abiturum ad pontifices, & proditurum Christum, intrauit in ipsum? Certe fuit & antea in eo, cum furabatur, & calumniabatur unctiōem mulieris. Et CHRISTVS iam antea de ipso dixerat. Nonne ego uos duodecime legi, & ex uobis unus diabolus est? Quid ergo est, quod Euangelistae dicunt, Satanam nunc intrasse in Iudam, postquam Christo propter calumnias reprehensus est? Hic obseruandum est, quod ubicunque sit peccatum, ibi sit & potestas Satanæ. Sed quemadmodum peccatum non ubique & semper uincit, etiamsi præsto adsit (nam pii uincunt peccatum per Christum) ita nec ubique & semper regnat potestas Satanæ. Vbi autem peccatum uicerit, ibi regnat Satan, & manifestam exercet tyrannidem. Tunc igitur proprie dicitur Satan intrare in hominem, cum uincente peccato, reuelat tyrannidem suam in homine manifestis operationibus & sceleribus. Et ut hanc rem probe intelligamus, recitabimus gradus peccati, ex quibus facile percipi potest, quomodo Satan intret in hominem. Primum enim omnium est peccatum originale, cui omnes ho-

Peccati gradus,

Peccatum
originale

mines sunt obnoxij. Hoc autem peccatum est, quod natura caremus spiritu sancto, & sumus sine uera fide, sine uera cognitione & timore dei, ac sine recta caritate tam erga deum quam erga homines. Vbi uero non est spiritus sanctus, non fides, non cognitio & timor dei, non caritas dei & hominum, ibi certe est spiritus Satanae, impietas, contemptus dei, ac odium dei & hominum. Quid hoc peccato coram Deo est horribilius? Etsi enim lateat in carne & sanguine nec semper exerceat manifestas operationes, damnat tamen omnes homines perpetuo, nisi quem fides in Christum seruauerit. Hoc autem peccatum reuelat sui presentiam in homine, quasi gradibus quibusdam. Ac principio reuelat sese cogitatione. Sic enim libenter docendi gratia uocare eam quam uocant concupiscentiam, originalis enim impietas non est ociosa, sed quamprimum per etatem licet, a Satana tyranno suo ita inflammatur, ut excitet uarias & impias cogitationes, idque non solum in hominibus impijs, sed etiam in hominibus pijs, ac in Christo renatis. Quod & Paulus conqueritur, cum ait. Delectat me lex dei secundum internum hominem, sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meae, & captiuum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis. Et iterum. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Deinde excitata concupiscentia, sollicitat Satan hominem ad consensum. Quo impetrato, urget ad peragendum opus. Hi sunt gradus, uidelicet, concupiscentia, consensus & opus, quibus originale peccatum reuelatur. Etsi autem Satan dominetur in peccato originali & in concupiscentia eius, tamen si haec adhuc latent, & nondum accesserit consensus, nondum dicitur Satan in hominem intrare, sed potius, si resistamus concupiscentiae peccati per spiritum Christi, dicitur spiritus Christi intrare, & regnare in homine. De quare Paulus ait. Spiritu ambulate, & concupiscentiam carnis non perficietis. Et iterum. Si spiritu facta corporis mortificetis, uiuetis. Cum uero accesserit perfectus consensus & festinetur ad perficiendum opus, ibi Satan, etsi antea concupiscentiam excitauerit, tamen tum demum in hominem intrare & regnare dicitur, cum impetrauit consensum, & urget ad peragendum opus. Quare Satan fuit quidem antea in Iuda Ischariota, & intrauit in eum, cum consensit in concupiscentiam furti, & peregit furtum, cum autem nunc fit sermo de peccato prodicionis, etsi Iudas antea de prodendo Christo aliquod tempus cum deliberauerit, tamen quia nondum decreuerat se hoc facturum, nondum etiam dicitur Satan, nimirum prodicionis, in ipsum intrasse. Nunc autem, cum non solum deliberauerit secum, sed etiam consenserit, decreuerit, & ad peragendam prodicionem abeat, accommodatissime dicitur, Satanam intrasse in ipsum. Ac non potuerunt Euangelistae paucioribus uerbis magnitudinem peccati Iudae exponere, quam cum dicunt, quod Satan intrauerit in eum. Quod enim Iudas fecit, non est humanum sed immane, non

Satana domi-
nium in homi-
ne.

nō est carnale, sed plane Sataniciū facinus. Cū autē nemo repente, ut aiūt, fiat turpissimus, uideamus quibus gradibus Iudas ad hoc tam crudele prodicionis crimen peruenerit. Principio, Iudas avarus fuit, & sectatus est Christum magis ex avaritia, quā ex uera fide. Quare, cū ei cura loculi cōmissa esset, multa suffuratus est. Deinde, inuidus fuit, & calumniator, quod ingenium prodidit in facto mulieris, quæ Iesum unxit. Hæc crimina, uelut organa accepit Satan, & impulit Iudam per ea in tam immanem prodicionis facinus. Nā cum ex effusione unguenti decesserat quidpiam furto eius, cogitare cepit deratione, qua quod decesserat, recuperaret, deinde, cum Christus reprehenderet ipsum seueriter, q̄ calumniaretur factum mulieris, tanto inuidiæ morbo laborauit, ut coeperit etiam de earatione cogitare, qua se de CHRISTO ulcisceretur. Itaq̄ prolapsus est in prodicionis crimē. Quid ergo avaritia, & inuidia pernitiosius, quibus si locum dederis, non sunt suis ipsorum sceleribus contenta, sed adigunt hominem, ut plane hominem exuat, & Satanam induat. Iudas per avaritiam & inuidiā impellitur ad prodendum Christum. Quid autē obsecro, hoc scelere immanius est? Seu enim spectes Iudam ipsum proditorem, siue Christum proditum, siue pontifices, quibus Christus prodatur, siue precium prodicionis, nihil non se offert, quod peccatum Iudæ nō amplifcet. Nec magna indiges industria, ut peccatum Iudæ ex aggeres, sed hoc opus, hic labor est, ut ex immanitate peccati Iudæ ad resipiscētiā nulla mora exciteris, & ineffabilem erga te dilectionem DEI agnoscas. Nos enim eiusdem sumus carnis & sanguinis, quo Iudas fuit. Eadem quoq̄ peccata designare solemus. Iudas in peccatis conceptus & natus est. Sic & nos in peccatis concepti & nati sumus. Iudas fuit avarus & inuidus, ac noluit propter peccata sua reprehendi. Eodem ingenio etiam multi ex nobis præditi sumus. Damus operam avaritiæ & imposturis. Laxamus frena inuidiæ, & querimus ultionem. At hæc sunt initia & progressus, quibus Iudas peruenit ad sceleris sui immanitatem. Quare obstandum est principijs, & resipiscendum in tempore, ne spiritu sancto destituti, in potestatem Satanæ tradamur. Postremo agnoscenda est in prodicione Iudæ, immensa DEI erga nos dilectio. Iudas enim & discipulus & apostolus uendit & prodit tam uili precio, triginta uidelicet argenteis, IESUM uerum Messiam, unigenitum filium DEI, ac prodit eum pontificibus, nebulozibus longe omnium perditissimis. Quid ad tam horrendum facinus DOMINVS Deus in cœlo? Vbi sunt fulmina? ubi ignes? ubi hiatus terræ? En nusquam comparent. DEVS conuiuet autem, perinde ac si non curaret, aut non posset punire, sed quia nos diligit. Videt enim hac occasione Christum filium suum suscepturum crucem.

Iudæ peccata

Avaritia & inuidia.

IN PASSIONEM CHRISTI

cem & mortem, qua peccata nostra expiet. Tanto autem amore nos com-
plectitur, ut maluerit ad tam immane scelus conuiuere, ac ne proprio qui
de filio suo parcere, sed pro nobis omnibus tradere, quam ut in peccatis
nostris periremus. Agnoscamus igitur tantam dilectionem dei erga nos,
& agamus delictorum poenitentiam, ut in nouitate uitae nostrae profi-
ciscamur ad aeternam uitam, per Iesum Christum DOMINVM nostrum,
qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA XLVIII.

*Agnus pascha-
lis.*

*Exodi 12.
Numeri 9.*

Verebat, inquiunt Euangelistae, Iudas opportunita-
tem, ut traderet IESVM summis sacerdotibus & ma-
gistratibus. Sequitur ergo tempus non solum Iudae
ad prodendum Christum, uerumetiam Christo ipsi
ad sufferendam pro peccatis nostris crucem & mortem
opportunitissimum. Venit enim dies azymorum, in
quo oportebat immolari pascha. Hoc illud tempus est, quod Christus
ad suscipiendam publicam in Hierusalem pro salute nostra passionem se
legerat. Et apte admodum conuenit, ut Christus tempore paschae susci-
peret passionem suam. Nam agnus paschalis, qui eo tempore immolaba-
tur, etsi fuerit monumentum liberationis Israeliticae ex Aegypto, quae
iam multis annis praeterierat, tamen significabat etiam praecipuam ac ue-
ram liberationem a peccatis & morte, per Christum futuram, & concio-
nabatur ueteribus in lege passionem CHRISTI, quemadmodum su-
pra pluribus ostendimus, & Euangelista Ioannes perspicue testatur. Cum
enim describeret, quod milites fregerint duobus latronibus, qui cum Chri-
sto crucifixi erant, crura, Christo autem non fregerint, sed foderint la-
tus eius lancea, addit, facta sunt haec, ut scriptura impleretur: Os non
comminuetis ex eo. Hoc autem scriptum est, in Exodo & Numeris de a-
gno paschali. Cum igitur Ioannes interpretetur hoc in Christo imple-
tum esse, manifeste docet spiritus sanctus, quod caerimonia agni paschalis
multo magis respexerit ad effusionem sanguinis Christi, qui per fidem
illinitur conscientiae nostrae, quam ad sanguinem externi illius paschalis
agni, quo postes domorum in liberatione ex Aegypto illiti fuerunt. Qua-
re conuenientissime a deo ordinatum est, ut quo tempore externus agnus
paschalis immolaretur, eodem etiam Christus uerus & aeternus agnus,
pro peccatis nostris pateretur. Ac primo die azymorum, accesserunt disci-
puli ad Iesum, dicentes. Vbi uis paremus tibi, ut comedas pascha? Et
emisit duos ex discipulis suis, Petrum & Ioannem, dicens: Abite in ciui-
tatem, & ecce introeuntibus uobis in ciuitatem, occurret uobis homo hy-
driam fictilem aquae portans, sequimini illum in domum, in quam in-
trat, & dicite patrifamilias aedium. Magister dicit tibi. Tempus meum pro-
pe est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Vbi est diuersorium, ubi
pascha

pascha cum discipulis meis comedam. Et ipse uobis ostendet coenaculū
magnum, stratum, paratum. Illic parate nobis. Et exierunt discipuli eius,
& uenerunt in ciuitatem, & inuenerunt sicut dixerat eis, & fecerunt, sicut
cōstituerat illis Iesus, & parauerunt pascha. Principio CHRISTVS mī-
tit discipulos suos, ut parent pascha, non in Bethania aut alia quauis fini-
tima ciuitate, sed in urbe Hierusalē, quo exemplo, ut ipse obsequitur di-
uinae legi, quae erat in politia Mosaica, ita docet etiam nos obsequi diui-
nis ordinationibus, quae sunt in nostris rebus publicis. Nā in Deutero-
nomio de loco, in quo debeat pascha immolari, ita scriptum est. Non po-
teris immolare phasē in qualibet urbium tuarū, quas DOMINVS de-
us tuus daturus est tibi, sed in loco, quem elegerit Dominus DEVS
tuus, ut habitet nomen eius ibi. Locus autem a deo electus, is erat, in quo
erat arca propiciatorij, aut publicum templum. Reliquum igitur est, ut cū
templū DOMINI fuerit in Hierusalem, necesse quoque fuit, ut in ea sola
urbe pascha immolaretur. Hoc autē non erat temere a spiritu sancto cōsti-
tutum, sed habebat suā causam tum politicā, tum spiritualem. Nam cum
impiae gentes, quae colebant idola, fuerint ex omni regionis parte Iudaeis
finitimae, una tantum parochia instituta, & unus tantū locus in tota Iu-
deorū regione designatus est, in quo publica sacra peragerent, & ad quā
parochiam quotannis ter omne masculinum, iuxta legem, conueniret,
ne si unicuius in quis loco sacra pro sua libidine facere permissum esset,
non solū non facerent sacra legitime, sed etiam exemplis finitimarū genti-
um inuitati, sectarentur idololatriā, & a uero deo Israel deficerent. Haec
est prudentissima ratio, qua rudis populus, qui adhuc erat sub legis pæda-
gogio, in unitis & uerae religionis officio continebat. Postquam autem
reuelatum est Euangelion Christi in totum orbem terrarū, non iam una
tantū est parochia, non unus tantum locus a deo electus, sed ubicunque
est hominum congregatio, in qua praedicatur sincera Euangelion Chri-
sti, & distribuuntur sacramenta Christi, iuxta institutionem eius, ibi est
etiam legitima parochia, & uera Christi ecclesia, adeoque magnificentissi-
ma aula dei. Sed praeter hanc politicam rationem uoluit spiritus sanctus
hac lege qua exigit, ut in sola urbe Hierusalem, in qua erat templum,
immolaretur pascha, significare, quod CHRISTVS uerus a-
gnus paschalis non in alio loco passurus esset, quam in Hierusalem, &
quod ea sola esset uerae religionis doctrina, quae ab hoc loco initium per
apostolos acciperet, & per ipsos in totum orbem terrarum spargeretur,
uidelicet, quod solus Iesus Christus sit expiator peccatorum nostrorum, &
autor salutis nostrae. Quod igitur haec lex precipue uoluit, hoc Christus
nunc implet, nō tam, quod uelcit agno paschali in urbe Hierusalē, quam quod
in ea urbe suscipit publicā suā pro peccatis nostris passionē. Deinde obserua-
quod Christus iterum ostendet maiestatem suam, priusquam capiatur & crucifigatur.

Deut. 16.

Parochia una
tantum in Isra-
el.

IN PASSIONEM CHRISTI

Et si enim aberat a Hierusalem quindecim stadijs in Bethania, uidet tamē
 tanquam præsens spectator, quid in Hierusalem geratur. Introeuntibus,
 inquit, uobis in ciuitatem occurret homo hydriam fictilem aquæ por-
 tans. Et quanquam a pontificibus ita iam præscriptus esset, ut a nullo ciui-
 um, sine maximo capitis sui periculo, in Hierusalem hospitio exciperetur,
 tamen patrē familias, ad quem mittit discipulos suos, occulta sua po-
 tentia tam obsequentem reddit, ut nulla tergiversatione faciat, quod po-
 stulatur. Ostendet, inquit, uobis cœnaculum magnum, stratum, para-
 tum. Et discipuli inuenerunt, sicut dixerat. Hæc certe non sunt humana
 sed diuina opera, quibus Christus uoluit maiestatem suam discipulis cō-
 mendere, idque non ad uenandam carnalem gloriam, sed ad confirman-
 dam, aut potius restituendam fidem discipulorum in offendiculo crucis.
 Futurum enim erat, ut CHRISTVS, cum ducebatur captiuus, & af-
 figebatur cruci, uideretur non solum a DEO derelictus, sed etiam omni
 um hominum abiectissimus. Ac præsertim cum acclamabatur ipsi in cru-
 ce pendent, Si filius Dei es, descende de cruce: uidebatur necessario, sua-
 que ipsius culpa pati, ac nulla penitus ratione crucem suffugere posse.
 Quare priusquam hæc acciderent, uoluit Christus suam maiestatem deda-
 rare, ac uidet absens, quid Hierosolymis agatur, ut significet, ac testetur,
 se etiam uidere, quid insidiarum contra se struant pontifices, aut quid pe-
 pegerit cum ipsis ludas, ut si uellet, potuisset in tempore crucem suffugisse.
 Mutat etiam animum patrī familias, ciuis Hierosolymitani, ut cœna-
 culum promptissima obedientia ostendat, quo testatur se, si libuisset, po-
 tuisse etiā mutare aīum pontificum, ut aut non cepissent ipsum, aut iam ca-
 ptum dimisissent. Sed maluit uoluntati dei patrī sui obedire, & nostræ
 salutis per passionem consulere, quam pro maiestatis suæ potentia passio-
 nem suffugere. Cum igitur postea proponitur nobis captiuus, cruci affi-
 xus, & omnium hominum impotentissimus, meminisse debemus huius
 maiestatis suæ, ut sub homine captiuo & impotenti conspiciamus omni-
 potentem Dei filium. Docet etiam hic locus, nos ipsos reuerentiam erga
 Christum in omnibus uijs, & operibus nostris. Nam cum Christus ad-
 huc in carne super terram ambulans, uidit absentia, tanquam præsentia,
 quanto magis nunc omnia præsens contemplatur, cum ascendit super o-
 mnes cœlos & sedet ad dexteram Dei patrī. Ac non tantum uidet homi-
 nem portantem hydriam fictilem aquæ, hoc est, eos, qui ambulant sob-
 brie & diligenter in sua uocatione, sed etiam illos, qui non nisi uascula
 plena uino portant, hoc est, eos, qui non nisi ebrietati student, & uocatio-
 nem suam negligunt. Hos enim tanto grauius punit, quanto diutius ho-
 ebrietates & ignauiam ipsorum conuiuet. Illos autem tātō liberalius ho-
 norabit, quanto diligentius & laboriosius suo munere funguntur. Reue-
 reamur igitur Christum præsentem, & sectemur modestiam atque sobrie-
 tatem,

Christo om-
 nia sunt præ-
 sentia.

tatem, ut & in nostrae conscientiae domo conuiuium paschalis agni prae-
 paretur & celebretur. Sed redeamus ad propositum. Vespere facio
 uenit IESVS cum duodecim, & quum esset tempestiuum, accubuit
 & duodecim cum eo. Et coena praeparata, cum diabolus iam misisset
 in cor Iudae Simonis Ischariotae ut cumtraderet, sciens Iesus, qd om-
 nia dedisset sibi pater in manus, & qd a deo exiisset, & ad deum abiret,
 surgit e coena & ponit uestimenta, & accepto linteo, praecinxit se, deinde
 mittit aquam in peluim, & coepit lauare pedes discipulorum, & exerge-
 re linteo, quod erat praecinctus. Alij sentiunt lotionem pedum factam esse,
 post institutionem sacramenti coenae dominicae. De qua re nos non con-
 tendemus, sed sequemur nunc, quod nobis uerisimilius & conuenienti-
 us uidetur, & explicabimus lotionem pedum, priusquam coenam domi-
 nicam tractauerimus. Nam cum ea gens, pro ueterum more, magis iace-
 do in lectis, quam sedendo cibum sumplerit, apparet eius regionis mo-
 rem fuisse, ut pedes honestorum hospitem, priusquam cibum caperent,
 lauarentur. Vnde Christus apud Lucam exprobrat pharisaeo, qd non
 tractauerit ipsum, pro solenni consuetudine. Intraui, inquit, domum
 tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Et Paulus, de uidua ait: Si fan-
 ctorum pedes lauit. Quare Christus, cum agnoscat nunc discipulos tan-
 quam hospites suos, etsi coena iam facta, hoc est, parata, prior ipse, ut pa-
 ter familias, accumbat, tamen postquam discipuli etiam accubuerunt, mox
 a coena nondum absumpta, sed iam praeparata, surgit, ac depositis uesti-
 mentis suis missaq; aqua in peluim, lauat discipulis pedes, quod solebat q-
 dem fieri in honorem honestorum hospitem, ministerium autem ipsum
 per se admodum seruire erat. Obserua igitur, ad quantam humilitatem
 Christus sese deijciat. Suscipit enim ministerium abiectissimum. Sed qd
 sibi hac humilitate uelit, postea perspicue & copiose exponet. Nos per-
 sequemur nunc contentiorem Petri cum Christo. Venit ergo ad Simo-
 nem Petrum, & ille dicit ei. DOMINE tu mihi lauas pedes. TV, MI-
 HI? Quid est, TV? Quid est, MIHI? Cogitanda potius sunt, quam di-
 cenda, ne forte, quod ex his uerbis aliquatenus dignum concipit anima,
 non explicet lingua. Est autem haec magna modestia Petri, quae & suam
 commendationem mereretur, nisi maiori inmodestia, quae mox sequi-
 tur, obscuraretur. Modestiae enim est, nolle, praeter necessitatem, a maio-
 ribus & praestantioribus, humilia & abiecta officia ferre, sed potius ipsis
 uelle, quo quo modo licet, seruire. CHRISTVS autem hoc loco suam
 habet causam, propter quam exigit a Petro, ut hoc officium, quantum
 suis abiectum, ferat. Et ait. Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem po-
 stea. Hic fuisse prudentis modestiae, Christo cedere, & locioni locum
 dare. Sed Petrus contendere incipit, & ait. Non lauabis pedes meos in ge-
 nium. Ex modestia Petri fit maxima inmodestia, adeoq; si rem probe

Luce 7.

1. Timoth. 2.

Petri mode-
stia.

exquisieris, horribilis in CHRISTVM contumelia. Postquam enim Christus significauerat, se non temere facere, quod faciat, idq; postea se explicaturum, Petrus autem nihilominus pergat in suo proposito, & cōtradicat Christo pertinacissime, nunquā in eternum, inquit, lauabis pedes meos, quid obsecro, hoc aliud est, quam si dicat. Tu Christe, stultus es, & rerum imperitus, ac non intelligis, quid deceat. Ego uero uir prudens sum, qui recte intelligam, quale uniuscuiusvis debeat esse officium. Quod tu agis, temere, & absq; consilio a te susceptum est. Quod ego ago, ex intimis sapientiæ fontibus oriē. Siccerte sentit in latebris animi sui, quisquis Christo tam prefacte contradicit. Reputare autem Christū stultum, qui nesciat, quid agat, qui opera sua nullo iudicio faciat, ingens & horrenda est in Christum contumelia. Quare Petrus, dum studet esse in Christum modestus, fit in ipsum contumeliosus. Est autem Petrus eorum imago, qui quod semel animo suo, ut rectum, conceperint, tanta cōtentione asseuerent, ut malint opinionem suam pugnis tueri, quam alijs modeste cedere. Sed inquis: Quid? abnegare me ne ueritatem? profiteri ne in gratiam hominum, & ad conseruandam tranquillitatem, non esse rectum, quod rectum est? Minime omnium. Veritas nūquam, ne in parentis quidem, aut etiam angeli de cœlo gratiam abneganda est. Et quod rectum est, nullo modo concedendum est, non esse rectum. Sed hic mihi uide, multa nobis uera & recta sæpenumero uideri, quæ si patienter audiamus aliorum rationes, comperimus esse uana & falsa. Quod si autē sententia nostra omnino uera & firma est, non confiteri quidē debemus eam esse falsam, non tamen est contentiose & contumeliose pugnandū. Seruum DOMINI, inquit Paulus, non oportet pugnare, sed placidum esse, erga omnes, propensum ad docendum. Et iterum. Hæreticum, hoc est, contentiosum & capitosum hominem, post unam & alteram admotionem fuge. Et Salomoni. Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suā, ne efficiaris ei similis. Nam aduersarius, qui manifestæ & firmæ ueritati altercando & pugnando resistit, stultus est. Itaq; si tu uicissim contenderis, & contumeliose restiteris, efficieris aduersario similis, hoc est, efficieris & ipse stultus. Quare siue firma, siue infirma fuerit sententia tua, nunquam odiose est contendendum & pugnandum. Petrus etiam hoc loco eorum imago est, qui, cum excogitatitjs cultibus suis student in DEVM pij esse, fiunt maxime impij. Hi sunt hypocritæ, qui excogitant propria bona opera, quibus seruiunt deo hac opinione, ut meritis horum operum consequantur remissionem peccatorum & uitam æternam. Et cum arguuntur impietatis in Christum, qui solus est meritum æternæ uitæ, malunt opinionem suam ferro & igni tueri, quam ex uerbis dei recte erudiri. Quare, quemadmodum Petrus fit in Christum contumeliosus, dum uult eum, iuxta carnis suæ prudentiam, contra uerbum & instu

Petrus imago
contentiosorum.

Contentiosus
ueritatis inimicus.

Hypocritarū
imago Petrus.

& institutum ipsius honorare, ita hi fiunt in deum impij, dum student contra euangelion CHRISTI, iuxta animi sui opinionem, pietatem colere. Sed audiamus, quomodo Christus tantæ pertinaciæ Petri occurrat.

Respondit ei Iesus. Si non lauero te, non habes partem mecum. Hoc certe nō est contendere, sed uere est stulto respondere iuxta stulticiam suam, ne sibi sapiens uideatur. Nō pugnabo, inquit, tecum Petre, sed hoc tū dico, si non lauero te, nō habes mecum partem. Quid autē nos ad hoc dicemus? An tāti momenti est, pedes lauare? an non & Iudei loti sunt pedes, & tamen non habet partem cum Christo? Recte, sed Iudas non suscepit eam lotionem, quam Christus præcipue his uerbis intelligit. Tam

*Pedes lauare
quid sit.*

etsi enim omnino obediendum erat Christo, etiam in sufferenda externa pedum lotionem, et si quis repulisset hoc officium Christi, ex incredulitate, certe propter incredulitatem suam perisset, Christus tamē his uerbis magis respicit ad ueram & spiritualem totius hominis lotionem, quam ad

externam lotionem pedum. Nam Christus reprehendit his uerbis stulticiam Petri, q̄ tanto tempore audierit euangelion Christi, nōdum tamē intelligat uerum officium Christi. Si non lauero te, non habes partem mecum, hoc est: Tu nondum intelligis uerum officium meum, nec intelligis

quantopere indigeas meo officio. Somnias enim, me futurum externum Monarcham totius terræ, cui omnes populi, externa reuerentia seruiant, cui etiam tu ipse seruire uelis. Sed res longe aliter se habet. Nisi ego prius tibi seruiero, tu mihi nunquam seruiēs. Nisi ego tibi seruiero,

Iudeorum religio uana.

non potes saluus fieri. Nisi sanguinem meum pro te effudero, & lauero te sanguine meo ab omnibus peccatis tuis, non consequeris salutem. Obseruabile dictum. Si non lauero te, non habes mecum partem, quod etsi paucis uerbis dicatur, subuertit tamen omnes impias impiarum gentiū,

Iudeorum, qui hoc tempore sic dicuntur, Turcarum & hypocritarum religiones. Iudæi, & si nonnulli inter ipsos ducant honestam uitam, tamē quia non lauantur sanguine Christi, hoc est, non credunt se habere remissionem peccatorum propter Christum, idcirco non habent partem

Turcarum religio impia.

cum Christo. Turcæ sectantur quidem speciem quandam religionis in unum deum, sed quia non lauantur sanguine Christi, non consequuntur in sua religione salutem. Hypocritæ inter Christianos, etsi multa bona opera faciant, tamen quia lauant se potius meritis operum suorum, quā sanguine Christi, (Sentiunt enim se propter opera sua, nō propter Christum p̄ fidem iustos) idcirco nullam habēt partem cum Christo. Et hāc suā sententiā aliquatenus in sacramēto cœnæ dominicæ significant. Nā cum distribuunt & sumunt dominicam cœnam, in ecclesijs suis, non distribuunt uulgo, iuxta institutionem Christi, panem & uinum, hoc est,

corpus & sanguinē, sed tantum corpus, non item sanguinem: uidelicet, non obscure significantes, se non indigere sanguine Christi, sed lauari

potius & sanctificari meritis suorum operum. Hæc est magna impietas, quæ secum affert certum & perpetuum exitium. Quare nihil magis nobis curandū est, quam ut lauemur sanguine Christi. Hoc autem fiet, si agnitis peccatis, crediderimus in Christum, quod propter ipsum habeamus remissionem peccatorum, & cum hæc fides varias habeat tentationes, confirmanda est recto & legitimo usu sacramenti dominicæ coenæ, ut cognita per hoc sacramentū propicia uoluntate dei erga nos, propter Christum, confidamus nos ab omnium peccatorum nostrorum reatu, sanguine Christi lotos, & absolutos esse. Sed redeamus ad Petrum. Dicit enim. **DOMINE**, non pedes meos tantum, sed & manus & caput. Ante Petrus nimis inclinabat ad sinistram, cum non uoluit ferre, ut pedes laueretur, nunc nimis declinat ad dextram, cum offert non pedes tantum, sed & manus & caput lauanda. Non multum dissimile est, quod homines ex auditu euangelij facere solent. Cum enim prædicatur, quod non opera nostra, sed Christus tantum expiet peccata nostra, ibi tum auditores nulla bona opera sectantur, sed putant licentiam uiuendi, esse pietatem euangelicā. Hoc est nimis declinare ad sinistram. Cum uero bona opera præcipiuntur & seueriter iuxta legem DEI exiguntur, ibi tum hypocritæ non solum ea opera facere uidentur, quæ deus præcepit, uerum etiam cogitant noua bona opera, atque hæc faciunt non ex fide, quod habeant remissionem peccatorum tantum propter Christum, sed ut propter suorum operum merita consequantur peccatorum ueniam. Hoc nimis est declinare ad dextram. Atqui regia uia incedendum est, et ut Petrus debuisset iuxta institutum & sententiam Christi, pedes tantum lauandos offerre, non item manus & caput, quæ Christus nunc non exigebat, ita ea bona opera omnino facienda sunt, quæ deus præcepit, sed non est addenda impia opinio, uidelicet, quod merita horum operum expient peccata. Hæc enim maiestas ad solum Christum pertinet, & qui credit, quod Christus tantum sit peccatorum suorum expiator, obsequitur autem legi dei, & uocationi Christi, ut declaret gratitudinem suam, & testetur obedientiam fidem suam, is media adeoque regia uia incedit. Dicit ei Iesus. Qui lotus est, non opus habet, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Reprehendit Christus imperitiam Petri, ex publica hominum consuetudine. Nam qui inter homines toto corpore semel in hebdomada loti sunt, non necesse habent singulis diebus lauari, sed iudicantur toti mundi, si alijs diebus pedes tantummodo, qui luto sordidati fuerint, lauentur. Et qui apud Iudæos ad honestum siue sacrum siue prophanum conuiuium suis ritibus sanctificatus & purificatus accesserit, non necesse habet denuo in conuiuium omnibus ritibus sanctificari, & toto corpore lauari, sed sufficit, ut pro regionis more pedes duntaxat lauentur. Sicut enim in nostris regionibus, qui accesserit inuitatus ad conuiuium, non se primum in conuiuium toto

corpore lauat, sed cum antea pro modestia sua curauerit se emundari, iudicatur totus mundus, si saltem in conuiuio manus lauerit, ita & inter Iudaeos, sui erant ritus, quibus purgabantur accessuri ad publica conuiuia, ut si in conuiujs pedes solum modo lauarentur, toti mundi haberentur. Quare, cum Petrus qui antea ne pedes quidem lauari sustinebat, nunc autem offerat manus & caput lauanda, declarat se nec ueram modestiae rationem, nec solennem regionis consuetudinem intelligere, atque eo ipso quo uult uideri Christo obsequentissimus esse, indicat se omnis ciuitatis imperitum. Sed Christus hac responsione aliquid excellentius agit, quam quod tantum modo exprobet Petro inciuilitatem. Sicut enim supra cum dixit, Nisi te lauero, non habebis partem mecum, magis respexit in lotionem sanguinis sui, quam in externam illam aquae lotionem, ita cum nunc ait. Qui lotus est, non opus habet, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus, praecipue docet, quid credentibus in Christum factu necessarium sit, postquam loti sunt baptismo Christi. Nam in Christianismo institutum est balneum, quod uocatur baptismus, in quo quicumque lauatur per fidem in Christum, totus mundus efficitur. Quicumque, inquit, baptisati estis, Christum induistis. Vbi autem Christus est, ibi est tota & perfecta mundities. Perfectio enim legis, Christus, & omnis qui in eum credit, iustificatur. Ergo quisquis Christum per fidem habet, istam tam habet in Christo iusticiam, quam lex operibus suis exigit, hoc est, sanctam, puram, & ex omni parte perfectam. Et iterum. Christus, inquit, dilexit ecclesiam & semetipsum exposuit pro ea, ut illam sanctificaret mundam lauacro aquae per uerbum, ut adhiberet eam sibi ipsi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi, sed ut esset sancta & irreprehensibilis. Baptismus igitur tale balneum est, in quo credentes in Christum ita sanctificantur, ut toti sint mundi in conspectu dei, propter Iesum Christum. Quid ergo dicemus? aut potius, quid faciemus? Num quia toti mundi sumus per baptismum, licebit nobis postea pro nostra libidine uiuere & nullam habere bonorum operum rationem, quia baptismo loti sumus, & non possumus deinceps inquinari? Minime omnium. Loti quidem sumus baptismo ab omnibus peccatis, ut toti mundi simus coram deo propter Christum, non est autem postea ociandum, sed pedes semper lauandi sunt. Et quemadmodum mundus quidem hospes est, qui ante unum aut alterum diem toto corpore in balneo lotus est, attamen, cum accesserit conuiuium, debet manus, pro nostrae regionis consuetudine, aut pedes, pro Iudaeorum moribus, lauare, ita qui baptisatus est baptismo Christi, totus quidem mundus est, sed cum diucius uitam agat in hoc luto secundo, necesse habet semper pedes lauare. Hos si lauerit, totus mundus reputatur, si modo antea per baptismum rite lotus fuerit. Pedes sunt affectus animi nostri. Ut enim

Petri impericia.

Baptismus balneum emundationis.

IN PASSIONEM CHRISTI

pedibus circumferimus corpus, quo uolumus, ita affectibus animi etu-
 pimus, in quæ libet, opera. Itaque post baptismum, purgandi sunt carna-
 les affectus animi, ut etsi sollicitent nos ad peccata, compescamus tamen
 concupiscenciam carnis, ne peccemus. Ne regnet, inquit Paulus, pecca-
 tum in mortali uestro corpore, ut obediat illi per cupiditates eius, neque
 accommodetis membra uestra, arma iniusticiæ peccato. Et iterum. Debi-
 tores sumus, non carni, ut secundum carnem uiuamus. Nam si secundum
 carnem uixeritis, hoc est, si pedes non laueritis, moriemini. Quia si spi-
 ritu facta corporis mortificetis, uiuetis. Ac rursus. Spiritu ambulate, &
 concupiscenciam carnis non perficietis. Et, Qui sunt Christi, carnem cru-
 cifixerunt cum affectibus & concupiscentijs. Hoc enim est lauare pedes.
 Quare, ut totam illam mundiciem, quam in baptismo accepimus, con-
 seruemus, necesse habemus post baptismum, ut pedes lauemus, hoc est,
 ut compescamus affectus carnis, & crucifigamus concupiscenciam pec-
 cati, per spiritum. Sic enim fiet, ut etsi adhuc sint reliquie peccati in carne
 nostra, tamen toti mundi simus in conspectu dei propter Christum. Et
 huc quoque pertinet, quod sequitur. Et uos mundi estis, sed non omnes.
 Sciebat enim, quis nam esset, qui proderet ipsum. Propterea dixit. Non
 estis mundi omnes. Quomodo mundi sunt apostoli, qui tamen adhuc gesta-
 bant peccatum in carne sua? Num mundi erant propria iusticia? Nequa-
 quam. Non enim iustificatur in conspectu tuo omnis uiuens. Sed mundi
 estis inquit, propter sermonem, quem locutus sum uobis. Predicaui uobis
 Euangelion meum, quo me uobis totum, quantus quantus sum, donavi.
 Tamen si autem nondum recte intelligitis euangelion meum, tamen quia
 agnoscitis ipsum, & adhibetis fidem, agnoscit & uos deus pater mundos
 & sanctos propter me. Quod de apostolorum mundicie dicitur, hoc in-
 telligendum est etiam de omnibus uere Christianis. Nam quemadmodum
 apostoli etsi habebant adhuc in carne sua sordes peccatorum, pronunciantur
 tamen a Christo toti sancti & puri propter euangelion, ita & credentes eu-
 uangelio ab apostolis predicato, quamquam adhuc multas habeant infirmi-
 tates, tamen reputantur toti sancti & mundi, non quidem propter suam ip-
 sorum iusticiam, sed propter iusticiam Christi fide acceptam. Postquam enim euange-
 lion Christi sparsum est in totum orbem terrarum, quod solus Christus sit expia-
 tor peccatorum nostrorum, & quod deus donauerit nobis totum Christum filium
 suum, una cum omnibus bonis suis, Christiani, qui adhibent fidem huic euan-
 gelio, non iam amplius dicuntur esse in regno iniquitatis, sed in regno iusti-
 cie, in eo uidelicet regno, quo per euangelion, iusticia Christi inundat super
 omnes in Christum credentes. De quo regno Esaias conuocatur, Populus tu-
 us, inquit, omnes iusti. Et Daniel. Consummabitur purgatio, finem accipiet
 peccatum, delebitur iniquitas, et adducet iusticia sempiterna. In hoc regno
 omnes tanquam reges & principes uitam agunt, quotquot audiunt euange-
 lion, & agnoscunt Christum per fidem. Quare etsi ueri Christiani adhuc

Apostoli mundi
 quomodo

Christiani
 sunt in regno
 iusticie

Esa. 60.

Dani. 9.

peccata habeant in carne ipsorum, tamen quia sunt membra eius regni, in quo praedicatur remissio peccatorum propter Christum, & credunt in Christum, idcirco reputantur coram deo propter Christum toti sancti et mundi. Ceterum, quod Christus ait: Mundi estis, sed non omnes, id quod addit, interpretatur Evangelista, propter Iudam proditorum, iterum ostendit quendam maiestatis suae particulam, ut doceat nos, quod suscepit crucem & mortem suam, haud quaquam inficius, & humana potentia coactus, sed plane sciens & uolens. Nam cum hoc nobis cognitum fuerit, manifestum etiam erit, quod non sua culpa, sed pro nostris peccatis passus sit. Quare passionem eius ita intueamur, ut sentiamus eam esse nostram a perpetua passionem liberationem. Sed nunc tempus est, ut audiamus, quomodo Christus ipse explicet, quid sibi uelit, quod discipulis suis pedes lauerit. Postquam ergo lauerat pedes eorum, & receperat uestimenta sua, quum accubuisset iterum, dixit eis. Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magistrum & dominum. Et benedicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros, dominus & magister, uos quoque debetis inuicem alij aliorum pedes lauare. Exemplum enim prebui uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Amen amen dico uobis. Non est seruus maior domino suo, neque legatus maior est eo qui legauit ipsum. Si haec nouistis, beati estis, si feceritis ea. Non de omnibus uobis loquor. Ego scio, quos elegerim. Sed ut adimpleatur scriptura. Qui edidit mecum panem, sustulit aduersum me calcaneum suum. Nunc dico uobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quod sim. Amen amen dico uobis, qui recipit, quemcumque misero, me recipit. Qui autem me recipit, recipit eum qui me misit. Hec est expositio lauationis pedum, quae certe, cum sit per se perspicua, non indiget nostra interpretatione, qua obscuraretur potius, quam explicaretur. Occasio tantum perscrutanda est, qua CHRISTVS hoc seruale ministerium erga discipulos suscepit. Nam discipuli omnino erant in ea opinione, quod senserint, non solum Christum in hac terra regio more & externa maiestate dominaturum, uerum etiam ipsos externos orbis terrarum principes futuros, & quae Esaias dixit: Gens & regnum, quod non seruiert tibi, peribit. Et iterum: Veniet ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorum. A Paulo ante. Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi. Haec, inquam, putarunt in ipsis externa maiestate implenda, adeoque somniarunt sibi iucundissimam & securissimam in hac terra foelicitatem, propterea quod agnoscerent Christum, cuius regnum tantopere prophetae commendauerunt. Cum autem Christus se peac multum haecenus uerbis significauerat eis, quod regnum suum non sit corporale, sed spirituale regnum, suscipit nunc ministerium longe omnium abiectissimum, ut quod uerbis docuerat, suo etiam ipsius exemplo inculcaret, se non uenisse, ut in hac terra dominaretur regio more,

IN PASSIONEM CHRISTI

*Christi regnū
nō est ciuile.*

*Apostolorum
officiū.*

*Episcopis, nū
liceat exter-
num habere
dominiū.*

nec ipsos ut externos principes, in orbem terræ missurum, sed uenisse, ut quemadmodum ipse alijs seruiret, ita & ipsi, alijs aliorum ministri essent. Et distulit CHRISTVS hoc exemplum usq; ad nouissimam cenam, ut doctrina eius tanto diligentius conseruaretur, quanto recentius, quā totq; obseruabiliore tempore factum esset. Exemplum, inquit, præbui uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Existimatis me uenisse in hūc mundum, ut & ego externo dominio potiar, & ex uobis omnibus principes huius seculi faciam, quibus omnes aliæ gentes seruiāt. Sed uolo nunc uos meo ipsius exemplo docere, q; non debeatis nominis mei prætextu externi principes, sed ministri ecclesiæ esse. Non est seruus maior domino, nec legatus maior eo, qui legauit ipsum. Quare ut ego, qui sum dominus, & magister, nō usurpauī mihi externum regnū, sed officio meo omnibus tam amicis quā inimicis seruiui, ita uos existimetis me uos in hunc mundum mittere, non ut reges & principes, sed ut seruos & ministros. Hoc igitur exemplo docet CHRISTVS, primū, apostolos, ut discant officium ipsorū esse non magisteriū, sed ministerium, non dominium sed seruitutē. Officiū enim eorum est, nō condere leges ciuiles, & externam tyrannidē in populum exercere, sed est prædicare Euangelion Christi, de remissione peccatorū propter Christum, ut hoīes iustificentur & saluent. Sic nos estimet homo, inquit Paulus, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum DEI. Et iterum. Ne quis gloriatur in hominibus. Omnia uestra sunt, siue Peulus, siue Apollo, siue Cephæ, siue mundus, siue uita, siue mors, siue presentia, siue futura, omnia inquā, uestra sunt, uos autē Christi, Christus uero DEI. Deinde docet Pontifices & Episcopos, qui gloriantur se esse apostolorū successores, q; non liceat ipsis prætextu ecclesiastici sui officij usurpare externam potestatem super reges & principes, ut quos uelint, in reges instituant, et quos uelint, deiciant, sed q; debeāt ministerio suo ecclesiæ seruire. Ergo, inquit, non licet ministro ecclesiæ, siue illum Episcopū, siue Ecclesiasten uoces, habere externum principatū, & populum externa poliria sibi subiectum. Nō licet, inquā, ministro ecclesiæ talem principatum usurpare prætextu euangelij, & ecclesiastici ministerij. Petrus non ideo debet Antiochiæ aut Romæ dominari, quia apostolus est. Paulus non ideo debet externam dominationem Corinthi usurpare, quia apostolus est. Sed potius quia sunt apostoli, debent officio prædicationis euangelij, ecclesiæ seruire. Quod si uero externus principatus, aut externorum bonorū possessio contigerit ministro ecclesiæ uel legitima hæreditate, uel ordinaria electione, alio uel ciuili & legitimo contractu, ibi tum, & si difficillimum sit una externas opes administrare, & prædicando euangelio seruire, tamen licet hæc externa bona habere, non ut apostolo aut ministro ecclesiæ, prætextu ministerij sui, sed ut externo hãgredi, ut ciui aut collegæ, ordinariē

ordinarie electo, ut negociatori legitimis contra ctibus utenti. Rursus au-
 dio. Quid num Episcopi aut ministri ecclesiae ita omnibus subiecti esse
 debent, ut principes & reges huius seculi neminem habeant, quem reue-
 reantur, & cui subiecti sint, sed ipsi soli pro libidine sua omnibus domi-
 nentur? In administratione certe politicarum rerum principes et reges hu-
 ius seculi neminem habent in hac terra superiorem, & ministri ecclesiae ne-
 cesse habent esse, ueluti oues in medio luporum, quemadmodum CHRIS-
 TVS ait. Sed interim obseruandum quoque est auditoribus euange-
 lij, & membris ecclesiae, siue regibus, siue subditis, quid ipsi debeant ec-
 clesiae ministris. Non iam loquor de impijs ecclesiae doctoribus, & Epis-
 copis, qui tantum titulum tenus de apostolorum successionem gloriantur, do-
 ctrinam autem apostolorum aut persequuntur aut ignorant, sed de ue-
 ris ecclesiae ministris, qui euangelion CHRISTI sincere docent, ac
 doctrinam apostolorum fideliter explicant. Hi debent quidem ecclesiae au-
 ditoribus lauationem pedum, hoc est, seruitutem & ministerium praedi-
 candi euangelij. Sed quid uicissim his auditores ecclesiae, siue hi fuerint
 principes siue subditi, debent? num conculcationem pedum? num con-
 temptum? num contumelias? num opprobria? num famem? num rerum
 omnium indigentiam? Sciunt quidem ministri ecclesiae haec aduersa si-
 bi sufferenda esse. Non enim seruus maior est domino suo. Si mundus
 persecutus est CHRISTVM, non mirum, si etiam persequatur
 ministros Christi. Haec autem magna est impietas & crudelitas, si aduer-
 sa ista inferantur ministris ecclesiae, non ab ijs, qui ex professo sunt ho-
 stes ecclesiae, sed ab ijs, qui uolunt haberi ecclesiae amici, auditores et me-
 bra. Recte dicis, Episcopos & Ecclesiasticos esse ecclesiae seruos, idcirco de-
 bere eos ut seruos tractari. Sed memineris eos non esse seruos ciuiles, aut
 mancipia & iumenta, sed seruos ecclesiasticos, imo seruos CHRISTI.
 Et cum ipsi debeant tibi officia ecclesiasticae seruitutis, memineris eti-
 am, quid uicissim tu, qui es auditor & membrum ecclesiae eis debeas.
 Est & parens liberorum suorum, si rem recte perpendas, minister, nun-
 quid ergo licebit liberis parentem pedibus conculcare, & ad famem adi-
 gere? Magistratus quoque ciuilis seruit aliqua ex parte subditis suis,
 ergo subditis licebit, uirulenter in magistratum debacchari? Quid
 ergo auditores Ecclesiae debeant ministris Ecclesiae, audi quid Paulus
 dicat. Qui bene praesunt praesbyteri, duplici honore digni habeantur,
 maxime hi, qui laborant in sermone & doctrina. Et iterum. Com-
 municet, qui catechisatur sermone ei, qui se catechisat in omnibus
 bonis. Et rursum. Rogamus uos fratres, ut agnoscatis eos, qui labo-
 rant inter uos, & qui praesunt uobis in DOMINO, & admo-
 nent uos, ut habeatis illos in summo precio per charitatem propter
 opus illorum. Ac iterum. Non estis aspernati neque respuistis,

*Ecclesia mini-
 stris, quid de-
 beant audito-
 res.*

sed me uelut angelum dei suscepistis, uelut Christum Iesum. Et, testimonium reddo uobis quod si fieri potuisset, oculos uestros effossos dedissetis mihi. Da, inquis, Paulum, & exhibebimus ei omnem, quem possumus honorem. Scio, multos esse ecclesiae ministros, qui tam propter impietatem doctrinae, quam propter inhonestatem uitae ipsorum hoc nomine & officio indigni sunt. Sed quid, quod ne fideles quidem & bonos ministros ecclesiae, pro officio tuo tractas? An non datur tibi Paulus, cum datur, qui uerbum Pauli, imo Christi diligenter & pie explicat? Sed desino, Nam haec ideo commemorauimus, ut cum Christus iubeat apostolos, inuicem alios aliorum pedes lauare, non intelligatur haec tantum dicta esse de officio, quod apostoli seu ministri ecclesiae debeant ecclesiae auditoribus, sed etiam de eo officio, quod uicissim ecclesia debet apostolis & ministris suis. Postremo enim docet Christus hoc suo exemplo non tantum apostolos & ministros ecclesiae, uerum etiam totam ecclesiam, & singulos ecclesiae seu auditores seu filios appellare libet, ut non sentiant, se propter Christum nihilum seu regnum Christi, habituros in hoc seculo externam maiestatem & felicitatem, sed potius ut sibi inuicem seruiant, & aduersa quaecumque in Christo patienter ferant. Si enim Christus in hoc seculo minister fuit, & aduersa tulit, non debent hi, qui Christum agnoscunt, feliciora sibi in hoc mundo polliceri. Non est seruus maior domino suo. Et addit, Si haec nouistis, beati estis, si feceritis ea. Vide, obsecro, quam beatitudinem Christus nobis in hac terra praescribat. Beatitudo nostra est, si in hoc seculo reges ac principes fuerimus, & alij nobis tantum seruiant, nos autem nulli seruiamus, sed omnibus dominemur. Haec quidem est externa maiestas, quam caro plurimum ambit, sed non est uera nostra beatitudo, etiam si amisi potentia & maiestate in hoc seculo uicerimus Salomonem aut Alexandrum ipsum magnum. Si haec, inquit, nouistis, beati estis, si feceritis ea. Beatitudo uestra in hoc consistit, ut intelligatis meum regnum esse spirituale, & officij uestri esse, non dominari in mundo, sed exemplo & mandato meo obsequi, doctrinae meae ex fide obedire, & alijs per charitatem seruire. Haec uera est perpetuae felicitatis uia. Vos speratis quidem felicitatem, si facti fueritis principes huius seculi, quibus omnes alij obediant & seruiant. At ego praescribo uobis aliam felicitatis uiam, uidelicet, si ex fide, meum exemplum sectemini, ut quoadmodum ego obsequor uoluntati patris mei, & suscipio propter uos non abiectissima tantum ministeria, sed etiam turpissimam mortem, ita & uos obsequamini meae uocationi, & suscipiatis propter me, non solum euangelion meum per fidem, sed etiam mutuam inter uos seruitutem. Haec si feceritis, beati eritis. Ergo ne mereamur operibus beatitudinem? Absit, sed operibus testamur fidem, per quam solam propter CHRISTVM, ueram beatitudinem consequimur. Caeterum, quemadmodum Christus antea excepit e numero mundo.

Beatitudo ecclesiae.

mundorum, proditorem suum, ita & nunc excipit eum e numero beatorum. Non de omnibus, inquit, uobis loquor. Ego scio quos elegerim. Et allegat testimonium scripturæ: Sed ut adimpleatur, inquit, scriptura. Qui edit mecum panem, sustulit aduersum me calcaneum suum. Hoc scriptum est, in psalmo quadragesimo. Obserua igitur ex hoc loco, quod is psalmus præcipue intelligendus sit de Christo. Et si enim in eo psalmo dicitur: Sana animam meam quia peccaui tibi, tamen postea sequitur. Suscepisti me propter innocentiam, ex quo manifeste apparet, quod Christus significat se nostra peccata suscepisse, propter suam autem iusticiam seruatum esse, ut & nos iusticia eius seruaremur. In hoc autem psalmo extat perspicua concio tam passionis quam resurrectionis Christi. Resuscita, inquit, me & retribuas eis: In hoc cognoui, quoniam uoluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Me autem propter innocentiam suscepisti, et confirmasti me in conspectu tuo in eternum. Hoc certe nihil aliud est, quam concionari de liberatione a morte per resurrectionem in perpetuam uitam. Quare hic psalmus debet nobis esse commendatissimus. Deinde Christus hac scripturæ allegatione iterum significat se suscipere passionem suam non humana potentia coactum, sed sua sponte, ut obediat patri, qui uoluntatem suam satis perspicue cum in tota scriptura, tum præcipue in hoc psalmo significauit, uidelicet, quod uelit ut CHRISTVS filius suus suscipiat passionem & mortem propter peccata hominum. Vnde & addit Christus. Nunc dico uobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quod ego sum. Hoc diligentissime obseruandum est. Exponit enim manifeste eam rationem, propter quam Christus toties ante de passione concionatus sit, quam ab hostibus suis comprehenderetur & cruci affigeretur. Nunc (inquit) dico uobis, priusquam fiat. Quam obrem? Et si uoluerit etiam his prædicti omnibus scandalo discipulorum occurrere, ne offensi captiuitate & cruce ab ipso deficerent, & abnegarent, tamen quia hoc præ imbecillitate eorum non potuit ab ipsis impetrare, illud agit, ut uel post defectionem & abnegationem iterum eos in uiam reducat, & fidem ipsorum confirmet. Ut cum factum, inquit, fuerit, credatis, quod EGO sum. Quis est ille EGO? Non est impotens quispiam & mendax homo, qui humanis insidijs circūuentus mortem sustinuerit, qui uel uanum euangelion prædicauerit, & mendacibus promissis auditores suos deceperit, sed is est, de quo prophetæ longe ante concionati sunt, quem DEVS pater misit in hunc mundum, ut seruetur mundus per eum, qui & si susceperit passionem, crucem & mortem, non tamen suscepit ea aut ignarus, aut hominum uiribus coactus, nec suscepit ea, ut in ipsis pereat. Sed suscepit ea sciens & uolens, propter nostram salutem, & suscepit, ut per ea ingrediatur in regnum & gloriam patris sui. Nam qui prædixit de passione & morte sua, idem etiam prædixit de resurrectione sua. Quare, cum audierimus eum passum &

psalmo 40

*Euangelij cō
secratio,*

Ioannis 8.

mortuum, agnoscamus etiam ipsum resurrexisse, & credamus, eum tractum quidem esse propter peccata nostra, resurrexisse autem propter iustificationem nostri. Sed quid illud est, quod in hac contione postremo addit. Amen amen dico uobis, qui recipit, quemcunque misero, me recipit, Qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit. CHRISTVS his uerbis alias consecrat Euangelion suum, quod apostoli prædicarunt, ut habetur & agnoscat, pro uero uerbo dei, quo salutem consequimur, si ei fidem adhibuerimus, alias consolatur apostolos, ne existiment in uarijs afflictionibus se a deo derelictos, sed confidant se deo maxime omnium curæ esse, propterea quod qui ipsis bñfacit, benefaciat Christo. Qui autem benefacit Christo, benefacit Deo ipsi. Hoc autem loco utrumque intelligi potest. Nam si hoc dictum referas ad id quod paulo ante dixi, Non de omnibus uobis loquor, ego scio quos elegerim, consecratio est euangelij apostolorum, ut agnoscat pro eo euangelio, quod sit potentia dei ad salutem omni credenti. Cum enim ait, nō de omnibus uobis loquor, ego scio, quos elegerim, opponit inter se Iudam & reliquos apostolos. Ac Iudam quidem reprobat, idque testimonio etiamnum scripturæ. Qui edit mecum panem, sustulit aduersum me calcaneum suum. Reliquorum autem ministerium approbat & confirmat, dicens. Amen amen dico uobis, qui recipit, quemcunque misero, me recipit. Qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit, hoc est. Elegi uos duodecim in apostolos meos, ut euangelion meum, quo homines salutem per fidem consequentur, in totum orbem diuulgetis, elegi uos, ut darem uobis clauēs regni cœlorum, ut quorum remiseritis peccata, remittantur eis, quorum retinueritis, retineantur. Nunc autem unus ex uobis sustulit aduersus me calcaneum suum, & (ut alias dicitur) diabolus est. Quid ergo? num quia unus ille abiicitur, & perit, idcirco uos omnes abiiciemini, & e ministerio, quod uobis commendaui, repellimini? Num quia unus ille defecit, idcirco nec uestro euangelio fides adhibenda erit? minime omnium. Sed quanto se uerius ille abiicitur, tanto clementius deus uos complectetur, & quanto execrabilius est proditio illius, tãto sanctius debet esse uerbum uestrum. Ac tantum abest, ut propter unum illum sceleratum, uos e ministerio uestro dericiam, ut potius ministerium uestrum, etiam iuramento cōfirmem. Amen amē dico uobis, quicumque exceperit a uobis fide x̄bū euāgelij, quod uobis commendaui, is meum audit uerbum. Qui autem meum audit uerbum, is audit uerbum Dei patris mei qui in cœlis est. Quare confidite, & pergite in uocatione uestra, ut homines ministerio uestro ueram salutem consequantur. Quod si uero hoc dictum referas ad statum totius concionis, qui est, quod debeant inuicem alij aliorum pedes lauare, & quod ministerio suo debeant ecclesiæ seruire, non dominari, consolatio est, qua CHRISTVS medetur timori ipsorum. Nam cū Christus doceat se mit

se mittere apostolos in orbem terrarum, non ut externos principes, non ut rerum dominos, sed ut ministros ac seruos, potuissent timere, nemini sterium ipsorum propter personarum humilitatem contēneretur, & euangelion eorum derideretur. Quare ut apostoli hunc timorem depone-
rent, & auditores euangelij apostolorum, a contemptu deterrentur, con-
solatur apostolos, & ornat euangelion ipsorum summa autoritate. Qui re-
cipit, inquit, quemcumque misero, me recipit. Qui autem me recipit, reci-
pit eum qui me misit. Ego mittam uos in orbem terrarum, sine potentia
quidem humana & sine magno militum exercitu, uerbum autem euange-
lij uestri ita confirmabo, ut quicumque illud audierit & fide agnouerit, is
audiat & agnoscat tam me ipsum, quam patrem meum. Et hoc uerbum ta-
ta autoritate praeditum sit, ut si angelus de caelo aliud praedicauerit, ana-
thema sit. Cum igitur concio apostolorum, de Christo Iesu, qui is solus ex-
piauerit peccata nostra passione sua, & iustificauerit nos resurrectione
sua, tantopere nobis commenda sit, ut si hanc audierimus, deum ipsum
patrem coelestem audiamus, agite, amicissimi, suscipiamus eam obuia fi-
de, ut ex ipsa agnoscamus uerum & unicum seruatorem nostrum Iesum
Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu san-
cto DEVS laudandus in secula Amen.

HOMILIA XLIX:

Agna uirtus, magna humilitas est, quod Christus susce-
perit tam seruale ministerium, ut lauerit pedes discipulo-
rum suorum, de quo nobis in superiori homilia dictum
est, sed multo maior est humilitas, quod suscepit quidem
in se maximam animi perturbationem, ex impia & nefa-
ria Iudae prodicione, non tamen statim, quod uel spiri-
tu oris facere potuisset, oppresserit ipsum, sed potius
benefecerit ei & ad meliorem animi sententiam quoquo modo potuit, re-
uocare studuerit. Videamus igitur nunc, quid post lauationem pedum,
inter Christum & Iudam actum sit. Nam, cum IESVS explicuisset quid
pedum lauatione docere uoluerit, accumbentibus et uescentibus illis, turba
est spiritu & testificatus est, dicens. Amen amen dico uobis, quod unus
ex uobis traditurus est me. Grauiissima sunt quae CHRISTVS postea
corpore suo uel a lapidis, uel flagellis, uel cruce pertulit, sed multo grauio-
ra sunt, quae antea pertulit animo suo. Nam quanto animus tenerior est
corpore, tanto grauius etiam uulnus est, quod infligitur animo quam
quod corpori. Inter eos autem dolores, quos Christus animo suo susce-
pit, & de quibus postea pluribus dicet, non extremum locum obtinet, ea animi
perturbatio, quae ipsi ex Iuda accidit. Turbatus est, inquit, spiritu, hoc
est, animo suo. Et quid illud est, quod Christum in hanc perturbatio-
nem coniecit? Hoc perspicue significat testificatio, quae sequitur, de pro-

Animi uulne-
ra grauiora
uulneribus
corporis.

ditione Iudæ. Vidit Iesus ob oculos accumbentē Iudam proditorem suum, et turbatus est animo. Quid autem ad hoc dicemus? Num Christus perturbatur aduersus proditorē suum ea inuida & uirulenta iracundia, qua homines carnales erga malefactores suos ita cōmoueri solēt, ut mox cupiant stricto gladio iniuriam sibi illatā uindicare? Minime omnium. Nam inuehi in proximum inuida iracundia, & priuatā ultionem querere, maximū scelus est, & species homicidij. Quisquis irascitur, inquit Christus ipse, fratri suo, obnoxius erit iudicio. Et Moyses: Non queras, inquit, ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Christus autē nullum unquā scelus designauit, nullum unquam peccatū fecit. Quare nequaquam sentiendum est, q̄ Christus cōmotus sit erga proditorem suum, ea animi perturbatione, quæ est peccatum carnale. Sed cōmotus est ea

Peccatum & peccati supplicium differunt.

perturbatione, quæ est supplicium peccati. Aliud est peccatū, aliud supplicium peccati. Aliud est peccati actio, aliud, peccati pœna. Cū igitur de Christo scriptum sit, q̄ peccatum non fecerit, nec inuētus sit dolus in ore eius, non est sentiendum, q̄ susceperit in se actionem peccati, & commiserit peccatum, quia blasphemiam non posset maior excogitari, sed quia factus est hostia pro peccato, suscepit in se supplicium peccati. Acquisitum autē peccati supplicium est, ut non solum ab inimicis, uerum etiam ab amicis, de quibus optime meritus es, iniuria & dolore afficiaris. Peccant quidē amici grauissime, q̄ in benefactorē ingrati & iniurij sint, sed hō peccator meret peccatis suis corā deo, ut nō solū ab inimicis, sed etiā ab amicis pessime affligat. Micheas, capite septimo, minā Israelitis deuastationem, propter impietatem. Et præter alia, etiam hæc enumerat, inter supplicia impietatis. Nolite, inquit, credere amico, & nolite confidere

Impietatis supplicium, ut amici nos prodant.

in duce. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, quia filius contumeliam facit patri, & filia consurget aduersus matrē suam, nūrus aduersus socrum suā. Et inimici hominis domestici eius. Impietas enim meret, ut & domestici fiant aduersarij, adeoque proditores nostri. Quod autem Micheas futurum uaticinatur, hoc Hieremias iā impletum esse in Hierusalem deplorat. Nō est, inquit, qui consoletur eam ex omnibus charis eius. Omnes amici eius spreuerunt eā, & facti sunt ei inimici. Et iterū. Vocauī amicos meos, & ipsi deceperunt me. Ac uerbis uix explicari potest, quantus hic sit dolor, qui animo nostro ex eo accidit, q̄ amici, de quibus bene meriti sumus, nobis malefaciant, & nos hostibus prodant. Audiamus de hoc dolore Dauidē. Amici mei, inquit, & proximi mei aduersum me appropinquauerūt et steterunt. Et quia iuxta me erāt de dolore steterūt, & uim faciebāt, qui querebant animā meam. Quē ergo dolorem hæc afflictio mihi attulit? Cor meum conturbatum est, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum, & ipsum non est mecum. Et iterum. Si inimicus meus, maledixisset mihi, sustinuissem utiq̄. Et si is, qui oderat me,

Psal. 37.

Psal. 14.

me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu uero homo unanimes, dux meus & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cū cōsensu. Conqueritur & Christus ipse de hoc dolore, priusquam hoīem assumpserat, & ait per Dauidē. Homo pacis meae in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit sup me supplantationē. Quare, cū Christus suscepit perturbationē & dolorem animi propter proditiōē Iudae, de quo optime meritus erat, & quē in numerum duodecim apostolorum cooptauerat, nō suscepit ut peccatum inuidiae aut iracundiae, sed suscepit ut supplicium peccati. Suscepit autem hoc supplicium, nō propter suum ipsius peccatum. Nullum enim unquā designauerat, sed propter nostra peccata, ut ea, quibus nos meriti sumus, ut nō solum ab inimicis, uerum etiam ab amicis crudelissime tractemur, expiaret. Nam tota Christi passio huc respicit, ut expiantur nostra peccata. Quare & huius passionis partes, sunt peccatorū nostrorū expiationes. Deinde suscepit Christus hanc passionis partē, ut ex hoc, q̄ ipsi contigit tentatum esse, possit & his, qui tentantur succurre, quemadmodum ad Hebraeos scribitur. Qui ergo hoc doloris genere comprehenditur, ut propter iniurias ab amicis illatas animo suo uehementer perturbetur, accedat fide sua ad thronum Christi, inuocet Christum, ut subueniat dolori, & admoneat eum suae ipsius experientiae, q̄ re ipsa cognouerit, quātus dolor animi sit, ab amicis affligi. Sic em̄ fieri nō potest, quin pro hoc dolore consequaris per Christum, ingentē animi laetitiam. Vide enim mihi, quid Christus ipse pro hoc dolore cōsecutus sit. Unus quidem amicus, uidelicet Iudas: factus est ei inimicus, & uitae eius proditor. Sed pro illo uno amico, qui factus est inimicus, reddidit ei deus ex inimicis innumeros longe oīm amicissimos. Gentes in circūcisae erant inimici, sed hi postea Christo tāta amicitia iuncti sunt, ut pro gloria nominis eius nō dubitauerint suum ipsorū sanguinē effundere. Tale bñficiū etiam tibi continget, si Christum in dolore animi tui inuocaueris. Et si em̄ unus & alter amicus facti sint inimici ac malefecerint, efficiet tamē deus ut uicissim extremi inimici, fiant tibi summi amici, & cōferant in te maxima beneficia. Sed quomodo, inquires, mihi contingeret, quod Christo contigit? CHRISTVS enim, quae passus est ab amico suo, immerito passus est. Quae autem ego ab amicis patior, merito mihi accidunt. Melius quidem de amicis meis meritus sum, quam ut me affligant, coram DEO autem peccatis meis longe peiora meritus sum. Quomodo igitur sperabo ullam doloris mei compensationem? Recte dicis. CHRISTVS immerito passus est. Tu merito pateris. Sed intem cogites mihi, q̄ CHRISTVS ideo immerito passus sit, ut meritum tuum expiaret, & redderet te passionē sua coram deo patre innocentē. Quare cū in Christo meritum peccatorū nostrorū absorptū sit, licet nobis nūc, tanq̄ innocentibus, nō quidē in nobis, sed in Christo longe oīm

IN PASSIONEM CHRISTI

innocentissimo, bona quæuis sperare. Neq; hæc spes pudefaciet nos propterea q̃ dilectio, qua deus nos propter Christum, complectitur, firmissima, & ueritas promissionum, quibus deus recipit se credentes propter Christum in afflictionibus seruatur, certissima sit. Postremo suscipit Christus hanc passionis & doloris partē, ut exemplo suo doceret quomodo debeamus nos gerere erga tales amicos, qui nos magnis malis afficiunt. Nā hoīes hoc ingenio carnaliter præditi sunt, ut si quis ab amico iniuria affectus fuerit, debacchetur in eum uirulentissimis maledictis, ac nō solum traducat eum in om̃ibus foris & tōstrinis, uerum etiam conetur eum, quo quo modo possit, cōficere & opprimere. At Christus exemplo suo longe alio uocat. Potuisset enim Iudā proditorem, uel reliquos discipulis discerpendum obijcere, uel uno tantum nutu ad infernum uel detrudere, sed maluit uocationi patris sui obsequi, & iusta agere, quā cupiditatē carnalium hominum sectari. Nā hoc unum agit tam admonitione uerborum, quā exhibitione beneficior, ut seruet Iudam, ne pereat. Amen, amē, inquit, dico uobis, q̃ unus ex uobis traditurus est me. Hoc etsi Christus eo dixerit, ut iterum significet se sponte sua suscipere passionem, tamen huc quoq; respicit, ut hac admonitione reuocet Iudam ad poenitentiam. Venit enim filius hominis, quærere & seruare, quod perierat. Quod igitur CHRISTVS dixit, hanc fere sententiā habet. Quāquam ingenti a uobis, o discipuli, animo meo charissimi, beneficia exhibuerim, unus tamen ex uobis, tantam immanitatē aduersus me concepit, ut me sit capitalibus hostibus meis proditurus. Scio, quis sit. Noui, quid animo suo meditetur. Nec deessent mihi uires ulciscendi. Sed agite, etsi hoc scelus maius & horribilius uideatur, quam ut debeat remitti, tamen quia ueni in hunc mundum ut seruem homines, nunquam meminero deinceps huius criminis, sed clementissime ignoscā, modo is, q̃ huic obnoxius est, resipiscat. Nā idcirco iā publice dico, unū ex uobis me proditurum, ut reuocē eum ad resipiscentiā. Non dicerem, sed potius mustitare, et meditarer ultionē, si non uellem resipiscenti ignoscere. Quare quisquis fuerit, redeat adhuc in uia & erit mihi longe omnium acceptissimus. Ex hoc loco obseruandum nobis est, quid sibi uelit spiritus sanctus, cum peccata nobis ex lege reuelantur, cum peccatorum nostrorum ex uerbo DOMINI arguimur & increpamur. Imperiti enim homines, aut existimant ea idcirco proponi ut coram hominibus ciuilit̃ pudefiant. Itaq; uertunt se in concionatores uerbi DEI, & quod canes facere solent, laecerāt eos, aut putant ea reuelari, ut significet, ipsos propter peccatā debere perpetuæ dānationi obnoxios esse & manere. Itaq; de salute sua desperant. Sed ex hoc loco uidemus peccatā nobis proponi & exprobrari, nō ut ciuilit̃ pudefiamus, nisi etiā ciuilia peccatā designemus. Sic em̃ merito nobis accidit, ut et ciuilit̃ pudefiamus, sed ut cōfundamur et pudefiamus in cōscientia

Amico ingratum
beneficiis
sunt.

Iudas ad poenitentiam
conuertitur.

Peccata cur
nobis reuelantur.

*Poenitentia
tempus nullū
nimis serum.*

entia nostra corā deo, & reuocemur ad poenitentiam, qua ppter Christū cōsequimur peccatorū remissionem. Nullum enim tempus nimis serum est ad poenitentiam. Etiam si peccatum non tū cogitaueris, sed & in ipsum consenseris: addo, etiam si opere perpetraueris, addo amplius, etiam si sapius idē p̄c̄m perfeceris, tū si reuocatus, in uiam redieris, nō ej̄c̄ieris foras. Sat cito uenies, si sat bene ueneris. Hoc tantum cura, ne cum admonearis, & uoceris, non corēnas, non negligas, non in lōgum differas. Audi cum te deus uocat, ne si ipsum uocantē spreueris, postea te quoq; uocantem non audiat. Patiens est, longanimis est, fateor, in eos, qui nondum uocati sunt, qui nondum uocē eius audiuerunt. Sed idem etiam seuerissimus est ultor in eos, qui cum uocantur, non obediunt, nec resipiscunt. Audi quid in Zacharia dicat: Factum est, sicut locutus sum, et nō audierunt, sic clamabunt, & non exaudia, dicit Dñs Zebaoth. Et in Luca: Dico uobis, q̄ nemo uirorum illorum, qui uocati sunt, gustabit coenam meā. Quare, cum reuelantur & exprobrantur nobis peccata ex uerbo Domini, sentiamus nos uocari ad poenitentiam, quam si neglexerimus, certe salutem nostram perpetuam negligemus. Sed uideamus nūc, quomodo sese discipuli ad hoc dictum Christi gesserint. At illi moesti facti uehementer, coeperunt dicere ei, unusquisq; illorum singulatim. Nunquid ego sum, Domine? Et alius. Nunquid ego? Non mirum est, q̄ propter tam immanis sceleris exprobrationem cōtristentur. Sed quid hoc, q̄ tam solliciti singulatim sese excusent? Apparet certe eos contristatos esse non secundum deum, sed secundum carnem. Non enim hoc agunt, ut ex accusatione CHRISTI, quem sciebant nihil temere loqui, suam quisque occultam impietatem agnoscat, & ueniam precetur, ac petat, ut Christus seruet ipsum, quo tam immane scelus non defingnet, sed hoc agunt, ut suam quisque innocentiam testetur, & culpam huius criminis in alterum suspicionibus transferat. Alter alterum aspicit, perinde ac si quisque diceret. Scio me huic culpae ne affinem quidem esse, quid ergo, si tu is proditor esses, de quo praeceptor noster loquitur? Ac Iudas etiam ipse uult uideri innocens. Nunquid ego sum Rabbi, inquit? Obseruandum spectaculum. Nam quod hoc loco inter discipulos agitur, hoc idem agi solet inter nos in publica concione. Discipuli proditionis accusati, excutunt a se culpam, & reiiciunt alter in alterum cogitationibus suis. Et tamen nullum inter ipsos prorsus innocentem inuenias. In Iuda erat crimen proditiōis. In alijs crimē defectionis & abnegatiōis. In Petro etiā crimen execrationis. Sic et inter nos fieri solet, ut cum pro publica cōtione arguimur p̄c̄i ex uerbo dei, & iudicamur rei tā publicae quam priuatarum calamitatū, adeoq; perpetuae dānationis, ibi tum alter alterū aspectat, ac seipsum quisq; innocentem iudicando, trāsferat culpā cogitatione sua in proximū. Sed quid cogitatiōe? certe etiam publica exprobratione, ubicumq; locus datur, Senes reiiciunt omnem praesenti-

Innocens in-
ter homines
inmo.

um calamitatum culpam in impudicos & incompósitos mores adoleſcē-
tum, perinde ac ſi ipſi nullam unq̄ turbaffent, nec adhuc etiam turbare-
quodaiunt, aquam. Impoſtores reiſciunt culpam in ebriofos. Ebriofū ui-
ciſſim in impoſtores. Diuites in pauperes. Pauperes in diuites. Princi-
pes in uulgum. Vulgus in principes. Sed quid facimus? Dum ſinguli
uolumus uideri innocentes, deprehendimur ſinguli nocentiſſimi. Nā
manifestum quidem eſt, q̄ adoleſcentum moribus nihil ſit turpius, & e-
briorum ac impoſtorum omnia ſint plena, ſed hec magna eſt iniquitas,
q̄ alij in hoſtantum oēm publicarum & priuatarum calamitatum cul-
pam reiſciant, & ſe innocentes iudicent. Vnusquiſq̄ em̄ in ſuo genere
peccat. Iudas prodendo. Alj diſcipuli deſiciendo & abnegando, ita in-
ter nos alius alio peccati genere uiolat legem dei. Non omnes certant cō-
potacionibus, non omnes exercēt externa latrocinia. Sed hic peccat in
uidia, ille uirulencia, hic contemptu uerbi dei, ille neglectione officiij &
uocationis ſue; hic mēdacij & peiurij, ille petulancia & ſpurcicia, & ſi
nihil aliud, certe impietate, quę eſt carni agnata. Breuiter, omnes decli-
nauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, nō eſt uſq̄
ad unum, quemadmodū pſalmus ait. Quare, cū arguimur ex uerbo Do-
mini peccatorum, tribuenda eſt gloria deo, agnoſcēda eſt ueritas uerbi
dei, & confitendum, q̄ eſi in preſencia nō ſenciamus peccati impetum,
pctm̄ tamen intra nos lateat, adeoq̄ precandum eſt, quod in pſalmō
extat. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Ceterū quia
Chriſtus non q̄rit, ut ludā proditorē opprimat, ſed ut reuocet ipſum ad
pœnitentiā & ſeruet eū, ideo pergit ſignificantius loq̄, & addit gra-
uiſſimas minas, ut ſi ludas nō uelit reſipiſcere ppter turpitudinē & im-
manitatē ſcleris, reſipiſcat ſaltē timore æterni ſupplicij. Vnus, inq̄, ex
duodecim q̄ intinxit me cū manū in catino hic me traditurus eſt. Filius q̄
dem hoīs abit, ſicut ſcriptū eſt de ipſo. Væ aut̄ hoī illi, p̄ quē filius hoīs
tradit̄. Bonū erat ei, ſi natus nō fuiſſet homo ille. An nō ex his uerbis lu-
das pſpicue obſeruare potuit, ſuū crimē nō eſſe a Chriſto abſconditū, ſe
designari, & ad pœnitentiā reuocari? Vnus, inq̄, diſcipulor̄ meor̄ me
proditurus eſt. Nō de q̄buiſ ſuſ loquor diſcipulis, q̄rum magna multitu-
do nūc abeſt, ſed loquor de duodecim apoſtolis meis, q̄ nūc me cū in hac
mēſa accūbunt: Ex his, inquā, unus me tradet. Atq̄ ego q̄dem obediē-
ter, iuxta uolūtātē dei, ſuſcipio crucē, ad quā pditiōe illius rapiar, ſed ille
nullā plane criminis ſui excuſationē habet. Et quanq̄ ſufferēde crucis do-
lor grauiffimus ſit, tñ horribilis interitus hoīs illius, multo mihi graui-
us dolet. Peribit em̄ tam miſere, ut melius ei fuiſſet nunq̄ naſci. Hæ ſunt
minę, quibus Chriſtus non uult ludam p̄dere, ſed potius ſeruare. Nam
quæcunq̄ uaticinia de impietatis ſupplicio extāt, ea per ſpiritum ſanctū
ad hoc ſunt ordinata, non ut conſciant nos in deſperationem, ſed ut
reuelent nobis peccata noſtra & iram Dei, & incuciant nobis timorem

Suppliciorū
minę ad quid
ordinatę.

dei, quo excitemur ad poenitentiam, & querendam salutem. Nolo enim inquit, mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. Quare si uoluisset ludas magis sententiam spiritus sancti sectari, quam in sua impietate pergere, potuisset ex his uerbis intelligere, se non ad infernum perpetuo damnandum detrudi, sed potius ad coelum reuocari. Sunt autem hic nobis multa obseruanda. Primum enim, cum Christus ait, Filius hominis uadit sicut scriptum est, comendat nobis auctoritatem sacrae scripturae, & docet, scripturam esse reuelationem diuinae uoluntatis. Vnde enim manifestum est, quod deus uelit ut Christus suscipiat crucem? Vadit, inquit, sicut scriptum est. Ex scriptura est manifestum, deum hoc uelle, ut filius hominis paciatur. Scriptura explicat uoluntatem dei. Quare ad cognoscendam dei uoluntatem, non sunt sectandae humanationis cogitationes absque uerbo dei, sed audienda est sacra scriptura, quae in hoc nobis proposita est, ut per ipsam discamus, quem animum deus erga nos gerat. Deinde significat Christus hoc dicto, quis sit precipuus totius scripturae scopus, ac uno & altero uerbo proponit nobis ueluti scripturae sacrae commentarium. Cum enim ait, filius hominis uadit, sicut scriptum est, perspicue docet, quod scriptura praecipue cõtionetur de passione Christi, & quod per passionem debeat Christus ingredi in regnum patris sui. Sic scriptum est, inquit alias, & sic oportebat Christum pati & intrare in gloriam suam. Preterea, Christus hoc dicto iterum significat se non coactum humanis uiribus, sed spontanea sua uoluntate suscipere crucem, uidelicet ut obsequatur scripturae, hoc est, diuinae uoluntati, quae per scripturam manifestata est. Docet & illud Christus, quod etsi deus uelit, ut Christus & credentes in Christum, male afficiantur in hoc seculo, non tamen uult nec approbat, quod impij Christum & pios male afficiant. Placet deo, Christi passio, non autem placet ei ludae impietas. Filius hominis uadit, sed uel homini, per quem tradit. Non enim similia sunt, mala facere, & mala pati. Nam mala pati, ut Christi, ita cuiusuis etiam Christiani est. Mala autem facere, impiorum est. Et iniqua ferre, atque aduersis affligi, uoluntas spiritus sancti est. Inique autem agere, & aduersa innocentibus inferre, operatio Satanae est. Quare, ut nec ludas ab impio suo crimine excusatur, quod deus uoluerit, ut Christus pateretur, sed tanto grauius peccat aduersus deum, quanto gravior est deo passio Christi, ita nullam habet excusationem, qui propterea quod deus iusserit illam iniuriam patienter ferre, proximo infert iniuriam, sed quo magis deus delectatur patientia & obedientia piorum in sufferendis afflictionibus, eo maiori odio prosequitur crudelitatem impiorum, & tanto seuerius quoque punit eam. Quid ergo ad haec ludas? num agnoscit peccatum suum, & resipiscit? Vide, obsecro, hominis indolentiam. Tantum abest, ut afficiatur horrore criminis sui, ut etiam impudenter audeat interrogare, num ipse sit, qui traditurus sit eum. Num ego sum, Rabbi? inquit. Quid hac audacia impu-

Scripturae sacrae auctoritas

Male facere, & male pati differunt.

dencius? Sed hoc est, quod Salomon dicit. Impius cū uenerit in profun-
 dum peccatorū, cōtemnit. Et Hieremias. Confusione nō sunt confusi, &
 erubescere nescierunt. Paulus etiā ait. Impij, postq̃ eo peruenērūt, ut do-
 lere desierint, semetipsos dediderūt lasciuię. Nihil igitur periculosius, i-
 mo nihil perniciosius est, q̃ grauitatē p̃ccatorū nō agnoscere, nō erubel-
 cere, & nō dolere. Hęc em̃ est indurata & cōfirmata impietas, quę non
 est suo scelere cōtenta, sed etiā ad perpetranda oīm scelerū genera hoīem
 adigit. In agnitione aut̃ peccatorū & pudore ac dolore retinemur explica-
 tione legis, admonitionibus, increpationibus, adeoq; supplicijs etiam.
 Quare lex dñi diligenter est cognoscēda, & si accesserint supplicia, equo
 aīo sufferenda sunt, quippe quę sint organa dei, quibus detinemur, ne in
 induratā impietatem prorruamus. Sed quid obsecro, respōdet Christus
 tam impudenti hoī? Tu, inquit, dixisti. Est & hęc admonitio, & tacita
 quasi increpatio, qua Iudas ad poenitentia reuocat. Sentētia em̃ hęc est.
 Iuda, nūc certe intelligis, me nō nescire, quid pactus sis cū summis ponti-
 ficibus, & quid agas de mei proditiōe. Nosti etiā, quid mali, si uellem
 tibi inferre possem. Quot miraculis agnouisti potētiā meā? Sed quid
 nosti bñficientiam meā. Quantis, obsecro, bñficijs te affeci? Si non times
 potētiā meā, reuerere saltē bñficientiam meā, & resipisce. Quid cū
 hac Christi bonitate & clementia, qua ipse proditorē suū cōplectitur,
 conferri potest? Nō proponitur aut̃ nobis, ut admiremur tm̃ hanc uirtu-
 tem, sed ut etiā imitemur eam. Dixit supra, cū lauisset pedes discipulorū.
 Exemplum p̃bui uobis, ut quēadmodum ego feci uobis, ita & uos faci-
 atis. At hoc uere est aliorū pedes lauare, nimirū, proditori & capitali ho-
 sti, nō solum nihil mali facere, cum possis, sed etiā de summa eius salute
 sollicitū esse, & bñficijs ad pietatem reuocare. Hoc igit̃ exemplum etiam
 nobis imitādū proponitur. Diliges, inqt, proximum tuū sicut teipsum.
 Non est proximus tm̃ amicus, uerū etiam inimicus. Nō est proximus tā-
 tum bñfactor, sed etiam proditor. Et cum malefactore non est certandū
 malefactis, ne reddamur ei similes, sed est certandum bñfactis. Ne ui-
 caris, inquit Paulus, a malo, sed uince bono malum. Si inimicus tuus e-
 surit, pasce illum, si sitit, da illi potum. Hoc enim si feceris, carbones ig-
 nis coaceruabis in caput illius. Atq; hęc certe nō commemorantur, ut
 sciamus tantum, sed ut etiam faciamus. Et si enim non possumus in hac
 carne oīno perfectā, & ex omni parte absoluta bona opera facere, nec
 propter merita nostrorum operum iustificemur coram Deo, attamen ex
 igit Deus, ut legi ipsius obsequamur, & si credimus in Christum, dat e-
 tiam nobis, spiritum sanctum, quo possimus legem dei, si non perficere,
 at certe inchoare & in ea pergere, quo fidē & gratitudinem nostram de-
 claremus. Quare necessarium est, ut inimicis bñfaciamus, quod etsi inui-
 ta & rebellante carne ita fiat, ut nūquam uere & perfecte candido animo
 fiat,

inimico bene
 facere.

fiat, tamen quod in eo opere bonum est, hoc deo gratum est, quod autem
 est imperfectū, hoc a deo clemēter ignoscitur, propter Iesum Christum,
 propter quem solum iusti corā deo reputamur per fidem. Cāterum Chri-
 stus, cum respōdisset Iudae: Tu dixisti, finit eum hoc uerbum in corde
 suo exagitare, si forte ex ipso commoueat ad poenitentiam, & pergit ip-
 se, cum discipulis familiariter admodum loqui, atq; passionem, adeoque
 etiam resurrectionē suam perspicue exponere. Et ait ad eos. Desiderio
 desideravi hoc pascha comedere uobiscum, antequam patiar. Dico enim
 uobis, q̄ posthac non comedā ex eo, donec compleatur in regno dei. Et
 accepto poculo, quum gratias egisset: dixit. Accipite hoc, & diuite inter
 uos. Dico enim uobis, q̄ non bibam de fructu uitis, donec ueniat regnū
 dei. Primū omnium obserua hic promptitudinem Christi, ad conferendā
 nobis salutem. Imminebat Christo mors contumeliosissima & crudelissi-
 ma. Acalius quispiam desiderio desiderasset tam horribilē mortem, quo
 modo potuisset, suffugere. Christus autem desiderio potius deside-
 rateam suscipere, non q̄ mors ipsa tam iucunda fuerit, sed q̄ tanto ardo
 resisterit nostram salutem, quae nobis per mortem eius contigit. Hoc i-
 gitur desiderium Christi debet excitare ignauos quosque & torpidos,
 ut in tempore capebant resipiscētiā. Quid enim facis, o hominum
 ignauissime? CHRISTVS tanto desiderio suscepit pro te mortem,
 & tu cessas in te suscipere uitā? Si Christus uocasset te ad labores, qui fru-
 strari possent, quemadmodū dux quispiam exercitus uocat interdum
 milites suos ad tales labores, qui magis exitium, quam salutem afferunt,
 posses fortassis excusare, & alio te uertere. Nunc autem uocauit nos ad e-
 os labores (Si modo labores dicendi sunt, & non potius, tranquillitates,
 & felicitates) qui nunquam frustrantur, qui nunquam non afferunt
 salutem. Omnis enim, qui credit in eo, non pudebit. Quid ergo conta-
 ris hos suscipere & sectari? Debet & hoc desiderium CHRISTI con-
 firmare animum imbecillum, qui timent se propter peccata non respici
 nec recipi a Christo. Quid enim formidas ad Christū accedere? En ma-
 iori desiderio quærit salutem tuam, quam tu eā petas. Promptior est, ut
 tibi sua beneficia offerat, quam tu ea suscipias. Et peccata tua expiauit
 ipse. Quare quanto magis premunt te peccata tua, tanto plus ad CHRI-
 STVM, qui non uenit ad uocandum iustos, sed peccatores ad poeni-
 tentiam festinandum erit. Deinde CHRISTVS iterum comme-
 morat passionem suam, ut postea intelligant, se passionem suam spon-
 te suscepisse. Desiderio, inquit, desideravi hoc pascha comedere
 uobiscum, antequam patiar. Nec passionem tantum commemorat,
 sed addit etiam resurrectionem. Dico enim uobis, q̄ posthac non
 comedam ex eo, donec compleatur in regno DEI. Hoc ultimum erit
 pascha, quo uobiscum in hoc mortali corpore uescor. Nam posthac,

Christus salu-
 tis nostrae futu-
 entior, quam
 nos ipsi.

IN PASSIONEM CHRISTI

non ducam inter uos uitam humano more, sed ingrediar per passionem in regnū dei. Moriar quidem, sed resurgam iterum a mortuis, non ut exter-
nam pro modo huius seculi uitam inter uos agam, sed ut uiuā in regno
dei. Complebuntur enim omnia, quæ a prophetis, ac præsertim a Da-
nielē, de regno dei prædicta sunt. Cæterum, quo magis CHRISTVS
hanc cōcionem de passione & resurrectione sua discipulis inculcet, non
contentus est nudis uerbis eam cōmemorare, sed etiam addit signum po-
culi, nondum quidem cœnæ illius dñicæ, in qua institutum est sacramen-
tum, quod uocant, Eucharistiæ, de qua mox sequetur, sed signum, quo
admoneantur, hoc esse ultimū cōuiuium, quod in hoc mortali corpore
cū ipsis celebraturus sit. Accipite, inquit, & diuidite inter uos. Bibat alter
post alterum, ut hoc argumēto memineritis, me prædixisse uobis, q̄ hoc
sit ultimum nostrum cōuiuium in hac terra. Non enim post hac amplius
conuiuabor uobiscum, donec resurrexero a mortuis, & ingressus fuero
in regnum dei. Et si enim post resurrectionem meam, iterum cōuiuabor
uobiscum, tamen ero tunc non amplius mortalis, sed immortalis, ero nō
humilis & abiectus, ut nunc, sed gloriosus & exaltatus super omnes cœ-
los, ero non in regno hominū, ut nūc, sed in regno dei. Memineritis igitur
hoc signo, me uobis ista prædixisse, ut cū facta fuerint, credatis q̄
ego sum: quemadmodum apud Ioannem dicitur. Obserua autē q̄ Chri-
stus coniungat cū passione, etiam resurrectionem suā. Tamen si enim cru-
delissima imminabat mors, tamē perspicit sub ipsa resurrectionē & uitā.
Hoc nobis diligenter in Christo animaduertendum est. Nā Christus i-
deo suscepit passionem & resurrexit, ut nos in ipso sub afflictione, salutē,
sub cruce, liberationem, sub morte, uitam, conspici possemus. Imperi-
it, ac uisitarum in Christianismo cærimoniarū plane ignari, prorsusq̄
stulti sunt, qui cum uident celebrationem magnæ parasceues, quam uo-
cant magnā sextam feriam, in qua fit publica commemoratio passionis &
mortis Christi, non intelligant statim sequi festum paschæ, in quo fit pu-
blica resurrectionis CHRISTI cōmemoratio. Sic & hi diuinarū re-
rum longe omnium imperitissimi sunt, qui non uident sub cruce, libera-
tionem, sub afflictione, salutem, & sub morte, uitam. CHRISTVS em̄
in hoc uenit, ut sua passione & morte inuolueret in omnia genera passio-
num nostrarum, salutem & perpetuam uitam atq̄ foelicitatē. Quare hoc
unum noctes atq̄ dies agendum nobis est, ut Christum probe cognosca-
mus, & in ipso cōfidamus. Si enim fiet, ut quemadmodum ipse per cru-
cem intrauit in regnum dei, ita & nos per uarias afflictiones & mortem
intremus in perpetua in uitam & foelicitatem in Christo Iesu DOMI-
NO nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto DEVS laudan-
dus in secula Amen.

*Cruc, libera-
tionis, mors,
uitæ organon
est.*

Ho

SVM passio CHRISTI, quam nunc explanatione nostra tractamus, maximas nobis utilitates attulerit, commemoratio eius, maximo spiritus sancti studio nobis commendata est. Non enim solum prophetæ cōmendarunt eam uaticinijs suis, priusquam fieret, uerum etiam Christus ipse, postquam multa de ea coram discipulis differuisset, instituit cœnam suā, quam uocant, dominicam, qua memoriam passionis suæ semper usq; ad nouissimum huius seculi diem, in ecclesia conseruare uoluit. De cœna igitur dominica *cœna dominica explicatio.* nunc dicturi, recitabimus primum institutionem dominicæ cœnæ, deinde explicabimus, quid sit cœna dominica, & quid de ipsa sentiendū sit, postremo ostendemus uerum & legitimū usum cœnæ, & quas nobis utilitates afferat. Frequentissima est tractatio cœnæ dominicæ, ac plurimus est usus eius in Ecclesia Christi. Et Paulus ait. Qui edit aut bibit indigne, iudicium sibi ipsi edit & bibit, non diiudicans corpus DOMINI. Quare magno studio contendendum est, ut ratio eius probe cognoscatur. Ita que de institutione eius Euangelistæ sic scribunt. Vescenibus illis, ac cepit IESVS panem, benedixit, gratias egit, fregitq; & dedit discipulis, ac dixit. Accipite comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, Hoc facite in mei commemorationem. Similiter accepit & poculū, postquam cœnauit, gratias egit, deditq; illis dicēs. Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Amen dico uobis, q̄ posthac non bibam ultra ex hoc fructu uitis, usq; in diem illum, quum eum bibero nouum in regno DEI patris mei. Hæc est institutio cœnæ dominicæ. Ac principio uides, q̄ hanc cœnam non instituerit Apostolus quispiā, aut etiam angelus, sed CHRISTVS ipse filius dei, qui ut est longe omnium ueracissimus, ita est & omnipotens, ut quod ueraciter dicit, potenter etiam perficere queat. Et instituit cœnam eo tempore, q̄ maximū opus, quod est redemptio a peccatis nostris, in terris peracturus erat. Amen dico uobis, inquit, posthac non bibam ultra ex hoc fructu uitis, usq; in diem illum, quum bibero nouum in regno patris mei. Manifeste igitur apparet, tam ex ipso cœnæ institutore, quā ex ipso institutionis tempore, q̄ in hac cœna res maxie omnium seriā & diuinā agatur. Deinde Christus instituit eam, non ut usus eius hoc tantū tempore duraret, quo ipse cum discipulis uisibiliter accumberet, sed ut usus eius esset in ecclesia perpetuus, donec ipse in nouissimo die, in gloria & maiestate sua rediret. Sic enim ait. Hoc facite, in mei commemorationem. Et Paulus. Quotiescumq; comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortē DOMINI adnunciatis, donec uenerit. Præterea, instituit Christus cœnam suā, non ut cuiquam hominum ius esset, eā pro sua libidine mutare,

IN PASSIONEM CHRISTI

*Cœnæ domi-
nicæ institu-
tio.*

*Panis & ui-
num, uerbo
Domini cōse-
crata, in cœ-
nâ sumenda
sunt,*

& unam tantum partem eius, uidelicet, panem seu corpus Domini, eccle-
siæ obtrudere, reliquam uero partem, uidelicet poculum seu sanguinem
Christi soli sibi reseruare, sed ut tota cœna, ecclesiæ distribueretur, & in-
stitutio eius sancte & inuiolate cōseruaretur. Sunt quidem multi qui nō
uerbis tantum, uerum etiam gladio defendunt distributionem alterius tā-
tum partis sacramenti in cœna dominica, & addunt rationem, q̄ ecclesia
non minus una parte cœnæ dominicæ sumat, quam si totam accipiat. V-
bi (inquiunt) est corpus, ibi etiam est sanguis. Cum igitur ecclesia acci-
piat in cœna corpus Christi, eadem parte accipit etiam sanguinem eius.
Hæc est uanissima ratio. In hac enim disputatione, non quaeritur, quid
ad alterum natura consequatur, & quid unumquodq̄ naturali rerum or-
dine in hoc uisibili & externo mundo secum afferat, sed quid Christus
instituerit, quid constituerit, quidue fieri iusserit. Iussit, ut comedamus
et bibamus. Bibite, inquit, ex eo omnes. Siue igitur sanguis ad corpus
consequatur, siue non consequatur, hoc certe agendum est, quod Chri-
stus iussit. Ac in tractatione de cœna Domini, non loquimur simpliciter
de corpore & sanguine Christi. Hæc enim possunt etiam extra cœnam,
sine sacramento panis & uini, per fidem ex uerbo Euangelij Christi acci-
pi, sed loquimur etiam de pane & uino, quibus corpus & sanguis Chri-
sti distribuuntur. Nam ut ista inter se distincta sunt, ita etiam Christus di-
stribuit in illa distinctim corpus & sanguinem suum. Accipiendo panem:
dixit, hoc est corpus meum. Et accipiendo uinum: dixit, hic est sanguis
meus. Cum igitur Christus ipse distribuerit distinctim corpus in panem,
& sanguinem in uinum, quis est, qui hanc distributionem mutare aude-
at? Christus ait. Ego propono tibi panem & uinum, & distribuo in panem
corpus meum, ac in uinum, sanguinem meum. Et uolo, ut quemadmo-
dum ego tibi proposui, ita sumas. Homo autē ait. Non est necesse, ut su-
mas sanguinem Christi in uino, sed sufficit, si sumpseris corpus Christi
in pane. Vbi enim est corpus, ibi etiam est sanguis. Cui obsecro fidem ad-
hibebis? cui obsequeris? num Christo redemptori tuo, an homini natu-
ra mendaci? Scimus quidem naturaliter rem ita se habere in hoc externo
seculo, ut ubicumq̄ sit corpus hominis uiuum, ibi etiam sit sanguis, sed
in cœna domini agitur res supernaturalis & cœlestis. Quare de ea senti-
endum est, non iuxta humanam rationem, & naturalem rerum in hoc se-
culo compositionem, sed sentiendum est de ipsa, iuxta uerbum Christi,
qui cum distribuerit corpus & sanguinem suum in duas partes cœnæ,
uidelicet, in panem & uinum, nullus hominum tam temerarius esse de-
bet, qui hanc distributionem mutare audeat. Nam huic institutioni Chri-
sti, obediuerunt Apostoli, qui tradiderunt ecclesiæ, ut ambas partes cœ-
næ dominicæ sumeret, obediuit & uetus ecclesia, quæ ut ab apostolis ac-
cepit, ita etiā distribuit populo utranq̄ partem cœnæ dominicæ. Cum
igitur

igitur habeamus uerbum Christi, & exemplū apostolorum atq; ueteris Ecclesiae, nulla debet esse tanta uel potentia uel sapientia, qua commoueamur, ut coenam aliter sumamus, quam Christus ipse uoluit ac instituit. Hactenus de institutione, uideamus nunc quid sit ipsa DOMINI coena, & quid nobis per eam offeratur. Hic non est magno labore opus, si tantummodo uerbum ipsum Christi diligenter obserauerimus. Nā cū Christus porrigeret discipulis suis poculū: ait. Hic est sanguis meus noui testamenti, seu ut Lucas recenset. Hoc poculum, nouū testamentum per sanguinem meum. Hic obserua mihi uocabulum testamenti. Nam ex hoc nomine, quod Christus coenae suae tribuit, facile intelligimus, qd coena dominica sit eiusmodi coena, in qua Christus iam moriturus conficit testamentum suum, & ordinat bona sua distribuenda haeredibus et amicis, hoc est, Ecclesiae suae. Et uocat hoc testamētum, nouum. Erat enim & antea testamentum institutum, quod uetus dicitur, & quod confecerat deus Abraamo & familiae eius. Atq; in hoc ueteri testamento ordinauit deus semini Abrae, tanquam haeredibus suis, sua quaedam bona distribuenda. Primum terram Chanaan, deinde, ea quae ad conseruandam rem publicam pertinent, uidelicet sacras & politicas leges, & regnū ac uictoriam super finitimos populos. Et haec bona idcirco legauit semini Abrahāe testamento suo, ut esset certus populus, in quo conseruarentur promissiones de Christo, & ex quibus Christus nasceretur. Ceterz, quando testamētum in mortuis, quemadmodum scriptura loquitur, ratum est, etiam hoc uetus testamentum non est absq; sanguine dedicatum. Confirmatum enim est per mortem & sanguinem sacrificiorum. Vnde cum Moses exposuisset populo legem, in qua continebatur testamentum dei cum familia Abrae, sumpto sanguine uitulorum & hircorum aspersit simul & ipsum librum, & totum populum dicens. Hic est sanguis testamenti, quod mandauit uobis deus. Cum igitur hoc uetus testamentum impletum, perfectum & absolutum erat, & CHRISTVS iam aduenerat, instituit Christus nouum testamentum. Est enim Christus ipse testator. Literę testamenti sunt uerba coenae dominicae, quae literę, confirmatae sunt uelut sigillis sanguine Christi. Testes, adeoq; testamentarii sunt apostoli, & post eos substituti in testamentarios & executores, ministri Ecclesiae. Haec res sunt, ipsa Ecclesia. Sed quae, inquis, sunt bona, quae Christus hoc testamento ordinauit & legauit haeredibus & amicis suis distribuenda? Num legauit magnam uim pecuniarum? Sed tam pauper erat, ut nō posset soluere didrachma. Et si legasset eam, tamen nondum legasset sufficientem & perfectam foelicitatem. Multę enim pecuniae non faciunt hominē nec iustiores, nec foeliciorem, addo etiam nec ditiores. Diuiti enim esse non est multum auri possidere, sed est suis bonis contentum esse. Et pecunia nō addit animum paucis contentum, sed excitat potius cupiditatem.

Coena dominica, quid sit.

Testamentum uetus.

Hebr. 9.

Exodi. 24.

Testamentum nouum

Pecunia non facit hominē nec iustiores nec ditiores.

templura habendi. Crescit amor numi, quantum ipsa pecunia crescit. Vbi autem crescit cupiditas, ibi auaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Quare, etsi Christus legasset unicuique in testamento suo, maximam pecuniae copiam, nondum tamen legasset nec ueram foelicitatem nec ueras diuicias. Sed quid? nū ordinauit & legauit heredibus suis regna & principatus huius seculi? Sed tam egenus fuit in hac terra, ut in ea non habuerit, ubi reclinaret caput suum. Et quanquam haec legasset, nondum tamen legasset perfectam foelicitatem. Nam in rerum gestarū scriptoribus, nemo fere magis de miseria conqueritur, quam hi, qui maxima potentia praediti fuerunt. Num uero legauit preciosam suppellectilem? Sed non habebat nisi pauca quaedam uestimenta, quae & paulo post inter milites diuidenda erant. Num honorem in hoc seculo, & magnam carnis prudentiam? Nihil plane harum rerum legauit, in quibus nulla uera foelicitas consistit. Quid ergo est, quod heredibus suis in testamento ordinauit & legauit? certe id legauit eis, quod habuit, preciosissimū, & carissimum, uidelicet suum ipsius corpus & sanguinem. Accepit enim in coena panem, & gratias agit, seu ut alius euangelista habet, benedixit. Nam quos cibos deus creauit, eos creauit ad sumendum cum gratiarū actione. Et sanctificatio atque benedictio sit per uerbum & precationem, quemadmodum Paulus docet. Et fregit, hoc est, distribuit inter discipulos suos, Frangere enim iuxta hebraeam phrasim, est distribuere. Et dixit. Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Similiter & calicem, Bibite, inquit, ex eo omnes, Et biberunt ex eo omnes, quia dixerat. Hic est sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Ex his uerbis manifeste uides, quod Christus ordinauerit heredibus suis in coena, panem & uinum uerum suum ipsius corpus, & uerum suum ipsius sanguinem distribuenda, ut hac ratione panis, uerum sit corpus Christi, & uinum, uerus sanguis eius. Christus enim non solum ipse distribuit haec bona sua semel in coena, uerum etiam iussit ea in qua uis sacra coena quae iuxta institutionem eius rite obseruat, distribuere. Accepit enim panem, & poculum, ac benedixit. Hoc facite, inquit, in mei commemorationem. Quare, quemadmodum initio creaturae benedixit deus uerbo suo herbas, arbores, & animalia ut crescerent, quae benedictio adhuc efficax est, ita & efficax est benedictio filii dei in coena sua, ut quociescūque obseruet iuxta institutionem eius, corpus & sanguis eius, panem & uinum uere distribuant. Vnde & Paulus ait, Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio (hoc est) distributio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne communicatio, hoc est distributio corporis Christi est? Sed cum haec recensentur foris, let in hominibus non omnino stupidorum animis multae & graues cogitationes uersari. Alij enim cogitant, quid distribuatur ne corpus Christi pane

Frangere panem.

pane in coena: quō tantum hominis corpus potest in tā parua panis particula cōtineri: an non Christus ascēdit una cum corpore suo in coelum: quō igitur corpus eius præsens est in coena: Et cum corporis natura sit, ut in uno tantum loco continetur, qui fieri potest, q̄ corpus Christi simul sit in coelo & in terra, in tam pluribus locis, in quibus coena eius celebratur: Alij cogitant. Quid: nihil ne nobis amplius legauit Christus, quā corpus & sanguinem suum: Quid ea nobis profunt: Videntur nobis neque calorem, neq̄ frigus, quod aiunt, asserre. Multo melius, ut puto, cōsulisset fœlicitati nostræ, si nobis pro corpore & sanguine suo legasset in testamento multum uini, frumenti, & pecuniæ. Vt igitur has cogitationes excutiamus, obseruandum est principio, q̄ cum dicimus corpus et sanguinem CHRISTI esse præsentia, ac distribui pane & uino coenæ dominicæ, non est intelligendum, de mathematica præsentia, pro externa huius seculi ratione, qua fit, ut mentiōe corporis statim intelligatur uel paruitas, uel magnitudo. Nā in coena dñica, etsi uisibilis & externa fiat actio, & externa sint panis & uinum, tamen quia res ipse, propter quas hæc externa usurpantur, sunt res spirituales, tractatur etiam negotium spirituale & coeleste. Cogitationes autem mathematicæ de paruitate aut magnitudine, pertinent ad res huius seculi, non ad res spirituales & coelestes. Quare cum dicitur, corpus & sanguis Christi contineri & distribui pane & uino, per uerbum Christi, sentiendum est uerum corpus, & uerum sanguinē CHRISTI, uere quidem, non tamen mathematicæ, nec naturalis, sed supernaturali & coelesti modo adesse. DOMINVS deus noster tantæ fuit industriæ, ut inueniret modum, quo non solum ipse impleret cœlū & terram, & humana anima, tota esset, in quauis parte humani corporis, sed etiā, quo maxima arbor, in minimo granulo contineretur (Arbores enim quātumuis magnæ, e granulis suis nascuntur, ex qua re manifestum est, q̄ in granulis suo quodam modo cōtinentur,) & non potuisset inuenire modum, quo corpus Christi filij sui uere præsto adesset in coena, & distribueretur pane: An non inuenit modum, quo paruus admodum oculus hominis, comprehendat in se simul species multarū & diuersissimarū rerum, lōge etiam distantium, quo certe ergo factum esset, q̄ defuisset ei industria in excogitando modo quo corpus Christi uere in coena adesset: Nam, q̄ Christus in coelum ascenderit, nō est ita intelligendum, q̄ ascenderit in unum locum huius externi coeli, in quo, perpetuo affixus stet aut sedeat. Si enim Christus iuxta hunc carnalis cogitationis modum in hoc externo coelo sederet, adhuc certe esset in hoc mundo corruptibilis, nec transisset ex hoc mundo, in regnum & gloriam patris sui. Non enim negari potest, quin hoc externum cœlū sit pars huius mundi corruptibilis, qui ut Christus ait: transibit. Sed Chri-

Mathematica cogitationes, a coena absint.

Cœlū & terra transibunt

IN PASSIONEM CHRISTI

Temporū di-
stinctio apud
Deum nō est

Locorum di-
stinctio nō est
apud Deum

Corporis
Christi ratio,

Itus ascendit in cœlum, ut hoc ascensu, subduceret se ab oculis discipulo-
rum suorum, nec amplius haberet in hoc mundo externam & uisibilem
cum hominibus conuersationem, sed ascenderet super omnes cœlos, ut
omnia tam supera, quā infera impleret. Nec sentiendū est, q̄ ut externum
cœlum, & terra sint in oculis nostris inter se distantissima, ita etiam in o-
culis dei distent. Nam quemadmodum apud DOMINVM unus dies
perinde est, ut mille anni, et mille anni, ut unus dies, hoc est, nō est distin-
ctio temporum coram deo, ut coram hominibus, ita apud Dñm unus lo-
cus perinde est, ut mille loca, & mille loca, ut unus locus. Postquā autem
Christus ascendit in cœlum, non iam est in locis, pro carnali humanæ
rationis imaginatione, sed pro ratione diuina. Quare etsi corpus eius sit
simul in cœlo & in terra, super cœlos, & in cœna, non tamē est in di-
uersis locis, iuxta carnis cogitationes, sed est potius in uno loco, imo quia
ascendit super omnes cœlos, est supra, infra, intra & extra omnia huius se-
culi loca. Manifestum quidem est, q̄ corpus mathematicum in uno tantū
externo loco natura sua contineatur. Sed illud corpus, quod assumpsit fi-
lius dei in unitatem personæ, & quod intrauit in gloriam & maiestatem
dei patris, etsi, quod ad substantiam eius attinet, non sit mutatum, multa
tamen adeoq̄ innumerabilia suscepit accidentia, quæ sunt cœlestia & su-
pernaturalia. Nam cum Christus adhuc ageret uitā in terris, nunc trans-
formatus est coram discipulis in monte, & splenduit facies eius sicut sol,
nūc ambulauit super aquas, nec submersus est, quæ certe nō sunt de natu-
ra humani corporis, in corpore tamen Christi, inmanente uera eius substā-
tia, admirabiliter suscepta. Postquam autē CHRISTVS resurrexit a
mortuis, & intrauit in gloriam patris sui, ibi tum intrauit ad discipulos,
ianuis clausis, subito corā ipsis apparuit, ac subito iterum disparuit, & cū
ascenderet in cœlum, eleuatum est corpus eius in altum, nullo externo
sustentaculo. Hæc certe omnia non sunt ex natura humani corporis per
se, attamen corpus Christi habuit hæc admiranda & cœlestia accidentia,
ac habuit ea non ex natura corporis, quod suapte natura graue est & ui-
sibile, sed habuit ea ex potentia dei, qua Christus naturaliter præditus e-
rat. Sic etiam cogitandū erit, de ea præsentia, qua corpus Christi simul
præsens est in cœlo & in terra, imo qua est supra, infra, intra & extra cœ-
lum & terrā. Nā cum filius dei, assumpserit in unitatē personæ hominē,
hoc est, corpus & animam, & ascenderit cum hoc homine super omnes
cœlos, etsi corpus suapte natura non deberet esse nisi in uno loco, tamen
quia corpus Christi assumptum in unitatem personæ Christi, est in re-
gno DEI, idcirco fit etiam diuinæ maiestatis ita particeps, ut quemadmo-
dum filius ipse dei, iuxta diuinitatis suæ naturam, implet cœlum & terrā
diuino modo, ita etiam corpus Christi impleat cœlum & terram admirā-
do, & nobis imperuestigabili modo. Quare sentiendum est, q̄ panis &
uinum

uinum coenae dominicae, non sint tantum nuda absentis corporis & sanguinis signa, sed quod sint uera uere praesentis corporis & sanguinis sacramenta, per quae corpus & sanguis Christi uere ac praesenter nobis offeruntur & distribuuntur. Ac sunt praesentia, non humana uirtute, sed uerbo & ordinatione DOMINI nostri Iesu Christi, qui quod uult, dicit, & quod dicit, potest in coelo & in terra. Abijciamus igitur, amicissimi, carnales cogitationes de coena Domini, & consideremus uerbum Christi, quo coena est instituta, ut eam recta fide ad salutem nostram sumamus. Sed quid? an Christus non alia bona nobis in testamento suo legauit, quam corpus & sanguinem suum? quid illa nobis prosunt? Multum per omnem modum. Non enim potuisset nobis Christus, maiora, praestantiora, & excellentiora bona legare. Nam corpus & sanguis CHRISTI, non sunt considerata, ut corpus & sanguis hominis cuiusdam peccatis obnoxij, sed ut corpus & sanguis filij dei, qui cum legauerit haeredibus suis corpus & sanguinem suum, legauit etiam eis remissionem peccatorum, & uitam ac felicitatem aeternam. Nam eo ipso, quo legauit nobis corpus suum, legauit nobis etiam ueram & perpetuam uitam: Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Et hoc loco. Hoc meum est corpus, quod pro VOBIS, pro VOBIS, inquam, dabo. Similiter eo ipso quo nobis in coena sua legauit sanguinem suum, legauit nobis etiam remissionem peccatorum. Qui pro uobis, inquit, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Et alias. Sanguis Iesu Christi filij dei emundat nos ab omni peccato. Haec autem duo, uidelicet, remissio peccatorum, & uita aeterna complectuntur in se omnia coelestia bona. Et qui his duobus caret, is etiam omnibus coelestibus bonis caret. Qui enim non habet remissionem peccatorum, quid obsecro habet, etiam si uniuersam terram possideat? Finge quendam totius orbis terrae Monarcham, qui non solum longe lateque potentia sua dominetur, uerum etiam habet in potestate sua omnes thesauros diuiciarum, interim tamen careat peccatorum remissione, quid aliud habet, quam sarcinam deprimentem ipsum ad mortem, & perpetuam interitionem. Qui autem habet remissionem peccatorum, per fidem in Christum, is omnia coelestia bona, etiam in hoc seculo possidet. Reputatur enim coram deo iustus propter Christum, & habet clementem deum ac patrem. Cuius autem deus ipse pater est, & qui inuenit ubique deum patrem, is etsi pauper, aegrotus, miser & abiectus fuerit, plus tamen inuenit in sua paupertate, egritudine, miseria & abiectione, quam alius quispiam in maximis suis diuitijs, sanitate, felicitate, & gloria huius seculi. Inuenit enim deum patrem. Quantus autem thesaurus est, paternus dei affectus? Sic etiam, qui est haeres uitae aeternae, quae nobis in coena dominica, tanquam testamento legatur, huic ne mors quidem ipsa incommodum afferre potest. Qui autem non est uitae aeternae haereditarius.

Legata Christi.

Remissio peccatorum quantum bonum.

Deus pater, quantum sit thesaurus.

IN PASSIONEM CHRISTI

res, is et si cuncta terrestria bona possideat, necesse tamen habet mori & perire. Quare quicquid CHRISTVS legasset nobis in testamento suo, præter remissionem peccatorum & uitam æternam, non legasset nobis sufficientia bona. Nunc autem, quia legauit nobis in corpore & sanguine suo, hæc duo bona, legauit etiam nobis omnia sufficientia & cœlestia bona. Habes quid sit cœna dominica, uidelicet, quod sit testamentum Christi, in quo Christus ordinat hæredibus suis distribuenda, cœlestia bona, quæ sunt remissio peccatorum, & æterna uita. Huius autem rei explicatio, ostendit per seipsam in quem usum cœna dominica instituta sit, & quæ fructum nobis afferat. Sed quia uarijs modis in hac re ab imperitis errat, ideo paulo copiosius dicemus etiam de usu cœnæ dominicæ. Sunt enim qui putant cœnam dominicam in hunc usum præcipue institutam esse, ut ex ea conficiatur Missa, quæ ualeat in expiationem peccatorum tam uiuorum quam mortuorum. Hic est impius abusus. Nam si Christus hoc sensisset, non necesse habuisset post institutionem cœnæ suæ passionem suscipere, & peccata nostra morte sua expiare. Ac tota scriptura testatur, unicuique opus Christi, unicum sacrificium Christi, in cruce peractum, satisfactio nem esse pro peccatis nostris. Quare non uoluit Christus cœnam institui, ut conficeretur ex ea Missa pro peccatis uiuorum & mortuorum. Sicut item, qui sentiunt, cœnam in hoc institutam, ut sit nota Christianismi, & discernat Christianum a Iudæo & Turca. Nec alia opinione sumunt cœnam DOMINI, quam honoris gratia, ut declarent se etiam uelle in numero Christianorum recenseri. Ac uerum quidem est, quod sumptio cœnæ dominicæ sit aliqua ex parte externa Christianismi nota. Sed non omnes sunt ueri Christiani, qui sumunt cœnam dominicam, nec in hoc præcipue instituta est cœna, ut discernat Christianum a Iudæo. Sunt etiam, qui putant cœnam institutam esse, ut sit symbolum mutuae charitatis. Atque hi aliquid quidem dicunt. Sicut enim panis ex multis gratis mola fractis, unus conficitur, ita oportet nos omnes charitate in unum coalescere. Et sicut ex uno pane uescimur, ita & unum cor, et unum animus habere debemus. Sed cœna dominica non est tantum, nec præcipue in hunc usum instituta. Sunt & qui existimant se, si sumperint cœnam dominicam, merito huius operis consequi remissionem peccatorum. Ac cœna quidem omnino sumenda est, sed hi longe fallunt, qui putant se sui operis dignitate remissionem peccatorum consequi. Quid ergo dicemus? ad quæ usum, cœna dominica instituta est? Hic mihi diligenter arripe aures. Instituta enim est præcipue ob hanc causam, quemadmodum supra indicauimus, ut in cœna, tanquam testamento distribuerentur hæredibus Christi cœlestia bona. Dices ergo: Quid opus erat in hac re instituere cœnam, quæ ea bona, quæ in cœna distribuuntur, in singulis etiam cõitiõibus euangelij Christi in quibus predicat de remissione peccatorum et uita æterna distribuuntur. Recte.

Cœnæ dominicæ usus.

*Missa impie-
tas.*

Recte. Sed quod in contionibus euangelij fit tantum uerbis, hoc in coe-
 na domini fit etiam sacramentis seu coelestibus signaculis. Dicit em Chri-
 stus de coena dominica. Hoc facite in mei commemorationem, hoc est,
 Hoc facite, ut reuocetis in memoriam beneficia mea, quæ uobis per cor-
 pus & sanguinem meum contigerunt, & ut certificemini in conscientia
 uestra, de remissione peccatorum & uita æterna. Nam quemadmodum
 in factione ciuiliū testamentorum, non solum conscribuntur literæ te-
 stamenti, uerum etiam consignantur annulis seu sigillis uirorū fide dig-
 norum, ut rata sint testamenta. Ac in his annulis solent esse sculpta ar-
 ma signatoris, præsertim ea quibus insigne aliquod strategema perpetra-
 tum est, ita & Christus conficiens nouum ac longe omnium optimum
 testamentum, noluit rem uerbis tantum peragere, sed addit panem & ui-
 num, & insculpit ea corpore & sanguine suo per uerbum suū, ut hoc coe-
 lesti signaculo testamentum suum confirmet. Non uidemus quidem cor-
 pus & sanguinem oculis corporalibus, non tangimus ea per se manibus
 externis, sed si uerbum Christi ob oculos ponamus, licebit nobis in pa-
 ne & uino uerum corpus & sanguinem Christi conspicere. Quam autē
 utilitatem afferunt in rebus ciuilibus literæ signatæ, eam affert nobis in
 rebus spiritualibus coena dominica. Porro, literæ signatæ uel censuum,
 uel debitorum, uel testamentorum in hoc utiles sunt, q̃ his certificemur
 ea bona, quorum sit mentio in literis, ad nos pertinere, & si debitor recu-
 sauerit dare debitum, aut alius quispiam conetur nobis ius nostrum adi-
 mere, ibi tum confirmamur in animo nostro literis signatis, quarum etiā
 autoritate debitum exigimus, & ius nostrum defendimus. Sic & coena
 dominica ad hoc præcipue utilis est, ut si tentemur in afflictionibus de
 bona dei uoluntate erga nos, & Satan negat hereditatem coelestiu bo-
 norum ad nos pertinere, confirmemur in fide per sumptionem coenæ
 dominicæ, & certificemur in conscientia, q̃ habeamus clementem pa-
 trem in coelis, & uere pertineat ad nos ius coelestis hereditatis, adeoq̃,
 ut breuiter dicam, coena dominica est remedium in omnibus tentationi-
 bus & afflictionibus nostris, tam corporalibus, quā spiritualibus. Ergo
 ne, inquis, remedium est etiam paupertatis, in edig, febris, podagræ, pe-
 stis, & mortis corporalis. Id quidem affirmo, sed suo quodam modo &
 recte intellectum. Recensebimus igitur aliquot genera afflictionum, ut
 uideamus quomodo coena dominica sit remedium in afflictionibus. Est,
 qui affligitur paupertate. Is inuenit in coena dominica remedium aduer-
 sus afflictionem suam. Quomodo? num in coena numeratur pecunia,
 & distribuuntur numi aurei? Minime omnium. Sed paupertas talis est
 afflictio, ut non solum in uacuo marsupio molesta sit, uerum etiam one-
 rosa sit conscientia. Nam qui afficitur paupertate, cogitare solet, se pro-
 pter paupertatem non tantum inter homines contemptum, sed etiā a deo

Coena domi-
 nica remedi-
 um in omni-
 bus aduersis

Paupertatis
 onus.

*Aegritudinis
malum & re
medium.*

abiectionem esse. Ex afflictione enim paupertatis, admonetur peccatorum suorum, & sentit, quod propter peccata meruerit paupertatem. Vbi autem est agnitio peccatorum, ibi etiam est agnitio diuinae irae. Deo autem irato, quid boni sperares? certe in hac tentatione sentimus nos a deo ita abiectos, ut quemadmodum in hoc seculo miseri sumus, ita necesse habeamus in futuro seculo in aeternum damnati esse. Itaque paupertas non solum deprimat hominem in sordes huius seculi, uerum etiam tam grauis esse solet, ut deprimat animam nostram in infernum. Sed bene habet. In hac tentatione presentissimum inuenies remedium in coena domini. Nam in coena offertur tibi & donatur corpus & sanguis Christi, ut certo cognoscas quod deus sit tibi propitius propter CHRISTVM, quod remiserit tibi peccata, & adoptauerit te in filium. Quis autem in aegritate periret, DEO propitio? Quis fame interiret, a Deo patre in filium adoptatus? Pascit deus uolatilia coeli, & non pasceret filium suum? Vestit flosculos agri, & non uestiret fratrem Christi dilectissimi filij sui? Quare, si hac fiducia sumptis coenam domini, non auferes quidem e coena marsupium aureis numis oppletum, sed auferes animum diuina consolatione, adeoque deo ipso propitio plenum. Propitius autem deus, tantus est omnium bonorum thesaurus, ut nulla humana lingua explicari, nulla humana ratione satis comprehendi possit. Est alius, qui affligitur aegritudine corporali, inuenit & hic remedium in coena DOMINI. Sed quomodo? num quia in coena distribuantur medicamenta, quemadmodum in pharmacopolio? Nihil minus. Sed aegritudo corporalis admonet homines de peccatis. Peccata admonent eos de ira dei, & perpetua damnatione. Itaque aegro corpore, fit et animus aeger, & mirum in modum de sua internitione affligitur. Huic autem aegritudini sumptio coenae dominicae ita medetur, ut per se quidem non afferat corporalem sanitatem, sed afferat sanitatem animi, ut confirmemur fide, quod deus remiserit nobis peccata propter Christum, & cum Christus donauit nobis corpus & sanguinem suum, manifestum est, omnia quoque bona Christi, ad nos pertinere. In tentationibus enim conscientiae, quas solent corporales afflictiones excitare, tumultuatur Satan, & negat coelestia bona ad nos pertinere. Ibi tum proferendae sunt litterae testamenti, quibus nobis coelestia bona legata sunt, aperienda sunt sigilla litterarum, hoc est, coena DOMINI ex fide sumenda est. Sic enim fiet, ut Satan necesse habeat cedere, & nobis ius nostrum inuiolatum relinquere. Est tempus, quo publica grassatur pestis, aut grauis quaeque tempestas. Proponitur & unicuique mors priuatim ob oculos. In his & omnibus alijs siue publicis, siue priuatis malis inuenitur remedium in coena DOMINI. Idque non sic intelligendum est, quod sumptio coenae dominicae purget aerem a noxijs uaporibus, & conseruet frumenta in agris, atque liberet hominem ab externa morte. Sic enim de sumptione sacramenti coenae

ti coenae dominicae sentire, abominabilis est superstitio. Sed intelligendum est, quod sumptio coenae dominicae ex fide, purget conscientiam a peccatis, hoc est, confirmet conscientiam, quod habeamus propitium deum propter CHRISTVM, qui nos conseruaturus sit in omnibus malis. Nam quaecunque calamitates siue publice siue priuatae inciderint, solet animus turbari, in memoriam peccatorum suorum reuocari, & de perpetua damnatione tentari. Ac praesertim cum nobis proponitur ob oculos mortis imago, sollicitamur, ut existimemus nihil nobis propter peccata reliquum esse, praeter infernum & perpetuum exitium. In tantis igitur tentationibus utilissima est sumptio coenae dominicae, ut per eam confirmemur in fide, quod CHRISTVS reconciliauerit nobis deum patrem, & quod pertineat ad nos ius coelestis hereditatis. Ex his autem manifestum est, unde in Ecclesia exortus sit impius ille abusus Missarum contra pestem, contra tempestates, contra uaria morborum genera, & pro defunctis. Nam ex ueterum scriptis apparet, quod frequentissimus fuerit usus sacramenti coenae dominicae, in publicis & priuatis calamitatibus. Si apud maiores nostros in Ecclesia recens orta, pestis grassabatur, prius sumebant coenam DOMINI, non ut externum pharmacum, sed quia tentabantur in conscientia se propter peccata a DEO derelictos, idcirco resipiscentes a peccatis, petebant a deo ueniam peccatorum ex fide in CHRISTVM, sumebant coenam Domini, ut confirmata fide, constarent inaduersis. Hos mores, cum hypocritae uidissent, imitati sunt non fidem maiorum nostrorum, sed speciem operis, & instituerunt Missas, quae ex opere, ut loquuntur, operato, placarent iram DEI, & expurgarent aerem a pestifera infectione. Similiter, si uxor amittebat dilectum maritum suum morte, aut maritus uxorem, superstites siue uxor siue maritus, siue amici, sumebant coenam dominicam, non ut hoc opere opem defuncto afferrent, sed ut seipsos iuuarent. Vxor enim, marito defuncto, sollicitabatur ut putaret se etiam a DEO derelictam, quod esset a marito derelicta. Sic & maritus sentiebat se habere deum iratum, quod abripisset ipsi uxorem iucundissimam. Hi ergo, qui superstites erant, sumebant coenam DOMINI, non ut expiarent hoc opere peccata defuncti, sed ut ipsi haberent consolationem, & certificarentur in conscientia, se adhuc habere deum propitium propter CHRISTVM. Hoc, cum uidissent hypocritae, non obseruauerunt maiorum fidem, ex qua, defunctis amicis, coenam sumpserunt, sed imitati tantum sunt, uelut Simig, operis speciem, & instituerunt Missas pro defunctis, ut hoc opere expiarent peccata eorum. Haec est horribilis impietas. Posteriores quondam patriarchae uiderunt apud maiores suos consuetudinem sacrificandi, & cum defixissent oculos tantum in specie operis, non autem in fidem patriarcharum,

*Missae contra
pestem & pro
defunctis.*

*Sacrificia pa
triarcharum.*

IN PASSIONEM CHRISTI

usurparunt & ipsi morem sacrificandi, & introduxerunt in orbem publi-
 cam gentium Idololatriam. Patriarche enim sacrificarunt ex fide, hoc est,
 crediderunt, quod habeant benedictionem propter semen mulieris, & po-
 stea Abrae promissum, hoc est, propter CHRISTUM. Et ut de hac
 fide admonerentur, atque in ea confirmarentur, obtulerunt sacrificia, quae
 non fuerunt nisi significationes mortis Christi. Posteriores autem, neglecta
 aut minime observata hac fide, usurparunt opus sacrificandi, ut ex meri-
 to huius operis placarent deum, & consequerentur felicitatem. Haec est
 impiissima gentium Idololatria. Sic & posteriores maiorum nostrorum, ui-
 derunt frequentem usum coenae dominicae in calamitatibus publicis & pri-
 uatis, & cum non obseruassent fidem ipsorum, sed tantum speciem exter-
 ni operis, inuenerunt in ecclesiam Domini tot impietates, quot genera
 Missarum instituerunt. An non est impietas & blasphemia in deum, hu-
 mano operi tribuere, quod est solius passionis Christi? & merito ac di-
 gnitati operis a nobis facti adscribere id, quod ad solam Christi maiesta-
 tem attinet? Fugiamus igitur impios coenae dominicae abusus, & secte-
 mur usum eius uerum ac legitimum, ut digne accipientes sacramentum
 coenae dominicae, nostram ipsorum salutem accipiamus. Nam si is, qui
 ederit panem hunc aut biberit de poculo Domini indigne, reus erit cor-
 poris & sanguinis Domini, & edit ac bibit sibi ipsi iudicium, quemadmo-
 dum Paulus ait, certe is qui ederit ac biberit digne, particeps erit omniu-
 bonorum corporis Christi, & accipiet sibi ipsi salutem & felicitatem. Quo-
 modo ergo, inquis, edam & bibam digne? Non iam loquar de externa
 modestiae dignitate, quae civilis est, & ab unoquoque, etiam extra domini-
 cam coenam exigitur, sed de spirituali dignitate. Digne igitur edit & bibit,
 qui ex fide edit ac bibit. Quam autem dicis fidem? eam nimirum, quam exi-
 git euangelium CHRISTI, uidelicet, ut credas, quod Christus expiauerit
 peccata tua, placauerit deum, assumpserit te in communionem coelestium
 bonorum, ac donauerit tibi corpus & sanguinem suum, ut habeas remis-
 sionem peccatorum & uitam aeternam, idque fecerit, nullo tuo merito, sed
 tantum immensa sua clementia & gratuita liberalitate. Vbi autem est fi-
 des de remissione peccatorum, ibi necessario praecedat agnitio peccatorum,
 & sequuntur fructus fidei. Vbi uero non est agnitio peccatorum, ibi nec
 est poenitentia. Indigni igitur sunt, impenitentes, qui in peccatis suis ita
 absorpti sunt, ut non doleant, ut praefracte in peccatis pergant, ut nolint
 de peccatis reprehendi, ut peccata sua etiam defendant. Hi, si sumperint
 coenam DOMINI, sumunt eam sibi ad iudicium. Sola autem, poe-
 nitentia est, quae faciat homines dignos & idoneos ad sumendam coe-
 nam dominicam, idque faciat, non propter hominis dignitatem, sed pro-
 pter dignitatem CHRISTI, qui per poenitentiam nobis iungitur. Poe-
 nitentia enim est, quae & agnoscit peccata, & credit, quod peccata remissa sint pro-

propter Christum, atq; hoc dies noctesq; agit, ut uocationi Christi obsequat. Agamus igitur poenitentiam per quam digni facti, coenam dñi ita sumamus, ut cōfirmemus ex ea fidē nostrā in oībus aduersis, et seruemur ad perpetuam salutem, in Christo Iesu Domino nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LI.

Hic Christus ante exposuit discipulis prodicionem sui, q̄ testamentum suum in coena confecit, tñ postq̄ iam absoluerat, quæ ad condendū testamentū pertinent, ac discipulis, hoc est, hæredibus suis ordinauerat & distribuerat corpus & sanguinem suum, redit ad indicandam sui prodicionem, & iterum admonet de ea discipulos suos. Veruntñ, inquiens, ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, & filius quidem hominis uadit, secundum quod definitum est, ut autem homini illi, per quem traditur. Quid igitur dicemus? Christus exprobrat proditori crimen suum eo animo, quo carnales homines solent suis inimicis sua crimina obijcere. Hi em̄, quod inimicis obijciunt, tam inuido, tam uirulento animo faciunt, ut perspicue significent, se malle ipsos gladijs confodere, quam uerbis tñ percellere. Hoc certe homicidij genus est. Christus autē, etsi susceperit supplicia p̄ctōrū, nō tñ suscepit p̄ctōrum actiōes, nec designauit unq̄ p̄ctm̄. Quare, quod erga proditorē fecit, hoc ut diuino cōsilio, ita etiā amicissimo animo fecit. Primū em̄ significat Christus, quemadmodum supra exposuimus, se nō coacte, sed sua sponte suscipere passionē. Cognoscit em̄ & prodicionē sui, & proditorē, & posset si uellet, in tēpore suffugere. Sed mauult passionē subire, ut nostrę saluti consulat, q̄ se in pedes cōijcere, ut sibi uoluptatē parat. Deinde, q̄ toties faciat mētionem pdicionis, nō eo fit, ut ludas discipulis discerpēdus obtrudat, sed ut, in Iuda excitet poenitētiā. Etsi em̄ grauissimū crimē iā designauerat ludas, q̄ pactus sit cū Pontificibus pdicionē, nondū tñ abijcit ipsum Christus, sed oēm lapidē, qd aiūt, mouet, ut eū ad poenitentiā reuocet. Lauat ei pedes, admonet eū sceleris, sed ita, ut tñ nō traducat ipsum noiatiū. Offert quoq; ei in testamēto bona sua, distribuit ipsi, tanq̄ hæredi, corpus & sanguinē suū, & iterū eū sceleris ac immanitatis sue admonet, breuiter, tā uerbis q̄ factis hoc sollicitè et diligēter agit, ut reuocet ipsum ad poenitentiā. adeoq; unus ludas maiori penurē est Christo, q̄ oēs reliq; discipuli. Hoc illud est, qd in parabolis dicit, nonaginta nouē oues in deserto relinq̄re, & q̄rere eā, quæ perierat, & accēsa lucerna, domū uerrere, & pditam drachmā q̄rere. Sed qd opus erat, in ges, tot admonitiōibus, & laboribus, ad reuocandū Iudā in meliōrē uia? An nō potuisset Christus uno nutu animū Iudæ ita inuerrere, ut statim ex pditore tātus fieret amicus, q̄ p̄ Christo etiā sanguinē suū effu-

IN PASSIONEM CHRISTI

DEI arcana
consilia non
perscrutanda.

deret, tñ abesset, ut ipsum pderet. Paulus in media psecutiōe mutatus est. Cur Christus non ludam quoq; tam admirabiliter mutauit. Creauit celum & terram ex nihilo, quomodo igitur non potuisset cor ludæ ad meliorem frugem uiribus maiestatis suæ reducere. Hæc, & his similia solent multis hominibus in mentem uenire, cum audiunt Christum tanto studio conatum, ut excitaret ludam ad poenitentiam, non tamen excitasse eum. Sed hæc questio, et si quæ sunt id genus alię, pertinent ad imperscrutabilem sapientiam DEI. Et quemadmodum nobis prohibitum est, ut nō occidamus, non furemur, ita etiam prohibitum est, ne abscondita dei consilia humana ratione perscrutemur. Tu: quis es, inquit Paulus, qui ex aduerso respondes deo. Num dicit figmentum ei, qui finxit, cur me finxisti ad hunc modum. An non habet potestatem figulus luti ut ex eadem massa fingat aliud quidem uas in honorem, aliud uero ad ignominiam. Itaq; Paulus seuerissime prohibet, ne his quæstionibus occupemur. Ac iubet quidem admirari immensam dei sapientiam, & exclamare. O profunditatem diuiciarum & sapientiæ & cognitionis dei, q̄ inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles uiæ eius. Perscrutari autem, quod nobis est imperscrutabile, nec Paulus, nec spiritus ipse sanctus, q̄ in Paulo loquitur, permittunt. Nam harum quæstionum solutio non pertinet ad hoc seculum, sed reposita ē in futurum seculum. In hoc autē presenti seculo, propositus nobis est Christus, ut discamus hunc crucifixū, & cognoscamus in ipso clementiam dei patris erga nos, & ut ex fide in Christum, sectemur uocationem dei, adeoq; ipsum etiam exemplum Christi. Is enim benefecit non amicis tantum, sed etiam proditori, non rependit malū pro malo, sed summam dedit operā, ut malum bono uinceret. Hæc si ex fide Christi fecerimus, consequemur tandē in futuro seculo eā felicitatē, in qua nō solum liberi erimus ab oībus aduersis, uer & etiam perspicue cognoscemus & intelligemus, consilia dei, quæ nobis in hoc seculo uidentur absurdissima, esse longe omnium iustissima. Cæterum, ut redeamus ad institutum, CHRISTVS non humanitate tantum, sed etiā seueritate studet ludam ad poenitentiam reuocare. Repetit enim iterum priores minas. Filius quidem hominis uadit, secundum quod definitum est: ueruntamen uæ homini illi per quem traditur. Quid hoc sibi uelit, supra explicuimus, sed nunc quoq; obseruandum est, q̄ hoc dicto occurratur excusationi impatientię nostræ in aduersis. Nam cum aduersa incidunt, & de patientia admonemur, continuo solemus impatientiam nostram excusando dicere: Pacienter & æquo animo hæc sufferrem, si DEVS mihi ea immitteret. Nuncautem Satan, & mali homines inferunt mihi ea, quomodo igitur ferrem ipsa æquo animo. Sed uanæ huic excusationi occurritur hoc loco. Nam si hæc esset iusta excusatio, an non & Christus potuisset ea uti. Libēter ferrem, si deus imponeret mihi crucē. Nunc

Pacientia do
getur.

Nunc autem Iudas proditor, & impij Pontifices rapiunt me ad crucem. Eadem potuisset & Iob uti, cum hostes diriperent omnia bona eius. Potuisset ea etiam David uti, cum ejceretur e regno, & audiret a Simeit uir sanguinum. Sed ut Christus in uoluntatem dei respicit: Filius, inquit, hominis, uadit, secundum q̄ definitum est, ita Iob ait. DOMINVS dedit, dominus abstulit, non ait, hostes abstulerunt. Et David, cum malediceretur a Simeit: DOMINVS, inquit, praecepit ei, ut malediceret Davidi. Tamen si enim Satan & impij sint organa, quibus p̄ij affliguntur, & qui internitione p̄iorum cogitent, Deus tñ ipse, sine cuius uoluntate non cadit capillus de capite nostro, afflictionum, quae p̄ijs accidunt, autor est, & cogitat non internitionem, sed ueram & perpetuam salutem. Quare in aduersis non est respiciendum in organa, quibus aduersa nobis immittuntur, sed in bonā dei uoluntatē, qui certe tanto fauore credentes in ipsum complectitur, ut non permitteret ipsis uel minimam corporis aegritudinem accidere, nisi uellet per eam, maiorem sanitatem tam corporis quam animi clemēter donare. Quae cum ita se habeant, uideamus iterum, quid discipuli agant, postquam Christus iam secundo fecerit mentionem proditoris. Aspiciebant ergo seinuicem hæsitantes de quo diceret. Et ipsi coeperunt querere inter se, quis nam esset ex ipsis, qui hoc esset factururus. Erat autem unus ex discipulis eius, recumbens in sinu IESV, quem diligebat. Innuir ergo huic Simon Petrus, ut sciscitaretur, quis nam esset, de quo diceret. Cum recubisset autem ille super pectus IESV, dicit ei. Domine, quis est? Etsi uerisimile est, q̄ Petrus & Ioānes simplici & candido animo de proditore inquisierint, habent tamen hęc curiositatis speciem. Curiositas enī est, aliena peccata sollicitè inquirere, & sua negligere. Hic plane uulgaris morbus est, q̄ non studeamus nostra delicta agnoscere, sed tantū in aliena inquirere, et de his in omnibus constrinis & plateis declamare. Ac magistratus quidem, & patrum familias interest, ut diligenter cognoscant delicta subditorum & familiae, quo ea pro sua ratione corrigantur, quanquam his quoq̄ ad multa conuendum est, nec omnia delicta excutienda sunt summa seueritate, Summū enim ius, inquit, summa saepe iniusticia est. Et malum, bene conditum, non est mouendum. Salomon quoq̄ ait. Ne accomodes cor tuum cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi. Scit enim conscientia tua, q̄ & tu crebro maledixisti alijs. Quod si ne magistratui quidem licet in quouis subditorum delicta extrema seueritate aduertere, quomodo liceret priuatis hominibus, in aliena delicta curiosè inquirere, & ea atrociter exaggerare, atq̄ alijs alijsq̄ exagitanda obtrudere? Vnusquisq̄ enim nostrum satis negotij habet, cum suis ipsius peccatis, ut discamus ea, quae nos designauimus, probe agnoscere. Nulli enim nostra ipsorum peccata agnoscamus, non consequemur peccatorū

Curiositatis
exemplum

Ecclesiā. 7.

remissionem, quippe quod contemnit Christum, qui non agnoscit sua peccata. Accurata autem & legitima peccatorum agnitio, non est humanarum uirium, sed est opus spiritus per legem. Quare lex est audienda, non ut in aliena delicta curiose inquiramus, sed ut nostra legitime agnoscamus. Porro, quanquam, ut diximus, hæc Petri & Ioannis de proditore inquisitio habeat speciem curiositatis, CHRISTVS tamen boni consulit & utitur ea commode, ad declarandam & illustrandam certitudinem omnis scientiæ suæ. Non enim iam uerbis tantum generaliter de proditore concionatur, sed etiam signo demonstrat eum Ioanni, ut manifestum fiat, quod Christus non cognoscat ea quæ de proditore dixit, coniecturis tantum, & generaliter, sed cognoscat ea certissime, & exactissime. Respondit Iesus, ille est, cui intinctam buccellam porrexero. Et intinctam buccellam dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, intrauit in eum Satanas.

Vide prudentiam & modestiam Christi. Necessarium enim habet Iudam proditorem certis signis indicare, ne quis existimaret ipsum magis suspicionibus, quam certa cognitione de prodicione loqui. Hoc ita prudenter agit, ut nihil incommodi accedat Iudæ, sed tantum ut ipse declararet certitudinem sue cognitionis, & reuocet Iudam ad poenitentiam. Exemplum obseruabile. Si enim necessitas officij exigat, ut aliena delicta detegamus, hoc sic faciendum est, non ut alteri illegitime noceamus, sed ut nostrum officium faciamus, et aliene utilitati consulamus. Alius quispiam ita Iudam designasset, ut obiecisset eum discipulis discerpendum. Christus autem, qui uenit, non ut perdat homines, sed ut seruet, sic designat eum, ut suum tantum officium faciat, nullum autem Iudæ incommodum afferat. Quare proponendum est exemplum Christi ob oculos nostros, ut quod ex officio facimus, nullius incommodo illegitime faciamus. Sed quid illud est, quod Euangelista ait: Post buccellam, intrauit in Iudam Satanas? Num traditus est Iudæ Satan in buccella? An non & ante Satana fuit in Iudæ, cum furaretur, & cum de prodicione pacisceretur? certe fuit. Neque enim buccella a Christo tradita, tam mala erat, ut propter eam Satanas intraret in Iudam, sed sentiendum est Iudam potius tam malum fuisse, ut Satanas subinde magis in ipso reuelatus sit. Sic enim Satanas intrare dicitur in hominem, si præsentiam & potestatem suam manifestis argumentis in homine prodit. Nam Christus nullum beneficii genus intermittit, quo Iudam ad poenitentiam inuitet. Et cum antea honorauerit eum officio lauacionis pedum, ac dederit ei corpus & sanguinem suum, nunc etiam offert ei intinctam buccellam honoris gratia. Solenne enim etiam apud nos est, ut in conuiuio alter alterum proponendo cibo honoret. Quid autem Iudas? Tantum abest, ut beneficiis inuitatus sit ad poenitentiam, ut multo magis ad perpetrandum scelus suum irritatus sit. Et hoc est, quod dicitur, Satanam intrasse in eum post buccellam. Non enim resipuit post beneficia, sed multo magis urgebat eum Satanas,

Satan intra-
uit in Iudam.

Satan, ut ad perficiendam prodicionem festinaret. Hic ergo uide mihi quanta sit miseria eius hominis, qui se ita captiuum Satanæ tradidit, ut omnē uerbi DEI admonitionem contemnat. Tradit autem se captiuum Satanæ, ut de hac re nunc ruditer loquamur, qui non solum peccata cogitat, uerum etiam consentit, & approbat ea. Postquam enim animus deliberat de peccato, ibi tum Satan præsto adest, & extenuat peccatum. Iubet nos intrepide agere, quod cogitamus. Non enim esse tam horribile peccatum, quam dicitur. Nec infernum tam ardentem esse, quam publice iacetur. Promittit quoque in peccato foelicitatem. Quocumque die, inquit ad Euam, comederitis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum. Cum autem animus consenserit, tenet iam nos Satan tyrannidi suæ obnoxios, nec desinit nos urgere, donec etiam factum ipsum perpetrauerimus. Perpetrato autem uno peccati facto, impellit subinde in alia atque alia, eaque maiora & immaniora. Quod si interea nullus est finis peccandi, nullumque initium resipiscendi, uenit tandem Satan, et ea quæ antea abiectissime extenuauerat, nunc in immensum amplificat, non ut agnitione magnitudinis peccatorum adigat ad inquirendum Christum per fidem. Sic enim spiritus sanctus amplificat peccata, sed Satan amplificat ea ut impellat ad desperationem, laqueum, & infernum. Hæc sunt opera, hi sunt astus Satanæ. Sic tractauit Iudam. Initio extenuauit ipsi peccatum prodicionis, ut Iudas nullis admonitionibus, nullis minis CHRISTI uoluerit grauitatem peccati agnoscere, ad extremum autem ita amplificauit ei peccatum, ut ipsum ad laqueum compulerit. Obseruamus igitur diligenter consilia Satanæ, & obstemus principiis, ne decepti extenuatione peccati, obsequamur desiderijs eius, sed ut uerbo dei ob oculos posito, in uocatione Christi ambulemus. Porro, cum Christus uideret in emendando Iuda oleum & operam perditam esse, dicit ei. Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo intelligebat discumbentium, ad quid dixisset ei. Quidam enim putabant, quia oculos habebat Iudas, quod diceret ei Iesus. Eme quibus opus habemus ad festum, aut egenis ut aliquid daret. Quid ergo hoc, quod ait CHRISTVS: Quod facis, fac citius? Num Christus mandat ei prodicionem? Minime omnium. Hæc non sunt uerba mandantis, sed significantis, separato animo laturum non prodicionem tantum, sed etiam totam passionem. Ego, inquit, quod ad me attinet, feci quod potui, ut te reuocarem ad poenitentiam, quam placari, agetum, quantum uis meis magis ad prodendum irritari, quam placari, agetum, quandoquidem omnino cogitas me prodere, non impediam uiolenter conatum, sed sufferam obedienti animo, quaecumque deus mihi per prodicionem tuam immiserit. Itaque Christus non iubet Iudam mala facere, sed significat his uerbis se uelle mala pati. Magnum autem discrimen est, inter mala facere & mala pati. Alterum est impiorum, alterum piorum. Si

Hominis miseria, qui est captiuus Satanæ.

Satanæ potestas in hominem

IN PASSIONEM CHRISTI

*Contractus ci-
uiles liciti.*

*Possessio fa-
cultatum lici-
ta:*

Daniel. 7.

mus igitur & nos parati exemplo Christi, ut malis non resistamus illegi-
time, sed mala patienter in CHRISTO feramus. Quod autem Euange-
lista scribit Iudā loculos habuisse, & quosdam intellexisse, Christum iu-
bere, aliquid emere, aut egenis aliquid dare, haud obscure docet, quid
• sentiendum sit dererum possessione, & contractibus civilibus. Nā q̄ lu-
das loculos habuit, certe ex ordinatione Christi habuit. Manifestum igitur
est, q̄ Christus habuerit & possederit pecuniam, quam Iudas nomi-
ne ipsius portauit, et usus fuerit contractu emptionis, sed ita, ut ex ea pecu-
nia non tantum consuleret suae & discipulorum suorum necessitati, uerū
etiam haberet pauperum rationē. Itaq̄ ex hoc loco manifestum est, q̄ ex
emplo Christi liceat proprias possidere facultates, & uti legitimis politica-
rum contractibus, sed ea conditione, ut his opibus aliorum quoq̄ ino-
piae succurras. Bibe, inquit Salomon, aquam de cisterna tua & fluentia pu-
tei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Habe-
to eas solus, nec sint alieni participes tui. Hic docet Salomon, patrē fami-
lias, ut ueniam quidē fontis in sua potestate retineat, deducat tamen riuu-
los foras, ut & uicini possint his superfluentibus aquis uti. Quibus uer-
bis significat unūquemq̄ prudentem patrē familias debere possessionem
suarū facultatum conseruare & tueri, sed ita, ut ex his etiam aliorū egestatē
sustentet. Et Paulus ait. Qui furabatur, non amplius fure ē, magis autem
laboret operando manibus, quod bonum est, num ut suę tantum inediae
succurrat? Minime, sed ut etiam possit ei, qui opus habet impartiri. Qui
em habuerit, inquit Ioannes, substantiā huius mundi, & uiderit fratrem
suum egentē, & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet
in eo? Sed de hac realias. Reuertemur nunc ad propositū. Cum ergo ac-
cepisset Iudas buccellā, exiuit. Erat autem nox. Cum ergo exiisset, dicit Iē-
• SVS. Nūc glorificatus est filius hominis, & deus glorificatus est in eo.
• Si deus glorificatus est in eo, etiam deus glorificabit eum in seipso, & cō-
• tinuo glorificabit eum. Hæc uerba, quæ CHRISTVS statim post
abitu Iudæ dixit, nō sunt oscitāter prætereūda, sed sentiēdum ē, q̄ Chri-
stus dixerit ea, maxima leticia quasi gestiē, & exultans. Nūc, inquit, tē-
pus & hora ipsa est, qua deus pater daturus est filio hominis, nimirū mihi
eam regni gloriam & maiestatem, quæ per prophetas longe ante adnun-
ciata est. Sed quid dico, daturus est, imo tanta est certitudo eius maiestatis,
& tam propinqua est, ut optimo iure dicere possim, eam mihi iā datam,
& filiū hoīs iam glorificatum esse. Nā, cum omnes prophete de gloria
& maiestate regni Christi, tum præcipue Daniel de ea ita uaticinatus est.
Aspiciebam, inquiens, in uisione noctis, & ecce cum nubibus cœli,
quali filius hominis ueniebat, & usq̄ ad antiquum dierum peruenit, &
in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem & honorem &
regnum, & omnes populi tribus & linguæ seruiē ipsi. Potestas eius,
potestas

potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Hoc est uaticinium de regno CHRISTI, quod deus pater daturus sit ei, per passionem, mortem & resurrectionem eius a mortuis. Quid autem, hac maiestate gloriosius? & quid hac gloria magnificentius? Nunc igitur, (inquit Christus) tempus est, quo hanc regni mei maiestatem accipiam, quo filius hominis consequetur maximam omnium gloriam & honorem. Id autem fiet, non absque iusta causa. Nam & deus in eo glorificatus est, hoc est, gloria nominis DEI per filium hominis, per CHRISTVM, in terris clarissime illustrata est. Quod autem id accidit? Primum: Christus illustrauit nomen DEI in terris prædicatione Evangelij sui. In Euangelio enim prædicatur, quod deus sit nobis propicius, quod sit clemens, quod agnoscat nos hæredes bonorum suorum, quod sit nos seruaturus in omnibus aduersis, adeoque in ipsa morte, propter Christum. Sic DEVS, inquit, dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Et: Hæc est uoluntas eius, qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus, quæ dedit mihi, sed resuscitem illa in nouissimo die. Prædicare autem de deo, quod sit maximis illis uirtutibus præditus, uidelicet, clementia, bonitate, liberalitate, & quod sit seruator noster in omnibus necessitatibus, certe est illustrare nomen dei, & glorificare DEVM in terris. Quod cum Christus fidelissime prædicatione Evangelij sui fecerit, conuenienter dicitur, quod DEVS sit per ipsum glorificatus. Adde, quod & Ioannes dicat: Deum nemo uidit unquam. Filius unigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Cum igitur, quicquid de uoluntate DEI erga nos ad salutem nostram cognosci potest, CHRISTVS nobis Euangelio suo manifestauerit, Christus certe is est, per quem deus in terris glorificatus est. Deinde Christus glorificauit DEVM patrem obedientia sua, qua obsecutus est uoluntati eius usque ad mortem, mortem autem crucis. Descendi, inquit, de coelo, ut faciam, non quod ego uolo, sed quod uultis, qui misit me. Hæc est autem uoluntas eius, qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus, quæ dedit mihi, sed resuscitem illa in nouissimo die. Quid ergo ex hoc sequitur? Si DEVS glorificatus est in eo, etiam deus glorificabit eum in seipso, & continuo glorificabit eum, hoc est. Quia ego illustraui gloriam nominis dei in terris, idcirco etiam deus illustrabit uicissim nomen meum. & efferet me in summam sublimitatem, ac maiestatem regni mei, de quo prophetæ tam multa & tam admiranda uaticinati sunt. Scriptum enim est. Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum. Illustrabit autem deus nomen meum, & suscipiam maiestatem regni mei, non post multos annos, non post multa secula, sed id continuo fiet, adeoque hoc ipso tempore. Hic obseruandum est quæ sit uera gloria dei. Non enim gloria DEI est, excogitare fictitios cultus ab-

*Glorificatio
nominis dei
per Christum*

Regia.

gloria dei uerba
raque sit.

salutem sub
cruce uidere.

Etque uerbo dei, quod hypocrite facere solent. Frustra, inquit, colunt me docentes doctrinas & praecepta hominum, sed est predicare uirtutes dei, illustrare nomen dei per euangelion, & obedire uoluntati eius, quā nobis uerbo suo significauit. Sic CHRISTVS glorificauit deum. Sic & omnes sancti deum glorificant. Est & hoc loco diligēter considerandū, quo Christus respiciat, cum iam in propinquo esset captiuitas, crux et mors eius. Postquam enim Satanas intrauit in Iudam, & Iudas exiit, ut proderet Christum, nihil amplius reliquum erat, quam ut Christus caperetur & crucifigeretur. Quo ergo in tanta afflictione respicit Christus: nō certe in ipsam crucis grauitatem, sed in gloriā & maiestatem regni sui. Nūc, inquit, filius hominis glorificatus est. Et deus cōtinuo glorificabit eum. Hoc est, sub captiuitate uidere liberationē, sub cruce salutem, & sub morte uitā. Nec est quod dicas, aliam esse Christi, aliam nostri rationem, quippe quod Christus sit unigenitus filius dei, & absque peccato. Nos autē esse filios hominū & peccatores. Nobis igitur pereundum esse, cū Christus seruetur. Haec, inquam, ne cogitanda quidē sunt, tantū abest, ut approbari debeant. Tāetsi enim uerissimum sit, quod Christus sit filius dei, nec ullum peccatum fecerit, & quod nos simus peccatores longe omnium miserrimi, tamē Christus propter hanc causam suscepit passionē suam, ut peccata nostra expiaret, ut nos reconciliaret cū deo patre, & faceret nos cohaereditas celestium bonorum suorum, uidelicet, ut quemadmodum ipse per crucem & mortē uenit in summam regni sui maiestatem, ita & nos in ipsum credentes, consequeremur propter ipsum, per uarias huius seculi afflictiones, celestē gloriam. Quare aperiendi sunt oculi nostri in omnibus aduersis ad conspiciendum Christū per fidem, ut quanto grauioribus nobis uidentur afflictiones, tanto maiorem speremus salutem & glorificationem in celestibus, per Iesum Christum DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LII.

Ratissima contio apostolis fuit, qua Christus significauit se nō post multos annos, nō post multos dies, sed continuo his proximis diebus cōsecuturum gloriā regni sui, & intraturū in maiestatem patris sui. Nā cum hactenus agnouerint aliquot annis hūc Iesum, pro uero Christo seu Messia, magno etiā desiderio expectarūt maiestatem eius regni, quod prophetae Christum ad ministraturū prēdixerūt. Quare nihil potuit eis acceptius adnūciari, quā quod Christus hoc regnū statim accepturus esset. Cōtinuo, inquit, glorificabit eū. Audiamus igitur nunc quā habuerint sententiā de regno Christi, & quod ad percipiendū una cū Christo hoc regnū egerint. Facta est, inquit, Lucas, contentio inter ipsos, quod eorum uideretur esse maior. Hic mihi primum uide in apostolis, quāta sit humani ingenij tarditas, in assequenda uerare

uera regni Christi cognitione. Tamen si enim apostoli hactenus multis
 contionibus audiuiſſent regnum Christi non eſſe in hoc ſeculo corpora
 le, & paulo ante exemplo lauatiōis pedum admoniti eſſent, regnum Chri
 ſti non conſtare in hoc ſeculo externa dominatione, ſed miniſterio, nihi
 lominus tamen, cum Chriſtus iam feciſſet mentionem regni, & glorifi
 cationis ſuae, intelligunt adhuc externam dominationem, & ſomniant
 ducatus ac principatus in hac terra: & cū Chriſtum huc uſq; ſectati ſunt,
 promittunt ſibi quiſq; regnum, gloriam & potentiam in hoc mundo.
 Quid autem hac de regno Chriſti ſententia uanius? quid ea craſſius? Eſi
 em prophete descriperunt regnum Chriſti uerbis externam maiestatem
 ſignificantibus, tamen cū addiderunt Chriſtum in hoc ſeculo paſſurum,
 & regnum eius perpetuum futurum, haud obſcure indicarunt, ſe uerbis
 ſuis longe aliam maiestatem intelligere, quam qua regna huius ſeculi cō
 ſtant. Cum igitur tanta fuerit ingenij apoſtolorum tarditas, ut poſt tot
 explicationes propheticoꝝ uaticinioꝝ, quas a Chriſto audierant, non
 dum intelligant ueram rationem regni Chriſti, qui, obſecro, hi ſunt, qui
 non dico iam, ex una aut altera contione Euangelij, ſed ex ipſa humana
 ſua ratione ſperant ſe ueram religionis cognitionem aſſecuturos? Nihil
 certe agent. Nam ad conſequendā rectam cognitionem uerę religionis,
 nō eſt conſulenda humana ratio, quæ cum uera Chriſtianiſmi religione
 ex diametro pugnat, & Chriſtum crucifixum ridet, ſed audiendum eſt
 euangelion Chriſti: nec audiendum tantum eſt, ſed etiam precandum, ut
 DOMINVS impleat nos per ſpiritum ſuum omni cognitione & intel
 ligentia, ut quod audimus & credimus, recte etiam intelligamus, ac in ue
 ra euangelij ſententia perſeueremus. Deinde obſerua in apoſtoliſ, non
 aliorum tantum hominum, ſed etiā piorum infirmitatem. Paulo ante pro
 nunciauit Chriſtus apoſtolos mundos. Vos mundi, inquit, eſtis, nūc au
 tem apoſtoli contentione ſua de primatu, produnt ambitionē ſuam. Am
 bitio autem, qua alter alteri ſeſe præfert, & ſuæ uirtuti dignitatem adſcri
 bit, grauiffimum eſt peccatum. Ambitioſus enim cæcus eſt, & ignorat ſe
 ipſum. Non agnoſcit hominē natura eſſe peccatorem, & indignum qui
 dem qui hac luce fruatur, digniſſimum autem, qui perpetuis inferni ſup
 plicijs tradatur, tantum abeſt, ut per ſe ſit aliquo honore dignus. Homo,
 inquit lob, putredo, & filius hominis, uermis. Quem honorē meretur
 putredo, quem uermis? certe non alium, quā honorem, ſi ita dici fas eſt,
 abominationis. Quid autem hac ignorantia pernicioſius? & quid a quæ
 rendā ſalute nos magis alienat? Huc accedit, q̃ ſuæ uirtuti dignitatē ad
 ſcribere (id quod ambitio facit) eſt in omen DOMINI blaſphemia affice
 re, & deo ſuam maiestatem detrahare. Vt enim nihil bonum, ita nihil di
 gnū, præter DOMINVM Deum noſtrum. Eſi qua eſt dignitas, a
 DOMINO Deo noſtro per Ieſum Chriſtum proficiſcitur. Quare am

Regnū Chri
 ſti nō eſt ex
 terna domina
 tio,

Humana ra
 tio, cæca in cō
 ſequenda cō
 gnitione reli
 gionis.

Piorum infir
 mias.

Ambitio.

bitiosus iniurius est in nomen Domini, & director diuinæ malestatis.
 Hoc autem peccato quid grauius, quid horribilius dici potest? Vides igitur quantum p̄ctm̄ designent apostoli ambitione sua. Hoc aut̄ nō pponitur nobis ut occasione horum peccatorū blandiamur nobis in peccatis nostris, & defendamus ea exemplis apostolorum, sed potius ut in apostolis agnoscamus nostrā ipsorum infirmitatē, & cum saepenumero peccauerimus ambitione, resipiscamus cum apostolis. Nā apostoli, qui nūc inbecillitate carnis peccant ambitione, hi mox tanta fide & humilitate resipiscunt, ut agnoscat se omnium hoīm seruos. Postremo, apostoli non aīō tātum ambitionē conceperunt, uerum etiā externa inter se contētiōe declarunt eam. Cum em̄ audiuisent Christum cōtinuo accepturū regnum suum, in quo sperabant quisq; externū ducatum, aut principatū, contendunt inter se, quis ipsorum maior, quis apud Christū in regno suo prior & quis ampliorē in regno Christi principatum accipere deberet. Alij gloriabant de carnis cognatione, qua Christo iuncti erant. Qua prerogatiua sperabāt se in regno Christi, quod somniabant corporale, priores fore. Alij gloriabant de officijs, quę prę alijs prestiterūt Christo, in ministerio prædicationis Euāgelij, & sentiebant se debere propter hanc prerogatiuā superiores alijs esse, alijs aliud prætexebant. Sed quicquid id sit, certe cum in apostolis sit æmulatio, cōtentio, & factiones, nōne carnales sunt: nōne secundū hominē ambulāt? Ac uide, obsecro, mihi, quid id sit, propter quod contendunt. Contendunt em̄ de primatu in regno Christi corporali, sed ut nullū erat corporale Christi regnum, ita nullus etiā talis erat in regno Christi primatus, qualē apostoli somniabant. Contendunt igit de renihili, & quod dici solet, de somnio umbrę. Quid autē uanius, quid stultius, q̄ propter rē planē nullā cōtentiones & lites exercere? At tales fere solent esse mutuae oīm hominum contentiones. Hic contendit de opibus, ille de agris, hic de magistratu, ille de nominis sui gloria, alius de alia id genus causa cum proximo contendit. Quid autem, obsecro, sunt omnes huius seculi opes, agri, honores, & dignitates, si conferantur ad hæreditatem filiorum dei in cœlis, quam sordes & putredo? Spectaculum ualde ridiculum est, cū in foro uidemus duos publicos mendicantes inter se pugnis & crinibus de fragmine panis, aut sacco mendicitatis decertare. Multo magis ridiculum est, q̄ homines, qui nomen suum derunt CHRISTO, tam hostiliter inter se de opibus & honoribus huius seculi pugnent. Quid enim omnes humanæ opes, quid omnes huius seculi honores, aliud sunt, quam saccus, ut ita dicam, mendicitatis? Nichil igitur stultius est, quam pro sacco mendicitatis pugnare, & interim regnum cœlorum amittere. Amittunt enim cœlum, qui pro terra, contra uerbum DEI pugnant. Ac licebit quidem pio homini sua a proximo iuxta leges charitatis, atq; etiā iuxta ordinationes ciuiles humaniter legiti-

Cōtentiones
hominum de
somnia um
brę.

Opes & honores
huius seculi,
uix sunt
fragmē panis

legitime repetere, sed amarulentia animi inter se contendere, ambitione
certare, auaritia pugnare, inuidia litigare, uirulentis conuicijs mutuo se
seproscindere, hoc demum uera pietatis ratione alienissimum est. Atq;
hæc quidem de discipulorum contentione dicta sunt. Audiamus nunc
quid contra CHRISTVS ad hæc dicat. Et ait illis, Reges gentium
dominantur earum, & qui potestatem exercent in eas benefici uocantur.
Vos autem nō sic, sed qui est maior inter uos, fiat sicut iunior, & qui præ
est, sicut qui ministrat. Vter enim maior est, qui accumbit, an qui mini
strat; nōne qui accumbit? Ac ego in medio uestrum sum, sicut qui mini
strat. Obseruabilis conitio, in qua Christus primum declarat immensam
suam bonitatem, qua tantam discipulorū suorum ruditatem, imperitiam,
adeoq; stulticiam tam equo animo fert, ut non solum nō repellat eos a se,
uerum etiā multo humanius eos complectat, & erudiat. Quo exemplo
admonemur, ut id faciamus, quod Paulus docet. Debemus, inquiens;
nos, qui potentes sumus, infirmitates impotentium portare, ac non placere
nobis ipsis. Nā unusquisq; nostrū proximo placeat in bonum ad edificati
onē. Etenim Christus non placuit sibi ipsi, sed quēadmodum scriptum
est: Opprobria opprobrantium tibi, inciderunt in me. Deinde explicat
uerā regni sui in hoc seculo rationē. Nam cum ait, Reges gentium, domi
nant eis, & qui potestatem habent super eas, benefici uocant. Vos autem
nō sic. Et mox. Ego in medio uestre sum, sicut qui ministrat, perspicue o
stendit, qd nō habeat nec instituat corporale & externū regnū in hoc mū
do. Gentes, inquit, habēt suos externos reges, habēt suos principes, et ma
gistratus, qui et suis externis honoribus afficiunt, & a subditis audiunt,
Benefici, aut Clemētes. Meum aut regnum nō est externū, nec constat ex
terna siue maiestate siue magistratu, sed est in hoc seculo ministerium, id
quod rebus ipsis inter uos declarauī. Maior enim est, qui accūbit, & mi
nor iudicatur, qui ministrat. Ego autē tractaui uos, ut accumbentes, hoc
est, maiores, et exhibui me ministrū, hoc est, minorē. Quid enim officio
rum, qd ministeriorū intermisi, quod in uos nō contulerim? Quare quē
admodum ego, qui tamen uestra ipsorum cōfessione maior oībus sum,
nō usurpauī mihi externum regnū, sed tantum ministerium, ita erit & in
ter uos apostolos meos, ut non usurpetis pretextu Apostolatus regiam
in hoc mundo maiestatem, sed ut relictis unicuius genti suis regibus, prin
cipibus, magistratibus, & legibus ciuilibus, ministerium prædicandi eu
angelij uobis demandatum obedienter & fideliter perficiatis. Itaq; maior
inter uos erit, qui minor fuerit, hoc est, nō qui externa potētia lacius domi
nat, sed qui alijs fidelius ministrat. Quid ergo ad hæc dicemus? Nū quia
Christus dicit. Reges gentiū, dominantur eis, & uocantur benefici. In
ter uos autem non sic, non licebit homini Christiano in externo regno
dominari, nec agnoscere honoris epitheta, nimirum, beneficentiæ aut

*Infirmitates
impotentium
ferendæ.*

*Christus mini
ster inter dis
cipulos.*

*Regnū Christi,
& regnū
huius seculi,
inter se distin-
cta sunt.*

*Apostolatus
quid sit.*

*Christianis-
mus quid sit.*

clementiæ, quæ principes audiunt: non licebit etiam Episcopo ecclesiæ externum administrare principatum. De hac re supra non nihil diximus, sed quia hic locus exigit, etiam nunc pauca dicemus. Christus enim hoc loco, non sentit, Christianis suis non licere magistratus gerere, & in hoc seculo regnare, nec uetat Episcopum ecclesiæ habere externā dominationē, sed docet discrimen inter regna huius seculi, & suum regnū: docet regnum huius mundi, & suū regnum ita inter se distincta esse, ut qui sit minister sui regni, non debeat ideo usurpare regnum huius seculi. Estimabant enim apostoli, quod quia essent apostoli Christi, idcirco deberent inuadere regna huius mundi, & in hoc mundo dominari. Christus autem dānat hoc loco falsam apostolorum opinionē, et docet nihil minus apostolis & episcopis ecclesiæ licere, quam ut prætextu Apostolatus & Episcopatus occupent externa regna. Non dānat Christus inter Christianos, magistratū, & externa imperia. Non est potestas, inquit Paulus, nisi a deo, & quæ sunt potestates a deo ordinate sunt. Quomodo autem Christianus non posset ordinationē DOMINI dei sui administrare: imo, et si deus nec ethnicum magistratū damnet, tamen nemo rectius magistratum gerit, quā qui ex uera fide eum gerit, nemo etiam utilius dominationē in externo regno exercet, quā qui in imperio & dominatione sua, Christum agnoscit. Adhæc, CHRISTVS nec ipsos quidem ecclesiæ episcopos uetat habere externam dominationē, uidelicet, si ad hanc uel hæreditaria successione, uel legitima electione peruenerint. Difficillimū quidē est simul ministerium prædicandi euangelij in ecclesia recte perficere, & externum regnum administrare, per se tamen non est impiū, retinere una cum ministerio ecclesiastico externam dominationem, si ea legitime & ordinarie obuenerit. Christus enim non uenit, ut turbet ciuiles leges, & ordinarias regnorum huius mundi administrationes, sed potius, ut his conseruatis, Euangelion suum tranquille adnunciatur. Quod autem ait: Vos non sic, docet regna huius mundi non esse occupanda prætextu Apostolatus aut Christianismi. Licebit quidem ea accipere, ex contractibus ciuilibus, & legitimis successionibus aut electionibus, sed non licebit ea inuadere, Apostolatus aut Christianismi nomine. Apostolatus enim, non est dominatio ciuilis, sed ministerium, quia regnum Christi non est de hoc mundo, & Christianismus, non est imperium huius seculi, sed studium consequendæ ueræ iusticiæ & perpetuæ foelicitatis propter CHRISTVM. Quare, qui in apostolos sunt electi, non hoc agant, ut deiectis principibus, dominantur in orbe, sed ut Euangelion prædicent, & qui sunt Christiani, auditores apostolorum, seu apostolicæ doctrinæ, non hoc agant, ut prætextu Christianismi sentiant se non debere agnoscere externum magistratū, sed ut placitam & quietam uitā degant cum oī honestate & pietate. Quid igit fiet, num quia apostoli, & cō-

ciona

monatores apostolici euangelij debent esse, quantum quidem ad hanc ipsorum uocationem attinet, non reges orbis terræ, sed ministri ecclesiæ, tractandi sunt, ut mancipia, ut iumenta. Hoc quidem impij, non persecutores tantum ecclesiæ, uerumetiam ij, qui uolunt uideri precipua membra ecclesiæ faciunt, at Christus exigit, ut omni humanitatis officio eos uenereris. Qui recipit uos, inquit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophetæ accipiet. Hi enim sunt, qui ministerio suo afferunt ad nos coeleste regnum, quod tanto magis excellit terrenum regnum, quanto perpetua bona potiora sunt caducis. Et quanquam apostoli non sint principes orbis terræ, iuxta externam maiestatem, sunt tamen principes coeli, quia maiestate nihil excellēcius cogitari potest. Sic enim sequitur. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos, iudicantes duodecim tribus Israelis. Hec est necessaria additio ad priorem concionem. Nam cum Christus perspicue docuisset apostolos, quod emittat eos in orbem terrarum, non ut reges, sed ut ministros, non ut dominos sed ut seruos, Inter uos, inquit, non sic, potuissent cogitare, quid hoc tantum premij nobis continget ex prædicatione nostra, ut siamus hominum mancipia, & conculcemur pedibus eorum? Vbi ergo sunt illa præclara, quæ de regno Christi, & suorum per prophetas promissa sunt? His cogitationibus respondet Christus, & iubet eos de regno promisso bene confidere. Vos estis, inquit, qui permansistis mecum in tentationibus. Elegi uos, ut euangelion meum orbi adnuntiaretis. Achaenus quidem, etsi principes gentis nostræ me persecuti sint, uos tamen semper mecum ab initio, quo prædicationem euangelij inchoaui, constitistis. Et cum multi discipulorum me relicto desciscerent, uos constanter mecum permansistis, ac ingenue confessi estis, dicentes. Ad quem ibimus? uerba uite habes. Et nos credimus, atque cognouimus, quod tu es Christus filius dei uiui. Hec est confessio uestra, qua constantem animum uestrum erga me declarastis. Quare ab eo nunc, ut hoc regnum uobis pareat, quod mihi parauit pater meus. Non paraui mihi regnum corpale, non terrenum, sed spirituale sed coeleste. Tale etiam uobis parabo. Non faciam uos principes huius terræ, sed faciam uos principes coeli. Reges huius seculi non inuitabunt uos ad suas mensas, sed potius trucidabunt uos. Ego autem efficiam ut perpetuo in meo regno super mensam meam edatis & bibatis. Principes huius seculi, non permittent uobis, ut exerceatis iudicia de rebus ciuilibus. Nec ego concedo uobis, ut per textum apostolatus usurpetis ciuile iurisdictionem, sed efficiam, ut sedeat super thronos coelestes, iudicantes duodecim tribus Israel. Quid hac maiestate excellēcius? Quantum enim meum regnum superat maiestate sua omnia terrena regna, adeoque omnes huius seculi monarchias, tantum etiam superabit uestra foelicitas & autoritas, omnium huius seculi regum &

Apostoli non
sunt mancipia.

Ioannis 6.

Apostolorum
maiestas.

IN PASSIONEM CHRISTI

Iudicium auctoritatem. Quare sinite, ut principes huius mundi suum faciant officium in cognoscendis controuersijs rerum ciuiliū, & administranda externa rep. uos autem uestrum facite officium, prædicate euangelion, quod docui, docete homines seruare omnia quæcunq; præcepi uobis, & merces uestra copiosa erit in coelis. Sic & Christus alias ad apostolos ait Amen dico uobis, q̄ uos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Quid igit dicemus: num in regno coelorum tam crassa sunt spectacula, ut Christus una cum apostolis in una mensa recumbat, quemadmodum rex quispiam in hoc seculo recumbit cum amicis suis? Num in regno coelorum sunt sedes iudiciariæ, quales habentur in pretorijs principum, in quibus ciuilia iudicia exercentur? Hic mihi cogites quid per regnum coelorum, & quid per aduentum Christi in sede maiestatis suæ intelligendum sit. Regnum enim coelorum, aliquoties illud tempus dicitur, quo in hoc seculo prædicatur publice euangelion de Iesu Christo, qui est monarcha regni coelorum. Simile (inquit), est regnum coelorum, homini querenti bonas margaritas. Item, Verriculo iacto in mari. In his & similibus locis per regnū coelorum intelligenda est prædicatio euangelij in hoc seculo, qua adnūciatur nobis regnum coeli per prophetas in Christo promissum, Aliquoties regnum coelorum dicitur, quo beati in altero seculo fruuntur perpetua felicitate. Sic & aduentus Christi in sede maiestatis suæ aliquoties is dicitur, quo resurrexit a mortuis, & intrauit in gloriam patris sui, ac diuulgauit missione spiritus sancti euangelion suum in totum orbem terrarum: aliquoties is quoq; aduentus eius dicitur, quo adueniet in nouissimo die, reuelata maiestate, ad iudicandum uiuos & mortuos. Vt cumq; igitur de regno coelorum, & de aduentu Christi in sede maiestatis suæ loquaris, apostoli semper non quidem carnali, sed suo quodam, spirituali & diuino modo edunt & bibunt super mensam Christi in regno eius, ac sedent super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Nam his uerbis explicatur summa felicitas & maiestas. Si enim de eo regno coelorum loquaris, quo euangelion Christi in orbem terrarum per apostolos reuelatum est, certe apostoli dicuntur semper cum Christo super mensam eius edisse & bibisse, etiam in hoc seculo, propterea q̄ Christus semper eos spiritu suo præsens in omnibus aduersis conseruari, & confirmauerit. Si abiero (inquit) ad parandum uobis locum, iterum ueniam & assumā uos ad me ipsum, ut ubi ego sum, & uos sitis. Et iterum. Rogabo patrem & alium consolatorem dabit uobis, ut maneat uobiscum in eternum, spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere. Ac mox. Nō relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Et rursus. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Hoc uere est edere & bibere

Regnum coelorum quid?

Aduentus Christi.

Edere & bibere super mensam Christi.

bibere super mensam Christi in regno eius. Dicuntur & apostoli sedere super thronos & iudicare duodecim tribus Israel, quia funguntur ministerio prædicandi euangelij, in populo dei, & in ecclesia. (quæ nomine duodecim tribuum Israel intelligitur) ut quotquot euangelio fidem adhibent, salutem consequantur perpetuam, quotquot autem increduli sunt, perpetuo intereant. Dicit enim Christus ad eos. Ite in mundum uniuersum, & prædicate euangelion omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Et iterum. Accipite spiritum sanctum: Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcumque retinueritis, retenta erunt. Hoc certe est sedere super thronos, & iudicare tribus Israel. Quare cum Christus pollicetur apostolis maiestatem iudiciariam, significat eos tales in ecclesia DOMINI continatores esse, ut quotquot euangelio ipsorum fidem adhibent, ueram salutem consequantur: quotquot autem reijciunt incredulitate, internitione pereant, adeoque non liceat aliud euangelion quod huic sit contrarium, addere, etiam si angelus de cælo id adnuntiaret. An non hæc est magna maiestas? Quis unquam iudex in terra tanta autoritate præditus fuit, ut ab eius sententia non liceret ad alium superiorem iudicem appellare? Sunt quidem summa aliquot in terris iudicia, de rebus & controuersijs civilibus, a quibus non licet appellare. Sed ea iudicia, non nisi unius regni populus agnoscit (alii enim regnis alia sunt iudicia), & inueniunt astuti homines rationem, qua etiam horum iudiciorum iugum excutiant, aut elabuntur. In regno Macedoniæ, non erat maior iudex rege ipso Philippo, attamen cum dormitabundus, & non satis ad æquitatem iuris attentus ferrer sententiam aduersus Machetam quendam, inuenit is rationem, qua hanc sententiam eluderet, ac exclamauit, se appellare a rege & iudice dormitabundo, ad regem uigilantem & attentum. Alius quispiam appellabat ab ebrio ad sobrium. A sententia autem apostolorum, hoc est, ab euangelio, quod ipsi prædicarunt, quodque est iudicium totius mundi, nulli hominum siue pastorum populi, siue pastorum ouium ius fasque est appellare. Sed quod ipsi pronunciauerint, seu quod euangelio suo docuerint, hoc obedientissima fide ab omnibus tam maioribus, quam minoribus, quomodo ueram salutem desiderant, amplectendum est. Quare apostoli superant iudiciaria sua maiestate omnes huius seculi iudices. Quod si uero loquendum est de eo aduentu, quo Christus reuelata maiestate in nouissimo die adueniet, & de eo regno cælorum, quo per perpetuo in futuro seculo fruuntur, sedent & ibi apostoli super thronos iudicantes tribus Israel, & acumbunt cum Christo in mensa eius. Nam, quod ad iudicium attinet, apostoli idcirco dicuntur sedere super thronos, & iudicare uniuersum mundum, non quod in nouissimo die exercebunt talia iudicia, qualia nunc in prætorijs exerceri solent, sed quod totus mundus iudicabitur non secundu

*Sedere super
duodecim
thronos.*

*Ab apostolis
appellandi
ius non est.*

Apostoli iudicant uniuersum mundum

IN PASSIONEM CHRISTI

aliud euangelion, quam quod apostoli prædicarunt. Non iudicabitur secundum Mosis leges, quia hæ leges, quatenus quidem Mosaicæ sunt, fuerunt uni tantum populo Israelitico in terra Canaan latæ, & suo quoque tempore abrogatæ sunt. Nec iudicabitur secundum leges aut Græcorum aut Romanorum, quia hæ leges docent tantum ciuilem honestatem, quæ in hoc tantum seculo suam habet cõmendationem, non potest autem nos in iudicio dei defendere. Sed iudicabitur solummodo secundum Euangelion, quod apostoli de Iesu Christo prædicauerunt. Hoc enim Euangelion & docet & donat nobis CHRISTVM, extra quem, nulla iusticia, nulla uirtus, nulla potentia coram iudicio dei constat, & in quo solo, eam consequimur iusticiam per fidem, ut omnem condensationis sententiam in iudicio dei suffugere queamus. Cum igitur in nouissimo aduentu Christi sententia dei pronunciabitur erga uniuersum mundum, iuxta Euangelion apostolorum, cõuenientissime de apostolis dicitur, quod in iudicio dei, & regno cœlorum sedeant super thronos & iudicent duodecim tribus Israel. Iam, ut apostoli, ita & sancti omnes, qui Euangelio apostolorum fidedem adhibuerunt, iudicabunt mundum, quæadmodum Paulus ait. Iudicabitur enim de mundo iuxta Euangelion, cui ipsi fidem adhibuerunt, & iudicabit Christus, cuius bonorum, honorum, & maiestatis cohæredes sunt omnes sancti. Quare, sancti, etsi & ipsi iudicabuntur, quia omnes statuemur apud tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego dicit DOMINVS. Mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur deo, tamen quia sunt membra & cohæredes Christi, iudicabunt & ipsi quoque una cum Christo mundum. Hæc futura sanctorum maiestas habet etiam in hoc seculo maximum usum, si eam diligenter nobis ob oculos proponamus, Nam, cum sollicitamur ad designanda peccata, meminerimus futuræ nostræ maiestatis, ne eam uel peccatis sordidemus, uel propter impietatem prorsus amittamus. Turpissimum est, si ciuilis iudex, cum sit ipse adulter, de altero adultero sententiam ferat, multo turpius est, si quis speret se in CHRISTO iudicem totius mundi fore, interim tamen uitam ducat pro moribus & impietatibus huius mundi. Quare deterreamur huius maiestatis recordatione a peccatis, & contineamur in officio uocationis nostræ. Proponamus & nobis hæc futuram maiestatem ob oculos in omnibus aduersis, in omnibus afflictionibus, in morte denique ipsa. Nam si sumus mundum iudicaturi, quid incommodi afferent nobis aduersarii nostri, siue corporales, siue spirituales? Etsi enim diripiant nostra externa bona, & auferant uitam quoque, tamen qui nunc nos iudicant & condemnant, hi paulo post a nobis iudicabuntur & condemnabuntur perpetuo. Quare bene confidamus in omnibus aduersis, & sentiamus non esse pauperes afflictiones præsentis temporis, quæadmodum Paulus ait ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. Hæc de iudicio seu sessione super thronos iudicia

1 Cor. 6.

Roma. 14.

Sanctorum maiestas.

diciarios. Quid autem de esu & potu in mensa Christi, & in regno coe-
 lorum: num editur illic, & bibitur quemadmodū in hac terra? Minime
 omnium. Sicut enim non contrahunt illic matrimonia, nec exercentur iu-
 dicia forensia, ita nec editur nec bibitur iuxta morem huius seculi. Sed
 Christus his uerbis explicat summam in regno coelorum foelicitatem. Ede-
 re enim & bibere super mēsam Christi, est una cū Christo perpetua frui
 foelicitate. Nam quis sit status regni coelorum in futuro seculo, etsi nulla
 humana lingua explicare, & nulla ratio humana perfecte comprehende-
 re queat, tamen Paulus, quantum fieri potest & licet, aliquo modo signi-
 ficat, cum ad Corinthios ita scribit. Quemadmodum per Adam omnes
 moriuntur, ita per Christum omnes uiuificabuntur, unusquisq; autē in
 proprio ordine, primitiæ Christus, deinde hi, qui sunt Christi in adue-
 tu ipsius, mox finis, cum tradiderit regnum deo & patri. Ac mox. Cum
 subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiicietur ei, qui illi subiecit
 omnia, ut sit deus omnia in omnibus. Hoc, quod Paulus dicit: VT SIT
 DEVS OMNIA IN OMNIBVS: diligentissime obseruandum
 est. Exponit enim nobis aliquo modo, quis sit status futuri seculi. In re-
 gno enim coelorum, quod in cōsummatione seculi reuelabitur: deus om-
 nia erit in omnibus. Sed quomodo? Audi. Etsi enim imperitiores simus,
 quā ut hoc digne explicare queamus, tamē utcunq; uel adumbrabimus.
 In hoc seculo, omnia quæ nobis necessaria sunt, colligimus particulatim
 a creaturis. Si esurimus, quærimus panem. Si sitimus, quærimus aquam
 aut uinum. Si aligemus, querimus uestē. Si dolemus ex morbo corporali,
 quærimus pharmacopoliō. Si tristamur animo, quærimus aut loca a-
 meena, aut iucunda conuiuia. Nec est ulla creatura, quæ una nobis ad o-
 mnem nostram indigentia sufficiat, sed necesse habemus, a singulis crea-
 turis, singula nobis necessaria & utilia colligere, atq; ut ita dicam, emen-
 dicare. In futuro autem seculo, & in perpetua illa regni coelorum foelici-
 tate, non amplius particulatim emendicabimus a creaturis, ea quæ no-
 bis necessaria sunt, sed omnia possidebimus in deo, & deus erit nobis O-
 MNIA. Deus enim erit nobis panis, potus, uestis, medicina: Breuiter. E-
 rit nobis OMNIA: idq; perpetuo, & longe foeliciori modo, quam quē
 humana ratio concipere potest. Et hanc foelicitatem promittit CHRIS-
 TVS apostolis, cum ait: Dispono uobis regnum, sicut disposuit mihi
 pater meus, ut edatis & bibatis super mensam meam. Nec apostolis tan-
 tum promittit, uerum etiam omnibus, qui prædicationi apostolicæ fidē
 adhibent, sic enim ait. Non pro eis rogo tantum, sed & pro ijs, qui cre-
 dūt per sermonē eorum in me, ut oēs unū sint, sicut tu pater in me, & ego
 in te, ut & ipsi in nobis unū sint. Quare, ut tanta foelicitate una cum a-
 postolis fruamur, nihil prius nobis agendum est, quam ut euangelion,
 quod apostoli prædicarunt, obedienti fide amplectamur, & uocationem

*Super mēsam
 Christi edere
 ac bibere.*

*Deus oīa in o-
 mnibus, quō
 intelligendū.*

IN PASSIONEM CHRISTI

eius sectemur in Christo Iesu domino nostro, qui est una cum patre & Spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LIII.

Filioli, inquit Christus, adhuc breue tempus uobiscum sum. Quæretis me, & sicut dixi Iudeis, quo ego abeo, uos non potestis uenire: ita & uobis dico nunc. Iterum mencio de passione, iterum sermo de cruce & morte. Et si enim Christus antea se penumero admonuerit discipulos de passione sua, tamen ut intelligant ipsum rem seriam agere, non contentus est semel aut iterum de ea loqui, sed subinde magis ac magis inculcat eam, ut quod antea sæpe indicauimus, significet, se sponte sua, pro peccatis nostris passionem suscipere. Ita quod, cum audimus Christum de passione sua, ante passionem concionari, sentiamus eum tunc precipue docere passionis sue usum, uidelicet, quod obediat patri suo usque ad mortem crucis, non humana potentia coactus, sed nostræ salutis gratia. Filioli, inquit. Quid potest Christo humanius & clementius excogitari? Paulo ante contenderunt inter se discipuli de primatu, & peccarunt ambitione, non tamen reiecit ipsos, sed tribuit eis nomen filiorum, imo, quod blandius est, filiolorum. Quo ergo merito hoc cognomen adsequuntur? Non certe suo ipsorum merito, sed clementia Christi, in quem credebant, & quem per fidem pro suo seruatore agnoscebant. Et si enim nondum recte intelligebant, quæ esset uera regni eius ratio, tamen quia sentiebant ipsum esse uerum Christum per prophetas promissum, consequebantur etiam in ipso ea celestia bona quæ prophete de Christo concionati sunt, de quibus, si humana apostolorum ratio eo tempore non cogitabat, certe spiritus dei clamans in ipsis Abba pater, hæc sola in Christo maxime omnium regrebat. Inter ea autem bona, quæ prophete Christo tribuerunt, continetur benedictio remissionis peccatorum, imputatio iustitiæ, & adoptio in filios dei uidelicet, quod qui credit in Christum habeat peccatorum remissionem, reputet coram deo iustus, & adoptet in filium dei, propter Christum. In cognitione, inquit, sui iustificabit ipse iustus multos. Et, iustus ex fide sua uiuet. Quare quod apostoli audiunt a Christo FILIOLI, non est ex ipsorum iusticia, sed ex ipso Christo, quæ iam fide possidebant. Alias uocat eos fratres. Annuntiabo (inquit) fratribus meis nomen tuum, in medio ecclesie laudabo te. Et, uade, dic ad fratres meos. His autem cognominibus, uidelicet filiolorum & fratrum, nihil potuisset apostolis & omnibus, qui euangelio apostolorum fidem adhibent, uel dignius, uel saluti ipsorum utilius per Christum tribui. Nam si sunt filioli, (Non enim mendax est Christus, qui uocat eos filios) ergo sunt & heredes, si fratres, ergo coheredes omnium bonorum eius. Quid hac maiestate excellens? Filioli, inquit, adhuc breue tempus uobiscum sum. Quid hoc? an non alias dixit. Ecce uobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem seculi? Non est inuentus dolus in ore eius, inquit

Filioli nomē.

Fratri nomē.

inquit propheta. Quare quod loquitur, utrumque uerum est, modo nos utrumque recte intelligamus. Nam cum ait, Adhuc breue tempus uobiscum sum, contronatur de morte sua, & significat se in hoc mortali corpore non amplius diu inter ipsos humano more uicturum, sed per mortem ingressurum in gloriam patris sui, & rediturum ad ipsos, ut perpetuo cum ipsis maneat. Itaque erit Christus apud apostolos breui adhuc tempore mortalis, & in glorius, sed perpetuo erit apud ipsos immortalis & gloriosus in maiestate patris sui. Quid autem est, quod ait. Queretis me, & sicut dixi Iudaeis, quo ego abeo, uos non potestis uenire, sic & uobis dico modo. Apud Ioannem capite octauo, Christus ad Iudaeos ita loquitur. Ego uado, & queretis me, & in peccato uestro moriemini. Quo ego uado, uos non potestis uenire. Hoc autem Christum de abitu suo ad mortem intelligere uident etiam Iudaei ipsi, & Petrus. Iudaei dicebant. Num interficere semetipsum, quia dicit, Quo ego uado, uos non potestis uenire? Petrus autem postea ait, Domine, quare non possum te sequi nunc? animam meam pro te ponam. Cum igitur Christus ait, Quo ego abeo, significat se in mortem abire. Quid autem est, Queretis me? Vbi Iudaei quaesierunt Christum? Vbi discipuli quaesierunt Christum? Hoc est uaticinium de afflictionibus, quae uenturae erant primum quidem super discipulos Christi, deinde etiam super Iudaeos. Nam quod Christus ait. Queretis me, ME, inquam, non loquitur de externa ipsius persona, quam certe & discipuli tempore passionis abnegarunt, & Iudaei crucifixerunt, tantum abest, ut precationibus auxilium eius inuocauerint, sed loquitur de personae suae officijs, quae sunt, consolari, in aduersis seruire, & ex afflictionibus liberare. Itaque Christum querere dicuntur, non hi tantum, qui nomen eius ex fide inuocant, sed etiam hi, qui grauiter affliguntur, & indigent officijs Christi, ut querere Christum hoc loco sit indigere salute et liberatione Christi. Sic & pii & impii querunt Christum, quia in aduersis utriusque indigent ope & auxilio Christi, ac illi quidem consequuntur opem Christi, quia inuocant nomen eius ex fide, hi autem non consequuntur, etiam si maxime indigeant, quia contemnunt & persequuntur Christum. Cum ergo Christus ad impios Iudaeos dicit. Queretis me, significat eos in tantas calamitates conueniendos, ut nihil magis quam presentissima ope ipsius indigerent, non tamen consequentur eam, quia addit. Vos ab infernis estis. Et: Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Quod autem Christus uaticinatur, impletum est in Iudaeis eo tempore, quo & abiecti sunt, ne essent populus dei, & quae regio ipsorum a Romanis deuastata est. Tunc enim tantis aduersis obruti sunt, ut quaesierint Christum, non quod inuocauerint nomen eius, quem semper persecuti erant, sed quod maxime omnium ope et auxilio eius indiguerint, non tamen propter impietatem ipsorum consecuti sint. Sic etiam cum ad apostolos ait. Queretis

Queretis
Christum

IN PASSIONEM CHRISTI

*Christi chari-
tas in discipu-
los.*

me, significat in propinquo adesse, ut grauissime affligantur, & salutee-
ius maxime omnium indigeant. Plorabitis, inquit, & lamētabimini. Hoc
autē impletum est, cum Christus caperetur & crucifigeretur. Eo em̄ tem-
pore tantis ærumnis affecti sunt, ut etsi Christum abnegassent, & iam nō
existimarent ipsum esse CHRISTVM, auxilio tamen eius maxime in-
diguerint, quod etiā auxilium consecuti sunt. Dicit enim Christus. Vos
nunc quidē moerorem habebitis, sed iterum uidebo uos, & gaudebit cor
uestrum, & gaudium uestrum nemo tollit a uobis. Quod autem hoc lo-
co cum dixisset: Quo ego uado, addit, uos non potestis uenire, significat
discipulos ipsum abnegaturos, & solum relicturos, ut solus crucem &
mortem suam suscipiat. Vos non potestis uenire, quo ego nunc uado,
quia ut Iudæi me crucifixuri sunt, ita uos deficietis a me & abnegabitis
me. Vnde & postea ait: Ecce instat tempus, & iam uenit, ut dispergami-
ni unusquisq; in sua, meq; solū relinquatis, & tamen nō sum solus, quia
pater mecum est. Quid ergo? num quia apostoli et reliqui discipuli Chri-
sti, non poterant sequi nunc Christum in mortem, sed potius abnegatu-
ri erant ipsum, abiecit eos Christus? Minime omnium, sed quanto imbe-
cilliores sunt, tanto maiori cura eos complectitur. Num mater abiecit in-
fantem suum, q̄ infans infirmus sit, & morbo ac dolore laboret? Nihil
minus, sed eo magis infantem curat quo infirmior est, ac tanto amore in-
fantem prosequitur, ut si fieri queat, in se morbum ac dolorem infantis
susciperet. Sic CHRISTVS suos etiam discipulos complectitur,
ut propter hanc infirmitatem non solum non abiciat eos, sed multo ma-
iori sollicitudine curet ipsos, & ut significet se perpetuo eos amore prose-
qui, proponit eis amorem suum in exemplum mutue ipsorum charitatis,
& ait. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos mutuo, sicut dile-
xi uos, ut & uos diligatis uos mutuo. In hoc cognoscent oēs, q̄ discipuli
mei sitis: si habueritis charitatē inter uos mutuam. Quid hoc, q̄ ait: Mā-
datum nouum? num uenit CHRISTVS ut legislator? an non & an-
tea manifeste præceptum erat. Diliges proximum tuum, sicut teipsum?
Etsi enim hoc loco addatur: Sicut dilexi uos, tamen hæc additio magis
explicat, quanta debeat esse mutue dilectionis, quæ antea præcepta e-
rat, magnitudo, quam ut conficiat nouum præceptum. Nonne & CHRI-
STVS alias, cum exponeret legem, iussit etiam inimicos diligere, quan-
to magis docuit, ut & amici se mutuo diligant? Quid igitur est, quod ait:
Mandatum nouum. Non difficilis erit huius rei explicatio, si obseruaue-
rimus, quo respiciat CHRISTVS, cum dicit. Mandatum nouum
do uobis. Manifestum enim est, q̄ CHRISTVS
non uenerit in hunc mundum, ut nouam ferret legem, quemadmo-
dum alias pluribus exposuimus. Manifestum etiam est, q̄ præceptum
dilectionis antea extiterit, & q̄ non minor dilectio exigatur in hac lege
Dili-

*Mandatu nou-
um quō dica-
tur.*

Diligens proximum tuum, sicut teipsum, quam in isto praecepto. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos mutuo, sicut ego dilexi uos. Sed Christus, cum haec dicit, respicit in maiorum, qui a suis discessuri erant, consuetudinem, & proponit hoc dicto discipulis summam totius doctrinae suae. Maiores enim siue legislatores siue patres familias, abituri a suis morte, solent magna grauitate dogmata & praecepta sua posteris commendare, ac in fine uitae suae iterum renouare, ut posterius intelligant nihil sibi sanctius, nihil firmitus obseruandum esse, quam quod nouissime ipsis demandatum est. Sic patriarcha Iacob moriturus commendat & renouat familiae suae benedictiones, quarum antea saepe mentionem inter ipsos fecerat. Sic Moyses discessurus ex hac uita renouat legem suam, unde et eum librum uocant, Deuteronomiū, hoc est, legis repetitionem. Dauid quoque moriturus, renouat Salomoni uetera quaedam mandata, & commendat ea magna seueritate, quemadmodum scriptum est in tertio libro Regum, capite secundo. Hanc solennem consuetudinem obseruat etiam Christus iam ex hoc mundo discessurus, & ait: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos mutuo, sicut ego dilexi uos. Qua uoce abrogat magis legem, quam quae legem ferat. Quod enim dicit, hanc habet sententiam. Ego iam sum ex hoc mundo abiturus. Solennis autem consuetudo est, ut abituri aut noua posteris suis mandata obseruanda commendent, aut uetera renouent atque confirmant. Quid igitur ego nunc abiturus faciam? Non ueni in hunc mundum ut legislator, sed ueni ut Euangelista. Non ueni, ut osor, sed ut amator. Non ueni ut dānator, sed ut seruator. Annunciaui enim uobis fauorem dei, & in tantum uos dilexi, ut ad seruandos uos exponam meipsum turpissimae morti. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. Quod igitur ego uobis feci, hoc uicissim a uobis exigo, ut ad testandam animi uestri erga me gratitudinem uos mutuo diligatis. Non exigo circumcisionem, qua discrimen habeatis a gentibus. Non exigo sacrificia bouum, quibus testemini religionem uestram. Non exigo latic fimbrias uestimentorum, quibus homines agnoscant uos esse discipulos unius praecceptoris, quod pharisaei a suis discipulis exigunt. Non exigo obseruationem discriminis ciborum, nec harum rerum quicquam. Sed quia ego in tantum uos dilexi, ut meipsum pro uobis tradam, exigo, ut & uos mutuo diligatis. Hoc meum uetus est mandatum, quia idem & antea docui, hoc meum nouum est mandatum, quia renouo quod saepe dixi, nec quicquam aliud noui habeo, quod a uobis exigam, quam uetus illud iam antea traditum. Habet quidem hic mundus suas ordinationes, habet suas politias. De his nunc nihil ago, sed relinquo eas in suo ordine et dignitate, quae & ad conseruandam huius seculi tranquillitatem obseruandae sunt. Quod autem ad ipsam Christianismi me rationem attinet, mutuam tantum, & sinceram inter uos dilectionem exigo. Hoc erit signum, quo

Christi officium

Christianismi signum.

homines agnoscant uos esse discipulos meos. Alij aliorum præceptorum discipuli suas habent notas, uel uestimentorum, uel discriminis cibore uel aliarum id genus obseruationum, quibus agnoscantur. Ego uero nō præscribo uobis aliam notam, qua agnoscamini discipuli Christi, quam mutuam dilectionē, quæ & mihi grata & uobis iucunda erit. Ecce enim, quam bonum & quā iucundum habitare fratres in unum. Habes paraphrasim uerborum Christi, de mandato suo nouo, quæ diligentissime conseruanda sunt, & si tantummodo non accessisset superstitio, non inutile fuisset, q̄ hæc uerba Christi publicis cærimonijs hæcenus in ecclesiā cōmendata essēt. Primum enim Christus paucissimis uerbis comprehendit summam totius Euangelij sui. Concionatus enim est, q̄ uenerit missus a deo patre suo in hunc mundum, ut seruaret homines, & q̄ intantū dilexerit eos, ut pro salute ipsorum posuerit animam suā. Contionatus etiam est, q̄ sicut pater cœlestis, remittat nobis nostra errata, & benefaciat nobis: ita debeamus nos mutuo alij aliorum errata remittere & benefacere. Misericordiam, inquit, uolo, & non sacrificium. Hæc est summa doctrinæ Christi, qua exigitur & fides, & charitas. Hanc autē doctrinæ summam cōprehendit Christus, his paucis uerbis: mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos mutuo, sicut ego dilexi uos. Nam cum ait: Sicut ego dilexi uos, comprehendit totum Euangelion de CHRISTO, uidelicet, q̄ ipse suscepit nostri causa, passionem & mortem, ac expiauerit peccata nostra, ut deus pater nos diligeret, & in filios ac hæredes regni cœlorū adoptaret. Sic enim Christus nos dilexit, ut quo nobis hæc beneficia a deo impetraret, maluerit occidi, quam nos in interitu nostro derelinquere. Per hoc, inquit Ioannes, cognouimus charitatem, quoniā ille animā suam pro nobis posuit. Cum uero ait: Ut diligatis uos mutuo, explicat alteram partem doctrinæ Euangelij, quæ est de fructu fidei in Christum. Hic fructus, est charitas proximi. Si quis dixerit, diligo deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, deum quem non uidit, quomodo potest diligere? Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit deum, diligit & fratrem suum. Quare, cum in hoc breui dicto Christi comprehendatur summa Euangelij CHRISTI, nō est sentiendum q̄ Christus nouam legem ferat, sed q̄ ueterem Euangelij sui doctrinam renouet, & eam iam abiturus, pro solenni more conseruandam commendet. Deinde docet his uerbis, Christianismum suum non esse in hoc seculo regnum politicum, nec esse ordinatum Monasticam, sed esse libertatem in quouis uitæ genere, quod quidem a DEO ordinatum sit. In hoc, inquit, cognoscent omnes, q̄ discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter uos mutuam. Nam si Christianismus esset regnum politicum, tunc necesse habuisset CHRISTVS discipulis suis præscribere leges politicas, de hereditatibus, de bono

Doctrinæ
Christi summa,

Christianismus non est
regnū politicum.

bonorum diuisionibus, de dominiorum distinctione, de agricultura, de mercatura, deque id genus alijs rebus, ad politiam necessarijs. Diuersi enim ciues, ex diuersis politicis legibus cognoscuntur. Aliæ fuerunt leges Iudeorum, aliæ Græcorum, aliæ Romanorum, aliæ Scytharum, aliæ aliarum gentium. Et unaquæque gens ut suis legibus ab alijs gentibus distincta, ita etiam suis legibus cognita fuit. Nuncautem Christus non præscribit discipulis suis nisi mutuam dilectionem, quæ idonea est ad quamuis politiam, & in quauis politia obseruari debet. Quare Christianismus non est politicum in hac terra regnum. Nec est ordinatio monastica. Nam si CHRISTVS uoluisset instituere ordinationem monasticam aut pharisaicam, præscripsisset discipulis suis discrimina ciborum, uestium, precationum, ieiuniorum, & aliarum consuetudinum, quas monachi excogitant. Diuersi enim diuersorum ut uocant ordinum, monachi, diuersis obseruationibus cognoscuntur. Christus autem non præscribit discipulis suis ullas obseruationes, præter mutuam charitatē, quæ per se ut libera est, ad quasuis externas obseruationes, ita seruit proximo, quibuscunque potest officijs. Quare Christianismus non est ordinatio monastica. In Christo Iesu, inquit Paulus, neque circumcisio quicquam ualet, neque preputium, sed fides per dilectionē operans. Et iterum: Induistis nouum hominē, qui renouat ad agnitionem & imaginē eius, qui condidit illum, ubi non est Græcus, & Iudæus, circumcisio & preputium, barbarus, & Scythia, seruus & liber, sed omnia in omnibus CHRISTVS. Quid ergo? num inter Christianos nulla debet esse politia? nulla externa & ciuilis ordinatio? Absit: Non diximus, nullam debere esse inter Christianos honestam politiam, sed diximus Christianismum non esse regnum politicum. Necesse enim habent Christiani, ut suas habeant politicas ordinationes, quo tranquillam in hoc seculo uitam agant. Sed Christianismus ipse aliquid altius & excellentius est, quam ut constet politicis legibus. Est enim regnum Christi spirituale, quod per prædicationem Euangelij de Christo, exercet in consciētijs hominum, ut credant, ut iustificent corā deo, ut adoptentur in filios dei, ut post hanc uitā consequantur eternam et celestē felicitatem. In hac autē uita, proximis benefaciāt, & honeste in quauis politia uiuant. Sed de his nūc satis. Percurremus igitur ea, quæ sequuntur. Dicit ei Simō Petrus: Dñe, quæadis? Rñdit ei Iesus. Quo ego abeo, non potes me nūc seq: postea autē seqris me. Dicit ei Petrus. Dñe, cur nō possum te seq modo? Animā meā, ppter te ponā. Respōdit Iesus: Aīam tuā ppter me pones? Amē amē dico tibi. Nō cantabit gallus, donec abnegaues me ter. De temeraria Petri cōfidentia, postea tractabimus. Nūc autē uideamus Christi partim bonitatē, partim maiestatē. Etsi enim Christus respiciat Petrum foedissime ab ipso defecturum, tractat tamen ipsum bene uolentissime, ut re ipsa manifestū fiat, quod non uenerit in hunc mundum

Christianismus non est monachus.

Gal. 5.

Colo. 3.

*Petri abnegatio
prædicitur.*

ut perdat, sed ut seruet homines. Maiestatis autem est, quod non solum uideat futuram abnegationem Petri, sed etiam indicet temporis momentum, quo abnegatio fiet. Non cantabit, inquit, gallus, donec abnegaueris me. Ac non, ut Petrus temere recipit se animam suam propter Christum positurum, ita Christus temere abnegationem Petri prædicit. Primum enim prædicit eam, ut testificetur se etiam præuidere, quid de passione sua futurum sit, quo cognoscamus, ipsum non coactum, sed sua sponte passionem propter nostram salutem suscipere. Deinde prædicit eam, non ut cogat Petrum abnegare ipsum, ne prædictio ipsius fallatur: sed potius, ut admoneat Petrum sue infirmitatis, & iubeat eum orare, ne in hac infirmitate sua pereat. Vnde & postea dicit: Orate, ne intretis in tentationem. Et apud Lucam sequitur. Ait enim Iesus: Simon, Simon, ecce Satanas expetuit uos, ut cribraret sicut triticum: sed ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Si ego pro te oro, quanto magis tu ipse pro te orare debes, ne in defectione pereas. Videris tibi fortis esse, sed est alius multo te fortior, nimirum Satan, qui expetit, ut cribraret, ut turbaret, ut concuteret, quemadmodum triticum concuti solet, non te tantum, uerum etiam reliquos collegas tuos. Non enim tu tantum deficies, uerum etiam alij collegæ tui a me deficient. Hic primum uide ex his uerbis Christi, quod etsi Satan sit spiritus potentissimus, tamē a Christo ita domitus est, ut nemini umquam quidē mali pro sua libidine discipulis Christi inferre possit. Nā si libere posset, quomodo expetisset, ut cribraret apostolos? Non expetisset, sed malum pro sua libidine intulisset. Apud Matthæum, ne porcis quidē nocere potest, nisi postquā permissum fuerit. Quid igitur times spiritum erga te tam impotentem? Time deum, & in tuto eris asylo. Deinde uides, quanta sit cupiditas Satanæ, ut nos perdat. Nō potest quidem apostolis inferre malum pro sua libidine, attamē continenter expetit, & postulat, ut concedatur sibi a deo licentia inferendi malum, & perdendi. In Iob: cum filij dei assisteret coram DOMINO, affuit inter ipsos & Satan. Quid agit? Hoc unum agit, ut calumniatur Iobem coram deo, et accipiat potestatem seuiendi in Iobem. Nunquid frustra, inquiens, Iob timet deum? Nonne tu uallasti eum & domum eius, uniuersamque substantiam eius per circuitum? Sed extende paululum manum tuam & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Apud Petrum obambulat diabolus tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. In Apocalypsi Ioannis, accusat fratres nostros ante conspectum dei die ac nocte. Quid igitur in tantis aduersarij insidijs, & calumnijs, securam agis uitā? quid cessas nomen DOMINI inuocare, & sollicite cum deo ambulare, perinde ac si aduersarius noster mortuus esset? Viatus quidem est, sed non mortuus. Humiliatus est, sed non extinctus. Quare, etsi non sit desperabundo animo timendus, tamen non est ab officio no-

Satanæ impotentia.

clo nostro cessandum, ne incauti inter oscitantes opprimamur. Nam quā
tum mali inferre possit Satan temerarijs & incautis, ex ipsa Christi ora-
tione pro Petro animaduerti potest. Ego, inquit Christus, rogavi pro te,
ne deficiat fides tua. Quanta obsecro, sunt insidiae Satanae, quanta peri-
cula ab ipso imminēt, si Christus ipse necesse habuit pro Petro contra
Satanam orare? Non potuit Petrus seipsum tueri, non potuerunt Petrū
conseruare alij apostoli, sed necesse est, ut Christus sua oratione in-
terpelleret pro Petro, & conseruet ipsum. Maiora igitur sunt pericula, quā
a Satana nobis imminēt, quam uerbis explicari possint. Sed non sunt tā
ta, ut propter ipsa despondeas animum. Etsi enim impetret interdum, ut
affligat, ut cribret pios, non tamē impetrare potest, ut perdat eos. Tribui-
tur aliquoties Satanae potestas, ut malum inferat, non tamen tribuitur ei
libera quiduis faciēdi potestas. In Iob dicitur ad eum. Ecce in manu tua
est, uerum tamen animam illius serua. Hic definitur Satanae terminus, ul-
tra quē progredi, ut maxime cupiat, tamē per se minime potest. Sic Chri-
stus ad Petrum ait: Rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Satan impetrauit,
ut conijciat te in defectionem, sed non impetrauit ut te in defectione deti-
neat. Impetrauit, ut te adigat in mei abnegationem, sed non impetrauit, ut
in abnegatione pereas. Porro Christus unum tantum Petrum nominat
pro quo rogauerit, ut etsi collabatur non tamen intereat, sed intelligit nō
tantum omnes apostolos, uerum etiam omnes adhibentes fidem euange-
lio, quod apostoli praedicauerunt. Sic enim postea Christus ipse exponit, cū
apud Ioannem dicit. Pater sancte, serua eos, per nomen tuum, quos de-
disti mihi, ut sint unum sicut & nos. Non rogo ut tollas eos de mun-
do, sed ut serues eos a malo. Et mox: Non pro eis tantum rogo, sed etiam
pro ijs, qui credituri sunt per sermonem eorum in me, ut unum sint, si-
cut tu pater in me, & ego in te. Putasne hanc precationem Christi uanā
aut inefficacem fuisse? Compos uoti sui sit, quisquis per nomen Christi
orauerit, quomodo igitur ipsa Christi oratio inefficax esset? Quare ex hac
Christi oratione, quae facta est pro Petro, pro apostolis, proq; omnibus
apostolico uerbo credentibus, certissimi sumus, qd etsi pñ ducant in hoc
mundo periculosissimam & miserrimam uitam, non tamen intereant. Se-
det enim Christus in dextera patris, & ut Paulus ait: interpellat pro no-
bis. Interpellat autem, non ut non affligamur, non ut non tradamur Sata-
nae ad cribrandum nos. Non rogo, inquit, ut tollas eos de mundo, hoc
est, nō rogo ut mei non tentent, non affligantur pro ratiōe huius mūdi,
sed rogo, ut serues a malo, ut in pctis non pereāt, sed resipiscāt. Rogavi
p te, ut nō deficiat fides tua, Rogavi ut resipiscas. Quid ergo post resipis-
cētiā facias? TV, inqt, aliqñ cōuersus, cōfirma fratres tuos. Hoc diligēter
est obseruandū. His em̄ uerbis Christus primū monet Petrū, ut etsi gra-
uissime peccaturus sit, non tamē abijciat postea apostolatū, sed quanto

IN PASSIONEM CHRISTI

sedius deficiat, tanto diligentius & fidelius sectetur uocationem Apo-
 stolatus, & confirmet tam doctrina quam exemplo collegas suos, ut nec
 ipsi propter defectionem ipsorum a CHRISTO, derelinquant ministe-
 rium Euangelij, sed id agant, ad quod iam antea a Christo uocati erant.
 Necessarium autem fuit, ut tam Petrus, quam alij apostoli probe confir-
 marentur, quo post defectionem ipsorum a Christo, in officio uocationis
 continerent. Defectio enim a Christo, & abnegatio eius, grauius pecca-
 tum erat, quā ut uidebatur, quod ministerium Apostolatus adhuc pertine-
 ret ad eos, qui tam foede a Christo defecerant. Quare Christus non hoc
 loco tantum monet apostolos, ut post resipiscentiam sectentur uocatio-
 nem Apostolatus: sed etiam statim post resurrectionem mittit ad eos mu-
 lieres, quæ adnunciant ipsis resurrectionē, quo nuncio intelligant Chri-
 stum, etsi defecerint, tamen recipere ipsos in gratiam, & omnino uelle, ut
 ministerio Apostolatus antea demandato fungi pergant. Abite, inquit,
 dicite discipulis eius & Petro, quod præcedit uos in Galilæam. Deinde cum
 Christus ait: Tu conuersus, confirma fratres tuos, haud obscure explicat,
 quam utilitatem afferant peccata sanctorum. Afferunt autē utilitatem, non
 natura sua. (Sic enim afferunt perpetuū exicium,) sed industria & clemē-
 tia dei. Nam si sanctorum catalogum recenseas, & uitam eorum diligen-
 ter excutias, uidebis magnam eorum partē in grauissima scelera lapsos es-
 se. Quid sanctius Iob: sed efflat horribiles blasphemias aduersus deū.
 Quid Dauid magis pius: sed designat tanta scelera, quæ & gentes de-
 testantur. Quid etiam Christianus Petrus: qui ante de CHRISTO di-
 xerat: Verba uitæ habes, & cognouimus, quod sis Christus ille filius dei.
 Sed paulo post Christum ita abnegat, ut etiam seipsum diris deuoeat, si
 hunc hominem nouerit. Quo peccato, quid grauius dici potest. Longū
 esset omnia manifesta & horrenda sanctorum flagitia, quæ saltem in sa-
 cra scriptura extant, enumerare. Nam quæ recensuimus, exempli tantum
 gratia recensuimus. Quid ergo causæ est, quod deus conuiuerit, & permise-
 rit Satanæ, ut conficeret sanctos in tam immania scelera: certe DOMI-
 NVS deus noster tam bonus est, ut non cōniueret ad malum, si nō sci-
 ret bonum, per malū efficere. Malum, natura quidem sua, nihil boni af-
 ferre potest. Sed deus tam iudustrius est, ut possit malum uertere in bo-
 num, quēadmodum scriptura loquitur. Quid ergo boni afferūt peccata
 sanctorum? Tu, inquit, conuersus, cōfirma fratres tuos. Nam conuer-
 sio & resipiscentia sanctorū confirmant omnes peccatores, ad quid: num
 ut impudenter in peccatis pergant: absit. Sed ut sciant post peccata sibi
 spem salutis relictam esse, & ut non desperent, sed resipiscant. Sic Paulus
 ad Timotheum scribens: Christus Iesus, (inquit) uenit in mundum,
 ut peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Verum ideo mise-
 ricordiam sum adeptus, ut in me primo ostenderet Iesus Christus omnē
 clemē-

Sanctorū pec-
 cata ad quid
 utilia

Dei industria

clementiam, ad exprimendum exemplar his, qui credituri essent in ipso
 in uitam æternam. Agnoscamus igitur peccata sanctorum, non ut peccemus,
 (non enim in hunc usum nobis proponuntur), sed ut exemplo san-
 ctorum resipiscamus et in fide confirmemur. Porro, ex his uerbis Christi
 Petrus omnino debuisset infirmitatem suam agnoscere, & auxilium petere.
 Sed tanto confidentius suam uirtutem iactat, quanto clarius Christus de
 imbecillitate eius concionatur. Et dixit ei. DOMINE, tecum paratus sum, 66
 & in carcerem & in mortem ire. Quas mihi abnegationes, quos gallo- 66
 rum cantus, quas conuersiones narras? Ego non dubito sanguinem me- 66
 um pro te effundere. At ille dixit. Dico tibi Petre, non canet hodie gal- 66
 lus, priusquam ter abnegaueris, quod non noueris me. Hic iam secundo ua- 66
 ticinatur Christus de abnegatione Petri, & quemadmodum supra affir-
 mauit eam iuramento, Amen amen, inquit, ita hoc loco non simpliciter
 dicit, abnegabis me, sed cum asseueratione. Dico tibi Petre, ut si Petrus
 non precipitanter uerbum Christi arripuisset, sed prudenter de eo cogi-
 tasset, potuisset facile animaduertere, Christum rem seriam agere. Sed de Pe-
 tri temeritate postea. Et dixit eis. Quando misi uos sine sacculo & pera, 66
 & calciamentis, num quid defuit uobis? At illi dixerunt. Nihil. Vt Chri- 66
 stus antea prædicatione abnegationis Petri significauit se maxima aduersa
 passurum, ita nunc idem significat collatione prioris felicitatis, cum gra-
 uissimis periculis, quæ mox imminebunt. Antea nihil unquam uobis me-
 cum defuit: Nunc autem omnia uobis deerunt. Antea felicissimi uideba-
 mini. Nunc autem tanta imminet pericula, ut nullum sit infelicitatis genus
 quod in uos non irruat. Sed ut hæc rectius intelligamus, recitabimus e scri-
 ptis Euangelistarum eam legationem, cuius Christus hoc loco mentionem
 facit. Apud Matthæum & Lucam emittit Christus apostolos suos, ut pro- Matt. 10.
Luc. 10.
 ficiscantur in uniuersam Galilæam & Iudæam, & adnuncient regnum
 dei, hoc est, Euangelion de reuelando regno, quod deus, per prophetas
 promiserat. Emisit autem eos: Primum, sine comæatu, & sine externo equatus au-
 xilio. Ne possideatis, inquit, aurum, neque argentum, neque æs in crume-
 nis uestris, neque peram ad iter, neque binas tunicas, neque calciamenta, neque
 uirgâ. Deinde emittuntur inermes inter insensissimos aduersarios. Ecce,
 ego inquit, emitto uos, uelut oues in medio luporum. Et tradet uos in con-
 cilia. Ac iterum: Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium. Breuiter: E-
 ritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Quid ergo factum
 est, num defuit eis unquam uel defensio aduersus lupos, uel liberatio e peri-
 culis, uel uietus, uel uestitus? Audi, quid apostoli ipsi respondeant. Ni-
 hil, inquit, defuit nobis. Et si nec dederis nobis pecuniam ad comæatum,
 nec dederis exercitum, ad defensionem, tamen nunquam nobis quicquam
 necessarium rerum defuit. Omnia abunde nobis affuerunt, etiam si nihil
 uel diuitiarum, uel externæ potentie habuerimus. Hoc exemplum alius

*Vocationi dei
nihil deest*

simam mentem reponendum est. Nam hoc exemplum manifestum est signaculum, quo probatur, quod deus uelit unicuique in uocatione & legatione, ad quam ipse emiserit, & quam ipse mandauerit, satis defensionum, liberationum, uictus, amictus, & omnium rerum, quae ad sectandam uocationem eius necessariae sunt, copiose exhibere. Idem confirmat etiam exemplum patriarchae Iacob. Hic fugiebat persecutorem fratrem suum Esau, & fugiebat ex uocatione dei, ac mandato parentum suorum. Proficiscebatur autem in exilium & inermis et pauper, quemadmodum in Genesi scriptum est. Quid ergo? num quid defuit ei, uocationem dei sequentis? Audiamus ipsius confessionem: Ait enim. In Baculo meo transiui Iordanem, & nunc cum duabus turmis regredior. Quid dicam de Israelitis? Hi & si sequebantur uocationem dei in desertum, ubi nec cibum nec potus erat, tamen in tantum non perierunt inedia & siti, ut caelum plueret ipsis manna in cibum, & petra daret aquam in potum. Non enim in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod egreditur de ore dei. Et primum (inquit) quaerite regnum dei, ac iusticiam eius, tunc omnia haec adiicientur uobis. Abijciamus igitur inuicem curam, ut non simus solliciti uitae nostrae, quid esuri aut bibaturi simus, neque corpori nostro, quibus indumentis usuri, suscipiamus autem inuicem curam, ut simus solliciti, ad sectandam uocationem dei, & ambulandum in uia recta, quam DOMINVS ostendit. Timete, inquit psal. DOMINVM omnes sancti eius: Quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites egruerunt & esurierunt. Inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Et iterum. Nouit DOMINVS dies immaculatorum, & haereditas eorum in aeternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. Sed nunquid haec felicitas, quae promissa est sectantibus uocationem dei, semper corporali modo & externa maiestate in hoc seculo impletur? De hac re audiamus, quod consequenter Christus apostolis dicat. Sed nunc qui habet sacculum, tollat, (et uendat illum) si militer & peram. Et qui non habet, (uel sacculum uel peram, quae diuendat) uendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim uobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet perfici in me. Et cum iniquis deputatus est: Etenim ea, quae sunt de me, finem habent. Haecenus fuistis in uocatione mea felices. Nihil uobis defuit. Et si enim multi, uos & me persequabantur, tamen ea persecutio nihil etiam externi incommodi uel mihi uel uobis attulit. Unus autem alter pharisaeus detrahebat de fama nostra, sed interim alij pene omnes persecuti sunt nos quouis genere offensa, & tanto fauore nos complexi sunt, ut & si pharisaei & pontifices uoluerint saepenumero in nos uiolentas manus iniecere, praeter timorem tamen populi nunquam ausi fuerunt facere, atque adeo fauore populi ita muniti uidebamur, ut haecenus tranquillam & felicem uitam in hoc seculo duxerimus: Nunc autem longe alia nobis accident. Aliud nunc tempus instat, quo

Psalm. 33.

Psalm. 36.

quo necessarium uideretur, ut diuenditis omnibus quæ habemus, saccis, culis, peris, & tunicis, gladios emeremus, & bellum pararemus. Nā hoc tempus illud est, quo implebit, quod Esaias de me scripsit cap. quinque gesimo tertio. Cum sceleratis reputatus est. Implebunt etiam, & ad finem perducen omnia alia, quæ de passione mea in prophetis scripta sunt. Nā prophetae uaticinati sunt me intratur in maiestatem regni mei, non maiestate corporali, sed passione corporali, non externa gloria, sed externa ignominia, et turpitudine. Cum sceleratis, inquit propheta, reputatus est. Nō simpliciter affligar, sed reputabor nebulo longe omnium sceleratissimus, ac plane indignior, quā ut inter latrones locum habeā. En hæc nūc tempora instant. Quare pro pace, quam hactenus habuimus, uideat nobis bellum parandū esse, ut nos ab iniuria uindicemus. Quid ad hæc dicemus? nū Christus iubet apostolos defendere ipsum gladijs, & bellor? quid ergo est, q̄ postea iubet Petrus recondere gladium suū? Profecto nō hoc uult Christus, ut apostoli defendat ipsum gladio: sed hac forma loquendi exponit magnitudinē periculorū, quæ imminēt. Nam aduersus hostes gladius & bellū parari solent. Cum igitur Christus faciat mentionē gladiorum, & belli, nō uult, ut apostoli externum bellum ipsius causa suscipiant, id quod alias sepe perspicue significauit, & postea mox sequetur, sed uult tñ indicare, populum Iudaicum cū gladijs & fustibus ipsum tantā latronē inuasurū, & ad turpissimam mortē rapturū. Docet & Christus hoc loco, quæ sit fortuna piorum sectantiū uocationē dei, in hoc seculo. Nā quēadmodum et ipse & apostoli tranquillam & felicē uitam in hoc mūdo aliquandiu uixerunt, atq̄ ea non fuit perpetua. Tam uarijs enim & grauib. periculis subidē magis ac magis obiecti sunt, ut tandē turpi corā mūdo morte perierint, ita de fortuna quorūuis uere piorū sentiendum est, q̄ etsi affulgeat eis in uocatione dei ambulantibus, nōnulla huius seculi felicitas, ea tñ non potest esse constans & diuturna. Mutari enim solet in extremas infelicitates. Quid igit dicemus? num promissiones dei, quæ de ambulantibus in uocatione ipsius, dictæ sunt, mendaces erunt? An uanum est, quod psalmista ait. Non est inopia timentibus eum? Et, in diebus famis saturabimur? Nihil certe his promissionibus uerius est, sed modus impletionis earum recte quoque est intelligendus. Tamen si enim solent interdum impleri iuxta externū sensum, & corporalem felicitatem. (Nam hoc impletionis modo ostendit deus aliquoties signa fauoris sui, & ueritatis promissionum ipsius,) tamē quia regnum CHRISTI non constat externa maiestate, idcirco magis expectanda est a pijs spiritualis & cœlestis, quam corporalis earum impletio. Ac siquidē externā cōtigerit felicitas, grato aīo suscipiat, et agnoscat clemētia dei. Si autē diuersum cōtigerit, feratur calamitas æquo animo, & expectetur impletio promissionis diuinæ, iuxta cœlestem maiestatem, quæ tanto ma-

*Felicitas ter-
ra nō est per-
petua.*

*Promissio cer-
ta est, sed pro-
missionis mo-
dus nobis ige-
notus.*

ior est corporali felicitate, quanto Deus ipse æternus & immensus maiestate sua oēs creaturas superat. Preterea, uides & hoc loco, de sacra scriptura, q̄ autoritas eius non solum sit nobis grauissime a Christo commēdata, uerz etiam p̄cipuus eius scopus per Christum indicatus. Citat em̄ testimonium p̄phete Esaiæ, quo perspicue exponit, Esaiam in capite quinquagesimo tertio, ex quo hoc testimonium, quod Christus recitat, sumptum est, de passione, non alicuius p̄phete, aut alterius cuiuspiam corporalis regis, sed ueri Messie intelligendum esse. Et cum addit, Ea que sunt de me, nimirum scripta, finem habent, manifeste significat scripturā sacram maxime oī ad Christum respicere, & hoc unum agere, ut Christum agnoscamus. Hæc em̄ nostra uera est felicitas, & ut Christus ipse ait, æterna uita. Sed agite, audiamus nūc, quomodo apostoli hoc uerbū

de emendis gladijs, aut parando bello acceperint. Dixerunt em̄. Domine, ecce duo gladij hic. Nōdum intelligunt regnum Christi esse spirituale, sed ut sentiunt regnum Christi fore corporale in hoc seculo, ita putāt etiam Christum iubere externum bellum parare, quo ab hostibus defendant, & regnum eius accipiant. Quare dicunt, Duos tñ gladios habemus. Itaq̄ si bellum parandū est, nō sufficient duo gladij, sed necesse habebimus multos alios emere, quibuste & nos magna fortitudine defendemus. Inepti sane apostoli, q̄ de regno Christi spiritali toties eruditi, adhuc tñ regnum corporale somniant. Sed multo ineptiores sunt hi, qui hos duos gladios serio interpretantur, alterz pro corporali, alterz pro spiritali gladio, qbus ecclesia Christi defendat. Ac habet quidem magistratus suū gladium, quo debet subditos suos defendere, habet & apostolus ac ministri ecclesie suum gladiū, qui est, ut Paulus ait, uerbū dei, quo administranda & tuenda est ecclesia Christi. Sed hoc demum ineptissimū est sentire, q̄ hoc loco fiat horum duorum gladiorz mentio, & q̄ spiritali gladio existiment non esse uerbum dei, sed mundanam illam Episcoporum dominationē, qua episcopi a principibus huius seculi plane nihil differunt. Quare, ut Christus reijcit falsam apostolorum opinionem, de regno suo, ita etiam damnat uanam illorum de duobus gladijs interpretationem. Dixit enim eis. Satis est. Breuissimū responsum, sed quod satis perspicue explicat, Christum longe aliud uelle, quam ut apostoli externos emanant gladios, ad gerēda externa bella. Nā si extrinsecus bellandū esset, quomodo duo sufficerēt gladij? Satis igit̄ est, inquit. Hoc est. Nō hoc uolo, ut externis gladijs me defendatis. Et ad hoc, qd̄ ego instituo sufficiunt, imo plusquam satis sunt duo externi gladij. Nō enim indigebo ad institutum meum his gladijs. Regnum meum non est de hoc mundo, quis igitur ad hoc accipiendum usus esset horum gladiorum? Habet magistratus suum gladium, cuius officium est,

gladij duo.

ut pro sua uocatione defendant subditos, & tueantur rempublicam. Habent & ciues uniuscuiusque urbis atque regionis, suas leges et ordinationes, quibus se ab iniuria proximi defendant. Has externas defensiones non dāno, si modo legitime fiāt. Quod autē ad regnum meū attinet, plane non uolo, ut quisque priuatus, cui alioqui nulla externi gladij administratio commissa est, gladium, praetextu tantū regni mei accipiat & bellum gerat. Non enim instituā in hoc seculo corporale regnum, sed instituam publicā praedicationē regni mei. Et quanquā pijs magistratus interest, ut tam ministros meos, quā ministerium eorum tueat, tamē quod ad ipsam regni mei rationē attinet, non constituetur externis gladijs, sed praedicationē euangelij. Quare cura de emendis externis gladijs, nūc uobis abijcienda est. Nā quod fecerim mentionē gladiatorum, non eo feci, quod requiram a uobis externam defensionem, sed ut ponā uobis ob oculos imminētia pericula, quae & in me & in uos irruēt, quo cōcipiatis firmū aduersus ipsa animū, ut discatis me hoc modo, uidelicet, per passionē intrare in gloriam patris mei. Hoc est, quod CHRISTVS dixit: Satis est. Sed & satis nunc dixisse uideamur. Fuimus enim in explicanda hac pericopa paulo prolixiores. Quare nos quidem hac hora desinemus dicere, nostrum autem omnium erit, ut nunquam desinamus ueram regni Christi rationem cognoscere, quo per fidem confirmati omnia aduersa in hoc seculo patienter toleremus, & coelestem salutem consequamur per Iesum Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LIIII.

Vae haecenus in historia passionis CHRISTI explicuimus, acta fere omnia, & dicta sunt in eo coenaculo, in quo Christus iusserat pascha parari. Sequitur nūc apud Ioannem, longa quidem illa, sed egregia et insignis contio, quam CHRISTVS habuit, priusquam exiuerit ad montē Oliueti. In ea contione, Christus subinde magis ac magis inculcat futuram suam passionē ut discamus, quod suscepit eam non necessitate sed uoluntate sua, quo nostra peccata expiaret. Docet etiam in ea regnum suum non esse de hoc mundo, sed ipsum per mortē in gloriam patris sui ingredi. Adhuc hortatur discipulos ad mutuam charitatē. Præterea significat etiā ipsos multa aduersa in hoc mundo passuros. Deinde consolatur eos, & promittit eis pacetum. Postremo orat, non pro ipsis tantum, sed pro tota ecclesia. Hæc contio & precatio Christi, dignissime sunt, ut diu noctuque a nobis tractentur, & notiores nobis sint, quam nomina ipsa nostra. Sed quia nos suscepimus tantum eam passionis historiam explicandam, in qua ab Euangelistis commemoratur, quid Christus pro peccatis nostris passus sit, omittet

IN PASSIONEM CHRISTI

mus nunc longam illam contionem Christi: & pergemus ad ea percurrē
 da, quæ Christus post eam fecerit. Et hymno, inquit, dicto, egressus
 Iesus trans torrentē Cedron, profectus est secundum cōsuetudinē in mō
 tem Oliuarum. Secuti sunt autem eum, et discipuli. Et tunc dicit eis Iesus.
 Omnes uos scandalizabimini in me, in nocte hac. Quia scriptum est.
 Percutiam pastore, & dispergentur oues gregis. Postquā autem surre
 xero, præcedam uos in Galileam. Hic mihi primum omnium uide hone
 stam Christi & discipulorum eius cōuersationem. Tamen si enim hoc uel
 peri nihil prophānum tractassent, tamen quia coenauerant, nō discedunt
 a cena, nisi prius hymno dicto, hoc est, gratiarum actione recitata. Do
 cemur igitur hoc exemplo, ut non saturi tantum, sed etiā sancti, a conui
 uis nostris discedamus. Hoc autē fiet, si ex fide, cum gratiarum actione
 discedamus. Profectus autem est Christus ex urbe, trans torrentem Ce
 dron. Huius torrentis sit & alias in scriptura mentio. Dicitur autem Ce
 dron nō a Cedris arboribus, sed ab obscuritate eius uallis, in qua is tor
 rens decurrit. Hebræi enim uocant hanc uallē Kidron, quod tenebras &
 obscuritatem significat. Audiamus ergo, quid in hac Christi profectio
 ne actum sit. Nam cum Christus una cū discipulis suis proficiscere ad
 montem Oliuarum, intueretur eos, & ait. Omnes uos offendiculū patie
 mini mea causa in hac nocte. Quid hoc, quod ait, Paciemini offendiculū.
 Nū hoc uult dicere: Cū aduenerit cohors militū me cōprehensura, nō de
 fendetis me gladijs. Nō hoc uult Christus. Neq; em̄ exigit ab apostolis,
 ut defendāt ipsum gladijs. Et ppter hanc causam etiā postea, cū Petro ex
 postulabit. Nū uero hoc uult dicere. Derelinquetis me et fugietis. At nō
 fugissent, nisi exorte fuissent in animis ipsorū cogitationes, quibus ad fugā
 impulsī essent. Hæ sunt offendiculū illud, de quo Christus loquit. Nā, cū
 discipuli uiderent multitudinē militū cōprehendere Iesum, ac Iesum senō
 defēdere, sed rapi ad supplicia, cogitauerūt ipsum nō posse esse Christū,
 sed oīa mera esse mēdatia, quæ ipse de se, ut de Messia p̄dicauerit. Quod
 igit Christus dicit: scandalizabimini, seu offendiculum patiemini, hāc ha
 bet sententiā. Ego p̄dicauī hactenus multa uobis de maiestate mea, uide
 licet, q̄ sim filius dei. Sed nūc uidebitis me tractari, ut filiū Satane. Dixi,
 me esse Messiam & saluatore omnīū in me credentiū, sed uidebor, q̄ nec
 meip̄m seruare possim. Dixi, me esse iusticiā: sed nūc tractabor, ut per di
 tissimus nebulosus. Dixi, me esse uitā & resurrectionē, sed nunc cōprehen
 dar, et turpissime occidar. Cogitabitis igitū mera esse mēdacia, q̄cunq; uo
 bis unq̄ cōcionatus fuerī. Et hæc uos ita offendēt, ut me derelicto, oēs fu
 ga uobis salutē quesituri sitis. Ceterz, qd supra admonuimus, nō est senti
 endū, Christū tunc tm̄ pro p̄ctis nostris passum esse, cū fuit cæsus flagel
 lis, et affixus cruci, sed quia passiōes animi multo grauiores esse solent, q̄
 passionēs corporis, idcirco sentiendum est, eum tunc maxime omnium
 pro pecca

4. Reg. 23
 Ieremia 31

signifi
 cat obtenebre
 scere.

Offendiculū
 quale passi
 sint discipuli.

pro peccatis nostris passum esse, cum dolores animi sensit. Inter hos autē non postremum locum obtinet hic dolor, qui accidit CHRISTO ex offēdiculo & defectione discipulorum suorum, nimirum, optimorum, quos in hac terra habebat, amicorum. Ingens enim animi afflictio est, si quis in necessitate, cum maxime indigeret ope amicorum, derelinquitur & abnegatur ab ipsis. De grauitate huius afflictionis conqueritur Iob. *Iob cap. 19.* Noti mei, inquit, quasi alieni recesserunt a me. Dereliquerunt me propinqui mei, & qui me nouerant, obliti sunt mei. Conqueritur & Christus ipse de hoc dolore, in psalmo octuagesimo septimo. Longe fecisti nos a me, posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum, & nō possum euadere, oculi mei languerunt prae inopia. Porro, derelinqui ab amicis in necessitate, & animo suo grauitex ex amicorū defectione affligi, supplicium peccati est. Et si enim amici peccent, q̄ cum possint opē ferre amico in periculis constituto, non faciant, sed potius deficiant, attamen unusquisq; nostrum meritis est peccatis suis, ut in necessitate ab omnibus amicis suis derelinquat. Et cum hoc acciderit nobis, affligimur quidē animo grauissime, & conquerimur de hominū ingratitude, sed nō habemus, quod coram iudicio dei conqueramur. Tanta enī hominū impietas est, ut mereantur nō solum ab inimicis maletractari, uerum etiā ab amicis derelinqui. Quid ergo est, q̄ etiam Christo hāc afflictio accidit? Christus certe innocentissimus est, & immerito tā coram deo quā coram hoībus, a discipulis & amicis suis derelinquit. Sed quia uenit in hūc mūdum ut nos recōciliaret cū deo patre suo, & nos in omnibus aduersis seruaret, suscepit in se hoc suppliciū peccati, primū, ut hac afflictione expiaret peccata nostra, deinde, ut siccitatis et afflictis possit succurrere. Cum enī idem passus sit, nouit quis sit affectus, & quantus sit dolor eorū, qui ab amicis suis in necessitate derelinquunt. Nam inter hoīes nihil fere frequentius accidit, quā quod amici ab amicis tūc maxime omnia derelinquantur, cū alter alterius ope indigeat. Vnde & prouerbium extat. Amicos in necessitate rarissimos esse. In hac igit afflictione Christus inuocatus tanto libentius & promptus adiuuat, quāto magis ipse quondam hoc animi dolore percussus fuit. Postremo docet etiam exemplo suo, quō debeamus nos gerere erga tales amicos, q̄ in aduersis nos derelinquunt. Christus enim etsi prouideat apostolos suos a se defecturos, & ipsum derelicturos, ipse tñ non derelinquit eos, sed pollice se post resurrectionē ad ipsos rediturū. Postquā, inquit, surrexero, precedā uos in Galileā. Tamen si enim amici suū officium omittūt, nos tñ non debemus nostrū officium omittere, ne cōpensando inhumanitatē & ingratitude malis, efficiamur & ipsi mali, hoc est, inhumanis & ingratissimis amicis similes. Sed dices: si Christus nouit discipulos suos, scandalū passuros, & defecturos, cur non cōseruat ipsos ab hoc pēto, ne deficiant? Vide mihi, quā curiose huma-

Amicorū de-
fectio.

Gute freund
in der noth.
Gehen sunff
zehen uff
eyn lode.

Curiositas ho-
minum.

num ingenium inquirat in opera dei, & ea perscrutari soleat, quæ deus ab oculis rationis nostræ abscondit. Sic multi solent cum deo expostulare, cur pemiserit, ut Adam peccaret, & nō conseruauerit ipsum a peccato, interim tamen nō requirunt ea, quæ in hoc proposita sunt ut cognoscantur, uidelicet, quō cōtingat nobis liberatio a peccatis, & uera salus. Sed Christus hoc loco sapiētissime occurrit curiositati nostræ. Cum em̄ dixisset: Oēs uos scandalū patiemini in me, et intelligeret curiositatē humanā obijcere posse, Quid ergo nō cōseruas nos a scādalo? statim appellat ad scripturā, & ait, Scriptū est enim, Percutiam pastore, & dispergent oues gregis. Hoc scriptū est in Zacharia cap. xij. Framea, inquit, suscitare super pastorem meū, & super uirū coherentē mihi, dicit Dñs Zebaoth: Percute pastorem, et dispergent oues. Hæc est contio de passione Christi, & de defectione discipulorum eius ab ipso, quam spiritus sanctus idcirco longe ante adnūciauit, non ut significet, discipulos necessitate ad defectionē cogi, sed ut medeat offendiculo, ne existimemus hunc nō esse uerū Messiam, propterea q̄ defecerint ab ipso discipuli eius. Tanto em̄ magis pro Messia habendus est, quanto scēdius discipuli ab ipso defecerūt, quia hoc futurū spiritus sanctus multis ante annis prædixit. Adducit autē Christus hoc testimonium scripture, ut doceat se uenisse in hunc mundū, non ut exerceat externam maiestatem, & conseruet homines uiolenta potētia a scādalis, sed ut obsequat scripturæ, & satisfaciāt uoluntati patris sui. Scriptū est, inquit: Percutiam pastore, & dispergent oues gregis, hoc est. Sicut ego suscipio totā passionē meam, iuxta scripturā & uoluntatē patris mei, q̄ sic ordinauit, ut ego, qui sum bonus ille pastor, ponēs animā suā pro ouibus suis, percuiar & occidar, sic etiam suscipio hunc dolorē, ut patiar uos amicissimos meos a me deficere, quo scripture & uolūtati patris obsequar, & nullo nō tentationis genere affligar. Obseruandum exemplū, q̄ docemur & admonemur, ut in om̄ibus obscuris & nobis in cōprehensibilibus rebus ad scripturā festinemus, & præter scripturam, de diuino cōsilio, ac uolūtate nihil asseueremus. Potuisset Christus hoc loco supercelestes causas cōmemorare, propter quas nō conseruaret discipulos a scandalō, cum autē reposuerit hoc tempore maiestatem suam, nō ingredit̄ in abscondita dei, sed diuertit ad scripturā, in qua et conquiescit. Sic alias cū tentaret a diabolo, ut panes ex lapidibus faceret, maluit diabolū scripture repellere, quā maiestatem suā ostentare. Sic post resurrectionē cum discipulis colloquens, nō exponit eis, nescio quæ seraphica, sed interpretat̄ eis scripturas, ut assuefaciat nos, quo oculos nostros in scripturā, e qua discemus uoluntatem dei, intēdamus, & non perscrutemur arcana dei. Deus enim in scriptura expressit, quid uelit nos scire, & quid ad salutem necessarium sit scire. Lucerna, inquit psal. pedibus meis, uerbum tuum. Et Petrus: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intenti.

Scripturæ cōmendatio.

intendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Non est autē nobis caliginosior locus, quam imperscrutabilis illa sapiētia, qua deus pertulit, ut ante quidem Adam peccauerit, nunc autē apostoli in Christo offendātur, & deficient, atq; innumera alia id genus fiant. Quare si uoluerimus in hanc caliginē ingredi, necesse habemus lucernā scripturę gestare. Hęc, quod illuminat, tenēdum est, quod autem non illuminat, sed abscondit, relinquendum est deo. In hoc autē nostro exemplo scriptura dicit: Percutiēdum pastorē, & dispergendas oues. Atq; hoc fere in humanis rebus accidere solet, ut deuorato a lupis pastore, oues diripiant, & trucidato rege, qui est populorū pastor, subditi eius aut trucidantur & ipsi, aut fugiant. Hęc testatur scriptura etiā in Christo & discipulis eius fieri. Quamobrē autem deus nō impediāt, nec mutet illud, nihil ad nos, sed potius exclamandum est cum Paulo, O profunditas diuiciarū & sapientiæ & cognitionis dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles uiæ eius. Sed redeamus ad institutum nostrę. Omnes, inquit, uos scandalizati in me. Quid ergo? num quia discipuli deficient a Christo, Christus uicissim deficiet ab ipsis? Nequaquā, sed tanto maiori cura eos complectitur. Nam antea dixit. Ego oraui pro te, ne deficiat fides tua. Nūc autē dicit. Postquā resurrexero, precedam uos in Galilęam. Quid potest hac clemētia benignius excogitari? Alius quispiam exprobrasset eis bñficiā, & abegisset ipsos a se cōtumeliosissime. Christus autē in tantum nō abigit ipsos, ut etiam promittat eis liberationē & salutem. Peccabimus ergo, quia Christus tā beneuolus est, ut promittat peccatorū remissionem & liberationē? Minime oīm. Clementia enim Christi non cōmendatur, ut presumptione eius peccemus, sed ut confidentia eius resipiscamus & iuste uiuamus. Nā quemadmodum pericia medici non ideo laudatur, ut te ipsum temere in aegritudinem cōicias. Quid em̄ stultius, quam si quis dicat. Audio hic habitare peritū chirurgicum. Vulnerabo igit me, ut pericia eius utar? ita clemētia Christi non commendat, ut pecces, sed ut a peccatis, quæ iam ante designasti resipiscas. An non & in scriptura promissa sunt pijs liberationes ex afflictionibus? quā ob causam? nū ut te ipsum temere exponas afflictionibus? Nequaquā, hoc em̄ esset deum tentare, sed ut in afflictionibus, quas tibi deus immittit, bene cōfidas. Sic et promissa est remissio peccatorū, & salus, nō ut peccemus, sed ut a peccatis resipiscamus. Videamus autē nunc qd uicissim apostoli, cum hęc de scādalo audiuissent, faciāt. Rndens autē Petrus, dixit ei. Et si oēs scandalizati fuerint in te, ego tñ nunq scandalizabor. Ait illi Iesus. Amē dico tibi, qd hodie in hac nocte priusq gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. Ac ille uehemētius dicebat: Imo si me optuerit cōmorī tibi, nō te abnegabo. Similiter autē et oēs discipuli dicebāt. Audis mirā oīm discipulorū confidentiā et iactantiam, præcipue Petri. Ac si de Petro iuxta externam speciem loquaris

Clementia
Christi com-
mendatio.

Petri fortitudo.

Petri iactantia.

certe apparuit inicio uir fortissimus. Non solum enim hoc loco recipi se commoriturum Christo, uerum etiam postea quod uerbis iactauerat, uidetur re ipsa in horto prestare, cum irrumpit gladio suo in armatam cohortem, quod profecto erat se ipsum praesenti morti exponere. Sed si probe iudicaueris, inuenies hanc Petri iactantiam, summam esse carnis temeritatem, ac non solum esse contumeliosam arrogantiam in collegas suos, uerum etiam blasphemiam in Christum, hoc est, in summam maiestatem dei. Primum enim, cum ait. Si omnes scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor, praeponeit se uirtute sua collegis suis, ac praese omnes fastidit. Alij fortassis gerunt animos muliebres, ego autem uir ero, & heros. Hac arrogancia quid iniquius, quid foetidius? Tamen si enim alij alios superent uirtutibus, id tamen sit non natura nostra, sed dono & clementia dei. Nam si de natura nostra dicendum est, omnes sumus retrahente deo manum suam, aequaliter molles & effeminati, nec in minimis periculis patienter constare possumus. Dominus de coelo, inquit psalmus, prospexit, super filios hominum, ut uideat si est intelligens aut requirit Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Et iterum. Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax. Quare quod Petrus hoc loco pollicetur Christo, non est uirtus constanciae, sed est uicium arroganciae, & contumeliae in collegas suos. Deinde praeponeit Petrus sese Christo ipsi. Christus enim super bis admonuit Petrum suae abnegationis, & nunc tertio id ipsum fecit, adeoque confirmauit uerbum suum iuramento. Amen, inquit, dico tibi, priusquam gallus cecinerit bis hac nocte, ter me abnegabis. Petrus autem, quantum in ipso est, facit Christum mendacem, & se ueracem. Etiam si, inquit, oportuerit me tecum mori, non te negabo. Hoc profecto nihil aliud est, quam si Petrus dixisset. Tu Christe mentiris, ego autem uera dico. Quae temeritate, quae contumelia, quid potest dici horribilius? Sed quid? num putas solum Petrum hac in parte peccasse? Non certe solus peccauit. Hoc enim peccatum adheret omni carni. Multa enim sunt diuina testimonia, quae probant nos esse mendaces & peccatores. Tota lex arguit nos peccatorum, & pronunciat nos reos aeternae damnationis. Quid autem sit? Cum haec nobis obijciuntur, nemo se feret tam malus uideri uult, qui se uel externa cruce dignum iudicet, tantum adest, ut quis se inferni ignes meritum ex animo confiteatur. Hoc autem quid aliud est, quam quantum in nobis est, Deum mendacem, nos autem ueraces facere? quae blasphemia maior est, quam ut uerbis explicari queat. Agnoscamus igitur in Petro nostram ipsorum impietatem, & resipiscamus. Sed quid, inquires? num Petrus, & alij discipuli debuissent Christo respondere. Cum tu Christe, dicas nos offendiculum passuros, & negaturos te, quid faciamus? Negabimus certe te, ne faciamus te mendacem.

cem. Absit. Hæc enim longe maior fuisset contumelia & blasphemia. Sed debuissent primum agnoscere ueritatē uerbi dei, deinde agnoscere natiuam ipsorum imbecillitatē, imo impietatem. Postremo orare, ut Christus ipsos conseruet, ne tā horribiliter peccent. Hoc fuisset officium hominū in uera pietate prudentum. Idem & nobis faciendum est. Cum enim arguimur peccatorum, & docemur quod non possimus nostris uiribus peccata uitare, non debemus de iusticia & fortitudine nostra confidere, sed agnoscenda est ueritas uerbi dei, agnoscenda est imbecillitas nostra, & orandum, ut deus conseruet nos spiritu suo in obsequio uoluntatis & uocationis suæ. Sed Christus pergit in itinere, pergamus & nos in explicatione. Et tunc uenit cum eis Iesus, in prædium, quod dicitur Gethsemani, ubi erat hortus in quem intrauit ipse & discipuli eius. Noueratautē & Iudas, qui trahebatur eum, locum, quia frequenter conuenerat Iesus illuc, cum discipulis suis. Et dicit discipulis suis. Sedete hic, donec digressus orer illic. Et assumpsit Petrum, & duos filios Zebedæi, Iacobum & Ioannem secum. Et cum peruenisset ad locum, coepit moestus esse, expauescere, & afflictiari. Et tunc dicit eis: Moesta est anima mea usque ad mortem. Hic nobis gradus est sistendus, et diligentissime considerandum, quid hic cum Christo agat. Est enim hic locus unus ex præcipuis, in tota passionis historia. Ac primum, cum Christus peccaturus erat in hortum ad orationem, reliquis discipulis sedere iussis, assumpsit secum tamen tres apostolos, Petrum, Iacobum & Ioannem, eos uidelicet, quos antea assumpserat in transfiguratione sua, quæ facta est in monte Thabor, ut coram quibus reuelauerat maiestatem diuinitatis suæ, coram ipsisdem reuelaret etiam infirmitatem suæ humanitatis: & quibus exhibuerat gustum coelestis gaudij, coram ipsisdem præberet etiam specimen gustus inferni. In ore enim duorum aut trium stat omne testimonium Christi. Et si enim Christus coproponitur nobis grauissima pars passionis Christi. Et si enim Christus iam antea grauia passus est animo, quemadmodum supra ostendimus, & postea grauia quoque paciatur corpore, tamen duo tantum loca sunt, in tota historia passionis Christi, quæ nobis ob oculos ponunt passionem & afflictionem Christi longe omnium maximam & grauissimam. Alter hic iam recitatus est, de moesticia & timore mortis in Christo. Alter postea recitabit, cum Christus in cruce clamat: Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti. Dicemus igitur nunc de moesticia, qua Christus se ad mortem usque affligi fatetur, & quæ mox excutiet ipsi sanguineum sudorem. Coepit, inquit, moestus esse, expauescere, obstupescere, contremiscere, ac uehementissimo animi angore turbari. Quid ergo est, quod tam grauiter turbetur, & afflictiatur? Hoc ex ipsa CHRISTI oratione animaduerti potest, cum ait. Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Nam hoc loco obijciatur animo CHRISTI imago & sensus mortis, qui natura sua affert secum imaginem, & sensum inferni. Audiamus igitur quæ sit mortis imago, quæ sit & inferni imago, ut grauitatem doloris

Mortis imago.
go.

CHRISTI, uel aliqua saltem ex parte intelligamus. Tamen enim, ut nullæ humanæ uires hunc conspectum ferre possunt, ita nullus humanus sermo horrorem eius satis explicare queat, dicendum tamen est, quod possumus, ut nō tam magnitudinem doloris Christi, quam beneficiū eius, quod nobis ex dolore ipsius contigit, certius cognoscamus. Pictores cū mortē & infernum adumbrant, solent nobis ob oculos ponere horribiles imagines uirorum carnibus & cute carentium, & ardentissimarum ignis flammarum. Sed imago eorum longe horribilior est, quam ut penicillo exprimi possit. Mors enim & infernus talem habent imaginem, ut primum uideantur auferre oēm huius uitæ commoditatē, & iucunditatem. Deinde, ut uideātur afferre omnes corporis dolores. Adhæc, ut uideantur auferre omnem futuræ & coelestis uitæ felicitatē. Præterea ut uideantur afferre omnes animi dolores. Postremo ut uideatur inferre perpetuam ac in æternum nunquā finiendam damnationē. En, hæc est imago, hic est uultus mortis & inferni. Et cui sese in conscientia offerunt, nō alia facie, imo multo terribiliori sese natura sua offerunt. At sumpserunt autem sibi hanc horribilem imaginē, & teterrimum uultum, non aliunde quam ex PECCATO. Peccatum enim in iudicio dei tam graue iudicatur, & deus peccato in tantum irascitur, ut pronunciet ipsum dignum quod puniatur, nō solum priuatione omnium huius uitæ commoditatū, & sensu omnis corporalis doloris, uerum etiam priuatione omnis coelestis gaudiū, & sensu perpetuæ damnationis. Mors autem & infernus, ut sunt stipendia peccati, ita etiam e peccato ducunt originem suam. Per peccatum, inquit Paulus, introiit mors in mundū. Quare mors & infernus tali facie præditi sunt, qualē ipsis peccatum impressit, nimirū, priuatione omnis felicitatis, & sensu omnis, adeoque perpetuæ infelicitatis. Nihil autē grauius, nihil terribilius potest homini contingere, quā si mors & infernus, hac facie & imagine conscientie eius obijciantur. Nā hi dolores tanti sunt, ut impij magis uelint pendere, quam hos horrores ferre. Exempla habes in Ahitophele & Iuda. Pij autem, etsi in tantis doloribus clementia dei propter Christum suffulciantur, tamen nihil est, de quo miserabilius conquerantur, quam de his mortis & inferni doloribus. Vide mihi Iobem, qui cum conspiceret mortem & infernum, exclamat. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, cōceptus est homo. Et iterum. Suspendiū elegit anima mea. Hec certe non loquitur propter dolorē ulcerum. De his em̄ dixit. Si bona suscepimus de manu DOMINI, mala cur non sustineamus? sed loquitur ea propter dolorē conscientiae, quem ex conspectu mortis & inferni conceperat. Audi & Dauidem, qui cum nondū corpore mortem sentiret, attamen conspectu mortis ita terretur, ut deficiant omnes uires eius. Laboraui, inquit, in genu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū, lacrymis meis stratum

*Inferni imago**Peccati grauitas**Horroris mortis magnitudo*

tum meum rigabo. Turbatus est a furore oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos. Res admiranda. Qui antea armatum Goliathem inermis ipse non timuerat, nunc ad conspectum mortis in conscientia tam misere trepidat. Accedunt huc Ionas in uentre ceti, & rex Ezechias, cum audit a propheta: Dispone domui tuæ, quia morieris & non uiues. In horum psalmis uides, quanto horrore a conspectu mortis & inferni perculsi fuerint, cum tamen nec Ionas antea uehementer trepidauerit, cum suaderet nautis, ut ipsum proijcerent in mare. Et Ezechias magno quoque animo exercitum Saneherib ante Hierusalem minitantē extrema quæq; mala conspexerit. Ex his igitur aliqua ex parte intelligere potes, quanto horrore Christus hoc loco concussus sit, cum obicitur ei imago mortis & inferni. Atq; hoc nec ipse dissimulat, cum ait: Tristis est anima mea usq; ad mortē, hoc est, tanto horrore affligor in animo meo, ut mors ipsa corporalis multo tolerabilior mihi uideat. Res etiā ipsa testatur, cum mox sudor Christi fiat sicut guttæ sanguinis, q; Christus hoc loco grauissimos mortis et inferni dolores sustinuerit. Quid ergo ad hæc dicemus? qd est, q; Christus mortē & infernum horreat? An nō est filius dei? & si ne peccato? Non mirum est, q; homines timeant mortem & infernum, quia habent peccata. Sed hoc mirum uidetur, q; Christus filius dei, & si ne peccato, mortem tantopere horreat. An nescit sibi post hanc uitam, repositam esse uitam & maiestatem sempiternā, in quam per mortem ingreditur? Qui fit ergo, q; ad conspectum mortis & inferni sic expauescat et trepidet? Hic mihi iterum considera Christum, quo modo eum supra explicauimus. Christus enim uere est filius dei, & nullum unquam peccatum fecit. Sed is, cum esset in forma dei exinaniuit seipsum, forma serui sumpta, in similitudine hoīm constitutus, & figura repertus ut homo, humilem præbuit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem. Et quantum nullum fecerit peccatum, suscepit tamen in se nostra peccata. Quomodo? num suscepit ea opere & actione? num suscepit ea perpetratione? Minime omnium. Sed suscepit ea passione & expiatione. Non suscepit opus peccati, sed suscepit poenam, stipendium & supplicium peccati. Sustinere autem dolores mortis & inferni, non est peccatum sed supplicium peccati. Quare Christus, qui uenerat in hunc mundum, ut reconciliaret nos passionem suam cum deo patre, assumit & hoc peccati supplicium, ut doloribus mortis & inferni grauissime oīm affligatur. Nam hoc supplicium tanto grauius est, quanto grauius est peccatum. Ac finge mihi unum quendam hominē, qui uniuersa peccata designasset, quæ a singulis hominibus tam corde quam opere externo iam inde ab initio humani generis designata sunt, & postea usq; ad consummationem seculi designabunt, quid non horribilium terrore, imago mortis & inferni huic incuteret? an non uideret sibi imminere non tantū intolerabilem, uerum etiam perpetuam a deo

Mortem horruit Christus

Peccata suscepit Christus quomodo?

que nunquam finiendam poenam: quam si animo conciperet, quæ mortificia, quis pavor, quæ trepidatio, quis tremor non exurgeret? Cum igitur Christus suscepit se expiaturum passionem suam omnia hominum peccata, profecto suscepit etiam horrorem mortis ac inferni summa, quæ potuit, grauitate, ut quantum quidem ad huius supplicij grauitatem attinet, non aliter mortem & infernum horruerit, quam si solus uniuersa hominum peccata designasset. Ac suscepit hoc supplicium in se, non autem propter se, quia nullum unquam peccatum fecit, sed propter nos. Primum, ut peccata nostra expiaret. Deinde, ut re ipsa experiretur, quam horribilis sit terror coram, qui affliguntur sensu mortis & inferni, quo possit his, qui sic tentantur, succurrere. Postremo, ut exemplo suo doceret nos, quid tantis angustijs comprehensi facere debeamus. Sed de hac re postea. Nunc autem hoc nobis diligentissime omnium considerandum est, quod cum Christus suscepit in se nostri causa, dolores mortis & inferni, non suscepit eos, ut nos his doloribus non affligamur, sed potius, quia necesse est, ut propter peccata nostra his affligamur, suscepit eos, ut & ipsos in se uinceret, & nos eos in ipso uinceremus. Vincemus autem, si agnitis peccatis, crediderimus, quod ipse expiauerit dolore suo peccata nostra, & reconciliauerit nos cum deo patre nostro. Quare cum sentimus animam nostram tristem esse usque ad mortem, & tentamur horrore mortis & inferni propter peccata, festinandum est ad Christum in hortum, et cogitandum, quod ad expianda peccata nostra dolores mortis & inferni suscepit, ut nos fide animati omnem horrorem superemus per Iesum Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto DEVS laudandus in secula Amen.

Rauissimus est horror mortis & inferni, quæ CHRISTVS unigenitus filius dei ad expianda peccata nostra, & ad liberandos nos e morte & inferno suscepit. Videamus igitur quomodo sese Christus in hac maxima omnium afflictione gerat. Manete hic (inquit ad discipulos, quos secum assumpserat,) & uigilate mecum, & orate, ut non intretis in tentationem. Et ipse progressus, auulsus est ab eis paululum, ferme ad lapidis iactum, positusque genibus, procidit in faciem suam in terra, & orabat, ut si possibile esset, transiret ab ipso hora. Et dicebat. Abba: pater mi, si possibile est, transfer a me poculum hoc. Omniaabilia sunt tibi. Si uis transferre: transfer poculum a me hoc. Veruntamen, non mea uoluntas, sed tua fiat. Nihil hoc spectaculo nobis obseruabilius esse debet, non solum hoc nomine, ut cognoscamus tantum res gestas in passione CHRISTI, uerum etiam, ac multo magis, ut usum earum ad salutem nostram necessariam discamus.

camus. Nam alius quispiam, in tantis angustijs & doloribus, despondisset animum, execratus esset diem natiuitatis suae, deuouisset seipsum diris. Alius alio se uertisset. Sunt, qui in tanto horrore abrumpunt sibi uitam gladio, ut Saul, alij laqueo, ut Ahitophel & Iudas. Sed Christus DOMINVS noster rectissima uia incedit, & confugit, ad DOMINVM deum patrem suum, per orationem. Ac primum hortatur discipulos, ut & ipsi uigilent, atque orerent. Ne intretis, inquit, in tentationem. Non iubet orare, ne tententur. Hoc enim esset iubere, orare, ne uiuerent. Quid enim aliud est uita nostra, nisi perpetua tentatio? Si prospera accidunt, tentamur de contemptu & neglectu dei. Si aduersa, tentamur de desperatione. Et alio, qui semper caro concupiscit aduersus spiritum, quod quid aliud est, quam semper tentari? Non igitur iubet id orare, quod ut in hac uita consequamur, impossibile est: sed orate, inquit, ne intretis in tentationem. Aliud est tentari: aliud intrare in tentationem. Tentatur, qui uel a Satana, uel a mundo, uel sua ipsius carne ad peccatum, & ad impietatem sollicitatur. Ab hac tentatione nullus hominum liber est. Intrat autem in tentationem, qui in tentatione succumbit, qui se tentationi captiuum tradit, & a tentatione ita uincitur, ut Satanae & desiderijs peccati obsequatur. Haec demum magna est impietas. Futurum autem erat, ut discipuli ex captiuitate CHRISTI sollicitarentur ad defectionem, & ex morte Christi, ad desperationem. Quare iubet Christus eos orare ut in hac tentatione non succumbant, nec uincantur, sed etsi deficient, resipiscant tamen, & seruentur. Idem docuit Christus etiam nos orare. Et ne nos inducas in tentationem, hoc est, ne nos deseras, & ne nos derelinquas in tentationibus. Tentamur enim tam a dextris, quam a sinistris. Et uita nostra, militia est. Expositi sumus aduersus telis ex omni parte. Quare orandum est, ut in his omnibus tentationibus seruemur. Deinde CHRISTVS in horrore suo, non tantum monet discipulos, ut orent, uerum etiam oratur ipse. Auulsus enim ab eis ferme ad lapidis iactum, positisque genibus, procidit in faciem suam in terra, & ORABAT. Quid ergo orabat? Pater mihi si possibile est, transeat a me poculum hoc. Veruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Memorabilis oratio. Pater, inquit. Hoc uerbum ex intimis cordis latebris erumpit. In tantis, tamque horrendis angustijs, non habeo, quo confugiam, praeterquam ad te deum patrem meum. Omnia minantur mihi exitium, & perpetuam interitionem. Solus tu reliquus es, quem adiutorem agnosco. Pater es, ego filius. Et corripior nunc summa omnium afflictione. Pater filium in summa afflictione derelinquet? Minime omnino. Quid ergo petis? Ut transeat a me calix iste, ut non capiar, ut non affigamur cruci, ut non moriar. Quid audio? An non optime sciebat Christus, uoluntatem patris esse, ut pateretur pro peccatis? cur ergo nunc deprecatur passionem? nonne obedientia Christi tanta est, ut meruerit per eam non sibi tantum summam maiestatem, uerum

*uita hominis
perpetua tenta-
tio.*

Oratio Christi.

IN PASSIONEM CHRISTI

*Crucem &
mortem a=
uerfari, fti=
dium pti est.*

etiam omnibus in ipsum credentibus iusticiam & perpetuam salutem.
Quid ergo hoc est, q̄ cupiat nunc deo patri inobediens esse, & oret ut
auferatur crux, quę tñ mandato dei suscipienda erat. Sepe nũc diximus,
q̄ Christus tentatus sit per omnia sensu infirmitatum nostrarũ, & susce-
perit in se propter nostram salutẽ stipendia & supplicia p̄ti. Inter huma-
nas autẽ infirmitates, & supplicia peccati, etiam hoc continet, q̄ palpite-
mus ad crucẽ & mortem, q̄ auersemur crucẽ, & cupiamus effugere mor-
tem. Propter p̄tĩm enim, punimur timore crucis, & cupiditate, effugien-
dæ mortis. Ac in nobis quidem, quod ad naturã nostram attinet, nõ est
hoc supplicium p̄ti, absq̄ peccato. Cupimus em̄ effugere crucẽ & mor-
tem quoquo modo possumus, siue per fas, siue per nefas, siue uolente, si
ue nolẽte deo. In tãtis em̄ angustijs, optamus potius deũ nõ esse, quã nos
affligi & morti obijci. Christus autẽ suscipit hoc peccati supplicium, abs-
que peccato. Sic enim auerfatur crucẽ, sic deprecatur mortem, ut tñ non cu-
piat liberari, contra uoluntatẽ dei. Vnde ait: Pater, Si possibile est. Et ad-
dit, nõ mea uoluntas, sed tua fiat. Obseruabile exemplũ. Quod em̄ Chri-
stus fecit, non eo tñ fecit, ut hoc peccati supplicio expiaret peccata nostra,
uerum etiã ut doceret nos suo exẽplo, quid in summis mortis & infernĩ
angustijs faciẽdum sit. Nõ em̄ reliqua salutis uia est, nisi ut ex fide Chri-
sti cõfugiamus ad DOMINVM deum patrẽ nostrũ, per orationẽ. Et
quanquã natura nostra intantũ trepidet ad crucem & mortẽ, ut cupiat ab-
his deo quãtumcũq̄ nolẽte & inuito liberari, tñ uincẽda est natura nostra.
in Christo, & oratiõĩ addendum, quod ipse fecit, & nos facere docuit, ut
crucem & mortẽ deprecantes, ex uera fide dicamus. Veruntñ non mea uo-
luntas, sed tua fiat. Et, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Sed qd
fit post hanc Christi orationẽ: num Christus audit mox responsum de
cœlo, ut accipiat consolationẽ: Nihil minus. Sed surgit ab oratiõe, & ue-
nit ad discipulos, & inuenit eos dormiẽtes, & dicit Petro: Simõ dormis:
Itane non potuistis unã horam mecum uigilare: Vigilate & orate, ne in-
tretis in tentationẽ. Spiritus qdẽ promptus est, caro autẽ infirma. Est &
hęc humane infirmitatis pars, quam Christus nostri causã in se susce-
pit. In magnis enim afflictionibus solent homines confugere ad ho-
mines, ut capiant ab ipsis uel liberationem, uel saltem consolationem.
Sic & CHRISTVS, cum post orationem non sentiret leuiorẽ
rem mortis horrorem, redit ad discipulos, sperans se uel apud disci-
pulos solaciolum quoddam in tam horribili angustia inuenturum.
Hic iam tempus fuisset, ut discipuli consolati essent CHRIS-
TVM suo ipsius Euangelio, & admonuissent eum concionum
ipsius. An non tu es CHRISTVS: an non tu in hoc uoca-
tus a DEO es, ut patiaris pro peccatis hominũ: ut mortetua serues homi-
nes: ut per mortem intres in maiestatem tuam: Bono igitur animo esto,
& confi-

*Ad humana
auxilia consu-
gere.*

& cōfido: Pater, qui alios propter te seruaturus est, certete quoq; ipsum seruabit. Hæc certe fuissent Christo magnæ consolationi. Nec abominatus fuisset ea tanquam absurda, quippe q; etsi esset unigenitus filius dei, tñ suscepit nostras imbecillitates, propter quas mutuis indigemus consolationibus. Hoc autē discrimen est inter hanc nostrā & Christi imbecillitatem, q; nos confugiamus ad hoīm auxilia in āgustijs nostris, cū pctō. Christus autē sine pctō. Nos em̄ natura nostra ita ad auxilia hoīm cōfugimus, ut derelicto deo, in hoīes cōfidamus. Christus autē, ita cōfugit ad discipulos, ut tamē nō confidat in ipsos, nec derelinquat deum patrem suū, sed redeat ad ipsum. Quid ergo discipuli agunt, cū Christus uenit ad ipsos, accepturus in summa sua afflictione consolationem? tantum abest, ut inueniat apud eos, quod quærit, ut ipse magis necesse habuisset eos consolari. Dormiunt enim, & quanquā increpatione Christi excitentur e somno, tamen magis muti sunt, quam pisces, nec habent quicquam quod dicant. Itaq; Christus ne apud discipulos quidem inuenit aliquid solatiij. Est & hoc peccati supplicium. Nos enim peccatis nostris optime meriti sumus, ut in summis angustijs, & in horroribus mortis ac inferni destituamur omni ope & consolatione amicorum. Ac fieri etiam solet, ut nobis maxime afflictis, amici dormiant, & secure stertant. Quid ergo uicissim faciendum? Exemplum sumendum est a Christo. Hic enim, etsi nihil consolatiōis inueniat apud amicos suos, tamen non conculcat eos pedibus. Sed primum, amice eos increpatos, pro sua uocatione, iterum hortatur ad preces. Orate, inquit, ne intretis in tentationē. Et addit causam orandi. Spiritus quidem promptus, caro autem infirma. Hoc si generaliter & simpliciter intelligas, pro nostra loquendi consuetudine sic dicemus. Homines ante pericula, sunt fiducia uirium suarum inflati, & audaces, in periculis autem nihil est ipsis infirmius & inconstantius. Quid em̄ homo aliud est, quā putredo? quid filius hominis aliud, quam uermis? Putredo ne & uermis, suis uiribus relicta, sufferrent pericula quantumuis leuicula? Quare semper orandum est, ut cum uirtute nostra imbecilliores simus, quam ut ferre queamus tentationes, sustentemur uirtute dei. Quod si uero intelligas Christum de pīs tantum loqui, q; spiritu sancto præditi sunt, tunc idem dicit, quod Paulus ad Romanos scribens: Velle, inquit, adest mihi, at ut faciam bonū, nō reperio. Nā pī, etsi habent spiritum sanctū, qui uelit & cupiat per oīa obsequi uoluntati diuine, tamen quia adhuc sunt in carne, caro semper resistit spiritui, ut nō quæcunq; uoluerint, perfecte faciāt. Semper igitur orandum est, ut augeatur in nobis donū spiritus, quo affectus carnis subinde magis ac magis morificentur. Deinde, quia CHRISTVS nullam inuenit consolationem apud amicos suos, redit ad DOMINVM deum patrem suum, per orationem. Et secundo digressus, orauit eundem sermonē, dicens. Pa-

Amici stertunt in maximis nostris malis.

33 ter mi, si non potest hoc poculum transire a me, nisi illud bibam, fiat uoluntas tua. Repetit eandem precationem, ut doceat nō esse in oratione cessandum, etiam si primo uidearis minime a deo exauditus esse, sed in precatione instandum, a omnibus etiā creaturis diuersum minitantis, urgendum. Quid ergo fit: num deus pater hac secunda oratione motus, mittit Christo filio suo cœlestem quādam consolationem? Nihil plane responsi audis de cœlo. Itaq; Christus ita angitur, ita torquetur animo, ut iterum ad discipulos recurrat, si uel apud hos aliquid solati inueniat.

33 Sed ecce, hi iterz secure stertunt. Reuersus enim, inuenit eos rursum dormientes. Erant enim oculi eorū grauari, & nesciebant, quid ei responderent. Itaq; & si Christus precatus sit patrem, & excitauerit in sui consolationem discipulos seu amicos suos, tamen nec pater quicq; respondet, nec amici. Quid hoc est rerum? cur pater in tam horrendis doloribus, & tam uehementissima atq; ardentissima precatione unigeniti filij sui, Domini nostri Iesu Christi, obmutescit? Quid filium suum derelinquit? Non derelinquit eum, sed prospectat de cœlo certamen eius pro peccatis nostris, ut mox coronet eum gloria & honore, ac extollat eum in tantā sublimitatem, ut in nomine eius flectantur omnia gēua cœlestium, terrestrium & infernorum. Christus em̄ uenit in hanc horā, ut susciperet supplicia peccati. Est autem & hoc peccati supplicium, ut deus non exaudiat nos in orationibus nostris, & ad orationes nostras obmutescat. Propter peccata enim indigniores sumus, quā ut deus nos exaudiat & nobiscum colloquatur. Inuocabunt me, inquit, & non exaudiam, mane cōsurgent, & nō inuenient me, eo q̄ exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini nō susceperint. Et iterum: Non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tēpore afflictionis eorū. Quare etsi Christus nullū unquā peccātū fecerit, nec uel impia quadā cogitaciuncula meritis sit, ut nō respōdeat ei deus pater, suscepit tñ hoc supplicium peccati, partim, ut nostra peccata expiaret sua passiōe, partim ut exemplo suo doceret nō esse ab oratione cessandū, etiā si nec deus, nec hoīes nobis respondeāt. Nā Christus, relictis discipulis, rursum digressus, orauit tertio, eundē dicēs sermonē. Visus est autē ei angelus de cœlo corroborās eū. Et correptus angore, plixius orabat. Et erat sudor eius sicut gutte sanguinis decurrētes in terrā. Vide, obsecro, mihi tū orationis uehementiam, tū inestimabilē horroris magnitudinē. Orauerat iā Christus semel atq; iterz, sed nihil inuenit cōsolationis nec apud hoīes nec apud deū. Orat tertio, et prolixius etiā orat. Sed quāto uehementius orat, tātō magis augeť horrorem mortis & inferni, adeo q̄ tātus est angor Christi, ut extorqat ei sudorē, nō uulgarē illū, sed sanguineū, idq; tāta copia, ut gutte sanguinis in terrā decurrāt. O nos scēlices q̄s deus pater tāto fauore cōplectit, q̄ ppter nos pmittat unigenitū filium suū in tantā animi molesticiam, imo in tātas flammās inferni cōijci, ut etiā sanguinem sudet.

O nos

In precibus
 nō exaudiui,
 peccati supplicium est.

Proverb. i.

Jeremie 11.

Sudor Christi
 sanguineus.

Peccatorum
magnitudo.

O nos longe omnium infelicitissimos, si ne sic quidem agnoscimus gravitatem peccatorum nostrorum, nec resipiscimus. Quid enim dices? an ad huc videntur tibi peccata nostra leviora & minora esse, quam ut mereantur perpetuam damnationem & ignem infernalem? Deus pater cōjcit propter nostra peccata unigenitum filium suum in tantos æternæ mortis horrores, ut emittat sanguineum sudorē, & tu adhuc blandiris tibi, perinde ac si scelera tua non essent æternæ morti obnoxia? Scilicet pater coelestis sustinebit æquo animo filium suum tam horrendis afflictionibus corripi, propter putamen oui? Ac uide mihi ingritudinem nostram. Peccata nostra extorquent filio dei guttas sanguineas, & nobis ipsis, qui ea delinquimus, vix possunt exprimere unam lacrymulā, aut saltem suspiriolum. Quid hac duricordia turpius? Si in regem quēpiam terrenum peccassemus, & is nollet placari, nisi præcipuus servus eius (non enim dicā de filio eius) susciperet pro nobis meritum supplicium, certe agnoscere mus nos gravissime oī in regem peccasse. Cur igitur gravitatem peccati nostri in deum non agnoscimus ex eo, q̄ deus noluerit placari, nisi supplicium pro peccato nostro susciperet unigenitus filius eius? Neq̄ enim vel omnium sanctorum passionēs, vel oī patriarcharum sacrificia, vel omnium piorum opera seu caerimonialia seu moralia, potuerunt expiare peccatum nostrum. Sed necesse fuit, ut filius dei pro eo pateretur. Quomō igit̄ potest efferes levicula? Cogitas forassis Christū tantos subijisse dolores propter fures, adulteros, latrones, & alios publice sceleratos, tua autem peccata, non esse tam gravia, ut ad expianda ea Christus filius dei necesse habuerit tam horredum supplicium ferre. Sunt quidem furta, adulteria, latrocinia, et id genus alia externa & publica scelera, gravissima peccata, num existimabis autem hæc sola esse peccata æterna damnatione digna? imo hæc peccata non designarentur nisi antea graviora peccata in corde humano laterent, & coram Deo conspicua essent. Ex corde, inquit Christus, exeunt cogitationes malæ, cedes, adulteria, stupra, furta, falsa testimonia, conuitia. Cor enim humanum naturaliter caret spiritu sancto, caret timore dei, caret & fide in deum. Vbi autem in homine non est spiritus sanctus, ibi est spiritus Satanæ. Vbi non est timor dei, nec fides in deum, ibi deus cōtemnitur, & iudicatur mendax: Imo & impius in corde suo dicit. Non est deus. Quanta autē contumelia in deum, quanta est blasphemia, contemnere deum, iudicare deum esse mendacem, adeoque sentire deum omnino nō esse? At hoc peccatum, quod multo foedius est in conspectu dei, quā furta et latrocinia in cōspectu hominum, humanae carni naturaliter inhæret. Quare, & si nullum latrocinium externo opere cōmiseris, tanta tamen humani cordis impietas est, ut nihilominus in eo catalogo comprehendaris, in quo et fures et latrones cōscripti sunt, in quo nimirum hi cōtinentur, pro quorum peccato necessaria est passio

IN PASSIONEM CHRISTI

Christi, atq; adeo nobis omnibus sentiendum est, qd uniuscuiusq; nostrum peccata, ea ipsa sunt, quæ extorserint Christo sanguineum sudorem. Sed uideamus nunc, qualem uel tandē exhibeat sese deus, erga filium suum, in tā stupendis mortis & inferni angustijs constitutum. Christus em̄, non est hos dolores peccato suo meritis, & potuisset eos uno cogitationis nutu a se excutere, et pro ipsis coeleste gaudium resumere, Sed quia sciebat hanc esse uoluntatē patris sui, ut susciperet supplicia peccatorum, & expiaret peccata, maluit patri obediens esse, & dolores, quāuis longe omnium maximos & grauissimos ferre, quā temporaria uoluptate frui. Quare deus optimus maximus, obedientia filij sui intantum delectatus est, ut primū, miserit ei angelum de cœlo, qui corroboraret eū. Cum enim Christus nullam inuenisset consolationē apud homines, uidelicet discipulos & amicos suos, mittitur ei cōsolatio angelica. Nō indignisset quidem Christus consolatione angeli, si uoluisset uti sua maiestate, sed quia suscepit nostras infirmitates, idcirco utitur etiā tali solatio, quale nostris infirmitatibus cōuenit. Deinde deus hac filij sui obedientia intantum delectatus est, ut nō solum miserit ipsi angelū, qui cōfirmet ipsum, uerum etiā omnibus hoībus in hunc Christū filium suum credentibus ita faueat, ut propter Christum reputaturus sit ipsos iustos, et nō permisurus, ut quispiam ipsorum tentei, supra id quod possit, sed facturus una cū tentatiōe euentum, ut ferre queat, adeoq; seruaturus sit ipsos ex oībus afflictīōibus eorū. Tentari igitur, & afflicti horrore mortis & inferni, accedamus ad DOMINVM deum nostrū, per Iesum Christum, & instemus orationi, certissima spe concepta, qd etsi desint nobis humana, nō de futura tñ nobis sint cœlestia & diuina auxilia. Non sumus quidem meriti nostra iusticia, ut seruemur: sed Christus Dominus noster hac sua obedientia meruit nobis in ipsum credētibz ratum dei patris sui fauorē, ut potius cœlum et terra necesse habeant de sua natura cedere, quā ut nos auxilio dei in aduersis destituamur. Deus tribuit sibi ipsi hoc epitheton, qd sit auxiliator in necessitatibus, & qd habitet quidem in excelsis, respiciat autem humilia & abiecta. Nam cum DEVS uiderit Christum filium suum, uoluntati ipsius semper constantissime in extrema humilitate & necessitate obedire, non potuit teneri, quo minus hoc epitheton usurparet, & magnis miraculis confirmaret, se propter CHRISTVM omnes in ipsum credentes in omnibus, adeoq; grauissimis quibzq; afflictioni bus seruaturum. Non est autem maior necessitas, non est grauior afflictio, quam comprehendere horrore mortis et inferni. Quare siue mors, siue finernus minetur nobis exicium, in Christum confidendum est, & orationi instandum, ut non solum mala effugiamus, uerum etiam bona consequamur. Porro, cum CHRISTVS consolationem ab angelo accepisset, horrore mortis et inferni ita deuicit, ut deinceps promptissimo animo

Obedientia
Christi meri-
tum.

mo expectet eos, qui ipsum comprehensuri erant, adeoque procedat ipsis
 obuiam. Cum ergo surrexisset a deprecatione, ueniens tertio ad disci-
 pulos suos, inuenit eos dormientes pro moestitia: & dicit eis. Dormite iam,
 & requiescite. Et cum paululum expectasset, ac presentiret cohortem una cum
 Iuda aduentare, ait. Sufficit, Quid dormitis? Surgite & orate, ut non intre-
 tis in tentationem. Ecce appropinquauit hora, & ecce filius hominis traditur in
 manus peccatorum. Surgite eamus, ecce qui tradit me, appropinquauit.
 Quo autem eamus? num ut abeamus & fugiamus eos, qui me comprehen-
 suri sunt? Min. me omnium. Sed eamus eis obuiam, ut intelligatis me nec
 inscium nec coactum, sed prorsus uoluntarium & spontaneum hanc passi-
 onem suscipere. Quid ad haec dicemus? cur Christus non fugit, cum potuisset
 fugere? Nonne dixit ipse, Cum uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugi-
 te in aliam? Et tetat deum, qui se temere periculis exponit. Ergo ne dicemus
 Christum tentasse deum, propterea quod non fugerit, cum potuerit fugere?
 Absit. Tentat quidem deum is, qui se temere absque uocatione dei expo-
 nit periculis. Qui uero iuxta dei uocationem sese periculis obicit, & peri-
 cula suscipit, is in tantum non tentat deum, ut potius obsequatur uolunta-
 ti dei. Et cum CHRISTVS ait. Si uos persecuti fuerint in una ciuita-
 te, fugite in aliam, sentit tunc fugiendum esse, cum per uocationem dei
 fugere licet. Voluntas autem & uocatio dei erat, ut Christus hoc tem-
 pore susceperet passionem & mortem. Ecce, inquit, appropinquauit hora.
 Et postea. Poculum quod dedit mihi pater, an non bibam illud? Ac iterum.
 Haec est hora uestra, & potestas tenebrarum. Quare Christus procedendo
 persecutoribus suis obuiam, non tentat deum temere, sed sectatur uoca-
 tionem DEI obediens. Eamus & nos exemplo Christi obuiam nostris
 afflictionibus, quas Deus nobis immittit, & ad quas sustinendas Deus
 nos uocat. Vocat autem cum non possumus alia uia, quam per impieta-
 tem & scelera effugere afflictiones. Haec tum hora, hoc tum tempus
 est, quo diuinitus ad crucem uocamur. Licebit enim crucem fugere, cum
 patet uia fugiendi per pietatem. At si non potes effugere, nisi impie
 facias, & contra DEVM pecces, ibi tum cruci obuiam per fidem
 procedendum est. Dices autem. Quid? alia CHRISTI, alia mea
 ratio est sufferendae crucis. CHRISTVS enim facile potuit ferre
 captiuitatem, flagella, crucem, & mortem, quia erat DEVS omnium-
 potens, ideo potuit etiam alacri animo persecutoribus suis obuiam pro-
 cedere. Ego autem sum homo imbecillis, & impotens. Quomodo igitur
 ego possem exemplo Christi afflictionibus obuiam ire? Recte dicis, quod Chri-
 stus erat omnipotens omnipotentis dei filius. Sed hic iterum obseruandum est,
 quod supra aliquoties ex Paulo recitauimus, uidelicet, quod etsi Christus fue-
 rit in forma dei, assumpsit tamen formam serui in similitudine hominum constitu-
 tus, et figura rebus ut homo. Et iterum. Tetatur per omnia iuxta similitudinem absque

*Christus non
 fugit persequen-
 tores, et tam-
 men non tentat
 deum:*

IN PASSIONEM CHRISTI

pctō. Nā cū de sufferēda afflictioe sermo est, ibi tū Christus & alius quis
piā hō hoc tātum discriminē habēt, q̄ Christus ferat afflictionē absq̄ pecca
to, hō aut̄ cum pctō. In relijs autē, uidelicet, in afflictiois grauitate, animi
dolore, sufferendi ægritudine & impotentia, per omnia similes sunt. Al
sumpserat enim Christus, seposita interim maiestate sua, nostram imbe
cillitatem, ut per eam nobis subueniret. Quare nullā habes excusationē,
quam exemplo Christi obijcias, & crucem contra uocationem dei fugi
as. Sed iterū dices. Christus de sua liberatione ex captiuitate & mor
te certus fuit, ac optime nouit, se per crucem & mortem ingressurum in re
gnum suum, & in coelestem maiestātē, idcirco potuit persecutoribus suis
intrepide obuiam ire, ego autē de salute mea incertus sum, ac nescio quid
mihi in afflictionibus & morte accidat, imo uero certus sum propter pec
cata mea, q̄ in afflictione maneat me interitus, & in morte infernus. Cur
ergo nō fugerem afflictionem et mortē, quo quo mō possum? Sed audi
tu uicissim. Quid tu mihi de salutis tuæ incertitudine concionaris? quid
*Certitudo sa
lutis nostræ.* mihi de peccatis tuis cōmemoras? Recte quidē facis, q̄ agnoscas peccata
tua, & grauitatem eorum: sed ideo Christus passus est, ut peccata tua ex
piaret, ideo crucē & mortem suscepit, ut te in ipso certiores redderet, q̄
& tu, si in ipsum credideris, per crucem & mortem ingressurus sis in coe
lestem hæreditatem. Nos, inquit Paulus, cum mortui essemus, per deli
cta, cōuiuificauit nos una cum Christo, (per gratiam estis seruati) simul
que cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter coelestes. Quare
de salutis nostræ certitudine nihil addubitantes, hoc unum agamus, ut
Christum per fidem uere agnoscamus, & uocationi dei, in sufferēdis qui
buscunq̄ afflictionibus, obsequamur, certissima spe concepta, q̄ & nos
per afflictiones ad summam in cœlis gloriam perueniamus in Christo
Iesu DOMINO nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus
laudandus in secula Amen.

HOMILIA LVI.

Xposuimus grauissimam passionis partem, quā Chri
stus animo suo, ex conspectu mortis & inferni sustinu
it, quæ & grauitate sua tanto plus superat corporale
passionem & mortem, quanto tenerior est animus, q̄
corpus. Exponemus igitur nunc eam passionis partē,
quam Christus, præter incredibiles animi dolores,
etiam corpore sustinuit, uidelicet, quomodo captus,
uinctus, per ora oīm traductus, irrisus, consputus, percussus, flagellatus,
& tandem cruci inter duos latrones affixus sit. Quæ passionis pars, etsi le
uior sit animi passionibus, tamē & ipsa per se est grauissima. Sed priusq̄
eam explicatione nostra tractemus, recitabimus oraculum Esaïæ, quod
de futura passione Christi prophetatum est, idq̄ eo nomine recitabimus,
ut iterē

ut iterum de uero usupassionis Christi admoneamur. Verē, inquit Esai-
as, languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Nos pu-
tauimus eū, quasi leprosum & percussū a deo, & humiliatū. Ipse autem
uulneratus est, propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera no-
stra. Ac ne quis existimet, q̄ quemadmodum in hoīm iudicio, & si al-
ter propter alterius scelera interdum punitur. (Sic em̄ receptator latronū,
ut latro puniri solet, etiā si ipse nunq̄ latrocinatus sit) ipse tamen sceler-
atus, qui flagitium designauit, non habet innocens, et si cōprehenditur,
dabit sceleris sui poenā: ita etiā sciendum sit, q̄ et si Christus passus sit
propter peccata nostra, nos tñ non iudicemur innocentes, hæc, inquam,
ne quis cogitet, addit Propheta: Correctio super eum, ut nos haberemus
pacē. Liore eius sanati sumus. Oēs nos sicut oues errauimus, unusquis
que in uiam suam. Verē DOMINVS reiecit in illum peccata oīm no-
strum. Hæc prophetæ uerba semper meditanda, & per singulas passio-
nis Christi partes in cōspectu habenda sunt, ut uerē & legitimū passio-
nis Christi usum discamus & cōseruemus. Primum em̄ in passione Chri-
sti agnoscenda est magnitudo p̄ctōrum nostrorum, & irē diuinæ, prop-
ter p̄ctā. Tanta em̄ sunt uniuscuiusq̄ p̄ctā, ut ad expiacionē ipsorum ne-
cessarius fuerit unigenitus filius dei. Et tanta est seueritas irē dei, ut nō uo-
luerit placari, nisi p̄ passionē & mortē filij sui. Quare qui nōdum intelli-
git, quātum peccauerit, in passionē Christi intueat. Deinde in passione
Christi agnoscenda est expiatio p̄ctōrum. Correctio (inquit) super eū, ut
nos haberemus pacē. Afflictus est, ut nos seruaremur. Liore eius sunt
emplastrū nostrū. Supplicia eius, sunt iusticia nostra. Nam cū Christus
ex uocatione dei suscepit passionē obediēter, ad expianda p̄ctā nostra,
tantopere delectatus est deus obedientia filij sui, ut non solū Christum
ipsum iustū & innocentē declarauerit, uerum etiā reputet omnes in Chri-
stum credētes, iustos & innocētes. Quo beneficio, quid nobis maius con-
tingere potest? Tāetsi autem Christus suscepit passionē, pro p̄ctis no-
stris, ut nos p̄pter ipsum innocētes & iusti p̄ fidē reputemur, non tñ sus-
cepit eā, ut nos nullā in hoc seculo passionē et crucē sufferremus. Sed ut
sufferremus qdē, seruaremur aut p̄ Christū tāto gloriosius, quāto graui-
or accidit passio. Simul cū eo patimur, inqt Paulus, ut et una cū illo glori-
ficemur. Et iterū. Si cōmortui sumus, et cōuiuemus, si sufferimus, & cō-
regnabimus. Hæc cū ita sese habeāt, audiamus nūc, quas corporales pas-
siones, post spirituales illas, quæ ex horrore mortis & inferni acciderāt,
suscepit. Et continuo adhuc eo loquente, ecce ludas, unus e duode-
cim, accepta cohorte, & ministris, a principibus sacerdotum, scribis, &
pharisæis, ac senioribus populi, & cum eo turba multa, uenit il-
luc, cum laternis ac facibus, cum armis, gladijs & fustibus. De-
derat autem, qui tradebat eum, signum eis, dicens. Quemcunq̄

Passio Christi
ostendit peccata
nostri
grauitatem.

Roma. 8.

2 Timot. 2.

osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & abducite caute. Quid, obsecro, unquam indignius in terra factum est? Iudas apostolus, in hoc a CHRISTO uocatus erat, ut adduceret turbam populorum ad credendum in Christum, & ad consequendam ab ipso salutem, sed ecce adducit turbam, ad perdendum Christum, & consequendam in ipso perpetuam condemnationem. Pontifices, Scribæ, Pharisei, & seniores, seu senatus populi, in hoc ordinati erant, ut Christum sacrificijs adumbrarent, ut Christum ex prophetarum oraculis explicarent, ut politionem Mosaicam ad conseruanda promissa de Christo administrarent, sed ecce mittunt perditorem, cum cohorte & ministris ad opprimendum & penitus extinguendum Christum. Cohors militum in hoc uocati erant, ut tuerentur publicam pacem, quo uera religio, hoc est, Euangelion de Christo, doceri possit. Magistratus enim ciuilis, qui administrat gladium, etsi interdum nihil minus cogitet, tamen in hoc diuinitus constitutus est, ut conseruet publicam tranquillitatem & honestatem non propter se, sed quo in ciuili tranquillitate uera pietatis doctrina locum habeat, & ad salutem hominum tractari queat, adeoque magistratus est propter Euangelion Christi, non autem Euangelion Christi, propter magistratum. Vide ergo rem indignissimam. Cohors militum, qui tuebantur pacem, propter Christum, ueniunt ad capiendum Christum. Turbæ populorum officium erat, ut salutem in Christo quæerent, sed ecce ueniunt, ut quærant Christum ad perditionem. Laternæ, faces, arma, gladij et fustes inuenta & dona dei sunt, in pium usum ordinata, sed nunc abutuntur ijs impij aduersus unigenitum filium dei. Quid hoc iniquius aut indignius dici, aut commemorari potest? Sed propterea ueni, inquit Christus, in hanc horam. Vndeamus igitur obedientiam Christi. Iesus sciens omnia quæ uentura erant super ipsum, egressus, dixit eis. Quem queritis? Responderunt ei. Iesum Nazarenum. Dicit eis IESVS. Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum, cum eis. Vt ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Obserua diligenter, quam probe omnia conueniunt, & indicant, quod Christus non humanis insidijs coactus, sed spontanea uoluntate sua passionem suscepit. Multum autem refert, ut hoc manifestis argumentis comprobatum extet. Primum ut agnoscamus Christum deo patri perfectam obedientiam præstitisse, quæ certe non fuisset perfecta, si Christus nolens coactus fuisset passionem suscipere. Deinde, ut discamus Christum non pro suis peccatis, quæ nulla erant, sed pro nostris peccatis passum esse. Si enim pertractus esset ad crucem contra suam uoluntatem, non expiasset aliena peccata, sed suam tantum necessitatem pertulisset. Quare, quemadmodum ante, cum suscepturus esset horrorem mortis, diligenter cauet, ne uideatur sua necessitate aut crimine coactus mortem horrere, ita nunc, cum capiendus est, sollicitè curat, ut omnibus manifestum

Magistratus
officium.

festum

factum fiat, quod non propter humanas insidias, sed sua sponte ex uoluntate dei patris sui comprehendatur. Ac primum procedit persecutoribus suis obuiam, & interrogat: quem querant. Illi autem non agnoscentes eum, respondent, se quaerere Iesum Nazarenum. Stupendum miraculum. Nec proditor, qui cum illis stabat, nec quisquam alius in tanta turba agnoscit Iesum, alioqui pueris etiam notum. Non dissimile miraculum extat in quarto libro Regum capite sexto. Rex Syriae misit exercitum, ad comprehendendum prophetam Elizeum. Cum igitur exercitus uenisset ad Elizeum, orauit propheta: DOMINE, inquit, percutere obsecro hanc gentem caecitate. Et ecce miraculum. Continuo tanta caecitate percussi sunt, ut prophetam coram astantem non agnoscerent. Itaque ducti sunt a propheta in medium Samariae, & in manum regis Israel, hostis ipsorum. Sic & hoc loco ludas, Cohors, ministri sacerdotum, & turba obruuntur tanta caecitate, ut Iesum coram astantem, & omnibus notum, non agnoscant, sed uelut alium quendam hominem alloquantur. Hic mihi uide, quid aduersus Christum ualeat humana sapientia, industria, atque potentia. Pontifices sapientissime consultauerant inter se de comprehendendo Christo. Cohors militum, & alij incedebant probe armati & muniti ad capiendum Christum. Proditor ducebat eos magna diligentia ad locum in quo Christus erat, certificaturus etiam ipsos osculo, quem comprehendere debeant. Sed ecce cum iam ad Christum accessissent oculi, omnium illorum ita tenentur, ut & eum qui praesto aderat, non agnoscerent, & quo diuertendum esset, nescirent. Quid? an putas hoc miraculum aeditum tantum esse propter Christum? Maxime quidem omnium propter ipsum editum est, ut perspicuum fieret, quod potuisset, si uoluisset, e manibus aduersariorum suorum elabi, sed non minus aeditum est etiam propter illos, qui credunt in Christum, ut comprobaretur, quod deus conseruet ipsos illesos, in medijs aduersariorum suorum manibus. Non in hoc aeditum est, ut omnes aduersarii nostri eo modo, qui hoc loco descriptus est, excecentur, sed ut habeamus certum testimonium, potentiorum esse, qui nos in aduersis tueatur, quam eos, qui nos persequantur, adeoque Deum omnino uelle nos in periculis seruare. Non praescribit quidem certum modum seruandi. Alium enim alio modo seruatur. Dauidem seruatur a Saule, fama incurrentis exercitus Philistinorum in terram Israel. Eliam seruatur, ab his qui ipsum comprehensuri erant, igne ex coelo demisso. Petrum seruatur ab Herode, misso angelo, qui ipsum ex carcere educit. Stephanum seruatur a persecutoribus suis inter medios lapides, in ipsa morte. Vides uarios modos seruandi, quos non praescribit nobis deus certos, sed ipsam nobis in Christum credentibus salutem certam in omnibus aduersis, adeoque in morte ipsa, praescribit. Porro autem aduersariorum impotentiam aduersus Christum, & credentes in ipsum Christus adhuc manifestius declarat. Tamen enim aduersarii eius om-

1. Reg. 23.

Seruandi uarij modi.

Aduersariorum impotentia.

IN PASSIONEM CHRISTI

Verbi dei ef-
ficatia,

Euangelij uox,
misericordiae
uox.

nia prudenter cōstituissent, ut caperetur, tamen non solum non agnos-
cunt ipsum prope adstantem, uerumetiam cum Christus non expecta-
to signo proditiōis, seipsum, ut ita dicam, proderet, ac diceret: EGO
SVM, tanto terrore concutiuntur, ut retrocedant, & in terram prae stu-
pore concidant. Venerunt, ut comprehenderent Iesum, sed cum audis-
sent uocem eius, ego sum, non aliter afficiuntur, quam si ipsi proditi &
capti essent, ac praesenti morti obijcerentur. Quāta hāc est maiestas, quā
uno uerbulo prosternit omnes hostes in terram? Apparet quidem Chri-
stus humilis, & statim capiendus atq; crucifigendus, sed ne existimes ip-
sum nihil amplius esse, quam quod apparet, profert hic uocem maiesta-
tis suae, ut qui humilitate eius offenditur, maiestate eius in recta fide con-
seruetur. Profert autem hanc uocem, non ut aduersarios nunc perdat &
occidat. Venit enim in hunc mundum, ut seruet nō ut perdat animas ho-
minum, sed profert eam hoc loco, primum, ut indicet quanta sit efficacia
uerbi dei contra aduersarios suos. Et si enim uox Christi, quae est Euan-
gelion, sit iucundissima pñs, & potentia ad salutē omni credenti, impijs ra-
men, & persecutoribus uerbi dei, nihil ea terribilius est. Nam si uox hu-
milis adhuc Christi tantum potest uno uerbo, ut omnes persecutores
suos ad terram deijciat, perinde ac si fulmine icti essent, quid faciet uox
Christi gloriosi, quando apparebit in maiestate sua, & loquetur iudiciū
aduersus omnes gentes, atq; exprobrabit unicuiq; peccata sua. Ite, in qui
ens, maledicti in ignem aeternum. Quid hac uoce horribilius erit? Est
et huius uocis specimen quondam in monte Synai exhibitū, cū promul-
gabatur deca logus. Deus enim dicens ad Israelitas. Ego sum DOMI-
NVS deus tuus, tanto terrore eos concussit, ut & ipsi retrocederent ac
non aliter ad eā uocem horrerent, quam si gladius capiti eorum immine-
ret. Non loquaſ, inquiunt, nobis DOMINVS, ne forte moriamur. Sed
nos potius dicamus: Loquatur nobis DOMINVS, ne moriamur.
Loquatur autem non uocem irae suae, sed uocem misericordiae suae, uo-
cem Euangelij sui, quae intantum non infert mortem, ut in media morte
ad perpetuam uitam & foelicitatem conseruet. Nam si hanc Euangelij uo-
cem nunc audiamus, & per fidem conseruemus, tanto nobis auditu iucū-
dius erit, cum Christus in aduentu suo dicturus est: EGO SVM, quāto
gratior nobis est liberatio ab omnibus malis. Deinde deijcit Christus hoc
loco aduersarios suos uoce sua, ut iterum declararet, se cum postea capiatur
uolentem capi, ac potuisse quidem aduersarios aut fugere, aut omni-
no perdere, sed maluisse uocationem dei sectari, quam suae ad tempus uo-
luptati consulere. Postremo hoc miraculo rursus confirmat Christus, qd
aduersarij per se impotentiores sint, quam ut possint aliquid mali pñs
in CHRISTVM credentibus, pro suo arbitrio inferre. Dices autem:
Christus potuit quidem aduersarios suos uno uerbo deijcere, sed nos
mi

miseri & impotentes homines non possumus, ne pilum quidem capitis
 aduersariorum nostrorum mouere, tantum abest, ut eos uerbo nostro
 in terram prosternamus. Quomodo igitur habebimus exemplo Christi
 consolationē? Quō, rogas? An nō Christus nobis donatus est, & una
 cum ipso omnia bona eius? Qui proprio filio, inquit, non pepercit, sed
 pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut non et cum eodem
 omnia nobis donet? Ergo, iterum inquis, nisi aduersarios uerbo deiece-
 ro, Christus in me non habitat? Absit. Nam Christus non ædedit hoc
 miraculum, ut nos ad exemplum eius, idem iuxta externam speciem facia-
 mus, sed ut doceat, aduersarios nihil incommodi posse prijs inferre, nisi
 ipso omnium piorum capite permittente. Si autem permiserit, iam inco-
 modum ab aduersarijs illatum, non erit incommodum, sed maximi con-
 modi organon. Qui habitat, inquit, in adiutorio altissimi, in protectio-
 ne dei cœli commorabitur. Et mox. Cadent a latere tuo mille & decem
 millia a dextris tuis, a te autem nō appropinquabit. Et Paulus: Scimus, q̄
 his qui diligunt deum, omnia simul adiumento sunt in bonum. Quid
 autem post hoc miraculum factum est? Nū Christus aufugit? num per-
 secutores Christi in casu suo perierunt emortui? Potuisset quidem Chri-
 stus, non solum deiectis, uerum etiam ad unum omnibus extinctis aduer-
 sarijs suis, se præsenti periculo liberare, sed propterea uenerat in hanc ho-
 ram, ut obsequeret uocationi patris, & susciperet propter nostris passi-
 onem. Quare permittit, ut iterum uires suas resumant, atq; e terra surgāt. Ite-
 rum ergo interrogauit eos. Quē queritis? At illi dixerunt, Iesum Naza-
 renum. Ad huc oculi eorū tenentur, ne agnoscant, quē coram uident, &
 qui se ipsum iā prodiderat, ut perspicue intelligas, aduersarios prorsus ni-
 hil habere uirū aduersus Christum, nisi permittente ipso. Et ut nihil pos-
 sunt in Christum, ita nec in Christi mēbra, hoc est, credentes in ipsum.
 Quid ergo ad mentionē aduersarij tanto te trepidas? Bono animo esto.
 Nihil incommodi afferet, aut si uideat afferre in oculis mundi, nihil tñ eo
 cōmodius in oculis dei. Respondit Iesus. Dixi uobis, q̄ ego sum. Si ergo
 me queritis, sinite hos abire. Vt impleret sermo, quē dixerat. Quos de-
 disti mihi nō perdidisti ex eis quenq̄. Hic iam tradit se Christus aduersarijs
 suis captiuū, sed interim nō tradit ipsis captiuam maiestatem suam, nec per-
 mittit ipsis liberam licentiā grassandi etiam in discipulos. Si me, inquit,
 queritis, sinite hos abire. Nā Christus antea precatus erat patrē, pro dis-
 cipulis suis. Pater sancte, inquit, serua eos per nomē tuum, quos dedisti
 mihi, ut sint unum sicut & nos. Cum essem cū eis in mundo, ego seruabā
 eos nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodiui, et nemo ex eis periit,
 nisi filius ille perditionis. Quod igitur antea, ut minor patre orauerat, hoc
 nūc ut æqualis patri, seueriter iubet fieri. Sinite, inquit, hos abire. Hæc
 magna est maiestas Christi, quā intantum nō potuerunt ludæi captiuita

*Aduersarijs
terminus graf
sandi à deo de
finitur.*

te Christi captiuam ducere, ut potius ipsi facti sint captiui eius. Necesse enim habuerunt huic uerbo CHRISTI obedire, atq; apostolos hoc tempore, ne digito quidem, lædere. Nisi enim maiestate Christi prohibiti fuissent, putasne dimisissent apostolos liberos, præsertim gladio grassantes? Est & hoc miraculū obseruabile, ut discamus, q̃ et si aduersarijs nostris permittatur diuinitus, ut nos in Christum credentes lædant, definitur tamē eis terminus, ne possint pro libidine sua in nos sequi, & ultra septa, quod aiunt, transilire, uidelicet, ut nō tentemur ultra id, quod possumus. In Iobē dicitur ad Satanā: Ecce uniuersa quæ habet in manu tua sunt. Et definitur ei terminus, quia additur. Tantum in eum ne extendas manum tuā. Atq; hic etiam necesse habet Satan consistere, ut maxime desiderauerit, in corpus quoq; Iobis sæuere. Postea permittitur ei corpus quæ, sed iterum definitur ei terminus. Veruntamen animā, hoc est, uitā illius serua. Et quod ei definitum erat, intra hoc etiam necesse habuit se continere. Nā quemadmodū DOMINVS posuit mari suum terminū, ne totam terrā obruat. Circumdedit (inquit) illud terminis meis, & posuit uectem & ostia, & dixi. Usq; huc uenies, & nō procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos, ita etiam omnibus ad uersarijs nostris, & afflictionibus, quibus afficimur, suus a DOMINO terminus definitur, ut non queant ultra præscriptum in nos grassari. DEVS autem fidelis est, qui non sinit nos tentari ultra id quod possumus. Confidamus igitur in afflictionibus, certa spe concepta, q̃ non grauioribus in nos incurrent, quam ferre queamus, & saluti nostræ utile fuerit. Postquam ergo IESVS permisit, ut caperetur, statim accedens Iudas, appropinquauit ipsi, ut oscularetur eum. Et dicit ei. Ave Rabbi, Rabbi. Et osculatus est eum. IESVS autem dixit ei: Amice, Iuda, ad quid ades? osculo filium hominis tradis? Obsecro te, potest ne quiddam Iuda impudentius dici aut commemorari? Et si enim antea toties a CHRISTO admonitus fuerat, & nunc etiam præsentia miracula uiderat ac senserat, impudentissime tamen pergit CHRISTVM osculari & osculo aduersarijs tradere, perinde ac si nihil prorsus mali nec cogitaret quidem. Maius hoc est scelus, quam ut uerbis explicari queat. Atque utinam solus Iudas tam horribiliter peccasset. Nunc autem immane, osculo filium hominis tradunt, quotquot simulata religionis specie, ueram religionem produnt, ac principibus persequendam tradunt. Atque hi iactare interim audent se successores esse apostolorum, id quod sane nō negandū est, si modo de successione in locū Iudæ, qui & ipse apostolus fuit, intelligatur. Sed hic obserua mihi in Iuda, quid malicia hominum efficere queat. Iudas enim prodidit Christū, & dedit persecutoribus signum osculo. Hæc est summa impietas & malicia. Sed quid nū efficit hæc impietas, ut Christus uel inueniat, uel capiat?

Iudæ impudentia.

Mi

Minime omnium. Non inuenissent Christum, nisi ipse se reuelasset. Non cōprehendissent Christum, nisi ipse se tradidisset. Tradiderat em̄ se Christus priusquam Iudas osculatur. Vides summā impietatem Iudæ plane inefficacē esse aduersus Christum, sed ad hoc solū efficax est, ut tradat auctorē suum perpetuæ damnationi. Hæc est impietatis efficacia. Nō potest quicquam damni alijs inferre, nisi DOMINVS antea decreuerit se afflictionem immitturum, sed potest tantū auctori suo afferre sempiternū exitium. Hic ergo locus de Iudæ diligēter obseruandus est his, qui cogitant iniquitatem aduersus proximum suum. Quid enim in animo tuo de cernis? Vt proximo, inquis, malefaciam. Sed an nō est deus in excelsis, qui uidet ista, & cui proximus curæ est? Ergo si deus uoluerit proximo tuo immittere afflictiones, immittet certe eas, sine tua crudelitate. Sinoluerit, crudelitas tua nihil promouebit, sed tibi tantum auctori eius exitium erit, affert. Cur ergo nullo tuo cōmodo, imo maximo oīm in cōmodo crudelitatem & impietate exerceas? Sed Iudæ suum habuit iudicem, nos magis Christi pietatem, quam Iudæ impietatem cōsiderabimus. Quid enim agit Christus, cū osculo sui apostoli proderetur? Videmihī summā in Christo patientiam & obedientiam. Potuisset uno uoluntatis suæ nutu Iudam ita perdere, ut esset manifestum & perpetuum monumētum impietatis, omnium hominum oculis expositum, quemadmodum quondā uxor Loth in statuam salis mutata est, sed maluit CHRISTVS agere, quod nobis erat salutiferum, quam quod erat humanæ curiositati admirandum. Tantum enim abest, ut aliquid mali referat Iudæ, ut potius iterum admoneat eum, magna quidem seueritate, attamen beneuolentissime, ut uel tandem, & adhuc resipiscat. Iudæ, amice, ad quid ades? Osculo filium hominis tradis? Iudæ tradis filium hominis, qui te creauit, qui te Israelitam feci, qui te in apostolū elegi, qui tibi potestatem efficiendorum demonum dedi. Et tradis osculo, specie amicitiae. Quid unquam in te tantum committere potui, ut me præceptorem, me seruatorem tuum traderes? Sed age, resipisce adhuc, uel hac ipsa hora, & recipiam te in gratiam. Habes in Christo perfectam charitatem proximi. Non enim cupit tantum seruare reliquos apostolos, amicos suos, uerum etiam Iudam proditorem, & iam factum summum inimicum. Hoc est legem caritatis perfecte implere, hoc etiam est patri perfecte obedire. Atq; hac impletione & obedientia meritis est Christus tantum dei fauorem, ut deus etiam nos, si in Christum credamus, reputet iustos, ac perfectos legis imitatores, propter Christum. Quod si tales a deo reputamur, nulla certe ratione licet nobis contra legem caritatis, inimicum odisse, & male ei facere. Sed necessitas potius exigit, ut quales a deo propter Christum reputamur, tales etiam nos in operibus nostris declaremus, ac quantum in hac carne, uirtute spiritus sancti, possibile est, inimicis beneficiamus. Cæterum,

Impietatis inefficacia.

Christi pietas erga Iudæ.

Caritatis impletio in Christo.

IN PASSIONEM CHRISTI

postquam Iudas, ut conuenerat, osculo signum dedit, accedentes illi, iniecerunt manus suas in Iesum, & comprehenderunt eum. Quid hoc capitur & ligatur summa innocentia, & libertas. Sed hoc supplicium debetur furibus, latronibus, incendiarijs, & alijs id genus sceleratis. Cur ergo Christus longe omnium innocentissimus eo afficitur? Quid est, quod manus comprehendentium Christum non exaruerunt? quid est, quod non descendit ignis de coelo, & deuorat omnes eos, qui manus in Christum iniiciunt? Cum quondam Ierobeam rex Israel reprehensus esset a propheta, quod contra legem adoleret incensum, extendit manum suam de altari & iussit prophetam apprehendi. Sed ecce stupendum miraculum. Regis manus continuo ita exaruit, ut non potuerit ad se retrahere. Num Christus non est maior isto propheta? Rex Israel misit quondam cohortem, ut comprehenderent Eliam: sed cum uenissent ad Eliam, descendit ignis de coelo, & deuorauit eos. Num Christus DOMINVS noster, minor est Eliam? Minime omnino. Nam quod illic aedita sint miracula, suo quodam dei consilio edita sunt, de quo nunc non est dicendi tempus. Quod autem in captiuitate Christi, nec manus comprehendentium exarescant, nec ignis de coelo cadat, etiam suo, eoque prudentissimo, & nobis maxime omnium salutarifero dei consilio factum est. Christus enim uenit in hunc mundum, ut patri obediret. Voluit autem pater, ut susciperet supplicia peccatorum, & expiaret peccata hominum passione sua. Porro captiuitas est peccatorum supplicium, praesertim publicorum criminum, furti, latrocinij, adulterij, & aliorum. Suscepit igitur CHRISTVS hoc supplicium in se, & permisit se tanquam latronem, aut homicidam capi, primum, ut intelligamus, quantum sit peccatum nostrum, propter quod filius DEI, suscipit in se supplicium, quod latronibus debetur. Etsi enim non omnes homines extrinsecus latrocinati sunt, omnes tamen homines sunt in conspectu dei tanti peccatores, ut non solum externam, sed etiam aeternam & infernalem captiuitatem propter peccata meriti sint. Quare qui nondum intelligit grauitatem peccati sui, consideret, quod propter peccatum ipsius capiatur Christus tanquam latro, & manifeste uidebit maius esse peccatum ipsius, quam quod pro merito suo supplicij corporalibus satisfaciri quaerat. Deinde assumpsit CHRISTVS hoc captiuitatis supplicium, ut expiaret in conspectu dei peccata nostra. Nam cum captiuitas inciderit in Christum prorsus innocentem, & Christus obediuerit in ea uoluntati patri sui, in tantum delectatur deus obedientia Christi filij sui, ut propter ipsum remittat omnibus in Christum credentibus, peccata, & reputet eos iustos ac dignos coelesti felicitate. Vnde Paulus ait. Quemadmodum per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sumus multi, ita per obedientiam unius iusti constituentur multi. Ad haec suscipit Christus hoc supplicium, ut reipsa experiretur in se, qualis esset affectus captiuorum, quo esset misericors & fidelis

1. Reg. 19.

4. Reg. 1.

Captiuitas
supplicium
peccatorum:

*Captiuitas in
Christo san-
ctificata.*

fidelis Pontifex in his quæ apud DEVM forent agenda, & possit his qui sic tentantur succurrere. Non enim captus est, ut nullus hominū amplius caperetur, sed captus est, ut captiuitatem in suis sanctificaret. Quare captiui inspiciant captiuum Christum, ut ex ipso salutem consequantur. Sed captus sum, inquis, non propter iusticiam, quemadmodum propheta, apostoli, & multi alij p̄j, sed propter scelera mea. Quid igitur faciam? Monet quidem Petrus, ut tam honestā ducamus uitam, quo nemo nostrum affligatur, ut homicida aut fur, aut facinorosus, aut curiosus alienarum rerum. Sed si res ita cadat, ut quispiam propter scelera sua capiatur, ne sic quidem animus despondendus est, sed tunc maxime omnium in Christum captiuum per fidem respiciendum est, qui captiuitate sua expiauit scelera, & sanctificauit captiuitatem, ut fiat in omnibus in ipso resipiscuntibus commoda & utilis ad ueram salutem. Resipiscendum igitur est, uel in ipsis uinculis, ut gloria captiuitatis CHRISTI fruamur. Postremo suscipit Christus supplicium captiuitatis, ut exēplo suo doceret nos, quid nos facere debeamus, si quādo tali calamitate obruamur. Christus enim ante legitimam quidem horam diligenter cauit, benefaciendo, fugiendo, sese abscondendo, & quibuscumq; iustis rationibus potuit, ne comprehenderetur. Nunc autem, cū uenit hora eius & tenetur captiuus, non repercutit, nō remordet, non maledicit, non execrat inimicos suos, sed potius benefacite eis, ut postea in Malcho uidebimus. Hoc illud est, quod Petrus recitat. CHRISTVS, inquit, afflictus est pro nobis, relinquens nobis exemplū ut insequeremini uestigia eius, qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum maledictis incesceretur non regessit maledicta, cum malis afficeretur, non minabatur, sed tradidit uindictam ei, qui iudicat iuste. Et Esaias. Cum mulctaretur & infirmaretur, non aperuit os suum, sicut ouis, quæ ducitur ad uictimam, & agnus, qui cum tondetur, obmutescit, nec aperit os suum. Sed res ipsa monet nos, ut uideamus nunc, quid discipuli, qui antea ceperant, se Christo cōmorituros, capiēdo iā Christo faciant. Videntes, inquit, Euangelistæ, hi qui circa ipsum erant, quid futurum esset, dixerunt ei. Domine: percutiemus ne gladio? Et ecce unus quispiam astantium ex illis qui erant cum IESV, Simon Petrus, habens gladium, extensa manu eduxit gladium suum, & percussit seruum principis sacerdotum, et amputauit dexteram eius auriculam. Erat autē nomen seruo Malchus. Quæ discipuli, hoc loco faciunt, uidentur esse honesta, & fortia facta. Primum enim promiserunt se intantum non discessuros a Christo, ut parati etiam sint sanguinem suum pro ipso effundere. Quod autem promiserūt, hoc nunc constanter seruare uidentur. Nam, cum recipiunt se paucos gladio dimidicatuos contra tot armatos aduersarios CHRISTI, uidentur certe uitam suam pro Christo præsentī mortis periculo exponere. Quare

IN PASSIONEM CHRISTI

apparent honesti esse uiri, qui seruent, quod promiserunt. Deinde sciunt Christo manifestam inferri iniuriam. Sciunt Iudæos iniquissime aduersus Christum agere. Iam si Mose ausus fuit defendere fratrem suum hebræum, qui ab Aegypto iniuria afficiebatur, & ægyptium occidere, cur tam muliebris animi essent discipuli Christi, qui in manifesta iniuria non auderent præceptorem & magistrum suum, adeoque eum, quæ pro Messia habebant, defendere? Fortis uiri, & animi heroici est, miseros, & oppressos tueri. Huc uidetur etiam scriptura accedere. In psalmo enim dicitur. Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate. Et Salomon ait. Erue eos, qui ducunt ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Quare apostoli fortes uiri uidentur, quod recipiant se defensores Christum gladio. Sed multo constantior & fortior uidetur Petrus, qui cum alij cessarent, solus ipse aduersus armatam cohortem gladio suo ita pugnabat, ut etiam Malcho seruo pontificis aurem abscindat. Hoc tale uidetur esse facinus, quo Petrus non solum excellentem fortitudinem suam, uerum etiam firmam animi sui constantiam erga Christum declarat. Ante enim promisit se pro Christo, animam suam positurum. Nunc autem incurrit gladio in armatam cohortem, ut Christum defendat. Quid est, pro Christo animam ponere, si hoc non est? Quare Petrus uidetur hoc loco egregie atque constantiter seruare, quod promiserat. Sed alia sunt iudicia dei, alia imperitorum hominum. Nam hoc Petri factum, nec est iustum, nec Christo acceptum, sed temerarium, illegitimum, sediciosum, & quod Christo maiorem animi dolorē intulit, quam alapa & flagella. Intempestiua, aiunt, beneuolentia ab inimicitia nihil differt. Hoc autem Petri factum, ut erat beneuolentia maxime intempestiua, ita pugnabat ex diametro cum officio CHRISTI, qui toties dixerat, se non uenisse, ut perdat, sed ut seruet animas hominum. Quare Christus declarat tum uerbis, tum factis, sibi hanc discipulorum, ac præcipue Petri beneuolentiam maxime omnium displicere. Proponunt autem hoc loco tres hominum ordines, quibus cum Christo suum est negotium. In uno ordine sunt discipuli, ac præcipue Petrus, qui zelo quidem dei, sed non secundum scientiam, Christum iniuria affectum, gladio defendere conantur. In altero ordine est Malchus, qui a discipulis, propter Christum parte corporis mutilatur. In tertio ordine sunt hi, qui Christum comprehenderunt, et captiuum ducunt. Audiamus igitur, quid Christus unicuique ordini aut faciat, aut concione. Ac primum uertit sese ad discipulos. Sinite, inquit, usque huc, (hoc est,) absit ut pugnetis pro me gladio, sed uolo ut permittatis aduersarios meos eo usque in me saeuire, quod eis concessum est. Non agnosco uos ultores meos. Alius est, cui ego omnem uindictam tradidi. Is, quicquid mali mihi infertur, suo tempore seuerissime ulciscetur. Quare uos sinite eos in me, quantum ipsis datum est, hoc tempore gratias. Ad Petrum autem ait. Conuertere gladium tuum, in uaginam tuam.

Omnes

Omnes enim qui accipiunt gladium, gladio pereunt. Poculum quod dedit mihi pater, an non bibam illud? An putas, quod non possim modo rogare patrem meum, & exhiberet mihi plusquam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implerentur scripturae, quod sic oportet fieri? Haec est grauissima increpatio, qua Christus docet, facinus Petri non esse, nisi temerariam seditionem aduersus magistratum, contumeliam in deum patrem, arrogantiam aduersus maiestatem dei, atque totius scripturae uiolationem, tantum abest, ut sit uera fortitudo & pietas. Primum enim ait. Omnes, qui accipiunt gladium gladio pereunt. Tu igitur Petre, quia accipis gladium, sediciosus es, & dignus, qui gladio pereas. Quid ad haec dicemus? Si gladio perire digni sunt, qui gladium accipiunt, quid fiet de magistratu, qui gladio reipublicae ministrat? quid item de priuatis ciuibus, qui gestant gladios, certe non tantum ob id, quod arma uirum deceant, sed etiam, ut in necessitate se a latronibus, aut alijs hostiliter in ipsos incurrentibus defendant? num igitur erunt sediciosi, & digni, in quos gladio animaduertatur? Absit. Nam quod Christus ait. Omnes qui accipiunt gladium, intelligendum est, cum loquitur de his, qui accipiunt gladium illegitime, uidelicet, cum nec deus ipse, nec publicae & ordinariae leges gladium porrigant. Magistratui enim porrigit gladium deus ipse, quia magistratus est ordinatio dei, ultor ad uindictam ei, qui quod malum est, fecerit. Porrigunt ei gladium leges quoque ut iuxta eas reipublicae administret. Solent etiam aliquoties tam magistratus, quam leges priuatis hominibus gladium porrigere. Quare qui gladio legitime ad uocationem DEI, iuxta praescriptum legum utitur, nec sediciosus, nec dignus, in quem gladio animaduertatur, iudicandus est. Petro autem in hoc casu, nec DEVS, nec magistratus, nec leges porrigebant gladium. Voluntas enim Dei erat, ut CHRISTVS pateretur, non ut gladio defenderetur. Magistratus autem is erat, qui persequabatur Christum, tantum aberat, ut Petro porrigeret gladium ad defendendum Christum. Nec ciuiles leges arman priuatos subditos in huiusmodi casibus aduersus magistratum suum. Quare Petrus accepit gladium illegitime, & est sediciosus. Quid ergo? an non scriptura dicit, quemadmodum supra indicauimus: Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses? Recte dicit scriptura, sed recte quoque intelligenda est. Nam uniuscuiusque boni uiri officium est, ut proximum, qui iniuria afficitur, defendat, & ipsum ab iniuria liberet. Sed ita, ne sit ἀνομιόνομος, quemadmodum Petrus ait, hoc est, ut non egrediatur terminos suae uocationis, sed contineatur intra sue uocationis fines. Itaque magistratus debet innocentem subditum suum, etiam gladio defendere, quia haec est magistratus uocatio. Priuatus autem homo debet proximum innocentem defendere, pro sua uocatione, hoc est, uel testimonio innocentiae, uel deprecatione, uel etiam gladio, si magi-

Petrus sediciosus.

Gladium accepit.

Innocentes liberandi sunt.

1 Petri 4.

*Petrus gerit
bellum aduer-
sus deum:*

*Piorum maie-
stas.*

stratus & leges permiserint. Petri uero uocatio erat, non, Christum gla-
dio defendere, sed Christum uerbo confiteri. Quare tunc legitime Chri-
stum defendisset, si non cessasset, quacumq; data opportunitate, Christi in-
nocentiam testari, & aduersariorum eius causam reprobare. Deinde ait
Christus. Poculum, quod dedit mihi pater, an non bibam illud? Tu igitur
Petre, cum uis me eripere gladio tuo e manibus aduersariorum meo-
rum, non solū sediciosus es aduersus magistratum, sed etiam aduersus de-
um patrem meum, & resistis uoluntati dei. Deus uult, ut patiar, tu autem
uis gladio tuo prohibere, ne patiar. Hoc est bellum aduersus deum gere-
re. Postea addit: An putas, q̄ non possim modo rogare patrem meum,
& exhiberet mihi plusquā duodecim legiones angelorū? hoc est. Nō in-
digeo ad defensionem mei externo duodecim apostolorum gladio. Ve-
stri gladij obtusiores sunt, quam ut queant me defendere. Nam si uellem
extrinsecus defendi, & nollem pati, in promptu essent plusquam duode-
cim legiones angelicæ, quæ me magna etiam maiestate e manibus impio-
rum eriperent. Tu uero Petre, ea es arrogantia, ut existimes te maiorem
mei curam habere, quam uel pater meus celestis, uel omnes angeli eius,
Quid ergo est, in deum contumelia, si hæc non est? Ex hoc loco uides,
quanta sit maiestas piorum, qui in Christum credunt. Christus enim tam
probe apud deum patrē suum munitus est, ut habeat plusq̄ duodecim an-
gelorum legiones qui ipsum tueant. Cum aut Christus donatus sit cre-
dentibus in ipsum, certe est & ipsis una cum Christo hæc maiestas do-
nata, ut angeli in ministerium ipsorum emittantur, id quod etiā miracu-
lo quodam comprobatum est, in Elizæo, in cuius circuitu erat mons ple-
nus equorū & curruum igneorum, quēadmodum scriptum est in quar-
to libro Regum, capite sexto. Et psalmus ait. Angelis suis mandauit dere-
tuum. Sed quid ad hæc dicemus? Num, si deus nō miserit Christo, aut
Christianis ex alto, legiones angelorum, nulli hominum licebit eos gla-
dio defendere, sed permittendum est siue Iudæis, siue Turcis, siue alijs
impijs persecutoribus, ut impune in Christum & Christianos grassentur.
Minime omnium. Nō licet quidem priuato homini, priuata temeritate
gladium contra magistratum suū illegitime accipere, propter Christum
aut credentes in Christum, Magistratus autē in hoc ordinatus est, ut non
permittat hostes in subditos suos grassari, sed defendat eos pro uirili sua.
Quare ut magistratus Hierosolymitanus debuisset Christum ab iniuria
latronū defendere, ita uniuscuiusq; magistratus officium est, ut pios seu
in Christum credentes in sua republica ab impiorum incurusione tueatur.
Postremo addit Christus. Quomodo ergo implerentur scripturæ, q̄ sic
oportet fieri? His uerbis iterum cōmendat nobis scripturā, & significat
partim scripturam præcipue ad hoc respicere, ut Christus expiet peccata
nostra,

nostra, sua passione, partim significat Petrum suo gladio uiolare totam scripturam. Vides, quid sit zelus dei, qui non est secundum scientiam. Nam, quod Petrus egit, bono animi proposito, et beneuolentia erga Christum egit. Putauit enim omnino ad officium suum pertinere, ut discipulus ipse, pro innocente preceptore, adeoque Messia, aduersus impiissimos nebulones gladio suo pugnaret. Sed uicissim audit sediciosus, contumeliosus in deum, aduersarius uoluntatis dei, & repugnans scripturae. Quid his est sceleracius? Quare demus operam, ut non faciamus, quod temeritati carnis allubescit, sed inquiramus legitimam dei uocationem, ut faciamus ea, quae spiritui sancto placent. Habes quid Christus discipulis concionatus sit, ac praecipue Petro. Videamus nunc quid faciat Malcho. Cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum. Vt Christus antea uerbis, ita nunc factis declarat factum Petri sibi maxime omnium displicere. Sanat enim auriculam, quam Petrus Malcho absciderat. Hoc miraculum tanto magis obseruandum est, quanto imbecillior nunc Christus esse uideatur. Erat enim aduersarius suorum captiuus. Quid ergo? num sicut corpore, ita etiam maiestate sua captus fuit? Minime omnium. Etsi enim non utitur maiestate sua ad opprimendos aduersarios, declarat tamen sanatione Malchi eam sibi adesse, ut iterum testetur, se non humanis uiribus, sed sua ipsius uoluntate captiuum factum esse. Nec sentiendum est, quod Christus hac sua abscondita maiestate mitigauerit sibi passionis suae dolorem. Nam si peccatum sepelueris, tunc Christus tentatus, & afflictus est per omnia, ut homo quispiam propter immanissima quaeque scelera (Horum enim expiationem Christus in se assumpserat,) captiuus. Sed sentiendum est, quod Christus hoc tempore utatur tantum maiestate sua, ad adenda ea miracula, quibus testetur se uenisse & pati, ut seruet, non ut perdat animas hominum, quibus etiam probet se non coactum humanis uiribus, sed sua ipsius uoluntate passionem suscepisse. Qui enim sanabat abscessum auriculam, potuisset etiam e manibus capientium elabi. Sed hic mihi uideatur admirabilem rerum oeconomiam. Petrus discipulus Christi, peccauerat quidem temeritate, sed ex beneuolentia erga Christum, & zelo dei, atque tamen increpatur seuerissime a Christo, audit sediciosus, incredulus, & maxime, & totius scripturae uiolator, quibus criminibus nihil potest homini maius obijci. Malchus autem, impius Christi persecutor, cui Petrus, propter Christum, auriculam absciderat, tantum abest, ut male audiat et reprehendatur, ut etiam beneficio afficiatur. Quid hoc rei est? Discipulus tantum non pedibus conculcatur, impius autem persecutor beneficium reportat. Ergo ne Christus approbat persecutoris crudelitatem? Nihil minus, sed hoc illud est, quod in Hieremia scribit. Ecce, inquit DOMINVS, in ciuitate, in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere. Bonus enim paterfamilias primum omnium in suos liberos, si pec-

*Zelus dei quod
non est secundum
scientiam,
quid sit.*

*Afflictio in
cipit a pijs.*

cauerint, grauius animaduertit. Reliquos autem, qui non sunt curæ ipsius commendati, suas res agere finit, & si quid peccauerint, relinquit eos suis parentibus aut publico magistratui puniendos. Nam quod abiicit curam de ipsis, argumentum est, quod non agnoscat ipsos uel membra familiaris suæ, uel hæredes bonorum suorum. Quis autem melior est paterfamilias Christo Iesu DOMINO nostro? Quare prudentissime & pro officio boni patrisfamilias agit, quod Petrum, quem agnoscit membrum familiaris suæ, & cohæredem bonorum suorum, grauius propter temeritatem reprehendat, ad Malchum autem impietatem conuiueat, & ipsi beneficiat. Atque adeo hic est solennis rerum cursus in hoc seculo, quod Petrus reprehendatur, & Malchus beneficijs afficiatur, hoc est, quod pii affligantur, & impij omnibus sceleratibus in hoc seculo fruantur. Hoc autem idcirco fit, quia pii sunt familia dei, & hæredes bonorum eius. Impij autem sunt alieni a cœlestibus bonis. Quare, quo grauius incurrunt in nos afflictiones, eo certius debemus hæreditatem in cœlis sperare, si crediderimus in Iesum Christum, & uocationi eius obediamus. De Malcho haftenus. Quid autem de alijs, qui Christum comprehenderunt dicemus? Num quia Petrus peccat temeritate, & Malchus beneficit, recte ipsi faciunt, quod uiolentas in Christum manus iniecerint, & ducant eum captiuum? Minime omnium. Petrus nimium peccauerat ad dextram, illi nimium peccant ad sinistram. Et sicut Petrus non idcirco iuste agit percutiendo, quod illi iniuste agunt capiendos, ita illi non idcirco iuste agunt, quod Petrus iniuste agit. Quare CHRISTVS perspicue significat, se ferre quidem impietatem ipsorum, minime tamen approbare. In illa enim hora dixit IESVS turbis, & ad eos qui uenerant ad ipsum, principes sacerdotum, ac magistratus templi & seniores. Tanquam ad latronem exiistis cum gladijs & fustibus, ad capiendum me. Quotidie eram apud uos, & sedebam docens in templo, & non comprehendistis me, nec extendistis manus in me. Sed hæc uestra est hora, & potestas tenebrarum. Hoc autem totum factum est, ut implerentur scripturæ prophetarum. Vide obsecro, immanem furorē pontificum & magistratuum in Christum. Tanta enim insania debacchantur in eum, ut etiam una cum seruis suis excurrant ad comprehendendum ipsum. Hos igitur, ut erant ante se stantes, grauis sine alloquitur, ac perspicue explicat, se haudquaquam captum esse ipsorum uiribus, sed uoluntate DEI, ut satisfaciatur uaticinijs prophetarum. Docui quotidie apud uos in templo. Quare tunc non comprehendistis me? Non deerat animus, non deerat occasio, non ministri, non gladij. Hoc uero deerat uobis, quod nondum aduenerat hora uestra, & potestas tenebrarum, hoc est, non acceperatis potestatem a DEO patre meo, & nondum præterierat definitum tempus ministerij mei. Nunc autem Satan, qui est princeps tenebrarum, accepit potestatem, ut me affligat, sed in suum exitium

exicium & in meā maximam gloriam. Hoc enim ideo permittitur Sata-
 nae, non ut ego peream, sed ut ego ipsum conteram, & seruem homines.
 Hoc em̄ in scripturis promissum est, Satanā mea passione conterendū.
 Ac non esset quidem extra institutum, si hoc loco recitarem aliquot te-
 stimonia scripturę, quibus significatum est, Christum multa mala in hoc
 seculo pro peccatis hominum, & ad conterendum Satanam passurum.
 Sed quia in hac homilia longiores pene fuerimus, quam par sit, cōmemo-
 rabimus tantum unū locum e scriptura, qui maxime huc conuenire uide-
 tur. In Genesi capite tertio dictum est ad serpentē. Semen mulieris affla-
 bit (ueneno) caput tuum, & tu afflabis (ueneno) calcaneum eius. Hic ser-
 pens, Satan est. Is arripies Christum afflat calcaneum eius ueneno, quia
 efficit per ministros suos, ut Christus capiatur & ad mortem ducat. Spe-
 rat enim sererenturum ipsum in morte & inferno, quemadmodum alios
 homines retinuerat. Sed Christus uicissim afflat ueneno caput serpentis.
 Caput autem Satanæ, dicitur omnis potestas, sapientia, & uirtus eius.
 Hoc igitur caput Christus afflauit ueneno, quia cum Satan nullum ius
 haberet in Christum, & tamen effecerit, ut tāquam latro caperetur & ad
 mortem duceretur, potentia eius per Christum ita contrita est, ut nullū
 deinceps in Christum credentem possit captiuitate & morte perdere. Nā
 in calcaneo morderi, etsi molestum sit, non tamen est mortiferum. In ca-
 pite autē morderi, mortiferum est. Quare, etsi Satan momorderit Chri-
 stum in calcaneo, hoc est, coniecerit ipsum in captiuitatem, non tamē in-
 tulit ei uulnus letale, sed ipse potius Satan letali uulnere in capite per
 Christum affectus est. Porro Christus hac concione ad principes & ma-
 gistratus, non solum docet se uoluntate sua captum, ut impleantur scrip-
 turæ, & ut caput Satanæ conteratur, sed etiam docet nos dilemma ualde
 obseruabile. Significat enim aut nullam posse nobis calamitatem accide-
 re, aut, eam, si acciderit, bona dei uoluntate accidere, qui permittit quidē
 Satanæ, ut nos affligat, sed non permittit ut progrediatur ultra definitū
 terminum, & ut nos perdat, sed ut afflictionibus nobis adiumento sit in
 bonum. Bene igitur confidamus, et quicquid acciderit, boni cōsulamus.
 Cæterum, cum discipuli uiderent Iesum captum, & audirent Petrum se-
 uerissime reprehensum, relicto eo fugerunt omnes. Et unus quispiā a-
 dolescentulus sequebatur eum, circummictus sindone super nudum, &
 cōprehenderunt illum adolescentuli. Ille uero relicta sindone, nudus effu-
 git ab illis. Hoc illud est, quod Christus antea dixerat. Vos omnes scā-
 dalizabimini in me hac nocte. Nam cum uiderent Christum captum, &
 impotentiores, quam ut queat e manibus hostium elabi, cogitarunt con-
 ciones eius mera esse mendacia, & ipsum non posse Christum filium dei
 esse, q̄ sinat se comprehendi ab impijssimis nebulonibus. Fugiant ergo,
 ut hominem mendacem & impostorem, apud quē intantum nulla fce-

*Satan serpens
 a Christo affla-
 tus ueneno.*

Christum de-
relinquit &
uiri & pueri

licitatis speranda sit, ut potius ducat affeclas suos in praesentem interniti-
onem. Itaque solus, solus inquam, Christus relinquitur, in manibus ad-
uersariorum suorum, & omnes ab ipso deficiunt. Non enim uiri tantum
fugiant, uerum etiam adolescentulus quispiam, relicta sindone sua nu-
dus aufugit. Nam cum pueri seu adolescentuli, una cum cohorte & mini-
stris sacrificulorum, ad comprehendendum Christum, ut fieri solet, ex-
currissent, ac uidissent maiores natu comprehendere Iesum, imitati sunt
ipsi exemplum maiorum suorum, & uoluerunt comprehendere alium adolescen-
tulum, qui una cum discipulis ad montem Oliuam antea confectus fuerat. Is ergo
adolescentulus, etsi quod reliqui pueri agebant non erat nisi ludus pueri-
lis, tamen tanto terrore corripitur, ut relicta sindone, nudus aufugerit.
Memorable factum, quo uidemus tam seniores quam iuniores a CHRIS-
TO defecisse, hoc est, omnes homines tam maiores natu, quam mino-
res, ac etiam infantes sub peccatum conclusos, solum autem Iesum Chris-
tum pro peccatis passum esse. Quare, cum recitatur nobis captiuitas
CHRISTI, & defectio omnium discipulorum eius, tam maiorum quam
minorum natu, agnoscamus in discipulis quidem nostram ipsorum im-
becillitatem, in captiuitate autem Christi, nostram libertatem, ut agnitis
peccatis, credamus nos ab ipsis misericorditer liberatos, per Iesum Chri-
stum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto
DEVS laudandus in secula Amen.

HOMILIA LVII.

Vgerunt, inquit Matthaeus, relicto IESU, omnes
discipuli. Nunquid ergo fugit etiam ab eo Deus pa-
ter, quia discipuli fugerunt? Minime omnium. Dicit
enim: Tempus iam uenit, ut dispergamini unusquis-
que in sua, meque solum relinquatis, et tamen non sum
solus, quia pater mecum est. Fuit autem pater cum
CHRISTO in passione, non quod Christus nullo do-
lore in passione affectus sit. Suscepit enim nostras imbecillitates, & tenta-
tus est per omnia iuxta similitudinem absque peccato, quemadmodum in
epistola ad Hebraeos scriptum est, & nos supra exposuimus, sed quod & ip-
se sit natura eiusdem maiestatis & gloriae cum DEO patre suo, & quod pa-
ter conseruauerit eum, in tam contempta humilitate, ut non solum non per-
raret in ea, uerum etiam consequeretur per eam summam gloriae sub-
limitatem. Pergamus igitur nunc humilitatem Christi amplius cognos-
cere, ut & postea sublimitas eius nobis conspicua fiat. Cohors, inquit,
unt, & tribunus, ac ministri Iudaeorum comprehensum Iesum ligauerunt,
& abduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim socer Caiaphae, qui
erat pontifex anni illius. Erat autem Caiaphas is, qui consilium dederat Iu-
daeis, quod expediret unum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum
ad Cai-

ad Caiapham principem sacerdotum, ubi scribae & seniores conuenerant. Hic nobis gradus sistendus est, donec uideamus quis fuerit Annas, & quid de Christo coram ipso actum sit. Itaque Annas, de quo hic fit mentio, fuit de genere pontificio. Etsi autem non administrauerit ipse hoc tempore summum pontificatum inter Iudaeos, habuit tamen filium, nomine Eleazarum, qui paulo ante summo pontificatu functus erat, & generum nomine Iosephum, cognomine Caiapham, qui hoc anno, quo Christus captus & crucifixus est, summum pontificatum administrabat: habuit & alium filium, nomine Ionatham, qui postea, amoto Caiapha, pontificatum adeptus est. Apparet igitur Annam fuisse uirum maximae in populo autoritatis, ac non solum senio, uerum etiam dignitate uenerabilem. Et ad hunc primum omnium ducitur Christus captiuus, & ligatus, non ut quicquam apud hunc, qui eo anno non fungebatur publico sacerdotio, de condemnatione eius ageretur, sed tantum ut ostenderent ei hunc captum & ligatum esse, quem haecenus existimauerint esse inuictum & inuiolatum, atque hoc spectaculo afferrent seni uoluptatem quandam. Hoc enim illud est, quod Christus antea dixerat ad discipulos: Plorabitis, & lamentabimini uos, mundus contra gaudebit. Nam cum sistunt IESVM ante Annam, hoc dicere uolunt. En captus tenetur, en ligatus ducitur. Insultauit haecenus sanctissimis pontificibus, ita etiam se esse Messiam, fore sperans, ut te, & filio & genero, adeoque tota familia tua ex honore summi pontificatus deiecta, solus ipse omnium rerum & honorum in populo dei potiret. Nunc autem comprehensus & ligatus est. Quo argumento manifeste apparet, non solum ipsum esse hominem uanissimum, uerum etiam deum a parte uestra stare, & causam eius dare. Bono igitur animo esto pontifex maxime. Nihil amplius reliquum est, quod dignitati uestrae incommodum afferre queat. Atque haec quidem ministri sacrificulorum. Putas autem hanc insultationem, irrisiionem, leticiam, et gloriationem impiorum, paruum animo Christi dolorem attulisse? Certe tantus est dolor, uidere inimicos malis nostris letari, ut adigat Dauidem, ad uehementissimas preces. Ait enim: Confundantur & reuerentur, qui quaerunt animam meam. Auertant retrorsum, & erubescant, qui uolunt mihi mala. Auertant statim erubescences, qui dicunt mihi: Euge, euge. Hic autem dolor, supplicium est peccati. Nam peccata merentur, ut ponamur opprobrium uicinis nostris, subfannatio & derisus his, qui sunt in circuitu nostro. Cum igitur Christus suscepit expianda peccata nostra, suscepit etiam hunc dolorem, & hoc supplicium peccati, ut sustinendo irrisiionem inimicorum suorum, pararet nobis in ipsum credentibus commendationem & gloriam apud deum patrem suum. Postquam autem captus Iesus satis ostendit esset Annæ, ducit ad Caiapham. Hic Caiaphas fuit gener Annæ, & hoc tempore Pontifex Maximus in Iudaea. Sed & hic paulo post a pontificatu deiecit, ut & in ipso uerum fiat, quod Salomō ait. Quod timet impius, accidit ei. Timebat enim Caiaphas, ne si euā-

Annas pōti-
fex.

Vide Ioseph.
lib. antiq. 18:
cap. 3. & 8.

Inimicorū in-
sultatio.

Caiaphas pō-
tifex.

Ioseph. li. ana-
tiqui. 18 cap.
8.

gelion Christi promoueret, abijceretur ipse e dignitate pōtificatus. Vo-
 luit aut huic periculo succurrere impietate, & crudelitate erga innocentē.
 Expediit, inquiens, uobis ut unus homo moriatur pro populo, ac nō to-
 ta gens pereat. Quod igitur timuit, hoc accidit ei. Proponitur autē nobis
 hoc exemplum, ut fruamur aliena insania, & non succurramus obiectis
 periculis, impietate & iniquitate. Hoc em̄ est in pericula incurrere, sed
 si nō possunt pietate auerti, sufferamus ea in Domino, qui certe non sinit
 nos tentari supra id, quod possumus. Priusquam aut audiamus, quomo-
 do Christus tractetur apud Caiaphā, uidebimus quid discipuli Christi
 post fugam egerint. Sequebatur, inquiūt, Simon Petrus Iesum eminus,
 & alius discipulus (uidelicet Ioannes) usq; ad atrium principis sacerdo-
 tum, hoc est, Caiaphæ. Discipulus autē ille erat notus principi sacerdotū,
 & introiuit cum Iesu in atriu principis sacerdotum. Petrus autē stabat ad
 ostium foras. Exiuit ergo discipulus ille alter, qui erat notus principi sacer-
 dotum, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Hic mihi uide Petri & Io-
 annis imbecillitatem quidē, attamē non omnino contēnendam. Fugerūt,
 non tñ desperarunt. Itaq; sequuntur Iesum. Mediocriter adhuc de Iesu
 sentiūt, non tñ recte credunt. Itaq; sequunt Iesum, sed eminus. Hæc est
 efficacia precū Christi: Oraui, inquit Christus, p te, ne deficiat fides tua.
 Et, Pater sancte serua eos per nomē tuum, quos dedisti mihi. Huius ora-
 tiōis uis reuocat discipulos, ut etsi defecerit a Christo, nō tñ Christū pr-
 sus relinquant. Ac impiū quidē est a Christo deficere, impiū est, aduersus
 deū peccare, attñ si id imbecillitate carnis factū fuerit, nō est a Christo lo-
 gius recedēdum, nec est ap. pbanda persecutorz Christi impietas. Hoc e-
 nim esset sese impijs adiungere, impietati impietate addere, & pctm auge-
 re, sed est uel eminus sequēdum, ut saltē maneamus discipuli Christi &
 nō fiamus persecutores eius. Fortassis respiciet et nos Christus, & reuela-
 bit sese suæ resurrectioni, ut iterz in ecclesiā ei cōgregemur, & ueram salutē
 cōsequamur. Ceterz, q; Ioannes impetrauit, ut & Petrus admittat in aulā
 pñcipis, uidet Petronō mediocre bñficiū prestitisse, sed uide mihi, ob-
 secro, huius rei euentū. Petrus admittit quidē in aulā, sed in ea tot tētatiōi-
 bus obruit, ut Christū turpissime abneget, et publice infamie exponat,
 quēadmodū postea sequitur. Hic ergo observa, qd sit in aulā pñcipū uocari
 et admitti. Videris qdē uocari ad āplissimos honores, et ad iucūdā felici-
 tatē. Sed cū pñcipum aula, is locus sit, in q Satā, q et ipse huius mūdi pñ-
 ceptus est, multū negocij habeat, certe cū in aulā uocaris, aut uocaris ad ma-
 xias quasq; afflictiones, si pgas pius esse, aut uocaris ad summā impietate et
 abnegationē Christi, si imbecillior et meticulosior fueris. David uocatus
 est ab ouibus ad aulā regis Saulis, sed cū pgeret pius eē, tātis obrutus ē ad-
 uersis, ut pene lācea cōfossus fuerit a rege, et necesse habuerit fuga sibi salu-
 tatē q̄rere. Daniel admisso fuit i aulā Darij regis Persarū sed cū p seueraret pie-
 tatē colere, tātis Satanae insidijs petiit, ut leōibus dilaceradus obijciat. Iōes

Aula pñcipi
 pñ.

Baptista uenit in aulam Herodis, sed cum pergeret ibi honestatem docere, luit poenam capite suo. Et hæc illis accidere solent, qui in aulis pñ esse et manere uolunt. Quid aut sit de his, qui imbecilliores sunt, quam ut possint aduersa propter pietatem ferre: Hic considera exemplum Petri, qui ad ancillæ expostulationem abnegauit Christum. Hæc nō commemorauimus, q̄ dānemus per se aulas principum. Vt em̄ principum status, ordinatio Dei est, ita principum aulæ ad ordinationem DEI pertinent, sed ut doceamus opinionem eorum uanissimam esse, qui putant se ad summā felicitatem uocari, cum ad aulam, & aulicos honores uocantur. Sed de abnegatione Petri postea. Audiamus nunc quid corā pontifice Caiapha agatur. Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis & de doctrina ipsius. Cum Iesus Christus DOMINVS noster, postquā captus & ligatus est, sistatur ad publicum iudicium: principio coram summo pontifice & concilio sacerdotum, deinde coram præside Pilato, uidendum nobis est, quorum criminū accusetur ab aduersarijs. Itaque, ut duo diuersi sunt ordines, Pontifices, & Magistratus ciuilis, ita Christus duplicium criminum accusatur. Nam coram pontificibus & concilio ipsorum accusatur hæreseos aduersus religionē. Coram præside autem Pilato accusatur sedicionis aduersus magistratum ciuilem. Non possunt autē grauiora crimina excogitari, quā heresis et sedicio, quorū alter perdit aīas hominū, alterū perdit corpora hoīm, adeoq̄ quicquid ad salutem eorū pertinet. Accusatur igitur Christus longe oīm maximorum criminū. Quid autē hac accusatione iniquius: imo quid in rerū natura magis inuersum? Pontifices & sacrificuli, qui accusabant Christum, erant uere hæretici & sediciosi. Docebāt enim impia, & hoc unū agebant, ut oppresso ciuili Romanorum magistratu, ipsi rerum in populo dei potirentur. Christus autē docebat ueram religionē erga deum, & rectam obedientiam erga magistratum, atq̄, pontifices habentē defensores religionis et pacis, Christus uero accusatur hæreseos & sedicionis. Quid igitur dicemus? Accusatio hæreseos & sedicionis pars supplicij est, quod debet uere hereticis & sediciosi. Christus autē suscepit supplicia peccatorū, ut expiaret pctā. Quare suscipit & hāc supplicij partē, & suffert eam, magno quidē dolore animi, quid enim egrius posset honesto homini accidere, quā sic accusari: atq̄ prompta obedientia erga patrē suum. Nihil em̄ inique agit aduersus accusatores & calūniatores, sed ea uicissim agit, quæ & recta & legitima sunt. Primum ergo oīm interrogatur a Caiapha, de discipulis ac doctrina sua. Hac interrogatiōe pontifex nōdum quidem diserte explicat, attamen haud obscure significat, q̄ sentiat ipsum docuisse nouas hæreses aduersus legem DEI. Respondit igitur Iesus: Ego palam locutus sum mundo. Ego semper docui in Synagoga & in templo, quo omnes Iudei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil.

Crimina, quorū Christus accusatur:

Hæreseos & sedicionis accusatio.

66 Interroga eos qui audierunt, quid locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt, quæ
 67 dixerim ego. Cum oīa, quæ unquā Christus in terris locutus est, cum
 præcipue ea, quæ ab ipso in passione coram Caiapha, cōcilio pontificum
 & Pilato dicta recensentur, singularē quandam grauitatē spirant. Quare
 diligentissime obseruanda sunt. Quod ergo nūc Christus Caiaphæ de dis-
 cipulis & doctrina ipsius interroganti respōdet, plus in se cōtinet, quam
 prima fronte promittat. Ac primum Christus hoc respōso defendit offi-
 cium & doctrinā suam magna constantia & alacritate. Ego palam, inquit
 ens, locutus sum. Qui male agit, odit lucē, nec uenit ad lucem, ne arguan-
 tur opera eius. Qui autē operatur ueritatem, uenit ad lucē, ut conspicua fi-
 ant facta ipsius, q̄ per deum sint facta. Alij, qui docent hæreses & sedici-
 ones, querunt latebras, querūt recessus, donec muniant sese multitudine
 affeclarum, ego autē, palam in synagogis, & in tēplo publice docui. Nō o-
 dio habui lucē, sed ueni ad lucem cum doctrina mea, coram uniuerso po-
 pulo, qui publice meæ doctrinæ testis est. Quare, uel hoc argumēto ap-
 paret, me nullā hēresim cōtra legē dei docuisse. Nō nego, quin & impij a-
 liquoties impietatem suam publice doceant, quēadmodum pontifices &
 scribæ, ac quōdam pseudoprophetæ, & nunc Sophistæ & monachi, sed
 ut non docēt, nisi externa potentia muniti, ita nō possunt liberum de do-
 ctrina ipsorum iudicium ferre. Hoc est uere lucem odisse. Christus autē
 docuit nulla carnali potentia munitus, & ferre potest, ut de doctrina ipsi-
 us libere iudicet. Ego palam, inquit, locutus sum mūdo. In occulto lo-
 cutus sum nihil. In templo docui, quo oēs Iudæi conueniunt. Hos inter-
 roga. Ergone, inquis, Christus tradit hominibus, hoībus inquam, siue
 pontificibus, siue uulgo, potestatem de doctrina & euangelio ipsius iu-
 dicandi? Non tradit potestatem de ea sic iudicandi, ut liceat eam mutare,
 & inuertere, sed quia est doctrina manifesta, & publice proposita, iu-
 bet eam recte cognoscere, & recte de ea testificari. Paulus ait: Prophetæ
 duo aut tres loquantur, & cæteri dijudicent. Num Paulus dat reliquis
 auctoritatem iudicandi, q̄ homines habeant potestatem pro sua libidine
 de uerbo dei pronunciandi? Nihil minus. Sed iubet iudicare, ut rectā do-
 ctrinam, recte cognoscant, & suo testimonio approbēt. Nā si angelus ali-
 uid euangelion prædicaret, præter id quod prædicatum est, anathema sit:
 tantū abest, ut homini iudici, aliud euangelion approbanti, consensuendū
 sit. Deinde C H R I S T V S hoc responso non tantum defen-
 dit suum ipsius officium, uerum etiam, reprehendit præposteram pon-
 tificis actionem, & admonet eum sui officij. Quid me interrogas? Inter-
 roga eos, qui audierunt, quid locutus sum ipsis, hoc est, iudicis offi-
 cium est ut ante de criminibus cognoscat, quam reum condemnet.
 Tu autem cum collegio tuo iam ante condemnastis me, & nunc pri-
 mum de doctrina & discipulis, hoc est, de criminibus meis interrogas.
 Hocne

Iohannis 3.

Iudicandi po-
 testas de do-
 ctrina Chri-
 sti, quomodo
 detur hoībus.

Iudicis offici-
 um.

Hoc cene est boni iudicis officium: Ad hæc, iudicis officium est, testimo-
nia diligenter audire. Cur ergo uos condemnastis me, priusquam audi-
ueritis testes, doctrinæ meæ auditores? Est autem uulgaris iniquorum
magistratuū impietas, q̄ reum, quem odio prosequuntur, ante condem-
nent, quam de crimine cognouerint, & testimonia audiuerint. Sed quan-
to uulgaris hoc est, tanto est iniquius & crudelius. Profiteri enim legē,
& tamen de reo contra legem pronunciare, non est tantū hominī, sed deo
ipsi legis auctori iniuriam inferre. Et Iosaphat ad magistratus ait. Non ho-
minis exercetis iudicium, sed DOMINI, & quodcunq; iudicaueritis in
uos redundabit. Qui ergo illegitime de reo iudicat, contumeliosus est in
maiestatem dei, & prophanat thronum iudicij dei. Atque hæc quidē de
eo, quod Iesus respondit Caiaphæ, Videamus nunc quid ipsi responsum
sit uicissim. Hæc, cum dixisset, unus assistens ministrorum, dedit ala-
pam Iesu: dicens. Siccine respondes pontifici? Probe enim intelligit ser-
uus pontificem uerbis Christi grauer reprehensum esse. Quare uindi-
caturus maiestatem Pontificis, & gratiam quandam hoc factio a pontifi-
ce initurus, percutit Iesum alapa: Res indignissima. Christus, etsi pro of-
ficio suo, reprehenderat in pontifice præposterā iudicandi rationē, sum-
ma tamen id modestia, & sine omni contumelia fecit. Præterea adstabat
Christus captiuus & uinctus. Indignissimum autē est in hominem capti-
uum & uinctum, priusquā sententia legitime lata fuerit, sæuire, & in eo
specimen fortitudinis atq; audaciæ suæ ostentare. Hoc etiam Ioannes si-
gnificat, cum mox addit. Miserat eum Annas uinctum ad Caiapham pō-
tificem, hoc est, Christus stabat corā Caiapha, ut erat ante ab Anna uin-
ctus ad ipsum missus, & tamen hæc miserabilis species, non commouit
seruum pontificis, quo minus ei molestus esset. Sed sic sunt impij impio-
rum dominorum serui. Ne innocentissimis quidem parcunt, non mise-
rentur uiduarum aut pupillorū, nec ullum crudelitatis genus est, quod
non in miseros exercent, tantum ut gratiam a dominis suis ineant. Quam
ergo tandem seruitutis suæ mercedem accipiunt? Graciam hominis im-
pietate & crudelitate uenantur, sed interim gratiam dei amittunt. Quem
autem deus non complectitur gracia & fauore suo, quomodo hominum
gracia erga ipsum durabilis esse posset? A facie dei pendent omnes crea-
turæ eius. Deo igitur odio persequente impium, quomodo creaturæ dei
fauerent ei? Apparet quidem impium seruum, gratiam domini sui ali-
quandiu retinere, sed gracia per impietatem parta non potest diu consta-
re. Itaq; impius seruus pro mercede impietatis suæ reportat non solū odi-
um dei, uerum etiam reportat tandem odium sui ipsius domini: imo omni-
um creaturarum. Et hæc odia adducunt secum perpetuam damnationē.
Hæc est impij serui merces. Sed quid, obsecro, Christus contra agit?
Respondit ei Iesus. Si male locutus sum, testare de malo. Sin bene, cur me

2 Paral. 19.

Seruorum im-
piorū mores:

5. cædis? (Miserat eum Annas uinctum ad Caiapham pontificem.) Ego
 hic, inquit, sto uinctus, coram pontifice, quæadmodum me huc iam an-
 tea misit Annas, & interrogatus respondi, quod iudicavi in causa mea ne-
 cessarium esse. Quare si male dixi, testandum est de malo, non percutien-
 dum. In eo enim loco nunc sumus, in quo disceptatio uerbis non pugnis
 peragenda est. Si autem bene dixi, quid est, quod me percutias? Itaque iniuri-
 us es in me duobus nominibus. Altero, quod in hominem captiuum & uin-
 ctum sæuias. Altero, quod tu homo priuatus & seruus publice & coram iu-
 dice propter hoc responsum, quod nondum est legitime cõdemnatum,
 me contumeliose, & præter omnem publicarum legum ordinationem per-
 cutias. Quid autem ad hæc dicemus? nunc Christus impatienter fert alape
 percussorem? Et quid est, quod non obseruat eam legem, quam ipse docuit,
 Quisquis impegit alapam in dexteram tuam maxillam, obuerte illi & alte-
 ram? Hanc legem, cum audiunt contemtores uerbi dei, excipiunt eam ca-
 chinis, & non uerentur dicere, ne Christum quidem ipsum hanc suam
 legem obseruasse. Sed hæc est maxima contumelia & blasphemia in Chri-
 stum. Christus enim non solum hanc partem legis, uerum etiam totam le-
 gem tam perfecte & absolute impleuit, ut non solum sibi, uerum etiam om-
 nibus in ipsum credentibus meritis sit coelestem & perpetuam felicitate-
 tem. Quare etsi alias hanc legis partem copiose explicauerimus, tamen etiam
 nunc pauca dicenda sunt, ut quod Christus egit & docuit, recte intelliga-
 mus. Ac primum, obseruandum est, quod cum Christus dicat, Quisquis impe-
 gerit alapam in dexteram tuam maxillam, obuerte illi & alteram, non ferat non
 uam legem, sed ueterem illam legem: Oculum pro oculo, dentem pro dente,
 exponit, quæadmodum supra in expositione eius legis capite sexto, indi-
 cauimus. Deinde Christus hac expositione, non iubet eum, qui percussus
 est, alteram maxillam temere & illegitime percussori offerre. Cum enim lex
 prohibeat temeritatem percussoris, certe prohibet etiam temeritatem percussi.
 Sed exigit, ut non illegitime uindictas iniuriam iniuria, & ut potius alteram
 percussorem feras, quam ut malum malo referas. Alteram enim maxil-
 lam percussori offerre non est iubere ipsum, ut iterum percutiat. Hec enim te-
 meritas esset, sed est iniuriam illatam non compensare iniuria, et malum non
 referre malo. Nam si quis pie & legitime cauere potest, ne iniuria ipsi infera-
 tur, quis adeo stupidus est, qui improbaretur: quanto magis pie et legitime
 cauere debet, ne ad iniuriam semel illatam, alia iterum iniuria addat: alioqui,
 cur oraremus, ut deus liberet nos a malo, & eripiat nos de manu inimico-
 rum nostrorum? Quod ergo Christus docuit, hoc etiam perfectissime erga
 percussorem suum obseruauit. Nam cum esset a seruo nulla legitima causa
 percussus, potuisset uno uoluntatis nutu, ita sese uindicare, ut non solum ma-
 nus serui continuo exaruisset, uerum etiam ut subita morte interis-
 set. Hoc autem fuisset malum malo referre. Christus enim uenerat in hanc terram, non ut
 pro

Maxilla per-
 cutere, & ui-
 cissim obuerte-
 re.

Psal. 50. 1
 Psal. 58. 3

pro maiestate sua illatas iniurias in praesentia uindicaret, sed ut pro peccatis nostris pateretur, & uoluntati dei, qui eum passioni obiecerat, obediret. Quare percussus a seruo, excepit percussione, & obuertit ei, iuxta suam ipsius doctrinam, alteram maxillam, hoc est, non repperit, non refert malum malo, non uindicta seipsum, sed tradidit uindictam ei, qui iuste iudicat. Ac utitur interim legitima ordinatione, quae in hoc diuinitus est instituta, ut alter ab alterius iniuria tutus sit. Prouocat enim ad ius, prouocat ad testimonium. Testificari, inquit, de malo. Hoc certe est ad publici iuris ordinationem appellare. Hoc autem non est malum malo referre, sed est malo bonum obicere, nec est alteram maxillam percussori subtrahere, sed est uere obuertere. Testificare de malo. Si enim testificatus fueris de malo, et conuinceris male me dixisse, non tantum alteram percussione, uerum etiam mortem ipsam feram. Sic Micha percussus a Zidekia in maxillam, obuertit alteram, cum ait. Visus es in die illa, quando ingredieris de cubiculo in cubiculum, ut abscondaris. Sic Hieremias percussus a Phassur, obuertit ei alteram maxillam, cum dicit. Non Phassur uocauit Dominus nomen tuum, sed pauorem undique, quia haec dicit DOMINVS. Ecce ego dabo te in pauore, & omnes amicos tuos, & corruent gladio in inimicorum suorum. Sic Paulus iussus percuti ab Anania principe sacerdotum, obuertit alteram maxillam, & ait. Percussurus es te deus paries dealbate. Et tu sedens, iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti? Videtur quidem hoc durius dictum, attamen si expendas, nihil certe aliud est, quam quod Christus dixit. Si male locutus sum, testificare de malo, sin bene, quid me cedis? Nam Paulus alias perspicue declarauit affectum suum, quod non solum percuti, uerum etiam mori paratus fuerit pro nomine Domini Iesu, sed interim non approbat illegitimam erga se uolentiam. Hoc certe bonum opus est. Ad hoc ostendit impio suam impietatem, & hortatur eum, proposito dei supplicio, ad resipiscentiam. Est & hoc bonum opus, praesertim in apostolo ad hoc uocato. Praeterea prouocat ad legitimam iura, quae sunt ordinationes Dei. Tu, inquit, sedens, iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti: hoc est. Prouoco ad legem. Prouocare autem ad legem, hoc est, ordinationem dei, non est malum. Vnde & postea quoque ait. Ad tribunal Caesaris sto, ubi me oportet iudicari. Iudaeis nullam iniuriam feci. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si uero nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis donare. Caesarem appello. Hoc profecto est alteram maxillam percussori obuertere, uidelicet, non malum malo referre, sed malo bonum obuertere, ut te ipsum non uindices privato arbitrio, & diuina ordinatione legitime utaris. Nam CHRISTVS quoque a seruo percussus, non solum appellat ad iudicium, cum ait: Testificare de malo, uerum etiam benefacit percussori, cum ait. Sin bene, Cur me cedis? Hac enim uoce uocat ipsum ad agnitionem peccati, ut resipiscat.

Alteram maxillam obuertere quid sit.

Reg. ultio.

Hiere. 20.

Act. 23.

Act. 20.

Act. 25.

IN PASSIONEM CHRISTI

Hoc autem est benefacere, & male factum beneficio rependere. Quare Christus hanc legis partem, de obuertenda altera maxilla, perfectissime impleuit. Et quanquam Micheas, Hieremias & Paulus, de quibus nunc diximus, etiam hanc legē obseruauerint, tamen quia fuerunt homines natura peccatores, non impleuerunt eam perfecte. Solus autem Christus, quia fuit absq̃ omni peccato, hanc legem obedientia sua ita impleuit, ut sustinendo hanc percussione[m], non solum expiauerit peccata nostra, uerum etiam meruerit nobis perfectam iusticiam, ut quotquot in ipsum credimus, reputemur a deo propter ipsum tam iusti & sancti, ut æterna sceleritate donemur. Sed quid interea Petrus? quid nam rerum agit? Recitabimus igitur nunc, quid Euangelistæ de abnegatione Petri scriptum reliquerunt. Cum ergo Ioannes introduceret Petrum in atrium pontificis Caiaphæ, ancilla ostiaria ad lumen intuita Petrum, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Iesu Galilæo eras? Num & tu ex discipulis es hominibus istius? At ille abnegauit coram omnibus: dicens. Mulier non sum. Non noui illum, neq̃ scio quid dicas. Stabant autem serui & ministri qui prunas congesserant in medio aulae, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Et exiuit foras in uestibulum, & gallus cecinit. Cum autem exisset in uestibulum, uidit eum altera ancilla, & rursus coepit dicere ijs qui astabant ibi. Et hic erat cum Iesu Nazareno. Dicunt ergo ei: Num & tu ex discipulis eius es? Et alius dixit. Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens. Homo, non sum, sed neq̃ noui hominem. Et post pusillum, interuallo interiecto fere unius horæ, alius quidam affirmabat cum ijs, qui astabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifestum facit. Dicit ei unus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius absceiderat Petrus auriculam. Nonne ego te uidi in horto cum illo? Tunc coepit execrari & deierare. Nō noui hominem istum de quo diciris. Et continuo adhuc illo loquente, gallus iterum cecinit. Et conuersus Dominus intuitus est Petrum. Et recordatus est Petrus uerbi Domini Iesu, qui dixerat ei. Priusquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amare. Hæc est historia de abnegatione Petri, quæ etsi non commemoratur ab Euangelistis continenti orationis serie, nos tamen uoluimus sic recitare, ut non necesse haberemus idem argumentum, dicendo iterum repetere. Ac Euangelistæ omnes diligenter describunt abnegationem Petri. Quā ob causam, obsecro? num delectantur tam horribili peccato collegæ sui? Hæc quidem carnalium hominum consuetudo est, q̃ soleant aliena delicta commemorare, uel ut inuidiæ animi sui uoluptatem afferat, & proximum suū infament, uel ut significant se alijs hominibus longe iustiores & sanctiores esse. Hæc mera est inuidia, & arrogantia. Euangelistæ autē, uere spirituales homines commemorant abnegationem Petri,

Petri abnegatio.

partim

partim ex officio professionis suae. Scribunt enim historiam passionis Christi. Eorum autem, qui scribunt res gestas, officium est, ut ueritatem rerum gestarum diligenter recitent, partim, ut commendent maiestatem Christi, qui tam probe ante peripexerit, quid Petrus facturus esset: priusquam gallus bis cantaret, adeoque commemorant eam in publicam & longe omnium maximam totius ecclesiae utilitatem. Haec enim historia de Petro rerum obseruatu dignissimarum tam diues est, ut paucis uix explicari queat. Primum enim uides in Petro, humanarum uirium, si sibi relinquantur, imbecillitatem. Is enim Petrus, qui antea uidebatur sibi tanta fortitudine praeditus, ut reciperet se Christo commoriturum, qui & gladio suo, in armatam cohortem incurrebat, nunc suis uiribus relictus, tam mollis, tamque imbecillus est, ut nec coram ancilla constet, & coram seruis Christum abneget, idque non simpliciter, sed cum iureiurando, cum execratione & sui deuotione. Dictus est Cephas, hoc est: Petrus, seu Saxeus, & firmus. Quam indigna autem agit cognitione suo, qui ne coram ancilla quidem audet Christum confiteri. Et adhuc affirmare audes Christum aedificasse ecclesiam suam super Petrum? Ne tu miseram ac minime omnium durabilem ecclesiam somnias, cuius fundamentum tam imbecille est, ut a sacrificuli ancilla subuertatur. Super hanc petram, inquit Christus, aedificabo ecclesiam meam. Quae ergo est illa petra? Non certe est persona Petri, quam uides admodum infirmam esse, sed est ministerium Petri et praedicatio euangelii Christi, quod ipse sit uerus Messias, filius dei uiui. Hoc ministerium, & haec praedicatio, est ecclesiae fundamentum, quod et tanto robore firmatum est, ut nec portae inferi possint aduersus ipsum preualere, et in hoc seculo omnino abolere. Sed redeo ad institutum. In Petro agnoscenda est nostrae naturae imbecillitas. Quis enim sibi relictus, constabit, si Petrus, qui ante confessus fuerat IESUM esse Christum filium dei uiui, qui dixerat: Verba uitae habes, qui uiderat in morte maiestatem Christi, & acceperat gustum coelestis gaudij, qui et ipse multa miracula nomine Christi aediderat, non constitit? Desperabimus igitur? Minime omnium. Immo uero desperemus, non autem de Christo, & auxilio eius, sed de nostris humanis uiribus. Desperemus, inquam, de carnali fortitudine. Haec enim, iudicante deo, tam infirma est, ut ne sonitum quidem uolantis folij sustinere queat. Speremus autem de domino: speremus in Domino, ut quod ex nobis non possumus, gratia DOMINI consequamur. Deinde observa in Petro supplicium carnalis arrogantiae, et confidentiae. Petrus enim ante extulerat se non solum supra collegas suos, uerum etiam supra Romanum Caesarem, adeoque supra Christum ipsum, & deum patrem Christi. Dixerat enim. Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Hoc erat se efferre supra collegas suos. Adhuc incurrebat gladio in cohortem Romani Imperatoris. Hoc erat bellum mouere aduersus imperatorem, et se supra imperatorem extollere. Praeterea cum Christus dicebat. Amen dico tibi, quod in hac nocte antequam gallus cantet, ter me ne-

Cephas. Petrus.

Petra, supra quam ecclesia aedificata.

Desperandum est, et non desperandum.

Petri arrogantia.

IN PASSIONEM CHRISTI

gabis. Petrus reprehēdit CHRISTVM, ac quodāmodo prouincit eū mē-
 dacij. Etiam si, inquiens, oportuerit me tecum mori, non te negabo. Hoc
 est se supra CHRISTVM efferre. Postremo, cum Christus ad Pe-
 trum gladio percutientem diceret. An non bibam calicem, quem dedit
 mihi pater: haud obscure significat, q̃ Petrus extollat se etiam supra deū
 patrem, in hoc, q̃ resistit uoluntati eius. Itaq̃ Petrus uersabatur in sum-
 mo rerum omnium fastigio, non in terra tantum supra hominum ma-
 iestatem, uerum etiam in coelo supra maiestatem dei: adeo q̃ tantum non
 dixerat. In coelum conscendam: supra altra DEI exaltabo solium meum.
 Ascendam super altitudinem nubium: Similis ero altissimo. Quid autē
 fit? Quid fiat, rogas? An nescis, q̃ quo conscendunt homines imbecil-
 les ad altiora loca, eo grauiorem patiuntur uertiginem, & profundius de-
 cidere solent. Quare Petrus, quanto arrogantius sese extulerat, tanto sce-
 dius corruit, ac primum quidem fugit a CHRISTO, deinde abnegat
 eum coram ancilla, postea abnegat eum coram seruis sacrificulorum, id-
 que cum iureiurando, quod tanto turpius est, quanto abiectiones fuerūt
 serui. Postremo non tantum abnegat Christum, sed immane, diris etiā
 se ipsum deuouet. Coepit, inquiunt, Matthaeus & Marcus, ^{ἀναθήμενος}
^{ἐπὶ τῆς κεφαλῆς}, hoc est, anathemate sese deuouere, aut Satanæ se ipsum tradere,
 idq̃ iuramento confirmare, si nosset hominem. Sunt qui excusent Petrū,
 q̃ non falso iurauerit. Non enim nouit, inquiūt, Christum ut hominē
 tantum, sed etiam ut DEVM. At hanc intempestiuam beneuolentiam,
 nec Petrus ipse agnoscit, quippe qui mox oboruis lacrymis testabit se mul-
 to horribilius in CHRISTVM peccasse, quam uerbis explicare queat.
 Et qui sic excusant Petrum, non uidēt se hac excusatione grauius ipsum
 accusare. Nō solum enim faciunt ex Petro abnegatorem Christi, sed etiā
 impostorem longe omnium uanissimum. Caritas exigit quidem, ut deli-
 cta proximi tegamus, & infirmitates impotentium portemus, sed obedi-
 entia, quam debemus Deo, non potest ferre, ut quod spiritus sanctus in
 scriptura amplificat, nos extenuemus, & quod scriptura accusat, nos excu-
 semus. Spiritus sanctus autem abnegationem Petri idcirco pluribus uer-
 bis in scriptura recenset, ut grauitatem peccati eius nobis ob oculos po-
 nat. Quare sinamus iuxta scripturam, Petrum anathemate suo multo sce-
 dius abnegasse CHRISTVM, & multo grauius peccasse, quam uer-
 bis dici aut commemorari queat. Atq̃ hoc turpissimæ infamiae supplici-
 um, non iniuste Petro accidit. Hæc enim digna est arrogantiae poena, ut
 quo quis altius sese extollat, eo profundius decadat, & quanto quis arro-
 gantior est, tanto magis pudeat. Qui se, inquit Christus, exaltat, humi-
 liabitur. Et alius. DEVS superbis resistit. Ac iterum: Disperdit superbos
 mente cordis sui. Apud Daniele Nebucadnezar ait. Nonne hæc est
 Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui, in domū regni, in robore
 fortitu

Arrogantie
 supplicium.

Daniel. 4.

fortitudinis meae, & in gloria decoris mei. Sed mox audit. Regnum tuū transibit a te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua. Quanto enim maior erat arrogantia regis, tanto turpius pudescit. Apud Ezechielē, princeps Tyri dicit. Deus ego sum, & in cathedra dei sedi, in corde maris, sed quo altius sese extollit, eo humilior deicitur, & audit: Interficient te, & detrahent te, & morieris in interitu occisorum. Quare cū Petrus extulerit sese supra apostolos collegas suos, ac Christum ipsum, quē admodū antea indicauimus, non mirum est, sed dignū supplicium est, quod multo turpius, quam omnes alij apostoli pudeat. Quid ergo dicemus: num quia Petrus grauissime & foedissime peccat, perit etiam in peccato suo: nihil minus. Vidisti in Petro imaginē hominis arrogantis & temerarij abnegatoris Christi, adeoque peccatoris longe omnium maximi. Primum enim abnegauit Dominum deū suum, quod est contra primum praeceptum, deinde assumpsit nomē domini in uanum, iurando, quod est contra secundum praeceptum: postea falsum dicit testimonium, & mentitur, quod est illud praeceptum: Non dicas falsum testimonium. Preterea deuouet seipsum, hoc est, tradit se Satanae, quo quid immanius dici potest. Et tamē cum fugisset a Christo, & abnegasset ipsum, adhuc secutus adstat ad ignem, & tergit os suum, perinde ac si nihil mali fecisset. Hæc est impia securitas. Vidisti ergo in Petro imaginē maximi peccatoris, nunc autem uide imaginē hominis a peccato resipiscētis. Ac si peccatum petri inter se conferas, Petrus longe maius peccatum designasse uidetur, quam Iudas, de quo postea audiemus. Hic autem in peccato suo perijt, quia non absoluit ueram poenitentiam, ille autē a peccato liberatus est, quia ueram poenitentiam absoluit. Quid ergo est uera poenitentia absolueret: Nō est tantum agnoscere grauitatē peccati, quod & Iudas fecit & Petrus, sed est etiam addere fidem, quod peccatum clementia dei per Christum remittatur, quod Iudas nō fecit, Petrus autem fecit. De Petro enim Euangelistæ ita scribunt. Adhuc eo loquente, gallus cecinit. Et conuersus DOMINVS intus est Petrum. Et recordatus est Petrus uerbi Dñi Iesu, qui dixerat ei: Priusquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egressus foras. Quid fecit: num seipsum suspendit? Minime, sed fleuit amare. Hæc est poenitentia Petri. Primum enim agnouit grauitatem peccati sui. Et in hanc agnitionē uenit, partim ex aspectu Iesu, & ex uerbo eius quod antea dixerat, partim ex gallicinio. Hic uide mihi nō tantum ciuilem, sed etiam spiritualem usum gallicinij. Nocturnus enim gallicinij cantus non in hoc tantum utilis est, ut certas partes noctis indicet, sed etiam ut admoneat nos eius noctis, in qua Petrus abnegauit Christū, & per gallicinium uenit ad agnitionem peccati sui, quo & nos admoneamur nostræ imbecillitatis, & ad poenitentiam excitemur. Sed quid: num hæc agnitio constituit Petrum paruo dolore: certe maximo, adeoque tāto,

Ezech. 28.

Galli sunt nocturni concionatores.

Petri poenitentia.

ut excusserit ei lacrymas. Sensus corporalis mortis nō extorsisset lacrymas huic uiro, qui ante irruerat in armatam cohortem. Quare q̄ Petrus amare flet, argumentum est, maiorem dolorem in corde eius excitatum fuisse, quam extrinsecus appareat. Hic autem dolor est sensus grauitatis peccati, & ignis inferni. Cogitauit enim magnitudinem peccati sui, q̄ nō solum abnegasset Christum, sed etiam deuouisset se diris, et tradidisset se Satanæ. Itaq̄ sic afficiebatur, perinde ac si perpetuo esset a Christo, hoc est, a regno cœlesti alienatus & abiectus. Hæ profecto flammæ inferni sunt, quæ Petrū ex agnitione peccatorum longe oīm miserrime torserunt. Atq̄ hætenus quidem Petrus a Iuda nihil aut parum differt. In hoc autē quod sequitur, maximum est discrimen inter Petrum & Iudam. Petrus enim nō tantum agnoscit grauitatem peccati sui, nec tantum uritur flammis inferni. Sic enim perijisset prorsus, sed ad agnitionem peccati addidit fidem. Cum enim audiuisset a Christo: Rogauit pro te, ne deficiat fides tua, credidit etiam se adhuc consecuturum remissionem peccati per Christū. Et quanquam in tantis inferni flāmis, quas Petrus, post peccati agnitionē sustinuit, uix scintilla fidei relicta uidebatur, ea tamen Petrū tantisper cōseruauit, donec paulo post iterum magnis cōsolationibus cōfirmaretur. Nam cū surrexisset Christus a mortuis, angelus iussit mulieres adnunciare resurrectionem discipulis, et addit, diserte, Petro: Dicite discipulis eius, & Petro, ut qui adhuc in inferno arderet, ex inferno iterū eriperetur, & q̄ grauius affligeretur, maiorem etiam consolationem acciperet. Habes poenitentiam Petri, primum quidē agnitionem peccati, deinde fidem, ex qua ita restituitur Christo, ut deinceps maximos quosq̄ fidei fructus proferat, ac non solum publice Christum in toto orbe terrarum adnunciet, uersus etiam mortem nomine eius intrepide suscipiat. Nam, cum a Nerone cruci affligeretur, capite ad terram uerso, et pedibus in sublime eleuatis, asseruit se indignū, ut sic crucifigeret, ut Dominus suus. Sed hic uide mihi sceleratissimorum hominum maliciam, qui cum exemplum Petri nobis propositum sit ad sectandam pietatem, abutuntur eo ad impietatem. Sunt enim, qui prætextu Petri sentiunt sibi licere, ut in periculis comprehēsi, impie iurent, & deuoueāt se Satanæ, quo e præsentis periculo euadant, & cogitant, se, cum e periculo euaserint, iterum poenitentia acturos. Itaq̄ secrete peccant. Quid hac impietate horribilius? Etsi enim non sit mirum, q̄ impij abutuntur exemplo Petri, quibus enim rebus quantumuis bonis & sacris, impij in suam ipsorum perniciem non abutuntur? horrendum tamen est, optimo exemplo, tam pessime abuti. Nam uerum quidem est, q̄ deus recipiat per Christum omnes poenitentes, quocunq̄ tempore agant poenitentia, uide autē quam periculose peccet, qui sciens ac uolens falsum iurat, aut aliud peccatum designat, tantum ut præsens periculum deuiter, idq̄ facit hac spe, q̄ posteaquam periculum transierit, uelit agere poenitentiam.

Petrus sensit
flāmas inferni

repenitentiam. Ecclesiasticus enim ait: Qui amat periculum, peribit in illo. Et Salomon inquit, Quod timet impius, accidit ei. Impius est, qui impia agit, ut e periculo euadat. Minat aut scriptura impio ea pericula, quae studet impietate effugere. Qui ergo sectatur impietatem, necesse habet timere potius perditionem in periculis, quam sperare se post euasione periculis poenitentiam acturum. In Zacharia ait Dominus. Factum est, sicut locutus sum, & non audierunt, sic clamabunt, & non exaudiam. Loquitur dominus, cum monet, ne peccemus, & ne impietatem sectemur. Ita quod, si tunc non audierimus eum, quid reliquum est, nisi ut ipse nec nos audiat, cum ex afflictionibus nostris clamauerimus ad ipsum. Et uide, num huc quoque conueniat, quod ad Hebraeos scribitur. Si uolentes peccauerimus, post acceptam cognitionem ueritatis, non ultra pro peccatis reliqua est hostia, sed formidabilis quidam expectatio iudicii, & ignis uehementia: quod deuoraturus est aduersarios. Non negat scriptura lapsis poenitentiam, non reijcit Christus poenitentes. Venite, inquit, ad me omnes. Et. Omnis, qui credit in eum, non perit, sed habet uitam aeternam. Sed monet, ne ita praefracte, & impudenter pecces, ut non queas praeter impietatem ad ueram poenitentiam peruenire. Quare non est abutendum exemplo Petri ad perniciem, sed est utendum ad salutem nostram, id quod tunc fiet, si exemplo Petri agnoscamus nostram ipsorum imbecillitatem, & conuertamur per fidem, ad Dominum nostrum Iesum Christum qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LVIII.

Superiori die uidimus Petrum horribili abnegatione turpissimè pudefactum, & ablegauimus eum ad effundendas amaras lacrymas, ut interea temporis, dum Christus a morte resurgat, flammis inferni exerceatur. Reuertemur ergo nunc ad Caiapham, et Concilium sacerdotum, ac uidebimus quid rerum illuc de Christo agatur. Tamen si enim Caiaphas, & turba sacrificulorum inchoe uementer timuerant, ne si comprehenderent Christum, commouerent in uulgo seditionem, & trucidarentur a populo, qui totus Christo ita addictus esse uidebatur, ut existimauerint eos iniuriam Christo illatam, etiam gladijs uindicaturos. Videtis, inquit, quod nihil proficitis. Ecce mundus post eum abiit, tamen cum uiderent Christum nullis miraculis sese liberare, sed imbecillè in manibus ipsorum derelinqui, & discipulos eius ab ipso deficere, ac uulgum quoque nihil contra mulitare, coeperunt animum erigere, & a metu respirare, ac ne uiderentur impij homicidæ, adducunt causam Christi ad publicum iudicium. Principio igitur, interrogauit Caiaphas Christum de discipulis & doctrina eius, si forte ex uerbis eius iusta accusatio institui posset. Sed Christus appellauit ad auditores suos, qui sint testes doctrinae suae, de qua re supra dictum est. Itaque cum hac non suc

cessisset, itum est ad testimonia. Principes enim sacerdotum & seniores,
 & totum concilium querebant falsum testimoniū contra Iesum, ut mor-
 ti eum traderent, & non inueniebant. Et cū multi falsi testes accessissent,
 non inuenerunt. Multi em̄ falsum testimonium dixerant, & idonea tes-
 timonia non erant. Hic iam siste mihi gradū, et uide q̄ longe oīm indig-
 nissime tractet Christus. Hic em̄ is erat, quem prophete adnunciau-
 rant Iesum super solium David, & super regnum eius, ut confirmet illud
 & corroboret in iudicio & iusticia a modo et usq̄ in sempiternū, de quo
 etiam testati erant, q̄ antiquus dierum dederit ei potestatem & honorem
 regnum, & q̄ oēs populi, tribus & lingue debeant ipsi seruire. Et tñ is,
 omnium hoīm tam uiuorum q̄ mortuorum iudex, proponit nunc ab ho-
 minibus iudicandus. Ac primum proponitur iudicio Concilij sacerdo-
 tum, deinde iudicio presidis, hoc est, ciuilis magistratus. Quid ergo est,
 q̄ Deus ad tantam indignitatem conuiueat? quid est, q̄ Christus hoc tam
 pacienter ferat, ut uix os suum contra aperiat? Nihil temere factum esse
 credamus. Christus em̄ uoluit innocentiam suam tā in doctrina q̄ in ui-
 ta, toti orbi manifestam & commendatam esse. Permittit igit, ut adducat
 ad summa et seuerissima in terris iudicia, in quibus exactissime, idq̄ par-
 tim a capitalibus inimicis, partim a uere religionis contēptoribus, in do-
 ctrinam & uitam ipsius ingratur. Quid autem factum est? Quo diligen-
 tius & seuerius inquisitum est in Christum, in doctrinā & uitam eius,
 eo manifestior semper facta est innocentia eius. Nam quēadmodum her-
 ba odorifera, quo magis eam manibus tractes & conteras, eo fragrantio-
 rem odorem spirat, ita & Christi innocentia tanto magis reuelatur, quan-
 to exactiori cura, inimici eius in ipsum inquirunt. Si amici testarent in-
 nocentiam eius, poterat uideri testimonium esse non exacti iudicij, sed
 amoris. Nunc autem iudicant de Christo capitales inimici. Et quanquā
 cōdemnetur tam in iudicio Pontificio, q̄ in iudicio ciuilis magistratus,
 quemadmodum postea sequit̄, tñ reportat ab omni hoīm genere, adeo-
 q̄ ab ipsis iudicibus testimonium innocentie. Testes coram concilio
 magna cura conquisiti, non tñ inueniunt idonea testimonia. Summus
 pontifex, etsi exclamet & discindat uestimenta sua, tñ exclamaret tñ po-
 tuit, probare autem non potuit blasphemiam esse, quod Christus respō-
 derat. Iudas proditor, publice fatetur eum innocentem. Pilatus ipse, quo-
 cies pronunciat eum iustū. Nec Herodes aliquid mali in ipso inuenit.
 Vxor etiam Pilati fatetur eum iustum. Ac centurio, uere hic homo (in-
 quit) iustus erat & filius dei. Breuiter, & si Christus condemnatur, repor-
 tat tamen testimonia innocentie tam a testibus, q̄ a iudicibus ipsis, adeo-
 q̄ ab omni hominum genere. Quare diuino consilio permissum est, ut
 qui erat hominum iudex, ab hominibus prius iudicaretur, quo tanto ma-
 gis ad capeffendam iudicij sui maiestatem sanctificaretur, quanto inno-
 centior in hoīm iudicio inueniretur. Deinde uoluit etiam Christus pec-
 cata

Esaiæ 9.

Danielis 7.

 Innocentie
 Christi testi-
 monia,

cata nostra corā deo passione sua expiare. Ingens autē passio est honesto & innocenti uiro, si tanq̃ omnium sceleratissimus ad publica hominum iudicia adducatur. Quare suscepit Christus etiam hanc passionē, & permisit se ab hoībus iudicari, ut innocentissimus ipse impetraret, quo deus pater iudicaret etiam nos propter ipsum innocentes. Sed audiamus nunc testimonia aduersus Christū, quibus tñ innocentia eius magis cōprobatur. Nouissime, (inquiunt,) uenerunt duo falsi testes, & testimoniu falsum ferebant aduersus illum, dicentes. Nos audiuius eū dicentem. Ego possum diruere, & diruā tēplum hoc dei, quod est manibus factū, & tribus diebus aliud sine manibus factū extruā. Vide mihi obsecro, impiorū ingenia, quibus cū nihil sit iniquius, hoc tñ semper agūt, ut uideantur equissimi. In lege scriptum est: Nemo occidat uno cōtra se dicente testimonium. In ore duorū aut trium peribit, qui interficiet. Proponuntur igit in hoc iudicio aduersus Christum duo testes, non unus tñ, ut obseruetur legitima publici iudicij ordinatio. Sed interim hac lege abutuntur cōtra legem. Lex em̃ ideo exigit duos testes, ut in iudicio non sit locus calumnijs. In hoc autē iudicio testes tanto plus calumniantur & deprauant uerba Christi, quāto magis numerus eorū legitimus est. Nā cum Iudaei apud Ioannē exprobrarent Christo, q̃ eiecisset e tēplo oues & boues, ac subuertisset mēsas numulariorū, dixerunt ad eum. Quod signum ostendis nobis, q̃ ista facias? Respondit Iesus. Destruite tēplum hoc, & in tribus diebus erigam illud, hoc est, ego resurrectione mea a mortuis, quæ tertio die, postq̃ me interfeceritis, fiet, probabo, q̃ sim uerus Messias, & habeā diuinam auctoritatē abrogandi impietates in templo dei. Quod igitur Christus dixerat, de tēplo sui corporis, & de passione ac resurrectione sua, hoc sycophantæ interpretantur dictum de externo illo tēpli Hierosolymitani edificio. Habes calūniā. Sed ne sic q̃dem satis idonea erant testimonia illorū. Quid ergo ad hæc Christus? Sequitur. Et surgens summus sacerdos in medium, interrogabat Iesum, dicens. Nihil respōdes? cur isti aduersum te dicūt testimonia? Iesus autē tacebat, neq̃ quicq̃ respondebat. Quid ergo est, q̃ taceat? nū silencio agnoscit culpā? Minime oīm. Et si em̃ Christus sic dixisset de externo illo edificio tēpli, quid tū postea? Ac ipsi quoq̃ pontifices intelligunt hoc testimoniū nō esse satis idoneū, propter quod cōdemnetur morte. Christus autē hoc loco, tacēdo significat manifestas calumnias, indigniores esse, q̃ ut ad eas respondeat, quippe q̃ magis rebus ipsis, q̃ uerbis redarguant. Et uidebat sui excusationem magis parere apud hos testes & iudices, contentionem, q̃ defensionem. Vir sapiens, inquit Salomon, si cum stulto cōtenderit, siue irascat siue rideat, nō inueniet regem. Quare sentiendum est, Christum sapientissime fecisse, q̃ ad calūnias manifestas, quæ et ad propositam causam nihil faciunt, obticuerit. Memorabile exēplum, qd si hoīes, & maxime hi, qui in foro iudiciali contendunt, se

Deu. 17.

Ioannis. 2.

Tacere ad manifestas calumnias.

Prouer. 29.

starent, nō tam sæpe iustæ suæ causæ nocerent, & tranquillius ad finē
 iudicij, atq; sententiam iudicis peruenirent. Porro, cum hoc testimoniū
 nō esset aptum, & Christus nihil responderet, quo caperetur in sermone
 suo, Princeps sacerdotū rursus interrogauit, & dicit illi. Tu es ille Chri-
 stus filius bñdicti? Adiuro te per deum uiuum, ut dicas nobis, an tu sis
 Christus filius dei. Hic iam non est amplius tempus tacendi sed loquen-
 di. Esi enim Christus nouerat, se interrogari ut in sermone capiatur, &
 cōdemnetur, tñ ad hoc uenit in hunc mundū, ut doceret ueritatē, & de-
 clararet se uerē esse Christum, p̄ prophetas promissum. Itaq; respondet
 & ait. Tu dixisti. Ego sum. Veruntñ dico uobis. A modo uidebitis filiū
 hoīs sedentem a dextris uirtutis, & uenientem in nubibus coeli. Hæc est
 manifesta, & perspicua cōfessio. Ego sum, (inquit,) Christus. Sed quō
 probas? Potuisset quidem Christus in p̄sentiā publico aliq̄ miraculo uel
 de coelo uel de terra probare suam maiestatem, quā antea multis miraculis
 asseruerat, non est aut nunc tempus edendi talia miracula, aut elabendi
 e passione, sed potius tempus paciendi. Quare Christus intermissis in p̄-
 sentia miraculis, recipit se mox suo tēpore manifeste comprobaturū, q̄
 sit uerus Christus. Ego sum, inquit, Christus, quemadmodū dicis. Ac
 tametsi nihil minus nūc in oculis uestris appareat, q̄ q̄ sim Christus fili-
 us dei, quippe qui in hanc horam uenerim, ut sim humilis & abiectus, ac
 supplicijs sceleratissimorū hoīm afficiar, ueruntñ sequet statim tempus,
 quo maiestatem meam publice declarabo. Nūc est tps, quo uidetis filiū
 hoīs stantem captiuū et cōtemptum ut iudicetur ab hoīb, sed erit tps,
 idq; nunc instat, quo uidebitis filium hoīs sedentem ad dexteram dei, &
 ueniētem in nubibus coeli, ut iudicet ipse omnes hoīes tam uiuos q̄ mor-
 tuos. Obseruabilis locus. Nam Christus recipit se duobus argumentis,
 aut potius euidentibus demonstrationibus manifestatur & comproba-
 tur maiestatem suam, & interim explicat etiam duo præcipua testimonia
 duorū pphetarum, qui de maiestate Christi scripserunt. Nam quod di-
 cit, uidebitis filium hoīs sedentem a dextris uirtutis, sumptum est ex psal-
 mo centesimo nono, in quo de Christo ita scribitur. Dixit Dominus do-
 mino meo, sede a dextris meis. Hoc autem de Christo reuelatum est, q̄
 resurrexit a mortuis, ascendit in coelum, misit discipulis spiritum sanctū,
 uulgauit euangelion suum per apostolos in totum orbē terrarum, & cū
 firmauit illud miraculis, quæ apostoli in nomine eius edebant. Nam,
 q̄ tunc impletum sit, quod Christus hoc loco dicit, testatur Petrus in
 prima sua cōtione, quā habuit Hierosolymis in die Pentecostes. Dexte-
 ra, inquiens, dei exaltatus & promissione spiritus sancti accepta a patre
 effudit hoc, quod nunc uidetis & auditis. Non enim David ascendit in
 celos, sed dicit ipse: Dixit Dominus domino meo sede a dextris meis. I-
 dem testatur & Stephanus, cum ait. Ecce uideo celos apertos, & filium
 hominis stantem a dextris dei. Cum igitur post passionem manifeste re-
 uelatum

Iesum esse ue-
 rum Christū
 quomodo pro-
 betur.

uelatum sit, q̄ Christus sedeat ad dextram uirtutis, hoc est, omnipoten-
tis dei, & æqualem habeat cum deo patre suo maiestatem, agite, amicissi-
mi, humilitatem eius in passione sic consideremus, ut interim etiam ma-
iestatē eius in uera fide adoremus. Quod autē addit. Et uenientem in nu-
bibus coeli, sumptū est ex Daniele, capite septimo. Sic enim Daniel de
Christo ait. Aspiciēbā in uisiōe noctis & ecce cū nubibus coeli quasi fili-
us hoīs ueniebat, & usq; ad antiquū dierū peruenit, & in cōspectu eius
obtulerunt eū. Et dedit ei potestatē & honorem & regnum, & omnes
populi, tribus & lingue seruiēt ipsi. Potestas eius, potestas externa, quę
non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Est & hoc eo tē-
pore seu impletum leu reuelatū, qñ Christus ascendit in coelum, & nu-
bes suscepit eū. Tunc enim uenit filius hominis in nubibus coeli ad anti-
quū dierū, & data est ei omnis potestas in cōelo & in terra. Ac iterum
maxima reuelabitur maiestate, qñ Christus rediturus est in nube cū hor-
tatu & uoce archangelī ad iudicandū uiuos et mortuos. Quare nihil ma-
iori cura nobis agendum est, q̄ ut sancti & inculpati aduentum & reuela-
tionem maiestatis dñi nostri Iesu Christi expectemus. Habes confessio-
nē Christi. Quō autem excipit eam summus Pontifex? Tunc princeps
sacerdotium dissidit uestimenta sua, dicens. Blasphemaui. Quid insup-
eramus testibus? Ecce nunc audistis blasphemīā eius. quid uobis uidet?
Mos gentis fuit, ut cum audirent horrenda & deslenda, scinderent uesti-
menta sua. In secundo libro Regum capite primo, cū Dauid audiret nū-
cium de miserabili morte Saulis, scidit uestimenta sua, & omnes uiri q̄
erant cū ipso. In quarto libro Regū capite decimo nono, scidit Ezechi-
as uestimenta sua, cum audiret horribilē blasphemiam Rabfacis aduer-
sus uerum deum Israelis. Hunc morē imitatur etiam Caiaphas, & dis-
rumpendo uestē suam, ad confessionem Christi, exclamat, Blasphema-
uit. Sed quid? num blasphemia est, ueritatem confiteri? Sed ego, inquit
Caiaphas, non credo hanc confessionem esse ueritatem. Age ergo, fin-
gamus, (sed horreo dicere) fingamus tñ esse mendacium qđ Christus
dixit, quid? num tanti momenti uidetur tibi hoc, ut tu uis, mendacium
esse, ut dignum sit propter quod tam furiose exclames, & uestem dirū-
pas? An non fuerunt & alij, qui iactabant & menciebantur se esse Chri-
stos, cur tūc nō exclamabas? cur non uestē rūpebas? Nā qui affirmat se
esse Christum, seu liberatorem illum populi, qui per prophetas promif-
sus est, is certe eo ipso adscribit sibi omnem illam maiestatem, quam pro-
phetae de Christo adnunciarunt. Quid igitur est, q̄ tunc mustitabas?
Sed hæc est sors ueri Christi & discipulorum eius in hoc seculo, q̄ ho-
mines capitaliter in ipsis condemnant, quod in alijs honestissime com-
mendant. Christus curauerat sabbatho oculos cęci. Hoc factum iudicat
a Pontificibus esse dignum morte. Quod si uero factum fuisset a ponti-
fice quodā, aut a pharisęo, ibi tū nō potuissent satis cōmēdare, & ubiq;

*uestimenta
scindere.*

tanq̃ diuinissimū iactare. Sic & Caiaphas iudicat confessionē Christi et se blasphemā, quę tamē in pseudochristis in cœlum usq̃ efferrī solebat. Hoc est odiū, hæc est inuidia illa, qua Satan uerum Christū, & discipulos eius irreconciliabiliter persequitur. Quid ergo amplius sit? Pontificē
 ,, sequuntur sacrificuli, principē sequitur uulgus. Illi em̃ omnes condēna-
 ,, uerunt eum, dicentes. Reus est mortis. Tunc uiri, qui tenebāt Iesum, illu-
 ,, dentes ei, expuerunt in faciē eius, & colaphis eum ceciderunt. Alij uero,
 ,, cum obtexissent faciē illius, palmas in faciē eius dederunt, dicētes. Vari-
 ,, cinare nobis Christe, quis est ille, qui te percussit. Et alia multa conuici-
 ,, antes dicebant in eum. Obsecro te, uidit ne hic orbis spectaculum indig-
 nius: Iesus Christus, uerus ille Messias, uerus uerī dei filius, dñat̃ blas-
 phemię, iudicatur reus mortis, percutitur & illuditur, ut nebulo longe
 oīm sceleratissimus. Vaticinare (inquiunt) nobis Christe, quis est, qui
 te percussit. Gloriaris te scire futura, iactas te cognoscere occulta, quis igit̃
 tur est, qui te percussit? Quid ergo ad hæc Christus? imo potius, quid ad
 hæc deus pater in cœlo? quō potuit conuiuere? quomodo non effecit, ut
 his nebulonibus aut manus arefierēt, aut lingua faucibus adhereret, aut
 ut oīo subita morte pīrent? Potuisset q̃dem hoc facere, & illi optime me-
 riti erant. Sed maluit hoc tēpore spectator esse obedientię filij sui, q̃ osten-
 tare maiestātē suam. Itaq̃ Christus filius dei, quia suscepit se expiaturę
 pētā nostra, suscepit etiā supplicia peccatorū. Inter pētōrū aut̃ supplicia
 continent̃ irrisiones, illusiones, contumelię et id genus alia. Si nolueris,
 inquit scriptura, audire uocē dñi tui, eris in puerbium & fabulā oībus
 populis. Quod igit̃ nos pētīs nostris meriti sumus, hoc Christus ad ex-
 pianda pētā nostra in se suscipit, qui cum sit ipsa dei sapiētia & maiestas,
 tanto tñ ludibrio habet̃, ut non aliter tractet̃ ab irrisoribus suis, q̃ si esset
 morio longe oīm stultissimus & abiectissimus. Porro, honesto uiro ni-
 hil potest in animo grauius accidere, q̃ talia conuicia & illusiones pperi.
 Samson excecatus & illusus ab hostibus suis maluit mori, q̃ conuicia &
 risus hostium suo x̃ ferre. Saul, rex alioqui fortissimus, cum uideret se ab
 hostibus capiendum, iussit armigerę gladio ipsum occidere, ne forte, in-
 quiens, ueniant incircumcisi, & interficiant me illudentes mihi. Sunt &
 historie gentium plene huiusmodi exēplorum, quibus uidemus fortissi-
 mos uiros maluisse mortē oppetere, q̃ conuicia & ludibria inimicorū su-
 orum ferre. Et horū facio mentionē, non q̃ sentiā eos, qui sibiipsis mor-
 tē temere intulerunt, recte aut uere fortiter fecisse. Imbecillis em̃ animus
 est, qui non potest ferre conuicia & ludibria: sed tñ ut ostendā eum do-
 lorē, qui honestis uiris e conuicijs & ludibrijs inimicorū suorū accidit, et
 se grauiorem ipsa corporali morte. Vide ergo mihi obedientiā Christi
 in ferendo tanto dolore. Nam cū tam contumeliose irrideretur et palmis
 percuteretur, non solum non percussit uerberibus, sed ne uerbis, imo
 ne cogitatione quidē minatus est uindictā. Qua obedientia & patientia
 deus

Deu. 28.

Conuicia fer-
re, grauius
morte.

deus pater in tñ delectatus est, ut primum parauerit Christo summā glo-
 riam & maiestatem in cœlis, deinde remiserit pctā omnibus ijs, qui in
 Christum credunt, adhuc, reputet eos iustos propter Christum, postre-
 mo sanctificauerit omnem contumeliā & derisum inimici, in organa,
 quibus uelit credētes in Christum cœlesti ac perpetua gloria coronare.
 Mane aut factō conuenerunt omnes principes sacerdotum, & scribe, se-
 nioresq; populi ac totū Conciliū aduersus Iesum, ut eum morti traderēt.
 Et duxerunt eum in conciliū suum dicentes. Nū tu es ille Christus? Dic
 nobis. Et ait illis. Si uobis dixero, nō creditis, q; si etiā interrogauero,
 non respondebitis mihi, neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hoīs
 sedens a dextris uirtutis dei. Dixerūt aut oēs. Tu ergo es filius dei? Qui
 ait. Vos dicitis me esse. At illi dixerunt. Quid adhuc desideramus testi-
 moniū? Ipsi em̄ audiuius ex ore eius. Et surgens uniuersa multitudo eo-
 rū uinctum abduxit Iesum a Caiapha in prætoriū, tradiditq; Pontio Pi-
 lato præfidi. Hic primum oīm obserua, q; impijs pontificibus multo foe-
 lius succedit consiliū ipsorū, q̄ sperauerant. Timuerunt em̄, ne si cōpre-
 henderent Iesum, ut occiderent eū, seditionē commouerent in uulgo, &
 ipsi potius occiderent. Nuncaut, cum cōprehendissent eū, uulgus non
 solum nō restitit, uerum etiā approbauit conatus eorū. Sed quis tandem
 est euentus huius foelicitatis? Hoc Christus ipse significat, cū educeretur
 ad golgatha & diceret. Ecce uenient dies, in quibus dicēt, beatæ steriles
 & uentres qui non genuerunt, & ubera, q̄ non lactauerunt. Tunc incipi-
 ent dicere montibus, cadite super nos, & collibus operite nos, quia si in
 humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? En, hic est euentus foelicitatis
 impiorum. Quanto em̄ foelicia sunt cōsilia impietatis eorum, tanto
 grauiores calamitates eis imminēt. Quare si impietas tua foeliciter succe-
 dat, noli gloriari ne colligas tibi ipsi irā in die irę, sed agnoscens q; bo-
 nitas dei inuitet te ad pcenitētiā, exhorresce, & resipisce. Deinde, cū prin-
 cipes sacerdotū uiderent uulgū quoq; a parte sua cōtra Christum stare,
 non iā clam conueniunt aduersus Christum, sed mane factō congregāt
 totum Conciliū, ut Christus manifeste ex autoritate Concilij damna-
 retur. Hic ergo uide mihi, qui sint illi, qui præcipue aduersus Christum
 in conciliū conueniunt & dānant eum. Certenō sunt Ethnici, sed sunt
 populus dei. Et non sunt abiectissimi in populo dei, sed summi pontifi-
 ces & sacerdotes, hi nimirum, quorum autoritas in populo dei per legē
 ita confirmata erat, ut diceret. Qui superbierit nolens obedire sacerdo-
 tis imperio, qui eo tempore ministrat dño deo tuo, ex decreto iudicis mo-
 rietur homo ille, & auferes malum de Israel. Quid ergo dicemus? Num
 quia hoc Conciliū sacerdotum damnauit CHRISTVM, sen-
 ciendum est omnia concilia esse impia, & nullum esse audiendum?
 Minime omnium. Nam conciliū, quod celebrarunt Apostoli

Foelicitatis
 impiorum
 euentus

Deu. 171

A. Clorion 191

Conciliorum
commendatio:

Hierosolymis, de iustificatione fidei, fuit longe omnium optimum concilium. Habent & Nicenum concilium, in quo damnatus est Arius, & quædam alia concilia, sed bene numerabilia, suam gloriam & commendationem. Hoc autem de concilio Pontificum aduersus Christum idcirco commemoratur, ut non offendamur, si audiamus summos pontifices persequi Christum, (hic enim iam uetus pene mos est pontificum) & ut discamus, quod non sit fidendum decretis conciliorum, ut uerbo Dei: sed potius conciliorum decreta probanda esse ex uerbo Dei, & quod bonum est, tenendum esse, non quod homines decreuerint, sed quod Deus uerbo suo approbauerit. Operæ precium autem est uidere, quomodo Christus gesserit se in hoc pontificum concilio. Interrogatus enim nunc sit Christus filius Dei: iterum ingenuè idem affirmat, quod antea Caiaphæ responderat. Et quanquam sciebat se non interrogari, ut iustum fieret iudicium, sed potius ut dānaretur, id quod non dissimulat, cum ait. Non respondebitis mihi, neque dimittetis, at tamen intrepide confitetur, quod antea, uidelicet, se esse Christum filium dei, & ex eo tempore sessurum ad dextram uirtutis Dei. Quid igitur ad hæc dicemus? Si Christus nouit pontifices maliciose interrogare, & confessio nem suam sibi exicio fore, cur sic respondet? cur non tacet, aut dissimulat? cur seipsum presenti periculo exponit? Hoc est obseruandum exemplum, quo Christus docet, quod quæadmodum ipse seipsum periculo capitis sui confessus est, ita debeamus et nos ipsum confiteri, etiam si nobis præsens mors

Pericula uitæ
tanta quomodo
de.

ob oculos ponat. Omnis, inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum coram patre meo, qui est in coelis. Nam præsentia pericula uitari quidem debent, si legitime & sine peccato fieri possit. At si non potes pericula uitare, nisi pecces, & ueritatem abneges, ibi tum non uitabis pericula, nisi recte factis & confessione ueritatis exponas te periculis. Nam si omnino metuendum est, metuite, inquit Christus, magis illum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Postremo considera damnationem Christi. Postquam enim confessus est ueritatem, damnatus a toto concilio, et iudicatur reus mortis. Quam ob causam? quod adscriberet sibi maiestatem Messie. At hoc iam ante multis & magnis miraculis comprobauerat. Opera, inquit, quæ ego facio nomine patris mei, hæc testimonium reddunt de me. Et quid amplius? Dānarunt eum, quod dixisset se esse filium Dei. Sed ad hoc iam antea quod responderat. Nonne scriptum est, inquiēs, in lege uestra: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura de eo quem pater sanctificauit, & misit in mundum. Ac mox sequitur. Vos dicitis me blasphemare, quia dixi me filius Dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si uero facio, & si mihi non credatis, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quod pater in me est, & ego in eo. Quanquam autem hæc omnia ante explicata, defensa, & repetita essent, tamen condemnant IESVM blasphemiam, & pronunciant eum dignum morte. Quid hoc iudicio

Ioan. 10.

Ioan. 10.

iudicio sol unquam uidit iniquius. Summa iusticia, damnatur ut summa iniusticia. Sed memineris, q̄ hoc iudiciū & hæc condemnatio sit nostri meriti. Nos enim tanti sumus peccatores, ut merito damnemur non solum externa, uerumetiam æterna morte. Discamus igitur in hac Christi condemnatione magnitudinem nostrorum peccatorū, & quæramus in Christo expiationem eorum, qui idcirco suscepit iudiciū condemnationis a suo ipsius populo, ut nos a perpetua condemnatione seruaret. Hic uero, priusq̄ ad reliqua explicanda pergamus, uidendū est, quid de Iuda proditore actum sit. Tunc uidens Iudas, qui eum tradiderat, q̄ damnatus esset, poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens. Peccaui tradens sanguinem innoxium. At illi dixerunt. Quid ad nos? Tu uideris. Et proiectis argenteis in templo, & abiens laqueo se p̄focauit. Suspensus autem crepuit medius, & effusa sunt omnia uiscera eius. Iudas perit horribiliter, sed quanto horribior est perditio eius, tanto maior opera nobis danda est, ut in tempore a peccatis resipiscamus, ne similiter pereamus. Ac primum uide mihi in Iuda quale sit ingenium Impiorum. Iudas enim priusquā agnosceretur peccata sua, securissimus erat, & impudentissimus. Esi enim admonetur de peccato, tñ pergebat p̄fracte in peccato. Contemnebat tam admonitiones, q̄ minas. Existimabat Satanam non esse tam horribilem, ut pingi solet, nec inferni ignem tam feruentem esse, q̄ dicitur. Ac sperabat se satis tempestiue poenitentiam acturum, cum ad extremam etatē peruenisset, interea temporis se furtis, proditiōibus, & alijs sceleribus, libidini animi sui satisfacturum. Hæc est carnalis securitas, & contēptus iudiciorum dei. Postq̄ aut̄ reuelantur ei peccata, & adducitur ad iudiciū dei, ibi tum tanto fit desperatior, quanto fuerat antea securior. Ac non solum desperat, uerumetiam p̄ nimio horrore, qui ex iudicio dei in conscientia eius oriebatur, p̄focat seipsum laqueo. Sic sunt impij quicq̄. Ante reuelationem iudicij dei, contemnunt uerbum dei, contemnunt admonitiones & minas, ac impudenter peccant. Postq̄ autem iudiciū dei reuelatur, nihil est ipsis desperatius, atq̄ adeo omnia p̄postere agunt. Cū deberent deum timere, tunc securo animo peccant. Cum autem deberent esse in Christo securi, tunc despondent animum & de salute sua prorsus desperant. Exempla habes in Cain, in Esau, in Saule, in Ahitophelē, et in multis alijs. Quare ne impiorum supplicio obruamur, concipiendus est timor dei, ante iudiciū eius, & obsequendum est in tēpore admonitiōi uerbidei, ut reuelato iudicio, securi in Christo p̄ fidē seruemur. Deinde obserua in Iuda, q̄ uana sit illorū poenitētia, q̄ agnitioni p̄ccatorū non addū fidē. Quid em̄, obsecro, Iudas omittit, q̄ non declarat ingenitē animi sui dolorē, propter p̄ccatū? Quid etiā bonorū operum non facit, quid non patit̄ pro peccato suo? Non solum em̄ ingēti horrore corripit

Iude interitus.

Impiorum securitas & desperatio.

Iude poenitētia uana.

Inter Petrum
et Iudam di-
scrimen.

Piorum et
impiorum di-
scrimen.

in conscientia sua, uerum etiam redit ad principes sacerdotum, confitetur peccatum suum, excusat Christum, dicens se sanguinem innoxium tradidisse, reportat triginta argenteos, reddit, quod inique acceperat, & proicit argenteos in templum, adeoque in tantum de peccato dolet, ut pro dolore seipsum laqueo prefocet. Quid hic tam operationum quam passionum Iudae pro peccato suo deest? Et tamen non consequitur nec remissionem peccatorum, nec salutem, sed damnatur perpetuo. Unde quomodo hoc accidit? num ex peccato, quo Christum prodiderat? Certe hoc erat scelus immanissimum, sed & Petrus non minus peccauerat abnegatione & execratione sua, & tamen consecutus est salutem. Quod igitur est discrimen inter Petrum & Iudam? Si peccatum respiciamus, ambo grauissime peccarunt. Si peccati agnitionem respicias, ambo horribiliter doluerunt. Et haec tenus inter se fere similes sunt. Sed in hoc sunt longe omnium dissimilissimi, quod Iudas tamen agnoscit peccatum, non etiam agnoscit per fidem remissionem peccati in Christo, ideo desperat et perit. Petrus uero non tamen agnoscit peccatum, uerum etiam agnoscit remissionem peccati per fidem in Christo, ideo credit et seruatur. Hoc discrimen inter pios & impios diligenter obseruandum est. Pii enim & sancti sunt fere per omnia similes impijs in peccatis & peccatorum agnitione. Ut impij solent ante reuelatum iudicium dei secure peccare, ita & sancti solent aliquoties post peccatum adhuc securi esse. Ut impij, iudicante deo, agnoscunt grauitatem peccati, & affliguntur doloribus inferni, ita & pii, ducunt iudicio dei in agnitionem grauitatis peccati, & inijciunt in dolores inferni. In quo ergo est discrimen? In uera fide, & fidei fructibus. Impij enim pergunt semper contemnere iudicium dei, & cum reuelatum fuerit, nullam concipiunt fidem. Pii autem & in tempore resipiscunt, & addunt fidem, ad agnitionem peccatorum. Cain securus contemnebat iudicium dei, & impudenter perpetrabat peccatum homicidij, etsi de eo admonitus fuerat. Numquid custos, inquit, fratris mei sum ego? Postea autem cum reuelabat iudicium dei, ibi tamen ita desperat, ut palam dicat, maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear, nec ullam concipit fidem, quia erat impius. Adam uero, postquam peccauerat, erat & ipse securus, sed reuelato iudicio dei, non tamen agnoscit grauitatem peccati sui, uerum etiam concipit fidem ex euangelio de semine mulieris, & seruatur, quia erat pius. Saul rex Israel, secure designat impietates & crudelitates suas in populo dei, & admonitus, contemnit uerbum domini, sed postquam reuelatur ei iudicium dei in monte Gelboe, sic desperat, ut etiam gladio sibi uitam adimat, quia erat impius. Dauid autem, & ipse securus erat post adulterium et homicidium suum, dissimulans se aliquid mali fecisse, sed admonitus a propheta non tamen agnoscit peccatum, uerum etiam credit euangelio, & liberatur, quia erat pius. Sic de Iuda & Petro dicendum est. Nam Iudas ante reuelationem iudicij dei securus peccat furto & prodicione, & admonitus, pergit uerbum domini contemnere. Sed cum grauitas peccati reuelaretur in conscientia eius, ibi & desperat, & seipsum suspendit, quia impius erat, Petrus autem erat quidem &

& ipse post unam & alteram abnegationem securus, sed excitatus galli-
cinio & intuitu Christi, non tñ agnoscit peccatū, uerū etiam credit pecca-
tum sibi in Christo remissum. Itaq; etsi effundat lacrymas, & ardeat flā-
mis inferni, non tñ perit, quia pius est, & addit fidē. Non est igitur sen-
ciendum, q̄ dolores & passionēs contritionis, quas in conscientia prop-
ter peccata sustinemus, expient peccata coram deo, sed q̄ solus Christus
sit expiator peccatorū, & q̄ non nisi per fidem in Christum, consequa-
mur peccatorū remissionem. Est & hoc in Iuda obseruandum, q̄ in iudi-
cio dei nulla externa prerogatiua peccatorē defendere queat. Iudas em̄ or-
natus erat officio apostolatus, cuius dignitas excellit in conspectu dei ma-
iestatem oīm huius seculi regū. Et tñ, cum impie ageret, atq; iudicaretur
a domino, in tantū non profuit ei prerogatiua dignitatis suae, ut fuerit
ei occasio maioris dānationis. Nemo igitur peccet fiducia suę dignitatis,
sed quo quis in hoc seculo maior est, eo plus timeat, & sequatur uocatio-
nē dei. Sed nec hoc est silentio pretereundū, q̄ cū Iudas cōqueritur pon-
tificibus peccatum suū, usq; adeo nullam afferant ei consolationē, ut etiā
derideant eū. Quid ad nos, inquit: Tu uideris. Hoc est dignū supplici-
um eorū, qui in aliorū gratiā peccant. Serui solent peccare, ut fauorē do-
minorum retineant. Subditi solent euangelion abijcere, ut magistratui
seruiant, & placeant. Sed quid fiet: Habes iudicium tuum in Iuda. Is em̄
peccauerat antea in gratiā Pontificum, sed cum iudicaretur a dño, non
solum nihil auxiliij ab ipsis cōsequitur, uerū etiā deridēt, & exibilatur.
Time igitur Dominum deum tuum, & caue, ne ad parandā aut retinen-
dam hoīm gratiā, aduersus deum pecces. Sed de Iuda alias etiam copiose
diximus. Nunc uideamus paucis, quid de triginta argenteis, quos Iudas
in tēplum proiecit, actum sit. Principes autē sacerdotum, acceptis argen-
teis dixerunt, Nō licet eos mittere in Corbonam, quia precium sangui-
nis est. Consilio autē capto emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam
peregrinorum. Quapropter uocatus est ager ille, Ager sanguinis, usq;
in hodiernum diē. Tunc impletum est, quod dictum est per Zachariam
prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos precium estima-
ti, quē estimauerunt, a filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut
cōstituit mihi Dominus. Corbona significat donū seu oblationē. Et sic
uocarunt sacrum thesaurum in tēplo. Hic ergo uide mihi impiorū isto-
rum hominū hypocrisim. Non timuerunt, ne iniuste facerent, q̄ Chri-
stū nulla iusta caussa cōdemnabant, nunc autē timent ne iniuste faciant,
si hos argenteos reponāt in sacrum grariū. Quid est cōscientia cauterio
notata, si hec nō est? Appropinquat, ait Elaias, populus iste ore suo, et la-
bijs suis glorificat me, cor autē eius lōge est a me, & timuerūt me mādato
hoīm, & doctrinis. Ac sequitur cōtinuo aliud hypocriseos genus. Emunt
em̄ pro his argēteis agrū figuli in sepulturā peregrinorū. Solliciti sunt
p̄ mortuis, et interim Christū uiuū, eūq; innocētē, quoq; modo possunt

*Ridetur Iu-
das à Pontifi-
cibus.*

*Hypocritarū
præpostera
religio.*

morti tradunt. Quid hac religione magis præposterum? Bonum quidē opus est peregrinorū curam agere, & mortuos honeste sepelire, sed in his operibus summam religionis ita constituere, ut interim nihil referre putes, si innocentem hominem damnaueris, hoc uere est impie piū esse. Cæterum, quemadmodū Pontifices & scribæ dānando & crucifigendo Christum impie quidē egerunt, impleuerunt tñ insciū uaticinia prophetarum, quæ de morte Christi extabant, ita hoc etiam loco emendo agrū figuli, ignoranter impleuerunt, quod de precio uenditionis Christi & emptionis agri apud Zachariam capite undecimo scriptum est. Nam q̄ Christus uendendus esset triginta argenteis, & q̄ pro his emendus esset ager figuli, Zacharias his uerbis prophetauerat. Et dixit ad eos. Si bonū est in oculis uestris, afferte mercedē meam, & si non, desistite. Appenderuntq̄ mercedē meam triginta argenteos. Et ait Dominus ad me. Projice eam ad figulū, magnificum uidelicet precium, quo estimatus sum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proieci eos in domum domini, ut daretur figulo. Hactenus Zacharias. Vides aut̄ Zachariā his uerbis res gestas de triginta argenteis & emptione agri figuli, longe ante ita diserte descripsisse, perinde ac si præsto adfuisset, & uidisset ludam primū quidem accipere triginta argenteos a summis pontificibus, deinde referre et projicere eos in templum, postremo pontifices emere pro eis agrum figuli. Obseruabis igitur spiritui sancto omnia quantum uis longe absentia, & futura, esse præsentia. Et hæc scripta sunt, non propter ludā, non propter triginta argenteos, non propter agrum figuli, nec etiam propter pontifices, sed propter nos, in quos termini ætatum inciderunt, ut cū uideamus passionem Christi, multis ante seculis tam diligenter a prophetis annūciatam fuisse, ut etiam precium proditiōis, & quid pro eo precio emendum esset, expresse indicauerint, agnoscamus hunc Iesum, in quo hæc manifeste impleta sunt, uerum esse Christum, Dominū nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto, deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LIX.

Act. 4.

Cum post Pentecosten Petrus & Ioannes e Cōcilio pontificū, qui minaciter interminati erant, ne post hac docerent euangelion Christi, ad discipulos redirent, & exposuissent eis minas Pontificum, discipuli omnes unanimiter uocem attollebant ad deum, & dixerunt: Domine tu es deus, qui fecisti cælum & terram mare & omnia quæ in eis sunt, qui per os Dauid pueri tui dixisti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim uere aduersus sanctum filiū tuū, Iesum, quem unxeras, Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, ad faciendum quæcunq̄ manus tua & consiliū

filium prius decreuerat, ut fierent. Quod igitur David futurum uaticini-
 natus est, & quod discipuli iam factum & impletum esse affirmant, hoc ui-
 deamus nunc in explicanda passionis Christi historia, quomodo fiat & implea-
 tur. Surgens, inquit Evangelistae, uniuersa multitudo eorum, uinctum
 abduxit Iesum a Caiapha, in praetorium, tradiditque Pontio Pilato praesi-
 di. Mane igitur, abducto Iesu ad praesidem, ipsi non introierunt in praetori-
 um, ne contaminarentur, sed comederent pascha. Hic primum omnium cog-
 noscendum nobis erit, quis fuerit Pilatus. Nam cum toties mentio eius fiat
 in hac passionis Christi historia, & soleamus eius semper in Symbolo
 religionis nostrae, quod uocant, symbolum apostolorum, meminisse, dignum
 est, quid de hoc Pilato, etiam apud alios scriptores extet, cognoscere. Hic
 ergo Pilatus, uir ethnicus fuit, & cum Iudaea Romanis Imperatoribus sub-
 iecta esset, missus est a Tiberio Imperatore, ut in Iudaea praesidem, Impera-
 toris loco, ageret, ius diceret, & Iudaeis publicam tranquillitatem confer-
 ret. Quamquam autem, quod ad religionem attinet, fuerit impius, & magis ho-
 mines quam deum timuerit, ac maluerit tandem iniustam sententiam aduer-
 sus Christum ferre, quam hominum odia in se suscipere, aut pericula adire,
 multis tamen honestis ac ciuilibus uirtutibus praeditus fuit, quae & pro
 suo modo magistratui imitandae proponuntur. Ac in primis commendat
 a prudentia, moderatione & iusticia, non quidem illa, quae coram iudicio
 dei ualet, ad perpetuam salutem, sed ciuili seu forensi. Prudentiam & mode-
 rationem eius indicant, ea quae de simulacris in Hierusalem illatis scripta ex-
 rant. Nam cum Pilatus suscepisset Iudaeam administrandam, intulit imagines
 Caesaris nocte inuestita in urbem Hierusalem, & instituit eas publice con-
 spiciendas. Sed Iudaei multis precibus contendunt, ut eas imagines iterum
 tollat. Neque enim lege ipsorum permissum esse, ut imagines publice insti-
 tuantur. Pilatus autem etsi initio resisteret, ac affirmaret, maiorem sibi rati-
 onem habendam esse maiestatis Imperatoriae, quam petitionis eorum, tamen
 cum circumdedisset Iudaeos exercitu, quo cogeret eos imagines suscipere,
 uideret autem ipsos nudatas potius ceruices excipiendis ictibus porrigere,
 re, quam ferre, ut leges ipsorum uiolarentur, admiratus gentis constan-
 tiam, in tuendis publicis legibus, maluit eos liberos & illesos dimittere,
 ac imagines ex urbe tollere, quam crudeliter in ipsos saeuire. Haec est ma-
 gna tum prudentiae, tum moderationis uirtus. Nam de ciuili eius iusticia
 postea audiemus. Sunt etiam, qui tradant eum perscripsisse ad Tiberium
 Imperatorem de passione & resurrectione Christi, & de miraculis per
 ipsum editis, ac postea Tiberium retulisse ad senatum Romanum, ut Chri-
 stus decerneretur Deus. Cum autem Pilatus decem annis administrasset
 Iudaeam, coactus fuit accusatione Iudaeorum Romam repetere, ut se co-
 ram Imperatore defenderet. Itaque cum a Caio Caesare magnis calamitati-
 bus affligeretur, sua se manu interfecit, quo tanta mala mortis celeritate ef-
 fugeret. Ac de Pilato quidem haecenus. Nunc autem uideamus, quid coram

Pilatus quis fuerit.

Pilati uirtutes.

Iosephus.

IN PASSIONEM CHRISTI

ipso de Christo gestū sit. Mane, abducto Iesu ad p̄sidē Pilatū, ipsi nō introierunt p̄torīū, ne cōtaminarent, sed ut comederēt pascha. Hic iterū uide mihi cauteriatā hypocritarū cōscientiam. Timēt ne contaminent introitu p̄torij, & cōgressu ethnici, & nō timēt, ne cōtaminentur tanto liuore et tanta inuidia, qua in Christū innocentē ita grassabant, ut nō nisi sanguinē eius sicerint. Quid hac religiōe magis preposterū? qđ hac sanctitate magis p̄phanū? Non em̄, qđ corpus attingit, cōtaminat hoīem corā deo, sed qđ egrediunt ex corde, impurū reddūt hoīem. Ex corde exeūt, inquit Christus, cogitatiōes male, cedes, adulteria, stupra, furta, falsa testimonia, cōuicia. Hæc sunt, quæ impurant hoīem. Quid autē ad hanc superstitionē Pilatus? Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quā accusatiō nē affertis aduersus hoīem hunc. Habes hic in pilato uirtutē moderationis & iusticiæ ciuilis. Moderationis est, qđ cū Iudei non uelint intrare in p̄torīū, exeat ad eos foras. Magistratus qui sp̄iā tyrannus & percussor, ne tantillum quidē cessisset pertinaciē Iudeorum, sed coegisset eos potius gladio, ut in p̄torium intrarent, & magistratum suū hoc obsequio agnoscerent. Pilatus autē mauult inuincibili eorum pertinaciē & supercicioni cedere, & ad ipsos exire, qđ uiolenter ipsos contra animi eorū propositum cogere. Exemplū magistratibus obseruandū ut non omnia exigant a subditis summo iure, sed nonnihil remittant inuincibili eorū pertinaciē, quo publica tranquillitas conseruet. Ac si fieri potest, nihil quidē publicę iniquitatis in populo tolerandū est, at si iniquitas non potest nisi maiori iniquitate, & rerū oīm dispendio tolli, ibi certe prudentis & moderati magistratus est duricię populi cedere, et ad tolerabilia uicia cōuiuere. Sic cōsulant seniores Roboamo filio Salomōis, si hodie, inquit obediēis populo huic, & seruiēis & peticiōi eorū obediēis, locutusqđ fueris ad eos uerba lenia, erūt tibi serui cūctis dieb. Iusticię autē est, qđ nō damnet hoīem nōdum nec auditū nec conuictū. Quā, inquit, accusatiō nē affertis aduersus hoīem hunc? Et hāc iusticię partē, tam diligēter sectatur, ut malit autoritatē Pontificū contēnere qđ hoīem nondū auditū dānare. Respōderūt em̄ et dixerūt ei, si nō esset hic malefactor, haudquāqđ tibi tradidissem, eū. An nō tm̄ honoris exhibes autoritati et dignitati nostrę ut hoīem nostro aī iudicio condēnatum, damnes? nos pōtēfices sumus. Putas ne nos male iudicare? Noster est spūs sanctus una cū alis et pēnis, quō igit̄ erraremus? Sed Pilatus nō agnoscit iactantiā illorū. Et dicit. Accipite eū uos, & secundū legē uestrā iudicate eū. Pro iactantiā sua reportat cōtemptū et derisum. Nā qđ Pilatus dicit, mordax risus est, qđ significat, ipsos magnā quidē dignitatē iactare, sed nō habere tm̄ autoritatis et iurisditiōis, ut audeāt hoīem cōdēnatū iuxta leges suas capitaliter punire, qđ & ipsi necesse habēt cōfiteri. Dixerūt em̄. Nobis nō licet interficere quē qđ: ut sermo Iesu impleret, quē dixit, significās qua morte eēt moriturus. Nā apđ Mat. ait Christus. Ecce cōscēdimus Hierlyma, et filius hoīs tradet

Matt. 19.

Magistratus
officiū erga
subditos.

Matt. 20.

princi

principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum. Quod ergo Christus antea predixit, hoc nunc impletur. Principes sacerdotum non ipsi interficiunt Iesum, sed tradunt eum cōdemnatum praesidi Ethnico, ut crucifigatur. Et tamen hic praeses nō agnoscit condemnationē ipsorum, sed necesse habent accusationem contra ipsum instituerē. Haec illa uirtus est, quae exigitur ab omnibus iudicibus & magistratibus, uidelicet: Ne quē inauditum et non conuictum condemnēt. Vulgarissimum dictum est. Audiatur & altera pars: sed observatio eius non est ita uulgata. Solenne quidē est, in omnibus publicis iudicijs, ut nō tantum accusator sed & reus audiat. Et auditus quoque est, si externam speciem consideres, Christus coram Caiapha & toto concilio: sed hic definiendū est, quid sit uere alteram partē in iudicio audire. Nam alteram audire partē, non est aures tū alteri parti praebere, sed est etiam afferre animū ab omni affectu uel fauoris uel odij aut inuidiae liberē. Nunc autem Caiaphas & cōcilium non attulerunt animum a carnalibus affectibus uacuū ad audiendum Christum, sed animum plēnū inuidia, odio ac uirulentia. Quare, ut audiendo Christum, non audierunt eum, ita nec alij magistratus recte audiunt reos, aduersum quos conceperunt odium ex accusatoris oratione, etiā si externis auribus audiant eos. Quid ergo dicemus de Pilato? Cū eū constanter seruet hanc iusticie partem, ut nō uelit Iesum damnare nisi prius auditū, & conuictum, nū consecutus est etiā iusticie laudē coram deo? Minime oīm. Et si eū hęc uirtus suam habet laudem, & iudex, qui hanc uirtutē non sectat, ethnicis deterior est, tamen nō est uera iusticia, qua quis consequitur perpetuam foelicitatē. Vera enim iusticia, qua cōstitamus in iudicio Dei, est tantum iusticia Christi, quam per fidem accipimus. Quare, si cui hęc iusticia defuerit, etsi habeat alias uirtutes, & consequatur corporales utilitates per eas, tū non consequitur ueram & eternam beatitudinē. Sed audiamus nūc accusationem pontificum. Coeperunt illum accusare summi sacerdotes & seniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertere gentem ac uetantē tributa dare Cæsari, & dicentem se Christū regē esse. Hęc est altera accusatio, quae aduersus Christū instituit. Nam supra, accusatus est Christus hæreseos, corā pontificibus & cōcilio presbyterorum. Nunc autem corā Pilato, qui erat magistratus civilis, accusatur sedicionis. Hic, inquit, evertit gentē, & seducit eam a legitima obedientia, quam debemus Romano Imperatori, summo nostro magistratui. Et probamus: Quia uetat tributa dare Cæsari, & affirmat se esse Christum regē. Omnis aut qui dicit se esse regē, & uetat dare tributa ciuilia, is cōtradicit Cæsari & sediciosus est aduersus magistratū. Primum oīm obserua mihi in his pōtificibus, quid faciat inuidia. Nā hi pontifices mustitabāt ipsi inter sese iniquissimū esse, q̄ cogere Cæsari dare tributa, et summis uotis exoptabāt, ut Christus rex ueniret, quē sperabāt liberare.

Matth. 20.

Audiatur altera pars.

Alteram partē in iudicio audire.

Iusticie uirtus.

Inuidia.

taturꝫ ipsos ab omni externarꝫ gentium tyrannide. Nūc autem, quod ip-
 si maxie inter se approbant, hoc in altero ex inuidia dānant. Quid igit in-
 uidia est iniquius? quid uirulentius? Deinde obserua hic calūniam, quā o-
 ptime dicta & facta, pessime inuertunt. Christus de tributo Cēsari dando
 perspicue dixerat. Date Cēsari, quæ sunt Cēsaris, & ex imagine seu inscri-
 ptione nomismatis manifeste significauerat, Cēsari tributum dādum es-
 se: præterea multis sæpe concionibus indicauerat, se quidē Christū esse,
 sed non terrenum aut ciuile regem, nec unq̃ susceperat ciuiles cōtrouer-
 sas cōponendas. Vnde & fugit cum uulgus uolebat ipm creare regem, &
 eum, qui petebat ut iuberet fratrē diuidere secum hæreditatē, reijcit ad or-
 dinarios & legitimos iudices. Nihilominus tñ non est tutus a morsu Sy-
 cophantarꝫ, & calumniatorum, qui uerba eius plane in diuersam senten-
 tiā peruertunt. Nō potest autem hoīs animo grauior dolor accidere, quā
 si optime eius dicta & facta, maliciose deprauent. De huius doloris graui-
 tate conquerit̃ Dauid, aduersus calumniatorē suum Doeg. Tota die, in-
 quiens, in iusticiā cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolum.
 Quid acutius est nouacula? at calumniatoris uerba multo grauius pūgūt
 animum, q̃ nouacula corpus. Et iterꝫ explicat hanc doloris grauitatē, cū
 loquit̃ de alijs calumniatoribus, qui oīa eius dicta & facta in pessimā par-
 tem coram Saule interpretabant. Filij hoīm, in quiens, dentes eorꝫ arma
 & sagittæ, & lingua eorꝫ gladius acutus. Et Salomon. Iaculū & gladius
 & sagitta acuta, hō qui loquit̃ contra proximū suum falsum testimoniū.
 Sed et Christus ipse nō dissimulat huius doloris grauitatē, cū in psalmo
 ait. Circundederūt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperue-
 rūt sup me os suū, sicut leo rapiēs & rugiēs. Et mox. Circundederunt me
 canes multi, cōcilium malignācium obsedit me. Quid est sæuius leone e-
 furiente & rugiēte? Quid est crudelius canibus in rabiē actis? at multo sæ-
 uiores & crudeliores sunt calumniatores. Porro, calumnia, supplicium est
 peccati. Et quanquam quis optime fecerit, meretur tamen peccato impie-
 ratis suæ, ut pessime audiat. Grauiissimæ quidem peccant Sycophantæ, q̃
 proximum falso traducant, & tam uerba quam facta eius calumnijs suis
 peruertāt. Sed cui hæc calamitas accidit, is meminerit eam esse supplicium
 peccati, & admoneatur de peccato suo coram iudicio Dei. Et si enim
 homo hac quidem in parte, coram calumniatoribus, & humano iudicio
 innocens sit, tamen nemo est innocens coram Deo. Solus Christus est
 tam coram hoībꝫ, quam coram Deo ipso longe oīm innocentissimus.
 Suscepit ergo Christus hoc peccati supplicium, & hanc doloris gra-
 uitatem, quæ animo ex calumnijs accidit, non ut admoneretur de suo
 aliquo peccato, sed ut peccata nostra expiaret, & defenderet nos a calum-
 nijs tam hominum quam Satanæ sua ipsius innocentia. Satan enim ca-
 lumnator est hoīm in conspectu Dei, (unde & diaboli nomē sortitus est),
 ac non tm̃ accusat hoīes in iudicio Dei, propter manifesta peccata, sed eti-
 am propter bona opa. Inuenit em̃, tam in pētis quam in bonis operibus

Psal. 60.

Psal. 56.

Prouerb. 25.

Psal. 220.

Calumnia.

Νικόλαος
Calumniator

quod & uere accuset, & falso calumnet. Hoies q̄q̄, Satanae organa, natura sunt calumniatores, qui solent optime dicta & facta calumniando pessime deprauare. Cū autē Christus innocentissimus sit, & susceperit in se obedientiam suam, ut Deus pater iudicet oēs eos, qui calumniam paciunt, & in Christum filiū suum credunt, innocentes, ac pronūciet eos propter Christum, in quem credunt, iustos. Quare in tantum nō peribunt propter calumnias Sycophantarū, ut potius innocentia eorum nota fiat suo tempore, coram uniuerso mūdo, & ipsi perpetuam gloriam consequantur. Sed redeamus ad praesidem. Pilatus audiuit accusatores, seu uerius Sycophantas, & calumniatores. Nunc audit etiam reum. Introiuit ergo iterum in praetorium Pilatus, & uocauit Iesum. Iesus autem stetit ante praesidem. Et interrogauit eum praeses Pilatus dicens. Tu es rex Iudaeorum? Respondit Iesus: A temetipso tu hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Disputatio, quam Christus hoc loco instituit cum Pilato, obseruatu dignissima est. Et quanq̄ quae Christus alias dixit, & cōcionatus est, magna fidei obedientia, & ueneratione, ut coelestia oracula, semper excipienda sunt, ea tamen, quae ab ipso, in historia passionis suae, dicta extant, maxime oīmi, tanquam selectissimae gēme, conseruanda sunt. Ac primum uide mihi hoc loco miram grauitatē & constantiam Christi coram praeside. Et si em̄ tūctus adductus erat ad praesidē, & sedicionis accusatus, tñ non solum cōstitit ante praesidem, ut heros maiestate quadā praeditus. (Hoc em̄ significat Matthaeus, cum ait: Iesus stetit ante praesidē,) sed etiam reprehendit praesidem, magna grauitate, & admonet eum sui officij: A temetipso, inquit, hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? hoc est. Miror, q̄ tu, qui alias audis prudens, nō tractes hanc causam prudentius? Quid em̄ opus est, ut me interroges? Si enim iam ex teipso nosti, q̄ sim rex, quid interrogas, quod nosti? Si autem nō nosti, quid ME interrogas? cur nō audis testes? Reo enim non credi solet, sed testibus. Habet & hoc loco magistratus, quod discat. Sicut enim magistratus non debet in iudicio accusatori tantum, ita nec reo tantum, fidem adhibere, sed si fieri potest, testes audiri, & iuxta legitimam suam ordinationē examinari debent. Possunt em̄ & testes mētiri, ac falsum dicere. Quare magna opus est diligentia & prudentia in examinandis testium dictis, & in conseruanda legitima harū rerum ordinatione. Et quia dicta testium maximae sunt autoritatis in iudicio, idcirco Deus seuerissime exigit ueritatē in testibus. Nam propter hanc causam tulit propriam legem in Decalogo: Non loquaris falsum testimonium aduersus proximum tuum. Et in Deuteronomio, seuerissimū infert supplicium falso testi. Reddent ei, inquit, sicut fratri suo reddere cogitauit. Non misereberis eius, sed exiges aīam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu. Non misereberis, inquit, eius, ut significet magistratum plus peccare, si non diligenter scrutetur te-

Pindarus:
 Ἀμύχανος
 καλῶτος,
 κακολόγος
 ὁ πολίτης.

Testes audire.

Testium dicta.

Deut. 19.

stium dicta, & non punierit falsum testem, quam si dimittat furem aut latronem incolumē. Sed hæc fortassis de testibus, non opportune admodū
 „ hoc loco commemorant. Quare ad institutū nostrum reuertemur. Res-
 „ pondit Pilatus. Num ego Iudæus sum? Gens tua, & principes sacerdotū
 „ tradiderunt te mihi: Quid fecisti? Pilatus ex increpatione Christi non
 nihil commouet ad iram, & tñ seruat moderationem. Num ego, inquit,
 Iudæus sum? hoc est. Quid ad me uestra religio? Nū putas me tam ocio-
 sum esse, ut inquiram uestras superstitiones, & quid in uestris prophetis
 extet de rege Messia? Quare uolo, ut tu mihi respondeas, quid feceris. Ha-
 bemus quidem in Pilato exemplum moderatiōis, sed idem etiam est ex-
Magistratus
arrogantia. emplum humanæ arrogantiae, præsertim in magistratu. Nā qui fungū-
 tur magistratu, hi fere eo sunt ingenio præditi, ut quia data est eis potētia,
 existiment eo ipso sibi quoq; uirtutē sapientiæ & iusticiæ datam esse, ut
 quicquid sentiāt, hoc sit & prudens & iustum, nec pacienter ferunt, ut ad-
 moneantur sui officij, & erudiantur præceptis sapientiæ atq; iusticiæ. Ac
 non cuiusuis quidē est, magistratū admonere, & reprehendere, hoc tñ of-
 ficiū Christi est, (quia missus erat a deo patre publicus in orbe concio-
 nator,) & eorū qui legitimā habent functionē docendi uerbi dei in ec-
 clesia. Nam magistratus etiam auditor est ecclesiæ. Quare debet quoq;
 pacienter ferre, ut de officio suo admoneatur. Præterea qui est potentia
 præditus, non continuo sapiens est & prudens, ut sciat quid sit iustum.
 Necesse igitur est, ut erudiatur. Iam si fingere eum nosse quid sit rectum, qd
 iustum, non tamen continuo facit, quod iustum & rectum est. Et fingere e-
 um facere, necesse tamen habet, ut admonitione conseruetur in officio,
 & ut quod facit, facere pergat. Quare stulta est arrogantia in Pilato, q̃
 ægre ferat se de officio suo admoneri. Sed interim moderatio est, q̃ uerbis
 tantū paulo durioribus inuehatur in Christū, non autē pugnis in ipsum
 „ sæuiat. Respōdit Iesus. Regnum meū non est ex hoc mundo. Si ex hoc
 „ mundo esset regnum meum, ministri mei utiq; decertassent, ut non tra-
 „ derer Iudæis. Nunc autē regnum meū non est hinc. Memorabile di-
 ctum, & quod obseruatum maxime omnium necessarium est. Quid ergo
 dicemus? num Christus non regnat in hoc mundo? certe dominat a ma-
 ri usq; ad mare, in celo & in terra. Quid ergo est, quod ait: Regnum me-
 um non est ex hoc mundo? Hac uoce Christus non significat se non in
 hoc mundo dominari, sed docet regnum suum non habere condiciones
 & proprietates regnorum huius mundi, & non constare externa in hoc
 seculo maiestate. Ac primum hoc dicto reiicitur uana carnalium Iudæo-
 rum opinio, qui sentiebant Messiam dominaturū in terra, iuxta huius se-
 culi maiestatem, & iuxta proprietates regnorū in hoc mundo. Deinde hoc
 dicto perspicue explicatur, quod sit discrimen inter regnū huius mundi et
 inter regnū Christi. Quod ideo diligentissime nobis obseruandū est, ut
 nō solum nō offendamur aduersis, quæ nobis in hoc seculo cōtra promissionem

tionem dei accidere uidentur, sed ut etiam habeamus tutum asylum in quod recipiamus nos in aduersis, quo seruemur. Si ex hoc mundo, inquit, esset regnum meum, ministri mei decertassent utique, ut non traderer Iudaeis. Nam haec est proprietas regnorum huius seculi, quod serui pugnent pro domino & rege suo externis armis & quantis possint uiribus, ut tueantur eum. Et quod de liberatione regis de manu hostium dicitur, hoc etiam intelligendum est de liberatione aliorum hominum e suis calamitatibus & afflictionibus. Nam haec est proprietas liberationis huius seculi, quod qui premitur paupertate, liberetur a paupertate, externis opibus, & consequatur multas diuitias, multosque numos aureos et argenteos. Qui affligitur morbo, si iuxta huius seculi rationem liberari debet, necesse habet liberari a morbo, externa & sensibili sanitate. Qui exilio multatur: si iuxta proprietates liberationis in hoc seculo liberandus est ab exilio, necesse habet restitui in externam illam patriam, e qua eiectus est. Qui obruitur morte, liberandus est a morte, uel non moriendo corporaliter, uel statim a morte ad uitam illam externam redeundo, quemadmodum Lazarus & filius uiduae ad hanc corporalem uitam reuocati sunt. Haec sunt proprietates liberationis huius seculi. Sic liberant serui dominum suum ab hostibus: sic liberat a paupertate diues quispiam rex subditum suum. Sic liberat a morbo medicus peritus. Sic a morte aliquandiu conseruat is, qui docet periculum mortis uitare, aut qui iam aquis suffocandum, ex aquis seruat. Regnum autem Christi, & liberatio, quae est in regno Christi, longe alias habent proprietates. Non negari quidem potest, quin & Christus & apostoli male affectos liberarint ab externis afflictionibus. Restituerunt enim aegrotos externae sanitati, leprosos externae mundicie, & mortuos, externae atque corporali uitae. Sed & apostoli ipsi, postquam coniecti essent in carcerem, liberati sunt ab angelis, & educti ex carcere, ut etiam externam consequerentur libertatem, quemadmodum scriptum est in Actis apostolicis. Haec autem miracula aedita sunt, non ut significarent regnum Christi esse ex hoc mundo, & habere proprietates regnorum huius mundi, sed ut confirmarent ueritatem euangelii Christi, & testarentur, Christum uere quidem regnare. (Si enim non regnaret, quomodo in nomine eius tanta miracula aedita essent?) non regnare autem, nec liberare ab afflictionibus, iuxta huius seculi proprietates. Quae est ergo regni Christi proprietas: quae maiestas eius in hoc seculo? Hanc explicabit nunc Christus Pilato, non quidem propter Pilatum, qui irridet doctrinam eius, ut mox sequetur, sed propter nos, ut discamus ueram regni CHRISTI rationem in hoc seculo. Dicit ei Pilatus. Ergo rex es tu? Respondit IESVS. Tu dicis, quod rex sim ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium feram ueritati. Omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam. Tu recte, inquit, ais, quod me regem dicas. Et ego ingenue fateor me regem esse. Non sum autem rex politicus, non rex Romanus, non rex Aegyptiacus, non rex Persicus,

*Liberationis
ratio in hoc
seculo.*

Act. 5. & 12.

*Regnū Christi
sive quale sit*

*Veritatis mul-
ta genera.*

*Regni Christi
in hoc seculo
maiestas.*

non etiam rex Iudaeus, qualem Iudei somniant. Breuiter non sum rex regia et externa maiestate in hoc seculo praeditus, sed sum rex cōcionalis: sum doctor ueritatis. Hec est mea in hoc seculo maiestas, hoc meū est regnum in hoc externo mundo, ut feram testimonium ueritati. Non quero, ut potestati meae subiiciantur arces, castra, urbes & oppida. Habeant principes huius mundi, suos principatus, habeant reges sua regna, & operam dēt, ut recte ea administrent, hoc tantum quaero, ut homines cognoscant ueritatem. Et qui libenter audiunt ac sectantur ueritatem, hos ego subditos meos agnosco, qui, tantum abest, ut auditu ueritatis abducantur ab externa regum & principum suorum obedientia, ut tanto magis regibus & principibus suis in rebus ciuilibus obediant, quanto certius doctrinam ueritatis cognouerint. Ceterum, cum Christus dicat se uenisse ut ferat testimonium ueritati, obseruandum est, multa esse genera ueritatis. Vnaquaeque ars, unaquaeque scientia suam habet ueritatē. Mathematica, certas habet demonstrationes, quae sunt ueritates. Physica suas habet rationes, quae & ipsae sunt ueritates. Habet & quoduis opificium suam ueritatem. Christus autem, etsi non reijciat, nec damnet eas artes et opificia, quae ad huius uitae usum utilia & necessaria sunt, non tamen uenit in hunc mundum, ut nos doceret mathematicam ueritatem, aut externum opificium, sed uenit ut doceret artem & opificium consequendae iusticiae, & perpetuae felicitatis. Hoc est officium, haec est professio Christi. De hac igitur ueritate loquitur Christus, & sentit se uenisse ut doceat ueritatē religionis. Ego, inquit, ueni in hunc mundum, non ut eijciam Caesarem e sua maiestate, & auferam regibus sua externa regna: sed ueni, ut doceam ueram religionem. Et qui desiderat ueram religionem discere, ut consequatur uerā iusticiam & perpetuam salutem, is me audit: is meus est subditus. Habes breuissimis quae sit maiestas regni Christi in hoc seculo. Et si enim Christus dominetur in caelo & in terra, ac reuelaturus sit maiestatem suam in nouissimo die, quod data sit ei, iuxta Daniele, potestas, honor, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguae seruiant ipsi, ac potestas eius, potestas sit aeterna, quae non auferetur, & regnum, quod non corrumpetur, in hoc aeternum seculo, priusquam aduenerit nouissimus dies, non habet aliam externam maiestatem, quam in doctrina ueritatis, seu euangelij sui. Et quē admodum ipse non usurpauit sibi externum regnum, sed tamen docuit euangelion suum, ita iussit apostolos suos abire in uniuersum mundum, & predicare euangelion. Ac interea temporis non mutat ueterem statum & cursum huius seculi, nec seruat suos externa maiestate pro ratione huius seculi, sed finit eos uarijs afflictionibus obrui, exigens interim, ut euangelion suum fide excipiant, ut etsi affligantur, fide tamen expectent & habeant aeternam uitam. Ite, inquit, in mundum uniuersum, & praedicate euangelion omni creaturae. Qui crediderit, & baptisatus fuerit, saluus erit: Qui uero non crediderit, condemnabitur. En, haec est maiestas regni Christi in hoc seculo. Tamen

Tametsi enim resurrectio Christi, ascensus eius in coelum, missio spiritus sancti, & miracula nomine Christi per apostolos aedita, sint clarissima maiestas etiam in hoc seculo, tamen haec maiestas, non est in hoc reuelata, ut significaretur, Christum in hac terra pro regio huius seculi more dominatur, sed ut confirmaretur ueritas euangelij, & ut significaretur maiorem Christi maiestatem suo tempore reuelandam, nos autem debere interea temporis, praedicatione euangelij, & fide contentos esse, donec quod credimus re ipsa accipiamus. Habes, quid illud sit, quod Christus ait: Regnum meum non est ex hoc mundo. Non est autem satis, ut intelligas quod sibi hoc uerbum Christi uelit, sed transferendum est etiam in usum, ut in aduersis non solum non offendamur, uerum etiam seruemur. Ostendemus igitur aliquot exemplis, quomodo hoc Christi uerbo ad salutem nostram utendum sit. Ac primum: Scriptum est in prophetis, quod in regno Christi nullus futurus sit immundus, & peccator. Non adiciet ultra, inquit Esaias, ut pertranseat per te incircuncisus & immundus. Et iterum: Populus tuus omnes iusti. Quare, si quis sentit adhuc in se peccatoris sordes, sollicitatur cogitare, se non esse membrum regni Christi, propterea quod nondum sit totus in se mundus. Quid ergo faciat? Proferat in medium hanc uocem Christi. Regnum meum non est de hoc mundo, hoc est. Regnum Christi non constat externo sensu, sed constat tantisper uerbo & fide, dum hoc seculum constiterit. Audimus enim aure euangelion quod reputemur iusti propter Christum, & corde credimus. Re autem ipsa diuersum intra nos sentimus. Si uero regnum Christi esset ex hoc mundo, tunc quemadmodum omnes ministri Christi certassent pro ipso, ut non traditus fuisset Iudeis, ita omnes sancti accurrerent, & sic nos purgarent, ut ne labecula quidem impiae cogitationis in carne nostra relinqueretur. Deinde scriptum est. In regno Christi non esurient, neque sitient, non percutiet eos aestus & sol. Et iterum. Pro aere afferam aurum, pro ferro argentum, pro lignis aes, & pro lapidibus ferrum, hoc est, in regno Christi, nulli erunt egeni & pauperes. Cum igitur quispiam grauatur paupertate & inedia, ac sollicitatur putare, quod non sit membrum regni Christi, quid faciat? minerit huius uocis. Regnum meum non est ex hoc mundo. Non constat externo sensu & maiestate, sed tantum uerbo & fide, usque ad nouissimum diem. Nam si regnum Christi esset ex hoc mundo, omnes certe diuites, omnes reges & principes qui dicuntur esse nutritij ecclesiae, accurrerent ac inediam nostram sustinerent. Ad haec scriptum est, quod in regno Christi non audietur ultra uox fletus, & uox clamoris. Sed gaudebitis, inquit & exultabitis usque in sempiternum. Et non erit ultra mors, sed uita sempiterna. Quid ergo faciat, qui cum afficitur maximis doloribus, adeoque morte ipsa, cogitat se non esse membrum regni Christi, quod non sentiat nisi aduersa? Huic tentationi succurrendum est uerbo Christi. Regnum meum non est ex hoc mundo, non constat externa maiestate.

Esai. 52.

Esai. 60.

Esai. 4.

Esai. 60.

Esai. 65.

Si esset ex hoc mundo, certe omnes medici conuenirent, ut morbo meo mederentur, & me sanarent. Quod si homines cessarent, angeli descenderent e caelo, & conferrent mihi sensibilem sanitatem. Nunc autem regnum Christi, non est de hoc mundo, sed constat VERBO & FIDE, in hoc seculo. Audimus Euangelion. Et credimus. Diuersum tamen re ipsa experimur. Quid igitur fiet: num regnū Christi ita non est ex hoc mundo, ut quod euangelio promittitur, re ipsa nunquā accipiamus? Absit longissime. Non accipimus quidem iuxta huius mundi rationē, & externam maiestatem, certo tamen futurū est, ut quod credimus & speramus, tāta celesti maiestate accipiamus, ut fruituri simus felicitate perpetuo nunquam finienda. Quare consolemur nos interim uerbo Christi in omnibus aduersis, & obsequamur uocationi eius, donec redeat cū oībus angelis suis, in stupenda illa maiestate, qua uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos. Sed de usu huius uocis Christi: Regnum meū non est ex hoc mundo, satis dictum opinor. Audiamus igitur, quomodo Pilatus responsum Christi, quo dixit, se uenisse, ut ferat testimonium ueritatis, excepit. Dicit ei Pilatus. Quid est ueritas? Hoc dictum uulgo ita exponitur, perinde ac si Pilatus serio interrogauerit, quid esset ueritas, sed quia Christus nihil ad tam necessariam quæstionē respondet, apparet Pilatum ironice ac ridicule de ueritate loqui. Siue enim Pilatus intellexerit per ueritatem, quam uis ciuilem ueritatem, siue tantum ueritatem religiōis, certe uidetur Christum, cum sua ueritate ualde irridere. Et est sententia. Quid? Tu ne tantum in hoc uenisti, ut profitearis ueritatē? Ne tu miserrimus oīum hominum eris cum tua ueritate. Necesse profecto habebis cum tua ueritate esurire, algere, & inedia perire. Quid em̄, obsecro, est ueritas, tam in rebus ciuilibus, quam in religione? quam habet utilitatem? Video eos, qui ueritati student nullam prosperā fortunam in hoc seculo habere. In aulis principum, qui uera dicunt, extremo odio laborant. Si quis ueritati operam dederit, non uideo quō possit ullam dignitatem aut amplitudinē consequi. Si ueritas promoueret, certe nec Caiaphas haberet suum pontificatum, quippe quē dolis & largitione adeptus est, nec Cæsar Tiberius suum haberet imperium. Astu enim quodam impetrauit, ut designaretur Imperator. Ac fortassis, si ueritas promouisset, nec ego principatum Iudæe cōsecutus essem. Quid autem dicam de priuatis hominibus? Hi si ueritatem sectant̄, fame etiānum pereunt. Opifex, nisi menciatur, & seponat animam suam, quod aiunt, post fornacem, nullum lucrum faciet. Mercator, nisi nugis & imposturis extrudat uenales suas merces, esuriet atque algebit. Breuiter, ueritas ubique iacet, mendacia autem promouent. Quod si uero loqueris de ueritate religiōis, certe tu longe omnium stultissimus es, qui te propter religionem, rem nimirum uanissimā, exponas tantis uitæ tuæ periculis. Quid enim, obsecro, est ueritas religionis? Vide enim mihi, quot sint in orbe terrarum religiones? & quis scit, quæ ipsarum uerior.

rior sit. Ethnici suam habent religionem, Iudæi suam. Et inter Iudæos, alius est religionis pharisaicæ, alius Sadduceicæ, alius Esseicæ. Inter Ethnicos autem, alius colit Iouem, alius Mercurium. Aegyptij colunt etiam bestias pro dijs, adeoque tanta est religionum diuersitas, & incertitudo, ut mihi uideatur religio ab ociosis hoibus in hoc tatum excogitata, ut uulgus superstitionis timore in quadam pietatis honestate contineat. Itaque iudico eum insanire, qui se propter hanc uanitatem periculis uitæ suæ obijciat, sed is demum mihi sape uidetur, qui se comparat ad mores huius seculi, et si quidem ueritas promouet, sectetur ueritatē: si autē mendacium promouet, sectetur mendacium, sed honestatis specie obductum. Ac in religione sentiat, quod in præsentiā tutum est, aut maiores eius senserunt, aut quod magistratus exigit. Hoc illud est, quod Pilatus dixit. Quid est ueritas? Habes igitur in Pilato imaginem impiorum hominum, qui etsi honestatem probent, tamen non amplius probant eam, nisi quatenus utilis est, & parit tranquillitatē huius seculi, ac sentiunt interim, mores huius seculi sectandos esse, & cum impostura atque mendacia sint foelicia, putant prudentiū genus esse, animam, sic enim ipsi loquuntur, post fornacē reponere, donec durescas, adeoque iudicant eos non esse mentis suæ compotes, qui se periculis propter religionē, quam existimant meras esse nugas, obijciunt. Hos uocant Epicureos. Sed nos ab hoc exemplo longissime abesse debemus, & multo aliter nobis sentiendum est. Fieri enim non potest ut impostura & mendacia sint perpetuo foelicia. Si nō audieris, inquit, uerbum Dñi, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus in omnibus operibus manuum tuarum. Qui autē sectatur mendacia & imposturas, non audit uerbum Dñi. Quid ergo benedictionis, quid foelicitatis ex ijs consequi possit? Quod autē attinet ad religionē, etsi Pilatus & omnes impij Epicurei derideant eam, nobis tamen nihil prius in omni uita agendum est, quam ut ueritatē eius religionis, quā Christus docuit, sectemur. Ego in hoc, inquit, natus sum, ut feram testimonium ueritati. Et omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam. Hæc autem est ueritas quam Christus docuit, quod meriti quidem simus perpetuam damnationē propter peccata nostra, & quod non possimus peccata expiare nostris uel operibus uel passionibus, sed quod solus ipse passione sua expiauerit peccata, & reconciliauerit nobis patrē, atque adeo quicūque in ipsum credat, non solum reputet coram Deo iustus, sed etiam consequatur propter ipsum æternam foelicitatem. Hæc est certissima ueritas, hæc est sola uera religio. Ut hanc ueritatem cōseruemus, etiam uxor & liberi, si res ita ferat, deferendi sunt. Ut hanc religionē tueamur, etiam uita nostra extremis malis obijcienda est. Nam hæc est illa ueritas & religio, quæ parit nobis summam & perpetuam foelicitatem, in Christo Iesu DOMINO nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

Adduximus superiori die IESVM ad Pilatum in prætoriū,
 & audiuius, q̄ quemadmodum Iesus coram concilio pon-
 tificum ingenue confessus sit se esse uerum illum Christum
 seu Messiam regem, de quo prophetae uaticinati sunt, ita corā
 Pilato diserte explicuerit qualis sit Messias, aut rex, uidelicet, non Mess-
 as aut rex politicus, qualem Iudæi somniabāt, sed concionalis, qui in hoc
 uenerit in mundum, non ut inuadat regna huius seculi externa maiesta-
 te, & subiiciat sibi homines uiolenter, sed ut doceat ueram religionem, &
 agnoscat eos homines sibi subditos, qui doctrinæ ipsius fidem adhibent.
 Ac de his quidem in superiori homilia satis dictum est. Nunc autē per-
 sequamur explicatione nostra eas occasiones, quas Pilatus diligentissime
 inquiri, ut Iesum a furore Iudæorū liberet. Tamen si eū Pilatus fuerit uir
 impius, ea tamen iusticia præditus fuit, ut innocentem hominem tantisq̄
 noluerit damnare, dum uidebatur nullum sibi & reipublicæ periculum
 imminere, & cum intelligeret inter Iudæos & Christum agi tantum con-
 trouersiam religionis Iudaicæ, cuius ipse contemptor erat, nec uideret
 ullum capitale crimen in Christo, atq̄ Christum tantum ex inuidia tradi-
 tum, quærit ubiq̄ occasiones, quibus aut Iesum innocentem seruet, aut
 a se iudicium de Iesu ferendum excutiat. Primum igitur, Pilatus fert publi-
 ce testimonium innocentiae eius, si forte uel sua autoritate possit Iudæos
 compescere, ne tam furiose in uirū innocentem debacchentur. Sic enim
 sequitur. Et cum hoc dixisset, iterum prodijt ad Iudæos, (quod & ip-
 sum ad uirtutem moderationis pertinet) & dixit ad principes sacerdotū
 & turbas. Ego nullam inuenio causam in homine hoc. Euangelistæ su-
 pra diligentissime descripserunt, q̄ Christus suscepit passionem suam
 non coactus humanis uiribus & insidijs, sed sua sponte, ut obediret patri
 suo. Sic etiam diligentissime describūt, q̄ Christus reportauerit testimo-
 nia innocentiae ab omni hominum genere. Innocentia eius testatur totū
 concilium, q̄ cum quæsiuerit testimonia criminum aduersus ipsum, non
 inuenit. Innocentem pronunciat publice Iudas proditor. Innocentem
 testatur nunc etiam Pilatus Iudææ princeps. Et sequuntur postea multa
 alia innocentiae eius testimonia. Necessarium autem fuit, ut innocentia
 Christi probe cōprobata extaret, quo non solū illud prophetae de Chri-
 sto approbaretur: Peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius
 sed etiam ut hac quoq̄, intelligeremus Christum non pro suis, sed pro
 nostris peccatis suscepisse passionem suam. Quid ergo impetrauit Pila-
 tus apud Iudæos autoritate & prærogatiua testimoniū suū de innocentia
 Christi? Non compescuit furorem ipsorū, sed potius irritauit eos. Accu-
 sabant enim eum principes sacerdotum de multis. Quid autē ad ea Chri-
 stus? Pergunt pontifices accusando, Christus pergit tacendo. Cum accu-
 saretur, inquirunt, a principibus sacerdotum, & senioribus nihil respon-
 dit.

dit. Tunc dicit ei Pilatus: Nō respondes quicquid? Non audis, quam multa
 aduersum te dicant testimonia? Virget Pilatus, ut Christus respōdeat, si
 forte uel ex ipsius responso sumere queat occasionem defendēdi & liberā
 di ipsum. Sed Iesus nō respondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur prae
 ses uehementer. Dic, obsecro, quid est, quod Christus tam pertinaciter
 taceat? Sed uicissim dicit tu mihi idoneam causam, ppter quam Christus
 loqui, ac respondere debuisset. Nā quae erant necessaria ad negotium qd
 tractabat, iam antea & ingenuē confessā, & perspicue explicata erant. In
 concilio Christus publice cōfessus erat se esse Messiam, & recepat se id
 re ipsa, uidelicet sessione ad dextram Dei, & aduentu suo ad iudiciū, com
 probatur. Nam ueritatē huius doctrinae atq; confessionis probauerat e
 tiam ante multis & stupendis miraculis. Quid ergo necessarium erat de
 hac re amplius respondere? Coram Pilato diserte exposuerat, qualis esset
 Messias, & Pilatus probe intellexerat maiestatem huius Messiae seu regis,
 nullum incommodum Caesaris maiestati in Romano imperio allaturam.
 Quid igitur necessarium erat de his rebus plura loq? Erit, inquit, sermo
 uester est, est, non, non. Quod ultra haec adiungitur, ex malo proficiscit.
 Huc etiam facit, quod de ipso Esaias scribit. Cum mulctaret et infirmaret,
 non aperuit os suum, sicut ouis, quae ducitur ad uictimam, & agnus, qui cu
 rtondet, obmutescit, nec aperit os suum. Fortasse, inquis, potuisset Chri
 stus si locutus esset, eloquentia & firmitate apologiae suae impudentia o
 ra Iudaeorum manifeste coram Pilato pudescere & obturare? Sed quid? Pi
 latus, qui erat magistratus huius populi, non potuit autoritate sua fu
 rorem eorum compescere, & Iesus longe oim inuidiosissimus compescui
 set uerbis suis? Non possunt ferre aequo animo taciturnitatem Christi. (nā
 quo magis tacet, eo plus inualescunt ipsi accusando) & ferrent aequo animo
 sermonem eius? Sequitur enim. At illi inualescebant, dicentes. Cōmo
 uet populum, docens per totam Iudaeam, exorsus a Galilaea usq; ad hūc
 locum. Haec est uetus accusatio aduersus doctores ueritatis seu uerae
 religionis. In tertio libro Regum capite decimo octauo, Elias audit:
 Turbator Israelis. Tunc es ille, inquit Achab, qui conturbas Israel? Sed
 uicissim audit. Nō ego turbauī Israel, sed tu & domus patris tui, qui de
 reliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim. In Hieremia, capite
 tricesimo octauo audit Hieremias: Homo iste nō quærit pacem populo
 huic, sed malum. Et postea Paulum accusant. Nacti, inquiunt, sumus ui
 rum hunc pestiferum & cōcitantem sedicionem omnibus Iudaeis, in uni
 uerso orbe. Quid autē iniquius? quid magis inuersum? Doctores enim
 uerae religionis afferunt doctrina sua ueram & perpetuam salutē, et si qua
 est ciuilis tranquillitas, ea praecipue datur a Dño propter doctrinam religi
 onis, ut in publica pace inter homines uulgari queat, nihilominus tamē
 doctores uerae religionis audiūt a mūdo turbatores pacis & sediciosi. Ac
 nō est fortassis mirū, qd haec calamitas acciderit pphetis & apostolis. Eri

Esai. 53.

Act. 24.

enim hi uera docuerunt, & iniquissime accusati sunt seditionis, fuerunt tamen natura peccatores, qui coram Deo merent, non tñ in peccatis, uerum etiam in recte factis, male audire, & calumniam pati. Christus autē lōge oīm innocentissimus fuit, qui non tantum docuit ueritatē quæ est oīs tranquillitatis autor, sed fuit etiam natura iustus, & absq; omni pctō. Et tamen audit. Cōmouet populum per totam Iudæam, exorsus a Galilæa. Quid ergo factum est? Cū Christus ex omni parte innocēs, passus sit hāc iniquam accusationē & calumniam obediēter, peccata nostra ita expiauit, ut quotq; in ipsum credunt, non solum reputentur coram Deo iusti, propter Christum, uerz etiam reportent a Deo liberationem ab omnibus calumnijs, & consequantī perpetuam salutem. Cæterum: diximus supra, q; Pilatus quesierit occasiones, quibus aut Iesum a furore Iudeorū eriperet, aut a se iudicium de Iesu ferendum excuteret. Quare, cum in hac accusatione mentio facta esset Galilæe, existimauit se opportunam occasionē nactum esse, qua negotium Iesu in alium reijceret. Pilatus enim, cū audisset de Galilæa, interrogauit, num Galileus esset. Et ut cognouit, q; e ditione Herodis esset, remisit eum ad Herodē, qui & ipse Hierosolymis erat per id tempus. Hic, priusq; explicemus ea quæ coram Herode gesta sunt, ostendendū erit, quis fuerit hic Herodes, ad quē Pilatus Christum miserit. Is ergo Herodes, cognomēto Antipas dictus est, & fuit tetrarcha Galilæe, cuius sit mētio apud Lucā, capite tertio. Hic abduxit a fratre suo Philippo adhuc uiuo, uxore eius, noīe Herodiadem. Vir ut apparet, ualde curiosus, & nouarū rerum uehementer cupidus, qui uoluerit quidem uideri pius, & religiosus, sed erat crudelis hypocrita, & quēadmodum Christus eum uocat, uulpes. Nā cum uideret Ioannē Baptistam, qui Euangelio in Galilæa p̄dicabat, ab oībus, ut prophetā, haberi, audiit et ipse contōdes eius, auditoq; eo, ut Mar. ait, multa faciebat, & libēter eum audire uidebatur. Sed cum Ioannes reprehenderet adulteriū & incestum eius, declarauit hypocriticam ingenij sui crudelitātē, & maluit Ioannem, uirū sanctissimum impie decollare, quam pia eius monita sectari. Ad hunc ergo Herodē, etsi tetrarcham, tamen adulterum, & Ioannis homicidam, missus est iudicandus Iesus Christus DOMINVS noster.

Herodes autem cum uidisset Iesum, gauisus est ualde. Erat enim iamdudum cupidus uidendi eum, propterea q; audiret multa de eo, & sperabat aliquod signum se uisurū ab eo fieri. Interrogabat autē eum multis sermonibus. Ipse uero nihil respōdit ei. Stabant autē principes sacerdotum & scribæ, acriter accusantes eum. Contēnens autem eum Herodes cum exercitibus suis, & illudens, indutum eum ueste splendida, remisit Pilato. Facti sunt autē amici Pilatus & Herodes in eodem die inter sese. Nam antea simultas inter eos intercesserat. Herodes, uiso Iesu, gaudet, ac sperat se uisurū miraculum. Multa interrogat. Pontifices autem acriter accusant. Sed Christus ne gry qdem respōdet. Quare illudit, & tractat, ut Morio. Hæc

Hæc est fortuna Christi, & euāgelij eius in hoc mundo, in aulis regū & pontificum, non iam dico Ethnīcorū, sed populi Dei. Hic enī proponūtur nobis duo hoīm genera in populo dei. Ex una parte, pōtīfices & scribæ, qui uidentur uiri sanctissimi & religiosissimi, & sentiunt bona opera legis in hoc præcepta esse, ut meritis eorū consequamur iusticiā, & beatitudinē. Quare magna diligentia sectant, quicquid habet speciē boni operis. Et hi stant aduersus Christum, & accusant eū acriter. Ex altera parte est Herodes princeps Galilææ, & exercitus eius, hoc est, senatores, consiliarij, equites & milites principis, qui sunt prudentes & fortes in hoc seculo uiri. Et hi sunt quidē cupidi nouarū rerū, et de multis rebus in religione curiose interrogant, sed cū nullum uideāt miraculū, nec audiant eloquētiā quādam aulicā, irrident Christum, & induunt eum ueste splendida, hoc est, tractant eum, tanquam morionē. Primum igit, in pōtīficibus & scribis habes exemplum impiorū hypocritarum, qui meritis operum suorū confidentes, doctrinā euāgelij de gratuita remissione peccatorū propter Christum, crudelissime persequunt. Deinde, in Herode & exercitu eius habes exemplum curiosorū, potentum, & prudentū huius seculi, qui in euāgelio quærunt præsentia & manifesta miracula, quærunt etiam sapientiā mundanā et carnalē, quæ cum pro uoto animi sui nō inueniūt, irrident euāgelion, & putant ea doctrina nihil esse stultius. In Christo autē tacente, ac ne os quidē suum aperiente: principio uidemus exemplū eius præcepti, quod antea ipse apłs suis dederat. Ne detis, inquit, Matth. 7, quod sanctum est, canibus, ne proieceritis margaritas uestras ante porcos, ne quando hi conculcent eas pedibus suis, & illi uersi in uos, lacerēt uos. Pontificibus enī antea satis responsum erat. Herodes autē interrogabat multa, nō ut disceret pietatē, & resipisceret. Nam si hoc aīo fuisset præditus, non tā crudeliter sæuisset in Ioannē, resipiscentiæ concionatorē, sed interrogabat, ut nouis rebus delectaret, & curiositati suæ satisfaceret. Indignus igit est, cui Christus respōdeat. Nā quo plura respōdisset, eo maiorē dedisset ei occasionē ridendi. Sed utcunq; Christus tractet ab Herode, utcunq; sermo euāgelij audiat apud curiosos & prudentes huius seculi, Christus tñ factus est nobis a deo sapiētia, iusticia, sanctificatio, & redēptio, & euāgelio eius potentia ad salutem omī credēti. Sermo, inquit Paulus, crucis, ihs, qui pereunt, stulticia est, at nobis, qui salutē consequimur, potentia dei est. Et mox. Iudei signū postulāt, et Græci sapientiā quærunt. Nos autē predicamus Christum crucifixū, Iudeis qđem offendiculū, 1 Cor. 1. græcis uero, hoc est prudentibus huius seculi, stulticiā, sed ihsdem uocatis Iudæis pariter & græcis, Christū dei potentiā, ac dei sapientiā. Deinde in Christo tacēte, & illisoribus suis nō minante, uides summā obedientiā & paciētiā in sufferendis aduersis. Nā qđ ueste splendida induatur, maxia est cōtumelia. Hoc enī uestitu ppinatur oibus deridēdus, & habēdus paulico moriōe, ac significat rex potius pomarius, ut uocāt, aut rex stulto.

rum esse, quam rex seu Messias Israelis. Hæc est contumelia grauissima. Talem contumeliam non est meritis Christus, sed hoies peccatores. Et si em̄ nōnulli hoies sunt prudētiore alij secundum carnē, tamē propter pētm̄, natura oēs sumus coram deo stulti: Sapiētia, inquit Paulus, huius mundi stulticia est apud deū. Quare meriti sumus, ut tanq̄ moriones tractemur, & illudamur. Peccat quidē, qui alteri contumeliose illudit. Sed nos, quibus hæc cōtumelia accidit, non habemus, quod agnitis pētis nostris, coram iudicio dei cōqueramur. Christus aut̄, longe oīm sapiētissimus fuit, adeoq̄ ipsa dei sapientia. Cum igit̄ suscepit hoc pēti supplicium, & sustulerit obedientissime, non suā stulticiam, quam nullam habebat, sed nostram stulticiā coram deo patre suo ita expiauit, ut quotq̄ in ipsum credimus, reputemur tam sapientes, ut ppter Christum digni habeamur senatores cœli, atq̄ consiliarij dei. Sed priusq̄ digrediamur ab Herode, paucis persequemur, quis fuerit exitus uitæ eius in hoc seculo, ut uideamus iudicia dei in illusores Christi, & timeamus. Tamen enim Christus cōtumeliosissime irridebatur ab Herode, tñ Christus nō minabatur, quēadmodum Petrus ait: sed tradidit uindictā ei, qui iuste iudicat. Itaq̄ Herodes, postq̄ decollasset Ioannem, & derisisset Christum, dignū tandē factis suis supplicium accepit. Nā cum non esset contētus honore tetrarchæ, sed ambiret regiam quoq̄ maiestatem, profectus est magno apparatu ad Romā, ut a Cæsare Caio regiam dignitatē consequeretur. Sed pro summo honore cōsecutus est summā ignominiam. Accusatus em̄ corā Cæsare tñ defectionis a Romano imperio, tum aliorū criminum, non solum nō est adeptus nomē regis, sed etiam priuatus est sua tetrarchia, et dā natus ac relegatus in ppetuum exilium. Hæc est diuina ultio, quæ debet arrogantibus & prudētibus huius seculi, qui pre nimia sua sapientia, sentiunt Christum regē esse stultorū, & euangelion eius summe stulticiæ doctrinam. Sed redeamus cum Christo ad Pilatum. Sequitur enim.

„ aut̄ conuocatis principibus sacerdotū, & magistratibus a c populo, dixit
 „ ad eos. Adduxistis mihi hoīem hunc, quasi auertentē populum, & ecce
 „ ego coram uobis pconctatus, nullum inueni in hoīe hoc crimen, de quibus
 „ accusatis eum. Sed neq̄ Herodes. Remisi enim uos ad eū. Et ecce nihil
 „ dignum morte actū est ei: Castigatum ergo eum dimittam. Hic mihi
 „ primum oīm uide, q̄ egregie pudefiat consilium humanū, & promoueat
 „ tantum cōsiliū dei. Nam pontifices & scribæ magna uoluptate afficiuntur, q̄
 „ Christus circūducat hinc inde de cōcilio ad cōcilium, & de iudice ad iudicē.
 „ Sperabant em̄ fore, ut quo Christus ad plures pueniret iudices, hoc manifestiores fierēt blasphemix eius, & sediciones, quas in populo
 „ excitasse dicebat. Itaq̄ circūducūt eum primum ad Annam, dein de ab Anna, ad Caiapham, a Caiapha ad cōcilium, & iterum ad cōcilium, a cōcilio ad Pilatum, a Pilato ad Herodē, & ab Herode iterū ad Pilatum. Sed ecce, quo longius eū circūducunt, eo manifestior & cōfirmatior fit

Iose. li. 18. ca.
 14. Antiq. ex
 lib. 2. ca. 9. de
 bello Iudaico.

tior sit innocentia eius. Pilatus paucis antea defenderat innocentiam Christi. Nunc defendit eam satis prolixè, adducto etiam in testem, Herode principem. Ego, inquit, nullum inueni in hoc homine criminem, de quibus accusatis es: sed neque Herodes. Obseruabile exemplum, quo discimus innocentiam diuinitus ita tutam esse, ut quo plus accusationibus sordidetur, eo purior & clarior reddatur. Hoc, inquis, de innocentia Christi actum est. Quid autem de nostra fiet, quæ tam impura est, ut etiam si innocentes simus ab externo scelere, ea tamen innocentia, non meretur coram deo innocentiae nomen? Recte dicis. Nos, etsi simus coram hominibus innocentes, non tamen sumus coram deo innocentes. Christus autem DOMINVS noster, ubique tam coram humano, quam coram diuino iudicio innocentissimus est. Et hic donat nobis suam innocentiam, si crediderimus in ipsum. Quare, cum accusamur eorum criminum, quorum non sumus nobis coram humano iudicio conscij, confidendum est in Christum, arripienda est innocentia Christi, nobis per fidem donata, & certo sperandum, quod quanto acrior sit aduersariorum accusatio, tanto manifestior reddatur innocentia nostra. Sed audiamus nunc, quam sententiam ferat Pilatus de Christo, postquam innocentiam eius publice testatus est. Castigatum, inquit, eum dimittam. Quid audio? nullum inueni in eo crimen. Ergo dimittam eum liberum, sed prius castigatum. Quæ est illa iudicij æquitas? Videtur quidem Pilatus hoc iudicium prudentissime excogitasse, ut hac uia furorem Iudeorum compesceret, ac Christum leui castigatione a mortis supplicio eriperet. Sed non sunt facienda mala, ut eueniant bona, & non potest esse uera prudentia, quod ne uirtus quidem est. Quis autem diceret, innocentem castigare seu poena afficere, esse uirtutem? Quomodo uirtutis nomine contineretur, quod iniustum est? Sed priusquam Iesus castigetur, offert sese alia occasio, qua Pilatus omnino sperat se inuenisse uiam liberandi Christi. In festo enim consueuerat præses dimittere unum turbæ uinctum, quem uoluerant. Habebat autem tunc uinctum insignem, qui dicebatur Barabbas. Erat autem is, cum socijs seditionis uinctus, qui in seditione homicidium perpetrauerant. Et succlamans turba, coepit postulare, quemadmodum semper fecerat eis. Congregatis ergo illis: Pilatus respondit eis, dicens. Est consuetudo uobis, ut unum uobis dimittam in pascha. Quem ergo uultis, ut uobis dimittam? Barabbam an Iesum, qui dicitur Christus? Sciebat enim, quod propter inuidiam tradidissent eum principes sacerdotum. De hac consuetudine dimittendi uincti in festo paschæ, non opus est multa dicere. Tamen si enim liceat interdum magistratui legitimis de causis grauitatem supplicij remittere nocenti, (Summum enim ius, inquit, summa sæpe iniuria est, Iapparer tamen hanc consuetudinem apud Iudeos magis ex ambitione & superstitione, quam ex legitima causa, ac uera pietate natam. Si enim præfides Ethnicus sua sponte hanc consuetudinem introduxerunt, non uidentur alia fecisse causa, quam ut hac dimissione uenarent fauorem Iudæorum.

ei uulgi, & uiderentur legem Mosi de celebratione paschæ uenerari. A
 boni magistratus interest amorem subditorum parare & conseruare, non
 officij sui neglectione, sed diligēti publicarū legum, (inter quas & hæc
 continetur, ut manifeste nocentes seueriter puniantur, quo & cæteri timo-
 rem habeant, & honesti uiri tuti sint,) administratione. Et ueneratio er-
 ga legem Mosi alijs argumentis declaranda erat, quam impunitate eorū,
 qui manifeste scelerati erant, & quos lex ipsa Mosi punire iubet. Quod
 si v̄o hæc cōsuetudo introducta fuit a Iudeis ipsis, apparet eam hac præci-
 pue causa usitatam fuisse, ut esset monumentū liberationis Aegyptiacæ, &
 ut hoc cultu uenerarentur deum. Sed habebant alia monumenta diuini-
 tus instituta, quibus admonebant Aegyptiacæ liberationis. Et de cultibus
 dei, lex ait: Quod ego præcipio tibi, hoc tantum facias DOMINO, nec
 addas quicquam nec minuas. In Esaia quoq; dici. Populus iste appropin-
 quat ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autē eius longe est a me, & ti-
 muerunt me mandato & doctrinis hominum. Quid em̄? Num hæc con-
 suetudo obseruanda fuisset, si uulgus postulasset dimitti fallum testē: at
 de hoc dicit lex. Non misereberis eius. Cui ergo cedendum erat: num le-
 gi dicenti: Non misereberis, an consuetudini & uulgo dicenti: Misere-
 beris? Et quid, si uulgus postulasset dimitti eum, quē lex iubet etiā ab al-
 tari auelli ut puniatur? Si quis, inquit, per industriam occiderit proximū
 suū, & per insidias, ab altari meo auelles eum, ut moriā. Deus non parcat
 altari suo, & parceret festo, ut nocens nulla legitima causa dimitteretur.
 Sed iam usitatū erat in hoc populo, ut transgredierent et irrita facerent præ-
 cepta dei, propter ipsorum traditiones & cōsuetudines. Quare non est mi-
 rum, q̄ etiam hac consuetudine, de qua nunc loquimur, magis superstitio-
 nem aduersus legē, quam ueram religionem iuxta legem sectati fuerit.
 Sed priusquam uulgus Iudaicum postulasset iuxta consuetudinem, ut ex-
 uinctis quispiam liber dimittatur, audiamus aliud innocentiae Christi tes-
 timonium, quo tanto manifestior fiat impietas Iudaicæ, qui maluerunt
 petere, ut publicus latro, quam ut Christus dimittatur, quanto Christus
 ••• plura habet innocentie testimonia. Sedente enim Pilato pro tribunali,
 ••• misit ad eum uxor eius, dicens. Nihil tibi cum iusto illo. Multa enim pas-
 ••• sa sum in somnijs propter eum. Vide obsecro, quanta cura & diligen-
 tia tueatur deus innocentia. Christus erat innocentissimus. Attamen nō
 inueniebat in populo suo ullos innocentiae testes. Summi pontifices &
 scribæ acriter accusabant. Discipuli defecerant. Reliqui, in quibus Chri-
 stus ædiderat miracula, mussitabāt. Et præ furore uulgi nec uiri nec mulie-
 res Iudaicæ, de innocentia Christi ne hiscere quidem audebāt. Attamen
 deus nequaquā ferre potest, ut innocentia opprimat intestata. Discipuli ta-
 cēt, sed proditor loquit, & testatur. Peccaui, inquiens, tradens sanguinē
 innoxium. Summi pōtifices accusant. Sed princeps Pilatus excusat. Mu-
 lieres Iudaicæ mussitant. Sed deus excitat mulierē Ethnicam, uxorem Pi-
 lati,

lati, quæ fert testimonium innocentiae eius. Quid igitur sollicitus es ad
conquirendos innocentiae tuæ testes? Reijce hanc curā in DOMINVM
deum tuum, tibi autem eam serues curam, ut innocenter uiuas, ut rectā ui-
tam ducas. Nam si innocens fueris, (id quod fiet, si secleris ex fide uocati-
onem dei) deus tanta sollicitudine pro testimonijs innocentiae tuæ cura-
bit, ut si domestici tacuerint, aut diuersum testificent, excitaturus sit alie-
nos. Si homines tacuerint, excitabuntur & mittent angelī in testes. Non
uides angelos innocentiae testificatores in hoc seculo, sed expecta uel par-
uo tempore, per fidem, & uidebis atq; audies eos coram uniuerso mun-
do de innocentia tua testificari. Audiamus autem nunc, quē uulgus inter
Barabbam & Iesum liberè postulauerint. Principes sacerdotum, & seni-
ores persuaferunt & cōcitauerunt turbas, ut postularent, ut potius Barab-
bam dimitteret ipsis: Iesum uero perderent. Respondens autē praeses, dixit.
Virum uultis e duobus dimittam uobis? Et exclamauit simul uniuersa
turba, dicentes. Non hunc sed Barabbam. Tolle hunc & dimitte nobis
Barabbam. Erat autē Barabbas latro, qui erat propter seditionē quandā
factam in ciuitate & homicidium, coniectus in carcerem. Iterum ergo Pi-
latus locutus est ad eos, uolens dimittere IESVM: & ait. Quid ergo uul-
tis faciam de Iesu, qui dicitur Christus, quem dicitis regem Iudaeorum?
At illi rursum clamauerunt, dicētes ei omnes. Crucifige: crucifige eum.
Crucifigatur. Pilatus autem praeses tertio dicebat ad eos. Quid enim ma-
li fecit? Nullum crimen capitale comperi in eo, Castigatum ergo eum
dimittam. Hic principio obserua mihi naturam multitudinis. Ea enim
hominum turba, quæ antea Christo adueniente super asello, clamaue-
rat: Osanna, filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine DOMINI,
nunc clamat: Crucifige, crucifige. Nam quemadmodum mare ita se ha-
bet, ut uenti & auræ cient, ita multitudo omnis ad praesentem fortunæ
afflatum mouetur. Nihil ergo magis insanum est, quam aut ad uenan-
dum multitudinis fauorem impie agere, aut fauore multitudinis confide-
re. Deinde, ea quæ hoc loco accidunt Christo, ut sunt iniquissima, ita in-
ferunt etiam Christo maximos dolores. Christus enim non solum con-
fertur a Pilato cum Barabba scelestissimo latrone, (id quod honesto ui-
ro longe omnium molestissimum est,) uerum etiam publico omnium
odio obruitur, & iam non amplius confertur, sed longe postponitur.
Exclamauit, (inquiunt Euangelistæ) simul uniuersa turba, dicentes.
Tolle hunc & dimitte nobis Barabbam. Publico autem omnium odio
& execratione obrui, ac latroni sceleratissimo postponi, grauiorem af-
fert honesto uiro dolorem animi, quam uerbis dici aut commemorari
queat. Vidit CHRISTVS ipse, priusquam hominem induisset,
hoc de se futurum. Quare conqueritur de tanta impiorum iniquitate, &
doloris sui grauitate, per Dauidem, in psalmo uicesimo primo, & ait.

Isa. 53.

Act. 20.

Circunderunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suū, sicut leo rapiens & rugiens. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt oīa ossa mea, & factum est cor meum, tanq̃ cera liquefscens in medio uentris mei. Esaias quoq; cōmemorat hoc de Christo futurum, tanq̃ longe oīm indignissimū. Cum sceleratis, inquit, reputatus est. Sed & Petrus hanc iniquissimam cōtumeliam iudicauit oīno dignam esse, quā publice ciuibus Hierosolymitanis exprobraret. Deus, inq̃t, glorificauit filium suum Iesum, quē uos tradidistis ac negastis in conspectu Pilati, cū ille iudicasset esse absoluentum. Vos autem sanctum & iustū negastis, & postulastis, ut uirz homicidam donaret uobis, autorem uero uitæ interfecistis. Christus enim dñs noster tam innocens fuit, ut minime oīm mereatur ab oībus odio haberi & postponi latroni. Sed nos homines pētores, n̄ sumus, qui ppter impietate nostrā hoc supplicio & dolore affici mereamur. Nam cum natura careamus spū sancto, & simus obnoxij peccato, & Satang, iustissimū supplicium est, ut non hoīes tantū, uerum etiā oēs alie creaturæ prosequant nos summo odio, & iudicemur plane digni, qui extremis malefactoribus postponamur. Cum em̄ natura simus obnoxij Satang, certe qcquid scelerum habet Satan, ijs oībus etiam nos obnoxij sumus. Satan autē mendax est, & homicida. Quare nos quoq; eorundē criminum in Satana rei sumus. Nos miseros, q̃s liberabit nos e tantorū criminum lerna. Gratias agimus deo p̄ Iesum Christum Dñm nostrum, qui innocentissimus, suscepit hoc grauissimum pēti supplicium, & passus est obediētissime se publico oīm odio haberi, et sceleratissimis latronibus postponi, nō quidem ut suum aliquod peccatum, sed ut nostra peccata expiaret, & ut qui ante meriti eramus, publicum oīm creaturarum odium atq; execrationem, nunc amore dei patris coelestis digni per ipsum efficeremur. Suscepit etiam hunc grauissimum dolorē, ut ijs qui similiter tentantur, & in ipsum credunt, succurrere posset. Er̄si enim innocentissimam coram mundo uitam duxeris, & alius quispiam omnia genera scelerum sectetur, fieri tamen solet, ut omnes pene homines te cum innocenti tua uita publico odio prosequantur, et execrentur, illum autem alium hominem sceleratissimum, publicis laudibus commendent, ac si queant, in coelo ponere cupiant. Hi sunt huius seculi, cuius Satan deus est, mores. Quid innocentius erat Iosepho, attamen omnes fratres eius tanto ipsum odio persequuntur, ut etiam uendiderint eum alienigenis. Quis in hoc mundo uixit innocentior apostolis, & tamen Christus ait. Eritis odio omnibus hominibus. Quid ergo nobis faciendum, num hoc est agendū impietate & sceleribus, ut ab hominibus commendemur. Minime omnium. Væ, inquit, cum laudauerint uos omnes homines. Secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. Sed primum agnoscendum est, meritum peccati nostri coram D E O, & credendum est in Christū, q̃ ipse ferendo peccati supplicio, pētm nostrum expiauerit,

de

deinde publicum hominum odium pacienter in domino tolerandum,
& uicissim hominibus, non malefaciendum, sed benefaciendum. Sic enim
fiet, ut non solum ex hominum odio liberemur, uerum etiam ut deus ipse con-
plectatur nos perpetuo fauore per Iesum Christum DOMINVM nos-
trum, qui est una cum patre et spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXI.

Nondum liber dimittitur Barabbas, nondum pronun-
ciatur iudicium mortis aduersus Christum, sed necesse
habet prius a gentibus flagellari, & ludibrio haberi.
Nam cum Pilatus uarias querat rationes liberandi Christi,
& uideat uulgum magis petere ut Barabbas insignis
latro, quam ut Christus innocens liberetur, cogitat se to-
lerabili quodam supplicio animaduersum in Christum, si forte eo crucia-
tu animus Iudeorum ita exaturetur, ut misericordia commori, peteret Iesum
dimitti, Barabbam autem supplicio affici. Itaque castigatum eum, inquit, dimit-
tam. Tunc apprehendit eum, & flagellauit. Milites autem abduxerunt eum
intro in atrium, quod est praetorium, & conuocant ad eum totam cohortem, ex-
utrumque induunt purpura siue chlamyde coccinea, et plectentes coronam de spi-
nis imponunt capiti eius, dantque harundinem in dextram eius, & genu flexo
ante eum, illudentes ei, coeperunt salutare dicentes, Aue rex Iudeorum. Et da-
bant ei alapas. Et cum expulsi esset in eum, acceperunt harundinem, & percucie-
bant caput eius, & positis genibus adorabant illum. Hic mihi primum omnium ob-
serua quae habeat euentum impia carnis prudentia. Pilatus excusauit nunc
aliquoties Christum, & testatus est publice innocentiam eius, & tamen tradit eum
militibus suis flagellandum & illudendum. Quanquam autem sciebat se inno-
centem uirque iniuria afficere, tamen putauit hanc esse prudentissimam rationem, qua
liberaturus esset Iesum ab extremo supplicio. Sed quid factum est? Pilatus
hac gerende rei ratione non solum non contempsit furorē Iudeorum, uerum
etiam auxit eum, ut postea sequitur. Itaque longe tolerabilius cum Christo actum
fuisse, si Pilatus statim dimisisset Barabbam et tradidisset Iesum crucifige-
ndum. Sic enim crucifixus tamen fuisset, non ita flagellatus & consputus. Nunc
autem ea prudentia, qua Pilatus sperabat se salutem Christi consulturum, con-
scit Christus in longe maiores, & acerbiores dolores. Non enim tantum
crucifixus postea, uerum etiam nunc flagellatur, percutitur, conspuitur. Hic est
euentus impiae prudentiae. Nam qua uia sperat se rebus succurrere, ea pror-
sus ipsas subueit. Quomodo enim iniquitas quae a Domino maledicta est, posset
esse scilicet? Quomodo mala minuerent mala, ac non potius augerent ea? Igitur
non sunt facienda mala, ut eueniant bona, sed potius bona facienda sunt,
ut euitentur mala. Deinde uide quo loco Christus hic consistat. Consi-
stit inter flagella, inter spinas, inter sputa, et ludibria. Ac ante quidem illu-
serunt in eum Iudaei, priusquam a Caiapha & concilio abduceretur
ad Pilatum. Nunc autem illudunt in eum Gentes. Sic omnes con-

cluduntur sub peccatum, ut D E V Somnium misereatur. Sed ubi
nunc est Deus pater? quō ad tam contumeliosa ludibria, quibus uni-
genitus filius eius, a perditissimis nebulonibus, affligitur, tacere & cō-
uere potest? Tacet, nō quia non diligit filium suum, sed quia nos quoq;
in filio diligit. Nos enim nō sumus, qui peccatis nostris meriti sumus, ut
eo loco cōsisteremus, quo hic Christum constitutum uidemus. Flagella
em̄, spinæ, sputa, & ludibria, sunt idonea instrumenta ad inferenda sup-
plicia peccatoribus. Qui autem sunt pētores, nisi nos homines? Et quis
est innocēs, nisi Christus? Quare nos meriti sumus, ut flagellis percutia-
mur, spinis coronemur, sputis cōtaminemur, & ludibrijs affligamur.
Christus autē suscipit hæc supplicia pēti, & fert ea obsequētissime. Pri-
mum ob hanc causam, ut pētiā nostra expiaret, & Deum patrē nobis reco-
ciliaret. Corpus meum, inquit, dedi percutiētibus, & genas meas uellen-
tibus: Faciē meam nō auerti ab increpantibus & conspuētibus in me. Sed
ob quā causam? Sequitur paulo post. Vere languores nostros ipse tulit,
& dolores nostros ipse portauit. Vulneratus est, propter iniquitates no-
stras: attritus est propter scelera nostra. Vnde & pater coelestis, cū inuene-
rit unigenitum filiū suum inter flagella, spinas, sputa et ludibria obsequē-
tissimum, ac ne os qdem suum aperientē, intm̄ delectatus est obediētia ei-
us, ut remittat oībus qui in filiū credant, pētiā, ac reputet eos iustos, adeo-
que dignos eterna foelicitate. Deinde suscipit hæc supplicia, ut reipsa decla-
ret, quale sit regnū, tam suum quā oīm in ipsum credentium in hoc secu-
lo. Nam cum gloriatus sit se regem esse, apparet hoc spectaculo mani-
feste, quo honore mundus hunc regē tractet. Flagellate eum, coronat eū
spinis, harundinē dat in manum p̄lceptro, dat alapas, cōspuit & irridet e-
um. Hic est honor, quo regia Christi maiestas ab hoībus huius seculi af-
ficatur. Tales reges sunt & oēs p̄ij. Regnum eorū in hoc seculo est sub fla-
gellis, spinis, sputis, & irrisiōibus. Christus em̄ promisit credētibz in ip-
sum coeleste regnum. Cum igit affliguntur, ac ne in regnis qdem terræ
locum habere possunt, ibi tum irridet ab impijs, & audiunt. Heus tu, ubi
est Christus tuus? cur te nō seruat? non potes ullum tranquillū locum
in regnis terræ inuenire, & speras te cōsecuturū regnum coeleste? Hoc cer-
te est Christū conspuere & illudere. Alij cōtemnunt doctrinā euangelij,
& pretextu cōseruandæ pietatis, persequunt ueram doctrinā pietatis. Vo-
lunt haberi capita religionis, et religionē deuastant. Dicūt se gloriā Chri-
sti q̄rere, et eos, q̄ glām Christi ex euāgelio adnunciāt crudeliter affligūt.
Hoc est Christū spinis coronare, & alapis ei dare. Ac Christus, quod q̄-
dem ad personā suā attinet, sedet nūc ad dextrā dei patris, in oī foelicitate,
in mēbris autē suis quæ sunt credētes in Christū, in hoc seculo sedebit sub
spinis, flagellis, sputis, et alapis, donec uenerit nouissimus dies. Quid i-
git faciat p̄ij? Agnoscat Iesum Christū suū tam p̄ dono, q̄ p̄ exēplo. Nā
q̄ ipse passus est flagella, spinas, alapas, sputa, et ludibria, tūc abest, ut pe-

*Carimonia,
quibus conse-
cratur, coele-
stes reges.*

rit in eis, ut potius p̄ ea cōsecutus sit summā gl̄am, et his c̄rimonijs v̄e cōse-
cratus sit, in cōlestē regē. Dicit em̄ Paulus. Humilē p̄buit semetipsum fa-
ctus obediēs usq; ad mortē, mortē autē crucis. Quā p̄pter Deus extulit illū
in summā sublimitatē, & donauit illi nomē, qd̄ est supra oē nomen, ut in
noīe Iesu oē genu se flectat cōlestiū, terrestriū ac infernoꝝ. Cū igit̄ Chri-
stus donet se totū ijs, q̄ in ipsum credunt, manifestū est, q̄ quēadmodum
flagella & sputa cesserint ipsi in summā maiestatē, ita cessura q̄q; sint oībus
in ipsum credentibus, in uerā & perpetuam foelicitatē. Non enim passus
est, ut nos nihil pateremur, sed passus est, relinquens nobis exēplum, ut
insequeremur, quēadmodum Petrus ait, uestigia eius, non ut nobis ipsis
mala inferamus, sed ut mala ab alijs illata paciēter feramus, et nō q̄ramus
vindictā. Bonū est, inquit Hieremias, uiro cū portauerit iugum ab a-
dolescentia sua. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs.
Quia non repellet in sempiternum DOMINVS. Et Paulus, Si suffe- Thre. 3.
rimus, cōregnabimus. Quibus em̄ ritibus, & quibus c̄rimonijs conse- 2. Timot. 2
cratus est Christus in cōlestem regē, iisdem oportet consecrari om̄es in
Christum credentes. Nō enim est discipulus supra preceptorē, necq; ser-
uus supra dñm suum. Christus autē consecratus est in regnum cōleste fla-
gellis, corona spinea, alapis, sputis, harundine & irrisiōibus. Quare ijs,
qui in Christū credunt, sentiant tā paciēda sibi esse aduersa, quam per
aduersa sibi esse ingrediendum in regnū cōleste. Exiuit ergo iterū foras
Pilatus, dicit eis. Ecce adduco eum uobis foras, ut cognoscatis, q̄ in eo
nullam causam inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, gestans spineam coronā,
& purpuream uestē, & dicit eis. Ecce homo. Vide, obsecro, mihi quid
hoc sit admirabilis spectaculi. Christus summa nostra foelicitas, & maxia
oīm maiestas, ostentatur publice, ut erat flagellatus, consputus, chlamy-
datus, & spinis coronatus, tanq̄ lōge oīm infelicissimus, adeoq; etiam
indignissimus cui quispiam inuideat, sed potius dignissimus, qui sit om̄-
nibus hoībus extremo ludibrio & despectui. Hoc certe illud est, quod E-
saia de ipso ait. Nō est ei forma, nec decor: Vidimus eum, sed nulla erat
forma, quē faceret, ut ipsum desideraremus. Despectus & nouissimus ui- Esai. 53
roꝝ. Plenus doloribus & infirmitatibus. Adeo contemptus, ut auerterē-
tur uultus ab eo, ideoq; non reputauimus eum. Hæc si probe excutias,
nihil admirabilius, nihilq; magis stupendum nobis uidetur, quam paciē-
tia & obedientia Christi. Producitur flagellatus & spinis coronatus, ut
uniuerso mundo tam miserandus, quam deridendus & exhibendus obij-
ciatur. O cœlum, o terra, ubi sunt fulmina, ubi sunt hiatus tui? Sed dices.
Hæc uidentur mihi Christo ualde tolerabilia fuisse, quippe q̄ cum sit fili-
us Dei, sciuit qd̄ de ipso futurū esset, & nouit, q̄ hæc flagella, spine, alape,
sputa, & publicus contemptus, intantum nihil incommodi allatura sint
ipsi, ut etiam adiumento ei sint ad consequendam summam gloriā
& maiestatem, quam se apud patrem suum habiturū iam sub ipsis spinis

& ludibrijs uidet. De me autem longe alia ratio est. Cum enim ego non
 sim filius Dei, sicut Christus, nec sciam quid de me futurum sit, hæc mi-
 hi intolerabilia essent, si mihi acciderent. Sed his carnis cogitationibus
 nihil est uanius: primum enim, se penumero iam ostendimus, q̃ Christus
 attulerit ad passionem suam non talem diuine maiestatis potentiam, qua
 sibi cruciatum mitigaret, ac efficeret, ut quemadmodum ignis Babyloniz
 us non læsit corpora, nec saraballa, nec etiam capillum trium adolescen-
 tum, qui in ardentem fornacem coniecti fuerant, ita nec flagella, nec spi-
 næ, nec sputa aut ludibria, afferrent ipsi dolorem, sed suscepit in se hu-
 manam infirmitatem, ut non leuius his doloribus affligeretur, quam ho-
 mo quispiam oim impotentissimus. Debuit, (inquit,) per omnia fra-
 tribus similis reddi. Et iterum. Habemus pontificem tentatum per omnia
 iuxta similitudinem, absq̃ peccato. Deinde, efficimur & nos ipsi filij dei
 propter Christum, & nouimus ex uerbo Dei, adeoq̃ ex ipso Christo, q̃
 afflictiones huius seculi sint credentibus in Christum adiumento ad glo-
 riam. Quare nulla plane relinquitur nobis excusatio impatientie nostre.
 Sed audiamus nunc, quid Pilatus ostentatione miserie Christi apud lu-
 dæos impetrauerit. Nam cum produxisset Christum publice, & dicendo:
 Ecce homo, significasset, eum partim tam miserandum, partim tam deri-
 dendum, ut indignus sit, quem inuidia prosequantur, intantum non mi-
 tigauit insaniam eorū, ut multo magis excitauerit eam. Cum enim uidis-
 sent eum principes sacerdotum & ministri, clamauerunt dicentes. Cruci-
 fige, crucifige. Hunc euentum habet carnalis prudentia Pilati. Voluit
 is furori Iudaico obuiam ire iniusta poena, quam innocenti intulit, sed
 auget potius furorem quam compescit. Itaq̃ iratus & ipse, ait. Accipite
 eum uos, & crucifigite: Ego enim non inuenio in eo causam. Habes ite-
 rum testimonium innocentie, idq̃ a iudice ipso. Quanto autē plura in-
 nocentie testimonia de Christo fert Pilatus, tanto magis seipsum dam-
 nat, et quo plus Christum excusat, eo amplius seipsum accusat, q̃ postea
 furori Iudaico cesserit, sed de his postea. Nūc audiamus rursum Iudæos.
 Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, et secundū legē nostram de-
 bet mori, quia se ipse filium dei fecit. Hæc est illa uerus accusatio, quæ a-
 pud Ioannem, capite decimo copiose describitur. Sustulerunt, inquit, lu-
 dæi lapides, ut lapidarent eum. Respondit eis Iesus. Multa bona opera o-
 stendi uobis ex patre meo: propter quod eorum operę lapidatis. Respon-
 derunt ei Iudæi: dicentes. Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blas-
 phemiam, & quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum. Hanc igitur
 accusationem Christus ita defendit, ut prorsus nihil habuerint, quod cō-
 tradicerent. Ait enim: Nonne scriptum in lege uestra. Ego dixi dij estis:
 si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scrip-
 tura de eo, quē pater sanctificauit, & misit in mundū. Vos dicitis me blas-
 phemare, quia dixerim filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite
 credere,

Christū esse
 Deum,

credere mihi. Sin uero facio, & si mihi non credatis, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, q̄ pater in me est, & ego in eo. Quid hac apologia magis perspicuum? Scriptura uocat eos deos, ad quos uerbum dei factum est, quomodo igitur uerbum ipsum dei, non esset deus? Et facio opera dei patris mei, quod uidetis ipsi, et nemo potest negare, quomodo igitur non essem filius dei? Hæc cum antea publice apud Iudeos acta & defensa essent, impudentissimi tamen nebulones non uerentur eandem accusationem ad Pilatum referre, et eum quasi autoritate quadam officij sui admonere, ac interim impietatis quoq̄ obscure accusare. Nos, inquiunt, legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, hoc est. Quid ad nos leges tuæ religionis? Tu ethnicus es, & non curas gloriā nominis dei. Siue quis blasphemauerit deum, siue nō, parum tua referre putas, propter ea q̄ sis impius ethnicus. Nos autē hi sumus, qui tueri debemus gloriā dei. Et nos legem habemus, qua puniuntur blasphemi in deum. Hic autem blasphemus est in deum, quia affirmat se esse filium dei. Quare, si non iuxta tuam legem, certe iuxta nostram legē morte dignus est. Et cum Romanus imperator confirmauerit nostram politionem, ac te ordinauerit, ut hanc politionem tuearis, officij tui erit, ut non iuxta libidinē animi tui, sed iuxta nostras leges sententiam aduersus hūc pronuncies. Videntur autem Iudæi hoc loco in eam præcipue legem respicere, quæ extat in Leuitico capite uicesimo quarto. Homo, qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Blasphemat autem nomen Domini, non is tantum, qui deum manifestis conuictijs incescit, uerum etiam qui sibi ipsi arrogat ea quæ tantum ad diuinam maiestatem pertinent. Videamus igitur quis inter hos accusatores & Christum, uere blasphemus fuerit. Christus enim arrogabat ea sibi, quæ & pater ei dederat, & quæ scriptura sacra Messie tribuebat. Dicit enim scriptura de Messia: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Pontifices autem & Iudæi arrogabant suis ipsorum operibus expiationem peccatorum, & tribuebant meritis suis uitā æternam, quam maiestatem scriptura soli Messie tribuit. Hæc maxima est blasphemia. Quid ergo indignius, quam q̄ hi, qui maxime omnium sunt blasphemi, accusent Christum blasphemum? Sed hæc est uetus impiorum consuetudo, q̄ eorum criminum accusent pios, quibus ipsi maxime obnoxij sunt. Sulcepit igitur Christus hanc calamitatem, ut eam in se sanctificaret, & omnes pios in id genus accusationibus & calamitatibus seruaret. Cū ergo audiuiisset Pilatus hūc sermonē, magis timuit, ne uidelicet in quempiam deorū animaduenerit. Erat em̄ ethnicus, et adhibebat nonnullā fidē, aut potius superstitionem fabulis ethnicorum de dijs ambulantibus nonnunquam humana specie in terra. Quare timuit fortassis, ne ipsi contingat, quod quondam Lycaoni, quem fabulæ tradunt in lupum mutatum, propter

Iusticiarij
sunt blasphem
mi.

rea quod Iouem hospitem non ea, qua debuit, reuerentia excepisset. Et ingressus est iterum in praetorium & dicit Iesu. Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus. Mihi non loqueris? Nescis quod potestatem habeam crucifigendū te, & potestatem habeam dimittere te?

*Magistratuū
impietas.*

Hæc est impia uox, qua exponitur impiorum magistratuū sententia. Hi enim, quia rerū potiuntur, putant sibi licere, quicquid libet. Princeps, inquit, legem dat, non accipit. Sed Christus reprehendit hanc impietatem grauissime. Et ait. Non haberes potestatem ullā aduersus me, nisi tibi datum esset e supernis. propterea, qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Sicut Christus ante passionē suam semper hoc egit, ut demonstraret se non coactū humana potentia, sed uolentē passurum, ita nunc ferre non potest, quod Pilatus sentiat, in manu sua situm esse ut crucifigat ipsum. Ac primū hoc responso transfert causam passionis suæ in uoluntatē diuinā. Non tua potestas, sed uoluntas dei ducit me ad crucē. Et quod Christus de sua passione dicit, hoc etiam intelligendū est de omnibus passionibus eorum, qui in Christum credunt. Etsi enim impij fremant, insaniant, et medij crepent, non tamen possunt, uel tantillū afflictionis immittere pijs, nisi datū eis sit e supernis. Nonne duo, inquit, passeruli minuto alle ueneunt? & unus ex illis non cadet in terrā sine patre uestro. Vestri etiam pili capitis, omnes numerati sunt. Quid igitur dicemus? nihil ne peccat Pilatus, quia uoluntas dei est ut Christus paciar? nihil ne peccant impij, quia quod mali inferunt pijs, hoc inferunt uolente deo? Profecto grauissime peccant. Vnde & Christus addit. Propterea, qui me tibi tradidit, maius peccatū habet. Tu a peccato non es excusatus, quod uoluntas dei sit ut paciar. Sed peccas, quod abuteris tua potestate. Magis autē peccat, qui me tibi tradidit, hoc est, Iudas, & Iudei. Nam deus uult, ut paciar, quia uidet passionem meam esse hominibus saluiferam. Non uult autē, ut tu iniuste mihi passionē inferas, quia non est deus uolēs iniquitatē, nec habitabit iuxta eū malignus. Deinde erudit Christus hoc responso quēuis magistratū, ut discat, omnem quidē potestatem a deo esse, non autē in hoc datā, ut liceat, quod libet, agere, sed ut recte agat. Data est potestas, non ut innocentē opprimas, sed ut innocentē defendas. Data est potestas, non ut noceas, sed ut nocentē punias. Principes, inquit, non terrori sunt bene agentibus sed male. Et. Dei minister est, ad quod nū ut in quosuis siue legitime siue illegitime gladio suo grassetur? Minime omnino. Hoc enim a latrocinio nihil differt. Sed ut sit ultor ad irā ei, qui quod malū est, fecerit. Elaias quoque magistratū concionat, Quiescite, in gens, agere peruerse, discite bene facere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduā. Hæc demū sunt uera magistratus officia, non ea, de quibus Pilatus sentit, cum ait. Nescis, quod potestatem habeā crucifigendū te, et potestatem habeā dimittere te, hoc est, Quicquid libet, licet, sic uolo, sic iubeo, sit pro ratione uolūtas. Hæc cum ita se habeāt, uideamus qualē se exhibeat Pilatus ad hoc responsū Christi

*Pios deus tue
tur.*

*Magistratū
potestas ad
quid data.*

Ex

Ex eo, inquit, querebat Pilatus dimittere eum. Habes iterum uirtutē moderationis & iusticiæ in Pilato. Nam Pilatus erat a Christo captiuo rephensus, ac peccati damnatus, non tamen uicissim grassatur in eū uel contumeliosis uerbis, uel duris uerberibus. Magistratus quispiam crudelis & tyrannus uindicasset in captiuo hanc reprehensionem aut pugnis aut gladijs. Pilatus autem tantę est moderationis & iusticiæ, ut ex hac reprehensione multo magis, q̄ antea, occasiones quærat, quibus dimittat Christū. Hæc uirtus in Pilato dignissima esset commendatione, si in ipsa constitisset. Is em̄ recte utitur sui reprehensione, non qui ex ea cōmouetur ad crudelitatem grassandi in rephensorem, sed qui ex ea agnoscit peccatum suum, & querit recta agere. Obsecro em̄ te, quid illi faceres, qui cū uideret domū tuam incendio in flāmatam, ostenderet tibi incendiū, ut accurreres atq; extingueres: certe non solū non proscinderes eū diuinijs, uerū etiam grātiās ageres, q̄ te tanta bñuolentia cōplecteretur ut cupiat domū tuam saluam. At qui reprehendit nos, & ostendit nobis reprehensione sua pct̄m nostrum, is ostendit nobis tanto periculosius incendiū, quanto longius salus animæ superat salutē omniū terrenarū facultatum. Tota em̄ hominis salus perit peccato, tanq̄ incendio. Et qui peccat, meretur incendiū perpetui ignis gehennę. Quare qui rephensione peccati utitur ad resipiscētiā, is non solū prudenter iudicat, uerū etiam meret̄ aliquā laudem moderationis & iusticię. Sed Pilatus nō ab soluit eā uirtutē, quam inchoauerat. Iudæi em̄ clamabant dicentes. Si hunc dimiseris, nō es amicus Cæsaris. Omnis qui se regē facit, contradicit Cæsari. Hoc clamore petūt Iudęi iugulū Pilati, & una hac uoce subuertunt oēs uirtutes eius, quas hactenus in ipso cōmendauimus. Nam Pilatus, cū audisset hunc sermonē, produxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco, qui dicit̄, *Λιθός πετρός*, hoc est, lapidibus cōstratus, Hebraice autem *גבא* Gabatha, hoc est, locus excelsus aut eleuatus. Sedit, inquit, pro tribunali. Quā ob causam? ut pro libidine Iudeorū condēnaret Christū ad crucē. Hic ergo uide mihi, quanta sit hoīs ciuilit̄ t̄m iusti imbecillitas, & fragilitas. Vidimus in Pilato multas & magnas uirtutes, sed hæc iā omnes obiecto Cæsaris nomine, cōcidunt. Nō constant ciuiles uirtutes in timore humani iudicij & supplici, & cōstarent in iudicio diuino? Pilatus nō potest ferre cū suis uirtutibus terrorē nomine Cæsaris iniectū, & tu hypocrita speras te uirtutibus tuis laturū terrorem qui nomine dei in horrendo eius iudicio iniicietur? Quid hac fiducia uanius? Nulla enim tanta est hominis uirtus, quæ possit iram dei sustinere, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis uiuens, & si iniquitates obseruaueris dñe, domine quis sustinebit? In conspectu enim dei non tantum iniquitates sunt peccata, sed etiam uirtutes. Dicuntur autē iniquitates, nō q̄ non faciendæ sunt. Semper em̄ uirtutibus opera dāda

Rephensor
meretur gra
tiam.

Virtutes, quo
modo dicun
tur iniquita
tes.

est, sed q̄ sint imperfecte, & imbecilliores, q̄ ut in iudicio dei constare q̄
 ant. Solae autem uirtutes Christi perfecte sunt, & solae hae constant in iu-
 dicio dei. Donant uero nobis per fidē in Christum. Quare, si iudicio dei
 opponamus Christum cum uirtutibus suis, tñ abest, ut nō constet Chri-
 stus, ut etiā nos propter Christum seruemur. Sed redeamus ad Pilatum.
 Is timet, ne si dimittat Iesum liberum, accuset coram Cæsare defectionis
 & eiciatur e principatu suo. Itaq; mauult innocentem damnare, q̄ peri-
 culum irē Cæsaris & eiectionis suae in exilium adire. Quid autem postea
 fiet? Quod impius timet, inquit Salomon, accidet ei. Nam cum Pilatus
 uoluerit uicare periculum impietate, tñ abfuit ut uitauerit, ut potius in ip-
 sum incurreret. Accusatus em̄ est postea coram Cæsare ab illis ipsis Iu-
 deis, quos inuidie & crudelitati nunc morem gerit, & eiectus e principa-
 tu sibi ipsi mortem manu sua intulit. Hoc est supplicium eorū, qui impie
 agunt, ut uitent pericula. Impietas em̄ maledicta est a Dño, & sua impie-
 tatis supplicia diuinitus decreta sunt. Non igit liberat a piculis, sed poti-
 us conijcit in pericula, ut impie agere, compendiarie sit uia ad internicio-
 nem. Ceterū, tametsi Pilatus iam proposuerat innocentem potius p̄dere
 q̄ seipsum piculis exponere, tñ nondū remittit sollicitudinē inquiren-
 di occasiones, quibus Christum seruet. Erat autem parasceue paschae, ho-
 ra uero ferme sexta. Et dicit Iudeis. Ecce rex uester. Hac ostentatione spe-
 rante iterū Pilatus se Iudeos ad commiserationem commouet, perinde
 ac si diceret. Quid hoc hoīe sic flagellato et consputo magis miserandū?
 Quis ipsum tantis calamitatibus obrutum, iudicaret esse regem? Quid
 ergo inuidetis, quid insanitis in eum? At illi uehementius clamauerūt,
 & instabant uocibus magnis, postulantes eum crucifigi, dicētes. Tolle,
 tolle, crucifige eum. Crucifigatur. Et inualecebant uoces eorū & princi-
 pum sacerdotum. Dicit eis Pilatus. Regem uestrum crucifigam? Respo-
 derunt principes sacerdotum. Non habemus regem, nisi Cæsarem. Hic
 iterū meminerimus, quod Christus ipse in psalmo suo conq̄ritur. Tribu-
 latio proxima est, non est, qui adiuuet. Circumdederunt me uituli mul-
 ti, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt sup me os suum, sicut leo
 rapiens & rugiens. Et mox. Circumdederunt me canes multi, consilium
 malignancium obsedit me. Sed cum tot uituli, tauri, leones & canes seui-
 rent in Christum qualem se uicissim Christus erga ipsos exhibuit? Au-
 di & de hoc prophetam. Cum multaretur & infirmaret, nō aperuit os
 suum, sicut ouis, q̄ ducitur ad uictimam, & agnus, qui cū tondeat obmu-
 cescit, nec aperit os suum. Cognoscenda igit est incredibilis Iudeorū in-
 sania aduersus Christum, ut cognoscamus Satanā nihil aliud uehemen-
 tiori desiderio q̄rere, q̄ ut Christus pereat. Cognoscenda est etiam insig-
 nis illa patientia Christi, ut cognoscamus, q̄ quāto crudelius sauiat Sa-
 tan in Christum, tanto potencius desiciat per patientiam Christi. Hae-
 c em̄ Christi patientia deo patri huius tragcedie spectatori ita placuit, ut
 eripiat

eripiat omnes eos, qui credunt in Christum, et tyrannide Satanae, & seruet eos ad perpetuam felicitatem. Videns autem Pilatus, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accipiens aquam abluit manus coram turba, dicens. Innocens ego sum a sanguine iusti huius. Vos uideritis. Et respondens uniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Rem horrendam & stupendam. Iudex pronunciat reum innocentem, & tamen condemnat. Accusatores, ut morte innocens, in uindicta suae satisfaciant, diris deuolunt innocentes filios suos. Quid hac re horribilius? Videtur autem Pilatus non omnino inhonestas condemnationis Christi rationes habere. Primum enim, cum uideret se, liberando Christo, tumultum & seditionem in populo mouere, quid faceret? Iudicabat facius esse unum innocentem perdere, quam per seditionem multis hominibus occasionem dare. In seditionibus enim passim trucidari solent non tam seditiosi, quam etiam innocentes. Deinde censeret maiorem esse habendam rationem Caesaris, quam unius abiecti & omnibus odiosi hominis. Adhuc, reputabat sibi multo consultius esse, ut is contemptus uir pereat, quam ut ipse propter liberationem eius periculis exponatur. Proximus, inquit, ego met sum mihi. Postremo fingebat sibi etiam innocentiam, quod & inuitus sententiam condemnationis ferret, & Iudaei omnem culpam in se & filios suos susciperent. Sed alia sunt iudicia dei, alia hominum. Pilatus habet quidem, quod coram hominibus praetextat, sed non potest ita conscientiam abluere coram deo, ut abluit manus coram hominibus. Oritur seditio, & fit tumultus, quem uult sedare condemnatione innocentis. Sed non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Magna Caesaris ratio habenda est, fateor. Non tamen ita, ut aduersus deum pecces. Non hoc Caesar uult, ut innocens damnetur. Et si uellet, magis tamen deo obediendum est, quam hominibus. Ne metuatis, inquit, ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed metuite magis illum, qui potest & animam & corpus perdere in Gehenna. Christus abiectus uidetur homo, & omnibus odiosus. Video, & audio. Sed quem homines extremo odio prosequuntur, eum Dominus deus noster tanto amore complectitur, ut propter ipsum saluet omnes in eum credentes. Accipe alium quendam, non Christum ipsum, attamen hominem abiectum, & alijs odiosum. Num propterea licebit iniquam aduersus ipsum sententiam pronunciare? Minime omnium. Non habet hic homo dignitatem quandam in oculis hominum, at habet eam in oculis dei, adeoque tantam, ut deus dignetur se uocare salutorem eius, & instituerit propter eum in hac terra regna, principatus & magistratus. Nam regna in hoc sunt instituta, ut pauperes & miseri homines defendant, et oppressi liberentur. Subuenite, inquit, oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. Non requisiiuit Pilatus legem Moysi, at habebat secum legem naturae, ex qua erudiri potuit, abiectum hominem sed innocentem tanto magis defendendum esse, quanto magis a potentioribus oppri-

Pilati iniusticia.

Regnorum institutio in terris.

*Benefacere
sibi quid sit.*

meretur. Non prohibet Deus suae ipsius saluti consulere, imo uult, ut unusquisque sibi benefaciat. Quid autem est sibi benefacere? quid est sibi ipsi proximum esse? certe non est malefacere, non est proximo iniuriā inferre. Nam qui alteri malefacit, fieri non potest, ut eo ipso sibi benefaciat. Et qui in proximum iniurius est, ne sibi ipsi quidem proximus est. Se enim ipsum maxime ledit, qui alteri laedit. Quare Pilatus non potuit condēnatione innocentis saluti suae cōsulere. Sed quid? putas te esse innocentē, quod inuit te peccare affirmas? Quō inuitus peccas, qui libera uoluntate peccas? Propositae sunt tibi duae uiae, altera absoluedi, altera condemnandi Christi innocentis: cur illa relicta, hanc sectaris? quis te cogit? Iudaei, inquis, sua importunitate. At potest quidem corpus externa uiolentia alio rapi, animus autē ab externa uiolentia liber est. Quare nisi uoluntate tua elegisses uiam cōdemnandi innocentis, nunquā potuissent te Iudaei cogere, ut innocentem condēnares. Cur non potius elegisti e principatu eius, aut etiā a Iudaeis discerpi, quā ut innocentē dāmnare? Sed metuisti cuti tuę, metuisti dignitati tuę: Peccasti igitur non coactus, sed uolūtarius, & non potes corā deo culpam peccati in alios transferre. Quid autē, quod Iudaei sponte sua recipiant hanc culpā in se & filios suos? nū hoc tanti momenti est, ut excuset Pilatum a peccato? Minime omnium. Filij, inquit scriptura, non poterunt iniquitatē patris. Anima quae peccauerit ipsa morietur. Quare etsi Pilatus uelit corā Iudaeis excusatus uideri, tamen coram iudicio non deum sed etiam bonorum uirorum tanto grauius peccat, quanto clariora & cōstantiora fert innocentie testimonia de Christo. Sed hic considera etiā mihi incredibilē & horribilē Iudeorum insaniam aduersus Christum. Tanto enim odio feruntur in eum, ut existimēt se crucifigendo ipsum prestare cultum deo. Itaque cum clamāt, Sanguis, hoc est, ultio sanguinis eius, super nos & super filios nostros, existimant se precari tam sibi quā liberis suis omnē terrestrem & coelestem benedictionē. Immane, quid est cecitas, quid est furor, si hic non est? Sed Satanā ita furere aduersus Christum et membra eius, paulo ante dictum erat a Christo. Sic enim ait. Veniet tempus, ut quisquis interficiat uos, uideatur cultum prestare deo. Ac impij blandiuntur quidem sibi hac opinione, Deus autē longe aliter iudicat. Nam Iudaei hac uoce cōiecerunt tam se quā liberos suos in tantam calamitatē & internitionem, ut uerbis non satis digne explicari queat. Non enim solū eieci sunt e sua regione & occisi, uerū etiam, quod est longe omnium miserrimum, exheredati sunt ex omnibus coelestibus bonis. Nolite, inquit postea, flere super me sed super uobis ipsis flere, & super filiis uestris, quoniam ecce uenient dies, in quibus dicet, beatę steriles, & uentres qui non genuerunt, & ubera quae non lactauerunt. Tunc incipiet dicere motibus, Cadite super nos, & collibus, operite nos. Ceterum etsi hec uox, sanguis eius super nos et super filios nostros, horribilis & immanis uox sit, qua Iudaei non solū ipsi se internitioni obiecerunt,

Ioannis. 16.

fecerunt, uerū etiam secū una liberos suos in exiliū traxerunt, attamen & a nobis usurpanda est, nō quidē ea sententia, qua Iudæi usi sunt, sed ea, quā scriptura docet de merito sanguinis Christi. Optandū em̄, et sine intermissione clamandum est, ut sanguis, hoc est, meritū sanguinis Christi super nos & filios nostros ueniat. Hoc em̄ beneficio nihil posset nobis maius cōtingere. Sanguis em̄ Christi affert secū remissionē peccatorum, affert emundationē ab omnibus peccatis, affert iusticiam & salutē. Clamemus igitur & nos, non dico, magna externa uoce, ut Iudæi clamant, sed magna interna fide, ut Christianos decet, quo sanguine Christi purgati, in conspectu dei puri & immaculati constemus. Tunc ergo Pilatus uolens turbę satisfacere, adiudicauit ut fieret postulātū eorū. Dimisit aut̄ eis Barabbam, qui propter seditionē & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem poposcerant. Iesum uero flagellatū tradidit uolūtati eorū, ut crucifigeretur. Vt antea Christus nullius criminis cōuictus, a Concilio Pontificū & sacerdotum dānatus est morte, ita nunc quoq̃, a Concilio Pontificū & sacerdotum dānatus est morte crucis a ciuili magistratu. Atq̃ hæc simpliciter quidē cōmemorantur, sed quantū dolorē putas hanc condēnationis sententiā Christo attulisse? Liber dimittitur Barabbas, seditiosus & homicida, adiudicatur aut̄ cruci Iesus Christus, pax & uita nostra. Quid potest iniquius cogitari aut cōmemorari? Quid etiam potest homini grauius accidere? Sed hoc est suppliciū peccati. Nā p̄t̄m non tū meretur, ut male faciens male afficiaris, sed etiam ut bñfaciens iniusta sententia cōdemneris. Si non audieris, inquit, uocē dñi dei tui, omni tempore calumniā sustineas, & opprimaris uolentia, ne habeas, qui liberet te. Suscipit aut̄ Christus prorsum innocens, dolorē huius supplicij, & patienter sinit se condēnari iniustissima sentētia, ut & p̄t̄a nostra hoc supplicio expiaret, & nos in similibus afflictionibus seruaret. Quare condēnatio Christi ad mortē ita a nobis cōsideranda est, ut sentiamus eam esse liberationē nostram a morte, & afferre nobis ueram & perpetuam uitam, per fidē, quæ est in ipsum Iesum Christū Dominū nostrū, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXII.

Vod iam dudum optarunt Iudæi, quodq̃ maxima cōtentione a Pilato postularunt, ut Iesus ad crucem condēnaretur, hoc nunc pro sententia animi sui impetrarunt. Pilatus enim tradidit arbitrio illorum Iesum flagellatum & illusum, ut crucifigeretur. Itaq̃ milites accipientes Iesum, exuerunt eum purpura, & induerunt eū uestibus pprijs, & abduxerunt eū baiulantē suam crucē ut crucifigeret. Sunt qui hoc loco recitare solēt, Christū rursus a militibus illusum, conspuū, ridicule adoratū, & alapis p̄cussū, priusq̃ educeretur ad locū

*Vestimenta
Christi:*

supplicij. Ac uerisimile quidem est, Christum post pronunciatam condemnationis sententiam contumeliosissime tractatum esse, nos aut, quia hanc passionis partem supra explicuimus, pergemus ad reliqua. Primum igitur Iesus ad mortem condemnatus, exuitur purpura, in qua illusus erat, & induitur uestibus proprijs. Vide hoc, uel temere factum, uel ut Iesus in proprijs uestibus cuncto populo nocior, ideoque odiosior & abominabilior redderetur. Sed Dominus deus noster, qui omnia administrat, & sine cuius uoluntate non cadit capillus de capite, alio respicit. Nam in psalmo uicesimo primo extat uaticinium de uestimentis Christi. Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Quare ut hoc uaticinium manifeste impleatur, et hac etiam impletione perspicuum fieret, hunc Iesum esse uerum illum Christum, de quo prophetae uaticinati sunt, occulta dei ordinatione fit, ut Christus in suis proprijs uestibus ad locum supplicij educatur. Quo exemplo obseruandum est, quod quemadmodum ea quae Christo ignominie loco inferuntur, sunt impletio prophetarum uaticiniorum, & diuinae uoluntatis, ac fiunt testimonia maiestatis Christi, ita quicumque nobis in Christum credentibus contumeliose ab impijs accidunt, ea accidunt nobis bona dei uoluntate, ut maiorem apud ipsum gloriam consequamur. Deinde, cum educeretur ad locum supplicij, imponitur ei sua ipsius crux baiulanda. Quid posset Christo grauius, quid ignominiosius accideret? Educitur publice, ad mortem condemnatus. Portat suam ipsius crucem, ad quam affigendus erat, & quae tam abominabilis erat, ut a liis quispiam, uel etiam summis digitis attingere eam horreret. Et educitur, quemadmodum mox sequitur, duobus latronibus comitatus, quibus ipse longe scelestior reputabatur. Videtur igitur Christus portare suum ipsius opprobrium & ignominiam, ac proficisci ad praesentem sui interitionem. At hoc spectaculum longe aliter nobis considerandum est, quam extrinsecus apparet. Portat crucem, sed in cruce erant imposita peccata nostra. Itaque portat Christus peccata nostra. Proficiscitur ad locum supplicij, sed haec est uia ad summam gloriam & maiestatem. Haec oportuit, inquit, pati Christum, & intrare in gloriam suam. Obseruanda igitur erit in hoc spectaculo tam seueritas, quam clementia dei, obseruanda item erit tam peccatorum nostrorum magnitudo, quam eorum expiatio. Seueritatis diuinae est, quod deus in tantum irascitur peccatis, ut ea ne filio quidem unigenito suo, qui culpam alienorum peccatorum in se suscepit, in expiata remittat, sed uelit ut & morte condemnentur, & ad mortem educantur, & suam ipsius crucem portet. Clementiae autem est, quod maluerit, ut filius eius extrema quaeque pateretur, quam ut nos in peccatis periremus. Quid autem dicam de magnitudine peccatorum nostrorum? Possemus fortassis peccata nostra extenuare, si Deus pro expiatione eorum suscepisset sacrificia bestiarum, aut etiam mortem alicuius hominis. Nunc autem, quia non uult ea remittere, nisi unigenitus filius eius suscipiat ipsa, &

& portet ea in cruce sua, quis obsecro, potest grauitatem eorū explicare? Ac peccata quidem nostra tam graua sunt, ut si nobis solis imposita fuerint, non solum deprimant nos in mortem & infernum, uerz etiam nos in morte & inferno ppetuo detineant. In Christum aut imposita, et si de presserunt eū in dolores mortis & inferni, tñ quia ipse innocentissimus est, non potuerunt eum in his doloribus detinere. Quare, qui uoluerit iudiciū peccatorū suorū ita ferre, ut nō perpetuo pereat, necesse habebit in Christo p fidem consistere, & per solum Christum seruari. Iam nec illud negligenter pretereundum est, q̄ Christus non est affixus cruci in ipsa urbe Hierusalem, sed est eductus extra portam. Hoc em̄ adumbratum fuit hac legis egrimonia, qua eorū animalium corpora cremabantur extra castra, quorū sanguis inferebatur pro peccato in sancta. De qua re epistola ad Hebræos ita scribit. Animalium, quorum sanguis infert̄ pro peccato in sancta per pontificem, horū corpora cremantur extra castra. Quappter & Iesus, ut sanctificaret populum p proprium sanguinē, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, opprobrium eius portantes. Non em̄ habemus hic manentē ciuitatem, sed futuram inquirimus. Exeuntes aut inuenerunt & coegerūt ptereuntem quēdam hoīem Cyrenęum, nomine Simonē Cyrenęum, uenientem ex agro, patre Alexandri et Rufi. Hunc apphēdentes coegerunt, ut tolleret crucē eius. Et imposuerunt illi crucem ut portaret post Iesum. Quid ergo? nū quia Simoni Cyrenęo imposita est crux Christi, imposita etiā ei sunt peccata nostra? Minime oīm. Christus em̄ suscepit crucē uolens. Simō coactus. Christus suscepit crucem prorsus & ex oī parte innocens. Simō autem suscepit eam, suis ipsius multis & magnis pctis grauatus. Quare etiā Simō portet crucē Christi, non tñ expiat uel nostra uel sua peccata. Sed quid? an imponunt Simoni crucem Christi, q̄ misereant̄ Christi, & cupiāt eum recreare? Hoc quidem agunt, ut recreetur, non autē ad uoluptatem ipsius, sed ut sufferendis maioribus supplicijs referuetur. En, hanc rationem habent bñficia, q̄ mundus in nos confert, imo hec in uniuersum ratio liberationis est, q̄ nobis a cruce in hoc mundo contingit. Si enim liberamur in hoc seculo ab aliqua afflictione, non fit hac ratione, ut habeamus in hoc seculo perpetuam liberationē, sed ut hac liberatione referuemur ad perferenda maiora & grauiora mala. Itaq; liberatio e priori cruce, non est nisi parascue ad posteriorem, eamq; grauiorem crucem ferendam, donec ex hoc seculo migrauerimus. Quare, cum contigerit nobis liberatio, non est post eā secure stertendum, sed animus ex illa priori liberatione confirmādus est, ut agnoscamus clemenciam dei, qui ut in prioribus malis nos patiēter seruauit, ita etiam in posterioribus seruabit nos admirabiliter. Sequebatur autem eum multa turba populi ac mulierum, quę etiam plangebant & lamentabantur eum. Conuersus

Peccatorum
nostrorum
grauitas

Heb. 13.

Beneficiorū
huius seculi
ratio.

IN PASSIONEM CHRISTI

*Afflictionum
alienarum
usus.*

autem ad illas Iesus, dixit. Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed fle-
te super uos ipsas, & super filios uestros, quia ecce ueniunt dies in quibus
dicent. Beatae steriles, & uentres, qui non genuerunt, & ubera, quae non
lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus. Cadite super nos. Et colli-
bus. Operite nos Quia si in uiridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?
Hic est obseruabilis locus. Docet enim uerum & legitimum usum alienae af-
flictionis & calamitatis. Nam homines ita commiserari solent alienas erum-
nas, ut interim non agnoscant sua peccata, & iram dei super peccata. Sic apud
Lucam commemorant de Galilaeis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat
cum sacrificijs ipsorum, sed interim non cogitant, quid ipsi meriti sint. Sic &
hoc loco, mulierculae deflent miseriam Christi, non agnoscunt autem sua ip-
sarum peccata, nec uident imminetia mala. Sed Christus reprehendit
hanc praeposteram commiserationem, & docet uerum usum alienae calamitatis.
Ac ante quidem dicebat ad eos, qui nuntiabant metuendum casum Galilaeorum:
putatis, quod hi Galilaei, praecunctis Galilaeis fuerint peccatores, quia talia
passi sunt? Non, dico uobis. Immo nisi resipueritis, omnes similiter peri-
bitis. Hoc autem loco ait. Nolite flere super me, sed super uos et filios uestros,
hoc est. Is non est uerus usus alienae afflictionis, ut tamen commiseremini eam,
sed ut ex aliorum calamitate admoneamini de uestris peccatis, & de sup-
plicijs, quae propter peccata uestra uobis imminet, ut agnitis peccatis,
& territa conscientia, resipiscatis. Vos defletis nunc me, uel tanquam innocen-
tem, uel tanquam miserum, at si iudicatis me innocentem haec pati, cogitate ob-
secro, quanta supplicia maneat nocentes et sceleratos: Si in humido lig-
no haec faciunt, in arido quid fiet? hoc est, si deus permittit ut mihi inno-
centi tam grauiam tanquam horrenda supplicia inferant, quid fiet de uobis maxi-
ma peccatorum mole grauatis? Ego sum lignum humidum, seu arbor suc-
ci plena, & frugifera. Et tamen succidor ab hortulano, & conijcior in ig-
nem tam horribilis passionis. Vos autem estis ligna arida, seu arbores steri-
les, quae nullum proferunt fructum, quantus igitur ignis calamitatum uos
manet? Quare nolite flere super me. Qua de causa? quia quam pacior, inno-
cens patior, & cedunt non in mei perditionem, sed tam in maximam no-
minis mei gloriam & maiestatem, quam in salutem totius humani generis.
Videor uobis egredi ad ignominiosum supplicium, sed hoc supplicium
uia erit ad gloriosissimam felicitatem. Videor educi ad mortem, sed edu-
cor ad consequendam perpetuam uitam, non mihi tantum, sed etiam om-
nibus, qui in me credituri sunt. Non est igitur, cur me defleatis. Sed fle-
te super uos ipsos & super filios uestros. Quid ita? quia futurum est, ut
tanta mala obruant uos, liberos, & uniuersam gentem uestram, quanta
nunquam in orbem terrarum acciderunt. Hic ergo uide mihi in Christo,
primum admirandam animi constantiam & grauitatem. Alijs flentibus
& lamentantibus, ignominiam & aduersa sua tam forti tamque generoso
animo

animo fert, ut etiam seuera contione preposteram illorum commiserationem reprehendat. Deinde observa quoque in eo spiritus sancti maiestatem. Esi enim tractatur ignominiosissime, & derelictus est ab omnibus hominibus, non tamen derelinquitur a deo patre suo, non derelinquitur a spiritu sancto suo. Videt enim, & uaticinatur futurum excidium, & desolationem Iudaicae gentis, quae postea facta est, duce Tito, de qua ante plura dicta sunt. Quod si uideret, quid de Iudeis, annis plus minus quadraginta, futurum sit, quomodo non uideret etiam, quid de ipso mox tertia die, per resurrectionem suam futurum esset? Atque haec quidem futurorum cognitio non abstulit a Christo sensum doloris & afflictionis, Factus enim est fratribus per omnia similis) sed declarauit hunc abiectum & condemnatum hominem longemaius quiddam esse, quam externa species nunc praeseferat. Iam & summam eius beneuolentiam erga hostes et crucifixores suos observa. Vaticinatur enim de futuro excidio Hierusalem, non quod cupiat gentis interitum, quem et antea defleuerat, sed ut hac occasione hortetur eos ad poenitentiam, quo tanta mala effugiant. Docet etiam hac concione, quomodo passionem ipsius utiliter meditemur. Hi enim non meditantur passionem Christi utiliter, qui tamen ex *Passionis Christi meditatio.* erantur impietatem Iudae, & Iudaeorum, & commiserantur Christum, quem ad modum mulierculae Hierosolymitanae, sed in passione Christi agnoscenda est magnitudo nostrorum peccatorum, agnoscenda est grauitas ira dei suaper peccata, agnoscenda est seueritas suppliciorum, quae nos manent, si non in Christo resipiscamus. Nam si in humido ligno, in frugifera arbore haec faciunt, quid fiet in arbore arida & sterili? Si deus non pepercit uni, genito filio suo, qui tamen erat innocentissimus, & suscepit tantum aliena peccata, quomodo illis parceret, qui & habent propria peccata, & autores fuerunt, ut Christus tam horrenda pateretur? Non parceret, non certe parceret. Quid ergo? Peribimus, quia deus non parceret? Non parceret inquam, impoenitentibus, & Christum filium suum renouentibus. His autem qui resipiscunt & agnoscunt filium suum per fidem, ita clementer parceret, ut non solum nunquam recorderetur peccatorum ipsorum, uerum etiam donet eis una cum Christo omnia coelestia bona. Resipiscamus igitur in tempore, ut in Christo seruemur. Ducebant autem & alii duo malefactores cum eo, ut interficerent. Et adducunt eum in *גולגותא* Golgotha, quod est interpretatum caluarie locus. Et cum uenissent in eum locum, dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, & quum gustasset noluit bibere. Et dederunt ei bibere myrrhatum uinum, at ipse non sumpsit. Et ibi crucifixerunt eum. Et tunc crucifigunt cum eo alios duos malefactores, duos latrones, hinc & hinc, unum quidem a dextris, alter autem a sinistris, medium autem Iesum. Et impleta est scriptura, quam dicit. Et cum iniquus computatus est. Nihil pretermittit, quod faciat ad contemptum & despectum Christi. Oportebat enim perfecte impleri, quod Esaias de eo dixit. Despectus et nouissimus uirorum, plenus doloribus et infirmitatibus. A deo contemptus, ut auerterentur uultus ab eo. Primum enim, Christus

Pro. 31.

Christi dolor
in passione.

non simpliciter damnatur ad crucem, sed antea collatus cum Barabba homicida, qui & damnato Christo tanquam sceleratiore, liberatur. Dein non solus ducitur ad locum supplicij, sed cum duobus latronibus, ut hoc spectaculo significant, Christum pro principe latronum habendū. Præterea ducitur morte afficiendus, non ad forum, aut alium honestum locū, sed ad Caluariam omnibus abominabilem, ut & ipso loco supplicij significant, se reputare eum indigniorem, quam quem honestus terræ locus ferat. Adhæc potant eum aceto cū felle mixto, aut uino myrrhato. Alijs malefactoribus, cum ad supplicia ducuntur, solet dari optimus potus, ac uerisimile est Iudæos alias non diligenter tantum, uerum etiam supersticiose obseruasse in malefactoribus ad mortem damnatis, eam admonitionem, quæ extat apud Salomonem. Date siceram mœerentibus, et uinum his, qui amaro sunt animo. Bibant & obliuiscantur egestatis sue. Iesu autem Christo obtulerunt acetum felle mixtum. Iudicant enim ipsum tam abominabilem, ut plane indignus sit, in quem ea humanitatis officia conferantur, quæ in alios quantumuis sceleratos malefactores conferri solent. Postremo non simpliciter crucifigunt eum, sed medium inter duos latrones, quo spectaculo significant, se reputare hunc Iesum, non pro uulgarī latrone, sed pro insigni malefactore, adeoque latronum principē, imo qui uix dignus sit, ut cum alijs uulgaribus latronibus crucifigatur. Quid est, si hoc non est, despectum esse, & nouissimum omnium uiuorum? Putas ne Christum habuisse saxeam cor, qui tanto contemptu & despectu nullum dolorem animi senserit? Sperauit, fateor, sibi hæc omnia cessura esse in summam gloriam & honorem, sed interim factus est per omnia similis fratribus, (peccatum in Christo semper excipendum est) & tentatus est his doloribus, non aliter quam miserrimi quique, & abiectissimi homines affici solent. Nam quanto dolore affectus sit, non dissimulat ipse, longe ante, quam hæc pateretur. In psalmo enim sexagesimo octauo, qui est de passione Christi, per Dauidem sic ait. Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundī, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Et postea. Tu scis improprium meum et confusionem meam, et ignominiam meam. In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me. Contumelia frangit animum meum, ac totū ægrum me facit. Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, Qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerūt me aceto. Quid potuisset Christus de dolore suo magis perspicue commemorasse? Et, si Christus plusquam mille annis conquestus est de dolore suo, quē ex ignominia et contumelia, qua ab aduersarijs suis affectus est, suscepturus erat, existimas ne ipsum parum doluisse, cum iam presens tā atroci ignominia afficeretur? Hoc autē idcirco sepius recenset, quia cum admonemur, ut in afflictionibus bene tum propter Christū, tum

etiam exemplo Christi confidamus, tunc caro statim remurmurare solet, quid: confidam ne exemplo Christi? Christus deus est, & potuit sibi afflictiones suas facile mitigare ac leuiore reddere, ego autē sum impotēs homo, & sustineo grauiora, quam ferre queam. Sed hęc est uanissima impatientiæ nostrę excusatio. Et si enim Christus deus est, suscepit tamē passionem, per omnia, iuxta similitudinē hominum, hoc est, non aliter affligi solētus fuit doloribus, quam calamitosissimus quisq; hominum affligi solet. Audiemus postea clamorem eius: **DEVS** meus, ut quid me dereliquisti, ex quo manifeste cognoscitur, quāto dolore animus eius percussus sit. Audiamus autē nunc eos clamores, quos de dolore suo in psalmis ædit. *Psalm. 22.* Sicut aqua, inquit, effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquecens, in medio uentris mei. Aruit tanquā testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis. Et quod paulo ante recitauimus. Intrauerunt aquæ usq; ad animam meā. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tēpestas demersit me. Hęc certe non sunt ridicula. Sentendum igitur est Christum sustinuisse dolorem longe oīm grauissimum. Sed quam ob causam hunc dolorem suscepit, idem etiam psalmus perspicue testatur. Quæ non rapui, inquit, tunc exolvebam, hoc est, quod Esaïas ait. **DOMINVS** reiecit in illum peccata oīm nostrum. Quare, qui nondū agnoscit magnitudinem peccati sui, & seueritatem diuinæ irę erga peccata, is huc accedat, & contempletur, quid Christo, unigenito filio dei acciderit. Reputatur multo sceleratior latronibus, iudicatur indignior, quam ut præstetur ei hoc officium humanitatis, quod alijs sceleratis præstatur, & crucifigitur medius inter latrones, tanquam insignis latronum princeps. Et tamen erat longe oīm innocentissimus. Suscepit autem hęc supplicia propter nostra peccata. Tanta igitur peccata nostra sunt, ut propter ea meriti simus sceleratissimorum latronum supplicia, hoc est, non solum extremum contēptum, & crucem, uerum etiam perpetuū infernum. Seueritas *Ira diuinę seueritas* autem diuinæ irę sic obseruanda est, q̄ cum deus non pepercerit unigenito filio suo, sed obiecerit eum summo despectui, & abominabili cruci, cum tamen alienis tūmodo & non proprijs peccatis oneratus esset, manifeste intelligitur, nihil diuina ira seuerius esse aduersus peccata. Nam si deus nō pepercerit filio ob aliena peccatā, quomodo parsurus est seruo ob eius propria peccata? Magnitudo autē peccati nostri, & seueritas diuinæ irę non ita agnoscenda sunt in cruce Christi, ut despondeamus animum, & abijciamus oīm spem salutis nostrę. Sic agnoscunt peccatā sua impij & pereūt. Sic agnouit peccata sua Iudas, & pependit, sed agnoscenda etiam simul sunt in cruce Christi, expiatio peccati nostri, & ineffabilis clementia dei. Israelitę murmurabant quōdam in deserto aduersus Moysen. Quā obrem misit Dominus in populum serpentes ignitos, qui magnam populi multitudinem uenenato morsu ictam morti tradiderūt. Moise autem

intercedens pro populo, iussus est instituere serpentē æneum. Fac, inquit Dominus, serpentem æneum, & pone eum pro signo. Qui percussus aspexerit eum, uiuet. Fecit ergo Mose serpentem æneum, & posuit eū pro signo. Quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Sed quid? num hæc corporis sanitas, quam ex aspectu serpentis consequebantur, fuit uera spiritalis, et perpetua sanitas? Nō est negandum, quin multi pī ex hoc spectaculo etiam perpetuam salutē per fidem consecuti sint: is autem æneus serpens per se non fuit uerus saluator, nec ea corporalis sanitas, per se uera fuit salus, sed huc iam ad hanc crucē, de qua nobis in præsentia sermo est, oculos tuos dirige, & aspicias in ipsa affixum & exaltatum, non eum solū, qui per gneum serpentē Mose adumbratus est, uerum etiā eum, qui contriuit caput illius serpentis, a quo Adam & nos oēs in Adamo letaliter percussi sumus. Aspicias, inquam, eum qui solus est uera nostra salus & summa foelicitas. Sicut Mose, inquit, exaltauit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filiū hominis, ad quid? nū ut extrinsecus cōspectus afferat tm̄ externam quandam & euanidā sanitatem? certe hanc quoq; multis, qui opē eius ex fide inuocarūt, attulit, sed maxime oīm exaltatus est, ut omnis, OMNIS, inquam, qui credit in eum. (Sic enim aspiciendus est Christus in cruce) non pereat, sed habeat æternam uitam. Multa sacrificia iam inde ab initio orbis terrarū a patriarchis peracta sunt. In lege quoque instituti erant sacerdotes, qui & quotidie & singulis festis diebus sua offerrent sacrificia. Et hæc multiplicata sunt super numerū, sed nō potest sanguis taurorum & hircorū auferre peccata. Nunc autem, en aduenit uerus ille sacerdos, cuius omnes alij sacerdotes, umbra tantū fuerunt, & per agit uerum illud sacrificium, in qđ omnia alia sacrificia respexerunt. Et is sacerdos, pro altari, habet crucem cui affixus est, pro hostia offert suū ipsius corpus, pro sanguine hircorum & uitulorum, effundit suum ipsius sanguinē. Quid ergo fit? Sanguis quondam taurorū & hircorum, & cinis iuuēcæ, aspersus sanctificabat ingnatos ad carnis purificationē. Quid igitur sanctificat sanguis Christi? Videtur quidem is sanguis in terrā defluere & pedibus conculcari, at nobis hic diligenter considerandum est, quid una cum Christo in crucem affixum sit, ut & cognoscamus, quid per sanguinem Christi purgatum & sanctificatum sit. De hac re Paulus ad Colossenses scribens, ita ait. Vos cum essetis mortui per delicta, & per preputium carnis uestræ simul cum illo uiuificauit, con donans uobis omnia delicta, deletō, quod aduersus nos erat, chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta, & sustulit illud e medio, affixum cruci. Paulus dicit: Chirographum, quod aduersus nos erat, cruci affixum ac deletum & e medio sublatum esse. Quod ergo illud est chirographum? certe nō potest aliud esse, quam nostra ipsorum conscientia, qua per legem excitata, & expergefata, testamur intra nos ipsos, qđ simus peccatores longe omnium maximi, & perpetua damnatione dignissimi. Hoc est chirographum

Ioannis 3

Christus uerus sacerdos.

Hebræ. 9.

Chirographū
nost. ū in cru
ce sublatum:

phum conscientiae nostrae, quo plusquam mille testibus convincimur nos esse captivos Satanæ, & reos aeternæ mortis. Aiunt quosdam eo in saniae & impietatis prolapsos, qui sumpto suo ipsorum sanguine pro atramento, conscripserint in chartâ chirographum suum, quo addicunt se Satanæ perpetuo, & hanc chartam Satanæ tradiderint. Horribile dictu, sed multo horribilius est istud chirographum, quod est inscriptum in conscientiam nostrâ, & quod unusquisque hominum secum in sinu, in corde, in animo semper secum gestat. Hoc enim chirographum non est scriptum atramento ab hominibus facto, aut sanguine humano, sed lege divina, nec est chartaceum, sed ferreum, sed adamantinum. Nullus sanguis hircorum potuit hoc chirographum delere. Nullum bonum opus, nulla sanctorum passio potuerunt hoc chirographum e medio tollere. Solus autem sanguis Iesu Christi, tantæ fuit uirtutis, ut potuerit hoc chirographum delere. Nam nec hircorum nec hominum sanguis purus est, quod igitur impuritas possit impuritatem delere? Impuritatem enim addere impuritati, non est ipsam tollere, sed augere. Sanguis uero Iesu Christi solus est purus, sanctus, & ab omni uicio alienus. Quare CHRISTVS, cum esset in crucem sublatus, sustulit secum & affixit ad crucem chirographum conscientiae nostrae, quod & superinductu innocentissimi sanguinis sui ita deleuit & purgauit, ut ne litura quidem extet. Quis hoc beneficium satis digne explicare possit? Et quid potuisset nobis utilius, ac magis salutariter contingere? Si cor nostrum nos condemnat, maior est Deus corde nostro, cuius filius deleuit sanguine suo chirographum conscientiae nostrae, ut & si conscij nobis sumus maximorum peccatorum, & sentiamus nos reos perpetuae condemnationis, tamen sanguine Christi per fidem ita purgati sumus, ut iudicemur eadem iusticia praediti, qua & Christus praeditus fuit. Lex autem, Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Pendet & nunc Christus in ligno. Quid autem factum est? Redemit, inquit Paulus, nos de maledictione legis, factus pro NOBIS maledictum. Et iterum, Eum, qui non nouit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos efficeremur iusticia Dei per illum. Non enim sentiendum est, quod Christus solus in crucem exaltatus sit, sed quod etiam secum in crucem sustulerit omnes qui in ipsum credunt. Nam Christus non est tantum conspiciendus iuxta externi corporis sui speciem, sed potius iuxta ueritatem spiritualis sui corporis. In hoc spirituali corpore, Christus ipse caput est, ecclesia corpus, & unusquisque in ipsum credens, membrum. Ascendit autem Christus in crucem, non mutilatus, sed toto corpore suo, ut una cum ipso crucifixa sit tota ecclesia, non quidem in oculis mundi, sed in oculis Dei. Et hæc totius ecclesiae crucifixio eam habet coram Deo rationem, ut qui non una tunc cum Christo in cruce pependere, hi non fient etiam participes gloriosae resurrectionis eius in perpetuam felicitatem. Non percepimus quidem eo

*Sanguis Christi
fit puritas.*

Deut. 21.

Gal. 3.

*Credentes unam
cum Christo in
cruce sublati*

IN PASSIONEM CHRISTI

tempore hanc crucifixionem externo sensu. Sed nunc percipienda est, ut non tam sentiamus eam, quam participes salutis eius efficiamur. Id autem fiet, primum, cum agnoscimus, quod nos deberemus ad istum modum in cruce pendere propter peccata nostra. Deinde cum credimus, quod Christus susceperit hanc crucis maledictionem propter nostra peccata, ut nos consequeremur in ipso benedictionem, iusticiam & salutem. Postremo, cum patienter toleramus propter Christum & in Christo omnia aduersa, quae a Deo nobis immittuntur. Vnde & nostrae passionis, dicuntur ^{2^a Cor.} passionis Christi. Abundant, inquit Paulus, passionis Christi in nobis. Et iterum. Adimpleo ea quae desunt passionibus Christi in carne mea. ^{Col. 2} Cum igitur Christus non ascenderit solus in crucem suam, sed etiam nos ipsos in ipsum credentes secum in crucem sustulerit, ac tam expiauerit peccata nostra sua cruce, quam sanctificauerit omnes nostras cruces & afflictiones, in organa salutis nostrae, agite, amicissimi, absit ut gloriemur, nisi in cruce DOMINI nostri Iesu Christi, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXIII.

*Sacerdotis
officia tria*

Hbc. 5

Ioannis 17

Idimus heri CHRISTVM medium inter duos latrones cruci affixum, audiamus hodie, quid Christus in cruce dixerit, atque fecerit. Vidimus Christum, quem propheta uocat e spiritu sancto, sacerdotem in aeternum, obtulisse pro sacrificio, suum ipsius corpus in altari crucis, audiamus nunc aliud sacerdotis officium, quod Christus in cruce per egit. Sunt enim tria ueri sacerdotis officia. Vnum est, concionari uerbum dei. Et hoc officio Christus diligentissime semper functus est. Alterum est offerre sacrificia pro peccatis hominum. Hoc officio, Christus nunc in cruce fungitur. Offerit enim pro peccatis nostris, non corpus, non sanguinem hircorum aut uitulorum, sed offert suum ipsius corpus & sanguinem, ut nos hac unica oblatione a peccatis nostris purgemur. Tertium sacerdotis officium est: Orare pro populo, ut Deus remittat peccata, & reconcilietur cum eis. Hoc officium Christus in diebus carnis suae nunquam intermisit, nec unquam intermissurus est, usque ad finem seculi. Sic enim scribit Apostolus ad Hebraeos. Christus obtulit in diebus carnis suae precationes & supplicationes apud illum, qui poterat ipsa morte seruare, cum clamore ualido & lacrymis. Ac paulo ante Christus discessurus a discipulis suis, non solum orat pro discipulis praesentibus, uerum etiam orat pro tota ecclesia. Non pro eis tantum rogo, inquit, sed & pro ijs, qui creduri sunt, per sermonem eorum in me. Nec solum orauit pro amicis ante crucem, uerum etiam orauit pro inimicis in cruce. Audiamus igitur nunc, quomodo Christus hoc tertium sacerdotis officium, quod est officium orandi, in cruce peragat. Sic enim sequitur. Erat autem hora tertia, dum crucifixerunt eum. IESVS autem dicebat. Pater, remitte illis. Nesciunt enim, quid

quid faciant. Primum neminem turbet, quod supra dictum est, Iudæos clamasse & Pilatum sedisse pro tribunali, hora ferme sexta, nunc autem dicat, Iesum crucifixum hora tertia. Hoc enim ita intelligendum est, quod hæc omnia acta sint intra tertiam & sextam horam, & quod Pilatus sederit pro tribunali ante horam sextam: Christus autem crucifixus sit post horam tertiam, nondum quidem audita sexta, sed iam instante. Apparet enim partes diei apud Iudæos sic distinctas fuisse, quemadmodum publice in ecclesia preces, hæc tenus suis horis, quas uocant Canonicas, distinctæ fuerunt. Deinde considera mihi obsecro diligenter, quid Christus iam in crucem sublatus primum omnium agat. Christus erat a suo ipsius populo iniustissime damnatus, per omnem ora tractatus, contumeliosissime flagellatus, irrisus, consputus, spinis coronatus, percussus, a Pilato iniquissime adiudicatus morti, inter iniquos deputatus, felle potus, iam cruci affixus, adeoque nullo non conuictior, ludibriorum, iniuriarum, contumeliarum, & grauissimorum dolorum genere a Iudæis pariter & gentibus affectus. Quid ergo uicissim Christus? quomodo rependit aduersariis suis tanta mala? Audi stupenda. Non emittit fulmina, ut hostes ictibus eorum pereant, non dirumpit terram, ut aduersarii repentino eius hiatus deuorentur, quod certe pro maiestate sua facere potuisset, imo uno oris sui spiritu omnes eos oppressisset. Quid autem agit? Voluntas patris erat, ut sufferet crucem, & pateretur mortem. Obsequitur ergo huic uoluntati dei obedientissime, ac tradens uindictam ei, qui iuste iudicat, orat ipse pro inimicis suis. Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Nihil potest admirabilius cogitari. Nam & spiritus sanctus ipse intus admiratur hanc orationem Christi, ut uaticinetur de ea, & commendat ipsam, priusquam Christus hominem induit. In Esaia enim sic ait. Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit. Christus enim obliuiscitur pene omnis doloris sui, ac nondum, ne matris quidem sue prope astantis meminit, sed sollicitus est pro salute inimicorum suorum. Hoc certe est perfecte implere legem de dilectione proximi: imo hoc est perfectissime omnium obedire uoluntati dei. Quomodo ergo deus pater ad tantam filii sui obedientiam affectus est? Ut non potest satis digne explicari, quam magna fuerit obedientia Christi, quod non solum passus sit se cruci affigi, uerum etiam orauerit pro crucifixoribus & omnibus inimicis suis, ita uerbis commemorari non potest, quam grata fuerit hæc filii obedientia deo patri. Nos hanc rem exemplo, utcumque adumbrabimus. In Genesi, precipit Abraam, ut immolet unigenitum filium suum Isaac. Et Abrahæ præcepto dei obedit. Hac obedientia deus intus delectatus est, ut iuraret, dicens. Per memetipsum iuravi, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo, benedicam tibi, & multiplicabo seminem tuum sicut stellas cæli, & arenam maris. Sic etiam cum deus uideret Christum filium suum tanta obedientia suscipere iuxta præceptum suum, crucem, ut etiam oraret pro inimicis & crucifixoribus suis, animus eius sic expugnatus est, ut non solum exaltauerit Christum in maiestate cælestis regni, uerum etiam com-

Christi obedientia

secrauerit eum in summum eumque perpetuum Pontificem, & confirmauerit hanc consecrationem publico iuramento. Siquidem in psalmo scribitur. Iurauit DOMINVS, & non poenitebit eum. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Cum autem constituerit & consecrauerit Christum tanta auctoritate in summum, atque perpetuum Pontificem, ut etiam iurauerit, & iuramenti nunquam eum poeniteat, quid aliud est, quam quod hoc ipso confirmauerit certitudinem salutis nostrae? Nam si Christus a deo constitutus est uerus & perpetuus pontifex, certe officia quoque eius sunt efficacia, & Domino deo nostro ita grata acceptaque, ut quotquot hunc pontificem per fidem agnoscunt, non solum consequantur per ipsum remissionem peccatorum, uerum etiam reputentur coram deo iusti, & fiant Christi filij dei coheredes. Sicut enim, inquit Paulus, per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti fuimus multi, ita per obedientiam unius, iusti constituentur multi. Non enim sentiendum est, quod quodadmodum sacrificium Christi in cruce semel peractum, transijt in oculis mundi, ita etiam transierit in oculis dei. Semel quidem crucifixus & mortuus, hoc est, semel oblatus est, nec amplius morietur, nec offeretur. Sed efficacia huius oblationis manet perpetuo. Vnica, inquit Apostolus, oblatione perfectos effecit eos, qui sanctificantur. Nec sentiendum est, quod cum orauerit pro pontificis officio in terra, & nunc ascenderit in caelum, orare desierit. Sed ut apostolus ait, sedet ad dextram dei, & adhuc intercedit pro nobis. Et iterum. Hic, quod idem maneat in aeternum, perpetuum habet sacerdotium, unde & saluos facere ad plenam non potest, qui per ipsum adeunt deum, semper uiuens, ad hoc ut interpellet pro illis. Cum igitur deus confirmauerit summum pontificatum Christi iuramento, certe oratio & interpellatio eius tam efficax est, ut quotquot credunt in ipsum, donentur a deo tanta iusticia, ut quodadmodum Christus orando pro transgressoribus, impleuit legem de diligendo proximo, perfectissime, ita ipsi iudicentur propter Christum, eandem habere iusticiam, & propter iusticiam Christi aeterna felicitate digni esse. Qui enim pro nobis omnibus tradidit filium suum, quomodo fieri posset, ut non & cum eodem omnia nobis donetur? Sed quid? non iusticia Christi, quam in diligendis inimicis praestitit, ita nobis donata est, ut nunc nos non necesse habeamus inimicos diligere, & ipsis benefacere? Absit. Donata quidem nobis est haec perfecta Christi iusticia, ut de ea in iudicio dei non aliter gloriari per fidem possimus, quam si nos ipsi eam opibus nostris praestituissemus, sed interim si haec fides in Christum uera fuerit, tunc affert secum spiritum sanctum, qui & nos diligamus amicos, & oremus pro aduersariis nostris. Et quamquam in hac carnis nostrae imbecillitate fieri non possit, ut etiam si habeamus spiritum sanctum, perfecte inimicos diligamus, & legem nostro opere per omnia impleamus, placet tamen deo qualiscunque obedientia nostra, qua & uoluntati eius obsequimur, et exemplum Christi filij sui imitamur. Sic Moyses dilexit aduersarios suos, & petijt pro persecutoribus suis de libro uiuentium. Sic Paulus optat anathema esse pro persecutoribus suis, Sic & Stephanus orat pro ijs, qui lapidabant ipsum. Hi, tametsi non

Rom. 8.

Rom. 8.

Hebr. 7.

Inimicos diligere

impleuerint operibus suis legē caritatis perfectē, sicut Christus eā impleuit, tñ cum per fidem participes facti essent perfectē iusticię Christi, sectati sunt exemplum Christi, ut cuius iusticiam possiderent, eius etiā specimē imitatiōe sua exhiberēt. Quare si uoluerimus cognoscere rectitudinē fidei nostrę, si uoluerimus mēbra Christi esse, & fructū crucis eius percipere, nō solum debemus amicis, uerē etiam inimicis ex fide in Christū, & ex caritate proximi, benefacere. Sed quid illud est, quod Christus in oratione sua addit. Nesciūt, quid faciunt. Num excusant a peccato, q̄ ignorāter peccēt. Minime oīm. Et si enim quādam sit facti ignorantia, quę suā habeat excusationē, tñ affectata impiorum ludæorū ignorantia, nullam plane habet peccati excusationem. Nā, q̄ ignorent, quid faciant, ipsi sibi ignorantie suę autores sunt, partim odio & inuidia in Christum, partim contemptu & negligentia cognoscendę in Christo ueritatis, cuius cognitionem necessitas salutis eorū exigebat. Et potuissent hanc cognoscere, tñ e testimonio Ioannis, quē omnes agnoscebant pphetam, tum e doctrina & miraculis Christi. Vnde & Christus ait: Si non uenissem & locutus fuissē eis, p̄tīm non haberēt. Nūc autem nō habent excusationē de peccato suo. Si opera nō fecissem inter eos, quę nemo alius fecit, p̄tīm non haberent. Nunc autē & uiderunt, & oderūt, nō solum me, uerē etiam patrem meum. Quare nullam habent p̄tī sui excusationē. Quid ergo ait, Remitte illis, q̄a nesciunt, quid faciunt. Hoc em̄ sic additum uidet, p̄inde ac si Christus ipse excuset eos a p̄tō. Sed absit, ut tanta impietas nō iudicet horredum, adeoq̄ grauissimum p̄tīm. Addit autē Christus hanc appendicē, nō ut significet ipsos nō peccare. Dicit em̄: Excusationē non habēt de p̄tō suo, sed ut significet ipsos peccare remissibiliter, q̄a peccant ignoranter. Si em̄ cognouissent, inqt Paulus, haudquāq̄ Dñm gl̄ crucifixissent. Et Petrus. Scio, inqt, fratres, q̄ per ignorantiam fecistis, sicut & principes uestri. Et Paulus iterū de se ipso. Erā prius blasphemus, & persecutor et uolētus: sed et misericordiā adeptus sum, q̄ ignorās fecerim p̄ incredulitatē. Nū q̄a ignorans feci, nō peccaui: certe peccaui grauissime. Christus Iesus uenit in hūc mundū, ut p̄tōres saluos faceret, q̄r Primus sum Ego. Et: Nō sum dignus, ut dicar ap̄lus, p̄pterea q̄ persecutus sum ecclesiā dei. Ignorās quidē peccaui, sed hoc p̄tīm tāto grauius ē, quāto plus ego ignorātie meę autor sum. Debuissē em̄ euangeliō Christi cognoscere, & potuissē etiā cognoscere, nisi meo uicio excæcatus fuissē p̄ uersa legis intelligentia. Cōsecutus autē sum misericordiam nō merito meo, sed gratia dei, & cōsecutus sum misericordiam nō q̄ nō peceauerim, sed q̄ grauissime q̄dem, ignorāter tñ, ideoq̄ remissibiliter peceauerim. Quare sentiente p̄tī, sed tñ asserre secū occasionē quādā uenit et remissiōis, q̄m remissio, si cōtigerit, nō cōtingit nostro merito, sed gratuita dei clemētia & bonitate. Hactenus de p̄catiōe Christi p̄ crucifixoribus suis, pergamus nūc

Ioannis 19

1 Cor 2

Act. 3

Ignorantia
excusatio

IN PASSIONEM CHRISTI

ad reliqua. Scripsit autem Pilatus titulum, seu inscriptionem causę illius,
& posuerunt super crucem, supra caput Iesu. Erat autem scripta literis
gręcis & latinis & hebraicis. Hic est Iesus Nazarenus rex Iudęorum.
Hunc ergo titulum multi legerunt ex Iudęis, quia prope ciuitatem erat
locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, gręce & lati-
ne. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudęorū. Noli scribere rex Iudęorū,
sed q̄ ipse dixerit: Rex sum Iudęorum. Respondit Pilatus. Quod scripsi
scripsi. Hic titulus seu inscriptio cōtinebat causam aut crimen, propter
quod sententia condemnationis lata erat. Quod ergo illud crimen erat,
propter quod Christus ad crucē condēnatus est? Pilatus scribit, Rex Iu-
dęorum: sed reprehendunt Iudęi hanc inscriptionem, & cupiunt, ut scri-
bat, non q̄ Iesus sit rex, sed quod dixerit se esse regem Iudęorum. Pilatus
autem scripturā suā non mutat. Obserua igitur hoc loco tā innocentiam
quam etiā maiestātē Christi. Vt antea in ferenda condēnationis senten-
tia nullum inueniunt crimen in Christo, ita nunc in reuelanda & uulgā-
da sententia, non habēt quicquam quod ei obijciant. Nam q̄ repetunt
dixisse eum, se esse regem Iudęorū, iam antea satis erat & explicatū & de-
fensum. Itaq̄ hoc magis erat innocētię testimoniū quam criminatio. Sed
amabo te, uide mihi maiestātē Christi. Pēdebat in cruce, non tm̄ abomi-
nabilis coram hoībus, sed etiam derelictus, ut uidebat, a deo, att̄n cuius
manus affixę erant cruci, eius tanta est potestas, ut manū & calamū Pila-
ti ita regat, ut eo ipso summā maiestatis ipsius gloriā publice concionet̄
quo uoluit crimē ipsius uulgare. Pilatus scripsit, Rex, hoc est, Messias Iu-
dęorum. Et hec est uera Christi maiestas, q̄ sit is rex Iudęorū, de quo p̄-
phetę longe ante cōcionati fuerūt. Dīctum est a Salomone: Cor regis in
manu dei, quocumq̄ uoluerit, inclinabit illud. Videmus aut̄ nunc exem-
plo Pilati etiam manum regis, in manu filiј dei esse, ut etsi principes ma-
ximā uideantur habere potestātē in terra, necesse tamē habent subiecti es-
se potestati filiј dei. Pertinet & hoc ad maiestātē Christi, q̄ inuitis oībus
aduersarijs suis prędicetur rex seu Messias. Nam Pilatus aduersarius e-
rat, qui condēnauerat ipsum ad mortē. Iudęi aduersarij erāt, quia hoc u-
num egerāt, ut Christus occideret̄, & iam reprehendunt etiā Pilatum, q̄
scripsisset: Rex Iudęorum, att̄n inter omnes aduersarios p̄mouet gloriā
noīs Christi, et audiūt Iudęi, Quod scripsi scripsi. Hoc certe illud est, qđ
in psalmo de Christo dicit̄. Dñare in medio inimicorū tuorū. Regnū em̄
Christi in hac terra sic constitutū est, ut etsi multos et magnos habeat ad-
uersarios, dñetur tm̄ in medio eorū, et efficiat, ut inuitis etiā inferorū por-
tis maiestas glę ipsius conseruet̄. Daniel uidit grandē statuā, cuius caput
erat ex auro, pectus et brachia de argēto, uēter et femora ex gre, tibię fer-
reę, & pedū ps erat ferrea, ps fictilis. Vidit et lapidē sine manibus abscis-
sum, q̄ pcussit statuā in pedibus eius ferreis et fictilibus, et cōminuit eos

Christi maie-
stas etiam in
cruce

Daniel. 2.

Tunc contrita sunt pariter ferreum, testa, aes, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam. Hic lapis, Christus est, aduersus quem, etsi fremant gentes, conueniant populi, reges & principes, regnum tamen eius, deletis omnibus huius seculi regnis, perpetuo durabit. Comminuet, inquit, & consumet uniuersa regna hæc, & ipsum stabit in æternū. Confidamus igitur in persecutionibus, & quanquam uideamus mēbra Christi crucifigi, sentiamus tamen, q̄ quemadmodum gloria Christi etiam in cruce constitit, ita & salus nostra in Christo iam ad dextram Dei exaltato, perduret. Iam, nec illud oscitanter prætereundum est, q̄ hic titulus: IESVS Nazarenus, rex iudæorū, scribatur hebraicis, grecis & latinis litteris. Hæc linguae erant eo tempore principales in toto orbe terrarū. Hæc igitur inscriptio uaticinium est, quod euangelion de Christo spargendū & uulgandum sit, in uniuersas huius mundi linguas, ut omnis lingua cōfiteatur gloriam nominis Dei. Sunt præterea hæc tres linguae hac inscriptione in sanctum usum consecratae, ut etsi cognitio earum non esset ecclesiae necessaria, nec afferret maximas utilitates, studium tamen earum, ad testandam gratitudinem nostram erga Christum, propter euangelion suum, his linguis initio reuelatum, conseruandum esset. Post inscriptionem tituli, sequitur fors de tunica Christi. Milites enim, cum crucifixissent Iesum, acceperunt & diuiserunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partē. Et tunicam. Erat autē tunica inconsutilis a summo contextu per totum. Dixerūt ergo inter sese. Ne scindamus eam, sed mittentes sortem super illa, quid quisq; tollat, forciamur de ea, cuius sit futura. Diuidentes autem uestimenta eius miserunt sortē, ut scriptura impleretur, dicens. Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt, & sedentes seruabant eum illic. Stabat autem populus spectans. Milites alias quidem uestimentorum Christi partes diuidunt inter se, de tunica autem, quia inconsutilis est, forciantur. Putas ne Christum tam leuiter ad hanc rem affectū fuisse, quam facile hæc uerba a nobis commemorantur? Hæc uestimenta fortassis non fuerunt per se preciosa, sed hoc demum, animum honesti uiri uehementer affligere solet, q̄ uideat bona sua, qualiacunq; ea sint, non peruenire ad legitimum heredem. Salomon recitat hanc afflictionem, inter grauissimas huius seculi calamitates. Pertæsum est me, inquit, uniuersi laboris mei quē sub sole feci, quippe quem relinquam homini, qui erit post me, qui sapiens ne an stultus futurus sit nescio. Is dominabitur in omnibus laboribus meis. Si honestum uirū grauissime affligit, q̄ nesciat quali hæredi facultates suas derelicturus sit, quantā putas afflictionem animo Christi accidisse, cum uidit uestimenta sua, quæ sola sibi reliqua fuerant, non peruenire ad legitimum heredem, sed diuidi inter milites eosque carnifices? De hoc certe dolore cōqueritur Christus, priusq̄ in mundum uenisset. In psalmo enim suo per Dauidem ita loquitur. Foderūt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

IN PASSIONEM CHRISTI

Psal. 21. Et ut uideas non tantum manus & pedes eius clauis, sed etiam animum eius particione uestimentorum suorum ac sorte, confossum, grauissime que perturbatum fuisse, addit. Ipsi considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Est autem legitimum peccati supplicium, quod facultates maiorum labore parte non perueniant ad legitimos haereditarios. Si non audieris, inquit lex, uocem Domini Dei tui, domum aedificabis, & non habitabis in ea, plantabis uineam, & non uindemiabis eam. Bos tuus immolabitur coram te, & non comedes ex eo. Asinus tuus rapietur in conspectu tuo, & non reddetur tibi. Oues tue dabuntur in inimicis tuis, & non sit, qui te adiuuet. Et in psalmo. Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, & eiciantur de habitationibus suis. Scrutetur foenerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Cum igitur omnes homines sint peccatores, meriti sunt impietate peccati sui, ut nec ipsi, nec legitimi ipsorum haereditarios, facultatibus labore & industria sua partis fruantur. Christus autem nullum unquam peccatum fecit, & dignissimus fuisset, cui soli haec benedictio contigisset, ut quas habebat uestes, legitimi haereditarios acciperent. Sed quia suscepit se reconciliaturum nos cum Deo patre, suscepit etiam hoc peccati supplicium, ut & peccata nostra expiaret, & hanc maledictionem uerteret in benedictionem. Etsi enim alieni diripiant labores tuos, tamen si in Christum credideris, benedictus eris ingrediens & egrediens. Ac bene habet. Christus uideretur coram hominibus maledictus, quod obruatur maledictione peccatorum, & alieni diripiant uestimenta eius, sed hac ipsa nota reuelat spiritus sanctus maiestatem eius, & milites sortitione sua demonstrant eum esse uerum Messiam per prophetas adnunciatum. Nam cum prophetae proposuerunt multas & uarias notas, quibus Messias, cum aduenerit, cognoscendus sit, etiam hoc signum a Davide propositum est, quod non solum manus & pedes eius confodiendi sunt, hoc est, crucifigendus sit, sed etiam uestimenta eius diuidenda, & sors super tunicam eius mittenda. Dicit enim in psalmo, quem nomine Christi edidit. Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Cum igitur hoc uideamus in IESU filio Mariae uirginis impletum esse, agnoscamus & hac nota ipsum uerum esse Christum seu Messiam, agnoscamus item in ipso, quod quemadmodum ea calamitas, quae uidetur esse maledictio, sit nota maiestatis CHRISTI, ita haec afflictiones, quae nobis in Christum credentibus accidunt, & uidentur nobis exitium asferre, sint manifesta argumenta, nos esse ueros ac legitimos filios DEI.

Hebr. 12. Quem diligit Dominus, corripit, inquit epistola ad Hebraeos. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Si castigationem sustinetis, ueluti filij uobis offert se Deus. Quis enim est filius, quem non castigat pater? Quia si alieni estis a castigatione, cuius participes sunt omnes, igitur spurij estis, non filij. Itaque cum carnis nostrae patres habuerimus castigatores, & reueriti

simus illos, an non multo magis subiiciemur patri spiritui, & uiuemus? Ceterum, quod milites, in Christo partitione uestimentorum eius inchoarunt, hoc impij semper in ecclesia Christi suo modo facere solent. Milites crucifigunt Christum, & interim parciuntur uestimenta eius, ac mittunt sortem super tunicam eius. Hoc idem haeretici, hoc & impij pontifices, hoc & tyranni facere solent. Tunica Christi, sacra scriptura est. Quid igitur faciunt haeretici, quid impij pontifices? id nimirum, quod milites fecerunt. Crucifigunt Christum, resistunt Christo, evertunt ueram doctrinam Christi, persequuntur euangelion Christi: sed interim sortiunt de sacra scriptura. Vnusquisque trahit scripturam in suam sententiam, & interpretando facit eam suae libidini aptam. Arrius defendit e scriptura suam impietatem. Nestorius suam. Eutyches item suam. Trahit & Romanus Pontifex scripturam ad se, ut tueatur, & contegat ea, tanquam tunica, suam tyrannidem. Monachi quoque hypocritae faciunt scripturam interpretationibus sibi & suae hypocrisis accommodam. Itaque forciuntur omnes de tunica Christi. Sed interim non solum sinunt Christum ipsum in cruce dolere & ingemiscere, uerum etiam persequuntur uerum euangelion eius extremo odio. Possunt etiam facultates, quae ecclesiae a pijs ad conservanda ministeria ecclesiastica & ad alendos pauperes, collatae sunt, tunica Christi uocari. Quid ergo fit de ecclesiasticis facultatibus? Pontifices & auari magistratus, gloriantur quidem se defendere & tueri ecclesiam, sed quod milites fecerunt de uestimentis & tunica Christi, hoc ipsi faciunt de ecclesiasticis facultatibus. Parciunt inter se bona ecclesiae, & sortiunt de illis, interim sinunt Christum miserrime in cruce pendere. Alij helluantur in ecclesiasticis bonis, alij diripiunt ea, interea illi persequuntur euangelion Christi, hi uero sinunt ministros ecclesiae & ueros euangelij doctores algere, et elurire, hoc est, Crucifigunt Christum, & interim mittunt sortem de tunica eius. Quid autem hac impietate sceleratius dici potest? Et immanitatem sceleris auget, quod qui haec faciunt, nolunt uideri ecclesiae deuoratores, sed defensores. Sic & milites defendebant Christum in cruce pendentem. Sedentes, inquit, obseruabant eum illic. Ac conuiuet quidem Christus, & dissimulat aliquandiu tantam impietatem, ut bonitate sua inuitet eos, qui peccant, ad poenitentiam. Sed nisi resipuerint, tanto grauius affligentur, quanto tardius supplicium reuelabitur. Loquetur, inquit Psalm. ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Et iterum: DOMINVS a dextris tuis, confringet in die ire suae reges. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conuassabit capita in terra multorum. Quare non sunt imitandi milites in diuidendis uestimentis Christi, sed ex diuisione & sortitione eorum agnoscendus est Christus in cruce, ut fide & obedientia nostra colamus eum, uerum seruatorem nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

vestes Christi
sunt in ecclesia
sorte diuiduntur

Psalm. 23

Psalm. 109

IN PASSIONEM CHRISTI

HOMILIA LXIII.

CHRISTVS cruci affixus, primum omnium sollicitus fuit pro inimicis, audiamus nūc sollicitudinem eius pro amicis. Commēdauit patri aduersarios suos, Pater, inquit, remitte illis, quia nesciunt, quid faciant: nunc commendat discipulo

- Io matrem suam. Stabat enim iuxta crucem Iesu, mater eius, & soror matris eius Maria uxor Cleophae, & Maria Magdalena. Cū uidisset ergo Iesus matrem ac discipulum astantem, quem diligebat, (Ioannem) dicit matri suae. Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo. Ecce mater tua.

- Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. Hic requirit fortassis quissiam, ut aliquid dicamus de commiseratione, seu quam uocant, compassione, beatæ Mariæ uirginis. Sunt enim, qui in tractanda passione Christi, maximam temporis partem in explicanda compassione Mariæ absumunt.

Mariæ cōpassio

Ac manifestum quidē est, qd hoc maxime tempore penetrauerit animam Mariæ gladius ille, de quo iam antea Symeon uaticinatus erat. Quis enim negare posset, quin Maria mater Iesu, coram astante, & tam abominabile & horribile unici filij sui supplicium oculis suis uidens, inexplicabili & incredibili dolore affecta sit, at tamen compassio Mariæ ita tractanda est, ut interim non obscuratur passio Christi. Tamen enim Maria dolorem longe oīm grauissimum passa sit, non tamen passa est pro peccatis nostris, non reconciliauit nos compassione sua, cum deo patre nostro. Sola autem Christi filij eius passio hunc honorem habet, qd sit peccatorum nostrorum expiatio. Quare de dolore Mariæ in passione Christi sentiendū est, ut de dolore matris in extrema dilectissimi filij sui afflictione, de dolore autem Christi, sentiendū est, ut de dolore seruatoris nostri, per quē dolorem nobis summa salus & felicitas contigit. Quod autem ad institutum nostrum attinet, principio quantum, putas, dolorem attulit Christo, qd uiderit matrem suam esse tam abominabilis supplicij sui spectatricem? Salomon ait. Ira patris, filius stultus, & dolor matris, quæ genuit eum. Quid autem Christo sapientius? In quo, inquit, sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, & tamen nuntantus est dolor matris suæ, perinde ac si filius stultissimus esset. Quid igitur dicemus? Merentem quidem filij hominum, impietatibus suis, ut parentibus suis non sint honori, sed dolori. Christus autem filius dei innocentissimus est. Suscepit igitur hanc calamitatem, ut peccata nostra expiaret, & tam parentes quam liberos in ipsum credentes in id genus calamitatibus seruaret. Deinde commendat matrē Ioanni, uiduam & iam ætate quoq; confectam discipulo. Mulier, inquit, ecce filius tuus. Et Ioanni: Ecce mater tua. Sed quid opus erat, inquit, hac sollicita commendatione, quando Christus tertio die resurrecturus erat, & ad suos rediturus? Recte dicis. Resurrecturus erat: sed non uicturus inter homines pro ratione huius seculi. Præterea uoluit suo exēplo docere, parentes honore afficiendos esse. Cum enim

Proverb. 17.

Col 2.

absq;

absq; culpa sua esset nunc matri, tanquam stultus filius, dolori, non uoluit, ut stultus eam despiceret. Stultus filius, inquit Salomon, despicit matrem suam. Suscepit em̄ Christus supplicia, nō autem actionem peccati. Quare, q; sit matri dolori, fert ut supplicium peccati, q; autem non despicat eam, facit, ut deuitet actionem peccati. Docet etiam hoc exemplo, q; sit pietatis officium, ut morituri commendemus amicis parentes nostros superstites, & liberos. Sed hic observa interim, q; Christus ad matrē loquens, non dicat, Mater, sed, Mulier, quo cognomine, non negat eam esse ueram matrem suam, sed significat tū se nunc esse in officio & uocatione patris sui coelestis, in qua nullam agnoscit carnalem cognationem. Mulierem uocat, ne si matrem uocasset, hypocritae existimarent Christū hoc uocabulo significasse, Mariam tali sibi cognatione iunctam, ut una cum ipso expiaret peccata, & reconciliaret iram dei, quae tamen maiestas soli Christo competit. Mulierem uocat, non matrem, ut agnoscamus, honorandos quidem parentes, sed ita, ut multo magis honoremus deū. Qui amauerit patrem aut matrem supra me, inquit, non est me dignus. Caeterum, quod Christus a Ioanne petijt, hoc & impetrauit. Ex illa em̄ hora Ioannes accepit Mariam in sua, hoc est, agnouit eam matrē, coluit eam ut matrem, egit curam eius, ut obsequens filius, quoad ipsa uiueret. Quid ergo beneficii Ioanni uicissim contigit? Honora patrem & matrē, inquit lex, ut longo uiuas tempore. Itaq; cum Ioannes Mariae, ut matris suae summam ageret curā, donatus est iuxta promissionē dei, longissima in hoc seculo uita. Ioannes em̄ post passionem et resurrectionem Christi uiuit sexaginta octo annis, ut peruenerit aetate sua ad annos plus minus centum. Obseruabile exemplum, quo cōprobatur uenerationem parentū deo in tū placere, ut eam premijs, ac praecipue longitudine uitae, etiam in hoc seculo honoret. Qui uero praeteribant, blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes. Vg, qui destruis templum, & in tribus diebus edificas. Salua te ipsum, si filius es dei, descende de cruce. Deridebāt autem & magistratus cum eis, dicentes. Alios saluauit, saluet seipsum, si hic est Christus electus dei. Similiter et principes sacerdotū illudentes inter sese cum scribis & senioribus, dicebant. Alios saluauit, seipsum non potest saluare. Si Christus ille rex Israelis est, descendat nunc de cruce, ut uideamus, & credemus ei. Confidit in deo, liberet eū nunc si uult eū. Dixit em̄, filius dei sum. Illudebant autē ei & milites accedentes, & acetū offerentes ei, et dicentes. Si tu es rex iudaeorū, salua te ipsum. Id ipsum autē & latrones, qui una crucifixi erant cum eo, exprobrabant. Vnus autem e suspensis malefactoribus, blasphemabat eum, dicens. Si tu es Christus salua te ipsum & nos. Non, si mihi centum essent linguae, satis pro dignitate sua explicare possem tantarū blasphemiarū, quas nunc recitauimus, immanitatem. Satan nūc solutus, ut liberrime, ita et cōtumeliosissime grassatur in Christū, & excitat aduersus ipsum omnia hoīm genera. Primū,

Pro. 15:

Ioannes Euā
gelista longae
uitae:

debaçchatur in Christū uulgus, deinde magistratus, postea principes sacerdotū, scribe, & senatores, adhuc milites q̄q; deinde latrones etiā ipsi. Breuiter, fremunt & insaniūt aduersus Christū summi pariter & infimi. Vidēt enī eū omni humano auxilio destitutū, ideoq; senciūt ipsum quodq; ab omni diuino auxilio derelictum esse. Vident eū cruci affixū, ideo putāt eū etiā a deo maledictū esse, quia scriptū est, Maledictus a deo oīs qui pendet in ligno. Quare, quē existimant a deo abiectū, eum senciūt licere sibi nō solum extremo supplicio afficere, uer̄ etiam omni conuiciorum & ludibriorum genere fœdare. Si filius dei, inquiunt, es, descēde nūc de cruce. Alios seruauit, seipsum seruare nō potest. Cōfidit in deo, liberet eū nunc, si uult eum. Quid hac blasphemīa potest dici horribilius? quid hac amarulentia potest cōmemorari uirulentius? Non iā dicam de innocentia Christi, & de ueritate doctrinæ eius, qua manifestū est, q̄ Iudei debacchentur in ipsum his uirulentis cōuicijs impijssime, & malicijsissime. Sed singamus in cruce pependisse nebulonē longē oīm sceleratissimum, & tanta cōuicia imposturis suis optime meritū, quid? num licuisset ipsis tanta cōuiciorum mole in miserum grassari? Certe natura ipsa docet, cum miseris, quantū uis merito afflictis dolendū esse. Quare qui miseris & afflictis insultant, hi naturam humanā exuunt, & in hoīs figura, feritatē atq; immanitatē bellugē gestant. Ac deus hanc immanitatem in tātum odit, ut iubeat delere memoriā Amalecitarum, qui Israhelitas ante satis misere in deserto afflictos, nouis calamitatibus affligebāt. Et in psalm. de persecutore miseri hominis dicitur. In memoriā redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius nō deleatur. Fiant contra dominum semper, & dispereat de terra memoriā eorū, pro eo q̄ nō est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominē inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Deinde, Alios, inquit, seruauit. Hoc est exprobrare beneficia. Quanta hæc est iniquitas, misero non solū malefacere, uerum etiam bñficia eius contumeliose obiectare? Confidit in deo, liberet eū nunc, si uult eum. Hoc certe non est tantū misero homini insultare, uer̄ etiam blasphemū in deum esse, etiā si homo aduersus quem hæc dixeris, sceleratissimus omnium nebulosus fuerit, ut nihil nunc dicam de Christo uero dei filio & omnium innocentissimo. Deus enim in scriptura iubet miseros homines confidere, & nomen suum inuocare, ac promittit eis auxilium, atq; adeo quāto q̄s miserior est, tanto magis a deo respiciē. Iudei autē nō solum non iubēt Christū cōfidere, uer̄ etiam exprobrāt ei, q̄ cōfidat in deo. Et uide q̄ p̄spicue negēt ullā ipsi sp̄e & salutē in deo reliq̄ esse. Liberet eū nūc, inquit, si uult eū, hoc est, deus manifestis argumētis testat, q̄ abiecerit ipsum, nec ullā habeat ipsius rationē. Si enī uera docuisset, si esset Christus filius dei, nō pmouissent cōsilia nostra aduersus ipsum, nō potuissēmus eū in crucē affigere. Et quanq̄ hactenus deus conuicijs, tñ uel nuncijs beraret eum, si a parte eius staret. At in tantum non liberat eum, ut nihil

Deut. 25.

Psal. 108.

certius sit, quod ipsum morte in cruce periturum esse. Quare necesse est ipsum a deo abiectum esse & damnatum. Quid potest autem hac impietate magis blasphemum dici? Videntur tantum miserum quendam hominem ridere & contemnere, sed eo ipso blasphemi sunt in deum, etiamsi hic nec esset uerus Christus, nec uerus filius dei. His enim uerbis negant deum respicere miseros, negant in eum confidendum esse in aduersis. Quid ergo dicemus? num quas blasphemias Satan efflauit hoc loco per Iudaeos, organa sua, aduersus Christum Dominum nostrum, eas non profert etiam aduersus membra eius, qui sunt credentes in Christum? Profecto hoc unum noctes atque dies agit, ut quod Iudaei uno ore in Christum crucifixum dixerunt, hoc in conscientiam nostram in afflictionibus uirulentissime inspiret. Quid, inquit, audes a deo salutem sperare? an non uides perspicuis argumentis, quod deus prosequatur te odio & abiecerit te? Immisit tibi tantas afflictiones, e quibus, te ipso iudice liberari non potes. Inuocasti toties deum, sed is semper haecenus obtulit, nec quicquam tibi respondet. Quod si deus tibi faueret, & te in heredem regni sui elegisset, quomodo posset in animam inducere, ut te in tantis afflictionibus dereliqueret? Dereliquit autem te, ut re ipsa uides, ut manibus etiam num palpas. Quare spes tua uanissima est. Haec sunt ignita iacula Satanae. Sed ut possint extingui, Christus impetrauit, & quomodo debeant extingui, exemplo Christi discendum est. Non enim sentiendum est, quod haec blasphemiae Christo tam iucundae auditu fuerint, quam facile a nobis recitantur. Quantus enim dolor animi sit, uidere & audire gloriationem, iactantiam, insultum et uictoriam inimici aduersum nos, haud obscure indicat Dauid, cum in psalmis toties precatur deum, ne conuiueat ad insultum hostium suorum. Dilatauerunt, inquit, super me os suum, dixerunt euge, euge, uiderunt oculi nostri. Vidisti domine ne sileas, domine ne discedas a me. Et mox. Non dicant in cordibus suis, euge, euge, anime nostrae, nec dicant, deuorabimus eum. Et iterum. Adiua nos deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, et propicius esto peccatis nostris, propter nomen tuum. Ne forte dicant in gentibus, ubi est deus eorum, & innotescat in nationibus coram oculis nostris. Nec Christus ipse dissimulat has Iudaeorum blasphemias, non peruenisse tantum ad aures suas, sed penetrasse etiam animum suum ac tulisse ipsi grauissimum dolorem. Nam paulo post conqueretur publico & magno clamore in cruce de huius doloris grauitate, & conquestus erat de ipsa, priusquam uenisset in hunc mundum. In psalmo suo ita ait. Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes uidentes me, deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, si uult eum. Ac mox, Factum est cor meum tanquam cera liquecens in medio uentris mei. Aruit, tanquam testis, uirgula mea, & lingua mea adhesit faucibus meis, & in puluerem mortis de-

Psal. 34.

Psal. 78.

Psal. 22.

duxisti me. Et in alio psalmo. Quem tu percussisti, persecuti sunt, & super
dolorē uulnerū meorū addiderunt. Videamus igitur nunc quid Christus
in tātis doloribus faciat, & qualē se erga tantas blasphemias ostēdet. An
non, si unquā alias, certe nunc tēpus maxime idoneum uidet, ad emitten-
da in nefarios hoīes fulmina, ad ostentandam diuinā maiestatem, & ad
descendendum publice, coram oīm oculis, de cruce. Sic quidem carnali
hoīs rationi uidetur. Sed Christo dñō nostro longe aliud uisum est. Pa-
ter, inquit, seruato me ex hac hora, sed ppter ea ueni in hanc horā. Venit
in hunc mundū, nō ut in bono producat dies suos, sed ut affligatur. Ve-
nit in passionē, non ut excuciat passionem uiolenter, sed ut passionē suf-
ferat pacienter. Venit in crucē, nō in satisfaceret uolūtati carnaliū hoīm,
cupencium ut de cruce, cunctis inspectantibus descenderet, sed ut satisfa-
ceret uolūtati patris sui, qui exigebat, ut in cruce mortē pro pētis nostris
pateretur. Itaq; noluit de cruce descendere, sed uoluit de sepulcro, quod
& maius et admirabilius est, resurgere. Finge em̄ Christū corā omnibus
de cruce descendere, num putas hos impios & blasphemos hoīes euan-
gelio eius fidē adhibituos? Cū antea eiecisset demones, dixerūt, Hic nō
eijcit demonia, nisi p̄sidio Beelzebub principis demoniorū, multo ma-
gis idē caussati fuissent, si nunc descendisset de cruce. Tanta em̄ impie-
te obruti erant, ut multis & magnis miraculis nihil aliud effecisset, q̄ q̄
dedisset eis occasionē efflandi & euomēdi maiores & horribiliores blas-
phemias. Quare sicut ante noluit tentationi Satanae obsequi, a quo eadē
pene uerba audiebat. Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant, ita nec
nūc obsequiū tentationi impijssimorū hoīm, clamantium, si filius dei es
descende de cruce, sed obsequiū uolūtati dei patris sui, qui iussit eum in
cruce mortē pferre. Ac primū, auertit aures & aīn suum a tam horrendis
blasphemijs, & uertit se ad Dñm deum suum. Tu Dñe, inquit, ne don-
gaueris auxilium tuū a me, ad defensionem meā cōspice. Erue a framea
deus animā meam & de manu canis unicā meā. Salua me ex ore leonis,
& a cornibus unicorniū humilitatē meam. Et iterū. Exaudi me dñe, qm̄
benigna est misericordia tua, secundū multitudinē miserationū tuarū re-
spice me. Et ne auertas faciē tuā a puero tuo qm̄ tribulor, uelociter exau-
di me. Nam ad hunc modū orasse Christū, testat clamor eius de quo po-
stea sequit, testantur et hi psalmi, qui de ipso a spiritu sancto dictati sunt
priusq̄ assumpsisset hoīem. Deinde confirmauit aīn suum aduersus tā
horribiles blasphemias recordatione foelicitatis illius & maiestatis, quā
ipsi apud deū patrem p̄parata erat. Nam, q̄ Christus in tantis afflictio-
nibus reuocauerit in aīn suum futurā salutē, p̄spiciū est, nō solum e psal-
mis, qui de ipso scripti sunt, uerē etiam ex ijs uerbis, quibus pollicetur la-
troni paradisum. Hodie inquit mecum eris in paradiso. Perstringa-
mus igitur copiosius quid inter Christū & latronē actū sit, Sic em̄ sequitur.

Unus e suspensis malefactoribus, blasphemabat eū dicens. Si tu es Chri-
 stus, salua te ipsum, & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, di-
 cens. Ne times quidem tu deum, q̄ in eadem damnatione es. Et nos qui-
 dem iuste. Digna enim ijs, quæ fecimus, recipimus. Hic uero nihil absur-
 dum fecit. Et dixit Iesu. Memento mei domine, cum ueneris in regnum
 tuum. Vide mihi rem admirandam. Christus ad tanta conuicia & blas-
 phemias, coram hominibus prorsum obmutescit. Non obmutescit autē
 alter ex latronibus. Siue enim primum ambo latrones blasphemauerint
 Christum, & postea alter resipuerit, siue scriptura, cum ait, Idipsum & la-
 trones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuiciantes ei, loquatur
 de latronibus synecdochicis, certe poenitentia huius latronis diligen-
 tissime obseruanda est. Vulgus, magistratus, pontifices, scribæ, senato-
 res, milites, & latrones, uno omnes ore debacchantur in Christum, quā-
 tis possunt conuicijs & blasphemijs. Nullus inter ipsos inuenitur, qui
 tam insanam & effrenatam licentiam increpatione sua cohibeat, & de in-
 nocentia Christi testetur. Solus latro publica uoce sua in medium proce-
 dit, ac designat memorabile stratagemā. Reprehendit enim impietatem
 alterius latronis, agnoscit peccatum suum, fert testimonium innocētiæ
 Christi, credit Christum uerum esse saluatorem, confitetur Christum
 publice, & inuocat nomen eius, ut per ipsum salutem cōsequatur. Habe-
 mus igitur in hoc latrone exemplum poenitentiae maxime omnium ob-
 seruabile. Primum enim, agnoscit peccatum suū, quæ est prior pars poe-
 nitentiae. Nos iuste, inquit, plectimur. Digna enim his, quæ fecimus, re-
 cipimus. Deinde credit in Christum, & confitetur eum saluatorem suū.
 Hic nihil mali fecit, (inquit) Et, Memento mei Domine, cum ueneris in
 regnum tuum. Hæc est uox maxime fidei. Agnoscit eum Dominum,
 quem omnes alij a deo abiectum & dampnatum clamabant, & agnoscit
 eo tempore, quo Christus in cruce, miserimus omnium hominum pen-
 debat. Agnoscit eum regem, Cum ueneris, inquit, in regnum tuum,
 quem omnes alij ne aspectu quidem dignum iudicabant. Quis magnitu-
 dinem huius fidei satis explicare posset. Postremo profert etiam fructus
 poenitentiae. Confitetur enim Christum publice, fert testimonium inno-
 centie Christi, hoc est, illustrat gloriā nominis Christi. Ac inuocat Chri-
 stum, & commendat ipsi salutem suam. Perfert etiam patienter afflictio-
 nem & passionem suam. Nos digna his, inquit, quæ fecimus, recipimus.
 Hi sunt fructus fidei in Christum. Sed profert quoq; fructus caritatis in
 proximum. Reprehēdit enim alterum latronem impietatis, si quo modo
 fiat, ut & ipse resipiscat. Hoc caritatis opus est, quæ non modo declarat
 se mansuetudine consolationis, sed etiam seueritate reprehensionis. Hoc
 enim omnino querit caritas, siue consolatione in aduersis, siue reprehen-
 sione in sceleribus, ut proximus seruetur. Habes igitur in latrone abso-

*Poenitentiae
exemplum
in latrone.*

*Fides sola
iustificat:*

lutum exemplar poenitentiae. Quid ergo hac poenitentia consequutus est? Christus in tantum ea delectatur, ut cōfestim sine ulla dilatione promittat ei paradysum, idq; non simpliciter, sed cum asseueratione iuramenti. Dixit em̄ ei Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vox aureis semper literis scribenda, imo potius altissima mente reponenda, & nunq̄ non in animo nostro uersanda. Primum em̄ perspicue testatur hec uerba, q̄ Christus in passione sua, etsi susceptis infirmitatibus nostris, dolores mortis & inferni uere sustinuerit, sub his tñ doloribus confirmauerit animū suum, non dico, praesenti sensu, sed tñ expectatione paradysi, & futurae maiestatis suae. Deinde palam significat Christus, se paradysum antea peccato clausum, nunc passionis sua pro peccatis, recludere. In Genesi ita scriptum est. Eiecit deus Adā de paradiso, & collocauit ante paradysum cherubim, & flammeū gladium atq; uersatilē ad custodiendā uiam ligni uitae. Vides paradysum clausum. Nunc aut̄ audimus, Hodie mecum eris in paradiso, qua uoce quid nobis iucundius nunciari potest? Aperta em̄ est paradysi ianua per Christū, ut quotquot in ipsum credunt, consequant̄ etiam in ipso uerā & sempiternam paradysi foelicitatē. Huc accedit, q̄ Christus hac uoce docuit etiam fidem in ipsum iustificare & saluare. Hic em̄ latro pendebat in cruce propter scelera sua. Cū aut̄ crederet in Christū, & cōfiteretur eū, cōfestim promittitur ei paradysus. Nō promitteretur aut̄, nisi ante iustus reputatus fuisset. Non habet aut̄ aliud propter quod iudicetur iustus, nisi Christū, in quē credit. Quō enim reputaretur iustus propter suppliciū, quod ipsi ob scelera sua inferebatur? Qui nihil iuste fecerat, quō pateretur iustus? Quare Christus testatur hac sua promissioe, q̄ sola fides in ipsum iustificet. Preterea docet Christus his uerbis uiam & rationem, qua ea supplicia, quae nobis inferuntur propter scelera nostra, mutari possint in sanctam passionem, & ut uocāt, martyrium. Latro agit poenitentiam in supplicio suo, & cōtinuo iudicatur ita iustus et sanctus, ut pronuncietur dignus paradiso. Ita q̄ passio eius sic sanctificatur, ut ipse fiat post crucifixionem Christi, primus martyr Christi. Sic em̄ uocant eos, qui propter Christū, mortē sufferūt. Poenitentia igit̄, ea est ratio, qua fit ut in medijs supplicijs propter scelera illatis, sanctus fias, ac non solū consequaris remissionem peccatorum propter Christū, uer̄ etiam ingrediaris per supplicia tua in paradysum seu regnū coeloz. Non est quidē ullum scelus cōmittendum, propter quod mereamur publicū inter hoīes supplicium, sed si tale quid forte designatū est, & malefactor rapitur ad supplicia, nō est desperandū, sed agenda est exēplo latronis poenitentia, in medijs etiamnum supplicijs, qua fit, ut & in Christo per fidē iustificeris, & ad paradysum ac regnū coeloz, p̄ supplicia sanctificeris. Caeterz quam aptū poenitētie exemplū est hic latro, tam impie nōnulli hoc exēplo in suā ipsius p̄petuā p̄niciē abutunt̄. Hi em̄ solēt se hoc exēplo solari in sceleribus suis, nō ut in tēpore resipiscāt, sed ut securius

securius peccent. Ac sperant se latronis exemplo poenitentiam in fine uitae acturos, interea autem temporis cōtemnunt uerbum dei, ac sectantur data opera impietate. Hic est impijssimus optimi exempli abusus. Nam latro exemplū quidē est, ut nunq̄, ne in extremo quidein uitae nostrae fine desperemus, sed non est exemplū peccandi, ac differendi poenitentia usq̄ ad ultimū uitae finem. Nā qui cōtemnit deū, cū deus per uerbum suū uocat, is & cū ipse uocat, uicissim contēni solet. Dicit em̄ sapientia apud Salomonem. Vocauī, & renuistis, extendi manum meā, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consiliū meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoq̄ in interitū uestro ridebo, & sublaunabo, cū uobis id quod timebatis, aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tēpestas ingruerit, qñ uenerit super uos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudia, mane consurgent, & nō inueniēt me, eo q̄ exosam habuerint disciplinam, & timorē dñi non susceperint. Postremo, cū Christus dicit, Hodie mecum eris in paradiso, haud obscure significat, sanctos nō ita obdormiscere in Christo, ut animae eorum euanescent donec aduenerit nouissimus dies, sed q̄ uere in Christo uiuant, quae uita humano quidē captu cōprehendi non potest, in dño tñ deo nostro certissima & firmissima est. Stephanus ait, Dñe Iesu, suscipe spiritum meum. Et Paulus, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quid magis perspicue dici potest, q̄ q̄ spiritus sanctorum post mortem cum Christo foeliciter uiuant, donec etiam corpus in nouissimo die resurgat. Habes, q̄ & Christus in extremis suis afflictionibus, & uirulentissimis conuicijs, quibus in cruce proscindebatur, respiciat, & latronē merita q̄dem supplicia patientē, attamē in medijs supplicijs resipiscētē, promissione sua ducat. Reliquum est, ut & nos in nostris tentationibus, non ad ea, quae in p̄sentia obijciuntur, sed quae nobis in Christo promissa sunt, respiciamus. Non audio hic respōsantem, Christus potuit cōuicia equo animo ferre, & ad paradysum ac futuram gloriā suam respicere, quia fuit filius dei, & innocens, & certus de resurrectione mox secutura. Ego autē non possum per tot afflictiones ad paradysum respicere, quia sum homo peccator, & ignoro qualis uitae status maneat me in altero seculo post mortē meam. Hec, inquam, ne cogitanda quidē sunt. Nā Christus ideo suscepit in se hoc supplicium, ut et pctā nostra expiaret, & impetraret nobis in ipso adoptionem in filios dei, atq̄ adeo, ut quēadmodum ipse certus fuit de resurrectione sua, & gloria apud patrē suum, ita & nos in ipso certos redderet, q̄ per summā afflictionē consecuturi essemus propter ipsum summā foelicitatē. Quare confidendum est in omnibus tentationibus, & acuiendus est uisus fidei nostrae, ut etsi uideamur sentire certissimū interitum, perspiciamus tamen per ipsum certissimam etiam salutem, in Christo Iesu domino nostro qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

Sanctorum
spiritus post
mortem ui-
uunt.

IN PASSIONEM CHRISTI
HOMILIA LXV.

Vcundissima uox est, qua Christus latroni promittit paradisum, idque non post multos annos, sed eodem die, Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Hac enim uoce Christus primo quidem, non autem uni tantum latroni paradisu recludit, sed quia ducit secum latronem de cruce in paradisu, manifeste significat, se & pro peccatis nostris crucem suscepisse, & peccatoribus in ipso resipiscētibz paradisu, hoc est, summam felicitatem cruce sua meritum esse. Quanto autem iucundior hæc uox est de paradiso, tanto horribiliores sunt tenebræ, quas describunt Euangelistæ non tantum super terram factas, uerū etiam animo Christi obiectas. Sic enim sequitur. Cum facta esset hora sexta, tenebræ factæ sunt super uniuersam terram. Et obscuratus est sol. Hæc fuerunt stupendæ tenebræ. Ac alij quidē sciunt eas factas esse in toto orbe terrarum, alij tantum in uniuersa terra Iudæorum. Sunt & qui addant, tantam factam esse lucis obscuratiōnem, ut medio die, stellæ cœlo uisæ fuerint. Quæ, utcunq; se habeant, certe tanto fuerunt horribiliores, quanto magis præter expectationē, & rationes physicas acciderunt. Defectiones enim solis, quæ naturaliter accidere solent, non accidunt tempore plenilunij, quo & festum paschæ iuxta legem celebratum est, & Christus passus est, sed tempore nouilunij, cum luna interiectu corporis sui inter terram & solem, excipit radios solares, et impedit, ne ad nos in terram perueniant. Quare cum Christus passus sit tempore plenilunij, quo non solis, sed lunæ tantum eclipses contingere solent, si quando contingunt, fieri non potuit, ut hæc lucis obscuratio facta sit naturaliter. Quo minus autem est naturalis, eo magis est stupenda, adeoque admonet nos earum crassissimarum tenebrarum, quæ egressuris ex Aegypto Israelitis, factæ sunt in uniuersa terra Aegypti. Vt enim tunc agnus paschalis paulo post mactandus erat, & Israelitæ statim liberandi erant, et tyrannide Pharaonis, ita nunc uerus agnus paschalis, qui est Iesus Christus, in cruce mactatur, spiritum suum mox emissurus, quo nobis uera liberatio a morte & inferno, adeoque ab omni tyrannide Satanae contigit. Quare optime comparatum est, ut sicut in liberatione Aegyptiaca, horrenda caligo offusa est oculis Aegyptiacorum, ita in liberatione cœlesti per Christum facta, offunderentur oculis populorum teterrimæ tenebræ. Sed hic uide mihi rerum uices in diuersum mutatas. Nam quibus tunc splendebat clarissima lux, horum posteris obijciuntur nunc obscurissimæ tenebræ. In Aegypto enim erant tantum tenebræ inter Aegyptios. Vbicunq; uero habitabant filij Israel, lux erat. Nunc autem lux peruenit ad Aegyptios, hoc est, gentes incircumcisas, posteri autem Israelitarum crassissimis tenebris obruuntur. Accedit huc, quod Mose, qui erat Israelitarum liberator ex Aegypto, fruebat

vide Orofi-
um & Euse-
bium.

Exo. 10.

tur tunc luce una cum Israelitis suis. Christus autem qui est uerus liberator ex morte & inferno non externis tantum, uerum etiam internis tenebris in cruce affligitur. Nam tenebrae, quae hoc loco factae scribuntur super uniuersam terram, non solum incurrerunt in oculos Christi, uerum etiam penetrarunt in animam eius, & excitarunt in eo miserandum clamorem. Sequitur .n. Et hora nona exclamauit Iesus uoce magna, אֱלֹהִי אֱלֹהִי לִמָּה שְׁבַקְתָּנִי, Deus meus, deus meus, Eli, Eli, lama sabachthani, quod est interpretatum, Deus meus, deus meus, cur me dereliquisti. Hanc uocem Euangelistae tam memorabilem iudicauerunt, ut uoluerint ipsam ea recitare lingua, qua Christus usus est. Quid ergo de ea dicemus? An non Christus est unigenitus filius dei? quod igitur clamat se a deo derelictum? num in tantis aduersis desperauit? Absit longissime. Paulo enim ante posuit sibi ob oculos paradisum, quae etiam latroni promiserat, & paulo post commendabit deo patri spiritum suum, quod igitur desperasset? Huc accedit, quod etiam ipsa clamoris uerba haud obscure indicent, Christum non defecisse a deo per desperationem. Ait enim. Deus meus, deus meus. Clamat ad deum, inuocat deum, & uocat eum, suum deum, quod certe non fecisset, si de deo desperasset. Quid plura? Hic clamor non est Christo temere in ore natus, sed est multis ante annis per spiritum sanctum nomine Christi adnunciatus, in psalmo uicesimo primo, in quo perspicue uides, Christum nulla plane desperatione, sed potius maxima omni spe in hunc clamorem erupisse. Sic enim habet psalmus. Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? longe a salute mea uerba eiulatus mei. Et addit. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. Ac mox. Tu es, qui extraxisti me de uentre, spes mea ab uberibus matris meae, in te proiectus sum ex utero. De uentre matris meae, deus meus es tu, ne discesseris a me. Et iterum. Erue a framea deus animam meam, et de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis, & a cornibus unicornium humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te. Qui timetis dominum laudate eum, uniuersum seminem Iacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel, quoniam non spreuit, nec despexit deprecationem pauperis. Hec certe non est tantum oratio spei plena, uerum etiam propheta de uulgando Euangelio in toto orbe, & reuelanda maiestate Christi in omnibus finibus terrarum. Quid ergo sibi uolunt ista uerba. Quare me dereliquisti? Et, Clamabo per diem, et non exaudies? Non sunt uerba peccantis desperatione, sed sunt uerba significantis se sustinere supplicium desperatorum & damnatorum. Christus enim peccata nostra expiaturus, non suscepit actiones seu opera peccatorum, quemadmodum saepe numero diximus, sed suscepit supplicia & stipendia peccatorum. Peccata autem non merentur ullam salutem nec in coelo nec in terra, nec merentur a deo ullam exauditionem, sed merentur, ut peccatores derelinquantur a deo, ut derelinquantur ab omnibus creaturis dei, ut quicumque respiciant siue ad coelum siue ad terram, nullam uideant salutem, &

liberationem, adeoque ut non uideant, nec sentiant, nisi perpetuum exitum. Hæc sunt stipendia peccati, hæc sunt flammæ inferni, quibus abiecti a deo excruciantur, hic est maximus omnium dolor, & superat omnem mortis dolorem. Cum igitur Christus uenerit ad expianda peccata nostra, quæ meruerunt perpetuas flammæ inferni, suscepit etiam hoc supplicium, & obiecit se flammis inferni, ut non aliter affectus sit, quam si sempiterna sibi internitione pereundum esset. Videt enim in cruce, tam terram quam celum sibi aduersa esse, & salutem negare. In terra, uulgus, magistratus, pontifices, scribæ, senatores, milites & latrones, hoc est, omnia hominum siue clarorum siue obscurorum, siue principum, siue subditorum, siue honestorum, siue sceleratorum genera, uno ore conuiciantur, et affirmant ipsum a deo abiectum. In celo, Sol retrahit lumen suum, & aer crassissimis tenebris obscuratur, quæ significare uidentur, deum ita alienatum esse, ut inuideat ipsi etiam uulgarem lucem, quam tamen alioqui mittere solet super improbos quosque. In tantis igitur aduersis, flammæ inferni in animo Christi ita insufflantur, ut quanta potuerit uoce, exclamauerit, Deus meus, deus meus, quare me dereliquisti? Ac alij quidam homines, qui sunt natura peccatores, non possunt hæc incendia sine peccato & blasphemia aduersus deum ferre. Iob ait. Pereat dies in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, conceptus est homo. Et Hieremias: Maledictus, qui adnunciauit patri meo, dicens, natus est tibi puer masculus, & quasi gaudio letificauit eum. Audiat clamorem mane & ululatum in tempore meridiano, quod me non interfecit a uulua, & fieret mihi mater mea sepulcrum, & uulua eius conceptus æternus. Hæc sunt blasphemie, quas extorquent flammæ inferni. Christus autem, qui est natura iustus, perfert has flammæ sine peccato, & blasphemia, & quamquam grauius affligitur, quam aut uerbis dici aut intellectu comprehendere queat, tamen perdurauit in Domini dei patris sui obedientia. Quare deus hac filij sui obedientia ita delectatus est, ut primum non extulerit tamen Christum in summam sublimitatem: Sic enim spiritus sanctus in psalmo ait. Diminuisti eum paulo minus a deo, gloria & honore coronasti eum, sed etiam omnibus, qui in Christum filium suum credunt, peccata remittat, et iudicet ipsos iustos propter Christum, deinde recipiat se seruaturum ipsos propter Christum in medio inferni dolore, ac nunquam derelicturum, etiam si uideantur prorsus abiecti & derelicti. Quid igitur nunc salutis nobis deest? Cum Christus in horto ante captiuitatem suam diceret, Tristis est anima mea usque ad mortem, suscepit horrores mortis, & deuicit eos, ita nunc in cruce, paulo ante mortem suam cum exclamat, deus meus ut quod me dereliquisti, suscipit in se horrores inferni, & deuincit eos in domino deo patre suo. Et ut hæc omnia propter nos suscepit, ita etiam propter nos deuicit. Nostra est uictoria. Reliquum igitur est, ut ea ad salutem nostram utamur. Vtemur autem, si maximis aduersis comprehensi, sub spe, præter spem ita confidamus, ut etsi uideatur de perpetua

perpetua salute nostra plane desperatum & conclamatum esse, credamus
 tñ propter Christum nos deo curæ esse, ac certo fore, ut per ipsum serue
 mur. Nec uirtus tñ nostra est Christus, propter quē seruamur, sed etiam
 exemplum, ut quēadmodum ipse in maximis suis angustijs inuocauit de
 um patrē, & conquestus est ipsi dolorē suum. (Quod em̄ dicit, Cur me
 dereliquisti; non est impia expositulatio, sed pia oratio, & q̄rela de mag
 nitudine doloris) ita & nos festinemus oratione nostra ad deum p̄ Chri
 stum, & quia homines nō afficiuntur nostro dolorē, conq̄ramur eum
 Domino deo nostro, conqueramur eū Christo seruatori nostro, qui cū
 & ipse hoc doloris genere tentatus sit, teneri non potest, quin nobis op
 portuno tēpore subueniat. Propter te, inquit Dauid, mortificamur tota
 die, estimati sumus sicut oues occisionis. Habes afflictiones. Nunc audi *Psal. 43:*
 querelam & orōem. Exurge, quare obdormis dñe, exurge & ne repellas
 in finē. Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopiē nostrę, & tribula
 tionis nostrę? Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglu
 tinatus est in terra uēter noster. Exurge Dñe adiuua nos, & redime nos
 propter nomē tuū. Habes orationē. Vbi autē est exauditio? De exaudi
 tione audi Christum in suo psalmo. Timeat eū, inquit, omne semē Isra- *Psal. 22:*
 el, quoniā non spreuit, neq̄ despexit deprecationē paupis. Nec auertit *Psal. 45:*
 faciē suam a me, & cum clamarē ad eum exaudiuit me. Et Dauidē in alio
 psalmo. Deus noster, refugium & uirtus, adiutor in tribulationibus, q̄
 inuenerunt nos nimis. Propterea nō timebimus, dum turbabit terra, &
 transferent mōtes in cor maris. Sed audiamus nunc, quō spectatores q̄
 dam ad crucē astantes hunc clamorē Christi exceperint. Et quidā illica
 stantium, quum audissent, dicebant. Ecce, Eliā uocat iste. Post hoc, sci
 es Iesus, q̄ oīa iam consummata essent, ut cōsummaret scriptura, dicit, Si
 cio. Vas igit̄ positum erat aceto plenum, et statim accurrēs unus ex eis, &
 accipiēs spongiā, implensq̄ aceto, & imponēs arundini obtulit ori eius, &
 & potum dabat ei dicēs. Sinite, uideamus an ueniat Elias, ut deponat eū.
 Cæteri uero dicebant. Sine, uideamus an ueniat Elias saluatorus eum.
 Q̄ disparia sunt iudicia dei et hoīm. Deus clamorem Christi filij sui ita
 agnoscit & excipit, ut iudicet ipsum non simpliciter dignum qui exaudia
 tur, sed etiam qui maxima oīm maiestate ornet. Diminuiisti eum, inquit,
 paulo minus a deo, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum
 sup̄ opera manuū tuarū. Oīa subiecisti sub pedibus eius. Et iterz. Adora
 bunt in conspectu eius uniuersæ familiæ gentium, quoniam dñi est reg
 num & ipse dñabit gentiū. Spectatores autē iudicant Christum a deo
 ita abiectum, ut necesse habeat ambire auxilium Eliæ. Ecce, inquiunt,
 Eliā uocat iste. Et, Sine, uideamus an ueniat Elias, saluatorus eum. Sed
 Euangelistæ diserte explicant, unde hic error ueniat, q̄ spectatores exi
 stiment **CHRISTVM** inuocasse Eliam. Recitant enim uerba ipsa

*Grammatices
ignorantia
pari haere
ses:*

Prover. 15:

*Sanctorum in
uocatio.*

Christi, Eli, Eli, lama sabachthani, ex quibus aut non intellectis, aut non recte perceptis, orta est opinio spectatorum de inuocatione Eliæ. Sic & alias ignorantia grammatices ac phræseos linguarum multas sæpe parit absurdas in sacris literis opiniones & hæreses. Qui prius, inquit Salomon, respondet, q̄ audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum, Non solum autem is respōdet, priusq̄ audiat, qui nondum audit ad finem usq; dicentis sermone respōdet, uerum etiā qui uerbis nondū recte intellectis, de sententia a se ipso concepta iudicat. Stulti igitur sunt, & digni confusione, qui hoc loco putant Christum inuocasse Eliam. His multo stultiores sunt, qui reuelato Euangelio, in quo solus Iesus Christus proponitur nobis mediator & aduocatus noster, impudenter affirmare audent Sanctos mortuos, in necessitatibus, ut patronos auxiliares, inuocandos esse. Nam, ut Christus solus afflictionibus & necessitatibus suis, peccata nostra expiauit, ita soli sibi retinet etiam maiestatem seruandi nos in nostris afflictionibus & necessitatibus. Nec indigemus apud Christum alijs reconciliatoribus. Cum enim ipse factus sit reconciliator noster, ferre nō potest, ut hāc maiestatem in alios transferamus, & sciamus sanctos per ipsum seruatos, magis ipso propitios, & clementiores esse. Paulo post clamabit Christus, Pater in manus tuas commendo spiritum meū. Et Stephanus protomartyr Christi inter saxa clamat. Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Quare nec nos possumus spiritū nostrum in extrema mortis necessitate in tutiorem locum deponere, q̄ in manus domini dei nostri, & filiī eius Iesu Christi. Sed redeamus ad nostrum propositum. Audiuius antea Christum in animo suo flammis inferni obiectum, audiamus nunc eas flammās exercere uires suas etiam in corpus ipsius. Nam cum in animo grauissimis horroribus ex cruciaretur, et in corpore propter affixionem ad crucem acerbissimos dolores sufferet, ac sanguinem suum effunderet, tanta siti afficiebatur, ut præ ea prope modum contabesceret. Clamat igitur, sicio, & potum quærit, ut uel paruum accipiat recreationem. Quid, obsecro, potest ad tot tantosq; cruciatus tam animi quam corporis accedere? Animus inferni ignibus ita ardet, ut uideatur a deo derelictus & in æternum periturus. Corpus uulneribus & effusione sanguinis ita exhaustum est, ut maxime omnium de siti conqueratur. Tantæ molis erat, peccata nostra expiare, & iram dei placare. Quid ergo fit? Christus in summa & extrema sua miseria postulat tantum aliquot frigida aquæ guttulas, num consequitur eas? Nihil certe minus. Sed potatur aceto. Hæc Iudæorum crudelitas tantum dolorem attulit animo Christi, ut conquestus sit de ipso, priusquam assumpsisset hominem. In psalmo enim sexagesimo octauo, qui est uaticinium de passione Christi, ait. Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quid aut calamitosius, quam ne in extrema quidem

quidem afflictione posse id consequi, quod alioqui sceleratissimis quibusque plena manu offerri solet: quid indignius, quam ut ei, qui creauit coelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt, negetur in summo suo dolore guttula aquae? Sed hi sunt mores, haec est ingratitudo, haec est crudelitas, & impietas hominum huius seculi, quod ipsi fruuntur omnibus delicijs, & benefaciant sui similibus, hoc est, pessimis quibusque, & ingratissimis nebulonibus, Christum autem benefactorem & seruatorem cruci affigant, & acetum eum potent. Quod Christo accidit, hoc idem accidere solet in hoc mundo membris Christi, & ecclesiae eius. Seruus enim, non est maior domino suo. Nam impij fruuntur omnibus huius seculi commodis, (Sic enim inter impios, alter alterius manum lauat.) Sed interim qui ueram pietatem sectantur, hi necesse habent tamen non fame & siti perire ac omnibus malorum generibus affligi, adeoque ne in summa quidem ipsorum necessitate beneficiolum quodam ab hoc mundo consequi possunt. Quid igitur ad haec dicemus? Num haec accidunt temere, & sine uoluntate Dei? Minime omnino. Sciens Iesus, inquit Ioannes, quod omnia iam consummata essent, ut consummaretur scriptura: dicit, Sitio, hoc est. Nulla calamitas, nulla passio temere in Christum incidit. Sed quicquid passus est, hoc passus est uoluntate Dei, qui significauit uoluntatem suam per sacram scripturam. In hac autem scriptum est, quod mundus tam indigne tractabit Christum, ut in summa sua necessitate potaturus eum sit felle & aceto. Et uoluit Deus hanc calamitatem Christo fieri suo immittere, non ut ipsum perderet, sed ut ipse maiori gloria seruaretur, & una secum passione sua seruaret omnes in ipsum credentes. Sic & quicunque aduersa accidunt ecclesiae Christi, non accidunt ei inesciente, sed longe ante ita disponente Deo, ut quanto grauior sit calamitas, tanto gloriofior fiat liberatio. Inter haec autem, quid fiet de impijs, qui bibunt ipsi optimum huius terrae uinum, Christum autem & ecclesiam eius potant acetum? Num fruuntur uoluptatibus suis in perpetuum? Nihil certe minus. Vt enim Christus non perpetuo pendet in cruce, nec perpetuo iacet in sepulchro, sed tertio die resurgit maxima gloria, & resuscitat secum omnes in ipsum credentes, ita impij non delectabuntur perpetuo suis uoluptatibus. Sed quod potauerunt Christum & ecclesiam acetum, idcirco accidet eis uicissim, quod in psalmo sexagesimo octauo sequitur. Fiet, inquit, mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Obscurabuntur oculi eorum, ne uideant, & dorsum eorum semper incuruabitur. Effunde super eos iram tuam, & furor irae tuae comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quid precatur ne Christus aduersarijs suis, qui potant ipsum acetum, malum? at quomodo precaretur eis malum, cum paulo ante pro salute eorum orauerit, Pater, remitte illis, quia nesciunt, quid faciant. Non igitur precatur eis malum, priuata uindictae cupiditate, sed uaticinatur e spiritu sancto, quam

tum malorum uenturum sit super impenitentes. Itaque quod ad personam Christi attinet, cum malis afficeretur, non minabatur, sed tradidit uindictam ei, qui iuste iudicat. Quod autem ad officium eius attinet, adnuntiavit impijs futuram ipsorum interitionem, si forte horribili iudicio Dei territi conuertantur & uiuant. Sed pergemus. Cum ergo Iesus accepisset acetum, dixit, Consummatum est, hoc est, Omnia iam impleta sunt. Pertuli iam omnes afflictiones quas mihi pater immisit, & scriptura immittendas predixit. Nihil reliquum est, nisi ut corporalem meam uitam finiam. Memorabilis uox, quae testatur maiestatem Christi, etiam in summa eius miseria, et in extremo uitae exitu. Manifeste enim hac uoce significat, se hunc esse, in quem scriptura respiciat, de quo scriptura uaticinetur, cuius passioni scriptura tribuat maiestatem expiationis peccatorum & reconciliationis cum Deo patre, breuiter, quem scriptura faciat uerum Messiam, in quo omnia sunt impleta, quae nobis de coelesti hereditate diuinitus promissa fuere. Vt mur igitur hac uoce pro remedio in omnibus aduersis, adeoque in ipso extremo uitae nostrae periculo. Si peccatum minatur nobis damnationem, dicamus ex fide, Consummatum est, quia cruce & morte Christi placata est ira Dei, & peccatum ita expiatum est, ut non solum nobis remittatur, si in Christum crediderimus, uerum etiam reputemur propter Christum iusti. Si morbus negat nobis salutem, dicamus: Consummatum est, quia cruce & morte Christi omnes passionibus & morbis eorum qui credunt in Christum, sanctificati sunt ad salutem. Si mors minatur nobis perpetuam interitionem, dicamus: Consummatum est, quia Christus cruce & morte sua omnia ita consummauit & perfecit, ut iam nihil aliud reliquum sit, quam ut per mortem in aeternam uitam & foelicitatem ingrediamur. Quid ergo adhuc trepidas? Consummatum est, peccatum expiatum est, ira Dei placata est. Mors uicta est. Regnum Dei partum est. Coelum apertum est. Breuiter, omnia ad salutem nostram necessaria perfecta, impleta & absoluta sunt. Et tantum hoc queritur, ut nos beneficia Christi per fidem obedienter excipiamus, quo ipsis perpetuo fruamur. Caeterum, quia Christus hac uoce significauit omnia impleta et perfecta esse, nec quicquam aliud reliquum esse, quam ut discedat e corporali sua uita, idcirco quo palam testaretur, se pro suo arbitrio ponere animam suam: clamans iterum magna uoce dixit. Pater, in manus tuas deponam spiritum meum, Et haec cum dixisset, inclinato capite, tradidit spiritum. Haec commemorantur quidem paucissimis uerbis, sed non sunt paucis cogitationibus pretereunda. In hoc enim loco summa nobis salus parta est. Ad hanc horam respexerunt fide sua omnes sancti patriarchae & prophetae. Ad hanc horam respexerunt omnia ueterum sacrificia iam inde ab initio orbis terrarum. In hanc igitur horam respiciendum etiam est omnibus istis, qui ueram & perpetuam salutem desiderant. Ac primum, quod Christus magno clamore tradit spiritum, tantum est miraculum, ut mox Centurio, & qui cum ipso erant, excitentur ex eo ad credendum

dum in Christum & glorificandum Deum, quemadmodum postea sequetur. Deinde declarat etiam hoc maiestatem Christi, quod deponat spiritum suum non cum homines cogunt, sed cum ipse uult. Vnde & Pilatus admirabatur postea, quod Christus tam cito mortuus esset. Præterea, cum Deum patrem uocat, significat se filium Dei, cum uero deponit spiritum suum & moritur, significat se filium hominis, ac uere hominem esse. Deinde cum deposuerit spiritum suum apud Deum patrem, manifeste docet, quod spiritus hominum post hanc uitam non ita extinguantur, ut nihil omnino sint, sed quod uiuant coram Deo. Adhæc, cum Christus deponat spiritum suum apud patrem, reponit eo ipso omnium piorum spiritus in manu Dei, ut & interea temporis, dum adueniat nouissimus dies apud Deum cum Christo foeliciter uiuant, & in nouissimo die una cum corpore ad perpetuam uitam resuscitentur. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut non & cum eodem nobis omnia donet. Quare si Deus pater assumit & conseruat in morte spiritum Christi filij sui, profecto assumet & conseruabit etiam propter Christum omnium credentium in ipsum spiritus, donec iterum a mortuis excitentur. Postremo uidemus quidem Christum expirasse & mortuum esse, mors autem eius longe aliter consideranda est, quam alio qui natura mortis appareat. Mors enim natura sua est stipendium peccati. Et quia peccatum affert secum perpetuum interitum, idcirco mors natura sua, uia est ad extremam interitionem. In Christo autem natura mortis plane subuersa, potentia eius prorsus sublata est. Nam cum Christus non solum est homo longe omnium innocentissimus & absque omni peccato, sed etiam est unigenitus filius DEI, mors nihil omnino iuris in ipsum habuit. Et tamen incurrit in eum, & uoluit in ipso tyrannidem suam exercere. Quare ita per Christum deuicta est, ut necesse habeat contra naturam suam ianua fieri non Christo tantum ipsi, uerum etiam omnibus in Christum credentibus, ad perpetuam gloriam & foelicitatem, atque adeo mors Christi quia nullum ipse unquam peccatum fecit, facta est, primum, mors peccati, deinde mors mortis. Postremo mors etiam, ut ita dicam, Satanæ & inferni. Per peccatum, inquit Paulus, damnauit peccatum in carne. (hoc est, per hostiam pro peccato, quæ est Christus, seu per mortem Christi) sublatum est in hominibus ius peccati. Et hoc factum est, ut impleatur iustificatio legis in nobis, hoc est, ut reputaremur propter ipsum, satisfecisse legi, etiam si nos non satisfecerimus. Et iterum. Patefacta nunc est gratia Dei per apparitionem seruatoris nostri Iesu Christi, qui mortem quidem aboleuit, uitam autem in lucem produxit. At rursus. Absorpta est mors in uictoria. Vbi tuus, mors aculeus? ubi tua inferne uictoria? Aculeus autem mortis, per Christum. Potentia uero peccati lex. Sed Deo gratia, qui dedit nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Similiter ad He-

Piorum spiritus
in manu dei:

Mortis natura.

Roman. 8.

2. Timot. 1.

1. Cor. 15:

bræos. Particeps factus est eorundē, ut per mortē aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolu, & liberos redderet eos, quicūq; metu mortis per oēm uitam obnoxij erant seruituti. Nam quēadmodum Christus, non solus cruci affixus est, sed sustulit secū, sicut supra ostendimus, in crucem oēs in ipsum credentes, ut lauaret p̄ctā ipsorum sanguine suo, ita non solus profectus est in mortē, ut uinceret pro sua t̄m persona mortē, & per mortem ingrederetur in gloriam patris sui, sed abduxit secum in mortē omnes credentes in ipsum, ut per mortem consequerent in ipso æternam foelicitatē. Neq; enim sentiendum est, q̄ Christus ita aboleuerit mortē, ut mors omnino non sit amplius in hoc seculo. Necesse habent adhuc oēs homines mori, & tunc primum abolebitur in totum mors, nouissimus hostis, & perfecte implebitur sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in uictoriā, cum in extremo aduentu Christi corruptibile hoc induerit incorruptibilitatē, & mortale hoc induerit immortalitātē. Nunc autē mors ita per Christum abolita est, ut tumultuetur quidē, non t̄m possit his qui in Christo sunt per fidē, incommodum afferre. Nā quemadmodū apes, cui ademptus est aculeus, bombo quidē suo adhuc stridet, non autē pungit, ita mors adhuc quidem fremit, sed quia ablatu est ei morte Christi, aculeus, qui est p̄ctm, non potest quicq; inferre mali his, q̄ mortis Christi participes sunt. Erimus autē mortis Christi p̄cipes, si crediderimus, q̄ Christus pro nobis seu p̄ctis nostris mortuus sit, si itē ex hac fide mortificauerimus in nobis p̄ctā nostra, deniq; si ex eadē fide mortē, quam Deus nobis immittit obediēter & ex fide suscipiamus. Quod si mortui sumus cum Christo, inquit Paulus, credimus q̄ & uiuemus cū illo. Quare hec una sit cura nostra, ut cū Iesu Christo dño nostro moriamur, quo et cū ipso ad æternam foelicitatē resurgamus, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXVI.

Exaltatus fuero, inquit CHRISTVS, a terra, oēs traham ad me ipsum. Et iterū. Amen amē dico uobis, nisi granum frumētī deiectum in terrā, mortuū fuerit, ipsum solum manet. Si uero mortuū fuerit, multum fructū affert. Vidimus autē heri Christū DOMINVM nostrē in cruce a terra exaltatū, uideamus igitur hodie inchoantē ad se oīa trahere. Vidimus eum in cruce mortuū, uideamus nūc, quem fructū mors eius afferre incipiat. Et ecce uelū tēpli scissum est mediū in duas ptes, a summo usq; ad imum, & terra mota est, et petre scisse sunt, & monumēta aperta sunt, et multa corpa sanctorū, q̄ dormierāt, surrexerūt, et egressi ex monumētis. post resurrectionē eius intrauerūt in sanctā ciuitatē, et apparuerūt multis. Quid potuisset de efficacia mortis Christi excellentius commemorari. Primum enim CHRISTO mortuo uelum templi scissum est mediū in duas partes, a summo usque ad imum. Hoc miraculum non est oscitanter prætereundum. Nam de uelo tabernaculi, in cuius tabernaculi

locum successit postea templum Hierosolymitanum, in Exodo Moysi ita scriptum est. Facies uelum pulchra uarietate contextum, quod appendes ante quatuor columnas de lignis Sittim, quæ ipsæ quidem deauratae erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas. Insetur autem uelum per fibulas. Intra quod ponetur arcam testimonij, quo & sanctuarium, & sanctuarij sanctuaria diuidentur. Quid autem per uelum significatum fuerit, Epistola ad Hebræos diserte explicat. Post secundum, inquit, uelum erat tabernaculum, quod uocatur sanctum sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti, undique circumtectam auro. Et mox. In prius quidem tabernaculum semper ingreduntur sacerdotes, qui sacrorum ritus peragant. In secundum autem, (quod est uelo a priori tabernaculo distinctum) semel quotannis solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro seipso, & pro populi ignorantibus. Illud significante spiritu sancto, nondum manifestatam esse sanctorum uiam, adhuc priori tabernaculo consistente, quæ erat similitudo pro tempore tum præsentis, in quo dona sacrificiaque offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum reddere cultorem. Vides uelum, quo sanctum sanctorum a reliqua parte tabernaculi seu templi distinctum fuit, & quo arcana ab oculis non populi tantum, sed & uulgarij sacerdotum, intra sanctum sanctorum remota & occultata sunt, significasse & adumbrasse, quod quamdiu uelum cum suo tabernaculo seu templo consistit, nondum reuelata & patefacta sit uia, qua perueniri possit ad regnum coelorum & ueram felicitatem. Ac spiritus sanctus semper quidem, iam inde ab initio orbis terrarum significauit tam promissionibus, quam sacrificijs omnem salutem pendere e Christo DOMINO nostro, sed quia Christus nondum erat reuelatus, idcirco nec sanctorum uia reuelata, nec regnum coelorum patefactum esse dicebatur. Nunc autem, postquam morte Christi, uelum templi scinditur, & sacra hæcenus semper abscondita reuelantur, manifestum est, patefactam nunc esse uiam & ianuam regni coelorum. Quid igitur prohiberet, quo minus nunc ingrederemur? Num peccata? Sed hæc expiata sunt morte Christi. Num lex? Sed hæc scisso uelo templi, per mortem Christi abrogata est. Abrogata autem est, non ut liceat nobis male agere, & legem dei uiolare, sed quia lex non habeat amplius ius damnandi nos in iudicio dei. Num mors? sed & hæc morte Christi uicta est. Breuiter, scisso uelo templi per mortem Christi, nihil iam reliquum est, quod nos ab ingressu in regnum coelorum excludere queat. Quare si non ingredimur, (Ingredimur autem per fidem in Christum) nostra non aliena culpa perimus. Deinde sequitur aliud miraculum: Terra mota est, petrae scissæ sunt, & monumenta aperta. Sunt, qui sentiunt, hunc terræ motum non in Iudæa tantum factum esse, uerum etiam usque ad Bithyniam peruenisse, & multas ædes ex eo in urbe Nicæna corruisse. Quod ut cunctis se habeat, certe hoc miraculo uoluit deus declarare maximam mor-

Exodi. 26.

Velum templi
quid significet
cauerit.

Hebræ. 9.

tis Christi efficaciam. Nam, cum petrae hoc terræ motu scissæ sint, & monumenta aperta, palam declaratum est, morte Christi effectum esse, quod terra non possit amplius retinere mortuos quos suscepit, sed necesse habere eos uiuos ac liberos dimittere. Vnde & multa corpora sanctorum, qui ante in fide obdormierant, surrexerunt, non quidem statim, postquam Christus expirauit, sed surrexerunt, postquam ipse tertio die resurrexit, ut Christus sit primiciæ dormientium. Non surrexerunt autem tantum cum Christo resurgente, sed intrauerunt etiam in ciuitatem (erat enim cœmeterium extra ciuitatem) & apparuerunt multis, ut his apparitionibus comprobaretur, tam Christum uere a mortuis resurrexisse, quam monumenta necesse habere mortuos suos reddere, & Christo mortis uictori uiuos restituere. Quid igitur times, ne putrefacto corpore, non possis corpus iterum in resurrectione recipere? Terra creatura est, & non est potentior creatori suo. Putas ne terram posse resistere deo dicenti. Redde mortuos, quos in te suscepisti? Dixit, & facta est terra, cum non esset. Nunc autem, cum facta sit, non obediret factori suo? Quod autem deus iussurus sit terram reddere mortuos, effecit Christus morte & resurrectione sua. Quare mortuorum monumenta non debent nos tantum admonere, quod mortui in his positi, quondam in hac terra uixerint. (Sic enim gentes incredulae suorum mortuorum monumenta considerant) sed quod etiam post hac perpetuo uicturi sunt, de qua re postea in historia resurrectionis Christi pluribus tractabitur. Audiamus nunc alia argumenta efficaciae mortis Christi.

¶ *sti.* Quum uidisset Centurio, qui astabat ex aduerso ei, quod fiebat, quod sic clamans expirasset, glorificabat DEVM, dicens. Vere homo hic iustus, & filius erat Dei. Et qui cum eo erant, custodientes Iesum, quum uidissent terræ motum, & quæ facta fuerant, timuerunt ualde, dicens. Vere DEI filius erat hic. Et omnes, quæ simul accesserant turbæ ad spectaculum hoc, uidentes quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Mors Christi tam efficax fuit, ut non solum scinderetur saxeæ terra, uerum etiam saxeæ corda. Ac primum uide, quam potenter deus tueatur eorum innocentiam, qui non se ipsos priuata temeritate ulciscuntur, sed tradunt uindictam ei, qui iuste iudicat. Christus enim hactenus grauissima & contumeliosissima passus est. Et cum tantis malis afficeretur, non tamen minabatur, sed obediebat uoluntati patris sui. Quare, quemadmodum Deus ante mortem excitauit alios atque alios testes innocentiae ipsius, ita nunc post mortem excitat multos, qui non solum testificentur de innocentia eius, uerum etiam agnoscant & confiteantur gloriam maiestatis eius. Centurio ait. Vere homo hic iustus & filius Dei erat. Quid hoc testimonio, quid hac confessione illustrius? Milites, qui cum Centurione erant, dicunt. Vere Dei filius erat hic. Hoc testimonium tanto memorabilius est, quanto inexpectatius. Turba, non illa

Mortuorum
monumenta.

pon

pontificum & scribarum, sed uulgarium hominum, qui ad hoc spectaculum uenerant, percutiunt pectora sua, quibus gestibus significat se animo suo maiora & excellentiora de Iesu iam mortuo concepisse, quam ipsa nunc non appareat, & ipsi eloqui possint. Rem admirandam. Vium adhuc Christum paucissimi agnoscunt & confitentur. Mortuum nunc tam milites quam turba hominum commendant. Sed hoc illud est, quod Christus dixit. Ego, si exaltatus fuero a terra omnes traham ad meipsum. Et iterum. Si granum frumenti mortuum fuerit, multum fructum affert. Cum igitur nunc exaltatus sit in cruce & mortuus, incipit ad se quoslibet homines trahere & multum afferre fructum. Quod enim hic describitur, initium est ecclesiae CHRISTI post mortem eius tam ex gentibus quam ex Iudaeis collectae. Turba hominum, qui percutiunt pectora, praecipue ex Iudaeis erat. Centurio & milites erant ex gentibus. Et hi sunt primi, qui post passionem Christi in ecclesiam ipsius congregantur. Quid admirabilius? Dictum est supra de latrone, qui primus agnoscit Christum in cruce, & percipit fructum passionis eius. Nunc uidemus de Centurione & militibus, quorum ordo pessime alio qui nomine crudelitatis erga homines, & impietatis erga Deum, audit, quod primi, postquam Christus expirauit, agnoscunt eum, & confitentur ipsum filium Dei. His accedit turba, quae & ipsa in oculis huius mundi contempta est, & abiecta, attamen uidet in Christo, etiamnum mortuo, maiestatem quandam hominem maiorem. Vbi sunt pontifices? ubi principes? ubi scribae? ubi senatores? ubi pharisaei, sancti uidelicet, potentes, sapientes, & iusti? Hi tantum absunt a uera Christi cognitione, ut sentiant eum ne dignum quidem esse qui in hominum catalogo recensatur, tamen abest, ut confitentur filium Dei, & uerum saluatorem nostrum. Quare cum ecclesia Christi coepta sit initio colligi, ex ordine latronum, centurionum, militum Ethnicorum, & uulgi, obseruabis primum, quod Christus uenerit in hunc mundum, ut peccatores saluos faceret, deinde quod Christus non pertineat tamen ad Iudaeos, uerum etiam ad gentes. Postremo, quod Christus eligere soleat non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos clari genere natos, sed quae stulta sunt, quemadmodum Paulus ait, secundum mundum, ut perficeret ea quae sunt robusta. Atque haec non sunt nobis audienda, ut sciamus tamen, sed transferenda sunt in usum salutis nostrae. Si quis peccatorum mole ita premitur, ut existimet se propter peccata a Deo prorsus abiectum, is meminert huius loci, quod Christus uenerit ad uocandos peccatores, & quod ecclesia initio collecta sit ex maximis peccatoribus. Si quis existimat se Deo non esse curae, propterea quod non sit hominibus curae, & quod omnino sit in hoc seculo contemptus, is reuocet in animum, ecclesiam Christi multo magis constare ex abiectis, quam ex claris hominibus. Si uiderimus pontifices & principes persequi euangelion Christi, agnoscamus ueterem esse pontificum consue-

Iohannis

Centurio &
milites primi
confessores

IN PASSIONEM CHRISTI

dñem, ut condemnent & abijciant Christū. Confidamus igitur in Chri-
 sto, ut & si nulla nec iusticia nec dignitate præditi simus, per ipsum tamē,
 22 qui est tota iusticia & dignitas nostra seruemur. Stabant autē omnes
 23 noti eius procul. Erant autem illic & mulieres multæ secutæ eum a Galil-
 24 læa, & longinquo spectantes hæc, quæ secutæ fuerant IESVM a Galilæa,
 25 ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi mino-
 26 ris, & Iosetis mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam cū
 27 essent in Galilæa secutæ fuerant ipsum, & ministrauerant ei, & aliæ mul-
 28 tæ, quæ simul ascenderant cum eo Hierosolymam. Habent & hæc su-
 am utilitatem, propter quam ab Euangelistis recitantur. Primum enim,
 auget grauitatem passionis Christi, q̃ tam turpi morte affectus sit, nō co-
 ram ignotis tantum, uerumetiam coram notis & amicis suis. Tolerabi-
 le est, si inter ignotos afficiaris contumelia, at si idem fiat coram notis &
 amicis, hoc demum grauissimum est. Itaq; suscepit Christus passionē &
 crucem suam, quanta fieri potuit grauitate, ut peccata nostra perfecte ex-
 piaret. Deinde uides, quem euentum habeat carnalis spes, quæ de carna-
 li huius seculi maiestate, in Christo concipitur. Cum enim Christus pro-
 fecturus erat e Galilæa ad Hierusalem, percrebuit fama inter notos & dis-
 cipulos eius, q̃ esset accepturus Hierosolymis regnum suum per prophe-
 29 tas promissum. Sic enim Lucas ait. Adijciens dixit parabolam, eo q̃ es-
 set prope Hierosolymam, q̃q̃ existimarent fore, ut confestim regnu dei
 manifestaretur. Idem etiam mater filiorum Zebedæi significat, cum pe-
 teret, ut Christus collocaret alterum ex filiis ad dextram, alterq̃ ad sinistra
 in regno suo. Ac recte quidem sentiebant, q̃ Christus accepturus esset
 eo tempore regnum suum in Hierusalem, sed non recte intelligebant ra-
 tionem huius regni. Existimabant enim regnum Christi futurum esse in
 hoc seculo externum, & corporale. Quare proficiscuntur una cum Chri-
 sto magna animi promptitudine & alacritate, ad urbem Hierusalem, spe-
 rantes fore, ut unusquisq; per Christum amicum suum consecuturus es-
 set summam in hoc seculo maiestatem, & foelicitatem. Sed uide, quid fi-
 at. Sperarunt in Christo regnum, sed ecce extremum supplicium. Spera-
 runt gloriam, sed ecce summam ignominiam. Sperarunt salutem & uitā,
 sed ecce turpissimam crucem & mortem. Sic pudefiunt, qui in Christo nō
 nisi carnalia quærunt. Quid igitur dicemus: cur Christus, cum cognoue-
 rit, quid de se Hierosolymis futurū esset, adduxit eos secum ad huius sup-
 plicij spectaculum, quod supplicium non ipsi tantum, uerumetiam no-
 tis & amicis eius, infamiam pariebat? Hic obseruandum erit consilium
 Christi. Non enim obiecit notos & amicos suos publice infamiae, ut in
 infamia perirent, sed potius ut sicut ipse per turpissimam mortem ingres-
 surus erat in clarissimū regnum suū, ita duceret notos & amicos suos per
 infamiam ad summam & coelestem gloriam. Adduxit em̃ secum ut dis-
 cerent re ipsa regnum suum non esse corporale, & ut quem uiderent igno-
 minio

miniosissime crucifigi, & mori, eum uiderent etiam gloriosissime a mor-
 tuis surrexisse, & in regno patris sui uiuere. Vnde postquam resurre-
 xit a mortuis, primum omnium apparuit Mariæ Magdalenæ, deinde & a-
 lijs mulieribus, quæ hoc loco spectatrices crucifixionis fuere. Memorabi-
 le factum, quo discendum est, quod etsi propter Christi nomē ducamur & cō-
 iiciamur in afflictiones, hæ tamen nō sunt, nisi organa salutis, atq; adeo
 in quæcunq; aduersa, quocunq; etiam nomine, ducit nos Deus, nō du-
 cit nos, ad nostrum exicium, sed potius ad nostram salutem, si in Iesum
 Christum filium eius crediderimus. Nā quod Christus conseruet credentes
 in ipsum, etiam in media morte, cōprobauit in suo ipsius corpore, priusq;
 de cruce deponeretur. Sic enim scribit Ioannes. Iudæi ergo, quoniā pa-
 rasceue erat, ut nō remanerent in cruce corpora sabbato, (Erat enim ma-
 gnus, dies ille sabbati,) rogauerunt Pilatū, ut frangerentur crura eorū,
 & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem frangerunt crura,
 & alterius, qui crucifixus erat cum eo. Ad IESVM uero cum uenissent,
 ut uiderunt eum iam mortuum, non frangerunt crura eius, sed unus mili-
 tum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit sanguis & aqua, & qui ui-
 dit testificatus est, & uerum est testimonium eius, & ille scit, quod uera dicit,
 ut & uos credatis. Facta sunt enim hæc, ut scriptura impleretur. Os non
 comminuetis ex eo. Et rursus alia scriptura dicit. Videbunt, in quem pu-
 gnerunt. Hic iterum uide preposteram Iudeorū religionem. Culicē exco-
 lant, camelū gluciunt. Extat lex in Deuteronomio. Quā peccauerit homo,
 quod morte plectendū est, & adiudicatus morti appensus fuerit in pati-
 bulo, nō permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur.
 Hanc legē Iudæi externo opere diligenter obseruant, præsertim cū instet
 altera die sabbatū, quod ipsi tāto maius iudicabāt, quanto sanctius erat fe-
 stū pasche. Sed interim uerā totius legis sententiā impie uiolant, cum nō
 solum Iesum innocentē, uerum Messiam, & filium Dei crudelissime occide-
 rint, sed etiā existiment se externa legis obseruationē iusticiam corā Deo, et
 salutē cœlestem mereri. Ac ista quidē lex, de nō relinquēdo cadauere ho-
 minis suspensi in ligno, habet adiunctā grauissimā causam. Quia male-
 dictus, inquit, a Deo est, qui pēdet in ligno, et nequaquā contaminabis terrā,
 quā Dñs deus tuus dederit tibi in possessionē, hæc tñ causa ciuilit̃ intel-
 lecta ptinet proprie ad politian Mosaicā & terram Canaā. Nā aliæ resp.
 alias habēt leges & cōsuetudines. Honestum quidē est, & humanitatis
 plenū, ut non permittat mortui hoīs cadauer publice ob oculos uiuorum
 hoīm pendere & cōputrescere. Finge em̃ suspensum fuisse sceleratissimum,
 attñ et caro nostra est, et fortassis ad exēplum latronis in cruce, resipuit,
 ac cōsecutus est salutē in cœlo, necessitas aut nō exigat, ut hæc Mosaica lex,
 unicuius reip. obtrudat. Politia Mosaica grauissimas habuit huius legis
 causas. Alię aut, quę sinūt cadauera eorū, q̃ supplicijs affecti sunt, publice
 p̃stare, habēt etiā sue consuetudinis nō contēendas causas. Tācti enim

Deut. 21.

Maledictus
pro nobis
Christus:

Gal. 2:

Rom. 9.

optandum sit, ut leuissimis supplicijs publica honestas inter gentes conseruari queat, tamen alicubi tanta est hominum ferotia, ut non possint nisi horribilibus supplicijs ac scedis spectaculis coerceri, & in officio contineri. Quare, quod ad supplicia sceleratorum attinet, unicuius reipublice suae ordinariae leges & consuetudines relinquendae sunt, quas etiam pius & honestus magistratus pro sua prudentia, aequitate & humanitate, ita moderari debet, ut non ex summo iure, iuxta prouerbum, summa fiat iniuria. Nos autem ex hac lege Mosi discamus, quod Paulus ex ea docet, & quod ad cognitionem Christi facit. Lex enim dicit. Maledictus a Deo, qui pedit in ligno. Idcirco cadaver eius non permaneat in ligno, sed eodem die sepelietur. Pependit autem & Christus in ligno. Quid ergo dicemus ne Christum quoque a Deo maledictum esse? Sic quidem uisus est, & res ipsa non aliter externa facie apparuit, cum aut non peccauerit, quod morte plectendum erat, quemadmodum lex dicit, tamen si morti adiudicatus appensus fuerit in ligno, tamen non fuit uere maledictus, sed ita potius benedictus est, ut susceptione huius externae maledictionis, liberauerit nos a maledictione legis. Itaque maledictus est, non in se, sed pro nobis, pro nobis inquam, ut nos benediceremur, & seruaremur. Sic Paulus proponit nobis Christum, cum ad Galatas scribit. Christus redemit nos a maledictione legis, dum factus est pro nobis maledictio. Scriptum est enim. Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Maledictio autem legis est, quod debeamus propter peccatum non solum affligi externis & corporalibus supplicijs, uerum etiam perpetua damnatione. Cum igitur Christus suscepit maledictionem legis pro nobis, effecit benedictione sua, ut etsi tam corporalia quam spiritualia aduersa adhuc grassentur aduersum nos in hoc seculo, peccatum tamen nobis remissum sit, & Deus pater ita nobis in ipsum credentibus faueat, ut nos seruaturus sit in omnibus aduersis, ad perpetuam felicitatem. Sed de hac lege satis, redeamus ad Iudeos. Hi externam legis honestatem sectantur, sed interim totam legem in occidendo Christo, & confidendo sua propria iusticia uiolant. Quid ergo factum est? Israel, inquit Paulus, qui sectabatur legem iusticiae, ad legem iusticiae non peruenit, propter quid? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Impegerunt enim in lapidem offendiculi, qui est IESVS Christus, Dominus noster. Caeterum duobus latronibus, qui cum Christo crucifixi fuere, fracta sunt crura, Christo autem, quia uiderunt eum iam mortuum esse, non fregerunt crura. Sed unus ex militibus fodit latus eius lancea. Hic ergo uide mihi stupendum miraculum. Ex mortuo corpore, continuo sanguis & aqua ita exiuit, perinde, ac si adhuc uiuum esset. Hoc miraculum Ioannes diligentissime commendat. Qui uidit, inquit, ens, testificatus est, & uerum est testimonium eius, & ille scit, quod uera dicit, ut & uos credatis, hoc est, ego his ipsis oculis uidi, quod sanguis & aqua

& aqua ex effosso latere eius copiose effluxerint, & hoc oī asseueratiōe affirmo, qđ mihi credi uelim, mihi inquā, qui huius miraculi præsens spectator fui. Quid ergo sibi hoc uult miraculū? Christus uere quidem mortuus, attamen uiuit adhuc maiestas eius. Sanguis & aqua effluunt e corpore mortui tanq̄ adhuc uiuentis. Quod mortuus sit, testatur eum hominē esse. Quod ex latere mortui effluunt sanguis & aqua, testatur ipsum aliquid hoīe maius esse, nimirū talem, qui etsi mortuus sit, adhuc tamen uiuat, hoc est, nō solum filius hominis, sed etiam uerus filius Dei. Hoc autem miraculum, nō est tantum editum propter Christum, ut declaretur maiestas eius, sed etiā aeditum est propter nos, ut sciamus, qđ cum Christus una cū omnibus bonis donatus sit nobis in ipsum credētibz, quem admodū mortuus ipse, adhuc tñ uiuit, ita etsi nos moriamur, in ipso tñ uiuemus. Ego sum, inquit, resurrectio & uita. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, uiuet. Et oīs qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Iam ne hoc temere factum est, qđ non fregerint crura Christi, sed tantū latus eius transfixerint. Alterum enim, uidelicet, qđ Christo nō essent frangenda crura, adumbratum est in agno paschali, de quo in Exodo, capite duodecimo, & in Numeris capite nono, ita scriptū est. Os eius nō confringetis. Alterz, uidelicet, qđ cōfodiendus esset lancea, significauit Christus ipse per prophetam Zachariam capite duodecimo, ita dicens. Effundam super domū Dauid & super habitatores Hierusalē spiritum gratiæ & precum. Et aspicient ad me, quem confixerunt. Hic ergo obseruabimus, primum, qđ agnus paschalis non solum fuerit monumentū præteritæ liberationis ex Aegypto, sed multo magis fuerit umbra futuri Christi, & admonuerit pios Israelitas de liberatione per Christum uentura. Quod enim admirandum est, spiritus sanctus in institutione agni paschalis respexit maxime omniū ad passionē uenturi Christi, adeoque cum Israelitæ adhuc in Aegypto essent, uidit Christo in cruce non esse frangenda crura. Vnde dixit de agno paschali, Os eius non confringetis. Quid? Deo ne curæ fuit quid de ossibus bestiæ fiat? Sunt quidē & bestiæ Deo cure, pro sua ratione, ossa autē earum non sunt tanti, ut per se coram Deo referat, utrum confringantur, an illæsa conseruentur, sed sub his agni ossibus uidit spiritus latere ossa DOMINI nostri Iesu Christi. Quare seueriter mandauit, ut Israelitæ non confringant ossa agni, sed conseruent ea illæsa, quo hac externa cærimonia pijs mentibus adumbraretur, Christum uerum agnum paschalem, moriturum quidem esse pro peccatis nostris, sed ossa eius non esse confringenda, ut significaret ipsum in morte haud quaquam perire. Nam ut extrinsecus ossa eius, in quibus robor corporis consistit, non sunt confracta, ita potentia eius intantum non est per mortem extincta, ut potius per mortem maximas receperit uires, ad expugnandam mortem & infernum, & ad

Paschalis agnus.

Ossa Christi
nō confringen-
da.

IN PASSIONEM CHRISTI

Psal 132.

recuperandam uitam & coelum. Deinde, quod in externo & personali corpore Christi factum est, hoc idem impletur in spirituali corpore Christi, quod est ecclesia eius. Nam quemadmodum Christus moritur quidem in cruce, & confoditur lancea, ossa autem eius non confringuntur, ita ecclesia Christi affligitur quidem in hac terra, & uarijs aduersis confoditur, sed ossa eius non conteruntur. Ossa ecclesiae sunt membra ecclesie, hi uidelicet, qui credunt in Christum. Membra autem ecclesiae, sunt membra Christi. Scilicet, Deus conseruasset externa Christi ossa, & non conseruaret uera & spiritualia eius ossa: quin potius ut Deus significaret se credentes in Christum filium suum in omnibus afflictionibus potenter tueri, non solum uoluit, ut non confringant ossa agni paschalis, sed etiam effecit, ut etsi latronibus cum Christo crucifixis ossa confringantur, Christo tamen filio eius in medio latronum pendenti non confringantur, etiam si hoc a Pilato permissum, & a Iudeis aut militibus propositum erat. Hoc mirum illud est, quod Dauid in psalmo ait. Multe tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos DOMINVS. Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur. Iusti autem sunt, qui credunt in Christum, ueram & perfectam nostram iusticiam, propter quem Deus tanto fauore credentes complectitur, ut neque mors, neque uita, quemadmodum Paulus ait, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque ulla alia creatura poterit auertere ipsum, ab ea dilectione, quam erga illos propter Christum concepit. Quare summa opera danda est, ut & membra Christi simus, & in catalogo iustorum comprehendamur. Sic enim fiet, ut etsi crucifigamur, moriamur & confodiamur, in omnibus tamen malis conseruemur ad perpetuam felicitatem per Iesum Christum DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXVII.

Esa. 53.

Matt 12.

Quod superest, amicissimi, tollamus DOMINVM nostrum, Iesum Christum de cruce, & tradamus eum sepulturae. Nam spiritus sanctus tanti iudicauit sepulturam eius, ut de ipsa concionatus sit per Esaiam priusquam Christus homo factus esset. Sepultus est, inquit, sicut impij. Et Christus ipse de sepultura sua ait. Quemadmodum fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus ac tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terre tribus diebus & tribus noctibus. Videamus igitur quomodo & a quibus sepulture datus sit. Post hec, iam uespera facta, quoniam erat parasceue, quae praecedit sabbatum, ecce uenit homo diues, nomine Iosephus, qui erat ab Arimathea ciuitate Iudeorum, honestus, senator, uir bonus et iustus. Hic non consenserat consilio ac facto eorum, qui etiam expectabat et ipse regnum Dei, & discipulus fuerat Iesu, occultius autem propter metum Iudeorum. Hic sumpta audacia ingressus est ad Pilatum, & petijt ab eo ut tolleret corpus

pus Iesu. Pilatus aut mirabatur, si iam mortuus esset. Et accersito ad se centurione, interrogauit eum, an iamdudum mortuus esset. Quumque cognouisset ex centurione, donauit corpus Iosepho, et iussit ei reddi corpus. Et mercatus sindonem, et deponens corpus, inuoluit illud sindoni munde. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes libras fere centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est ludæis sepelire. Erat autem in eo loco, ubi crucifixus fuit, hortus, & in hortu monumentum nouum, & deposuit illud in nouo suo monumento, quod erat excisum in petra, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo, quia parasceue erat ludæorum & sabbatum illucescebat quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abierunt. Hæc est sepultura Christi, quæ tanto commendatior nobis esse debet, quanto ea maiorem gloriam etiam nostris sepulchris attulit. Ac principio uide mihi rem admirandam. Alii discipuli, qui initio fuere manifesti discipuli Christi, in passione eius, deficiunt ab ipso, & abnegant ipsum. Hi autem, nimirum, Iosephus & Nicodemus, qui initio fuere occulti discipuli, ac timidi, fiunt nunc manifesti, & publici confessores Christi. Hoc certe illud est, quod alias Christus inquit, Erunt primi, nouissimi, & nouissimi, primi. Obseruabile exemplum, quo admonemur, ut meticulosos, et infirmos in fide non abijciamus aut condemnemus. Infirmitas quidem & metus non sunt approbanda, nec commendanda, sed homines propter infirmitatem fidei suæ non sunt abijciendi. Inter infirmos autem non comprehendendo impios euangelij persecutores. Hi non sunt infirmi, sed prorsus mortui, et ut Christus docet, cauendi. Infirmi uero sunt, qui cum agnoscunt Christum, & euangelion eius, imbecilliores tamen & impericiores sunt, quam ut ingenua confessione uocationem Christi & euangelij eius publice sectentur. De his Paulus monet. Eum, inquit, qui infirmatur fide, assumite, non ad iudicationes disceptationum. Et mox. Deus illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas de alieno famulo? proprio domino stat aut cadit. Imo fulciatur ut stet. Potens enim est Deus efficere, ut stet. Et quod Paulus dicit, hoc manifeste impleuit deus in Iosepho & Nicodemo. Hi erant antea infirmi, & non audebant Christum publice confiteri. Nunc autem efficit deus ut stent. Christum enim, quem adhuc uiuum non audebant confiteri, eum nunc mortuum magno omnium fortunarum suarum periculo, rebus ipsis confitentur, & quem alij ignominiose cruci affixerunt, eum ipsi amplissimo sepulturae honore afficiunt. Quare optime sperandum est de infirmis in fide, & omnibus caritatis officijs prosequendi sunt, ut fidem ipsorum adiuuemus. Deinde in Iosepho & Nicodemo, quorum alter erat diues, & senator, alter sapiens, et doctus pharisæus, discendum est, quod deus nullum hominum ordinem, qui quidem per se honestus sit abijciat,

*Sepultura
Christi.*

*Infirmi non
abijciendi.*

Diuites. nec sit personarū respectus apud ipsum, sed in quouis ordine, qui timet ipsum, et operatur iusticiam, is acceptus est illi. Diuites enim a loqui pef-
sime audiunt in scriptura. Amen, inquit, dico uobis, diues difficile intra-
bit in regnum coelorum. Facilius est camelum, per foramen acus transire,
q̄ diuitem in regnū dei ingredi. Et iterum. Vg uobis diuitibus, quia ha-
betis uestram consolationē. Non minus male audiunt pharisei & sapien-
Sapientes. tes huius seculi. Vbi sapiens? inquit, Vbi scriba? ubi disputator huius se-
culi? Nonne infatuauit deus sapientiam mundi huius? Et iterū. Videtis
uocationē uestram, q̄ non multi sapientes secundum carnē, nō multi po-
tentes, non multi claro genere nati, uerum quæ stulta erant secundum
mundū, delegit deus, ut pudefaceret sapientes. Hæc autē de diuitibus & sa-
pientibus huius mūdi scribuntur, non q̄ Deus reiiciat ordinē ipsorum,
sed partim, ut doceat eos non cōfidere diuicijs & sapientiæ carnali, par-
tim ut cōsoletur pauperes & stultos ac abiectos homines, ne existimet se
ita coram deo cōtemptos, quemadmodū coram mūdo cōtempti sunt, sed
confidant se tanto magis deo cure esse, quāto apud homines abiectiores
sunt. Quare ianua coeli patet omni hominū ordini, siue diuitibus siue
pauperibus, siue sapientibus siue insipientibus, & hoc tñ queritur, ut u-
nusquisq̄ in suo ordine agnoscat Christū, & sectetur uocationē dei. Or-
natur autē hoc loco Iosephus magnis laudibus. Honestus, inquit, bonus,
iustus, & quanq̄ erat senator, non tñ consenserat consilio & facto eorū.
Quid potest de ciue & senatore honestius & illustrius predicari? Bonus
& iustus est ciuilitate, quia dat unicuiq̄, quod suū est, seruat pacta & pro-
missa. Non consentit in impia & crudelia consilia collegarum suorum
in senatu aduersus Christū, quia hoc est p̄j senatoris officiū, ut si nō q̄at
honestis rationibus collegas suos ab impijs & iniustis consilijs auertere,
ipse tñ non cōsentiat nec approbet ea. Quid amplius? num etiā uolenter
resistat? Resistendū quidē est, non autē illegitime, sed legitime. Tunc autē
resistes legitime, non si resisteris pugnis, cōuicijs, uirulencia, & seditione,
sed si non cōsenseris, si non approbaueris impietate, si data opportunita-
te sententiā animi tui ingenuè significaueris. Nā si omnino nō potes im-
pedire, quo minus Christus impie & crudeliter occidat, hoc tñ agas, ut
honeste ipsum sepelias, hoc est, si nō potes alienā impietate legitime im-
pedire, da operā ut tuā pietate legitime declares. Vide mihi exemplum
Iosephi. Is enim, etsi alij senatores cōdemnabant Christum, non tamen
excitat turbam, nō tractat negotium amarulentis cōuicijs, sed in senatu
non approbat aliorū impietate, postea autem declarat honesto & licito
facto se non consensisse in collegarum suorum consilia. Petit enim cor-
pus Iesu a Pilato, deponit corpus eius de cruce, & ponit in suum ipsius
monumentum, quod nouum in petra exciderat. Hoc facto publice
testatur, se impietatem collegarum suorum, haudquaquam approbasse.
Atq̄

*Ciuis honesti
officia.*

Atq; hæc sunt officia boni ciuis, & honesti senatoris, uidelicet, ut quod ad priuatam eius uitam attinet, colat iusticiam ciuilem, tribuat unicuiq; quod suum est, nemini inferat iniuriam, seruet pacta & conuēta. Quod autem attinet ad senatoriam et consularem functionem, consulat iusta & æqua, & non consenciat nec approbet iniusta & iniqua. Hæc autem officia, honestissima quidem sunt, & factu necessaria, attamen nondum iustificanti factorē coram deo. Alia, & longe maior iusticia necessaria est, qua in iudicio dei constes. Commendatur igitur etiam ab illa Iosephus. Ad dicitur enim. Expectabat & ipse regnum dei, & fuerat discipulus Iesu. His uerbis significatur uera iusticia, quæ coram deo iustificat. Esse enim discipulum Christi, & expectare regnum dei, est audire euangelion Christi, & credere, q; propter Christum consequaris remissionem peccatorū & uitam æternam. Hæc fides, quia Christum suscipit, suscipit etiam ueram & perfectam iusticiam, quæ est Christus, ut per ipsum constes in iudicio dei. Quare Iosephus ornatus fuit duplici iusticia. Altera corā deo per fidem in Christum, altera coram hominibus, per honestatem uitæ suæ. Vtraq; autem & nobis necessaria est. Altera, ut per ipsam coram deo iustificemur, & seueritatē iudicij eius aduersus peccata effugiamus, altera, ut bonos fidei fructus proferamus, et gratitudinem nostram erga deum dedaremus. Cæterum obseruandum est hoc loco, quam diligenter scriptura referat Christum uere mortuum esse. Supra ait. Tradidit spiritum. Et postea. Cum milites uenissent ad Iesum, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius fodit, quo significatur, q; etsi Christus non fuisset antea uere mortuus, necesse tamen habuerit ex hac lateris confossione mori. Nunc autem ait. Pilatus miratus est, si iam mortuus esset. Et accersito ad se centurione, interrogauit illum, an iam dudum mortuus fuisset. Et re cognita ex centurione donauit corpus Iesu ipsi Iosepho. Hæc sunt parasceue ad comprobādam ueritatem resurrectionis Christi. Nam Christus tertiā die resurget a mortuis. Quare ne sycophantæ dicerent, Non uere a mortuis sed tantum a simulatione mortis resurrexit, diligenter commemoratur ipsum non simulasse mortem ad tempus, sed uere mortuum esse, ut cum postea recensebitur eum a mortuis resurrexisse, intelligamus eum uere resurrexisse. Si autem resurrexit uere, profecto & nos in ipso, si crediderimus in eum, uere resurgemus, sed de resurrectione postea. Nunc autem in explanatione sepulturæ pergemus. Acceperunt Iosephus & Nicodemus corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Ergo ne probanda sunt sumptuosa diuitum funera, & preciosa mortuorum corporum condimenta? Nihil quidem utilitatis mortuo affert, q; corpus eius condiatur aromatibus. Propter spem tamen resurrectionis, pia est consuetudo, q; uiui honeste sepeliant mortuos suos. Nam Christus etiam ipse permittit, ut iuxta publicum morem sepeli

*Iusticia neces
saria.*

*Funera diuin
tum.*

atur, & utitur postea his linteis, quibus corpus eius inuoluitur ad comprobendam resurrectionem suam. Resurgens enim a mortuis, relinquit linteamina in sepulcro, ut manifeste probet, corpus ipsius non esse furto ablatum, sed uere a mortuis resurrexisse. Sunt & illa parascue ad comprobendam ueritatem resurrectionis Christi, quod sepeliatur in monumento nouo, in quo nondum quisquam positus erat, & quod ingens saxum ad ostium monumenti aduolutum sit. Hæc enim sunt argumenta, quibus manifeste probatur, nec alium, præter Christum, e nouo illo monumento resurrexisse, nec mulieres, quæ ad sepulcrum uenerunt, potuisse corpus Christi furari. De mulieribus enim ita sequitur. Erat autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria, sedentes contra monumentum. Et subsequenter mulieres, Maria Magdalena & Maria Iosetis spectabant monumentum ubi ponebatur, & quomodo positum esset corpus eius. Reuersæ uero parauerunt aromata, & unguenta, ac sabbato quidem quiescunt, propter mandatum. Hic ergo uide mihi, quam longe differant diuina consilia ab humanis. Ioseph & Nicodemus hoc consilio sepeliunt Christum, in nouo monumento, ut quem impij ignominiose crucifixerunt, eum ipsi honorifice sepelirent, & innocentiae ipsius testimonium ferrent. Dominus autem Deus noster utitur hoc facto ad certius comprobendam resurrectionem filij sui. Mulieres subsequuntur ad monumentum, & postea reuersæ parant aromata, ut corpus Iesu ungerent, & affectum suum erga ipsum declararent, sed deus utitur opera harum mulierum ad reuelandam & testificandam resurrectionem Christi, de qua fortassis mulieribus nihil plane in mentem uenerat. Et huc quoque facit, quod mulieres sabbato quiescunt. Quiescunt enim pro sua opinione propter legem de sabbato, sed pro consilio & administratione dei quiescunt, propterea quod nondum aduenerat tertius dies, quo Christus resurrecturus erat. Quam magnificata sunt opera tua domine. Omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. Quid ergo timemus, ne opus domini non promoueat? Faciamus nos nostrum officium, deus certe suum faciet, etiam præter omnem expectationem. Iosephus & Nicodemus cogitant sepulturam. Officium enim honestorum hominum est, ut quem amant, eum mortuum honore sepulturæ afficiant. Deus autem cogitat resurrectionem, quam non Christus tantum, uerum etiam prophetae ante Christum prædixerant. Mulieres cogitant unctionem, qua declarēt officium suum erga mortuum præceptorem. Sed deus cogitat interim resurrectionem a mortuis, quam antea Christo filio suo promiserat. Itaque uides deum sub nostris operibus sua conficere opera. Exhibeamus igitur nos ipsos, organa dei, & sectemur uocationem eius, ut per nos efficiat, quaecumque uoluerit. Sed longe admirabilius est, quod deus efficiat suam uoluntatem non tantum per eos, qui se præbent obsequētes uocationi sue, uerum etiam per illos, qui sunt aduersarij, & uoluntati ipsius resistunt. Itaque facit resurrectionem

resurrectionem Christi illustriore, non per pios solū sed etiam per impios.
 De his em̄ ita sequitur. Postero die, quę est post parasceuen, cōgregati
 sunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatū, dicentes. Domine, re-
 cordati sumus, q̄ impostor ille dixit adhuc uiuēs. Post tres dies resurgo.
 Iube ergo muniri sepulcrum usq̄ in tertiū diē, ne quando ueniant disci-
 puli eius, & furentur eum, & dicant populo. Surrexit a mortuis. Et fiat
 nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus. Habetis custodiā. Abite,
 munite, sicut scitis. Illi uero profecti, munierunt sepulcrū, ob signato la-
 pide, cū custodiā. Quid ergo factū est? Quanto magis impij aduersarij
 munierunt & custodierūt sepulcrū, tanto illustrior facta est resurrectio
 Christi. Tamen em̄ postea custodes, accepta a pontificibus pecunia, mē-
 titi sunt discipulos fura tos esse corpus Christi, res tñ ipsa declarauit hoc
 mendaciū impudentius fuisse, q̄ ut refelli debeat. Et necesse habuerūt Pō-
 nifices ac seniores a suis ipsorū custodibus testimoniū resurrectionis au-
 dire. Custodes em̄ nunciauerunt principibus sacerdotū omnia quę acci-
 derant. Et tñ ne sic quidē crediderunt euāgelio Christi, sed maluerunt
 corrumpere custodes pecunia, & resurrectionē Christi mendacijs obscu-
 rare, q̄ ueritati fidē adhibere. Et hi sunt, qui ante clamauerunt. Descēdat
 nunc de cruce, ut uideamus & credamus ei. Ascēdit autē, quod maius est,
 de sepulcro, testibus suis ipsorū custodibus. Quid ergo est, q̄ non cre-
 dunt? Excaeca, inquit Esaias, cor populi huius, & aures eius aggraua, &
 oculos eius claudē, ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, &
 corde suo intelligat, & cōuertatur & sanem eū. Hoc igit loco obseruāda
 est memorabilis dei industria, q̄ nouerit etiam aduersariorū suorū opa
 in gloriā nominis sui uti. Pontifices em̄ hoc agunt, ut Christū in morte
 & sepulcro detineant, ac ob signato lapide, muniunt sepulcrū diligentis-
 sime, armata militū custodiā. Deus autē tam industrius est, ut cōtra oīm
 aduersariorū opinionem uatur hac custodiā ad manifestiore resurrectionis
 Christi reuelationem. Sic usus est quondā impietate fratrum Ioseph,
 qui eo ipso extulerūt Iosephū ad principatū diuinitus ipsi destinatū, quo
 eū deicere & opprimere uolebāt. Sic usus est crudelitate Saulis in Da-
 uide, ut Dauid tanto magis ad regnū sanctificaretur, quāto plus Saul in
 sidijs suis resistebat. Sic utitur opa persecutorū ecclesię, ut per impietate
 ipsorū perficiat suā uoluntate, & ecclesiā augeat atq̄ illustret. Quid ergo?
 Si impij sunt organa dei ad perficiendā uoluntate eius, q̄s dicet eos pecca-
 re & dānari? certe grauissime peccant, & merito dānantur. Nā q̄ per ip-
 sos perficiatur uoluntas & opus dei, nō est tribuendū ipsorū iusticię, sed
 industrię & oīpotencię dei, qui nō perficit uoluntatem & opus suū per
 impios, q̄ approbet impietate eorū, sed ut cōfirmet fidē piorū. Innume-
 re em̄ sunt afflictiones piorū, quas inferunt ipsis impij, & quę uidentur
 plane ex diametro cum promissis dei pugnare. Gloriatur igitur deus, &
 rebus ipsis quoq̄ probat, q̄ perficiat uoluntate & opus suū per impios,

ut conseruet pios in officio fidei ac patientiæ, quo magis respiciat, quid deus promiserit, & quid prestare uelit ac possit, q̄ quid impij conent. Sed hic iterz uide mihi impietate Pontificum & pharisæorū. Veniunt ad Pilatū, & uocant Christum *παλιν*, hoc est, impostorē. Recordati, inquiūt, sumus, q̄ impostor ille dixit adhuc uiuēs. Post tres dies resurgā. Latro agnouit antea Iesum, uerū Messīā. Centurio et milites agnouerūt ipsum uerz filiū dei. Pontificibus autem & pharisæis, impostor est, quid horribilius dici potest? Quis non abhorreat etiā a nomine pontificis, q̄ is ordo tā immanes blasphemias aduersus seruatorē nostrū expuerit. Sed bñ habet. Hi pontifices, etsi nihil minus cogitant, tñ ferūt publicū testimonium de Euangelio Christi. Recordati, inquiūt, sumus, q̄ dixerit, Post tres dies resurgā. Hoc est euangelion Christi, quod etiā Pontifices, quāuis aliud agētes, cōfitentur. Et quanq̄ hæc pontificū cōfessio cesserit ipsis in perpetuā perniciem, propterea q̄ suo ipsorū testimonio cōuincuntur se audiuisse euangelion Christi, nō aut adhibuisse ei fidē, nobis tñ affert magnā euāgelij Christi cōfirmationem, q̄ quo magis impij cognouerint, et restiterint, eo fœliciorē euentū habuerit. Ac de his quidē hactenus. Nunc aut ipsum Christi sepulcrū considerabimus. Non em̄ aspicendum est, ut sepulcra uel patriarcharū uel prophetarum, uel etiam Monarcharum huius seculi. Horū sepulcra, etsi extrinsecus sint ornata, intrinsecus tñ sunt per se fœdissima. Ut em̄ nihil dicā de uulgo hominum, quid uel sanctissimi uel potentissimi attulerūt secū in sepulcra sua præter corpus, quod est propter pētm̄, perpetuæ putrefactioni & dānationi p se obnoxīū. Sepulcrū aut Christi, qualem qualem extrinsecus speciē habuerit, certe fuit alioqui ornatissimū. Christus em̄ intulit in sepulcrū suū corpus innocentissimū, q̄d nulla unq̄ pēti macula sordidatū fuit, intulit itē corpus, quod in una persona coniunctū erat cū unigenito et eterno filio dei. Tale aut corpus nō potuit teneri a morte. Ornauit igitur Christus sepulcrū suū, honore resurrectionis, q̄ maior in terris nunq̄ auditus est. Surrexit & mortuus quondā e sepulcro Prophetæ Elizæi, surrexit & Lazarus e monumēto suo, sed hi surrexerūt iterz morituri, Christus aut surrexit e sepulcro suo perpetuo uicturus et dominaturus sup̄ omnia opera manuum dei. Quid hoc resurrectionis honore illustrius? Sed q̄d nobis prodesset, si tñ admiraremur honore sepulcri Christi, nō itē utilitatem salutis nostrę ex eo caperemus. Quare quemadmodū uidimus q̄ Christus nō solus suspensus sit in crucē, nec solus ingressus sit in mortē, sed adduxerit secū tam nos in ipsum credentes, q̄ pēta nostra in crucem & mortē, ita sciendū nunc est, q̄ nō solus positus sit in sepulcrū suū. Primū em̄, quotquot in Christū credunt, una cū Christo sepulti sunt. Sepulti, inq̄t Paulus, sumus una cū illo p baptismū in mortē. Deinde, quia Christus passus est prop̄ctis nostris, & expiauit pēta nostra morte sua, idcirco adduxit secum in sepulcrū suū omnia peccata nostra. Quid ergo

Pontificis non
men.Sepulcrum
Christi.

4 Reg 13.

Ro 6.

Colo. 2.

ergo factum est: Peccata nostra per Christum terra ita obruta sunt, ut non possint amplius nos nec in morte, nec in sepulcro, nec in inferno detinere, sed necesse habeant permittere, ut quemadmodum Christus resurrexit e sepulcro ad perpetuam uitam, ita & in Christo resurgamus ad aeternam felicitatem. Ac nostra quoque sepulcra per sepulturam Christi in hunc usum consecrata sunt, ut non sint amplius foeda cadauerum receptacula, sed gloriosa filiorum dei cubilia, e quibus ad accipiendam coelestem hereditatem excitabimur. Quare summa nobis danda est opera, ut quod Christus sepelivit, nos non effodiamus, & quod sanctificauit, nos non contaminemus. Sepelivit secum peccata nostra, cur ergo tu iterum effoderes ea? Effodiuntur autem, si desiderijs peccati obsequaris, si peccatum in corpore tuo dominari sinas. Nam uiuit quidem peccatum adhuc intra nos, sed quia Christus deleuit ipsum sanguine suo, & sepelivit secum, non potest nunc credentes in Christum damnare, hos uidelicet, qui non secundum carnem aut peccatum, sed qui secundum spiritum & iusticiam ambulant. Cum igitur acceperimus spiritum adoptionis filiorum dei, facta corporis per spiritum ita mortificanda sunt, ut palam rebus ipsis testemur, nos sepultos quidem esse secundum peccata, uiuere autem domino deo nostro secundum iusticiam. Habes nunc explicationem totius historiae passionis domini nostri Iesu Christi, non quidem pro dignitate sua, sed pro nostra mediocritate, cuius historiae usus maxime omnium in hoc consistit, non ut percensendo eam, tedium temporis fallamus, non ut sciamus tantum, quid de Christo actum sit, non ut concipiamus tantum commiserationem in Christum & uirulentiam in impios Iudeos, qui innocentem Christum tam crudeliter tractarunt, sed ut agnoscamus per fidem, quod Christus pro nobis, PRO NOBIS, inquam, & pro nostris peccatis passus, mortuus & sepultus sit, & ut concipiamus ex ea ueram poenitentiam in Christo Iesu, primum quidem agnitionem peccatorum nostrorum. Si enim deus nullam aliam uoluit satisfactionem pro peccatis nostris, praeter passionem & mortem unigeniti filij sui, quis magnitudinem peccatorum suorum non agnosceret? quis ex eo non intelligeret peccata nostra grauiora esse, quam uerbis explicari queat? Deinde concipiamus et fidem, ut cum dominus deus noster non pepercerit unigenito filio suo, sed pro nobis omnibus tradiderit eum, credamus deum ita nobis placatum, ut propter Christum remittat nobis peccata, reputet nos iustos, adeoque donet nobis omnia coelestia bona cum Christo. Postremo concipiamus etiam obedientiam in proferendis fructibus fidei, ut fugiamus peccata, & sectemur opera iusticiae, quo declaremus nos gratos erga Dominum deum benefactorem nostrum. Magna enim nobis diligencia adhibenda est, ut quod gratis accepimus, gratitudine conseruemus per Iesum Christum DOMINUM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HISTORIA RESVRRECTIO NIS CHRISTI E QVATVOR EVAN gelistis conscripta & explicata.

HOMILIA. LXVIII.

Icturus de resurrectione Domini nostri Iesu Christi, precor ut oēs his auribus animisque auscultetis, nō quas præbere solent uani homines ociosis, ac interdū perniciosis quoque fabulis, qui hoc tñ querūt, ut delectent, & tepus fallāt, sed quas adhibere solēt uere pñ homines differenti de summo ac præcipuo scopo sacrae religionis & ppetuæ salutis nostre.

Nā si Christus nō resurrexisset, inanis esset, quæadmodum Paulus ait, p̄dicatio nostra, inanis esset fides nostra, uanū esset apostolorū testimoniū de resurrectione Christi, mortui non resurgerēt, adhuc essemus in peccatis nostris, qui obdormierunt in Christo, oēs perīssent, denique si in hac uita spē in Christo tñ fixam haberemus, maxime miserabiles oīm hoīm essemus. Quare, amicissimi, si unq̄ nobis cure fuit, (ut nulla alia maior cura esse debet) res gestas Christi cognoscere, ratio salutis nostre maxie oīm exigit, ut resurrectionē Christi a mortuis, pbe teneamus. Ostēdemus igitur primū, q̄ Christus uere a mortuis resurrexerit, deinde, qd cōmodi, quid gloriæ, quid maiestatis resurrectionē Christo ipsi attulerit. Postremo, quid nobis, nobis inquā, utilitatis, quid salutis, quid denique foelicitatis per resurrectionē Christi cōtigerit. Memēto, (scribit Paulus Timotheo suo) Iesum Christū resurrexisse a mortuis. Qua admonitione significat, memoria & tractatione resurrectionis Christi pñs hominibus nihil prius esse debere. Atq̄, ut hinc ordiar, resurrectionē Christi a mortuis testificantur non solū ea argumēta, qbus Christus seipsum post resurrectionē suam uiuū exhibuit discipulis, uerūetiā prophetarū uaticinia, quæ de resurrectione Christi, priusq̄ fieret, p̄cesserunt. In psalmo decimoquinto, ait. Propter hoc letatū est cor meū, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animā meam in inferno, nec dabis sanctū tuum uidere corruptionem. Et in alio psalmo. Dixit Dominus dño meo, sede a dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Hæc autem esse uaticinia de resurrectione Christi testatur Petrus in prima sua concione, quam habuit in die Pentecostes, quemadmodum scriptum est in Actis Apostolicis, capite secundo. Huc accedit Esaias, Erit, inquiens, sepulcrum eius gloriosum. Nam Esaiam in eo loco concionari de CHRISTO, ex initio eius capitis, quod est undecimum, manifestum est, & comprobat

1. Tim. 2.

Resurrectio-
nis Christi te-
stimonia:

bat Paulus ad Romanos cap. decimo quinto. Et iterum ait Esaiás capite
 quinquagesimo tertio. Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit se
 men longeuum, & uoluntas domini in manu eius dirigetur. Pro eo q̃
 laborauit anima eius, uidebit & saturabitur. Nam & hoc loco propheta
 de Christo cōcionari, perspicue intelliges ex Actis apostolicis cap. octa
 uo. Sed quid plura? Vbicunq; prophetae uaticinantur de aeterno regno
 Christi, ibi etiam concionantur de resurrectione Christi. Non em̃ potu
 isset Christus aeternum regnum consequi, nisi resurrexisset a mortuis, in
 gloriam patris sui. Iam, Christus etiam ipse saepe ac multum ante mortē
 suam uaticinatus est de resurrectione sua a mortuis. Destruite, inquit,
 templum hoc, & in tribus diebus erigam illud. Et iterū, Quemadmodū
 fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius
 hominis in corde terrae tribus diebus, & tribus noctibus. Ac rursus. O
 portet filiū hominis multa pati & reprobari a senioribus & principibus
 sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertia die resurgere. Ac iterū. Scrip
 tum est, percuciam pastorem, & dispergentur oues gregis, postq̃ autem
 surrexero, praecedam uos in Galilaeam. Sed quid facio? Quae Christus
 de resurrectione sua ante mortem concionatus est, ex historijs Euangeli
 cis multo nociora sunt, quā ut hoc loco pluribus cōmemorati debeant.
 Atq; haec quidem sunt resurrectionis uaticinia, priusq̃ ea fieret. Postq̃
 autem facta esset, nullum omisum est argumentum, quo Christus non
 perspicue testatus est, se a mortuis uere resurrexisse. Hec, quoniā postea
 in tractatione historiae Euangelicae copiose explicabuntur, nunc missa fa
 ciemus, si hoc unū addiderimus, q̃ Apostoli in hoc praecipue ordinati
 fuerunt, ut resurrectionē Christi testificarentur. Oportet, inquit Petrus,
 unus quispiam, ex his qui toto tempore nobiscū uersati sunt, quo dñs Ie
 sus perpetuam uitae consuetudinē egit nobiscum, exorsus ab baptismo Io
 annis, ad eū usq; diem quo receptus est a nobis, constituatur, qui sit una
 nobiscum testis resurrectionis eius. Et iterum. Hūc deus suscitauit tertio
 die & exhibuit eū, ut manifestus fieret, non toti populo, sed testibus pri
 us ad hoc delectis a deo, nimirū nobis, qui COMEDIMVS ET BI
 BIMVS VNA CVM ILLO, posteaq̃ resurrexit a mortuis. Breuiter,
 ut prophetarum uaticinia de resurrectione Christi, uerissima spiritus
 sancti oracula sunt, ita nihil cercius est, quam q̃ Christus reipsa uere a
 mortuis resurrexerit. De qua re postea pluribus ageť. Videamus autem
 nunc, quid ipse per resurrectionē suam consecutus sit. Christus em̃ resur
 rexit a mortuis, non quemadmodum mortuus ille, qui ex attactu cada
 ueris prophetae Elizei reuixit, iterū moriturus, nec quēadmodum aut
 filius uidug, aut Lazarus quatruiduanus, aut Dorcas in loppe ad uitā reuo
 cati sunt. Hi enim excitati quidem sunt a mortuis, sed in hanc uitam cor
 poralem, iterum morituri. CHRISTVS autem excitatus a mor
 tuis, non amplius, ut Paulus ait, moritur, mors illi non amplius

4. Reg. 13.

Act. 9.

Ro. 6.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Act. 13:

Christi gloria.

Phil. 2:

Ro. 14:

Act. 17:

Resurrectionis Christi utilitas.

Ro. 4:

dominatur. Et iterum. Suscitauit eū a mortuis non amplius reuerfurum in corruptionem. Et ut uno uerbo omnia cōplectar, Christus resurrectione intrauit in gloriam suam. Ait enim apud Lucam, sic oportuit Christum pati & intrare in gloriam suam. Hic ergo excutiendum est, quæ sit gloria Christi. Principio enim gloria Christi est, quod sit filius dei. In hanc igitur gloriam intrauit resurrectione, hoc est, comprobauit resurrectione se uere filium dei esse. Declaratus est, inquit Paulus, filius dei cum potentia, secundum spiritum sanctificationis, ex eo quod resurrexit a mortuis. Et hæc gloria maior est, quam ut possit uerbis digne explicari. Quare perstringemus alias gloriæ & maiestatis eius partes. Deinde enim gloria Christi est, quod sit eiusdem felicitatis, maiestatis & omnipotentie cum deo patre suo. Quare etiam in hanc gloriam intrauit per resurrectionem suam. Sede, inquit pater, a dextris meis, donec ponam in inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Præterea, gloria Christi est, quod sint omnia ei subiecta, quod sit dominus cœli & terræ, ac iudex uiuorum & mortuorum. Hanc igitur maiestatem recepit Christus resurrectione sua. Deus extulit illum, inquit Paulus in summam sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat cœlestium terrestrium ac infernorum. Et iterum. In hoc Christus & mortuus est, & resurrexit ac reuixit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur. Ac rursum: Statuit diem, in quo iudicaturus est orbem terrarum, per eū uirum, per quem decreuerat fide præstita omnibus, cum excitaret illum a mortuis. Sed quis posset omnes partes gloriæ & maiestatis, quam Christus per resurrectionem suam suscepit, uel humana cogitatione adsequi, uel uerbis, non dico explicare, sed uel mediocriter attingere? Quare hac contionis parte dimissa, & fidei potius commendata, quam humane rationi demonstrata, ueniamus ad id, quod tertio loco proposuimus, quodque in resurrectione Christi nobis maxime omnium considerandum, & summo studio perscrutandum est, uidelicet, quid commodi, quid salutis, quidque felicitatis resurrectio Christi nobis hominibus attulerit. Et quia uersa mur hic in summo religionis, adeoque totius salutis nostræ statu, non afferemus in medium humana somnia, sed colligemus testimonia sacræ scripturæ, quibus ostendemus, quod resurrectio Christi sit uera & perpetua nostra felicitas. Ac primum, de resurrectionis Christi utilitate nihil in scriptura breuius, nihil luculentius extat, quam quod Paulus ad Romanos scribit, Traditus est, inquit, propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostri. Nam, quemadmodum mors Christi expiavit peccata nostra, & effecit, ut remittantur nobis a deo peccata, propter Christum, ita resurrectio Christi attulit nobis iusticiam, & effecit, ut quotquot in Christum credunt, reputentur coram deo iusti propter Christum. Beati quidem dicuntur, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum

testa

fecta sunt peccata, sed peccata non teguntur nisi uera & perfecta iusticia. Nos autem, quod ad naturam nostrā attinet, tantum absumus a perfecta iusticia, quantum coelum distat a terra. Et si em̄ non nulli præditi sunt ciuili honestate, uera tñ & perfecta iusticia in se carent. Resurrexit igitur Christus a mortuis, ut quemadmodum morte sua impetrauit, quo deus pater remittat nobis peccata, & redeat nobiscum in gratiā, ita resurrectione sua impetraret, quo deus nobis omnē iusticiam Christi imputer, nec aliter de nobis ppter Christum iudicet, q̄ si nos nostris operibus omnē iusticiam perfecte impleuissēmus. Qui filio suo, inquit, nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut non & cum eodē omnia nobis donet. Christi autē est uera & perfecta iusticia. Cum igitur Christus traditus sit pro nobis in mortē, & donatus sit nobis per resurrectionem, manifestū est, q̄ etiam per resurrectionem iusticia ipsius ita nobis donata sit, ut de ea, tanq̄ de nostra gloriari, ac eam omnibus nō tā peccatorum accusationibus, quam portis inferi opponere queamus. Petrus ait, Baptismus saluos nos reddit, nō depositio sordiu carnīs, sed stipulatio seu foedus bonę cōscientiæ erga deū, per resurrectionē Iesu Christi. Nos em̄ siue peccata, siue iusticiam nostram carnalem cōsideremus, malam habemus conscientiam, & agnoscimus nos perpetuæ dānationi obnoxios. Propter peccata quidem, quia ex diametro pugnant cum uoluntate & lege dei, propter iusticiam autē, quia iusticia nostra est & imperfecta & impura. Conscientia autem fit nobis bona, ut Petrus ait, per resurrectionem Christi. Quomodo? quia deus coniungit se nobiscum foedere, & stipulatur nobiscū quodam modo manu sua, per resurrectionē filij sui, q̄ uelit nos propter Christum filium suum agnoscere & iudicare perfecte iustos, ac reddere saluos. Hæc si conscientia per fidem cognoscat, quid ea potest esse melius? quid trāquillius, ac in mediā etiā morte, inq̄ horribili dei iudicio securius? Huc pertinet, q̄ & Petrus alias dicit, Benedictus deus, qui iuxta copiosam suam misericordiam regenuit nos in spē uiuam. Per quid? sequitur. Per hoc, q̄ resurrexit Iesus Christus ex mortuis. Quæ autē est uiua illa spes, in quam nos regenuit resurrectione CHRISTI? nimirum hæc est, q̄ Deus donauit nobis resurrectione CHRISTI ueram, totam, & perfectam iusticiam, quam habet Christus filius dei, ut per hanc consequamur immortalem, incontaminabilem, atq̄ immarcescibilem in coelis hæreditatem. Quid ergo resurrectione CHRISTI nobis utilius, aut etiā magis necessarium contingere potuisset? Et uere Paulus ait. Si CHRISTVS non resurrexit, adhuc estis in peccatis uestris. Nuncautem resurrexit. Non solum igitur a peccatis liberati sumus, quotquot in ipsum credimus, uerum etiam eadem nobis iusticia, quam ipse habet imputatur perfecta,

Ro. 8.

1. Pe. 2.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI;

& ex omni parte absoluta. Deinde resurrectio Christi attulit nobis non solum uictoriam super afflictiones & mortem, sed etiam resurrectionē a mortuis in uitam & foelicitatem sempiternam. Christus, inquit Paulus, resurrexit ex mortuis, primiciæ eorum, qui dormierant. Postquam enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum. Et quem admodum per Adam omnes moriuntur, ita per Christum omnes uiuificabuntur. Nam, ut beneficium Christi recte intelligamus, Christus nō est a nobis iuxta corpus tantum suum externum, hoc est, iuxta unam tantum partem aut membrum suum, sed est iuxta totū & perfectum corpus suum spirituale considerandus. Sic enim Christum a nobis cōsiderandū esse, docet Paulus, cum ad Ephesios scribit. Dedit, inquit, eum caput super omnia ipsi ecclesiæ, quæ est corpus illius. Vt igitur totum hominis corpus constat ex capite, & multis membris, ita totus Christus constat, quantum quidem ad hoc nostrum propositum attinet, e sua ipsius persona tanquam capite, & ex omnibus, qui in ipsum credunt, tanquam ex uarijs membris. Nunc autem, cum manifestum sit, Christum, caput, resurrexisse a mortuis, qui fieri posset q̄ non secum e morte ad uitam & resurrectionem, omnia etiam membra sua attraheret? Caput ne resurgeret, & relinqueret post se manū aut pedem, aut etiam minimum digitulum? Solus, inquit, resurrexit Christus, quia nemo ascendit in coelum nisi qui descendit. Recte, solus resurrexit, sed hoc addendum est, q̄ etiam **TOTVS** resurrexerit. Totus Christus, caput est una cū mēbris suis. Quocunq̄ igitur caput peruenit, eodem etiam membra peruenerunt. Quæ autem sunt uera membra Christi, nisi credentes in ipsum? An nescitis, inquit Paulus, quoniam corpora uestra sunt membra Christi? Et iterum. Membra sumus corporis eiusdem, ex carne eius, & ex ossibus eius. Manifestum igitur est, q̄ omnes, quotquot in Christum credunt, una cum Christo resurrexerunt. Vnde Paulus ait. Cum essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos una cum Christo (per gratiam estis seruati) simulq̄ cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter coelestes, in Christo Iesu. Et iterum. Consepulti simul cum illo per baptismum, in quo simul etiam cum illo resurrexistis per fidem operationis dei, qui excitauit illum ex mortuis. Et uos cum essetis mortui per delicta & per præputium carnis uestræ, simul cum illo uiuificauit, condonans nobis omnia delicta. Nam, quemadmodum Christus una secum omnes in ipsum credentes attraxit in mortem & sepulturam suam. Sepulti, inquit Paulus, sumus una cum illo per baptismum in mortem, ita etiam attraxit secum eos in resurrectionem suam, ut quotquot una cum Christo mortui & sepulti sunt, una cum Christo etiam resurrexerint. Siue uiuamus, inquit, siue moriamur, domini sumus. In hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur. Sed quomodo, dices, resurreximus

Christus ut solus, ita et totus resurrexit in foelicitatem.

Eph. 2:

Colo. 3:

Ro. 6:

Ro. 14:

resurreximus cum Christo, qui tamen adhuc in hoc mortali corpore uitā
 agimus, & necesse habemus mortem obire. Diximus supra, q̄ uersetur
 nunc in explicando summo salutis nostrae statu. Quare nō humana som-
 nia, sed diuina testimonia proferenda sunt. Audiamus igitur ipsam Chri-
 sti de hac re contionē. Sicut Mose, inquit, exaltauit serpentem in deserto,
 ita exaltari oportet filium hoīs, ut omnis qui credit in eum, non pereat,
 sed habeat uitam æternam. Et Paulus. Si confessus fueris ore tuo Domi-
 num Iesum, & credideris in corde tuo, q̄ Deus illum excitauit a mortu-
 is, saluus eris. Tamen si enim post resurrectionem Christi, nos homines
 adhuc in terris mortales, ac omnibus aduersis obnoxij simus, per fidem
 tamen, per fidem, inquam, in Christum, resurrectionis eius ita participes
 reddimur, ut primum quidē, pertineat ad nos ius resurgendi a mortuis
 ad æternam felicitatem in nouissimo die. Fides enim affigit nos, & ut ita
 dicam, incorporat nos Christo. Cum igitur Christus, cui incorporati
 sumus, resurrexit, fieri nō potest, ut nō & nos resurgamus. Nā, q̄ adhuc
 moriamur, & corpora nostra in terra putrescant, aut etiam igni absumā-
 tur, hoc ne impedimēto esset resurrectioni. Scilicet, Deus, qui, cum nihil
 adhuc rerum esset, potuit tantam huius mundi molem creare, non etiam
 posset corpus ante creatum, quamuis in puluerem redactum, in terra aut
 mari inuenire, ac ad uitam reuocare. Deus uocat ea, quæ nō sunt, ut sint,
 & ea quæ uidentur interisse, reuocare non posset. An non depin-
 xit nobis in quouis granulo resurrectionis nostræ imaginem. Nisi gra-
 num frumenti, inquit Christus, deiectum in terram, mortuū fuerit, non
 feret fructum. Et Paulus. Stulte, tu quod seminas, non uiuificatur, nisi
 mortuum fuerit. Et hoc, quod seminas, non corpus, quod nascitur, sed de-
 nas, sed nudum granum, exēpli causa tritici, aut alicuius ex ceteris, sed de-
 us illi dat corpus, ut uoluit, & unicuiq̄ seminū suū corpus. Quis nostræ
 uidere potest in granulo pyri tantam arboris molem, quanta ex eo in ter-
 ram condito enascitur. quis in granulo frumenti uidere potest tantū ca-
 lamum & aristam, quantum messorum demetunt. Non uidet homo, sed
 uidet Deus, qui & hæc omnia operatur. Granum aut semen mortuū ex-
 citaret, & non excitaret hominem. Nam, q̄ non tantum possit, sed etiam
 uelit nos a mortuis excitare, non solum testatus est resurrectione Christi
 filij sui, uerum etiam multis alijs argumentis, promissionibus, & miracu-
 lis, quæ nunc cōmemorare longum esset. Resurrectio enim mortuorū,
 scripturæ tam certa, tā firma est, ut etiam publice in symbolo religionis
 nostræ recitetur. Quare nihil firmius tenendum est, quam q̄ propter
 CHRISTVM pertineat etiam ad nos ius & gloria resurrectionis a
 mortuis in perpetuam felicitatem. Deinde, cum credimus nos propter
 Christum resurrecturos, non potest hæc fides in nobis ociosa esse, sed
 iam tū, cum adhuc sumus in mortali hoc corpore meditatur resurrectionē,

Ioannis. 3.

Roman. 10.

Resurrectionis
 typus in
 granis.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Vtenim in plantis protinus apparet, quæ sint future frugiferae, & in puerorum ingenijs statim elucet, quid de ipsis expectandum sit, ita & in pijs futura resurrectio, fructum suum proferre incipit, cum adhuc in terra uiuimus. Mose designatus erat a Deo in liberatorem & legistatorem Israelis. Non solum autem tunc fungebatur hoc officio, cum educeret Israelitas ex Aegypto. Sed designatio huius future functionis uires suas etiam tunc in Mose exercebat, cum adhuc infans. (si Iosepho credimus) diadematis regis Aegyptiaci in terram proiectum, pedibus cõculcaret, cum Aegyptium Israelitæ iniurium occideret, cum Israelitas dissidentes reconciliare studeret, & cum puellas sacerdotis Madianitici ab iniuria pastorum uindicaret. Hæc certe erant future suæ functionis procemia. Dauid electus erat in regem Israelis. Hec autem electio non erat in Dauide ociosa, usq; ad id tempus, quo post mortem Saulis uocatus est publice a populo rex. Sed Dauid iam tum spirabat regem, cum in pastura ouium trucidaret ursum & leonem, & cum Goliathem magno animo adoriretur ac interimeret. Sic resurrectionis fides non solum exercebit uires suas in nouissimo die ad excitanda corpora nostra in uitam æternam. Sed, si fides uera in nobis fuerit, etiam in hac uita exercet uires suas, ac principio sustentat nos in omnibus aduersis huius seculi, in mediâ etiam num morte. Si enim resurrecturi sumus in uitam æternam, id quod per fidem agnoscimus, quid, obsecro, incommodi, quid infelicitatis aduersa, adeoque mors ipsa nobis inferre possent? Amabo te, si quis exueret te sordida ueste, ut indueret & ornaret te uestitu regio, num sordidæ uestis ablationem uocares incommodum, aut infelicitatem, ac non potius ingentem utilitatem? Aduersa autem in hoc seculo pati, & tandem mori, certe nihil aliud sunt, quam ueteris & sordidi uestimenti depositio, ut resumas uestem gloriosissimam. Scimus, inquit Paulus, qd si terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destructum fuerit, ædificationem ex DEO habemus, domicilium non manufactum, æternum in coelis. Nam in hoc gemimus, domicilio nostro, quod e coelo est, superindui desyderantes. Quare cum per fidem cogitamus de resurrectione nostra a mortuis propter Christum, fieri non potest, quin reportemus uictoriam, non solum ab afflictionibus huius seculi, uerum etiam ab ipsa morte & inferno. Deinde fides illa resurrectionis meditatur in nobis nouam uitam, resurrectione dignam, ut relicta omni impietate & iniusticia sectemur oia coelestium uirtutum genera. Etenim, nisi fidem resurrectionis sequatur nouitas uitæ, manifestum argumentum est, fidem esse mortuam. Quid aut in homine uiueret, nõ uiuente fide, quæ est anima iustitius enim, inquit, ex fide uiuit. Quare in hoc maxime omnium elaborandum est nobis, ut ueram resurrectionis fidem bonis operibus declaremus,

mus, & adhuc in terra, coelestem uitam ducamus. Nam per resurrectionem Christi, uera iusticia ita nobis adducta, & donata est, ut Deus iudicet nos propter Christum, uere iustos, & sanctos. Quomodo ergo conueniret, ut nos contempta, & prophanata illa Christi iusticia, in iniusticia uiueremus? Resurrectio Christi reuocauit nos a morte in uitam & sempiternam felicitatem. Quid nunc turpius, imo quid perniciosius, quam reiecta uita, morti sese iterum, & perpetue infelicitati captiuum tradere? Tradit autem sese morti, adeoque aeternae internitioni, quisquis sectatur peccata. Peccati enim, inquit, stipendium mors est. In politia Mosaica, seuerissime praeceptum erat, ne quis diebus festi paschae uelceretur pane fermentato. Qui comederit, inquit, panem fermentatum, peribit anima eius de coetu Israel, tam de aduenis, quam de indigenis terrae. Haec lex concionatur nobis, quod postquam Christus, qui est pascha nostrum, resurrexit a mortuis, nulli hominum liceat uel cum impuris & prophanis hominibus communicare, uel impuram & uicinis fermentatam uitam agere. Expurgate, inquit Paulus, uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis in fermentati. Nam & pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Itaque festum celebremus non in fermento ueteri, nec in fermento maliciae & uersutiae, sed in panibus fermento caritatis, hoc est, sinceritate & ueritate. Nam qui adhuc pergunt in impietate & iniquitate sua, hi, immane, Christum, quantum quidem in ipsis est, iterum crucifigunt, & negant eum a mortuis resurrexisse. Resurrectio enim Christi, non solum ore, ab aduersariis nostrae religionis, sed etiam factis ac operibus ab impijs, qui inter nos uitam agunt, & Christiani audiunt, abnegatur. Nam, cum Christus expiauerit morte sua peccatum, & reduxerit resurrectione sua iusticiam, quid posthac peccare, & iusticiam contemnere, aliud est, quam Christum ad mortem reuocare, & aduersus resurrectionem eius bellum gerere? Ac uide mihi execrabile eorum impietatem, qui cupiditates peccati adhuc sectantur. Christus enim effecit resurrectione sua, ut adoptaremur in filios Dei, & haeredes omnium coelestium bonorum. Peccata autem efficiunt, ut fiamus filij Satanae, & haeredes aeterni ignis. Quid ergo horribilius, quid magis execrandum, quam tanta peccandi libidine furere, ut non solum abijcias adoptionem Dei, sed etiam tradas te in familiam Satanæ, ut una cum angelis eius perpetuo intereas? Nam postquam Christus resurrexit a mortuis, & nos in resurrectionem eius insiti sumus, non iam amplius nostri sumus iuris, sed eius, qui nos morte & resurrectione sua a morte in uitam uindicauit. Igitur Christo, non peccato obediendum est. Sepulti sumus, inquit Paulus, una cum illo per baptismum, in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Et iterum. Quod Christus mortuus fuit, peccato mor-

Roman. 6.

Exodi. 12.

1 Cor. 5.

Roman. 6.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

2. Cor. 9.

Col. 3.

tūus fuit semel, q̄ autem uiuit, uiuit Deo: ita & uos existimate uos ipsos, mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo per Christum Iesum DOMINVM nostrum. Ac rursus, Si unus pro omnibus mortuus fuit, ergo omnes mortui fuerūt, & pro oībus mortuus est, ut qui uiuunt, posthac non sibi uiuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Et alias. Si resurrexistis una cum Christo, superna quærite, ubi Christus est, ad dextram Dei sedens. Supernae curate, non terrestria. Et quæ sunt illa terrestria fugienda, & superna curanda? Mortificate, inquit, membra uestra terrestria, stuprum, immundiciam, molliciem, concupiscentiā malam, auariciam, iram, indignationem, maliciam, maledicentiam, turpiloquentiam, & sitis indui uiscera miserationū, comitatem, modestiam, mansuetudinem, lenitatem, & quicquid est piarum uirtutū. Nam si hæc fecerimus, non solum confitebimur uerbis, ac publicis carminibus Christū sua persona resurrexisse, uerū etiam testabimur ipsum etiam in nobis resurrexisse, & uiuere, adeoq̄ pertinere ad nos omne ius resurrectionis Christi, ut in hoc seculo non solum uincamus afflictiones & mortem, uerum etiam consequamur in futuro seculo perpetuam felicitatem, per resurrectionem IESU Christi Domini nostri, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXX.

VM in toto orbe terrarum hominibus nihil unquam aut melius, aut utilius, aut deniq̄ magis necessarium contigerit, quam resurrectio DOMINI nostri Iesu Christi a mortuis, nihil etiam maiori cura, studio & diligentia elaborandum est, quam ut & ipsa Christi resurrectio clarissimis argumentis comprobata sit, & nos in fide resurrectionis maxima certitudine cōfirmemur. Nam si resurrectio CHRISTI certa est, & firma, iam omnia alia religionis nostræ præcipua, certa & firma erunt. Si enim Christus resurrexit a mortuis, certissimum est, q̄ in Christo simus liberati a peccatis, q̄ in Christo donati simus uera & perfecta iusticia, q̄ in Christo resurgemus a mortuis, & q̄ in Christo habituri simus perpetuam uitam & felicitatem. Quare hoc opus, hic labor noster sit, ut cognoscamus & certiores reddamur, q̄ Christus uere a mortuis resurrexerit. Nam huc etiam uocat nos sollicitudo Christi, quam priuatim & publice in reuelanda, & comprobanda resurrectione sua declarauit. Etenim, quemadmodum CHRISTVS, non statim, postquam natus esset, usurpauit summam illam suam, & imperscrutabilem maiestatem, sed ut haberet spacium, q̄ predicaret Euangelion suum, ac expiaret peccata nostra, assumpsit paulo plus quā triginta tres etatis annos, quo tempore sustulit in se omnes nostras infirmitates & afflictiones, quas

quas tamen potuisset uno nutu omnes a se abijcere, ita post resurrectionem suam, & si sedebat ad dextram Dei in gloria patris sui, non tamē continuo abscondit se ab oculis discipulorum suorum, sed selegit spaciū quadraginta dierū, quo exhiberet seipsum discipulis uiuentē, ac uarijs signis & argumentis testaretur se a mortuis uere surrexisse. Exhibuit, inquit Lucas, se ipsum uiuentem discipulis suis, postq̃ supplicio fuisset affectus, idq̃ compluribus argumētis, dum per dies quadraginta conspicitur ab illis, ac loquitur eis de regno Dei. Et Petrus. Hunc Deus, inquit, suscitauit tertio die, & exhibuit eū, ut manifestus fieret non toti populo, sed prius testibus ad hoc delectis a Deo, nimirū nobis, qui comedimus & bibimus una cū illo, postquam surrexit a mortuis. Agite ergo, amicissimi, perstringamus argumenta, quibus Christus resurrectionē suam testatus est, ut quanto certiores reddimur de Christi resurrectione, tanto etiā certiores siamus de uera salute & perpetua nostra in Christo Iesu foelicitate. Sed quia Lucas quaedam omittit, quæ alij Euangelistę in historia resurrectionis cōmemorant, idcirco quemadmodum in explicanda passione Christi percurramus totā historiam, ut est a quatuor Euangelistis conscripta, ita etiam in explicanda resurrectione Christi percurramus omnia ea, quæ de reuelatione & cōfirmatione resurrectionis Christi, quatuor Euangelistę literis mandarunt. In disponendo quidem ordine rerum gestarum, quibus resurrectio Christi reuelata & cōfirmata est, uariant non nihil interpretes Ecclesiastici, in suspicienda autē & admiranda certitudine resurrectionis Christi, & ueritatis diuinę scripturę nulla plane est inter pios nec uariatio nec dubitatio. Nos igitur interpretatione nostra hoc præcipue agemus, ut uerisimilē, aut saltem tolerabilem rerum gestarū ordinem sectantes, argumenta resurrectionis Christi, perspicue, quantum per mediocritatē nostram fieri potest, explicemus. Cum transisset, inquit Euangelistę, sabbatū, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, et Salome, & Ioanna, & cæterę quæ cum eis erāt, quæ uenerāt cum Iesu e Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirēt & ungerent Iesum. Nā sabbato quieuerant iuxta præceptum. Primū omnium libet hic admirari egregias uirtutes harū mulierum, quæ dignissime sunt, ut nomina earū extent, & publice in ecclesia cōmendentur. Tamen si enim nondum recte sentiant de regno & maiestate Christi, tamen, quia audiuerunt euangelium eius, & agnouerunt in eo ministeriū perpetuę salutis, tā honesto, tamq̃ ardenti amore complexę sunt ipsum, ut non solū uiuentem adhuc facultatibus suis adiuuerint, & comitatę sint, quēadmodum scribit Lucas capite octauo, uerum etiā sublato iam ipso in crucem, cruci adstiterint, ac nullo etiam num impendio parserint, quo & aromata emerent, & mortuum quoq̃ honore possent, prosequerentur, ac amorē suum quē erga ipsum habuerunt, testarentur. Ad has eximie caritatis & liberalitatis uirtutes accedit etiā fortitudo animi, ex qua contēnunt præsentia

Mulierū Galilæarum uirtutes.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Cantico. 8.

Mulieres apostolorum apostolae

quæq; pericula, quæ ipsis peregrinis uel a custodibus sepulcri, uel ab alijs Iudæis accidere potuissent. Et quanquam stultæ uideantur, q; conetur corpus Christi ungere, cum sciant sepulcrum tam custodia quam grâdi saxo munitum esse, amor tamen, quē hic conatus prodit, ut minime stultus, ita maxime fortis iudicandus est. Recte ait Salomon. Fortis ut mors, dilectio, dura, sicut infernus, æmulatio. Mors omnia domat, & infernus inexorabilis est, nullis enim precibus flectitur, ut reddat mortuos. Sic & accensæ dilectionis affectus, infractus est & inflexibilis. Conatur enim ea, quæ uidentur alioqui impossibilia, nec ullum periculū tam grande est, quod studio dilecti, non suscipiat, aut a quo uel precibus uel minis deterreatur. Quare, ut magna est fortitudo animi harum mulierū, ita nobis exemplo earum discendum est ingenium dilectionis erga Christum, ut cum agnoscamus beneficia Christi, sincero ipsum amore sectemur. Deinde uide mihi admirabilem Dei industriam, qua fieri solet, q; utat diuersis ad peragenda diuersa, & contrarijs ad perficienda contraria. Hæ enim mulieres accedunt cum aromatibus ad sepulcrum, non ut uiuentem inquirant, sed ut mortuum ungant, Deus autem utitur hoc ipsarum studio ad reuelandum & demonstrandum Christū filium suum uiuentem. Accedunt honoraturæ mortuum, sed fiunt testes uiuentis. Rem admirabilem. Resurrectio a mortuis, præcipuus ac summus est ueræ nostræ religionis scopus, & hanc uoluit Deus principio oim inter homines mulieribus significare, & per mulieres, apostolis, ut mulieres fierent apostolorum apostolæ. Quid ergo est, q; Deus rem tam necessariam non statim manifesta uel publice toti orbi terrarū, aut saltē omnibus ciuib; Hierosolymitanis? cur nō mox post resurrectionē, Christus publice ambulauit uiuēs in plateis urbis Hierusalē, & præbuit se cōspiciendum oib; hominibus? cur nō intrauit in urbem Hierusalē, comitatus duodecim legiōibus angelorū, ac deinceps totū orbem terrarū magna maiestate inualit, ut oib; etiam aduersarijs cōspicuum esset ipsum uiuere & regnare? Sed qd tu requiris, hoc idē sperabant etiā apostoli, priusquam missus esset spiritus sanctus. Putabant enim Christū regnaturum in hoc seculo secundū externam maiestatem, & accepturum imperium orbis terrarū magno exterorum militum exercitu. Demonstratū uero est sæpe ac multū, q; Christi regnum non sit de hoc mundo, nec constet etiam externa maiestate huius seculi. Habet quidem Christus summam maiestatem tam in cœlo quam in terra. In cœlo, quia dominatur ubiq; eadem cū Deo patre suo omnipotentia, & sedet ad dextram patris. In terra, quia nullus unq; etiā potentissimorū monarcharū tanta publicæ predicationis, & diuini cultus maiestate celebratus est, q; Christus etiā adhuc celebratur. Non habet autē quantum ad personam suam attinet, talē uisibilem et palpabile maiestatem in hac terra, qualē habent reges huius seculi. Constituit enim diem, in quo

quo reuelaturus est seipsum toti orbi terrarum magna maiestate, & instituit ministerium prædicationis Euangelicæ, quo interea temporis, donec aduenerit, concionandū est de perpetua sua maiestate, & credendum, ut quod uerbis dicitur, rebus ipsis suo tempore fruamur. Quare, etiā si potuit, noluit tamen post resurrectionē suam, magna & uisibili angelorū ceterua comitatus in urbē Hierusalem intrare, (hoc enim fuisset externam maiestatem ante cōstitutū diē ostentare) sed uoluit resurrectionem suam testibus prius ad hoc delectis, quemadmodū Petrus ait, reuelare, & probare, ut hi prædicarent, uulgarēt, ac testificarentur eam in toto orbe terrarum. Accedit huc, q̄ etsi Christus publice exhibuisset se uiuentem omnibus ciuibus Hierosolymitanis, tamē obstinate incredulis & calūniatoribus ne sic quidem satisfactum esset. Si enim, cū Christus manifeste eiiceret dæmonia, dixerunt, ipsum eiicere dæmonia præsidio Beelzebub, quid nō calumniarum excogitassent, si post mortē, quam uiderāt, proposuisset se ipsis cōspiciendum? Quare, cum regnū Christi nō sit de hoc mūdo, nō potuit esse cōmodior ratio reuelandę resurrectionis, quā ut manifesta retur testibus prius ad hoc delectis, & per eos toti orbi terrarū. Sed quid illud est, q̄ Deus maluerit per mulieres, quam per uiros, primum oīam resurrectionē filij sui, rē maxīe admirabilē, & salutī nostrę necessariā, reuelare & uulgare? Veterē suum morē obseruat, quo solet deligere imbecillia, cōtemptra & ignobilia in mūdo, ut pudefaciat robusta, & excelsa, ut nō gloriaret coram ipso ulla caro. Deinde uoluit etiā hac ratione, os calūniæ obstruere. Sciebat enim futurū, ut Iudæi mētirentur, discipulos corpus Christi e sepulcro furatos esse. Quare ut impudentia huius mēdaciij manifeste redargueretur, primū uoluit & omnipotenti sua administratiōe ordinauit, ut corpus Christi mortuū poneretur in nouo monumēto, & occluderetur ingenti saxo, deinde, ut saxum obsignaretur, adhæc ut adhibitis custodibus munitur, præterea ut post resurrectionem, lintamina & sudarium, quod fuerat super caput eius, in monumento inuenirentur. Postremo, ut mulieres primæ omnium uenirent ad sepulcrum, & inuenirent illud uacuum. Non potest autem ullo modo uerisimile esse, q̄ mulieres, idque paucae admodum, monumento armatis custodibus munito, potuerint tam ingens saxum ab ostio monumenti amouere, & corpus eius furari. Quare sapientissime a Deo ordinatum est, ut mulieres primæ omnium uenirent ad sepulchrū, & consciæ fierent resurrectionis Christi. Etsi enim ne sic quidem impudentia Sycophantarum omnino cohibita est, (quod enim est remedium, aduersus Sycophantæ morsum?) attamen uanitas & mendacium eorum manifestiora sunt, quā ut uerbis confutari debeant. Pergamus igitur excutere, quomodo resurrectio CHRISTI mulieribus reuelata sit. Nam mulieres quidem omnes, de quibus supra mentionem fecimus, & quæ uenerant cum Christo a Galilæa, parauerunt aromata, & exierunt ualde mane

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

primo die sabbati, profundo adhuc diluculo, non tamen uidentur omnes statim uenisse ad sepulchrū, sed præcucurrisse Mariā Magdalenam, & alteram Mariam, uel nimia amoris uehementia erga Iesum, uel ut explorarent, quid ageretur de sepulcro, & reliquis renunciarent. Vespera ergo sabbati, quæ lucessit in primā sabbati, ualde mane, profundo diluculo, uenit Maria Magdalena, & altera Maria, ut uiderent sepulcrum. Sed quid factum est: priusquā hæ mulieres uenerant ad sepulcrum: Ecce terræmotus fiebat magnus. Angelus enim DOMINI descēderat de cœlo, & cum accessisset, deuoluerat lapidē ab ostio monumenti, sedebatq; super eum. Erat autē aspectus eius sicut fulgur, & uestimentum eius candidum, sicut nix. Præ timore autē eius cōcussi sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. Quēadmodum terra in morte Christi contremuit, et mota est, ita cōtremiscit etiam, & mouetur in resurrectione eius. Ingens miraculum, quo primum Deus ipse testatus est, se hoc tempore, quo terra mouetur, noua, admiranda adeoq; stupenda agere. Resurgit enim Iesus Christus a morte, quo opere nō est unquam ullum aliud aut maius aut præstantius in toto terrarum orbe factum. Deinde etiā terræ motu & tremore suo haud obscure in resurrectione Christi significat, q; quia Christus, ante mortuus, nunc autē uiuus e sepulcro euadat, non possit ipsa deinceps mortuos in uisceribus suis retinere, sed necesse habeat ipsos, ut ita dicam, euomere, ac uitæ restituere, ut uere impleatur, quod propheta ait. Reuelabit terra sanguinem suū, & nō operiet ultra interfectos suos. Sed quod sequitur, uidetur propemodū terræmotu admirabilius. Angelus enim, (inquit) Domini descendit de cœlo, & deuoluit lapidem ab ostio monumenti. Quid ad hæc dicemus: an Christus, qui resurrexit, qui uicit mortem, non potuit etiam lapidem ab ostio monumenti amouere? Certe potuit. Quid enim Christo potentius est? Voluit autem, nō propter se, sed propter nos manifesto angelorū ministerio uti, partim ut significaret nobis, se iam per resurrectionē in tantam maiestatem peruenisse, ut etiā angeli necesse habeant ipsi seruire. Quid igit nos homines non faceremus, quo obedientiam nostrā erga ipsum declararemus? partim ut haberet cœleste testimonium, se uere a mortuis resurrexisse. Cū enim oporteat resurrectionē Christi perspicue reuelatam, & probe cōfirmatam esse, non fuit Christus cōtentus, se ipsum uiuum, ac manifestum discipulis cōspiciendum & palpandum exhibere, sed uoluit ante sui reuelationem, testimonio & prædicatione angelorū quasi gradatione quadam uti, quo discipulos prepararet, ut maiori animi cupiditate ipsum uiuentem susciperent. Nam quemadmodū præmissus est Ioannes Baptista, quem & ipsum scriptura angelum uocat, cum Christus in terra inchoaturus esset prædicationem euangelij sui, (Præmissus autem est Ioannes, non q; Christus indigeret humano testimonio, sed ut homines testimonio Ioannis in fide cōfirmarentur. Ego, inquit, non accipio testimoniū ab homine,

Esaiæ 26.

Ministerium
angelorum.

Mala. 4.

Ioannis 5

mine, sed hæc dico, ut uos salui sitis, Ita cū Christus iam intrasset resur-
 rectione in gloriam patris sui, & reuelaturus esset discipulis, se iam acce-
 pisse regnū coeleste, præmittit etiam angelos, qui sunt ciues coelestes, ut
 horum testimonio fides resurrectionis Christi inter homines confirma-
 retur. Cæterum, aspectus angeli erat, inquit, sicut fulgur, & uestimen-
 tum eius candidum sicut nix. Angeli enim, quod ad ipsorum naturam
 attinet, ut non sunt corporei, ita hominibus per se inuisibiles sunt. Sed ut
 uideri, & ab hominibus percipi queant, assumunt sibi pro præsentis rei
 aut negotij commoditate, externos habitus, & assumunt eos, non ut per-
 petuo ipsos gestent, sed ad tempus, donec ministerium in hoc mūdo, ad
 quod missi sunt, confecerint. Sic apparent Abræ & Lotho angeli, ha-
 bitu uirorum peregrinantium. Sic apparet Israelitis angelus, in colum-
 na nubis per diem, & in colūna ignis per noctem. Sic apparet Iosue an-
 gelus habitu uiri armati, & tenentis gladium euaginatū. Sed quid ne-
 cesse esset, oēs angelorū apparitiones, quas scriptura recitat, hoc loco cō-
 memorare, quando in ecclesia Christi manifestū ac palam decantatū sit,
 angelos natura quidem sua spiritus esse, in hoc autem mundo, pro hu-
 mano captu, assumpta corporea quadam figura apparere. Videamus
 ergo, quid ex terræ motu, & aspectu angeli fiat. Præ timore, inquit, eius
 concussi sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. Quid audio? Resurre-
 ctio CHRISTI uita nostra est, sed ecce, cum reuelatur, custodes facti
 sunt uelut mortui. Christus redit in uitam, custodes autem conijciun-
 tur fere in mortē. Hic ergo uide mihi, qbus resurrectio Christi sit forma-
 bilis & terribilis. Varia enim est resurrectionis Christi efficacia. Alijs
 est perpetua uita & foelicitas, alijs est perpetua mors & dānatio. Sed quo-
 modo uita ipsa potest esse mors? Dic ergo tu uicissim, quomodo lux pos-
 sit esse excæcatio? An nō excellens solis splendor obtenebrat oculos ho-
 minis? Hoc autem non fit splendoris, sed imbecilliū oculorum uicio. Sic
 & resurrectio Christi, mors est & dānatio impiorum, nō quidem resur-
 rectionis Christi, sed impietatis humanæ uicio. Cum enim impij contē-
 nant Christum, & persequantur ipsum, fieri non potest, quin maiestas
 Christi afferat impijs præsens exicium. Necesse igitur habent in maie-
 statis eius reuelatione trepidare. Sed quanto resurrectio Christi impijs
 formidabilior est, tanto acceptior, tanto iucundior est uere pijs, qui in i-
 psum credunt. His enim resurrectione Christi offertur iusticia, uita, & to-
 ta foelicitas. Quare hoc nobis maxie omniū agendū est, ut Iesum Chri-
 stū uera fide cōplectamur, Sic em̄ una cū Christo suscipimus iusticiam,
 uitā, & qcquid est coelestis ac perpetuæ foelicitatis. Sed nō accidit Mariæ
 Magdalene qd custodibus. Hi em̄ ita terreni, ut fiāt uelut mortui, Maria
 aut Magdalena, que ate una cū altera Mariā exierat ut uideret sepulcrū, ue-
 nit mane cū adhuc tenebrę essent, ad monumētū, uidetq; lapidē sublatū

Angeli

Resurrectio
Christi for-
midabilis im-
pijs.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Resurrectionis
Christi re-
uelatio.

1 Cor. 15

a monumento. Currit ergo et uenit ad Simonē Petrū, & ad aliū discipulū,
 quē diligebat Iesus, & dicit illis. Sustulerūt Dñm e monumento, & nesci-
 mus ubi posuerunt eum. Hic iam incipit resurrectio Christi reuelari
 discipulis. Et si enim nondum manifeste nunciatur eis, Christum resurre-
 xisse, hoc tamen nuncium sublatis lapidis, & uacui monumenti, quasi gra-
 dus quidam est ad cognoscendam Christi resurrectionem. Ac potuisset
 quidem Christus in eo temporis momento, quo resurrexit, se uiuentē, in
 maiestate etiam nū sua, discipulis conspiciendum proponere, sed maluit
 pro immensa & imperscrutabili sua sapientia resurrectionem suam grada-
 tim ac pedetētim reuelare. In mundi creatione potuisset uno uerbo & uno
 momēto omnia simul creare, sed placuit ei ut dies diei, creatura creaturæ
 succederet. In redemptione hoīs potuisset mox post Adæ lapsum, indue-
 re hominem, & euangelion suum perspicue prædicare, sed uisum ei fuit,
 ut redemptionem suam primum omnium promissionibus ostentaret, ac
 sacrificijs adumbraret, donec nouissimo tempore homo factus, perspicue
 in toto terrarum orbe prædicaretur. In annuo arboris foetu, qui & ipse re-
 surrectionis suo quodam modo typus est, posset statim arborem perfe-
 cto et maturo pomo ornare, sed uult, ut arbor primū omnium germinet,
 deinde floreat, postremo pomū quasi educet, & ad maturitatem perdu-
 cat. Et cur id ad hunc modū, nec aliter, diuinitus ordinatum sit, admirari
 quidem possumus, perscrutari non possumus. Cum enim ita Deo uisum
 sit, necesse est, hoc sapientissimum esse, nec posset ab ulla creatura, sapi-
 entior ratio creandarū & recreandarum rerum excogitari. Sic etiam sen-
 tiendum erit de manifestatione resurrectionis Christi. Nam reuelatio
 uacui sepulcri, quasi germinatio est, apparitio angelorū, quæ mox seque-
 tur, est quasi flos, q̄ autem Christus postea seipsum reuelat, est quasi fru-
 ctus ipse, iam maturus. Cum enim hæc ratio reuelandæ resurrectionis
 placuerit Christo, certe nec potuisset sapiētior excogitari, q̄a Christus dei
 sapientia est: nec potuisset discipulis utilior contingere, quia hac ratio-
 ne ad diligentius atq̄ ardentius perscrutandam ueritatem resurrectionis
 Christi excitati sunt. Discamus autem hoc exemplo, ut non regamus di-
 uina cōsilia nostris consilijs, sed potius ut nostra consilia diuinis accom-
 modemus & subiiciamus. Tamen si enim multa Dei opera uideātur no-
 bis interdū stulta, aut imbecillia, meminerimus tamen, quod Paulus ait,
 Stulticiam Dei sapientio rem esse, quam homines, & imbecillitatem Dei
 robustiorem esse hominibus. Sed audiamus, quid interea temporis, dū
 Maria Magdalena moræ impaciens, nunciat Petro & Ioanni lapidē ab
 ostio monumenti amotum, & corpus Christi, ut ipsa quidem suspicaba-
 tur sublatum, a reliquis mulieribus, quas Magdalena & alia Maria præ-
 cesserant, actum sit. Veniūt, inquit Marcus, ad monumentum, orto
 iam sole. Dicebantq̄ inter se, Quis reuoluet nobis lapidē ab ostio mo-
 numen-

numenti: Et cum respexissent, uident lapidem esse reuolutum. Nam erat magnus ualde. Ut antea Maria Magdalena, ueniens ad sepulcrum, cū adhuc tenebræ essent, obscura uidet resurrectionis argumenta, ita nunc, cum exorto sole, exoriuntur etiam illustriora argumenta resurrectionis Christi. Hæ enim mulieres, non expectatis nuncijs, quæ præcucurrerāt, accedunt ad sepulcrum, & cum in itinere de lapide disputarent, uident eum esse reuolutum. Diserte autem additur. Erat magnus ualde, ne qua uerisimilis suspicio oriri posset, quod mulieres amouerint lapidem, & sustulerint corpus Christi. Ingressæ igitur in monumentum, uiderunt adulescentem sedentem a dextris, amictum stola candida, & expauerunt. An re expauerunt custodes, nunc etiam expauescunt mulieres. Sed aliter illi, aliter hæ expauescunt. Illi expauerunt in perpetuum ipsorum interitum, quia non solum non crediderunt, sed etiam accepta pecunia, quemadmodum postea sequitur, mentiti sunt de sublato corpore Christi, aduersus suam ipsorum conscientiam. Mulieres autem quia officiose erant erga Christum, expauescunt ad suam salutem. Vnde & mox audiunt consolationem. Respondens enim angelus, dixit mulieribus. Ne expauescatis. Scio enim, quod Iesum Nazarenum crucifixum queritis. Surrexit, sicut dixit. Non est hic: Ecce locus, ubi posuerunt eum. Et cito euntes dicite discipulis eius & Petro, quod surrexit a mortuis. Et ecce præcedet uos in Galilæam. Illic eum uidebitis, sicut dixit uobis. Hæc est prima contio de resurrectione CHRISTI, qua contione angelus non solum tollit errorem de sublato corpore Christi, quemadmodum Maria Magdalena suspicabatur, sed etiam affert ecclesie testimonium, quod Iesus resurrexit a mortuis. Tamen autem breuissima sit contio, tamen ut est iucundissima, ita continet in se multa obseruatu dignissima. Primum, quod angelus consolatur mulieres attonitas, dicens. Ne expauescatis, haud obscure indicat, angelos ad hoc officium ordinatos esse, non ut timidos reddant stupidos, sed ut timidos erigant & consolentur. Hic enim Satanæ astus est, ut quem inuenerit meticulosum, eum terroribus adigat in desperationem, quem autem inuenerit confidentem, eum reddat prætractum, impudentem, temerarium præsumptorem, adeoque siue metuas siue confidas, nihil aliud meditetur, quam perditionem. Angelorum uero officium est ut quos inuenerint temerarios præsumptores, exterream quidem, sed ut ad suum officium reuocent, quos autem inuenerint meticulosos, eos ad confidentiam animi reducant. Hinc frequentissima illa angelorum uox in scriptura. Ne timeas. Quare si in imbecilli & meticulosa conscientia subinde magis ac magis expauescas, non existimes id boni spiritus opus esse, qui timidos consolatur, sed esse insidias Satanæ, qui hoc unum agit, ut exterritos ad desperationem & laqueum adigat. Postquam autem insidie Satanæ cognitæ fuerint, licebit eas facile uitare, si per fidem ad Christum

Angelorum officium.

Iud. 6.

Luc. 1.

Act. 12.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

confugas, & commendata ipsi salute tua, in uocatione Christi perseue-
res. Deinde angelus, priusquam interroget mulieres, exponit eis, quid
quærant. Scio, inquiens, q̄ Iesum Nazarenū crucifixum quæritis. Quo
perspicuum est, q̄ & angeli sint reuelante Deo, cogitationum & conatu
um nostrorum conscij. Quod cum sciamus, summa nobis danda est ope-
ra, ut non solum nihil turpe aut scedum externo opere faciamus, sed etiā,
ne cogitemus quidem, ut turpitudine cogitationum nostrarum non pro-
pulsemus a nobis angelorum defensionem, & reddamus nos angelorum
ministerio indignos. Deinde addit iucundissimum illud nunciū, SVR-
REXIT, quo nihil potuisset nobis lætius, nihil acceptius, nihil etiā ma-
gis salutiferū contigisse. Si enim Christus resurrexit, nostra est remissio
peccatorum, nostra est iusticia, nostra uita & perpetua scelicitas propter
Christum. Cæterum, ne quis existimet angelum hoc nunciū magis sua
quam Christi autoritate afferre, adiūgit: Sicut dixit. Nihil ego a me ipso
excogito, sed hoc affero nūciū de Christo, quod ipse antea prædixit. O-
portet filium hoīs, inq̄t, abire, multa pati a senioribus et principibus sacer-
dotū & occidi, & tertio die resuscitari. Et iterz. Ecce ascendimus Hieroso-
lymā, et filius hoīs tradet̄ principibus sacerdotū ac scribis, et condēnabūt
eū morte, & tradet̄ eū gentibus ad illudēdum & flagellandū & crucifigē-
dū, & tertia die resurget. Obserua interim ex huius angeli exēplo, q̄ an-
geli nihil diuersum a v̄bo Christi, aut euāgelio eius cōcionētur. Quare
respōsa spirituū, qui docuerūt p̄ctā expianda sacrificijs Missarū & pegri-
natiōibus, (quę doctrina cōtraria est euāgelio,) nō sunt habēda pro ora-
culis bonorū angelorū, sed pro impostura Satanæ, qui se in angelū lucis
trāsfigurare solet. Et recte ait Paulus. Si nos aut angelus e cœlo p̄dicauer-
it uobis euāgelion p̄ter id q̄d prædicauimus uobis, anathema sit. Porro
ut āgelus nunciū suū de resurrectione Christi magis cōfirmet, ostēdit etiā
mulieribus locū, in quē positus erat Dñs. Nō est hic, inq̄s. Venite, ui-
dete locū, ubi posuerūt eū. Quid audimus? an nō erat hic, q̄ iā replebat
cœlū et terrā? qui et mox apparet Marię Magdalene ad sepulcrū, quē ad
modū seq̄t. Recte. Nō erat hic, talis, qualē eū q̄rebāt mulieres. Querebāt
em̄ ipsum mortuū, querebāt ungendū, querebāt putredini obnoxiiū. At
talis minime hic erat. Sed p̄sto aderat uiuus licet adhuc inuisibilis, aderat
ipse uncturus discipulos spūs sancto, aderat uictor mortis, aderat dñator
in cœlo & in terra, Hæc est glā & maiestas Christi, in quā resurrectione
suā intrauit. Deinde angelus, cōfirmato nūcio suo, tā ex ipsis Christi
uaticinijs, q̄ ex loci ostēsiōe, amādat mulierculas ad discipulos, et facit ex
ipsis apostolorū apostolas. Cito eūtes, (inq̄t) dicite discipulis eius, & Pe-
tro, q̄ surrexit a mortuis. Quid? an nō tu ipse hæc discipulis adnūciare po-
tes? an non alij erant angeli qui hoc discipulis indicarent? certe sunt innu-
merabiles angeli, sed mulieres fiunt nunciæ apostolorum. Sic enim ui-
sum est Deo, qui delegit imbecillia in mundo, ut pudefaciat ea quæ sunt
rebu

*Spirituū re-
spōsa de sacri-
ficijs missarū.*

*Mulieres apo-
stolorum apo-
stole.*

robusta. Quid aut illud est, quod notatim addit de Petro, ut & hoc nunciū Petro indicetur? num hoc uult angelus, ut significet Petrum summum fore Pontificem, aut potius monarcham omnium monarcharum in terris? Minime omnium. Regnum enim meum, inquit Christus, non est de hoc mundo, quomodo igitur apostolorum regnum de hoc mundo esset? Sed angelus hoc dicto Petrum consolatur, ne propter abnegationem suam despondeat animum, & existimet se prorsus non tam a Christo quam ministerio apostolatus sui abiectum. Petrus enim, abnegatione sua grauissime peccauerat, & cum post abnegationem respexisset ipsum Christus, fleuit amare. Qui fletus manifeste indicat, in Petro fuisse excitatas flammās inferni, & horrores perpetuæ a domino abiectiois. Et hæc tentatio mirum in modum exercuit animum eius his diebus, quibus mortuus erat Christus. Vbi autem grauissima est tentatio, ibi etiam necessaria est non solum copiosa, sed etiam singularis consolatio. Conscientia enim sic horribiliter afflicta, non est contenta generali promissione & consolatione, sed ut certificetur, affectat etiam specialem ac propriam consolationem. Quare cum angelus dixisset, Nunciate discipulis eius, addit, ET PETRO, ut Petrus ex hoc nuncio conciperet rursus animum, & inteligeret se adhuc pertinere ad numerum discipulorum, adeoque Christo domino suo curæ esse. In hunc usum instituta est in ecclesia, præter euangelij prædicationem, etiam priuata absolutio, ut si cuius conscientia grauius afflicta est, quam ut queat e publica & generali prædicatione euangelij, certitudinem salutis suæ, & consolationem capere, capiat eam e priuata euangelij prædicatione, quam absolutionem uocamus, quā & Christus in suam ipsius uocem, & coeleste testimonium consecrauit, dicens. Qui uos audit, me audit. Et, Quorum remiseritis peccata in terris, remissa erunt in coelis. Postremo, ut angelus nuncium suum de resurrectione Christi magis confirmaret, promittit, quod Christus etiam seipsum sit reuelaturus in Galilæa. Ecce, inquit, præcedet uos in Galilæam. Illic uidebitis eum, ut non solum ex meo nuncio, uerum etiam e suo ipsius conspectu cognoscatis eum resurrexisse a mortuis. Et ne uideatur hoc finxisse, aut aliquid diuersum a uerbo Christi concionari, repetit uaticinium Christi, & ait. SICUT DIXIT VOBIS. Christus enim, cum exiret in montem oliueti, ut caperetur & crucifigeretur, ait ad discipulos suos. Omnes uos offendiculum paciemi meae causa in nocte hac. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Postquam autem resurrexero, præcedam uos in Galilæam. Huius uaticinii iubet nunc angelus mulieres commonefacere discipulos, ut nuncium suum maiori obseruancia excipiantur. Loquuntur autem tam Christus quam angelus, de magna illa & publica apparitione, qua Christus reuelauit se in Galilæa omnibus discipulis, in monte, ut putant, Thabor, de qua Mattheus & Paulus scribunt. Visus est, inquit Paulus, plusquam quingentis fratri-

Petri consolatio.

Absolutio priuata. n. ecclesie.

10. Oratio.

bus simul. Nam priusquam hæc publica facta est apparicio, reuelauit se Christus sæpenumero priuatim, nunc mulieribus, nunc uni aut alteri discipulorum, nunc undecim apostolis, quemadmodum postea explicabimus. Habes nunc concionem seu nunciū angelī de resurrectione Christi, quo nuncio nihil nobis iucundius, nihil læcius afferri potuit. Sed quanto hæc nobis iucundiora sunt, tanto mulieribus inicio fuerunt terribilio-
 ra. Egressæ enim cito, fugerunt e sepulcro. Nam habebat eas tremor & stupor, & nemini quicquam dicebant. Timebant enim. Ergo iussis angelī non paruerunt. Postea quidem, cum resumpto animo redirent ad sepulcrum, parent mandato angelī, ut in sequentibus exponemus, nunc autem nouitate rei percussæ fugiunt, & donec resumant animum, delitescunt, ut non gloriatur in conspectu dei omnis caro. Bene autem habet. Et si enim mulieres fugiant, mox tamen redibunt. Custodes fugerunt, sed non redierunt. Fugimus & nos, quia etsi Christus reuocauit nos per resurrectionem suam ad uitæ nouitatem, nos tamen ad uetera nostra uicia relapsi sumus. Necessarium igitur est, ut redeamus, & resipiscamus, quo resurrectione Christi cercius explorata & cognita, in uera iusticia ad perpetuam uitam pergamus, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXX.

SCILICET I Christus, inquit Paulus, non resurrexit, inanis est prædicationis nostra, inanis est fides uestra, adhuc estis in peccatis uestris, & qui obdormierunt in Christo, perierunt. Excuciamus igitur argumenta resurrectionis Christi diligentissime, ut intelligamus, nec fidem nostram esse inanem, nec nos adhuc esse in peccatis, sed a peccato & morte in iusticiam, & perpetuam uitam per Christum uindictos esse. Perstrinximus autem supra, quasi gradus quosdam reuelandæ resurrectionis Christi, ac primum audiuius terræ motum, uidimus custodes præ metu pene mortuos, uidimus saxum ab ostio monumenti amotum, uidimus sepulcrum uacuum. Deinde uidimus angelum, & audiuius concionem eius de resurrectione Christi. Pergamus igitur & reliqua percurrere, donec Christum ipsum uiuentem uideamus & audiamus. Nam, cum mulieres uidissent angelum, & fugissent a monumento, Maria Magdalena uenit interea temporis ad Petrum & Ioannem, ac nunciauit eis, corpus Christi de monumento, quemadmodum ipsa suspicabatur, sublatum esse. Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus, & uenerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus, præcurrebat citius Petro, uenitque prior ad monumentum. Et cum se inclinasset, uidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & uidet linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum.

inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius discipulus, qui uenerat prior ad monumentū, uiditq; & credidit. Nondum enim nouerant scripturam, q̄ oportuisset eū a mortuis resurgere. Abierūt ergo rursus ad semetipsos. Post mulieres, etiā uiri, quasi gradibus quibusdam perueniunt ad cognitionē resurrectionis Christi. Duo enim apostoli, Petrus & Ioannes, excitī nuncio Mariæ Magdalene, nō ignauiter, quasi aliud agentes, ad monumentū pergunt, sed prae desiderio cognoscende rei cursu cōtendunt. Atq; hic uide mihi de Petro, q̄ etsi Christum ita abnegauerat, ut etiam deierauerat se non nouisse hunc hominē, huic tamen peccato, non adiecit aliud p̄ctm, hoc est, non despondit animū, nec se iunxit se a reliquorum discipulorū contubernio, sed expectauit una cū ipsis in tanta afflictione, quæ acciderat, consolationem. Obseruabile exemplum, quo admonemur, ut, postq̄ peccauimus, non relinquamus desperato animo ecclesiam dñi, hoc enim esset p̄ctm peccato addere, sed cū propter p̄ctm recesserimus a grege ouium, hoc est, ab ecclesia dei, continuo reuertamur ad eā, & adiungamus nos discipulis Christi, ut una cū ipsis consolationem, & remissionē peccatorum accipiamus. Cæterū, q̄ nō unus tm̄, sed duo ex discipulis ad monumentū currunt, diuina dispensatione, propter testimoniū autoritatem factum est. In ore enim duū aut trium stat omne testimoniū. Testificantur autē hi duo, q̄ corpus quidē Christi non fuerit in monumento, linteamina uero, quibus inuolutum erat, & sudarium, quod fuerat super caput eius, in monumento reperta sint. Ac tamen si hi duo, cum hæc uidissent, non crediderunt quidem ipsum resurrexisse, quia nondum nouerant, inquit, scripturam, sed crediderunt eū e monumento sublatū, quemadmodum Maria Magdalena nunciauerat, tamen hæc non fuerunt obscura argumenta, q̄ Christus resurrexisset a mortuis, Nam si quis furari, aut auferre uoluisset corpus Christi, quō sibi tantum ocij sumpsisset, ut solueret prius a corpore linteamina & sudarium? quō non abstulisset hæc una cum corpore? præsertim cum non facile sit, linteamina a corpore myrrha inuncto abstrahere, & corpus quoq; mortuū, minus horrore fuisset, linteaminibus inuolutū. Relinquitur ergo, q̄ non sit ablatum, sed q̄ resurrexerit, & in argumentum resurrectionis, reliquerit post se linteamina & sudariū. Quid autē est, q̄ dicit, Nondum nouerant scripturam? Cur non potius ait, Nondum uiderant ipsum uiuū? Commendat autoritatem scripturæ, & significat q̄ etsi mortuus quispiā appareat uiuus, tamen si prædicaret aliquid aduersus scripturā, non esset ei fides adhibenda. Vnde & Christus ipse, etiam si appareat uiuus, tm̄ probat resurrectionem suam per scripturam. Necessesse, inquit, fuit oīa impleri q̄ scripta sunt in lege Mosi, & prophetis & psalmis de me. Et, Sic scriptū est, Sic oportebat Christū pati, et resurgere a mortuis tertia die. Similiter Paulus, cū de resurrectione Christi

Scripturæ autoritas.

differeret, ait. Christus mortuus fuit per peccatis nostris secundum scrip-
 turas, & sepultus est, ac resurrexit tertio die secundum scripturas. Scru-
 turam igitur scripturam, ut ex ipsis Christum discamus, & ueram uitam
 consequamur. Porro, cum hi duo apostoli Petrus & Ioanes inuenissent
 uacuum monumentum, redierunt ad semetipsum, hoc est, ad sua loca, e qui-
 bus antea uenerant. Maria aut (Magdalena) stabat ad monumentum
 foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se in monumentum, & uidet du-
 os angelos amictos albis, sedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes illic
 ubi posuerant corpus Iesu. Dicunt ei illi. Mulier quid ploras? Dicit eis.
 Sustulerunt dominum meum, nec scio ubi posuerunt eum. Non longe abest,
 quod Christus ipse iam uiuus sese reuelaturus sit. Intendamus igitur ocu-
 los, arrigamus aures, ut Christum ipsum uideamus & audiamus. Maria
 enim nimio caritatis ergo Christum ardore accensa, non discedit a monumē-
 to, donec resciscat, quid de Christo factum sit. Ac tamen si nondum recte de
 maiestate Christi sentiat, tamen, quia sentiebat Christum sibi ablatum, haud
 intempestiuas effundit lacrymas. Quod enim maius damnum, quam pernici-
 osior iactura, quam Iesum Christum amittere? Christus iusticia est, quia
 propter ipsum reputamur iusti coram deo. Christus uita est, quia prop-
 ter Christum seruamur etiam nunc in morte. Christus resurrectio est, quia in
 Christo resurgemus in uitam eternam. Non iniuria igitur plorat, qui Chri-
 stum amisit, propterea quod amisit iusticiam, uitam & resurrectionem
 suam. Ac infelicitate plorat, qui post amissum Christum ita plorat, ut non
 requirat Christum, sed desperet, & abiciat uocationem dei. Felicitissime autem
 plorat, qui etsi Christum amisit, prosequatur tamen eum lacrymis, ut reci-
 piat ipsum. Sic fleuit Petrus, postquam Christum abnegauerat. Sic etiam flet
 Maria Magdalena, sed fletus eorum mutatur in ingens gaudium. Princi-
 pio enim, Mariæ Magdalene flenti, & inclinanti se in monumentum, appa-
 rent duo angeli, consolaturi ipsam, & significaturi, Christum non ablatum,
 sed resurrexisse. Mulier, inquit, quid ploras? Et quamquam intelligant er-
 rorem mulieris, quæ dicebat, Sustulerunt dominum meum nec scio, ubi posue-
 runt eum, nihil tamen amplius respondent. Vident enim iam DOMINVM ip-
 sum praesto adesse, ac sese reuelare, quæ non solum ipsi contremiscunt, &
 adorant, uerum etiam in cuius nomine omne genu se flectit coelestium, terrestri-
 um & inferorum. Quid igitur nos homunciones faceremus? An, quæ ange-
 li reuerent, & coram quo angeli conticescunt, nos continemus, & inhone-
 sta, turpia, foeda & blasphema in conspectu eius loquimur? Nunquam enim
 abest. Coelum & terram ego impleo, dicit Dominus. Et, Coelum mihi sedes est,
 terra autem scabellum pedum meorum. Nec audit tamen uerba oris nostri, sed uidet
 etiam cogitationes cordis, scrutatur renes & corda. Quare coram tanta maie-
 state, ut nihil inhonesti faciendum et loquendum, ita ne cogitandum quidem est,
 Sed conuertamur & nos una cum Maria Magdalena ad Christum. Sequitur
 enim. Hæc cum dixisset, (ac, quemadmodum uerisimile est, uidisset angelos ob-
 stupuisse

stupuisse, & honorē suū, reuelato iā, & adstanti Christo, quāuis alieno habitu, exhibere) conuersa est retrorsum, & uidet Iesum stantē, nec sciebat, q̄ Iesus esset. Dicit ei Iesus. Mulier quid ploras? quē quæris? Illa exstimās, q̄ hortulanus esset, dicit ei. Dñe, si tu asportasti eū, dicitō mihi, ubi posueris eū, et ego eū tollam. Hec est prima oīm apparitio, qua Christus post angelorū testimonia se ipsum uiuū reuelauit, & resurrectionē suam testatus est. Quare tanto diligēcius excutiēda, & tanto alciori mētē reponenda est, quāto rē saluti nostrę magis necessariā cōprobat. Ac principio, cur Iesus post resurrectionē suā, reuelauerit se primū oīm Marię Magdalene, haud obscure significat Marcus, & ait: Cū surrexisset Iesus mane primo die sabbati, apparuit primū Marię Magdalene, de qua eiecerat septē demonia. Quod Marcus addit, De qua eiecerat septē demonia, significat eā satanę plane obnoxia fuisse, sed Christum antea quidē liberasse eā a ptate Satanę, nūc aut apparuisse ei primū oīm, ut demonstraret resurrectionē suā esse liberationē a peccatis & a potestate Satanę. Si cut em̄ uenit in hūc mundū & passus est, ppter pētōres, Satanę obnoxios, ita etiā resurrexit propter pētōres, ut a Satana liberati, haberēt iusticiam, & sclicitatē. Nā, si Christus apparuisset regi cui ipiā aut monarchę, possent fortassis hoīes existimare, q̄ aut regnū Christi esset de hoc mundo, aut Christus pertineret tm̄ ad principes & potentes huius seculi. Nūc aut apparet primum oīm mulieri, quod est genus hoīm imbecillimum & miserimū, idq̄ ploranti, quod est afflictionis argumentū, adeoq̄ ei, q̄ fuerat septē demonijs obnoxia, hoc est, peccatrici, & a Satana captiue, ut re ipsa significaret resurrectionis sue fructū maxime oīm pertinere ad homines miseros, afflictos, & pētōres, ut e miseria, afflictione & pētis trāferant per resurrectionē Christi ad sclicitatē, gaudiū, iusticiā, & uitam. Sed qd̄ prodest hec tm̄ nosse, & non transferre ad usum? Quare cū tentatus fueris, uel miseria, uel magnitudine pētōrum, uel horrore mortis, huc age, conferas te, & memineris Christū resurrexisse a mortuis, ac primum oīm apparuisse mulieri afflictę, ut tu cōfidas, & agnoscaste per fidem resurrectioni Christi ita insitū esse, ut nulla creatura queat efficere, quo a Christo & bonis resurrectionis eius abijciaris. Deinde, q̄ Iesus appareat Magdalene hortulanus, nō est scientiendū, Christū post resurrectionē gestare formā hortulani in coelo. Resurrexit em̄ & consedit ad dextrā dei per resurrectionē, tanta maiestate, ut eā nullus hoīm in hac terra cōprehendere queat. Si em̄ ante resurrectionē apparuit tribus discipulis in transformatione tanta maiestate cōspicius, ut facies eius splēduerit, sicut sol, & uestimēta eius facta sint cādida sicut lumē, quō post resurrectionē nō multo maiori maiestate p̄ditus fuisset? Apparet aut hortulanus, q̄ ita Magdalene, q̄ in orto esset, uidebat. Sic uidebat duobus discipulis peregrinus, q̄ ipsi peregrinabant. Nā quemadmodū uidenti per cōspicilia, offerūt se res sic coloratę, ut uitrū coloratū est, uidelicet,

Christi prima apparitio post resurrectionem.

Resurrectio Christi ad quos praeputine pertinet.

IN PASSIONEM CHRISTI:

*Christo non
est aliena fa-
cies affingen-
da.*

si uitrū rubei coloris fuerit, offerūt sese res cōspiciendę eodē colore, si uiridis, oīa uiridia apparēt, ita Christus talis uidet̃ aspicientibus, qualia habēt animorū cōspicilia, hoc est, qualiter ipsi affecti sunt. Alius sperat in Christo multas diuicias, huic uidet̃ Christus, ueluti diues quispiā mercator. Alius pollicet̃ sibi in Christo fœlicitatē propter cucullā suā, huic uidet̃ Christus cucullatus. Alius ad mentionē inferni ita trepidat, p̃inde ac si gladius iā immineret ceruici eius, huic uidet̃ Christus crudelis & horrendus iudex, adeoq; ut animus affectus est, ita Christus fingit̃. Nos aut̃, ne Christo alienā formā affingamus, sed ut ipsum, quē admodū nobis prodest, apprehendamus, sentire & iudicare debemus de Christo iuxta euāgelion suū, & cōtemplari ipsum in uerbo suo, quo p̃stantissimā eius facies, q̃ est uolūtas eius, ita cōspicua nobis proponitur, ut in ea oēm salutē nostrā peruidere queamus. Nā, q̃ Christus maxime oīm ex uerbo suo cognoscat, mox exēplo Magdalene uidebimus. Sed & primo statim colloquio cū Magdalena, adhuc ignotus, uerā suā faciē, hoc est, summā animi sui erga nos bñuolentiam prodit. Ait em̃, Quid ploras? Hoc uerbū, q̃a primū a Christo post resurrectionē suā dictū legimus, diligenter conseruandū & excutiendū est. Significat em̃ Christus hoc uerbo, resurrectionē suā auferre oēm lacrymā ab oculis piorū. Quid ploras, ingens? Ego resurrexi, ut nō audiat̃ inter uos ultra uox fletus, & damor̃is. Ego resurrexi, ut afferā uobis oēm consolationē, & fœlicitatē. Rahel plorauit quondā filios suos, & urbs Hierusalē plorās plorauit in nocte, & lacrymę eius in maxillis eius, ac noluit ullā admittēre consolationem, quia ego nondū aduenerā, nec resurrexerā. Nūc aut̃ resurrexi. Quid igitur ploras? Quiescat uox a ploratu, & oculi a lacrymis. Ego em̃ resurrectione mea afferō tibi oēm salutē. Sed Maria ueterē suā cantilenā canit. Dñe, ingens, si tu asportasti eū, dicito mihi, ubi posueris eū & ego eū tollam. Sublatū credidit, sublatū ardentissime q̃rit. Nō aliud in corde, nō aliud in ore habet, q̃ sustulerūt dñm meū, nec scio ubi posuerūt eū. Precurrit reliquas ad sepulcrū, recurrit a sepulcro ad discipulos, redit & festinat a discipulis ad sepulcrū, adeoq; nō tā cursu & recursu, q̃ uoce & eulatu querit dñm suū. Quid hoc desiderio uehemēcius? Quid ergo conseq̃tur? Qui querit, inquit, Christus, inuenit. Maria inuenit, quē quesiuit aīa eius. Ecce em̃ corā adstat, quamq̃ adhuc ignotus, quē hactenus tāto pere q̃siuit. Quæramus etiā nos, & inueniemus. Sic em̃ promisit, qui iussit q̃rere. Querite, ingens, & inuenietis, pulsate & apietur. Nec dubitemus de ueritate diuinę promissionis, etiā si nō cōfestim uideamur uoti nostri cōpotes fieri. Maria q̃rebat Christū, & ignotus adstabat, ut ipsa quidē iudicabat, hortulanus, sed mox reuelādus uerus Christus, cœlestē cōsolationē afferēs. Si & nos q̃ramus eū ex fide, etsi nō mox agnouerimuseū, adstabit tñ p̃sentissimus. Cū ipso, inq̃t, sum in tribulationē. Hic adstat habitu tribulati & afflictī, & q̃s agnosceret eū? sed bñ habet. Sequitur em̃, Eripiā eū, & glorificabo eū. Hic iā abijcit̃ habitus tribulati & al

sumit habitus glorificati. Inuoca me in die tribulationis. Adstat & hic ha-
 bitu afflicti, sed mox sequit glorificationis manifestatio. Eruā te, & ho-
 norificabis me. Ad Ieremiā dicit. Ne timeas a facie eorū, q̄a tecū ego sū.
 Hic adstat effigie psecutionis, sed q̄a addit. Eruā te, abijcit psecutionis effi-
 gies, & assumit effigies coelestis, adeoq̄ quēadmodū Chrūs in iūcio talis
 apparet Marię q̄renti ipsum, qualis ipsa extrinsecus affecta erat, nimirū
 hortulanus, q̄a maria in horto erat, ita in iūcio talis apparet cuius inuocāti
 ipsum, qualē ipse uel aī affectū uel corporis afflictionem gestat. Quid ergo?
 nū is habitus Christo proprius est, & ppetuus? Mimime oīm. Quō er-
 go sub hoc alieno habitu cognosci potest? Hoc opus, hic labor est, sed
 quō cognoscat, exēplū Marię pspicue nos docebit. Segtur em̄. Dicit ei
 Iesus. Maria. Hac uoce apit se Christus Marię. Hoc ȳbo, Maria Chri-
 stū uere agnoscit, ac tāto gaudio afficit, ut nō solū totā se in ipsum reijci-
 at, uerū etiā ita fortiter apprehendat ipsum, ut sciat se nunq̄ ipsum dimis-
 surā. Cōuersa em̄, dicit ei. Rabboni, (q̄d dicit Magister) Hęc uox ex dul-
 cissimo affectu procedit. quasi dicat. Teneo te, aīd meo exoptatissime, et
 lōge oīm amicissime dñe, & cū tāto desiderio te q̄sitū iuenerim, ac cōpre-
 henderim, nō cōmittā amplius ut mihi effugias. Hic ergo obseruandū
 erit, quō sese Christus reuelat. Vnū tm̄ uerbū dicit, & a Maria ita ag-
 noscit, ut ipsa inestimabili gaudio pfundatur. Verbo igit̄ reuelat Chri-
 stus, ȳbo agnoscitur Christus. Et q̄d est illud uerbū? Verbū diuine pro-
 missionis, uerbū euāgelij. Cū em̄ Christus uerbū ipsū dei sit, nō potest
 aptius esse organon p̄ q̄d agnoscat, q̄ p̄ uerbū. Quare si afflixerit te mor-
 bus, si p̄sserit paup̄tas, si acciderit mors, si horror inferni, & cupis in his
 Christū agnoscere ac coelestē leticiā cōseq̄, arripiendū est uerbū euāge-
 lij p̄ fidē, q̄ fit, ut cū Christū cōprehēdas uerbo, cōprehēdas etiā una cū
 ipso oīm salutē & foelicitatē. Sed audiamus nūc colloquū Christi cum
 Maria. Dicit ei Iesus. Noli me tāgere. Nondū em̄ ascēdi ad patrē meū.
 Sed uade ad fratres meos & dic eis. Ascēdo ad patrē meū & patrē uestrū
 & deū meū, & deū uestrū. Quid hoc, q̄ Christus nō uult a Maria tāgi,
 cū tm̄ mox ab alijs mulieribus paciāt se tāgi. Accesserūt, (inqt̄ scriptura)
 & tenuerūt pedes eius, & adorauerūt eū; adhuc nō solū patiūt se postea a
 Thomā tāgi, sed etiā iubet eū tāgere, idēq̄ adhuc incredulū, Infer, inqui-
 es, digitū tuū huc, ad moue manū tuā, & immitte in latus meū, & noli es-
 se incredulus sed credēs. Quid ergo Maria tā impura est, ut nō pmittat
 Christū tāgere? Sed cui primū oīm reuelat sese Christus, eā p̄fecto ueri-
 simile nō est propter impuritatem, ab externo attactu simpliciter repelli.
 Nullus quidē hoīm dignus est, q̄ attingat Christū, uel minimo digitulō,
 sed cū Christus post resurrectionē ideo reuelauerit sese, ut uidēdo & tā-
 gendo probaret se uere a mortuis surrexisse. (Dicit em̄ ad discipulos,
 Contrectate me & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut
 me uidetis habere) non certe simpliciter abominatus est mulie-
 ris huius attactum. Quare cum Christus dicat ad Mariā, Noli me tan-

Christus uer-
bo reuelatur.

Tangi a Ma-
ria Christus
non uult.

gere, non est intelligendū, q̄ Christus repellat externū eius attactū, sed repellit animi eius propositum, nō reijcit opus, sed consiliū mulieris. Sic em̄ Christum cōplectebatur, tanq̄ nō amplius ipsum dimissura, quippe quē timebat, ita e manibus suis elapsurū, ut nunq̄ amplius cōspiciendus esset. Noli ergo me tangere, inquit. Non abominor quidē cōplexum tuum, nolo tñ ita me tangas, ut nō amplius dimittas me, et nolo scencias me statim ita dispariturū, ut nunq̄ deinceps sim appariturus, Nondum em̄ ascendi ad patrē, hoc est, Resurrexi quidē a mortuis, & ingressus sum in gloriā patris mei per resurrectionē, nondum tñ abscondi me ascensu in coelū ab oculis discipulorū meorū, sed selegi quadraginta dies, priusq̄ ascensu in coelum subducā me a cōspectu eorū, interea aut̄ tempis saepe numero reuelabo me, ac prebebo me tā uidendū, q̄ tangendum, ut resurrectio mea firmissimis argumentis cōprobetur. Quare non est necessariū, ut ita me tangas & teneas, quasi nunq̄ amplius uidendus & tangendus essem, si hoc tēpore iterū suffugiā, sed dimitte me, & uade ad fratres meos, & dic eis. Ascendo ad patrē meū, & patrē uestrū, deū meū, & deum uestrum. Hæc uni quidē mulierē a Christo dicta sunt, non tñ propter unā tantū mulierē, sed ut diuulgentur primū inter discipulos, deinde inter omnes homines, in toto orbe terrarū. Sunt aut̄ hæc uerba Christi, tanto diligentius excipienda & cōsideranda, quāto recentius Christus a mortuis resurrexit. Ac principio, uide quāta cura Christus discipulos suos cōplectatur. Paulo ante apparuerat angelus mulieribus, qui hoc maxime oīm egit, ut resurrectio Christi annunciet̄ discipulis, cito, inquit, euntes dicite discipulis eius & Petro, q̄ surrexit a mortuis. Idē nūc ante oīa agit Christus ipse, ut resurrectio ipsius adnuncietur discipulis. Qui amico suo uulgarē tñ salutem per aliū nunciat, haud obscure significat amicū sibi curę esse. Quāte igitur putas discipulos, Christo dño suo curę fuisse, qui tā sollicitē iubet ipsis nunciari resurrectionē suā, rem non solū longe oīm maximā, uerū etiam toti orbi salutarē. Et cui tantopere discipuli curæ sunt, ei certe nō minus curę sunt hi, qui per horū discipulorum prædicationē, in ipsum credūt. Non pro eis, inquit, rogo tantū, sed & pro ijs, qui credituri sunt per sermonē eorū in me, ut oēs unū sint, sicut tu pater in me & ego in te. Et iterū. Quia uidisti me Thoma, credidisti. Beati qui nō uiderunt, & crediderūt. Cū igitur Christus suscepit nos in sui curā, bene nobis in omnibus miserijs & afflictionibus cōsistendū est, ac sentiendū, q̄ ut afflictiones nō potuerint opprimere Christū, ita nec nos in Christo per fidē collocatos opprimere possint. Deinde non est oscitanter prætereundum, q̄ Christus uocat discipulos, FRATRES suos. Vade, inquit, ad fratres meos. Hos ne fratres suos uocat, qui in maxima omnium tentatione dereliquerunt ipsum, & abnegarunt. Et is ne, qui iam per resurrectionem intrauerat in gloriā patris sui, & confederat ad dextram DEI, uocat fratres suos hos,

Fratres uocatur à Christo discipuli.

qui adhuc in carne caducam uitam agebant: Videtur quidem hoc cog-
nomen in hominem peccatorem & mortalem erga filium dei iustum &
immortalem, minime omniū competere, sed cū ipse filius dei non eru-
bescat sic uocare discipulos suos, quis tu es, qui prohibeas? Recens tibi
hoc cognomen uidetur, sed sic uocauerat Christus discipulos suos iam
ante multos annos, cum per Dauidem de passione & resurrectione sua
uaticinaretur. Salua, inquit, me ex ore leonis, & a cornibus unicorni-
um humilitatē meā. Narrabo nomen tuū FRATRIBVS meis, in me-
dio ecclesie laudabo te. Nā Christus passione & resurrectione sua recon-
ciliauit discipulos suos cū Domino deo suo, & impetrauit, ut deus non
solū reciperet eos propter ipsum in gratiā, sed etiam fieret pater eorū, &
agnosceret eos filios suos, ac haeredes omniū bonorū suorum. Quid igi-
tur impediret, quo minus eos fratres uocaret? Etsi em̄ Christus primoge-
nitus erat & naturalis filius dei, ab aeterno, tñ quia propter ipsum disci-
puli adoptati sunt in filios & haeredes dei, non est cur fratris appellatio-
nem nō admittas. Sed quid? Nū soli apostoli, frares Christi sunt? Mi-
nime oīm. Quotquot receperunt eū, inquit Ioannes, dedit eis, ut liceret
filios dei fieri, uidelicet his, qui credūt in nomen ipsius. Et Paulus. Acce-
pistis spiritū adoptionis, per quē clamamus Abba pater. Idē spiritus testa-
tur una cū spiritu nostro, q̄ sumus filij dei. Quod si filij, igitur & heredes
Heredes quidē dei, coheredes autē Christi. Si filij dei, & coheredes Chri-
sti, cur non & fratres Christi? Et epistola ad hebreos. Non erubescit, in-
quiens, fratres illos uocare dicens. Annūciabo nomen tuū fratribus me-
is. Et iterū. Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit deus. Nos igitur foe-
licissimos, qui cū uocemur filij dei & fratres Christi, habeamus ius coe-
lestis hereditatis, & perpetuē in Christo foelicitatis. Nos autem ius coeli-
cissimos, si haec cognomina sordidemus aut etiā abijciamus, primum in-
credulitate & desperatione in aduersis, deinde etiā impura & inhonesta
uita. Si em̄ fratres Christi sumus, quid frangimur animo, si quid aduersi
acciderit: nū aduersa possunt nobis ius nostrū, quod in deo per Christū
habemus, auferre? Si fratres Christi sumus, quid agimus talem tamq̄
turpem uitā, perinde ac si essemus fratres Satanā? Abominaris hoc cog-
nomen, abominare potius rem ipsam, & hoc age, quod filium DEI, &
fratrem Christi, decet. Sed audiamus nūc, quid Maria Magdalena fra-
tribus Christi annūciare debeat. Diceis. Ascendo ad patrē meū, & pa-
trē uestrū, & deū meū, & deū uestrū. Quid? nū Christus hoc ipso momē-
to ascēdit in celū? Cur igitur Lucas scribit eū quadragesimo die post resur-
rectionē, in coelū ascēdisse? Sed bñ habet. Lucas recte scripsit, & Chri-
stus post hanc primā sui reuelationē, manifestauit se postea se penumero
discipulis, quadraginta diebus. Quare, cū Christus dicat, Ascēdo ad pa-
trē meū & patrē uestrū, deū meū et deū uestrū, nō sentit, q̄ hoc ipso mo-
mēto subducatur se ab oculis discipulorū in coelū, et nō sit ipsis appariturus

Psal. xxi.

IN PASSIONEM CHRISTI:

sed explicat resurrectionem suam, et exponit se priusq̃ subducatur in cœlum, sæpe adhuc discipulis appariturum. Ascendo, inquit, hoc est, Resurrexi a mortuis, et intraui per resurrectionē in gloriam patris mei, ac conledi ad dextram dei. Reliquū igitur esset, ut si uellem maiestate mea uti, fruere in cœlo mea fœlicitate, nec amplius ab hominibus cōspicerer, Sed ascendo, sed seligo mihi spaciū quadraginta dierū, intra quod reuelabo me sæpenumero discipulis meis, ut confirmē resurrectionem meam, donec ascendero, donec subduxero mea conspectu ipsorum in cœlum. Quare non est, cur me tam fortiter teneas, perinde ac si nunq̃ amplius cōspiciendus sim, nec est, cur timeas, ne me statim ab oculis uestris subducam, sed hoc potius nūcies discipulis, me nondū ascendisse, sed ascendere, me nondū subduxisse conspectum mei in cœlum, sed in eo iam esse, ut postquam resurrectionē meam firmis argumentis & reuelationibus testatus fuero, subducā me ipsum, non tñ ante, quā probe confirmatum fuerit, me uere a mortuis resurrexisse. Habes, quid sibi uelit uerbū illud. Ascendo. Nunc audi, quod sequitur, Patrē meū, inquit, & patrem uestrum, deū meum, & deū uestrū. Paucissima uerba, sed quibus Christus tam suā ipsius maiestatem, q̃ nostram ipsorum fœlicitatē perspicue explicat, adeoq̃ dilucide interpretat cognomen fratris, quod antea dixerat. Primum em̃ q̃ non simpliciter ait, patrem nostrū, & deū nostrum, sed distinguit inter nos & ipsum, patrē, ingens, meū, & patrem uestrū, deum meū, & deum uestrū, non obscure significat se ipsum natura sua longe aliam habere prærogatiuā in deo patre, q̃ nos. Ipse em̃ est naturalis filius dei, nos adoptiui. Ipse ab eterno est a deo patre suo in effabiler genitus, nos in tempore sumus per ipsum creati, & per uerbū eius renati. Ipse suo merito consecutus est apud deū, cœlestem hæreditatem, nos cōsequimur eam ex gratia propter ipsum. Quare maiestas eius longissime post se humilitatem & abiectiōem nostram relinquit. Deinde aut̃, q̃ non excludat nos, sed assumat nos in consorcium, ac non dicat tantū, Patrē meū, & deum meum, sed addat etiam, patrem uestrū, & deum uestrum, hæc demum uera nostra fœlicitas est. Atq̃ hic aperte uidemus cur fratres Christi dicamur. Christus em̃ effecit, ut deus sit Pater noster. Vno uerbo, tota fœlicitas comprehenditur. Si em̃ deus, PATER est, Gerit ergo in nos paternum affectum, agnoscit nos filios, sollicitus est pro filiis, tuetur filios, seruat filios, & parat filiis maximam, quam potest, fœlicitatem. Hoc enim est officium, hic est affectus patris. Nam si tribus deo patris nomē, certe multo magis tribuēda sunt ei officia & affectus patris. Non est aut̃ pater noster tñ, sed est & deus noster. Deū, inquit, meum, & deū uestrū. Sunt em̃ patres, qui etsi paterno affectu cōplectantur liberos suos, tñ præ impotentia aut egestate nō possunt liberos suos tueri, ac conseruare. At pater ille cœlestis, non pater tantum est, sed &

DEVS

Inter Christū
& credentes
in Christum
discrimen.

Patris nomē:

Pater & deus.

DEVS noster, hoc est, ut gerit erga nos paternam uoluntatem, ita habet etiam diuinam potestatem, ut quod uelit, etiam possit. Quid enim deus est, nisi ditissimus omnium optimarum rerum thesaurus? quid deus est, nisi omnipotens omnium administrator? Quare, cum audis patrem coelestem, etiam deum nostrum esse, intellige ipsum & uelle & posse non solum nos in omnibus aduersis tueri & seruare, sed etiam coelestem hereditatem tribuere. Quid ergo nunc conquereris? quid amplius desideras? Si peccata tibi horrorem incutiunt, pater est, qui ea remittit. Si morbus, si egestas, si mors, si inferni dolores te premunt, pater est & deus, qui te tuetur, qui te seruat, qui & te liberat & uindicat in perpetuam felicitatem. Hoc igitur nuncio, hac Christi concione nihil potuit nobis nec iucundius nec graciosius contingere, & faxis deus, ut quod uerbis adnunciatur, uera fide comprehendamus, in Christo Iesu domino nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXXI.

Na Maria Magdalena uidit in sepulcro angelos, & audiuit, quod Iesus resurrexerat a mortuis, una & ipsa uidit Iesum uiuentem, & audiuit ex eo iucundissimam illam concionem; quam paulo ante explicuimus. Sed, quemadmodum in lege praecipitur, ut nemo occidatur, uno contra se testimonio dicente, ita infirmum fortassis uidebitur, si ex unius mulierculae testimonio, uiuus pronuncietur, qui ante mortuus fuerat. Agite ergo, amicissimi, persequamur & alia resurrectionis Christi testimonia, ut quamto cercior fiat resurrectio Christi, tanto nos cerciores de salute nostra redamur. Nam, cum Maria Magdalena abiret, ut adnunciaret discipulis, quod uidisset Dominum, & quid cum ipsa collocutus esset, interim reliquae mulieres, quae antea praemetu aufugerant, neque cuiquam quicquam dixerant, redeunt ad sepulcrum, & inuenerunt lapidem, (quemadmodum antea) a monumento reuolutum. Et (iterum) ingressae, non repperunt corpus domini Iesu. Et factum est, dum mente consternatae essent de hoc, ecce duo uiristerunt iuxta illas in uestibus fulgorantibus. Cum expauissent autem, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid queritis uiuentem cum mortuis? Non est hic sed surrexit. Recordamini, ut dixerit uobis, cum adhuc in Galilaea esset, dicens, quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Hic mihi summam uide industriam dei, qui sciat humanis infirmitatibus ad confirmandas res maxime omnium necessarias uti. Nam quod haec mulieres eant & redeant ad sepulcrum, humanum uidetur consilium, humana infirmitas & muliebris trepidatio, sed per hanc infirmitatem confirmat Christus resurrectionem suam, per hanc trepidationem eximit a nobis omnem trepidationem. Cum enim mulieres antea unum tantum uidissent & audissent angelum, nunc duos uident, ut in ore duorum stet omne testimonium, qui &

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

inerepant ipsas, & repetunt, adeoque significantius explicant priorem concionem de resurrectione Christi. Quid queritis, inquit, uiuentem cum mortuis? An non prius dictum uobis est, qd Iesus uiuat: cur ergo rursum queritis eum tanquam adhuc mortuum? Mortuus quidem fuit, non detinetur autem mortuus inter mortuos, sed est uiuus inter uiuos. Non est hoc in loco, ut uos putatis adhuc mortuus, sed resurrexit. Q. si nos indigniores uidemur, quam quorum testimonio fidem adhibeatis, memineritis saltem, quæ Iesus ipse adhuc inter uos uitam agens in Galilæa concionatus sit. An nō ibi perspicue docuit, qd impij damnaturi quidem sint filium hominis, & crucifixuri, sed ipsum tercia die resurrecturum? Cum igitur nunc tertius sit dies, quid est, qd adhuc dubitetis? Est & hæc angelorum concio non oscitanter prætereunda. Quanquam enim, quod ad summam rei attinet, nihil aliud, præter id, quod antea dictū est, contineat, tamen hoc iterum obseruandum est, qd angeli tam diligenter commemorent concionem Christi in Galilæa habitam. Primum enim significant se frequentes ibi præsto adesse, ubi tractatur uerbum dei, & prædicatur Euangelion Christi, ut recte iusserit Paulus mulierem in ecclesia potestatem seu uelamen habere in capite, propter angelos. Quod si angelos non piget in concionibus Euangelij adesse, quid nobis hominibus faciendum est, quorum salus ex auditu Euangelij pender? Euangelion enim potencia dei est ad salutem omni credenti. Deinde angeli nihil noui docent, sed repetunt ueterem Christi concionem, ut significant non esse nobis nouas ex cælo reuelationes expectandas, postquam uerbum dei confirmatum acceperimus, sed hoc uerbum sectandum, & in fide eius perseverandum esse. Si surrexerit, inquit scriptura, in medio tui propheta & prædixerit signum atq; portentum, & uenerit quod locutus est, ac dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras & seruamus eis, non audies uerba prophetae illius, hoc est, ne miraculis quidem credendum est, aduersus confirmatum uerbum dei, Et Paulus, si nos aut angelus de cælo aliud euangelion uobis adnunciauerit, præter id quod adnunciauimus, anathema sit. Cæterum, hæc concio, cuius meminerunt hoc loco angeli, scripta est in Matthæo, cap. decimo septimo. Sic enim inquit Matthæus. Cum uersarentur in Galilæa, dixit illis Iesus. Futurū est, ut filius hominis tradatur in manus hominum, & occident eum, ac tertio die resurget. Idem alias sæpe concionatus est Christus, non in Galilæa tantum, uerum etiam in Iudæa, sed malunt angeli cōmonestare mulieres Galilæarum concionum, propterea qd & ipsæ mulieres Galilææ erant, & cum Iesus primum omnium reuelasset in Galilæa, qd esset Christus, adiecit illis & hoc diserte, qd esset passurus, & per passionem intraturus in gloriam suam, adeoque diligentissime hoc egit, ut ubicūq; agnosceretur Christus, ibi etiā prædicaret de passione sua. In Matthæo, cum Petrus nomine apostolorum dixisset. Tu es Christus ille filius dei uiuentis.

Angelorum
presentia:

uiuētis, edixit eis Iesus, ne statim diuulgent ipsum esse Christū. Et ex eo
 tempore, inquit Matthæus, coepit Iesus indicare discipulis suis, q̄ oportet
 ipsum abire Hierosolymā, ac multa pati a senioribus, & principibus
 sacerdotū, & scribis, & occidi, & tertio die resuscitari. Et mox, cū Iesus trās
 figuratus esset corā tribus discipulis, præcepit eis, ne cui dicāt uisionē, do-
 nec filius hoīs a mortuis resurgat. Et addit, Sic & filius hominis passurus
 est ab illis. Sed hæc manifestiora sunt, quā quæ pluribus hoc loco cōme-
 morari debeant. Coniūgit autē Christus prædicationē passionis & glo-
 riæ suæ, partim ut significaret regnum suū nō esse de hoc mūdo, partim
 ut doceret etiā nos, q̄ nō habeamus in hoc seculo uel manentē ciuitatē,
 uel durabilē fœlicitatē, et q̄ oporteat nos per multas afflictiones intrare in
 regnum coeloz. Nō enim seruus maior est dño. Et sufficit discipulo, ut
 sit sicut præceptor ipsius. Quare si Christus necesse habuit maiestātē su-
 am per crucē & mortē cōsequi, nullā habemus causam, propter quā nos
 detrectemus cruces & mortes, ut si cōregnare uouerimus, etiā cū ipso
 una sufferamus afflictiones & cōmoriāmur. Sed uideamus & audiamus
 nūc ipsum Christum, post angelos, mulieribus tum apparentē, tū etiam
 colloquentē. Et recordatæ sunt (inquit Euāgelista) uerborū eius. Et e-
 gressæ celeritur a monumēto cum timore & gaudio magno currebāt, ut
 renūciarent discipulis eius. Et ecce Iesus occurrit illis, dicēs. Auete. Illæ au-
 tē accesserūt & tenuerūt pedes eius, et adorauerunt eū. Tūc dicit eis Iesus,
 Nolite timere. Abite, renūciate fratribus meis, ut abeāt in Galilæā, & illic
 me uidebūt. Hæc est secunda apparitio, qua Christus seipsum, nō iam
 uni tm̄, ut antea, Mariæ Magdalene, sed pluribus mulieribus uiuentē re-
 uelat, & resurrectionē suā a mortuis cōprobat. Nec apparet mutus, sed p-
 fert uocē resurrectioni suæ cōuenientissimā. Dicit em̄, *χαίrete*. Hæc uox nō
 est nobis oscitāter negligēda, sed ut coeleste oraculū, excipiēda. Christus
 em̄ apportat eā e regno patris sui, in q̄d iam per resurrectionē intrauerat, et
 e quo mulieribus sese reuelauerat, ut per eā statim significaret, q̄s esset fru-
 ctus, quod cōmodum resurrectionis suæ. *χαίρετε* em̄, quod nos dicimus a
 uere, usurpat in salutationibus, proprie uero significat gaudere, aut leto a-
 nimo esse. Nihil autē est in tota rerz cōditione, quod nobis iucūdiorem
 animi læticiā attulerit, præter quā resurrectio Christi. Per hanc em̄ trans-
 lati sumus in Christo, e peccato in iusticiā, e morte in uitā, adeoq̄ e terra
 & inferno in ipsum coelū, & perpetuā maiestātē. Cōuiuificauit (inquit)
 nos una cū Christo, simulq̄ cū eo resuscitauit, & simul cū eo sedere fecit
 inter coelestes in Christo Iesu. Quare quod Christus dicit: Auete, sic ex-
 cipiendū est, ut sentiamus hac una uoce nō tam fructū resurrectionis expli-
 cari, q̄ ep̄tomē totius euāgelij cōtineri. Cæterz, quod in Maria Magda-
 lena uidimus, hoc idē uidemus ab his mulierculis fieri. Postq̄ em̄ agno-
 uerūt hac uoce Christū, cōtinuo accesserūt propius, & adorabūde in ge-
 nua procūbentes, pedes eius, quātis potuerunt uiribus fortissime cōplexe

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

*Vide tenetur
Christus.*

sunt, tale quidpiā dicturæ. Tenemus te iā, o animo nostro carissime, te-
nemus te, nec potes efficere, ut deinceps nos effugias. Pie quidem mulier
culæ, sed in Christianismi ratiōe nōdum satis eruditæ. Vt em̄ deus non
colit̄ humanis manibus, quēadmodum Paulus Atheniēsis cōcionat̄,
ita nec Christus humanis manibus, aut externo cōplexu uere teneri po-
test. Si em̄ ccelū sedes est, & terra scabellū pedū eius, q̄ fieri posset, ut hu-
manis manibus, non dicā, teneret̄, sed uel saltē aliqua ex parte cōprehen-
deret̄. Quē mors, quē sepulcrum, quē infernus nō potuit tenere, cū hu-
manæ manus, etiānum gigātæ, tanq̄ captiuum coaceret̄. Nō tenet̄ ma-
nu corporis, sed manu spiritus sancti, quæ est fides. Exten de fidē, & iā te-
nes eum. Crede, q̄ ipse sit Christus, q̄ expiauerit morte sua p̄ctm̄ tuum,
q̄ impetrauerit tibi resurrectionē suā, ut, p̄pter ipsum reputeris iustus cor-
rā deo, & habeas uitā eternā. Hoc si feceris, Christus ita captus erit, ut q̄
quid petieris, p̄pter ipsum consequaris. Sic coeperat quondā ipsum nōdū
humana carne indutum, Mose, et ita fortiter tenebat̄ ut diceret ad Mo-
sen, Dimitte me, ut irascat̄ furor meus cōtra populū et deleā eos. Sic tenebat̄ e-
um iam hoīem factum mulier Cananæ, quæ ne canis quidē cognomine
moueri potuit, ut dimitteret ipsum. Vnde & audiūt: O mulier magna est
fides tua, fiat tibi, sicut uis. Sic cōprehēderat ipm̄ iā in cœlo regnantē Pau-
lus, cum diceret. Persuasum mihi habeo, q̄ neq̄ mors, neq̄ uita, neq̄
angeli, neq̄ principatus, neq̄ p̄tates, neq̄ instātia, neq̄ futura, neq̄ ali-
tudo, neq̄ pfunditas, neq̄ ulla alia creatura poterit nos separare a dilecti-
one dei, quæ est in Christo Iesu dño nostro. Extēdamus igit̄ manus fidei,
ut sic adprehēdamus Christum, quatenus & nos a Christo apprehēsi su-
mus. Porro, quēadmodum Christus, ante correxerat errorē Magdalene,
ita etiā corrigit nunc errorē harē mulierularū, et remittit ipsas ad disci-
p̄los. Nolite, inquiēs, timere, uidelicet, ne uobis effugiā. Sed abite, renū-
ciate fratribus meis, q̄ & uobis uiuus apparuerim, & appariturus q̄q̄
sim ipsis in Galilæa. Repetit aut̄ Christus plane eandē contionē, q̄ supra
habuerūt angeli. Et repetit eā iisdē pene v̄bis, ut cōfirmet autoritatē an-
gelici testimoni, & significet, nobis nō hoc agēdum esse, ut subinde ali-
ud atq̄ aliud euāgelion audiamus, sed ut idē & uetus euāgelion p̄cipia-
mus, & in eius fide cōseruemur. Repetit etiā fratris cognomē, q̄d antea ad
Mariā Magdalēnā dixerat. Renūciate, inquiēs, fratribus meis, ut discipu-
li, qui ab ip̄o paulo ante defecerāt cōfirmarent̄ in fide, utq̄ nos, q̄ per dis-
cipulorū eius uerbū credimus in Christū, agnosceremus cognationē no-
strā, q̄ habemus in Christo per fidē, uidelicet, q̄ cū fratres Christi simus,
p̄riuē eattē ad nos ius cœlestis hereditatis, ut simus hæredes q̄dem dei,
coheredes aut̄ Christi. Hec uident̄ esse leuia, quia sunt in doctrina Christi
ana uulgaria & p̄rita, at si quis cogitatiōe suā, quātum hoī ex uerbo dei
p̄ fidē possibile est, excutiat, quāta sit maiestas Christi, quāta itē magnitu-
do cœlestiū bonorū, is certe aliq̄ mō etiā intelliget, quāta quamq̄ in æsti-
mabilis et incredibilis sit dignitas, frat̄ et coheredē Christi esse. Gloriā

tur hoīes, q̄ genus suum ducāt e ueteri, & regia aut p̄cipali prosapia, &
tū, si hoīes diligentius p̄scrutētur originem ḡnis sui, deprehendēt nos o-
mnes e p̄ctōribus, p̄ctōres, e mortalibus, mortales, e p̄ditis, p̄ditos des-
cēdere. Hęc est nobilitas nostra, quā oēs, ex uno parēte Adamo cōsequi-
mur. Quāta ergo gl̄a est, filium dei esse, frat̄e Christi esse, & p̄pter Chri-
stum, iustū, immortalē ac perpetuo saluū fieri. Hac nobilitate nihil po-
test nec dignius, nec excellētius excogitari. Et si trāstuleris eā ad usum in-
aduersis, ac cōfirmaueris fidē per eam, nihil tā potens, tamq̄ efficax erit,
q̄d dānum dare queat. Porro, Christus nō solum repetit fratris cogno-
mē, sed etiā mentionē, quæ facta est, de futura sui reuelatiōe in Galilæa.
Renūciate, inquit, fratribus meis, ut abeāt in Galilæā, et illic me uidebūt.
Ergo ne discipuli nō nisi in Galilæa uiderunt Christū post resurrectionē
suā. Minime oīm. Nā mox apparet Petro, apparet duobus p̄fiscienti-
bus in Emaus, apparet undecim simul cōgregatis, et p̄bet setāgēdum.
Christus aut̄ nō loquit̄ de priuatis illis apparitiōibus, q̄ coram paucis fa-
ctę sunt, sed loquit̄ de publica illa sui reuelatione, de qua ante, cū adhuc
esset in carne, uaticinatus est, & quę postea facta est, corā magna discipulo-
rum multitudine, in Galilæa, in mōte, quē Christus designauerat. Nā cū
in Galilæa inchoasset euāgelion regni sui, uoluit etiā illic resurrectionē
suam, qua in gl̄am regni sui intrasset, publice corā multitudine discipulo-
rum suorū testari, ut q̄d in uno loco inchoatum & probe cōfirmatū esset,
postea in oīa terræ loca, in totū orbē terrarū uulgaret̄, & qui crederēt salu-
tem cōsequerentur. Atq̄ hęc quidē dicta sint de reuelatiōibus, q̄bus Chri-
stus manifestauit se primū Marię magdalene, deinde & alijs mulieribus.
Sed quid interim, dū hęc agunt, factū est de custodibus, de quibus supra
dictum est, q̄d p̄ timore cōcussi sint, & facti sint, uelut mortui. De hac
re audi Mattheum. Nā cū mulieres abijissent, ut renūciarent discipulis, q̄d
Christus mādauerat, ecce quidā e custodibus uenerunt in ciuitatē, ac re-
nūciauerunt p̄cipibus sacerdotum oīa, quę acciderant, & cōgregari cum
senioribus, cōsilio habito, pecuniā copiosam dederūt militibus, dicētes.
Dicite, q̄ discipuli eius nocte uenerunt & furati sint eū, uobis dormienti-
bus. Et si hoc auditū fuerit a p̄sīde, nos p̄suadebimus ei et securos uos facie-
mus. Et illi accepta pecunia, fecerūt sicut edocti erāt, & diuulgatus est hic
sermo apud Iudeos usq̄ in hodiernū diem. Hic mihi uide, primū quidē
laboriosissima & sumptuosissima humane prudētię cōsilia aduersus deū.
Deinde admirabilem diuine sapiētie industriā aduersus humana consilia.
Nā cū Christus dixisset quōdam Iudæis: Destruite templū hoc, & in tri-
bus diebus erigā illud, abutebant̄ Sycophantę hoc dicto ad opprimendū
Christū & morte cōdemnandū in cōcilio pōtificum. Sed cū nō uidebat̄
satis idonea causa, p̄pter quam Christus cōdemnaret̄, usurpant postea
hoc dictū ad obscurandā, aut potius impediendā uitā & resurrectione me-
ius. Recordari, inquit, sumus, q̄ hic impostor dixit adhuc uiuens, post
tres dies resurgo. Iube ergo muniri sepulcrū usq̄ ī tertiū diē, ne qñ ueniāt

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

discipuli eius et furētur eū, dicantq; plebi surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior priore. Quid potuisset prudētius aduersus resurrectionis Christi p̄dicationē ab hoībus excogitari? Sed cū ne sic q̄dem humana cōsilia, pmouerent, et Chrūs exterritis custodibus magna maiestate resurgeret, excogitat impij aliā uīā, qua elabantur, & iā nō tm̄ ingeniū exercent, uerētā magnos pecunię sumptus faciūt, ut opa dei, si nō oīno impediat, nōnihil tñ obscurēt. Cōsilio, inq̄t, capto, dederūt copiosam pecuniā militibus, ut dicerēt, discipulos, dormiētibus ip̄is, corpus Christi furatos esse. Quid ergo fit? pecunię, aiūt, obediūt oīa. Hi accepta pecunia fecerūt sic ut erāt edocti, & uulgarūt in ludgos, corpus Christi a discipulis sublatū ēē. Nondū tñ sumptuū & laboris finis est, q̄a necesse habuerūt, etiā coram p̄sīde hoc mēdacium defendere, & q̄ bñuolentiore habeāt iudicē, muneribus eū corrūpere, Si hoc, inquiūt, auditū fuerit a p̄sīde, nos psuadebimus ei, et securos uos faciemus. Vide quāta cura, labore, et sumptu cōstet, ut impietate & mēdaciū defendas, & opus dñi impedias. Sed uide tu mihi uicissim, admirandā dñi dei nostri industriā. Qz em̄ prudētissime ab hoībus excogitatū erat ad cōfutandā resurrectionē Christi, hoc ip̄m fit diuina disp̄satione illustrissimū resurrectionis Christi testimoniū. Nā q̄d custodes dicūt, discipulos, dormiētibus ip̄is, furatos esse corpus Christi, manifestū, adeoq; ut loquunt, palpabile mēdaciū ē. Quō em̄ potuerūt aut muliercule aut pauci discipuli, armatos custodes fallere, tā grandem lapidē ab ostio monumētī sine tumultu amouere, secure linreamina et fudaria corpori detrahēre, ut nudū corpus auferrēt? Quę humana ratio tā stupida ē, ut manifestā mēdaciū huius impudētiā nō intelligat? sed interī hoc mēdatio cōfiteat hāc ueritatē, q̄ corpus Christi nō sit āplius ī sepulcro. Quare cū sit luculentum mēdaciū, q̄ discipuli abstulerūt corpus Christi, & custodes ingenue fateāt, corpus Christi nō esse āplius ī sepulcro, manifesta ueritas ē, testimoniū etiā custodū cōprobata, q̄ Chrūs resurrexerit a mortuis. Hęc est diuina industria, qua efficit, ut impij & scelerati hoīes, eo ip̄o cōsilia et opa dei adiuuēt, q̄ maxie resistūt. Nō est sapiētia, inq̄t Salomō, nō est prudentia, nō est cōsiliū cōtra dñm. Et Iob. Cōprehēdit sapiētes ī astutijs ipsorū. An nō filij Iacob, cū fratrē suū Iosephū alienigenis diuēderent, adiuuerūt cōsiliū dei, q̄ decretū erat, Iosephū dñaturę fratribus suis? Impie q̄d egerūt filij Iacob, crudelitāte sua, sed Deus tā industrius fuit, qui hac crudelitāte ad pficiēda sua opa bñus ē. An nō Pharaō sic adiuuit opus dei, cū opprimeret Israelitas in ægypto? Quāto em̄ plus opprimebāt, tāto magis multiplicabātur. Sed quid de his loq̄r, cū pontifices ip̄i et pharisęi, de quibus nūc loq̄mur, p̄buerint nobis ī occidēdo Christo exēplū, q̄ manifeste cognoscit, diuinā industriā tantā ēē, ut pessimis impiorū cōsilijs et conatibus, ad pficiēda sua cōsilia et decreta optie utat. Pōtīfices em̄ uoluerūt Christū p̄ mortē oī gl̄a et maiestate sua spoliare, at hoc ip̄o Chrūs intrauit in sūmā gl̄am & maiestatē. Viuemus igit̄ impie, et resistemus cōsilijs dei, ut habeat materiā exercēde suę industrie, et adiuuem⁹ impietate opa dei. Micoim. Nō sunt faciēda mala, inq̄t Paulus, ut eueniāt bona. Hęc enim

*Impij adiuuāt
cōsilia dei.*

industrie diuine exempla proponuntur nobis, ut non otiose tamen de ipsis cogitemus, aut ad impletatis occasionem & licentiam usurpemus, sed ut ad legitimum usum transferamus. Legitimus autem usus earum est, primum, ut impij discant ex ipsis timorem dei, et respiscant. Nam quod conatur aduersus deum aut verbum eius, intum non habet felicem per consilium ipsorum successum, ut ipsi potius pereant, deus autem et verbum eius promoueat, adeo quod conatus eorum non est nisi calcitratio aduersus stimulos. Bestiae, quae contra stimulos calcitrant, non stimulos, sed se ipsos laedunt, et tanto magis laedunt, quanto fortius recalcitrant. Sic et impij non laedunt deum, sed furor suo se ipsos tanto magis laedunt, quanto plus deum & verbum eius persequuntur. Non loquitur autem tamen de publicis verbi dei persecutoribus, sed etiam de priuata hominum impietate. Pauper quispian, & avarus querit opes nugis & imposturis: hoc est operis querere & parare aduersus deum. Dixit enim deus, Non fureris. Sed quanto magis hoc conatur, tanto pauperior redditur. Etsi enim consequatur magnas opes imposturis, non tamen consequitur opum benedictionem, sed potius maledictionem, quam non paupertate tamen, sed ipsa quae morte grauior est. Deinde discant & pii ex his exemplis fidei, ac confirment eam in omnibus aduersis. Etsi enim uideantur omnia de deo, de verbo dei, et de salute ipsorum, propter impietatem et crudelitatem impiorum hominum clamata esse, agnoscant tamen omnipotentem dei industriam, quae cum uocet ea quae non sunt ut sint, nouit etiam efficere, ut afflictio sit organum salutis, & mors ipsa, instrumentum uitae. Quare doctrina & exempla industrie dei ita nobis consideranda proponuntur, non ut sumamus ex ipsis occasionem perpetranda impietatis, sed potius sectanda pietatis, ut & respiscamus, & in uocatione dei perseueremus. Sed reuertamur ad custodes. Hi (inquit) accepta pecunia, fecerunt sicut edocti erant. Quid hoc scelere magis impium? Maledictus, inquit lex, qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis. At qui accepta pecunia mentiuntur aduersus suam ipsorum conscientiam, Christum non uiuere, sed corpus eius a discipulis ablatum esse, hi non solum iterum, quantum in ipsis est, innocentem occidunt, sed etiam falsum dant testimonium, hoc est, uno facto, duo capitalia crimina designant. Actolerabile esset, quod hi milites accepta pecunia mentiti sint aduersus resurrectionem Christi. Nunc autem, hoc demum horrendum est, quod in ecclesia Christi, non prophetae milites, sed pontifices & sacrificuli, resurrectionem Christi, accepta pecunia, non solum impudentissimis mendacijs suis obscurant, sed etiam eos, qui resurrectionem Christi diuulgant, crudelissime trucidant. Et qui sunt illi, inquit, tam impij homines? Nemo quidem inter Christianos uult tam impius uideri, sed quod uerbis negatur, hoc opere ipso comprobatur. Resurrexit enim Christus, quem admodum Paulus ait propter nostram iustificationem, hoc est, ut nos propter Christum gratis reputaremur coram deo iusti per fidem, & quod iusticia Christi, nostra fiat iusticia per fidem, qua possimus constare coram iudicio dei, uincere mortem, & salutem consequi. Hic est resurrectionis Christi fructus, haec est utilitas eius. Quotquot autem tuentur merita humane iusticiae, & defendunt substitutiones hypocriticas, ut uel parant sibi opes ecclesiasticas, uel conseruent suas dignitates & maiestates in hoc seculo, (id quod faciunt impij pontifices & sacrificuli) hi certe hoc agunt, ut accepta pecunia mentiantur, Christum non resurrexisse, sed corpus eius a discipulis sublatum. Non consentunt quidem ore, quod negent Christus

Industria di
 uinae exempla
 ad quid pro
 sint.

Sacrificulorum
 impietatem re
 surrectionem
 Christi.

stum resurrexisse. Sed doctrina, sed facta eorum resurrectione Christi dānāt. Quare hi tāto sceleratius in Christū, q̄ milites illi Iudeorū, peccant, quāto honestius uideri uolunt de Christo sentire. Et quia hi non sunt tm̄ inimici crucis Christi, quēadmodum Paulus ait, sed etiā inimici resurrectionis Christi, & deus eorū uenter est, idcirco finis q̄q̄ ipsorū perditio erit. Atq̄ hæc quidē de custodibus, q̄rum etiā mendaciū, resurrectionis Christi testimonium est, redeamus autē nunc ad mulieres, q̄ fuerunt primę nūcię resurrectionis Christi apud discipulos. Nā Maria Magdalena, de qua supra dictum est, quia priā uiderat Christum, prima etiā interea temporis, dum aliarū mulieres ad sepulcrū redeunt, & ab eo recedunt, renūciauit discipulis, qui cū Iesu fuerāt, lugētibz & flentibus. Et illi cum audissent, q̄ uiueret, & uisus esset ab ea, nō crediderunt. Interim reuertunt & reliquę a monumento mēto & renūciauerūt hæc oīa illis undecim, et ceteris oībz. Erat autem ut Lucas ait, Maria Magdalena, & Ioāna, & Maria Iacobi, & ceterę q̄ cum eis erant, quę dicebāt ad apostolos hæc. Et uisa sunt apud illos, ceu delirantes mētum uerba illarū, nec crediderunt illis. Ingēs discipulorū stupor. Sed nihil nimirz, aut nouum. Expectauerāt em̄ in Christo regnum corpale, et terrenā maiestātē. Qua speper ignominiosissimā mortē eius pudefacti, nihil iā claritudinis de Christo sperare poterāt. Atq̄ hi grauiter quidē incredulitate sua peccāt, nobis autē hoc discipulorū exēplo obseruandum est, quā impossibile sit humane rationi, ut assenciat huic religionis nostre capiti, qd est de resurrectione mortuorū. Discipuli em̄ audiuerant antea uaticinia Christi, de resurrectione, q̄ uaticinia Christus miraculis suis confirmabat, & nunc audiunt nō unius tm̄, sed multarū mulierum testimonia, de Christi resurrectione, nihilominus tm̄ uidet̄ ipsis quicquid dicūt deliramētū. Quidē an nō putas q̄ discipuli multo plures habeāt successores huius incredulitatis, q̄ eius fidei, quā postea cōceperunt? Atheniēses cum audirēt Paulum apostolum, differentē de resurrectione mortuorū, irriserunt, & tanq̄ spermologū aboinati sunt. Non soli autem Atheniēses huic impietati affines fuerunt, sed irrident resurrectionē Christi & mortuorū, quotq̄ in carne uiuunt, & contēpto v̄bo dei, delicijs student, q̄s Epicureos uocant. Vulgata est inter Christianos doctrina de resurrectione Christi, & mortuorū, sed nō uulgaris est huius doctrine fides. Os confitet̄ Christū resurrexisse, sed interī cor, ratio, intellectus, ac oēs alię t̄a corpis q̄ animi uires, resurrectionē Christi negāt. Si resurrexistis, inquit Paulus, una cum Christo, supna q̄rite, ubi Chr̄s est ad dextrā dei sedens. Supna curate, nō terrestria. Cum autē q̄ramus inferna, cum q̄ramus terrestria, an nō uident̄ nobis deliramēta, q̄ de resurrectione Christi dicunt̄? Itaq̄ quia peccamus cum discipulis incredulitate, demus etiā opam, ut cum ip̄is per fidē resipiscamus, et in fide cōfirmemur. Et si em̄ discipuli grauiter peccēt sua incredulitate, nō tm̄ abutunt̄ ea ad desperationē, ac defectionē a Christo, sed excitantur ab ea, ut resurrectionē Christi diligētius perscrutent̄, & ad uerā fidem perueniāt. Quo exēplo admonemur, ut ne p̄ctā quidē ip̄a, quę designauimus, sinamus nos a Christo abstrahere, sed agnitione p̄ctōrum excitati, salutem nostram cupi-

Resurrexio
nis Christi ne
gatores.

dius & uehementius inquiramus p̄ Iesum Christum Dominum nostrum, q̄ est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXXII.

Vperioribus diebus interpretati sumus, pro nostra imbecillitate, eas reuelationes, quibus principio angeli resurrectionē Christi, re nobis longe oīm exoptatissimā & saluberrimā, adnūciauerunt, deinde eas, quibus Chr̄s ipse nunc uni mulieri, nūc pluribus mulieribus se mortē uicisse, ac celesti uita frui testatus est. Nūc igitur, uideamus etiā eas reuelationes, quibus Chr̄s corā uiris, hoc est, apostolis & discipulis suis cōprobauit sese uere a mortuis resurrexisse. Vos eīm, inquit, eritis mihi testes non solū Hierosolymis, uerum etiā in uniuersa Iudea, Samariaq̄, deniq̄ usq̄ ad extrema terrae. Quare necesse erat, ut apostoli ac reliqui discipuli resurrectionē Christi certissimis ac firmissimis argumentis cognoscāt. Ac supra quidē dictū ē, uerba mulierum resurrectionē Christi adnūciantū uisa esse apud discipulos, ceu deliramentū, quid eīm humanae ratiōi hac nūc nouitate incredibilis: Petrus aut̄, non oīno uana esse iudicās, q̄ referebant mulieres, maluit re ipsam certius explorare, q̄ incognita deridere & dānare. Surgēs ergo currit iterū ad monumētum, & cum inclinasset se, uidit lintamina posita sola, & abiit, apud semetipsum mirās, qd factū erat. Itaq̄ dū admirat̄, ecce Christus ipse p̄sto adest, & exhibet sese primo oīm Petro cōspiciū & uiuētē. Sic eīm Paulus ad Corinthios scribēs. Resurrexit, inqt, tertio die, secundū scripturas, & uisus est Cephae. Ac apostoli, postq̄ rediissent ad ipsos duo discipuli ex Emaus, dixerūt: Surrexit Dñs uere & apparuit Simoni. Hec satis perspicua testimonia sunt, q̄ Chr̄s, postq̄ apparuit mulieribus, primo oīm inter uiros & ap̄los apparuerit Simoni Petro. Hic ergo uide mihi admirabile & stupendā clemētiā, qua Chr̄s resipiscētes complectit̄, atq̄ adeo uere etiā hoc loco implet̄, qd Christus alias de patrefamilias cōcionatur, qui si habeat centū oues, & pdiderit unā ex illis, relinquit nonaginta nouē in deserto, & uadit ad illā, q̄ perierat, donec inueniat eā. Nā Petrus paulo ante execratus fuerat, & deierauerat se non nosse Christū. Hoc certe erat nō a grege tū ouium aberrare, sed etiā perire. Quid aut̄ uicissim Chr̄s agat: primū quidē in medijs calūnijs, in medijs accusationibus corā Pontificib. in medio mortis sue piculo, intuet̄ Petrum, ut reuocet ipsum in uiā. Deinde mādāt angelo ut iubeat mulieres adnūciare resurrectionē suā non a Ihs tū discipulis, sed noīatim etiā Petro. Dicite, inquit, discipulis eius et Petro, q̄ precedet uos in Galilēā. Postremo afficit & hoc honore Petrū, q̄ ipse priō oīm inter apostolos & discipulos suos post resurrectionē appareat: aditurus est aut̄ deinde plura fauoris sui, erga Petrū argumēta, cū dicit. Petre, amas me. Pasce oues meas. Quid ergo sibi uult tā stupēda clemētia, erga tā foede lapsum? Nū Chr̄s significauit his argumētis Petrū debere summum esse pontificē, & dñm orbis terrarū, quales se gloriātur Romani Pōtiffices? Mīe oīm. Regnum eīm meū, inquit, nō est de hoc mundo. Et: Reges gentiū

Petro appa
ret Christus.

um dñantur, uos aut non sic. Errurus. Sicut meminit pater, ita & ego mit-
to uos. Misit aut pater Christū filium suū in hunc mundū, nō ut magistrū,
sed ut ministrū, nō ut regē, sed ut cōcionatorē. Quare misit & aplos suos ut
ministrōs & cōcionatores. Num fortassis Chrūs his officijs, quibus blan-
dit Petro, significauit se delectari defectiōibus ab euāgelio, & appbare ab
negationes vbi dei, ac pctā? Nihil minus. Qui em dixit: Discedite a me o-
mnes, qui opamini iniquitatē, quō impietate & iniquitate delectaret? & qui
uenit, ut expiaret pctā, & aboleret ea, quō approbaret? Sed qd Christus his
officijs erga Petrum uoluit, alterz psonale, alterz generale est. Cū enim Pe-
trus grauissimelapsus esset, necesse qz habuit maxias capere cōsolationes
ut saluti sugrestituere, quēadmodū supra indicauimus. Deinde uoluit Chri-
stus docere, qd sit maximū oīm officiū suū, & q cura etiā post resurrecti-
onē suā in ccelo. Cū emtā sollicitus est de salute Petri ante quidē lapsi, nūc
aut resipiscētis, perspicue significat hoc unū esse opus, hoc unū esse laborē
suū, ut pctōres ad poenitentia reducat, & poenitētes maxis beneficijs or-
net. Quis est, inqt Paulus, qui condēnet? Christus est, qui mortuus est, i-
mo qui & suscitatus est, qui etiam est ad dextrā dei. Quid illic agit? Interce-
dit, inquit, pro nobis. Intercessio aut Christi, quō uana esse possit? Sēcte-
mur igit uocationē Christi, ad resipiscētia, ut etiā intercessiōis eius fructū
capiamus. Ceterz, post unū Petrū, apparuit Christus deiceps duob. discipu-
lis, ut resurrectionē suā subīde magis ac magis cōfirmet. Ac meminit quidē
Marcus duorū discipulorum pficiscētū in rus, meminit & Lucas duorū, qui
pfecti sunt ad Emaus. Et hos alij eosdē, alij diuerlos fuisse sentiūt, qd uen-
qz se habeat scopū certe huius negotij, uidelicet, qz Chrūs resurrexerat a
mortuis, et apparuerit discipulis suis, cōfirmat. Audiamus igit Lucā nostrū.
 ” Et ecce duo ex illis ibāt eodē die in castellū, qd aberat spacio stadiorū septu-
 ” agita ab Hierlms, noīe Emaus, et ipsi confabulabāt inter se de his oībus q ac-
 ” ciderāt. Vetus dictū est: ubi dolet, ibi qscqz manū habet, ita si qd uehemēter
 torq̄t aīm, ibi qscqz ligūā habet. Nō mediocre em solatiū genus ē, altos cor-
 dis dolores, sermone, tāqz e captiuitate in liberū cāpum dimittere, et mutuis
 colloquijs cū amico cōferre. Cum ergo hi duo discipuli, maxio affecti erant
 dolore, qz quē uenerati erāt ut Christū, eū uiderāt cōtumeliosissime, ut sce-
 leratissimū hoīem, interfectum, hoc unū cogitāt, hoc unū loquunt, & al-
 ternis iterū atqz iterz repetunt, qd de Iesu acciderat, & qd ipsorū aīm maxie
 torq̄bat. Aliorū hoīm alię sunt cōfabulatiōes. Magna em hoīm pars collo-
 quunt tñ de rebus pphanis, idqz pphanissime. At fieri quidē potest: ut de
 rebus pphanis, mīe prophane, sed pie, sed ad ædificationē proximī dispute-
 mus, p̄cipuum aut piorū colloquium de pietate, deqz rebus salutis nostrę
 esse debet. Docete, inquit, & cōmonete uos inuicē cantionibus & laudib. &
 cantilenis spūalibus, cū gratia canētes in cordibus uestris. Et quicqd egeritis
 sermone aut facto, oīa in noīe dñi Iesu facite, gratias agētes deo et patri per Il-
 lū. Quare etsi hi duo discipuli nōdum recte intelligūt Christū, cōmendādū
 tñ est exēplum ipsorū, qz maluerūt de religiōe sua, q de pphanis suis nego-
 ” cijs colloq: Et factū est, dū cōfabularent, ac disputarēt, & ipse Iesus appin-
 ” quās, ibat una cū illis. Ceterz oculi illorū tenebant ne eū agnoscerent. Hęc est

secunda apparitio, (prius enim facta est Petro) qua Christus ad testificandam resurrectionem suam, reuelauit sese uiris. Primum ergo uides hoc loco, quod sollicita discipulorum disputatio de Christo impetrarit. Cum enim colloquerentur de Christo, adiungit sese Christus cum ipsis, & prebet se eis comitem itineris. Nam quod apud Mattheum dixit. Vbi sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, hoc confirmat nunc magno miraculo, quod non solum hos discipulos comitatur, uerum etiam erudit eos in doctrina pietatis et perducit ipsos ad ueram suam cognitionem. Sed quid? nunquid in medio tantum duorum aut trium, quod de ipso pie disputat, et non etiam cum uno priuato? certe ne unus quidem consortium abominatur. Si quis, inquit, diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, et ad eum ueniemus, et mansionem apud eum faciemus. Cogitemus igitur de Christo, & loquamur de Christo, ut Christus occasione habeat ad nos ueniendi, et nos in omnibus aduersis conseruandi. Apparet autem Christus discipulis, non qualis nunc erat in maiestate & gloria patris sui, sed qualis ab ipsis comprehendere potuit, peregrinus. Atque hic uide mihi admirabilem Christi potentiam. Cum enim adhuc gestaret mortale corpus in terra, transformatus est coram discipulis in mortem, et splenduit facies eius sicut sol. Nunc autem postquam assumpsit per resurrectionem corpus glorificatum, offert se ipsum conspectui discipulorum humilem, et uelut peregrinum quendam ex uulgo. Necesse igitur est ut fateamur in Christo diuinam esse potentiam, qua potuit et in carne mortali, formam immortalis, et in immortalis uita, formam mortalem assumere. Sed quod initio longe alius apparet discipulis quam Christus, & tamen explicatioe Moysi & prophetarum subde magis ac magis sese reuelat, donec aperti sunt oculi eorum, ut recte ipsum cognoscerent, in nostri doctrinam et factum et scriptum est, uidelicet ut discamus, quod *Christi forma in hac terra.* enim Christus, fide et pijs precibus, inuitatus ueniat ad nos in hoc seculo, inuoluat tamen se formis peregrinis, ac nunc quidem accedat ad nos forma corporalis egritudinis, nunc forma paupertatis, nunc forma exilij, nunc forma horrendi iudicis, adeoque talis apparet, qualis nos premit afflictio. Ac in his formis initio quidem tenetur oculi nostri, ne agnoscamus ipsum, quod enim humana ratioe comprehendere posset, quod Christus, quod est summa felicitas, esset in infelicitate egritudinis, paupertatis, exilij, aut alterius id genus afflictionis: attamen si pergamus audire euangelium de Christo, et promissiones eius, oculi nostri tandem ita apientur ut Christum in propria sua forma, quod est resurrectionis, uitae et eterne felicitatis, cognoscamus, ac nulla nobis dubitatio reliquat, quoniam Christum comitem in aduersis habuerimus. Videamus ergo quomodo Christus prebeat sese his discipulis paulatim cognoscendum, ut discamus et nos eodem modo Christum comprehendere. Et ait ad illos. Qui sunt hi sermones, quos confertis inter uos ambulantes, & estis tristes? Dissimulat Christus quod sit, et interrogat de colloquio, non ut ignarus, sed ut hac uia eodem modo ad institutum suum perueniat. Ac excipit quidem et tractat initio dure a discipulis. Respondens enim unus, cui nomen Cleophas, et dixit ei. Tu solus peregrinus es Hierusalem, neque cognouisti, quod facta sunt illic his diebus. Christus autem non sinxit se hac duricia ab instituto abduci, sed pergit. Et dixit: Quare? Interrogat enim de his rebus tam sollicitus, ut prius discipulos ipsos in sui ipsorum cognitionem duceret, quam se cognoscendum ipsis exhiberet. Sic enim res se habet, ut non co-

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

*Afflictio tor-
tura hominis.*

gnoscam⁹ & Christū, nisi nos ipsos ante cognoscam⁹. Quare Chr⁹s accedit
ad nos initio, nō in ppria forma, sed i pegria, uidelicet afflictiois et mortis,
idq; facit, nō ut pdat nos sed ut extorqat sententiā a nostri, & pponat nos
nobis ipis i aduersis ob oculos nostros, ut pspicue uideam⁹ in aīo nostro,
non nisi in credulitatē, impietate, crudelitate, impatientiā, uirulentia, blas-
phemiā, oīaq; scelere genera naturaliter habitare. Afflictio em̄ explorat
humanum aīm, ac uelut tortura est, qua excitat & cōmouetur quicquid
in aīo latet. Iob sanctus erat, & dum manu dei sustentaret, patientissimus.
Sed cū deus manum suā retraheret, & obijceret nudum Iobē afflictioni-
bus, uelut tormētis, ibi tum quid aliud audis, q̄ maledicta, & execratio-
nes? Pereat, inq̄t, dies in qua natus sum, & nox, in qua dictū est, cōceptus
est hō. Et hec erat agnitio et cōfessio naturalis impietatis, quā extorqbat af-
flictio. Erat & Ieremias, ppheta ab utero matris sanctificatus. Sed cū labo-
re & dolore torqueret, erumpit uel tandē, quod in carne et sanguine eius
latebat. Clamat em̄. Maledictus qui adnūciauit patri meo dicens, natus est
tibi puer masculus. Audiat clamorē mane, & ululatum in tpe meridiano,
qui me nō interfecit a uulua, ut fieret mihi mater mea sepulcr⁹, & uulua
eius cōceptus æternus. Vides afflictioes esse tormēta, quibus ut excitant
in nobis impietates nostræ naturales, ita ducimur etiā in nostri ipsor⁹ co-
gnitionē. Nō regimus aut cognitionem Christi, nisi antea nostrā mise-
riā & pditionē cognoscamus. Necessariū igit est, ut cognituri Christum
prius nos ipsos, pbe cognoscamus. Atq; hoc illud est, quod Chr⁹s hoc
loco urget, ut discipuli dicāt, quibus de rebus colloquatur. Volebat e-
nim se manifestare ipis. Quare cogit eos, ut prius ipsi sibi ipsis manifestē-
tur, & impietate suā cognoscāt. Vnde ingenue cōfitemē, qd sentiunt. Ac
dixerūt ei. De Iesu Nazareno, qui fuit uir, ppheta, potens ope et sermone
corā deo & toto populo, & quō eum tradiderūt summi sacerdotēs, & pri-
cipes nostri, in condēnationem mortis, & crucifixerunt eū. Nos aut spe-
rabamus eū esse illū, qui redēpturus esset Israel. Atq; sup hāc oīa tertius
est dies hodie, q̄ hec facta sunt. Sed & mulieres que dā ex nobis attoni-
tos reddidere nos, q̄ diluculo puenerunt ad monumētum, & non inuen-
to corpe eius uenerūt dicentes, se etiā uisionem angelor⁹ uidisse, q̄ dice-
rēt eū uiuere. Et abierunt quidā eor⁹, qui erāt nobiscum, ad monumētū,
& ita reperunt, sicut mulieres dixerāt, ipsum & nō uiderunt. Erupit tan-
dē stulticia hor⁹ discipulor⁹, & manifesta facta est incredulitas cordis eo-
rū. Cum em̄ nullā firmā cōcepint fidē de euāgelio Christi: uide mihi, q̄
uariē afficiatur, q̄ paulo momēto huc illuc impellant, quāq; subito iudici-
um suū de Christo mutēt. Nā cū Iesus ageret adhuc uitā in terris, et habe-
ret doctria & miraculis illustris, credūt q̄ sit Chr⁹s. Nos sperabam⁹, in
quiūt, eū esse illū, q̄ redēpturus esset Israel. Postq̄ aut pōtīfices & pīcipes
tradiderūt eū morti, mutāt sententiā suā et putāt tā de ipō q̄ de salute Israelis
actū esse. Ac fortassis cogitarūt, q̄ cū ipsi nec sapientiores nec doctiores
sint pōtīficib⁹ et phariseis suis, stultissimū sit cōtra hor⁹ sententiā pclari qd
dā sibi de crucifixo et mortuo hoīe polliceri. Sed cū mulieres aliq̄ nūciaf-

sent ipm uiuere, ibi iū, prsus sūt attoniti et stupidi, ut q se yāt penit, nesciāt, nec aliud habeāt, qd agāt, q q aim despōdeant, & abiecta harz rez sollicitudine, suas res in hoc seculo curent. Ipsum, inquit, nō uiderunt, hoc est: lactant quidē mulierculę eū uiuere, sed quia quidā ex nostris nō uiderunt eum, existimamus muliercularz sermonem esse aniles fabulas. Quare non possumus nobis prudentius consulere, q ut relictis his deliramentis, nostrz negocium in hoc seculo pro aliorum hominū more, agamus. Habes confessionē incredulitatis. Nō est autē sentiendum, quod soli hi duo discipuli, hoc incredulitatis morbo laborēt, sed quod confitetur, cōmune habent cū omnibus hoibus, qui non cōparant iudicia sua ex uerbo Dñi, atq; adeo cōfessio horz discipulorz, generalis est confessio natiuę incredulitatis in oībus hominibus. Vbi em cor hoīs non est confirmatū uerbo Dñi in fide, ibi humanum ingeniū uertit se, & mutatur, iuxta presentium rez statum, & quo se fortuna, eodē etiā opiniones & iudicia hoīm inclināt. Rebus foeliciter succedētibz, bene sperāt de salute. Rebus aut infeliciter cadentibus, rursus desperāt. Cū prędicatio euāgelij de Christo prosperę habet successum, magnas spes de foelicitate animo suo cōcipiunt. Cum uero psecutio oriūt: ibi tum sentiūt euāgelio nihil esse mēdię. Quid aut hac mutatiōe uanius, qd hac incōstantia foedius? Stulti iudicant, qui de rebus humanis ex euentu iudicāt, quanto igi stultiores sunt, qui ex euentu de rebus diuinis iudicia sua cōparant: Nā cum Satan sit princeps huius seculi, & oēm, qd aiūt, lapidē moueat, ut qd iniustū est, foelici succedat, qd autē iustū est, infoceli successu odiosum reddat, nō sentiendū ē id esse iustū, qd est infoceli, sed potiꝰ ideo eē ifelix in hoc seculo, qā iustū est. Quid ergo faciendū est, ut hāc incōstantiā & incredulitatē a nobis excutiamus? Respiciedum ē, nō in externū rez euentū, ut iudiciū tuum ad illum cōpares, sed in uerbū dei, ut ex hoc solo pēdeamus. Quod em uerbum dei loquit, ueritas est, etiā si externus euentus aliud portendat. Quod uerbum dei promittit, succedet prosperrime, etiā si externa infocelitate aliquādiu obscure. De qua re audiamus obsecro diligenter cōtionē, quā Christus nunc habet ad hos duos discipulos. Dixit em ad eos. O stulti & tardi corde ad credēdum in oībz, quę locuti sunt pphetę. Nōne hec oportuit pati Christū, et intrare in gloriā suā? Et exorsus a Mose & omnibus pphetis, interpretabat illis in oībz scripturis, quę de ipso erant. Vides, quomodo Christus auocet discipulos suos a conspectu externorum euentuum, & reuocet ipsos ad uerbum dei. Hęc autem uerba Christi non sunt oscitanter prętereunda, sed uelut pretiosissime gemmę, magno studio conseruanda, & undiq; cōspicienda. Redijt em Christus iam primum emorte, imo redijt e cœlo, & e summa gloria & maiestate patris sui, ut reuelaret se discipulis. Audiamus exgo diligēter, quod nouum nūcium afferat nobis Christus eregno patris sui. Sunt, q iuxta diuitē illum Euāgelicum, cupiant mortuor, ad uitā redeuncium cōtiones audire, & recipiant se credituros, si quis ex mortuis ueniret, ac adnunciaret nobis.

*Iusticia in hoc
seculo infelix*

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

quid rerum illic agatur. En igitur habes abunde, quod uoto tuo satisfaciat. Christus enim mortuus est, & reuixit, ac rediit ad nos ex altero seculo, ut adnūciaret nobis, quod ad salutem nostram maxime omnium necessariū est. Quod si huic nō adhibueris fidem, nec secteris uocationem eius, cui obsecro, credes? quem sectaberis? Arrige igitur aures, ut qđ audis, alta mente recondas. O stulti, inquit, & tardi corde, ad credendū in omnibus quæ locuti sunt prophetae. Quid audio? non aliud nūciū affert nobis Christus ex altero seculo, et e regno patris sui, quā nos esse stultos, et stupidos? An non ipse docuit. Quisq; dixerit fratri suo, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio? quomodo igit non seruat suam ipsius doctrinam? Christus & recte docuit, & recte fecit. Docuit homicidij genus esse, uerbis contumeliosum esse in fratrem, & carnali affectu ac priuata temeritate cognomē fatui proximo tribuere. Quod aut ipse hoc loco dixit, nō est conuiciū, sed officium, non est carnalis affectus, sed spūalis zelus, non est priuata temeritas, sed publica autoritas, Nam quod uocat discipulos stultos & tardos ad credendum, pars est illius concionis, quæ e cœlo reuelata, & in numeris miraculis confirmata, salutem nobis affert. Duæ enim sunt partēs eius sacrae contionis, quæ nobis maxime omnium ad salutē necessaria est. Altera est decalogus: altera est euangelion Christi. Iam decalogus præcipit quidem optima opera, & exigit perfectam sapientiā & iusticiam. Sed cum nos nihil horum operum perfecte faciamus, pronunciat decalogos nos esse hoīes peccatores, hoc est, uere stultos, stupidos, abiectos, maledictos et dānatos. Cum ergo Christus increpat discipulos cognominibus stulti & stupidi, suscipit officium decalogi, & ostendit eis peccatum & incredulitatem ipsorum, ut hac uia ducat ipsos in sui ipsorum agnitionem, quo cōmodius deinceps Christū ipsum, hoc est, salutē suam agnoscant. Itaq; si quis ea afficitur curiositate, ut cupiat audire contionem eius, qui ex mortuis ad nos rediret, is ex hoc loco facile intelliget, quid auditurus esset. Si enim is, qui reuiuisceret uera concionaretur, certe primum oīm adnūciaret, qđ simus homines pētores, stulti, stupidi, maledicti & dānati. Nō enim credimus uerbo dei, nec obsequimur ei, quārum debemus ex toto corde, ex tota anima, et ex tota fortitudine nostra. Reliquum igitur est, qđ si uerū audire uoluerimus, debeamus audire stulti, impij & damnati. Sed persequemur etiam alterā contionis Christi partē. Nōne hæc oportuit, inquit, pati Christū, & intrare in gloriā suam? Et exorsus a Mose & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Vide, ut longe aliter res accadat, quam curiositas nostra expectat. Sperabamus enim Christū e mortuis ad nos redeuntem, dicturū nobis perspicue, quis esset status rerum in altero seculo inter angelos, inter sanctos, & in toto regno cœlorū. Nunc aut nihil aliud loquitur, quam qđ interpretetur Mosen & prophetas, de se ipso, ac doceat, qđ oportuerit ipsum per crucē & mortem intrare in regnū suū. Sed hæc est altera

Stulti conuiciū.

Euangelica contionis partes.

altera pars concionis, quæ nobis ad salutem necessaria est, uidelicet, ut postquam agnouimus peccata nostra, adnuncietur nobis Euangelion Christi, quo agnoscamus Christum per mortem intrasse in gloriam suam & expiâsse morte sua peccata nostra, ut nos habemus in ipso iusticiam & foelicitatem. Hic ergo primum obseruandum est, qd Christus concionaturus nobis, postquam recens ex mortuis resurrexisset, coelestia, diuina, & nobis ad salutem necessaria, interpretetur Mosen & prophetas, *Scripturæ auctoritas confirmatur.* ac exigat fidem eorum, quæ prophetae scripserunt. O tardi, inquit, corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetae. Et exorsus a Mose & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis. Sic & Abraham ad diuitem in tartaro ait. Habent Mosen & prophetas, audiant illos. Et, si Mosen & prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Sic & Esaias. *Esa. s.* Ad legem magis & ad testimonium. Quare cum Mose & prophetæ tanta nobis auctoritate commendentur, hos potius de salute nostra differentes, quam uel mortuos, uel etiam angelos audiamus. Deinde habes hoc loco non solum commendationem Mosi & prophetarum, auctoritate Christi, sed etiam commentarium in Mosen & prophetas interpretatione Christi. Exorsus, inquit, a Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Itaq; Mose, omnes prophetae, adeo qd tota scriptura maxime omnium de Christo concionantur, & præcipue docent, qd regnum Christi non sit de hoc mundo, sed qd oportuerit eum pati, & per passionem intrare in gloriam suam. Hic est præcipuus scopus omnium prophetarum. Etsi enim Mose & prophetae docent etiam legem, & instituunt, ac administrant externam politiam Israelitarum, tamen, quia lex ipsa data est, ut reuelatione peccati compellat ad fidem in Christum, & politia Mosaica constituta est, ut esset certus populus, in quo conseruarentur promissiones de Christo, & e cuius semine Christus nasceretur, idcirco tam lex quam prophetae maxime omnium in Christum respiciunt, & Christum adnunciant. Ac prophetae utuntur quidem, cum describunt regnum Christi, figuris loquendi de maiestate externi regni, sed circumstantijs perspicue interim significant, se de regno spiritali, non carnali loqui. Quæ ergo, inquit, illæ sunt scripturæ, quæ Christus de seipso interpretatus est? Quanquam summis uotis exoptandum esset, ut Lucas hanc concionem, quam Christus in itinere habuit, pluribus commemorasset, nihil enim lectu nobis iucundius fuisset, tamen quia extat & ipsa scriptura, extant & conciones apostolorum, quibus scriptura de Christo explicatur, facile possumus ex argumento concionis Christi, quod Lucas recitat, conicere, quos locos scripturæ Christus in hac sua concione tractarit. Longissimum esset hoc tempore singulos illos locos, non dico, interpretari, quantæ enim hoc molis esset: sed saltem recitare.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

Act. 3.
Gala. 3.

Gen. 49.
Deut. 18.

Lex, propheta
cia de Christo.

2. Reg. 7.
Psalm. 131.

Nos tantum præcipuos, idque paucis recitabimus, ex quibus etiam dereliquis iudicare possumus. Ad serpentem quidem, audiente Adamo in paradiso dicitur, Semine mulieris coteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius, quæ est concio de Christi passione, morte & resurrectione. Sed paulo manifestius ad Abraamum dicitur. Benedicenti in semine tuo omnes gentes terræ, quod præcipui apostolorum, Petrus & Paulus, nimirum a spiritu Christi edocti, de Christo exponunt. Et in hac promissione adnuntiatur & mors & resurrectio Christi. Cum enim Christus sit semine Abraham, hoc est, homo, necesse erit, ut sit mortalis, alioquin enim non suscepisset ueram naturam humanam. Sed quod additur, benedicendas in ipso omnes gentes, haud obscure significatur ipsum superaturum mortem, ut omnes per ipsum consequantur benedictionem uitæ. Vobis, inquit Petrus, deus, cum suscitasset filium suum Iesum, misit eum benedicientem uobis, ita ut unusquisque uestrum conuerteret se ab iniquitatibus suis. Extat & uaticinium Iacob patriarchæ de Christo, similiter Moysi, cum ait, Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus deus tuus, ipsum audies. Iam lex ipsa, quod aliud est, quam propheta de Christo: cum enim ostendit nobis peccata, nec tamen ea remittit, significat ad Christum, remissionem peccatorum festinandum esse. Et sacrificia legis, quid aliud sunt, quam concio de passione & morte Christi, & de expiatione peccatorum, quæ per ipsum facta est? Quid autem commemorem eam promissionem, quæ de Christo dicta est ad Dauidem, & quæ postea per prophetas uarijs in locis diligentissime repetita, & copiosissime explicata est? Vide mihi saltem Esaiam, qui cum in pluribus alijs locis, tum precipue in capite quinquagesimo tertio de Christo ita uaticinatur, ut perspicue scribat, oportere ipsum pati, & per passionem intrare in gloriam suam. Vidimus eum, inquit, & non erat aspectus, ut desideraretur. Et mox. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Ac iterum. De angustia et iudicio sublatu est: generatio enim eius quis enarrabit? Hoc certe est perspicue de morte & resurrectione Christi concionari. Prætereo alios prophetas, ne nimis longum faciam. Vnum tamen adhuc uaticinium Danielis recensebo, quo manifeste prædicatur mors & resurrectio Christi, hoc est, quod oportuerit Christum pati, & per passionem intrare in gloriam suam. Post sexaginta duas hebdomadas, inquit, occidet Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Habes mortem Christi, sed audi etiam resurrectionem eius, & regnum. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consumeat per uariationem, & finem accipiat peccatum, & deleat iniquitas, & adducatur iusticia sempiterna, impleatur uisio & propheta, & ungatur sanctus sanctorum. Et iterum. Aspiciebam in uisione noctis, & ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus, & lingue seruiunt

ei, potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur, et regnū eius, quod non corrumpetur. Hæc pauca indicare uerius q̄ commemorare uolui, ut manifeste perspiceremus præcipuum totius scripturæ scopū esse, de Christo concionari, & cognosceremus, quos scripturæ locos Christus in hac sua cōcione discipulis explicuisset. Sed interim & hoc nobis obseruandū est, q̄ quemadmodū scriptura docet, Christū oportuisse pati, & per passionē intrare in gloriā suam, ita etiā significat, q̄ oporteat & nos qui in Christū credimus, pati, & per passionem in regnū Christi ingredi. Non est seruus, inquit, maior dño. Sufficit, ut sit discipulus, sicut magister eius. Et Paulus. Simul cū eo patimur, ut & una cū illo glorificemur. Ac iterū. Si commortui sumus, & cōuiuemus. Si sufferimus, & cōregnabimus. Confidamus igitur in aduersis, & cogitemus, q̄ sicut certā fuit in Christo, resurrectio a morte, ita & in nobis certa sit liberatio ab omnibus malis propter Christū. Hæc de cōcione Christi ad duos discipulos. Et appropinquauerūt castello, quo ibat, Et ipse præ se ferebat se longius ire. Quid? hoc cōcine candidi est animi, aliud simulare, q̄ in animo habeas? Quod Christus agit nō est dolus malus, ad nocendū excogitatus, sed est prudentia, ad uehemēcius excitandū affectū discipulorū, usurpata. Et quod hoc loco extrinsecus agitur, hoc in omnibus afflictionibus in cōscientia fieri solet. Etsi em̄ Christus nonnunq̄ consoletur afflictam cōscientiā, uerbo Euangelij, tñ quia afflictio nō cōtinuo auferatur, sed augetur, uidetur Christus uelle longius abire & a nobis recedere. Quid igitur nobis faciendū? nimirū id quod discipuli faciunt. Et cogerunt illū, dicentes. Mane nobiscū, quoniam aduersperascit & inclinatus est iā dies. Sed quis coget & uiolenter retinebit illū, quē ne mors quidē tenere potuit? Cogitur & retinetur Christus, nō externa uiolentia, sed fide, sed p̄ijs precibus. Sic simulabat Dominus corā patriarcha Iacob se longius abiturū, cū diceret. Dimitte me. Iam em̄ aurora ascendit. Sed cogit & retinetur a Iacobo, qui dicebat. Nō dimittam te, nisi bñdixeris mihi. Sic simulat corā Mose, abiturū se longius ab Israelitis, dicēs. Dimitte me, ut irascatur furor meus cōtra eos, & deleā eos, faciamq̄ te in gentem magnā, sed fide & precibus ita retinetur, a Mose, ut placatus reconciliaretur cū Israele. Sic fingebat se longius abiturū a muliere Cananæa, cū diceret. Non sum missus, nisi ad oues perditas domus Israeliticę. Et. Nō est bonum sumere panē filiorum & obijcere catellis, sed retinetur a muliercula, per fidē, cū respōderet, certe dñe, etenim catelli edunt de micis, quæ cadūt de mensa dñorum suorū. Et audit uicissim. O mulier magna est fides tua. Fiar tibi sicut uis. Quare etsi Christus nō inuictus tñ sed etiam oīpotens sit, tñ quia tradidit sese uerbo & promissionibus suis, ut ita dicā, captiuū, retineri potest ab hoīe per fidē, & fidei oratione. ET intrauit, ut maneret cū illis. Et factū est, dum accūberet cū eis, accepit panē & bñdixit, ac fregit, & porrigebat illis. Quid porrigebat? num sacramen-

Rom. 8.

2. Timo. 2.

c c

c c

c c

c c

c c

c c

Gen. 32.

Deus quomodo retineatur.

c c

c c

c c

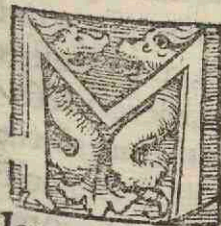
IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

num illud cœnæ dominicæ, quod ante instituerat. Hoc quidem imperi-
 ti homines sentiunt, & putant Christum hoc loco suam ipsius institutio-
 nem mutasse, uidelicet, q̃ cum ante instituerit in cœna sua usum panis
 & uini, nunc instituat tantum panem, & significet laicis, (sic enim loquuntur)
 non esse porrigendum calicem dñi. Sed ualeant hæc ineptiæ. Christus
 enim hoc loco non consecrat sacramentum cœnæ dñicæ. Nam, q̃ euan-
 gelista ait, Benedixit, non additur, Et dixit, Hoc est corpus meum, id quod
 omnino necessario in cœna dominica significandum erat, sed tale quiddam
 est, quale scribitur apud Matthæum, de quinque panibus, & duobus pis-
 cibus, q̃ Christus his sumptis, & sublati in coelum oculis, benedixit, ac
 fregerit. Et quanquam certum esset, q̃ Christus hoc loco consecrasset cœnam
 dominicam, non tamen sciendum esset, q̃ mutasset suam ipsius institu-
 tionem. Panis enim nomine, & cibus & potus uulgaris phrasi intelli-
 gitur. Et necessarie dominici sacramenti partes eo potius loco quo insti-
 tutum est sacramentum, quā quo simpliciter usurpatur, requirendæ sunt.
 Quare nihil uanius est, quam prætextu huius conuiuii institutionem
 dominicæ cœnæ aut mutare, aut mutationem defendere. Ac illi quidem,
 quibus aduersus manifestum uerbum domini insanire libet, ex hoc loco ita
 excecantur, ut præ eo uerum usum cœnæ Christi non uideant, discipulo-
 rum autem oculi ita illustrantur, ut Christum ipsum perspicue agnoscant.
 Sic enim sequitur. Et aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse
 euauit a conspectu eorum. Quid hoc, q̃ tam cito euanescit, agnitus?
 Nunc enim iucundius fuisset colloquitum, quā antea. Sed Christus ue-
 nerat ut consuleret spiritui & confirmaret discipulorum fidem, non ut de-
 lectaret carnem. Voluit enim hac reuelatione argumentum resurrectionis
 suæ præbere. Quod cum iam probe factum esset, nihil amplius negotij
 habet, quod hoc tempore cum his discipulis agat. Cæterum hæc euanes-
 cencia Christi erudit & fidem & ciuiles mores nostros. Cum enim euanes-
 cit, partim significat quam gloriosum receperit corpus post resurrectio-
 nem suam, partim innuit regnum suum non esse de hoc mundo. Adhæc,
 cum mox euanescit, postquam confecit, quod instituerat, docet honesta-
 tis esse ut quisquis suum negotium apud alienos confecerit, non diu resistat
 ac moram faciat, sed statim ad sua sese proripiat. Sed quod discipuli egerunt
 postquam Christus uix cognitus discessit. Non certe sic ex animo amittunt ip-
 sum, quemadmodum ex oculis amiserunt, sed tanto cupidius cōplectun-
 tur eum animo, quanto citius e conspectu ipsorum abiit. Et dixerunt inter
 se. Nonne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret
 scripturas? Vide iterum maximam sacre scripture commendationem. Nam
 cum hi discipuli nondum intelligebant scripturas de Christo, etsi colloqueba-
 tur cum Christo, cor tamen eorum adhuc frigebat. Sperabamus, inquiunt, eum esse
 illum, qui redempturus esset Israel. Hoc uolumus dicere. Nunc omnis spes nostra
 euauit, et despondimus de huius uiri salute animæ. Cum autem Christus inter-
 pretaretur

Scriptura sa-
 cre commen-
 dacio;

pretaretur ipsis scripturas & ostēderet e scripturis uerā de Christo religi-
onē, ibi tū discipuli tū cōcipiunt ardorem in aīo, ut flāme eius peruadāt
in oēs uires & mēbra ipsorum. Scriptura igit organon est, quo audito-
res inflammantur ardore spiritus sancti. Recte, inquis, si Christus eas
tractauerit, & exposuerit, alioqui quid est, nisi mortua litera? Fateor, si
contruleris externas tantum literas scripturæ sacre, cū literis scriptorū eth-
nicorum, easdē ubiq; inuenies literas. Sed si consideres ordinationē diui-
nam, qua sacra scriptura consecrata est in organon spiritus sancti, non
iam dicenda erit mortua litera, sed uiuificans spiritus. Et si enim magna
auditorum pars, nullā ex scriptura fidem accipiat, hoc tū non contingit
uicio scripturę, sed uicio incredulitatis auditorū. Fides em̄ ex auditu est,
& auditus per uerbum dei, etiam si non oēs, qui audiunt, credant. Scr-
temur igitur scripturas, ut ex ipsis cor nostrū accendatur calore spiritus
sancti & agnoscamus Iesum Christū Dominum nostrum, qui est una
cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXXIII.

Agnum quondā miraculū uidebatur, q̄ Iesus suscitaf-
set Lazarum a mortuis, ac multa Iudeorū turba, nouita-
te rei attoniti, procedebāt Iesu obuiā, & excipiebant ip-
sum non solū faustissimis acclamationibus, uerū etiam
stratis in itinere tā ramis arborū, q̄ uestimētis suis. Sed
longe maius & nobis utilius miraculum est, q̄ Iesus ipse, ipse inquā Ie-
sus, postq̄ ignominiosissima morte extinctus esset, tertia die a mortuis
resurrexerit. Resurrexit enim, nō ut Lazarus iterū moriturus, sed semp
uicturus & perpetuo regnaturus. Resurrexit, nō ut Lazarus, sibi tantū
uitæ cōmodis fruiturus, sed ut nos propter ipsius uitā & resurrectionē,
consequeremur liberationē a morte, & fructū ppetuę uitæ ac foelicitatis.
Quare Christus ex mortuis resurgens tanto maiori a nobis honore exci-
piendus est, quāto maiorem utilitatem resurrectio eius nobis attulit. Ac
audiuimus quidem hactenus multa & uaria argumenta, quibus Chris-
tus reuelauit resurrectionē suā, cū apparuit primū Marię Magdalene,
deinde reliquis mulieribus, adhuc Petro, postea duobus discipulis, qui
proficiscebantur ad Emauntē. Hęc essent sufficientia resurrectionis testi-
monia. In ore em̄ duū aut triū stat oē testimoniū, sed quia maxima uis re-
ligionis nostrę sita est in resurrectione Christi, idcirco Christus nō est
cōtentus his resurrectionis suę testimonijs, sed pergit eā subinde maio-
ribus & illustrioribus argumentis declarare. Duo em̄ discipuli, qui pro-
fecti erāt ad Emauntē, surgentes eadem hora, regressi sunt Hierosoly-
mā, & inuenerūt congregatos undecim, (hoc est, apostolos, a quibus
et si Thomas nūc aberat, tū quia post suspendiū Iudæ, hoc erat generale
apostolorū nomen, maior eorū numerus recte p hoc nomē explicatur)

Ioan. 12.

..

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

& eos qui cū illis erant, dicentes. Surrexit Dñs uere et apparuit Simoni.
 Et illi narrabāt, quę gesta erāt in uia & quō fuisset agnitus ipsis ex fracti-
 one panis. Conferūt inter se discipuli testimonia resurrectionis Christi,
 actametsi nondū perfectam oēs concipiunt fidē, tñ e priori desperatione
 paulatim incipiunt caput erigere & ad fidē aspirare, donec probe confir-
 mentur. Fides em̄ habet & suam infanciam, & sua incrementa. Quare, ut
 fides discipulorum adolescat, Christus apparet deinceps non uni tñ &
 alteri, sed multis discipulis simul congregatis. Sic enim sequitur. Cum
 esset uespera die illo primo sabbati, & fores essent clausę ubi erant disci-
 puli cōgregati propter metū Iudæorum. Hęc aut̄ illis loquētibz, uer-
 nit ipse Iesus, & discumbētibus illis undecim apparuit, & stetit in medio
 eorum. Vide, quociens Christus sese, eodē die, quo resurrexit, reuelauer-
 rit. Nam cū sæpenumero predixisset se tertia die a mortuis resurrecturū,
 uoluit etiā eodem die resurrectionem suam multis argumētis declarare,
 ut & oraculi sui, ex resurrectionis ueritas certius confirmaretur. Sed dis-
 cipuli cōgregati sunt in domo, clausis foribus, propter metū Iudæorum.
 Hęc, etsi significant magnā fidei imbecillitatē in discipulis, quippe qui
 nec e superiori liberatione, qua in præsentibus periculis, cum Christus
 caperetur, & occideretur, seruati erant, nec e nuncio, quod de resurrecti-
 one Christi iā acceperant, animo satis confirmato essent, tñ suam afferūt
 utilitatem. Cum enim cōmemoratur fores fuisse clausas, illustratur potē-
 cia & maiestas Christi, qui ex improviso, nō apertis prius foribus, in me-
 dio discipulorū uiuus apparuit. Et q̄ ibi cōgregati fuerint propter metū
 Iudæorum, prę quo ne hiscere quidem publice de Christo audebant,
 declarat, quanta sit potēcia spiritus sancti, quo cum postea discipuli do-
 nati fuerunt, ita confortati sunt, ut nō amplius intra clausas fores prę me-
 tu de Christo muciant, sed publice, in medijs plateis, in urbe Hierusalē,
 in qua Christus occisus erat, corā innumerabilī ciuium cōgregatione,
 adeoq̄ corā regibus & principibus in toto orbe terrarū Christū adnun-
 ciauerint. Tanta uis est spiritus, qui ex Euangelio Christi diuinitus con-
 cipitur. Nū ergo fastidit & abiecit Christus imbecilles & mericulosos
 suos discipulos, priusq̄ spiritus sancto confirmentur? Minime oīm, sed
 quanto erant imbecilliores in fide, & timidiores, tanto maiori cura com-
 plectit̄ ipsos. Nō enim opus habēt medico n̄, q̄ ualidi sunt, sed q̄ male
 habent. Et, Arundinē cōminutam non cōstringet, ac linū fumigans nō
 extinguet. Cū igitur discipuli de Christo timide admodū & submis-
 se inter se colloquerent̄, en ex improviso p̄sto adest Christus, & stetit mani-
 festus in medio eorū. Non necesse habet ianuas aperire, & humano mo-
 re ingredi, quia etsi in resurrectione uerū suū humanum corpus recepe-
 rit, tñ hoc corpus erat iā ornatum proprietatibus cœlestis glorię, & ha-
 bebat decora spiritus. Nā, quod Paulus de nostro corpore scribit, Semina-
 tur in ignominia, resurgit in gloria, seminat̄ in infirmitate, resurgit in
 potēcia. Seminat̄ corpus animale, resurgit corpus spirituale, hoc multo

Corporis hu-
 mani proprie-
 tates.

magis de corpore Christi filij dei intelligendū erit, uidelicet, q̄ receperit corpus in resurrectione sua coelestibus ornamentis gloriosum, et proprietatibus spiritus decoratū. Corpus enim coeleste & spirituale dicitur, non q̄ caro & ossa euanescent, aut mutentur in spiritū, sed q̄ caro & ossa mancant, ornentā aut proprietatibus spiritus. An non humani corporis natura est, ut non possit sine fulcimento super aqua consistere, sed demergatur? attamen cū Christus adhuc mortale corpus gestaret, ambulauit super aquas, nec demergebatur. Nunq̄ ideo nō habebat uerū corpus humanū? Certe habebat, sed erat iā admirabili dono spiritus, qui nō potest in aqua mergi, ornatū. Sic & in resurrectione ueritas corporis manet, sed proprietatibus etiam spiritus admirabiliter ornatur. Proprietates aut spiritus sunt, esse inuisibilem, non moueri de loco in locū, iuxta huius seculi rationem, pertransire per corpora solida nullo impedimento, nulla ue corporum solidorū lesione, & innumera id genus alia, de quibus & postea audiemus. Quare cū Christus iam post resurrectionē habeat corpus spirituale, non necesse habet ianuas aperire, & aerem incedendo diuidere, sed qui erat inuisibiliter praesens, cū discipuli de ipso colloquerentur, exhibuit se iuxta maiestatis suae potēciā, ex improviso uisibilē, & in medio discipulorū sensibiliter stantem, ut & huius admirabilis reuelationis modus euidens sit argumentum, q̄ a mortuis surrexerit, & coelesti gloria ornatus sit. Quid ergo Christus primum oīm in hac reuelatione dicit? aut quae est prima eius saluatio, quam certe diuinissimam esse oportet, quando Christus nunc sit in regno patris, & hoc sit primū colloquium, quo post resurrectionem suam, discipulos una congregatos conuenit? Animaduertamus igitur quid dicat. PAX, inquit, uobis. Inexpectata in tam admirabili reuelatione Saluatio. Quid enim hic praeter ueterem salutandi morem audimus? Nullam ne Christus nouam salutandi formulam in regno patris sui didicit? TV uero, quisquis es, noli existimare hanc salutationem, ut uulgatam, ita tenuem, & abiectam ac sordidam esse. Nam si rem paulo alcius consideremus, Christus non potuisset nobis ex altero seculo commodiorem & utiliorem salutationem reportare. Et quia Christus omnipotens ueritas est, idcirco, quicquid optat, necesse est, ut re ipsa iuxta optionem efficax sit. Itaq̄ Christus una cū salutatione et optione, etiā rē ipsam nobis attulit. Et ait. Pax uobis. Quae est illa pax? Pacē hebraei suo more uocāt, prosperū, foelix & fortunatū. Cū aut regnū Christi nō sit de hoc mūdo, manifestū est, q̄ Christus nō reportet nobis in hūc mūdum externā & corpalem fortunā ac foelicitatē. In mūdo, inq̄t, afflictionē habebitis, sed reportat nobis foelicitatē suo regnō cōuenientem, uidelicet, coelestem, & perpetuā. Hec aut foelicitas constat remissione peccatorum, liberatione ex omnibus afflictionibus, morbis, morte & inferno, ac dono coelestis & sempiterni regni. Quare cum Christus pacem optat, significat se haec omnia bona ex altero seculo ad nos afferre, ut his perpetuo propter ipsum fruamur.

Corpus spirituale.

spiritus proprietates.

c6

paxis nomē:

Sed uideamus nunc, quomodo discipuli hanc salutationem exceperint. Sic enim sequitur. Expauēfacti uero & conterriti, existimabāt se spiritū uidere. Audis plane diuersum affectum, q̄ salutio ferat. Christus optat pacem, illi turbantur. Christus salutat eos uerbo pacis. Illi autē animo suo terrentur. Quid ergo est, q̄ pacis salutio tam cōtrariam in discipulis affectum operetur? Incredulitas in causa est, cuius etiam natura hoc loco adumbratur. Erant enim discipuli propemodū adhuc increduli, quādo paulopost Christus exprobrat eis incredulitatem ipsorum, & duriciam cordis. Incredulitas autem tam meticulosa est, ut etiam tutissima & maxime tranquilla timeat. Terrebit eos, inquit Mose, sonitus folij uolantis, & ita fugient, quasi gladium. Nam quemadmodum fides confirmato est animo etiam in summis periculis & maximis aduersitatibus. Si ambulauero (inquit) in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et iterum. Non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris, ita incredulitas occasione aliqua excitata, in media etiam pace timet, ac desperat. Quare, cum discipuli nondū confirmati erant fide resurrectionis Christi, non mirum est, q̄ ita terreantur & expauescant, ut existiment se spiritum, hoc est, spectrū aut phantasma uidere. Sic & apud Matthæum, cum Christus ambularet quarta uigilia noctis super mare, & uidissent eum discipuli, turbati sunt, dicentes. Spectrum esse, ac præ metu exclamauerunt. Etsi autem nunc toti in eo laboremus, ut argumenta resurrectionis Christi explicemus, tamen quia hoc loco fit mencio spirituum seu spectrorum, non omnino importunum uidetur, ut quædam de spirituum seu spectrorum apparicionibus dicamus. Sunt enī qui sentiunt, animas defunctorum, quas uocant spiritus, obambulare interdum uel in domibus uel in agris, quæ & adiurare, responsa dare solent. Ac alijs quidem spiritus respondisse fertur, se horrendas in purgatorio poenas ferre, posse autem redimi uel certis sacrificijs Missarum, uel certis peregrinationibus, alijs alias nugas cōmemorasse dicitur. Quid igitur de his sentiendum sit, autoritate sacræ scripturæ, quæ est lucerna pedibus nostris, paucis perstringemus. Homo enim duabus partibus constat, corpore uidelicet, et anima. Qui autem uita sua defunctus est, is nec corpore, nec anima in hac terra oberrat. Non corpore, q̄ corpus sepultum sit, & putrescat, id quod etiam sensui ipsi manifestum est. Non anima, ac primum de animabus piorum. Iustorum, inquit scriptura, anime in manu dei sunt. Et ad latronē dicitur. Hodie mecum eris in paradiso. Lazari quoq; anima fertur ad sinū Abræ. Ac Stephanus ait. Dñe Iesu suscipe spiritū meum. Et Paulus, Cupio, inquit, dissolui & esse cum Christo. His exēplis manifestū est piorum animas non obambulare in hac terra, sed in summa tranquillitate & gaudio ineffabili expectare futuram resurrectionem. Deinde certum est, de

Incredulitas,
meticulosa.

Spirituum ap-
pariciones.

de animabus peccatorum seu impiorum, qui in incredulitate moriuntur
q̄ sepeliuntur in infernum. De diuite epulone dicitur. Sepultus est, &
in tartaro sublati oculis, cū esset in tormentis uidet Abraham eminus,
& Lazarum in sinu eius, ac petijt, ut mitteret Lazarus in domum fratru
ipsius, sed repulsam passus est. Quare nō est sciendum, q̄ hoīes uita
defuncti in hac terra uagent. Quid ergo dicemus de his spectris, quę ali
quocies manifeste tum audiuntur, tum uident. Non est obscurum, mul
tas supersticiosissimas de spirituum uagatione opiniones partim ex hoīm
inscicia, partim ex imbecillitate uisus, partim etiā ex imposturis iniquo
rum hoīm exortas esse. Visuntur enim interdum noctu in agris flāme,
quę insequuntur fugientē, equitantem aut ambulātem. Quas cū im
periti uident, putant esse spiritum. At hoc incendium suos habet in natu
ra causas. Exhalatio enim calida & sicca e terra fumat, quę calore aeris
inflāmata, apparet ardens & ob leuitatē ac subtilitatem materię mouet,
moto aere. Itaq̄ uidetur fugientes aut ambulantes insequi. Sunt, qui scri
bant nonnullos uidisse semper suam ipsorum imaginē in aere ante se am
bulare, & sciunt hoc ex imbecillitate uisus accidisse. Alicubi fures &
amatores noctu strepitum quasi uagabundi cuiusdā spiritus in alienis
domibus excitarunt, ut hac opinione & formidine incussa familiā falle
rent. Etsi autē his occasionibus magna pars supersticiosa opinionis de
uagatione humanorum spirituum aut exorta aut potius aucta & confir
mata sit, ac humani spiritus in hac terra minime obambulent, sciendū
tñ est Satanę ludibrio fieri posse, ut obijciantur nobis spectra quasi de
mortuorū hoīm, quę quidē spectra nō sunt ipsi hoīes, qui apparēt, sed
sunt cōmenta Satanę, ad decipiendos nos adhuc uiuos excogitata. Nā
scriptura sacra testat in priori Samuelis libro, q̄ ex incantatiōe mulie
ris phytonisse apparuerit uir senex, amictus pallio. Hūc uirū, etsi scrip
tura uocet Samuelē, tñ quia antea diligenter descripserit mortē & sepul
turā Samuelis, non sentit hūc uirū fuisse uerū Samuelem, sed ficticiū
ad confirmandam Saulis impietatem, a Satana excogitatum. Adhęc lex
dicit. Non sit inter uos, qui cōsulat phytones, & querat a mortuis ueri
tatem. Qua lege perspicue significatur, spiritus incantationibus excita
tos, esse commenta Satanę. Cum enim non sit quærenda ueritas a mor
tuis, hoc est, spiritibus excitatis, manifestum est eos esse spiritus men
daces. Et cum Satan sit mendax, adeoque eius rei pater, facile intelli
mus hos spiritus esse Satánicos, aut, a Satana effictos. Quod autem
de spiritibus incantatione excitatis dictum est, hoc idem sciendum
erit de spiritibus sua sponte apparentibus, quos cū scriptura uetet audi
re, & præcipiat, ne ab ipsis quæramus ueritatem, perspicue significat
eos esse spiritus impostores, & Satánicos. Tamen si autem Satan hanc
habeat potestatem, quod possit nobis spectra mortuorum hominum
obijcere, non tamen potest hoc semper, cum libet, facere, alioqui

omnia semper plena essent commenticijs spectris. De Satana em̄ & angelis eius Petrus ita scribit. Deus angelis, qui peccauerāt non pepercit, sed catenis noctis in tartarū precipitatos, tradidit seruos in iudiciū. Satā igitur a dño uinctus, nō potest nobis spectra sua obijcere, nisi, accepta a domino deo nostro potestate & libertate. Tante aut̄ clemencie dominus deus noster erga homines est, ut nunq̄ absolutā & oīo liberam concedat Satane potestātē, sed suis finibus circūscriptam & determinatam, quemadmodū habes in libro Job, cap. primo & secundo. Et apud Mat̄ thaeum, cap. octauo. Sed & Christus ait. Princeps huius mundi iā iudicatus est. Et Ioannes. Maior est, inquit, qui in nobis est, q̄ qui in mūdo. Quare et si Satan obijciat nobis spectra sua horribiliter, deridendū tñ potius est, q̄ timendū, cū per fidē certissimi simus, q̄ Christus, q̄ in nobis est, forcior sit omnibus Satane spectris & angelis. Sed hæc pauca de spiritu apparitione nunc sufficiūt. Longior em̄ de ipsis disputatio ad aliū locum, & aliud tempus pertinet. Nos reuertemur nūc ad institutum nostrū de argumentis, quibus Christus suam resurrectionē cuius fide oēs Satane imposturas uincimus, reuelauit. Nā cum discipuli subita Christi apparitione exterrerent, & existimarent se spiritū uidere, dixit eis le-

27 sus. Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in cordibus ue-
 28 stris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrecta-
 29 te me & uidete, quia spiritus carnē & ossa non habet, sicut me uidetis ha-
 30 bere. Et cū hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes ac latus suū. Habes
 hoc loco resurrectionis Christi argumentū ualde obseruabile. Nā cum
 Christus proponat se discipulis suis non solū uisibilē, uer̄ etiam collo-
 quatur cū ipsis, & præbeat se tangendum, adeoq̄ ostendat fixuras clauū
 in manibus & pedibus, & fixuram lanceæ in latere, non solū probat se a
 mortuis resurrexisse & uiuere, uerū etiā se nō esse aliū, aut mutātū in spiri-
 tū, sed illū ipsum, qui passus est, & mortuus ac sepultus. Quid ergo? nū
 Christus retulit secū uestigia uulnerū suorū a mortuis, & gestat ea per-
 petuo in corpore suo? An nō Paulus dicit. Semināt corpus in corruptio-
 ne, resurgit in incorruptibilitate. Seminatur in ignominia, resurgit in
 gloria, seminatur in infirmitate, resurgit in potētia? Vulnera aut̄ sunt
 notæ corruptionis, & infirmitatis. De corporibus igitur eorū qui resur-
 gent a mortuis, quorū Christus primiciū fuit, sciendū est iuxta senten-
 tiā Pauli, q̄ futura sint ut incorruptibilia, ita pfecta & integra: Nisi em̄
 si ferēs haberet, alius resurgeret gibbosus, alius pede aut manu muti-
 lus, alius unoculus, alius oīo cæcus. Hoc aut̄ esset resurgere nō in gloria
 nō in potencia, sed in ignominia & infirmitate. Cū igitur aliorum hoīm
 corpora erunt in resurrectione gloriosa, pfecta & integra, quāto ma-
 gis corpus Christi perfectū & integrum resurrexit? Q̄ aut̄ ostendit ei
 catrices uulnerum in manibus, pedibus, & latere, non est intelligendū,
 q̄

quod hae perpetuo inhereant corpori Christi. Sed CHRISTVS
 reassumpsit eas libere ad tempus, ut ueritatem resurrectionis suae com-
 probaret. Longe enim aliam habet corporis formam coram DEO
 patre, in regno suo, quam hominibus appareat. Habet in regno suo
 formam corporis glorificati, diuina maiestate praediti, ac nulli homi-
 num in hoc seculo comprehensibilis. Etenim, si in transformatione
 sua coram tribus discipulis, cum adhuc mortalem carnem gestaret,
 splenduit facies eius sicut sol, & facta sunt uestimenta illius candida sicut
 lumen, multo certe maiori maiestate corpus eius post resurrectionem
 in regno suo praeditum est, Coram discipulis autem assumpsit post resur-
 rectionem suam eas formas, quas humana discipulorum imbecillitas
 ferre potuit, & quae ad testificandam resurrectionem conuenientes erant. Et
 assumpsit eas, non ut significaret, se semper ihs formis praeditum esse, sed
 ut potentiam maiestatis suae etiam hac parte declararet, uidelicet, se tanta
 praeditum esse maiestate, ut libere possit uel hanc uel illam formam reassume-
 re. Nam postea uescitur etiam cibo, absit autem, ut sentiamus, corpus eius in-
 digere cibo post resurrectionem, & in regno suo pro humano more ede-
 re. Sed assumit hoc opus libere, ut ueritatem resurrectionis suae confirmet,
 Sic & reassumit libere cicatrices uulnorum in manibus & latere, ut ma-
 nifesto argumento declararet, se uere hunc ipsum esse, & a mortuis resur-
 rexisse, qui antea passus & mortuus est. Quid autem ad haec discipuli? Ga-
 uisi sunt, (inquit) uiso domino. Adhuc autem illis non credentibus praega-
 uio & mirantibus, dixit eis. Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt
 ei partem piscis assi, & de fauo apiario. Et accepit, atque in conspectu eorum
 comedit. Et exprobrauit illis incredulitatem ipsorum, & duriciam cordis,
 quod ihs, qui uiderant ipsum resuscitatum, non credidissent. Vide, obsecro,
 humanae naturae tarditatem & stuporem ad credendum ea quae sunt rationi
 aduersa. Christus toties iam testatus fuerat discipulis resurrectionem su-
 am, adeoque resurrectionis fidem, dederat eis nunc, ut ita loquar, in manu
 ipsorum, cum se ipsis uidendum, contrectandum & palpandum propo-
 suerat, nondum tamen constanter credunt ipsum resurrexisse. Miran-
 tur quidem, & uehementi laetitia gestiunt, interim tamen non nihil ue-
 rentur, ne uanum sit ipsorum gaudium, & ne laetitia sua frustrentur.
 Quare ut CHRISTVS cercius confirmaret, se a mortuis resurrexisse,
 petit cibum, & uescitur eo in conspectu ipsorum. Significat Christus &
 hac parte maiestatem suam, quod uideat discipulorum cogitationes, & ad
 eas respondeat. Sed quid est, quod postulat cibum, & uescitur? num esurie
 bat. Minime omnium. Corpus enim spirituale, quali Christus resurrexerat,
 non indiget humano cibo. Ut enim nec alget nec sudat, ita nec esurit nec
 sitit. Cur ergo petit cibum et oblatum comedit? Non certe alia causa, quam ut

vide Augu.
 To. 3. li. 3. de
 mirabilibus
 sacrae scrip-
 turae.

IN PASSIONEM CHRISTI

LII. 3.

Act. 10.

Pax quam
Christus at-
tulit.

hoc argumento testaretur uitam corporis sui. Edere enim maximum est uitæ signum. Vnde, cū Christus excitasset filiam archisynagogæ a mortuis, iussit illi dari cibum, nimirum, non ad sedandam esuriem, quam puella nondum sentiebat, sed in argumentum uitæ. Sic & Christus post resurrectionem suam comedit cum discipulis, non ut sedaret famem, sed ut comprobareret uitæ suæ ueritatem. Itaq; Petrus, cum Cæsareæ condonaretur, meminit huius argumenti de resurrectione Christi, & ait. Hunc deus tertio die suscitauit a mortuis, et exhibuit eum, ut manifestus fieret, non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus una cū illo postquam resurrexit a mortuis. Quare cum audimus Christum post resurrectionem suam edisse, non indigentiam uitæ, sed ueritatem uitæ in ipso intelligamus. Cæterum, postq̃ Christus manifestis & euidentissimis signis comprobasset discipulis se a mortuis resurrexisse, & uiuere, pergit hoc agere, quod ad proferendos fines imperij sui & ad illustrandam gloriam maiestatis suæ in hac terra maxime omnium necessarium est. Christus enim uenit in hoc seculum, non ut uni tantū Iudaicę genti prodesset, sed ut salus esset totius orbis terræ. Christus resurrexit a mortuis, non ut unus tantum & alter Iudæus consequeretur uitam, sed ut felicitas perpetuæ uitæ uulgaretur in omnes gentes. Non est autem aliud commodius organon, quo hæc toti orbi & omnibus gentibus reuelarentur, quam prædicatio Euangelij de Christo. Quare Christus non est contentus, resurrectionem suam comprobasse, sed instituit etiam publicam euangelij sui concionem, ut ex eo utilitatem resurrectionis suæ discamus. Ac principio repetit priorem illam salutationem suam. Et dixit eis iterum. Pax uobis. Repetit aut̃ hanc salutationem, ut sciamus eam seriam esse, & explicare fructum resurrectionis suæ. Quid enim, obsecro te, attulit nobis Christus per resurrectionem suam a mortuis? Attulit Pacem. Quam pacem? Reconciliationem inter nos & deum patrem. Pauca dixi. Sed multa paucis comprehendo. Cū enim dico, Reconciliationem dei patris, una hac uoce intelligo, propitium deum, remissionem peccatorum, iusticiam, adoptionem in filios dei, liberationem ab omnibus malis, hereditatem regni coelestis, adeo q̃ omnem perpetuā salutem, & felicitatem. Quid maius potuisset Christus nobis afferre? Si pecuniam, si sanitatem corporalem, si regna terrena attulisset, nondum attulisset nobis nec ueram iusticiam, nec ueram felicitatem. Nam & hi qui pecunias habent, qui sanitatem habent, qui regna possident, iniusti & infelices esse solent. Quare, cum Christus attulit nobis ueram iusticiam & coelestem felicitatem, attulit nobis summa & maxima, quæ potuit, & quæ sola nobis sufficiunt, beneficia. Deinde instituit Christus ministerium Euangelij in ecclesia prædicandi, Et ait. Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Hoc dictum diligenter est considerandum,

derandum, ut discamus quæ sit ratio & autoritas, adeoque etiam fortuna apostolorum in hoc seculo. Videamus igitur quomodo pater misit filium suum in hunc mundum, ut ex hoc cognoscamus, quomodo Christus misit apostolos suos in orbem terrarum. Primum enim pater non misit me de coelo, ut prætextu euangelij me terrena regna in hoc seculo accipiam, & maiestatem regiam pro more hominum in hac terra usurpem: non misit me, ut mihi ministretur, sed ut ego alijs ministrem: atque adeo non misit me ut terrestrem monarchiam, sed ut coelestem concionatorem. Sic & ego mitto uos, non ut summos terre monarchas, non ut prætextu euangelij usurpetis externum dominium super reges & principes, sed mitto uos, ut concionatores regni coelestis. Deinde pater non misit me ut perdam mundum uel motis dolo sedicionibus, uel intestinis bellis, uel manifesta uiolencia, uel falsa doctrina, uel diris execrationibus, sed ut mundus per me seruetur. Non enim ueni ad perdendas animas hominum, sed ad seruandas. Sic & ego mitto uos, non ut malis dolis committatis inter se reges & principes, quo aliorum hominum pernicie uos uestram potenciam confirmetis, non ut horrèdis bullis quos uis pro libidine uestra opprimatis, sed ut prædicatione euangelij salutem hominum conseruetis. Adhæc pater non misit me, ut foelicem in hac terra uitam agam, sed ut affligar, ita & ego mitto uos, non ut lupos inter oues, sed ut oues inter lupos. Præterea, pater non misit me, ut nouum in hac terra legislatorem, & externarum rerum instauratorem aut administratorem, sed ut explicando ueterem dei legem, homines ad poenitentiam uocem. Sic & ego mitto uos, non ut Solones, aut Lycurgos, qui ciuilibus legibus externam remp. pretextu euangelij instituatis, sed ut doctrina diuinæ legis ducatis homines ad agnitionem peccatorum, quo impellantur ad credendum Euangelio. Postremo pater non misit me, ut obtrudam auditoribus mea somnia pro uerbo dei, sed ut prædicem, quod ipse mandauit. Mandauit autem, ut adnunciem Euangelion. Hoc enim precipuum meum officium est, propter quod in terram missus sum. Spiritus Domini super me, eo quod unixerit me, ad euangelisandum pauperibus misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis a pertionem. Et cum hoc adnunciauerō, pater concionem meam ita consecrauit, ut qui me audit, deum patrem audiat. Qui uero me spernit, deum patrem spernat. Sic & ego mitto uos, non ut nugas pro uerbo dei adnuncietis, non ut pro libidine uestra bonum, malum, & malum bonum pronuncietis, sed ut adnuncietis, quod ego iussi & madaui uobis. Quod si hoc adnunciaueritis, sanctifico uestram concionem tanta autoritate, ut qui uos audit, me ipsum audiat, & qui uos contemnit, me ipsum contemnat. Audiamus igit, quid Christus apostolis suis mandauerit. Sequitur. Hoc cum dixisset, inflauit, & dicit eis. Accipite spiritum sanctum.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Quorumcunq; remiseritis p̄ctā, remittuntur eis. Quorumcunq; retinu-
eritis, retenta erūt. Quid audio; nū faciemus e die paschē diē Pentecostes?
Scribit em̄ Lucas q; Spiritus sanctus datus sit apostolis in die Penteco-
stes. Quod aut hoc loco scribitur, dictū est a Christo ad apostolos in die
Paschæ seu resurrectionis. Quid ergo est, Accipite spiritum sanctū: pri-
mum, certū est, q; non fiat hic proprie sermo de essēcia spiritus sancti,
qui est una cum patre & filio unus deus, & tertia persona in diuina essen-
cia. Sic enim spiritus oīa implet, & conseruat. Deinde non fit sermo de ad-
mirandis illis spiritus sancti donis, quæ discipulis postea in die Penteco-
stes collata sunt. Neq; em̄ hoc loco apparent lingue dispartite uelut ig-
neæ, neq; discipuli loquunt hic uarijs linguis. Sed fit sermo de ministe-
rio prædicationis Euangelij, quod ministeriū est donum ac officium spi-
ritus sancti. Nam cū Ioannes alias dicat. Non cuius spiritui credatis, sed
probate spiritus, an ex deo sint, perspicue significat, spiritū aliquoties su-
mi pro ministerio spiritus, seu concioe uerbi spiritualis & spiritū sanctū
pro ministerio prædicationis euāgelij, quod est organon spiritus sancti,
quo in credentibus efficax est, & quod admirandis donis spiritus sancti
confirmatū est. Et cum postea conferantur primū in die Pentecostes apo-
stolis admiranda illa spiritus sancti dona, quæ alias scriptura cōmemo-
rat, manifeste apparet, q; hoc loco nomen spiritus sancti accipiendū sit
partim pro ministerio prædicationis euangelij postea a spiritus sancto
miraculis cōfirmandæ, partim pro nonnullis alijs donis spiritus sancti,
uidelicet, consolatione in consciencia, aliquanta certitudine ueritatis euā-
gelij Christi, & gaudio resurrectionis Christi, quibus donis apostoli
post abnegationem, defectionem, fugam & incredulitatem suā, incipiūt
iterum caput attollere, & non solum Christū fide complecti, sed etiā ad
suum officiū, ad quod & antea uocati erāt, rursus adspirare. Vnde Chri-
stus non simpliciter dicit, Accipite spiritum sanctū, sed addit etiā signū,
& insufflat in eos, ut hoc sacramento inspiret in ipsos dona spiritus, &
reddat eos animaciores ad capeſsendū ministeriū spiritus sancti, quod
est officiū prædicandi euangelij de Christo. Quod ergo insufflat & di-
cit. Accipite spiritum sanctum, hanc habet sententiam. Ego antea quidē
cum agerem adhuc uitam in hoc seculo, selegi & uocaui uos, ut prædi-
catis euangelion regni mei. Promisi etiam me daturum uobis clauēs
regni coelorum, & constitui uos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus
uester maneat. Nunc aut, quia ego cruci affixus sum & mortuus, ac uos
me dereliquistis, putatis fortasse, omnia priora mandata mea esse abro-
gata, & promissiones meas abolitas, ac uos ab officio prædicandi euā-
gelij mei exautoratos. Quare, quod scelix faustuq; sit, renouo iterum
mandatum meum de prædicando per uos euangelio regni mei, & resti-
tuo uos in pristinū ministerij uestri statum, ut autoritate spiritus sancti
apostolatu

8. Ioan. 4.

Spiritus non
operatur.

Matt. 10.

Matt. 16.

Ioan. 15.

apostolatu inter omnes gentes nomine meo fungamini. Ac confirmabo quidem postea hoc meum mandatum, & uestrum apostolatum admirandis & stupendis donis spiritus sancti in die Pentecostes, nunc uero tribuo uobis hoc insufflationis meae sacramento ea dona spiritus sancti, quibus interea temporis, donec aduenerit uirtus ex alto, incipiat conscientiam uestram confirmare, & in fide promouere, ut cum praedicatio Euangelij per uos in totum orbem terrarum reuelandi fiat spiritu oris, uos etiam per insufflationem spiritus oris mei excitemini, & alacritatem ac fiduciam ad capeffendum ministerium uobis demandatum, concipiat. Hec uerba, si ita simpliciter accipiantur, quemadmodum nunc paraphrasi explicauimus, nihil prorsus habent incommodi, & afferunt etiam lucē ad ea rectius intelligenda, quae postea in die Pentecostes gesta sunt. Sed quid illa sibi uolūt, quae sequuntur, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur, quorumcunque retinueritis retenta erunt? Haec certe perspicue indicant, quod per nomen spiritus sancti intelligendum sit ministerium praedicationis euangelij, quod postea magnis miraculis a spiritu sancto confirmatum est. Christus enim non tradit his uerbis absolutam potestatem apostolis suis, quod liceat ipsis pro sua libidine, malum, bonum, & bonum malum pronunciare, ac ex peccato, iusticiam, & ex iusticia, peccatum facere. Hanc potestatem, nec Christus quidem ipse unquam usurpauit, quod ergo apostolis suis eam tradidisset? Multo minus hanc potestatem habent hi, qui gloriantur se esse apostolorum successores, cum quiduis potius aliud sint. Adhuc, Christus non tradit his uerbis talem auctoritatem apostolis suis, quod liceat eis aut uiuos innocentes pro suo arbitrio Satanā tradere, aut angelis mandare, ut mortuos ex igne purgatorio, quem fingunt, in coelum attollant. Nam qui haec conantur, idem agunt, quod Babylonius apud Esaiam. In coelum conscendam, super astra dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Sed quod Christus hoc loco dicit, eandem prorsus sententiam habet, cum eo, quod apud Marcum dicitur. Praedicate euangelion omni creaturae. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Et apud Lucā. Oportet nomine Christi praedicari poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Remittere enim peccata hoc loco est praedicare euangelion, ut omnes qui credit, consequatur remissionem peccatorum, & salutem. Retinere autem peccata, est praedicare euangelion, ut omnis qui non credit, perpetuo condemnatur. Cum autem Euangelion de Christo adnuncietur tum publice, multis simul congregatis, tum etiam priuatim, uni tantum aut alteri auditori, manifestum est Christum hoc loco instituisse non solum publicam euangelij praedicationem in ecclesia, sed etiam priuatam, quam uocant, absolutionem, ut qui in publica euangelij adnunciatione dubitet, nunc ad se etiam priuatim pertineat remissio peccatorum, certi

Apostolorum
potestas.

Absolutio
nis priuatae
instructio.

IN RESVRRECTIONEM CHRISTI:

ficetur de hacre per priuatā absolutionem. Et quod Christus hoc loco instituit, aut potius renouat, id postea stupendis miraculis spiritus sancti in die Pentecostes ita confirmat, ut ueritate euangelij de remissione peccatorum propter Christum nihil nobis cercius relictum sit. Audiamus igitur concionem Euangelij, ut hoc spiritus sancti organo ad fidē excitati, & in fide confirmati consequamur non solum remissionem peccatorum, sed etiā perpetuam foelicitatem per Christū Iesum dñm nostrū, qui est una cū patre & spiritus sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXXIII.

Resurrectio
nis testes,
apostoli.

Act. 1.

Act. 10:

¶ In Thom
Hebraice,
Αιδυμ
Græce, gemel
lus Latine.
Thomas ge-
minus.

Manifesta sunt resurrectionis argumenta, q̄ Christi
stus haftenus tā mulieribus q̄ uiris exhibuit, sed
quia nihil cercius esse debet resurrectione eius, id
circo non est contentus, semel & iterū uni tm̄ &
alteri discipulo uiuus apparuisse, sed magnā cur-
ram in hanc rem cōfert, ut fidē resurrectionis sue,
sæpe multumq; corā pluribus suis discipulis, præ-
cipue aut corā apostolis certissimā reddat. Apostoli em̄ in hoc designa-
ti erant, ut essent publici, ordinarij & legitimi testes resurrectionis Christi
sti in toto orbe terrarū. Eritis, inquit, mihi testes non solū Hierosolymis
uerū etiam in uniuersa Iudæa, Samariaq; deniq; usq; ad extrema terræ.
Et postea Petrus ait. Oportet ut ex ijs uiris, qui nobiscum uersati sunt to-
to tpe, quo dñs Iesus perpetuā uitę consuetudinem egit nobiscū, exor-
sus a baptismo Ioannis, ad eū usq; diem, quo receptus est a nobis, unus
quispiam cōstituatur, qui sit una nobiscū TESTIS resurrectionis ei-
us. Ac iterū. Hūc deus suscitauit tertio die, & exhibuit eū, ut manifestus
fieret, non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis a deo, nimirū
nobis, qui comedimus & bibimus una cū illo, postq̄ resurrexit a mortu-
is. Cū igit̄ apostoli electi sint in publicos & ordinarios testes resurrectio-
nis Christi, necessarium fuit, ut certissimis argumentis cognoscerent
Christū uere a mortuis resurrexisse. Ac ante quidē apparuit apostolis
uiuus, absente Thoma, qui & ipse unus erat e collegio apostolorū. Nūc
aut̄ recitabimus eā apparitionē, qua Christus reuelauit sese corā aposto-
lis, presente Thoma. Sic em̄ scribit Ioannes. Thomas aut̄ unus ex duo-
decim, q̄ dicūt didymus, nō erat cū eis, qñ uenit Iesus. Dixerūt ergo ei alij
discipuli. Vidimus dñm. Ille aut̄ dixit eis. Nisi uidero in manibus ei-
us uestigiū clauorū, & mittam manū meā in latus eius, nō credā. Quod
hoc loco de Thoma cōmemoratur occasio est maximi & certissimi argu-
menti resurrectionis Christi. Ac primū, Hic apostolus uocatur noīe suo
Thomas, quod græcis est Αιδυμ & latinis gemellus. Siue aut̄ Thomas
re ipsa gemellus fuerit, siue tantum hoc nomine sic uocatus sit, incertum
nobis est, sed hoc nobis e sacra scriptura certum est, q̄ quantum attinet
ad affectus animi, uere geminus fuerit. Etenim alius est Thomas

iuxta naturæ suæ ingenium & uires, alius iuxta gratuita dei donâ confideratus. Nam si respicias ipsum iuxta ingenium naturæ suæ, uir fuit, ut dicam, quod res est, stupidus & incredulus. Christus enim uixerat multo tempore familiariter cum Thoma & reliquis apostolis, ac erudierat eos plusq̃ tribus annis, q̃ esset ex hoc mundo per mortem ad patrem abiturus, & morte sua uniuersum humanum genus a morte redempturus, attamen, cum diceret. Vado paraturus uobis locum, ut ubi ego sum & uos sitis, & quo ego uado scitis, & uiam scitis, Thomas prodens stuporē & ruditatem suam, dicit ad ipsum, dñe nescimus quo uadis, & quō possumus uiam scire? Audierat toties e Christo, q̃ migrandū ipsi esset ex hac uita ad patrem, nihil tamen harum rerum recte unq̃ intellexerat. Quid hac ingenij tarditate ignauius? Habes Thomæ ruditatem. Vide nūc eius incredulitatem. Cum post resurrectionē discipuli dicerent, Vidimus dominum, non ueretur impudenter respondere, Nisi uidero in manibus eius uestigium clauorum, non credam. Quid hac incredulitate potest dici infidelius? quid hoc scelere horribilius? Primum enim reputat omnes discipulos Christi mendaces. Reputare autem honestum uirum mendacem, maius est delictum aduersus proximum, coram deo, quam *Thomæ peccatum.* furari externas eius facultates. Coram deo, inquam. Is enim iudicat de peccato non secundum speciem, sed secundum ueritatem. Cum autē ingēs flagitium sit, honestos uiros reputare mendaces, multo maius flagitiū est, sic de apostolis & discipulis Christi sentire. Deinde, quod maximū est, reputat Christū ipsum, omnia dicta & facta eius uanissima esse mendacia. Quories enim audierat a Christo, oportet filium hominis tradi in manus peccatorum & crucifigi ac tertiā die resurgere? Paulo ante quoq̃ audierat a Christo. Ego sum uia, ueritas & uita. Preterea non solū uiderat multa miracula per Christū edita, leprosos mundatos, claudos sanatos, ac mortuos suscitatos, sed etiam ediderat ipse in nomine Christi aliquid miracula, nihilominus tamen ducit hæc omnia pro uanissimis nugis. Quid potest tanta incredulitate horribilius commemorari? Certe pontifices & pharisæi uidentur maiorem fidem de resurrectione Christi habuisse q̃ Thomas. Dederunt enim custodibus pecuniam, ut dicerent corpus Christi a discipulis furatū esse, quā profecto non dedissent, nisi uerbis ipsorum, affirmantium eum resurrexisse nonnullam fidem adhibuissent. Et illi quidem custodibus utcumq̃ credunt, Thomas autē ne discipulis quidem Christi credit, nisi uiderit & tetigerit. Quare incredulitas Thomæ tanta est, ut propter eam non indignus fuisset extrema interitione. Habes qualis Thomas fuerit, si consideretur iuxta suum ipsius ingenium, & naturæ suæ uires. Atq̃ hoc Thomæ delictum commemorari solet, non ut discamus hominum famæ detrahere, & aliena delicta temere traducere, neq̃ ut in sanctis accipiamus occasionem pec-

Thomae
sanctitas

candi, sed ut in sanctorum erratis agnoscamus & nostram imbecillitate,
& diuinam clementiam, ut & nos cum sanctis per fidem resipiscamus.
Quod si uero considerauerimus Thomā, qualis factus est in Christo
per fidem, & qualē deus ipsum propter Christum reputauerit, certe sen-
ciendum est, ipsum esse uirum sanctissimum, & beatissimum. Quid em̄
de eo dicemus? Num quia non uult credere Christum resurrexisse, nisi
uiderit uestigium clauorum, & miserit manum suam in latus Christi,
reijcitur a Christo, & negligitur? Hoc certe meritis esse Thomas, sua in
credulitate, sed Christus tam clemens est, ut malit eum agnoscere, & ser-
uare, q̄ sit discipulus, q̄ abijcere & perdere, q̄ sit incredulus. Itaq; post
octo dies, iterum erant intus discipuli eius, & Thomas cū eis, Venit le-
sus foribus clausis, & stetit in medio & dixit. Pax uobis. Deinde dicit
Thomae. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & infer manum
tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credēs. Au-
dis rursus fores clausas, audis ueterem salutationē, ut memineris Chri-
stum afferre quidē secū ex regno patris sui nouam corporis gloriā, qua di-
uino modo penetrat etiam per solida corpora, absq; oī ipsoꝝ lēsiōe,
imo qua nūq̄ non est praesens, non afferre aut nouū euangelion, quod
cū priori pugnet, sed repetere uetus tm̄ euangelion, quod nobis adnūci-
at reconciliationem patris per Christum, & promittit nobis pacē ac fecē-
licitatem coelestem. Q̄ aut̄ mox a salutatione uertat se ad Thomā, & iu-
beat eum immittere manū in latus, partim declarat sollicitudinē suā pro
discipulorū salute, partim indicat, quāta maiestate praeditus sit. Thomas
em̄, unus & solus est inter discipulos, qui impudēter affirmare audebat,
se nō creditur, Christū uiuere, nisi fidem manu, quod dici solet, tangat,
attamen Christus non fuit tam arrogans, nec tam incurius, ut unū hūc
fastidiret ac negligeret, sed potius reuelat sese iterum propter unum, ut
& omnibus significaret, quanta cura, quāta sollicitudine complecteret
suos, & omnium fidem occasione incredulitatis Thomae confirmaret.
Nam q̄ tanta diligentia salutem Thomae quaerat, ut ex regno patris sui
adueniat, & reuelat sese coram discipulis, hoc nimirū illud est, quod ipse
in parabola de homine habente centum oues, significauit. Si perdiderit
inquiens, unam ex illis, relinquit non agintanouem in deserto, & uadit
ad illam, quē perierat, donec inueniat eam. Maiestatis autem Christi ar-
gumentum est, q̄ commemoret uerba quibus Thomas incredulitatem
suam discipulis indicauerat. Hac enim re manifeste significat, q̄ etsi non
cōparuerit tunc externo spectaculo in colloquio discipulorū, cum Tho-
mas affirmauit se nō crediturū, nisi tangat manu sua, praesto tamen assu-
it maiestate sua, & singula non tam uerba, q̄ etiam cogitata praesens ui-
dit & audiuit. Et ne existimes Christum hoc tantum facere potuisse post
resurrectionem suam, & ante ascensum suum in coelis, nunc aut̄, postq̄
ascenderit

ascenderit in coelum, non amplius presto adesse, Paulus perspicue docet, Ascendit, inquiens, super omnes coelos. Quid? ut nunc a nobis abesset? minime omnium, sed potius ut impleret omnia, quo simul & in coelo & in terra praesens adesset, & credentes in ipsum conseruaret. Quod cum ita se habeat, quantae obsecro cure nobis esse debet, ut in conspectu tantae maiestatis non solum turpia & nefanda non faciamus, sed ne cogitemus quidem, aut si in mentem inciderint, mox spiritu Christi mortificemus. Quid autem sibi uult Christus, quod post resurrectionem ostendet adhuc uestigium clauorum, & uulneris in latere suo? Num retinet cicatrices corporis sui perpetuo, etiam in regno patris sui? Nihil minus. Nam Christus surrexit in incorruptibilitate, surrexit in gloria, surrexit in potencia. Cicatrices autem & uestigia uulnerum, sunt argumenta corruptibilitatis, ignominiae, & infirmitatis. Quare corpus Christi non habet nunc cicatrices in regno patris sui, sed assumpsit eas tantum ad tempus, in hac reuelatione, donec probaret se & uiuere, & eo corpore, quo passus est, surrexisse, & Thomae fidem in manu, ut ita dicam, daret. Ita quod haec uulnerum ostentatio non est perpetuae necessitatis, sed spontaneae & temporariae assumptionis, quemadmodum & externa ipsa corporis reuelatio, quod cum nunc post resurrectionem sit in gloria dei, non est per se humanis oculis comprehensibile, nisi diuina potentia uisibile proponatur. Sed de hac re supra satis copiose diximus. Videamus nunc, quid uicissim Thomas Christo respondeat. Dixit ei Thomas, DOMINVS ..
 meus, & deus meus. Insignis confessio, qua Thomas non solum explicat resipiscenciam suam, ex incredulitate, uerum etiam paucissimis comprehendit summam doctrinae fidei in Christum. Ante agnoui te seruum omnium hominum, dum & nobis lauares pedes, & ludaeis permitteres, ut te caperent & crucifigerent. Nunc autem agnosco te uerum DOMINVM meum. Ante agnoui te hominem omnibus humanis infirmitatibus obnoxium, nunc agnosco & adoro te Deum meum. Haec est uera de IESU CHRISTO fides. Haec est uera de Christiana religione doctrina. Primum enim non est alius CHRISTVS seu Messias, praeter hunc IESVM, qui pro nobis passus est, & qui se hoc loco Thomae & alijs discipulis conspiciendum praebet. Deinde, quia hic CHRISTVS fecit se omnium seruum, idcirco factus est omnium DOMINVS, & seruator. Exinaniuit, inquit Paulus, semetipsum, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humilem praebuit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & deus illum extulit in summam sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat coelestium, terrestrium & infernorum. Postremo non est tantum homo, sed etiam uerus deus. Non enim potuisset ipsi homini

Thomae confessio.

philip. 2.

Christus uerus deus.

Esai.

Rom.

Esai.

tanta maiestas contingere, quantam tribuunt ei tam propheticae, quam apostolicae literae, si non esset etiam uerus & naturalis DEVS. Nam in Esaia dicit Christus, Nunquid non ego Dominus, & non est ultra deus absq; me. Deus iustus & saluans non est praeter me. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terrae, quia ego deus, & non est alius. In memetipso iuraui, egredietur de ore meo iusticiae uerbu, & non reuertetur, quia mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. Quid potest de diuina natura Christi magis perspicue dici. Na propheetam in hoc loco de Christo loqui, manifeste explicat Paulus, cu ad Romanos scribens & huius loci testimonium allegans, Omnes, inquit, statuemur apud tribunal Christi, (Christi, inquam,) Scriptum est eni. Vt uo ego dicit dñs. Mihi sese flectet omne genu & omnis lingua confitebitur deo. Vides, quod Esaia dicit uerum deum loqui, hoc Paulum, affirmare Christum loqui, hoc & Thomam nunc Christo tribuere. Dominus, inquit, meus, & deus meus. Reliquum igitur est, ut etiam ad monicioni Christi, quae apud Esaia extat, pareamus. Ait enim. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terrae, quia ego deus, & non est alius. Et quod Christus in Esaia tot annis ante affirmauit, hoc nunc coram

Thoma et alijs apostolis confirmat. Sequitur enim. Dicit ei Iesus. Quia uidisti me, Thoma, credidisti. Beati qui non uiderunt, & crediderunt. Hoc responso Christus primum approbat confessionem Thomae. Quia uidisti me, inquit, credidisti. Recte agis, qd cum dederim tibi fidem in manum, credas. Impij, etsi uideant miracula, tamen non credunt, sed potius calumniantur. Tuq; autem fidei obedienciam laudo, qd cum me uiuentem uideas & tangas, me etiã uere a mortuis surrexisse credas. Laudo & confessionem tuam. DOMINVS meus, inquis, & deus meus. Haec est de me confessio, quam uniuersae ecclesiae commendo. Haec est confessio, quae si ex fide fiat, affert secum iusticiam & perpetuam beatitudinem. Cui Petrus apud Matthaeum nomine suo & reliquorum apostolorum, idem confiteretur, quod nunc Thomas, & diceret, Tu es Christus ille filius dei uiuentis, audit uicissim, Beatus es Simon Bar Iohanna, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in caelis. Quod Petrus audit, hoc et Thomae college Petri competit. Thomas enim adhuc incredulus, erat iniustus, infelix, & damnatus, quia etsi faciebat bona opera & erat in lege irreprehensibilis, attamen quia non habebat Christum per fidem, non habebat etiam ueram iusticiam & salutem, Nunc autem postquam agnoscit Christum, & fit credens, fit etiam iustus coram deo, & beatus. Cum enim Christus sit uera iusticia & beatitudo, quisquis Christum per fidem agnoscit & accipit, is accipit etiam iusticiam & beatitudinem. Atq; adeo Thomas, quia conuertitur ad Christum, consequitur etiam id, quod Christus per prophetam promisit. Conuertimini inquit,

inquiens, ad me, & salui eritis. Conuertimur autem ad Christum per fidem. Quare salui quoque erimus per fidem in Christum. Deinde Christus commendat hoc loco ministerium & testimonium Thomae & omnium apostolorum: Beati, inquit, qui non uiderunt, & crediderunt. Christus enim non uoluit semper in hoc seculo, singulis diebus, singulis nationibus, singulis urbibus & pagis, singulisque hominibus maiestatem resurrectionis suae ostentare, & uisibilis in hoc mundo apparere, usque ad nouissimum diem, sed selegit tantum quadraginta dies post resurrectionem suam, in quibus uoluit seipsum uisibiliter conspiciendum & palpandum proponere, selegit item non quosuis homines, coram quibus appareret, sed discipulos suos, ac praesertim apostolos, qui toto tempore a baptismo Ioannis cum ipso uersati sunt, qui & miracula eius uiderunt, et doctrinam ipsius audiuerunt, hos, inquam, selegit, ut coram ipsis resurrectionem suam firmissimis & certissimis argumentis comprobaret. Selegit autem eos, non propter ipsos tantum, sed maxime omnium propter totam ecclesiam. Eritis, inquit, mihi testes non solum Hierosolymis uerumetiam in uniuersa Iudaea, Samariaque, denique usque ad extrema terrae. Quare, etsi non uideas nec manu palpes Christum a mortuis resurrexisse, & ueram salutem nobis attulisse, tamen si credideris praedicationi & euangelio apostolorum de Iesu Christo, beatus eris. Beati, inquit, qui non uident, & credunt, hoc est, Quia me ipsum tibi uisibilem, & palpandum propono Thoma, non tua tantum, nec etiam tantum collegarum tuorum causa, sed propter uniuersam ecclesiam facio. Mihi enim non est integrum, ut quouis tempore, & cuius homini publice aut priuatim me reuelarem. Sed elegi te Thomam, elegi & collegas tuos, ut quod uideris, auditis & tangitis, coram toto orbe testificemini. Ad testimonium uestrum tanta autoritate confirmo, ut si quis ei fidem adhibuerit, beatitudinem consequatur, etiam si me extrinsecus nec uiderit, nec palpauerit. Habes igitur hoc loco, primum, summam clemenciam Christi, quod in tantum non reijciat Thomam incredulum, ut potius propter ipsum reassumat uestigia clauorum, quo ipsum ad fidem reuocet. Qui ergo nos sumus, qui infirmos in fide damnaremus? Non est quidem incredulitas aut infirmitas approbanda, sed hoc agendum est, ut incredulitati aut infirmitati aliorum quibuscunque possumus officijs medeamur. Deinde habes etiam industriam Christi, quod etsi incredulitas Thomae, magna per se sit impietas, tamen Christus utitur ea ad confirmandam ueram doctrinam pietatis. Sumit enim ex hac incredulitate occasionem, qua euidentiori et cerciori argumento resurrectionem suam reuelet, adeoque efficit, ut haec incredulitas cedat tam Thomae quam omnibus apostolis, imo uniuersae ecclesiae ad maximam fidei confirmationem. Haec est industria Christi, qua scit malum in bonum uertere, quae idcirco nobis cognoscenda proponitur, non ut hac fiducia faciamus mala,

Christi industria:

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

hoc enim, ut est impiissime agere, ita est DEVM tentare, ac se ipsum temere internitioni suae exponere, sed proponitur, ut perpetratis malis, non desperemus de clemencia DEI per Christum, qui tam industrius est, ut et si nos malis nostris iam perijmus, tamē & potest, & uult, si crediderimus, nos tanto gloriosius seruare, quanto scedius corruimus. Postremo commendatur hoc loco autoritas ministerij apostolici, ut quicumq; euangelio apostolorum adhibet fidem, cōsequatur beatitudinem. Beati, inquit, qui non uident, & tamen credunt. Cui? & quid? Qui credunt, inquam, euangelio apostolorum, & credunt Iesum Christum uere a mortuis surrexisse, ut qui creditur passus esse propter peccata nostra, credatur surrexisse propter iustificationem nostri. Nā q̃ Christus in hunc usum ediderit miracula sua coram apostolis, tanq̃ publicis & ordinarijs testibus suis, perspicue docet Ioannes, cum addit.

» Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum,

» quae non sunt scripta in libro hoc. Haec autē scripta sunt, ut credatis q̃ Ie-

» sus est Christus ille filius dei, & ut credentes, uitam habeatis per nomen

» eius. Hic est obseruabilis locus, qui docet tam legitimum usum miracu-

lorum Christi, quā ueram fidei efficaciam, & perpetuae nostrae salutis ra-

tionem. Multa, inquit, & alia signa fecit Iesus coram discipulis, quae nō

sunt scripta, & addit postea. Quae si scribantur per singula, nec ipse opi-

nor, mundus caperet eos qui scriberentur libros. Quae autē scripta sunt,

in quem usum scripta sunt: num delectationis tantum gratia, & ut his le-

gendis atq; audiendis temporis redium fallamus? Minime omnium, sed

ut credatis, inquit, q̃ Iesus est Christus ille filius dei. Miracula em̃ sunt

coelestia signa, quibus comprobatur ueritas doctrinae eius, qui edit mi-

racula. Iesus autē filius Mariae, docuit q̃ ipse sit Messias seu Christus ille

quem prophetae promiserunt, & testati sunt, uerum esse filiū dei, adeo q̃

deum ipsum. Quare miracula eius confirmant hanc doctrinam, & red-

dūt nos cerciores, q̃ nec sit alius Messias seu seruator, nec alius deus, quā

Iesus natus ex Maria uirgine, passus sub Poncio Pilato, crucifixus &

mortuus, & qui tertio die surrexit, ac resurrectionem suam uarijs atq;

certissimis argumentis probauit. Sed quam utilitatem affert nobis haec

fides, si crediderimus, q̃ solus Iesus sit uerus Messias filius dei? Sequi-

tur Vt credentes uitam habeatis per nomen eius. Haec est utilitas, haec

est efficacia fidei in IESVM CHRISTVM. Qui enim credit in

IESVM CHRISTVM, habet uitam per nomen eius. Et quomo-

do hoc, inquis, fieri potest? Optime per omnem modum. Nam

IESVS CHRISTVS est perfecta iusticia, & perpetua uita. Qui

autem credit in CHRISTVM, is accipit Christum per fidem, &

in eo habitat CHRISTVS. Vbi autem habitat CRIS-

TVS, ibi etiam est perfecta iusticia & perpetua uita. Quare, qui

credit

Miraculorum
usus.

credit in ipsum, habet etiam in ipso, perfectam iusticiam, & perpetuam uitam, non quidem, quod percipiat eam externo sensu in hoc seculo, sed quod propter Christum reputetur coram deo perfecte iustus, & per fidem ita uiuat, ut etsi moriatur, resuscitetur tamen in nouissimo die ad perpetuam foelicitatem. Cum dicto Ioannis consentit & Petrus. Non est aliud, inquiens, nomen sub coelo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Facebant igitur omnes aliae religiones, quae non agnoscunt hunc Iesum uerum Messiam & filium dei, facebant omnes hypocritarum supersticiones, quae etsi ore fateantur hunc Iesum esse Messiam, tamen sentiunt se habere uitam non per nomen ipsius, hoc est, propter ipsum per fidem sed per nomen operum & meritorum suorum, qui tot faciunt Christos, quantum in ipsis est, quot operibus confidunt se consecuturos remissionem peccatorum. Sola autem conseruetur religio, quae agnoscit Iesum esse Christum filium dei. Haec enim sola religio affert nobis perfectam iusticiam, & perpetuam beatitudinem in CHRISTO Iesu DOMINO nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXXV.

Empluribus, inquit Lucas, argumentis exhibuit Iesus se uiuentem discipulis, posteaquam supplicio fuisset affectus, dum per quadraginta dies conspicitur ab illis, & loquitur eis de regno dei. Necesse enim fuit, ut cum per Christum omnes uiuificemur, certissimis testimonijs confirmaretur, Christum uere uiuere & regnare. Cum igitur superioribus homilijs explicauerimus ea argumenta, quibus Christus testatus est in Iudaea resurrectionem suam a mortuis, proficiscamur nunc cum discipulis ad Galilaeam, ut & ibi uideamus quibus testimonijs confirmet, se uere a mortuis surrexisse. Postea, inquit Ioannes, manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis. Manifestauit autem sic. Erant simul, Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilaeae, & filij Zebedaei, alijque ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus. Vado piscatum. Dicunt ei. Venimus & nos tecum. Exierunt & ascenderunt in nauim statim, et illa nocte nihil ceperunt. Principio Ioannes diligenter significat numerum horum discipulorum, qui abierunt piscatum. (Fuere autem septem) hoc nimirum agens, ut manifestatio Iesu, quam commemoraturus est, tanto maius autoritatis pondus habeat, quanto plurium discipulorum testimonio comprobata est. Deinde discipuli, cum post resurrectionem CHRISTI nondum iterum ad functionem praedicandi euangelij emissi essent, sed expectarent ex mandato CHRISTI in Galilaea publicam illam reuelationem, quam Christus & ante passionem & post resurrectionem suam promiserat,

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

Ocium:

Basilius

Agria κα

καργιας α

χ.

Eliterum:

χολη ανδ

φισου δεο

πομειας α

δεοκαλ

πς ακε

μενις ε

& quæ postea in monte Galilææ coram plusquam quingentis discipulis facta est, redeant ad exercitium ueteris sui artificij, ut exemplo suo auocent nos ab ignauo ocio, ad honestum laborem. Ociū em̄ inidū est maliciæ. Et Salomon. Qui operatur, inquit, terram suā, faciabitur panibus, qui aut̄ sectatur ocio, stultissimus est. Obserua etiam hoc loco q̄ Christus non appareat nunc discipulis ociantibus & torpescantibus, sed laborantibus & piscantibus, quo significat se ambulantibus in uocatione sua præsto adesse & adiuuare. Quid ergo illud est, q̄ discipuli tota illa nocte nihil ceperunt? certe hoc non idcirco diuinitus permissum est ut prorsus nihil capiant, sed ut postea multo plures pisces capiāt. Sequit̄ enim. Mane autem iam facto, stetit Iesus in littore, non t̄m cognouerunt discipuli, q̄ Iesus esset. Dicit eis Iesus. Pueri, numquid obsonij habetis? Responderunt ei. Non. At ille dicit eis. Mittite in dextram nauigij partem rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iā non ualebant illud trahere præ multitudinem pisciū. Quo miraculo Christus inicio reuelauerat maiestatem suā Petro & filijs Zebedæi, eodē etiam nunc reuelat eā post resurrectionē suam. Apud Lucā em̄ capite quinto, cū Iesus sederat in nauis Simonis Petri, iussit Petrū laxare recia in capturā. Tamen si aut̄ Petrus & socij eius, per totā noctē laborantes nihil cepissent, t̄m cum laxassent rete iussu Christi, tā copiosam pisciū multitudinē cōduserunt, ut & rete rūperetur, & implerent duas naues. Quare nō dissimili miraculo Christus nūc quoq̄ declarat discipulis maiestatem suā, ut agnoscat̄ ipsum eundem esse, & a mortuis resurrexisse, qui antea cū ipsis uersatus, & mortem passus fuerit. Vides aut̄ hoc loco primum omnium, laborandum quidē esse ex præcepto dñi, sed laborē nostrum nihil efficere, nisi Dominus benedixerit. Discipuli tota nocte laborant, nihil tamen piscium capiūt. Sed postquam iussu Christi laxant recia, tantam piscium multitudinē comprehendunt, ut iam non ualeant trahere. Hoc illud est, quod psalmus ait. Nisi Dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerunt, qui edificat eam. Et Salomon. Benedictio domini diuites facit sine molestia: Quare in labore non est confidendum in laborem, sed in DOMINUM, qui suam fideli labori benedictionē promissit. Est & illud exemplo laboris discipulorum obseruandum, quid sentiendum sit de præsentij p̄ij & legitimi laboris nostri incōmodo. Hi enim discipuli tota nocte frustra laborant. Quid ergo? num idcirco fit, ut prorsus nullum laboris sui fructum capiant? Nequaquam, sed ut quo minus noctu capiūt, eo plus mane facto, & apparēte Christo cōprehendant. Quare docemur, q̄ dāna & incōmoda fidelis laboris, non ideo nobis accedant, ut labor oīo sit frustraneus, sed ut paulo post plus cōmodi accipiamus. Habes exemplū in Iacob, q̄ durissimo labore suo nō reportabat a socero nisi iugas & imposturas, sed cum pergeret fidelis esse, consequitur magnas diuitias.

Hd. 25.

Prax. 102

Gen. 30: 7

9.

diuicias. Benedictio enim Domini, etsi sera, tamē multa & copiosa adue-
nire solet. Pergendū igitur est in legitima uocatione, & tantum absit ut
deterreamur ab ea præsenti laboris incōmodo, ut quo magis uideatur la-
bor frustraneus, eo maius cōmodum in Dño speremus. Iam, nec illud
oscitanter prætereundum est, q̄ discipuli iussi mittere rete in dextrā par-
tem nauigij, non curiose ingruunt in hoc preceptum, sed simpliciter ob-
sequuntur, & q̄d quærunt, consequuntur. Qua obedientia monēt nos,
ut quēadmodum ipsi prompte obediunt homini, quem nondū agnos-
cunt esse Christū. Non cognouerunt, inquit, q̄ esset Iesus, sed cuius au-
toritatem tū adhuc incognitam admirantur, ita & nos debeamus sim-
pliciter obsequi mādatis dei, nec carnali curiositate in ipsa inquirere, sed
prompta alacritate obedire. Si discipuli disputassent curiose de uerbo
Christi, nec obsecuti essent, quippe q̄ antea sæpe frustra misissent rete
ad eam partē nauigij, nec quicquā cepissent. Nunc autem cum simplici-
ter obsequuntur, nō solum comprehendunt magnā piscium multitudi-
nem, uerum etiā agnoscunt Christum. Si Eua non disputasset curiose de
mādato dei, quod iubebat abstinere ab esu fructus ligni uitæ, sed simpli-
citer obediisset, cum marito suo, non cōiecisset totum genus humanū in
tantas calamitates, quibus nūc natura nostra obruti sumus. Si Abraam
inquisisset carnali prudētia in mandatum dei, quo iuebatur filium su-
um offerre, nec obsecutus esset deo, nec cōsecutus esset benedictionem
seminis sui. Nūc autem, quia q̄d diuinitus præceptū sciebat, simpliciter
pro uirili sua faciebat, audit. Per memeripsum iurauit, dicit Dñs, quia fe-
cisti hanc rē & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et bene-
dicentur in semine tuo oēs gentes terræ. Naēman Syrus, quia initio cu-
riose inquit in uerbum Domini, quo iuebatur, per prophetam, septi-
es se lauare in Iordane, iratus discedit a propheta, & manet leprosus.
Sed cum abiecta carnis seu prudentia seu curiositate simpliciter obsequi-
tur mādato dei, & lauat se septies, tunc consequitur etiam caro eius sanita-
tē. Quare, etsi nō intelligas, quorsum euasurum sit hoc, q̄d iubet deus,
tamen cū certus es, deum iubere, sine cunctatione obsequaris, & in nouis-
simo, quēadmodum propheta loquitur, intelliges consilium eius. Por-
ro, magnū quidem miraculum est, q̄ discipuli, cū tota nocte frustra la-
borassent, ceperint ad ŷbum Christi magnā piscium multitudinem. Sed
id quod de Petro sequitur, multo maius miraculū est. Dicit ergo discipu-
lus ille, quem diligebat Iesus, Petro, Dñs es. Simon ergo Petrus, cū au-
disset, q̄ Dominus esset, tunica succinxit se, (erat enim nudus) & misit
se in mare. Alij autē discipuli nauigio uenerunt. Nō enim longe aberant
a terra, sed circiter cubitis ducentis trahētes rete piscium. Cum in histo-
ria passiōis Christi uiderimus imbecillitatem fidei in Petro, uideamus
nūc in ipso magnitudinē fidei. Petrus in atrio Caiaphæ tā infirmæ fidei
fuit, ut nec corā ancillis & seruis sacrificulorū constare, & Christū confi-

*In præcepta
dei non est cu-
riose inquirē-
dum.*

*Petri magni-
tudo fidei.*

teri potuerit. Nunc autem postquam Christum uere agnoscit, tam excelsę fidei est, ut se demittat in mare, quo ambulatione super mare citius ad Christum currat, quam nauigio peruenire possit. Et cum tanta fide preeditus sit, ita conseruat, ut non aliter calcet mare quam aridam. Quid ergo sibi uult hæc ambulatio Petri super mare? num ut & nos absque ponte aut nauigio super aquam ambulemus? Minime omnino. Sed ut hinc discamus, quantum illi in periculis diuinitus seruentur, qui ad sectandam uocationem Christi pericula adeunt. Personale est, quod hoc loco per Petrum agit, personale est et illud, quod Israelitę proficiscentes ex ægypto, ingrediuntur mare rubrum, & seruantur. Sed hoc, quod his miraculis confirmatur, generale est, uidelicet, eos certissima & admirabili salute seruari, qui ex uocatione dei & fide pericula quantumuis grauius suscipiunt. Vocatio dei est, ut Christum & euangelion eius cõfitearis. Qui autem in persecutionibus huic uocationi obsequi uoluerit, is necesse habet ingredi in mare multarum & maximarum afflictionum. Quare si se dimiserit in hoc mare ex fide, fieri non potest, ut submergatur. Vocatio dei est, ut in contractibus ciuilibus, neminem defraudes in negotio, sed ut nunc sunt mores huius seculi, qui uult huic uocationi obsequi, necesse habet ingredi in mare paupertatis, & indigentia. Itaque si susceperit hæc pericula ex fide, et maluerit se immittere in paupertatem, quam abijcere uocationem dei, obruitur quidem fluctibus, sed non suffocatur. Hoc testantur promissiones Dei, quibus recepit se credentes & periclitantes in uocatione sua seruaturum. Hoc confirmant etiam miracula, inter quæ, & hoc, quod nunc de Petro commemoratum est, non postremum locum obtinet. Sed uideamus etiam aliud miraculum, quod sequitur. Vt ergo descenderunt in terram, uiderunt prunas positas & piscem suppositum, & panem. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus, quosprehendistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tot essent non est scissum rete. Dicit eis Iesus. Venite prandete. Et nemo discipulorum audebat interrogare eum, Tu quis es? cum scirent quod DOMINVS esset. Venit itaque Iesus, & accepit panem, & dat eis, & piscem similiter. Vt descenderunt, inquit, in terram, uiderunt prunas positas, & piscem superpositum & panem. Est & hoc illustre miraculum, quo Christus non solum confirmat maiestatem suam, uerum etiam probat se laborantibus exsultare & sectantibus suam uocationem sufficientem uictum parare. Nouit, inquit, pater coelestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Sed quid in uno aut altero miraculo demonstrando immoror? Vide mihi in hac historia miraculorum examen. Primum est, quod Christus, qui nunc erat in regno patris, proponat se discipulis uisibilem & palpabilem. Secundum, quod cum discipuli nihil cepissent tota nocte, mane ad uerbum Christi capiunt magnam piscium multitudinem. Tertium, quod Petrus ambulaue-

lauerit super mare, perinde ac si ambularet super terram, nec est submer-
 su. Quartum, q̃ cum antea nihil cibi fuisset in littore, discipuli inuene-
 rūt prunas piscem & panē. Quintū, q̃ cum rete plenum centū quinquā-
 ginta tribus magnis piscibus tra heretur ad terrā, nequaquā tamen scissum
 est. Hæc sunt memorabilia miracula, quibus Christus ita uoluit testifica-
 ri resurrectionē suam corā discipulis, ut interim significauerit sibi om-
 nem potestātē tam in cœlo, quam in terra & mari datam, se cōseruare etiā
 suos in oībus fluctibus maris, in omnibus aduersis & afflictōibus, ad ue-
 ram & perpetuam felicitatē. Ceterū, q̃ Ioannes addit. Hac iā tertia uice
 manifestatus est Iesus discipulis suis, cum surrexisset a mortuis. Nō in-
 telligendum est, q̃ Christus hæcenus tertū in uniuersum reuelatus sit.
 Apparuit em̃ priuatim uni Mariæ Magdalene, postea pluribus mulieri-
 bus, deinde uni Petro, discipulis itē euntibus in Emaus, ad hæc alijs disci-
 pulis una cōgregatis, sed absente Thoma, postea apparuit eis, præsentē
 Thoma. Vides multas apparitiones, de quibus singulis supra diximus.
 Itaq̃ Ioannes non loquitur de priuatis apparitionibus, sed tantum de pu-
 blicis, corā pluribus suis discipulis. Hæc prima facta est eo die, quo Chri-
 stus resurrexit, quando clausis foribus stetit in medio discipulorū, et dixit
 se mittere ipsos, sicut pater ipsum miserit. Et hæc apparitio facta est ab-
 sente Thoma. Secunda facta est post octo dies, præsentē iam Thoma.
 Tertia, ea est, quam nunc explicauimus. Et de qua Ioannes ait. Hac iā
 tertia uice manifestatus est Iesus discipulis suis. Et diserte addit, discipulis,
 ut significet se loqui non de oībus apparitionibus, sed de ijs tantū, quæ
 factæ sunt corā pluribus discipulis. Quæ cū ita sese habeant, percurra-
 mus nūc colloquium, quod Christus a prandio cū Petro habuit. Cum
 ergo prandissent, dixit Iesus Simoni Petro, Simon Ioannis diligis me
 plus his? Dicit ei. Etiam Domine, tu scis q̃ amem te. Dicit ei. Palce ag-
 nos meos. Dicit ei rursus secundo. Simon Ioannis, diligis me? Dicit
 ei. Et iā Dñe, tu scis q̃ amē te. Dicit illi palce oues meas. Dicit illi tertio.
 Simon Ioannis amas me? Mœstus factus est Petrus, quia dixerat ipsi ter-
 tio, amas me? Et dixit ei. Domine, tu oīa nosti, tu scis q̃ amo te. Dicit illi
 Iesus. Palce oues meas. Admiraberis fortasse, qui fiat, quod Christus
 neglectis alijs discipulis ac præsertim Ioanne, quē plurimum diligebat,
 cum solo Petro tā familiariter & amice colloquatur, ac oues suas curre
 ius cōmendet. Sunt, qui sentiāt hoc loco Petrum a Christo ordinatum
 & sanctificatū in principem & dñm reliquorū apostolorū. Sed Christus
 antea dixerat. Reges gentiū dominant eis, uos autē non sic. Et quod atti-
 net ad ministeriū apostolicum, oēs apostoli inter se æquant. Omibus di-
 citur. Accipite spiritum sanctū, quorū remiseritis pēcā, remittuntur eis.
 Oībus dicit. Ite in uniuersum orbē, & p̃dicate euāgelio oīni creaturæ.
 Oībus dat spiritus sanctus in die pētecottes. Oēs loquuntur uarijs linguis,
 prout spiritus sanctus dabat illis eloqui. Quare Petrus non est preposi-

August. rea-
 fert tertium
 numerum ad
 dies, quæ sen-
 tentia cū hac
 nō pugnat.

Apostolorū
 æquale mini-
 sterium.

tus alijs apostolis uel externa dominatione, uel spiritali potestate, sed Christus hac terna interrogatione & ouium suarum commendatione, hoc iterum agit, ut Petrus de uocatione & ministerio suo certius tam in conscientia sua, quam etiam coram alijs collegis suis confirmetur. Petrus enim abnegatione & execratione sua peccauerat grauissime, quemadmodum dictum est. Itaque etsi Christus antea consolatus ipsum fuerat tam priuato nuntio, quam priuata apparitione post resurrectionem, tamen caro non desinebat sollicitare Petrum ad abiiciendam uocationem apostolicam & seruanda negotia sua priuata. Quare Christus alloquitur ipsum nominatim, & familiarissime coram alijs discipulis, ut et ipse, confirmata conscientia, in officio suo contineatur, & collegae eius cognoscant Petrum magna auctoritate restitutum esse. Simon (inquit) Ioannis diligis me plusquam hic quasi diceret. Quid adhuc dubitas, num mihi acceptus sis, & debeas apostolico ministerio fungi? An non paulo ante reipsa declarasti te maiori in me amore flagrare, quam hi collegae tui, cum statim, ut me agnouisti, demiseris in mare, & super aqua extremo uitae tuae periculo ad me festinaueris? Quid igitur ego uicissim facerem? num putas me tam crudeli esse animo, ut cum tu tantam in me declaraueris dilectionem, ego non etiam uicissim declararem in te summam animi mei beneuolentiam? Abraham declarauit quondam obedientiam suam erga deum magna animi promptitudine, dum iuxta praeceptum dei, duceret filium suum Isaac ut sacrificaret eum. Et deus hac obedientia sic delectatus est, ut quodammodo exultans, continuo per semetipsum iuraret, se benedicturum in semine eius omnes gentes. Quantam obedientiam exhibuit olim Abraham deo patri meo, tantam tu dilectionem mei ostendisti nunc, cum non expectato tempore, donec nauigium ad terram perueniret, in silieris in mare, ut ad me super aqua pergeres, ac omnes collegas tuos praeuenires. Quomodo igitur fieri posset, ut non & ego exilirem, & propensissimam animi mei uoluntatem erga te palam ostenderem? Dic ergo nunc perspicue uerbis, quod antea reipsa declarasti. Diligis ne me plusquam hi collegae tui? Interrogo autem, non quod ignorem, sed ut occasione tui responsi sententiam animi mei commodum declararem. Quid igitur ad haec Petrus? Domine, inquit, tu scis quod amo te. Videmihimodestiam Petri. Interrogatur, num plus diligat, quam collegae. Respondet autem, se quidem amare, sed non addit, plusquam hi. Et ubi hanc modestiam didicit? certe in atrio Caiaphae. Ante enim praetulerat se omnibus collegis suis. Et si, inquiens, omnes in te scandalizati fuerint, ego non scandalizabor. Sed postea turpius omnibus collegis deficit. Quare demittit nunc cristas, & ita respondet, ut nec se efferat supra collegas suos, nec arrogantius de se ipso loquatur. Itaque Christus delectatus tanto Petri amore, & tanta modestia eius, ait. Pascue oues meas. Et postea. Pascue oues meas. Hic initio obserua Christum uocare Ecclesiam suam, agnos & oues, quo cognomine significatur

Petri amor in
Christum.

Petri modestia

tur quidem cura Christi pro Ecclesia, tanquam optimi pastoris pro grege suo, & confirmatur fides nostra, in omni luporum incursione, sed interim admonemur nos etiam imbecillitatis nostrae, & uocamur ad sectandas optimas quasque uirtutes. Ouis enim per se tam inermis animal cuium est, ut plane nihil habeat, quo se aduersus lupos tueatur, sed totum pendeat e pastoris manu. Sic & nos oues Christi sumus. Nihil in nobis est uiriū, quo possimus aduersus insultum Satanæ cōstare. Sed necesse habemus, tantum in Christo, summo pastore, salutem quærere. Adhæc, nihil aiunt esse in oue, quod non sit alicuius usus. Admonemur igitur hoc cognomine, ut exhibeamus nos in omnibus utiles Deo, & proximis nostris. Deinde confirmat Christus hoc respōso uocationem Petri, Palce, inquit, oues meas. Quid ergo? num Christus ita constituit Petrum in pastore ecclesiæ suæ, ut nec ipse maneat pastor, nec alij apostoli sint pastores ecclesiæ? Minime oīm. Nam Christus bonus ille pastor est perpetuo, qui ut semel posuit aīam suam pro ouibus suis, ita tuetur & cōseruat eas sempiterna salute. Suscitabo (inquit Dominus, per Ezechielē de Christo) super ea pastorem unū, qui pascat ea, seruum meum Dauid. Ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Et Christus ipse. Oves meæ, inquit, uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu mea. Et iterum. Ecce ego uobiscum sum oībus diebus, usque ad consummationem seculi. Quare non est sentientū qđ Christus cōstituendo Petrū in pastore, dereliquerit ipse gregē ecclesiæ suę, sed significat potius hac uocatione Petri, se semp p̄sentem cōseruaturē ecclesiam per externū apostolorū ministeriū. Nam cū ait, Palce meas, meas, inquam, oues: nō instituit in Ecclesia dñm, sed seruū, nō magistrū, sed ministrum, non eum, qui mactet & perdat suas oues, sed qđ cibet et pascat alienas ones. Quod certe & Petrus ipse optime intellexit. In epistola em̄ sua, ita scribit. Presbyteros, qđ inter uos sunt obsecro, qđ sum & ipse presbyter, ac testis afflictionū Christi, atqđ idem cōsors glorię, quæ reuelabitur, pascite, quantū in uobis est, gregē Christi, curā illius agentes, non coa cte, sed uolentes, nō turpiter affectantes lucrum, sed pro p̄so animo, neqđ ceu dominiū exercentes aduersus hæreditatē (dei) sed sicut sitis exēplaria gregis. Et cum apparuerit pastore princeps, reportabitis immarcessibilem glorię coronā. Vides nec Petrū ipsum uerbo pascendi intelligere tyrannicā dñationem, sed fidele ministerium, quo cura gregis ita agēda est, ut salute eius uerbo Dñi, quæ sunt uera pascua, cōseruet. Cæterum, qđ Christus tertio interroget, ac iubeat Petrū pascere oues suas, partim significat serem seriā agere, & oīno ratum uelle habere, qđ Petro commendauit, partim significat quāta cura complectat Ecclesiā suā. Non contētus est semel & iterum commēdare eam ministris Ecclesiæ,

Ecclesiā, agni & oues

Ezech. 34.

Ioannis 10.

1. Petri. 2.

ut pro uirili sua, qua possunt diligentia, pascant eam uerbo dei, sed addi etiam tertio: Pasce oues meas, ut intelligant, nihil prius, nihilq; maiori studio faciendum esse, quam ut ecclesia recte doceatur. Non indigeret q; dem, si uellet, ministrorum opera, ad conseruandā ecclesiā, sed ita uisum est ipsi, ut ministri sint plantatores, & rigatores, ipse autem incremētator. Dei, inq; cooperarij sumus, dei agricolatio, dei edificatio est. Quare ministri ecclesiæ cōferant omne studium suum in hoc, ut uere sint, qd audiunt, nimirum plantatores, & cooperarij dei, quo ædificum ecclesiæ conseruet. Quod autē Petrus indoluit, propterea q; Christus tertio interrogasset, num amaret ipsum, ac respondit, Domine, tu omnia nosti, tu scis, q; amem te, siue subirascatur, propter tā exactam & tories repetitā interrogationem, siue formidine quadam corripiatur, ne fortassis aliud in recessu cordis ipsius lateat quam ipse cogitet aut agnoscat, certe hæc est egregia confessio maiestatis Christi: Tu omnia nosti. Quid enim hoc aliud est, quam quod & psalmographus & Hieremias tribuūt uero Domino deo nostro, uidelicet, Scrutans corda & renes? Cum igitur Petrus tribuat nunc idem Iesu Christo, an non perspicue confitetur eum esse uerum deum? Si autem deus est, ut uere est, confidamus in ipsum, in uocemus ipsum, certa spe concepta, q; qui nobis promisit in se salutem, idem possit etiam præstare salutem. Atq; hæcenus concionatus est Christus Petro de ministerio suo apostolico, ut cognoscat, q; quia post abnegationem resipuerit, restitutus sit pristinae uocationi suæ, & discat, q; ministerium suum non sit tyrannis, sed officium pascendi gregem Christi.

¶ Nunc autem concionatur ei Christus, de passione & morte ipsius. Amen, amen, inquit, dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas, quo uolebas. Cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quo non uis. Hoc autem dixit, significans, qua morte glorificaturus esset deum. Et hoc cum dixisset, dicit ei, Sequere me. Hoc est uaticinium de passione, seu ut uocant, martyrio Petri. Amen, amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas, quo uolebas. (hoc est) quemadmodum iuuenes, qui adhuc sunt uegeto corpore, libere & expedite ambulant, quo uolunt. Cum autem iam senio confecti sunt, solent ab alijs duci, & non nūquam in eum locū ducuntur, quo minime uoluerunt, ita prædico tibi, q; multis ad huc annis liber & expeditus uersaberis in ministerio ad quod te uocaui. Et quanquā conijceris interdū in carceres & uincula, tamen liberaberis potenti manu dei. Postquam autem multos annos transegeris & perueneris ad senectutem, ibi tum duceris, quo nō uis, rapieris ad mortē, atq; adeo me sequeris, hoc est, sicut ego, ita & tu mortē crucis patieris. Nam q; uerba Christi hanc sententiā habeant, Ioannes ipse exponit, cū ait, Hoc dixit, significans, qua morte glorificaturus esset deum. Quod autem Christus hoc loco contionatur, hoc postea reipsa in Petro impletum est. Post pentecosten em prædica

Psal. 7.

Hierc. 17.

Christus uerus deus.

Petri martyrium:

uit libere euangelion Christi in uarijs regionibus plusquam triginta annis, usque ad ultimum annum Neronis, a quo, quemadmodum scriptores rerum gestarum tradunt, affixus est cruci, capite ad terram uerso, & pedibus in sublimi eleuatis. Caeterum Christus non concionatur temere Petro de martyrio suo. Primum enim significat hanc esse solennem fortunam ecclesiastici ministerij, quod sequantur ipsum extremae afflictiones in hoc seculo. Ego mitto, inquit, uos sicut oues in medio luporum. Et: Veniet tempus, ut quisquis interficiat uos, uideatur cultum prestare deo. Deinde docet ministerium apostolicum non esse externam dominationem in hac terra, sed quod ab externis huius seculi dominis ac regibus paciatur persecutio nem. Quare pascere oues Christi, non est dominationem exercere in oues, sed potius furori luporum, hoc est, tyrannorum expositum esse. Iam nec illud oscitanter praeterendum est, quod Ioannes uocat passionem & mortem Petri, glorificationem dei. Significans, inquit, qua morte glorificaturus esset deum. Et si enim mors sanctorum, qui propter euangelion Christi a persecutoribus trucidantur, uideatur in oculis hominum turpis et abominabilis, in oculis tamen dei gloriosissima est, qua & nomen dei inter homines illustratur, & sancti in coelestem hereditatem extolluntur. Ac sanctorum passiones, non expiant quidem peccata, attamen sanctae sunt, propterea quod commendat & glorificent sanctam passionem & mortem Christi, qua sola, expiata sunt peccata nostra. Sed quid illud est, quod Christus ait, de Petri passione. Ducet te, quo non uis: num Petrus nolens & coactus passus est crucem? An non tanta animi promptitudine suscepit crucem, ut uoluerit capite ad terram uerso & pedibus in sublimi eleuatis crucifigi, asserens se indigne, quam ut crucifigatur, sicut Dominus suus? Recte Petrus suscepit crucem uoluntarius. Sed Christus loquitur de lege membrorum, quae rebbat legi mentis nostrae. Reperio, inquit Paulus, per legem uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum sit. Delectat enim me lex dei secundum internum hominem. Sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meae, & captiuum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis. Quod Paulus de seipso, imo de tota Ecclesia scribit, hoc etiam de Petro intelligendum est. Petrus enim in CHRISTO renatus, duplex est homo. Alius externus, alius internus. Alius carnalis, alius spiritualis. Et si enim prius renascantur in Christo, & accipiant spiritum sanctum per fidem, tamen remanet in homine caro. Vbi autem est caro hominis in peccato concepti & nati, ibi est etiam peccatum originale, quod sublatum quidem est per fidem, reatu, manet tamen semper actu, quoad homo in hoc seculo uiuere, ut in homine renato per Christum, caro semper concupiscat aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem. Et hec, inquit Paulus, inter se mutuo aduersantur, ut non quicquid uolueritis eadem faciatis. Itaque Petrus, iuxta internum hominem, seu

*Ecclesiastici
ministerij
fortuna*

*Sanctorum
passio*

Romanorum

*Petrus homo
externus. &
internus:*

Gala: 5

juxta spiritum, suscepit crucem obedientissime, iuxta externum autem hominem, seu iuxta carnem, ductus est, quo non uoluit. Ac optauit quidem, ut toto corde obediret domino, in suscipienda cruce, sed ut perficeret hoc bonum, non repperit in carne sua. Quid igitur dicemus? nunc quia caro rebellauit spiritui in Petro, passio eius dicenda erit prophana & impura? Per se quidem est impura nec meretur remissionem peccatorum, sed quia Christus, cuius passio fuit sanctissima, habitabat in Petro per fidem, factum est, ut Petrus reputaretur iustus propter iusticiam Christi, & passio eius reputaretur sancta, propter sanctam passionem Christi, cuius Petrus per fidem particeps erat. Quod autem de passione Petri dicitur, hoc etiam intelligendum erit de passionibus omnium piorum. Hæ enim carne quidem, quæ rebellat spiritui, impure sunt, spiritu autem sanctæ sunt. Quare, etsi non mereantur remissionem peccatorum, tamen Domino Deo nostro intantum grate sunt propter Christum, ut remuneraturus sit eas alijs multis & magnis, adeoque celestibus beneficijs. Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in coelis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Sed pergemus etiam reliqua huius colloquii perstringere.

„ Conuersus Petrus, uidet discipulum, quæ diligebat Iesus, sequentem, &
 „ & recubuit in coena super pectus eius, & dixit. Domine, quis est, qui tra-
 „ dit te? Hunc, cum uidisset Petrus, dicit Iesu, DOMINE, hic autem quid?
 „ Dicit illi Iesus. Si eum uolo manere, donec ueniam, quid ad te? Tu seque-
 „ re me. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moreretur.
 „ Et non dixerat ei Iesus, Non moritur. Sed si eum uolo manere, donec ueniam,
 „ quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testificatur de his, & scripsit hæc, &
 „ scimus quod uerum est testimoniū eius. Vide etiam sanctissimorum hominum in-
 becillitates. Petrus paulo ante, cum demiserat se in mare, exhibuit specimē
 maxime fidei & caritatis in Christum, quo & Christus ita delectatus fuit, ut
 teneri non potuerit, quin uicissim, commendatione pascendarum ouium suarum
 declararet animam suam erga ipsum, propensissimam. Nunc autem curiositate
 ita peccat, ut etiam grauiter a Christo reprehendatur. Nam cum colloquio
 Christi intelligeret, se ad exemplum Christi glorificaturum Deum mor-
 te crucis, (quod etsi carni graue sit, tamen fuit Petro auditu iucundissi-
 mum, propter uehementem ipsius amorē, quo in Christum ardebat) non
 est contentus, quod cognouerit, quid de se futurum esset, sed inquit etiam curio-
 se de exitu uitæ Ioannis, quem & Christus & Petrus magno amore com-
 plectebantur. DOMINE, inquit, hic autem quid? quem exitum ha-
 bebis huius uitæ? qua morte iste glorificaturus est? Nunc is autem liber erit a
 morte, aut non uiolenta, sed tranquilla morte, in bona senectute obdor-
 miscet? Hæc est carnis curiositas, quæ aut non contenta aut derelicta
 sua uocatione, inuadit in alienam, ac uulgaris hominum morbus est,
 quod timeamus, ne alius meliori ac foeliciori dono afficiatur, quam
 nos, quod existimemus, uocationem alterius nostra multo iucundiorē &
 beatiorē

Sanctorum in
becillitas

beatorem esse. Quare Christus reprehendit hanc curiositatem. & ait. Si eum uolo manere, donec ueniam, quid ad te? Tu sequere me, hoc est, Si conseruauero eum usque ad decrepitam etatem in hoc seculo, donec ueniam, & uocem eum tranquilla morte ex hac uita, quid tua refert? Ego uocaui te, ut meo exemplo mortem crucis feras. Hæc tua est uocatio, hæc sectare, hæc capesse, et noli de aliena curiose sollicitus esse. Obseruabilis doctrina, quam & Petrus ipse postea in literas retulit. Dicit enim. Ne quis uestrum affligatur, ut curiosus alienarum rerum. Nam qui aliena a sua uocatione curat, quid aliud agit, quam quod suam ipsius uocationem negligenter curat? Quod cum non solum reprehensionem, uerum etiam poenam mereatur, omni studio cauendum est, ut nec de istis rebus, quæ ad nos non pertinent, curiose inquiramus, nec in aliena negocia temere inuadamus. Ceterum quod Christus de Ioanne dixit: Si eum uolo manere, donec ueniam, discipuli multo aliter intellexerunt, quam Christus sensit. Exiit sermo, inquit, inter fratres, quod discipulus ille non moreretur. Christus autem non uoluit his uerbis significare Ioannem simpliciter non moriturum, sed tantum non moriturum eu uiolenta morte. Et quod uerbis significauit, id etiam re ipsa in Ioanne impletum est. Tamen enim Ioannes multas & grauissimas afflictiones in uita sua protulit, hoc tamen dono præ multis alijs discipulis ornatus fuit, quod alij apostoli uiolentis & turpibus (idque coram seculo. Nam coram Deo honestissimis) moribus extincti sint. Ioannes autem uixit usque ad decrepitam ætatem, & cum prædicasset Euangelion plusquam sexaginta annis post resurrectionem Christi, obdormiuit tranquille in bona senectute. Nec temere factum est, quod Christus contulerit Ioanni tam diuturnam uitam, & tranquillum huius uite exitum. Primum enim hoc dono consuluit saluti ecclesiæ suæ, ut ecclesia haberet propugnatorem aduersus hæreses, præsertim eas, quæ negabant Christum uerum esse deum. Erat enim quidam, Cerinthus nomine, qui affirmabat Christum non fuisse ante Mariam, nec esse natura deum. Quare Ioannes, adhuc superstes, occasionem sumens ex hoc impio Cerinthi dogmate, scripsit Euangelion suum, in quo perspicue asseruit diuinam naturam Christi. Deinde concessit Ioanni longam uitam, & tranquillum mortis genus, ut significaret, non eorum tantum mortem qui propter nomen Christi tyrannis & persecutoribus uiolenter trucidantur, uerum etiam eorum mortem, qui in fide Christi uulgaris mortis genere uitam suam finiunt, preciosam esse in conspectu dei. Nam cum uulgo discipuli & apostoli Christi ab aduersarijs crudeliter alio atque alio mortis genere interimerent, potuisset quispiam existimare, quod non esset uerus & legitimus Christi discipulus, nisi qui uolenter trucidaretur. Quare concessit Christus Ioanni tranquillum mortis genus, ut declararet non eos tantum sibi gratos et acceptos esse, qui propter nomen Christi crudeliter occiduntur, sed etiam illos, qui in fide Christi uulgaris hominum morte obdormiscunt. Nam quod omnis, omnis, inquam, qui credit in Christum quicumque mortis genere extinguitur, non perit, sed habeat uitam æ-

1. Petri 4.

Ioannis uita
diuturna.

Cerinthus.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

ternam, testatus est Ioannes, non solum publica prædicatione sua, uerū etiam publicis scriptis suis, quibus Iesu Christi maiestatem ita explicuit, ut non solum coætanei eius habuerint, quo salutem suam discerent, uerū etiam posterī, adeoq; tota ecclesia Christi usq; ad nouissimum diem habeat, quo ad consequendam uerā felicitatem erudiatur, in Christo Iesu Domino nostro, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXXVI.

Vas haecenus apparitiones Christi uel in Iudea, uel in Galilæa factas, explicuimus, illustres quidē sunt, & certissime testantur Christum uere a mortuis resurrexisse, sed quā nunc diuina adiuuante gratia explicauimus, longe oīm maxima & clarissima est, ac facta est in Galilæa, non coram uno tantum, & altero discipulo, sed coram plusquam quingentis. Nam de hac apparitione concionatus est Christus, priusq; passus est & resurrexit: Oēs, inquit, uos offendiculū patiēmini mea causa in nocte hac. Scriptū est enim. Percutiam pastore, & dispergent oues gregis. Postq; autem resurrexero, pcedā uos in Galilæā. Similiter angelus adnūciāns mulieribus, quę uenerāt ad sepulcrū, q; Christus resurrexisset, concionat de hac magna apparitione. Cito, inquit, euntes, dicite discipulis eius, q; resurrexit a mortuis, & pcedet uos in Galilæā: Illic eum uidebitis sicut dixit uobis. Recitabimus igit hanc apparitionē, et percurremus eā explicatione nostra, ut quanto pluribus Christus manifestatus est, tātō certius resurrectio eis cōfirmetur. Nā cū Christus aliquētimes apparuerit priuatim, nūc uni mulieri, nūc uni Petro, nūc pluribus mulieribus, nūc pluribus etiā discipulis, uoluit eā dē quēadmodum antea pmiserat, etiā publice, oībus discipulis suis simul cōgregatis apparere, q; nullum dubiū de ueritate resurrectiōis suę relinqueret. Itaq; iussis discipulis e Iudæa in Galilæā proficisci, constituit eis mōrem in Galilæa, quē existimant fuisse montē Thabor, in q; et antea trāsfiguratus est. Hęc fama, postq; percrebuit inter discipulos, magnis ceteruis pfecti sunt, ad eum montē, ut ibi Iesum dñm suum uiderent. Sic enim scribunt Euāgelistæ & Paulus. Undecim discipuli profecti fuerāt in Galilæam, in montē, quo constituerat illis Iesus. Et uisus est plusquā quingentis fratribus simul. Et cum uidissent ipsum, adorauerunt eū, qui dā aut dubitauerūt. Hęc est magna illa apparitio, qua Christus uoluit in mōte Galilææ, corā maxia discipulorū suorū multitudine resurrectiōē suā certissimis argumētis cōprobare. Si ergo uni mulieri de resurrectiōe Christi testificati nō credimus, credamus pluribus. Si mulieribus nō credimus, credamus Petro. Si uni Petro nō credimus, credamus duobus discipulis & undecim aplīs. Si nec his credimus, credamus plusq; quingētis illis fratribus, qbus Chrūs publice in mōte Thabor apparuit. Ex quib.

quibus eo tempore, quo Paulus priorem suam epistolam ad Corinthi-
 os scripsit, plures adhuc uitam in terris egerunt, qui & suo ipsorum te-
 stimonio resurrectionem Christi affirmare non desierunt. Tametsi em̄
 quidam, cum appareret Christus in monte, adhuc dubitarent, tamen ut
 ois dubitatio eximeretur, non apparuit Christus mutus, sed colloquitur
 cum ipsis familiarissime, & dat eis mandata, quæ post acceptum spiritū
 sanctum facere debeant. Hæc igitur mandata sic se habent. Et accedēs
 Iesus, locutus est eis dicēs. Data est mihi omnis potestas in coelo & in ter-
 ra. Profecti ergo in mundū uniuersum, prædicate euangeliū omni crea-
 turæ: & docete omnes gentes, baptisantes eos in noīe patris et filij & spūs
 sancti, docentes eos seruare oīa, quæ præcepī uobis. Qui crediderit, & ba-
 ptizatus fuerit, saluus erit. Qui uero non crediderit: condemnabitur.
 Memorabilis contio, qua Christus maiestatem suā paucis quidem uer-
 bis, sed immensam celsitudinē & amplitudinem significantibus, expli-
 cat. Data est, inquit, mihi oīs potestas in coelo & in terra. Quid po-
 test ad hanc maiestatem addi? Data est, non uiolenter rapui, nō furatus
 sum, sed data est a Deo patre meo. Et data est MIHI, non angelo cuipiā,
 non nudo homini, sed mihi. Quid ergo sequitur? quid aliud, quam q̄ Christi potes-
 tas.
 necesse sit, me esse uerum & naturalem Deum. Alioqui enim nulla po-
 tuissē ratione tanta bona accipere. Data est mihi OMNIS, omnis, in-
 quā, potestas, non aliqua tm̄ particularis, sed OMNIS. Et addit, PO-
 TESTAS. Non dicit, omnis cibus, omnis pecunia, omnis medicina,
 sed oīs potestas, quo uerbo omnia simul cōplectitur. Nec in coelo tan-
 tum, nec in terra tātum, sed in coelo & in terra. Cœlestia bona sunt, quā-
 tum quidem ad præsens institutū sufficit, spiritus sanctus, iusticia, uita &
 foelicitas æterna. Super hæc bona constitutus est Christus dominus.
 Quare qui horū desiderio tenetur, necesse habet ea e Christo petere. Ter-
 restria bona sunt, quātum quidem ad hoc sermonis argumentū satis est,
 sanitas, diuitiæ, honor, liberatio e præsentibus periculis, & id genus a-
 lia. In his Christus etiam dominatur. Constituisti eum, inquit psalmus,
 super oīa opera manuū tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues
 & boues uniuerfas, insuper & pecora campi. Volucres cœli & pisces ma-
 ris, qui perambulāt semitas maris. Quare qui his bonis indiget, non po-
 test ea cōmodius aliunde consequi, quā a Iesu Christo, Age, age, inquit,
 es, is nobis acceptus est Messias, qui nobis abūdāter largitur diuitias, ho-
 nores, sanitates, & quicquid in hoc seculo iucundum est. Quid em̄ aliud
 quærimus? Sed cum uideamus nihil minus nobis contingere, ac porius
 nos, pauperes, contemptos & morbosos esse, quid sentiendum est, nisi
 regnum & potestatem Christi uanissimas esse nugas? Sed apagesis cum
 ista tua horribili blasphemia. Etenim non solum prophetæ descri-
 pserunt CHRISTVM talem fore Dominum, in coelo & in terra, ue-
 rumetiam IESVS ipse magnis & multis miraculis, adeoque autoritate

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Spiritus sancti, qui per apostolos efficax fuit, perspicue comprobauit, se hunc Christum esse, cui prophetae tantam potestatem tribuant. Sed ratio regni eius longe aliter intelligenda est, quam tu per carnali prudentia imaginaris. Postquam igitur Christus exposuit maiestatem suam, Data est, ingens, mihi omnis potestas in caelo & in terra, exponit deinde, quare ratione, & quo modo, uelit hanc suam potestatem in terra & in hoc seculo exercere. Profecti, inquit, in mundum uniuersum, praedicare euangelion omni creaturae, & docete omnes gentes, docetes eos seruare omnia quae praecipi uobis. Haecenus detinui uos tantum in Galilaea & Iudaea, ac praecipi uobis, ut in uiam gentium non abiretis, nec in ciuitatem Samaritanorum ingrederemini. Nunc autem postquam intraui in regnum patris mei, iubeo uos, post missionem Spiritus sancti proficisci in uniuersum orbem terrae, ad omnes gentes, quae sub caelo sunt. Quid autem inter gentes facere debemus? Non iubeo uos externo gladio inuadere regna huius mundi, & deicere reges e sede maiestatis suae, ac tyrannidem pro more principum huius seculi in hac terra exercere. Regnum enim meum non est de hoc mundo, sed iubeo uos praedicare & docere. Hoc meum est regnum in hac terra, haec mea est maiestas, donec aduenerit nouissimus dies, uidelicet, ut predicetur, & doceatur. Quid autem predicabimus? quid docebimus? Non somnia uestra, non aniles fabulas. Sed Euangelion, Euangelion, inquam. Sed quod est illud Euangelion? nimirum quod miserit deus filium suum in mundum, non ut condemnaret mundum, sed ut seruetur mundus per eum, & quod Iesus Christus uenerit in hunc mundum, ut peccatores saluos faceret. Haec est summa Euangelij, quod & Christus ipse docuit, & quod apostolis suis praedicandum & docendum commendauit. Vnus, inquit Paulus, Deus, unus etiam conciliator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus, ut esset testimonium temporibus suis, in quod positus sum ego praeco & apostolus, ueritatem dico in Christo, non mentior, doctor gentium cum fide & ueritate. Habes, quod sit illud Euangelion, quod apostolis praedicandum commendatum est. Sed audi Petrum quod per. Per nomen Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus suscitauit a mortuis, per hunc iste astat coram uobis sanus. Hic est lapis ille, qui reiectus est a uobis edificandis, qui factus est caput anguli, nec est in alio quoquam salus. Nec enim aliud nomen est sub caelo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Et iterum. Huic omnes prophetarum testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen ipsius, quicquid quis crediderit in eum. En hoc est illud euangelion, quod Christus iubet apostolos praedicare, & docere. Quare qui praedicant aliud Euangelion, uidelicet, quod consequamur remissionem peccatorum propter merita operum nostrorum, hi ut non praedicant Euangelion apostolis commendatum, ita nequaquam sunt successores apostolorum, sed potius anathema a domino deo nostro. Nam, quod nec apostolis ipsis licuerit aliud Euangelion praedicare

Euangelij summa.

1. Timot. 2.

Act. 4.

Act. 10.

prædicare, Christus diserte exposuit. Docete, inquit, seruare omnia quæ præcepi uobis. Non ait, docete quælibet, statuite, quod placet, discernite, quod libidini uestræ uisum fuerit, sed ea quæ præcepi uobis. Quid ergo Christus præcepit apostolis? Quid præcepisset, nisi, quod ipse docuit? Docuit autem euāgelion suum de gratuita peccatorum remissione in ipso, & ut cognosceremus quam necessarium nobis sit hoc euāgelion, explicuit etiam legem, non ut nouus legislator, sed ut ueteris legis confirmator. Accedit huc, quod exegerit etiam obdientiam fidei, & opera caritatis. Habes summam doctrinæ Christi, in qua hoc præcipuum est, quod Christus uenerit in hunc mundum, ut peccatores saluos faceret. Primum ergo præcepit apostolis, ut hoc euāgelion prædicent in uniuerso orbe, deinde, quia euāgelion non agnoscitur, nisi agnitis prius peccatis, præcepit etiā eis, ut explicent legem Dei, & ostendant auditoribus grauitatem peccati. Postremo, quia spiritus sanctus per fidem acceptus, non est ociosus, præcepit quoque eis, ut & ipsi mutuo se diligant, & doceant homines mutuo se in Christo diligere. Hæc prædicarunt apostoli, quæ admodum testantur publica scripta eorum. Hæc etiam, quisquis prædicauerit, successor est apostolorum, etiā si nemo ei hunc titulum publice tribuat. Sed qui sunt docendi, & quibus est prædicandum euāgelion? Omni, inquit, creaturæ. Etiam bestiis & arboribus? Hæc quidem creaturæ sunt, in hoc autem argumento non uersamur in generibus harum creaturarum, sed in generibus hominum. Duo enim sunt hominum genera. Alterum iudæorum, qui sunt circumcisi, de genere Abrahe. Alterum, gentium, quæ nec sunt circumcisæ, nec sunt de genere Abrahe. Ac ante aduentum Christi soli iudæi uocabantur electus populus Dei. Te, inquit, elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Nunc autem postquam Christus aduenit, & intrauit in regnum patris sui, dicitur ad apostolos: prædicate, non solis tantum iudæis, non solis tantum gentibus, sed publice omni creaturæ, tam iudæis quam gentibus: Vnde & additur: Docete omnes gentes, hoc est, omnes populos & nationes. Memento, inquit Paulus, quod uos quondam gentes in carne, uocabamini in preputium, ab ea, quæ uocatur circumcisio in carne, quæ circumcisio fit manibus, quod inquam eratis in tempore illo, sine Christo, abalienati a republica Israelis, & extranei a testamenti promissionis, spem non habentes, Deoque carentes in mundo, nunc autem per Christum lesum, uos qui quondam eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem Christi. Quare euāgelion Christi non pertinet ad unum tantum hominum genus, in uno terræ angulo, sed ad omnes homines in toto orbe terrarum. Atque hæc est institutio predicationis euāgelij, quam institutionem Christus paulo post in die pentecostes stupendis miraculis confirmabit. Sed quid? num iubet tantum prædicare & docere? non certe, sed addit etiam sacramentum Baptizantes (inquit) eos in nomi-

Apostolorum
doctrina.

Deut. 7

Eph. 2

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Baptismi confirmatio.

Ioan. 4.

Baptismus quid sit.

ne patris & filij & spiritus sancti. Erat quidem baptismus antea institutus per Ioannem, qui et hinc cognomen baptistae reportauit, erat & ab apostolis usurpatus, quē admodum testatur Ioannes Euangelista, nūc autem confirmat Christus hunc baptismum, & cōmendat eum in ecclesia usq; ad consummationem seculi utendum. Nam quid sit baptismus, & in quem usum sit institutus & confirmatus, haud obscure significant v̄ba ista, Baptisantes in noīe patris & filij et spūs sc̄ti. Baptismus em̄ est merisio in aquam, quā sit nomine, hoc est mandato & iussione non hominis cuiuspiam, sed D O M I N I Dei nostri, patris & filij & spiritus sancti, & qua Deus pater paciscitur nobiscum, q̄ recipiat nos in gratiam & remittat nobis peccata, propter Christū filium suum, ac sanctificet nos spiritu sancto in nouam & aeternam uitam. Ita q̄ Christus uoluit, ut apostoli non tantūm prādicarent & docerent Euangelion, uerumetiam ut baptizarent, ut quod in euangelio uerbis promittitur, baptismo, tanq̄ diuino quodam sigillo, confirmetur. Nā in Euangelio C H R I S T I prādicatur, q̄ Deus sit nobis reconciliatus propter Christum, q̄ remittat nobis p̄ctā propter Christū, q̄ reputet nos iustos propter Christum & q̄ uelit nos exaudire in oībus afflictionibus, & seruare propter Christum. Prādicatur item in Euangelio Christi, q̄ Deus adoptet nos in filios & haeredes regni coeloz, propter Christū, & det nobis spiritū sanctum, q̄ non solū expurgemus reliquias peccati, uerumetiam propter quē uiuificabunt corpora nostra ad aeternā uitam. Si spūs eius, (inquit Paulus) qui excitauit Iesum a mortuis, habitat in uobis, is qui excitauit Christū ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra propter ipsius spm̄ inhabitantē in uobis. Hāc est summa Euangelij Christi. Cū igitur baptismus sit sacramentū, hoc est, diuinum sigillum Euangelij, paciscitur deus, & quasi certa quadam stipulatione fidem dat, per baptismū, q̄ quā Euangelio prādicatur, ea uelit illi qui baptismum accipit, uere prāstare. Sed quid? Nū quā Euangelio prādicantur, & baptismo, quasi pacto quodam cōfirmantur, ea indiscriminatim, oībus hoībus contingent? certe cōtingerent, si modo ea quā exhibentur & offeruntur, acciperent? Quō igitur accipiuntur? Sequitur. Qui crediderit, & baptisatus fuerit, saluus erit. Qui uero nō crediderit: condēnabitur. Maxima quidem bona nobis Euāgelio prādicantur, maxia bona sigillo baptismi nobis cōfirmantur. Nō sufficit autem, ut prādicentur & cōfirmantur, sed necesse est, ut etiam a nobis accipiantur, & non reijciantur. Accipiuntur autē per fidem, uidelicet ut ei quod uerbis Euangelij dicitur, & pacto baptismi cōfirmatur, fidem adhibeas. Reijciunt autem per incredulitatē, si non credideris, quod ex Euangelio audias. Fides enim, organon est, quo celestia bona accipiuntur. Fides, manus illa spūalis est, qua diuina bona apprehenduntur. Qui credit, inquit, in eum, non condēnatur: qui uero non credit, iā condēnatus est, quia nō credit in nomē unigeniti filij dei. Et mox

Ioan. 3.

Et mox. Qui credit filio, habet uitam eternam, qui uero non credit filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manet super eum. Cum ergo hoc loco dicitur. Qui crediderit & baptisatus fuerit: saluus erit: qui uero nō crediderit, dānabitur, principio intelligendum est, non de quauis fide ab homine pro suo arbitrio concepta, sed de uera fide, quæ adhibetur euangelio Christi filij Dei. Dicit enim. Prædicate euangelion omni creature. Et ad dicitur. Qui crediderit, nimirum, huic euangelio, quod Christus iussit prædicare. Habent Iudæi suam fidem: habent Turcæ suā, habent & hypocritæ suam. Credunt enim, quod consequantur remissionem peccatorum a Deo, propter merita suæ ipsorum iusticiæ. Hæc non est proprie fides, sed impietas. Vera autē fides est, quæ adhibetur euangelio Christi, quod per solum Christum habeamus propitium Deum, & remissionem peccatorum. Deinde confirmatur hoc dicto ministerium apostolorum, & excollitur autoritas eius ministerij supra maiestatem omni huius seculi Monarcharum. Nā monarchæ habent quidem suas leges, sed his non possunt homines, nisi ciuilitate iustos facere, habent & suos gladios, sed his non possunt, nisi corporalem uitam auferre. Nec possunt, quantum quidem attinet ad ipsorum potestatem, subditos suos corā Deo uel iustos & saluos facere, uel perpetuo damnare. Apostoli autem tale habent ministerium, quod est potentia Dei ad salutē omni credenti, & ad perpetuā perditionem omni incredulo. Nam qui credit apostolorum prædicationem, is consequitur ueram iusticiam & perpetuam salutem. Qui uero con-temnit eam, is in æternum dānabitur. Quare quantum cœlum distat a terra, tantum distat autoritas apostolorum a maiestate omni regum huius seculi. Et si recte perpendas, reges sunt ministri apostolorum. Officium enim regum & principum est, ut tueantur publicam tranquillitatem, non in hunc tantum finem, ut homines secure stertant in terra, sed maxime omnium, ut euangelion, quod apostoli prædicarunt, publice doceatur, quo homines in uera religione erudiantur, & gloria nominis Dei illustretur. Postremo docemur etiam hoc dicto, quod per solam fidem propter Christum iustificemur & saluemur. Etsi enim hypocritæ dam- nent hanc uocem, qua dicimus: iusticiam contingere nobis per solam fidem, tamen cum Christus dicat. Qui crediderit & baptizatus fuerit: saluus erit, perspicue indicat, non posse nos nisi per solam fidem iustos reputari. Non enim consequimur salutem, nisi habeamus iusticiam. Nulla autem est perfecta iusticia, nisi Christus DOMINVS noster. Christus autem non accipitur, nisi per solam fidem. Non accipitur per dilectionem. Nisi enim ante credideris in Christum, nō potes eum presertim crucifixum diligere. Non accipitur per castitatem, aut alias id genus uirtutes, quia non sunt apta organa ad accipiendum aliquid a Deo, sed tantum sunt opera, ad agendum aliquid in se & cum hominibus. Sicut enim

*Fides uera
quæ sit.*

*Apostolici mi-
nisterij auto-
ritas*

*Apostolorum
ministri reges*

*Fides sola iu-
stificat*

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

*Fides manus
anima:*

oculus, etsi habeat præstantissimum donum uidendi, non tamen est ap-
tus, ut audiat sonum. In hunc enim usum solæ aures ordinatæ sunt, ita et
si reliquæ uirtutes suam habeant commendationem, tamen non sunt in
hoc utiles, ut accipiant Christum, euangelio adnunciatum. Sola fides, or-
ganon illud, ac uelut manus animæ est, qua Christus, qui est uera nostra
iusticia, accipitur. Quare nihil cercius tenendum est, q̃ q̃ per solam fidē,
idq̃ propter Christum, quem fide accipimus, iustificemur corā deo. Nā
q̃ bona hominum opera diuinitus mandata etsi coram deo nō iustificēt,
necessario tamen facienda sint, alijs in locis copiose exposuimus. Reuerte-
mur igitur nunc ad nostrum propositum. Nam Christus principio ex-
plicuit discipulis suis in magna illa apparitione, quæ facta est in monte
Galilææ, eximiam suam maiestatem, Data est mihi, inquit, omnis po-
testas in cœlo & in terra. Deinde commendauit eis autoritate huius po-
testatis ministerium prædicandi euangelij in toto orbe terrarum. Itē, in-
quit, in uniuersum mundum, prædicate Euangelion omni creaturæ.
Quid ergo ad hæc dicemus? nū Christus nihil aliud addit discipulis,
quo parent sibi apud auditores obedientiam & fidem? Qui crediderit, in-
quit, & baptisatus fuerit, saluus erit. Sed quis crederet prædicationi ho-
minum tam abiectorum? quis adhiberet fidem cōcioni eorū hoīm, qui præ-
ter sonum uerborum, nullā plane autoritatem, nullam potestatem secum
afferrent? Quin addit eis multas legiones angelorum, qui extrinsecus
conspiciantur, & commoueant maiestate sua homines ad credendum
euangelio, aut exercitum cataphractorum equitum qui homines uiolen-
ter ad obedientiam compellant? Sed regnum Christi non est de hoc mū-
do. Quare Christus non addit discipulis suis externam uel angelorū uel
hominum potenciam, sed addit eis uirtutem spiritus sancti. Accipietis,
inquit, uirtutem, postq̃ spiritus sanctus aduenerit super uos. Atq̃ hæc
quidem uirtus, in die Pentecostes manifeste de cœlo reuelabitur. Nunc
autem recenset etiam Christus aliquot partes eius. Erant. Signa autē eos,
qui crediderint, hæc subsequenter. In nomine meo dæmonia eiicient,
linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid bibe-
rint, non nocebit eis, super ægrotos manus imponent, & bene habebunt
Quid audio? num omnes ij, qui credunt euangelio Christi, edituri sunt
tanta miracula? Ergo qui non edunt ea, non credunt? Absit. Tamen
enim post acceptum spiritum sanctum in die Pentecostes multi credentes
multa & uaria miracula ediderint, ac præcipue locuti sint nouis linguis,
tamen quod Christus hoc loco dicit maxime omnium in Apostolos &
eos, qui ministerio prædicandi euangelij fungebantur, competit. Do-
num enim ædendorum miraculorum, hunc præcipue usum habet, q̃ sit
testimonium, & confirmatio doctrinæ diuinitus reuelatæ. Et quemad-
modum in legationibus hominum, necesse est ut legati afferant secum
litteras

Miraculorum
usus.

literas fidei, quas uocant literas credentiae, ab ijs, a quibus mittuntur, qui
 uerbis eorum fides adhibeatur, ita in legatione Dei, necesse est, ut qui
 ea defunguntur, habeant coelestia testimonia, quibus tamquam literis cre-
 dentiae, pariant sibi fidem. Haec testimonia sunt miracula, quae in hoc
 diuinitus aduntur, ut doctrina eius, per quem aduntur, confirmetur. A-
 postoli autem & alij quidam discipuli uocati & ordinati erant, ut funge-
 rentur in toto terrarum legatione longe oim diuinissima, uidelicet, ut ad-
 nunciarent hunc Iesum, esse uerum Christum, & Deum patrem propter
 hunc Iesum Christum esse nobis reconciliatum, ac adoptare nos pro-
 pter ipsum in filios suos, & haeredes oim coelestium bonorum. Qua le-
 gatione nulla unquam in terris nec excellentior, nec magis salutifera in-
 stituta est. Ornauit igitur Christus legatos suos hoc admirabili dono, ut
 aderent stupenda signa, non quo significaretur, oes credentes necesse
 habere externa miracula edere, sed ut doctrina euangelij eorum confirma-
 retur, & hoies per haec miracula, credentes fierent. Subsequentur, inq-
 uer, signa eos, qui crediderint, hoc est, eos qui cum ipsi credant euangelio, e-
 tiam alijs adnunciant euangelion, ut credant. Quare non est nobis hoc a-
 gendum, ut affectemus donum edendorum miraculorum, & si non conti-
 gerit nobis, sentiamus de salute nostra actum esse, sed ut per miracula
 ab apostolis nomine Christi adita cognoscamus ueritatem euangelij, &
 adhibeamus ei fidem, ut credentes ueram salutem consequamur. Et si e-
 nim hoc tempore, non adantur talia miracula, qualia apostoli adiderunt,
 Christus tamen non recessit ab ecclesia sua. Donum enim adendorum mi-
 raculorum datum est apostolis, non ut hoc donum semper in ecclesia per
 successionem maneret, sed ut initio ueritas euangelij, & autoritas ecclesiae
 futuri ministerij confirmaretur. Quae cum sint certissime confirmata, non iam
 est tempus adendorum signorum, sed est tempus credendi per ea signa,
 quae iam dudum edita sunt. Et praesto adest Christus, qui praestat ecclesiae
 suae eam salutem, cuius praedicationem antea per miracula nomine eius ad-
 dita confirmauit. Sic enim ait. Ecce ego uobiscum sum, oibus diebus us-
 que ad consummationem saeculi. Obseruabilis promissio. Et si, inquit,
 ascendam in coelum, non tamen abero a uobis, non derelinquam uos, &
 si desinet in ecclesia donum adendorum miraculorum, non tamen disce-
 dam a uobis. Et EGO, inquam, sum uobiscum. Non constituam uobis
 uicarium, qui me absente ecclesiam gubernet, sed ego ipse gubernabo eam.
 Vos eritis quidem ministri mei, ego autem interea non discedam a meo
 magisterio. Et sum uobiscum, nimirum, qui in me creditis. Impleo qui-
 dem maiestate mea coelum & terram, sed praecipue sum uobiscum crede-
 tibus in me, ut tuear uos, et seruem in omnibus malis. Vobiscum autem
 sum, non uno tantum die, sed omnibus diebus, non ad duos aut tres
 usque annos, sed usque ad consummationem saeculi. Quid hac promissio-
 nem in

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

ne maius, quid uberius? Si peccata nos conturbant, & exiciū minantur, præsto adest Christus, qui ea expiauit. Si paupertas, si morbus, si infamia, si exilium impetum in nos faciunt, præsto adest Christus, qui reconciliauit nobis Deum, qui effecit ut Deus sit pater noster, & agnoscat nos filios suos. Itaque si inuocauerimus eum, num pro pisce, dabit serpentem? pro ouo scorpium? Si mors in nos in currit, præsto adest Christus, qui ut morte sua, mortem uicit, ita & resurrectione sua parauit nobis uitam, ut credentes in ipsum, habeamus perpetuam foelicitatem, qui est una cum Deo patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA LXXVII.

TSI post magnam illam & insignē apparitionem Christi, quæ facta est in Galilæa, coram plusquā quingentis fratribus, nihil aliud futurum uidebatur, quā ut Christus statim ascenderet in coelum & mitteret spiritum sanctum, tamen quia apostoli præcipue in hoc uocati & electi erant, ut ferret publicum testimonium de resurrectione Christi, & uulgarent Euangelion eius in toto orbe terrarum, uisum est Christo, ut se iterum post generalem illam apparitionem, aliquoties apostolis priuatim ostenderet uiuū, quo resurrectio eius nihil plane dubitationis haberet. Recitabimus igitur & alias, præter illas superiores, apparitiōes, ut tanto certior fiat resurrectio Christi, quanto plura argumenta eius extant. Visus est, inquit Paulus, Iacobo. Duo fuerunt Iacobi inter apostolos. Alter filius Zebedei, & frater Ioannis, quē Herodes gladio occidit. Alter filius Alphæi, dictus cognomine, Iustus, & frater Domini. Paulus autē nō explicat manifeste, utri Iacobo Christus priuatim apparuerit, sed scriptores Ecclesiastici uno pene omnes ore sentiunt Christum apparuisse Iacobo filio Alphæi, quem Paulus fratrem Domini uocat. Ac sunt, qui de hoc Iacobo scribunt, quod iurauerit se nō comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec uideret ipsum resurgentem a mortuis. Itaque Christū, postquā resurrexisset apparuisse ei, & dixisse, frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hoīs a dormientibus. Sed huius rei fides sit penes auditorē. Ego enim magis ne prætermitterē, retuli, quā ut uerū putem. Nā quod Paulus dicit Christū Iacobo uisum, sic recitat, ut haud obscure significet, uisum esse, nō statim post resurrectionē, sed post magnā illam apparitionē, quæ in Galilæa facta est. Visus, inquit, est plusquā quingentis fratribus simul, ex quibus plures manēt ad hunc usque diē, quidam autē & obdormierunt. Deinde uisus est Iacobo. Quare, quæadmodum Christus apparuit mox post resurrectionē suam Petro, ut testificaretur se uiuere, & consolaretur ipsum, ita apparet post magnā illam apparitionē Iacobo, ut testificaret non solū se uiuere, sed etiā se nondum ascendisse in coelū. Et sicut antea post Petrum, apparuit

Iacobus:

Hieronymus
de scriptorib.
Ecclesiasticis

paruit etiam alijs apostolis, ita nunc post Iacobum, alijs quoque apostolis se reuelat. Sequitur enim. Deinde apostolis oibus. His enim praecipue exhibuit se ipsum uiuentem, postquam passus fuisset, multis argumentis, per dies quadraginta, conspectus ab eis, & loquens de regno dei. *Vi-* des Christum magna cura ueritatem resurrectionis suae & reuelasse & confirmasse. Exhibuit, inquit, se ipsum uiuentem. Et conspectus est ab illis. idque non uno aut altero argumento, sed copuluribus argumentis, quorum multa supra explicuimus. Conspectus est etiam, non uno tantum die. Non enim eodem die, quo resurrexit, subduxit se ascensu suo in caelum, ab oculis discipulorum, sed conspectus est saepenumero per quadraginta dies post resurrectionem. Nec conspectus tantum est, uerum etiam collocutus est cum ipsis familiarissime, non de aëni, quod dicitur umbra, sed de REGNO DEI. Nam cum regna & imperia huius seculi que per homines administrantur infirmiora & impotentiora sint, quam ut queant homines in afflictionibus seruare, & uere saluos facere. Promissum est per prophetas regnum Dei, quod Deus ipse administraturus sit, & quo uera ac summa salus subditis contingat. Nunquam enim tam bene agitur in humanis rebus & monarchijs, ut in ijs homines non esuriant, algeant, doleant, opprimantur, & moriantur. Finge monarchiam iustissimam, ac Dauidem ipsum aequitate & pietate superantem, finge potentissimam, & felicissimam, qui potentia & felicitate Salomonem uincat, attamen ne sic quidem fieri potest, ut homines in terrae regno non affligantur, non audiat iniquitas, non audiat uox fletus, & uox clamoris. Et si enim monarcha ipse, uir bonus sit, & moderatus, officiales tamen & praefecti eius sunt crudeles, et pauperum oppressores. Et quamquam etiam praefecti omnes iusti & boni fuerint, tamen non possunt subditos omnes reddere diuites, sanos, & felices, nec possunt eos a morte et inferno, que sunt malorum omnium summa defendere. Quare promissit Deus per prophetas suum ipsius regnum, quod per Messiam filium suum administraturus sit, in quo ponam, inquit, uisitationem tuam pacem, & propitios tuos, iusticiam, non audiet ultra iniquitas in terra tua, & occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio. Et in quo consummabitur per uariationem, si ne accipiet peccatum, delebitur iniquitas, & adducet sempiterna iusticia. Breuiter, in quo non erunt amplius in memoria priora, et non ascendent super cor, sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum, in his, que ego creo. De hoc regno Dei concionatus est Christus discipulis suis per quadraginta dies post resurrectionem suam, ac docuit eos, quod administratio huius regni sit ipsi a deo patre suo tradita. Dedit ei, inquit Daniel, potestatem et honorem, et regnum, & omnes populi, tribus et linguae, seruient ipsi. Patris eius, potestas eterna, quae non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Quod propheta affirmat hoc CHRISTVS paulo ante confirmauit, dicens. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Docuit praeterea his diebus discipulos suos, quod administraturus sit hoc regnum in terra, non

*Regna huius
mundi infirma*

*Regnum dei in
terris.*

Esa. 60.

Daniel 9.

Esa. 61.

Daniel. 7.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

*Euangelion
Christi scep-
trum,*

uiolenta potentia, non externa maiestate, sed publica Euangelij sui predicatione, et diuulgatione in orbem terrarum, & q̄ homines non sint huius regni bona percepturi externo sensu, sed interna fide. Sicut me, inquit, misit pater, ita ego mitto uos. Pater misit me, non ut dominet in orbe externa maiestate, sed ut predicem euangelion de remissione peccatorum. Sic et ego uos mitto. Ite in uniuersum orbem, & predicate Euangelion. Hoc meum est sceptrum, quo dominabor in orbe terrarum. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Hic erit sensus, quo bona regni mei percipientur. Non enim percipientur manu & oculis, sed aure & fide, donec aduenerit nouissimus huius seculi dies. In eo enim die, quod antea per fidem tantum perceptum est, re ipsa perpetuo sentietur. Atq̄ hoc fuit præcipuum argumentum earum contionu, quas Christus post resurrectionem suam, apud discipulos suos his quadraginta diebus habuit, id quod etiam ea quæ Lucas in Actis apostolicis scribit, testantur. Apostoli enim, & aliquot alij discipuli profecti sunt iterum post magnam illam apparitionem, e Galilæa in Iudæam, ut & uiderent in monte Oliuarum Christum in coelum ascendere, & acciperent in Hierusalem spm̄ sanctum. Et cōgregans, præcepit eis, ne ab Hierosolymis discederent, sed expectarent promissionem patris, quā audistis, inquit, ex me. Quoniam Ioannes quidē baptisauit aqua, uos autem baptisabimini spū sancto, nō post multos hosce dies. Vides Christū hoc ubiq̄ diligenter agere, ut apostoli intelligant regnum suum nō fore in hac terra corporeale, sed spirituale. Præcepit eis, ne discederent ab Hierosolymis, sed expectarent promissionem patris, quam audistis, inquit, ex me. Quæ ergo est illa patris promissio? num pater promisit apostolis magnū exercitum equitum ac militum, quo inuadant nomine Christi regna huius seculi, & perturbatis atq̄ conculcatis principibus dominant ipsi in orbe terrarum? Minime oīm. Regnū meum, inquit, nō est de hoc mundo, & filius hominis non uenit, ut ipsi ministraretur, sed ut ipse ministraret. Et iterum. Reges gentium dominantur eis. Vos autem non sic. Apostolis igitur non est promissus externus quispiam exercitus, quo inuadant imperia huius seculi. Sed est eis promissus spiritus sanctus, quo & ipsi animentur ad prædicandum Euangelion in tota terra, in medio aduersariorum, & quo ueritas Euangelij publice inter homines confirmetur. Ego rogabo, inquit CHRISTVS, patrem, & alium consolatorem dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere. Et iterum. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis a patre spiritus ueritatis, qui a patre procedet, ille testimonium perhibebit de me. Ac rursus. Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, consolator ille non ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eum ad uos. Et cum uenerit, arguet mundum de pecc

*Spiritus sanctus
promissus
a patre*

de peccato, de iusticia, & de iudicio. Ex his habes, q̄ spiritus sanctus sit promissio illa patris, cuius Christus hoc loco mentionem facit. Nam q̄ per eam intelligat spiritum sanctum, qui apostolis in die pentecostes datus est, perspicue explicat, cum addit. Ioannes quidem baptisauit aqua, Baptismus 10 annis. uos autem baptisabimini spiritu sancto, post dies hosce non multos. Quid autem ad hæc dicemus? num baptismus Ioannis fuit absq̄ spiritu sancto? quia Christus opponit inter se baptismum aquæ, quem Ioannes administrauit, & baptismū spūs, qui in die pētecostes administabit. An non Ioannes baptisauit mandato diuino? an non baptisauit in remissionē peccatorum? Prædicans, inquit, baptismum pœnitentiæ in remissionē peccatorum. Vbi autem est mandatum Dei, & remissio peccatorū, quo modo non posset præsto etiam adesse spiritus sanctus? Obserua igitur, q̄ Christus hoc loco non opponat inter se eum baptismum, quē Ioannes administrauit, & eum quem Christus cōmendauit apostolis in ecclesia administrandum in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hi enim unus sunt baptismus. Nā quem Christus commendauit in ecclesia usq̄ ad consummationem seculi administrandum, is idem ille baptismus est, quem Ioannes inchoauit. Christus enim cum iubet baptisare gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti, non instituit nouum baptismum, sed eum, qui antea per Ioannem mandato diuino inchoatus, & ab apo- Lnc. 3. stolis ante passionē CHRISTI usurpatus erat, approbat & confirmat. Prædicans, inquit, baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorū. Quid hoc aliud est, quā quod Petrus inchoando ministerium baptisandi post missum spiritum sanctum ait. Delictorum pœnitentiam agite, & baptisetur unusquisq̄ uestrum, in nomine Christi, in remissionē peccatorum. Cū Ioannes inchoaret hunc baptismum, nondum quidem erat glorificatus Christus, nondū erant reuelata admirāda dona spiritus sancti, quæ postea in die pentecostes apostolis data sunt, attamē baptismus ipse nō minus erat organon quā nunc est, quo conseq̄ebantur remissionē peccatorū hi, qui accipiebant eū per fidē. Quare Christus nō opponit hoc loco inter se baptismū aquæ, quē Ioannes administrauit, & baptismū aquæ, quem apostoli tradiderūt ecclesiæ administrandū. Sed op- Baptismus ignis. ponit inter se baptismū aquæ, a Ioanne quidē inchoatum, ab apostolis autē postea mādato Christi ecclesiæ cōmendatum, & baptismū ignis, quo apostoli de cœlo in die pētecostes baptisati sunt. Hi duo baptismi longe inter se differūt. Nā baptismus aque, fit per aquā, et ut Ioannes distribuit eū absq̄ externis miraculis, ita etiam nūc distribuit absq̄ externis miraculis. Baptismus autē ignis factus est per ignem in die pētecostes, idēq̄ stupēdis miraculis. Visæ eīm sunt illis lingue ueluti igneæ, & repleti sunt oēs spūs sctō, ceperūtq̄ loqui alijs linguis, prout spūs ille dabat eloq̄ illis. Adhæc baptismus aque gñalis ē totius ecclesiæ, et durabit in ecclesia usq̄ ad cōsumationē seculi, baptismus autē ignis p̄sonalis fuit, et durauit tm̄

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

ad tempus, a die pentecostes, donec maiestas CHRISTI, euangelij Christi, adeoq; baptismi aquae confirmaretur. Quare cum Christus ait. Ioannes quidem baptisauit aqua, uos autem baptisabimini spiritu sancto post dies hosce non multos, non abrogat baptismum aquae a Ioanne inchoatum, quem antea commendauerat, sed renouat tantum promissionem de admirandis & stupendis donis spiritus sancti, quae in die pentecostes conferenda erant apostolis, nec significat his uerbis baptismum aquae non esse organon spiritus sancti, ad consequendam remissionem peccatorum propter Christum, sed significat potius se in die pētecostes missurum tam admiranda dona spiritus, ut ipsa auctoritas baptismi aquae confirmetur, ut quicumq; crediderit & baptizatus fuerit, ueram salutem consequatur. Ioannes quidem baptisauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto, hoc est, inchoatum quidem est ministerium baptismi aquae per Ioannem, & hactenus multa aedita sunt miracula, quibus ueritas euangelij mei approbata est, tamen hoc ministerium nondum ita est confirmatum, ut commode uulgari possit in totum orbem terrarum. Nunc autem baptisabo uos igni, in die pētecostes, ornabo uos publice admirandis & stupendis donis spiritus sancti, ut qd ante uerbis iussi, uidelicet, ut praedicetis euangelion omni creaturae & baptisetis eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, hoc magna auctoritate peragere possitis. Revelatis enim his donis spiritus sancti, non solum uos ipsi certissime agnoscetis, me uerum esse Messiam, uerum Deum & saluatorem uestrum, sed etiam auctoritas euangelij & baptismi, quae iussi uos in totum orbem uulgare, ita confirmabitur, ut nemo sit, qui probabiliter contradicere queat. Sed de hac rediximus alias copiose. Percurramus igitur nunc reliquam partem eius contionis, quam Lucas scribit Christum habuisse apud discipulos suos, priusquam ascenderat in caelum. Et dixit ad eos. Haec sunt uerba, quae locutus sum uobis, quum adhuc essem uobiscum, quod oporteret impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent scripturas, & dixit eis. Sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere a mortuis tertio die, & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem estis testes horum. Et ecce ego mitto promissionem patris mei super uos. Vos autem sedete in ciuitate Hierosolyma, donec induamini uirtute ex alto. Christus iterum explicat ueram regni sui rationem, iterum docet regnum suum non fore in hac terra corporeale. Haec sunt uerba, inquit, quae locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum. Quid? an Christus nunc non est cum discipulis suis? an non coram adstat, et colloquitur? certe praesto & nunc adest, sed non talis, qualis antea affuerat, quales et discipuli aderant. Antea affuerat adhuc mortalis, nunc

nunc adest immortalis, ante affuerat humilis in terra, nunc adest gloriosus, in regno Dei patris sui, ante affuerat cruci affigendus, nunc adest non solum liberatus a cruce, uerum etiā uictor mortis & inferni. Audiamus ergo quid dicat. Hec, inquit, sunt uerba, quæ locutus sum uobiscū. Quæ: q̄ oporteret impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosi, & prophetis, & psalmis de me. Hic uide mihi, quāta autoritate commendetur nobis *Scriptura cōmendatio* scriptura. Christus ante passionem suā, concionatus est euangelion suū *LUC 10* ex scriptura. Nunc post resurrectionem suam, cum est in regno patris sui iterum nō nisi ex scriptura cōcionatur. Ante dixit. Ecce ascendimus Hierosolymā, & consummabūtur omnia quæ SCRIPTA sunt per prophetas, de filio hominis. Et iterū. Filius hominis uadit, sicut SCRIPTVM est. Ac rursus. Ad huc hoc quod SCRIPTVM est, oportet perfici in me. Et iterum. Quomodo implebuntur SCRIPTVRÆ, q̄ sic oportet fieri? Nunc autem eadem repetit. Necesse (inquit) fuit omnia impleri quæ SCRIPTA sunt in lege Mosi, prophetis & psalmis. Et mox. Sic SCRIPTVM est, & sic oportebat Christum pati & resurgere a mortuis. Quid ergo est, q̄ Christus toties allegat scripturam? Primum uoluit nobis cōmendare auctoritatem scripturæ, ut discamus non esse nobis expectandas nouas reuelationes de cælo, sed in scriptura sacra doctrinam salutis nostræ quærendam esse. Deinde uoluit etiam explicare præcipuum argumentum sacræ scripturæ. Consummabuntur, inquit, omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Et: Necesse fuit omnia impleri quæ scripta sunt in lege Mosi, prophetis & psalmis DE ME. De filio hominis, inquit, & de ME. Lex enim Mosi, prophetæ & psalmi, maxime omnium in Christum respiciunt, de Christo uaticinantur, Christum commendant, & ad solum CHRISTVM saluatorem nos remittunt. Ac rursus interdum aliud agere uideantur, tamen spiritus semper dirigit oculos suos in Christum. Quod cum alias pro ratione suscepti argumenti satis copiose ostenderimus, non solum superuacaneum, uerum etiā longissimum esset, nunc ea loca scripturæ singulatim commemorare, quæ de Christo loquuntur, & in Christum respiciunt. Tota enim scriptura hic recensenda esset. Cum igitur tota scriptura proponat nobis CHRISTVM, qui solus est iusticia & redemptio nostra, colendum & adorandum, nihil maiori studio agendum est, quam ut scripturam audiamus, & in scriptura noctes atq̄ dies meditemur. Non sufficit autem, ut in scriptura uersemur, & etiā audiamus atque legamus, sed necessitas exigit, ut qd audimus & legimus recte etiā intelligamus & credamus. Iudæi habēt & legūt scripturā, sed nō recte intelligūt eā. Apostoli & reliq̄ discipuli nouerāt etiā scripturā de regno Christi, sed non recte intelligebāt regnum Christi. Quare opus habēt interptē, & cū humana mēs ad intelligēdas res spūales caliget,

necesse est, ut tenebrae ab humana mente discutiantur. Non est autem nec
 melior nec doctior interpret, quam is idem Christus, de quo tota scriptura
 tractat, qui & uera lux est, quae illuminat omnem hominem uenientem in
 hunc mundum. Postquam igitur Christus remisit discipulos ad scripturam,
 interpretatur quoque eis scripturam, & dissipat tenebras ab oculis mentis eorum,
 ut uerum scripturae sensum cognoscant. Aperuit, inquit, mentem illorum,
 ut intelligerent scripturas. Quis ergo est uerus scripturae sensus de Chri-
 sto & regno eius? In Christum enim & in regnum eius tota scriptura respicit.
 Quomodo ergo regnum Christi intelligendum est? Prophetae promit-
 tunt & describunt maximam regni Christi maiestatem. Videbis, inquit E-
 saias, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando con-
 uersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi. Inun-
 datio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Ephra. Omnes de sa-
 ba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino adnuntiabunt.
 Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes in Nabaioth ministrabunt
 tibi. Erit erum. Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent
 paleas, & serpenti pulvis panis eius. Non nocebunt, & non occident in o-
 mini monte sancto meo dicit Dominus. Haec & his multo plura & maio-
 ra scribunt prophetae de maiestate regni Christi. Sed quomodo intelligē-
 da sunt? Num sentiendum est Christum corporali maiestate in hoc mu-
 do dominaturum, et externo militum exercitu in huius seculi principatus
 inuasurum? Minime omnium. Sed, sic scriptum est, inquit, & sic oport-
 tebat Christum pati, hoc est, Scriptura de maiestate regni Christi sic est
 intelligenda, quod doceat regnum Christi non esse corporale in hac terra,
 sed potius, quod Christus in hac terra sit passurus crucem & mortem, ac per
 haec ingredi in spiritualem regni sui maiestatem. Prima enim omnium
 promissio, quae extat de Christo, significat eum in hoc seculo passurum.
 Semen mulieris conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. In-
 sidiari enim calcaneo Christi, est ipsum obijcere uarijs afflictionibus, &
 morti corporali. Deinde sacrificia a patriarchis usurpata & per legem ap-
 probata, significabant Christum effusurum sanguinem suum, hoc est,
 moriturum. Quid autem dicam de alijs uaticinijs, quae de passione & mor-
 te Christi extant in prophetis, & in psalmis? Haec, quoniam supra in ex-
 plicatione passionis Christi commemorauimus, nunc missa faciemus. Sed
 quid? non scriptura meminit tantum passionis & mortis Christi? Nequaquam,
 sed addit etiam resurrectionem. Sic oportebat, inquit, resurgere Christum
 a mortuis tertia die. Nam ut non commemorem ea loca scripturae, quae
 diserte prophetant Christum resurrecturum, quae & supra indicauius,
 certe ubicunque prophetae scribunt Christum passurum quidem & mori-
 turum, sed tamen regnaturum perpetuo, ibi perspicue indicant ipsum e-
 tiam a morte resurrecturum. Cum autem resurget, quid de regno eius fi-
 erit? num uel tunc congregabit exercitum militum, & inuadet regna huius
 seculi

Esa. 60

Esa. 65

seculi externa uiolencia: Nihil certe minus. Sed sic scriptum est, inquit, & sic oportebat prædicari nomine Christi poenitentiam ac remissionem peccatorum, in omnes gentes, inicio facto ab Hierosolymis. En hæc est ratio, hæc est uia, qua Christus in hac terra dominabitur. Post resurrectionem suam non conscribet milites, ut subiiciat sibi orbem terræ externa tyrannide, sed instituet publicam prædicationem euangelij sui, ut in toto orbe terrarum prædicetur poenitentia, quæ est agnitio peccatorum, prædicetur etiam remissio peccatorum, nomine Christi, hoc est, propter Christum. Nam q̃ Christus ad hunc modum regnaturus esset in hac terra, & uulgaturus prædicationē euangelij inicio facto in Hierusalē in totū orbem terrę, scriptura ipsa testatur. Dauid in psalmo centesimo nono, de sceptro regni Christi scribens ait. Sceptrum uirtutis tuæ emittet dñs ex Zion dominare in medio inimicorum tuorū. Et quale hoc sceptrum sit, quod emittendum sit ex Zion seu Hierusalem, in uniuersum mundū, explicat Esaías. De Zion, inquit, exhibit lex, & uerbū domini Esa. 2. de Hierusalem. Et iterum. Surge illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebrę operiēt terram, & caligo populos. Super te autē orietur dñs, & gloria eius in te uidebitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Et Joel. Omnis, qui inuocauerit nomen domini saluus erit, quia Joel. 2. in monte Zion & in Hierusalem erit saluatio, sicut dixit dominus, & in residuis, quos dñs uocauerit. In his & multis alijs locis testatur spiritus sanctus, q̃ regnum Christi post ascensum eius in cœlum inchoandum sit prædicatione euangelij in Zion, seu in Hierusalem, & ab eo loco diuulgandum in totum orbem terrę. Itaq; urbs Hierusalem, in qua coepta est prædicatione euangelij Christi in die pentecostes, prima oīm et summa est Christianæ ecclesię parochia, & quocunq; in loco prædicatur nunc euangelion Christi, ibi est filia (Sic enim dici solet,) parochiæ Hierosolymitanæ. Nec est nobis audiendum aliud euangelion, quā quod in hac prima omnium parochia reuelatum, commendatum & confirmatū est. Hoc autem est euangelion illud, quod Christus paucissimis uerbis hoc loco comprehendit, uidelicet, prædicatione de poenitentia & remissione peccatorum propter Christum. Acalias quidem nomen poenitentiae intelligitur de utraq; parte poenitentiae, agnitione scilicet peccatorum, & fide, sed quia hic additur, Remissio peccatorum, idcirco per nomen poenitentiae hoc loco intelligenda tantum est altera pars, quæ est agnitio peccatorum, cui accedit deinde remissio peccatorum quæ fide propter Christum accipitur. Prædicatione enim totius Euangelij, quæ est prædicatione ueræ poenitentiae, hoc præcipue exigit, primū ut agnoscamus grauitatē & magnitudinē peccati nostri, deinde ut credamus q̃ peccatum nobis remissum sit propter Iesum Christū. Hæc est prædicatione, qua regnat Christi

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

*Scepterū reg-
ni Christi*

Esa 49

Esa. 60

Itus in orbe terrarum, hæc est prædicatio, qua, qui eam agnoscunt, fiunt iusti coram Deo propter Christum, & accipiunt spiritum iusticiæ, ut & iusta opera faciant ex fide, & uerā salutem in Christo consequantur. Quare, etsi angelus de cælo adnuntiaret nobis aliud euangelion, tamen nullum aliud agnoscendum est, præter illud, qd est in prima parochia ecclesiæ, quæ est urbs Hierusalem, reuelatum, & ab eo loco, in totum orbem terræ diuulgatum. Et ut hoc euangelion maiori fide capeamus, agite, uideamus etiam per quos & quantis miraculis sit diuulgatum. Vos, inquit, estis testes horum. Et ecce ego mitto promissionē patris mei sup uos. Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoadusque induamini uirtute ex alto. Iterum uides regnum Christi non esse in hoc mundo corporeale. Sceptrum enim regni Christi est prædicatio euangelij de agnitiōe peccatorum & remissione eorum propter Christum. Et hoc sceptrum emittit Christus ex Zion, non per Monarchas huius seculi, ne quis existimaret regnum suum cōstare externa maiestate, sed emittit per apostolos suos, nulla externa potentia præditos. Vos, inquit, eritis mihi testes, non solum Hierosolymis, uerumetiam in uniuersa Iudæa, Samaria, & deniq; usq; ad extrema terræ. Sed quid? num exhibimus in orbem terræ nulla prorsus potentia muniti, nulla omnino maiestatis amplitudine ornati & cōmendati? Minime oīm. Sed mittam uobis admiranda illa dona spūs sancti, quæ pater promisit, quibus ornabo uos tanta autoritate, ut qui uiderint, obstupescant, ut & in uobis impleri incipiat, quod Esaias de Zion dixit. Afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutricij tui, & reginæ nutrices tuæ. Vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et iterum. Aperientur portæ tue iugiter, die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Ita que uos interea temporis, postq̃ ascensu meo in cælum subduxero me ab oculis uestris, expectate Hierosolymis, donec misero ad uos uirtutem ex alto, hoc est, exercitum cœlestem, non robor quoddam terrenum, sed stupenda dona spiritus sancti, quibus multo potentius expugnabitis orbem, ut homines euangelio meo fidem adhibeant, quam si multis militum legionibus regna huius seculi inuaderetis. Habes qua ratione, quauia Christus post ascensum suum in cælum inchoaturus sit regnū suū in hac terra. Reliquum nunc est, ut cum iam regnum Christi non solum sit per apostolos, iuxta mandatum Christi inchoatum, uerumetiam magnis & innumeris miraculis, adeoque tempore ipso confirmatum, agnoscamus uocationem eius, & præstemus obedientiam per fidem, ut cōsecuta peccatorum remissione, fruamur beneficijs eius per Iesum Christum, DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudandus in secula Amen.

Ho

Vm Christus haecenus uarijs, & multis, hisq; certissimis
 argumentis comprobasset, se uere a mortuis surrexisse, &
 in gloriam patris sui intrasse, uoluit tandem spectaculo ascē
 sus sui in coelum finem uidendi sui in terris facere, & spiritū
 sanctum mittere, ut discipuli uirtute spiritus sancti confirmati hoc in to
 to orbe terrarum publice testarentur, quod certissimis argumentis cogno
 uerant. Nā q; Christus exhibuit se post resurrectionem suam saepenu
 mero conspiciendum discipulis, non eo factum est, ut significaret, se sem
 per in terris usq; ad consummationem seculi conspiciendum fore, sed ut
 confirmata resurrectionis suae ueritate, subduceret se quadragesimo die,
 ascensu suo in coelum, ab oculis discipulorum. Vade, inquit, ad fratres
 meos, & dic eis. Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum, deū meū
 & deum uestrum. Dic eis, me a mortuis surrexisse, & ascendere quidē
 ad patrem, ac in eo esse regno, in quo non debeā amplius ab hominibus
 in terris conspici, sed priusquam subductus fuero in altum, me adhuc se
 pe ipsis appariturum, ut non oculis tantum uideant, sed etiam manibus
 palpent me a mortuis surrexisse. Quare, cum audiuerimus resurrectio
 nem Christi firmissimis argumentis comprobata esse, uideamus nunc
 spectaculum ascensus Christi in coelum, quo Christus ita se ab oculis dis
 cipulorum subducere uoluit, ut interim tamen & hoc spectaculo resur
 rectionem suam confirmaret. Postq; aduenit quadragesimus a resurrecti
 one dies, & apostoli cum alijs discipulis congregati sunt iuxta mandatū
 Christi, in urbem Hierusalem, eduxit eos Iesus foras, usq; in Bethaniam, ^{cc}
 uidelicet ad montem Oliueti. Christum enim ultima in terris mandata ^{cc}
 daturum, & in coelum ascensurum, in monte Oliueti, iam ante signifi
 tum erat per Zachariam, ita dicentem. Stabūt pedes eius in die illa super ^{Zacha. 14}
 montē Oliuarū, qui est cōtra Hierusalē ad orientē, et scindetur mōs Oli
 uarum ex media parte sui ad orientem & ad occidentem praeupto gran
 di ualde, Et separabitur medium montis ad aquilonem, & medium eius
 ad meridiem. Porro, mons Oliuarum, postq; Christus ascendit ex eo in
 coelum, scissus est in quatuor partes, non iuxta externam speciem, sed iux
 ta rationem euangelij ex eo loco, in totum orbem uulgati. Cum enim
 Christus ascendisset in coelum, apostoli, qui fuerunt spectatores ascensus
 eius in monte Oliueti, profecti sunt postea accepto spiritu sancto in uni
 uersum mundum, & praedicauerunt euangelion omni creaturae. Quare
 cum mons Oliueti is locus fuerit, in quo Christus iussit apostolos, quē
 admodum mox sequetur, praedicare & testificari euangelion non solum
 Hierosolymis, uerum etiam in uniuersa Iudaea, Samariaq; deniq; usq; ad
 extrema terrae, & apostoli mandato Christi ita obedierint, ut ab eo loco
 sonus eorum exiuerit in uniuersam terram, & uerba eorum in fines or

bis terræ, conuenientissime prophetat Zacharias, eum montem scin-
 dendum fore ad orientem, occidentem, meridiem, & aquilonem. Sed pri-
 usquam uideamus Christum ascendere in coelum, audiamus colloqui-
 um eius cum discipulis suis. Igitur, qui conuenerant, interrogabant eum
 dicentes. DOMINE, num in tempore hoc restituis regnum Israël?
 Vide, amabo te, incredibilem discipulorum stupiditatem. Quoties enim
 explicauerat eis Christus ueram regni sui rationem: quoties admonuerat
 ipsos, ut non aliena, sed sua curarent: attamen his omnibus aut neglectis
 aut non intellectis, somniant adhuc regnum Christi corporale, & solli-
 citi sunt non de suo officio peragendo, sed de tempore, quo regnum Chri-
 sti instaurandum sit. Num hoc tempore, num hac ipsa hora, qua nos in
 montem Oliueti eduxisti instaurabis regnum tuum in terris, & efficies,
 ut Israelitæ dominantur, in toto orbe terrarum? Esaïas enim de Hierusa-
 lem Israelitarum metropoli ait. Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac
 nocte non cludentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum
 adducantur. Gens enim & regnum, quod non seruiert tibi, peribit, &
 gentes solitudine uastabuntur. Hoccine ergo regnum restitues Israelitis
 hoc ipso tempore, hoc ipso temporis momento? Quomodo autem id fie-
 ri poterit, quando nos adhuc pauciores & imbecilliores simus, quam ut
 queamus tantum negocium conficere, & totum orbem nomini tuo su-
 bñcere? Hac igitur interrogatione discipuli produnt partim insciam
 suam de uera regni Christi ratione, partim curiositatem suam, qua ne-
 glecto suo officio, aliena scrutantur. Hæc autem discipulorum imbecilli-
 tas non proponitur nobis, ut blādiamur exemplo eorum nostris uicijs,
 sed potius ut discamus agnoscere, quanta & nostra sint uicia, & quam
 necessarius nobis sit ad salutem Iesus Christus Dominus noster. Propo-
 nitur item nobis, ut tanto plus cognoscatur maiestas Christi, quanto
 maior fuit discipulorum eius impericia, & imbecillitas. Quanta enim, ob-
 secro, quam præclara, quam diuina peregit Christus per hos tam impe-
 ritos & imbecilles discipulos, in toto orbe terrarum? Quæ erant imbecil-
 lia, inquit Paulus, in mundo delegit, ut non gloriaretur ulla caro coram
 ipso. Quare, etsi discipuli merebantur his uicijs, ut abijcerentur, ea tamē
 clemencia Christus præditus est, ut non abijciat ipsos, aut pedibus con-
 culcet, sed reprehendat tantum ipsos, pro præceptoris officio, & erudiat
 eos summa animi moderatione. Dixit enim ad eos. Non est uestrum
 nosse tempora, & articulos temporum, quos pater posuit in sua ipsius
 potestate. Sed accipietis uirtutem aduenientis spiritus sancti super uos, &
 eritis mihi testes in Hierusalem, & in uniuersa Iudæa, & Samaria, deni-
 que usque ad extrema terræ. His uerbis inicio reprehendit Christus curio-
 sitatem discipulorum. Non est uestrum, inquiens, scrutari arcana dei, sed
 uestrum est diligenter obedire manifestæ & reuelatæ uocationi Dei.

Non

Esa. 60.

Imbecillitas
discipulorum.

Nō est uestrum inquirere articulos temporum, sed suo semper tempore uerbum dei sectari. Ac reuelauit quidem Deus aliquoties etiam hominibus articulos temporum. Patriarchæ Nohe reuelauit tempus diluuij. Hieremiæ reuelauit tempus liberationis e Babylone. Danieli reuelauit tempus aduentus Christi, hæc autem reuelationes significant tantum Deum habere in sua potestate noticiam temporis & momentorum eius, ac reuelare ea, cui uoluerit, sed non significant Deum concedere, ut quæ abscondat, nos carnali curiositate scrutemur. Quare CHRISTVS monet nos hac reprehensione, ut non inquiramus curiose in ea arcana, quæ deus non reuelauit nobis uerbo suo, sed ut semper manifestâ dei uocationē sectemur. Deinde docet iterū discipulos, de ratione regni sui, & de uirtute, quam accepturus sit regnum suum in terra. Accipietis, inquit, uirtutem aduenientis spiritus sancti super uos. Iussi uos ab Hierosolymis non discedere, sed expectare promissionem patris. Hæc uestra nunc est uocatio. Huic uocationi uobis nunc obediendum est. De articulo temporis, ne sitis solliciti, sed hoc agite, ut Hierosolymis expectetis spiritum sanctum, qui uobis a patre promissus est. Regnum enim meum, non erit tale regnum, ut indigeat externo cataphractorum equitum exercitu, nec emittam uos externa potencia munitos ad accipiendum regnum meum, sed accipietis uirtutem spiritus sancti, accipietis admiranda dona spiritus sancti, ut non solum animentur corda uestra ad prædicandum euangelion meum, in medio inimicorum uestrorum, sed etiam, ut linguis nouis loquamini, in nomine meo dæmonia ejiciatis serpentes tollatis, claudos sanetis, mortuos resuscitetis, atq; multa alia miracula edatis. Hæc est uirtus, hic est exercitus, hoc est robur, quo uos muniam ad accipiendum nomen meo regnum in terra. Nec erit mihi opus uestra carnali potencia ad pugnandum cum aduersarijs, sed uolo testimonium uestrum. Eritis mihi testes. Emitto uos, non ut externos bellatores, sed ut ecclesiasticos concionatores, idq; non Hierosolymis tantum, non in Iudæa tantum, sed usq; ad extrema terræ. Accipiam per uos in tota terra regnum meum, non bellando, non pugnando externis uiribus, sed testificando de resurrectione mea, & concionando euangelion meum. Habes ex his uerbis Christi, qd regnum ipsius non sit de hoc mundo. Quam igitur in hoc mundo felicitatem sperares? Habes etiam, qd officium apostolorum sit, non dominari in hoc mundo, apostolatus nomine, sed testificari de resurrectione CHRISTI, & prædicare euangelion Christi. Quis igitur diceret eos esse apostolorum successores, qui factis & turpitudine uitæ suæ negant CHRISTVM resurrexisse & persequuntur igni & gladio, euangelion CHRISTI? Sed iudex illorum erit is, quem nunc in cælum uidebimus ascendere. Properabimus igitur ad spectandum ascensum CHRISTI, ut tanto certius cognoscamus eum uiuentem.

*Arcana dei
non scrutanda*

*Exercitus
apostolorum*

Ascensus
Christi in coe-
lum.

Benedictio
Christi.

re & regnare cum deo patre suo, quanto admirabilius eum in coelum ascendere uidemus. Postquam enim Iesus haec locutus esset discipulis, sublatiis manibus benedixit eos. Et factum est, quum ipse benediceret illos, recessit ab eis, & uidentibus illis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis illorum, & ferebatur in coelum, & sedit a dextris Dei. Quod foelix, faustumque sit, ascendit IESVS CHRISTVS in coelum, uidentibus coram discipulis suis. Ac principio, ascensurus, benedixit eos prius. Quid ergo adhuc timemus maledictionem? CHRISTVS reliquit post se benedictionem. Benedictio autem Christi est remissio peccatorum, gratia dei patris, iusticia & aeterna foelicitas. Quare, etsi peccata, & mors minentur nobis extremam maledictionem, tamen, quia Christus benedixit, & nos in CHRISTVM credimus, nihil est quod possit nobis internicionem inferre. Deinde CHRISTVS ascendit in coelum, non quod ante hac non fuerit in coelo, & in regno patris sui. Intrauit enim antea in gloriam patris, per resurrectionem suam. Non bibam, inquit, posthac ex hoc fructu uitae, usque in diem illum, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei. Bibit autem CHRISTVS cum discipulis suis post resurrectionem, & ante ascensum suum in caelis. Quare fuit suo ipsius testimonio in regno patris sui, & in coelo ante ascensum suum. Nam, quod apparuit discipulis aliquoties in terra, per quadraginta dies, admirabili quadam dispensatione factum est, ut his apparitionibus confirmaret suam resurrectionem, quemadmodum supra copiose indicauimus. Adhaec, ascendit in coelum, non quod in uno tantum huius externi caeli loco, corporali modo sedeat, & a nobis longe absit. Nam si CHRISTVS in externo coelo corporali modo habitaret, an non adhuc esset huic corporali mundo affixus, nec uere exisset ex hoc mundo, nec uere intrasset in gloriam & maiestatem patris sui? Et, si longe a nobis abesset, quomodo dixisset, ecce ego uobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem seculi? Et iterum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & mansionem apud eum faciemus. Diuinitate, inquis, nobiscum est Christus, non humanitate. Recte. Non est nobiscum externa & uisibili sua humanitate. Sed quid? num putas CHRISTVM, qui est nunc in gloria & maiestate patris sui, qui est ad dextram dei, et regnat in spiritali, ac humano capto incomprehensibili mundo, non habere alium modum praesentiae, quam externum & uisibilem? an putas in Christo hominem a Deo per locorum diuersitatem separari posse? Mors ipsa non potuit in CHRISTO Deum ab homine diuellere, quia Deus &

Locus non
parat homi-
nes deo in
Christo:
Eph. 4:

& homo est una persona, quomodo ergo posset eos separare locorum
distantia? In conspectu Dei, mille dies, sunt unus dies, quomodo igitur
in conspectu CHRISTI, qui est ad dextram dei, coelum & terra,
imo mille loca, non etiam essent unus tantum locus? Ascendit, inquit Pau-
lus, super omnes coelos, (non ut in uno tantum huius externi coeli loco
affixus sederet,) sed ut omnia tam supera, quam infera impleret. Quare
etsi ascenderit in coelum, tamen quia additur, Consedit ad dextram dei,
quæ est maiestas, & omnipotencia Dei, manifestum est, CHRISTVM
tam in coelo quam in terra, tam supra coelum, quam infra terram, adeo
q̃ supra, infra, extra & intra omnes creaturas admirabiliter præsto adesse
& omnipotenter regnare. Dices autem. Si Christus antea fuit in coelo
seu regno patris sui, priusquam ascenderit in coelum, & si adhuc nobis
cum est in terra, quid ergo sibi uult hoc spectaculum, quod ascenderit in
coelum, coram discipulis suis, in monte Oliueti? Nihil temere a CHRI-
STO factum esse credamus. Primum enim uoluit coram discipulis uisi-
biliter in altum eleuari, ad coelum ascendere, & a nube subduci, ut hoc
spectaculo finem faceret apparitionum suarum in terra. Nam reuelauit
se hactenus a resurrectionis suæ tempore uarijs apparitionibus, ut testare-
tur se uere a mortuis resurrexisse. Nunc autem postquam resurrectio
satis confirmata est, uoluit ad extremum coram discipulis uisibiliter a nu-
be subduci, ut deinceps non expectarent in hac terra uisibiles & exter-
nas CHRISTI apparitiones. Visus quidem est postea CHRI-
STVS Stephano, uisus est etiam Paulo, non autem uisus est in tali hu-
mili habitu, qualis apparuit discipulis ante ascensum suum in coelis,
nunc hortulanus, nunc peregrinus, nunc alia humana & externa forma.
Sed uisus est in sua maiestate. Stephanus ait. Ecce uideo coelos apertos,
& filium hominis stantem a dextris Dei. Paulus circumfulguratur luce
de coelo, & collapsus, in terram, audit uocem plenam maiestatis, Saul,
Saul quid me persequeris. Præterea nescit num raptus sit in corpore, an
extra corpus, in paradysum, & in tertium usq̃ coelum. Quare CHRIS-
TVS non est amplius in hac terra humilis expectandus, quantum
quidem ad suam ipsius personam attinet. Nam quantum ad membra ei-
us, quæ sunt credentes in ipsum, attinet, ambulat Christus adhuc in ter-
ris, non humilis tantum & abiectus, uerum etiam crucifixus & omni-
um impiorum pedibus conculcatus. Deinde uoluit CHRISTVS
spectaculo ascensus sui in coelum significare discipulis, quod data quidẽ
sit ipsi omnis potestas in coelo & in terra, non uelit aut hanc potestatem in
terris externa & uisibili maiestate exercere, donec iterum in nouissimo
die aduenerit. Quod ut rectius intelligamus, paulo alcius repetendum erit.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

Nam, cum Adam peccasset, intrauit in hunc orbem omnis impietas. Cū impietate intrarunt oēs afflictiones tam corporales, quam spirituales, labor, sudor, gemitus, fletus, esuries, sitis, morbus, pestis, fam es, bellū, ægritudo animi, dolor animi, deniq; mors et infernus. Et hæc ita grassantur propter peccatū in mūdo, ut nulla sit humana potentia, nulla humana sapientia, nulla humana iusticia, quæ possit ea tollere, & saluti hoīm succurrere. Inuenerunt quidē hoīes donō dei, quæ dāremedia aduersus morbos, sed hæc ne sexcentessimā quidē partem morborum auferunt, & tandē nullum plane est remedium aduersus mortem. Sunt & regna ac magistratus instituti, qui malos coercerent & bonos defenderent, accesserent, ut hoīes in tranquillitate uiuerent. Sed nullus adhuc fuit monarcha tā potens, & tam industrius, qui potuerit statum huius orbis ita cōponere, ut homines per oīa felicem & tranquillam agerent uirā. In hoc eī orbē semper auditur iniquitas, uox fletus & clamoris. Et post hæc omnia, imminet mors, ac perpetuus interitus. Quid potest, his tantis calamitatibus grauius dici? DEVS igitur, misertus nostri, promissit semissurum filium suum, ut regnum huius seculi diuina potentia administraret. Et hoc regnum prophetae ita describunt & explicant, ut cum aduenerit promissus filius DEI, seu Messias, non audiat ultra iniquitas in terra, non uastitas & contritio, non uox fletus, non clamoris, non morbus, non interitus. Sed omnia fiant tranquilla & foelicia. Obluioni, inquiunt, traditæ sunt angustiae priores. Non erunt in memoria priora, sed gaudebitis, & exultabitis in sempiternum, in his, quæ ego creō. Et, consummabitur prauaricatio, finem accipiet peccatum, delebitur iniquitas, adducetur sempiterna iusticia. Breuiter adueniente Messia, ut omnes fient iusti, ita omnes erunt perpetuo foelices. Cum autem prophetae sic de regno Messiae concionati sint, existimarunt Iudaei, imo etiam apostoli ipsi, Messiam corporaliter in terra regnaturū, & hæc regni sui bona sensibilibus in hoc seculo administraturū. Non solum autem Iudaei, hac opinione infecti fuerunt, uerum etiam magna pars Christianorum, quærunť tale regnum Messie in hoc seculo, cuius maiestate extrinsecus ab omnibus afflictionibus liberentur. Nam si quis ægrotat corpore, affectat, ut Christus iuxta externum sensum accurrat cum omnibus medicis & pharmacopolis, & conferat ipsi corporalem sanitatem. Quod nisi fecerit, putat eum non regnare. Alius paupertate pressus, cupit, ut CHRISTVS mox ingentem uim auri afferat & multis ipsum opibus ditet. Hoc si non fecerit, sentit regnum eius nugas esset. Est, qui aliena tyrannide excrucietur, & quia agnoscit Christum, putat angelorum cohortes adesse debere, qui sensibilibus eripiant ipsum emanu tyranni. Quod si non fiat, existimat meræ esse mendacia

Esa. 60.

Esa. 61.

Christi regnum
corporale
affectatur.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

Tutor noster
Christus

secum captiua, non propter ipsum, sed propter nos, ut interea temporis, donec adoleamus, conseruet ea, & suo tempore restituat nobis. Nā si tāta bona nūc in manus nostras externo sensu in hoc seculo daret, qd̄ putas ne nos ijs recte usuros, ac non potius ea perditissime dilapidaturos? Admo quondā, ad similitudinē dei creato, primo parenti nostro, tradita fueret coelestia bona in manum suam, sed is, ut imperitus puer, statim dilapidauit ea, & coniecit tam se quā omnem posteritatem suam in extremas calamitates. Num existimas nos prudentiores fore Adamo? Quare Christus nostrae saluti consulit, q̄ sinat quidem nos in hoc seculo in afflictionibus & miserijs uersari, conseruat autem nobis coelestia bona, usq; ad suum illud tempus, quo nobis ea gloriosius & copiosius redditurus est, quam quisquam cogitare potest. Nam, ut certissimi simus, q̄ quae bona antea per prophetas in regno Christi promissa sunt, & nunc tantummodo fide accipiuntur, ea etiam re ipsa nobis restituenda sint, magnis adeoq; coelestibus argumentis confirmatur. Primum, spiritus sanctus docet in scriptura, q̄ quemadmodum Christus, solus quidem, sed & totus resurrexit a mortuis in summā claritudinem maiestatis patris sui, ita ascendit etiam in coelum ad dextram dei solus quidem, sed & Totus. Totus autē Christus non est caput tantum, uerum etiam manus, pes, pectus, & omnia membra, ex quibus humanum corpus constat. Membra uero Christi sunt, omnes qui credunt in Christum. Dedit enim, inquit, caput super omnia ipsi ecclesiae, quae est corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet. Quare, cum fatemur Christum ascendisse in coelum, & sedisse ad dextrā dei, sciendum est, q̄ auerit secum in coelum omnes in ipsum credentes, ut restituat eis bona per ipsum parata legitimo suo tempore. Cū essemus mortui, inquit Paulus, per delicta, conuiuificauit nos una cū Christo, simulq; cū eo resuscitauit & simul cū eo sedere fecit inter coelestes. Quid manifestius dici potest, de ascensu nostro in coelum cū Christo? Simul, inquit, cū eo sedere fecit inter coelestes. Ergo simul cū eo ascendimus in coelum. Non fecit quidē nos naturales filios qualis est Christus, sed fecit nos filios adoptiuos, ut una cū Christo fruamur coelestibus bonis. Et quanq̄ nō percipiamus haec bona externo sensu in hoc seculo, ius tamē hereditatis horū bonorū certissime ad nos propter Christū pertinet. Emortui, inquit Paulus, estis, & uita uestra abscondita est cū Christo in deo. Et Ioānes. Carissimi, inquit, nūc filij dei sumus, & nondū apparuit, quod futuri sumus. Scimus autē, qm̄ si apparuerit, similes ei erimus, qm̄ uidebimus eū sicuti est. Quid ergo est, q̄ intm̄ ad afflictiones & ad mortē irepidas? Eisi em̄ haec adhuc fremāt & extremaque q̄ minetur, tñ quia Christus ascendit in coelum, auexit ea secum captiua, et ostendit palā expoliatos principatus ac potates, p̄ semetipsum de illis triumphas. Et q̄ Christus est in coelo ad dextrā patris, hoc est, in maiestate

Eph. 3.

Colo. 3.

1. Ioā. 3.

&

& omnipotencia dei, quemadmodum aduersa nō possunt amplius Chri-
 sto ipsi aliquod incommodum asferre, ita nec possunt nobis qui in Chri-
 sto sumus, qui una cum Christo in coelum conscendimus, & ius hēredi-
 tatis cōlestium bonorum per ipsum accepimus, per iniciosa esse. Deinde,
 q̄ cōlestia bona per Christum parata nobis suo tempore restituēda sint,
 significarunt angeli, qui in ascensu Christi de nouissimo aduentu Chri-
 sti concionati sunt. Sic enim sequitur. Et cum illi, adorato eo, intentis es-
 sent oculis in coelum, eunte illo, ecce uiri duo astiterunt illis in uestimen-
 to candido, qui & dixerūt. Viri Galilaei, quid statis intuentes in coelū?
 Hic Iesus, q̄ receptus est a uobis in coelū, sic ueniet, quēadmodum uidi-
 stis eum euntem in coelum. Hec est manifesta concio de eo aduentu, quo
 Christus ueniet in maiestate sua ad iudicandum uiuos & mortuos. Qua
 concione angeli monent primum discipulos, ut suum faciant officium,
 nec stent in eo loco hiantes, sed reuertantur ad Hierusalem, & expectent
 illic, iuxta mandatum Christi, reuelationem spiritus sancti, ut sint
 testes eius in toto orbe terrarū. Deinde docent eos, q̄ etsi Christus nunc
 assumptus sit in coelum, nec sit hoc tempore publicam maiestatem regni
 sui in hoc seculo reuelaturus, ut bona eius externo sensu percipiantur, ta-
 men non ascenderit in coelum, ut ipse quidem perpetuo fruatur cōlesti-
 bus bonis inuisibiliter, sinat autem hunc mundum & homines in eo, in
 sempiternum, pro ueteri more, ad hūc modum, quo nunc omnia sursum
 deorsum feruntur, aetatem transigere, sed ut suo tempore in hūc mundū
 uisibiliter, & magna maiestate redeat, oīa rectissime componat, adeoq̄
 bona regni sui iustissime administret, pijs quidē & in ipsum credentibus
 perpetuā felicitatē, impijs autē & cōtemptoribus euangelij sui perpetuā
 dānationē. Oportet Iesum Christū, inquit Petrus, coelū accipere, usq̄ in
 tēpora restitutionis oīm, quā locutus est deus, p̄ os oīm sanctorū suorū
 a seculo prophetarū. Tamen si enim multi sint, qui ludibrio habent, quic-
 quid de secundo aduentu Christi ad iudicium dicitur, de quibus & Chri-
 stus ipse cōcionatur, Seruus nequā, inquiens, dicit in corde suo. Cuncta
 tur dominus meus uenire, & incipit percutere conseruos suos, ac edere
 & bibere cum ebrijs. Et Petrus, Venient, inquit, in extremis diebus illu-
 sores, qui iuxta proprias concupiscencias ambulent & dicant, Vbi est
 pollicitatio aduentus eius? tamen nihil firmitus est, q̄ Christū uenturū esse
 in maiestate sua ad iudicandum uiuos & mortuos, & ad restituenda om-
 nia in suum rectum & iustum ordinem. Cum uenerit, inquit CHRIS-
 TUS, filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo,
 tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, & congregabuntur ante eum om-
 nes gentes. Et iterum. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis
 sunt, audient uocē eius, & prodibunt. Qui bona egerunt in resurrectione ui-
 uent. Qui uero mala, in resurrectionem condemnationis. Quod

Aduentus
 Christi noui-
 ssimus:

Act. 3.

Matt. 24.

2. Pe. 3.

Matt. 24.

Ioan. 5.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI:

Christus ipse affirmat, hoc & angeli testificantur. Sic ueniet, inquit, quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Cum angelis consentiunt & apostoli. Paulus ait. Statuit diem, in quo iudicaturus est orbem terrarum cum iusticia per eum uirum, per quem decreuerat, præstita fide omnibus, cum excitarit illum ex mortuis. Et iterum. Reuelabitur Dominus Iesus de cœlo cum angelis potentie suæ cum incendio flamme, qui infligit ulcionem his, qui non nouerunt deum, & qui uon obedierunt euangelio. Ac rursus. Dominus ipse cum hortatu & uoce archangelii ac tuba dei discendet de cœlo. Et Petrus. Veniet dies domini sicut fur in nocte, quo cœli procellæ in morem transibunt. Est & de hoc aduentu Christi iam inde ab initio orbis terrarum prædicatum, paulo quidem obscurius, attamen quantum fidei & saluti piorum satis fuit. Iudas, non ille Ischarioth, scribit in epistola sua, patriarcham Enoch de hoc aduentu domini concionitum esse. Vaticinatus est, inquit, septimus ab Adam Enoch, dicens. Ecce uenit dominus in sanctis milibus suis, ut faciat iudicium aduersus omnes, & redarguat omnes ex eis, qui sunt impij. De hoc etiam iudicio concionatur dominus Caino. Si bene egeris, recipies. Sin male, peccatum tuum cubabit ad manifestationem seu ad iudicium. Et Esaias. Egredientur, & uidebunt cadauera uirorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur & ignis eorum non extinguetur. Hæc etsi paulo obscuriora sunt, pro ut ea tempora ferebant, attamen reuelatione & diuulgatione euangelij Christi in totum orbem terrarum, etiam hoc manifestissime reuelatum & diuulgatum est, quod nihil sit certius, quam Iesum Christum DOMINVM nostrum uenturum esse in summa maiestate ad iudicium, ut qui credunt in ipsum, percipiant tunc, non fide, ut nunc, sed re ipsa perpetuam felicitatem, impij autem & increduli accipiant non uerbo tantum, ut nunc, in hoc seculo, sed & re ipsa, perpetuam damnationem. Quare, etsi hoc tempore non sentiamus, nisi afflictionem & interitum, tamen hoc unum nobis agendum est, ut in Christum credamus, ut Christo per fidem coniuncti simus. Sic enim fiet, ut quemadmodum una cum ipso resurreximus, & ascendimus in cœlum per fidem, ita percipiamus propter ipsum in aduentu eius omnia coelestia bona, qui est una cum patre & spiritu sancto deus laudandus in secula Amen.

HOMILIA. LXXIX.

AV diuimus de ascensu Christi in cœlum, & reditu eius ad extremum iudicium, audiamus nunc de descensu apostolorum de monte Oliueti, & reditu eorum ad urbem Hierusalem. Tunc reuersi sunt, inquit Euangelista Hierosolymam, cum gaudio magno, a monte qui uocatur Oliueti, qui est prope Hierusalem, distans iter sabbati (hoc est, bis mille pedes. Tantum enim itineris licebat sabbato ambulare) et quum introissent, ascenderunt in coenaculum ubi

ubi manserant, et Petrus, & Iacobus et Ioānes & Andreas, Philippus
 & Thomas, Bartholomaeus & Mattheus, Iacobus Alphēi & Simō Ze
 lotes, & Iudas Iacobi. Et hi omnes erant semper in templo, perseverantes
 unanimiter in oratione & precatione, cum mulieribus, & Maria matre
 Iesu, & cum fratribus eius, laudantes et benedicentes Deum. Hic initio ob
 seruanda est obedientia discipulorum Christi. Non enim manent in mō
 te Oliueti, nec edificant illic altare aut monasterium, quasi ex eo tantum
 loco iter esset ad coelum, quemadmodum quondam hypocritae Iudei in
 Bethel fecerunt, sed obedierunt uocationi diuine et redierunt ad Hieru
 salem. Nam, priusquā Christus ascendit in coelum, dedit discipulis mā
 datum. Ecce ego, inquit, mitto promissum patris mei. Vos autem se
 dete in ciuitate Hierusalem, quoadusque induamini uirtute ex alto. Et
 iterum. Precepit eis ne discederent a Hierosolymis, sed ut expectarent pro
 missum patris. Quare discipuli obediunt huic precepto, & reuersi sunt
 ad Hierosolymam. Sed uide mihi, quanto discrimine constet ipsos hęc
 obedientia: Iudei enim non pepercerant antea Christo Domino eorum.
 Quomodo ergo parcerent nunc discipulis eius expectantibus coelestem
 exercitum, quo totum orbem inuaderent? Itaque, & si discipuli redeāt ad
 Hierusalem magno gaudio, tamen si quis excuciat huius negocij cir
 cumstācias, & consideret furorem Iudeorum aduersus Christum et Euan
 gelion eius, apparet eos redire ad præsentem mortem. Quid igitur est,
 quod in tantis periculis compleuit ipsos gaudio, & continuit eos in offi
 cio obedientie? Potētia, inquit, spiritus Christi. Recte. Sed per quid fuit
 is spiritus efficax? certe per promissionem uerbi Christi: dixit enim Chri
 stus. Mittam uobis paracletum a patre, spiritū ueritatis, qui a patre proce
 dit, ille testimonium perhibebit de me. Et, Accipietis uirtutem, postquā
 spiritus sanctus aduenerit super uos. Cum ergo discipuli adhiberēt huic
 promissioni fidem, tantas acceperunt uires, ut non solum non deterrean
 tur periculis a sectanda uocatione Dei, uerumetiam magno gaudio se
 quuntur uerbum Dei. Obseruabile exemplum, quo discamus, per quid
 concipiendę sint uires ad obediendum mandatis Dei. Et si enim non pos
 simus in hac carne Deo perfecte obedire, attamen debemus ei obediē
 ciam, quanta per spiritum sanctum fieri potest. Spiritus autem sanctus
 efficax est per promissiones uerbi Dei. Quare si has fide excipiamus, tūc
 non solum iustificamur per fidem coram Deo propter Christum, uerū
 etiam concipimus uirtutem ad faciendam iusticiam eorū operum, quę
 Deus nobis precepit. Cæterum repetuntur hoc loco nomina apostolo
 rum, nō ocioso multiloquio, sed utili commemoratione, ut quantum no
 ta nobis fiant apostolorum nomina, tantum admoneamur de ueritate ei
 us Euāgelij, quod ipsi publica autoritate, in toto orbe terrę uulgarunt,
 et quod est potentia ad salutem omni credenti. De his autem nomini

*Obedientia
necessaria.*

*Apostolorū
nomina.*

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

bus, alias diximus. Quare nunc ad reliqua explicanda pergemus. Ac nō est oscitanter pretereūdum, quod qui in hoc coenaculo, ad quod apostoli post reditum e monte Oliueti diuerterunt, congregati sunt, nō recenseantur tantum summam, uerum etiam numerus eorum postea diserte exprimitur. Erat, inquit Lucas, turba nominum simul fere cētum uiginti. Hæc multitudo, etsi non uideatur parua, si cōfertur cum triginta aut quadraginta, sed quid tantilla paucitas, ad paruē rātum regionis populum? Hic ergo agnoscenda est admiranda potētia dextere excelsi. Ecclesia em̄ Christi, quæ nunc tantum e centum uiginti hominibus cōstat, per hos uirtute spiritus sancti postea ita propagatur, ut non solum innumerabiles homines, uerum etiam innumerabiles urbes & nationes in eam congregentur. Admirabile quondam fuit, quod cum Patriarcha Iacob ingressus esset in Aegyptum, cum septuaginta animabus, posterī eius egressi fuerint postea ex Aegypto, tanta multitudine, ut superauerint numero sexcenta milia peditum uirorum. Multo autem admirabilius est, quod ecclesia Christi inīcio tam parua, dilatauerit se postea tāta multitudine in toto orbe terrarū, ut spiritus sanctus ipse uideatur in ea numeranda succumbere. Leua inquit, in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi. Filij tui de longe uenient, & filie tuæ de latere surgent. Tunc uidebis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuū, quādo conuersa fuerit ad te multitudo maris & fortitudo gentium uenerit tibi. Quare, cum ecclesia Christi ex tam paruis inīcijs, in multitudine innumerabilem aucta sit, agnoscamus potentiam Christi, agnoscamus ueritatem Euangelij eius, ut cum ante per fidem in baptismo facti simus membra ecclesie, perseueremus etiam in uera ecclesia, ad consequendam eam felicitatem, quæ soli ecclesie Christi promissa est. Videamus autē nunc, quid interea tēporis dum aduenit spūs sanctus, discipuli egerint. Ac primum, erant, inquit, semper in templo, perseuerantes unanimiter in oratiōe & precatione. Et additur diserte. Cū mulieribus & Maria matre Iesu. Nam mulieres quoq; ad ecclesiam pertinent. Perseuerant igitur unanimiter in oratione, idq; necessario, atq; eciam utiliter faciunt. Nā obijciebantur eo tempore magnis et grauib; tentationibus, partim, q̄ non mox altero aut tercio die post reditum ipsorum a monte Oliueti, ad uentabat spiritus sanctus, partim quod quouis momento timendum erat, ne armati milites irruerent in domum, in qua congregati erant, & trucidarent ipsos. Iussit autem Christus in tentationibus orare, ut fides per orationem, quæ promissiones Dei scrutatur, & uersat, confirmetur, ac sustentetur. Quare discipuli perseuerant unanimiter in oratiōe, ut in tantis tentationibus constare, et promissum patris expectare queāt. Deinde discipuli una congregati eligunt alium apostolū, in locum Iudæ Ischariotis, ut numerus duodecim apostolorū compleatur. In diebus his, Cui de-

Exo. 12.

Es. 60.

licet, priusquam aduenerat dies pentecostes) exurgens Petrus in medio
 discipulorū, dixit, (eratq; turba nominū simul fere centum uiginti) Vi
 ri fratres. Oportuit impleri scripturā hanc, quā prēdixit spiritus sanctus
 per os Dauid de Iuda, qui fuit dux ihs, qui comprehenderūt Iesum, quia
 cooptatus erat in numerum nostrū, & sortitus erat partem ministerij hu
 ius. Et is quidē parauit agrū ex mercede iniquitatis, suspensusq; crepuit
 medius, & effusa sunt omnia uiscera eius. Et innotuit omnibus habitari
 bus Hierosolymę, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula לחם
 חֶלֶם Hakal dema, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro
 psalmorum: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, &
 episcopatum eius accipiat alter. Hęc est prior pars expositionis, qua Pe
 trus hortatur reliquos discipulos, ut surrogent aliū apostolū in locū Iu
 de. Ac primū q; Petrusumat sibi primas partes dicēdi, nō eo fit, ut usur
 pet sibi dominationem ac tyrannidē in collegas suos, aut ut significet si
 bi maiorem reliquis collegis potestatem a Christo collatā esse. Quibus
 enim Christus dixerat, Quorūcūq; remiseritis peccata, remittūtur eis,
 hos etiam in ministerio apostolatus equauerat. Sed quia in hominum
 multitudine oporteat esse ordinē, ut Petrus antea sæpe exposuit uerbis
 suis aliorum apostolorum sententiā, ita etiam nūc exponit eam reliquis
 discipulis, nō ut dominus, sed ut minister apostolorū, sic enim ipse expli
 cat in epistola sua dicens. Presbyteros, qui inter uos sunt, obsecro, qui
 sum & ipse presbyter, ac testis afflictionū Christi, atq; idē cōsors glorię,
 quę reuelabitur, pascite, quantū in uobis est, gregē Christi, non ceu do
 miniū exercētes aduersus hereditatē domini, sed ut sitis exēplaria gregis
 Et Christus ait, Reges gentiū dominātur eis, & qui potestātē habēt su
 per eas, benefici uocātur. Vos autē nō sic. Sed qui maior est in uobis fiat
 sicut iunior, & qui princeps est, sicut qui ministrat. Quare Petrus non
 agit hoc sua oratione, ut dominetur reliquis apostolis & discipulis, sed
 ut seruiat eis. Deinde, in priorī parte orationis suę exponit quid de Iuda
 actū sit. Iudas, inquit, cooptatus erat inīcio in numerū nostrū, hoc est,
 duodecim apostolorū, ut una nobiscū prēdicaret Christū & euangeliū
 eius, sed postea factus est proditor Christi & dux aduersariorū qui Chri
 stum comprehēderunt. Nec impune hanc impietatē tulit. Postq; enim ui
 dit Christum ad mortē condēnatum esse, ipse quidē reportauit triginta
 argenteos ad templū ac desperauit, & tā horribiliter pependit, ut crepue
 rit medius, ac effusa sint omnia uiscera eius. Pontifices autem emerūt pro
 ea pecuniā agrū figuli ad sepulturā peregrinorū. Et hęc adeo manifesta
 sunt omnibus ciuib; Hierosolymitanis, ut hinc ager ille publico nunc
 nomine, ager sanguinis uocetur. Quid ergo ad hęc dicemus: num hęc
 de Iuda temere facta sunt: minime omnium. Oportuit, inquit, impleri
 scripturā hanc, quā prēdixit spiritus sanctus per os Dauid. Magna hęc
 est scripturę sacrę cōmendacio, q; autor eius, nō sit uanus quispiam ho

Scripturę cō
 mendacio

mo, sed spiritus sanctus, qui est spiritus ueritatis. Ergo ne ludas necessarium se habuit prodere Christum, ut scriptura de ipso impleatur? Nihil minus. Iudas non fuit auctoritate scripturæ coactus, ut prodere Christum, & ex desperatione penderet, sed quia Iudas erat hoc impia sua uoluntate facturus, spiritus sanctus uoluit id per scripturam significare, non tamen hoc nomine, ut maiestatem suam in prouidendis futuris declararet, quam ut se ueritatem diuinæ iræ erga impietatem reuelaret, & Iudam ipsum ac socios eius ad poenitentiam reuocaret. Nam quod Petrus e sexagesimo octauo psalmo recitat, & ad Iudam uere accommodat, hoc intelligendum est non tantum de Iuda, uerum etiam de toto consorcio impiorum Iudeorum, qui persecuti sunt Christum, quorum Iudas dux & antesignanus fuit. Fiat, inquit psalmus, habitatio eorum deserta, in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. Hoc est uaticinium, quo spiritus sanctus minatur extremum interitum omnibus Iudeis, persequentibus Christum. Minatur autem eis, non ut cogat eos impie agere, quo hanc poenam mereant, sed ut hortetur ipsos ad relinquentiam. Quid ergo est, quod tamen Iudas tam horribiliter perierit, ut suspensus crepuerit medius, cum Annas, Caiaphas, & multi alij impij persecutores Christi inter Iudeos, non minus impoenitentes fuerint, quam Iudas? Cur non & hi pependerunt & crepuerunt medij? Hi certe non minus digni fuerunt tanta supplicij grauitate, quam Iudas, & acceperunt etiam suo tempore sua iudicia, sed uisum est domino deo nostro, ut initio reuelaret seueritatem iræ sue in apostolo filij sui, qui significaret, quanta supplicij grauitate aduersurus sit in impietatem & impoenitentiam alienorum. Si enim Deus non parcat apostolo delinquenti & impoenitenti, qua tamen dignitate nulla unquam maior hominibus in terra contigit. Apostolatus enim superat coram Deo maiestatem omnium Regum & Monarcharum huius seculi, quomodo fieri posset, ut parceret alienis, si fuerint impij & impoenitentes? In supplicio autem Iude non solum seueritas diuinæ iræ, sed etiam industria Dei obseruanda est. Nam quod Iudas in seipso suspendendo impijssime egit, hoc Deus ad testificandam innocentiam filij sui, pro industria sua bene usus est. Cum enim Iudas pependerit, ac medius crepuerit, manifestum est, quod non solum impie prodiderit Christum, & quod Christus innocens fuerit, uerum etiam quod pontifices pecuniam proditori ad effundendum innocentem sanguinem impie dederint. Et hoc uulgo inter ciues Hierosolymitanos, ita iactatum fuit, ut ager hac pecunia emptus, etiam nomen suum ex eo acceperit. Innotuit, (inquit) omnibus habitantibus Hierosolymæ, ita ut appellaretur ager ille, Ager sanguinis. Hæc autem industria Dei idcirco obseruanda est, primum, ut uideamus causam, propter quam Deus, qui natura bonus est conuiueat ad mala. Deus enim tam bonus est ut non conuiueret ad mala, nisi etiam tam industrius esset, ut per mala sciret ac posset bona perficere, deinde obseruanda est, ut in tractationibus de grauitate & magnitudine peccatorum nostrorum probe confidamus & in fide perseueremus.

Si enim

Iude supplicij
um.

Si enim deus nouit per ea mala, quæ prohibuit, bonum perficere, quomodo non posset, ac uellet ea quoque mala remittere, per quibus Christus filius ipsius passus est, et quæ propter Christum se remissurum promissit. Habes priorem partem orationis Petri. Audiamus nunc & alteram partem. Oportet igitur, ut ex istis uiris, qui nobiscum uersati sunt toto tempore, quo Dominus Iesus perpetuam uitæ consuetudinem egit nobiscum, exorsus a baptismo Iohannis, ad eum usque diem, quo receptus est a nobis, unus quispiam constituatur, qui sit una nobiscum testis resurrectionis eius. Altera (inquit) uaticinii pars de supplicio Iudæ impleta est. Ipse enim pendit, & habitatio eius facta est deserta, hoc est, locus apostolatus eius desertus est, nec est qui inhabitet in eo, qui una nobiscum undecim officio eius fungatur. Reliquum igitur est, ut & altera pars uaticinii impleatur. Non enim solum scriptum est, quod locus apostolatus eius desertus fiat, sed etiam, quod alius quispiam in locum eius cooptandus sit. Episcopatum eius, inquit psalmus, accipiat alter. Quare, quod foelix faustumque sit, eligamus alium apostolum in locum Iudæ, qui duodenarium numerum a Christo ipso domino nostro definitum, compleat. Hic ergo uide mihi in Iuda, quod sit legitimum supplicium eorum, qui abutuntur impie dignitate sua, & officio, atque beneficiis dei. Merentur enim, ut & ipsi abijciantur in extremam ignominiam, & alij in locum eorum succedant, ac beneficio eorum fruantur. Hoc significare uoluit lex, cum ait. Si non audieris uerbum Domini, uxorem accipies, & alius dormiet cum ea, domum ædificabis, & non habitabis in ea. Plantabis uineam, & non uindemiabis eam. Bos tuus immolabitur coram te, & non comedes ex eo. Hoc idem significat etiam Christus, cum inquit. Tollite a seruo nequam talentum, & date ei, qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Qui uero non habet, etiam id quod habet, auferet ab eo. Sic filij Eli impie abutebantur summa iudicis maiestate in Israel. Itaque abiecti sunt, & Samuel in locum eorum successit. Sic Saul impie abutebatur maiestate regni. Quare abiectus est & in locum eius electus est Dauid. Sic & Israelitæ abutebantur tam impie prærogatiuis suis, quibus præ ceteris nationibus a deo ornati erant, ut etiam filium dei crudelissime trucidauerint. Eiecti igitur sunt e regno dei, & gentes in locum eorum successerunt, atque adeo quod in Iuda proditore Christi inchoatum est, hoc postea in tota gente impiorum Iudeorum impletum est. Habitatio enim eorum, iuxta uaticinium psalmi, deserta est, & episcopatum, maiestatem, ac dignitatem eorum acceperunt alij. Quare compendiaria uia non solum ad retinenda, uerum etiam ad augenda beneficia dei est, ut bene eis iuxta uocationem dei utaris, & quinque talentis tuis, alia quinque, quemadmodum Christus ait, lucreris. Deinde exponit Petrus quæ requirantur ad apostolum, ut sit testis idoneus resurrectionis adeoque totius Euangelij Christi. Oportet, inquit, unus

Psalm. 108:

*Apostolo
necessaria
quæ sint.*

1. Ioan. 1.

Lu. 10.

*Apostolorum
autoritas:*

quispiam constituatur, ex ijs uiris, qui nobiscum uersati sunt toto tempore, quo dominus Iesus perpetuam uitæ consuetudinem egit nobiscum, exorsus a baptismo Ioānis, ad eum usq; diem, quo receptus est a nobis. Non enim idoneus est ad fungendum apostolatu, qui tantum unam aut alteram concionem a Christo audiuit, & interim sua negocia curauit, sed qui toto tempore, quo Christus prædicauit euangelion, & confirmauit miraculis, a baptismo Ioannis, usq; ad ascensum in coelum, quod est spacium plusq; trium annorum, cum Christo & discipulis eius familiariter uiuit, conciones eius audiuit, & presens semper miraculorū spectator fuit, ut possit testificari non ab alijs narrata, & audita, sed ab ipso met uisa, & perspecta. Tales autē præcipue fuerunt duodecim, qui uocantur apostoli. Quare sentiamus Euangelion quod de Iesu Christo duodecim apostoli prædicarunt, tanta certitudine confirmatum esse, ut nihil eo certi-
us, nihil uerius, nihil firmitus cogitari possit. Quod audiuius, inquit apostolus Ioānes, quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostrę contrectauerunt de sermone uitæ, & uita manifestata est, & uidimus, & testamur & annūciamus uobis uitam æternam. Sed quid illud est, num soli duodecim apostoli sunt testes resurrectionis ac totius euangelij Christi? An non & multi alijs uersati sunt cum Christo, toto ministerij eius tempore in terra, ac uiderūt ipsum resurrexisse a mortuis? certe uersati sunt, & uiderunt. Hoc em̃ Petrus ipse significat, cum ait. Ex ijs uiris, qui nobiscum uersati sunt toto tempore, quo dominus Iesus perpetuam uitæ consuetudinē egit nobiscum. Et Lucas ait Christum præter duodecim apostolos, designasse alios septuaginta discipulos, quos emisit ad prædicandum regnum dei, qui & ipsi perpetui fuerunt auditores cōcionum Christi, & spectatores miraculorum eius. Quid dicam de quingentis illis fratribus, qui uiderunt suis oculis, Christum a mortuis resurrexisse, in magna illa apparitione, quę facta est in monte Galilææ? Cum igitur tot fuerint discipuli auditores & spectatores rerum Christi, quid est, qđ tātum duodecim apostolis tribuitur autoritas testificandi de resurrectione & de euangelio Christi? De hac re diximus alias copiose. Quare nunc breuiores erimus. Duodecim apostoli seliguntur ex omni discipulorum numero ad testificandam resurrectionem Christi, non qđ alijs discipulis nō licuerit prædicare euangelion, & testificari resurrectionem Christi. Quotquot enim una congregati erāt in die Pentecostes acceperunt spiritum sanctum, et locuti sunt nouis linguis, magnifica dei. Sed ut in tanta discipulorum multitudine certi quidam essent, qui non solum haberent priuatam, sed etiam publicam testificandi autoritatem. Nam quemadmodum in ciuilibus negocijs, etsi multi eius rei, quæ in controuersiam & iudicium uenit, probe conscij fuerint, tamen certi quidam ex omni hoc numero seliguntur, qui publicum ferant testimonium &

& horum testimonium in tantum non adimit alijs consensu auctoritatem de eadem re testificandi, ut potius illorum testimonium tanto magis confirmetur, quanto plures alij fuerint, qui idem testificantur, ita & in negotio Euangelij de Iesu CHRISTO, quod est longe omnium maximum & diuinissimum, duodecim apostoli selecti sunt, tanquam publici testes, qui nomine omnium aliorum discipulorum id pro auctoritate in toto orbe terrarum affirmarent, quod omnibus alijs discipulis optime cognitum perspectumque erat, quodque & ipsis quocumque loco & tempore, licebat publice affirmare & testificari. Hi autem duodecim apostoli affirmarunt non solum Iesum CHRISTVM resurrexisse a mortuis, verum etiam omnes eos qui credunt in ipsum accipere remissionem peccatorum, & vitam aeternam propter ipsum. Hunc deus, inquit Petrus, suscitauit tercio die, & exhibuit eum, ut manifestus fieret, non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus una cum illo, posteaquam resurrexit a mortuis. Et praecepit nobis ut praedicamus Act. 10. populo, ac testificaremur, quod ipse sit ille, qui constitutus erat a deo iudex uiuorum & mortuorum. Huic omnes prophetae testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, quisquis crediderit in eum. Excipiamus, igitur hoc euangelion, quod apostoli praedicarunt, non tantum nomine horum duodecim apostolorum, uerum etiam nomine omnium discipulorum, adeoque nomine ipsius Christi, qui & apostolos hoc euangelion praedicare iussit, & maximis miraculis nomine eius per apostolos editis confirmauit. Haecenus de oratione Petri. Videamus nunc quid post eam factum sit. Et statuerunt duos, Ioseph, qui uocatur Barfabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam. Et facta precatione, dixerunt. Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende utrum elegeris ex istis duobus, ut accipiat sortem ministerij huius, & apostolatus, unde preuaricatus excidit Iudas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eorum, & cecidit fors super Matthiam, & cooptatus est ad numerum undecim apostolorum. Vide modestiam & obedientiam discipulorum. Non inuehantur in Petrum, quid tu tibi prius partes dicendi arrogas? quid tu abnegator Christi nobis concionaris? quid de cooptando duodecimo apostolo nobis praedicas? an non & nos reliqui consensum sumus omnium rerum, quas gessit CHRISTVS DOMINVS noster? Nihil harum insecrationum audis, sed simpliciter obediunt testimonio spiritus sancti per Petrum allegato, Episcopatum eius accipiat alter, & designant duos, quorum unumquemque iudicant idoneum ad functionem Apostolatus, & quia nesciunt, utrum alteri praeferre debeant, idcirco committunt electionem diuino iudicio. Ac primum precantur DOMINVM, paucis quidem uerbis, sed magna fide. DOMINE, inquit, tu nosti corda hominum. His uerbis haud

IN RESVRRECTIONEM CHRISTI:

1: Reg: 6

Matthia ele
ctio

Prover: 16

obscurè significat se meminisse eius rei, quæ accidit Samueli, cū missus
esset, ut ungeret unum e filijs Isai in regem Israelis. Nam cum Samuel exi
stimaret maiorem natu, propter externam corporis proceritatem & forti
tudinem in regem ungendum esse, audit. Ne respicias uultū eius, neq; al
titudinem staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum homi
nis ego iudico. Homo enī uidet ea quæ patent, Dominus autem intue
tur cor. Ex hac historia discipuli eruditi, non permittunt sibi, ut in tanto
tanq; diuino negotio iudicent de hominibus iuxta externam speciem.
Electio enī apostoli superat magnitudine & necessitate sua electionē om
nium regum & monarcharum huius seculi. Et hi duo Barsabas & Mat
thias iuxta externam speciem ita inter se discrepasse uidentur, ut etsi ambo
fuerint uiri honestissimi, tamē si discipuli alterutrum eligere debuissent,
elegissent fortassis Barsabam cognomento Iustum. Cū igitur e scriptura
didicissent, non esse respiciendam hominis personam, precantur Do
minum, & per precationem committunt electionem diuino iudicio.
Memorable exemplum, quo admonemur ut nec in publicis nec in pri
uatis deliberationibus quicquam conemur, nisi facta ante precatione
ad DOMINUM, per Iesum Christum, ut cōsilia nostra bñdictione
domini foelicem successum consequantur. Est & illud in precatione dis
cipulorum obseruandum, qđ tribuant deo eam maiestatem, qui cognoscat
corda hominum, & ut propheta ait, qui scrutetur corda & renes. Si ergo
deus cognoscit & scrutatur corda hominum, certe non solum cauendū
nobis est a turpibus factis, uerum etiam a turpibus cogitationibz. Si enī
pudet te malefacere publice in foro, coram ciuium tuorum multitudine,
multo magis pudeat te male cogitare in corde coram deo & omnibus an
gelis eius. Deinde, facta precatione dederunt sortes eorum. Et cecidit
sors super Matthiam, qui & coopatus est in numerum undecim aposto
rum. Quid ergo ad hæc dicemus? Rem committere sorti, an non est eam
fortunæ potius, qđ dei iudicio cōmittere? Et quia apostolatus obligat Mat
thiæ, non per Christum, sicut alijs apostolis, non per angelos, sed per ho
mines & sortem, dicemus ne Matthiam non esse diuina ordinatione in
apostolum electum? Minime omniū. Matthias enī non minus electus
est diuina uocatione & ordinatione in apostolum, qđ alijs apostoli ab ip
so met Christo adhuc in terris agente, electi. Vbi sunt duo, inquit Chri
stus, aut tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Et Sa
lomon de sorte ait. Sortes mittuntur in sinum, sed a deo iudiciū earum
proficiscitur. Non enī ea tantū uocatio & ordinatio diuina dicitur, quæ
fit de cœlo admirabilibus signis, sed etiā ea, quæ fit per hos homines, qui
ad eligendum legitime ordinati sunt. Hoc autem idcirco nobis obser
uandum est, qđ soleamus de uocationibus nostris dubitare, si per homi
nes, & nō per angelos factę fuerint, ac optamus, ut deus mittat nobis an
gelos,

gelos, qui explicent nobis uoluntatē Dei. Deus autem nō ordinauit angelos, ut agant nobiscū externū cōtuberniū, sed ordinauit homines, ut quod hi iuxta publicas leges & ordinationes a Deo approbatas, agū, hoc Deus ipse agere dicatur. Sic apud Israelitas Saul, Dauid, & alij reges, dicuntur Christi Domini, & electi a Deo, cum tamē Samuel elegerat tam Saulem quam Dauidem in regē, et alij per successionē a Dauid: regnum administrandū susceperant. Dicuntur autē idcirco electi a Deo, quia Samuel in hoc a Deo uocatus & ordinatus erat, ut eligeret hos reges, & successio familiæ Dauidis a Deo approbata erat. Sic Romanus imperator electus ab ordinarijs electoribus iuxta publicas & iam dudū confirmatas leges, nō iam ab hominibus, sed a Deo electus dicitur. Sic consul a senatu legitime electus, a Deo electus est. Sic uxor datur a domino, cum datur a parentibus, quia parentes in hoc a Deo uocati sunt, ut saluti liberorum suorum consulant. Sic & Matthias fit hoc loco apostolus diuina & coelesti ordinatiōe, quia apostoli & reliqui discipuli in hoc uocati erant, ut quæ necessaria erant ecclesie, iuxta uerbū Dei ordinarēt. Nihil autē diligentius a nobis elaborandum est, q̄ ut probe cognoscamus nos ad eam uocationē, in qua ambulamus, diuinitus uocatos esse, primum, ut in aduersis, quæ unicuius uocationi contingere solent, possimus Deum ex fide inuocare: deinde, ut sciamus Deum exigere a nobis summam in uocatione nostra obedientiam. Sed quid: num quia Deus proposuit Matthiam Barsabę, in fungendo apostolatu, significauit hoc ipso Barsabam prorsus abiectum, & indignum, cui sit inter discipulos Christi locus? Nihil minus. Non elegit Barsaban in numerum duodecim apostolorū, quid tum postea? Num existimas solos duodecim apostolos Deo acceptos fuisse: quin potius ecclesia Christi, cuius Barsabas non postremum membrum erat, multo acceptior fuit Deo, quippe propter quam apostoli electi & uocati erant. Declarauit enim Deus perspicuo argumento singularem fauorem suum erga Barsaban. Ecclesiastici enim scriptores testantur hunc Barsaban, tanto ædendorum miraculorum dono postea ornatum fuisse, ut etsi uenenum biberit, nullum tamē incomodum ex eo acceperit. Et quia CHRISTVS commemorat hoc donum inter ea, quibus recepit se ornaturum credentes & prædicantes Euangelium suum, si quid, inquit, letale biberint, non nocebit eis, manifeste apparet Barsaban, etsi non electus sit in numerum duodecim apostolorum, uirum tamen fuisse maxime fidei, & maxime in prædicando euangelio Christi autoritatis. Bene igitur confidat, quisquis alteri, in publicis electionibus postponitur. Non enim abiicitur a Deo, quia postponitur homini, sed potius accipit a Deo beneficiū, propterea quod eo officij onere liberatur, quo alter grauatur. Postremo, hoc in oculis humane prudētię uehementer mirę apparet, q̄ cum Christus pro diuina sua

Electioes diuinae, quæ dēcantur.

Barsabas:

Eusebius lib. 3. Ecclesiast. hist.

IN RESVRRECTIONEM CHRISTI

maiestate cognouerit Iudā fore proditorē, cur non antea elegit ipse Mat-
thiam in locū Iudę? Cur nunc Matthias preponitur Barfabę, uiro hone-
stissimo, & maxima fide predito, & antē nō preponebatur proditori Iu-
dę? Ad hoc rectissime responderetur, q̄ hęc facta sint, ut scriptura imple-
retur. Sed si humana curiositas amplius scr̄retur, cū scriptura sit diuinę
uoluntatis explicatio, quomodo factū est, quod Deus uoluerit antea Iu-
dam preponere Matthię, & nunc præponat Matthiam Barfabę? Hic iā
tempus est, ut seueritate increpationis compescamus humanā curiosita-
tem, & remittamus eā ad exclamacionē Pauli, O profunditatē diuiciarū
& sapientię & cognitionis Dei, quā inscrutabilia sunt iudicia eius, &
imperuestigabiles uię eius. Dominus enim Deus noster non in hoc uo-
cauit nos, ut curiose perscrutemur arcana sua, sed ut sapiētia quidē ipsius
imperuestigabilem, & a nobis absconditam reuerenter adoremus, euan-
gelion autē eius de Iesu Christo, quod nobis manifeste reuelauit, quod
& tam per Matthiam quam etiā per Barfabam in orbem terrę diuulga-
uit, diligentissime cognoscamus, & obediētissima fide excipiamus. Nā
si hoc fecerimus, tāta cōsequemur beneficia, ut & iusti reputemur prop-
ter Christum, & spiritu sancto donemur, quo in uocaciōe Dei ambule-
mus ad perpetuam fœlicitatem per Iesum CHRISTVM DOMI-
NVM nostrum qui est una cum patre & spiritu sancto Deus laudan-
dus in secula Amen.

HOMILIA. LXXX

B. 4. 2

Nouissimis diebus, inquit Propheta, erit preparatus mōs
domus DOMINI, in uertice montium, & eleuabi-
tur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt po-
puli multi, & dicent. Venite ascendamus ad mōnem DO-
MINI, & domum Dei Iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabi-
mus in semitis eius. Quia de Zion exhibet lex, & Verbū DOMINI de
Hierusalem. Quod igitur Propheta magno spiritu preditus, futurę præ-
dixit, hoc nunc uestris adiutis precibus amicissimi in Christo fratres, in
die pentecostes, post ascensum Christi in cœlum, clarissima omniū ma-
iestate impleri cœptum explicabimus. Ac si unquam præbuis-
tis attentas aures & animos ad cognoscendas res gestas in Euangelico negocio, id
maxime omnium præstandum uobis est, in cognoscenda admirabili illa
& stupenda spiritus sancti reuelatione, quę in die pentecostes facta est.
In hoc enim die non solum reuelata est de cœlo summa regni Christi
maiestas, uerum etiam patefacta est ianua regni CHRISTI, omni-
bus gentibus & populis in toto orbe terrarum. Quare si nobis salus
nostra curę est, si tenet nos desiderium cognoscendę & ambulandę
uie ad

uiae ad ueram regni coelorum foelicitatem, omne studium nostrum in hoc
 ponendum est, ut quae in die pentecostes gesta sunt, penitus perspecta, pla-
 neque cognita habeamus. Primum igitur recitabimus et perstringemus rei
 gestae historiam, sicut eam Lucas in Actis apostolicis conscripsit. Deinde
 de indicabimus, quid sibi uelint tam stupenda miracula, quae misso spi-
 ritu sancto in nomine Christi, aedita sunt. Cum compleretur, inquit
 Lucas, dies pentecostes, erant omnes unanimiter in eodem loco. Et factus
 est repente de caelo sonus, tanquam impetu uenientis flatus uehementis.
 Et repleuit totam domum, ubi erant sedentes. Et uisae sunt illis dispartitae
 linguae uelut ignis, seditque super unumquemque illorum. Et repleti sunt om-
 nes spiritu sancto. Et ceperunt loqui alijs linguis, prout spiritus dabat illis
 eloqui. Primum omnino, per diem pentecostes, cuius hic fit mentio, intelli-
 gendum erit id festum, quod Hebraei uocant festum hebdomadarum, quod
 quinquagesimo post pascha die, (pentecoste enim quinquagesi-
 mam significat) in monumentum acceptae legis in monte Sinai quinquage-
 simo die post egressum ex Aegypto, obseruabatur. Cum igitur hic dies
 aduenisset, et discipuli, numero centum viginti, ex mandato Christi Hiero-
 solymis in coenaculo congregati essent, & expectaret promissum patris,
 ecce tibi stupenda miracula, Spiritus enim sanctus, qui est tertia persona
 in diuina natura, quique maiestate sua replet caelum & terram, sicut antea
 descenderat de caelo, seu ut significatius loquar, reuelauerat se super Chri-
 stum uisibili forma colubae, ita nunc descendit seu reuelat se super discipu-
 los uisibili forma ignis, aut specie ignearum linguarum. Visae, inquit, sunt
 illis dispartitae linguae, uelut igneae, seditque super singulos eorum. Ac reuela-
 batur quidem spiritus sanctus in specie columbae super Christum, cum
 baptisaretur a Iohanne & audiebatur uox patris de caelo, sed quia Christus
 nondum erat glorificatus, ea quoque reuelatio non est magna maiestatis am-
 plitudine facta. Nunc autem in die pentecostes, cum Christus post ascensum
 suum in caelum, glorificetur in terra, spiritus sanctus non reuelat sese humili-
 ter, & submisse, sed magno & repentino sonitu. Factus est, inquit, re-
 pente de caelo sonitus tanquam impetu uenientis flatus uehementis, & reple-
 uit totam domum, ubi erant sedentes. Atque haec, admiranda quidem sunt & stu-
 penda, sed multo admirabiliora sunt ea dona, quae spiritu sanctus secum
 de caelo attulit, & discipulis una congregatis contulit. Primum enim, lo-
 quebantur (inquit) magnifica Dei. Spiritus enim sanctus impartitus est
 apostolis et reliquis discipulis tantam animi fortitudinem, ut qui antea pre
 timore, ne hiscere quidem ac mutire coram Iudaeis, de Christo ausi fuerint, nunc
 incipiunt Euangelium Christi publice & infracto animo tam inter Iudaeos
 quam inter gentes predicare. Vide mihi Petrum, & reliquum collegium apostolorum
 Petrus non audebat antea Christum confiteri, ne coram ancilla quidem sacri-
 ficuli. Nunc autem in die pentecostes, procedit una cum undecim collegis suis,

Acto. 2

c c

c c

c c

c c

c c

c c

c c

Leui. 23.

Deu. 16

πεντηκοστή,

quingagesi-

ma.

spiritus

sancti dona.

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

in medium, publice, in ipsa urbe Hierusalem, & cōcionatur de Christo coram uniuersis ciuibus Hierosolymitanis, tam excello animo, ut omni- bus auditoribus admirationi esset. Et qua animi celsitudine atq; forti- tudine coepit tunc prædicare Christum, eadē perseuerauerunt tam ipse quam college eius, dono spiritus sancti, prædicare Christū coram Iudeis et gentibus, coram regibus & principibus in toto orbe terrarum, idq; tā ta constancia, ut ne carceribus quidem ac publicis supplicijs a confessio- ne Christi deterrentur. Habes unum donū, quod spiritus sanctus cō- tulit discipulis in die pentecostes. Audi nunc alterum. Non enim loque- bantur magnifica Dei una tantum lingua, sed loquebantur uarijs ling- uis. Cœperūt, inquit, loqui alijs linguis, prout spiritus ille dabat eloqui illis. Atq; hoc miraculum tantum, tamq; manifeste factum est, ut quot-
 , , quot audirent eos, obstupescerent. Sic enim sequitur. Erant Hierosoly-
 , , mis habitantes Iudei, uiri religiosi, ex omni natione earum, quæ sub
 , , coelo sunt. Is rumor, cum increbuisse, conuenit multitudo, & cōfusa est,
 , , quod audiret unusquisq; lingua sua illos loquentes. Stupebant autem
 , , omnes, ac mirabantur, dicentes inter sese. Nonne ecce omnes isti, qui
 , , loquuntur, Galilei sunt? & quomodo nos audimus eos sua quisq; ling-
 , , ua, in qua nati sumus? Parthi & Medi & Elamitæ & habitatores Meso-
 , , potami, Iudææq; & Cappadocię, Ponti & Asię, Phrygię & Pamphi-
 , , lię Aegypti, & partium Lybię eius quæ est finitima Cyrene, & aduen-
 , , tenses Romani, Iudeiq; & profelyti, Cretes et Arabes, audimus eos loquen-
 , , tes nostris linguis magnifica Dei. Stupebant autē omnes, ac hesitabāt,
 , , aliud ad aliud dicentes. Quid nam uult hoc esse? Quis enim ad tantum
 miraculum non obstupesceret? Homines indocti, & qui uix unam, pa-
 triam, linguam probe callebant, repente ita immutantur, ut loquantur ua-
 rijs, ac diuersis linguis. Non enim sciendum est, quod apostoli locuti
 sint una tantum lingua, ex qua unusquisq; auditorum suam patriā ling-
 uam intellexerit. Sic enim miraculum fuisset magis in auditoribus, quā
 in apostolis, sed sciendū est quod apostoli ipsi diuersis linguis locuti
 fuerint, hoc est, cum hebreis locuti sunt hebraice, cum Arabibus, lo-
 cuti sunt Arabice, cum Grecis locuti sunt grece, cum Romanis aut la-
 tinis locuti sunt latine, adeoq; cū uniuscuiusq; nationis populo, locuti
 sunt ea lingua, quæ illi erat propria & indigena. Hoc igitur miraculum
 tanto maius est, quanto magis lingue harum nacionum quæ hoc loco
 commemorantur, inter se diuersæ fuerunt. Obstupuerunt quondam ho-
 mines, quod legati Saulis, qui missi erant ad capiendum Dauidem, im-
 pleti sint spiritu Domini, cum uenissent ad turbam prophetarum, & cœ-
 perint etiam ipsi prophetare, quemadmodum scriptū est in priori libro
 Samuelis, capite decimo nono, sed hoc uix miraculum uidetur, si conse-
 ratum cum eo linguarum dono, quod apostolis in die pentecostes datum
 est. Illi

est. Illi enim una tantum lingua prophetauerunt. Apostoli autē prophe-
tauerunt uarijs & diuersis linguis. Illorum miraculum, in paucorum tan-
tum numero constitit. Horum autem miraculum permanuit ad innume-
rabiles tam inter Iudæos quam inter gentes. Hoc enim donum spiritus
sancti non contigit tantum apostolis in die pentecostes, sed diuinitus
factum est, ut & postea, aliquanto tempore, tale spiritus sancti do-
num acciperent, quorūque Euangelion Christi fide excipiebant. Petrus,
cum primam cōtionem suam in die pētecōstes haberet, ait ad ciues Hie-
rosolymitanos. Delictorum poenitentiam agite, & baptizetur unusquis
que uestrū in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & AC-
CIPietis DONVM SPIRITVSSANCTI. Et accesserunt
in die illo animæ circiter ter mille, qui certe & ipsi iuxta uerbum Petri,
hoc admirabili dono spiritus ornati fuerunt. Sed & postea, cum Samari-
tani accepissent Euangelion Christi, accesserunt ad eos Petrus & Ioan- A. 8. 18
nes, & cum imposuissent manus super eos, acceperunt & ipsi spiritū san- A. 8. 18
ctum, hoc est, donati sunt hoc admirādo linguarum dono. Sic, cum Pe- A. 8. 18
trus cōcionaretur Cornelio, & his, qui ex gentibus erant, adhuc loquē-
te eo, cecidit spiritus sanctus super ipsos. Hoc illud admirandum est
linguarum donum. Sic & cum Paulus imposuisset Ephesijs quibusdā A. 19. 6
manus, uenit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis & pro-
phetabant. De Galatis quoq; Paulus scribit. Num accepistis, inquit,
spiritum sanctum, ex operibus legis, an ex predicatione fidei? Quare hoc
stupendum donum linguarū, tanto admirabilius est, quanto pluribus
collatum fuit. Sed nondum est finis donorum, quæ spiritus sanctus se-
cum affert, & apostolis confert. Ad hoc em̄ linguarum donum accedit
& illud, qđ apostoli ornantur don o gedendorum miraculorum in nomi- Gala. 3. 2
ne Christi. Hoc enim Christus antea promiserat. Amen, amen, inquit,
dico uobis. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & ma- Ioan. 14. 12
iora his faciet, quia uado ad patrē. Et iterum. Signa eos, qui crediderint,
hæc subsequenter. Per nomen meum, dæmonia ejicient, linguis loquē- Mar. 16. 17
tur nouis, serpentes tollent, etsi quid lætale biberint, non nocebit eis. Su-
per egrotos manus imponent, & bene habebunt. Quod autem Christus
promiserat, hoc spiritus sanctus in nomine Christi implet, ac efficit, ut p-
cipue hi, qui Euangelion prædicabant, uaria & stupenda miracula in no-
mine Christi ederent. Sic enim Marcus ait. Illi uero egressi, (uidelicet, cc
postquam acceperunt spiritum sanctum in die pentecostes,) prædicauē cc
runt ubiq; Domino cooperante, & sermonē confirmante, per signa sub cc
sequentia. Hic uide mihi Acta Apostolica. Petrus & Ioannes ascende-
runt in templum & restituunt sanitati medicum ex utero matris sue clati A. 3. 3
dum. Cum enim peteret eleemosynam, Petrus ait ad eum. Argentum &
aurum non est mihi. Quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu

CHRISTIN Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manti eius dextra crexit eum, protinus autem consolidatae sunt plantae illius ac tali, & exiliens stetit et ambulabat, intrauitque cum illis in templum ambulans & saliens, ac laudans Deum. Et postea sequitur. Per manus apostolorum edebantur signa & prodigia multa in populo. Ac mox. Magis accrescebat credentium Domino multitudo uirorum ac mulierum, ita ut in plateas exportarent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabbatis, ut uentis Petri umbra obumbraret aliquem illorum. De Stephano etiam scribunt Acta, quod plenus gratia & fortitudine ediderit prodigia & signa magna in populo. Quid de Paulo, qui & postea factus est Apostolus, dicam, quem Deus tanto adendorum miraculorum dono ornauit, ut etiam super infirmos deferretur a corpore eius sudaria & semicincta, & recederent ab eis morbi & spiritus mali egrederentur. Sed longum esset, ea saltē miracula, quae ab Apostolis in nomine Christi aedita, in probatis autoribus descripta sunt, enumerare. Nam alioqui tanto numero aedita sunt, ut non potuerint omnia scriptis comprehendere, & literis mandari. Ioannes Euangelista librum suum, quem de Euangelio Christi conscripsit, ita concludit. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de ihs, & scripsit haec. Et scimus quod uerū est testimonium eius. Sunt autē & alia multa, quae fecit Iesus, (tam ipse adhuc praesens in terra, quam per apostolos suos) quae si scribantur per singula, nec ipse opinor mundus caperet eos, qui scriberentur libros. Quare contenti sumus ihs, quae scripta sunt, quae & satis abundeque sufficientia sunt, ad confirmanda ea, quae spiritus sanctus per ipsa confirmare uoluit. Habes acta diei pentecostes, quantum quidem ad nostrum institutum satis est. Habes, quantis donis spiritus sanctus ornauerit apostolos & reliquos discipulos Christi. Videmus nunc quid sibi haec tanta miracula uelint, & quem usum in ecclesia Christi habeant. Nam spiritus sanctus maiestatem Iesu Christi, & ueritatem Euangelij eius, publicis his miraculis ita reuelauit & confirmauit, ut plane nullus de ihs dubitandi locus relictus sit. Maiestas enim Iesu Nazareni est, quod sit uerus Messias seu Christus, quod sit uerus filius dei, atque adeo propter ipsum non sit alius deus. Euangelium eius est, quod quicquid crediderit in ipsum, adoptetur per fidem in filium Dei, reputetur, remissis peccatis, iustus coram Deo, propter ipsum, & consequatur aeternam felicitatem, ac regnum coeleste. Ac ueritas quidem huius maiestatis Christi & euangelij eius, antea quoque per aliqua ex parte reuelata fuit per ea miracula, quae Christus cum adhuc uitam in terris ageret, ad comprobendam doctrinam suam aedit. Opera, inquit, quae dedit mihi pater, ut perficiam ea, ipsa inquam opera, quae ego facio, testificantur de me, quod pater miserit me. Sed his miraculis confirmatio maiestatis Christi inchoata tantum fuit, & nondum ab soluta. Nunc autē spiritus sanctus miraculis suis in die pentecostes, & postea

Acto, 5

Act. 6.

Act. 19.

Christi
maiestas.

Pentecoste dñ
 es dedicatio
 nis euangelij.

ioelis

Act. 2.

Messie argu-
 mentum.

postea aliquāto tempore aeditis, quicquid est euāgelicæ rei de Iesu Chri-
 sto ita absolute & perficit, ut hac euangelij de Iesu Christo contione, ni-
 hil unquam in terris uerius, nihil certius, nihil firmitus, nihil sanctius ex-
 titerit. Itaq; si uolueris rebus apta uocabula dare, Pentecosten, optimo
 iure appellabis diem dedicationis euangelij Christi. Hoc enim die ueri-
 tas euangelij per spiritum sanctum ita dedicata, sanctificata & confirma-
 ta est, ut prædicatio eius non solum ab eo tempore & loco spargenda fu-
 it per apostolos in totum orbem terrarum, & in hoc mundo usq; ad no-
 uissimum huius seculi diem perpetuo duratura sit, sed etiam conseruatu-
 ra sit omnes, quotquot ei fidem adhibent, ad perpetuam uitam & foelici-
 tatem. Nam, q; miracula diei pentecostes sint certissima argumenta, &
 cœlestia testimonia Iesum, cuius nomine missus est spiritus sanctus, esse
 uerum Messiam, & DOMINVM Deum nostrum, ut quotquot
 in ipsum credant, seruentur, multis ante annis uaticinatus est propheta
 Ioel. Sciatis, inquit, q; in medio Israel ego sum. Et ego DOMINVS
 Deus uester, & non est amplius, & non confundetur populus meus in e-
 ternum. Et erit posthæc: effundam spiritum meum, super omnem car-
 nem, & prophetabunt filij uestri, & filie uestre. Quis autem ille est, qui
 dicit. Effundam spiritum meum super omnem carnem: nonne DOMI-
 NVS Deus noster? Recte. Sic enim propheta ait. Sed IESVS recepit,
 antepassionem suam, se discipulis suis missurum spiritum sanctum. Si a-
 biero, mittam eum ad uos. Et, Ille me glorificabit, quia de meo accipiet.
 Petrus quoq; in contione diei Pentecostes tribuit Iesu quod Ioel tribu-
 it DOMINO Deo nostro. Dextera, inquit, Dei exaltatus, & promissio-
 ne spiritus sancti accepta a patre, effudit hoc, quod nunc uos uide-
 tis & auditis. Quod Dñs Deus per prophetam ait. Effundam, hoc Pe-
 trus de Christo dicit, Effudit. Quare miracula diei pentecostes, manife-
 sta & certissima sunt testimonia, q; Iesus, cuius nomine spiritus sanctus
 effusus est super omnes discipulos una congregatos, sit uerus Messias, ac
 uerus DOMINVS Deus noster. Accedit huc, q; cum Ioanni Bapti-
 stæ offerretur a Iudæis maiestas Messiae, noluit agnoscere, sed reiecit eā
 maiestatem in hunc Iesum, & affirmat, q; hoc sit certissimum argumen-
 tum, eū uerum esse Messiam seu Christum filium Dei, qui baptisaturus
 sit igni & spiritu sancto. Sic enim ait. Ego quidem baptiso uos aqua ad
 poenitentiam, at ille qui post me uenturus est, fortior me est. Ipse uos ba-
 ptisabit spiritu sancto & igni, hoc est. Nolite me agnoscere pro Messia,
 sed eum, qui post me prædicaturus est euangelion. Et hoc uobis certum
 signum sit, quis sit uerus Messias filius Dei, uidelicet, is qui baptisabit
 discipulos suos igni de cœlo mirabiliter misso, & perfundet eos admirā-
 dis donis spiritus sancti. Hoc autem in nomine Iesu seu per Iesum factū
 est in die pētecostes. Quare miracula diei pentecostes manifestissime pro

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

bant maiestatem Iesu, quod sit uerus Christus, ac **DOMINVS** deus noster. Nam quod his miraculis dedicatum, & consecratum sit ministerium predicandi huius euangelij de Iesu Christo, in toto orbe terrarum, docet Christus ipse cum ait. Accipietis uirtutem, postquam spiritus sanctus aduenierit super uos, & eritis mihi testes, non solum Hierosolymis, uerum etiam in uniuersa Iudaea, Samariaque denique, usque ad extrema terrae. Hec autem uirtutes sunt admiranda dona spiritus sancti, quae discipulis in die pentecostes collatae sunt. His igitur miraculis praedicatio Euangelij de Christo, quae est de gratuita remissione peccatorum propter Christum per fidem, ita dedicata, consecrata & confirmata est, ut etsi omnes angeli de coelo descenderent, & aliud euangelion nobis praedicarent, non tamen essent audiendi. Unde cum Petrus in Actis Apostolicis contionaretur gentibus, ac diceret. Huic omnes prophetae testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum habeat per nomen eius, quisquis crediderit in ipsum, continuo adhuc loquente eo cecidit spiritus sanctus super gentes. Quo argumento manifeste declaratur, non solum quod & ad gentes pertineant beneficia Christi, sed etiam, quod haec contio de Iesu Christo sit uera & certissima uia salutis nostrae. Et Paulus ad Galatas scribens, Hoc, cupio, inquit, scire, utrum ex operibus legis spiritum accepistis, an ex praedicatione fidei? Galatae enim discabant post abitum Pauli aliud euangelion a pseudoprophetae, uidelicet, quod circumcisio iustificaret. Paulus igitur appellat ad miracula, quae ob signauerunt praedicationem ueri euangelij, quibus etiam perspicue comprobatur, quod hoc solum uerum sit euangelion, quo docemur Iesum esse Christum **DOMINVM** nostrum, propter quem solum contingat nobis remissio peccatorum per fidem. Aptissimum autem, & conuenientissimum fuit, ut ministerium praedicandi euangelij de Iesu Christo, magna miraculorum maiestate confirmaretur. Nam si praedicatio Decalogi magnis quondam & stupendis miraculis instituta & confirmata fuit, multo magis praedicatio euangelij de Iesu Christo, confirmanda erat coelesti maiestate. Haec enim spargenda erat in totum orbem terrarum inter omnes gentes, illa autem usurpanda erat tantum intra fines unius populi Israelitici, propterea haec est ministerium uitae, illa autem ministerium mortis. Si ergo administratio mortis, quemadmodum Paulus ait, in literis deformata in saxis, fuit in gloria, cur non potius administratio spiritus esset in gloria? Etsi administratio condemnationis, erat in gloria, multo magis excellere debuit administratio iustitiae in gloria. Ac in promulgatione Decalogi, quae est administratio mortis & condemnationis, coeperunt quidem audiri tonitrua & micare fulgura, sed haec & id genus alia miracula, quae tunc edita sunt, spectatoribus & auditoribus Israelitis nihil aliud attulerunt, praeter horribilem timorem, atque tantam animi trepidationem, ut exclament. Non loquatur nobis **DOMINVS**, ne forte moriamur.

In pro

Act. 10

Euangelij certitudo, miraculis confirmata.

1. Cor. 2.

Exod. 19.

In promulgatione autē euangelij, qđ est administratio iusticiæ & uitæ, factus quidem est repente de coelo sonitus, tanquam impetu uenientis flatus uehementis, & uisæ sunt dissectæ linguæ uelut igneæ. Sed spiritus sanctus nō solum attulit secum discipulis summā animi cōfidentiam & læticiam, uerumetiam ornauit eos multis alijs admirandis & coelestibus donis, quæ supra copiose enumerauimus. Fateor, initio quidem, cum reuelaretur spiritus sanctus, pauciores congregati erant in coenaculo Hierosolymitano, quam congregati fuerunt ad montem Sinai, in promulgatione Decalogi. Hic enim præsto adfuerunt plusquam sexcenta milia uirorum, illic autem uix centum uiginti. Sed quod apud paucos inchoatū est, hoc statim dimanauit, tam inter Iudæos, quam inter gentes, in totum orbem terrarum. Apostoli enim & reliqui discipuli, qui acceperant dona spiritus sancti, non tantum locuti sunt uarijs linguis in coenaculo, sed egressi, loquebantur uarijs linguis magnifica Dei, coram omni natione. Conuenit, inquit Lucas, multitudo, & confusa est, qđ audiret unusquisq; lingua sua illos loquētes. Quomodo nos, inquit, audimus eos sua quisq; lingua, in qua nati sumus? Nec ipsi tantum loquebantur Act. 1. uarijs linguis, sed auditores etiam ipsorum, accipiebant hoc spiritus sancti Act. 2. donum, nunc per auditum tantum euangelij eorum, nunc per impositionem manuum eorum. Huc etiam accedebat donum edendorum aliorum miraculorum, in sanandis ægrotis, in excitandis mortuis, & id genus alijs, per nomen Iesu Christi, quæ certe non fiebant in uno tantū coenaculo, sed Hierosolymis, in uniuersa Iudæa & Samaria, deniq; in omnibus finibus terræ. Quare promulgatio Euangelij de Iesu Christo, qđ is solus sit expiator peccatorum nostrorū, & qđ propter hunc solum cōtingat nobis iusticia & salus per fidem, tanto illustriori maiestate confirmata est, quā promulgatio Decalogi, quāto magis superat iusticia cōdēnationē, et uita, mortē. Quid ergo est, quod nūc saluti nostrę deest? Ascendit quidem Christus in coelum, nō tamen destituit nos suo auxilio in terra. Docuit regnum suum non esse de hoc mundo, non tamen relinquit nos in hoc mundo orphanos. Abijt ad patrem suum, et uidetur suę quidem foelicitati probe consuluisse, nos autem in terra omnibus afflictionum generibus obiecisse, non tamen deseruit credentes in ipsum. Nam cum Christus ex hoc mundo abiret ad patrem suum, primum quidem nihil ueteris & externarum rerum huius seculi immutauit, sed reliquit hūc mundum, in ueteri suo statu & cursu. Ante aduentum Christi diescebat & noctescebat, idem etiam nunc post aduentum, & ascensum eius in coelum, fieri solet. Ante aduentum Christi terra protulit fructum suum, sic & nunc post aduentum eius terra profert fructum suū. Bellatum est ante Christum, lelatur & post Christum. Homines confusim fuerunt honesti & inhonesti ante Christum, idem contingit post Christū. Alia ho-

minum pars sitiit, esuriit, aluit, doluit, & penuria omnium rerum pressa est, alia iucundam, delicatam & uoluptariam uitam egit ante Christum, idem sit similiter post Christum. Bonis mala, malis bona accidebant ante Christum, eadem rerum confusio adhuc post Christum in hoc mundo durat. Homines moriebantur ante Christum, moriuntur & post Christum. Breuiter, qualis erat status & cursus mundi ante aduentum Christi, talis est & post abitum Christi. Deinde praeter generalem huius mundi cursum, obiecit Christus ecclesiam suam etiam specialibus afflictionibus. Dixit enim, Eritis odio habiti ab omnibus hominibus propter nomen meum. Et, Ne existimetis, quod uenerim ad mittendam pacem, sed gladium. Et rursus, Veniet tempus, ut quisquis interficiat uos, uideatur cultum prestare deo. Si patrem familias uocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius? Vides, praeter generales afflictiones, ecclesie etiam speciales post abitum Christi contingere. Quid ergo ad ista dicemus? non accusabimus Christum imposturam, quod ipse quidem receperit se ad coelum, & fruatur ibi iucundissima foelicitate, reliquerit autem nos in aduersis multo maioribus, quam unquam antea acciderunt, & iubeat interim nos expectare redditum suum? non compareat tamen tanto tempore? Quid hoc aliud uidetur, quam si quispiam infligat uicino suo mortiferum uulnus, & proripiat se ab eo, ac polliceatur, se post centum aut mille annos redditurum, & remedium allaturum? Quis hanc promissionem non rideret? quis ea non offenderetur? Sed absit longissime, ut Christum DOMINUM nostrum ac cusemus imposturam. Et si enim ipse discedens in regnum patris sui, reliquit ecclesiam in uarijs afflictionibus huius seculi, tamen remisit ecclesiae loco sui uicarium de coelo, consolatorem, patronum, tutorem, & defensorem in omnibus aduersis, & in morte denique ipsa. Ecquis, obsecro, est uicarius Christi, & patronus ac defensor ecclesiae in terris? Num pontifex Romanus? Si quidem Romanus pontifex concionaretur uerum euangelion Christi, esset alicuius usus in ecclesia. Nuncautem cum non solum non concionetur euangelion Christi, sed etiam persequatur, non est uicarius Christi, sed Satanae, non est defensor, sed deuastator ecclesiae. Num ciuilis magistratus? Hic suum quidem officium facere debet, ut uera religio recte doceatur, & regnum Christi promoueat in terra per praedicationem euangelij, non tamen potest suis armis membra ecclesiae a peccatis liberare, & in morte ac doloribus inferni tueri. Quare alius uicarius Christi, alius tutor & defensor ecclesiae quaerendus est. Is autem est, (quod Christus ipse confirmat,) Spiritus sanctus, qui in die pentecostes de coelo missus reuelauit admirandis suis donis, maiestatem Christi, & confirmauit ueritatem euangelij de Iesu CHRISTO. Nam, cum Christus ex hoc mundo discessurus erat, ait ad discipulos. Non relinqua uos orphanos, ueniam ad uos. Et rogabo patrem, et alium consolatorem dabit uobis, ut maneat uobiscum in aeternum, spiritum ueritatis, quem mundus non potest

*Ecclesiae de
fensor et uica-
rius Christi
quis sit:*

Ioannis 14.

potest accipere. Et iterum. Expedi uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, consolator ille non ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eum ad uos. Et cum uenerit ille, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Quod autem Christus de spiritu sancto promiserat, hoc in die pentecostes impleuit. Quare sentiendum est, quod spiritus sanctus sit uicarius ille Christi, & defensor ecclesiae, cuius uirtute, ecclesia in omnibus aduersis constat. Sed quomodo hoc tempore, inquit, consolatur & tuetur ecclesiam, cum nunc nihil horum admirabilium donorum, quibus apostolos ornauit in ecclesia uideamus? Quid audio? an putas spiritum sanctum attulisse ex caelo tot admiranda dona, tantum propter apostolos & coetaneos eorum? Nihil certe minus, sed maxime omnium propter uniuersam ecclesiam, quae non tantum ex istis hominibus collecta est, qui aetate apostolorum, uitam in terris duxerunt, uerum etiam colligetur ex hominibus usque ad nouissimum huius seculi diem. Nam, quod spiritus sanctus ornauit apostolos sermone uariarum linguarum, & dono edendorum aliorum miraculorum, reuelauit eo ipso maiestatem Iesu Christi, & confirmauit ueritatem euangelij eius, quemadmodum supra ostendimus. Reuelatio autem maiestatis Christi, & certitudo ueritatis euangelij, ad uniuersam certe ecclesiam pertinet, & affert uniuersae ecclesiae non solum consolationem in omnibus afflictionibus, sed etiam perpetuam salutem. Tacti enim semel tantum in die pentecostes, & aliquanto post tempore, uisa sint in orbe terrarum admiranda illa spiritus sancti dona, tamen idcirco uisa sunt, ut quod semel reuelaretur et confirmaretur, hoc clarissime reuelatum & certissime confirmatum, semper ad posteros in ecclesia propagaretur. Obsecro te, nunc si literae emptionis aut alterius cuiusdam ciuilis contractus semel scriptae, & sigillis uirorum fide dignorum confirmatae fuerint, semper ne requiris, ut iterum atque iterum conscribantur, & consignentur? Non certe, sed contentus es literis semel proscriptis & signatis, quae etiam tanto maioris sunt autoritatis, quanto sunt uetustiores, & quas semper, cum opus est, ad comprobandum ius tuum, quod aduersarij impugnant, in medium conspiciendas & legendas proponis. Quod facere solent homines de literis ciuilium contractuum, multo magis facere debent prius de literis contractus ecclestis, quae sunt praedicatio euangelij de Iesu CHRISTO. Per hoc enim euangelion significatur nobis maiestas Iesu Christi, quod & ipse sit ad dextram DEI patris sui, & reconciliauerit nobis patrem, ut propter ipsum solum iudicemur a patre iusti, & adoptemur in haeredes omnium diuinorum bonorum. Hic est contractus, quem inijt nobiscum deus pater per unigenitum filium suum, & literas huius contractus, quae sunt euangelion, consignauit & confirmauit spiritus sanctus coelestibus sigillis, uidelicet actis et miraculis diei pentecostes. Quis ergo nunc non confirmaret, non consolaret conscientiam suam, quod non constaret in aduersis ueritate & certitudine huius euangelij? Non pagrat quidem spiritus sanctus manifeste quis seculo, quauis hominum etate, quis tempore, quis anno, quis

IN RESURRECTIONEM CHRISTI

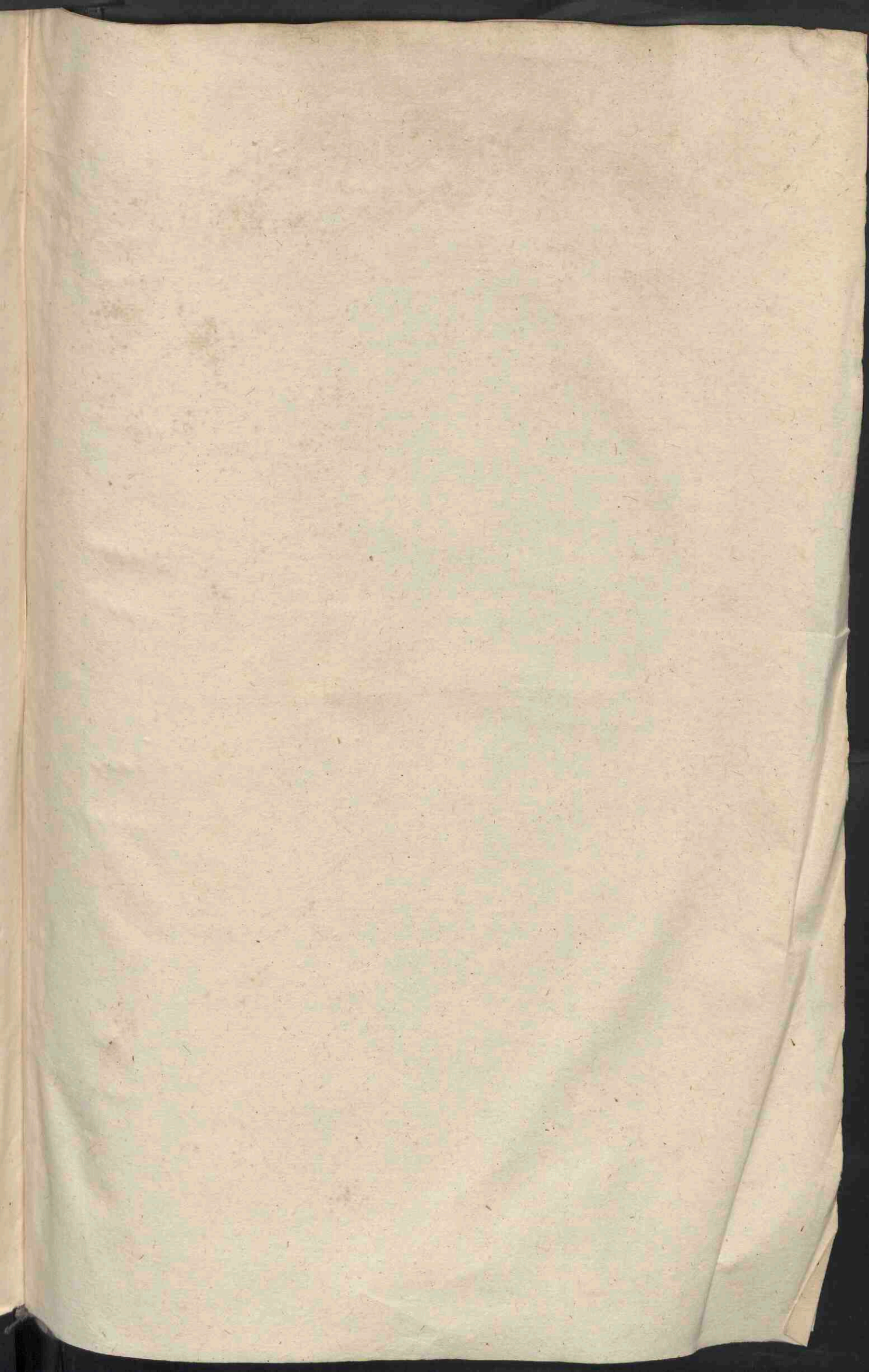
die, ad quæuis regna & imperia huius seculi, ad qualis urbes, & ad quæuis pagos, ut ostendet semper externam miraculorum suorum maiestatem. Sed, quod satis abundeque erat, peragrat a die pentecostes, totum orbem terrarum, ut quod semper in hoc seculo durandum erat, semel publicis miraculis sanctificaretur & confirmaretur. Quare, cum spiritus sanctus confirmauerit tanta maiestate certitudinem Euangelij Christi, ut omnes gentes obstupuerint, semper quoque per hanc certitudinem manet consolator & defensor ecclesiae. Certitudo enim ueritatis euangelij, petra illa est, super quam Christus aedificauit ecclesiam suam, & cui semper innitendum est. Nam quemadmodum Ioseph coniectus in carcerem propter falsam adulterij accusationem, hoc solatiij & defensionis habuit, quod sciuisset se innocentem, & quod cognouerit e diuino somnio, quod parentibus suis quodam recitauerat, se ex hoc opprobrio in magnam maiestatem exultandum, ita Christiani omnibus aduersitatum generibus in hoc seculo afflictis, hoc solatiij, hoc defensionis per spiritum sanctum habent, quod sciant ueritatem Euangelij de Iesu Christo certissimam esse. Innumera enim sunt, quae nos sollicitant ad impietatem & contemptum euangelij. Nam cum Christus ascenderit in coelum, & regnum eius non appareat externa maiestate in hoc seculo, nunc blasphemant aduersarij, & dicunt: Vbi est Christus tuus? cur te non seruat? nunc persequuntur euangelium potentes & sapientes huius seculi, nunc Satan obijcit nobis peccatum, mortem, & infernum, ac negat ius coelestis hereditatis ad nos pertinere. Quid igitur nobis faciendum est? festinandum est ad patronum & ad tutorem nostrum spiritum sanctum, reuocanda sunt in memoriam acta diei pentecostes, quibus certitudo euangelij de Iesu Christo, de gratuita remissione peccatorum propter ipsum, ita confirmata est, ut etsi omnes huius seculi Monarchae, omnes principes, omnes gentes, omnes denique angeli contradicerent & persequerentur hoc euangelion, ueritas tamen eius perpetuo constabit, & quotquot huic ueritati fidem adhibent, perpetuam consequentur salutem, per Iesum Christum DOMINVM nostrum, qui est una cum patre & spiritu sancto DEVS
laudandus in secula
AMEN.

Η ΘΕΟΙΣ ΕΙΣΕΙΛΑ ΑΥΘΗΝΟΣΚΕΙ ΒΡΟΤΟΙΣ. ΚΑΙΝ ΖΩΟΙ, ΚΑΙΝ
ΘΑΥΝΟΥΝ ΟΥΚ ΑΠΟΧΥΤΑΙ.

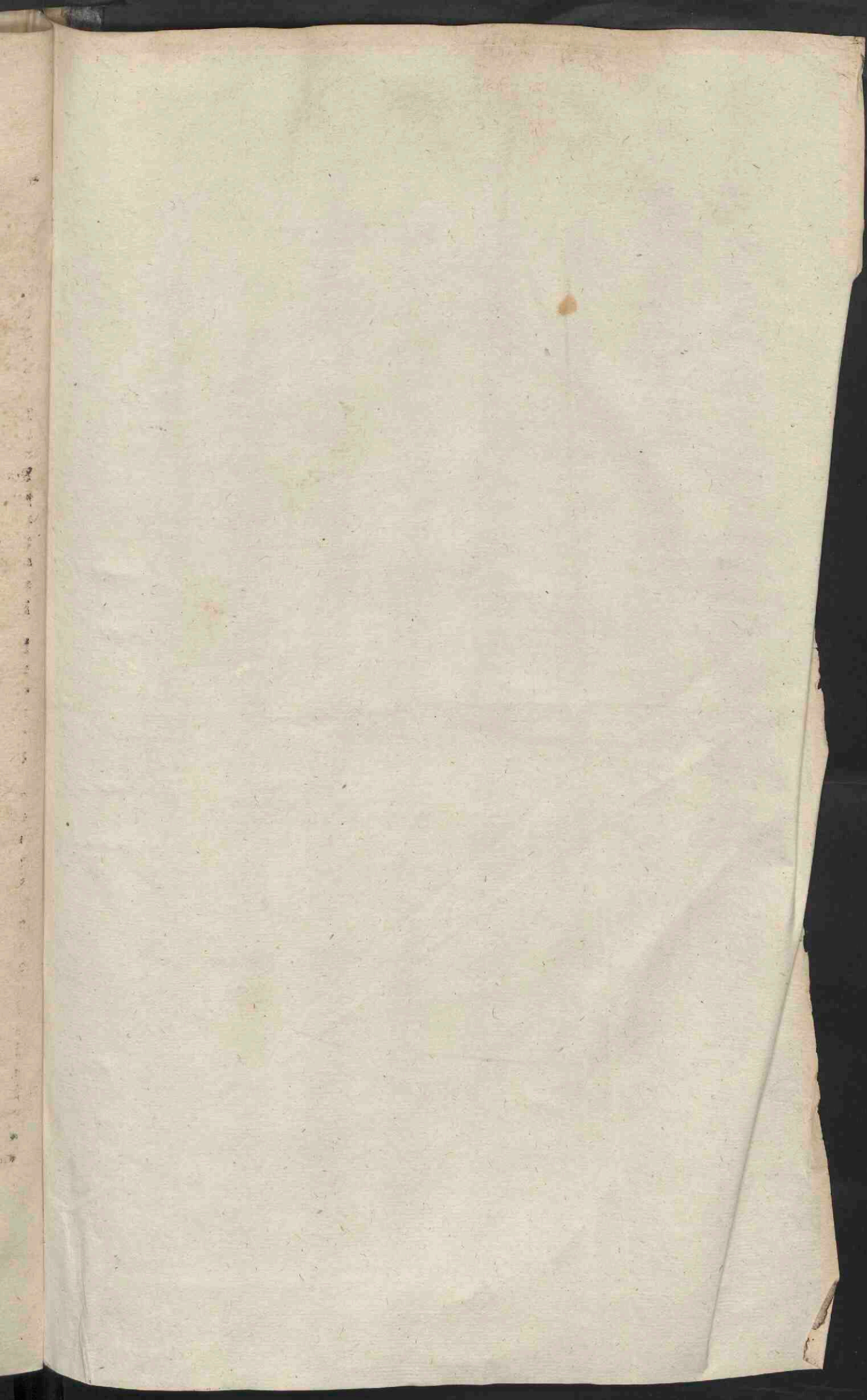
ERRATA SIC CORRIGENDA SVNT.

- Folio 448. fa. 1. de corporali semine: sed mul magis, lege multo magis.
- Folio 482. fa. 1. Tamen etiam ibi, ne auditus quidem. Sic lege. Tamen etiam ibi, qui auditur, sæpe non auditur.
- Folio 516. fa. 2. pro puneat, lege puniat.
- Folio 523. fa. 2. Putas, inquit, qui reperiatur fidem in terra, ibi, qui delendum est.
- Fo. 517. fa. 2. post ultimum uersum delendum, est Tam. Sic enim legendum est. Sed in bello Iudaico plane diuersum.
- Fo. 509. fa. 2. in ultimo uersu Sic lege. In secundo libro Paralipomenon cap. uicesimo sexto. Vides le. Et Sequitur. pram manifestum esse signum.
- Fo. 524. fa. 2. Toto uitæ nostro tempore. Pro nostro, lege nostræ.
- Fo. 548. fa. 1. pro abominatum, lege abominaturum.
- Fo. 549. fa. 2. Non quemadmodum maxima. pro Non, lege. Nam.
- Fo. 550. fa. 2. Pro. Qui confert eam conseruandam. &c. lege. Qui confert eam ad conseruandam. &c. Et mox pro, domum, lege, donum:
- Fo. 578. Ita parere & cedit. pro, Et, lege, ut.
- Fo. 587. pro docent. lege, doment.
- Fo. 580. fa. 1. Per ipsum a peccatis, sed sectandam, lege, ad sectandam iusticiam.
- Fo. 578. fa. 2. Dedando Cæsari: quæ sunt Dei. Sic legendum est. De dando Cæsari quæ sunt Cæsaris. & Deo, quæ sunt Dei.
- Eodem pro Responso, lege Responso.
- Eodem fo. fa. 2. pro. Neutrum fieri nequeat. lege neutrum fieri queat.
- Fo. 581. fa. 2. Nec damnat eum, lege: eam.
- Fo. 589. fa. 2. pro placuerit lege placauerit.
- Fo. 601. fa. 1. Partim a circumcisis pro a lege ab.
- Fo. 603. fa. 2. Externus huius nominis status. &c. pro status. lege sonus.
- Fo. 628. perque nostrorum doctrinam, lege perque maiorum nostrorum doctrinam.
- Fo. 635. pro indignus. lege indignius.
- Fo. 604. fa. 1. Si lues statim Christianius lege Christianus.
- Fo. 699. fa. 1. æterna lege externa.
- Fo. 720. fa. 2. plusquam mille annis conquestus est. lege plusquam mille annis ante conquestus est.
- Fo. 729. fa. 2. hoc exemplo in suam ipsius perniciem. pro ipsius lege ipsorum.
- Folio. 746. fa. 1. Contionatur nobis. postquam Christus: lege q. postquā Christus.

By 3965. M

24

utique
equas
tuos.
illas in
adans ti
Tuas
ficationes
indicia on
Tui.
tis.
adabo
mas tuas
ones tuos.
me: **ps** **do**
os
ma
ma tua.
das a me
ullificati
tis tuus.
edunant
iptum:

